

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngołum

Nii New Testament

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

MASYU.....	4
MAK	40
LUK	63
JON.....	100
APOSEL.....	128
ROM.....	159
I KORIN.....	178
2 KORIN.....	198
GALEISIYA	210
EPESES.....	216
PILIPAI.....	223
KOLOSII.....	228
I TESILONAIKA.....	233
2 TESILONAIKA.....	237
I TIMOSII	239
2 TIMOSII	244
TAISIS.....	248
PAILIIMON	251
EIPRU.....	253
JEIMS.....	268
I PIISA	274
2 PIISA	280
I JON	284
2 JON.....	289
3 JON.....	290
JUS.....	291
REPELEISIN	293

MASYU

Jiisas Nge Kupam Noŕ Embe (Luk 3:23-38)

1 Ei Jiisas Kraiss nge kupam noŕ tiŕap ei, Deipis nge tiŕap. Nga Deipis eim Eiparam nge tiŕap ende.
 2 Eiparam eim kingam Aisik, Aisik eim kingam Jeikop, Jeikop eim kingam Jura ni angim noŕ pei.
 3 Jura eim kingam Peres kin Sara, eŕ eŕip menjngiŕ ei Tamar. Peres eim kingam Esran, Esran eim kingam Ram, Ram eim kingam Aminarap.
 4 Aminarap eim kingam Neison, Neison eim kingam Salmon.
 5 Salmon eim kingam Bowas, eim mam Reiyap. Bowas eim kingam Opes, eim mam embe Rus. Opes eim kingam Jesii.
 6 Jesii kingam King Deipis, Deipis eim kingam Solomon. Mam ei ok Yurainya nge ambim.
 7 Solomon eim kingam Riyapom, Riyapom eim kingam Apaisa, Apaisa eim kingam Asa.
 8 Asa eim kingam Jiyasopas, Jiyasopas eim kingam Joram, Joram eim kingam Yusaiya.
 9 Yusaiya eim kingam Josam, Josam eim kingam Eiyas, Eiyas eim kingam Esekaiya.
 10 Esekaiya eim kingam Manasa, Manasa eim kingam Amon, Amon eim kingam Josaiya.
 11 Josaiya eim kingam Jekonaiya kin eim angim noŕ, kunum eŕe Esrel wumb Bapilon konu eŕe kan ngii miŕ punjung kongun dinga enjing ku.
 12 Kan ngii miŕ punjung kongun dinga erik kunum ei Jeikonaiya eim kingam Siyalsiyel, Siyalsiyel eim kingam Serapapel.
 13 Serapapel eim kingam Apiiyur. Apiiyur eim kingam Eliyakim, Eliyakim eim kingam Asor.
 14 Asor eim kingam Sarok, Sarok eim kingam Akim, Akim eim kingam Eliyur.
 15 Eliyur eim kingam Eliyeisa, Eliyeisa eim kingam Masan, Masan eim kingam Jeikop.
 16 Jeikop eim kingam Josep, Josep eim ambim Maria, pe Maria eim Jiisas mengim, wumb eim Kraiss niŕmin.
 17 Yi miŕ Eiparam nge tiŕap eŕe opu Deipis tonu onum. Pe wumb tiŕap ei nge engki nga kapiŕ kapti mulnjung. Deipis nge tiŕap ei pei Bapilon konu kan ngii miŕ punjung. Ei wumb tiŕap engki nga kapiŕ kapti mulnjung. Pe Bapilon konu kan ngii eŕ muŕangin Kraiss tonu om kunum ei, wumb tiŕap engki kapiŕ kapti tonu ok mulk, yi miŕ mulnjung.

Maria Jiisas Kraiss Mengim (Luk 2:1-7)

18 Jiisas Kraiss nge ek poŕ yi to tu wunjung, mam Maria, Josep simba nik kuimi to mundnjung ninjing. Ba wumb taŕ tep to ende endnerangiŕ, ba amb Maria Gos Gui Ka tuk wang kin amb Maria, kangiŕ mundum.
 19 Wam simba ninjing wu Josep eim wu kun ka moŕpu endim. Wu ei eim kenim ni ambiŕ kangiŕ peng kanpi, ambiŕ singambiŕ simba nipi si kindmbii ni yi piim.
 20 Josep eim yi piipi pupu or pim konu, Gos nge Enjel kindang opu eim kin ek yi miŕ nim, "Josep nim Deipis nge kingam, nim amb Maria simbii ni singambiŕ kulerii mon! Piini! Eim kangiŕ moŕum ei Gos Gui Ka kangiŕ eim kin moŕum. Or kumb yi miŕ kenim."
 21 Pe eim kangi endi mengmba, kangi ei embe Jiisas ninjii. Nimbiŕ erang, kangi ei wumb pei oŕ kis ei kil ngopu, nga sipi orung simba ku."
 22 Epi ombu pei tonu om kin, ok ek ni tor kindiŕmin wumb Gos oŕ ekii se ermbe ei piipi niŕim wu ei Gos gupu eŕe ek keimi ei pei tor omba. Gos nge ok ek ni tor kindiŕmin wumb ek ei ok nirim miŕ, tonu om.
 23 "Piini! Ambii ei kangi endi mengpi nim kin kangiŕ ei embe Emanuwel, ningii," pa yi nim. (Ei puŕe yi miŕ, 'Gos sinim kin ouni moŕum.')
 24 Josep or kumb er kenim miŕ, angpi pupu owundu nge enjel nim ek miŕ piipi, pupu eim ambim sim. 25 Ba eim kin tep to endnenjingiŕ, eim kangi mengim kunum ei, eim kangi ei embe Jiisas nim.

Wumb Orundung Konu Eipi Wu Kombur Ok Kangi Kenjing

2 Maria Jiisas mengim konu kembis embe Beslem ei Juriya konu owundu mei konu eŕe Eros King muŕum kunum ei Jiisas mengim. Ekii se wu kombur aŕ mani eni tonu onum konu orung tonu eŕe wu noman pim wu ombu ok Jerusalem konu ok yi ninjing.
 2 "Kangiŕ konj endi mam mengim ei Jura wumb King muŕmba nge tonu om; ei jiti paŕim? Sin kenjpin ni eim tonu om konu eŕe kanjip konj ei tonu o peng kanpin eim embe ambiŕ tonu kindpin ngumun ei nge onmun," yi ninjing. 3 King Eros eim ek ei piipi, tungu enim. Nga wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei Eros kin tungu enjing ku. 4 Pe King Eros eim kuŕmaŕ kaŕmin wumb owundu ni Esrel wumb num noman pim wumb ei pei neng kuŕou tunjung. Tangin, eim wu ombu kii sim. "Gos kindim wu Kraiss konu jiti miŕ tonu omba?"
 5 Wumb ei ek yi ninjing, "Beslem konu kembis ni Juriya

mei owundu ok wumb of ekii se tonu omba piipi nitim wu mon yi mit putum ei patim," ninjing

⁶ Nim Beslem konu kembis, Jura konu owundu wii mon. Nim konu owundu mit mulnjii. Nimbit erang, nim kin wu owundu endi omba wu na nge titap ete Esrel wumb eim ekii singii tep ermba."

⁷ King Eros eim poput sim, ba eim nge wu ombu at konu orundung noman pim wu ombu wii tang wangin kin, wu ombu kii sim. "Enim eni tonu otum konu orundung wu, enim kanjip ei kunum nenj tonu wang kenjing?" ⁸ Pe King Eros ek yi nim, "Enim Beslem konu puk kin kongun dinga er andik, kangit ei kan singii. Kan sik, nga orung ok na nengin kin, na yi ku pup men top ermbii," pa nim. ⁹ King Eros ek nim mit piik punjung. Pe nga en enim eni tonu otum konu molk, kanjip kanik kanjip ei, en enim pungii konu kumb se pang kanik ekii se punjung. Pe kanjip ei pupu, kangi pim ngii et tonu kun pim. ¹⁰ Wu ombu en enim kanjip ei nga kanik kin wu ombu ka ka piinjing. ¹¹ Pe ngii ete nirik punjung. Puk kenjing ni kangi ei mam Maria kin mulnjungut. Pe wu ombu en enim mong gopsing pii polk molk, men tok erik, en enim kon apsik, ond mut tuk ete muru ka tofum epi ni, dup kifangin muru ka tofum ei ni, gol ni kangi Jiisas ngunjung.

¹² En enim epin or pinjing konu, or kumb kenjing ni Gos yi nim, "Enim King Eros kin orung punerngii mon! Andlam eipi endi puk kin en enim konu pungii," nim. Yi neng kin, wu ombu en enim andlam eipi ete puk, en enim konu ete orung punjung.

¹³ Pe wu ombu orung punjung. Pangin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Owundu nge enjel opu yi nim, "Nim angkin, kangi ei mam tet sikin Eisip konu sipnjii. Enim orung ongii kunum ei, na ek nimbii. Pe King Eros eim kangi ei to kundmbii ninim," pa nim. ¹⁴ Pe Josep eim kangi ei kin mam tet epin tuk mii memb si mengpi Eisip konu sipim. ¹⁵ Pe Josep eim ni Eisip konu owundu mutangan kin King Eros eim kapli kutmba.

Of ekii se tonu omba ei piipi nitim wu ei kin Gos Owundu eim neng, ek ei keimi patim. Eim ek yi nirim, "Na kangi ei Eisip konu motum ei na wii tamb tor omba."

"Kangi Pei To Kundei!" Nipi, King Eros Yi Nim

¹⁶ Pe king Eros ei piim ni, eni tonu otum noman pim wumb ei, na ek ei ekii sinenjing mon, yi peng kin, eim poput kis sim. Sipi, eim wu kombur kindang puk Beslem konu ni konu orung mandi sim konu ete puk, kangit kembis kung ngii ta o pum kangit ombu to kundngii nipi kindim. Eim yi piim wu noman pim wu ombu ok ninjing kunum ei kangi endi king mutmba nge tonu om ei, na en enim kii sinj kunum ei piik ninjing.

¹⁷ Kumb ok ek ni tor kindimmin wu Jermaiya gupu ete Gos ek nipi tor kindrim, ek ei keimi tonu om.

¹⁸ "Rama konu Beslem konu owundu endi satim wumb ek tanginmin dinga piinjing. Amb ke owundu nik, ek kaimb er ninim ni piinjing. Resel eim kingam not piipi ke nim. Wumb eim noman er ka erngii piner-

im mon. Nimbit erang, eim nge kingam not pei mulenjing, wumb to konduk poru ninjing."

¹⁹ Ekii se, King Eros kutang kin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Gos Owundu enjel kindang opu eim kin ek yi nim. ²⁰ "Nim kangi ei mam tet sikin, Esrel mei ete si kind orung pui!" nim. "Wumb kangi to kundngii enjing wumb ei kolk poru ninjing," pa yi nim. ²¹ Pe Josep eim kangi ei kin mam tet si mengpi, Esrel wumb mei konu ete sipim.

²² Ba eim piim ni, wu Arkelos eim arim Eros mutum konu eim King motum ninjing. Yi nengin kin, Josep eim konu ete ba gal erim. Pe nga kunum endi eim or kumb er kenim ni, Gos eim kin ek nim. Pe eim Galilii konu orung pum. ²³ Eim pupu konu endi 'Nasres' nitmin konu ete pupu mutum. Of ekii se tonu omba piik nitmin wumb ninjing ek ei keimi tonu om ei yi mit, "Eim Nasres konu ete wu."

Jon Wumb Not Penditum Wu, Ei Ek Ni Tor Kindim

(Mak 1:1-8, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

3 Kunum ete Jon wumb not penditum wu ei opu, eim Juriya wumb konu mei wii sim konu ete motpu ek ni tor kindim. ² Eim ek dinga nipi yi nim, "Enim noman ak tungii! Nimbit erang Gos sinim tep er motum ei enim kin mandi onum." ³ Jon omba nge, Gos eim ek ni tor kinditum wu Aisaiya gupu ete ni tor kindrim, ek yi mit nirim,

"Mei wumb mulenjing konu ete wu endi ek dinga nipi wii top motum. 'Owundu nge andlam er kun erei! Owundu omba nge piik, enim noman tuk er kun erik mutngii.'"

⁴ Jon eim konduk kinditum kon, ei kung kamil ngenj etmin kon ei kindpi, kan eim kend ete tuk si taipi ei ka ngenj etim. Eim kuni notum kuni ei guimbi gulnjambi ni ka piimi mut ombu nopu yi etim. ⁵ Kunum ete Jerusalem wumb ni Juriya konu orung wumb pei not Joran konu orung wumb pei ok Jon mutum konu onjung. ⁶ Nga en enim of kis ombu ni tor kindik erangin ni, noman ak tok erik kin Jon en enim not Joran ete not pendpi ngum.

⁷ Jon eim kenim ni, wumb kolk nga konj onerngii piik etmin ni Lo ek piik ekii sitmin wumb ombu ok not pimin nik onjung. Ei eim kanpi ek nipi yi nim, "Enim ka wembii nge kingam mit not noman kis piik enjing, wumb nii enim neng of ekii se tonu omba ei Gos nge poput owundu ei tungu pungii nge onmun?" ⁸ Enim noman ak tungii nge, of kun erik, noman ak tok etmin of ei mit kun erangin wumb keningii," pa nim. ⁹ "Enim noman tuk ete yi piinerngii, 'Eiparam ei sin nge kupen-jpin,' sin noman ak tunermin ei kapli yi ni piinerngii. Gos eim kapli ya kom ku ombu erang, Eiparam nge kingam not mutngii. Mutangan, Gos enim topu tor kindmba. ¹⁰ Pe nga tui mer ond put et patim. Ond pei mong ka tunaamin, ond ombu kotmung tok dup ketngii. ¹¹ Na Jon enim not mendpit ete not pendind ei, enim noman ak tangin pendind. Ba Gos kindang wu endi ekii se omba wu, ei eim dinga ei dinga wii, na dinga ei kapli enanim. Na wu kun ka motat pim kin, eim

simb su ei si kindmbii ei kapli enand mon. Nga eim enim wumb kopur Gos Gui Ka ei ngang singii ba wumb kopur Gos kin pii gii ninanmin wumb ei Gos nge popu kis ei dup ningit ete mutngii. ¹² Pe Gos kindim wu Kraiss, eim angit ete ambipii kuni mong wiis kapur ei sik sik tang, wiis tindkan si kindpi wiis kutou tolmun ngii ete nirik kindmba mit yi etim. Nga wiis rais tindkan ei sipi dup ete kindmba, dup kumbupu nga nopy yi etim dup endi mon. Kunum kunum nopy patim dup."

Jon Jiisas Not Pendim
(Mak 1:9-11, Luk 3:21-22)

¹³ Kunum ete Jiisas eim Galilii konu si kindpi, not Joran konu orundung Jon kin pum. Jiisas Jon angit ete not pimba nge pum. ¹⁴ Ba Jon eim erang kin Jiisas eim noman ak topu pimba nipi erim, "Na nim kin not pimbii, ba nim nimbii erang na kin on?" a nipi Jon eim Jiisas kin ek yi nipi orung kindim. ¹⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, "Mon, pe Gos nge noman ete ot kun patim mit yi na kin enjii ei kapli," nim. Yi mit neng, Jon eim ek ekii sim.

¹⁶ Jiisas eim not pepi poru nipi, not si kindpi sikir tonu om ni ei epin wu at pang, Gos nge Gui Ka ei mani om. Sinim kei Kurmu ninmin ei mit opu Jiisas kin mutum. ¹⁷ Pe ek endi epin konu ete tor om ek ei yi nim, "Kangi ei, na kangit mendpit, na eim noman ngond. Na noman ka eim kin patim," pa nim.

Seisen Ek Nemb Jiisas Ot Ermba Mit Kenmbii Ni Piim
(Mak 1:12-13, Luk 4:1-13)

4 Kunum ete Gos Gui Ka ei Jiisas sipipi wumb mulenjing konu ete mutang kin, Seisen eim Jiisas ermba ot ei kenmbii nipi ek nimba pum. ² Jiisas eim kuni nunarpi mutum, kunum ei kunum 40 epin, tinga pei mutum. Mo pang, eim kuni owundu tang piipi mutum. ³ Pe Seisen Jiisas kin ek neng ermba ot ei kenmbii ni piim Seisen yi piipi kin, ei Jiisas mandi tor opu ek nim. "Nim Gos kingam mendpit pim kin, kapli nim ya kom ku motum ei ek nen kin bres pengli!" ⁴ Ba Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, Gos ek ka ok nirim mit yi ninim, 'Bres mendpit ei wumb noman ete konj ngunermba mon. Ba Gos nirim ek ni tor onum ek ei, wumb noman konj ngonum.'"

⁵ Jiisas eim ek yi neng kin, Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem men ngii owundu ete ei tonu mendpit sipim. Sipipi, engndang engim. ⁶ Engang, ek nipi yi nim, "Nim Gos nge kingam pim kin, ete nim puku sikin mani pan, Gos ek ninim mit,

'Enjel kindang neng ok, nim enim angit embiangan, nim simb ete ku ni epi endi nim tunermba,'" pa nim. ⁷ Nga Jiisas ek yi nim, "Gos nge ek ka nga ninim, 'Ninim nge Gos Owundu ermba ot ei kenmbii ni enerii mon!' ninim," pa nim.

⁸ Nga Seisen eim Jiisas nga sipipi, komung owundu endi pim konu ete sipim. Sipipi, konu owundu orung orung pei andan topu, konu ka wii owundu pei wu king tep er motmun konu ei kenjingit. ⁹ Nga Siesen Jiisas kanpi yi nim, "Pe nim na kin simb ete ming gops-

ing pii polkun, na kin men tokun enjii, kapli na nim konu ka wii ni epi ombu pei ngumbii," nim. ¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, "Nim Seisen po! Gos ek ka ok nirim mit yi ninim, 'Nim Gos Owundu nge embe ambii tonu kindkin men tokun enjii. Erkin, eim kongun ei mendpit enjii,' Gos nge ek ka yi ninim," pa nim.

¹¹ Yi neng kin, Seisen Jiisas si kindpi pum. Pang kin, enjel ok Jiisas paki tunjung.

Galilii Konu Jiisas Kongun Putngun Mondpu Erim
(Mak 1:14-15, Luk 4:14-15)

¹² Jiisas piim ni Jon kan ngii kindinmin ninjing. Nengin piipi, Galilii konu ete pum. ¹³ Pupu, Naseres konu si kindpi, Kapaniyam konu ete pum. Kapaniyam ei not gopu owundu ete orundung sim. Nga konu orung Sepulan ni Napsalii konu ta ete orung sim. ¹⁴ Yi mit erang kin, pe ok ek ni tor kindinmin wu Aisaiya gupu ete Gos ek nirim ei yi mit nirim,

¹⁵ "Sepulan mei konu ni Napsalii mei konu ete andam pupu not gopu owundu ete pupu orung not Joran tor punum. Galilii konu ei torung wumb eipi wumb konu. ¹⁶ Konu ete wumb noman tuk ete emii mit peng molk ot kis erik mulnjung wumb ei tiang owundu ei kaninmin! Nga wumb noman tuk ei emii tuk molk kulk poru ninjing konu mit motmun, ba tiang ei Jiisas enim wumb kin om, ei tiang erang nimba. Emii konu kutngii nge motmun, tiang ei ok orum poru nim!"

¹⁷ Kunum ete Jiisas kongun putngun mondpu ek ni tor kindpi wumb ngum. Ngopu, yi nim, "Gos epin konu sinim tep enim ei, enim kin mandi poru ninim, kapli enim ot kis si kindik noman tuk ete ak tok erngii," pa nim.

Jiisas Wu Kapit Kapli Eim Kin Ekii Singii Nge Wii Tum.
(Mak 1:16-20, Luk 5:1-11)

¹⁸ Jiisas eim Galilii not gopu owundu wer ete pupu endim. Pupu kenim ni, wu angim angim ta, endi Saimon nge embe nga endi Piisa. Nim eim angim Endru tet not gopu ete omu kon pot simbit ni er mulnjungut. Wu ta et etip omu tombu kongun ei erkit kin ku simbit. ¹⁹ Pe Jiisas eim wu ta kanpi kin ek yi nim, "Etip na kin ekii singit nge wet! Wangit, na etip wumb eipi nengit na kin ekii singii nge nip ngumbii," pa nim. ²⁰ Kunum ei mendpit omu kon ni epi si kindpit, sikir puku, Jiisas pum konu ekii se punjungut.

²¹ Nga Jiisas not wer ete pupu kenim ni angim ta, endi Jeimis, Sependii kingam, angim Jon tet erinjngit kin omu kon er ka er mulnjung. Mutangan, ei tonu not kanu et molk erinjngit Sependii kin er mulnjung. Nga Jiisas eim wu ta wii tum. ²² Pe sikir wu ta erinjngit Sependii si kindit, Jiisas pum konu ekii se punjungut.

Jiisas Wu Amb Pei Er Ka Erim
(Luk 6:17-19)

²³ Jiisas eim Galilii konu orung pei endim. Andpi, enim men ngii konu ete pei ek ka ni tor kindpi wumb ngopu ek ei Gos sinim tep enim mit nipi ngum. Ngopu kin, eim wumb neng ete ening kanim kanim ening, ei

er ka erim. ²⁴ Eim erim oŕ ei, wumb ek poŕ to pangin Siriya konu orung orung wumb piik, pe wumb ening kanim kanim pim wumb ni, ngenj kumbii erpi, kinj num wumb, ni keku tum wumb ni, simb angit mapi erim wumb ni gui kis tuk muŕang ni ening kanim kanim pim wumb ei pei tu wunjung. Wumb ei pei Jiisas eim er ka erim. ²⁵ Pe wumb tiŕap owundu punjung wumb ei, Galilii konu ni Dekapolis konu ni, Jerusalem konu ni Juriya konu ni noŕ Joran orung wumb pei ok Jiisas pum konu ekii se punjung.

Jiisas Eim Tonu Komung Eŕe Ek Yi Nim

5 Jiisas kenim ni wumb tiŕap owundu pei ok, eim kin ongii nge onjung. Ok kin, pe eim komung eŕe tonu pupu muŕum. Nga eim nge ekii siŕmin wumb eim muŕum konu kuŕou tunjung. ² Pe Jiisas eim ek man ek nipi, eim nge ekii siŕmin wu ombu ngum.

³ "Wumb Gos Gui Ka nge simin nik wii mulnjung wumb, ei ka piyangin. Gos konu eŕe tep er moŕum epi ei eim nge.

⁴ "Wumb eipi oŕ kis erangin kin wumb ei ke nik muŕngii wumb ei ka piingii. Gos wumb ombu kin noman er ka ermbe.

⁵ "Wumb en enim embe ambii tonu kindnanmin wumb, ei ka piingii. Ei en enim Ernjing Gos epi ka pei ngumba nirim miŕ, ei pei singii.

⁶ "Wumb kombur en enim noman eŕe kunum kunum ei oŕ kun ka er muŕngii wumb ei, en enim ka piingii. Gos en enim epi pei ngang kapŕi ermbe.

⁷ "Wumb kombur en enim wumb eipi kin kaimb singii ei ka piingii. Gos en enim kin kaimb simba ku.

⁸ "Wumb noman tuk kun ka simba wumb ei, en enim ka piingii. En enim Gos kapŕi keningii.

⁹ "Wumb kombur en enim wumb eipi kin noman ende pimba nik kongun dinga enmin wumb, ei ka piingii. Gos wumb ei kin yi nimba. 'Enim nanim kingam noŕ,' pa nimba.

¹⁰ "Pe wumb en enim Gos nge oŕ kun erangin, wumb eipi ok en enim kin oŕ embin tui erngii, ei en enim ka piingii. Gos sinim tep eŕim konu ei en enim nge konu simba.

¹¹ "Pe enim na ek ekii sik erik endangin, wumb eipi enim kin ek ngok, ek kis kanim kanim kend nik ngok, enim kin kis yi enjing kin kapŕi enim ka piingii. ¹² Pe enim noman ka seng ka piingii. Enim nge kumep ka singii epi ka wii ei tonu epin saŕim. Yi miŕ, wumb Gos nge oŕ ekii se ermbe piik ni tor kindiŕmin wu, ombu ok kin yi enjing ku," pa nim.

Enim Wumb Dup Alam Miŕ Ni Ep Kusa Miŕ Muŕngii

(Mak 9:50, Luk 14:34-35)

¹³ "Pe sinim mei wumb ei ep kusa miŕ muŕmun. Ei puŕe yi miŕ wumb oŕ kis eŕmin wumb ei tonu mani kindik oŕ kis enerngii mon niŕmin. Ba ep kusa singin ei poru nim kin wumb pii gii ei ep kusa singin miŕ poru ni si kindim. Sinim nimbiŕ oŕ eramin nga opu singin ermbe? Ep kusa ei singin enermba ei wumb si kindiŕmin. Si kindangin, wumb kanik, simb eŕ kambik eŕmin.

¹⁴ "Enim mei wumb eŕ dup tiŕang miŕ erang muŕngii. Nga konu owundu endi tonu komung eŕe simba, ei koi enermba mon ku. ¹⁵ Pe wumb dup alam kaŕiŕmin, ei sipik peŕ mandring ni eŕ kindnaŕmin mon. Dup ei tonu peni eŕe mundangin, tiŕang erang wumb ngii nirik muŕngii wumb ei tiŕang erang keningii. ¹⁶ Yi miŕ ku, enim oŕ kun ka eŕmin ei tiŕang miŕ wumb pei andan tangin kanik, enim Ernjing ei epin moŕum, ei eim embe ambii tonu kindngii."

Gos Nge Lo Ek Ei Paŕim

¹⁷ "Na op lo ek ni Gos oŕ ekii se ermbe ombu piik nik eŕmin wumb ei to tor kindmbe om nik enim yi piin-erngii mon. Na op lo ek ni Gos oŕ ekii se ermbe oŕ wumb pei ek nik enjing ek, ei na puŕe nip ka ermbe nge ond. ¹⁸ Na ek keimi nip enim ngond, tonu epin konu nga ya mani mei konu ei poru nimba kunum ei, mon min ek kembis endi tuk lo ek mon eŕe aninga endi pimba. Ek ei am punermbe mon. Lo ek yi pepi muŕang, epi tor opu poru nimba," pa nim. ¹⁹ Pe wu endi eim lo ek eŕe aninga endi sipipi, ek nipi wumb ngumba wu, ei eim embe tonu Gos epin konu sinim tep enim konu eŕe kembis wii pimba. Ba wu endi lo ek ekii sipi, nipi wumb ngopu ermbe wu, ei eim embe Gos epin konu sinim tep er moŕum konu eŕe Gos eim embe ambii tonu kindmbe. ²⁰ Na enim nind, enim lo ek kin oŕ kun erik erngii ei, wumb lo ek poŕmun wumb ni lo ek piik ekii siŕmin wumb ni eŕmin oŕ ka ei kapŕi to mani kindnenjing kin kapŕi enim Gos epin konu tep er moŕum konu eŕe tuk punerngii mon."

²¹ "Ok sinim kupenjpin noŕ sinjing ek ei piik poru ninjing. Enim wumb to kundnerngii mon! Nga wu endi pupu wu endi to kundum kin, wu ei kos eŕe ba. ²² Ba na enim kanip nga nind, wu endi eim angim kin ek miŕ enjing kin, eim kos eŕe ba. Nga wu endi eim angim kin ek kis nimba, 'Nim wu kis noman pinaŕim wu!' ei eim kaunsul owundu moŕum konu ba. Nga wu endi moŕpu wu endi nim wu wulu mendpiŕ nimba, wu ei dup konu mendpiŕ ba. ²³ Pe ninim Gos kin kuŕmaŕ kelngii nge okun, kuŕmaŕ kaŕiŕmin konu mandi angkin piingii ni ninim angnim kin ek endi paŕim. Ei piikin kuŕmaŕ kelngii epi eŕe mond si kindkin, pukun angnim kin ek ni kun erkin poru nikin, nga orung okun, Gos kin kuŕmaŕ kaŕ ngunjii.

²⁵ "Pe wu endi nim kin kos ermbe neng, eŕip andŕam eŕe punguŕ konu eŕe nim ekii sikin eim kin noman ende sekin ek ka ni enjii. Yi ninen kin, wu ei nim sipipi ek pii kun eŕim wu ngang, nga ek pii kun eŕim wu ei ngang, wu ei sipipi opu ond wumb ngang, opu ond wumb eim sipik, kan ngii eŕe kindngii. ²⁶ Na nim kanip nind, pe nim ku epi ngo pendin, ei kopur pei ngunen kin nim kan ngii sikir tor onenjii mon!"

Wu Amb Kiŕip Tonmun Oŕ Ei Nge

(Masyu 19:9, Mak 10:11-12, Luk 16:18)

²⁷ "Enim kin ek ei ok tor om enim piik poru ninjing, 'Nim wu amb eipi nge ningiŕ enenjii mon.' ²⁸ Ba na enim kanip yi nind, wu endi eim amb eipi endi kanpi no-

man to piimba wu, ei eim of kis noman ete erpi poru nim. Wu ei lo ek ei piinerim mon. ²⁹ Nga ninim ningit tundung epi endi kanpi of kis ermbe, erim kin ningit tundung kopis si kindnjii. Ei mit nim of kis ei si kindnjii. Ninim nge ngenj orung kopur kopis kindnjii ei kapli. Mon pim kin, nim ngenj ei kopis kindnen kin, nim ngenj pei mer dup konu kis ete ba.” ³⁰ Nga ninim angit tundung of kis endi erim kin, angit orung kitip to kindnjii. Nimit erang nim angit tundung kitip to kindan, ei epi kis ba ninim ngenj orung pei dup konu ba ei epi kis mendpit. Of yi eran kin nim ngenj pei mer dup konu ete punermba.”

³¹ “Kumb ok lo ek endi tor orum ek ei yi nirim, ‘Wu endi eim ambim si kindmbe wu, ei eim ok pupu kos pipe sipi amb ei ngumba,’ nitmin. ³² Ba na enim kanip nind, wu endi eim ambim si kindmbe, ei eim ambim wu eipi kin ningit enermba wu ei lo ek to kindim. Nga wu endi ok ambim si kindim amb ei, nga wu endi simba wu, ei lo ek to kindmbe.”

³³ “Ek endi sinim kupenjin not sinjing ek ei enim pi-injing. Ei yi mit, enim ek keimi endi nik tonu kindik ek dinga nik enjing, ei to kindnerngii mon. Ba ek keimi endi ninjing kin, enim ek kun nik Owundu kumb et ninjing ek ei yi mit erngii. ³⁴ Ba na enim kanip nind, ek keimi endi nik tonu kindik dinga enerngii mon! Enim tonu epin Gos konu sik ek endi nik dinga enerngii. Epin ei Gos eim motum konu. ³⁵ Nga mani mei et nik ek endi nik dinga enerngii ei mon. Nimit erang mei ei mei kembis Gos simba salim konu. Nga Jerusalem konu nik ek endi ni dinga enerngii ei mon! Jerusalem konu ei King Owundu konu salim. ³⁶ Na ek dinga endi kun keimi pinerang kin, eim na peng et tui topu kotmung erpi si kindmbe, pa ninjii mon. Enim peng enjin ei endi kuru erpi wu tukui mit pinermba; nga peng enjin endi ping erpi wu gal mit yi enermba mon ku. ³⁷ Ba enim wu nik mon ni owa ningii ei mendpit. Enim nga ningii, ei Seisen mendpit enim kin nei neng ninmin.”

Ot Endi Erngii Er Orung Kindnenjii Mon

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Lo ek ei ok tonu om, ek ei kapli enim of yi mit erngii, ‘Nim wumb ningit ei si kindkin nin kin wumb nim ningit ei si kindngii ku. Nga nim wumb gupu mong ei si kindkin nin kin, wumb nim gupu mong si kindngii ku!’ ³⁹ Ba na enim kanip nind, wumb endi enim tumbii ni ermbe wumb, ei enim eim to orung kindnerngii mon. Pe wu endi nim kon taki tum kin, nga ak tan orundung tumba ku. ⁴⁰ Pe wu endi nim kin kos erpi nim kumep sinerim kin, eim nim konduk simbii nim kin, nim torung mut elim kon ei oui ngunjii ku. ⁴¹ Pe wumb endi eim nim kin konu mandi et pambit nim kin, nga nim eim nga konu turii sipnjii. ⁴² Nga wu endi nim epi endi ngui nim kin, nim eim ngunjii. Wu endi nim epi endi ngan, nga ekii se nim ngumbii nim kin, nim wu ei kin but ngunenjii,” pa nim.

⁴³ “Enim lo ek ei ok tor om piinjing ek, ei yi mit, ‘Wumb nii endi nim kin mandi mutmba wumb ei noman ngunjii. Nga nim nge opu orung wumb ei nim

eim kin kis piikin noman ngunenjii mon!’ ⁴⁴ Ba na enim kanip nind, enim opu orung wumb noman ngok, nga opu orung wumb enim tumbii ni ermbe wumb ei paki tok Gos kin prei erik, opu orung wumb paki tungii. ⁴⁵ Yi mit enjing kin, enim Gos epin konu ete motum ei enim Ernjing mit mutang kin, enim eim kingam not mit wumb eipi kin andan tangin keningii ei enim. Gos eim eni erpi kindang opu wumb kis ka motmun konu ete eni pei topu tlang enim. Nga Gos eim konu kumb erpi kindang opu wumb kis ka motmun konu, ete eim konu kumb kindang onum ku. ⁴⁶ Enim wumb noman ngotmun wumb ei kin noman ngunjing kin enim epi sinerngii mon. Pe wumb ku takis sitmin wumb ei of yi etmin ku. Ba enim nga of kun ka wii pei erngii. ⁴⁷ Nga enim nge enjing not kin ek ka nik enim nipe epi ka wii enjing? Pe wumb torung ngenj eipi wumb ei of yi etmin ku. ⁴⁸ Yi palim ei piik en enim of kun ka wii erik mutngii mit, enim Ernjing Gos tonu epin konu kun ka wii mendpit motum mit yi mutngii.”

Wumb Paki Tungii Of Ei

6 “Enim pii kun erngii enim of ka endi, eramin wumb eipi ei sin keningii nik yi enerngii mon. Pe enim of yi enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin motum ei, enim kumep epi ka endi ngunermba.

² “Ninim wumb epi sinerang wii motmun wumb, ei paki topu epi ngumbii ni piinjii, ei nim wumb eipi kanik wii top ngumbii ni yi enjii ei mon. Ei yi mit, ek kend wumb men ngii nirik ni andlam owundu orung ete angk prei erik wumb kanik kin, ‘Sin embe ambit tonu kindngii,’ nik etmin mit yi enerngii. Yi etmin ei Gos kin epi ka endi sinerngii mon! Na enim kanip nind, wumb ei en enim epi sinjing poru nim, Gos nga epi endi ngunermba mon. ³ Pe ninim wumb epi sinermba wumb ei epi ngumbii ni piinjii, ei yi mit. Nim angit taring orung nimit of enjii ei, nim angit tundung orung piinermba mon. Ei pute yi mit. Nim wumb epi sinermba wumb ei koi erkin epi ngunjii ei wumb kinerngii. ⁴ Yi mit, ninim kongun kaimb sikin enjii mit yi koi er pimba. Nga nim Arnim tonu epin motum ei nim nge epi koi er pimba, ei eim kanpi nim kin ngopu orung kindmbe.”

Prei Etmin Of Ei

(Luk 11:2-4)

⁵ “Enim kunum endi prei erngii, ei wumb ek kend tok etmin mit yi enerngii mon. Ek kend tok etmin ei andlam et ni men ngii kumb et angk prei kinan erik pengin kin wumb en enim keningii ni piik etmin of ei nge enerngii. Na ek keimi ni enim ngond, wumb ombu nge kumep endi ei sinjing poru ninim. ⁶ Pe kunum ete ninim prei enjii pimba, ei nim pukun ngii nirik pukun, ondu ngokun, koi er prei enjii. Ei ninim Arnim Gos epin konu epi koi ete motum ei kananim. Nga eim epi pei koi er salitim ei kanitim, eim nim ngumba,” pa nim. ⁷ “Enim prei erngii, ei torung ngenj wumb ek wii pei nik kinan kind palmin mit enerngii. Ngenj wumb yi piinmin, ‘Nimit erang sin ek pei nemin, Gos piimba,’ nim piik yi etmin. ⁸ Enim wumb enmin of ei ekii sinerngii. Ernjing

Gos enim epi simin ni piimin ei Gos eim piinim. Enim eim kin kii sinerngii kunum ba eim ok piitim. ⁹ Enim prei yi miŕ erngii:

‘Sin Erinjpin Gos. Nim tonu epin moŕun. Nim embe ambiŕ tonu mendpiŕ kindmin ei ka wii. Gos ninim nge sin tep er moŕun dinga sin kin omba.

¹⁰ Ninim nge noman eŕe tonu epin ekii sinmin miŕ yi ku sin ya mei eŕ ekii sinmin.

¹¹ Pe sin kuni kunum kunum eŕe kapŕi ngon.

¹² Nim sin oŕ kis enjpin ei kil ngokun si kindnjii. Ei miŕ sin yi ku wumb sin kin oŕ kis enjing, ei sin kil ngo si kindmin ku.

¹³ Nim sin kin epi oŕ embin tui endi tonu omba kunum, nim sin kin wakin to si kindnenjii mon. Ba wu er kis eŕim wu, ei sin kin omba nim sin paki tokun, tep ka er muŕii.’

¹⁴ ‘Piimin. Enim wumb endi enim kin oŕ kis ermba ei nik kun enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin moŕum, ei nim oŕ kis kil ngopu si kindmba ku. ¹⁵ Ba enim wumb eipi oŕ kis ei nik kun enenjing kin, enim oŕ kis erngii Gos enim oŕ kis kil ngopu si kindnermba ku.”

Kuni Mowii Niŕmin Oŕ Ei

¹⁶ ‘Pe enim kuni nunarik mowii piingii. Nimbiŕ erang Gos eim enim kin noman ka piimba. Wumb ek kend wumb, en enim kumb dinga puk enmin. Nimbiŕ erang wumb enim keningii ei oŕ yi enjing kin, wumb yi piingii wu ombu kuni mowii pek onjung ni kengii. Na ek keimi nip enim ngond, wumb epi ekii se singii kumep epi ei pe si poru ninmin. ¹⁷ Ba nim kuni mowii piin kin, noŕ was, kumb ningiŕ eŕ erkin, kopung peng eŕ kalkin, yi erkin endnjii. ¹⁸ Yi miŕ en onjii ei, wumb nim kuni mowii pekin on ni yi kinerngii. Ba Gos eim epin konu moŕum ei endeim mendpiŕ eim epi koi er saŕim, epi ei piitim nga kaniŕim ku ei kanpi kin nim kumep epi nga ngopu orung kindmba.”

Epi Ka Sik Kuŕou Toŕmun Oŕ Ei

(Luk 12:33-34)

¹⁹ ‘Enim epi ka wii kan apirik ya mei eŕe kuŕou tunerngii. Mei eŕe tumb jingamb ok epi ombu er kis erngii, nga waning wu opu waning simba ku. ²⁰ Ba enim oŕ kun ka wii eŕmin oŕ, ei nge Gos eim enim kin ka piimba ei tumb jingamb ni waning erngii wumb ni ei epin konu eŕ tuk puk er kis monduk enerngii mon! Nga waning wu pupu waning sipi ermba andŕam sinaŕim mon ku. ²¹ Yi miŕ erang, en enim noman eŕ epi ka wii simba konu eŕ enim nge noman ei eŕe simba ku.”

Sinim Ngenj Eŕ Tiŕang

(Luk 11:34-36)

²² ‘Ningiŕ ei sinim ngenj eŕe nge dup alam miŕ. Pe nim ningiŕ ei ka pim kin, nim noman tuk kun ka sim kin, oŕ kun ka enjii ku. ²³ Ba ninim ningiŕ kis muŕum kin, ninim noman tuk ei pei emii owundu pimba. Nimbiŕ erang oŕ kis eŕmin oŕ ei nim kin pei sepi kin, nim noman tuk ei emii er paŕim,” pa Jiisas yi nim.

Wu Endi Kundii Taŕ Kin Kongun Enermba

(Luk 16:13)

²⁴ ‘Wu endi eim kongun wu owundu taŕ kin enermba mon! Nga wu ei owundu taŕ kin kongun erim kin, eim owundu endi kin ka piipi kin nga endi kin kis piipi erm- ba. Nga owundu endi kin noman ngopu endi kin no- man ngunarpi ermba ei mon. Yi miŕ sinim noman taŕ sepin Gos kongun erpin nga ku kongun erpin kunum ende enermin mon!

Epi Pei Noman Peng, Noman Nendii Piinmin

(Luk 12:22-31)

²⁵ ‘Yi piik na enim kanip nind. Enim konj molk, no- man embin to yi piinerei! Nga kuni nipe numun eŕe yi piinerngii mon. Sinim nge ngenj eŕe epi nipe teŕmin? Sinim konj moŕmun ei epi owundu ba kuni ei epi owundu mon. Yi ku sin nge ngenj ei epi owundu ba alap ei epi owundu mon. ²⁶ Enim kei kaninmin ei tonu bur ni andinmin: ei kuni emb tilanmin, nga kuni tu wuk, ngii konu sinaŕmin. Ba enim Ernjing Gos tonu epin ei kuni ngoŕum. Enim kei ombu to mani kindik en- im wumb moŕmun. Gos enim kuni ni alap ngumba ku. ²⁷ Enim moŕmun konu tuk eŕ, wu nii endi eim epi endi noman erang piim kin, eim kunum kinan konj muŕmbii ni piimba, ei kapŕi enanim.

²⁸ ‘Pe nimbiŕ erang enim ngenj eŕe konduk ni ei no- man to piinmin? Enim andaring plawa kuk nin ond kuk tonu onum, ei er onum miŕ nenj ei keningii. Plawa kuk ei kongun dinga enaŕim, nga konduk ni epi endi enaŕmin ku. ²⁹ Ba na enim kanip nind, ok king Solomon eim konduk ka wii kindrim, ei ya ond kuk ka wii miŕ ei kindnerim mon. ³⁰ Keimi, pe kui engimb nin epi ei en enim Gos konduk miŕ ei ka wii akip ngang kindim. Top- uŕ mer dup kaŕiŕmin konu eŕe kindang dup numba. Pe nga enim konduk ni epi ei kindnermba ni piinmin min? Nimbiŕ erang Gos epi ei enim kui pei ngunermba nik pii gii ninanmin? ³¹ Ei piik enim noman embin yi piin- erngii. ‘Sinim kuni nipe kuni endi numun da, sinim noŕ nik piinerngii mon. Nipe noŕ endi numun da ni piin- erngii mon. Ei sinim konduk nipe konduk endi kindmin da ni piinerngii mon.’ ³² Mon, oŕ ombu wumb torung ngenj wumb ei, kongun yi enmin. Ba enim nge Ernjing Gos tonu epin moŕum ei piitim. Enim epi ombu nge pei ngang singii ku. ³³ Ba enim oŕ kun ka paŕim miŕ ka erik, Gos sinim tep er moŕum ni piik ekii sik er muŕangan kin kapŕi Gos enim epi eipi ombu ngumba ku. ³⁴ Yi paŕim ei piik, topuŕ ermin epi ni noman embin yi piinerngii mon. Topuŕ wumb endi ei eim erbii ni piinim epi ei enim. Nga oŕ embin tui endi topuŕ tonu omba ei, enim noman to piinerngii mon.”

Wumb Eipi Eŕmin Oŕ Ei Mok Tok Yi Enenjii Mon!

(Luk 6:37-38, 41-42)

7 ‘Enim wumb kanik ek ngok erik kos piik eŕmin miŕ yi ninerngii. Enenjing kin, Gos enim kin kos pi- inenmba ku. ² Pe enim wumb kin erngii oŕ ei, Gos enim kin ermba. Nga epi wumb ngoŕmun miŕ yi ku Gos enim

ngumba. ³ Nimbit erang nim angnim epi mot aninga ningit et patim ei kankin nin, ba ninim ningit et ond owundu mit patim? Ei ok si kindkin, ekii se eim nge ningit et epi mot pimba ei si kindnjii. ⁴ Ond owundu mit ninim ningit patim, ba ninim angnim kankin yi nin? "Engnan, nim ningit et epi mot patim, ei si kindmbii nin?" Ei pute yi mit, sinim ot kis enmin ot ei epi mot mit, sinim nge noman tuk et patim ei si kindinmin. ⁵ Nim ek kend nge wu. Ninim ok ningit et ond owundu mit si tor kindkin, ningit ka seng, kan kun erkin, nga angnim epi mot ningit et patim, ei si kindnjii," pa nim. ⁶ "Enim Gos ek ka epi ka wii mit, ei nge wumb kis owu mit kapli ngunerngii mon! Nga biis ni epi ka wii ei sipik, wumb Gos kin ek but ngok etmin wumb, ei kung mit ngunerngii mon ku. Mon peng, wumb kung mit, biis ka wii ei en enim simb et kamb mani kindik, nga wumb owu mit ok enim kin erik kis erngii ku," pa nim.

Wu Endi Prei Kongun Dinga Erim

(Luk 11:9-13)

⁷ Enim Gos kin prei er ngungii, "Enim Gos kii sik enmin ei epi enim ngumba. Enim epi kuruk endngii, ni keningii. Enim Gos ngii ondu et to teki teki nengin, aki tumba," pa nim. ⁸ "Wumb pei Gos kin prei etmin, ei epi silmin. Epi sipmin nik kurutmun, ei kanitmin. Nga Gos ngii ondu et to teki teki nimba wu, ei Gos eim ngii aki tolum ku. ⁹ Pe wu endi kingam aka numbii nimba, eim arim kom ku endi sipi ngumba min? Ei mon. ¹⁰ Nga kingam omu numbii nimba, eim arim ka wembii sipi kingam ngumba min? Ei mon ku. ¹¹ Yi mit, enim wumb kis ei kingenjing not epi ka noman ka pend kingenjing ngotmun. Pe sinim piimin, Erinjpin Gos tonu epin motum ei sinim prei erpin kii sipin ninjpin kin kapli epi ka ei ngumba ku.

¹² "Wumb enim kin ot yi mit erngii nik piinmin ot ei, en enim wumb epi kin ot yi erngii ku. Ek ei lo ek, nga Gos nge ot ekii se ermba piik nitmin wumb ek ei ende patim."

Konj Mutngii Konu Ondu Kembis Wii Salim

(Luk 13:24)

¹³ "Enim epin konu andlam kembis ete pungii. Nimbit erang andlam puk konu kis dup konu et pungii andlam ei owundu salim. Andlam ete wu amb ombu pei andlam ete andik motmun. ¹⁴ Ba kunum kunum konj ka mutngii konu, ei andlam kembis wii. Nga andlam puk konu ka et pungii, ei kongun dinga erngii. Erik kin, wu amb endeim endeim ni andlam ei kan singii," pa nim.

Ek Ni Tor Kinditmin Ek Kend Wumb Ongii, Ei Kan Kun Er Mutngii

¹⁵ "Ek ni tor kinditmin ek kend wumb ongii, ei kan kun er mutngii. Ek kend wumb siipsiip ngenj mit ei torung kun ka wii mit kindik ongii. Ba noman tukrung ei owu simbii mit enim kin onmun. Ok enim pii gii ei to kis erngii nge ongii. ¹⁶ Nga enim molk ek ni tor

kinditmin kend kongun er ongii, ei enim wumb ei nge ot kongun erik keningii. Nimbit erang wumb not wain mong ond angit ete gal motulum ei silmin; min wumb ond pik mong sik, engimb min epi gal motulum ei sik yi etmin min? Mon, ei sin kapli enatmin. ¹⁷ Yi mit ku, ond ka mong ka tolum ku. Nga ond kis ei mong kis tolum ku. ¹⁸ Ond ka ei mong kis tunatitmin mon ku. ¹⁹ Pe nga ond endi mong ka tunatim, ei kotmung tok, sik dup katitmin. ²⁰ Ek ei yi mit, enim ek ni tor kinditmin kend kongun etmin wumb ei, enim keningii. Kanik, ek ei pute piingii pa nipi ngum."

²¹ "Wumb kombur aninga na kin 'Owundu, Owundu,' nik, ek dinga nik erngii wumb, Gos sinim tep er motum konu et tuk pungii ba wu endi nam Ernan tonu epin motum ni piipi, eim noman et ekii sipi endmba wu, ei eim Gos kin Owundu Owundu nimba wu, ei eim Gos kin epin konu tep er motum konu et kapli tuk ba. ²² Pe kunum owundu tonu omba kunum, ei wu amb pei yi ningii, 'Owundu, Owundu! Na nim nge embe et ot ekii se ermba mit piik nitmin mit ninj ningii. Nim embe et sin gui kis to si kindinjin. Nim nge embe et sin jep ot kanim kanim enjpin,' pa ningii. ²³ Kunum ete, na ek nip orung kindip yi mit nimbii, 'Enim na kina. Enim ot kis wumb mendpit, na kin tuk onerei!' nimbii," pa nim.

Ngii Takitmin Ot Ta Et

(Luk 6:47-49)

²⁴ "Pe wu endi na nind ek ei piipi, ekii simba wu, ei wu endi yi mit eim noman ka peng, eim ngii tonu kom ku pet takitmin. ²⁵ Pe konu kumb topu mani orum, konu pop owundu topu onum, not owundu topu etim ei ngii mani punatim. Nimbit erang, wu eim ngii ei kom ku pet ete tonu takitmin ei dinga pupu ngii eim engim. ²⁶ Wu endi na ek ei piipi, ekii sinerim wu, ei eim yi mit wu ende noman pinatim wu motum ei mit. Pinerang, eim ngii tonu not ku kilta takitmin. ²⁷ Konu kumb owundu topu, mani orum, konu pop owundu topu orum, not owundu to orum kunum ei ngii ei eskit tolum. Ei keimi, ngii mani pupu er kis etim."

²⁸ Jiisas ek ei nipi poru neng, wumb titap owundu ok mulnjung ni, eim ek ei wumb piik mund mong enjing. ²⁹ Nimbit erang, Jiisas eim ek nim ek ei wumb noman peng nitmin lo ek ei nge ninerim. Jiisas eim wu endi noman dinga, pii gii nik nitmin ek mit yi neng, wumb mund mong enjing.

Jiisas Wu Endi Kinj Bombutum Tum Ei Er Ka Erim

(Mak 1:40-45, Luk 5:12-16)

8 Jiisas eim komung et si kindpi mani wang, wumb pei eim pum konu ekii sik punjung. ² Pangin, ngenj kinj bombutum tum wu endi opu, Jiisas simb et ming gopsing pii potpu, kan mani kanpi yi nim, "Owundu, nim na er ka ermbii ni piin kin, kapli enjii." ³ Jiisas eim angit wu ei ambipii ek yi nim, "Na yi mit ermbii, nim ngenj ka simba." Neng, wu ei kinj bombutum tum ni poru neng, wii ka mutum. ⁴ Pe Jiisas ek yi nim, "Ot ei, nim pukun wumb endi kankin ninenjii mon. Nim ngenj ei sipkin, Gos kin kutmat katitmin wu motum konu ete

andan tan, ok Moses nirim oł ei erkił, Gos kin kułmał kiłan, wumb nim keningii ni, nim ening pim ei poru nim ni keningii," pa nim.

Jiisas Opu Ełmin Tep Ełim Wu Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim
(Luk 7:1-10)

⁵ Jiisas pupu Kapaniyam konu tor pang, Rom wu endi opu wumb 100 pei tep ełim wu, ei opu, kii dinga sipi Jiisas ngum. ⁶ "Owundu, na nge kongun wu ei ening topu, ngenj dinga pinerang, peł ełe ngii konu pałim, eim ngenj kumbii owundu ei piipi pałim," pa nim. ⁷ Neng, Jiisas yi nim, "Na pup, eim er ka ermbii," pa nim. ⁸ Ba opu ełmin tep ełim wu, ei eim yi nim, "Owundu, na wu ka mon. Nim na ngii konu ełe onenjii mon! Nim ek wii nen, nam nge kongun wu ka mułmba. ⁹ Nam yi ku, wu num na tep ełim wu ei na tep erang, na nam nge opu wu ombu tep erip, endi 'Pui!' nemb, pułum. Nga endi, 'Ya wei!' nemb, ołmun. Nga nam kongun wu kongun ei 'Erii!' nemb, kongun ełim," pa nim. ¹⁰ Jiisas wu ei ek piipi puku sipi erim. Erang, ek nipi, wumb eim kin ekii se onjung wumb ei ngum, "Na Esrel wumb konu ełe wu endi pii gii wu, yi nge endi kan sinenj mon! ¹¹ Na enim kanip nind, wumb konu eipi wumb orung eni tonu ołum konu, ni eni mani punum konu, wumb ei ok, Eiparam ni Aisik ni Jeikop ni kuni peł endi nok mułangin, Gos sinim tep er mołum konu ełe no mułngii," pa nim. ¹² Ba wumb Gos mołpu tep erang tuk mołmun Jura wumb, ei topu tor kindpi, emii konu epi endi eł kindmba. Ei en enim ke nik, gupu mong kongk, kaimb er mułngii," pa nim. ¹³ Pe Jiisas ek nipi opu ełmin tep ełim wu ei ngopu yi nim, "Ninim pii gii peng eramb ni pui mił yi ermba?" pa nim. Pe konu eni ełe Jiisas opu ełmin tep ełim wu kin ek tengim, kunum eł mendpił, eim nge kongun wu ei ening poru neng, ka mułum.

Jiisas Piisa Ambim Nge Mam Er Ka Erim

¹⁴ Jiisas pupu, Piisa ngii konu eł nirik pupu kenim ni Piisa ambim nge mam ei ening tang, peł ełe or pim. ¹⁵ Pe Jiisas eim angii embłang, ening ni si kindpi pum. Pang, amb ei eim Jiisas kin wumb ngungii kuni nge er kun erpi onguł erpi ngurum. ¹⁶ Pe konu pou neng, wumb gui kis mułum wumb pei tu wunjung. Jiisas ek nipi gui kis to kindpi, wumb ening pim wumb, pei er ka erim. ¹⁷ Yi mił erang kin, Gos ok ek ni tor kindiłim wu Aisaiya gupu ełe ni tor kindrim ek ei keimi pim. Ek ei yi mił nirim, "Eim sinim nge ening pim pei si kindpi, sinim ening kanim kanim ei eim kin sim."

Wu Nii Endi Jiisas Kin Ekii Simbii Ni Piinim
(Luk 9:57-62)

¹⁸ Jiisas kenim ni wumb tiłap owundu eim mułum konu orung orung mułangin kanpi mułum. Eim ek yi nim, "Sinim noł gopu orundung pamin!" nim. ¹⁹ Pe lo ek kengpi tołum wu endi opu yi nim, "Ek emb tołum

wu, nim konu orung orung min konu endi punjii konu, ei na nim kin ekii sip bii," pa nim. ²⁰ Jiisas ek yi nipi orung kindim, "Owu simbii mei tukpu ełe pałim. Nga kei andinmin ngii angłim. Ba Gos wu kingam ya mani mei ełe kindang, wu ngenj sipi mołum eim nge peng sipi sałim konu endi sinałim. Yi mił, wu endi na kin ekii simba wu, ei kongun dinga pałim," pa nim. ²¹ Nga eim nge ekii siłmin wu endi ek nipi kii sim, "Owundu, na nim kin ekii simbii ba kumb se kapłi na kindan pup, er-nan tukpu tumbii min?" ²² Ba Jiisas ek nipi yi nim, "Mon, wumb Gos ek piinanim wumb, kułii mił wumb, ei wumb kułii er kun erngii ba nim na ond konu ekii se oi!" pa nim.

Jiisas Konu Pop Owundu Tum, Ei Ek Neng, Pop Owundu Ei Poru Nim
(Mak 4:35-41, Luk 8:22-25)

²³ Jiisas noł kanu ełe tonu pang, eim nge ekii se andiłmin wumb ekii sengin ouni punjung. ²⁴ Konu pop owundu topu, noł gopu tuk pinin nipi noł kanu tuk opu, noł kanu to ak tumba erim, ba Jiisas eim or pim. ²⁵ Eim nge ekii se andiłmin wumb eim to konj kindnjing. Kindik, ek yi ninjing, "Owundu, nim sin paki to! Sin to kundmba enim," pa ninjing. ²⁶ Jiisas eim ek dinga nipi eim nge ekii se andiłmin wu ombu ngum, "Nimbił erang enim tungu enmin? Enim pii gii kembis ninmin." Pe eim angpi, eim konu pop kin noł ei ek neng, nga ka wii mendpił sim. ²⁷ Jiisas eim nge ekii se andiłmin wumb, mund mong erik yi ninjing, "Ei wu kanim eipi endi mołum. Eim ek neng kin, konu pop topu, noł pinin ni erim, ei nga eim ek ekii sik enmin," ni yi ninjing.

Wu Tał Gui Kis Mułum Ei Jiisas To Kindim
(Mak 5:1-20, Luk 8:26-39)

²⁸ Jiisas noł gopu orundung tor pupu, Garariin wumb konu ełe pum. Pe gui kis tuk mułum wu tał, eim kin tor onjunguł, ei wumb guimeng eł molkuł onjunguł. Wu tał wu simbii mił. Wumb konu ełe andłam endnałmin mon. ²⁹ Pe wu tał wii dinga tokuł yi ninjngił, "Gos kingam, nim sił kin nimbił oł enjii on? Kunum ei epi poru nimba ei poru ninerang okun sił ngenj kumbii ngunjii nge on min?" ³⁰ Pe kung konu ełe pei orundung ei nok mulnjung. ³¹ Gui kis ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nim sin tor kindnjii pim kin, sin kindan kung mołmun konu ełe tuk bin," pa ninjing. ³² Pe Jiisas ek yi nipi ngum, "Enim pei!" Pe gui kis wu tał si kindik puk, kung pei mulnjung konu tuk pangin, kung ombu pei sikir puk, konu tumbułam noł gopu mołum ełe mani puk, noł nok kolk poru ninjing.

³³ Kung es to mulnjung wumb, oł ei kanik tungu puk, konu owundu wumb mulnjung konu kanik, wumb ei ek yi ninjing. Wu tał gui kis er kindim oł, ei pei nik wumb ngunjung. ³⁴ Wumb konu owundu ełe ek ei piik ok Jiisas kanik yi ninjing, "Sin mei ełe mulenjii; konu eipi pui!" nik ek dinga yi ninjing.

Wu Endi Simb Angit Kis Mułum Ei Jiisas Er Ka Erim
(Mak 2:1-12, Luk 5:17-26)

9 Jiisas eim noł kanu eł nga tonu pupu, noł gopu ełe nga orung pupu eim konu kun tor pum.
² Wumb wu endi ening pim wu ei, tu wunjung. Wu ei eim ngenj kołpu poru neng, embił dinga pinerang, eim peł ełe or pim. Pe Jiisas kenim ni wumb ei kin pii gii ninjing. Kanpi, ening pim wu kin ek yi nim, "Na nim oł kis ei si kindind," pa nim. ³ Pe lo ek piłmin wu kombur, en enim noman ełe yi piinjing, 'Wu ei Gos kin ek ambil-tim,' ni piinjing. ⁴ Jiisas wu kei en enim noman yi piyanging, kanpi yi nim, "Nimbił erang enim noman tuk oł kis yi piinmin?" ⁵ Nipe ek ei oi mił to peng nimbii? Pe na nim oł kis ei kil ngond nimbii ei kapłi min? Nga nim peł ei si mungkin pui yi nimbii ei kapłi min? Ek endi na nim oł kis kil ngond ei nimbii. ⁶ Ba na end ei enim kanik piingii nip end. Na tonu epin si kindip, mei mani op, wu kingam tels ei na noman dinga peng, wumb oł kis ei kil ngop ek nip ya wu embił dinga pinernang ei kanip nind. 'Nim angkin, ninim peł ond sikin, ninim ngii konu pui!' nind," pa nim. ⁷ Jiisas ek yi neng kin, wu ei eim peł sipi, eim ngii konu sipim. ⁸ Nga wu amb ni wumb pei oł ei kanik, mund mong erik, yi piinjing, Gos wu yi nge noman dinga, ni noman ka, wu ei kin ngonum nik, yi erang Gos embe ambił tonu kindnjing.

Jiisas Wu Masyu Wii Tum
(Mak 2:13-17, Luk 5 27-32)

⁹ Jiisas andpi pupu kenim ni wu endi mułum ei ku takis siłim ngii ełe mułum. Wu ei embe Masyu. Jiisas wu ei kanpi ek yi nim, "Na ond konu oi!" Nipi yi neng, wu ni angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.
¹⁰ Jiisas Masyu eim ngii konu ełe mołpu kuni num. Wumb pei ku takis siłmin wumb ni oł kis ełmin ei kin mołpu kuni ende num. Eim nge ekii siłmin wu ombu ouni nunjung. ¹¹ Lo ek piłmin wumb, ei Jiisas wumb kis kin kuni nang kanik, eim nge ekii sik ełmin wu ombu kanik yi ninjing, "Nimbił erang enim nge ek emb top ngołum wu ei wumb kis ni ku takis siłmin wumb kis ni ombu kin kuni nonum?" ¹² Jiisas eim ek ei piipi yi nim, "Wumb ening tunałim wumb ei, ening ngii ełe punałmin mon. Ening pałim wumb ei mendpił pułmun. ¹³ Enim puk Gos nge ek ka ełe kanik piingii, 'Ka kułmał kałim epi ei na noman pinałim. Na noman kaimb siłmin ei na noman pałim.' Na wumb ka mulnjung ei kin, paki tumbii onenj. Ba wumb kis mulnjung ni oł kis enjing wumb ei, paki tamb, noman ak tungii nip onj," pa nim.

Kuni Mowii Pałmin Oł Ei
(Mak 2:18-22, Luk 5:33-39)

¹⁴ Jon wumb noł pendim wu, ei eim nge ekii sik andiłmin wumb Jiisas kin ok, ek yi kii sik ninjing. "Nimbił erang sin kin lo ek ekii siłmin wumb kin kuni mowii ełmin, ba nim nge wu ombu kuni mowii enałmin, ei nimbił erang ełmin?" ¹⁵ Jiisas ek ekin nipi orung kindpi yi nim, "Pe wu endi eim simba ermba kunum ełe, eim

nge wumb puł, eim paki tołmun wumb kunum ełe kapłi amb simba wu ei eim wumb kin kuni no mułmba kunum ei eim nge wumb kis piik mułngii min? Ei mon. Ba ekii se amb simba wu ei wumb kis eim konu eipi si pangin, eim nge wumb ei kapłi kuni mowii piingii," pa nim.

¹⁶ Wu endi eim konduk endi piltan top kis ermba, konduk ełe alap konj endi sipi, mui tumba mił mon? Pe wu endi yi erim kin, alap konj ei pepi, konduk topu, kis owundu nga ermba. ¹⁷ Jura wumb kung meme ngenj kulk, noł wain tuk kindiłmin. Ei kung meme ngenj konj ełe noł wain konj kindiłmin, epi tał ka mułangit. Nga noł wain ok nge ei kung meme ngenj ok nge ełe kindiłmin. Nga noł wain konj ei sipik, kung meme ngenj ok nge ełe kindiłmin ei noł tok nipi noł wain tor pang, kung ngenj kis mołum ku. Yi mił na ek konj ei Jura lo ek ok nge ei kin ende punermba."

Wu Num Endi Ambłam Er Konj Sipi Kindang Nga Amb Ambłim. Eim Konduk Ambłim Amb Ei Er Ka Erim Ku
(Mak 5:21-43, Luk 8:40-56)

¹⁸ Jiisas eim ek ei nipi mułang, Jura wu num endi opu, eim simb ełe ming gopsing pii połpu ek yi nim, "Na ambłam pe mendpił koltum, nim okun, eim ngenj ełe embłan, nga konj mułmba," pa nim. ¹⁹ Pe Jiisas wu ei kin pum. Pang, eim nge ekii sik andiłmin wu ombu ni punjung.

²⁰ Puk, amb endi mułum amb, ei eim kunum kunum eim miıyem ei o pupu minj mułang, kung ngii engki nga tał o purum. Amb ei eim opu, Jiisas buł morung ełe eim opu Jiisas konduk embiłim. ²¹ Eim nge noman ełe yi piipi om. "Na pup, Jiisas konduk minjin tamb, na ening ei kapłi wii simba, ka mułmbii," ni piim. ²² Ba Jiisas eim piipi ak topu kanpi yi nim, "Ambił, nim na kin pii gii nin, ełe nim ei ka seng, wii mulnjii," pa nim. Pe kunum ełe mendpił, amb ei ka mułum.

²³ Jiisas opu, Jura wu num ngii ełe opu kenim ni mingał pop tok golang nik wumb ke dinga wii nik mulnjung. ²⁴ Jiisas opu ek dinga nipi yi nim, "Enim kunerei! Ambıł ei kulerim ba or pałim," pa nim. Neng, wumb eim kanik tokuł enjing. ²⁵ Pe wumb to anda kind poru nik, Jiisas eim nirik pupu, ambił ei angit ambiłpi, er konj sim. ²⁶ Jiisas yi erim, ek ei wumb konu orung orung pei nik pangin, wumb pei piinjing.

Jiisas Wu Tał Ningit Tumbun Mułum, Er Ka Erpi, Endi Ek Tinerim Ei Er Ka Erim Ku.

²⁷ Jiisas konu ełe si kindpi, andłam ełe andpi pang, ningit tumbun mułum wu tał okuł wii dinga tokuł yi ninjingit, "Nim Deipis kingam, nim sił kin kaimb sinjii."
²⁸ Pe Jiisas eim ngii ełe nirik pang, wu tał eim ekii sikił onjnguł. Wangit, Jiisas ek yi nim, "Ełip pii gii na kin piinjingit na oł ei ermbii." Wu tał yi ninjingit, "Owundu, keimi sił pii gii ninmbił." ²⁹ Pe Jiisas eim wu tał ningit ełe ambiłpi yi nim, "Ełip pii gii pim mił, kapłi oł yi ku ermba," pa nim. ³⁰ Wu tał ningit ka mułang, Jiisas ek dinga nipi wu tał ngum. Ngopu yi nim, "Na ełip kin oł ei, wumb endi kangit ek ninereł mon!" pa nim. ³¹ Ba wu tał eł ełip

anda pukuł, wumb konu orung orung pei Jiisas kongun erim oł ei kankił nikił punjunguł.

³² Andłam ełe bił ni erangił, nga wumb wu endi gui kis tuk mułang, eim ek tingnerim wu ei Jiisas kin tu wunjung. ³³ Pe Jiisas eim gui kis ei to kindpi yi erang, gupu ek tingnerim wu ni ek tangpi erim. Yi erang, wumb pei mund mong enjing yi ninjing. "Ok Esrel konu oł yi endi tonu onerim, sin kinerpin," pa yi ninjing. ³⁴ Ba lo ek ekii siłmin wumb yi ninjing, "Gui kis nge wu num eim kin mołpu, eim kin noman dinga ngopu, eim gui tor kindnim," nik yi ninjing. (Ei ek keimi mon, Jiisas ek keimi ninim.)

Jiisas Wu Amb Kaimb Sim

³⁵ Jiisas konu owundu ni konu orung orung pei andpi, wumb men ngii ełe nirik pupu, Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mułum mił nipi ngopu, wumb ngenj ełe ening kanim kanim pim, ei er ka erpi yi erim. ³⁶ Jiisas eim wumb tiłap owundu ei kanpi kaimb sim. Nimbil erang wumb noman embin piik kin, wu endi paki tumba nge kuruk endnjing yi er mulnjung. Ei kung siipsiip tep ełim wu mułam mił, yi er mulnjung. ³⁷ Jiisas oł ei kanpi, ek nipi eim nge ekii sik andiłmin wu ombu ngum. "Kuni wiis poł topu pei mołum, ba tengingii kongun wumb mon pałim. Ei yi mił, wumb Gos ek ka piingii wumb ei pei mołmun ba ek ni tor kindik wumb ei ngungii wumb mon pałim. ³⁸ Yi piik kin enim kongun ei nge arim kin prei erangin, eim kongun wu kombur kindimba," pa nim.

Jiisas Nge Ek Se Andiłmin Wu Ombu Engki Nga Tał

(Mak 3:13-19, Luk 6:12-16)

10 Jiisas eim nge ekii sik andiłmin wu engki nga tał, wii tang wangin, noman dinga nipi wu ombu ngum. Noman ei ni ngopu gui kis to kindik, ening ni ngenj ełe oł kanim kanim ermba ei to kindngii nge nipi ngum. ² Eim nge ek ka endngii nge engki nga tał, wu ombu embe yi mił: kumna Saimon embe endi Piisa, eim angim Endru, nga Jeims ei eim Sependii kingam ni eim angim Jon. ³ Pilip ni Barsolomyu ni Tomas ni Masyu ku takis ok siłim wu, ni Jeims arim Sariyas. ⁴ Saimon Selos ni Juras wu ei Eskerios, eim Jiisas opu orung wumb onjung konu Jiisas mołum ei nipi andan tum wu.

Jiisas Ek Nipi Eim Ek Se Endngii Wu Ombu Ngum

(Mak 6:7-13, Luk 9:1-6)

⁵ Jiisas eim nge wu engki nga tał, ek dinga nipi kindang punjung. Jiisas ek yi nim, "Enim wumb konu eipi punerngii, nga Sameriya konu owundu ełe tuk punerngii mon! ⁶ Enim puk Esrel wumb, kung siipsiip mił am punjung ełe pungii," pa nim. ⁷ Enim puk, wumb kanik, ek yi ningii: 'Gos sinim tep er mołum kunum ei pei mandi omba enim,' ningii. ⁸ Enim puk, wumb ening pimba ei er ka erik, wumb kułngii, ei er konj sik, wumb gui kis mułmba ei tor kindik, wumb ngenj kinj bumbutum tonum wumb, ei erangin ka mułngii. Pe enim

epi ei sinjing, ei epi endi ngok enjing. Yi mił nga wumb kin oł yi erngii, epi endi sinerngii mon," pa nim. ⁹ Enim ku gol ni, ku silpa ni, ku kapa ni ombu endi pendik epi ombu sipnerngii mon," nim. ¹⁰ Kon andłam pungii kon ni, konduk ni nim su ni dolu ni epi ei endi sipnerngii mon. Wu kongun ełim wu, ei kuni ngangin nołum, mił yi enim nungii.

¹¹ Enim puk konu kembis min owundu endi tor pungii, ei wumb kan kun erngii. Konu endi tor pangin wumb konu, ełe oł kun er mułngii. Ei enim wumb ei kin molk, puk, nga enim konu ei si kindik pungii. ¹² Pe enim wumb ngii endi ełe nirik punjung kin, wumb ngii puł wumb ei ek yi ningii, 'Enim noman emin pengii!'. ¹³ Wumb ngii ełe tuk pangin, ek ka nik enjing kin, "Enim nge noman emin ei wumb ombu kin ba. Ba wumb en enim ngii konu ełe, 'Enim nirik wei!' a ninarik enjing kin, enim noman emin ei kin noman emin ei ngunerngii. ¹⁴ Nga wumb nii endi enim nge ek piinarik min enim tuk sinarik kin kapli enim ngii konu ełe si kindik kunum ełe konu eipi pungii kunum ei enim simb ełe kułman si kindngii. ¹⁵ Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se Gos kunum owundu kos owundu piimba kunum, ełe wumb mok tumba kunum ei Gos Sorom konu ni Gomora konu ełe eim kaimb simba. Ba nga konu eipi ełe wumb ei enim kin, 'Weiyo,' nik enenjing kin, Gos konu ełe wumb kaimb sinermba mon," Jiisas yi nim.

Oł Embin Tui Kanim Kanim Tonu Omba

(Mak 13:9-13, Luk 21:12-17)

¹⁶ "Piingii! Na enim kung siipsiip mił tuk owu simbii wumb mił mulnjung konu kindind. Ei piik enim ka wembii noman ka peng oł ei nge ekii singii. Nga kei Pułmu noman emin seng ełmin oł ei nge ekii singii. ¹⁷ Pe enim kan kun er mułngii! Wumb enim ambil gii nik, kos ngii sipik, en enim men ngii ełe enim kepil tok yi erngii. ¹⁸ Erik, na nge ek ni na to mani kindngii nge, enim sipik king ni kumb ełe sipik gapman nik erngii. Ei nimbil erang enim ek nik en enim kin wumb tiłap eipi ngok yi enjing konu ełe. ¹⁹ Nga wumb enim kos ełe tonu tu wangin, enim yi piingii. 'Sinim nimbil ermin? Sinim nipe ek nimir?' ni piik mułngii. Kunum ełe mendpił, Gos enim ningii ek ei nipi enim ngumbii," pa nim. ²⁰ Enim nge ek ninerngii, ba enim Ernjing Gos nge Gui Ka ei enim kin mołum ei ek nipi tor kindimba.

²¹ "Nga wu endi eim angim kos ełe tonu si pang to kundngii. Yi ku arim eim kingam kos ełe tonu si pang to kundngii. Nga kangil en enim, ernjing, menjing noł kin opu orung erik to kundngii ku. ²² Wumb pei enim kin noman kis piingii. Ei nimbil erang na nge embe ei enim kin pimba, ba wu endi eim ambil gii nipi na kin pii gii dinga pupu mułum kin, ekii se kunum poru nimba kunum, wu ei Gos eim sipi orung simba, ei wu eim nge. ²³ Pe nga wumb enim kin oł embin tui kis enjing kin, enim konu ei si kindik, tungu puk, konu owundu endi eipi pungii. Na enim kanip nind, enim kongun endi Esrel wumb konu owundu ełe kapli poru nininang,

kapli na wu kingam tonu epin konu efe si kindip, mani mei ei sikir tor ombii," Jiisas yi nim.

²⁴ "Pe nga men kangit ei ek emb topu eim ngonum wu, ei to mani kindmba mit mon? Nga kongun kunum kunum wii minj elim wu, ei eim nge wu owundu to mani kindmba mit mon? ²⁵ Pe men kangit ei motpu, ek emb topu ngumba wu ei mit kapli, nga kongun wu ei eim wu owundu mit mutmba ei kapli. Ngii ei arim embe Biyelsipul ei ek kend wu pim kin, wumb en enim ngii ende wumb embe kis mendpit singii. Ei yi mit, wumb na Biyelsipul nik embe singii."

Gos Owundu Kin Mund Mong Kutmun

(Luk 12:2-7)

²⁶ "Pe wumb enim tungii ei mund mong enerngii. Epi pei koi er salim, ei Gos nga peni efe tor kindmba. Epi pei kum top patim ei ekii se wumb keningii. ²⁷ Ek na enim ya emii peng nind ek, ei enim tinga eni kin nik wumb ngungii. Nga en enim kom efe ek piinjing ek, ei ngii efe tonu puk, ek nik wumb ngungii. ²⁸ Wumb nii endi enim ngenj efe to kundngii, ei gal piinerngii. Ba ei enim noman tuk ei to kundnerngii mon. Ba enim Gos eim kin gal kulk mutngii. Nimbit erang Gos eim kapli ngenj kin noman tuk kin ouni topu kondpu, dup konu efe kindmba. ²⁹ Wumb kei Winu kembis ta ku kundii ei nge endeim nga sitmin. Ba enim Ernjing Gos kei endeim endi boi nipi, mani mei efe ba, ei eim piinim. ³⁰ Yi piik kin, enim noman embin to piinerngii mon! Enim kei Winu kembis ku ngok sinmin ei to mani kindinmin. Yi peng kin, Gos sin tep ka er mutmba. Enim peng enjin Gos eim gerpi, kanpi si kindpi motum."

Jiisas Embe Ni Tor Kindngii Of Ei

(Luk 12:8-9)

³² "Wu endi na embe efe nipi wumb pei ningit efe nimba wu, ei eim embe na Ernan Gos ningit efe nimbii. ³³ Ba wu endi na embe ei, wumb ningit efe koi erpi ni tor kindnerim kin, wu ei eim na Ernan Gos ningit efe eim embe tonu epin konu efe ni tor kindnermbii mon ku."

Jiisas Eim Om, Ei Opu Erngii Si Tonu Kindim

(Luk 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ "Enim piik, na op mei efe opu enmin ei to mani kindip noman emin ngumbii nge onj, ni piinerngii mon! Ba na wumb mok top noman kanim eipi eipi ngumbii nge onj. ³⁵ Na onj ei opu erngii nge onj, wu endi eim arim kin opu orung erang, eim ambtam ei eim mam kin opu erang, nga amb ei eim wam nge mam opu orung erngii nge onj. Ei yi mit wumb kombur na kin pii gii ninerngii. Nga wumb kombur na kin pii gii ninmin. ³⁶ Wu endi eim na kin pii gii nimba wu, ei kin ngii ende wumb ei en enim eim kin opu, orung erik mutngii ku.

³⁷ "Wumb en enim ernjing, menjing not noman ngok, enmin of ei, ba na kin noman ngunanmin. Wumb ei na nge wumb put mon. Nga wumb en enim kingenjing, embilenjing noman ngonmun, of ei ba na kin noman

ngonanmin. Wumb ei na wumb put mit mulerngii mon! ³⁸ Wu endi eim ond peri ei ko wupu na kin ekii sinerim kin, wu ei na wu put mit kapli pinermba mon. ³⁹ Wu endi eim nam noman konj kan simbii ni piipi endmba wu, ei eim noman konj ei am ba. Wu endi na kin piipi, eim nge noman konj si kindmba wu, ei eim noman konj nga orung simba," pa nim.

Wu Endi Kumep Ka Simba

(Mak 9:41)

⁴⁰ "Wu nii endi enim eim ngii efe nirik sim kin, eim na eim ngii efe nirik sim ku. Wu nii endi na eim ngii efe nirik sim kin wu endi ei Gos na kindang onj, ei eim ngii efe nirik simba ku. ⁴¹ Wu nii endi of ekii se ermba piipi nitim wu, ei paki topu eim ngii konu sipipi erim kin, eim of ekii se ermba piipi nitim wu nge kumep ka simba mit yi ku simba. Pe wu nii endi eim kinang, wu kun ka endi wang, eim sipipi, kuni ngopu elim wu, ei eim wu kun ka, ei eim kumep ka eim ngumba. ⁴² Pe wu nii endi eim wumb ei kanpi, eim not jii ni kutpu tu wupu, nam nge ekii sik anditmin wu ombu ngopu ermba, wu ei na ek keimi nip enim ngond. Wu ei kumep simba, epi ei am punermba mon," pa nim.

Jon Eim Nge "Kongun Wu Kombur Jiisas Mutum Konu Kindim

(Luk 7:18-35)

11 Jiisas eim nge ekii sik anditmin wu engki nga ta wu, ombu ek nipi kongun efe kindpi, eim konu efe si kindpi, konu eipi pupu, wumb ek emb topu, ek ka ni tor kindpi erim.

² Jon wumb not penditmin wu, ei eim kan ngii pepi motpu piim ni, Gos kindang wu Krai kongun yi erpi, of yi erpi enim nengin piipi, eim nge ekii sik anditmin wu kindang, Jiisas motum konu punjung. ³ Puk, Jiisas kin kii sik yi ninjing, "Nim Gos kindim wu Krai ei nim on, min sin wu endi eipi kui er motmun?" ⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, "Enim Jon motum konu puk, enim epi kanik piik enmin mit, ei nik Jon ningii," pa nim. ⁵ "Ningit tumbun motum ei nga ka seng kaninmin. Simb kis mutum ei nga kun kamb andinmin. Ngenj kinj bumbutum tum wumb ei, nga ngenj ka salim. Kom ngum wumb ei nga ek piinmin. Wumb kolk, ei nga tonu konj onjung. Nga wumb epi sinerim kaimb mulnjung wumb, ei ok Gos ek ka piinmin. ⁶ Pe wu nii endi eim pii gii ei na kin dinga pim kin, wu ei eim ka piyanghi!" pa nim.

⁷ Jon wumb not pendpi ngotum wu, ei nge ekii se anditmin wu si kindik orung pangin, Jiisas eim Jon nge ek ei nipi wumb ngum. "Kumb ok enim wumb mulenjing konu punjung, ei epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi gumei mit motpu kin konu pop tang ek eipi eipi nipi enim wu, ei enim keningii nge punenjing mon. ⁸ Enim epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi eim konduk mon kanim kanim kindpi mutum, ei keningii nge punenjing mon. Wumb konduk mon ka kanim kanim kinditmin, ei king ngii efe motumun wumb," pa nim. ⁹ Ba enim nimbit erang punjung? Of

ekii se tonu omba piik niłmin wu, ei keningii nge punjung. Ba of ekii se tonu omba piik niłmin wu kombur tonu ok wu ombu, eim to mani kindpi poru nim, eim wu owundu mołum. ¹⁰ Wu ei mendpił Gos nge ek ka eke er ka niłmin,

'Piini! Na ek se andiłim wu endi kindamb pupu, na ek ni tor kindmba Wu ei eim kumb se ba. Pupu, Jiisas nim nge andlam er ka ermba.'

¹¹ Jiisas yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Jon wumb noł pendpi ngołum wu, ei of ekii se tonu omba piik niłmin wumb tonu onjung wumb, ei pei kamb mani kindim. Ba Jon eim wu endi Gos sinim tep er mołum konu eke wu num mił mon. Ba wu wii endi Gos ek ka ni tor kindmba wu ei, Jon to mani kindmba. Nimbił erang Jon eim Gos ek ka aninga kopur piim, ba pe sinim Jiisas kin pii gii ninmin wumb, ei Gos ek ka ei pei piik sinmin. ¹² Jon wumb noł pendpiłim wu tonu orum kunum ei, wang wang pe kunum eke sinim mołmun. Pe wumb kis Gos sinim tep er mołum ek ei kin ek buł ambilk ninjing. Pe wumb num ni wumb dinga wii ei wumb eipi kin Gos sin tep er mołum ei, sinerngii mon nik, mani kindik si kindngii enmin. ¹³ Gos nge of ekii se tonu omba piik niłmin wumb ok nik, Moses lo ek om nin, pe Jon tonu om kunum ei ek ombu pei Gos sinim tep er mołum ek ei kin ninjing. ¹⁴ Pe enim ek ei pii gii ninjing kin piingii. Jon eim Elainja mił of ekii se tonu omba piipi niłim wu ei omba nge om. ¹⁵ Wu nii endi kom simba wu, ei kom se piyangti!

¹⁶ "Pe wumb kunum eke mołmun wumb ei, na epi nipe mił su simbii? Wumb ei yi mił, kangit tuk konu endi molk, ek dinga nik kangit kombur ngok yi ninjing.

¹⁷ 'Sin gising topun enmin, ba enim golang ninanmin. Sin golang kaimb er ninmin, ba enim ek ninanmin mon! ¹⁸ Jon om kunum ei eim noł ni kuni nunerim. Yi erang kin, wumb yi ninjing, 'Gui kis eim kin mołum,' pa ninjing. ¹⁹ Pe na Gos kingam tonu epin si kindpi, mani mei eke opu wumb ngenj kułpu ei, enim wumb yi ninmin. 'Wu ei kuni pei nopol, noł wain pei nopol ełim wu,' nik yi ninmin. 'Eim wumb puł ei ku takis sik, nga of kis kanim kanim ełmin wumb ei nge wu puł mołum,' pa niłmin. Sił epi pei enjpił ei enim pei ka piinenjing mon. Ba Gos nge noman ka ei pep onum. Pe ei sinim kanpin, Gos noman ei keimi ni piimin."

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tok Pii Gii Ninanmin (Luk 10:13-15)

²⁰ Konu owundu kombur Jiisas eim jep of pei ok erim konu, eke wumb noman ak tunenjing. Yi erangin kin, kunum eke Jiisas wumb ek ngum. ²¹ Ngopu ek yi nim, "Enim Korasin konu wumb ni Besaira konu wumb, kaimb piind," pa nim. "Pe wu endi Sairon konu ni Taiya konu, wu endi jep of yi na end mił ermba ei enim ok enim Sairon ni Taiya ni wumb ei kon alap kis mił sik, dup sik eke kunum kunum molk, noman ak tunjung. ²² Ba na enim kanip nind, Sairon kin Taiya konu of embin tui tonu om mił enim kin onermba. Enim kin of embin tui kis wii owundu tonu opu pimba," pa nim. ²³ "Pe

enim Kapaniyam konu wumb, enim si tonu epin konu simba ni piinmin? Ei mon. Enim dup konu mendpił pungii. Pe wu endi Sorom konu jep of na enim kin end of ei, Sorom konu eke wumb of yi ełangin kin wumb ei en enim piram mułangin ku. ²⁴ Ba na enim kanip nind, "Sorom konu wumb Gos to kondpu kis erim mił yi enim konu wumb onermba. Ba enim konu eke mołmun wumb ei kin, Gos kunum Owundu tonu omba memb ei of embin tui owundu kis ei tonu omba," pa nim.

Enim Na Kin Ok Kor Ka Mułngii (Luk 10:21-22)

²⁵ Kunum eke Jiisas eim ek yi mił nim, "Arnan, nim tonu epin konu kin mani mei konu ei kin, nim wu num owundu mołun. Na nim kin noman ka piind. Nimbił erang ninim nge epi ombu ek keimi wumb noman ka piik ełmin wumb, ei kin koi erpin pendin. Nga ninim nge epi ombu ek keimi, ei mendpił kangit kembis andan ton. ²⁶ Keimi, Arnan nim nge noman ei yi mił pałim ei en.

²⁷ "Na Arnan eim epi pei na angit eke kindpi ngum. Wumb endi eim kingam ei pii poł tunanmin mon. Arim eim mendpił kingam piinim. Wumb endi Arim ei pii poł tunanmin mon, kingam eim mendpił arim piinim. Wumb pei kingam noman eke ei arim mołum nipi andan topu wumb ngum kin, wumb eim arim ei pii poł tungii," pa yi nim.

²⁸ "Wu nii endi epi embin ko wumba kis erim kin, na kin wang eim kor ngamb, kor mułmba. ²⁹ Pe of embin tui na pandang eke pałim ei, enim sik enim pandang eke ko wungii. Ko wuk, na ek ekii sik piingii. Nimbił erang na wumb kin of ka eke erip, nam embe to mani kindił. Pe enim nge noman tuk eke kan sik kor ka mułngii," pa nim. ³⁰ Of embin tui ei enim pandang eke pendind, ei ka wii. Epi na enim ngopu, singii pa nimbii, ei embin owundu enałim mon."

Ek Ei Kor Kunum Kongun Enerngii Mon (Mak 2:23-28, Luk 6:1-5)

12 Ekii se kor kunum endi, Jiisas kuni wiis pin tuk eke endim. Eim nge ekii sik andiłmin wu ombu kuni tum. Pe tuk andik, kuni wiis mong ei tangk nunjung. ² Wumb lo ek piłmin wumb, ek nik Jiisas ngunjung, "Nim nge ekii sik andiłmin wumb ombu of ei kor kunum enmin ei mon ninjing." ³ Jiisas ek nipi yi nim, "Enim Deipis ek poł ei ger piinjing min? Na nind, ei eim kin eim wu ombu ei kuni tum kunum, ei nimbił of enjing? ⁴ Molk kin, Gos men ngii owundu eke nirik punjung. Puk, bres Gos ngii eke sałim ei wumb eipi mon niłmin. Gos kin kułmał kałimmin wumb ei minj nungii niłmin. ⁵ Enim ek ei lo mon eke pim, ei ger kinenjing min? Pe kułmał kałimmin wumb ei Gos men ngii owundu eke kongun ełmin. Kor kunum mon nik ełmin of ei ełmin, ba ek endi ninałmin. ⁶ Pe na enim kanip nind, noman dinga ei ya sałim ei men ngii sałim epi ei to mani kindim. ⁷ Ba enim na nind ek ei piingii, 'Na kułmał kałimmin of ei na noman pinałim. Na noman kun ka

sařim wumb ei noman enim.' Enim wumb oř endi enjing wumb ei oř embin tui enerngii mon. ⁸ Na Gos kingam tonu epin si kindip mani mei eře op, mei kingam miř tařip moř ei, na kor kunum puř wu Owundu moř. Wumb nipe oř endi kor kunum erngii, ei na dinga eře wumb oř yi miř erngii," pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Wu Endi Angiř Kis Muřum Ei Er Ka Erim

(Mak 3:1-6, Luk 6:6-11)

⁹ Jiisas konu eře si kindpi, men ngii eře tuk pum. ¹⁰ Wu endi muřum wu, ei eim angii eře epi endi sinatiřim. Angii kuřii erim. Pe wu kombur Jiisas kos er ngonmun nik, Jiisas kii dinga sinjing. "Pe sinim kor kunum ening pařim wumb ei er ka ermin min?" ¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim mořmun konu, wu endi kung siipsiip es tořum ei kor kunum kung siipsiip endi konu tukpu endi mani pupu pimba ei, kor kunum si tonu sinermba min? ¹² Nga wumb endi eim kung siipsiip ei to mani kindiřim yi miř pe sinim lo ek eře kapři nipin kin sin kor kunum eře wumb kapři paki tumun. ¹³ Pe eim ek nipi wu ei ngopu yi nim, "Nim angii tun kindii!" Neng, tun kindim. Yi erang, wu ei eim angii ei ka muřum. Wu eipi endi ka muřum miř yi muřum. ¹⁴ Jiisas kor kunum oř ei erang kanik puk kin, wumb en enim ek nik piik Jiisas to kundngii nge ek ninjing.

Jiisas Eim Gos Nge Kongun Wu Mendpiř

¹⁵ Ba Jiisas eim ninjing ek ei piipi, konu eře si kindpi pang, wumb tiřap pei eim kin ekii se pangin, eim wumb ening ombu er ka erim. ¹⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngopu yi nim, "Enim ek nik tor kindnerii mon!" pa nim. ¹⁷ Gos ok oř ekii se ermba oř piipi niřim wu Aisaiya ek ni tor kindpi yi nirim. Ekii se oř yi tonu omba nirim, ek ei pe keimi pařim. Ek ei yi miř,

¹⁸ "Wu ei na eim kongun ermba nip to mundunj wu. Na eim ka piip, nam noman eim kin sařim. Nam nge Gui Ka ei eim ngamb, eim na kos dinga ek kun nipi, torung wumb tiřap eipi ngumba. ¹⁹ Pe eim wumb ek ngopu ek dinga nipi enermba. Wumb eim andřam eře angpi wii topu yi erang, eim ek piinerngii. ²⁰ Gumei endi ek nimba er pimba, ei eim to engin tunermba. Dup alam kan endi, dup kembis nopu pimba, ei eim to kumundpu poru ninermba. Ei yi miř wumb nii endi en enim pii gii dinga pinermba wumb ei, eim to tor kindnermba. Eim kongun ermba ei Gos eim kunum owundu tonu omba kunum eře, na ek ka ei erang kin oř kun minj erpi pang poru nimba. ²¹ Pe wumb torung tiřap eipi wumb eim kin pii gii nik, eim kui er muřngii." (Gumei kin dup kan ninmin ei yi miř; wumb Gos ek ka ei piipin oř ermin miř nenj ni piik muřngii wumb ei, Jiisas eim mani opu kongun erang wumb oř ka wii mendpiř erik muřngii nip piipi, oř ekii se ermba nipi piiliřim wu Aisaiya ek yi puřum.)

Wumb Ek Yi Ninjing, Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Enim Ninjing

(Mak 3:20-30, Luk 11:14-23)

²² Kunum eře, wumb wu endi tunjung wu ei gui kis tuk muřum. Wu ei ningii tumbun muřang, gupu eře ek tengnerim ku. Jiisas eim wu ei er ka erim. Erang, gupu ek nipi kin, ningii kanpi erim. ²³ Wumb tiřap pei molk kanik puku sik yi ninjing, "Wu ei Gos kindim wu Krai min mon?" Wumb en enim noman eře yi piinjing. ²⁴ Ba lo ek piřmin wumb ek ei piik yi ninjing, "Dinga eře enim ei gui kis nge tep eřim owundu Biyelsipul nge dinga eře enim," pa ninjing. ²⁵ Ba Jiisas eim wumb noman eře piipi, ek nipi yi nim, "Pe king tep erim konu endeim eře wumb, en enim opu erngii ei, en enim konu ka dinga sinermba. Pe wumb konu ende wumb, min ngii ende wumb orung orung puk, opu erngii ei, en enim ngii konu ni konu ka sinermba. ²⁶ Pe Seisen nge wumb en enim eipi eipi bin ni, erngii dinga ermba min? ²⁷ Biyelsipul na paki tang na gui kis tor kindinj, ba wumb nii enim ekii sik andiřmin wumb paki tang, gui kis to kindinmin? Pe en enim kos piřmin wu miř molk kapři enim ek kanim kanim ei nik kun erang, ²⁸ ba Gos nge dinga eře na gui kis top kindinj kin, enim piingii. Gos sinim tep er muřum ei, sinim kin mandi onum ni piingii," pa nim.

²⁹ "Nimbiř erang, na pup, wu num Seisen nge wumb waning erbii ni piind, ba ok na pup, wu num Seisen eim simb angii kan ngo pendip, ekii se na eim nge wumb ei waning simbii.

³⁰ "Wu endi na wu puř mon, ei na kin opu ermba wu. Pe wu endi na kin kung siipsiip es tunermba wu, ei eim kung siipsiip topu eipi eipi kindiřim. ³¹ Yi miř pařim ei piip na enim nip ngond. Gos eim wumb ek kis nik enmin ei, kapři oř kis kil ngumba, ba wumb endi Gui Ka kin ek buř ngok erngii, ei Gos wumb oř kis ei kil ngunermba mon. ³² Na Gos kingam tonu epin si kindip mani op, mei kangii miř muls ei wu endi ek kis nipi, na ngumba, ei Gos kapři kil ngumba. Ba wu endi Gui Ka kin ek kis nimba wu ei, Gos eim kapři kil ngunermba mon."

Ond Kis Ei Mong Kis Tořum Ek Ekin Endi

(Luk 6:43-45)

³³ "Pe ond ka pimba ei, ond mong ka tumba. Nga ond kis pimba ei, mong kis tumba ku. Wumb ond ei kanik kin, ond mong ka min kis ei kan poř tořmun. ³⁴ Enim lo ek ekii siřmin wumb wembii kis Seisen nge kingam noř, enim ek ka er ningii miř nenj? Enim wumb kis enim noman tuk eře noman kanim kanim pařim miř, ek yi gupu eře ni tor kindinmin. ³⁵ Wumb kun ka endi eim noman tuk eře oř kun ka kanim kanim pei pařim miř ei oř kun ka ei pei ni tor kindiřim. Nga wu kis endi eim noman tuk eře oř kis kanim kanim pei pařim miř ei oř kis ei pei ni tor kindiřim.

³⁶ "Ba na enim kanip nind, wumb en enim ek wii miř nik eřmin oř kanim kanim ombu, ekii se Gos wu amb mok tumba kunum, ei wumb pei nipi ek ninjing ek ei, Gos kin ek orung kindngii. ³⁷ Wumb ninim ka ninjii eře

Gos nim, wu ka nimba. Pe nga ek kis nin kin, en kin Gos nim, wu kis nimba. Ei ninim of erkin ek nikin enjii miŕ ku, Gos nim kanpi nimba," pa nim.

Wumb Kombur Jep Of Eran Kenmin Yi Ninjing
(Mak 8:11-12, Luk 11:29-32)

³⁸ Pe kunum eŕe, wu num lo piitmin ni lo ek ekii siŕmin wu, kombur kin ok, ek yi ninjing. "Ek emb to ngoŕun wu, sin nim jep of endi eran kenmin ni onmun," pa ninjing. ³⁹ Ba eim ek dinga nipi yi nim, "Wu amb kunum eŕe of kis er andiŕmin wumb, ei na jep ei erang kenmin niŕmin ei, ek ni tor kindiŕim wu Jona of ei andan top ngoŕ. ⁴⁰ Kumb ok Gos ek ni tor kindiŕim wu Jona eim omu owundu kirim eŕe tuk pupu pim. Ei eim kunum tekliki epin, tinga ouni pep muŕum. Yi miŕ ku, na Gos nge kingam tonu epin konu si kindpi mani mei eŕe wu kingam miŕ teŕim, ei eim mei eŕe kunum tekliki epin, tinga ouni yi pimba," pa nim. ⁴¹ Ekii se Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb Ninipa konu owundu wumb tonu ok wumb pe moŕmun wumb angk ei enim of kis kanim ei ni tor kindngii. Ei nimbiŕ erang, wumb ei wu Jona Gos ek nipi ngum, ei noman ak tunjung. Pe ya epi endi moŕum ei wu Jona to mani kindpi, owundu mendpiŕ moŕum," pa nim. Ei Jiisas eim piipi nim, wumb endi mon, eim mendpiŕ, ba enim wumb eim pii gii ninanmin. ⁴² Gos wumb mok tumba kunum ei, kuin owundu konu orundung eipi moŕum ei, opu wumb ya eŕe moŕmun wumb ei of kanim kanim enjing ei nipi tor kindpi ngumba. Nimbiŕ erang kuin owundu embe Siipa konu mei orundung moŕpu omba. Ei opu King Solomon nge noman ka peng ek ka nipi tor kindim, ei piimba nge om. Ba epi endi ya eŕe moŕum ei eim King Solomon noman ei to mani kindpi, eim wu num owundu mendpiŕ moŕum." (Ei Jiisas eim ermba of ei piipi nim.)

Gui Kis Muŕum Ei Nga Orung Om
(Luk 11:24-26)

⁴³ "Pe gui kis ei wu endi si kindpi puŕum ei pupu konu kep endi muŕmbii ni puŕum. Pepi muŕmbii ni puŕum ba konu endi sinaŕim. ⁴⁴ Eim yi piitim, 'Na ok muls ngii eŕe nga orung bii,' nipi opu kaniŕim ni ngii was erik, brum er ka er sinjing. ⁴⁵ Seng, kanpi pupu gui kis angii orung nga taŕ pei kanpi neng onjung, ba gui ombu of kis wii enjing. Pe ok ngii eŕe nirik puk ngii eŕe mulnjung ok, wu of kis aninga er muŕum, ba pe am er kis mendpiŕ pup muŕum. Of ei nge, wu amb kis pe moŕmun kunum, yi ku tonu omba."

Jiisas Mam Ni Jiisas Nge Angim Noŕ
(Mak 3:31-35, Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jiisas ek nipi wumb ngopu muŕang, Jiisas eim mam ni angim noŕ ok ngii andaring engnjing. Eim kin ek nimin nik ok mulnjung. ⁴⁷ Pe wu endi kanpi opu ek nipi yi nim, "Nim manim ni angnim noŕ ok nim kin ek nimin nik ok moŕmun," pa nim. ⁴⁸ Ba Jiisas wu ei kin ek nipi orung kindpi yi nim, "Na minan ei nii? Nga na nge engnan noŕ ombu nii?" ⁴⁹ Pe eim nge ekii sik eŕmin wu amb ombu kin angii tuŕ ngopu ek yi nim, "Enim kinei! Wu

amb ombu na nge engnan noŕ ni minan noŕ miŕ moŕmun," pa nim.

⁵⁰ "Wu endi na Ernan Gos noman paŕim miŕ ekii singii wumb, ei na minan ni, na engnan nga, na ainan noŕ muŕngii," pa nipi wumb ngum.

Wu Endi Kuni Er Sipi Kuni Mong Wiis Emb Kindim
(Mak 4:1-9, Luk 8:4-8)

13 Pe akip kunum eŕe Jiisas ngii eŕe si kindpi, pupu noŕ gopu wer eŕe muŕpu, ek nipi wumb ngum. ² Wumb pei Jiisas eim muŕum konu eŕe ok mulnjung. Muŕangin, pe Jiisas eim noŕ kanu endi eŕe tonu pupu muŕum. Wumb noŕ wer eŕe muŕangin kin eim wumb kin ek nipi ngum. ³ Jiisas eim ek nim ek ei pei ek ekin topu nipi wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim piinmin! Wu endi kuni mong wiis emb kindim. (Ei yi miŕ wu endi kongun er sepi kinapi mong emb kindinmin of ei miŕ yi kindim.) ⁴ Pe kuni wiis emb kindpi pang, kombur pu andŕam eŕe mani pang, kei ok sik nunjung. ⁵ Kuni wiis mong kombur pupu, mei aninga pim, ku pei mandring muŕum konu eŕe mani pum. Kuni ei sikir tonu om. Ei nimbiŕ erang, mei aninga tonu peŕ eŕe pim. Mei pei sepi mani punerim mon. ⁶ Ba konu eni dinga tang, kuni wiis mong ei dumbuŕ mani punenim. Tonu ku peŕ eŕe pim, ei kuŕii erpi pei kuŕum. ⁷ Pe kuni mong wiis emb kombur pupu mei sim konu pum. Ei tonu omba erim ba eri ei tonu opu kuni mong wiis to mani kindim. ⁸ Kuni mong wiis kopur pupu, mei ka sim eŕe mani pum. Ei tonu opu ka erpi, mong pei tum. Kombur mong 100 to muŕum, kombur mong 60 to muŕum, kombur mong 30 to muŕum." ⁹ Jiisas ek ei nipi poru nipi yi nim, "Wumb endi kom pimba wumb ei, ek ei piyangŕi!"

Jiisas Ek Ekin Toŕum Of Ei
(Mak 4:10-12, Luk 8:9-10)

¹⁰ Jiisas eim nge ek se andiŕmin wumb ombu ok yi ninjing, "Nimbiŕ erang nim ek ekin to nikin wumb ngon?" ¹¹ Eim ek nipi orung kindim, "Gos enim epin konu tep er moŕum konu, ei ek koi er pim, ei nipi enim ngum, ba wumb ombu mon," pa nim. ¹² Pe wu endi eim epi sepi muŕum kin, Gos eim kin epi nga ngumba. Wu endi eim epi sinerang muŕum kin, nga eim nge epi kembis endi simba, epi ei am ba. ¹³ Na ek ekin nind ek ei puŕe yi paŕim, 'Ningii eŕe epi kaninmin ba epi kinanmin. En enim kom eŕe ek piinmin, ba mendpiŕ piik kun enanmin mon.' ¹⁴ Wumb of yi enmin ei, ok ek ni tor kindiŕim wu Aisaiya ninim ek ei keimi paŕim. Ei wumb ekii se of yi erngii ni piipi nirim miŕ keimi paŕim. Nirim ek yi nirim.

'Enim piinmin ba puŕe piinanmin. Enim keningii ba epi endi kinerngii. ¹⁵ Enim noman eŕe pirek neng, ek piinanmin. Enim kom eŕe ek piingii, kis enim. Nimbiŕ erang en enim ningii kumbuŕ gii ninmin. Yi erik epi kinanmin. Kom eŕe er piik tuk sinanmin. En enim noman eŕe ek puŕe pii poŕ tunanmin. Tunarik, na kin onan Gos yi ninim. Wangin kin, na en enim er ka ermbii.'

¹⁶ “Ba enim ka piingii ei enim ningit epi kanik, kom ete ek piik yi enmin. ¹⁷ Enim piingii! Na ek keimi nip enim ngond, kumb ok Gos nge of ekii se tonu omba, ei piik nitmin wu ni, kombur wu of kun ka etmin ombu en enim noman ka ka piik, enim pe kanik enmin ei kenmin ni mulk ba kinenjing mon. Nga enim piinmin ek ei piimin ni, ka piik mulk ba piinenjing.”

Kuni Emb Ek Ekin Tum Ek Ei Puḭe Jiisas Nipi Tor Kindim
(Mak 4:13-20, Luk 8:11-15)

¹⁸ “Wu endi kuni emb pani pin kindim, ei ek ekin ei nge puḭe yi patim ei enim piingii,” pa nim. ¹⁹ Wumb pei Gos tonu epin moḭpu sinim tep enim ete ek ei kuni miḭ, taḭ pendnim ei pir sinanmin. Ei yi miḭ kuni mong wiis emb ei mani andḭam ete pang, kei sik nunjung. ²⁰ Nga kuni mong wiis emb pupu, mei ku muḭum ete mani pum ei yi miḭ, wumb Gos ek piik, ka piik sikir sinmin. ²¹ Pe kuni wiis ei dumbuḭ mani punanim. Ei yi miḭ, wumb kombur Gos ek to mani kindik wu ei kin of kis erangin, wu ei eim pii gii sikir kis moḭum ei, nge puḭe yi patim. ²² Kuni mong wiis emb kombur pupu, ond kan dumbuḭ muḭum ete mani pum. Ei puḭe yi miḭ, wumb endi Gos ek ei piim ba mei ete of embin tui eim kin tonu opu, Gos ek ka ei to mani kindim. (Ei yi miḭ eim Gos nge kongun enerim.) ²³ Ba kuni mong wiis emb ei pupu, mei ka ete mani pum ei yi miḭ, wumb Gos piik, ekii sik, kongun yi erangin kin kuni mong 100 min, 60 min, 30 yi top muḭum.” (Ei yi miḭ wumb Gos piik, nga kongun erangin, wumb konj nga tuk ok Gos piinmin miḭ, ek yi nim.)

Ek Ekin Ei Aka Pin Engimb Kis Endi Tonu Om

²⁴ Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Gos sinim tep er kanpi moḭum miḭ yi, wu endi eim kuni emb sipi kindim. ²⁵ Ba epin konu emii peng opu, orung wu endi opu, kuni mong wiis pim konu engimb kis mong pim, ei kindpi pum. ²⁶ Ekii se kuni mong wiis ei tonu opu, mong tumbii ni erang, engimb kis endi tonu opu pim. ²⁷ Pe kongun wumb puk en enim nge wu Owundu muḭum konu kanik, yi ninjing, ‘Wu Owundu, sin piipin nim kuni mong wiis ka wii ei aka pin kindin ni, piinjpini, engimb kis endi tonu opu moḭum,’ pa ninjing. ‘Ei nimbiḭ erang enim?’ a ninjing. ²⁸ Eim ek yi nim, ‘Opu orung wumb endi opu erim.’ Neng, kongun wumb eim kanik yi ninjing. ‘Sin pupun, engimb kis ei pirpin, tor kindmin min?’ ²⁹ Ba wu owundu ei ek nipi yi nim, ‘Enim engimb kis ei er tor kindmin ni erngii ei, enim kuni mong wiis ei ouni er tor kindngii mon!’ pa nim. ³⁰ ‘Pe enim epi taḭ ouni kan wiik tangin tonu onkuḭ, pengit, ekii se kuni poḭ tumba kunum, ei engimb kis ei eipi or tok, kuni mong wiis ei sipik, nanim kuni ngii ete kindngii, ba engimb kis ei or tok dup ete kindngii,’ pa nim.

Ek Ekin Ei Maser Mong Kin Yiis Teḭ Ek Poḭ

(Mak 4:30-32, Luk 13:18-19)

³¹ Jiisas eim ek ekin endi eipi nipi ngum. Ei yi miḭ nipi, “Gos tonu epin konu sinim tep enim miḭ yi eim kuni mong endi embe maser mong,” pa nitmin. ³² Kuni ei wu endi eim sipipi, eim aka pin ete teḭim. Maser nitmin kuni ei mong kembis wii, kuni wii emb ombu kuni mong wiis miḭ kapli mon. Ba ekii se, kuni ei tonu opu, ond miḭ mendpiḭ peng kei ok ond ete ambilk molk, ngii takik etmin.”

Kuni Yiis Ek Ekin Endi Nipi Ngum

(Luk 13:20-21)

³³ Nga eim ek endi ekin topu nipi ngopu yi nim, “Epin konu tep er moḭum, ei yi miḭ kuni yiis ei amb endi sipi kin, ming endi sipi, noḭ kin erang, plawa owupu tonu oḭum. Ei yi miḭ, wumb Gos ek ka ei piik wumb, pei ok Jiisas kin ekii sinmin.”

Jiisas Ek Ekin Kunum Kunum Top Nirim

(Mak 4:33-34)

³⁴ Jiisas eim ek ekin ombu ni tor kindpi wumb pei ngum. Ek ombu pei eim nipi tor kindim ei, Jiisas eim er endeim ni tor kindnerim mon; ek pei ek ekin ni tor kindim. ³⁵ Na ek ni tor kindinj ei yi, ok of ekii se tonu omba, epi ei piipi nirim ek ei keimi, tonu om wu eim ek yi nirim.

“Na ek ekin top nip wumb en enim ngumbii. Nga nam ek koi er pirim ek ei nip tor kindip ngumbii ei kumb ok Gos mei eririm ek ei nip ngumbii,” pa nim.

Engimb Kis Ek Ekin Ei Puḭe Nipi Tor Kindim

³⁶ Pe eim wumb si kindpi ngii konu pum. Nga ekii se eim nge ekii sik etmin wu ok, eim kin kii sinjing, “Nim engimb kis endi ek ekin, ei puḭe ni peni ete kindii!” pa ninjing. ³⁷ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wu endi kuni mong wiis ka emb kindim wu, ei wu kingam.

³⁸ Aka pin ei puḭe, mei orung orung pei. Nga kuni emb ei, Gos sinim tep enim konu ete pei moḭmun. Nga engimb kis ei yi patim; Seisen nge wumb, ei engimb kis miḭ moḭmun. ³⁹ Sinim nge opu orung wu ei, Seisen eim moḭpu, eim engimb kis emb miḭ ei kindim. Ekii se kunum poru nimba ei, kuni ngungii kunum ei yi miḭ ku, muḭ, mei poru nimba kunum ei, Gos enjel kuni ei kuḭou tungii. ⁴⁰ Engimb kis ei kuḭou tok, dup kelnjing ei, yi miḭ ku ekii se ya mei ete poru nimba kunum ei yi pimba.

⁴¹ Gos kindim wu kingam pupu, enjel kindang ok, wumb endi of kis erik of kanim kanim yi erangin kin, wumb pii gii to kis elim ei sik, epi kanim kanim endi pii gii to kis etmin ei, Gos tep elim wumb ei kin tep to mulerngii mon. ⁴² Pe wumb ombu, pei olkup to dup ete kindngii. Dup ete en enim ke nik, anmbiḭ kongk, er muḭngii. ⁴³ Kunum ete, wu amb kun ka muḭngii wumb ei, ngenj ete eni miḭ tiḭang erang, en enim nge ernjing tep ermaba konu tukrung muḭngii. Wumb endi eim kom pim kin ek ei piyengli!”

Ek Ekin Ei Wu Endi Ku Kum Mei Ete Kan Sim

⁴⁴ "Gos sinim tep er moŕum ei miŕ; wu endi ku kum mei ete peng kan sim. Ku kum ei kan sipi nga aka pin ete nga koi erim. Nga wu ei eim ka ka piipi pupu, eim epi wumb kanim kanim pei wumb ngopu ku minj sim. Eim nge ku ei sipi mei ete nga top erpi sirim."

⁴⁵ "Gos sinim tep er moŕum konu ei yi miŕ; wu endi epi top erpi, nga wumb ngopu ku sipi, eim biis ni epi mon ka wii paŕim ei nge kurnum. ⁴⁶ Pe eim kenim ni biis ka wii endi kanpi eim epi sipipi wumb eipi kin ku sipipi biis ka wii ei top erpi sim."

⁴⁷ Pe nga endi yi ku, Gos sinim tep er moŕum konu ei yi miŕ; omu kon ei oŕ tok noŕ gopu, ete mani kindik, omu kanim kanim sik tor siŕmin. ⁴⁸ Pe omu kon ei piki tang sik, noŕ wer ete tor tu wuŕmun. Tu wuk, omu ka miŕ ombu apir sik, ming endi ete kindik, kis miŕ ombu kuŕou tok sipik si kindiŕmin. ⁴⁹ Ekii se muŕ mei poru nimba kunum, ei yi miŕ ermba. Enjel ok wumb kis tuk wumb ka muŕngii konu tuk muŕngii, to sipi tor kindngii," pa nim. ⁵⁰ Pe wumb ombu pei sipi, dup konu ete kindangin, ke nik, en enim gupu anmbiŕ ni gupu mong ei kongk, kunum kunum dup peŕ ete minj muŕngii."

Wu Endi Epi Ka Wii Nge Konj Simba

⁵¹ "Jiisas eim ek nipi kii sipi yi nim, "Enim ek ombu pei piik poru ninmin?" Pe eim ek nipi ngopu yi ni dinga nim. Wumb eim kanik, yi ninjing. ⁵² "Gos sinim tep etim ek ei piik poru nik etŕmin wumb kin, ngii ete ngii arim miŕ molk. Pe eim top ngii endi ete epi pei konj min oknge ei pei sipi top simba. Ei yi miŕ, Gos ek oknge nim nga ek konj ei pei Jiisas ni tor kindim."

Nasares Konu Wumb Jiisas Nim Ek Piinenjing

(Mak 6:1-6, Luk 4:16-30)

⁵³ Pe Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi, eim konu ete si kindpi pum. ⁵⁴ Nga eim si kindpi pupu, eim nge mei ete pum. Pupu, eim Gos ek nipi wumb ngopu, erang wumb Gos ngii ete molk, piik puku sik yi ninjing. "Wu ei noman dinga ni, jep oŕ enim, ei eim konu jili orung pupu sim?" ⁵⁵ Wu ei eim wu kamnda nge kingam. Mam Maria ei eim nge mam. Eim nge angim Jeims ni Josep ni Saimon ni Juras wu ombu eim angim noŕ moŕmun. ⁵⁶ Pe nga eim nge aim noŕ pei sinim kin moŕmun ba wu ei ek jili orung pu sim?" ⁵⁷ Wumb ek yi nik kin en enim noman kis piinjing. Ba Jiisas eim ek nipi yi nim, "Ek ni tor kindiŕim wu eim konu orung orung eipi wumb eim kaimb sik, noman kulk etŕmin, ba eim ngii konu ni eim nge konu ete wumb, oŕ yi enaŕmin mon," pa nim. ⁵⁸ Pe nga eim jep oŕ pei konu ete enerim mon. Nimbiŕ erang wumb eim kin pii gii ninenjing.

Jon Wumb Noŕ Pendiŕim Wu Ei Kuŕum

(Mak 6:14-29, Luk 9:7-9)

14 Kunum ete, King Eros wu owundu, eim Galilii konu tep moŕum wu, ei eim Jiisas ek ei piim.

² Eim ek nipi eim nge kongun wu ombu ngopu yi nim, "Wu ei Jon wumb noŕ pendpi ngoŕum wu ei, tukpu ete angpi tonu om ete dinga ei eim kin kongun er moŕum."

³ Ei yi miŕ, King Eros ni wu ei Jon ambiŕ gii nipi sipi kan ngum. Erosiyas Pilip nge ambim, ei eim kamim ba eim King Eros bii nipi kin King Eros kin pum. Pang, Jon, "Mon!" pa nim, ete nge King Eros Jon kan ngii ete kindim. ⁴ Kumb ok, Jon eim King Eros kanpi yi nim, "Nim amb ei sin, ei kapŕi enanim," pa nim. ⁵ Nga King Eros eim Jon to kundmbii nim; ba eim wumb pei kin mund mong kuŕum. Ei nimbiŕ erang, wumb pei Jon ek ni tor kindiŕim wu moŕum ni yi piinjing.

⁶ Kunum ete wu kombur King Eros kin kuŕou tunjung. Tok, mam eim mengim kunum ei piik er mulnjung. Kunum ete Erosiyas eim nge ambŕam ei tuk golang nipi, non er endim. Endim ei, King Eros eim kan ka kenim. ⁷ Kanpi, eim ek dinga nipi ambiŕ ei ngopu yi nim, "Nim epi endi simbii ninjii ei, na nim kapŕi ngumbii," pa nim. ⁸ Ambii ei nge eim mam ei nim ek miŕ piipi yi nim, "Nim wu Jon wumb noŕ pendŕim wu, ei peng ming endi kindkin tu, nam ngui!" pa nim. ⁹ Ambii ei ek yi neng kin, King Eros eim noman embin to piim, ba ok eim ek dinga nipi ngum ei piim. Pe nga eim wu kombur eim kin kuni ende nok mulnjung, ei piinjing ku. Yi peng piipi kin, "Yi na epi ei ngei!" pa nim. ¹⁰ Eim wu kombur kindang puk, Jon kan ngii pim konu, pang, "Koŕmung er tu wei!" pa nim. ¹¹ Wumb puk, Jon peng embiŕ ei ming ete tu wuk kindik, ambiŕ ei ngangin kin ambiŕ ei sipipi eim mam ngum. ¹² Ba Jon nge ekii siŕmin wumb ei ok, Jon ngenj sipik, tukpu tok pendik. Ekii se puk, Jiisas kanik, yi ninjing.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Mak 6:30-44, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

¹³ Jiisas eim Jon ek ei piipi, konu ete si kindpi noŕ kanu sipi, konu eipi wumb mulenjing konu eipi ete pum. Eim endeim mendpiŕ pum. Ba wumb konu owundu orung orung pei piik, eim pum konu ekii se punjung. ¹⁴ Ekii se Jiisas eim tor pupu kenim ni wumb tiŕap owundu pei ok mulnjung. Eim wumb ombu noman ka ngopu, ening pim wumb ei er ka erpi yi erim.

¹⁵ Konu pou neng, Jiisas nge ekii siŕmin wumb ok eim kanik yi ninjing, "Sinim ya konu ete wumb endi mandi mulaŕmin; nim wumb ei kindan orung puk, kuni kan sik, nok erngii," pa ninjing. ¹⁶ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nimbiŕ erang wumb pei orung pungii? En enim wumb ei kuni ngungii," pa yi nim. ¹⁷ Jiisas eim nge ekii siŕmin wumb eim kanik yi ninjing, "Sin kuni endi pei sinaŕim. Bres angii orung kin, omu taŕ mendpiŕ saŕim," pa ninjing. ¹⁸ Jiisas eim ek nipi, "Kuni ombu ya na moŕ konu tu wei!" nim. ¹⁹ Eim ek nipi, "Wumb pei mani ete muŕei!" pa neng, mulnjung. Muŕangin, eim bres angii orung sipi, omu taŕ sipi, tonu kanpi, Gos kin ek ka nipi, bres engin topu, eim nge ekii siŕmin wu ngang, sipik wu amb ombu ngunjung. ²⁰ Wumb kuni ei nok pangin orung pei muŕum ei, kon engki nga taŕ to piki tunjung. ²¹ Wu kuni nunjung ei 5,000, ba amb kangii ei pei gerik kun enenjing mon.

Jiisas Tonu Noŧ Peŧ Eŧe Pum

(Mak 6:45-52, Jon 6:15-21)

²² Pe Jiisas eim nge ekii siŧmin wumb ei kanpi yi nim, "Kumb se enim noŧ kanu eŧe tonu puk, noŧ orundung pei! Nam wumb ei 'Pei!' nip kindip, ombii," pa nim. ²³ Jiisas eim wumb ei pei nipi kindpi, eim mendpiŧ tonu komung eŧe tonu pupu, prei erim. Konu pou neng, eim mendpiŧ tonu komung eŧe muŧum. ²⁴ Noŧ kanu ei pupu, tuk noŧ miim eŧe mandi pang, konu pop owundu topu yi erim. Ei noŧ kanu kumb eŧe om. Opu, noŧ kanu to ak tumba erim. ²⁵ Konu tengmba mandi erim, ba aninga kopur emii miŧ pim konu kenjing ni eim noŧ gopu peŧ eŧe tonu opu, eim ekii siŧmin wu mulnjung konu mandi om. ²⁶ Wu ombu molk kenjing ni wu endi noŧ peŧ eŧe wang miŧ, wu ombu mund mong kulk, mon gui endi onum, ninjing. Nik, mund mong erik, wii dinga wii tunjung. ²⁷ Pe Jiisas sikir tor opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Ei na, na mendpiŧ ond. Enim puku sinerei, mon!" pa nim. ²⁸ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Owundu, ei nim mendpiŧ on kin, na nen noŧ peŧ eŧe op, nim moŧun konu ombii," pa nim. ²⁹ "Oii!" a nipi Jiisas ek yi nim. Pe Piisa eim noŧ kanu ei si kindpi, noŧ peŧ eŧe pupu, Jiisas muŧum konu bii ni pum. ³⁰ Ba eim konu pop owundu tang, eim mund mong erim. Erpi, noŧ eŧe si mani simbii ni erim. Erpi, eim wii dinga topu yi nim, "Owundu, nim na paki to!" nim. ³¹ Jiisas eim sikir opu, angŧ mani kindpi, Piisa ambii tonu sim. Sipi yi nim, "Nim pii gii dinga pinalim. Nim nimbiŧ erang nim na kin pii gii ninan?" pa nim. ³² Pe wu taŧ noŧ kanu eŧe tonu pangŧ, konu pop owundu tum ni poru nim. ³³ Noŧ kanu eŧe mulnjung wu ombu, en enim Jiisas kin men tok erik Gos embe ambii tonu kindik, "Nim Gos kingam keimi moŧun," pa ninjing.

Genesares Konu Jiisas Ening Pim Wumb Pei Er Ka Erim

(Mak 6:53-56)

³⁴ Galilii noŧ gopu ei orundung puk si kindik, Genesares konu orung tor punjung. ³⁵ Wumb konu eŧe wumb, Jiisas piik poŧ tok yi eŧmin. Erik, "Wumb ening pim wumb tu wei!" pa nik kindnjing. ³⁶ Wumb en enim ek dinga nik yi ninjing, "Wumb ening pim wumb ei, ok nim konduk embiiŧngii," pa yi nengin, ening pim wumb ei ok Jiisas kon eŧe embiiŧngin, ening pim wumb pei ka mulnjung.

Gos Nge Lo Ek Ei Sinim Kupenjing Ek, Ei To Mani Kindinim

(Mak 7:1-13)

15 Kunum eŧe, lo ek piŧmin wumb kombur ni lo ek emb moŧum wumb kombur ni Jerusalem konu si kindik, Jiisas muŧum konu tor onjung. Ok yi ninjing. ² "Nimbiŧ erang nim nge ekii siŧmin wumb ei sinim ok kupenjin noŧ, 'Erei!', nik oŧ ei enarik, kuni nungii kunum ei, angŧ was enanmin," pa ninjing. ³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nimbiŧ erang en enim nge eŧmin oŧ ei ekii sinmin. Sik, Gos nge lo ek ei si kindinmin min? ⁴ Gos ek yi nim, 'Nim arnim manim ningii ek

ekii sik erngii,' pa nim. 'Pe wu endi arim mam kin ek kis nipi ngopu erim kin, eim to kundngii,' pa nim. ⁵ Ba en enim yi niŧmin, 'Wu endi eim epi pei saŧiŧim wu, ei eim arim mam paki tumba,' ba ei eim ek yi nimba, 'Na epi ei Gos ngumbii nipi poru ninj,' pa yi niŧmin. ⁶ Ernjing, menjing ei er ka erngii miŧ mon nik, en enim eŧmin oŧ ei erik, Gos nge ek to mani kindik, en enim eŧmin oŧ ei ambii tonu kindiŧmin. ⁷ Enim ek kend nge wu ombu, Ai-saiya Gos ek ni tor kindiŧim wu enim kin ek keimi kun yi nirim. ⁸ Eim ek yi nim,

'Wumb tiŧap ombu en enim gupu eŧe na embe ambii tonu siŧmin. Nga en enim nge noman ei na kin am turii saŧiŧim. ⁹ En enim wumb lo pendik eŧmin ek ei ni tor kindik yi niŧmin, Gos nge ek ni tor kindinmin,' pa yi niŧmin. 'Yi nik kin na kin men tok wii niŧ nik yi eŧmin,'" pa nipi ngum.

Epi Erpi Wumb To Penj Toŧum

(Mak 7:14-23)

¹⁰ Jiisas eim wu amb pei wii topu, "Wei!" a nim. Nipi yi nim, "Enim piik kun erngii. ¹¹ Wumb epi nangen mani punum ei kis mon. Mer gupu eŧe ek nengin tor onum ek, ei erang, wu noman tuk ei penj kun ka pinalim mon."

¹² Kunum eŧe eim nge ekii sik eŧmin wu ombu ok, eim kanik yi ninjing, "Lo ek piik eŧmin wumb, nim nin ek ei piik, kis piinmin ninjing ek, ei nim piin min mon?"

¹³ Eim yi nim, "Emb epi kanim kanim endi nanim Arnan tonu epin moŧum ei erip taŧ pendnenim, epi endi kapŧi dumbuŧ pei puŧ erngii. ¹⁴ Enim kan wiik tei! Wumb ei ningiŧ tumbun muŧum wumb, ei puk, ningiŧ tumbun moŧum wumb kombur andŧam andan tungii enmin. Pe ningiŧ tumbun muŧum wumb endi pupu, endi andŧam andan tumbii ni ermba, ei wumb taŧ ouni bok tunguŧ," pa nim. ¹⁵ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim ek ekin ei puŧe ni peni eŧe kindan, sin piimin," pa nim. ¹⁶ Jiisas ek yi nim, "Enim yi ku noman kun ka pinalim, wumb eipi miŧ moŧum. ¹⁷ Enim piinanmin, wumb kuni gupu kindiŧmin, epi nok mani kindinmin ei, mer kirim eŧe punum. Pupu, nga sipi tor kind si kindinmin. ¹⁸ Ba epi noman tuk paŧim, nik tor kindinmin ei, noman eŧe tor onum. Epi ei mendpiŧ wumb erpi kis mondnum. ¹⁹ Nga wumb noman tuk eŧe tor onum ei yi miŧ, ek kis nik, epi waning erik, wumb to konduk, amb eipi ngunduk, oŧ kis eipi erik, epi waning sik, ek kend tok erik, wumb kin ek buŧ ambii erik yi eŧmin. ²⁰ Oŧ eipi oŧ ombu erpi wumb er kis monduŧum, ba wumb endi angŧ was enarpi kuni noŧum, ei wumb er kis penj mundnaŧim mon," pa yi nim.

Keinan Amb Ei Jiisas Kin Pii Gii Nim

(Mak 7:24-30)

²¹ Jiisas konu eŧe si kindpi, pupu Taiya kin Sairon konu eŧe mandi tor pum. ²² Keinan konu eŧe wumb tiŧap eipi, amb endi opu konu eŧe muŧum. Amb ei opu, ek dinga nipi yi nim, "Owundu, nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb se. Na nge ambii ei gui kis ei er kis mundang moŧum," pa nim. ²³ Ba Jiisas ek endi nipi nguner-

im mon. Eim nge ekii sik ełmin wu ombu ok, ek dinga ninjing, "Amb ei eim wii dinga topu sinim onjpun konu onum ei, nim eim orung kindan orung pangti!" ninjing. ²⁴ Jiisas ek orung kindpi yi nim, "Gos na kindang op Esrel wumb kung siipsiip mił am punjung ei, mendpił sip orung simbił nge onj." ²⁵ Amb ni opu, eim simb ełe mani ming gopsing pii połpu ek yi nim, "Owundu, nim na paki to!" ²⁶ Jiisas ek nipi yi nim, "Sinim kangit kuni sipin, owu ngunermin ei, oł kun pinałim mon." ²⁷ Amb ei yi nim, "Owundu, nim ek keimi nin, ba wumb en enim kuni nołmun kuni ełim mani pułum ei owu nołmun," pa nim. ²⁸ Amb ni ek yi neng kin Jiisas ek nipi yi nim, "Amb, ninim pii gii na kin ei owundu tonu om, epi ninim piin mił yi tonu omba." Yi neng kin, kunum ełe mendpił amb ei ambłam ka wii mułum.

Jiisas Ening Wumb Pei Er Ka Erim

²⁹ Jiisas konu ełe si kindpi, pupu noł gopu Galilii niłmin konu ełe tor pum. Pupu, komung endi ełe tonu pupu, mei ełe mułum. ³⁰ Wumb tiłap owundu endi ok, eim mułum konu onjung. Ok, wumb ningit tumbun mułum, ni kom ngang ek piinenjing wumb, ni simb angit kis mułum wumb pei sik, eim mułum konu tu wunjung. Tu wuk, Jiisas mułum konu simb ełe mandi tuk mundangin, Jiisas eim wumb pei er ka erim. ³¹ Yi mił erang kin, wu amb pei noman nendii tok piinjing. Nimbił erang wumb ek tingnenjing wumb ei, nga ek tengnjing; nga simb kis mułum wumb ei nga simb ka mułum; ningit tumbun mułum wumb ei, nga ningit ka mułang kenjing. Gos oł ei yi mił erang kin, wumb en enim Esrel nge Gos embe ambił tonu kindnjing.

Jiisas Wumb 4,000 Pei Kuni Ngum

(Mak 8:1-10)

³² Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu ombu, wii tang wangin kin ek yi nim, "Wu, amb ombu na kaimb kis piind," pa nim. "Wumb kunum tekliki pe na kin mulnjung, pe wumb kuni tang piinmin ei, na nga orung pei nimbii kaimb enim. Nimbił erang wumb ei dinga sinerang, ngii konu bin ni puk, kumb kuni tang mełitim tumba." ³³ Jiisas nge ekii sik ełmin wumb ok ek yi nik, "Ya konu ełe orung orung ei wumb mulałmin, sinim kuni jiti orung sipin wumb ombu kuni ngumun?" ³⁴ Jiisas eim ek nipi kii sim, "Enim bres nimberii sałim?" Wu ombu yi ninjing, "Sin bres, angit orung nga tał ni omu endeim endeim ni sałim," pa ninjing. ³⁵ Pe Jiisas ek nipi wumb ngang, wumb pei mei ełe mani puk mulnjung. ³⁶ Pe eim bres pei sipi, omu ombu sipi, eim Arim Gos kin prei erpi ngopu, kuni ombu sipi eim nge ekii sik ełmin wu ombu ngang, wu ombu sik mok tok wumb mulnjung wumb, ei ngunjung. ³⁷ Wumb pei kuni nok pangin, pinang pang kin, kuni orung mułum ei kon angit orung nga tał, takik piki tunjung. ³⁸ Kuni nunjung wu ei 4,000 pei mendpił nunjung. Nga amb, kang ambił angit pendik tuk kindnenjing mon.

³⁹ Jiisas wumb ei pei nipi kindpi, eim noł kanu endi sipi, pupu konu orung Makaran ni konu ełe orung pum.

Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung

(Mak 8:11-13, Luk 12:54-56)

¹⁶ Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik ełmin ni wumb kolk nga konj angk tonu onerngii ni piik wumb ok, Jiisas kanik, eim nimba ek piimin nik eim ermba mił kenmin nik yi ninjing. Nik, "Eim epin konu ełe jep oł andan topu oł, endi erangti!" ninjing. ² Ba Jiisas eim ek orung kindpi yi nim, "Konu pou nipi, eni mani pang, enim molk kunum ka simba niłmin. Ei nimbił erang kupu muł kundii erang kanik niłmin. ³ Konu kupiiring okrii ni molk, konu kupu ping erpi ełim ei, enim molk konu pop topu, kumb owundu tumba, nik ełmin. Ba akip kunum ei, na jep oł kanim kanim end oł ei, enim kapłi pii poł tunanmin mon. ⁴ Enim wumb kis molk kin oł kis ełmin. Enim molk jep oł andan topu oł kenmin ninmin, ei na kapłi enermbii. Jep oł andan top ermbii oł ei, Gos ek ni tor kindiłim wu Jona kin ełim jep oł andan tum oł, ei mendpił. Wumb Jona ołup tok, noł ełe mani kindnjing kin, ba nga Gos eim sipi, tonu orung sipi konj mundum." Eim yi ni pendpi poru nipi, wu ombu si kindpi pum.

Lo Ek Ekii Siłmin Wumb Nin Wumb Kolk Nga Konj Angk Piinarik Ekii Siłmin Wumb Ombu En Enim Oł Kend Tok Ełmin Ei Nge Ek Ekin Palim

(Mak 8:14-21)

⁵ Jiisas eim nge ekii se ełmin wu ombu, noł gopu ełe tumb tok puk, ba en enim kuni bres ni epi endi sik nungii ei, piinarik pendik puk. ⁶ Jiisas eim ek nipi yi nim, "Enim kan kun er mułngii! Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik ełmin wumb ni wumb kolk nga konj tonu puk piinałmin wumb ei kin ek kend tok ek ak mak erik ei yiis bres ełe tok kindangin opu tonu ołum ei mił yi erngii. Ei enim piik kun erik mułngii. ⁷ Jiisas nge ekii sik ełmin wu ombu ek enim kin ek nik yi ninjing, "Eim yi mił neng kin, 'Sin bres tu wunenjpin,'" pa ninjing. ⁸ Ba Jiisas eim bres ni kuni epi sinałim ni piipi kin eim ekii siłmin wumb kin ek yi nim, "Enim wu pii gii dinga pinałim mił wu, nimbił erang enim en enim kin ek nik orung orung kindik enmin?" ⁹ Enim ek ei piinanmin min? Na bres angit orung ei wumb 5,000 pei ngamb nunjung. Nangin, enim kuni orung mułum ei, kon nimberii kon tunjung ei piinmin min? ¹⁰ Pe nga bres angit orung nga tał ei wumb 4,000 pei ngamb nunjung. Nga kuni orung sik kon nimberii tunjung? ¹¹ Nimbił erang enim piinanmin na enim bres nga ek kun ninand mon? Na nind ei, enim Jura wumb wu num ombu wumb ei ok ek kis ka pei pei nik, kend tok erngii ek ei, piip nind," pa nim. ¹² Yi mił neng kin, wumb ei nim ek ei piinjing bres ełe kuni yiis mon ek eipi endi ninmin, ni piingii, Jura wumb wu num ombu ei lo ek emb tołmun ek pei nga emb tunjung. Wumb ombu en enim oł yi mił ełmin ba noman tuk ka wumb eipi kin ngonalałmin mon.

Piisa, "Jiisas Eim Kraiss," Pa Nipi, "Gos Kindim Wu Mei Mani Om."

(Mak 8:27-30, Luk 9:18-21)

¹³ Jiisas pupu Sisariya Pilipai konu efe pum. Kunum efe eim nge ekii sik ełmin wumb kii sipi ek yi nim, "Wumb pei na embe nii niłmin?" ¹⁴ Eim nge ekii sik ełmin wu ombu yi ninjing, "Wu kingam wumb kombur, 'Nim Jon wumb noł penditım wu,' ninmin; nga wumb kombur, 'Nim Elainja,' pa ninmin. Nga wumb kombur, 'Nim Jeremaiya ek ni tor kinditım wu endi,' pa ninmin. Wumb kombur molk, 'Nim Gos oł ekii se ermaba oł ei piikin niłim wu,'" pa ninmin. ¹⁵ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Enim na nii ninmin?" ¹⁶ Saimon Piisa ek yi nim, "Nim Kraiss, nim Gos nge kingam molkun, wumb noman konj ngan, wumb konj mułngii," pa nim. ¹⁷ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Saimon, nim Jon kingam ka piinjii. Ya mei efe wu endi nim ek ei ni neng, nim ninan mon. Na Ernann tonu epin mołum ei, nim ek ei nipi nim ngonum. ¹⁸ Piisa, na nim kanip nind. Pe na Gos nge ngii tekmbii ei, ya ku peł efe tekmbii. Ku peł efe tekmbii, nim embe ei pułe Piisa ei ku mił. Pe wumb kułngii konu kis efe nge dinga ei, to mani kindnermaba mon. ¹⁹ Na Gos sinim tep er mołum konu ei kii wał sip, nim ngumbii. Epi nim mei konu ambiił gii nin epi ei, tonu epin Gos ambiił gii nimba ku. Nim mei efe epi endi si kindin kin, tonu epin Gos epi ei si kindmaba ku." ²⁰ Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu ombu kanpi kin ok yi nim, "Enim wumb endi kanik na Kraiss Gos kindim wu mei mani om, ninerei mon!" nim.

Jiisas Eim Kołpu, Nga Konj Ba

(Mak 8:31-9:1, Luk 9:22-27)

²¹ Kunum efe Jiisas eim Jerusalem konu ba nge pułe andan tum. "Wumb noman peng pim wumb ni, Gos kin kułmał kałitmin wumb, ni lo ek emb tołmun wumb pei ok, eim ngenj kumbii ngungii. Ngok, to kundngii, tukpu konu mani pupu, epi nga kunum tekliki efe tonu opu konj ba, ek ei ni tor kindim." ²² Piisa eim sipipi tor sipi eim ek kis ngum. Ngopu ek yi nim, "Owundu, nim ek keimi ninan, nim nin ek ei tonu onermaba mon." ²³ Jiisas kan ak topu, ek nipi Piisa ngum, "Seisen, nim na buł morung pui! Nim na kin ek epi ninjii en? Nim Gos nge ermaba oł ei piinan mon. Nim wumb noman efe erngii epi ei mendpił piin!" pa nim.

²⁴ Kunum ei Jiisas eim ek nipi eim nge ekii sik ełmin wu ombu ngum, "Wumb endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman to piinarpı kin, eim ond peri ei kou sipi, na bii konu ekii simba. ²⁵ Wu endi eim nge noman konj peng ka moł ni piimba wu, ei eim noman konj am ba. Wu endi na nge piipi erang, eim noman konj am ba; ei eim noman konj ei nga sipi orung simba ku. ²⁶ Wu endi eim mei efe epi piipi si kułou topu er mułang, eim noman konj kułmaba ei, mei efe epi er sipi orung simba mił nenj? Nga eim epi nipe endi eim noman konj ei nga top er sipi orung simba ei epi sinatım. ²⁷ Na tonu epin si kindip, mani op wu kingam tałip onj. Kunum ei Arnann Gos nge tiłang owundu ei kin enjel ni

ouni ongii. Kunum efe, na ek keimi ni pendind mił keimi tor omba ei, en enim oł erngii mił yi ku, Gos eim enim kumep orung kindmaba." pa nim. ²⁸ "Na ek keimi nip enim ngond, wumb kombur ya efe angitmin wumb ei, konj mułngii. Mułangin, na wu kingam ei king mołup ombii," pa nipi ngum.

Jiisas Ngenj Ei Kanim Eipi Kułum

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 Pe kunum angit orung nga endeim poru neng, Jiisas eim Piisa sipi, Jeimss angim Jon kin nipi, seng puk tonu komung owundu endi efe tonu punjung. Komung ei am ei tonu sim konu, en enim mendpił muljung. ² Jiisas nge ngenj ei nga ngenj endi eipi mił peng kenjing. Eim kumb ningit ei eni topu tiłang enim mił, yi tiłang owundu erim. Nga eim alap efe kuru mił tiłang erim. ³ Moses kin Elainja tał ouni tor okuł, Jiisas eim kin ek tangk kenjing. ⁴ Piisa ei kanpi kin eim ek yi nim, "Owundu, sinim ya mołmun ei ka wii. Nim kapıi nin kin, ya efe na ngii tika tekliki tekmbii. Endi nim nge; nga endi Moses nge; nga endi Elainja nge," pa nim. ⁵ Ek nipi mułang, kupu kuru tiłang owundu erpi opu, wu kei enjing konu om. Kupu ei opu wu kei kin pełi erim. Erang, kupu tuk efe Gos ek endi tor om ei yi nim, "Ei na nge kingam, na eim kin noman ka wii ngond. Na eim ka wii piind; nga enim eim ek piingii." ⁶ Jiisas nge ekii sik ełmin wu ek ei piik, mund mong erik, mani mei efe puk pinjing. ⁷ Jiisas eim mandi opu, wu ombu embıim. Ambıipi, ek nipi ngopu yi nim, "Enim mund mong enerei mon!" nim. ⁸ Pe wu kei tonu angk kenjing ni, wumb endi mulenjing; ba Jiisas eim mendpił mułum kenjing.

⁹ Jiisas ni wu kei kin komung ei si kindik mani puk, Jiisas eim kin ek nipi ngum, "Enim pe kanik onmun, ei wumb eipi kanik ninerngii mon. Pepi, pang pang tonu epin si kindpi mani mei efe opu, wu kingam mił mołpu kołpu, nga opu konj pum kin, ek ei tor pangıi," pa nim. ¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu kei eim kin kii sinjing, "Nimbił erang lo ek emb tok mołmun wumb ei, Elainja kumb se omba ninjing?" ¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei keimi! Elainja eim kumb se omba. Opu, oł kanim kanim ei er kun ermaba nge omba. ¹² Ba enim kanip nind, Elainja ok om ba wumb eim om mił pii kun enenjing. Enarik, en enim noman efe eim kin oł kanim kanim erik enjing. Yi mił ku, akip tonu epin si kindpi, mani mei efe om, wu kingam ei ngenj kumbii simba ku." ¹³ Jiisas ek yi neng kin eim nge tekliki ekii sik ełmin wu ombu piinjing ei, Jon wumb noł wii penditım wu ei, kin ninim ni piinjing.

Jiisas Kangi Endi Gui Kis Pim, Er Ka Erim

(Mak 9:14-29, Luk 9:37-43)

¹⁴ Pe puk, wumb tiłap owundu endi tor onjung konu efe, wu endi Jiisas kin tor opu, ming gopsing pii połpu, eim simb efe mani opu mołpu mei efe pim. ¹⁵ Pepi, ek yi nim, "Owundu, nim na kin kaimb piin kin, nanim kangi ei noman wulu mił pang, pupu dup peł efe pułum; nga noł tuk pupu, eim ka mulałim mon. ¹⁶ Na

sip tu wup, nim nge ekii sik ełmin wumb mulnjung konu ninj ei, wu ombu kaplı ka enenjing mon!" pa nim. ¹⁷Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb tiłap pei pii gii pinerim; nga enim noman tuk kun ka pinerim wumb. Kunum nimberii na enim kin kongun er mołamb kin, enim Gos nge noman dinga ei pii poł tungii? Enim kangi ei na kin tu wei!" nim. ¹⁸Jiisas kangi ni tu wangin, gui kis ni ek ngopu tor kindim. Kindang, kangi ei pe mendpił ka wii mułum. ¹⁹Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu mendpił ok, Jiisas kanik ek nik kii sinjing. "Nimbił erang sin gui kis ei to tor kindnenjpin?" ²⁰Eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim pii gii aninga mendpił pim. Peng kin, enim ermin ni enjing kaplı enerim. Na enim kin ek keimi nip enim ngond, enim pii gii ei kuni maser mong kembis wii ei sem simbii mong mił yi pim kin, enim mei komung ya pałim ei mon, pukun orung ełe pui," nengin kin ba. Pe enim epi endi ermin, ni pii gii, epi ei kaplı erngii. ²¹Ba andłam eipi endi seng, gui kis ei mił to kindmin mił mon. Ba prei erpin ngopun, kuni mowii pepin ermin ei, mendpił pałim. Epi endi eipi kaplı enermba mon."

Jiisas Eim Kołpu Nga Konj Ba Ek Nga Nim (Mak 9:30-32, Luk 9:43b-45)

²²En enim puk Galilii konu o ende puk molk, Jiisas ek nipi eim ekii sik ełmin wumb ngum. "Na tonu epin mani mei ełe op wu kingam moł. Mołamb, wumb na sik, opu orung wumb ok angii ełe ngungii ei, piip nind." ²³Nipi yi nim, "Pe na to kundangin kułmbii; tukpu konu pep kunum tekliki opu pang, nga angip tonu op konj bii," pa nim. Jiisas eim ek yi neng, eim nge ekii sik ełmin wu ombu noman embin tang piik mulnjung.

²⁴Ekii se puk, Kapaniyam konu ełe tor punjung ni men ngii owundu ełe andik men ngii ku takis siłmin wumb ei ok Piisa kii sik yi ninjing, "Enim nge ek emb topu ngołum wu, men ngii owundu ełe ku takis tołum min mon?" a nik. ²⁵Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, "Owa, eim enim." Nga Piisa eim pupu ngii ełe nirik pum, ba Jiisas Piisa kin opu kii sipi ek yi nim, "Saimon, nim noman nipe noman piin? Ya mani mei ełe wu num ei eim kingam amb seng kuimi ngum, ba nga wumb eipi ei wu num eim paki yi ku tum. Tum ełe wumb, nii endi epi ei nga ngopu orung wu eim kin kindngii?" pa nim. ²⁶Piisa ek nipi yi nim, "Wumb tiłap eipi kin ngołmun," pa nim. Jiisas ek nipi ngum. "Yi erpi kin, eim nge kingam ku ni epi ngopu orung kindnermba. Yi mił, na Ernan ngii konu ku takis kindnermbii ku," pa nim. ²⁷"Pe sinim yi eramin kin, wumb ei sin kin kis piingii ei mon. Nim pukun, noł gopu ełe omu wuk kindan, omu endi ok tonu opu pim kin, sikin, gupu ełe ambii aki tokun kenjii ni, ku monii endi pimba ku ei, tu wukun wumb ei ngunjii. Ngunjii ku ei, wumb ei nge tiłap ouni ngunjii; ei kaplı ermba," pa nim.

Gos Sinim Tep Mołum Konu Ei Ni Epin Tep Mołum (Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 Kunum ełe Jiisas nge ekii sik ełmin wu ok kin ek yi ninjing, "Wu nii endi Gos sinim tep er mołum konu ei wu owundu mendpił mołum?" ²Jiisas eim kangi kembis endi tu wupu, tuk mulnjung konu ełe engndim. ³Eim ek nipi yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Enim ok kangił kembis mił ek keimi ni piik mulnjung kin, enim Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk punerngii. ⁴Wu endi eim ngenj ei mani kind si kindpi, eim noman to piinarpi mułmba wu ei Gos sinim tep er mołum konu wumb tuk mułngii ei, to mani kindpi mołum kumb ełe ba. ⁵Nga wu endi na nge embe ełe piipi kangił ei mił 'Oi!' a nipi, eim ngii ełe nirik simba wu ei, na yi ku, 'Oi!' a nipi, eim ngii ełe nirik simba," Jiisas eim ek yi nipi wumb ngum.

⁶"Wu endi opu, na kangił mołmun ei na kin pii gii peng mołmun ei to kis ermbii ni ermba wu ei, eim kumep owundu kis mendpił ei eim simba. Ba wu ei kom ku owundu endi sik num gołtum ełe kan kulk sipik, ep noł mii ełe to mani kindngii wu ei, kumep kembis simba," pa nim. ⁷"Mei wumb kaimb kis piind. Wumb eipi ei ok kin wumb, na kin pii gii ninjing wumb ei si tor singii. Keimi, oł ei mił tonu ołum. Ba wumb nii endi wumb ei oł yi mił erngii nipi si tor sim wumb ei, eim kin oł embin tui kis endi ei eim kin tonu omba.

⁸"Pe nim simb min angii ei endi Gos buł ngopu ermbii ni erim kin, endi kiłpi to si kindnjii. Yi erang kin, ninim simb endeim min angii endeim ei peng konu ka ełe punjii ei ka. Simb angii orung orung ouni pimba ei, dup konu tukpu ełe mani kindngii ei, kulatmin kunum kunum dup no mułmba. ⁹Pe ninim ningii ei erang kin Gos buł ngokun si kindkin en kin kaplı ninim nge ningii kopiskin tor sikin, olkup tokun si kindnjii ei, ninim konj mulnjii. Nim ningii endeim peng konj mulnjii ei kaplı, ba nim ningii tał pim kin, nim oł kis kanim kanim eran kin, nim olkup tok dup konu kindngii ei kis."

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin (Luk 15:3-7)

¹⁰"Enim kan kun er mułngii; tuk kangił kembis mołmun ei epi wii mon. Na enim kanip nind, tonu epin en enim enjel tep ełmin ei, na Ernan tonu epin mołum ei mandi mołmun piłmin. ¹¹(Nimbił erang na tonu epin si kindip, ya mani mei ełe op tetim moł. Mołamb, wumb am punjung ei, sip orung simbii nge onj.) ¹²Enim er piinmim mił nenj? Wu endi eim kung siipsiip 100 pei mulnjung ei, endeim am pum. Ei eim kurnermba min? Ei mon. Eim kung siipsiip 99 pei tonu komung ełe mond si kindpi, eim pupu, kung siipsiip endeim am pum ei kurpu ba. ¹³Na ek keimi nip enim ngond, wu ei pupu, eim kung siipsiip ei kan sim kin, eim ka wii piimba. Nga eim kung siipsiip 99 am punenjing ei kin ka wii piinałim mon. ¹⁴Yi mił ku, sinim Erinjpin ei tonu epin konu mołum, ei eim tuk kangił kembis mołmun ei am punerngii ni piinim."

Engnjing Oġ Kis Eġim Ei, Nik Ka Eġmin Oġ Ei

¹⁵ "Pe ninim angnim ei oġ kis nim kin erim ei, pe nim pukun eim kin molkun, eim oġ erim ei andan tunjii ba eġ eġip mendpiġ konu koi erkiġ ek ningiġ. Ek yi nen ninim, angnim nim ninjii ek ei piim kin, ninim angnim si orung sinjii. ¹⁶ Ba wu ei nim ek piinerim kin, nim pukun nga wu taġ nga sinjii. Sen, enim tep to pungii. Puk, wu tekliki ni taġ ni ek ni tor kindngii ei, Gos nge ek ninim miġ yi erngii. ¹⁷ Ba eim wu ombu ek piinermbii nim kin, nga pukun Gos nge tiġap men ngii endi wumb moġmun eġe sipnjii. Nga eim Gos nge tiġap wumb ei ningii ek piinermbii nim kin, enim yi miġ piingii wu ei torung pii gii ninanim wu, ni ku takis sipi eġmin wu ei miġ moġum."

¹⁸ "Na ek keimi nip enim ngond. Pe nga enim kin ya mei eġe oġ endi wumb erngii ei, enim buġ ngok noman to piinenjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu moġum buġ ngopu noman to piinermba. Pe nga ya mei eġe enim kin oġ endi wumb erngii oġ, enim noman to piinjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu moġum yi miġ ermba. ¹⁹ Na ek nga nip enim ngond. Enim tuk mei eġe moġmun ei wu taġ eġ eġip noman ende sekġ prei erkiġ, epi endi simbiġ ningiġ. Ei na Ernan epin moġum ei, kapġi pa ki tumba. Topu singiġ, epi ei ngumba. ²⁰ Keimi, wu taġ min tekliki miġ molk, na nge embe piik tuk kuġou tungii ei, na op tuk eġe op muġmbii," pa nim.

Kongun Wu Epi Sipi Nopu Pendim, Ei Nge Ek Ekin

²¹ Kunum eġe Piisa opu ek kii sipi Jiisas ngum, "Owundu, kunum nimberii na engnan opu oġ kis endi na kin erang, na eim si kindip ngumbii. Kunum angġi orung nga taġ min?" ²² Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim kunum angġi orung nga taġ nin ba na nim kanip nind, kunum kunum pei eim nim kin oġ kis ermba, ei kil ngunjii," pa nim. ²³ "Yi miġ eran, Gos sinim tep er moġum oġ, ei yi miġ king owundu endi moġpu, eim kongun wumb eim epi se no pendngii, ei eim moġum ei er kun ka erpi, akip tor sipi yi eġim. ²⁴ Pe wu king ei eim wumb ei epi se nok pendim ei, akip orung simbiġ nipi kongun puġngun mondup erang, wumb wu endi eim kin tu wunjung. Wu ei ku owundu kis dinga er sipi no pendim. ²⁵ Ba wu ei ku kapġi ngo orung kindmba miġ pinerim mon. Yi peng kin, eim nge wu owundu king ei moġpu yi nim. "Wu ei eim ambim ni eim kingam ambim noġ nin eim epi kanim kanim pei wumb ngok, ku singii. Sengin, ku ei nanim kin orung omba," pa nim. ²⁶ Yi miġ neng kin, wu ni opu, king enim konu simb eġe mani mei eġe pepi, ek dinga nipi yi nim. 'Wu owundu, nim na kin kaimb sin kin, na kindan andip kapġi ku epi kanim kanim na sip no pendinj, ei kapġi ngo orung kindmbii,' pa nim. ²⁷ Pe wu owundu ni eim kongun wu ek nim miġ, ei piipi, kaimb sipi, ku no pendim ku ei kapġi ngo orung kindmba pinerim ku, ei nim, 'Epi endi ngunerii mon ku!' nim. Nipi, nga eim noman eġe to piinerim mon.

²⁸ "Kongun wu ni eim si kindpi pupu, nga eim angim kongun wu endi eim ku sipi no pendim wu ni om konu

ambġi gii nip, yi nim, 'Na ku sikin no pendin ku, kapġi pe mendpiġ ngo orung kindnjii!' pa nim. ²⁹ Yi miġ neng kin, angim kongun wu endi ni mani mei eġe ming gopsing pii poġpu ek dinga nipi yi nim, 'Nim na kaimb piin kin, kapġi kui er muġan, na andip kapġi, nim ku ngo ninim kin orung kindmbii.' ³⁰ Ba eim mon nipi, sipipi kan ngii eġe pindamb, 'Kapġi, eim nanim ku sen miġ ngo orung kindpi poru nipi, kan ngii tor omba,' nipi yi nim. ³¹ En enim kongun wu endi oġ ei kanik, noman embin to kis piinjing. Piik, puk, wu owundu muġum konu kanik erim oġ miġ pei nik, wu owundu ngunjing. ³² Yi miġ neng kin, wu owundu ni kongun wu ei wii to nirik sipi yi nim, 'Nim kongun wu kis, nim ok na kin ke nen, na nim ku owundu kis no pendin ei ngo orung kindnerii mon nip, nim kaimb sip mon minj. ³³ Na nim kin kaimb sip ngunj, ei miġ ku nim kongun wu endi ombu kin, yi miġ ku kaimb sinjii, ba nimbiġ erang yi miġ enen?' ³⁴ Yi nipi, wu owundu wu ei sipi kindang, wumb eim sipi kan ngii kindnjing eġe pepi moġum. "Eim wu owundu kin ku sim miġ ngopu poru nipi, eim kapġi kan ngii eġe si kindpi tor omba," pa nim. ³⁵ Jiisas eim ek nipi poru nipi yi nim, "Pe en enim nge noman eġe enjing oġ kis ei si kindnenjing kin, na Ernan tonu epin moġum, ei enim kin yi ku erm-ba," pa nim.

Jiisas Ek Nipi, "Amb Sik Nga Si Kindnerngii," Ek Ei Nim (Mak 10:1-12)

¹⁹ Jiisas ek ei nipi poru nipi pendpi, Galilii konu si kindpi, pupu Juriya konu owundu ei si kindpi, pupu noġ tungun orundung Joran ni konu eġe pum. ² Wumb pei eim pum konu ekii se punjung; ening pim wumb pei tu wunjung, ei er ka erpi yi erim. ³ Lo ek emb toġmun wumb ei, ok Jiisas nimba ek piimin nik, kii sik yi ninjing, "Wu endi kapġi eim amb kiġpi to si kindmba ei, sinim lo ek eġe kapġi yi ermba ninim min mon?" ⁴ Pe eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos nge ek ei ger kinenjing min? Gos epi am pei kumb ok erim, Gos eim ei kumb ok wu kin amb taġ eririm." ⁵ Ek yi nim, "Peng kin, wu ei eim mam arim si kind opu, eim ambim kin o dambiltpi ende punjnguġ. Pukuġ, wumb taġ nga o endeim molkuġ poru ningiġ. ⁶ Yi miġ wu amb wumb taġ mon, wumb endeim. Gos epi erpi ende kindpi pendnim ei, pep poru ninim ei, nga wumb endi to eipi eipi kindnermba mon." ⁷ Wu ombu ek dinga nik yi ninjing, "Nimbiġ erang Moses lo ek yi niġim, wu endi amb kiġpi tumba ei, pipe mon endi eim ambim ngopu, kapġi si kindmba nirim?" ⁸ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Moses enim embnjing to tor kindngii nirim ei, nimbiġ erang Moses nirim ek ei enim piinarik, buġ ngok yi erangin kin, Moses yi nirim, ba kumb ok Gos epi kanim kanim pei eririm kunum eġe oġ yi endi tonu wang enaġmin mon. ⁹ Pe wu endi eim ambim eim kin mandi mularpi, wu eipi kin ningiġ erang wu ei eim ambim tor kindpi, nga pupu amb konj simba ei, Gos nge lo ek ei wu to kis enim, oġ kun patim miġ enanim," pa yi nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik eġmin wu ombu, ek nik ngok yi ninjing, "Oġ yi pimba ei, wam ambim taġ, eġ eġip

kongun nikit kun erngit, yi pimba ei wu pupu, nga amb konj sinermba; nga amb yi ku pupu wu konj punerm-ba mon ku.”¹¹ Jiisas eim ek yi nim, “Ek ei na nip ngond, ‘Ei wumb pei pei kapli erngii ot mit mon. Ba wumb Gos kapli paki tang ermba wumb ei, kapli nanim nind ek ei kapli piyangli,” pa nim.”¹² “Pe mani mei ete wu kanim kanim amb sinałmin wu mołmun ei, puł kanim kanim pałim. Nimbil erang, kombur menjing yi mengpi pendrim mit; nga kombur wumb erangin mołmun mit; nga kombur en enim amb sinałmin ei nimbil erang, en enim Gos sinim tep enim kongun eii ekii sik puk mułngii. Wumb ombu ek emb tołum ek, ei piik ekii sik erngii.”

Jiisas Kangit Kembis Kengip Ek Ka Nipi Ngum

(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

¹³ Kunum ete, wumb kangit kembis kembis kombur tu wuk ei, Jiisas eim kangit peng ete ambilpi, Gos kin prei erpi ngumba, ni tu wuk ba Jiisas nge ekii sik etmin wu molk. “Kangit tu wuk ei mon,” pa nik.”¹⁴ Jiisas yi nim, “Enim kangit ei kun erangin nam kin wangin, enim mon nik yi enerngii mon. Nimbil erang Gos sinim tep enim ot, ei kangit yi mit mułngii wumb ei tuk pungii,” pa nim.”¹⁵ Pe Jiisas eim angit peng ete ambilpi, Gos kin prei er nipi, yi er poru nipi pendpi, konu ete si kindpi pum.

Kangi Wu Epi Pei Sim Wu

(Mak 10:17-31, Luk 18:18-30)

¹⁶ Pe wu endi Jiisas pum konu tor opu yi nim, “Ek emb tołum wu, na ot ka nimbil ot endi erip, kapli noman konj kunum kunum ei sip kin, konj kunum kunum mołup simbii?” pa nim.”¹⁷ Jiisas yi nim, “Nim na nimbil erang na kin epi ka ei kii sikin? Epi ka endi ermbii ek ei noman to piikin nin, wumb endeim mendpit ka mołum. Pe nim lo ek pałim mit piikin, ekii sikin kapli noman konj kunum kunum mołum ei sinjii.”¹⁸ Wu ni kii sipi yi nim, “Lo nipe lo?” Jiisas ek yi nim, “Lo ek yi pałim; nim wumb endi to kundnenjii mon! Nga wu amb eipi nge ngundpu sinermba mon! Nga wumb eipi nge epi waning enenjii, mon! Nga wumb endi kin kankin ek kend to ngunenjii, mon!”¹⁹ Ninim arnim manim ek piikin, ekii sinjii. Pe nga ninim noman kultun mit yi wumb eipi mułngii ei, yi ku noman kulkun ngunjii,” Jiisas yi nim.”²⁰ Wu kangi wu ni yi nim, “Na kumb ok kangit kembis kin moł lo ek ombu ekii sip poru nit; nga na nipe epi endi nga ermbii?”²¹ Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Pe ninim am wu kun ka mendpit mułmbii ni piin kin pukun, ninim epi pei wumb ngo, ku sikin ku, ei tu wukun wumb ku sinerang mułngii wumb, ei ngunjii. Yi mit en kin, nim epi ka wii pei nga tonu epin simba sinjii; nim kapli nanim ond konu ekii sinjii,” pa nim.”²² Pe wu ei eim ek ei piipi eim noman embin to piim. Nimbil erang wu ei eim epi kanim kanim pei sałim.

²³ Jiisas eim ek nipi, eim nge ekii sik etmin wumb ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi epi kanim kanim pei simba wu ei, Gos sinim tep er mołum konu ete tuk ba, ba ei kongun dinga wii ermba. Nimbil erang eim epi kanim kanim ei erpi, eim sipi konu ka

ete kindnermba mon.”²⁴ Na ek nga endi nip enim ngond. Kung kap endi mułmba kung, ei eim kung gui ondu ete tuk ombii ni ermba, ei kapli enermba mon! Nimbil erang ei kung gui ondu ei dinga owii sałim. Ei yi mit ku, wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, Gos sinim tep er mołum konu tuk ba, ei kongun dinga owii mendpit pałim,” pa nim.”²⁵ Jiisas eim nge ekii sik etmin wu ombu ek ei piik, puku sik yi ninjing, “Wumb nii endi kapli noman konj kunum kunum mułmba ei simba?”²⁶ Jiisas wu kei kun kanpi yi nipi ngum, “Wumb kin epi ot yi ei kapli enerngii ba Gos eim kapli epi kanim kanim pei ermba.”

²⁷ Eim ek yi neng kin, Piisa ek nipi orung kindim, “Nim kenjii, sin epi pei ngii konu si kindpin, nim kin ekii sipin onjpun. Ei sin nipe epi endi simin?”²⁸ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se kunum tonu omba kunum ei, na tonu epin si kindip, mani mei ete wu kingam moł. Mołamb, na opu tiłang owundu sipi king mołum pe ete mułmbii. Kunum ei, enim na kin ekii sinmin wu ombu ok, pe etngki nga tał simba konu ete mułngii ku. Enim wu num molk, Gos nge wumb ei tep erik kan kun er mułngii,” pa nim.”²⁹ “Nga wumb nii endi eim ngii konu si kindpi omba, angim aim noł nin arim mam noł nin nga eim kangi ambil nin eim mei konu si kindpi opu, nanim kin ekii sipi na kongun ermba, ei kapli eim si kindpi omba epi mit sipi, nga mering pei mendpit pendpi sipi, nga noman konj kunum kunum mułmba ei simba ku.”³⁰ Ba wumb nii endi pe opu kumb ete bii ni piimba wumb ei, ok ekii simba. Nga ekii se ni piimba wumb endi ei ok kumb ete ba.”

Ond Wain Tałmin Konu Kongun Wu Kombur Kongun Enjing

20 “Keimi Gos sinim tep enim ot ei yi mit, wu endi eim noł wain ond pin seng eim pupu kongun wu simbii nip kupiiring ok purum. Ei ok, noł wain kongun erngii nge nip purum.”² Eim kongun wu kombur kin ek tang piipi, noman ende sipi, kunum endeim ni wu endeim endeim kumep ngumbii nim. Pe wu ombu puk, wain tałim konu ete puk kongun erngii nge nipi kindim.”³ Pe konu kupiiring eni 9 erang, eim nga pupu kenim ni epi top etmin konu ete wu kombur wii angk kongun endi enenjing.”⁴ Pe wu ombu kanpi ek dinga yi nim, ‘Enim yi ku puk noł wain konu ete kongun erngii,’ pa nim. ‘Erik mułangin kin na enim kongun erngii mit ku ngumbii.’⁵ Wumb pangin, eim nga beli kunum 12 erang, nga pou neng kunum 3 erang, yi ku erpi epi top etmin konu wumb kurpu sipi kongun ngumba nge pum.”⁶ Nga pou pou nipi emii pimba erang kin, eim nga epi top etmin konu ete pupu kenim ni wu kombur nga ete piram angik mulnjung. Mułangin kin eim pupu yi nipi kii sim, ‘Nimbil erang enim ya ete angik mułangin kunum wii mit poru ninim?’⁷ Wu ombu ek yi nik eim ngunjung, ‘Sin kongun ngumba wu mulałim.’ Pe eim ek nipi yi nim, ‘Enim yi ku puk, noł wain konu ete kongun yi ku erngii,’ nipi kindang punjung.

⁸“Konu eni mani pupu poru nipi emii ermbe. Erang, ond wain arim opu, kongun wumb tep etim wu kanpi yi nim, ‘Nim kongun wumb wii tokun, tuk sikin, embe sikin, ku ngunjii. Ba wumb ok kongun enjing wumb ei, ku ekii se ngunjii, nga pe ekii se tuk ok kongun enjing wumb ei, ku kumb se ngunjii,’ pa nim. ⁹Pe tep wu ni yi nim, ‘Konu pou pou nipi emii pimbe erang ok, kongun enjing wumb ei wangin!’ Neng, ok pangin, kunum endeim pei ni ku kumep ngum. ¹⁰Pe nga wumb kongun ok kumb se enjing wumb ei, en enim yi piinjing, ‘Sin kongun ok enjpin, ku kopur pei simin,’ ni yi piinjing ni ekii se onjung wumb ku engki ngum mił yi ku en enim ngum. ¹¹Ngang sik pendik, ond wain kin kongun wumb kun tep etim wu ei kin ek kanim kanim nik ek kis nik ngunjung. ¹²Ngok yi ninjing, ‘Wu ekii se kongun enjing ei konu eni endi pei enenjing mon, ba sin kumb se konu eni kopur pei kongun erpin, nga tinga konu eni dinga tum konu kongun owundu enjpin,’ nik yi ninjing. ‘Ba nim wumb ekii se onjung wumb ku ngun mił sin yi ku ngun,’ pa ninjing. ¹³Wu ombu ek yi nengin, ond wain arim wu ei opu, eim ek yi nipi orung kindpi kongun wu endi mołum konu ngum. ‘Wu puł, na nim kin of kis endi enand mon. Ba enim na kunum endeim ni ku ngumbii ninj, ei enim na kin kapli ninjing,’ pa nim. ¹⁴‘Nim ku se mungkin ninim ngii konu puil!’ a nim. ‘Ekii sik ok kongun enjing wumb ei, enim ku ngunj mił, yi ku ngumbii end,’ pa nim. ¹⁵‘Pe na nam ku kumep ei kapli wumb ngop, nga sip kongun epi end ermbii. Ei na kapli ermbii min? Enim na ku ete kanik, pei simin na wu ka mołum ni piinmin min?’ Ond wain arim ek yi nipi ngum. ¹⁶Jiisas eim ek ei nipi poru nipi yi nim, ‘Pe nga wumb kombur en enim kumb simin ni piik mołmun wumb ei, nga ok ekii singii. Nga ekii sik ongii ni piinmin wumb ei, ok kumb singii,’ pa nim.

Jiisas Ek Kunum Tekliki Nim Ei Kołpu Konj Ba Nge Nim
(Mak 10:32-34, Luk 18:31-34)

¹⁷Jiisas eim Jerusalem konu tonu bii ni pupu, eim ekii sik etmin wu engki nga tał sipi sipim. Andłam ete puk, Jiisas eim ek nipi eim nge wu ombu mendpił ngum. ¹⁸“Piiyei!” a nim. “Pe sinim Jerusalem konu tonu bin onmun. Pamin! Na tonu epin si kindip mani mei wu kingam moł. Mołamb, na sik sipik, kułmał kałitmin wumb nga lo ek piłmin wumb ei kin ngungii. Ngangin kin, wumb ei kos piik, nga na to kundngii nge nik piik erngii,” pa nim. ¹⁹“Nga na wumb ei sik, sipik, wumb tiłap eipi endi ngungii. Ngangin, wumb ei sik, na kepii tok, na kin ek kanim kanim nik, ek korum tok sipik, ond peri ete to kundngii. Nga kunum tekliki tukpu ete pep, nga angip op konj bii,” pa nim.

Jeims Kin Jon Teł Menjngił Epi Dinga Endi Kii Sim
(Mak 10:35-45)

²⁰Kunum ete, Sependii ambim eim nge kingam tał sipi opu, Jiisas mułum konu tu wupu, eim mei ete ming gopsing pii połpu kan, mani kan pepi prei erpi Jiisas kin epi endi kii sim. ²¹Pe Jiisas yi nim, “Nim epi nipe sinjii nin?” Eim ek yi nipi Jiisas kin orung kindim, “Ekii

se ninim king mulnjii kunum ei, na kangi tał okuł, endi nim angil tundung mułang kin, endi opu nim angil tar-ing mułang. Molkuł, etip Gos nge wumb tep er mułnguł.” ²²Eim ek yi neng, Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kii sinmin epi ei, enim pii poł tunanmin, mon! Pe enim kapli na epi embin tui owundu pe ko wumbii er moł mił, enim yi kapli ko wungii ku? Nga pup ond peri ete kułmbii mił, enim yi ku kapli erngii min?” En enim kapli ninjing, “Sin kapli yi ermin.” ²³Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Keimi, etip kapli na epi embin tui ko wumbii mił nga etip yi ku pukuł epi embin tui ko wunguł. Ko wukuł yi erngił ei kapli. Ba okuł endi angil tundung mułang kin, nga endi angil taring mułang yi erngił, ei na kongun mon! Etip ngumbii mił pinałim. Wumb nii endi nanim Arnan ok konu ete mułngii pa nimba wumb ei kapli ok konu ete mułngii,” pa nim.

²⁴Jiisas eim ekii sik etmin wu engki kei, wu angim angim tał ek ei piik kin, wu angim angim tał kin kis pi-ik, noman embin peng yi erik mulnjung. ²⁵Ba Jiisas eim wu ombu wii tang, wangin eim ek yi nim, “Enim piinmin ya mani mei konu ete wu king wu ei, wumb tiłap eipi ei to mani kindiłmin, en enim wu owundu ombu molk wu amb ek nik ngok yi etmin piingii,” pa nim.

²⁶“Ba of ei nge, ya sinim mołmun konu ete yi tonu on-ermba mon. Wu endi tuk wu owundu mułmbii ni pim-ba ei, wumb pei paki topu, eim kongun wu mendpił mołpu, eim embe ambil mani kindimba. ²⁷Wu endi eim mołpu o kumb ete bii ni piimba, wu endi enim mołmun konu ete tuk mułmba, ei eim kapli kongun wu mił enim eim no kukuł se mułangin kin eim enim kanpi kun erpi se mułmba. ²⁸Yi mił, tonu epin si kindip mani mei ete, na wu kingam mołup yi mił ermbii of. Na nam op, ei opu wumb na kin kongun erik, na paki tungii nip onenj mon! Na op, wumb paki tumbii nge onj. Op, na ond peri ete kułamb, na miyem ete wu amb pei sip, orung simbii nge onj,” pa nim. (Ek ei eim ermbe nge ei piipi nipi ngum.)

²⁹Pe Jeriko konu si kindik pangin, wumb tiłap pei Jiisas pum konu ekii se punjung. ³⁰Ningił tumbun mułum wu tał, andłam wer ete molkuł piinjngił ni Jiisas andłam ete ek tengpi o pang, piikił wii dinga tunjnguł. Tokuł ek dinga nikił yi ninjngił, “Gos kindim wu Krai sin orung sinjii wu, nim Deipis nge tiłap wu sił kin kaimb sinjii.” ³¹Wumb pei onjung wumb ei ok kin wu tał wii tokuł yi ninjngił, “Wu ei kin ek tingnenet mon!” pa ninjing. Ba wu tał wii dinga tokuł nga yi ninjngił, “Owundu, nim Deipis nge tiłap wu nim sił kin kaimb sinjii,” pa ninjngił. ³²Jiisas angpi ek dinga nipi yi nim, “Na etip kin nimbil of ermbii ninmbil?” ³³Wu tał ek yi ninjngił, “Owundu, nim sił ningił ei er ka enjii nipił ninmbil ninjngił.” ³⁴Jiisas eim wu tał kin kaimb sipi, eim wu tał ningił et embiłang, pe sikir wu tał ningił ka wii seng kankił, Jiisas pum konu ete ekii sikił punjunguł.

Jiisas Jerusalem Konu Wu King Mił Pum
(Mak 11:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

21 Andłam andik puk Jerusalem konu mandi puk, Bespeis ni konu ete komung Olip ete tor puk, Ji-

isas eim ekii sik etmin wu tañ nipi kindang ok punjunguñ. ²Jiisas eim wu tañ kin ek yi nipi ngopu kindang punjkuñ. "Etip punmbuñ konu ete alting mandi konu kembis endi salim konu ete, kung dongkii endi wañ kin, kan kulk kindnjing pañim ei, pe etip kan poskit se mengkit, na kin tu we!" a nipi, kindang punjunguñ. ³"Etip pangit, wu endi etip kii sim kin yi ningit, 'Owundu eim kongun peng simbit onmbuñ pa ningit.' Nengit, ngumba," pa nipi yi nim. ⁴"Epi ei tonu onum ei, Gos of ekii se ermba piik nitmin wu ek yi nik pendik mit pe keimi tonu onum pa nipi ek dinga nim," yi nim.

⁵"Enim Jerusalem moñmun wumb ei ningii. Pe enim nge king ei enim kin onum. Eim noman emin seng kung dongkii endi kin giyyeng giyyeng ni opu, kung dongkii wañ ete mendpit moñpu onum."

⁶Jiisas nge wu tañ kumb se pukuñ, Jiisas yi eret nim mit, pukuñ enjingit. ⁷Wu tañ kung dongkii mam, wañ tañ tu wukuñ, et etip tor konduk gulk tonu kung dongkii ete kin sengit, Jiisas eim tonu pupu peñ ete muñum. ⁸Pe wumb kopur pei en enim konduk tor gulk sipik, andñam ete kumbuk sinjing. Wumb kombur ond onguñ tok sipik, andñam ete sinjing. ⁹Wumb pei kumb se pangin, nga kombur ekii se Jiisas pum konu ete puk, wii dinga tok yi ninjing, "Deipis nge kingam eim embe ambit tonu kindamin tonu pangti. Gos eim wu ei kin noman ka ngumba, wu ei Owundu nge embe ete onum. Gos embe am ei tondrung pangti!" pa nik yi ninjing.

¹⁰Jiisas Jerusalem konu owundu ete tuk pang, wumb kanik, puku sik noman kanim endi eipi mit piik. "Wu ei nii?" yi ninjing. ¹¹Wumb punjung wumb ei yi ninjing, "Wu Gos of ekii se tonu omba ei piipi nitim, wu Jiisas eim Nasares konu Galilii mei konu owundu ete wu," pa ninjing.

Jiisas Gos Men Ngii Owundu Engim Konu Ete Pum

(Mak 11:15-19, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹²Jiisas pupu, Gos men ngii owundu engim konu nirik pupu kenim ni wumb puk, epi top erik enjing ei, en enim kung ni kei ni epi ei sik Gos kin kuñmañ ketngii enjing. Wumb en enim ku sik erik mulnjung ei, kanpi to makrip anda kindim. Kindpi, ku tonu peñ ete ku mong erik kin, nga epi top erik, mulnjung wumb ei to puñpuñ topu, nga peñ ambipñ sipi ak topu yi erim. Nga kei ni peñ ete ku sek enjing wu ei mulnjung konu peñ ete, ambipñ sipi ak topu, yi erpi to kindang, si kindik anda punjung. ¹³Eim wumb kin ek dinga nipi yi nim, "Gos nge ek yi mit ninim, 'Gos nanim men ngii ei prei etmin ngii ningii,' pa nim. Ba enim ngii ei erangin kin epi waning wumb mit ngii salim," pa nim.

¹⁴Jiisas eim Gos men ngii owundu ete moñpu yi nipi muñang, wumb ningit tumbun muñum wumb, ni simb ak tum wumb tu wangin, Jiisas er ka erim. ¹⁵Ba kuñmañ kañtmin wumb ei ni lo ek piñtmin wumb ni molk piinjing ni, eim jep of erpi erang, kangit nirik Gos men ngii owundu ete molk wii dinga tok 'Osana,' ninjing ei, nik kin 'Deipis nge tiñap ende kingam,' yi ninjing, ei wu ombu en enim molk piik kin kis piinjing. ¹⁶Piik, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, "Nim ek ninmin ei nim piin min

mon?" Nga Jiisas ek nipi orung kindim, "Na piind, enim Gos ek ei gerik piinenjing min? Ek ei yi ninim,

'Kangit kembis menjing am nok moñmun, ni kangit dinga mit moñmun ei, Gos eim erpi gupu ete nanim embe ambit tonu kindngii nipi yi ninim,' pa nim."

¹⁷Pe eim Jerusalem konu owundu ete mulnjung ei si kindpi, tor pupu Besanii konu kembis ete emii peng pupu muñum.

Jiisas Ek Neng Ond Pik Kuñum

(Mak 11:12-14, 20-24)

¹⁸Moñpu, kupiiring ok, eim Besanii konu kembis si kindpi tor pum, ni eim kuni tum. ¹⁹Tang, kenim ni ond pik mong noñmun ond endi engim, ei pupu kenmbii nipi andñam ete pum. Pupu kenim ni ond ei mong endi to mulerim mon! Onguñ mendpit erpi engim. Jiisas ek dinga nipi ond ei ngum, "Nim nga ond mong nga tunerii mon!" Yi neng kin, ond ni sikir kuñum. ²⁰Jiisas eim nge ekii sinjing wumb of ei kanik puku sik endnjing. Andik ek yi ninjing, "Nimbit erang ond ei sikir kuñii enim?" ²¹Jiisas ek nipi eim nge ekii siltmin wumb ngopu yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Pe enim pii gii mendpit peng, enim noman tañ sinerang mulnjung kin, na ond pik ete enj of ei mit enim yi erngii. Ba enim of yi mendpit enerngii mon! Pe nga enim pii gii mendpit molk kin komung owundu pañim ek dinga nik, 'Komung pukun ep noñ ete mani pui ningii, ei kapñ ba,'" pa nim. ²²"Pe enim pii gii nik prei enjing kin, enim epi nipe simin nik erngii ei, kapñ singii."

Wumb Jiisas Kii Sinjing, "Nii Endi Nim Kin Noman Dinga Ngum?"

(Mak 11:27-33, Luk 20:1-8)

²³Jiisas Gos men ngii owundu ete orung opu, ek emb topu wumb ngopu muñum. Muñang kin, Jura wumb nge kuñmañ kañtmin wu owundu ni Esrel wu num kombur ok eim kanik yi ninjing. "Nim nipe noman dinga sikin kongun ei en? Wumb nii nim noman dinga ei ngum?" ²⁴Jiisas ek nipi yi nim, "Na ku yi enim kin ek endi nip kii simbii. Ei enim na ek ei nik ngunjung kin, na nam nipe noman dinga peng kongun end, ei nip enim ngumbii," pa yi nim. ²⁵"Jon wumb noñ penditmin wu ei noman dinga ei jiti mit orung tonu om? Pe of ei Gos epin konu mani om min mei mani wumb ngenj ete om?" Pe Jura wu num ombu ei en enim ek nik piik piik erik yi ninjing, "Pe sinim of ei Gos epin nge epi epin konu ete mani om, ei ninjpin kin, eim sinim kin ek yi mit nimba; 'Kapñ, nimbit erang en enim Jon nge ek ei pii gii ninenjing?' ²⁶Ba pe sinim nimin of ei mei mani wumb kin om ninjpin kin, sinim wumb tungii ni mund mong kuñum. Kuñpun ek ni tor kindnermin yi nik piinjing. Nimbit erang, wumb ei yi ni piinjing, Jon Gos of ekii se ermba ei piipi nitim wu," ei yi ni piinjing. ²⁷Wu ombu ei piik, Jiisas kin ek ni orung kindnjing, "Sin piinanmin," pa ninjing. Jiisas ek yi nipi wu ombu ngum, "Na yi ku, na noman dinga nipe dinga peng kongun end ei, nip enim ngunermbii."

Wu Endi Kingam Tať Muljung Ei Nge Ek Ekin

²⁸ “Ba enim er piinmin miť nenj? Wu endi kangi wu tať meng seng muljunguť. Arim pupu, kingam kumna muťum konu kanpi ek nipi yi nim, ‘Nim pukun pani aka pin kongun erii!’ nipi kindim. ²⁹ Kingam yi nim, ‘Na punermbii,’ nim, ba nga ekii se pum. ³⁰ Arim nge pupu kingam ekii kanpi yi ku nim. Ba kingam, ‘Owa bii,’ nipi, nga ekii se punerim. ³¹ Pe kangi wu tať kangi wu nii eim arim nim ek ei ekii sim?” Wumb yi ninjing, “Kingam kumna arim nim ek ei ekii sim,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ku takis siťmin wumb ni amb wu eipi eipi ningiť erik endnjing amb, ni wumb ombu oť kis mendpiť er endnjing wumb ei, nga ok Gos sinim tep er moťum konu tuk pungii. Nimbii erang en enim noman ak tok, Gos nge ek ekii sinjing eťe pungii. ³² Nimbii erang, Jon opu oť kun erpi enim andan tum, ba enim pii gii ninenjing mon. Ba wu ku takis siťmin wu, ni amb wu eipi eipi ningiť erik erik endnjing amb, ni wumb ok pii gii eim kin piinjing. Enim oť ei kanik poru ninjing, ba enim nge noman ak tok pii gii ninenjing mon,” Jiisas ek yi nim.

Ek Ekin Ei Wumb Kis Kombur Kuni Wain Pin Tep Er Muljung

(Mak 12:1-12, Luk 20:9-19)

³³ “Enim wu num wumb tep elmin wu ek ekin endi nga nimbii end piyeei!” Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim ond mong wain pin nge konu owundu endi erpi tetim, konu eťe teť mei konu orung orung pei kung gui erim. Nga tukrung eťe, noť wain ming owundu endi erim er sepi ond mong wain tep muťngii ngii endi tekim, yi er sim. Sepi kin, wu kombur eťe kongun top siťmin wu er noť wain muťei nipi pendpi, eim konu turii endi eťe pum. ³⁴ Ekii se ond mong wain nungii kunum mandi erang, noť wain arim eim kongun wu kombur kindang puk, wumb wain pin tep er moťmun eťe pangin eim kuni wain kombur ngungii nipi kindang punjung. ³⁵ Pe kongun eťe wain pin tep er muljung wumb ei molk, wu onjung wu ombu ambii gii nik, wu endeim to konduk, wu endi kepii tok, wu endi ku tok kindnjing. ³⁶ Pe nga ekii se kuni wain arim ei kongun wu kombur nga kindim. Ei ok kindim miť mon, kongun wu kombur pei kindim. Pe kuni wain kongun tep er muljung wumb kembin ei ok oť ei ku nga enjing. ³⁷ Pe ekii se mendpiť, eim nge kingam ek piingii ni piipi kindim. ³⁸ Ba kongun tep er muljung wumb ei molk kenjing ni, eim kingam mendpiť wang kanik kin, ek nik piik piik enjing. Erik yi ninjing, ‘Kang wu onum, ei eim arim epi ombu pei simba, sinim eim to kundamin! Yi erpin kin, eim kuni wain nin pan aka pin pei ei sinim simin,’ pa ninjing. ³⁹ Nik, kangi wu om ni tor sipik, kuni wain pin torung eťe to kundnjung.

⁴⁰ “Pe enim er piinmin miť nenj? Ekii se kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er moťmun wu ombu kin nimbii oť ermba ei piinmin min?” Jiisas yi nim.

⁴¹ Wumb ek yi ninjing, “Kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er muljung wumb kis ombu ei to

kundmba mendpiť. Nga kuni wain pin arim wu ei pani wain pin ei sepi, wu kombur eipi kongun top siťmin er noť wain konu eťe muťei nipi pendmba. Wumb eťe ouni wain arim nge kuni wain ngungii,” pa ninjing. ⁴² Jiisas ek yi nim, “En enim Gos nge ek ka mon ei gerik piinjing min mon? Ei yi nim,

‘Kom ku ngii endi takinmin wumb ei endi si tor kind si kindnjing ku ei, pe ngii ekin miť orung opu tonu opu ku dinga wii paťim. Ku ninim ei Jiisas eim ninim, Gos owundu eim oť ei erang tonu onum ei, sinim kan ka wii kaninmin.’

⁴³ “Yi miť peng kin, na enim kanip nind,” Jiisas yi nim.

“Gos sinim tep er moťum konu ei, enim kin sipi orung simba. Sipi, wumb tiťap eipi endi Gos sinim tep er moťum konu ei wumb ngumba wumb ei, Gos oť kun ka erngii. ⁴⁴ (Wumb nii endi eim bok topu pupu, ku peť eťe pim kin, eim topu puťpeť to eipi eipi kindmba, ba nga kom ku ei opu wumb endi ngenj eťe pim kin, wumb ei topu kiťpi topu puťpeť topu, dup sik miť eipi eipi kindmba,” Jiisas yi nim.)

⁴⁵ Pe kuťmať kaťiťmin wumb owundu ni lo ek piitmin wumb Jiisas eim ek ekin ei piinjing ei eim wu kei kin ninim ni piinjing. ⁴⁶ Piik, eim ambii gii nimin ni piinjing, ba wumb pei moťumun nik mund mong enjing. Wu amb en enim yi piinjing, “Jiisas eim Gos oť ekii se ermba oť ei piipi niťim wu, ni piinjing.

Ek Ekin Wu Endi Amb Simba, Kuni Owundu Erim

(Luk 14:15-24)

22 Jiisas nga ek ekin topu ek yi nim. ² “Gos sinim tep er moťum oť ei nge oť konj miť, king endi oť yi erim. Eim kingam amb simba erang, eim kuni owundu erim. ³ Kumb ok, wu king eim nge kongun wumb kindpi, wumb kanik yi ningii, ‘Na kangi amb simba kunum kuni owundu er simbii, ok nungii,’ nirim. Pe kuni owundu nungii kunum ei mandi erang, king ei eim nge kongun wu ombu kindang, wumb andik nengin, wangin neng, puk, wumb kanik nik, ba wumb kan nirim wumb ei, ‘Onermin mon!’ ninjing. ⁴ King ni nga eim kongun wu kombur kindpi yi nirim, ‘Enim puk yi ningii, “Na kung kou top nui, epi owundu pei sipi, kangi amb simba kuni pei kun er sepi moťum, enim ok, kuni nungii. Wei!” Nim nik puk yi nei!’ nipi kindim. ⁵ King ei nge kongun wumb puk, wumb kanik nik ni wumb ek ei piinmin nik wumb, en enim si kindik, eipi eipi puk. Kombur en enim ku singii kongun erngii nge puk; nga kombur en enim aka pin kongun erngii nge eipi eipi puk. ⁶ Ba wumb kombur king nge kongun wu ombu ambii gii nik, kepii tok, kombur to konduk erik. ⁷ Erangin kin, king eim popuť sipi, eim nge opu wu ombu kindang puk, wumb ombu ambii gii nik, ei eim kongun wumb to kundnjung wumb sik to kundngii, nga konu orung orung pei dup kindangin, ‘Nangii,’ nirim. ⁸ King ni eim ek nipi eim kongun wumb ngopu yi nim, ‘Na kuni owundu wumb nungii ninj wumb ei, kuni er kun er sinj ba wumb wii tunj ei, en enim enmin oť ei kapli enanim. ⁹ Yi paťim ei piik enim puk, andiťam eťe molk wumb eipi ongii ei, nik tu wangin ok. Ok amb simba

kuni owundu er sinj, ei nungii,' pa nipi, kindang punjung. ¹⁰ King eim yi nipi eim kongun wumb ngang, puk konu orung orung pei puk, wumb kanik ninjing ei, wumb kis, ka ouni ninjing. Nengin, wumb ok eim kingam amb simba erim konu ngii nirik molk piki tunjung.

¹¹ "Wumb wu amb ok mu'angin kin, king nirik pupu wumb ok mulnjung ei kenmba nge nirik pum. Pupu kenim ni, wu endeim eim wu endi amb simba erang konduk kindi'min kon ei, kindnerim mon. ¹² Pe king ek nipi wu ei ngum, 'Wu pu', nimbil'erang nim kuni owundu wu endi amb simba erang konu nirik on, ba konduk kindi'min kon ei kindnan?' Ba wu ei eim ek nimba ek pinerim mon. ¹³ King ni kongun wumb kanpi kin ek yi mit nim, 'Enim wu ei simb'angit'ete kan tok, olkup to anda emii enim konu'ete pindangin pengti!' pa nim. 'Emii kunum'ete wu ei eim ke dinga nipi, eim nge gupu mong kongpu nopolu mu'mba,'" pa nipi yi nim. ¹⁴ Jiisas nga ek yi nim, "Keimi, Gos eim wumb pei ngii nirik wii tum ba wu kopur endeim endeim ni eim ngii'ete nirik wangin," a nim.

¹⁵ Lo ek piit'min wumb en enim ek nik piik yi ninjing, "Sinim Jiisas ambil'gii nimin, ei nipe ek nipin ambil'gii nimin?" ¹⁶ Pe enim lo ek piit'min wumb ei nge kongun wu kombur kin King Eros nge kongun wu kombur kin ouni ok, Jiisas mu'tum konu kanik yi ninjing, "Ek mon wu, nim sin piinmin nim ek keimi nilin wu, ninim ek keimi minj nikin, Gos ol'kun ka'etim mit yi nikin wumb ngo'tun. Pe nim wumb endeim kin noman nguna'tin, wumb pei noman ende minj ngo'tun. ¹⁷ Pe nim er piin mit nenj ei ni sin ngo? Sinim Rom wu King Siisa kin ku takis ngumun min mon?" ¹⁸ Ba Jiisas eim wu ombu noman tuk piik ninjing ek, ei piipi ek dinga nipi orung kindpi yi nim. "Enim ek kend nge wumb, enim ni ek endi nimbii min, yi piik ninmin ei, nimbil'erang ninmin?"

¹⁹ Enim ku takis tunjung ku endi tu wuk, na ngangin kenmbii," nim. Neng, takis ku endi tu wujung. ²⁰ Tu wangin, wu ombu kii sim, "Ku min men ni embe ei nii nge mu'tum?" ²¹ Wu ombu yi ninjing, "Wu King Siisa nge," ninjing. Pe eim ek nipi ngopu yi nim, "Siisa nge epi ei Siisa ngungii; Gos nge epi ei Gos eim ngungii," pa nim. ²² Wu onjung wu kei Jiisas nge ek piik, mund mong erik kin, si kindik punjung.

Wumb Kolk Nge Konj Pungii Ei, Er Pungii Mit Nenj? (Mak 12:18-27, Luk 20:27-40)

²³ Akip kunum ei mendpi't, wumb koltmun wumb ei nge nga konj onerngii yi nit'min wumb ok, Jiisas kin ek nik kii sinjing. Sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses nge lo ek yi ninim, 'Pe wu endi eim kangit' mulerang kutum kin, eim angim eim amb sipi, eim kingam mit endi meng simba,'" pa nim. ²⁵ "Kumb ok wu angim angim angit' orung nga ta't mulnjung, ba wu kumna amb ei sipi mu'tum ei, kutum. Ba kangi endi mulerim. Yi erang kin, eim nge angim ei amb ei sim. ²⁶ Nga angim tuk ei yi ku erim, nga enginjngit' ekii ei yi ku erim, yi minj er puk. Puk wu angit' orung nga ta't pei yi mit erik kolk poru ninjing. ²⁷ Wu ombu pei kolk poru nengin, amb ei

eim mendpi't ekii se kutum. Pe nim ne! Ekii se wumb kulnjung wumb ei angk, nga konj tonu ongii kunum ei, wu nii endi amb ei wam mu'tmba? Nim piin, wu pei amb endeim minj sinjing."

²⁹ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos nge ek ei piinenjing min? Enim yi ku Gos nge noman dinga ei piinanmin min? Yi mit enim ek ninmin ei kap'ti enanim. ³⁰ Yi mit ekii se kutii wumb ok nga konj pungii kunum ei, wu amb sinenjing; ni amb wu punenjing; wumb ombu Gos enjel mu'tmun mit yi mu'ngii. ³¹ Nga enim wumb kulnjung wumb angk, nga konj mu'ngii ninmin ei, na enim kii simbii end. Enim Gos nge ek ei ger kenjing min mon? Eim ek ei yi mit ninim, 'Na Eiparam nge Gos, Jeikop nge Gos, Aisak nge Gos.' Ek pu'te yi mit, wu ombu kulnjung, ba nga puk konj mu'tmun. Wumb ombu Gos ei konj kunum kunum mu'tum Gos ei nge," pa nim. ³³ Wu amb, wumb pei ek ei piik, mund mong erik, ek ni Jiisas eim ngum.

Gos Nge Lo Ek Kumna (Mak 12:28-34, Luk 10:25-28)

³⁴ Kunum'ete Jiisas eim ek neng wumb kolk nge konj tonu puk piinat'min wumb ei, gupu'ete ek tingninenjing ek ei lo ek piit'min wumb piinjing. Piik, eim mu'tum konu'ete mandi ok mulnjung. ³⁵ Wumb mulnjung konu tuk'ete, wu endi lo ek piit'min wu mu'tpu, Jiisas nimba ek piimbii ni piinim, ek ei Jiisas kin kii sim. "Ek mon wu, ek nipe ek endi lo pei to mani kindpi ek ei minj owundu enim?" ³⁷ Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim nge Owundu nge embe ambil' tonu kindkin, ninim kaimb ni, noman tuk ni, noman poru, nga noman ka pei Gos Owundu ngunjii. ³⁸ Lo ek ei endeim owundu mendpi't ei, ek lo ka wii mendpi't. ³⁹ Nga lo ek endi ei yi mit patim ku. Ei yi mit, 'Nim ninim noman'ete kut' ngonum yi ku wumb erpi ei kin, ninim noman ka ngunjii.' ⁴⁰ Pe ek lo ek ta't ei, ek pu'te endeim patim. Ek ei, Gos ol' ekii se ermba ei piik nit'min wumb kin, Moses lo ek pei ei yi ku patim," pa nim.

Jiisas Lo Ek Ekii Sit'min Wumb Kii Sim, 'Krais Ei Nipe?' (Mak 12:35-37, Luk 20:41-44)

⁴¹ Lo ek piik'et'min wumb mu'angin kin, Jiisas ek kii sipi nipi ngum. "Enim Gos kindim wu Krais ei er piinmin mit nenj? Eim nii kingam?" Wumb ei kanik yi ninjing, "Eim Deipis nge kupam," pa ninjing. ⁴³ Eim ek nipi wumb ngum, "Pe nimbil'erang Gos Gui Ka ei Deipis kin neng, Deipis mu'tpu wu ei, 'Nam Owundu,' nim? Eim yi nim,

⁴⁴ 'Owundu ek nipi nam nge Owundu ngopu yi nim: Nim na nge angit' tundung orung mulnjii. Ekii se ninim nge opu orung wumb ongii ei sipi, ninim simb' mandring'ete kindmbii,' pa nim.

⁴⁵ Deipis eim nge ek'ete nipi eim, 'Na nge Owundu,'" pa nim. "Nimbil'erang wu ei eim nge kupam?" a ninim.

⁴⁶ Wu endi Jiisas nim ek ei nik orung kindngii mit wu endi mulenjing mon. Nga kunum'ete pu'tngun monduk wumb eim kin ka't kulk nga ek kii sinenjing mon.

Lo Ek Emb Tołmun Wumb Nin Lo Ek Połmun Wumb Oł Ełmin

(Mak 12:38-39, Luk 11:43,46; 20:45-46)

23 Pe Jiisas ek nipi wumb pei ngopu, nga eim nge ekii sinjing wumb kin ouni ngum. ² Eim ek yi mił nim, “Lo ek piłmin wumb kin, lo ek połmun wumb kin puk, Moses nge lo ek dinga nik ngok mulnjung. ³ Pe enim wumb ombu ei, lo ek nik ngonmun ei piik, ekii singii. Ba en enim ełmin oł ei, enim ekii sik enerngii mon. Wumb ombu en enim, ek ni tor kindiłmin; ba en enim ek ei ekii sinałmin mon. ⁴ Wumb en enim epi oł embin tui tu wuk, wumb pindang ełmin; ba en enim angil mong ełe endeim, wumb paki tok yi enałmin mon. ⁵ En enim epi pei ełmin oł ei, wumb keningii ni piik, yi ełmin. Nga en enim ka owundu peng ełe talk, prei ełmin. Yi mił erik, en enim konduk ełe olt, moke kanim kanim ełmin. Yi mił ermin ni piik, epi ei wumb keningii. ⁶ En enim noman yi piłmin kuni owundu nungii ei, ‘Sin sinim o pun, peł kumb ełe mułmun,’ ni piłmin. Nga men ngii konu ei pupun, kumb ełe mułmun nik, yi piik andiłmin. ⁷ En enim yi piłmin, ‘Sin tuk wumb konu ełe endamin wumb molk, sin ek mon wu, yi ningii,’ ni piłmin. Ei mon! Enim wu endeim mendpił ek mon wu, enim angim angim mułngii. ⁸ Ba wumb molk, enim ‘Ek mon wu,’ ninerngii mon! Wu endeim enim nge ek mon wu, nga enim angim angim yi mułngii. ⁹ Ya mani mei ełe enim, ‘Sin erinjpın endi mołum,’ yi ninerngii mon. Enim nge Ernjing endeim mendpił, ei tonu epin konu ełe mołum. ¹⁰ Enim wumb molk, ‘Enim wu num peng pim wu,’ yi mił ninerngii mon. Enim wu num endi mołum ei, Krais mendpił mołum. ¹¹ Ba enim nge wu owundu ei, enim kin kongun wu mił yi mułmba. ¹² Wu endi eim embe ambił tonu kindim kin, eim nge embe ei mani ba. Wu endi eim embe ambił mani kindim kin, ei eim tonu ba,” pa nim.

Jiisas ‘Ek Mon Wu Oł Kis Enjing,’ Ei Nipi Ngum.

(Mak 12:40, Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³ “Enim lo ek piik ełmin wumb ni, połmun nik ełmin wumb, enim kan kun er mułngii. Enim noman tał sek enjing wumb. Nibił erang enim Gos sinim tep er mołum ei andłam ondu ngok erangin kin, wumb tuk ełe pungii kapłi enanim mon! Nga en enim konu ełe punarik, nga wumb tuk bin ni enmin ei, pei nik yi enamin ku.

¹⁴ (“Enim lo ek piłmin wumb ni, andłam ełe prei olt er mułamin kin, wumb keningii nik ełmin wumb ni enim kan kun er mułngii! Enim kend tok nik ełmin wumb, enim amb wenjing kulnjung amb ngii konu ełe epi waning erik, yi ełmin. En enim prei kınan erik, ei enim oł ełmin, ei nge enim kumep kis endi singii,” pa nim.)

¹⁵ “Enim lo ek piłmin wumb ni, andłam ełe angk prei olt ermin; wumb keningii nik ełmin wumb ni, enim piik kun er mułngii! Enim nge noman tał er pałim. Enim ep noł ni, konu mei orung orung andik, wu endi semin Jura nge wu mułmba nik endnjing. Andik kin, wu endi tuk sinjing wu ei, am dup konu peł ełe kun tuk ba wu

mołum. Ei en enim yi mił ku; ba enim eim kin nengin erpi, eim am oł kis wii erpi, enim to mani kindnim,” pa nim.

¹⁶ “Enim lo ek nga pei nik enmin, ei kun punałim mił enim; ek eipi eipi nik lo ek ei ekii sik niłmin; ba Gos lo ek ekii sinałmin. Enim ningil tumbun kis mułum; ba nga wumb andłam andan to ngungii enmin. Kapłi enim kan kun er mułngii! En enim ek yi niłmin, ‘Wumb endi men ngii kin, ei nipi, ek keimi mendpił nind. Nipi, angil tonu kindmba wu ei, ek wii mił nimba. Pe wumb en enim lo ek eipi eipi en enim noman ełe nik ełe, en enim ekii sik, andłam kun sałim mił punarik kin, Gos nge lo ek ei ekii sinałmin mon. En enim nge lo ek ni pendnjing ek lo kembis kembis, ei nge ekii siłmin.

¹⁷ Enim ningil tumbun kis mułang, noman wulu pang mołmun wumb! Epi nipe ei owundu? Min gol ei epi owundu min? Men ngii ei erang, gol opu kun ka mendpił mułmba min? ¹⁸ Pe nga enim wumb molk yi niłmin, ‘Wu endi kułmał kałiłmin konu ełe angpi, ek tonu dinga nipi, ek keimi nind niłim ek ei, enim ek wii niłmin. Nga wu endi kułmał kałiłmin epi sipi, tonu kumo ełe sepi, ek keimi nimba ei keimi, eim yi ku erpi mułangti!’ niłmin. ¹⁹ Enim ningil tumbun kis mułang, ek ninmin min, epi nipe owundu? Kułmał kałiłmin epi tonu kumo ełe sepi, epi owundu min? Kułmał kałiłmin kumo ei erang, kułmał epi ei kun ka mendpił min? ²⁰ Pe wu endi eim kułmał kałiłmin konu kumo ełe kin, ek endi tonu nipi, dinga erbii nipi ermba ei, tonu kumo ełe epi pei mułmba epi ei kin, ouni ek dinga nimba. ²¹ Wu endi men ngii owundu ek tonu nipi, ek ni dinga ermba ei, eim men ngii owundu ełe ni, Gos men ngii nirik mołpu, ku ouni ek dinga nimba. ²² Wu endi tonu epin ek tonu nipi, ek endi ni dinga ermba ei, Gos peł mołum owundu ei kin, ouni ek nipi dinga ermba,” pa nim.

²³ “Enim lo ek piik ełmin wumb ni, wumb enim lo ek andan tołmun wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tał pim wumb. En enim aka pin me min, kuni singin erang, epi engki tu wuk, endeim aninga tonu ei Gos ngok yi ełmin. Ba enim lo ek pei enim si kindiłmin ek ei, nga ekii sinermin mon. Ei ek yi ek, wumb nok tumba kun ka ek ni, oł kun erngii ek ni, noman ka wumb ngungii ek ni, lo ek Gos kin epi engki nga sipi, Gos ngok erngii oł ei, enim si kindnanmin mon! Ba epi lo ek owundu ei oł keimi erngii,” pa nim. ²⁴ “Enim ningil tumbun kis mułum wumb molk kin, wumb andłam kun andan tungii enmin min? Ei kapłi enanim mon! Enim epi kembis kembis noman peng kongun er molk kin, ba Gos nge epi owundu ei, enim ambił gii ninarik mołmun,” pa nim.

²⁵ “Enim lo ek andan tołmun wumb ni, lo ek piłmin wumb; enim kan kun erik mułngii! Enim noman tał er pałim wumb. Enim ngenj torung ełe noł was er ka erik mołmun; ba enim noman tuk ei tukrung oł kis pei seng, ei penj mendpił mołmun. ²⁶ Enim ningil tumbun lo ek andan tołmun wumb! Enim ming kap tukrung ok was er ka erik, nga torung ei eim ka wii konj simba ku,” pa nim.

²⁷ “Enim lo ek andan tolmun wumb ni, enim lo ek piik nik ełmin wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tał seng kin, ek tał er nik nik enmin. Ei enim wumb yi mił mołmun ei guimeng tukpu ełe, torung kopung kuru ka kand sengin ka sałim; ba tukrung ełe wumb kutii embił piki topu, epi kis er sałim mił enim noman ełe yi sałim. ²⁸ En enim yi mił ku mołmun. Wumb enim ngenj ełe kanik kin, enim wumb ka mołmun ni piinmin; ba noman tukrung orung epi waning ni, lo ek to kindik, oł kis ei tuk ełe piki to mołmun.”

Jiisas Ek Nipi, Ek Emb Tołmun Kumep Kis Singii
(Luk 11:47-51)

²⁹ “Enim lo ek piik ełmin wumb ni, enim lo ek andan tołmun wumb, enim kan kun er mułngii! Enim noman tał peng ek tang mulnjung wumb, enim ek ni tor kindiłmin wumb nge tukpu ełe, kung gui pok ni, kom ku ka wii ełmin. Nga wumb oł kun ka ełmin wumb ei nge, tukpu ka wii ełmin ku. ³⁰ Molk ek yi niłmin, ‘Pe sin ok kupenjpin noł mulk kunum ei, sin mołpun kin, kaplı sinim ek ni tor kindiłmin wumb paki tamin, to kundnałmin mon!’ ³¹ En enim ek ei niłmin ei, enim ek ni tor kindiłmin wumb to kondułmun ek ei piik niłmin. Enim ek ni tor kindiłmin wumb to kundnjung wumb ei nge tiłap ende molk kin, ninmin,” pa nim. ³² “Kaplı, en enim kupenjng noł ok ełmin oł ei, erik poru ningii. ³³ Enim wembii, enim wembii kis nge kingenjng noł; Gos enim kos owundu piimba kunum ei, enim dup konu mendpił pungi. Nimbil erang enim kos ełe tungu erngii. Tungu ermin ni erngii, ei kaplı enermba mon. ³⁴ Yi pałim ei piik, pe na ek ni tor kindiłmin wu kombur sip, noman ka piim wu kombur kin, mon ek tołum wu kombur kin, Gos ek ka piik tor niłmin wu kombur kindamb, enim kin ongii ei, enim kombur to konduk, nga kombur sik, ond peri ełe to kundngii ku. Nga kombur enim men ngii ełe tungii. Nga wu kombur konu owundu endi ełe bułun to sipik, konu owundu endi ełe tor sipik, yi erngii,” pa nim. ³⁵ “Wu kombur mei konu wu oł kun ka mulk wu ei, enim to kundnjung ei, enim nge kumep enim kin pei owundu pimba. Gos nge tiłap wumb kumna kin, Eipel wu oł kun ei Jura wumb to kundnjung. Kułang kin, pepi, opu opu ni, ekii se mendpił Sekaraiya kingam Berekaia, eim enim tuk men ngii ka ełe kumo kind sik ełe to kunduk, kumep ei pepi, opu enim ngenj ełe pałim. Ei enim pe ya mei mołmun wumb ei, enim puł ełe enim pe epi kis enim mei ełe molmun wumb ei, pe kumep kis singii,” pa nim. ³⁶ “Na ek keimi nip enim ngond. Kumep pe kis enim wumb tiłap pe mołmun wumb ei singii. Nimbil erang, enim wumb oł kun ka enjing wumb ei to kundnjung.”

Jiisas Jerusalem Konu Ełe Wumb Kanpi Ke Nim
(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem konu wumb, Jerusalem konu wumb! Enim Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wumb, enim to kondułmun. Nga Gos nge ek se andiłmin wumb kombur kindang ku, to kundmun nik tołmun. Kunum kunum na enim nge kingenjng noł sip, kułou tumbii

nip ełe, ei yi mił kei kultu mam ei kei wał ombu sipi eim kong mandring kindiłim mił, na yi ermbii nip enj, ba en enim mon ni piłmin,” pa nim. ³⁸ “Enim piinmin! Akip enim ngii konu ełe wii simba, wumb mulerngii mon! Na enim si kindmbii. Si kindamb, kangil menjng mulerang mołmun, ei mił mułngii. ³⁹ Keimi na ek yi mił nip enim ngond, enim na nga kinerngii mon, molk puk puk ekii se enim ek yi ningii, ‘Gos wu ei kin epi ka wii ngangli, eim wu owundu embe ełe onum, pa ningii,’” Jiisas pa nim.

Jiisas Ek Nipi, “Gos Men Ngii Owundu Ei To Kis Mundmba,” Nim.

(Mak 13:1-2, Luk 21:5-6)

24 Jiisas eim Gos men ngii owundu ei, si kindpi anda pupu pum. Pang, eim nge kongun wu eim pum konu ekii se punjung. Puk, eim kin ek nik Gos men ngii angilim mił nik, andan tungii nge punjung. ² Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim epi pei ei kan poru ninmin min? Na ek keimi nip enim ngond, ya ku ei endi wii sinermba, pei tangin ku endi pupu, ku endi tang pei ombult mani opu poru nimba.”

Oł Embin Tui Pei Tonu Omba

(Mak 13:3-13, Luk 21:7-19)

³ Jiisas eim tonu komung Olip ełe mułum ni, eim nge ekii siłmin wu mendpił eim kin onjung. Ok ek kii sik yi ninjing, “Nim sin kankin ne! Kunum nenj kin oł ei tonu omba? Nga oł endi ok tonu wang kenmin ei, epi nipe tonu omba? Nim orung wan, ya mei ei kunum nenj kin poru nimba?” nik kii sinjing.

⁴ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kan kun er mułngii. Mon peng kin, wu endi opu enim kin, ek kend topu ngumba,” pa nim. ⁵ “Nimbil erang, wumb pei ok na nge embe ełe ongii. Ok ek yi ningii, ‘Na nam Gos kindim wu Krais,’ pa ningii. Nik, wumb pei ek kend tok ngungii. ⁶ Pe enim molk piingii ni wumb opu enmin ni piingii; nga wumb ek nik tu wangin wumb opu erngii ei piingii ku; ba ei kan kun er mułngii. Enim puku sinerngii mon. Epi ei tonu omba ba kunum poru nimba kunum ei sikir tonu onermba mon. ⁷ Konu mei owundu wumb tiłap endi kin nga konu tongndung mei owundu endi wumb tiłap endi kin opu erngii. Nga king endi nge tiłap ei puk nga king endi nge tiłap kin opu erngii. Nga konu kombur wumb kumb kuni owundu seng mułngii; nga konu kopu owundu pei tumba,” pa nim. ⁸ “Oł ombu pei tonu omba ei mił amb endi kangil mengmba kunum ei, eim ngenj kumbii piinim mił yi piingii,” pa nim.

⁹ “Kunum ełe, wumb enim sik ngenj kumbii ni oł embin tui enim kin tonu omba. Wang kin, enim to kundngii ku. Nga mei wumb pei enim kin noman kis mendpił piingii. Nimbil erang, na nge embe ełe ei wumb oł kis yi mił enim kin tonu wang erngii.

¹⁰ Kunum ełe, wumb pei en enim pii gii si kundngii. Si kindik, en enim engnjng noł sik, opu erii wumb ongii ei ngok; nga en enim engnjng kin opu orung erik, popuł sik erngii. ¹¹ Yi erangin kin, pei ek kend wumb oł

ekii se tonu omba pa nik yi erngii ei, enim wumb kanik, ek kend tungii. ¹² Oť kis ei opu owundu ermba, yi erang kin, wumb en enim noman ngok enmin oť ei, si kindngii," pa nim. ¹³ "Ba wu nii endi eim dinga moťpu, Gos kunum owundu ekii se mendpiť tonu omba kunum ei muťum kin, Gos eim sipi eim kin orung simba. ¹⁴ Pe Gos sinim kin tep er moťum oť konj oť ei nge ek ka ei, wumb konu orung orung moťmun wumb ei kin, ek ni tor kind ngangin piik poru nengin kin, ekii se Gos kunum owundu kunum poru nimba kunum ei tor omba."

Epi Kis Mendpiť Tonu Omba

(Mak 13:14-23, Luk 21:20-24)

¹⁵ "Pe enim keningii ei epi oť kis mendpiť ei opu konu to kis erpi yi ermba. Epi ei Gos oť ekii se ermba ei piipi niťim wu Danyel ek nirim miť, epi opu Gos nge konu kun ka wii eťe engmba. ¹⁶ Kunum eťe, Juriya wu amb pei Juriya konu ei si kindik, tonu komung ei tonu sikirik pungii. ¹⁷ Pe wu nii endi eim tonu ngii eťe muťmba wu ei, nga mani pupu eim epi sinermba mon, eim sikir ba. ¹⁸ Pe nga kunum eťe wu nii endi eim aka pin muťmba wu, ei nge orung pupu, eim ngii konu konduk simbii ni piimba ei sinermba mon. ¹⁹ Nga amb kangiť kembis am ngok moťmun ni, amb kangiť mundii moťum amb ombu kaimb er moťmun. ²⁰ En enim prei er mulnjung kin, jii nimba kunum min, kor owundu kunum ei enim tungu sikir punerngii. ²¹ Kunum ei oť embin tui owundu tonu omba, mei konj sirim kunum ei pepi opu, pe yi ku, oť embin tui ei miť ok tonu oneririm mon. Nga ekii se mendpiť, oť embin tui owundu ei nge tonu onermba mon ku. ²² Gos eim kunum ei sikir mandi onerim kin, wumb ei pei am pungii. Ba Gos eim wumb simbii nipi mundum wumb ei piipi kin, kunum ei mandi omba.

²³ "Kunum ei wumb molk yi ningii, 'Kinei! Gos kindim wu Krai ya mani mei eťe onum!' min 'Orung onum,' ya nik erngii ei, enim keimi ni piik pii gii ninerngii mon.

²⁴ Kunum eťe wumb kombur ok yi ningii, 'Na wu Krai,' nga wu endi oť ekii se tonu omba epi ei piipi niťim wu; ei ek kend tok erik. Jep oť kanim kanim pei erik erngii ei, Gos eim tuk sipi mundum wumb noman ei to wulu kindngii piim kin, kapťi kindngii. ²⁵ Enim piinmin ei, na enim kanip ok ninj.

²⁶ "Wumb ei ok ek kend tok yi ningii, 'Eim orung wumb mulaťmin konu eťe moťum,' yi ningii ei, enim punerngii; min wumb yi ningii, 'Kinei, eim ya konu eťe koi er moťum,' ei enim pii gii ninerngii mon. ²⁷ Enim piinmin, kupu endi tiťang erim kupu ei o pupu, wuť tiťang erpi pupu, wuť mani purum miť yi, Gos mei mani kindang wu kingam ei, eim orung omba kunum ei, yi miť ku ermba.

²⁸ "Wumb ni epi kolk pengin konu eťe kei Sikapi ok kuťou toťmun."

Ekii Se Gos Kindang Wu Teť im Ei Omba

(Mak 13:24-27, Luk 21:25-28)

²⁹ "Kunum ei oť embin tui ei opu poru neng, ekii se eni opu emii ermba; nga oi opu tiťang enermba; yi

erang kanjip tonu muť eťe boi boi nik mani ongii. Wangin, tonu muť eťe epi kanim kanim pei owundu ei oťup oťup ermba. ³⁰ Kunum eťe, Gos kindang mani mei eťe wu kingam teťim wu ei omba. Erang, tonu muť eťe jep ol endi erang keningii. Erang, mani mei eťe wumb pei keningii. Ei molk keningii ni, Gos kindang wu kingam teťim wu ei tonu muť peť eťe moťpu omba. Ei eim nge noman dinga owundu ni, tiťang owundu wii peng omba. ³¹ Ei eim nge beli owundu tumba ei, ek owundu tengmba. Tengang kin, Gos eim enjel pei kindang, Gos eim wumb nge, simbii ni mundum wumb ei, si kuťou tok wumb pei konu orung orung mei ekin tongndung pupu, endi mei eťe molk sik orung singii."

Ond Pik Ek Ekin Endi

(Mak 13:28-31, Luk 21:29-33)

³² "Enim ond pik ei ond oi miť onguť okuť nipi, nga mun erpi enim miť piingii. Ond kirang ei noť moťpu, onguť konj toťum, ei enim piinmin. Ond pik yi niťmin, 'Akip konu eni mandi ba,' pa niťmin. ³³ Yi miť ku, ekii se enim epi ombu pei keningii. Kanik, yi ni piingii kunum poru neng omba, kunum mandi enim ni piingii," pa nim. ³⁴ "Na enim kanip ek keimi nip enim ngond, wu amb enim akip moťmun wumb ei kularik kin, kopur konj muťangin kin, Jerusalem konu owundu ei to kis ermba, ei wumb kombur keningii," nim. ³⁵ "Tonu muť, mani mei ei, pei poru nimba ba Gos ek ka ei poru ninermba mon."

Wumb Endi Kunum Eťe Min Eni Eťe Yi Ni Piinanmin

³⁶ "Ba ya mei eťe wu endi Jiisas nga orung omba kunum ei, wu endi pii poť tunanim mon. Nga Gos nge enjel ombu piinaťmin ku. Nga Gos eim kingam ei pii poť tunanim ku. Arim Gos eim endeim mendpiť kunum ei eim piipi moťum. ³⁷ Ok wu endi Nowa multum kunum ei, wumb oť kis erik mulnjung. Mulk, oť ei nge ekii se wu kingam orung omba kunum ei, wumb oť yi miť ku er muťngii. ³⁸ Kumb ok noť owundu topu enerim kunum ei, wumb en enim noť kuni ka nok, amb sik, oť yi er pangin opu erik poru neng, Nowa nge eim wumb sip owundu eťe tuk puk. ³⁹ Noť owundu tonu om ei, wumb piinarik muťangin kin konu topu noť opu pim miť, yi Gos kindang mani mei wu kingam teťim wu ei, omba kunum ei yi omba, wumb piinerngii ku.

⁴⁰ Kunum ei wu tať aka pin kongun er muťnguť ei, Gos wu endi sipi, endi sinermba. ⁴¹ Nga amb tať kongun er talkiť muťnguť ni, Gos opu amb endi sipi, endi mundang muťum. ⁴² Ei piik kin enim kan kun er muťngii; nimbiť erang, kunum nenj en enim nge wu owundu ei omba kunum, enim piinanmin mon. ⁴³ Enim epi ei piingii; pe wu endi eim ngii konu piťim ei waning wu endi omba ni piipi, eim ngii eťe tep erpi kanpi moťum. Ei waning wu opu tuk punaťim mon. ⁴⁴ Yi miť peng kin, en enim er kun er muťngii. Nimbiť erang Gos kindang opu mani mei eťe opu wu kingam teťim wu ei, omba kunum ei enim pii kun erik mulerngii kunum, eim omba."

Kongun Wu Kis Elim Ei Kin Kongun Ka Elim Ei Nge Ek Ekin

(Luk 12:41-48)

⁴⁵ "Pe kongun wu ka nii endi eim noman ka peng moŕum? Wu eim kongun ei tep ka er moŕum ei wu owundu nga wu ei eim nge kongun wumb pei, 'Tep er muŕii!' nim. Nipi, 'Kuni singii kunum ei, kuni ngokun yi er muŕii!' nim. ⁴⁶ Ekii se eim nge wu owundu ei eim orung opu kenim ni, eim ok ek nirim miŕ yi er muŕum. Moŕang, pe kongun wu ei eim ka piyengŕi. ⁴⁷ Na ek keimi nip enim ngond, kongun wu ei wu owundu eim epi ombu pei tep er muŕii neng, tep er muŕmba. ⁴⁸ Ba kongun wu kis ei eim nge noman eŕe piim. 'Na nge wu owundu ei sikir onermba,' ni piipi yi er muŕum. Ba wu owundu orung omba kunum ei eim piinerim mon. ⁴⁹ Pe eim kongun endi enjing wumb ei kepilii topu, eim pupu kuni ni noŕ nok, wulu pang enjing, konu eŕe tuk pupu er muŕum. ⁵⁰ Pe eim nge wu owundu ei orung omba erim kunum ei piinarpi, eim wu owundu omba ei kui er mulerim mon. ⁵¹ Pe kongun wu muŕang, eim nge wu owundu ei opu, eim kongun wu ei kepilii kis tum. Topu, sipipi wumb ek keimi ninmin ba eŕe enmin keimi pinatim eŕmin wumb mulnjung konu eŕe tok kis enjing. Konu eŕe, wumb ei ke dinga nik, en enim gupu mong ni anmbil kongk kilip tok muŕngii."

Ambil Wenip Engki Nge Ek Ekin

25 "Kunum eŕe, Gos sinim tep er moŕum konu ei miŕambil wenip engki mulnjung. Ambil ombu en enim wu endi eim amb simba nge omba nik, en enim dup alam si mengk punjung. Sik puk, wu ei andŕam eŕe wang, kan sipin omun nik punjung. ² Ba ambil angil orung en enim noman dinga pim. Nga ambil angil orung en enim noman pinerim. ³ Pe ambil angil orung noman pinerim ombu, en enim dup alam mendpiŕ si mengk tu wunjung; ba nga dup alam noŕ kopur tu wunenjing mon. ⁴ Ba ambil angil orung noman pim ambil ombu, en enim dup alam sik, ming eŕe dup noŕ kulk sik ouni sipnjing. ⁵ Ba amb simba erim wu ei, sikir onerim mon. Yi erang kin, ambil ombu or wang, or pingii pim.

⁶ "Pe or pek muŕangin, epin tuk mii memb, wumb wii tok onjung ni yi ninjing, 'Amb simba wu ei onum. Puk, andŕam eŕe puk, kan sik ongii,' pa ninjing. ⁷ Pe ambil ombu en enim angik, dup kalk er kun erik punjung. ⁸ Ambil noman pinerim ambil ombu, ek nik ambil noman pim ambil ombu ngunjung. 'Sin dup alam noŕ poru ninim, enim dup noŕ kopur sin ngei!' a ninjing. ⁹ Ba ambil noman pim ambil ombu, ek nik orung kindik yi ninjing, 'Dup noŕ ei sin kindamin, nga enim kindngii ei kapli ermba min mon da. Enim kapli puk top ngii eŕe konj top erngii,' ninjing. ¹⁰ Yi nengin kin, noman pinerim ambil ombu dup alam noŕ top ermin ni pangin, amb simba erim wu ei mandi tor om. Wang, wu omba nik kui er mulnjung ei ni ambil en enim er kun er mulnjung ei ok, wu amb simba erim eŕe tuk

punjung. Puk, kuni owundu er sim, ei ouni molk kuni nunjung. Nga ngii ondu pim.

¹¹ "Ekii se, ambil eipi noman pinerim kombur onjung. Ok yi ninjing, 'Owundu, wu owundu! Nim ngii ondu aki to!' ninjing. ¹² Ba wu owundu ek nipi orung kindpi yi nim, 'Enim na kin puŕ mendpiŕ keimi pinatim mon!' pa nim. ¹³ Oŕ yi miŕ tonu omba ei piik kin, enim kui er muŕngii! Kunum endi eim omba ei, tinga omba min, emii peng omba ei, enim pii poŕ tunanmin mon."

Kongun Wu Tekliki Ek Ekin

(Luk 19:11-27)

¹⁴ "Nga ek endi yi ku, Gos wumb tep er moŕum konu yi miŕ. Wu owundu endi eim konu eipi endi ba ni piipi, eim nge kongun wu wei neng, wangin, eim ku nin epi mok topu eim nge kongun wu ombu ngang, kongun erngii nipi ngum. ¹⁵ Eim nge kongun wu ombu oŕ erik, kongun dinga erik eŕmin miŕ piipi nim kin, eim nge ku ei mok topu erim. Kongun wu endi ku 5,000 ngum, nga kongun wu endi ku 2,000 ngum, nga kongun wu endi ku 1,000 ngopu yi erim. Er pendpi, eim konu eipi endi pum. ¹⁶ Pang, kongun wu endi eim ku 5,000 ngum kongun wu ni, eim sikir kongun top eŕim endi erpi pupu, ku 5,000 ngum ku, ei sipi nga ku 5,000 orung tuk sipi kindpi se muŕum. ¹⁷ Pe nga kongun wu endi eim ku 2,000 sim wu, ei eim kongun top eŕim er pupu, ku 2,000 nga endi sipi tuk kind sepi muŕum ku. ¹⁸ Ba kongun wu endi ku 1,000 sirim wu, ei eim sipipi ku ni, tukpu sipi mei eŕe mandring kind pendpi, wu owundu ngum miŕ ei mendpiŕ pengŕi nipi pendim.

¹⁹ "Wu owundu ei eim kumb ok purum, nga andpi orung om. Kunum ei opu, eim nge kongun wu ombu wii topu tuk sipi, eim ku ngum ek ei nipi piipi erbii nipi wii tum. ²⁰ Tang, wu endi eim ku 5,000 ngurum wu ni om. Opu yi nim, 'Wu owundu, nim na kin ku 5,000 ngun ni, na top erip ku 5,000 orung sip, tuk kind pendip moŕ,' pa nim. ²¹ Wu owundu eim ek ei piipi yi nim, 'Nim kongun wu ka wii! Ninim kongun tep ka er moŕun ei, epi kembis tep ka muŕun ei, akip nim kindamb, na epi owundu tep er mulnjii. Pe nim okun, na noman ka ei sipip mok to sipiŕ er muŕmbuŕ,' pa nim. ²² Nga wu kongun endi eim ku 2,000 ngurum wu, ei opu yi nim, 'Wu owundu, nim na ku 2,000 ngun ni, na kongun top erip er pup ku 2,000 endi se tuk kindip sinj saŕim,' pa nim. ²³ Eim nge wu owundu ni ek nipi eim ngum, 'Nim kongun wu ka! Nim wu ka, nim oŕ ka wii en. Erkin, ninim kongun tep ka en,' pa nim. Nipi yi nim, 'Nim kongun kembis ei tep ka molkun ei, akip na nim epi pei tep enjii. Nim okun, na noman ka ei sipip mok to sipiŕ er muŕmbuŕ,' pa nim. ²⁴ Pe nga wu endi ku 1,000 sim wu ni, opu yi nim, 'Wu owundu, nim eŕin oŕ ei na piip. Nim ek dinga nikin eŕin ei na piip, nga nim wumb kuni epi taŕ pendkin pukun si noŕun, nga konu epi endi kuni emb kindiŕmin ei pukun, kuni wiis ei si noŕun eŕin na kanit. ²⁵ Kanip yi miŕ piinj. Piip, mund mong erip ni ku 1,000 ngun ei, koi er pendinj paŕim ei, epi nim nge ninim si!' a nim. ²⁶ Ba eim nge wu owundu ei ek dinga nipi wu ei kin ek ngum. Ngopu yi nim, 'Nim kongun wu

kis, nim kongun enjii kis erang kor moʔuʔun wu. Nim keimi na kaniʔin, na pup, wu kuni epi ei sip, nga pup, wu kuni wiis emb eipi kindiʔmin ei sip tangip eʔe siʔ? ²⁷ Nim nga na ku ei sipkin, ku beng ngii eʔe kindnjii. Nimbiʔ erang en? Yi miʔ er eran kin, nam orung ombii kunum eʔe, nam nge ku ei sip, nga ku kopur pendip simbiʔ. ²⁸ Pe wu owundu ni ek yi nim, 'Enim wu ei ku 1,000 ei sik, wu endi ku 10,000 se moʔum wu ei, ku 1,000 ei sik ngei!' nim. ²⁹ Nimbiʔ erang wumb en enim epi pei sek moʔmun wumb ei, na epi pei ni noman ka wii nga sip ngumbii. Ba nga wumb endi epi pei ni noman ka ei sepi mulermba wumb ei, eim epi ni noman aninga kopur simba epi ei, nga na sip orung simbiʔ; eim wii muʔmba,' pa nim. ³⁰ Pe enim molk, kongun wu kis ei sip, olkup tok torung emii enim eʔe kinde! Kin-dangin, konu eʔe molk ngenj kumbii sik, en enim gupu mong kongk, ke nik, kunum kunum kaimb er muʔngii,'" pa nim.

Gos Epin Kindang Opu Wu Kingam Eim Wumb Pei Mok Tumba

³¹ "Ekii se, Gos kindang mani wu tetim ei, omba kunum ei eim embe owundu seng kin, enjel kin ouni ongii. Kunum ei, Gos eim nge king peʔ tiʔang ka wii ermba konu eʔe muʔmba. ³² Kunum ei, wu amb pei ok, eim muʔmba konu eʔe kuʔou tungii. Muʔangin kin, eim wumb mok topu, wumb sipi, tiʔap taʔ ermba. Ei yi miʔ, wu endi eim kung siipsiip sipi eipi kindpi, nga kung meme sipi eipi kindpi, eʔim miʔ Gos kindim wu Krai yi ermba. ³³ Ei eim kung siipsiip sipi, eim angiiʔ tundung mondpu, nga kung meme sipi angiiʔ taring mondʔum, ei miʔ yi ku ermba. ³⁴ Nga king owundu eim moʔpu yi nimba, 'Enim na angiiʔ tundung moʔmun wumb ei, Gos enim kin noman ka ngopu erim wumb ei, Gos sinim tep er moʔum konu ei enim nge Gos konu am kumb ok eririm konu eʔe, nirik wei!' a nimba. ³⁵ 'Nimbiʔ erang ok na kuni tum kunum ei, enim na kuni ngoʔmun, nga na noʔ numbii niʔ ei, enim na noʔ ngoʔmun. Nga na konu eipi wu ei, enim na enim ngii konu sipiʔmin. ³⁶ Na alap pei sineririm kunum ei, enim na alap ngoʔmun. Na ening paʔiʔim kunum ei, enim na paki tok, kan kun er si moʔuʔmun, nga kan ngii peʔ kunum ei, enim ok na kanik eʔmin,' a nimba. ³⁷ Nga wumb oʔ kun ka eʔmin wumb ei ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, sin nim kunum nenj nim kuni muʔun, sin nim kuni ngun-jpun? Pe nga kunum nenj nim noʔ numbii nen, sin noʔ tu wupun nim ngunjpun? ³⁸ Kunum nenj nim wumb eipi konu muʔun, sin nim sipin sin ngii konu sipinjpun? Nga kunum nenj nim alap pei sinerang, sin alap nim ngunjpun? ³⁹ Kunum nenj nim ening tang pen sin nim er ka er paki tupun, nga kan ngii pen sin opun kanpin enjpin ei, kunum nenj enjpin?' ⁴⁰ Pe king owundu ek nipi orung kindpi yi nimba, 'Na enim kin ek keimi nind. Enim epi endi na nge angnan noʔ kin endi enjing ei, na kin enjing ku.'

⁴¹ "King owundu eim ek ei nipi poru nipi, nga wumb angiiʔ tundung mulnjung wumb ei kin ek yi nimba, 'Enim am pungii wumb, enim am si kindik, dup konu

pungii ei poru ninermba mon. Pe dup ei, na Ernan er sim konu eʔe Seisen kin eim enjel ei poru dup konu eʔe kunum kunum muʔngii,' pa nimba. ⁴² 'Nimbiʔ erang ok na kuni muls kunum ei, enim na kuni ngunerik mon. Nga na noʔ numbii niʔ ba enim na noʔ ngonʔmin mon ku. ⁴³ Na wu konu eipi wu mult ba enim na sik, enim ngii konu sipnerik. Nga alap pei sinerim kunum ei, enim na alap na ngunerik mon. Nga na ening peng, kan ngii pep muls kunum ei, enim na ok kinarik na paki tunenjing mon.' ⁴⁴ Yi miʔ neng kin, wumb ombu ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, kunum nenj nim kuni tang muʔun, sin nim kanpin kuni ngunenjpun? Nga kunum nenj nim noʔ nuwa erang muʔun, sin nim noʔ ngunenjpun, nga nim alap pei sinerang, sin alap ngunenjpun, nga nim ening peng, kan ngii ei, sin kunum nenj sin opun kinenjpun?' ⁴⁵ Wumb ek yi nengin, owundu eim ek nipi orung kindpi yi nim, 'Ba na ek keimi nipi enim ngond. Pe enim kunum endi na angnan noʔ paki tok enenjing kin, nga enim na kin paki tok enamin mon ku,' pa yi nimba. ⁴⁶ Pe, wumb tiʔap ei enim kumep kis singii ei, kunum kunum ngenj kumbii sik, dup konu kis muʔngii. Ba wu oʔ kun ka eʔmin wumb ei, en enim Jiisas Owundu kin kunum kunum konj muʔngii."

Peng Pim Wumb Jiisas To Kundmin Ninjing

(Mak 14:1-2, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

²⁶ Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi pendpi, kunum eʔe eim ek eim nge er se endim wu ombu ngum. ² "Enim piinmin! Kunum taʔ mendpiʔ Gos Esrel wumb paki tum kunum ei 'Pasopa' kuni owundu noʔmun kunum; niʔmin, ei tonu wang kunum eʔe, Gos tonu epi konu eʔe mani kindang opu ya mei eʔe wu kingam tetim muʔum ei, wumb sik, ond peri eʔe to kundngii,'" pa nim.

³ Kunum eʔe, eim kuʔmaʔ kaʔiʔmin wumb ni wumb noman pim wumb pei, en enim kuʔou tunjung. Ei wu Kaiyapas eim kuʔmaʔ kaʔiʔim wu owundu eim ngii eʔe kuʔou tunjung. ⁴ Tok, "Sin nipe oʔ miʔ erpin Jiisas ambiiʔ gii nipin, sipin koi erpin tumun?" ⁵ Ba en enim nik yi ninjing, "Sinim kor kunum kuni owundu numun kunum ei yi enermin, wu amb sinim kin opu erngii," ninjing.

Amb Endi Jiisas Peng Eʔe Kopung Mur Ka Wii Bein Tum

(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)

⁶ Jiisas eim Besanii konu kinj num wu Saimon ngii konu eʔe muʔum. ⁷ Pe amb endi om. Opu, eim noʔ miʔ kopung ku ming miʔ epi endi ku owundu mendpiʔ puʔum noʔ miʔ, kopung mur ka toʔum ni sipipi, Jiisas kuni peʔ eʔe kuni nupu muʔum konu, peng eʔe bein tum. ⁸ Jiisas nge ekii siʔmin wumb oʔ ei kanik, en enim popuʔ sik, ek yi kii sinjing. "Nimbiʔ erang noʔ miʔ kopung ei mur ka wii ku owundu puʔum ei wii kindim? ⁹ Pe sinim kopung ka wii ei nge simin ni piʔamin kin, kopung ei ku owundu sipin ei, wumb kurpu epi sinerang wii moʔmun wumb ei ngoʔmun." ¹⁰ Jiisas en enim ninjing ek ei eim piipi, eim ek nipi wu ombu ngum, "Nim-

bił erang enim amb ek embin nik ngonmun? Amb ei eim oł ka wii na kin erim," pa yi nim. ¹¹ "Kunum kunum wumb epi sinałim wumb enim kin ouni mołmun. Ba na enim kin kunum kunum mulał mon! ¹² Amb ei eim kopung ka wii ei na ngenj ełe kindim, ei eim erpi na tukpu ełe mani kindimba nge erim," pa nim. ¹³ "Na ek keimi nip enim ngond, konu orung orung ei Gos nge ek ka ei ba. Pang, wu amb ek ei piik, wumb en enim oł ei piingii. Piik, amb ei oł yi erim ni piingii," pa nim.

Juras Eim Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngumbii, Nipi Ek Dinga Nim

(Mak 14:10-11, Luk 22:3-6)

¹⁴ Kunum ełe kii siłmin wu engki nga tał mulnjung wu ei endi embe, 'Juras Eskeriyas' niłmin, wu ei pupu kułmał kałim wumb owundu mulnjung konu ełe pupu nim. "Na Jiisas enim angii ełe ngunj kin, enim nipe na ngungii?" Yi mił neng kin, en enim ku engki tekliki beltik tor kindik, eim ngunjung. ¹⁶ Kunum ełe, Juras Jiisas sim kułmał kałmin wumb angii ełe kindimba nge, kurpu endim.

Jiisas Eim Kin Ekii Sinjing Wu Ombu Kin Kuni Pasopa Nunjung

(Mak 14:12-21, Luk 22:7-14, 21-23, Jon 13:21-30)

¹⁷ Kunum kumna kuni owundu Esrel wumb bres, 'yiis' niłmin, epi ei kindnałmin, bres wii nołmun kunum ei, tonu om. Jiisas eim nge ekii siłmin wumb ok yi ninjing, "Sin konu jiiłi nim kuni owundu ei yi ku Pasopa niłmin kuni ei, sin er kun er mułamin nunjii?" ¹⁸ Pe eim ek yi nim, "Enim konu owundu Jerusalem ełe tuk pungi. Puk, wu endi kanik yi ningii, 'Sin ek emb to ngołum wu endi nge kuni numba ngii kan si ngui! Eim kunum mandi enim,' pa ningii. 'Na nge ekii sik kongun ełmin wumb kin ouni kuni nungii ei Pasopa niłmin, kunum ei tonu wang nim ngii ełe numun enmin,'" pa nim. ¹⁹ Pe Jiisas eim nge ekii sik ełmin wumb eim nim mił yi erik, kuni owundu Pasopa nungii nge er kun enjing.

²⁰ Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii sik ełmin wumb engki nga tał ouni kułou tok, kuni nungii enjing. ²¹ Molk kuni nok molk, Jiisas eim ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, sinim ya mołmun konu tuk ełe, wu endi mołum wu ei, na sipipi, opu orung wumb ongii kanpi ni ngumba," pa nim. ²² Pe ekii sik ełmin wu ombu en enim noman embin piik, wu eipi eipi eim kii sik yi ninjing, "Owundu, ei na min mon?" ²³ Ba Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Wu endi na kin ouni eim bres ełe mani dis ełe kindim wu ei, na sipi, opu orung wumb ngumba. ²⁴ Gos kindim wu kingam na kułmbii pa ni Gos nge ek ka mer mon ełe yi ni pałim mił ermbii. Ba wu endi eim na sipipi, opu orung wumb ełe kanpi nipi ngum wu ei, Gos eim kin kumep kis wii ei eim kin ngumba. Pe mam eim mengnenelang kin ei ka wii piłang." ²⁵ Yi neng, Juras wu eim sipipi ni peni ełe kindimba wu ei ek yi nim, "Ek mon tołum wu, ei na min?" Jiisas ek nipi yi nim, "Ninim ek nin wu ei mendpił."

Jiisas Eim Ngenj Mił Bres Noł Wain Ei Eim Nge Ekii Siłmin Wumb Ngum

(Mak 14:22-26, Luk 22:15-20, 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Kunum ełe en enim kuni nok molk, Jiisas eim bres sipi, Gos kin noman ka ngopu, prei erpi bres engin topu, eim nge ekii siłmin wumb wu ombu ngum. Ngopu ek yi nim, "Enim sik bres, ei na nge ngenj mił mei!" ²⁷ Nga sipi ond mong noł wain ming kap ei sipi, Gos kin noman ka ek ni ngopu prei erpi noł wain ni ngum. Ngopu, yi nim, "Enim noł wain ei pei nei!" pa nim. ²⁸ Nipi yi nim, "Noł wain ming ei, na nge miyem mił enim nunjung. Na miyem ei nge andan topu, Gos ek dinga nipi pendim ei dinga keimi pałim, nga na miyem bein top, wumb oł kis enjing ei, kil ngumbii ku. ²⁹ Na ek keimi nip enim ngond; pe nga ekii se ei na noł wain endi nga nunermbii moł pup ekii se Erinjpin Gos sinim tep er mołum konu ei, sinim ende mułmun kunum ei, noł wain konj numbii," pa nim. ³⁰ En enim golang konj endi nik poru nik, anda puk, tonu komung Olip ełe punjung.

Jiisas Ek Yi Nim, "Piisa Nim Na Buł Ngunjii."

(Mak 14:27-31, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

³¹ Jiisas ek nipi eim ekii sik ełmin wumb wu ngopu yi nim, "Akip emii pimba kunum ei, enim na kin pii gii dinga pei pinermba ba aninga kopur pimba. Nga na si kindik konu eipi eipi pungi. Nimbił erang Gos ek yi ninim, 'Na kung siipsiip tep wu to kundamb, kung siipsiip ei konu eipi eipi pungi,' ninim. ³² Ba nga na angip konj tonu pup, ok Galilii konu ełe kumb se tor pamb, enim ekii se ongii," Jiisas eim yi nim. ³³ Piisa eim Jiisas kin ek nipi yi nim, "Nim kin ekii siłmin wu ombu, en enim pii gii ei wakin tungii; ba na nim kin pii gii nind ei, wakin tunermbii mon!" pa nim. ³⁴ Jiisas ek nipi Piisa ngopu yi nim, "Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ełe, kei kultu wii tunerang kin, nim kunum tekliki ek yi ninjii, 'Na wu ei na kan poł tunał,' pa yi ninjii." ³⁵ Piisa ek nga nipi yi nim, "Na nim kin ouni kułmbii; ba nim na kan poł tunał, yi ninermbii mon!" Nga eim nge ekii sik ełmin wu pei ek yi minj nik punjung.

Gesemania Konu Ełe, Jiisas Gos Kin Eim Prei Erpi Ngum

(Mak 14:32-42, Luk 22:39-46)

³⁶ Pe Jiisas kin ekii sik ełmin wumb konu endi orung punjung, konu ei embe Gesemania, niłmin. Konu ełe pu molk, Jiisas eim ek nipi eim wu ombu ngum, "Enim ya ełe mułei! Na orung pupu, prei ermbii," nipi pum. ³⁷ Pupu, Piisa sipi, nga Sependii kingam tał kin ouni punjung. Puk, eim noman tuk ełe endi mił erpi, eim noman embin piim. Piipi kin, eim pii kis piim. ³⁸ Piipi, ek nipi wu kei ngopu yi nim, "Na noman embin tang, ei owundu erang kułmbii peng piind. Enim ya ełe molk, na kin ouni tep er mułngii," pa nim. ³⁹ Nipi, aninga kopur andpi pupu, eim kumb sipi, mei ełe kindpi Erinjpin Gos kin prei erim. Erpi, ek dinga nipi yi nim, "Na Ernan, oł embin tui ei nim kapłi orung sinjii. Nim na nge no-

man ete kapli ekii sinenjii ei mon; ba ninim noman ete piinjii mił ei, nim erii," pa yi nim.

⁴⁰ Jiisas eim orung pupu, eim ekii sik etmin wumb ei kenim ni or pengen kin opu to konj kindim. Kindpi kin, eim ek nipi Piisa ngopu yi nim, "Nimbił erang enim wu tekliki kei na kin akip eni endeim ei mendpił na kin tep er mulałmin mon? ⁴¹ Enim tep ka er mułngii ni prei er mułangin, mon pim kin Seisen nge epi ei enim kin sikir tor omba. Enim noman tuk ete dinga sałim ba; nga ngenj ot ei dinga pinałim mon," pa nim.

⁴² Kunum nga endi eim orung pupu, prei erpi ek dinga nim, "Na Ernan, ya ot embin tui ngenj kumbii ei, na si kindmbii ni piind; ba nim na noman ete ekii sinerii! Ninim nge noman ot minj erii!" pa yi nim. ⁴³ Jiisas eim nga opu kenim ni ekii se etmin wu ombu or pek mulnjung. Mułangin, wu ombu en enim ningił or peng mulnjung.

⁴⁴ Nga wu ombu si kindpi pupu, prei erim. Ei kunum tekliki mił yi erim. Prei erim ei eim ok prei erim mił nga yi erim. ⁴⁵ Ekii se eim opu, eim nge ekii sik etmin wu ombu kanpi, to konj kindpi, ek yi mił nim. "Enim nga or pek kor mołmun min? Pe mendpił kunum tonu om wu endi opu, Gos kindang wu kingam mołum wu ei sipi, ot kis etmin wumb angıł ete pendngii nge ongii enmin. ⁴⁶ Enim angk, mułangin sinim pamin! Wu endi na opu orung wumb kin ngumba, eim pe mandi onum."

Juras Opu Jiisas Sipi, Wumb To Kundngii Nipi Ngum

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi mułang, Juras wu ei Jiisas nge ekii sik etmin wu engki nga tał, wu tuk mołmun wu, endi om. Om konu wumb tiłap owundu endi ouni onjung. Onjung wumb ei tui kiłeng epi ni, kepıi owundu mułum epi sik si mengk onjung ei wumb kułmał kałiłmin wu ni, Jura men ngii noman pim wu ombu wumb ei kindnjing. ⁴⁸ Juras wu ei opu orung wumb ngum wu Jiisas kan sipi ninj kin pupu ngunj kangıłpi yi enj kin, ei "Enim noman peng onmun wu ei ermbii," pa nim. "Nga enim ok kin eim ambił gii nik sipngii," pa nim. ⁴⁹ Pe Juras eim opu Jiisas mułum konu mendpił kun opu yi nirim, "Ek emb tołum wu, nim kapli mołun min?" Nipi kin, Jiisas mułum konu ete eim ngunj kangıłim. ⁵⁰ Pe Jiisas ek nipi yi nirim, "Wu puł, nim enjii on ot ei sikir enjii!" Wumb pei sikir ok eim ambił gii ninjing. ⁵¹ Wu endi Jiisas kin mandi mułum wu ni angıł mani kindpi, tui kepıi endi sipi kułmał kałiłim owundu nge kongun wu onjung wu ei endi tang kom kiłip topu mani pum. ⁵² Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Nim tui kepıi ei orung kind pim konu pend. Nimbił erang wumb pei tui ete opu ermin ni erangin wumb pei tui mond kułngii. ⁵³ Pe nim piinan. Na Ernan wii tamb eim nge enjel pei, na paki tok kindang ongii, ei opu tiłap engki nga tałtał ei to mani kindmba mił," pa nim. ⁵⁴ Ba na yi mił eramb kin, Gos nge ek ok ete pałim ete nge na kułmbii nge nind ei, ek pułe keimi tonu onermba mon!" pa nim.

⁵⁵ Pe kunum ete Jiisas eim ek nipi, wumb tiłap onjung wumb ei ngopu yi nim, "Eim tui ni dolu epi ambilk tu wunmun na sik ei waning wu endi mił ambił gii ningii enmin min? Kunum kunum na Jura men ngii owundu

ete mołup ek nip wu amb ngop er muls ba enim na ambił gii ninenjing mon! ⁵⁶ Ba kumb ok Gos ot ekii se ermbe ei piik niłmin wumb ombu ek mon ok pulk ek ei keimi tonu om. Ei yi mił epi pei tonu om." Pe Jiisas nge ekii sik etmin wumb pei eim si kindik sikir punjung.

Juras Jiisas Sipi Opu Orung Wumb Onjung Konu Ngum (Mak 14:53-65, Luk 22:54-55,63-71, Jon 18:13,14,19-24)

⁵⁷ Wumb ok Jiisas ambił gii nik sipik, kułmał kałiłim wu owundu Kaiyapis eim ngii ete sipnjing. Pe lo ek poltmun wumb ni peng pim wumb pei kułou tok mulnjung. ⁵⁸ Piisa Jiisas sipnjing konu ekii se pum; ba eim turii mił yi pum. Eim pupu kułmał kałiłim wu ei ngii kung gui ete nirik pum. Pupu, opu wu mulnjung konu ouni mulnjung. Pe Piisa eim epi nipe erngii nipi kan mułum. ⁵⁹ Nga kułmał kałiłim wu owundu ni kaunsil wumb pei ek piik kun pinałim ek kend wu ni ek nipi nik Jiisas to kundngii ek ei wu kombur kan simin ninjing. ⁶⁰ Pe wumb pei ok ek kend tok yi ninjing. Ba eim to kundngii ek endi kan sinenjing mon. Nga ekii se wu tał okuł. Ek yi ninjingił, "Wu ei, 'Gos men ngii owundu ei er kis mondpu, nga kunum tekliki mendpił tekmbii,' nim," pa yi ninjingił.

⁶² Nga kułmał kałiłim wu owundu angpi ei ek nipi Jiisas ngum, "Nim ek endi ni orung kindnenjii min? Nipe ek wumb ek ei nik nim kin ngonmun?" a nim. ⁶³ Ba Jiisas eim ek endi ninerim. Nga kułmał kałiłim wu owundu ni ek nipi ngum, "Na nim kin nip kii simbii end ei Gos Owundu nge embe ete ni kunum kunum konj mołum ei nge nimbii end. Ei nim ek nikin sin ngan piimin. Nim Gos kindim wu Kraıs Gos nge kingam min mon?" pa nim. ⁶⁴ Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, "Nim ek nin mił ei poru ninim. Ba na enim kanip nind. Ekii se kunum nga Gos kindang opu mei ete wu kingam wu ei na keningii ni Gos dinga owundu angıł tundung ete mołup, na Gos nge epin kupu ete pei peng mani ombii," pa nim. ⁶⁵ Jiisas ek yi mił neng kin, kułmał kałiłmin wu owundu ni popuł sipi eim konduk ei to piltan to kembis kembis erim. Erpi ek yi nim, "Gos kin ek buł morung ninim. Sin eim kin ek nga piinermin. Ek kis ei enim wumb pei piik poru ninmin. Enim er piinmin mił nenj?" a nim. Wu num ombu eim ek dinga nik orung kindik yi ninjing, "Eim ot kis endi erim, kumep kis sipi eim kułmba," ninjing.

⁶⁷ Pe enim Jiisas kumb ete jipambił tok, eim tunjung. Wumb ombu en enim angıł kin se andik eim tunjung. Tok ek yi ninjing, "Nim ek nikin ot ekii se tonu omba nge ek niłin etin wu ni pe nim nii kepıi tonum?" a ninjing.

Piisa Ek Yi Nim, "Na Jiisas Kinał!"

(Mak 14:66-72, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Piisa eim torung mołpu, eim ngii ete kung gui tukrung mułum. Kunum ete pe kongun amb endi opu yi nim, "Nim wu ei Jiisas Galilii konu ete wu ni mołun," pa nim. ⁷⁰ Ba Piisa ek nipi wumb pei ngopu yi nim, "Nim ek nin ek ei na pii kun enand mon," pa nim. ⁷¹ Pe nga eim anda pupu ngii tak tor kindiłmin ete mułum.

Nga amb endi opu ek nipi wumb mulnjung ei kanpi nim, "Wu ei Jiisas kin ouni Nasares konu eke mulnjungu-
guṭ kenj wu," pa nim. ⁷² Piisa nga ek dinga nipi tonu kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpiṭ nind, na wu ei na kinaṭ," pa nim. ⁷³ Ekii se wumb molk nga wu kombur ok ek nik yi ninjing, "Keimi, nim tiṭap wu ei nge ek ninim ei miṭ ku nim ek ende nin ei sin piipin ninmin," pa ninjing. ⁷⁴ Nga Piisa eim ek dinga mendpiṭ nipi yi nim, "Na ek keimi mendpiṭ ninenj kin Gos na to kundmba. Na wu ei kinaṭ mon," nim. Nipi poru neng, kei kultu wii tum. ⁷⁵ Pe Piisa moṭpu piim ni Jiisas eim kanpi nirim ek ei piim. Ek yi nirim, "Kei kultu wii tunerang, na nge embe kunum tekliki yi miṭ ninjii ei, 'Nim na piinan.'" Pe Piisa anda pupu ke dinga nim.

Pailos Muṭum Konu Jiisas Sipnjing

(Mak 15:1, Luk 23:1-2, Jon 18:28-32)

27 Konu tingang, kuṭmaṭ kaṭiṭim wumb ni wu peng pim wu pei Esrel wumb kin ek nik piik Jiisas to kundngii ek endi nimin ninjing. ² Jiisas eim kan tok sipik, Pailos Rom gapman owundu endi muṭum konu sipik ngunjung.

Juras Kuṭum Poru Nim

(Aposel 1:18-19)

³ Pe Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngum wu ei, eim kenim ni Jiisas kos erik kin, oṭ embin tui ngan-
gin, Juras kanpi kin, eim noman ak topu kin, ku engki tekliki se mengpi, orung tu wupu kin kuṭmaṭ kaṭiṭim wumb ni peng pim wumb mulnjung konu sipi ngumbii ni tu wum. ⁴ Pe eim ek yi nim, "Na oṭ kis enj. Na wu ei mong endi sinerim ei ni to kindinj. Pe eim to kundngii enmin," pa nim. Ba wu ombu en enim ek yi ninjing, "Ei sin epi mon ei, ninim nge epi," pa yi ninjing. ⁵ Pe Juras ni wu ei eim ku ni olkup topu men ngii owundu eke tuk kindim. Kindpi, eim pupu kan to kuṭmbii ni pupu, kuṭum.

⁶ Ba kuṭmaṭ kaṭiṭim wu Owundu ombu ku ei sik kin ek yi miṭ ninjing, "Wu endi to kundmun nipin ku ngun-
jpun ku ei nga ya sinim kin orung ngonmun, ei men ngii eke nirik sipnermin. Nimbiṭ erang ku ei miyem ku." ⁷ Wumb ombu en enim ek endi ni piinjing, Piik yi ninjing, "Ku ei sipipin mei endi wumb niṭmin mei eke, 'Wu endi mei ming sin elim,' mei ei top enjing. Konu turii, wumb ei tukpu eke simba." ⁸ Yi ninjing konu ei embe sik wumb yi niṭmin, "Mei ei miyem mei," nik konu ei pe saṭim ku.

⁹ Kumb ok Gos eim ek endi ni tor kindiṭim wu Jere-
maiya gupu eke neng kin oṭ ekii se tonu omba ei piip nirim miṭ keimi tonu om. Eim ek yi miṭ nirim, "Esrel wumb ku 30 ei, Jiisas top nik enjing miṭ ku ei wu endi mei ming sin elim mei ei top er sinjing. Ei Owundu nirim miṭ yi miṭ keimi tonu om poru nim."

Pailos Jiisas Kanpi Kii Sim

(Mak 15:2-5, Luk 23:3-5, Jon 18:33-38)

¹¹ Jiisas sipik Rom gapman owundu Pailos muṭum konu kumb eke endindnjing. Pe Pailos ei ek nipi eim kii

sim. "Nim Jura wumb king moṭun min?" Jiisas ek yi nim, "Ei ninim ek yi nim." ¹² Ba kuṭmaṭ kaṭiṭim wu ni peng pim wu ombu kin ek endi nik Jiisas kin ngunjung ni eim ek endi nipi orung kindpi ngunerim. ¹³ Pe Pailos ek nipi Jiisas ngopu yi nim, "Nim kos erngii wumb ek pei ninmin ei nim piinan min?" ¹⁴ Ba Jiisas eim ek endi nipi orung kind ngunerim mon. Yi erang kin Pailos eim puku sipi nimbiṭ erang enim ni piim.

Pailos Yi Nim, "Jiisas Ond Peri Eke Tei!"

(Mak 15:6-15, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Nga kuni owundu 'Pasopa' niṭmin kunum eke, kan ngii paṭiṭim wumb ei kung ngii endeim endeim ni gapman wu owundu ei kan wu tor kindpi elim ei wumb pei en enim wu ei omba nengin Pailos tor kindiṭim. ¹⁶ Pe kunum ei, wu kis wii endi kan ngii pirim, wu ei embe 'Barapas,' niṭmin. ¹⁷ Wumb kuṭou tok muṭangin kin, Pailos ek nipi wumb kii sirim, "Na wu nii endi enim kin tor kindmbii? Pe na Barapas kindmbii min? Jiisas Kraiṭ ninmin ei kindmbii?" ¹⁸ Pailos eim piim, wumb pei Jiisas embe to mani kindmin ni piinmin sin sinim embe to tonu ba ni piik, tu wuk kos eke tu wunjung ni piim.

¹⁹ Pailos eim kos piipi ek nipi kun elim konu eke muṭang, eim nge ambim ei ek nipi kindpi yi nim: "Nim wu oṭ kun ka wii ei oṭ kis endi enerim wu ei kin oṭ endi enerii! Na akip epin or kumb wu ei kin er kanip noman embin tang moṭ," pa nim.

²⁰ Ba kuṭmaṭ kaṭiṭim wumb ni peng pim wumb ei ok wu amb wii mulnjung eke ek dinga ngok yi ninjing. Enim Pailos kin kii sipi, "Barapas kindan wii pangṭi nik Jiisas to kundiṭi yi nei!" pa yi ninjing. ²¹ Ba gapman owundu ni ek yi nim, "Ya wu taṭ moṭmbuṭ ei wu nii endi enim kin kindmbii?" Wumb pei molk yi ninjing, "Barapas wangṭi!" ninjing. ²² Pailos ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na Jiisas kin nimbiṭ oṭ ermbii Kraiṭ na ninmin ei?" Wumb pei molk yi ninjing, "Ond peri eke tonu to kundii!" ninjing. ²³ Ba Pailos ek yi nim, "Nimbiṭ erang wu ei eim oṭ kis nimbiṭ oṭ endi erim?" Pe wumb wii dinga tok yi ninjing, "Tonu ond peri eke to kundii!" ninjing.

²⁴ Pailos eim yi piim, "Na ek nind ei kapṭi enanim, wumb ek pei nik dinga enmin ei opu tonu omba," ni yi piim. Piipi, eim wumb pei mulnjung konu ningiṭ eke eim angṭi was erpi yi nim, "Na wu ei kin oṭ kis endi erpi wu ei to kundngii ninand mon. Ei enim wumb pei en enim noman eke nimbiṭ oṭ erngii, na mon." ²⁵ Pe wu amb wumb pei ek ni orung kindik yi ninjing, "Ei sin oṭ kis enmin wumb ei nge sin kangṭi ni sin pe puṭe sin sinim kin kumep kis tonu omba," pa yi ninjing. ²⁶ Wumb yi nengin kin, Pailos Barapas tor kindang pum. Pe Jiisas eim opu wumb angṭi kindnjing, kepri tok ei sipik ond peri eke to kundngii nge sipnjing.

²⁷ Pe Pailos nge elmin wu ombu Jiisas sipik gapman ngii eke nirik sipik eim kin kuṭou tok mulnjung.

²⁸ Molk, eim konduk ei gulṭ kindik, king miṭ kon sakis kundii eipi endi kindnjing. ²⁹ Kindik, nga eim peng eke peng kon mondunmun nik kan jimbiltang ei nge kirang ombu engin to sik kin tonu eim peng eke mund-

njung. Pendik dolu endi sipik eim angit tunding efe engindnjing. Nga en enim mandi ming gopsing pii pot molk eim kin se ek kulsik ek paki tok yi enjing. "Jura wumb wu king owundu nim kunum kunum kinan moŭtum wu," pa ninjing. ³⁰ Nik, eim kumb efe jipambit tok, kepil sim ni sik eim peng efe kepil tok yi enjing. ³¹ Eim kin se ek kulsik of yi er poru nik, king mit konduk kundii eipi ni gulk tor sik, konduk eim nge orung kind pendnjing. Pendik eim sipik, ond peri efe ni tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Efe Nil Tunjung

(Mak 15:21-32, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

³² Pe andlam efe punjung ni Sairiini wu endi om wu ei embe Saimon. Wu om konu, "Ond peri ei ko wii!" Nenggin, Jiisas ond peri ei wu ni ko wum. ³³ Puk konu endi tor punjung konu ei embe, 'Golkasa' nitmin, konu efe tor punjung. Konu ei wumb kanitmin ni, wumb peng embil ni kumb ningit ni yi mit seng kanik kin konu embe yi mit nitmin. ³⁴ Wumb not wain endi ngunjung eim nopo piim ni epi endi eim num ni kumbii erang piipi mon nim. Nimbil erang eim not ei nopo kutii mit kotpu peng kin eim ngenj kumbii simba pinerang kin mon nim.

³⁵ Pe Jiisas ond peri efe nil to pendik, eim nge konduk sik kin opu ond wumb ku kembis mit epi ei kinjmat erik kin wu nii endi eim konduk simba nik yi enjing. ³⁶ Pe opu ond wu ombu mani molk kin Jiisas kin tep er mulnjung. ³⁷ Ok mon endi to pendnjing konu efe Jiisas peng efe pim. Ei kos piinjing ek ei nge nik mon polk pendnjing, "Ei Jiisas, Jura wumb nge king." ³⁸ Jiisas pim konu orung orung efe wu taŭ opu erkit epi waning sikit epi embil wu taŭ ond peri efe to pendnjing. Wu endi Jiisas angit tunding pim. Endi angit taring orung pim.

³⁹ Wu amb ni wumb ok Jiisas kin ek but morung nik peng ak tok orung enjing. ⁴⁰ Erik yi ninjing, "Nim men ngii owundu ei kis mutang nga kunum tekliki konj tekmbii nin wu; pe nim Gos kingam keimi pim kin, tonu ond peri ei si kindkin mani wan kinamin!" yi ninjing. ⁴¹ Yi mit ku lo ek piitmin wumb ni peng pim wumb ni kutmat kalk etmin wumb pei molk eim kin ek but ambilk yi ninjing. "Eim wumb eipi kin paki tum; ba eim akip eim paki tunermba mon. Eim sin Esrel nge wumb king pim kin, kapli pe tonu ond peri efe si kindpi mani wang, sin eim kin pii gii nimin," pa ninjing. ⁴³ "Eim Gos kin pii gii nipi kin na Gos kingam moŭ ninim. Ei Gos eim kin noman ngum kin, akip eim paki tang kenmin," ninjing. ⁴⁴ Pe wu taŭ epi waning sikit etmbil wu taŭ ond peri efe to pendnjing wu taŭ Jiisas pim konu mandi pinjngit wu taŭ ek but ambilkit ninjngit ku.

Jiisas Eim Kutum Poru Nim

(Mak 15:33-41, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

⁴⁵ Pe konu tinga eni kunum beli safim kunum ei emii pim. Pep, pang pang nga konu pou neng eni tekliki erim. ⁴⁶ Konu eni tekliki ermba erang, Jiisas eim wii dinga topu Jura nge wumb ek efe yi nim, "Eli eli lama sambasani?" Yi nim ei pufe yi, "Na Gos nim na nge Gos nim

na nimbil erang si kindin?" ⁴⁷ Ba wu kombur mandi molk piinjing ni yi nim, "Neng kin, wu ombu molk mon, wu ei ek ni tor kindim wu Elaineja wii tonum," pa yi ninjing. ⁴⁸ Pe sikir wu endi tuk mulnjung wu ni pupu omb ngenj nok sinjing ei sipi not wain efe mani kindpi; kindang kin not wain kopup tuk seng dolu endi sipi dolu topu sipi Jiisas ngamb not ei numba ni sipim. ⁴⁹ Ba wu kombur molk yi ninjing, "A nim giyeng ni moŭ. Eim nimbil of ermba ei kenmin, yi neng kin, Elaineja opu eim paki tonum min ei kenmin," ninjing. ⁵⁰ Jiisas nga wii dinga tum. Pe eim nge noman tuk efe kindang pum.

⁵¹ Kunum efe mendpit men ngii owundu efe alap owundu endi tuk Gos nge men ngii palting efe ondu ngo pendnjing konu efe wumb tuk punatmin konu pendnjing alap ei tonu piltan topu mer mani tor pum. Pupu, alap opu taŭ mit yi erim. Erang kin, wumb Gos kin pungii nge aki tum. Topu, kunum efe, mendpit kon kopu owundu tang kin, kom ku owundu pim ni mani pupu purum. ⁵² Nga mer mei efe wumb kutii tukpu toŭmun konu ei ombutpu aki topu wii seng kin Gos eim wumb pii gii ni molk, kulnjung wumb ombu angk tonu ok konj mulnjung. ⁵³ Nga en enim mer tukpu efe wakin to si kindik angk tonu ok kin ok Jiisas eim kotpu; nga angpi tonu opu konj moŭpu, tonu konu owundu ka wii efe tuk peng wumb pei kenjing konu efe en enim tuk punjung.

⁵⁴ Opu etmin wumb tep etmin wu ni opu wu kombur kin mulnjung ni konu kopu topu of kanim kanim erim ni kenjing ei Jiisas pim konu tep er mulnjung wu ombu en enim of ei kanik tungu erik," yi ninjing. "A keimi wu, ei Gos nge kingam moŭtum," pa ninjing. ⁵⁵ Amb pei mulnjung amb ei Jiisas ek ekii sitmin amb ombu Galilii konu si kindik eim kin ouni tu wunjung ok eim paki tunjung; ok konu turii mit angk kenjing. ⁵⁶ Amb mulk konu tuk efe amb kombur mulk, amb ei endi Mariya Makandala kin Mariya endi Jeims angim kin Josep taŭ menginjngit kin, nga amb endi Sepndii nge kingam taŭ ei menginjngit kin mulnjung.

Jiisas Ngenj Ei Sipik Ku Tukpu Efe Pendnjing

(Mak 15:42-47, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁵⁷ Konu pou neng, wu endi om wu ei embe Josep, wu ei Jiisas nge ekii sitim wu, Aramasiya konu efe wu eim ku pei satitim wu. ⁵⁸ Josep eim opu, Pailos mutum konu kii sipi yi nim, "Jiisas ngenj ei na sipmbii min?" nipi kii sim. Seng kin, Pailos eim opu wumb ei neng, Jiisas ngenj ei tu wuk eim ngunjung. ⁵⁹ Pe Josep ni wu ei eim alap konj kuru endi sipi, Jiisas ngenj efe pandi tum. ⁶⁰ Pe Jiisas ngenj ei sipipi eim nge tukpu konj efe pendim. Eim tukpu ei tuk kom ku owundu efe wumb kombur sik, konu efe Jiisas tuk kind pendik, kom ku owundu endi sik peri ngok sipik pendik tukpu efe pendnjing. Pendik, en enim punjung. ⁶¹ Mariya Makandala nitmin amb ei kin, Mariya nitmin amb endi kin ouni mulnjungut. Amb taŭ tukpu peng efe mandi molkut kankit mulnjungut.

Jiisas Tukpu To Pendnjing Ete Opu Wumb Tep Er Engnjing

⁶² Kupiiring nga kor kunum epi er kun atmin kunum ei opu peng, kułmał kałitmin wu ni, lo ek ekii siłmin wu ni pei puk Pailos ngii konu kułou tunjung. ⁶³ Tok, Pailos kanik yi ninjing, "Wu owundu, sin piinmin ei, wu ek konj mułpu ek kend wu ei, 'Kunum tekliki mendpił tukpu ete angip op tonu bii,' ninim ninmin," pa ninjing. ⁶⁴ Nga ek yi ninjing, "Nim ek yi ninjii, 'Tukpu ete pandi dinga tok, tep ka er mułangin kin, kunum tekliki poru nimba. Mon peng kin, eim nge ekii sik etmin wu ok waning sipik wumb kanik nengin ninjing, ei eim ngenj tuk ete pinalim, eim angpi tonu opu konj pum.' Ek ok ek ei op ekii seng, ekii se ek kend ei opu kumb ete ba patim." ⁶⁵ Pailos ek nipi orung kindim, "Enim puk tep mułngii opu wu tiłap endi singii. Sengin, puk tukpu ei pandi tok dinga wii er pendngii. Enim etmin mił erngii." ⁶⁶ Yi neng, puk tukpu pandi dinga tungii punjung. Puk, tukpu ete oł endi dinga enjing ei wumb tuk onerngii nik kin, tukpu ete to dangndik pendnjing. Nga opu wu kombur tukpu ete, "Tep er mułei!" nengin, tep er mulnjung ku.

Jiisas Nga Angpi Tonu Konj Pum (Mak 16:1-10, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

28 Kor owundu kunum poru neng, kupiiring mandi ete amb Mariya Makandala seng kin, nga Mariya endi kin ouni okuł, Jiisas tukpu ete kenmbił nikił onjnguł. ² Pe sikir konu kopu owundu tum, Gos Owundu nge enjel tonu epin si kindpi mani om. Opu, ku ni ambii ak tang, ak topu orung pupu pim. Peng kin, tonu peł ete eim tonu mułum. ³ Eim nge kumb ete kupu kuru mił tiłang erim. Nga konduk ei kupu mił kuru mendpił pim. ⁴ Opu wu ombu en enim mund mong erik, puku sik wumb kułii mił mendpił pek mulnjung. ⁵ Ba enjel ek nipi amb tał ngopu yi nim, "Etip mund mong eneret mon! Na piind etip Jiisas kurkuł onmbuł ni piind. Wu ei ond peri ete to kundnjung. ⁶ Eim ya konu ete mulałim, eim angpi nga konj tonu pum. Eim ok ek nirim mił yi erim. Pe etip okuł eim pim konu ei keningił weł!" nim. ⁷ Pe etip amb tał sikir pukuł, eim nge ekii siłmin wu ombu mulnjung kankił kin, ek yi ninjngił, 'Eim tukpu ete si kindpi, nga angpi konj tonu pum. Piinmin! Eim Galilii konu ek pupu mułmba punum, enim ekii se puk eim konu ete keningii,' pe na ek nipi etip

ngunj," pa nim. ⁸ Amb tał et etip mund mong erkił ka piikił sikir pukuł tukpu si kindkił ei nge ekii siłmin wu mulnjung konu kankił yi ninjngił.

⁹ Nikił pangii nga sikir Jiisas eim amb tał andlam ete kan sipi ek yi nim, 'Etip onmbuł?' Nga amb tał et etip eim simb ete ambii gii nikił molkuł ek ka nikił prei enjingił. ¹⁰ Jiisas ek nipi amb tał ngopu yi nim, "Etip mund mong eneret! Etip pukuł na engnan noł kan ningił. Nengił kin, puk Galilii konu ete puk mułangin kin, na konu ete wumb ei keningii," yi nim.

Opu Etmin Wumb Ek Poł

¹¹ Amb tał andlam ete tuk pukuł opu wu ombu konu owundu ete puk kin kułmał kałitmin wumb mulnjung konu epi tonu om mił ek kanik onjung mił ninjing. ¹² Pe kułmał kałitmin wumb ei ni peng pim wu num ombu kułou tok molk ek nik, "Opu etmin wu ombu ku owundu ngumun," pa yi ninjing. ¹³ Nik, opu wu kanik ku owundu ngok ek yi ninjing, "Enim yi ningii, 'Sin or pinjpin kunum ei eim nge ekii siłmin wu ok eim ngenj ei waning sipnjing,' yi ningii," pa nik. ¹⁴ "Nga gapman wu owundu ei eim ek endi nim kin, sin eim kin ek nemin, enim kin ek endi pinermba," pa ninjing. ¹⁵ Yi mił nengin kin, opu etmin wumb ku ei sik kin, oł ei nik mił endi ei enjing. Nga ek ei Jura wumb konu orung orung pei piik pangin, pe ek ei piinmin ku.

Jiisas Eim Kin Ekii Sik Wu Ombu Kin Tonu Om (Mak 16:14-18, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁶ Eim nge ekii sik wu engki nga endeim ei puk Galilii komung konu punjung. Puk, ete punjung ei Jiisas ek nipi mił konu ete punjung. ¹⁷ Puk, Jiisas kanik eim kin ek ka nik men tok erik; ba wu kombur noman tał er pim; "Ei Jiisas mendpił min wu eipi da?" ni piinjing? ¹⁸ Jiisas eim wumb mandi opu ek dinga nipi eim wu ombu ngopu yi nirim, "Gos eim mei ete noman dinga ni tonu epin noman dinga ei pei na ngum. ¹⁹ Enim ei piik, konu orung orung wumb pei kin puk, na ek ka enim kin ngok, wumb ei na kin pii gii ningii ei na nge wumb pei ekii sik mułngii. Wumb ei noł pingii ei, na Ernan embe ni na eim kingam embe ni Gos Gui Ka embe ete noł pendik dambiltik ende puk ngungii. ²⁰ Enim na ek nip ngond mił yi enim puk wumb kanik ek yi nik ngungii, enim piinmin ei na enim kin kunum kunum moł, ei moł pamb kunum poru nimba," pa nim.

MAK

Wu Jon Wumb Noŧ Pendpi Ngoŧum Wu Gos Ek Ni Tor Kindim

(Masyu 3:1-12, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Ek ka ei nge Gos kingam Jiisas Kraiss nge ek ka tonu om. ² Wu endi embe Aisaiya, Gos ek ni tor kindim wu, ek kos ei nge ok yi miŧ puŧum. Eim Gos ek ka nipi eim kingam kin ngum,

“Na wu endi nim nge ek poŧ kindamb sipi nim. Ei nim andŧam topu ba; yi miŧ ekii se wumb nim onjii ni piik muŧngii. ³ Wu endi wumb mulenjing konu eŧe wii dinga topu moŧum. ‘Wu owundu eim omba enim. Enim noman tuk eŧe er kun erik muŧngii!’”

⁴ Jon wumb noŧ pendpi ngoŧum, wu eim eŧe wumb mulenjing konu, eim Aisaiya kumb ok nirim miŧ tonu orum. Jon eim Gos ek ka endi nipi wumb ngum. Ngang kin, “Wumb noman ak tok pii gii nengin kin noŧ pendpi ngum. Ngang kin, Gos wumb oŧ kis ombu kil ngopu si kindimba. ⁵ Pe Jura mei owundu wumb kin, Jerusalem konu tuk mulnjung wumb kin pei punjung. Puk, Jon muŧum konu eŧe tuk punjung. Puk, Jon muŧum konu oŧ kis ombu ni tor kindik ngunjung. Ngangin kin, wu Jon wumb noŧ pendpi ngum. Noŧ ei embe Joran.

⁶ Pe Jon eim kon endi kindim, konduk ei, kung kamil ngenj eŧmin, kon ei kindim. Jon eim kan endi tuk kend eŧe, tuk sipi teŧim ku. Eim guimbu kin, piimi muŧ kin, nopu endim. ⁷ Pe Jon ek nipi wumb ngum, “Wu num endi na ond konu eŧe ekii se omba wu ei, na dinga ei kapŧi si kindimba. Na wu ka mon, na mei eŧe wu mendpiŧ. Na eim simb su kan ei kapŧi si kindimbii, ba eim wu num moŧum,” pa nim. ⁸ “Na enim noŧ mendpiŧ pendpi ngond; ba wu endi ekii se omba wu ei eim, Gos Gui Ka eŧe noŧ pendpi enim ngumba,” pa nim.

Jon Jiisas Noŧ Pendpi Ngum

(Masyu 3:13, Luk 3:21-22)

⁹ Kunum ei, Jiisas Galilii Nasres konu eŧe si kindpi om. Pe Jon Jiisas noŧ Joran eŧe noŧ pendpi ngum. ¹⁰ Kunum eŧe Jiisas eim noŧ si kindpi, opu kenim ni, tonu kupu muŧ wuŧ aŧ pum. Pang kin, Gos Gui Ka kei Kurmuŧ miŧ mani opu, Jiisas kin muŧum. ¹¹ Pe Gos ek ka endi ei tonu muŧ eŧe tor opu yi nim, “Nim na kingam mendpiŧ, na nim noman paŧim. Na noman ka wii nim kin ngond,” pa yi nim.

Seisen Eim Jiisas Ermba Miŧ Kenmbii Ni Erim

(Masyu 4:11, Luk 4:1-13)

¹² Sikir Gos Gui Ka Jiisas sipi mei wumb mulenjing konu eŧe sipi kindim. ¹³ Jiisas muŧum kunum ei 40 pei muŧum. Pe Seisen eim Jiisas ermba miŧ kenmbii ni erim. Erang kin, Jiisas eim kui, ka, kei, kung simbii nin, epi mulnjung konu eŧe muŧum. Ba wumb mulenjing mon. Nga Gos enjel eim paki tunjung.

Jiisas Eim Kongun Puŧngun Mondpu Erim

(Masyu 4:12-22, Luk 4:14-15, 5:1-11)

¹⁴ Nga ekii se Jon kan ngii muŧum, kunum ei Jiisas Galilii konu eŧe opu, Gos ek ka nipi ngum. ¹⁵ Ngopu yi nim, “Gos kunum eŧe tonu omba nirim pe tonu onum. Gos sinim tep erpi omba enim. Enim noman tuk ak tok Gos ek ka pii gii ningii,” pa nim.

Jiisas Wu Kapŧi Kapŧi Wii Tum

(Masyu 4:18-22)

¹⁶ Nga Jiisas noŧ gopu Galilii wer eŧe andpi muŧum. Jiisas Saimon kin, angim Endru teŧ kenim. Wu taŧ noŧ gop eŧe omu kon polkuŧ mulnjunguŧ. Wu taŧ, omu kongun eŧe eŧmbiŧ wu. ¹⁷ Jiisas ek nipi wu taŧ ngum, “Eŧip na ond konu ekii se weŧ! Eŧip na ek ka nip ngamb, eŧip wu yi miŧ singiŧ,” pa nipi ngum. ¹⁸ Pe sikir, wu taŧ omu kon si kindkiŧ, onjnguŧ. Okuŧ, Jiisas pum konu eŧe ekii se punjnguŧ. Pukuŧ, ekii se, eim ek piingŧ nge punjnguŧ.

¹⁹ Nga Jiisas aninga kopur pupu kenim ni, wu Sependii nge kingam Jeims kin, angim Jon kin, alting noŧ kanu eŧe molkuŧ, omu kon er ka er mulnjunguŧ. ²⁰ Pe kunum mendpiŧ, wu taŧ eim “Eŧip weŧ!” nim. Neng kin, wu taŧ erinjngiŧ, Sependii kin, kongun wu kin konu eŧe mond si kindkiŧ, Jiisas pum konu eŧe, ekii se punjnguŧ.

Wu Endi Gui Kis Muŧum Ei, Jiisas Tor Si Kindim

(Luk 4:31-37)

²¹ Nga enim Kapaniyam konu eŧe punjung. Kunum ei kor kunum, Jiisas men ngii konu eŧe nirik pum. Pupu, Gos nge ek ka puŧngun mondpu wumb nipi ngum.

²² Nga wumb ei Jiisas ek nim piik puku sinjing. Nimbiŧ erang, Jiisas Gos nge ek ka kengip toŧmun wumb miŧ, nipi ngunerim mon; ba eim wu num endi noman dinga pim miŧ, yi nipi ngum.

²³ Nga kunum ei, wu endi men ngii eŧe tuk muŧum wu ei gui kis tuk muŧang kin, wii dinga tum. ²⁴ “Nim

Nasares nge konu eŧe wu Jiisas nim sin kin nimbil of enjii en? Nim okun sin to kis enjii on min? Na nim pi-ind, nim Gos nge wu kun ka kindang on," pa nim. ²⁵ Ba Jiisas gui kis ei ek dinga nipi ngum, "Nim ek tingnerii! Nim wu ei si kindkin pui!" nim. ²⁶ Pe gui kis ei wu ek ei to kindpi, wii dinga tum. Topu kin, wu ei topu si kindpi tor pum. ²⁷ Pe wu amb pei puku sik endnjing. Andik, wumb en enim ek nik, piik piik enjing. "Ei epi nipe? Ei ek konj endi nim, wu ei noman dinga paŧim. Nimbil erang, eim ek nipi, gui kis ngang, gui kis eim ek piinjing?" pa ninjing. ²⁸ Jiisas yi miŧ erang, eim ek mei Galilii konu eŧe pei sikir pang, wumb piinjing.

Jiisas Piisa Ambim Mam Er Ka Erim

(Masyu 8:14-15, Luk 4:38-39)

²⁹ Pe men ngii si kindik anda puk, wumb Saimon kin Endru kin ngii konu eŧe nirik punjung. Jeims kin Jon tet nirik punjunguŧ ku. ³⁰ Pe Saimon ambim mam peŧ eŧe eim ening tang or pim. Wumb Jiisas kanik ninjing. ³¹ Nengin kin, Jiisas pupu kin amb mam nge angil ambŧang, engim. Angpi, ening tum ei, ening poru nim. Pe amb mam eim kuni nungii ni kaŧpi er kun er muŧum.

Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim

(Masyu 8:16-18, Luk 4:40-41)

³² Pou neng eŧe, eni mani ba erang, wumb pei ening pim wumb Jiisas muŧum konu eŧe tu wunjung. Wumb kombur gui kis pim, kopur ening pim wumb onjung ku. ³³ Konu owundu, wumb pei kuŧou tok, ok ngii ondu eŧe mandi ok mulnjung. ³⁴ Nga Jiisas eim wumb ening kanim kanim pim er ka erim. Pe eim gui kis kopur pei si kindim ku. Gui kis ombu, Jiisas eim piyangin kin, ek yi nim, "Gui kis enim ek ninerngii!" pa yi nim.

Jiisas Galilii Mei Konu Eŧe Kongun Er Endim

(Luk 4:42-44)

³⁵ Nga kupiiring okrii, Jiisas eim tor pupu, konu wumb mulnjing konu eŧe pum. Eim Gos kin prei er muŧum. ³⁶ Nga Saimon kin angim noŧ Jiisas pum konu eŧe ekii sik punjung. ³⁷ Puk, kan sik kin, yi ninjing, "Wumb pei nim kuruk moŧmun," pa yi ninjing. ³⁸ Jiisas ek nipi wumb ngum, "Sinim mei konu eipi eipi endi pamin! Ya mandi na ek nipi, wumb ngumbii paŧim ku. Eŧe nge, na okrii onj." ³⁹ Pe Jiisas Galilii mei konu pei pupu endim. Jiisas men ngii konu nirik pupu, Gos ek ka wumb nipi ngum. Eim wumb gui kis pei top tor kindim.

Jiisas Wu Endi Kinj Num Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Luk 5:12-16)

⁴⁰ Nga kinj num wu endi opu, eim gopsing pii poŧ moŧpu, Jiisas kanpi, ke nim, "Nim noman pim kin, kapŧi na er ka enjii," pa nim. ⁴¹ Jiisas wu ei kaimb sipi piim. Piipi kin, wu angil ambilpi kin, ek yi nipi ngum. "Na pi-ind ei nim ka mulnjii!" pa nim. ⁴² Jiisas ek nipi, wu ei ngang kin, kinj num wu ei sikir ka muŧum. ⁴³ Jiisas wu ei ek dinga ni ngopu, sikir kindang pum. ⁴⁴ Jiisas wu ei kin ek yi nipi ngum, "Nim wu endi kankin, of eŧe ninerii

mon! Ok Moses ek nirim miŧ nim pukun, 'Nim ngenj men ngii kuŧmaŧ kaŧim wu konu eŧe andan tunjii. Kumo kindpi, kuŧmaŧ kaŧpi nim si kin ngunjii. Kiŧang kin, nim ngenj ka erim ni keningii!" pa nim. Nipi, Jiisas wu ei kindang pum. ⁴⁵ Ba wu ei pupu, wumb pei kanpi nipi, eim wumb mulnjung konu eŧe, pei kanpi, ek pol topu ngum. Yi miŧ erang Jiisas eim konu endi kanpi nim, wumb pei mulnjung konu tuk ba pinerim mon. Eim andaring minj muŧum konu orung wumb mulnjung wumb konu eŧe orung orung wumb pei eim kin onjung.

Jiisas Wu Endi Simb Angil Eŧe Embil Dinga Pinerang Er Ka Erim

(Masyu 9:1-8, Luk 5:17-26)

2 Nga kunum kopur o pang, Jiisas Kapaniyam mei konu eŧe nga orung om. Wumb Jiisas piinjing ni, eim ngii konu eŧe muŧum. ² Nga wumb pei kuŧou tunjung. Pe ngii konu eŧe piki topu, poru nim. Ngii onduŧ eŧe konu endi wii sinerim mon. Nga Jiisas eim ek ka nipi wumb ngum. ³ Wumb wu endi ening pim wu endi eim muŧum konu tu wunjung. Wu ei miyem kuŧang eim embil dinga pinerim. Wu kapil kapil ening pim wu ei, ko wuk tu wunjung. ⁴ Konu eŧe wu amb pei piki tum. Pe wu ei tuk Jiisas muŧum konu tuk tu wungii pinerim. Pe Jiisas muŧum konu orung, ngii engimb tok altap ninjing. Pe wu miyem kuŧum wu nge peŧ eŧe kindik mani kindnjing. ⁵ Pe Jiisas wumb pii gii pim ei kenim. Kanpi kin, ening pim wu ei kin yi nim, "Kingnan, na nim of kis kil ngop si kindind." ⁶ Pe men mon poŧmun wumb mulnjung. En enim noman eŧe ek dinga ni piinjing. ⁷ "Nimbil of erang wu ei Gos ek buŧ morung?" ninim. Nipi, "Eim Gos ek ambilim," a ninjing. "Wu endi of kis kil ngopu, si kindnermba mon! Ei Gos nge kongun minj paŧim," pa yi ninjing. ⁸ Noman kis piik wu kei en enim noman tuk eŧe, Jiisas piipi, eim ek yi nipi ngum, "Nimbil of erang enim noman tuk eŧe yi piinmin?" ⁹ Nipe ek endi nga embin pinaŧim? Na yi nimbii, 'Nga nim of kis kil nop, si kindmbii' ei min, 'Nga nim peŧ sikin, angkin pui!' a nimbii? Ei enim of embin ei enim kin paŧim min? ¹⁰ Ba na minj ek nemb eim ka moŧang, enim na pii poŧ tungii! Wu kingam ei noman dinga mei eŧe paŧim ei kapŧi, of kis kil ngumba." Pe ek nipi, wu ei simb angil kis muŧum wu ei ngopu, yi nim. ¹¹ "Na nim ek nipi ngond, nim peŧ sikin angkin, ngii konu pui!" ¹² Wu ni wumb mulnjung konu sikir angpi, peŧ sipi, pum. Pe wumb pei puku sinjing. Sik kin, Gos embe ambil tonu kindik yi ninjing, "Ok sin jep of ei nge endi kinenjpin," pa yi ninjing.

Jiisas Liwai Wii Tum

(Masyu 9:9-13, Luk 5:27-32)

¹³ Jiisas nga noŧ gop eŧe endim. Wumb tiŧap owundu endi eim muŧum konu eŧe kuŧou tok onjung. Pe Jiisas eim Gos nge ek ka nipi wumb ngum. ¹⁴ Pe eim andpi pupu, Liwai, Alpiyas nge kingam kenim ni, ku takis siŧim wu ngii konu eŧe muŧum. Pe Jiisas eim ek yi nipi

ngum, "Nim na ond konu ete ekii se oi!" a nim. Neng kin, eim angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁵ Jiisas Liwai ngii konu ete muṭpu, kuni num. Nopu, wumb takis siṭmin wumb kin oṭ kis eṭmin wumb pei, Jiisas kin kuni nunjung. Jiisas nge ekii siṭmin wumb eim kin kuni nunjung ku. Nga yi miṭ wumb kanim kanim pei Jiisas puṭum konu ete, ekii se puṭmun ku. ¹⁶ Nga wumb lo ek piṭmin wumb nge mon ek puṭmun wumb kenjing ni, Jiisas eim wumb ku takis siṭmin wumb kin wumb oṭ kis eṭmin wumb kin, Jiisas kuni ende nopu muṭum. Pe wumb ombu ek nik, Jiisas nge ekii siṭmin wumb kin ninjing, "Nimbiṭ erang Jiisas wumb ku takis siṭmin wumb kin, wumb oṭ kis eṭmin wumb kin, kuni ende nonmun?" ¹⁷ Jiisas ek ei piipi pendpi kin, eim ek nipi wumb ngum, "Wumb ening paṭim wumb ond mong piṭmin wumb moṭum konu ete puṭmun. Wumb ening pinaṭim wumb, ond mong piṭmin wumb moṭum konu ete punaṭmin. Na wumb kun ka moṭmun wumb kin onenj mon! Na mani opu, wumb oṭ kis eṭmin wumb kin onj; enim noman ak tok piingii," pa yi nim.

Kuni Si Kindik, Gos Ek Ka Nik Ngoṭmun
(Masyu 9:14-17, Luk 5:33-39)

¹⁸ Kunum endi Jon nge ekii siṭmin wumb kin lo ek piik ekii siṭmin wumb kin kuni mowii mulnjung. Muṭangin kin, wu kopur ok Jiisas kanik yi ninjing, "Nimbiṭ oṭ erang Jon nge ekii siṭmin wumb kin lo ek piik ekii siṭmin wumb kin kuni mowii moṭmun? Ba nim nge ekii siṭmin wumb ei kuni mowii mulaṭmin." ¹⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sim, "Eim kan noṭum wumb pei wu endi amb simba erim kunum ei, enim kuni ende nunerngii min? Pe wu ei en enim kin ende molk kin, kunum ete kuni si kindnerngii mon. ²⁰ Ekii se wu ei angit sengit poru nimba kunum, ei eim kan noṭum wumb kin tep to mulerm-ba. Nimbiṭ erang wumb eim sik orung sipi enjing kunum ete, eim kan noṭum wumb kuni ei kapli mowii muṭngii."

²¹ Jiisas ek ekin nga yi miṭ nim, "Wu endi alap konj tilarpi endi sipi, tukpu ete pandi tum kin, konduk ei eim yi miṭ erim kin konduk ei piltan tumba. Alap konj ei opu kembis, ba kon ok nge piltan topu kis mondpu tukpu owundu ermba. ²² Wumb ond mong wain noṭ sik ming konj ete kindiṭmin. Nimbiṭ erang noṭ wain ei dinga eṭim. Nga ming ok nge tuk kindiṭmin ei noṭ wain dinga tor opu ming gaṭ toṭum. Pe noṭ wain ming gaṭ tang, noṭ wain mei ete pum." Ek ei yi miṭ ninim Jiisas ek ok nge kin konj kin ende pinermba nipi ek ekin yi miṭ tum.

"Kongun Kor Kunum Enerei!" Pa Ninjing.
(Masyu 12:1-8, Luk 6:1-5)

²³ Kor kunum Jiisas aka pin andṭam sim konu ete andpi pum. Pe Jiisas nge ekii siṭmin wumb eim kin tep tok punjung. Puk kin, kuni kopur aka pin puk andik sik nunjung. ²⁴ Pe lo ek piik ekii siṭmin wumb, Jiisas kanik ek dinga ninjing, "Piini! Kor kunum ete kongun mowii ninjing ba nim nge ekii siṭmin wumb oṭ ei nimbiṭ erang enmin?" ²⁵ Nga Jiisas ek nipi ngum, "Enim Deipis Gos

ek ka enim ger piinenjing min? Na ek ei nind, kunum ei eim kin eim wumb pei kuni sineririm kunum nind.

²⁶ Nimbiṭ erang Deipis kuni tang, Gos ngii ete nirik pum. Pang kin, kuṭmaṭ kaṭitim wu ei moṭpu bres sipi eim ngum. Ngang kin, Deipis sipi nga eim wumb kin bres ei nunjung ku." ²⁷ Jiisas ek nipi wumb ngum, "Gos kor kunum ei wumb paki tumbii nipi kor kunum sim. Ba wumb kor kunum paki tunerngii mon," yi nirim. ²⁸ "Yi miṭ wu kingam epin konu si kindpi mani mei ete opu tonu om; wu ei mendpiṭ kor kunum wu owundu muṭmba ku."

Kor Kunum Jiisas Wu Endi Angit Kis Muṭum, Er Ka Erim
(Masyu 12:9-14, Luk 6:6-11)

3 Jiisas men ngii konu ete nga nirik pum. Wu endi muṭum wu ei, angit orung kis moṭpu, miyem kuṭii erim. ² Wumb Jiisas muṭum konu kanik mulnjung. Kor kunum Jiisas wu ei er ka ermba min mon, ni kanik mulnjung. Molk kin, kunum ete en enim Jiisas kin kos ermin ni piinjing. ³ Jiisas ek nipi wu ei angit kis muṭum wu ei kin ngum, "Nim ya wa!" pa nim. ⁴ Jiisas ek nipi wumb pei ngum, "Sinim kor kunum oṭ ka ermin ei kapli min? Sinim kor kunum epi kis ermin ei kapli min? Sinim wumb to kundmun min paki tamin ka muṭngii min?" Ba wumb ek nik orung kindnenjing mon. ⁵ Jiisas wumb mulnjung konu orung orung kind kenim. Kanpi kin, eim popuṭ sim. Nimbiṭ erang Jiisas wumb kanpi wumb noman tuk ete piim. Wumb noman tuk ete dinga peng, wumb pii gii ninenjing ei eim piim. Pe Jiisas ek nipi wu ei angit kis muṭum wu ei ngum, "Nim angit tun kindii!" nim. Pe wu ei angit tun kindang kin, nga kapli ka erim. ⁶ Lo ek piik ekii siṭmin wumb ok punjung. Puk kin, Eros wu owundu wumb mulnjung konu kuṭou tunjung. Tok kin, en enim ek ni piik piik erik Jiisas tumun ni piinjing.

Wumb Pei Jiisas Ekii Sik Endnjing

⁷ Jiisas kin eim ekii siṭmin wumb konu ei si kindik, noṭ gop muṭum konu ete punjung. Pe wumb pei Jiisas pum konu ete ekii se punjung. Wumb Galilii konu ete kin, Juriya konu wumb kin pei punjung. ⁸ Pe Jerusalem konu ete wumb kin Erumiya konu ete wumb kin, noṭ Joran orung, Taiya konu kin Sairon konu ete wumb, pei Jiisas erim oṭ, ei piik pendik Jiisas muṭum konu onjung. ⁹ Pe Jiisas eim ekii siṭmin wumb kanpi yi nim, "Wumb pei moṭmun ei, na ambii gii ningii, ni piind. Wumb ei na ambii gii ningii, en enim noṭ kanu endi tu wangin kin, na kapli tonu pup muṭmbii," pa nim. ¹⁰ Pe wumb ening pim wumb ei, Jiisas ambii gii ninjing. Wumb Jiisas ngenj ete embiṭmin nik enjing. Nimbiṭ erang, ok Jiisas wumb ening toṭmun wumb ei er ka eṭim ni piik onjung. ¹¹ Nga wumb gui kis Jiisas kanik kin, enim gopsing pii polk molk kin, ek dinga tangk yi ninjing, "Nim Gos nge kingam moṭun!" pa ninjing. ¹² Pe Jiisas ek dinga nipi ngum, "Enim gui kis, na embe ete ek ni tor kindnerngii mon!" pa nim.

Jiisas Ek Se Anditmin Wumb Engki Nga Taŕ Topu Kind Mundum

(Masyu 10:1-4, Luk 6:12-16)

¹³ Pe Jiisas komung endi eŕe tonu pum. Pupu kin, eim kin muŕngii wu ombu to tonu kindmbii ni piipi kin wii tang, onjung. ¹⁴ Nga eim wu engki nga taŕ wumb nipi tonu kind mundpu wumb, ei eim kin muŕngii nipi tonu kind mundum. Eim ekii siŕmin wumb kindang, "Na ek ka ningii," nipi kindang nge punjung. ¹⁵ Jiisas noman dinga ngamb kin, "Gui kis wumb kin moŕmun ei tor kindngii!" pa nim. ¹⁶ Wu engki nga taŕ topu mundum wumb ei yi miŕ: Saimon, embe eipi endi ngum embe ei Piisa nim. ¹⁷ Pe nga Sependii nge kingam Jeims angim Jon wu taŕ embe eipi endi sipi ngum, embe ei Bonesis. Embe puŕ yi miŕ nim, "Kupu muŕ ek tangitim," embe ei sipi ngum. ¹⁸ Pe nga Endru kin Pilip, Basolomu, Masyu, Tomas, Alpiyas nge kingam Jeims, Tariyas, Saimon Silas. ¹⁹ Nga wu Juras Eskeriyas konu eŕe wu, ei eim Jiisas sipi opu orung wumb kin ngum.

Wumb Ek Nik, "Jiisas Nim Biyelsipul Kin Kongun Ende Erngit," Pa Yi Ninjing.

(Masyu 12:22-32, Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Nga Jiisas ngii konu eŕe pupu kin, nga wumb pei ok kuŕou tunjung ku. Yi erangin kin, Jiisas kin eim ekii siŕmin wumb kuni nungii nge kunum endi sinerim. ²¹ Nga Jiisas nge tiŕap ende wumb ek ei piinjing. Piik, ok kin "Jiisas simin," nik onjung. Wumb ei ek yi ninjing, "Eim wulu punum," ninjing. ²² Wu num kombur lo ek piik nik tep eŕmin wumb ei Jerusalem konu eŕe molk mani onjung. Ok yi ninjing, "Gui kis Biyelsipul Jiisas eim kin tuk mulnjung. Ei eim gui kis owundu nge noman dinga ei gui kis pei wumb tuk moŕmun ei, to tor kindim." ²³ Jiisas eim wumb mandi, "Wei!" nim. Jiisas ek ekin kopur topu wumb ngopu yi nim, "Yi miŕ Seisen eim kapŕi Seisen to mani kindmba min?" ²⁴ Yi miŕ, king endi moŕpu eim wumb tiŕap palsik taŕ erik, "Opu erei!" nimba. Kapŕi, tiŕap ei dinga simba min? Ei dinga sinermba mon! ²⁵ Pe ngii ende beltik en enim opu erngii. Erangin kin, ngii eŕe dinga engnermba mon. ²⁶ Pe Seisen eim wumb kin opu orung eim kin kapŕi Seisen eim dinga pupu mulermba mon. Eim poru nimba. ²⁷ "Pe Jiisas ek ekin ei yi miŕ nim, "Wu endeim eim pupu, wu king owundu ngii endi epi simba miŕ pinaŕim mon. Simba, pim kin yi ermba. Wu owundu ei kan ngo pendpi, epi ei kapŕi simba. Yi miŕ erpi nim kin, wu num ei epi ngii nirik muŕum, epi sipi ngii er kis mondpu simba," pa yi nim. ²⁸ Jiisas yi nim, "Na ek keimi nind. Gos wumb pei kapŕi oŕ kis kil ngo si kindmba. Si kindpi, wumb kin ek buŕ morung niŕmin wumb ombu pei kapŕi kil ngopu si kindmba," pa yi nim. ²⁹ "Ba wu endi Gos Gui Ka ek buŕ morung nipi, to mani kindmba wu ei, Gos eim oŕ kis ei kil ngopu si kindnermba mon mendpiŕ. Pe yi ku sinim wumb endi ek yi ninermin ek ei, nga pepi tonu omba paŕim wu ei, oŕ kis ei poru ninermba mon; kunum

kunum pep muŕmba," pa nim. ³⁰ Nimbiŕ erang wumb ek yi ninjing, "Jiisas gui kis nge dinga eim kin moŕang paŕim," pa ninjing.

Jiisas Mam Kin Angim Noŕ

(Masyu 12:46-50, Luk 8:19-21)

³¹ Kunum eŕe Jiisas mam kin angim noŕ ok, andaring enginjing. Angk kin ek ni kindik, "Jiisas anda omba," pa ningii. ³² Wumb pei Jiisas muŕum konu orung orung mulnjung wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, "Nim manim, ainim, angnim noŕ ok kin andaring molk kin, nim wii tonmun." ³³ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbiŕ oŕ enim? Wumb nii na angnan, manan noŕ moŕmun, ei enim piinmin min?" ³⁴ Jiisas orung orung kind kenim ni, wumb eim muŕum konu orung orung pei mulnjung. Jiisas ek yi nim, "Ya kind kinei! Wumb ya mandi moŕmun, wumb ei na manan, angnan noŕ moŕmun," pa yi nim. ³⁵ "Wumb endi eim Gos nge noman eŕe ekii sipi erim kin, wumb ei na manan, einan, engnan noŕ miŕ muŕmba."

Wu Kuni Emb Telim

(Masyu 13:1-9, Luk 8:4-8)

4 Nga Jiisas kongun nga erpi wumb kengip ek ngopu konu noŕ gop wer eŕe nipi ngum. Nga Jiisas muŕum konu wumb pei ok kuŕou tunjung. Tangin kin, Jiisas noŕ kanu endi eŕe tuk pum. Jiisas pupu noŕ kanu eŕe moŕang kin, noŕ kanu ei pupu tuk noŕ gop eŕe pim. Wumb pei noŕ gop muŕum konu wer eŕe mandi mulnjung. ² Pe Jiisas eim ek ekin pei to wumb ngopu ek yi nipi wumb ngum. ³ "Enim piyei! Wu endi kuni mong pei sipi aka pin kindim. ⁴ Kindim, kuni mong kopur ei ok andŕam eŕe mani pum. Pang kin, kuni ei kei ok nunjung. ⁵ Pe nga kuni mong kopur ku muŕum konu eŕe mani pum mei eŕe, aninga pim konu eŕe, kuni mong ei sikir tonu om. ⁶ Nga eni tonu wang kin, kuni mong ei kuŕii erpi kuŕum. ⁷ Nga kuni mong kopur ei ond guimbin muŕum konu eŕe pum. Pupu kin, tonu omba konu sinerim. Sinerang kin, ond guimbin to mani kindang, mong tunerim. ⁸ Pe nga kuni mong kopur mei ka sim konu eŕe pum. Kuni mong ei tonu opu, kuni mong ka tum kuni mong ei, tonu opu, kuni mong 30 aninga kopur tum. Nga tum ei kuni mong kopur 60 pei miŕ tum. Nga tum, pii keŕpi topu ond kirang engin tumba er muŕum ei 100 pei tum. ⁹ Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangŕi!"

Jiisas Ek Ekin Toŕum Miŕ

(Masyu 13:10-17, Luk 8:9-10)

¹⁰ Ekii se Jiisas eim mendpiŕ muŕum. Pe Jiisas ekii siŕmin wu engki nga taŕ mulnjung wumb kin tep tok moŕangin wumb ei, Jiisas kii sik ninjing, "Nim ek ekin ei er ton miŕ nenj?" a ninjing. ¹¹ Jiisas ek yi miŕ ni wumb ngum, "Gos koi er nim ek ei nge, Gos wumb top erpi muŕum ei, enim kin andan top konu enim pei ngond. Ba wumb anda moŕmun wumb ei, na nge ek ekin ei minj piik moŕmun. ¹² Yi miŕ,

'Ger piinjing, ba epi ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pułe ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pułe ei pii poł tunenjing mon ku. Mon pim kin, wumb ek ei pii poł tok kin, noman ak tok enjing kin, Gos en enim oł kis ei kil ngopu si kindmba.'"

Ek Ekin Kuni Mong Yi Mił Tum

(Masyu 13:18-23, Luk 8:11-15)

¹³ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim ek ekin ei piinanmin min? Pe nga enim ek ekin eipi pei er piingii mił nenj? ¹⁴ Wu endi kuni mong tetim wu ei, Gos nge ek ka ei tetim. Tałpi, kuni mong ei Gos nge ek ka mił mołum. ¹⁵ Nga kuni mong kopur andłam ełe pim mił ei, wumb Gos ek ka yi mił piinjing. Piik kin, wumb ek ei piinjing kunum ełe mendpił, Seisen sikir opu, Gos ek ka ei to ak topu eipi kindim. ¹⁶ Nga kuni mong kopur pupu mei ku mołum konu pupu sikir tonu opu yi mił pimba," pa nim. "Wumb yi mił enmin wumb ei, Gos ek ka sikir piik sik kin, ka ka piłmin. ¹⁷ Ba en enim dumbuł ei pinerang mulnjung kin, kunum aninga kopur mułangin kin, pe wumb kombur Gos ek ka to mani kindangin kin, oł embin tui tonu wang kin, wumb ei nge pii gii ei sikir to kis ermba. ¹⁸ Pe nga wumb kopur yi mił mułangin kin, kuni mong kombur ond guimbin mołum konu ełe mani punjung ei tonu omba erim; ba ond guimbin ei to mani kindim. ¹⁹ Ba wumb pei ya mani mei ełe epi ei noman to piinjing. Piik kin, ku ni epi ei noman kulk, nga ya mani mei ełe epi ei pei bun bun kulk yi enjing epi ei Gos nge ek ka ei to mani kindipi pandi tum. Wumb ei kuni mong ka wii mił endi tunerim mon. ²⁰ Ba wumb kombur Gos ek ka piik sik kin kuni mong mił mei ka wii ełe mani pum. En enim noman tuk ełe kindnjing ek ka ei kindik ei, ambił gii ninjing. Pe kuni mong ei tonu opu kuni mong 30 mił aninga kopur tum. Nga tum kuni mong ei kopur pei 60 mił tum. Nga tum kuni mong ei pii kełpi topu ond kirang engin tumba er mołum ei 100 pei pei tum."

Ek Ekin Ełe Dup Alam Kalk Peł Mandring Pendnałmin

(Luk 8:16-18)

²¹ Nga Jiisas ek ekin endi nipi ngum, "Wu endi dup alam kałpi, sipi mani peł ełe min kuni ming endi mandring pendmba min? Mon; ba wu ei dup kałpi sipi tonu peł ełe pindang, tiłang erang wumb nirik ngii konu ełe mułangin kin, kałpi kan kun erngii," pa nim. ²² Epi pei koi er mołum epi ei, ekii se pei peni ełe tor omba. Nga wumb pei sik ok ei er mołmun epi ei, ekii se peni ełe tiłang erang enim kenjingii. ²³ Pe wu endi kom pim kin, kapłi wu ei eim kom se piyangłi.

²⁴ Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim ek piik ek ei pii kun erngii," pa nim. "En enim ek ei piik pendik wumb eipi nik ngangin kin, Gos enim noman ełe ek ka ngumba. Wumb kopur epi aninga se mułngii ei, Gos nga ngumba. Ei pułe yi mił pałim. Wumb kopur Gos ek aninga ambił gii nik mulnjung kin, Gos wumb ei noman ełe eim Gos ek pei ngumba. Pe wumb kombur ek aninga ei nik wumb eipi endi ngunarik mulnjung kin, Gos ek ei topu tor kindmba," pa nim.

Kuni Ek Ekin Topu Nim

²⁶ Jiisas ek ekin endi nga nipi wumb ngum, "Gos eim wumb tep enim yi mił, wumb kopur enim kuni mong aka pin kindnjing. Kindangin kin, kuni mong tonu opu kuni mong tum. ²⁷ Kunum kunum emii peng, wu ei or pałim. Tinga, wu ei eim wii andpi mołum. En enim kuni mong tałim ei, połpu tonu opu owundu ermba mił nenj? Wu ei eim ei pii poł tunatim mon. ²⁸ Nga mei eim erang kuni tonu opu, onguł tum. Topu, kuni mong topu onguł kumna tum. Topu, nga muł mondpu kin ekii se kuni mong tum. ²⁹ Ba ekii se kuni mong topu owundu erim. Erang, kuni simba kunum mandi erang kin, wumb sikir tui kapera sik kiłip tołmun."

"Kuni Embe Endi Maser," Pa Niłmin

(Masyu 13:31-32,34, Luk 13:18-19)

³⁰ Jiisas ek nipi wumb ngum, "Na kapłi Gos sinim tep enim ei nip ngamb, enim kapłi piingii min? Pe nipe ek ekin endi enim piingii, ek ei nemb piingii min mon?" ³¹ Gos eim wumb tep ka erang wumb pei tonu ołmun ei, yi mił kuni mong embe maser, niłmin. Kuni mong maser ei ya mei ełe kuni mong ei endi ende mił mon. Kuni mong ei kembis wii, wumb mani mei ełe taltmin. ³² Kuni mong ei talk poru nengin kin, pe kuni mong tonu opu, kuni kopur to mani kindim. Kuni maser ond kirang owundu ngołum. Kapłi, kei ombu emin ełe ok ond kirang ełe ngii takik jii niłim konu ełe mołumun."

Jiisas Ek Nim, Ek Ekin Minj Nim

³³ Jiisas ek ekin pei nipi wumb ngum, ek ei ek ekin minj nipi wumb ngum; wumb noman piingii mił nipi ngum. ³⁴ Jiisas ek ekin minj topu nipi wumb ngum. Ek endi kun nipi tuk kindnerim mon; ek ekin minj nipi ngum. Jiisas nge ekii siłmin wumb mendpił mulnjung kunum ełe, ek ei pułe nipi eim ek ekii siłmin wumb nipi ngum.

Jiisas Ek Nipi, "Pop Owundu Tum Ei Poru Nengłi," Nim.

(Masyu 8:23-27, Luk 8:22-25)

³⁵ Kunum ełe pou neng, Jiisas ek nipi eim ekii siłmin wumb kin nipi ngum, "Sinim noł gop ełe orundung pamin!" nim. ³⁶ Pe wumb pei mulnjung konu ełe si kindik pendik, Jiisas noł kanu mołum konu ełe, Jiisas ekii siłmin wumb tonu puk punjung. Nga noł kanu kombur ouni punjung ku. ³⁷ Nga konu pop owundu endi tum. Pe noł kanu ełe noł tuk pupu kin, noł piki tumba erim. ³⁸ Ba Jiisas noł kanu orung peng kiłandi erpi pim. Peng kin, eim ekii siłmin wumb Jiisas a nik wii tunjung, "Ek mon wu, sinim kułmun pałim ei, nim sin kin piin min mon?" pa ninjing.

³⁹ Pe Jiisas konj angpi, konu pop ek dinga wii nipi ngang, pop poru nim. Pe eim ek nipi noł ngum, "Noł nim mani pui!" pa yi nim. Neng kin, noł mani pang, pop poru nim. Pe noł tunarpi wii sim. ⁴⁰ Nga Jiisas ek nipi eim ekii siłmin wumb ngum, "Enim nimbił erang

tungu enmin? Enim nimbit erang enim nga pii gii ninjing?"⁴¹ Pe en enim ek nik piik enjing, "Wu ei noman dinga ei erpi sim mit nenj? Yi mit not kin pop kin eim ek piikit pendkit mani pupu poru ninim," pa ninjing.

Wu Endi Gui Kis Tuk Molang, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 8:28-34, Luk 8:26-29)

5 Jiisas ekii silmin wumb kin not gop orundung punjung. Puk kin, mei Genesares konu ete wumb nge mei.² Pe kanu ete tor wangin kin, wu endi gui kis pim endi, sikir opu Jiisas kenim. Kanpi, wu ei kom ku tukpu wumb salimin konu molpu om.³ Wu ei eim or guimeng ku tukpu ete palitim. Wumb wu ei kin kan sen to pendngii ei, dinga kapli enermba mon.⁴ Yi mit kunum kunum wumb kan sen simb angit ouni to penditmin ei, topu kitip tolum. Eim wu dinga wii molpu kin, wu kombur wu ei kapli kan tunerngii mon.

⁵ Kunum emii peng, tinga, kunum kunum eim tonu komung nin ku guimeng ete minj molulum. Eim kunum kunum wii dinga topu, eim ngenj ku ete topu, yi minj elim.

⁶ Nga wu ei Jiisas konu turii opu kenim. Kanpi kin, eim sikir opu, eim mong gopsing pii pulum.⁷ Eim wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos kingam mendpit. Gos ei tonu molpu wu dinga owii molum ei, nim na kin nipe of enjii?" pa nim. "Na ek keimi nip, Gos embe ete nind ei, nim na kin ngenj kumbii nga ngunenjii!" pa nim.⁸ Nimbit erang wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum? Ngang kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim gui kis, nim wu ei kin si kindkin pui!" pa nim.⁹ Jiisas wu ei kii sim, "Nim embe nii?" a nim. "Na embe opu ond wumb; nimbit erang sin pei molmun," pa nim.¹⁰ Wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum, "Nim gui kis pei mei ete molum to tor kindnenjii mon!" pa nim.

¹¹ Pe kung pei tonu komung ete kuni nok muljung.¹² Pe gui kis pei wii tok ek dinga nik Jiisas ngunjung, "Jiisas, nim ni kindan, sin pupun kung molmun konu ete tuk bin," pa ninjing.¹³ Pe Jiisas kapli neng kin, punjung. Gui kis pei ei wu ei kin si kindik punjung. Puk kin, kung muljung konu ete tuk punjung. Pe kung dinga wii sikirik puk, konu kis endi sim konu punjung. Kung pei 2,000 yi mit muljung puk, not gop mani puk kolk poru ninjing.¹⁴ Pe wumb kung tep enjing wumb, of ei kanik kin en enim tungu puk, konu owundu sim konu puk, wumb kanik, ek ninjing. Nengin kin, wumb ei puk of ei kenjngii.¹⁵ Nga wumb ei Jiisas mutum konu ete ok, wu ei kenjing. Wu ei ok gui kis pei eim kin muljung; ba pe eim alap talpi kin eim noman ka seng mutum. Nga wumb wu ei kanik kin tungu enjing.¹⁶ Nga wumb kung tep enjing wumb epi ei kanik kin wumb eipi kin pot tok yi ninjing. "Ok, gui kis wu ei kin mutum; ba pe eim wumb kin molpu pum. Nga gui kis ei pei kung kin tuk puk kin kolk poru ninjing."¹⁷ Pe nga wumb Jiisas kin ek dinga nik, "Nim mei ete sikin, mei eipi endi punjii," pa ninjing.

¹⁸ Pe Jiisas kapli not kanu ete tonu pum kunum ei, wu endi ok gui kis tuk mutum wu kii dinga sipi, "Na nim

kin bii," nim.¹⁹ Ba Jiisas wu ei kin mon nirim. Nipi kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim nge ngii konu wumb titap ende molmun konu ete pui! Nim pukun, Owundu of erim ei, wumb kankin Owundu eim nim kin kaimb piipi ngum, ek ei wumb kin ninjii," pa nim.²⁰ Pe wu ei pupu kin Diikapolis konu ete pupu, Jiisas eim kin erim mit ei wumb konu orung orung wumb pei kanpi ek ni tor kindpi pum. Pang kin, wumb ek ei piik kin, wumb ei noman embin tok piinjing.

Men Tolmun Wu Owundu Endi Amblam Kulang Kin, Jiisas, "Engnjii," Neng, Angpi Pum.
(Masyu 9:18,19,23-26, Luk 8:40-42, 49-56)

²¹ Pe nga Jiisas not kanu ete pupu, nga not orung pum. Pupu kin, Jiisas not gop wer ete mutum kin, wumb pei eim mutum konu kulou tok onjung.²² Pe wu owundu endi men ngii kongun tep elim wu endi, ei eim embe Jairas. Wu ei Jiisas mutum konu opu kin, Jiisas simb ete mong gopsing pii potpu ngum.²³ Pe eim kii dinga sipi yi nim, "Na ambilnan pe mandi kulmba enim. Nim okun, eim ngenj ambitan, eim nga konj kindpi mutmba," pa nim.²⁴ Pe Jiisas wu ei kin pum. Pupu kin, wumb pei Jiisas pum konu ete ekii sik punjung ku. Yi mit peng kin, wumb Jiisas mutum konu piki topu pim.

²⁵ Nga amb endi konu ete molulum amb ei, eim miyem gu nitim. Nitim, amb ei eim miyem opu pupu mutang mutang kung ngii angit orung orung nga tal o pang mutum.²⁶ Nga amb ei ngenj kumbii pei ko wupu kin, ond mong ngolmun wumb pei amb ei kenjing. Kanik kin, eim ku pei ngang sik, ba eim ening poru ninerim mon. Nga eim ening kis nga piram palitim.²⁷ Nga amb ei Jiisas of kanim kanim erim mit piipi kin, Jiisas mutum konu ete om. Wang kin, eim wumb pei Jiisas mutum konu ete kulou tunjung konu ete opu Jiisas nge konduk bul morung ete embitim.²⁸ Nimbit erang, amb ei eim yi ni piim, "Na Jiisas konduk ete embilamb kin, na ening poru nimba," ni piim.²⁹ Yi mit erang kin, eim miyem kolpu sikir poru nim. Nipi, eim ngenj tuk piim ni eim miyem ening poru nim kin, ka mol, ni piim.³⁰ Pe nga Jiisas yi piim ni, eim noman dinga kopur tor pum. Pupu kin, Jiisas eim kan orung kindpi wumb pei kanpi ek yi nim, "Wumb nii endi na konduk embitim?"³¹ Jiisas ekii silmin wumb ek nik Jiisas eim ngunjung, "Nim kan! Wumb pei piki tonum. Nim nimbit erang wumb endi na konduk embitim nin?"³² Jiisas kanpi orung kind, wumb kanpi kin wumb nii endi enim ni piim.³³ Ba amb ei eim piim ni, epi ei Jiisas kin enim ni piipi kin, tungu erim. Amb ei opu Jiisas mutum konu ete ming gopsing pii pulum. Potpu kin, eim ek keimi pei nipi Jiisas ngum.³⁴ Nga Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, "Ambitan, nim pii gii je, nim er ka enim. Nim pukun, noman ka seng kin, mutnjii. Nim ening ei poru neng, ka molun," pa yi nim.

³⁵ Pe Jiisas ek ei nipi mutang kin, wu owundu endi men ngii tep elim wu, ei eim wumb kombur onjung. Ok kin, ek yi ninjing, "Nim ambil ei koltum. Nimbit erang nim ek mon wu noman embin nga ngon?" pa

ninjing. ³⁶ Jiisas ek ei kom se piinarpi kin, ba Jiisas ek nipi men ngii tep eřim wu ei ngum, "Nim ek ei piikin, tungu enenjii mon; ba nim pii gii nikin mulnjii?" pa nim. ³⁷ Nga Jiisas eim wumb eim ba konu punerngii. Wu Piisa kin Jon, Jeims angim kin wu kei minj tep tok pungii. ³⁸ Nga wu kei puk, men ngii tep eřim wu ngii konu eře punjung. Puk kin, Jiisas kenim ni, wumb ke dinga owundu ninjing. ³⁹ Pe Jiisas ngii nirikring pupu, eim ek nipi wumb ngum, "Nimbiř erang enim ke dinga wii nik mořmun? Ambii ei mendpiř kulerim mon ba eim or miř palim," pa nim. ⁴⁰ Nga wumb ei eim kin tokuř enjing. Pe Jiisas wumb pei topu tor kindim. Kindpi kin, arim mam kin, Jiisas ekii siřmin wu tekliki kin, nirik puk, ambii ei pim konu eře punjung. ⁴¹ Pe Jiisas ambii angii eře ambii pi yi nim, "Taliisa kum!" Ek ei puře yi ninim, "Ambii kembis, na ek nip ngond, nim ang!" ⁴² Neng kin, sikir ambii kembis ei angpi tonu om. Eim kung ngii engli nga tař mendpiř. Wumb oř ei kanik kin, puku sinjing. ⁴³ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, "Enim wumb oř end ei kanik kin ek ninerngii mon! Enim kuni endi sik, ambii kembis ei ngei!" yi nipi wumb ngum.

Nasares Konu Eře Wumb Jiisas Buř Ngunjung

(Masyu 13:53-58, Luk 4:16-30)

6 Jiisas konu ei si kindpi, eim nge mei konu eře pum. Jiisas ekii siřmin wumb, Jiisas pum konu eře ekii sik punjung. ² Nga kor kunum endi Jiisas pupu, men ngii eře Gos ek nipi, wumb ngum. Ngopu, wumb pei Jiisas eim ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, wumb ek yi ninjing, "Wu ei ek ei jiiř sim?" a ninjing. "Eim noman dinga ka ei jiiř miř sim? Pe eim jep oř ei erpi, owundu miř enim!" pa ninjing. ³ "Pe wu ei ngii takpi eřim wu min? Nga eim Maria kangii, angim Jeims kin, Joses, Juras, Saimon, aim kin ya sinim kin mořmun min?" Yi nik kin, noman kis piinjing. ⁴ Pe Jiisas ek nipi, wumb ngum, "Ek keimi, ni tor kindiiřim wu nge embe konu pei punum. Ba eim konu mendpiř, eim miyem ende wumb nge ngii konu ei embe pinalim mon!" pa nim. ⁵ Nga eim jep oř endi eim konu eře ermba kapři enanim mon; ba eim wumb kombur ening tumb wumb ei ambii pi, er ka erim. ⁶ Nga eim noman embin sipi yi piim. Nimbiř erang wu amb eim kin pii gii ninanmin. Yi miř erang kin, pe eim pupu, mei konu orung orung andpi, eim Gos ek nipi, wu amb pei ngum.

Jiisas Nge Ekii Siřmin Wumb Engki Nga Tař Kongun Mok Topu Kindang Punjung

(Masyu 10: 5-15, Luk 9:1-6)

⁷ Pe Jiisas eim wu engki nga tař eim kin wii topu, "Wei!" nim. Eim wu tař tař ni kindang, punjung. Jiisas eim noman dinga ekii siřmin wumb ngum. Ngang kin, wumb gui kis tuk seng kin, tor kindngii nipi, wumb ei noman dinga ngum. ⁸ Eim ek nipi ekii siřmin wumb ngum, "Andřam pungii dolu epiř endi singii. Epi eipi endi sinerngii! Enim andřam turii kepii embilerngii! Enim kuni bres endi sinerngii! Nga kon endi sinerngii; nga ku endi sinerngii mon ku. ⁹ Ba enim simb kum kindngii! Kindik kin, nga enim konduk torung tař kind-

nerngii mon!" ¹⁰ Pe Jiisas ek nipi wumb ei ngum, "Enim puk konu endi tor puk kin, ngii endi nirik pungii. Puk kin, ngii eře minj pek wumb ek nik ngok, andik molk ekii se pungii. ¹¹ Pe enim konu endi pangin kin, wumb enim ek piinarik kin, nga enim sik nirik sinenjing kin kapři, en enim wumb ei si kindik pendik; konu eipi endi pungii. Puk kin, enim simb eře kuřman muřmba ei si kindik pungii. Yi miř erangin kin, wumb en enim eřmin oř kis ei kom se piingii," pa yi nim. ¹² Yi miř erang, pe Jiisas nge ekii siřmin wumb punjung. Puk kin, Gos ek ka ni tor kindnjing, "Enim wumb noman tuk eře ak tungii," pa ninjing. ¹³ Pe puk kin, gui kis muřum wumb ei gui kis tor si kindik, nga wumb kombur ening pim wumb ei, kopung kindik er ka erik punjung.

Jon Wumb Noř Pendpi Ngořum Wu Eim Kuřum

(Masyu 14:1-12, Luk 9:7-9)

¹⁴ Pe King Eros eim ek ombu eim piim. Nimbiř erang Jiisas nge embe konu pei andpi, kapři erim. Wumb kopur yi ninjing, "Jon wumb noř pendiiřim wu kuřum ni, nga angpi orung onum. Yi miř erang kin, pe Jiisas eim oř dinga yi miř enim," pa ninjing. ¹⁵ Ba wumb kombur eipi yi ninjing, "Elainja ok ek keimi ni tor kindiiřim wu ei pe onum," pa ninjing. Pe wumb kombur eipi yi ninjing, "Ei ek keimi ni tor kindiiřim wu ei miř, ek keimi ni tor kindiiřmin miř wumb ok mulnjung," pa ninjing.

¹⁶ Ba King Eros eim pii poř tunarpi, yi ni piim, "Wu ei Jon wumb noř pendiiřim wu, ok na eim peng kořmung enj ni, nga tonu onum," Eros yi ni piim. ¹⁷ Yi miř kumb ok, Eros wumb kombur kindang puk, Jon ambii gii nik, kan sen tok kan ngii eře kindnjing. Nimbiř erang, Eros amb Erosiyas eim angim Pilip nge ambim ei sim. ¹⁸ Yi miř kin, Jon ek nipi Eros ngum, "Nim wu angnim ambim sin, ei kapři enanim," pa yi nipi ngum. ¹⁹ Nga amb Erosiyas eim, "Jon to kundmbii," nipi piim, ba ei kapři enerim. Nimbiř erang, Eros eim Jon kin mund mong tang kin, sipi kan ngii kindim. ²⁰ Yi miř Eros eim yi ni piim, "Jon eim wu ka wii nin oř kun ka eřim wu mořpu kin, eim sipi kan ngii eře tuk kindim. Eim Jon ek piipi muřum, ei eim noman embin tum; ba eim Jon ek nim ei piipi ka piim.

²¹ Ba ekii se Erosiyas, Jon to kundmba nge andřam yi miř kan sim. Eros ei kuni owundu endi erim. Eim mam mengim kunum ei eim kuni erpi, wumb wu num eim kin, tep eřmin paki tunjung wumb kin, opu enjing wu num kin, Galilii wu num kopur eim kin mulnjung wumb ei kin kuni owundu endi erim. ²² Yi miř Erosiyas ambiiřam opu, non erang kin, pe Eros kin wumb eim kin kuni nunjung wumb eim kin noman ngunjung. Pe King Eros ek nipi ambii ei ngum, "Nim epi nipe sinjii? Ei nim na kin ek nen kin, piip na nim ngumbii," pa nim. ²³ Pe Eros ek keimi mendpiř nim, "Nim epi endi simbii nin kin, kapři na nim ngumbii. Na epi konu orung orung pei sařim ei, aninga orung na ngunjii nin kin, na kapři nim ngumbii," pa yi nim. ²⁴ Pe ambii ei eim anda pupu eim mam kii sim, "Na kii sip, epi nipe endi simbii?" a nim. Eim mam ek nipi ngum, "Nim pukun yi ninjii, 'Na Jon wumb noř pendpi ngořum wu ni peng sim-

bii," pa ninjii. ²⁵ Pe ambıt sikir pupu Eros wu num mułum konu om. Pe ek dinga nipi Eros ni ngum, "Pe minj na piind, nim wu Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei nge, peng sikin ming endi ełe tuk kindkin na ngunjii!" pa nim. ²⁶ Ambıt ei yi neng kin, wu num Eros noman embin tum. Ba eim yi piim ni, "Ok na ek dinga wii nipi tonu kindinj." Pe eim noman yi piim, "Wumb eim kin kuni nok mulnjung wumb, eim ambıt ei ek nim ei, to kindmba pinerim mon," ni piim. ²⁷ Pe sikir wu num Eros opu ełim wu endi kindang pupu, Jon topu, peng simba nge pum. Opu ełim wu ei pupu, Jon kan ngii mułum topu, peng kołmung tum. ²⁸ Nga wu ei Jon nge peng sipi, ming endi kind sipipi kin, ambıt ei ngum. Ngopu, ambıt ei sipi kin mam ngum. ²⁹ Pe kunum ełe, Jon nge ekii siłmin wumb ek ei piik, Jon ngenj ei sik kin, tukpu tunjung.

Jiisas Wumb 5000 Pei Mendpił Mulnjung Ei Kuni Ngum (Masyu 14:13-21, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

³⁰ Jiisas nge ek se andiłmin wumb orung ok, Jiisas kin kułou tunjung. Ok kin, ek poł tok, en enim enjing mił nik Jiisas ngunjung. Ngok kin, ek wumb kanik ninjing mił ok, Jiisas kanik ninjing ku. ³¹ Yi mił, wumb pei ok kin punjung kin, Jiisas kin ek se andiłmin wumb kin kuni nungii kunum endi sinerim. Pe Jiisas ek nipi eim ek se andiłmin wumb ngum, "Sikir, sinim wumb mulenjing konu endi pamin! Wei! Sinim pupun kor aninga mułmun," pa nim. ³² Pe nga noł kanu endi sik puk, wumb mulenjing konu ełe en enim minj puk mulnjung.

³³ Pe wumb pei kenjing ni Jiisas ek se andiłmin wumb kin, noł kanu ełe punjung. Puk kin, wumb konu owundu nge wumb orung orung onjung. Wumb kanik, noł orundung sikir puk, orung tor puk mułangan kin, Jiisas ek se andiłmin wumb kin noł kanu ełe tor onjung. ³⁴ Pe Jiisas orung tor pupu kenim ni, wumb pei onjung wumb ei Jiisas kaimb piim. Wumb ei kung siipsiip mił, wumb tep ełim wumb endi mulerim. Nga Jiisas eim kengpi ek pei pułgun mondpu, nipi wumb ngum.

³⁵ Nga eni mani ba erang kin, Jiisas nge ek se andiłmin wumb ok, Jiisas kanik, ek yi ninjing, "Konu orung wumb mulenjing konu mołpun kin, eni mani ba enim.

³⁶ Nim wumb kindan pangin kin, puk konu eipi eipi puk, en enim kuni top tungii," pa ninjing. ³⁷ Ba Jiisas ek nipi eim nge ek se andiłmin wumb ngum, "En enim kuni wumb ei ngangin, nungii." Pe en enim yi ninjing, "Sinim ku pei 200 mił sipin, bres top ermin, ei kaplı ermba min?" pa ninjing. ³⁸ Nga Jiisas ek nipi ek se andiłmin wumb ngum, "Enim bres nimerii sałim? Enim puk kinei!" Kanik poru nik, ek yi ninjing, "Sin bres angıł orung kin, omu tał sałim," pa ninjing.

³⁹ Jiisas ek dinga nipi ngum, "Wumb pei mani mulei!" pa yi nim. "Tiłap mok tok mulei!" Jiisas yi neng mulnjung. ⁴⁰ Pe wumb mulnjung wumb tiłap kopur 100 mulnjung; nga wumb tiłap kopur 50 mulnjung. ⁴¹ Pe Jiisas bres angıł orung kin omu tał sim. Pe Jiisas kanpi, tonu epin kanpi prei erpi, Gos ngum. Pe Jiisas bres engin topu, eim nge ek se andiłmin wumb ngum. Ngang kin, eim ek se andiłmin wumb sik, mok tok, wumb

mulnjung wumb ei ngunjung. Pe Jiisas omu tał, yi ku engin topu, wumb ngum ku. ⁴² Wumb pei kuni ei nanging kin kaplı erim. ⁴³ Pe Jiisas nge ek se andiłmin wumb bres kin omu orung kin pei sim. Orung sim kuni ei sik gerenj kon engki nga tał tok piki tunjung. ⁴⁴ Nga wumb kuni bres ei nunjung wu ei, 5000 pei pei tuk mulnjung.

Jiisas Eim Noł Peł Ełe Pum (Masyu 14:22-23, Jon 6:15-21)

⁴⁵ Jiisas eim ekii siłmin wumb kin, ek nipi tu wum. Tu wupu kin, "Noł kanu ełe tonu pei!" nim. Noł kanu sik, kumb se puk noł orung punjii," pa nim. Konu endi Be-seira, wumb ok kindang punjung. ⁴⁶ Jiisas wumb pei neng, punjung. Puk kin, eim komung endi ełe tonu pupu, prei ermbii ni piipi, pum. ⁴⁷ Nga pou neng, noł kanu tuk noł ełe pupu pim. Pe Jiisas ei mendpił minj noł orundung mei ełe mułum. ⁴⁸ Pe Jiisas kenim ni konu pop topu, noł kanu andılam punerim. Pe mandi tengmba erang kin, Jiisas ei eim noł peł ełe tonu angpi om. Opu, eim nge ekii siłmin wumb ei si kindip op bii ni erim. ⁴⁹ Ba Jiisas ekii siłmin wumb eim kenjing ni, Jiisas eim tonu noł peł ełe om. Eim ekii siłmin wumb yi piinjing, "Ei gui endi mołum," ni piinjing. Pe enim dinga wii tunjung. ⁵⁰ Yi mił, eim nge ek ekii siłmin wumb pei kanik, tungu enjing. Ba sikir Jiisas ek nipi eim ek ekii siłmin wumb ngum, "Enim noman tuk ełe dinga kindei! Na mendpił ond. Enim tungu enerngii mon!" pa nim. ⁵¹ Pe Jiisas opu, noł kanu ełe tuk tonu pum. Pupu, eim ek ekii siłmin wumb ei kin mułang kin, konu pop ni tumerim. Nga eim ek ekii siłmin wumb mund mong tok kin, kom sek piinjing. Nimbił erang Jiisas ekii siłmin wumb eim nge noman dinga ei piinenjing. ⁵² Nga Jiisas bres sipi, wumb pei nga nunjung ei, en enim pii poł tunenjing mon! Ba en enim noman tuk ełe dinga puk kin, pii gii mendpił ninenjing mon.

Jiisas Wumb Pei Ening Pim Wumb Genesares Konu Ełe Er Ka Erim (Masyu 14:34-36)

⁵³ Wumb noł gop tumb tok orung Genesares konu ełe onjung. Ok kin, noł kanu ei noł wer ełe kan tunjung. ⁵⁴ Wumb noł kanu si kindik kin, tor punjung. Puk kin, sikir wumb Jiisas kanik kin, ei Jiisas ni piinjing. ⁵⁵ Pe wumb sikir puk konu orung orung mandi sim konu ełe punjung. Puk kin, Jiisas mułum konu ełe ening pim wumb Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. ⁵⁶ Nga konu pei nin, konu owundu nin, konu eipi eipi nin, pei Jiisas andpi kin kaplı wumb ening pim wumb kułou tok mulnjung. Molk kin, wumb ek dinga nik, wumb ening pim wumb Jiisas nge konduk ambıfangin kin eim er ka ermba. Wumb pei Jiisas nge konduk embılning wumb, ei pei ka molk poru ninjing.

Kupenjing Noł Nge Kengip Ek (Masyu 15:1-9)

7 Pe lo ek piik ekii siłmin wumb kopur, kin men lo ek piik połmun wumb Jerusalem si kindik, Jiisas kin kułou tunjung. ² Wumb ei kenjing ni Jiisas nge ek

ekii sılmin wumb kombur kuni nangin kin, angıl ok no kindnarik, angıl ka sinerim kuni nołmun. En enim nimbił erang sinim men tok oł enmin oł ei enanmin? Ei en enim noman tuk ka sinałim ni piinjing.

³Yi mił lo ek piik ekii sılmin wumb kin Jura wumb pei kin, en enim ok wumb ełmin mił men tok oł ei yi enjing. Angıl noł kindnałmin kin kaplı kuni nunałmin.

⁴Nga kuni top ngii ełe pułmun ei, orung ok angıl noł kindnałmin, ei kuni nunałmin. Pe en enim men tok oł kanim kanim nga ełmin. Ok wumb oł ei nik ekii sılmin ku. Enim ming kin, kuni ming kin noł ming ełe nin peł ełe ei noł kind kindiłmin ku.

⁵Pe men lo ek piik ekii sılmin wumb kin, men lo ek piik pułmun wumb ok, Jiisas kii sinjing. "Nimbił erang nim nge ekii sılmin wumb men tok oł ełmin wumb oł ei mił enanmin? En enim angıl penj mułang kin kuni nonmun." ⁶Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ek keimi ni tor kindiłim wu Aisaiya ek keimi nipi enim kin ngum. Enim oł endi piłmin ba oł eipi ełmin wumb kin Gos ek yi mił Aisaiya mon enim kin pułum:

'Wumb ei na embe ninim ei gupu ełe embe ambił tonu kindiłmin. Ba en enim noman tuk ełe kin na kin konu turii mił mołmun. ⁷Wumb ei men tok, na Gos kin ełmin ba ei wii mił ełmin. Nga en enim nge men tołmun kengip ek ei, wumb nge men tok kengip ek Gos nge ek keimi mon.'

⁸"Wumb en enim Gos kengip ek dinga ei si kindik kin, en enim wu ełmin oł minj ambił gii ninmin," pa nim.

⁹Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "En enim Gos nge kengip lo ek ei ambił gii ninarik si kindiłmin; ba en enim noman ełe nge ekii sılmin," pa nim. ¹⁰"Yi mił, wu Moses lo ek yi ninim,

'Nim arnim manim ek ningił ei piikin, nga ekii sinji. Nga wu endi eim arim mam kin ek kis nimba, wu ei kułmba,' pa nirim.

¹¹Ba enim yi niłmin, 'Wu endi eim ku ngumba wu, ei eim arim mam paki tumba; ba wu eim ek dinga nipi ngum ku ei, na Gos ngumbii, nip sinj,' pa niłim. ¹²Nga eim nge arim mam teł kin kaplı nga paki tumbii ni kaplı enermba mon. ¹³Yi mił enim ok wumb ełmin oł, ei enim enmin. Pe enim Gos ek ei ek wii mił si kindinmin ba, en enim oł kanim kanim pei yi mił enmin. Nga en enim nge kengip ek ei wumb eipi kin ngołmun ku."

Epi Ei Erpi Wumb Er Penj Mondum

(Masyu 15:10-20)

¹⁴Nga Jiisas eim wumb wii topu kin, eim wumb ei kin ek nipi ngum, "Enim na ek ei kom sek piik erik mułngii!

¹⁵Epi wu ngenj torung mołum epi ei, nga wu noman tuk pupu wu, ei to peni ermba ei kaplı enanim mon. Ba wu noman tuk ełe kis mołum epi ei, tor opu wu ei minj kaplı er penj mundmba. ¹⁶Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyanglı."

¹⁷Jiisas wumb ei si kindpi kin, ngii konu ełe pum. Pe ekii sılmin wumb Jiisas ek ekin ei pułe piimin ninjing.

¹⁸Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim ek ei nimbił erang pii poł tunanmin? Enim yi ku piinenjing min? Na ek ei enim piyei! Epi ngenj torung ełe sałim, epi ei nga wu

ngenj ełe tuk pupu nim kin, wu ei noman tuk ełe penj mulermba mon! ¹⁹Nimbił erang epi ei wu noman tuk ełe tuk punermba mon! Ba kuni ei kirim ełe tuk pupu, nga ekii se tor onum." (Kunum ełe, Jiisas kuni pei ka pei konj mołum.) "Kuni ombu wumb nungii ei, wumb noman tuk ełe er penj mundnermba mon!" ²⁰Pe eim ek yi nim, "Epi endi wu noman tuk ełe mołpu tor onum, ei minj erpi wumb noman tuk ełe er penj mondnum. ²¹Yi mił, epi wumb noman tuk ełe mołum, epi ei tor opu, yi mił enim. ²²Noman kis piik ni; oł kis erik; wu amb eipi oł kis erik; wumb eipi nge epi waning sik, wumb to konduk; wu amb eipi nge ngunduk; wumb nge epi kan bun bun kulk; oł kis kanim kanim erik; ek kend tok erik; wu amb oł kis ni piik noman ełe yi erik; wumb kin noman kis piik ngok erik; wumb kin ek kis ni ngok en enim nge embe ambił tonu kindik kin, nilkeng sik erik; en enim noman kun pinerang kin, Gos kin piinenjing mon. ²³Epi ombu wumb noman tuk ełe pepi kin, nga tor wang kin, epi ei wumb pei oł penj tui ei enim."

Piniisiya Amb Jiisas Kin Pii Gii Nim

(Masyu 15:21-28)

²⁴Jiisas konu ełe si kindpi, pupu Taiya konu owundu ełe orung pum. Pupu kin, ngii endi nirik pum. Ei eim wumb kin koi erbii ni piim; ba eim kaplı enerim mon.

²⁵Ba amb endi ek yi piipi, Jiisas mołum ni piipi, amb ei eim ambiłam gui kis tuk mułum amb ni sikir opu, Jiisas mułum konu ełe ming gopsing pii pułum. ²⁶Pe amb ei wumb tiłap eipi kin eim Piniisiya konu ełe wumb kin Siriya konu ełe mułum. Mułum kin, amb ei Jiisas kin dinga kii sim, "Na ambilan gui kis mołum ei, nim kil ngo tor kindii!" pa yi nim. ²⁷Nga Jiisas ek nipi yi nim, "Kumb se, sinim kangił kuni ok ngumun. Nim kangił nge kuni ei sikin owu kin ołup to ngonmun, ei mił enenjii mon." ²⁸Ba amb ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, nim ek ei keimi nin; ba owu peł mandi minj mołpu kin, kangił kuni orung mani pułum ei, owu nołum." ²⁹Pe Jiisas ek ni orung kindim, "Yi mił nim ek yi mił nin, ei kaplı, nim nga si kind orung ngii konu punjii! Gui kis ei nim ambiłanim si kindpi pum," pa yi nim.

³⁰Amb ni eim ngii konu ełe orung pum. Pupu kenim ni, ambiłam ei eim peł ełe pim. Peng kin, gui kis ei ambił ei si kindpi pum poru nim.

Wu Endi Kom Ngum Wu Endi Jiisas Er Ka Erim

³¹Pa Jiisas nga Taiya konu owundu ełe si kindpi, pupu, konu Sairon konu owundu ełe orung pum. Am pupu Diikapolis konu ełe pum. Pupu, noł gop Galilii mułum konu ełe mani pum. ³²Pe wumb wu endi Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei ek tingnarpi kin, kom ngopu, wu ei sik tu wunjung. Wumb Jiisas kin kii dinga sik yi ninjing. "Nim wu ei ambiłan kin, kaplı eim ek tengmba," pa ninjing. ³³Jiisas wu ei kin, eł ełip mendpił wumb mond si kindkił, eł ełip mulnjunguł. Jiisas eim angıl mong sipi, wu ei nge kom ełe embiłim. Nga eim angıl mong ełe jipambił topu, wu gupu anambił ełe kindim. ³⁴Jiisas kan tonu epin kind

kanpi, eim gek dinga nim. Pe ei eim noman tuk ete embin to piim. Piipi kin, ek yi nim, "Epipasa," ek puŕ yi miŕ paŕim. "Nim kom nin gupu nin ei pirek nengŕi!" nim. ³⁵ Pe wu ei kom pirek neng piim. Nga eim anmbiŕ ak tang kin ek tengim. Tangpi kin, wu ni ek ka nipi muŕum. ³⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, "Oŕ ei yi enim pa ni wumb ni tor kindik, ba eim ek dinga nga ninim, ninerngii mon! Enim ek nik wumb ngonerei mon!" nim. Ba wumb ei ek dinga nga nik tor kindnjing. ³⁷ Nga wumb mund mong tum, ek ei yi ninjing, "Epi kanim kanim eim erpi epi ka wii erim. Neng kin, wumb kom ngum wumb ei ek piinjing. Nga wumb anmbiŕ ak topu pim wumb, ei ek tengnjing," pa ninjing.

Jiisas Wumb 4,000 Wumb Pei Kuni Ngum
(Masyu 15:32-39)

8 Kunum ete mandi erang kin, wumb pei Jiisas kin kuŕou nga tunjung. Tok kin, wumb ei kuni sinerim, wii mulnjung. Jiisas eim ekii siŕmin wumb, "Wei!" a nim. Neng, wangin kin, Jiisas enim kin ek nipi ngum. ² "Na wumb ei kin kaimb sind. Nimbŕ erang wumb ei kunum tekliki na kin mulnjung. Molk kin, akip wumb ei kuni sinaŕim. ³ Pe wumb ei kuni tum kin, na kindamb pungii; ba puk andŕam ete ningŕi sendang kin, bok tungii miŕ paŕim. Wumb kopur konu turii ete onjung ku." ⁴ Pe Jiisas ekii siŕmin wumb eim kin ek nik orung, kindnjing. "Wumb molaŕmin konu ete sinim kuni ei jŕiŕ sipin wumb ei kuni ngumun?" a ninjing. ⁵ Jiisas eim ekii siŕmin wumb ei kin kii sim, "Enim bres nimberii salaŕim?" Nga ekii siŕmin wumb yi ninjing, "Bres angŕi orung nga taŕ salaŕim," pa ninjing.

⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi, wumb pei ngum, "Enim mani mei ete muŕei!" nim. Neng, moŕangin kin, Jiisas bres angŕi orung nga taŕ ei sŕiŕ, Gos kin prei erpi ngum. Pe eim bres ei sŕiŕ, eim ekii siŕmin wumb ei kin ngum. Ngang kin, eim ekii siŕmin wumb kuni sik, wumb pei moŕangin kin, wumb kuni mok tok ngunjung. ⁷ Jiisas ekii siŕmin wumb omu kembis kembis endeim endeim ni ku se mulnjung. Jiisas omu ei sŕiŕ, Gos kin prei erpi, ngopu, eim ekii siŕmin wumb omu sik, wumb mulnjung ei mok tok ngunjung ku. ⁸ Nga wumb ei kuni nunjung, ei kapŕi erim. Erang kin, kuni ei mend orung pei muŕum, kuni ei sik gerenj kon angŕi orung nga taŕ tu wunjung. ⁹ Wumb mulnjung wumb ei 4,000 pei pei mulnjung. Pe wumb ei Jiisas, "Pei!" nim. ¹⁰ Sikir, eim noŕ kanu ete kin, eim ekii siŕmin wumb kin, noŕ kanu ete sik puk, Dalmanusa konu owundu ete orung punjung.

Lo Ek Ekii Siŕmin Wu Kopur Jiisas Eim Jep Oŕ Ei Erang Kin Kenmin Ni Piik, Kii Sinjing.
(Masyu 16:1-4)

¹¹ Lo ek ekii siŕmin wumb kombur ok, Jiisas kin ek ete opu miŕ enjing. Wumb ei ok, Jiisas oŕ ermba miŕ kenmin ni piik enjing. Wumb ei ok, Jiisas kin kii sinjing, "Jep oŕ ei epin konu nge sin andan tan, sin kenmin," pa ninjing. Wumb ei Jiisas ermba oŕ ei kenmin ni piik, kii sinjing. ¹² Jiisas eim noman tuk gui ete dinga gek nim. Nipi kin, eim ek yi nim, "Nimbŕ erang enim tiŕap wumb

ei akip jep oŕ ei eramb, kenmin ninmin? Na ek keimi nind, na enim wumb tiŕap ei kin jep oŕ endi kapŕi en-ermbii mon!" pa yi nim. ¹³ Nga eim wumb si kindpi, nga noŕ kanu ete tonu pupu, noŕ gop ete orundung pum.

Yiis Ni Epi Ende Ek Ekin Ei Kengip Nge Lo Ek Ekii Siŕmin Wumb Kin King Eros Muŕum.
(Masyu 16:5-12)

¹⁴ Jiisas nge ekii siŕmin wumb orung tok, bres ni epi endi sik tu wunarik wii onjung. Ok kin, bres endeim mendpiŕ mer kanu ete tuk sim. ¹⁵ Nga Jiisas eim enim kin ek dinga nipi ngum, "Enim piik kun erik kan poŕ tok muŕngii. Lo ek ekii siŕmin wumb nge bres yiis kin, Eros nge bres yiis kin, epi bres tonu opu owundu oŕum epi ei erim pii kun erngii. Ek puŕe yi miŕ, wumb oŕ kis aninga etŕmin ba ekii se oŕ kis ei tonu opu owundu etŕim. ¹⁶ Pe Jiisas ekii siŕmin wumb en enim kin ek nik piinjing, "Sinim bres endi sinaŕim," pa ninjing. ¹⁷ Pe Jiisas ei piipi, ek yi nipi, eim ekii siŕmin wumb ngum, "Nimbŕ erang en enim ek nik piik piik enmin ei, 'Sinim bres sinaŕim,' ninmin? Pe en enim noman pinaŕim, miŕ piik enanmin min? Nimbŕ erang enim noman tuk ete dinga paŕim? ¹⁸ Enim ningŕi ete paŕim ei epi kinenjing min? Enim konu paŕim ei enim ek piinanmin min? Enim ek ei wakin tok si kindnjing min kunum endi na bres angŕi orung sip, wumb 5,000 mulnjung ei na kuni ngamb nunjung? Enim kuni ngunjung kuni ei, gerenj kon nimberii orung tu wunjung?" "Engki endeim nga taŕ," pa yi ninjing. ²⁰ Nga kunum endi na wumb 4,000 wumb pei kuni ngunj ei enim kuni mend orung enim gerenj kon nimberii tu wunjung?" Eim ekii siŕmin wumb yi ninjing, "Gerenj kon angŕi orung nga taŕ tu wunjpun," pa yi ninjing. ²¹ Jiisas ek nipi ekii siŕmin wumb ngum, "Enim oŕ ei pii poŕ nga tunanmin min?"

Beseira Konu Ete Wu Ningŕi Tumbun Muŕum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim.

²² Nga Jiisas kin eim ekii siŕmin wumb Beseira konu ete tor punjung. Pe wumb kombur wu ningŕi tumbun wu endi, Jiisas muŕum konu ete tu wunjung. Wumb ei ek dinga nik, Jiisas wu ei angŕi embiŕang ka ermba ninjing. ²³ Jiisas wu ningŕi tumbun muŕum wu ni angŕi embiŕim. Jiisas wu ei sŕiŕ, konu owundu ete tor sipim. Sipang kin, eim jipambiŕ topu, ningŕi ete kindpi, eim angŕi tonu ambiŕim, pe wu ei kii sim, "Nim epi endi kan min?" ²⁴ Pe wu ei tonu kindpi kenim. Kanpi kin, ba "Wumb ei ond miŕ angk moŕmun," pa nim. ²⁵ Jiisas nga wu ei ningŕi ete embiŕim. Pe wu ei dinga kenim ni, wu ningŕi ei ka muŕum. Muŕang kin, epi pei kanpi poru nim. ²⁶ Jiisas wu ei kindang kin, eim nge ngii konu ete ba nge pum. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Ninim wumb nge konu ete punenjii," pa nim.

Piisa Jiisas Nge Embe Nipi Peni Ete Kindim

(Masyu 16:13-20, Luk 9:18-21)

²⁷ Jiisas ekii siłmin wumb kin tor pupu, Sesariya Pili-pai konu ete tuk pei punjung. Andlam ete puk, Jiisas eim ekii siłmin wumb ek dinga nipi kii sim, "Wumb pei na embe nii niłmin?" ²⁸ Pe eim ekii siłmin wumb yi ninjing, "Wumb kopur nim Jon wumb noł penditim wu, pa niłmin. Nga wumb kopur nim Elainja, ok ek keimi ni tor kinditim wu," pa ninjing. "Nga wumb kopur nim ek ni tor kinditim wu eipi endi mołun," pa ninmin ku. ²⁹ Jiisas ekii siłmin wumb ei kin kii sim, "Pe enim na nii pa niłmin?" Piisa ek nipi orung kindim, "Nim Kraiss, Gos mei konu ete mani kindang orun wu," pa nim. ³⁰ Pe Jiisas ek dinga nipi yi mił nim, "Enim wumb eipi kin, na embe ni to kindnerngii, mon!"

Jiisas Ek Nipi, "Na Kołup, Nga Engmbii."

(Masyu 16:21-28, Luk 9:22-27)

³¹ Pe Jiisas nga kengip ek mon kindpi nipi, eim ekii siłmin wumb kin ngum. "Na wu kingam mani mei ete op, epi embin se andip, ngenj kumbii simbii. Nga kułmał kałitmin wumb owundu kin, men tok etmin wu num tok, lo ek piik połmun wumb kin, wu kingam ei buł ngok, tok kundngii," pa nim. "Kunum tekliki o pang kin, nga na angip konj tonu ombii," pa nim. ³² Nga Jiisas ek puł nipi kun erpi wumb ngum. Pe Piisas Jiisas sipi tor pupu ek ngum, "Jiisas nim ek ei nin, ei kapłi enanim," Piisa yi nim. ³³ Ba Jiisas ak topu eim ekii siłmin wumb kenim. Kanpi kin, wu Piisa ek ngum, "Nim Seisen Piisa kin mołun, ei si kind pui!" a nim. "Nim Gos noman ei nim pii poł tunan mon! Nim wumb noman ei mendpił piikin mołun," Jiisas yi nim.

³⁴ Nga Jiisas wumb pei eim kin ekii siłmin wumb kin wii tang, eim mułum konu ete onjung. Eim ek nipi wumb ngum, "Wumb endi na kin ombii ni pimba wumb, ei eim nge embe ei ambiił mani kindmba. Wu ei eim na ond peri ambiił si mengpi, na ond konu ete omba," pa nim. ³⁵ "Yi mił, wu endi yi mił enarpi, noman konj ambiił gii nipi mułmba, wu ei eim noman konj ei sinermba mon. Ba wu endi na kin piipi kin, na kin men topu ermba wu, ei eim nge noman konj si kindim kin, eim nga noman konj sipi kunum kunum ka mułmba. ³⁶ Yi mił, wu endi eim mei ete, epi pei noman to piipi mułmba wu, ei eim noman konj ei sinenmba mon!" pa nim. Jiisas yi nim, "Mei ete epi ei eim noman konj er simba mił nenj? Ei mon! ³⁷ Yi mił, wu ei epi nipe ngopu, eim noman konj sipi orung simba? ³⁸ Yi mił, pe kunum ete wumb oł kis kanim kanim er mołmun wu endi, na ek ei piipi nipi wumb ngumba wu ei, singambiił erang mułum kin, ekii se wu kingam omba wu, ei eim kin singambiił piipi ngumba ku. Na Jiisas kin Gos nge tiłang ka wii ei kin nga Gos eim nge enjel ka wii pei omun kunum ei eni mił topu tiłang ka wii ermba," pa nim.

⁹ Pe Jiisas ek nga nipi wumb ngum, "Na enim kin ek keimi nip ngond. Wumb kopur ya ete angiiłmin wumb ei, nga kulerngii mon! Ba wumb ei Gos wumb

tep enim noman dinga ka wii ei tonu onum ni keningii."

Jiisas Nge Ngenj Ete Epi Eipi Mił Tonu Om

(Masyu 17:1-13, Luk 9:28-36)

² Nga kunum endi angiił orung nga endeim o pang, Jiisas Piisa kin Jon kin Jeims wu kopur sipi komung owundu ete eim ei si tonu sipim. En enim minj molk kin, Jiisas nge ngenj ei nga endi eipi mił tonu om. ³ Wu kei ningiił ete kenjing ni, Jiisas wu endi eipi mił mułum. Nga eim nge alap ni epi ei tiłang erang kin, ei kuru ka wii sim. Sipi kin, mei wumb endi alap ni epi kapłi tiłang yi mił enermba mon! ⁴ Pe wu tał Elainja kin Moses teł tor wangiił kin, Jiisas kin ek tengnjing. ⁵ Piisa eim Jiisas kanpi kin, ek yi nim, "Ek emb tołum wu! Sin ya ete mołmun ei ka wii. Sin ngii tekliki tekmin. Tekmin ei, ngii endi nim nge, nga ngii endi Elainja nge, nga ngii endi Moses nge; sin ngii pei tekmin," pa nim. ⁶ Yi mił erang kin, wu kei mund mong enjing. Pe Piisa eim nipe ek endi nimba ei piinerim. ⁷ Pe kupu endi opu wu kei pandi tum. Gos ek tuk kupu muł ete tor om, "Ei nam nge kingam; na eim kan ka wii piind. Enim eim ek piyeyi!" pa yi nim. ⁸ Pe sikir kan orung orung kind kenjing ni, wu endi eipi kinenjing mon. Ba Jiisas endeim mendpił minj mułum.

⁹ Nga komung ei si kindik kin, mani wangin kin, Jiisas ek dinga nipi wu kei ngum, "Epi ei enim kenjing oł ei, enim wumb endi kanik kin ei ninerngii mon! Pu molk kin, ekii se wu kingam mani mei ete opu, kołpu kin nga angpi, nga tonu orung ba. ¹⁰ Yi mił, nga wu kei ek ei ambiił gii nik mulnjung. Molk kin, en enim ek nik piik piik enjing, ek ei, "Kołpu, nga angpi tonu ba," pa ninim, ei ek nipe ek ninim?" ni piik piik enjing. ¹¹ Nga wu kei Jiisas kii sinjing, "Nimbił erang men lo ek piik połmun wumb yi ninmin ei, Elainja ek ni tor kinditim wu ei kumb se omba?" ¹² Nga Jiisas ek nipi wu kei ngum, "Ei keimi, Elainja ok opu epi pei er ka ermba kei omba. Nimbił erang, ek endi eipi mer Gos mon ok pulk, ete pałim, ei yi ninim? 'Wu kingam eim ngenj kumbiił sipi kułmba kunum ei, wumb eim kin buł ngunjung?' ¹³ Ba na ek nip enim ngond, wu Elainja eim om poru nim. Neng kin, wumb en enim noman ete eim kin oł kanim kanim enjing ei, Gos ek ok pulk, yi mił ninim."

Kangiił Endi Gui Kis Tuk Pim Ei, Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 17:14-21, Luk 9:37-43a)

¹⁴ Jiisas kin wu kei ekii siłmin wumb mulnjung konu ete orung onjung. Wangin kin, ekii siłmin wumb kin wumb pei kułou tok mulnjung. Nga lo ek piik niłmin wumb kopur ek dinga nik, Jiisas nge ekii siłmin wumb ei nge ek mił ngunjung. ¹⁵ Nga wumb molk kenjing ni Jiisas om. Wang kin, wumb ei sikir puku sinjing. Sinjing kin, wumb ei Jiisas mułum konu ete sikir puk kin, Jiisas kanik kin yi ninjing, "Nim on?" a ninjing. ¹⁶ Pe Jiisas eim ekii siłmin wumb kin kii sim, "Eim wumb ei kin enim nimbił oł erang enim gupu ete ek mił enim?" a nim. ¹⁷ Nga wu endi tuk wumb mulnjung konu mułum wu ei, Jiisas kin ek nipi orung kindim, "Ek emb tołun wu,

nim na kangit gui kis endi tuk mutang kin, eim ek tingnatim. Na nim kin tu wund, ei nim er ka enjii," pa nim. ¹⁸ "Nga kunum kunum gui kis ei kangit ei ambilpi, topu mani mei ete kinditum. Pe gupu not gupu ete tor otum kin, nga gupu mong giikir nipi kin, eim ngenj dinga punum. Nga na nim ekii sitmin wumb kanip kin, kii sip ninj, ba wumb ei kapli er ka enenjing mon," pa yi nim. ¹⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim wumb pii gii pinaatim wumb! Kunum nimerii na enim kin mutmbii? Kunum nimerii na enim ngenj kumbii kutmbii? Enim kangit ei na kin tu wei!" pa nim. ²⁰ Nga wumb kangit ei Jiisas mutum konu ete tu wunjung. Tu wunjung kunum ete, gui kis ei Jiisas kanpi, kangit ei sikir to ak topu, kangit ei mani mei ete kindang pepi, ak mak erim. Erim kin, kangit ni, gupu ete jipambit mit epi kuru endi tor om. ²¹ Nga Jiisas kangit arim kii sim, "Kunum nimerii eim ot yi mit erim?" Arim ek nipi orung kindim, "Kumb ok kangit kembis kin er pim. ²² Nga gui kis ei kangit topu, dup ete nin not ete nin kindmbii ni erang kin, topu kundmbii ni erim. Ba nim sin kin kaimb sikin kin, paki tokun kapli er ka enjii!" pa nim. ²³ Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim pii gii nitan kin, kapli, nim epi ei pei silan," pa nim. ²⁴ Sikir arim ek dinga nipi yi nim, "Na pii gii nind; ba pii gii ei kapli enanim. Nim na paki tunjii!" pa nim.

²⁵ Pe Jiisas kenim ni, wumb pei sikir ok kutou tunjung. Pe Jiisas gui kis ei ek dinga ni ngopu, "Pui!" nim. Neng kin, "Nim gui kis gupu ek tingnen kin, nim kom pirek ninan; na ek nipi nim ngond ei, nim kangit si kind pui! Nim nga kangi ei kin nga tuk punenjii mon!" pa yi nim. ²⁶ Pe nga gui kis ei wii dinga topu, kangit ei kutii mit kotpu pepi pum. Pe wumb pei yi ninjing, "Kangit ni kol-tum," pa ninjing. ²⁷ Ba Jiisas kangit ni angit ete em-bitang kin nga konj engim. ²⁸ Ekii se Jiisas ngii konu ete tuk pupu, eim ekii sitmin wumb minj molk, eim kin kii sinjing, "Nimbit erang, sin gui kis ei si kindmin ei kapli enanim?" pa ninjing. ²⁹ Pe Jiisas eim ekii sitmin wumb ek nipi ngum, "Gui kis ei prei erangin kin, mendpit kapli ermba," pa nim.

Jiisas Kunum Tał Ek Nipi Kotpu Nga Angpi Tonu Ba Nge Nim.

(Masyu 17:22-23, Luk 9:43b-45)

³⁰ Jiisas kin eim nge ekii sitmin wumb konu ei si kindik pendik puk, Galilii konu ete tuk punjung. Jiisas eim yi ni piim, "Wu endi na jiti mot ni piinergii mon!" pa yi nim. ³¹ Nimbit erang Jiisas ekii sitmin wumb kanpi, eim kutmba nge kengip ek ei nge nipi ngum. Jiisas ek nga nipi ngum, "Wumb kombur na wu kingam mani mei ete op tonu onj; ba wu ei sik wumb opu erii wumb kin ngok kin, nga wumb ei na to kundngii. To kunduk, nga kunum tekliki na angip tonu ombii," pa yi nim. ³² Ba eim kin ekii sitmin wumb ek ei pii pot tunenjing. Tunarik kin, en enim singambit kulk, Jiisas nga kii sinenjing mon.

Nii Eim Wu Owundu Motum?

(Masyu 18:1-5, Luk 9:46-48)

³³ Pe Jiisas kin ekii sitmin wumb ok Kapaniyam konu ete onjung. Ok, ngii endi nirik pangin kin, Jiisas eim ekii sitmin wumb ei kin kii sim. "Enim andlam ete ok, nipe ek mit endi ninjing?" ³⁴ Ba eim ekii sitmin wumb ek endi ninenjing. Nimbit erang andlam ete ok yi ninjing, "Wumb nii sinim wu num mutmba," yi ninjing. ³⁵ Pe Jiisas mani kan motpu kin, eim wu engki nga tał, 'Wei!' a nim. Nipi kin, ek nipi ngum, "Wu endi ei wu num mendpit mutmbii ni piim kin, eim embe to mani kindpi mutmba. Wu ei ekii se wumb pei paki topu ngopu mutmba," pa nim. ³⁶ Pe Jiisas kangit kembis endi sipi, tuk en enim mulnjung konu ete engndim. Pe eim kangit ei angit ambilpi kin, eim ek nipi wu kei ngum. ³⁷ "Wu endi na embe ete piipi kin, kangit kembis ei mit endi paki tumba wu ei, na paki tumba. Nga na paki tum kin, wu ei na mendpit paki tunanim mon. Wu ei na Arnan paki tonum ei, na kindang onj, ei paki tonum ku.

Wu Ei Sinim Kin Opu Orung Enanim Wu Ei Sinim Wu Puł

(Luk 9:49-50)

³⁸ Jon ek nipi ngum, "Ek emb tołun wu, sin kenjpin wu endi nim embe ete nipi, gui kis si tor si kindim. Ba wu ei sinim kin tep to kongun ende endnerim. Wu ei yi erang sin, 'Eim mon!' pa ninjpin." ³⁹ Ba Jiisas ek nipi Jon ngum, "Enim ei yi ninerngii mon! Wu endi na embe ete nipi, jep ot endi ermba wu ei, na kin ek kis sikir nin-ermba mon!" pa yi nim. ⁴⁰ "Wu endi sinim kin opu orung mulerim kin, wu ei sinim wu puł," pa nim. ⁴¹ "Yi mit, na enim kin keimi nip ngond, wu nii endi enim kin kanpi not ming endi enim kin paki topu ngumba wu ei, Krai nge kongun ei piipi kin, paki topu erim. Erim kin, wu ei eim nge kumep ngang simba ei am punermba mon."

Oł Kis Kanim Kanim Ei Noman Pii Gii Er Kis Mondłum

(Masyu 18:6-9, Luk 17:1-2)

⁴² "Pe wumb kombur kangit pii gii to kis mundmun ni erngii wumb ei, num goltum ete ku owundu endi kan kulk, ep not ete mani kindngii. Kindangin kin, na ek ni piik mulnjung kangit ei, ka mutngii," pa nim. ⁴³ "Pe enim angit ete ot kis enjing kin, enim pii gii ei kis mutmba. Kis mutang kin, enim angit ete orung kopus si kindang kin, enim angit ot kis enerang, nim ka mutngii. Mon pim kin, enim angit ete tał peng kin, enim dup konu kis ete pungii dup ei, kumblatim mon, piram nopolu minj patitum. ⁴⁴ (Konu ete, 'Dup nopolu nopolu minj er motang kin, ei kumblarmba. Nga ka Pisapis mit epi ei wumb ngenj ete notum ei, poru ninermba; ba enj enj nopolu pimba.') ⁴⁵ Pe nga enim simb ete ot kis enjing kin, enim pii gii ei kis mutmba. Kis mutang kin, nga enim simb ete orung kopus si kindang kin, enim simb ot kis enerang, nim ka mutngii. Mon pim kin, enim simb ete tał peng kin, enim dup konu kis ete pungii. Dup ei kum-

blermba, pira nupu minj patitim. ⁴⁶ (Konu ete, 'Dup nupu nupu er motang kin ei, kumblermba. Pe ka Pisapis mit epi ei wumb ngenj ete numba ei, poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.') ⁴⁷ Pe nga enim ningit ete of kis enjing kin, enim pii gii ei kis mutmba. Nga enim ningit ete orung si kindang, enim ningit ete of kis en-erang, enim ka mutngii. Mon pim kin, enim ningit tał peng kin, enim dup konu kis ete pungii. Dup ei kumblermba mon, ba pira nupu minj patitim. ⁴⁸ Konu ete, 'Dup nupu nupu er motang kin, ei kumblermba. Pe ka Pisapis mit epi ei wumb ngenj ete numba, ei poru ninermba; ba enj enj nupu pimba.'

⁴⁹ Yi mit, pe dup ete wumb pei nupu poru nimba, ei yi ep kusa mit. ⁵⁰ Epi kusa ei, epi ka wii mendpit. Ba ep kusa nge singin ei poru nim kin, kapli ep kusa ei nimbil of erpi kin nga singin simba? Ep kusa nge singin ei enim kin mutang kin, kapli enim wumb eipi kin endeim endeim ni noman emin sek mutngii.

Jiisas Amb Si Kindinmin Kengip Ek Ei Nipi Ngum (Masyu 19:1-12, Luk 16:18)

10 Jiisas eim konu ete si kindpi, orung pupu, orung Juriya konu owundu ete not Joran pum. Pupu kin, wumb pei ok Jiisas mutum konu ete nga kutou tunjung. Jiisas eim nge of yi mit erpi, nga Gos ek ka kengip ek nipi wumb ngum. ² Men ek piik ekii sitmin wumb kopur ok, eim ermba of ei kenmin ni piik kii sinjing. "Sinim nge men kengip ek yi patim ni, wu endi eim amb sim ei kilip topu si kindmba min mon?" ³ Jiisas ek nipi orung kindim, "Ok Moses enim nipe pipe mon ek dinga nipi ngum?" ⁴ Pe wumb ek yi ninjing, "Moses eim kapli enim mon endi polk kin, amb kilip to si kindmin nik, mon endi polk kindik kin, kapli amb ei si kindngii," pa nirim. ⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang enim noman tuk ete dinga peng kin, kumb ok Moses lo ek dinga endi pultum. Putpu kin, enim noman ok wumb patitim mit enim yi peng kin Moses mon yi potpu ngurum," pa nim. ⁶ Ba kumb ok, Gos of pei eririm kunum ete, Gos wu kin amb tet eririm ku. ⁷ Yi mit erang kin, nga wu ei arim mam tał si kindpi kin, eim ambim kin dambiltpi ende pupu endeim mit mutmba. ⁸ Pe nga wu amb tał ngenj ende mit simba. Yi mit ku, wumb tał nga ngenj tał nga pinermba mon. Wumb tał ngenj endeim mit pimba. ⁹ Yi mit Gos wu amb tał sipi, ende kindpi mundmba ei, wu min amb eipi endi to kilip tunermba mon!" pa nim.

¹⁰ Nga ekii se ngii konu ete puk, epi ete Jiisas nge ekii sitmin wumb, eim kin kii sinjing. ¹¹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Wu endi ei ambim si kindpi, nga amb konj endi sim, wu ei eim ambim of kis erpi kin, eim amb kin kilip tonum. ¹² Nga amb ei eim wam si kindpi, eim wu eipi endi pupu kin, amb ei wam kin of kis erpi, wam kin kilip tonum.

Jiisas Kengip Ek Ka Nipi Kangit Ngum (Masyu 19:13-15, Luk 18:15-17)

¹³ Nga wumb kombur kangit kembis Jiisas mutum konu ete tu wunjung. Tu wuk kin, wumb ei kangit kem-

bis ei embilmba ni piik, ba eim ekii sitmin wumb kangit tu wangin wumb ei ek ngunjung. ¹⁴ Ba Jiisas of ei kanpi, eim noman kis piipi kin, ek nipi orung kindim. "Kangit kembis na ngangin kin enim ambil gii nin-erngii! Ei yi mit, wumb endi pii gii pim kin, kangit mit yi Gos motum konu ka ete tuk pungii," pa nim. ¹⁵ "Na enim kin ek mendpit nip ngond. Wumb endi Gos sinim kin tep er motum konu ete, kangit ete kembis mit yi sinerim kin, kapli Gos motum konu ete tuk punerngii mon mendpit!" ¹⁶ Nga Jiisas eim kangit kembis embiltpi erim kin, kangit kembis ombu eim angit ambilpi, kengip ek ka nipi ngum.

Wu Endi Epi Pei Sařitim Wu (Masyu 19:16-30, Luk 18:18-30)

¹⁷ Nga Jiisas angpi andlam ete pupu kin, wu endi sikir opu, Jiisas mutum konu ete opu, mani simb ete gopsing pii potpu, ek nipi kii sim. "Nim ka wii ek mon wu, na nimbil of erip, noman konj kunum kunum sip mutmbii?" ¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, "Nimbil erang nim na wu ka nin? Gos endeim mendpit ka motum," pa nim. ¹⁹ "Nim lo ek pei piitin: nim amb sikin, kilip tokun, amb eipi sinenjii; nim wumb nge epi waning sinenjii; nim ek kend tokun wu endi ngunenjjii mon! Nim ek kend tokun, wu epi eipi ni ngonenjii; nim arnim manim ek ningit ei piinjii! Piikin, arnim manim paki tunjjii!" ²⁰ Nga wu ei ek nipi Jiisas ngum, "Ek mon wu, na kumb ok kangit kembis kin mot ei, na lo ek pei piip kin, ekii sip poru nit. ²¹ Pe Jiisas wu ei kanpi kin ka piipi ngopu, eim ek nipi wu ei ngum, "Nim epi endi kapli enenim. Nim nge epi pei sikin, wumb ngokun ku sinjjii! Sikin, nim ku nin epi sinerang motmun wumb ei, ngunjii! Nim epin konu ete epi ka mendpit sařim ei, sinjjii! Nim na ond konu ete, ekii se onjjii. ²² Yi mit, wu ei ek ei piipi kin, eim kumb dinga erim. Pe eim noman embin topu kin eim orung pum. Nimbil erang, wu ei epi pei sařitim nge wu."

²³ Nga Jiisas kanpi orung orung kind kanpi kin, eim nge ekii sitmin wumb kin ek yi nim, "Pe wumb epi pei mani mei ete sařitim wumb ei, kongun dinga wii erik Gos sinim tep er motum konu ete tuk pungii," pa nim. ²⁴ Pe Jiisas ekii sitmin wumb Jiisas ek ei piik kin puku sinjing. Ba Jiisas ek nga nipi orung kindpi yi nim, "Na nge kingnan not, wu endi Gos sinim tep er motum konu tuk ba; ba ei kongun dinga erpi ba. ²⁵ Pe kung kamil endi alap mui gal tundii ete andlam ete tuk ba; ba eim kongun dinga erpi ba. Yi mit ku, wu endi epi pei sařim wu ei, kongun dinga wii mendpit erpi, Gos sinim tep er motum konu ete tuk ba." ²⁶ Jiisas ekii sitmin wumb ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, enim Jiisas kin ek nik kii sinjing, "Yi mit, wu nii kapli erang, noman konj kunum kunum sipi mutmba?" ²⁷ Pe Jiisas eim ekii sitmin wumb kin kan kanpi, ek nipi ngum, "Ei wumb en enim kapli enermba mon, ba Gos eim kapli ermba. Gos eim mendpit epi kanim kanim kapli pei ermba."

²⁸ Ba Piisa ek nga nipi Jiisas ngum, "Kani! Sin epi pei si kindpin, nim kin ekii se onjpun." ²⁹ Pe Jiisas ek nim, "Na enim kin ek mendpit nip ngond, wumb endi na kin Gos

nge ek ka ei piik kin, ngii konu efe si kindik; engnjing noſ si kindik; einjing noſ si kindik; menjing noſ si kindik; ernjing noſ si kindik; kingenjing noſ si kindik; aka pin kuni si kindik; na nge kongun erngii onmun kunum efe, Gos epi 100 pei ngopu orung kindimba. Ya mani mei efe muſngii kunum efe, Gos eim enim kin ngii ni, angim ni, aim ni, mam ni, kangit ni, aka pin kuni ei, Gos enim ombu kin pei orung kindpi ngumba. Ngang kin, wumb kombur wumb ei kin oſ embin tui erik ngungii ku. Nga kunum ekii se, noman konj sik, konj kunum kunum muſngii. ³¹ Ba wumb kombur wu owundu moſmun kumb se moſmun wumb ei, ekii se nga wumb wii miſ muſngii. Ba wumb kombur wumb wii ekii sik moſmun wumb ei, ekii se kunum efe, kumb se wumb num muſngii.

Jiisas Ek Nipi Kunum Tekliki Eim Kuſmba

(Masyu 20:17-19, Luk 18:31-34)

³² Wumb Jerusalem konu efe pungii pendik, andſam efe punjung. Pe Jiisas andſam efe andpi sikir ok pupu, Jiisas ekii siſmin wumb puku sinjing. Nga wumb ekii se onjung wumb tungu enjing. Jiisas eim ekii siſmin wumb engki nga taſ sipi, orung sim kin, ek puſe eim kin tonu omba ei, nipi ngum. ³³ Jiisas ek yi nim, "Enim piyei! Sinim Jerusalem konu efe tonu bin. Pe wumb wu kingam sipangin kin, ek emb toſmun wumb kin, Gos kuſmaſ kaſiſmin wumb owundu kin ngungii. Ngok kin, eim wumb omba ni piik kin, kan ngok tok kundngii. Pe wu kingam ei sik, wumb eipi endi ngangin kin, tok kundngii nik, wumb eipi ngunjung. ³⁴ Nga eim wumb sik, ek kulsingii, jipambiſ tok, kepai tok kundngii. Tok kundangin kin, pepi kunum tekliki poru neng kin, angpi nga konj tonu omba," pa yi nim.

Jeims Kin Jon Teſ, Eſ Eſip Wu Owundu Moſmbuſ

(Masyu 20:20-28)

³⁵ Nga Sependii nge kingam taſ, Jeims, Jon teſ okuſ, Jiisas kin yi ninjingiſ. "Ek mon wu, siſ nim kin epi endi kii simbiſ nge onmbuſ. Nim epi ei siſ kin enjii!" pa ninjingiſ. ³⁶ Pe Jiisas ek nipi, wu taſ ngum, "Na eſip kin nimbiſ oſ ermbii?" ³⁷ Pe wu taſ Jiisas kin ek nikiſ orung kindinjingiſ, "Nim ekii se king peſ efe, tiſang owundu ei ninim noman dinga sikin onjii kunum ei, kapſi siſ piinmbiſ ei nim siſ wu taſ endi sikin, angit tundung mundan kin, nga endi angit taring mundan muſmbuſ," pa ninjingiſ. ³⁸ Ba Jiisas ek nipi wu taſ ngum, "Na kin ek ei kii sinmbiſ ei eſip ek ei pii poſ tunanmbiſ. Eſip kapſi noſ na nond noſ ming ei, kapſi nunguſ min? Nga eſip kapſi na noſ peſ efe eſip kapſi pingiſ min?" ³⁹ Pe wu taſ eim kin ek nikiſ, "Siſ kapſi ermbiſ." Jiisas ek nipi wu taſ ngum, "Keimi, ming ei na pe noſ nond, eſip ming ei kapſi noſ nunguſ ku. Pe na noſ peſ efe, eſip kapſi noſ pingiſ ku. ⁴⁰ Pe wumb nii endi eim na angit tundung min angit taring efe muſmba ei, na nge epi endi mon. Ba Gos ei eim peſ ei eim ngumbii ni, er ka er mundum wumb ei ngumba."

⁴¹ Nga Jiisas nge ekii siſmin wumb engki orung ek ei piik, nga Jon kin Jeims taſ kin noman kis piinjing. ⁴² Ba Jiisas eim ekii siſmin wumb eim kin wii topu, "Wei!" pa

nim. Eim ek nipi wu kei ngum, "Enim piinmin, wumb embe moſum wumb num ei, tiſap eipi efe paſim ei, en enim noman dinga to mani kindngii ei paſim. Pe en enim wumb owundu ombu tep dinga wii eſmin. ⁴³ Ba oſ ei enim kin tuk pinermba mon! Wu endi eim enim kin wu owundu muſmbii ni ermba ei, enim kin kongun wii paki tumba wu muſmba. ⁴⁴ Pe wu endi enim kin wu owundu endeim muſmbii ni ermba, wu ei eim enim wumb pei kin kongun wii paki tumba," pa nim. ⁴⁵ "Nimbiſ erang wu kingam eim yi ku, eim opu wumb eim kin kongun paki tungii nipi onerim, mon! Eim opu wumb paki tumba nge om. Opu kin, ond peri efe koſpu, eim noman konj ka ngopu, wumb pei nga sipi orung simba nge om."

Jiisas Wu Endi Ningiſ Tumbun Muſum Wu Ei Er Ka Erim.

(Masyu 20:29-34, Luk 18:35-43)

⁴⁶ Pe Jeriko konu efe onjung. Jeriko konu efe si kindpi pupu kin, Jiisas ekii siſmin wumb kin, wumb pei eim kin punjung. Puk kin, Barsimeiyas, Tiimeiyis nge kingam ei, ningiſ tumbun moſum wu ei, andſam wer efe moſpu, wumb ku ni epi ei kenim nipi siſim. ⁴⁷ Nga Jiisas Nasares konu efe wu ei orum eim piipi kin, eim wii dinga topu, "Nim Jiisas, nim Deipis nge kingam. Nim na kin kaimb si ngo!" pa nim. ⁴⁸ Nga wumb pei wu ei ek ngok yi ninjing, "Nim ek tingnerii!" Ba eim nga wii dinga topu, "Nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb si ngo!" pa nim. ⁴⁹ Pe Jiisas eim opu yi nim, "Enim wii tangin kin, wangſi!" nim. Pe wumb wu ningiſ tumbun muſum wu, ei wii tunjung, "Nim noman dinga pimba. Nim angkin po! Jiisas eim nim wii tonum," pa ninjing. ⁵⁰ Kapſi, pe eim konduk si kindpi kin, eim sikir engim. Angpi kin, Jiisas muſum konu efe pum. ⁵¹ Pe Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, "Na nim kin nimbiſ oſ ermbii?" Wu ningiſ tumbun muſum wu ei, ek nipi ngum, "Ek mon wu, na ningiſ er ka eran, kenmbii," pa nim. ⁵² Jiisas ek nipi orung kindim, "Nim po! Nim pii gii ie erang kin, nim ningiſ efe ka enim." Pe wu ningiſ tumbun muſum wu ei, sikir erang ka muſang kenim. Kanpi kin, wu ei Jiisas andſam pum konu efe, ekii se pum.

Jiisas Jerusalem Konu Efe King Miſ Pum

(Masyu 21:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

11 Pe Jerusalem konu efe mandi ok kin, Bespeis kin Besanii konu efe mandi komung Olip efe tor onjung. Pe Jiisas eim nge ekii siſmin wu taſ kindang punjunguſ. ² Jiisas eim ek nipi wu taſ ngum, "Eſip pukuſ, konu efe keningiſ konu efe mandi moſum. Pe sikir keningiſ ni kung dongkii wumb mulenjung kung endi kan kuſ pendnjing ei, na kin tu wunguſ," pa nim. ³ "Pe wu endi eſip kanpi, 'Eſip ei nimbiſ erang enmbiſ?'" a nim kin, kapſi eſip yi ningiſ, "Siſ wu owundu tu weſ!" a neng kin onmbuſ. Ekii se eim kung dongkii sikir sipi ya orung kindimba," pa nim. ⁴ Kapſi wu taſ pukuſ, kenjingiſ ni kung dongkii endi kan kuſ pendnjing. Kung ngii ondu efe pendnjing pim ei, kan si kindkiſ nga tu wunjunguſ. ⁵ Nga wu kombur mandi angk, ek nik ngunjung. "Eſip nimbiſ oſ erang kung dongkii ei kindangiſ

punum?" a ninjing. ⁶ Nga wu ta' ek nikit wumb ngunjung, "Jiisas ek nim mi' ninjingi." Nengit kin, kung dongkii wumb, "Kung kapli se!" ninjing. ⁷ Pe ete etip kung dongkii wa' ya Jiisas mo'um konu ete tu wunjung. Tu wukut kin, konduk tukut ei pe' ete singit. Pe Jiisas kung dongkii ete tonu pupu mo'um. ⁸ Pe wumb pei konduk gulk, andlam ete mundnjung. Pe nga wumb kombur ond ongu' tok tu wuk, andlam ete mundnjung ku. ⁹ Nga wu amb pei Jiisas pum konu ete kumb se punjung. Nga wumb kombur ekii se punjung ku. Nga wumb pei puk kin wii dinga tunjung, "Wu owundu onum," pa ninjing. "Gos wu owundu ei kin eim noman ka ngumba. Eim Gos nge embe owundu ete onum! ¹⁰ Gos sinim noman ka ngopu, eim kingam wu owundu Krai kindang opu, sinim konu orung orung tep ermba nge onum. Kumb ok, kupam Deipis sinim tep elim mi', yi ermba nge onum. Gos embe amb' tonu kindinmin." pa ninjing.

¹¹ Pe Jiisas Jerusalem konu ete om. Opu kin, men ngii owundu ete nirik pupu kin konu ete kan andpi, pupu kin epi kanim kanim kanpi poru nim. Ba konu eni mani pupu poru nim. Konu pou neng Jiisas eim ekii silmin wumb engki nga ta' sipi Besanii konu ete pum.

Jiisas Ek Nipi Ond Mong Tunermba Nim (Masyu 21:18-19)

¹² Nga kunum endi, Besanii konu ete si kindik, nga Jiisas kuni tum. ¹³ Nga eim kenim ni ond pik endi turii mi' engim. Pe Jiisas kenim ni, ond ongu' pei mo'um ni kenim. Kanpi pupu kin, "Ond mong, kurup simbi," ni piim. Ond engim konu ete, eim ond mong endi eim kinerim mon! Ongu' mendpi' mo'um. Nimbi' erang, ond pik mong tuna'im kunum ei mo'um. ¹⁴ Pe Jiisas ond ei nipi ngum, "Nim ond mong nga tunenji mon!" pa yi nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb ek ei piinjing.

Jiisas Men Ngii Konu Ete Kil Ngopu Si Kindim (Masyu 21:12-17, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹⁵ Wumb Jerusalem konu ete punjung. Pe Jiisas men ngii konu ete andaring mandi pum. Pupu, kenim ni wumb men ngii konu ete andaring mandi wumb, kei nin ku ongu' sik mong top elmin, epi pei wumb tu wuk ya epi top erik, er mulnjung wumb ei Jiisas pupu, to kindang kin, konu eipi eipi tor si kindang punjung. ¹⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, "Epi top ei Gos ngii mandi tu wuk enerngii mon!" pa yi nim. ¹⁷ Jiisas kengip ek nipi ngum, "Gos ek yi mi' wumb kombur ok pulk yi ninim, na ngii ei kin wumb yi mi' ningii, 'Na ngii ei prei nge konu ete er mu'amba,' yi ningii; ba enim wumb ek ei piinarik sik, wumb koi erik, epi waning sik erik nge ngii mi' emin," pa nim.

¹⁸ Nga kulma' kafimin wumb owundu kin, ek emb po'tmun wumb ombu kin, Jiisas enim epi ei piik, en enim andlam endi kuruk Jiisas tumun ni piinjing. Wumb ombu Jiisas kin mund mong enjing. Nimbi' erang wumb pei Jiisas nge kengip ek piik, puku sik, tungu enjing.

¹⁹ Nga konu pou neng, Jiisas ekii silmin wumb kin Jerusalem konu ete si kindik punjung.

Ond Pik Kengip Ek Endi (Masyu 21:20-22)

²⁰ Pe kupiiring okrii, Jiisas kin eim ekii silmin wumb andlam ete puk kenjing ni, ond pik kutii erim. Ond ongu' kin dumbu' kin pei kutii er poru nim. ²¹ Nga Piisa eim o' endi erang piipi kin, eim yi nim, "Ek emb to'tun wu, keniyu! Ond Pik ei nim ek ngon, ond ei kutum." ²² Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos kin pii gii nik molk kin, o' ei enim kapli erngii," pa nim. "Na ek keimi nga nip enim ngond. Pe wu endi kapli komung ei ek neng kin, kapli pupu mani ep no' ete ba. Pe wu endi eim noman ta' pinermba mon, ba eim pii gii ete mendpi' pimba. Pe eim ek ei kapli peni ete omba. Nga epi ete tonu omba ei, wu endi ek nim mi' mendpi' pimba. ²⁴ Yi mi' erang, ete nge na enim kin ek nind, kunum ete enim prei erik, epi endi simin ni kii sinjing kin, kapli enim pii gii nik epi ei singii. Sik kin, prei erik, kii sik, epi ei enim singii. ²⁵ Nga kunum ete enim angk prei erang kin, wu endi enim kin o' kis erpi nim kin, enim wu ei o' kis ei kapli si kindngii. Yi mi', enim Ernjing Gos ei epin konu ete mo'um, eim enim noman kis kapli kil ngopu si kindmba ku," pa nim. ²⁶ ("Ba enim wu endi o' kis ei si kindnenjing kin, kapli Erinjpin Gos enim noman o' kis ei kil ngopu si kindnermba mon ku," pa nim.)

Jiisas Nge Noman Dinga Nii Ngo'tum (Masyu 21:23-27, Luk 20:1-8)

²⁷ Wumb Jerusalem konu ete nga orung onjung. Wangin kin, Jiisas men ngii konu ete nirik andpi mo'um kin, wumb kulma' kafimin wumb owundu kin, mon ek to'tmun wumb kin, men ngii kongun elmin wumb ombu ei Jiisas mo'um konu ete onjung. ²⁸ Wumb ok Jiisas kin ek nik ngunjung, "Nim nipe noman dinga peng o' ombu en? Pe wumb nii nim noman dinga ngang, kongun ombu mi' en?" a ninjing. ²⁹ Jiisas ek nipi ngum, "Na enim ek endi kii sip ngumbii. Enim na ek nik ngunjung kin, ek ei nga na enim nip orung kindmbii. Ei na kongun noman dinga peng enj mi' ei nimbii ku. ³⁰ Ya no' wu Jon wumb no' pendit' o' ei; Gos nge o' min mei ete wumb nge o'?" Jiisas ek nipi, "Ek ei nik orung kinde!" pa nim. ³¹ Pe wumb en enim ek yi ni piik piik enjing. "Pe sinim epin konu ete epi ninjpin kin, kapli Jiisas yi nimba, 'Enim nimbi' o' erang enim Jon pii gii ninanmin?' a nimba. ³² Pe nga sinim wumb ek epi ninjpin kin, ek ei kapli enermba mon." Nimbi' erang en enim wumb pei mu'angin kin, mund mong enjing. Wumb pei Jon eim Gos ek ni tor kindit' wu ni piinjing. ³³ Pe wumb Jiisas kin ek nik ngunjung, "Sin piinanmin." Pe Jiisas ek yi nim, "Na yi ku enim kanip nind, na noman dinga peng yi kongun enj pa nip, ninermbii mon," pa nip wumb ngum.

Jiisas Ond Mong Pin Ek Ekin Nim

(Masyu 21:33-46, Luk 20:9-19)

12 Jiisas ek ekin topu wumb ngopu eim ek yi nim, "Wu endi eim kan ond mong pin endi tetim. Tapi, kung gui torung er pok erim. Erang kin, ming owundu endi yi mił er sepi kin, ond mong tangpi tuk kindmba nge erim. Erpi kin, tep ngii endi tuk efe takpi sim ku. Ond mong pin ei sipi wumb kongun, 'Erngii!' nipi, wumb kin kindim. Kindpi kin, eim pupu konu turii endi pum. ² Tengingii kunum mandi erang kin, eim kongun wu endi kindang pupu, ond mong wumb kongun er muljung konu efe pum. Eim yi ni piim, 'Ond mong pin kuni kombur numbii. Nop sipip, ku simbii,' ni piim. ³ Pe wumb wu ni ambii gii nik, kepil tunjung. Tok kin, nga wii kindangin orung pum. ⁴ Pe nga, eim kongun wu endi nga kindang om. Wu ei yi ku tok kin, peng to tokun tunjung. Nga wu ei kin of kis enjing. ⁵ Pe nga eim kongun wu endi nga kindim. Kongun wumb erik molk, wu ei to kundjung. Pe nga kongun wumb pei kindang onjung. Pe enim wumb kopur tok, nga enim wumb kopur tok kundjung ku. ⁶ Pe eim kingam endeim mendpił mułum. Mołpu kin, eim kingam ei eim noman piim. Piipi kin, ekii se mendpił, eim nge kingam ei kindang, pupu wumb ond mong pin kongun er muljung konu efe pum. Pupu kin, ek yi nim, 'Nam nge kangi ei ek nimba ei kom singii,' pa yi nim. ⁷ Ba ond mong pin kongun etmin wumb en enim ek nik piik, piik enjing. 'Kingam eim arim nge epi eim pei simba,' ni piinjing. 'Sinim sikir to kondpun kin, ond mong epi ei sin sinim simin!' pa ninjing. ⁸ Yi nik kin, tok konduk sipik, ond mong pin torung efe kindnjing."

⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sipi wumb ngum, "Pe ond mong pin ei arim opu kin nimbii of endi ermba? Eim opu kin eim ond mong pin kongun er muljung wumb ei to kindmba. Pe nga ond mong pin ei sipi, wumb eipi endi ngang kin, kongun er mułngii. ¹⁰ Enim ek mon endi mer poł pendnjing ei gernenjing min? Gos ek yi mił ninim,

'Pe ku ei ngii takilmin wumb si kindnjing kin ku, ei ku dinga ka wii mendpił, ngii ekin efe engim.

¹¹ Gos owundu eim mendpił of ei erang kin tonu onum, sin ei kan ka wii kaninmin."

¹² Jiisas ek ei wumb piik nik etmin wumb owundu ei pupun, Jiisas ambii gii niman ni piinjing; ba wumb mund mong enjing. Wumb piinjing ni Jiisas ek neng kin, en enim konu ei si kindik punjung.

Ku Takis Siłmin Ei Kii Sinjing

(Masyu 22:15-22, Luk 20:20-26)

¹³ Lo ek piik ekii siłmin wumb kombur kin, Eros wumb kopur kin Jiisas mułum konu efe punjung. Puk kin, wumb ei en enim ek endi nik Jiisas simin ni piik punjung. ¹⁴ Pe wumb ei ok Jiisas kin ek dinga nik, "Ek emb tołun wu, sin piinmin nim ek keimi nikin nikin en wu. Pe nim wu endeim noman ngonan. Nim wu endi noman peng ek ninmin mił ninan. Nga wu embe

pinalim mił ninan mon? Gos ek keimi mendpił minj nikin, wu amb pei ngon. Nim piin ei sinim ermin mił nenj? Ei kapli sinim wu num Siisa yi mił Rom tep etmin wu owundu mił, ku takis ngumun min mon? Sinim kapli ngumun min sinim ngunermin?" ¹⁵ Jiisas ek kend tok etmin wumb ei piim. Piipi kin, Jiisas ek nipi ngum, "Nimbii of erang enim na kin ek ak mak enmin? Pe kom ku end tu wuk, na ngangin kin, ei kenmbii," pa nim. ¹⁶ Wumb kom ku sik tu wunjung. Tu wangin kin, Jiisas wumb ei kin kii sim, "Ei min men mił ku ei nii nge?" Pe wumb ek nik orung kindnjing, "Ei Siisa nge." ¹⁷ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Epi Siisa nge epi ei Siisa ngungii! Gos nge epi ei Gos eim ngungii!" Pe wumb ek ei piik pii pol tunarik kin, piik kun enenjing.

Wumb Kolk Nga Angnałmin

(Masyu 22:23-33, Luk 20:27-40)

¹⁸ Wumb kolk nga konj punałmin ni piilmin wumb kopur Jiisas mułum konu efe onjung. Wumb titap ei men ek eipi mił yi niłmin, 'Wumb kolk nga konj punałmin.' Wumb ei, Jiisas kin kii sinjing. ¹⁹ "Ek emb tołun wu, Moses lo ek yi mił połpu sinim ngum. 'Pe wu endi kułum kin, eim kangii endi mulerim ba, eim ambim ei mołum. Mołum kin, amb ei eim angim sipi kin, kangii endi mengpi ngumba. ²⁰ Pe wu angim angim angii orung nga tał muljung. Molk kin, wu kumna ei amb sim wu ni kułum ba, kangii endi mengnerim. ²¹ Pe angim ekii amb ei sipi kin, nga wu ei kułum, ba kangii endi mulerim ku. Pe nga angim tuk ei, amb ei eim sim, ba nga eim kułum ku. ²² Yi mił wu angim angii orung nga tał angim ei, amb endeim ei ku sik punjung; ba kangii endi mengnenjing mon. Angim angim ni pei kulnjung. Kolk kin, ekii se mendpił amb ei kułum ku. ²³ Pe kunum ekii se kulnjung wumb nga angk tonu ongii kunum ei, amb ei wu nii simba? Amb ei wam nii, nim piin min? Wu angim angii orung nga tał amb endeim sinjing," pa ninjing.

²⁴ Jiisas ek nipi ngum, "Gos ok pultum ek ei, enim pii poł tunarik mołmun. Pe enim Gos epi dinga ermba, ei enim piinanmin. Pe enim ek ninmin ei, kun pinalim mon. ²⁵ Wumb kulnjung wumb angk tonu ongii kunum efe, wu amb sinerngii mon, ba Gos enjel epin konu efe mołmun mił ei yi ku mułngii. ²⁶ Ba ek ei wumb kułii wumb nga angk tonu ongii; enim Moses nge mon mer pultum pałim ei kenjing min? Dup endi ond kembis efe dup num ek poł ei Gos nipi wu Moses kin ngum, 'Na wu Eiparam nge Gos, wu Aisak nge Gos, wu Jeikop nge Gos,' pa yi nim.

²⁷ Gos wumb kułii wumb nge Gos mon! Gos wumb konj mołmun nge Gos mołum. Gos wumb eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos noman konj nga, en enim ngang konj mułngii. Enim ek ei kun mendpił pinalim mon," pa nim.

Gos Ek Dinga Kumna Mendpił

(Masyu 22:34-40, Luk 10:25-28)

²⁸ Nga men kengip ek tołum wu endi opu moł piipi kin, Jiisas wumb kin ek mił enjing ni orung kindpi ka

erim. Pe wu ei Jiisas kii sim, "Lo nipe lo kumna mendpiŋ ka wii paŋim?" ²⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, "Lo ek kumna yi miŋ paŋim. 'Enim Esrel wumb pei enim piingii! Sinim Erinjpin Gos Owundu ei sinim Gos ei endeim mendpiŋ, sinim nge Owundu moŋum. ³⁰ Nim Gos kin noman ka pei mendpiŋ ngokun, "Nanim Gos," nikin mulnjii. Ninim noman tuk eŋe poru Gos kin ngokun; nga nim noman pei Gos kin ngokun, nim noman dinga pei Gos kin ngokun er mulnjii,' pa nim. ³¹ Nga lo endi ei yi miŋ: 'Nim wumb eipi noman ka ngunjii ei, ni ninim noman ka ngon miŋ yi ngunjii.' Nga lo eipi endi lo taŋ ei kamb mani kindnanim mon," pa nim. ³² Pe ek emb toŋun wu ek nipi Jiisas ngum, "Ek mon wu! Nim ek ka nin keimi mendpiŋ, Gos endeim mendpiŋ moŋum. Eim Owundu moŋum. Gos eipi endi molaŋum, mon! ³³ Sinim eim kin noman ka pei ngumun; sinim noman tuk eŋe pei ngumun; sinim noman dinga eim kin pei ngumun; sinim wumb moŋmun noman ka ngumun. Pe sinim lo taŋ ei piipin kin sin sinim lo taŋ ei ekii se punjpin kin, kapŋi oŋ ei erpi wumb kuŋmaŋ kaŋmin kanim kanim pei to mani kindim," pa nim. ³⁴ Nga Jiisas piim ni, wu ei ek ka nipi orung kindim. Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, "Nim Gos sinim kin tep er moŋum konu eŋe mandi moŋum," pa nim. Yi miŋ, nga wumb endi Jiisas kin nga kii sik mund mong erik moŋmun.

Krais Eim Nii?

(Masyu 22:41-46, Luk 20:41-44)

³⁵ Pe nga Jiisas men ngii moŋpu, kengip ek nipi wumb ngum, "Nimbiŋ erang kengip ek toŋmun wumb ei Kraiŋ ei opu, wumb paki tumbii ni, omba wu ei Deipis nge kingam mendpiŋ moŋum?" pa ninmin. ³⁶ "Gos Gui Ka neng, Deipis kin ek nim, 'Owundu nipi, na owundu ninim miŋ, nim na angŋiŋ tundung orung mulnjii. Molkun kin, ekii se nim opu orung wumb na sipi, nim simb eŋe mandring kindamb kin, nim opu orung wumb to mani kindnjii,' pa nim. ³⁷ Deipis ei eim 'Owundu' ninim; nimbiŋ erang Owundu Deipis nge kingam mendpiŋ moŋum ninim?" Pe wumb tiŋap owundu molk kin, eim ek ei piik kin ka piinjing.

Jiisas Lo Ek Kengip Toŋmun Wumb To Mani Kindim

(Masyu 23:1-36, Luk 20:45-47)

³⁸ Pe Jiisas kengip ek ni ngopu yi nim, "Enim lo ek piŋmin wumb kan kin erik muŋgii. En enim alap olt taŋpin endmin ni piŋmin. Puk kin, en enim wumb kanik kin, 'Muteiyo,' nik kin wumb ei kuŋou toŋmun konu eŋe moŋmun. ³⁹ Nga en enim konduk olt kindik kin men ngii kumb eŋe muŋgii ei ka piŋmin. Nga en enim kuni owundu noŋmun ei, en enim puk peŋ kumb eŋe muŋmun ni ka piŋmin ku. ⁴⁰ 'Wumb ombu amb ngii konu bin ni piŋmin.' Amb wengin moŋmun konu eŋe puŋmun. Puk kin, amb epi ngii konu epi moŋum ei, pei sik poru niŋmin. Nga en enim ek kend tok prei olt eŋmin. Erik kin, ekii se kunum, Gos wu ombu epi embin tui endi wu kei kin ngumba."

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Endi Ngum

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Nga Jiisas men ngii konu eŋe ku sim konu eŋe wumb ku tu wuk ming eŋe kindiŋmin konu eŋe mandi moŋum. Pe wumb ku sim wumb, ku pei ngunjung. ⁴² Pe nga amb endi wam kultum, amb ku kurpu moŋum ni, ku kundii kembis ei endeim miŋ sipi kindim. ⁴³ Nga Jiisas nge ekii siŋmin wumb eim wii topu kin, "Wei!" nim. Nga eim enim kin ek nipi ngum, "Na ek keimi nipi enim ngond, amb ku kurpu eim wam kuŋum amb ei, ku owundu tuk kindnim. Kindim, amb ei wumb ku pei men ngii eŋe ku toŋmun ming eŋe tu wunjung wumb ombu, amb ei to mani kindim. ⁴⁴ Pe wumb pei en enim ku pei saŋiŋim, ba mer ming eŋe pei kindnaŋmin. Ba amb ei eim ku pei pinerim, ba eim ku pei tuk kindim. Kindpi kin, pe eim nga kuni sipi nopolu ermbe, ku sinaŋim," pa nim.

Men Ngii To Kis Ermbe

(Masyu 24:1-2, Luk 21:5-6)

13 Pe Jiisas men ngii si kindpi, tor pupu kin, Jiisas ekii siŋim wu endi ek nipi, Jiisas ngum, "Ek mon wu! Kani! Ku owundu ka wii nin ngii ka wii ka wii moŋum," pa nim. ² Nga Jiisas ek nipi orung kindpi yi miŋ nim, "Nim ngii owundu ombu kan min? Pe ku endi tonu ku eŋe paŋim ku ei, ekii se pei to mani kindngii," pa nim.

Epi Embin Tui Pei

(Masyu 24:3-14, Luk 21:7-19)

³ Jiisas tonu komung Olip eŋe muŋpu, men ngii owundu orung engim ni kenim. Pe Piisa, Jeims, Jon, Endru wu kei mendpiŋ molk kin, eim kin kii sinjing. ⁴ "Nim ek nikin sin ngon, ei kunum nenj oŋ embin tui ei tonu omba? Nipe oŋ endi kumb se tonu omba sin piimin? Epi ombu pe mandi tonu omba min?" pa ninjing.

⁵ Pe Jiisas ek nipi ekii siŋmin wumb ngum, "Enim kanik kun er muŋgii! Mon pim kin, wu endi enim ek kend topu ngopu tor simba. ⁶ Wumb pei ok, 'Na embe Kraiŋ,' ningii. Nik kin, ek yi ningii, 'Na wu ei mendpiŋ ond,' pa ningii. Nik kin, wumb pei ek kend tok ngok tor singii. ⁷ Nga ekii se, enim wumb opu erngii ei piik kin, wumb opu erngii ek poŋ omba ei piik kin, en enim tungu enerngii! Ei epi tonu ongii, ba poru nimba kunum ei, poru ninanim. ⁸ Yi miŋ, wumb tiŋap endi puk, wumb tiŋap endi kin opu erngii. Wu king tiŋap endi puk, wu king endi kin opu erngii. Nga konu orung kopur konu kopu tumba. Kopu tang kin, wumb kuni simba. Epi ei amb endi kangŋiŋ mengmbe erang ngenj kumbii sinmin, yi miŋ pepi ba," pa nim.

⁹ "Ba en enim mandŋiŋ kan kun erik muŋgii! En enim wu num ek ei kos piimba. Pe enim men ngii konu tu wuk enim kepŋiŋ tungii; enim kin nin tep eŋim wu owundu muŋgii konu eŋe, tu wungii enim. Na ek ka nik wumb ei ngok kin, na kongun yi miŋ erngii," pa nim.

¹⁰ Pe wumb tiŋap eipi eipi wumb pei Gos ek ka nengin kin, eŋe ok endi piyangin kin, ekii se muŋ mei poru nim-

ba kunum ei, of embin tui tonu omba nim. ¹¹ Pe wumb kombur enim sik tu wuk, kos efe tonu tu wujung kin, enim mund mong kulerngii. Kularik kin, sinim ek nipe ek nimin noman yi to piinerngii mon! Kunum efe, Gos enim kin ek ei pei nipi enim ngumba ei, enim nik tor kindngii. Nimbif erang, ek ei enim mendpit ni tor kindnerngii mon. Ba Gos Gui Ka enim kin ek ei nipi ngumba. ¹² Wumb enim engnjing sik, kos erik nga to kundngii. Ernjing, kingenjing kin opu orung erik to kundngii. Pe kingenjing, arim mam ni opu orung erik, to kundngii. ¹³ Wumb pei enim kin noman kis piik ngungii; na ek enim piik motmun, of ei erngii. Ba wu endi na kin pii gii dinga peng motum kin, kunum efe poru nimba kunum ei, Gos eim sipi orung simba."

Epi Kis Mendpit Tonu Omba (Masyu 24:15-28, Luk 21:20-24)

¹⁴ "Ba enim epi ei keningii, konu er kis ermba, epi kis ei konu ka motpu konu engmba. Wu endi ek ei gerim kin, ka piyangfi! Kunum efe Jura wumb muljung, tungu puk, tonu komung efe sikir tonu pungii. ¹⁵ Pe wu endi ngii tonu efe motpu kin, nga sikir mani pupu eim epi ngii nirik motum, epi endi sinermba mon. ¹⁶ Nga wu endi aka pin motpu kin, kan ak topu sikir pupu, konduk endi sinermba mon ku. ¹⁷ Kaimb mendpit singii amb kangif mundii mondunmun ei, nin amb kangif am ngok kunum ei, wumb ei kaimb sik ngungii. ¹⁸ Pe enim prei erangin kin, konu jii nimba kunum ei, of ei nge tonu onermba mon. ¹⁹ Kunum efe, of embin tui owundu kumb se tonu omba. Kumb ok, Gos epi pei eririm kunum, pei o pum; nga pe yi ku of embin tui ei nge ok tonu oneririm. Ekii se of embin tui, ei yi ku tonu onermba. ²⁰ Nga Gos Owundu eim kunum efe aninga kopur wak tufang kin, wu amb pei kunum efe poru nitangin. Ba eim nge ni mundum wumb ni piipi kin, kunum efe aninga kopur wak topu kindang motmun.

²¹ "Nga kunum efe wu endi motpu yi nimba, 'Kenei! Kraisa ya efe motum. Kraisa wuf efe motum,' yi nimba. Wu ei enim kin ek yi nimba, enim pii gii ninerngii mon. ²² Pe Kraisa ek mit ek kend tok ningii. Nga ek kend tok ni tor kinditmin wumb ok kin, jep of kanim kanim nin, of kanim kanim erngii ku. Keimi kapfi erim kin, Gos mundum nipi wumb ek kend tok singii nge, erngii. ²³ Ba enim kan kun erik mutngii! Na ek pei enim kin ok nip poru ninj of ei nge, endi ekii se tonu om kin, enim pii pot tungii."

Ekii Se Wu Kingam Omba (Masyu 24:29-31, Luk 21:25-28)

²⁴ "Ba kunum efe of embin tui pupu poru neng kin, pe eni emii pimba; nga oi tifang enermba mon ku. ²⁵ Nga mut efe, kanjip pei mani ongii. Nga kupu mut dinga epi motum epi ei ofup ermba. ²⁶ Nga kunum efe, na wu kingam ekii se kupu mut kin, efe mani ombii ni enim keningii! Kanik kin, na noman dinga wii kin nga tifang ka wii kin mani ombii. ²⁷ Nga kunum efe, Gos nge eim enjel pei kindang, ongii. Ok kin, eim nge wu amb pei kufou topu mundum wumb eim konu efe orung orung

pei sipi orung simba. Sipi kin, mei konu ekin orung orung pei, sin epi konu efe orung orung pei sipi orung simba."

²⁸ "Enim ond pik efe ek ei piingii. Kunum endi ond angif efe not motpu, ongu konj tonu opu, nim kin enim piingii ei, konu eni ba kunum tonu onum ni piingii. ²⁹ Ei mit, ekii se na ek nind mit epi yi tonu omba keningii. Enim piingii, eim mandi opu kin, ngii ondu efe motum ni piingii. ³⁰ Na ek keimi nip enim ngond! Wu amb pei kulerngii kunum efe, na ek nind mit epi yi tonu omba. ³¹ Kupu mut kin mei tet poru nimba; ba na ek ei poru ninermba mon," pa nim.

Wu Endi Kunum Efe Kin Eni Efe Ni Piinanim (Masyu 24:36-44)

³² "Ba wu endi kunum efe kin, eni efe ni piinanim mon. Gos enjel ei epi konu efe motmun, ei pii pot tunanim. Nga Gos kingam yi ku, pii pot tunanim. Ba Arim Gos mendpit pii pot tofum. ³³ Enim kan kun erik kui erik mutngii! Enim piinanmin kunum nenj of ei tonu omba. ³⁴ Ei yi mit, wu endi eim ngii konu efe si kindpi kin, konu epi orung pum. Pupu kin, eim kongun wumb eim nge epi ombu tep er mutngii, ni kongun wu endeim endeim ni ngum. Ngopu kin, ngii ondu efe tep er mutmba wu, ei eim tep ka er mutmba. ³⁵ Yi mit, enim tep ka erik mutngii! Enim piinanmin ngii arim kunum nenj orung omba. Emii pang omba min, tinga omba min, kupiiring okrii kei kultu wii tofum kunum efe omba min, ei enim pii pot tunanmin mon. ³⁶ Mon pim kin, eim sikir opu, kenmba ni enim or pek mutngii. ³⁷ Nga ek ei enim nip ngond, ei na wumb pei nip ngunj, ei enim tep ka wii erik kin, kui erik mutngii!" pa nim.

Wumb Owundu Jiisas To Kundngii (Masyu 26:1-5, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

14 Pe kunum taf opu pang, ekii se 'Pasopa Kuni Owundu' kunum endi sim. Nga kutmaf kalitmin wumb owundu kin kengip ek nitmin wumb yi ninjing, "Sinim nimbif of erpin, Jiisas kin ek kend nipin kin, Jiisas ambif gii nipin, to kundmun?" a ninjing. ² Yi mit wumb ek yi ninjing, "Sinim of ei kunum owundu salim kunum ei, enermin mon. Mon pim kin, wumb opu tonu sik erngii."

Amb Endi Jiisas Peng Efe Kopung Kindim (Masyu 26:6-13, Jon 12:1-8)

³ Nga Jiisas eim Besanii konu efe pupu, Saimon ok kinj nang pirim, ngii konu efe pum. Pupu motpu kin, kuni notmun pet efe mutang kin amb endi om. Opu kin, amb ei ming ka wii endi sipi tu wum. Tu wupu kin, ming ei mur ka wii, ku owundu putum ming ei, topu gaf tum. Topu kin, kopung ka wii sipi, Jiisas peng efe kindim. ⁴ Ba wumb kombur muljung wumb ei noman kis piinjing. Wumb en enim ek ni piik piik enjing, "Nimbif erang kopung muru ka wii ei wii bein to kindnim?" ninjing. ⁵ "Pe sinim wumb top erei nipin ngumun, ei ku 300 mit simin. Sipin kin, wumb kurpu motmun wumb ei ngumun." Nik kin, amb ei kin ek ngunjung. ⁶ Ba Ji-

isas yi nim, "Enim amb kanik, wiik tei!" a nim. "Enim nimbił erang noman embin tui eim kin ngonmun? Ei na kin oł ka enim. ⁷ Kunum kunum wumb kurpu enim kin mołmun. Kunum kunum enim wumb kurpu kin paki tumun ni piinjing kin, kapli paki tei! Ba na enim kin kunum kunum mulerbii mon. Muleramb kin, enim na kin paki tungii mił nenj?" pa nim. ⁸ "Amb ei epi kapli ermba mił erim. Amb eim kopung muru ka wii sipi, na ngenj eke kelim ei na kułmbii oł erim. ⁹ Nga na enim kin ek keimi nind! Ei konu orung orung pei wumb Gos ek ka nik ngungii. Epi nipe amb eim erim mił nik ngangin kin, wumb pei piingii ku!"

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:14-16, Luk 22:3-6)

¹⁰ Pe kunum eke, Jiisas ekii siłmin wumb engki nga tał mulnjung konu eke, wu endi embe Juras Eskeriyas eim pupu, kułmał kałiłmin wumb mulnjung konu eke pum. Pupu kin, eim Jiisas sipi, opu erii wumb ngumba nge pum. ¹¹ Nga en enim ek ei piik Juras Eskeriyas ek nim mił piik, ka piinjing. "Pe eim kom ku ngumun," pa ninjing. Pe Juras, "Jiisas sipi, kułmał kałiłmin wumb ngumbii," ni yi piim.

Jiisas Pasopa Kuni Eim Ekii Siłmin Wumb Kin Kuni Num

(Masyu 26:17-25, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

¹² Nga kunum kumna kunum bres yiis punałim kunum ei, tonu om. Kunum eke, kung siipsiip wał to kondułmun ku. Kunum eke Jiisas ekii siłmin wumb Jiisas kin yi ninjing, "Sin nim kuni Pasopa jili er ka er semin nunjii?" pa ninjing. ¹³ Nga Jiisas wu tał kindang punguł nge punjnguł. Pe eim ek yi nipi wu tał ngum, "Ełip konu owundu eke wu endi noł ming owundu eke noł kułpu tumba konu eke, ełip kurkuł ba konu eke, ełip ekii se punguł. ¹⁴ Nga ekii se pukuł, eim ngii endi nirik pum kin, ełip ngii arim kin ek yi mił ningił, 'Ek mon wu yi nim, ngii paltng jili seng, na ekii siłmin wumb kin kuni Pasopa numbii?' ¹⁵ Nga eim kapli andan topu, konu owundu tondrung paltng eke tuk peł simba eke, er kun er kindang, simba eke sinim kuni er ka er singił." ¹⁶ Pe Jiisas ekii siłmin wu tał punjnguł konu eke owundu sim. Seng kin, epi kanim kanim Jiisas ek nim mił kenjingił. Pe wu tał kuni Pasopa er ka enjingił.

¹⁷ Nga konu pou neng, Jiisas eim ekii siłmin wumb sipi tu wum. ¹⁸ Nga peł eke kuni nok molk kin, Jiisas eim yi nim, 'Na ek keimi nip enim ngond, enim mołmun wu ei endi, na sipi opu orung wumb ngumba wu ei, na kin kuni ende nonum.' ¹⁹ Pe Jiisas ekii siłmin wumb en enim, noman embin tum. Tang kin, pe wu endi nii nik eim kii sinjing, "Na min?" pa ninjing. ²⁰ Pe Jiisas ek yi nipi ngum, "Enim wu angii orung orung nga tał endi eke mołum. Wu ei nam kin ming eke bres ende kindinjił. ²¹ Yi mił, na wu kingam oł embin tui tonu omba, ei Gos ek eke ok polk pendik mił ninim. Wu kingam ei topu tonu kindim wu, eim kaimb mendpił sim. Kapli, wu ei mam wu ei mengnerim!" pa nim.

Jiisas Kuni Eim Ekii Siłmin Wumb Kin Num

(Masyu 26:26-30, Luk 22:15-20, 1 Korin)

²² Nga en enim kuni noł molk kin, Jiisas eim bres endi sipi, eim prei erpi Gos ngum. Ngopu kin, bres engin topu, eim ekii siłmin wumb kin ngum. Ngopu kin, ek yi nim, "Enim Sei! Ei na nge ngenj mił." ²³ Pe eim ming wain endi sipi kin, prei erpi, Gos ngum. Ngopu kin sipi, eim ekii siłmin wumb kin ngum. Pe wumb pei noł nunjung. ²⁴ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Ei miyem mił ei, Gos ei kumb ok eim wumb ek mendpił nirim ek ei pułe, akip tonu onum. Ei yi mił, na miyem ei bein tamb kin, wu amb pei paki tumba. Pułe yi mił, na kuls kin, mei wumb pei paki top ngumbii," pa nim. ²⁵ "Na ek keimi nip enim ngond, na nga noł wain ei nga nonarip pup kin, nanim noł wain konj endi Gos mołum konu eke nga numbii," pa nim. ²⁶ Nga wumb golang nik, puk tonu komung Olip eke tonu punjung.

Piisa Jiisas Buł Ngumba Nge Nin

(Masyu 26:31-35, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

²⁷ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim pii gii ei pei dinga mulerang kin, enim tungu pungii. Gos ek ok połmun ek ei yi mił ninim, 'Kung siipsiip tep mołum wu ei to kundangin kin, kung siipsiip konu eke eipi eipi pungii.' ²⁸ Ba nam nga angip tonu bii, pe na pup ok, Galilii konu eke bii. Enim na kin ekii sik ongii," pa nim. ²⁹ Pe Piisa ek yi nim, "Kapli, wumb pii gii pei dinga mulerim kin, na pii gii ei dinga mułmba. Wumb kombur tungu puk kin, ba na tungu punerbii mon!" pa nim. ³⁰ Pe Jiisas ek nipi Piisa ngum, "Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum eke, kei kultu wii tunermba kunum tał ninim kin, nim na embe kunum tekliki kii sengin, ni tor kindnenjii," pa nim. ³¹ Ba Piisa ek dinga nim, "Na nim kin ende kułmbii, ba na nim embe nip koi enermbii mon mendpił!" pa nim. Pe Jiisas ekii siłmin wumb pei yi minj ninjing.

Jiisas Gesemanii Konu Eke Mołpu, Prei Erim

(Masyu 26:36-46, Luk 22:39-46)

³² Pe puk konu endi eke tor punjung, konu ei embe Gesemanii. Nga Jiisas ekii siłmin wumb ek nipi ngum. "Enim ya eke mułngii! Nam prei ermbii!" ³³ Pe eim Piisa kin Jeims kin Jon sipi, eim kin punjung. Pe eim noman tuk eke embin tang piipi eim kis mendpił piim. ³⁴ Pe eim ek nipi wu kei ngum, "Nam noman tuk eke embin tonum. Nam kułmbii ni piind," pa nipi wu kei ngum. "Enim ya eke molk kin, tep ka erik mułngii!" ³⁵ Pe eim aninga kopur pui mił erim. Pupu kin, mei eke mani pupu kin prei erim. Na kułmbii ni piim kin, ngenj kumbii owundu ei na kin si kindmba. ³⁶ Jiisas yi nim, "O Arnan, nim epi pei kapli enjii, ni piind. Nim na ming ei oł embin palim, na oł embin tui ei si kindnjii, ba nim na noman eke ekii se enenjii mon! Ba ninim noman eke yi enjii."

³⁷ Pe eim pupu, kenim ni eim ekii siłmin wumb or piinjing. Nga Jiisas eim ek nipi Piisa ngum, "Saimon, nim or pałin min? Nim kunum endeim kapli na kin tep

mulenji min? ³⁸ Enim tep ka kun erik molk kin, prei erngii! Mon pim kin, epi endi enim ermbe epi ei kan simba. Keimi, noman tuk gui ei dinga piinim, ba ngenj ei dinga pinatim."

³⁹ Pe Jiisas nga pupu kin prei erim. Pe prei ei ok erim mił, eim nga prei ei nge nga erim ku. ⁴⁰ Pe Jiisas nga opu, ekii siłmin wumb or pinjing konu opu, kenim ni or pek mulnjung. Eim ekii siłmin wumb en enim ningił embin tum. Tang kin, pe en enim ek nipe ek nimin ni piinjing.

⁴¹ Nga Jiisas nga kunum tekliki pupu kin, nga orung om. Opu kin, ek nipi ekii siłmin wumb ngum, "Enim or pek kor mołmun min? Ei kapłi, pe kunum ei na wu kingam mani mei eke sik, opu orung wumb noman kis piik wumb ngonmun. ⁴² Enim angangin kin sinim pamin! Kinei! Wu na nipi kindmba wu, ya mandi onum."

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:47-56, Luk 22:47-52, Jon 18:3-12)

⁴³ Pe Jiisas ek nipi mułang kin, Juras sikir opu, wu ei Jiisas ekii siłmin wu angıł orung orung nga tał, ei nge wu endi eim om. Pe wumb tiłap owundu eim kin onjung. Onjung kin, wumb ei tui nin kepıi ambił sik onjung. Wu owundu kułmał kałiłmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, men tok kongun wumb kindangin onjung. ⁴⁴ Pe wu endi Jiisas sipi, opu orung wumb wu ei oł erpi, nipi wumb kin ngum, "Pe na wu endi kin gupu top nop ninj, wu ei Jiisas. Enim ambił gii ningii! Enim tep ka molk sik sipngii!" pa nim.

⁴⁵ Pe Juras opu Jiisas mułum konu eke pupu kin, ek yi nim, "Ek emb tołun wu!" Pe eim Jiisas gupu topu num. ⁴⁶ Pe wumb pei Jiisas ambił gii ninjing. ⁴⁷ Ba en enim enjing konu eke wu endi mandi angpi mułum wu ei, tui kepera sipi tor sipi, kułmał kałiłmin kongun wu endi topu, eim kom kopispi mani kindim. ⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim na singii wangin kin, pe enim tui ambilk enmin ei, waning wu endi mułum mił ambił gii ningii enmin min? ⁴⁹ Kunum kunum na enim kin men ngii eke ende mołpun, na enim ek emb top top enj, ba enim na ambił gii ninenjing," pa nim. "Ba Gos ek ka ok pulk eke, ek nim mił ei mendpił keimi tonu om." ⁵⁰ Pe Jiisas eim ekii siłmin wumb tungu puk, konu eipi eipi puk kin, en enim Jiisas buł ngunjung.

⁵¹ Pe kangi wu gał ei Jiisas pum konu eke ekii se pum; ba eim alap kuru endi ngenj eke tełim. Pe wumb eim ambił gii nimin ni enjing; ba eim alap kuru ei si kindpi, eim ngenj wii si kindpi tungu pum.

Wumb Jiisas Kos Enjing

(Masyu 26:57-68, Luk 22:54,55,63-71, Jon 18:13-14,19-24)

⁵³ Pe wumb Jiisas sipi, kułmał kałiłmin wu mułum konu eke sipnjing. Pe wumb kułmał kałiłmin wumb kin mon tołmun wumb kin men tok kongun wumb pei ok kułou tunjung. ⁵⁴ Pe Piisa Jiisas pum konu eke ekii se pum. Ba pupu kin mandi punerim mon; eim turii mił pupu mułum. Eim pupu kin, wu kułmał kałiłmin wu ei kung gui eke tuk pum. Pupu kin, pe tep ełmin wumb

molk kin, eim dup piipi kin konu eke peke erpi mułum.

⁵⁵ Pe wumb kułmał kałiłmin wumb kin Jura wumb owundu pei ok, wumb kopur wii tangin ok kin, 'Jiisas oł nimbił oł erim ei ni piimin,' ninjing. Ek pułe nik kanik, Jiisas to kundmun ni piinjing; ba en enim oł endi kan sinenjing mon. ⁵⁶ Pe wumb pei ek kend tok, 'Jiisas oł yi erim,' nik ninjing. Ba en enim ek ei dinga punerang kin, en enim ek ende punerim mon.

⁵⁷ Pe wumb kopur angk, ek kend tok, Jiisas kin ngok ninjing. ⁵⁸ "Sin piinjin Jiisas yi mił nim, 'Na nam men ngii wumb angıł kin teknjing, ei nam erip kis mundmbii. Nga kunum tekliki mendpił na ngii endi tekmbii, ba wumb angıł eke teknałmin mon! Enim wumb ngii ei nge kunum kapłi teknerngii! yi niłim," pa ninjing. ⁵⁹ Ba ek ei ninjing ei, opu ende punerim mon.

⁶⁰ Nga wu kułmał kałiłmin wu ei wumb tuk eke angpi, Jiisas kii dinga sim. "Nim ek endi nikin, orung kindnenjii min? Ek nipe ek wumb nim ngenj eke ek ambiltmin?" pa nim. ⁶¹ Ba Jiisas ek endi nipi orung kindnerim. Pe wu kułmał kałiłmin wu ek nga nipi ngum, "Nim Gos kindim wu Krai, Gos kingam mendpił min?" ⁶² Pe Jiisas ek nim, "Ei na mendpił. Nga enim keningii ni na wu kingam mani mei eke op, Gos tonu mołum konu eke angıł tundung orung dinga wii ei pang mułmbii. Pe na tonu kupu muł epin konu eke mołup, ombii," pa nim.

⁶³ Pe kułmał kałiłmin wu ei eim kis piipi kin, eim konduk piltan topu yi nim, "Sinim wumb kopur wii tamin ok ełim oł ei, nga ninerngii mon!" ⁶⁴ Eim Gos kin ek nipi kis mondpu, Gos embe to mani kindim ei, enim piik poru ninjing. Pe enim er piinmin mił nenj?" Wumb pei Jiisas tungii ek yi mił ninjing, "Enim oł kis endi erim, eim kułangłi," pa ninjing.

⁶⁵ Pe wu kopur tumun! Ke nik, jipambił tok enjing. Pe enim alap endi sik, ningił kum tunjung. Tok kin, Jiisas enim angıł kin tok, yi ninjing, "Nim pe ek keimi mendpił niłin wu, nii kepıi tonum?" Pe tep ełmin wumb sipik, eim angıł kin tunjung ku.

Piisa "Jiisas Ei Na Kinał," Nim

(Masyu 26:69-75, Luk 22:56-62, Jon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Piisa mer mandring mułum, kung gui tukrung eke mułum. Pe wu kułmał kałiłmin wu nge kongun amb endi om. ⁶⁷ Pe eim kenim ni Piisa dup piipi mułum. Pe amb ei opu, Piisa dinga kanpi ek nim, "Nim yi ku Jiisas kin Nasares konu eke andkin mułum," pa nim, "Na mon! Na piinand! Na nim ek nin ek pułe ei na piinand." Pe eim kung gui ondu mandi eke anda pum. Pang kin, kei kultu endi wii tum. ⁶⁹ Pe kongun amb Piisa kenim ni, nga amb ei ek nga wumb mandi mulnjung wumb nipi ngum, "Wu ya mołum wu ei, wumb tiłap ende," pa nim. ⁷⁰ Ba eim nga ek dinga nim, "Mon!" Nga ekii se nga wumb Piisa kin ende mulnjung, wumb ek ninjing, "Keimi, nim wu ei kin tiłap ende, nim Galilii konu wu mendpił," pa nim. ⁷¹ Pe Piisa ek dinga wii nim, "Na ek keimi mendpił nind! Na enim ninmin wu ei, na piinand." ⁷² Pe sikir kei kultu kunum tał wii tum. Pe Piisa piim ni Jiisas yi nim mił piim, "Kei kultu kunum tał wii

tunerang kin, pe nim ek kunum tekliki ninjii, 'Nim na kin piinand.'" Pe Piisa eim ke dinga wii nim.

Jiisas Pailos Mułum Konu Ete Mułum
(Masyu 27:1-2,11-14, Luk 23:1-5, Jon 18:28-38)

15 Nga kumb kupiiring ok, wumb kułmał kałiłmin wumb kin men kengip ek tołmun wumb kin men tok kongun wumb kin Jura wumb owundu pei ek endi ninjing. Pe wumb Jiisas kan tok, Pailos Rom tep ełim wu owundu mułum konu ete, sipnjing. ² Pe Pailos eim Jiisas kii sim, "Nim Jura wumb nge king mołun min?" Jiisas ek nipi ngum, "Nim ninim ek yi mił." ³ Pe wumb kułmał kałiłmin wumb eim kin ek pei nik ngunjung. ⁴ Pe Pailos nga Jiisas kii sim, "Nim ek nikin orung kindnjii min? Nim kani! Wumb nim kin ek pei ninmin," pa nim. ⁵ Ba Jiisas ek nga nipi orung kindnerim. Yi erang kin, Pailos kom sepi piim.

"Jiisas Ond Peri Ete Nil Tei!" Nim
(Masyu 27:15-26, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

⁶ Pe kung ngii pei Pasopa kunum ei, kuni nołmun kunum ei, Pailos eim kan ngii pałiłmin wumb endeim ni nipi kindiim. Wumb en enim wu endi nik wii tangin kin, kapłi Pailos eim wu ei mendpił en enim kin kindiim. ⁷ Pe kunum ete wu endi kan ngii ete pim wu ei embe Barapas. Wu ei eim tep ełmin wumb kin opu erim kin, pe opu ełmin wumb kan ngii ete pendik kindnjing. Wumb tiłap ei opu erpi wu kopur to kundnjung. ⁸ Pe wumb pei ok Pailos mułum konu ete, kanik ninjing. "Ok nim ełin oł, ei ni pe yi enjii!" pa ninjing. ⁹ Pe Pailos ek nipi orung kindim, "Enim Jura wumb na enim king ei en enim ngumbii min?" ¹⁰ Pe eim yi piim, "Kułmał kałiłmin wumb Jiisas kin noman kis sek, kos ete tu wumun," ni piim. ¹¹ Ba kułmał kałiłmin wumb owundu wumb paki tok nengin wumb yi ninjing, "Nim Barapas kindan wumb mołmun konu wangłi!" pa ninjing. ¹² Pe Pailos ek nga nipi wumb ngum, "Pe enim Jura wumb nge king enim niłmin wu ei kin, nipe oł endi ermbii?" pa nim. ¹³ Wumb wii nga tu wunjung, "Eim ond peri ete nil tei!" pa ninjing. ¹⁴ Pe Pailos ek nipi wumb ngum, "Nimbił erang? Nipe oł kis endi eim erim?" Ba wumb ek nik nga wii tunjung, "Eim ond peri ete nil to!" pa ninjing. ¹⁵ Yi mił, pe Pailos wumb ek taki taki nipi, ka piingii ni piipi kin wumb ngum. Pe eim yi mił erim ei Barapas sipi, wumb kin kindang pum. Jiisas sipi, opu orung wumb mulnjung konu ete ngum. Ngang kin, opu wumb ond peri ete eim nil tumun, ni kepil tok sipnjing.

Opu Wumb Jiisas Kin Ek Buł Morung Ninjing
(Masyu 27:27-31, Jon 19:2-3)

¹⁶ Pe opu wumb Jiisas sik, orung sipik tep ełmin owundu wu nge ngii konu ete tuk sipnjing. Sipik kin, opu wumb kopur wii tangin kin, pei onjung. ¹⁷ Nga opu wumb Jiisas konduk kundii endi kindnjing. Nga opu wumb peng kon endi kan gał mułum endi sik enjing, peng kon ei Jiisas peng ete pendnjing. ¹⁸ Pe Jiisas tungii pendik yi ninjing, "O Jura wumb ei nge King," pa nin-

jing. ¹⁹ Nga opu wumb goł mił epi endi sik, Jiisas peng ete kepil tunjung. Pe wumb eim jipambił tunjung. Pe en enim eim kin men tok kend tok mani molk kin, ka wii piinjing. ²⁰ Piik kin, pe Jiisas kin ek ngok poru nik, Jiisas konduk kundii si kindik, nga Jiisas eim konduk nga eim kin kindnjing. Kindik kin, pe Jiisas sipik, ond peri ete tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ete Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

²¹ Nga wu endi Saimon, Sairiin konu ete orung opu, kangi wu Aleksandir kin Rupus tał nge arim, opu konu owundu ete tuk bii, ni om. Opu kin, pe opu wumb ek dinga yi ninjing, "Nim Jiisas ond peri ko wunjiil" pa ninjing. ²² Nga wumb Jiisas sipik, konu endi tor sipnjing konu ei embe Golkasa. Sinim embe ei ak topun yi ninmin, "Konu wumb peng embil konu." ²³ Nga wumb kopur Jiisas wain kin ond mong kindnjing epi ei Jiisas ngungii nge tu wunjung; ba Jiisas ei epi nunerim. ²⁴ Pe opu wumb Jiisas ond peri ete nil tunjung. Pe eim konduk ni epi ei opu wumb en enim mok tok sinjing. Pe opu ond wumb ku kembis mił epi ei kinjmał erik kin konduk ei singin nik enjing. Epi ombu ni simba nge nik enjing. ²⁵ Pe kunum eni angil orung nga kapil kapil kupiiring, eim ond peri ete sik tonu kindnjing. ²⁶ Pe tonu embe pulnjung, eim kos enjing mił embe yi mił pulnjung, "Jura Wumb King," ninjing. ²⁷ Nga Jiisas pim konu ete mandi wu tał ond peri ete pinjingil. Wu tał opu erkil kin epi waning sikil etmbil. Wu endi Jiisas angil tundung tonu kindik, nil tunjung. Nga endi sik, Jiisas angil taring tonu kindik nil tunjung. ²⁸ (Pe Gos ek ok pulk mił keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, "Enim wumb kis kin mułum ni kenjing.")

²⁹ Pe wumb ok puk erik, eim kin ek kis nik ngunjung. Wumb peng ak mak erik yi ninjing, "Nim wu men ngii top kis erpi, nga kunum tekliki nga tekmbii," nin wu. ³⁰ "Pe ninim paki to! Tokun, nim ond peri ete si kindkin, mani wa!" ³¹ Yi mił ku, wumb kułmał kałiłmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, ek kis nik Jiisas ngunjung ku. Pe wumb en enim ek nik piinjing, "Eim wumb epi kin paki tum, ba ei eim kapil paki tunermba!" ³² Kapil, Gos kindim wu Krai ei Esrel wumb king, eim ond peri ete si kindkin, mani wangłi! Wang kin, sin kanpin, pii gii nimin wu ei wumb paki tumbii ni orum ni kenmin," pa ninjing. Wu tał Jiisas kin ouni nil tunjung, wu tał yi ku ek nikił Jiisas ngunjung.

Jiisas Kułum Poru Nim
(Masyu 27:45-56, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

³³ Nga tinga konu beli palim kunum ei, mei konu orung orung pei emii pim. Emii pepi pang, konu pou neng konu eni tekliki erim. ³⁴ Pe pou neng konu eni tekliki erang kin, Jiisas wii dinga tum. "Eloi, Eloi, Lama Sambaksanii." Sinim ek ei ak topun yi nimin, "Na Gos! Na Gos! Nim na nimbił erang na si kindin?" ³⁵ Pe wumb kopur mandi mulnjung wumb ek ei piinjing. Piik ek yi ninjing, "Piyei! Wu Elainja ni wii tonum," pa ninjing. ³⁶ Pe wu endi sikir pupu, ep noł epi endi sipi noł wain

ete tuk kindim, epi kumbii elim epi ei sipi, Jiisas ngum. Pe wu ei yi nim, "Sinim tep er mołpun kinamin, pe Elainja opu, Jiisas ond peri ete sipi mani simba min?"³⁷ Nga Jiisas eim dinga wii topu kin, eim kułum.

³⁸ Pe alap owundu endi men ngii ete pim, ei tonu piltan topu, mer mani tor pupu topu, orung orung pum. ³⁹ Pe opu elmin wumb tep elim wu, Jiisas pim konu mandi opu angpi kenim ni Jiisas kułmba mił yi erim. Pe eim ek nim, "Keimi mendpił, wu ei Gos kingam," pa nim. ⁴⁰ Nga amb kopur mulnjung ei turii mił yi angk, kanik mulnjung. Molk kin, tuk endi mułum ei, Mariya Makandala mułum, nga endi Mariya Jeims mam ekii kin Josis, pe endi Salom mułum. ⁴¹ Kumb ok Jiisas Galilii konu multum kunum ete, amb ombu eim kin ekii sik eim paki tołmun. Pe amb pei eipi mulnjung konu ei, en enim Jiisas kin Jerusalem konu ete onjung.

Jiisas Tukpu Ete Pendnjing

(Masyu 27:57-61, Luk 21:50-56, Jon 19:38-42)

⁴² Nga kunum pou neng, Josep Arimasiya konu ete mołpu om. "Eim kos piłim wu num, ka wii mołum," pa niłmin. Eim yi ku, Gos kunum tep ermba omba nipi, kui erpi mołum. Pe yi mił, Josep eim ngii ete nirik pupu, Pailos kumb ete engim. Pe eim mund mong kulerim mon! "Pe na Jiisas ngenj simbii ond," pa nipi pum. ⁴⁴ Pe Pailos noman embin top piim. Pe opu elmin wu endi kii sim, "Eim kułum poru nim min?"⁴⁵ Eim opu wumb tep elim wu ek piipi poru nipi om. Opu, Josep kin ek nim, "Eim ngenj ei kapłi sinjii," pa nim. ⁴⁶ Josep eim alap kuru endi top erim. Pe eim Jiisas ngenj sipi mani tu wum. Pe eim alap kuru sipi, Jiisas ngenj ete kum tum. Pe sipipi, komung endi tukpu sim, konu ete mani kindim. Pe tukpu sinjing, ei ku tukpu owundu pendnjing. Pe Josep eim ku endi sipi, tukpu ete pandi tum. ⁴⁷ Nga Amb Mariya Makandala kin Mariya endi Josis mam, amb tał kan mulnjunguł. Pe tukpu ete Josep Jiisas sipi mani kindpi kankił mulnjunguł.

Jiisas Angpi Konj Tonu Pum

(Masyu 28:1-8, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

16 Nga kor kunum pupu poru neng kin, Mariya Makandala kin amb Mariya Jeims mam kin Salom, en enim kopung ni epi muru ka tum epi ei top enjing. Erik, sipik Jiisas nenj kopung erngii nge sipnjing. ² Kor niłmin kunum ei opu pang kin, kupiiring eni tang, wumb en enim wumb tukpu konu ete punjung. ³ Puk kin, en enim ek yi ninjing, "Wumb nii opu, ku owundu ei sipi ak tang, sinim wumb tukpu konu nirik bin," pa ninjing. ⁴ Pe en enim kenjing ni, ku owundu tukpu ete pim ni pinerim mon! Wu endi ku ei sipi, ak topu kindim pim. Pe ku ei ku owundu wii mułum. ⁵ Nga wumb tukpu ete tuk punjung. Puk kin kenjing ni, wu kangi wu endi angił tundung orung mułum. Mułum wu, eim konduk kuru olt endi kindim wu ei kanik, puku sinjing. ⁶ Pe wu ei ek nipi ngum, "Enim puku sinenei! Enim Jiisas Nasares konu ete wu ei enim kuruk onmun, wumb eim sik, ond peri ete nil tunjung. Ba pe eim angpi nga konj pum. Pupu kin, eim ya ete mulałim. Kinei! Eim

pendnjing konu ete kinei! ⁷ Ba enim puk, eim ekii siłmin wumb kanik ningii! Pe Piisa kanik ningii ku! 'Jiisas eim ok Galilii konu ete ok pum, yi mił eim ek nipi ngurum. Enim eim keningii,'" pa nim. ⁸ Nga amb ombu nga sikir tor punjung. Puk kin, en enim tukpu ei si kindik, tungu punjung. Puk kin, en enim mund mong tang, en enim noman tuk ete mił pinerim. Pe en enim wu endi kin ek tingnenjing. Nimbii erang, en enim mund mong tum.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Jon 20:11-18)

⁹ Kupiiring ok mendpił kunum kumna, Jiisas eim angpi nga tonu pum. Pe eim opu Mariya Makandala mułum konu ete pum. Amb ei ok, Jiisas gui kis angii orung nga tał to tor kindim. ¹⁰ Pe Mariya eim pupu, wumb ok Jiisas ekii siłmin wu ombu kanpi nim. Pe wu ombu noman embin erang, ke nik mulnjung. ¹¹ Pe Mariya ek nipi wu ombu ngum, "Jiisas eim konj mułum, na kenj," pa nim. Pe amb ei ek piik ek nim, ek ei pii gii ninenjing, mon!

Jiisas Nge Ekii Siłmbii Wu Tał Jiisas Emeiyas Andłam Ete Kenjingił.

(Luk 24:13-35)

¹² Pe ekii se, Jiisas ekii siłmbii wu tał konu ete si kindikił, tor punjunguł. Pe Jiisas wu eipi mił, wu tał onjunguł konu ete tor om. ¹³ Pe Jiisas ekii siłmbii wu tał nga orung pukuł. Jiisas ekii siłmin wu kopur mulnjung konu ete kan ninjingił, ba wu ombu wu tał ek ei pii gii ninenjing.

Pe Jiisas Ekii Siłmin Wumb Eim Nge Kongun Ngum

(Masyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁴ Nga ekii se, Jiisas ekii siłmin wumb engki nga endeim molk, kuni nok kin, Jiisas mulnjung konu ete tonu om. Jiisas ek dinga yi nim, "Enim pii gii dinga pinatim," pa nim. "Pe en enim noman pirek ninim. Nimbii erang enim piinenjing? Wumb kopur kanik ninjing ba, ei pii gii ninenjing." ¹⁵ Jiisas ek dinga nipi eim ekii siłmin wumb ngum, "Enim pei konu owundu orung orung pei ete puk, na ek ka ningii. ¹⁶ Wumb kopur pii gii nik, noł pinjing kin, Gos eim paki topu sipi orung simba. Ba wu ombu pii gii ninenjing kin, kos owundu omba kunum ei eim oł embin tui eim kin tonu omba. ¹⁷ Nga wumb kombur Gos kin pii gii ninjing kin, Gos eim jep oł er sipi, peni ete kindmba. Yi mił, na embe ete ek nik gui kis ei to tor kindik si kindngii," pa nim. "Pe wumb ek ei endi mił ningii. ¹⁸ Wumb ombu ka wembii angii ete embii ngii, wembii ei wumb tołum epi ei enim tunermba. Wumb kombur to kondułum epi tumba ei kulerngii. Wumb endi kis ermba piingii, ei enim ngenj ete embii ngii. Embii angin kin, wumb ening tumba ei poru nimba," pa nim.

Jiisas Gos Eim Epin Konu Ete Tonu Sim

(Luk 24:50-53, Aposel 1:9-11)

¹⁹ Yi miŕ, pe Jiisas Owundu ek nipi poru neng kin, Gos ei epin konu ete tonu sim. Pe Jiisas Gos angil tunding

orung moŕum. ²⁰ Pe Jiisas ekii silmin wumb ei punjung. Puk kin, Gos nge ek ka ei konu orung orung wumb pei kanik nik ngunjung. Nga Owundu en enim kin ouni kongun er endim. Nga en enim ek nik jep of enjing ei, Owundu eim er dinga kindim ku.

LUK

Luk Ek Ei Poŕpu Tiopilas Ngum

1 Nim wu owundu Tiopilas. Ok Gos sin kin oŕ kombur eririm oŕ ei, pe keimi sin kin pe punum en enim pei angit eŕe mon pulnjung. ² Kumb ok, wumb kombur gupu eŕe piik kanik erik Gos nge ek ka kongun eŕmin ku. Ek ei nge sin sinjpin, ek mon pulnjung wumb pei ei oŕ ei nge pulnjung. ³ Pe akip na yi ku, ek poŕ ei poŕup nim ngond. Ek ombu nge kii sip kom sep piip muls kunum kinan, na oŕ ei ekii sinj. Sip, ei piip kin puls ek ei oŕ pulk miŕ kun poŕup ngond. ⁴ Ek ei ek keimi, enim ok gerik piik. Yi miŕ erik ei enim pii kun erik muŕngii. Pe ek ei yi ku poŕup ngond.

⁵ Eros eim Jura wumb king multum kunum ei, wu endi Gos kin kuŕmaŕ kaŕiŕim wu endi multum wu ei embe Sekaraiya. Eim kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb ei Apaisa nge tiŕap eŕe tep to eŕmin. Nga wu ei eim ambiŕ Eron nge tiŕap eŕe amb ei, Elisembes pa niŕmin. ⁶ Pe wu amb yi taŕ eŕ elip, Gos ningit eŕe oŕ ka er mulnjunguŕ. Pe Gos Owundu nge ek dinga kanim kanim ni pendim, pei ekii sikiŕ kun ka mulnjunguŕ. Oŕ kis endi enerkiŕ. ⁷ Ba wu amb yi taŕ kangit endi mingnenjngit mon! Eŕ elip wii mendpiŕ mulnjunguŕ. Wu amb tukui mendpiŕ mulnjunguŕ.

⁸ Sekaraiya eim Gos kin kuŕmaŕ kaŕiŕim kongun ei eŕim kunum ei, Sekaraiya nge tiŕap wumb ei kongun eŕe tonu onjung. ⁹ Kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb eŕmin oŕ ei erik, Gos andan tang wu ei embe pe nik wang to tonu kindnjing. Kindangin kin, eim Gos ngii owundu palting ka eŕe moŕpu kin, epi muru ka toŕum epi ei sipi kin, dup eskiŕ erpi kin, muru ku piŕmin. ¹⁰ Kunum eŕe Gos kin dup eskiŕ muru ka kaŕpi eŕim kunum ei, wumb pei ok, andaring molk prei erik mulnjung. ¹¹ Pe Sekaraiya eim kenim ni, dup kaŕim konu angit tunding eŕe Owundu nge enjel angpi muŕum ei kenim. ¹² Pe eim enjel kanpi eim puku sipi, mund mong tang piim. ¹³ Ba enjel ek nipi Sekaraiya ngopu yi nim, "Sekaraiya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim prei en ek ei piim. Nim ambnim Elisembes eim wu kangit endi mengmba. Kangit ei, nim eim embe Jon ninjii," pa nim. ¹⁴ "Menggang kin, nim noman ka peng, nim ka piinjii. Kangi ei tonu omba ei wumb pei ka piingii ku. ¹⁵ Yi miŕ kangi ei wu owundu muŕang, Gos Owundu eim kangi ei wu num muŕmba ni piim. Pe eim noŕ wain ni noŕ dinga ombu nunermba. Eim mam kirim eŕe multum kunum ei Gos Gui Ka eim kin piki to muŕmba," pa nim. ¹⁶ "Jon eim ek neng kin Esrel wumb pei noman ak tok pii gii nik, Gos Owundu kin orung pungii nge nipi wumb ngum-

ba. ¹⁷ Gos Jon kindang opu, owundu nge ek ei ni pendim. (Jon eim owundu omba eŕe kumb se omba). Ek ni pendpi opu eim noman dinga piimba ei ok Elainja ek ni tor kindiŕim wu pirim miŕ yi eim yi ermba. Erpi kin, arim kingam noman to ak tungii nge nipi, wumb Gos ek to kindiŕmin wumb ei neng noman kun ka seng, wumb kun ka molk Owundu omba nge kui er muŕngii nipi kongun yi ermba," pa nim.

¹⁸ Sekaraiya ek nipi Gos nge enjel ngopu yi nim, "Na tukui er poru ninj. Na nam amb tukui erim ku. Nimbiŕ erang na ek ei keimi ni piimbii?" pa nim. ¹⁹ Pe Gos nge enjel ek yi nim, "Na Gepriyel, na Gos kumb eŕe kun moŕup enj. Gos Eim na kindang, na op nim nimbii nge onj. Pe ek poŕ ka ei nim kanip nind," pa nim. ²⁰ "Kapŕi nim piinjii. Nim na ek ei piikin noman eŕe kindnen kin, nim anmbiŕ ak tang kin, ek tingnenjii, yi pepi pang, oŕ ombu opu poru nimba. Na nind ek ei keimi ekii se tonu omba."

²¹ Wumb pei Sekaraiya anda omba ni piik kui er mulnjung. Epi nipe endi eim kin erang moŕum ni piinjing; tuk konu Gos ngii owundu eŕe ka moŕum? ²² Ekii se eim anda opu, eim wumb kanpi ek nimba pinerim. Yi erang kin wumb en enim piik, Gos ngii owundu palting ka tuk eŕe epi nipe endi kenim ni piinjing. Pe eim ek tingnarpi, angit eŕe minj erpi ek miŕ tangpi erang kenjing.

²³ Ekii se Sekaraiya eim Gos ngii owundu tuk kongun poru neng eim si kind ngii konu eŕe pum. ²⁴ Ekii se eim ambim Elisembes kangit mundii muŕum. Pe amb ei eim koi er muŕang oi angit orung o pang kin eim ek yi nim. "Pe Gos Owundu na kin noman ka ngum. Ok na kangit mulerim kunum eŕe, na wumb kin ngenj singambiŕ peng muls. Ba pe nga na singambiŕ pin-ermbii," nim.

Enjel Mariya Kin Jiisas Tonu Omba Ek Nim

²⁶ Pe oi angit orung nga endeim o pang, Elisembes wu kangi endi mengmba ei Gos enjel Gepriyel kindang pupu Galilii mei owundu konu eŕe orung endi sim konu ei Naseres eŕe pui ni kindim. ²⁷ Gos enjel kindang pupu kin, ambiŕ endi muŕum konu eŕe pum ambiŕ ei, wu endi simba nik kuimi to mundnjung. Wu ei embe Josep, wu ei King Deipis nge tiŕap. Pe ambiŕ ei embe Mariya. ²⁸ Pe enjel er pupu ambiŕ kanpi ek yi nim, "Nim moŕun ei? Gos Owundu nim kin eim noman ka ngopu nim kin moŕum," pa nim. ²⁹ Ba eim nim ek ei piipi, eim noman embin tang piim. Eim noman eŕe yi piipi, ei nipe ek ninim ni piim. ³⁰ Enjel ei ek yi nim, "Mariya, nim

mund mong tunerii mon! Gos nim kin noman ka ngopu moʔum. ³¹ Nim piin min? Nim kangit mundnjii; nga kangit endi mengnjii. Kangi ei embe Jiisas ninjii," pa nim. ³² "Eim wu owundu muʔmba. Pe wumb eim kanik yi ningii, 'Gos Owundu kingam mendpiʔ,' ningii. Nga Gos eim King mundang eim kupam King Deipis moʔuʔum konu eʔe eim simba," pa nim. ³³ "Eim kunum kunum Jeikop nge wumb tiʔap eʔe eim King muʔmba. Pe eim tep erpi muʔmba konu kunum ei poru ninerm-ba!"

³⁴ Mariya enjel kin ek yi nim, "Oʔ ei erpi tonu omba miʔ nenj? Na ambiʔ wii moʔ, wu endi molaʔim molaʔim."

³⁵ Nga enjel ek ni orung kindpi yi nim, "Gos Gui Ka kapʔi nim nge noman tuk eʔe omba nim, Gos Owundu mendpiʔ eim dinga kapʔi nim kin omba. Yi erang nim kapʔi kangi ei ekii se mengnjii, wumb eim embe sik yi ningii. Ei King ka wii Gos Owundu nge kingam yi ningii."

³⁶ Nim piin min? Bipanin Elisembes amb tukui sim, ba kangi endi kirim eʔe moʔum. Okrii wumb yi niʔmin, kangi endi mingnermba niʔmin. Ba pe eim kangi mundii muʔang, oi angit orung nga endeim o pang moʔum. Pe Gos nim kin yi ku enim. ³⁷ Epi endi Gos kapʔi enermba miʔ mon? Epi pei ei eim kapʔi ermba."

³⁸ Mariya ek yi nim, "Piin! Nam Owundu kongun ambiʔ eim na kin nimbʔi oʔ ermba ni piimba ei kapʔi nim nin ei miʔ ermba." Nga Gos nge enjel eim si kindpi pum.

Mariya Elisembes Kenmbii Ni Pum

³⁹ Kunum ei, Mariya eim sikir pupu mei komung eʔe tonu pum. Jura mei owundu endi sim konu eʔe pum.

⁴⁰ Sekaraiya ngii eʔe nirik pupu Elisembes kanpi, "Muliyo!" nipi yi nim. ⁴¹ Elisembes Mariya kanpi, "Muliyo," nipi erim ek ei piipi eim kangi mundii muʔum ei puku sipi piim ni Gos Gui Ka eim kin piki to muʔum. ⁴² Pe Elisembes eim wii dinga tum. Topu yi nim, "Gos noman ka nim ngum, ba amb eipi kombur noman ka yi ngonatim mon! Pe kangi mundii moʔun ei Gos noman ka kangi ngonum. ⁴³ Na nii epi owundu ei na kin tonu onum? Nim Owundu mam ei na kin on; na kapʔi enanim. ⁴⁴ Piini! Nim na muliyo nin, ei piind, na kangi kirim eʔe moʔum, ei eim noman ka piipi tonu mani erang puku sim. Puku sipi, na piind nam Owundu mam moʔ ni piind. ⁴⁵ Owundu ek ei nim neng kin nim pii gii nin. Yi eran Gos nim kin noman ka ngonum. Ek ei ekii se yi miʔ ermba," Elisembes yi nim.

Mariya Nge Golang

⁴⁶ Pe Mariya ek yi nirim,

"Nam noman eʔe Gos Owundu embe ambiʔ tonu kindind. ⁴⁷ Gos Owundu na kin paki tonum nam nge noman tuk eʔe ka piind. ⁴⁸ Na eim kongun wii ambiʔ moʔ ba eim na noman ngonum. Pe ekii se wu amb pei Gos nge eim na kin noman ka ngoʔum pa ningii. ⁴⁹ Gos Owundu nge dinga wii eim oʔ Owundu na kin ei nim. Gos eim embe ka wii sim. ⁵⁰ Wumb nii endi Gos Owundu mendpiʔ moʔum ba sinim mei wumb minj moʔmun

ni piinjing. Wumb ei Gos eim wumb ombu nge kingam noʔ ni mering kingenjing noʔ pei Gos eim kaimb kuʔum.

⁵¹ Gos kongun dinga wii erim; wumb en enim wumb Owundu moʔum ni piinjing wumb ei en enim noman eʔe eʔmin. Wumb ei Gos to kindang eipi eipi puʔmun.

⁵² Wumb King dinga moʔmun Gos wumb ei to mani kindiʔim. Kindpi, wumb wii moʔmun wumb ei Gos

wumb num tonu kindiʔim. ⁵³ Wumb kuni tang moʔuʔmun wumb ei eim nge epi kanim kanim ka wii ngoʔum.

Wumb epi pei saʔiʔim wumb ei Gos kindang wii punjung. ⁵⁴ Eim Esrel kongun wumb eim paki tang, sinim kupenjpin noʔ ek keimi dinga niʔim. Wumb ei eim ok

kaimb sipi eririm. Yi miʔ ku sinim kin kaimb sinim. ⁵⁵ Yi peng piipi kin, eim ek nipi sinim wumb kupenjpin noʔ

ei ngum, Eiparam nge wumb ekii se tonu ongii kaimb sipi ngum. Nga kunum kinan molk pungii,"

Mariya pa nim. ⁵⁶ Mariya Elisembes kin muʔangit oi tekliki miʔ o pang, nga ekii se eim ngii konu eʔe orung pum.

Jon Wumb Noʔ Pendiʔim Wu Mengiʔmin Kunum Tonu Onum

⁵⁷ Elisembes kangi mengmba kunum mandi erang, eim wu kangi endi mengrim. ⁵⁸ Wumb Elisembes nge opam noʔ wumb kin mandi moʔmun wumb kin, molk piinjing ni ek om piinjing ei Owundu kin kaimb topu ngum. Nga wumb en enim eim kin ka piinjing.

⁵⁹ Kunum angit orung nga tekliki o pang, wumb kangi ei tu wuk ngenj kopisngii nge tu wunjung. Pe kangi ei embe Sekaraiya nimin ninjing ei eim arim embe miʔ.

⁶⁰ Ba kangi mam eim yi nim, "Mon! Sinim kangi ei embe Jon nimin!" ⁶¹ Pe ek yi ninjing, "Nim bipanim embe endi yi pinaʔim."

⁶² Wumb eʔe ek miʔ enjing kangi eim arim yi miʔ kii sinjing. Arim kangi embe nipe embe simba erim. ⁶³ Eim ku pirambi ei sipi mon endi poʔpu embe

Jon ni puʔum. Nga wumb en enim kanik puku sik kin piinjing. ⁶⁴ Pe mendpiʔ Sekaraiya gupu aki tang kin

eim anmbʔi kapʔi erim. Eim ek nipi Gos embe ambiʔ tonu kindpi muʔum. ⁶⁵ Pe eim nge wumb konu mandi

mulnjung wumb, mund mong tunjung. Oʔ ombu nge ek ombu orung orung konu Jura mei owundu ni konu

komung ei ombu pang piinjing. ⁶⁶ Wumb ek ei piik en enim noman to piik, nga en enim yi ninjing. "Ekii se

kangi ek er muʔmba miʔ nenj?" Wumb yi piinjing, "Gos Owundu eim kin moʔum," ni piinjing.

Sekaraiya Oʔ Ekii Se Tonu Omba Nge Nirim

⁶⁷ Gos Gui Ka arim Sekaraiya kin piki to moʔpu eim paki tang yi nim. Pe eim Gos oʔ ekii se ermba oʔ piipi ek dinga nim.

⁶⁸ "Sinim Gos embe ambiʔ tonu kindmin. Eim Esrel nge Gos eim opu sinim orung simba nge onum. ⁶⁹ Eim nge kongun wumb tiʔap ei King Deipis, Gos eim Owundu

dinga wii endi mundang sinim sipi orung simba nge onum. ⁷⁰ Yi erang Gos eim ek keimi niʔmin wumb

ei gupu eʔe ni tor kindim. ⁷¹ Eim ek yi nim, sinim opu wumb dinga eʔe sipi orung simba enim. Pe sinim kin

noman kis piik wumb er muŋgii konu eŋe sinim wumb ei dinga eŋe sipi orung simba. ⁷² Sipi pang, eim sinim kupenjpin noŋ kaimb se ngopu paki toŋum. Pe eim kumb ok ek dinga nipi pendpi oŋ ka eŋim oŋ ei piipi kin, yi miŋ erim. ⁷³ Ei keimi minj nipi sinim kupenjpin Eiparam multum konu ek keimi nipi ngurum. ⁷⁴ Eim sinim opu orung wumb eim nge dinga sipi orung simba. Eim ek dinga sinim ngum ei sinim eim kongun er muŋmun. Sinim mund mong tunermin. ⁷⁵ Kunum kunum sinim moŋpun, eim kongun ka erpin, kunum kunum ka minj muŋpun, oŋ kun ka er moŋpun, eim kumb eŋe mendpiŋ erpin muŋmun,” wumb kin ek yi nim.

⁷⁶ Nga ek yi nim, “Pe nim na kangi, ekii se nim Gos Owundu mendpiŋ nge ek ni tor kindiŋim wu endi mulnjii yi ningii. Pe nim kumb se pukun, Owundu nge kongun er kun er mulnjii. ⁷⁷ Nim sinim eim nge wumb ek nikin wumb ngan, wumb en enim oŋ kis kil ngangin kin wumb ei Owundu sipi orung simba nge omba. ⁷⁸ Sinim Gos nge kaimb owundu sipi, sinim kin kindpi yi er ngumba. Eim epin konu tonu mendpiŋ tiŋang ka wii ermba. Yi ermba ei nge Gos sinim wumb sipi orung simba nge omba. ⁷⁹ Tiŋang ei opu wumb kin emii tuk moŋmun, ni wumb mandi koltmun ni piik tungu enjing. Wumb ei tiŋang ngumba sinim endmin nge andŋam ei er ka erang sinim noman emin peng endmin.”

⁸⁰ Ekii se kangi ei tonu opu dinga erpi eim noman tuk eŋe dinga pim. Peng kin, eim wumb mulerngii konu moŋpu Gos kongun ermba nge opu Esrel wumb muŋgii konu eŋe tor omba.

Ambiŋ Wenip Mariya Kangi Jiisas Mengim (Masyu 1:18-25)

2 Kunum ei, Rom wu owundu King muŋum wu ei embe Akasas eim ek lo endi yi nipi pendrim. Wumb pei en enim konu eŋe mendpiŋ eŋe puk kin, en enim embe puŋgii nirim. ² Kunum ei kumna kin wumb embe poŋmun kunum eŋe Sairiiniyas ei wu owundu Siriya mei owundu eŋe tep er muŋum kunum ei. ³ Yi erang kin, wumb en enim konu eŋe punjung. Puk kin, en enim embe puŋgii. Polk poru neng kin, en enim konu eŋe orung punjung.

⁴ Josep eim King Deipis nge wumb tiŋap ende. Pe Josep eim Naseres konu eŋe Galilii mei owundu si kindpi, pupu Jura mei owundu Deipis nge konu eŋe purum konu ei embe Beslem konu niŋmin. ⁵ Eim ambim Mariya kin tep to pukuŋ, eŋ eŋip embe ni wumb ngunguŋ nge pukuŋ. Punjunguŋ kunum ei Mariya kangiŋ mengmba miŋ mandi erang pukuŋ. ⁶ Wumb taŋ konu eŋe muŋangiŋ ei Mariya kangiŋ mengmba kunum mandi erim. ⁷ Pe eim kingam kumna kung kou ngii eŋe mengrim. Nimbilŋ erang wumb paŋmin ngii pei piki tum. Pe alap endi sipi pandi topu pindang mer kung kou kuni noŋmun konu eŋe pindang pim.

Kung Siipsiip Es Toŋmun Wumb Kung Siipsiip Tep Er Mulnjung

⁸ Kunum ei, wu kombur kung siipsiip es toŋmun wumb Juriya mei konu eŋe andaring mulk. Wumb en

enim kung siipsiip tep erik mulnjung. ⁹ Pe Owundu nge enjel kindang om. Opu, Owundu nge dinga tiŋang opu en enim mulnjung konu eŋe erang wumb ombu en enim mund mong enjing. ¹⁰ Ba Owundu nge enjel ek nipi wumb ngum, “Enim mund mong tunerngii! Piik, muŋei! Na enim kin ek ka endi tu wund. Enim wu amb konu orung orung pei piik noman ka piingii nge ek tu wund,” pa nim. ¹¹ “Kunum eŋe King Deipis nge konu owundu eŋe amb endi kangiŋ kembis mengnim. Kangi kembis ei enim sipi orung simba wu ei Krai, ei wu Owundu Gos kindang om. ¹² Pe na ek endi nemb enim yi miŋ piik kin, puk keningii. Enim keningii ei kangi kembis endi alap kin tuk kindik mer kung kou kuni noŋmun konu eŋe paŋim ei keningii. Kanik kin, enim piingii ni na ek eim kin nind ei keimi pimba.”

¹³ Owundu nge enjel ei ek yi neng kin; pe sikir enjel pei mani ok eim kin mulnjung. Noman ka piik golang nik Gos ngunjung.

¹⁴ “Gos embe ambilk tonu kindngii. Mani mei wumb noman emin pengiŋ! Gos eim enim noman ka ngonum.”

¹⁵ Pe enjel pei epin konu orung punjung. Pe kung siipsiip es toŋmun wumb ei en enim ek dinga ninjing. “Sinim pamin! Beslem konu sikir pupun, Owundu ek yi miŋ nim epi tonu onum ei kinamin,” nik punjung. ¹⁶ Pe wumb sikir puk, Josep kin Mariya teŋ mulnjunguŋ kening. Kangi kembis ei mer kung kou kuni noŋmun konu eŋe pim kening. ¹⁷ Pe kan poru nik, orung puk kangiŋ kembis ei nge ek piinjing miŋ nik tor kindnjing. ¹⁸ Pe wumb pei molk piinjing ni, kung siipsiip es toŋmun wumb ninjing ek ei piik kin, kom sek piinjing. ¹⁹ Ba Mariya eim ek ei piipi noman eŋe kindpi, kom se piipi minj muŋum. ²⁰ Kung siipsiip es toŋmun wumb orung puk Gos embe ambilk tonu kindik punjung. Wumb en enim ka piik, Gos ek piik kanik enjing. Ei Gos enjel ek nipi erim miŋ kening ku.

²¹ Ekii se kunum angii orung nga tekliki o pang, kangiŋ kembis ngenj kopisnjing. Kopsik, kangiŋ ei embe Jiisas ninjing miŋ eim mam mingnerim kunum ei Owundu enjel kindang opu nim. Ei kangiŋ embe yi nengin nim miŋ ninjing.

Simion Kin Ana Teŋ Jiisas Men Ngii Owundu Kenjingiŋ

²² Kunum poru neng, Mariya kin kingam kin ka muŋguŋ oŋ enjing ei, Moses lo ek niŋim miŋ enjing. Pe arim mam teŋ kangiŋ ei Jerusalem konu eŋe sipkiŋ Gos Owundu kin ngunguŋ nge sipinjngiŋ. ²³ Ei yi miŋ, Gos Owundu lo ek yi er penditiŋ miŋ niŋmin. “Kangiŋ wu kumna mengiŋmin kangiŋ ei Gos Owundu kongun ermba niŋmin oŋ ei nge enjingiŋ.” ²⁴ Wumb taŋ eŋ eŋip Gos kin kuŋmaŋ keŋngiŋ ei Moses lo ek niŋim miŋ yi miŋ enjingiŋ. Ei Owundu lo ek paŋim miŋ ermbil ni piinjngiŋ. Kei Puŋmu miŋ taŋ min kei waŋ eipi taŋ sikii Gos kin kuŋmaŋ keŋmbil ni sipinjngiŋ.

²⁵ Kapŋi, wu endi Jerusalem konu eŋe muŋum wu ei embe Simion. Ei wu kun minj muŋum wu ek piipi eŋim wu, ei eim wumb Esrel wumb sipi orung simba nge wu endi omba, ni kui er muŋum. Gos nge Gui Ka ei Simion

kin mułum. ²⁶ Gos nge Gui Ka ei eim yi nirim, "Simion sikir kulenjii mon!" pa nirim. "Nim Owundu nge kindang wu Krais kumb se kenjii," pa nim. ²⁷ Gos nge Gui Ka je erang Simion pupu men ngii owundu eke nirik pum. Pe kingam arim mam tał sikił tu wukuł lo ek ninim mił ermbił ei Gos Owundu kin ngunguł nge onjnguł. ²⁸ Simion eim kangi ei sipi sipim. Si pang kin, Gos embe ambił tonu kindpi, yi nim.

²⁹ "Pe Owundu pe ni ninim kongun wu ei er ka eran noman emin sepi piyangli nim. Nam ningił eke nim sin sikił orung sinjii nge on ei kanip ka piip moł. ³¹ Nim ek ok nirim, 'Simion, sikir kulenjii mon! Nim Owundu nge kindang wu Krais kumb se kenjii,' pa nim. Wu amb pei keningii nge en. Wu ei kindang sinim sipi orung simba nge om yi nirim mił en. ³² Gos eim tiłang mani kindim. Kindpi, tiłang ei erang wumb wumb tiłap eipi nim oł ei nge ekii sik noman tok piik erngii. Nga nim nge enjel wumb embe owundu erim," Simion Jiisas nge ek pei nirim.

³³ Kangi mam arim tał Simion nim ek ei piikił puku sikił piinjngił. ³⁴ Pe Simion Gos ek ka nipi en enim ngum. Nga ek yi mił nipi Mariya ngum, "Piini! Gos eim noman eke kangi ei yi erang Esrel wumb pei bok tonmun, ba wumb kombur nga angk gii nik dinga mołmun. Eim Gos nge noman eke tuk mundum mułmba. Mułang kin, wumb pei eim kin ek kis nik ngok erngii. ³⁵ Erangin kin, nim noman tuk eke tui mił tang yi mił kaimb erang piinjii. Eim wumb en enim noman tuk eke andan tang kin noman tuk ei to tor kindmba," pa nim.

³⁶ Gos nge ek ni tor kindiłim amb endi mułum amb ei embe 'Ana' niłmin. Eim arim Panul mułum; eim nge wumb tiłap Asir; amb ei amb tukui mendpił mułum. Ok, eim wam kin kung ngii angil orung nga tał mułum. ³⁷ Ekii se wam kułang kin, eim wii mułang kung ngii 84 pei o pum. Amb ei eim men ngii owundu mei wak tunatim. Eim konu kuni mowii nipi eim Gos kin prei tek tek elim. Ei epin, tinga Gos embe ambił dinga kindpi kongun elim. ³⁸ Kunum ei Jiisas arim mam tał eim tu wunjnguł eim men ngii opu Gos kin noman ka piipi ngum. Pe eim kangi ei nge ek ni tor kindpi nim. "Kangi ei enim wumb pei kui er muljung wumb kin Jura wumb pei sipi orung simba nge om," pa nim.

³⁹ Wumb en enim Owundu nge lo ek niłim mił eke enjing. En enim Galilii mei orung puk, Naseres konu eke punjung. ⁴⁰ Pe kangi ei opu tonu opu dinga er mułum. Mołpu kin, eim noman ka wii peng mołpu, nga Gos eim noman ka Jiisas ngum.

Kangi Jiisas Men Ngii Owundu Eke Pum

⁴¹ Kangi mam arim tał eke elip ei kung ngii endi o pułum kunum ei kunum kunum Jerusalem konu eke pułmbuł. Kunum ei konu kor owundu kunum ei yi niłmin, 'Pasopa kuni owundu numun,' pa niłmin kunum ei. ⁴² Jiisas eim kung ngii engki nga tał yi mił multum kunum ei, kor owundu ekii siłmin oł ei sik Jiisas arim mam ni Jerusalem konu eke punjung. ⁴³ Ekii se, 'Pasopa kunum' ei poru neng, nga si kindik orung punjung; ba kangi Jiisas Jerusalem konu eke enj mul-

tum. Pe arim mam tał Jiisas multum ei piinerkił.

⁴⁴ Kunum ei arim mam tał Jiisas wu amb kin onmun ni piikił. Yi ni piikił okuł, nga eke elip wumb tiłap ende kin wumb puł kin endik konu kurkuł endkił mon pirim.

⁴⁵ Nga topultung kurkuł endkił, ba mon pirim. Yi peng kin, nga Jerusalem konu eke orung pukuł, kur keningił nge pukuł. ⁴⁶ Nga kunum ei, wumb tał kurkuł andangił kunum tekliki o purum. Nga ekii se pu kenkił ni men ngii owundu eke nirik multum kenkił. Wumb ek mon połmun wumb mulk konu eke tuk multum. Wumb ei ek ninjing ek ei kii se piipi nga wumb nik ek mił piipi nipi orung kindpi multum. ⁴⁷ Wu ombu eim ek ei piik kin, kangi ei eim noman ka peng ek nipi kii sipi erang, wu ombu en enim puku sik endnjing. ⁴⁸ Arim mam tał Jiisas kankił nga puku sinjngił. Mam ek nipi yi nirim, "Kangi nim nimbil erang sił kin yi en? Nim arnim kin na kin noman embin tang kin, nim kurpuł andinmbil," pa nim. ⁴⁹ Kangi Jiisas eim ek ni orung kindpi yi nim, "Nimbil erang, elip na kurkuł andinmbil? Elip piinenjingił min; na nam Arnan ngii owundu konu moł?" pa yi nim. ⁵⁰ Ba wumb tał Jiisas ek nim ei ek pułe pii kun enenjngił.

⁵¹ Kapli, mam arim tał kin orung punjung. Nga Naseres konu eke tor punjung. Pe mam arim tał ek ninjingił ek ei piipi ekii siłim. Pe eim mam eim niłim ek ombu piipi noman eke tuk kind piip mułum. ⁵² Jiisas opu tonu wang, eim noman ka wii tonu om. Wang kin, wu amb eim kan ka kaniłmin ei nga Gos kan ka kaniłim ku.

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Gos Ek Wumb Ngum

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Jon 1:19-28)

3 Kung ngii engki nga angil orung o pang Taipiriyas Siisa Rom King owundu mił mułum. Nga wu Pan-siyas Pailos Jura mei owundu wu num mułum. Nga Eros Galilii mei owundu wu num mułum. Pe angim Pilip Esuriya kin Trakonaisis eke wu num mułum. Pe wu endi Laiseniya Apiliin konu eke wu num mułum.

² Anas kin Kaiyapas ni wu owundu kułmał kaniłmbil wu tał mołmbuł. Kunum ei Jon Sekaraya kingam eim wumb konu eke mulenjing konu eke mułum. Pe Gos ek eim kin ek nipi ngurum. ³ Yi erang kin, Jon eim Jura noł Joran konu wumb mulk konu eke orung orung pum. Pupu, Gos ek piirim mił ni Joran wumb ngang, "En enim piye! Oł kis si kindik, noman ak tok ok noł pingii," ei mił nirim. "Pe Gos enim oł kis kil ngumba," pa nim. ⁴ Ek ni tor kindiłim wu endi Aisaiya eim mon eke ok ek yi mił pułum ei keimi tonu orum.

"Wumb mulenjing konu eke wu endi wii top yi nim: 'Owundu nge andłam er kun ereil!' nim. ⁵ 'Pe mei mani pum ni komung tonu pum ni, peng mei kis tonu mani er punum kin andłam mapi erim ei, enim nge nipi eim er kun ermba,' pa nim. ⁶ 'Wumb pei keningii ni Gos kongun erpi wumb pei sipi orung simba nge ermba.'"

⁷ Wumb pei wangin kin, Jon wumb noł pendpi ngumba nge ok. Eim ek yi nim, "Enim ek kend oł ełmin wembii kis mił mołmun. Enim wumb nii nipi ngum, Gos nge oł ekii se enim kin tonu omba ei nge enim kapli koi erik si kindik punerngii. ⁸ Enim noman ak tok onjung

kin, enim noman konj ka sik muŋgii, nge nipi ngum. En enim noman piik ete molk nik, 'Eiparam ei sin erin-jpin' ei ninerei mon! Na enim kanip nind, Gos ya ku ombu, kapli erang, Eiparam kingam noŋ muŋgii. ⁹ Wu endi tui maimi kin ond tami tumba enim miŋ yi ku wumb noman tuk to ak tunenjing kin, ond mong tunanim ond ei koŋmung to dup kaŋimin miŋ Gos eim wumb ombu kin yi ku ermbe."

¹⁰ Eim ek yi neng kin, wumb pei eim kii sinjing, "Pe sin nimbiŋ oŋ er wamin, nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?" ¹¹ Pe ek nipi orung kindim wumb ngopu yi nim, "Wu endi konduk taŋ simba wu ei wu endi ngunjii. Nga wu endi kuni sinermbe ei ngunjii," pa nim.

¹² Wumb ku takis siŋmin wumb ok noŋ pingii nge onjung. Wumb ei eim kin sinjing, "Ek emb wu, sin nimbiŋ oŋ er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?"

¹³ Ek yi nipi wumb ei ngum, "Enim lo ku takis singii nimba miŋ sei! Nga enim ku endi pendik simin ni enerei mon!" ¹⁴ Pe opu wumb ok eim kii sinjing ku, "Sin nimbiŋ oŋ er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?" nik kii sik ninjing. Pe Jon ek nipi ngum, "Enim wumb wii kepii tunarik, kos wii enerik, ku wii sinerngii mon! En enim kongun ku ei mendpiŋ ambilk, noman ka piingii," pa nim.

¹⁵ Wu amb epi simin ni noman dinga piik kin, en enim noman ete kom sek yi er muljung. Molk, yi piinjing, Jon ei Gos kindang om wu Krai min, ni piinjing.

¹⁶ Pe Jon ek nipi orung kindim, "Na noŋ sip enim noŋ mendpiŋ pendip ngond. Ekii se wu endi omba wu ei eim dinga ei kapli ermbe ei na dinga ei kapli enanim. Eim dinga ei kapli ermbe. Na wu ka mon. Na eim kongun wu eim simb su kan ei na kapli si kindmbii, ba na kapli enanim. Eim wu num moŋum. Eim enim Gos nge Gui Ka ete nin dup ete kin ouni yi miŋ wumb noŋ pendip ngumba. ¹⁷ Eim kapor sipi ambipi kuni wiis nginamin si kindpi er ka ermbe. Pe kuni wiis ei sipi kuni ngii ete kapli kuŋou tumba. Ba wiis tindkan ei dup keŋmba. Dup ei nopu kumbulermbe mon! Piram kunum kunum nopu pimba."

¹⁸ Jon eim ek kanim eipi eipi neng kin wumb ek dinga ngopu, yi miŋ, kunum ei Jon eim Gos ek ka nipi wumb ngum. ¹⁹ Ba Jon Eros kin ek ngang, Eros eim wu num endi eim nge angim nge ambim embe Erosiyas sim. Eros eim oŋ kis kanim kanim eipi erim. ²⁰ Jon Eros kin ek nipi ngum. Ngang kin, eim Jon kan ngii pendim. Pendang, Eros mong owundu sim.

Jon Jiisas Noŋ Pendim

(Masyu 3:13-17, Mak 1: 9-11)

²¹ Wumb pei noŋ pek muŋangin kin, Jiisas noŋ pim ku. Jiisas noŋ pepi tonu opu, peri er muŋang kin, ei kupu muŋ ei wuŋ aŋ pum. ²² Gos nge Gui Ka ei mani opu eim kin om. Gos Gui Ka ei kenjing ni kei Kurmuŋ miŋ mani om. Ei epin Gos ek endi nipi mani opu yi nim. "Nim na kangii! Na nim kin noman ngond. Na nim kin ka piip ngond," nim.

Jiisas Kupam Noŋ Nge Embe

(Masyu 1:1-17)

²³ Kunum ei Jiisas eim kongun mendpiŋ ermbe erim. Nga eim kung ngii engki nga tekliki o pang eim kongun ermbe erim. Wumb piik eim Josep kingam ni piinjing. ²⁴ Elai nge kingam Josep; Masas nge kingam Elai; Liiwai nge kingam Masas; Melkai nge kingam Liiwai; Janai nge kingam Melkai; Josep nge kingam Janai; ²⁵ Masaraiyas nge kingam Josep; Emos nge kingam Masaraiyas; Neiyam nge kingam Emos; Eslii nge kingam Neiyam; Nakai nge kingam Eslii; ²⁶ Mas nge kingam Nakai; Masasaiyas nge kingam Mas; Semen nge kingam Masasaiyas; Josek nge kingam Semen; Jora nge kingam Josek; ²⁷ Jonan nge kingam Jora; Tesa nge kingam Jonan; Serapapel nge kingam Tesa; Sialsiel nge kingam Serapapel; Nerai nge kingam Sialsiel; ²⁸ Melkai nge kingam Nerai; Endai nge kingam Melkai; Kosam nge kingam Endai; Elmaram nge kingam Kosam; Er nge kingam Elmaram; ²⁹ Josuwa nge kingam Er; Eliyesa nge kingam Josuwa; Jorim nge kingam Eliyesa; Masas nge kingam Jorim; Liiwai nge kingam Masas. ³⁰ Saimon nge kingam Liiwai. Jura nge kingam Saimon; Josep nge kingam Jura; Jonam nge kingam Josep; Elaikim nge kingam Jonam; ³¹ Meliya nge kingam Elaikim; Mena nge kingam Meliya; Masas nge kingam Mena; Nesan nge kingam Masas; Deipis nge kingam Nesan; ³² Jesii nge kingam Deipis; Oper nge kingam Jesii; Bowas nge kingam Oper, Salmon nge kingam Bowas; Naison nge kingam Salmon; ³³ Aminarap nge kingam Naison; Armin nge kingam Aminarap; Arni nge kingam Armin; Esran nge kingam Arni; Peres nge kingam Esran; Jura nge kingam Peres; ³⁴ Jeikop nge kingam Jura; Aisak nge kingam Jeikop; Eiparam nge kingam Aisak; Tera nge kingam Eiparam; Neiyor nge kingam Tera; ³⁵ Serak nge kingam Neiyor; Tiyu nge kingam Serak; Pelek nge kingam Tiyu; Eper nge kingam Pelek; Sila nge kingam Eper; ³⁶ Keinan nge kingam Sila; Apaksas nge kingam Keinan; Sem nge kingam Apaksas; Nowa nge kingam Sem; Lemek nge kingam Nowa; ³⁷ Mesusala nge kingam Lemek; Enok nge kingam Mesusala; Jeres nge kingam Enok; Manalail nge kingam Jeres; Keinan nge kingam Manalail; ³⁸ Enos nge kingam Keinan; Ses nge kingam Enos; Andam nge kingam Ses; Gos nge kingam Andam.

Seisen Jiisas Ermbe Miŋ Kenmbii Ni Erim

(Masyu 4:1-11, Mak 1:12-13)

4 Gos Gui Ka opu Jiisas kin paki to muŋang, Jiisas eim nga noŋ Joran si kindpi orung pum. Pang kin, Gos Gui Ka eim sipi konu wumb mulenjing konu sipim. ² Gos Gui Ka Jiisas paki tang muŋum. Moŋang kin, wumb mulenjing konu ete muŋang kunum 40 o pum. Kunum ete Seisen opu Jiisas kanpi ek nipi eim ermbe miŋ ei kenmbii ni erim. Kunum ete Jiisas eim kuni nunerim, wii minj muŋum. Ekii se kuni tang piim.

³ Seisen yi nim, "Nim Gos kingam pim kin, kom ku ei nen kin bres erangii!" nim. ⁴ Pe Jiisas ek nipi orung

kindim, "Gos ok poʻmun ek eʻe yi nim, 'Kuni bres mendpiʻ wumb noʻmun ei kapʻti enaʻtim, wumb konj mulerngii,'" pa nim.

⁵ Seisen Jiisas tonu sipi sikir andan topu mei orung orung tep eʻitim wumb pei moʻmun konu ei andan tum. ⁶ Pe Seisen ek yi nim, "Tep eʻtim wumb eʻe dinga paʻtim ei kin epi ka wii ya moʻtum ei kin ei na nim ngumbii," pa nim. "Epi ka ya moʻtum ei na epi ei nga kapʻti nanim noman eʻe wu endi ngumbii," pa nim. ⁷ "Pe nim na kin prei en kin na epi ei pei nim ngumbii," pa nim. ⁸ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Gos ok poʻmun ek eʻe yi ninim, 'Nim Gos Owundu embe ambii tonu kindkin eim kongun ei minj enjii ninim,'" pa nim.

⁹ Pe nga Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem konu eʻe men ngii owundu engim eʻe tonu mondpu ek yi nim. "Gos ok poʻmun ek eʻe yi ninim, 'Gos nge enjel nim kin tep er muʻngii. Er moʻlangin kin, enjel en enim angii nim ambilk tonu singii. Embiʻangin kin, ku endi simb eʻe tunermba yi miʻ ninim.' Pe nim Gos kingam pim kin, nim ya eʻe angkin puku si mani punjii," pa nim. ¹² Jiisas ek nipi orung kindim, "Gos ok poʻmun ek yi ninim, 'Nim Gos Owundu oʻ ei ermba nim kenjii ba oʻ ei nim kapʻti enenjii,'" pa nim. ¹³ Pe Seisen ek nipi erim oʻ om-bu Jiisas ermba ni kanpi erim, ba mon peng Seisen kunum endi nga op ermbii ni piip si kindpi pum.

Jiisas Galilii Konu Eʻe Kongun Puʻngun Mond Erim (Masyu 4:12-17, Mak 1:14-15)

¹⁴ Gos nge Gui Ka dinga eʻe Jiisas kin moʻlang kin, Galilii mei eʻe orung pum. Pe eim ek ka ei konu orung eʻe pei pang wumb piinjing. ¹⁵ Kunum ei Jiisas eim, wumb men ngii eʻe Gos ek kunum kunum nipi wumb ngotum. Ngang, wumb pei eim embe ambii tonu kindimin.

¹⁶ Jiisas Naseres konu eʻe pum. Konu ei ok Jiisas kangii kembis kin konu eʻe moʻpu owundu erim ei, konu eʻe moʻtum. Kor kunum ei, pupu men ngii eʻe puʻtum. Pupu, Jiisas kunum kunum Gos ek ka gerpi eʻim ei wumb piimin. ¹⁷ Pe wumb, Gos ek ni tor kindim Aisaiya wu ei ok puʻtum ek sik ngangin, ek ei gerpi kenim ni ek yi piim.

¹⁸ "Gos nge Gui Ka ei na kin muʻlang kin, eim na kongun ngopu enjii nipi kindim. Ei na op wumb epi sinaʻtim wumb kin Gos ek ka yi nip ngumbii nge onj. Wumb kan puk moʻmun ei tor wii muʻngii. Ningii tum-bun moʻtum wumb ei ka nik muʻngii. Wumb endi noman embin peng moʻmun wumb ei na paki tumbii nge onj. ¹⁹ Na op enim nip ngond, pe kunum Owundu nge wumb eim sipi orung simba nge om."

²⁰ Jiisas ek mon poʻmun ni tuk kindpi, ngopu eim mani muʻlang, wumb men ngii eʻe tuk moʻlangin wumb ei Jiisas kin ningii kanik minj mulnjung. ²¹ Pe eim ek nipi wumb ngumba nge erim. "Akip Gos ek ei tor onum. Yi miʻ enim piik poru ninmin." ²² Pe wumb eim embe ambilk tonu kindik, eim ek ka nim ni piik mulnjung. Molk, en enim ek yi ninjing, "Wu ei Josep kingam min mon?" ²³ Jiisas eim piipi kenim wumb pei eim ek pii gii ninenjing. Ninerangin kin, eim ek yi nipi wumb ngum,

"Ek ekin endi na kin enim yi nik na ngungii, 'Ond mong ngopu eʻim wu ninim nge ngenj er ka enjii. Nim Kapaniyam konu eʻe oʻ en ei sin piinjpin. Pe ya ninim mei eʻe oʻ ei nge enjii,'" pa nim. ²⁴ Eim ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi ek ni tor kindim wu moʻpu ek keimi nimba; ei eim nge ngii konu moʻmun wumb ei eim ek ei piinerngii. ²⁵ Na ek keimi nip enim ngond ei enim piinmin. Elainja multum kunum ei Esrel amb pei mulk, wenjing noʻ kulk kunum ei kupu muʻ ei poru nirim. Pe kung ngii tekliki o pang oi angii orung nge endeim purum kunum ei konu pei orung orung kumb kuni owundu sirim. ²⁶ Ba Gos Elainja kindpi pupu Esrel amb wei endi muʻtum konu pui ni kindnerim. Mon! Gos Elainja Serepas konu eʻe Sairon mei orung pui nirim konu eʻe, amb endi wam kultum amb ei, kuni saʻtim konu eʻe nim pui nipi kindrim. ²⁷ Gos nge ek ni tor kindim wu endi Elainja orung kunum ei wumb kinj wumb pei Esrel konu mulk, konu ei tuk eʻe wumb endi ka mulerik mon! Siriya konu eʻe kinj wu Neimin ni wu ei minj ka multum." Jiisas nirim ek ei eim nge wumb tiʻap ende ei eim ek piinenjing. ²⁸ Wumb men ngii eʻe nirik molk ek ei piik popu sinjing. ²⁹ Pe wumb tonu angk, Jiisas ambilk konu owundu anda kindnjing. Kindangin kin, konu owundu ei, tonu komung endi eʻe sim. Pe wumb eim sik komung eʻe orung tonu sip komung eʻe to olkup to kindngii. ³⁰ Ba eim tuk wumb onjung konu opu, tuk eʻe opu am pum.

Wu Endi Gui Kis Muʻtum (Mak 1:21-28)

³¹ Eim Kapaniyam konu eʻe tor pupu, mei owundu endi sim ei Galilii niimin. Pupu, kunum ei kor kunum wumb mulnjung Gos ek ka nipi wumb ngum. ³² Wumb eim ek ei piik wumb tuk puku sik enjing. Nimbiʻ erang Jiisas ek ei dinga paʻtim. ³³ Men ngii eʻe wu endi gui kis tuk muʻtum wu ei ngii eʻe tuk muʻtum. Moʻpu kin wii dinga topu, ek dinga nipi yi erim. "Jiisas, Naseres konu wu, nim ya eʻe nimbiʻ oʻ enjii on? Nim sin kin tunjii on min? Nim sin kan wiik to si kindnjii! Na nim piind ei Nim Gos nge wu kun ka wii," pa nim. ³⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi, ek dinga ngum, "Nim ek tingnarkin, wu ei si kind o pui!" nim. Gui kis ni wu ei to kindang mani pupu wumb mulnjung konu tuk pim. Pe gui kis wu ei kin oʻ endi nga enerim wii si kindpi pum. ³⁶ Wumb pei puku sik, yi ninjing, "Ek ei nipe ek yi ninjing? Wu ei wu Owundu eim dinga saʻtim ei eim ek dinga nipi gui kis ngang kin, gui kis pei eim ek piik wu endi si kindik punjung," pa ninjing. ³⁷ Oʻ yi miʻ erang kin, Jiisas eim erim oʻ ei wumb nik pangin, wumb konu eʻe orung orung pei piinjing.

Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim (Masyu 8:14-17, Mak 1:29-34)

³⁸ Jiisas men ngii ei si kindpi anda opu, pupu Saimon ngii engim konu eʻe nirik pum. Pupu, kenim ni, Saimon ambim mam ening owundu tang pim. Pe wumb ok Jiisas kii sengin, "Amb ei paki tunjii," pa ninjing. ³⁹ Pe eim pupu amb muʻtum konu eʻe mandi angpi ek dinga

neng, ening tum ni poru nim!" Neng kin, amb ni sikir angpi kuni wumb pei ngum.

⁴⁰ Eni mani ba erang, wumb pei ening kanim kanim pim wumb, Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Pe eim wumb kis pim wumb, peng ełe endeim endeim ni angit ambiłpi pang, wumb pei ka mulnjung. ⁴¹ Jiisas ek nipi ngum. Pe gui kis ombu wumb pei si kindik konu eipi eipi punjung. Gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, "Nim Gos kingam." Ba eim gui kis ek ngopu, "Ek tingnerei!" nipi ek dinga ngum. Gui kis ombu Jiisas nim ek piik, "Eim Kraiss wu endi Gos kindang om," ni piinjing.

⁴² Pe kupiiring ok, Jiisas pupu wumb mulenjing konu ełe pum. Pang kin, wumb eim pum konu kanik, ekii sek punjung wumb ei si kindik punenjing mon! Eim konu eipi punermba nik, eim endim konu ekii sik punjung. ⁴³ Ba eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na ek ka nip wumb ngumbii ei nge Gos sinim tep er mołum mił ei nip wumb tiłap eipi kin nip kongun ei nge ermbii," pa nipi kindim. ⁴⁴ Pe eim Jura konu wumb, men ngii engim konu ełe pupu Gos ek nipi wumb ngum.

Jiisas Ek Neng, Piisa Eim Ekii Sim

(Masyu 4:18-22, Mak 1:16-20)

5 Kunum endi noł wer ełe mandi Genesares noł gop ełe Jiisas eim angpi mułum. Nga eim wu amb pei Gos ek ni ngang piimin nik wumb pei eim kin ok wumb piki tok mulnjung. ² Eim kenim ni noł kanu tał noł gop wer ełe pinjingił, omu tołmun wumb tor punjung. Wumb omu kon polk omu tołmun wumb en enim omu kon ei noł was er kun erik mulnjung. ³ Jiisas eim noł kanu endi ełe tonu purum. Purum noł kanu ei Saimon nge kanu. Nga eim Saimon kanpi yi nirim, "Nim noł kanu ei noł ełe pip to tuk kindii!" nirim. Pe eim noł kanu ełe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngurum.

⁴ Eim ek ni poru nipi, ekii se eim Saimon kanpi nim, "Nim noł kanu pip to sipkin, omu kon tuk noł ełe mani kindkin omu sinjii nge kindii," nim. ⁵ Saimon ek nipi orung kindim, "Epin kunum endi sin kongun enjpin omu tunenjpın. Pinerang, sin omu endi tunenjpın mon, ba nim nin, ei kapłi nga omu kon pułmbii," pa nipi mani kindim. ⁶ Omu tołmun wumb kombur yi erangin kin, omu kon omu piki top mułum. Mułang kin, omu kon kilip tumba nge erim. Yi erangin kin, omu tołmun wumb ei en enim kongun ende ełmin wumb noł kanu eipi se mulnjung ei tu wangin nik angit pinou enjing. Erangin wangin kin, noł kanu tał omu kindnjing piki topu noł kanu tał noł ełe mandring simba erim. ⁸ Saimon Piisa eim jep oł ei kanpi Jiisas simb ełe mani pupu yi nim, "Nim si kind po! Na oł kis ełe wu moł," pa nim. ⁹ Pe eim omu pei sinjing omu ei kanpi, eim puku sim. Pe wumb eim kin tep to mulnjung wumb, puku sinjing ku. ¹⁰ Sependii nge kingam tał, Jeims kin Jon tał ei Saimon kin tep to andiłmin, wu tał yi ku puku sinjingił. Pe Jiisas ek nipi Saimon ngum, "Nim mund mong tunerii! Ekii se wumb na ek piimin nik ongii ei nim wumb pei nik tuk sikin, na ek ni wumb

ngunjii ei omu yi mił, wumb yi mił tuk ongii." ¹¹ Omu tołmun wumb ei noł kanu noł wer ełe tu wunjung. Tu wangin kin, en enim epi kanim kanim pei si kindik Jiisas kin ekii sinjing.

Wu Endi Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Mak 1:40-45)

¹² Eim konu owundu ełe multum konu ełe, nga wu endi multum. Multum wu ei, eim ngenj kinj owundu tum. Eim Jiisas kanpi, opu Jiisas simb ełe mani mołpu prei erpi yi nirim. "Owundu, nim noman ełe erim kin kapłi, nim na er ka enjii," pa nirim. ¹³ Jiisas eim angit ei kinj tum wu embiłmbii ni erpi ek yi nim. "Na noman ełe nim ka mulnjii," pa nirim. Neng kin, kunum ełe mendpił Jiisas kinj tum wu ei er ka erim. ¹⁴ Nga Jiisas ek dinga nipi eim ngopu yi nim, "Nim wu endi ek ninenjii mon! Nim ngenj sipkin Gos kułmał wu ei andan tunjii. Tan kin, ngenj ka satim ni piingii nikin kułmał kelnjii ei Moses lo ek ełe patim mił erang, wumb yi piingii nim ening ni poru nim ni piingii. Nim nga ek wumb ninenjii mon!" ¹⁵ Ba Jiisas oł erim ombu konu orung orung pei eim ek pang wumb pei piinjing. Piik kin, Jiisas mułum konu ełe onjung. Ok Jiisas ek ei piimin nik wumb kis pim ei tu wunjung kin er ka nge ermba. ¹⁶ Ba eim wumb mulenjing konu pupu kunum ei eim prei ełim.

Wu Endi Simb Angit Kis Mułum Ei Er Ka Erim

(Masyu 9:1-8, Mak 2:1-12)

¹⁷ Kunum endi eim wumb ei ek nipi ngopu multum kunum ei lo ek piłmin wu kombur kin lo ek emb tołmun wu kombur mulk ku. Wumb ei Galilii mei orung orung kin Jura mei nin Jerusalem konu owundu ełe ni wumb ombu onjung. Owundu nge dinga Jiisas ngang, Jiisas ening pirim wumb ei er ka ermba nge om. ¹⁸ Wu kombur wu endi peł ełe pendik tu wuk. Wu ei embił poru, dinga pineririm wu, ei en enim nirik sipik Jiisas mułum konu ełe kumb ełe mandi pendngii sipik. ¹⁹ Ba konu ełe wu amb pei piki topu pirim. Nga wu ening pim wu ei nirik sipngii konu ełe tuk sineririm. Yi erang kin ngii andaring ełe sipik tonu ngii beł ełe ambił wuł ał kindik peł ełe pim wu mani Jiisas mułum konu ełe kun mani kindik. ²⁰ Jiisas wu ombu pii gii pirim wu ei kanpi kin yi nirim, "Wu puł, nim oł kis ei kil ngum," pa nim. ²¹ Wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piłmin wumb en enim noman nendii to piik yi kii sinjing. "Wu ei wu nii opu Gos kin ek ambiltim? Wu endi wumb oł kis ei kil ngunermba; ba Gos endeim minj yi ermba." ²² Jiisas wumb ombu noman ełe piipi si kindim. Pe eim ek nipi orung kindpi, yi nirim, "Nimbił erang en enim noman ełe ek eipi eipi nik punmun? ²³ Nipe ek endi enim noman ełe embin tonum? Na ninj ek ei embin tonum min? Na nim, 'Oł kis ei si kindind!' min 'Na nim angkin pui!' nind? Pe na oł endi eramb enim kanik keimi nik piingii. ²⁴ Ba na enim piingii ni piind, na wu kingam noman dinga ya mei ełe satim. Kapłi wumb oł kis kil ngumba, yi erang kin eim ek nipi wu endi embił dinga punerim ei nge er ka erim. Na nim kanip nind, 'Nim angkin, peł sikin, ninim nge ngii konu ełe orung

pui!" nind. ²⁵ Yi erang, pe mendpit wu amb ningit ete eim engim. Angpi peł sipi eim ngii konu ete pupu Gos embe ambil tonu kindim. ²⁶ Pe wumb pei Jiisas erim of ei ka nik puku sik enjing. Ba wumb Gos embe ambil tonu kindik. En enim noman ete piik nik minj endnjing. Yi mit ninjing, "Pe sin of eipi minj endi kenjpin," pa ninjing.

Jiisas Liwai Wii Tum
(Masyu 9:9-13, Mak 2:13-17)

²⁷ Ekii se Jiisas eim andlam andpi pupu, kenim ni wu endi ku takis silim wu, ei eim ku takis ngii ete mutum wu ei embe Liwai. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim na onj konu ete oi!" nim. ²⁸ Pe eim angpi epi pei si kindpi Jiisas pum konu ete ekii se pum. ²⁹ Liwai eim ngii konu ete kuni owundu endi erpi Jiisas ngum. Pe ku takis silmin wumb pei kin, wumb eipi pei kutou tok wu tał kin kuni ei nunjung. ³⁰ Pe lo ek ekii silmin wumb ni, peng lo ek mon potmun wumb ni wumb ok Jiisas nge ekii silmin wumb mulnjung konu ete noman kis piik mulk kii sinjing. "Nimbit erang enim ku takis silmin wumb kin nga of kis etmin wumb kin enim kuni ende nonmun?" ³¹ Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim. "Enim wumb ening endi pinałim wumb ei, ond mong ngopu elim wu kin punałmin min, ba ening pim wumb ei minj ond mong ngopu elim wu pangin kin ond mong ngotum. ³² Na wumb of kis er motmun wumb ei of kis kil ngop sip orung simbii nge onj. Ba wumb kun ka motmun ni piinjing wumb, ei kin na onenj," pa nim. "Nimbit erang na nga wumb of kis enjing ei kin ngii konu pup onerbii ku?" pa nim.

³³ Pe wumb kombur ek nik Jiisas ngok yi ninjing, "Jon nge ekii silmin wumb kuni mowii etmin. Erik, Gos prei kunum kunum etmin. Lo ek ekii silmin wumb nge ekii silmin wumb ombu yi ku etmin. Ba nim nge ekii silmin wumb kuni nok yi etmin. Ei nimbit erang etmin?" ³⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, "Enim wu endi amb simba elim kunum ei kapli ei wumb puł kuni mowii erngii min? Ei mon! ³⁵ Ba ekii se opu wumb wu amb simba er motum wu ei si tor singii kunum ei eim kan se notum kin tep to mulermba kunum ete kuni mowii erngii."

³⁶ Jiisas ek ekin endi nipi ei nge wumb noman konj kin wumb noman ok nge ende punermba ek ei wumb ngum. Eim yi nim, "Wu endi konduk konj ei kitip to kembis kembis erpi, aninga konj endi sipi konduk ok nge ete mui tumba. Pe wu endi yi ermba ei eim konduk konj er kis mondpu ermba ei, konduk konj ei kanim eipi mit pimba. Nga konduk ok nge kanim eipi mit pimba ku. ³⁷ Pe wu endi kung meme ngenj ming, mit ok nge ete noł wain konj tuk kindnałmin. Ei mon! Wu endi yi mit ermbii ni ermba wu ei eim kung meme ngenj ming mit ok nge tok neng, noł wain konj ei tor pułum. Nga kung meme ngenj ming mit nge ei kis motulum ku. ³⁸ Ba wu endi noł wain konj kutpu kung meme ngenj ming mit konj ete tuk kindmba. ³⁹ Pe wu endi eim noł wain ok nge notum, 'Ei noł wain ka wii,' pa nim. Eim noł wain konj singin ka pinałim."

Gos Kor Kunum Ei Kongun Mon Nitim
(Masyu 12:1-8, Mak 2:23-28)

6 Kor kunum Jiisas eim tuk kuni mong wiis patitim konu ete andpi mutum. Jiisas nge ekii silmin wumb ombu ok kuni wiis mong ei sik ambil winin tok nuk. ² Ba lo ek ekii sinjing wu ombu yi ninjing, "Gos kor kunum, ei kongun mon nitmin kunum ei, ba enim nimbit erang enmin?" ³ Jiisas ek ni orung kindpi yi nirim, "Enim king Deipis sin kupenjpin eim epi erim mit enim piinarik na ek yi nind. Kunum ei eim kin eim wumb kin kuni kulnjung. ⁴ Deipis eim Gos ngii owundu ete nirik pupu, bres Gos nge kumb ete sim bres ei sim. Pe bres ei wumb pei nunerngii mon nik, Gos kin kutmat kałmin wumb minj ambil nungii nitmin. Ba Deipis eim bres nopolu nga eim nge wumb ei bres ngang nunjung ku. Ek ei enim gerik piinjing min?" Ei kii sipi nim, "Nimbit erang enim King Deipis kin ek ninanmin, ba na sin kin ek ninmin?" ⁵ Jiisas ek dinga nga nipi yi nim, "Gos kindang mei ete na wu kingam mot. Motup, kor kunum owundu mot."

Wu Endi Angit Kis Mutum Ei, Jiisas Kor Kunum Er Ka Erim

(Masyu 12:9-14, Mak 3:1-6)

⁶ Pe nga kor kunum endi eim pupu men ngii ete pupu Gos ek nipi wumb ngum. Kunum ei wu endi mutum wu ei angit tunding orung miyem poru nim. ⁷ Lo ek emb tołmun wumb kin lo ek ekii silmin wumb kin ei Jiisas ermba of ei kenmin nik kui er mulnjung. Molk kin, yi piinjing ni kor kunum wumb endi kis pimba er ka ermba ni kanik mulnjung. Molk kin, Jiisas kos er ngumun nik mulnjung. ⁸ Ba Jiisas eim wumb noman tuk ete piinim. Piipi kin, wu angit miyem poru nim wu ni, "Angkin Oi!" Neng, wu ni sikir opu wumb mulnjung konu tuk engim. ⁹ Pe Jiisas eim ek nipi wumb ngum, "Na pe enim kii simbii end. Sinim lo ek nipi kunum of ka ermin min of kis ermin, ei ninim min? Wumb kin pa ki topu er ka ermin, min wumb topu er kis ermin?" a nim. ¹⁰ Jiisas wumb mulnjung konu tuk kanpi andpi, wu endi angit miyem poru nim ei kan sipi nim. "Nim angit tun kindii!" Yi neng kin, wu ei yi erang eim angit ni ka erim. ¹¹ Ba wumb en enim noman kis dinga piinjing. En enim ek nik piik piik enjing. Erik, en enim yi ninjing, "Jiisas kin nimbit of ermin," ninjing.

Jiisas Nge Ek Se Anditmin Wu Engki Nga Tał
(Masyu 10:1-4, Mak 3:13-19)

¹² Kunum ei Jiisas eim prei ermbii ni piipi komung endi ete tonu purum. Eim prei erpi Gos ngurum kunum ei eim prei er mutang kin, konu tengrim. ¹³ Tengmba erang kin, Jiisas ekii sinjing wumb wangin nim. Neng, wangin wu engki nga tał sipi wumb embe 'Ek se anditmin wumb' pa yi nirim. ¹⁴ Wu embe endi Saimon, Jiisas embe Piisa ni ngum. Nga endi Endru ei Saimon nge angim. Embe nga Jeims kin Jon teł, Pilip ni Barsolomu. ¹⁵ Pe Masyu ni Tomas ni Jeims Alpiyas nge kingam Saimon wu ei lo ekii silim wu. ¹⁶ Pe Jeims nge

kingam Juras nin nga Juras Eskeriyas konu wu eim Jiisas opu orung wumb muljung konu ni peni ete kindmba.

Jiisas Wumb Pei Kin Kongun Erim (Masyu 4:23-25)

¹⁷ Pe Jiisas wumb ei kin mani punjung. Nga puk konu kun sim konu eim nge ekii siłmin wumb kin pei tep to engnjing. Pe wumb pei Jura mei konu ete orung orung ni Jerusalem konu owundu ete ep noł wer ete konu ete Taiya konu ni Sairon konu ni wumb pei ok muljung.

¹⁸ Wumb ei ok eim ek piimin nik onjung. Pe eim wumb ening pim wumb ombu er ka erpi, wumb gui kis tuk mułang onjung wumb ei Jiisas wumb ombu er ka erim.

¹⁹ Wumb pei angit Jiisas embiłngii enjing. Nimbil erang Jiisas dinga pupu wumb pei, wumb ening pim wumb ei Jiisas er ka eririm.

²⁰ Jiisas eim nge ekii siłmin wumb ombu kanpi ek yi nim,
"Enim wumb wii epi sinerang mołmun wumb ei, ka piyei! Gos sinim tep er kanpi mołum oł ei enim nge sałim.

²¹ "Enim kumb kuni pałmin, enim ka piyei! Ekii se enim noman ka piik mułngii. Pe enim wumb ke ninmin, ei enim ka piyei! Ekii se enim tokuł erngii.

²² "Ekii se wumb enim wu kingam ei kin ekii se punmun ei keningii. Kanik kin, wumb en enim noman kis peng piingii. Piik kin, enim kon si kindngii ni, enim kin ek kis ningii ni, enim embe sik epi kis mił ombu nge singii kunum ei, enim ka piingii.

²³ "Pe wumb enim kin yi erik ninjing kin enim ka piik noman ka seng mułngii. Enim piingii, epin konu ete enim kumep singii ei owundu sałim. Kumb okrii enim kupenjing noł oł ei, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb kin yi ku etmin. Yi mił ku enim kumep ka singii. Ei Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb kin tep to singii.

²⁴ "Ba enim kom ku ngenj ete peng, enim noman ka piik er mułmun ei enim noman ka piik erngii. Erangin, oł ei er poru nik mołmun ei enim wumb ei kan kun er mułngii.

²⁵ "Enim wumb epi pei kanim kanim sinjing kin enim noman ka simba. Ekii se enim epi sinerang kin kuni kułngii. Enim wumb pei tokuł er ka piinmin wumb ei kan kun er mułngii. Ekii se enim ke nengin ningił ka mani omba.

²⁶ "Pe enim wumb pei enim embe ambil tonu kindik ninjing kin enim pii kun er mułngii. Ok en enim kupenjing noł ek kend tok, ek ni tor kindiłmin kend wumb embe ambil tonu kindik etmin oł yi erngii ei kanik mułngii," pa nirim.

Wumb Opu Orung Wumb Kin Noman Ngunjii Oł Ei (Masyu 5:38-48, 7:12a)

²⁷ Ba enim na ek piik mołmun wumb ei, na ek nind ei piyei! Enim opu orung wumb mułngii, ei kapli noman ka ngok mułngii. Pe wumb enim noman kis piingii, ei enim wumb ei kin epi ka erngii. ²⁸ Wumb enim kin ek bultung ningii ei, enim kengip ek ka nik wumb ombu

noman ka ngungii. Nga wumb enim kin oł kis erngii wumb ei, enim Gos kin prei erik paki tungii," pa nim. ²⁹ Wu endi nim kon taki tum kin, nga orung ak tan orung tumba ku. Wu endi nim kon takis ei simbił nipi erim kin, nim konduk ei kin ouni mon ninenjii ku. ³⁰ Wu endi epi endi kii sipi nim kin, nimba epi ei ngui! Pe wu endi nim epi wii sipim kin, nim nga orung tu wii nikin, ek dinga ninerii! ³¹ Enim ermin ni piingii oł ei, wumb enim kin enjing kin, nga enim wumb ombu kin oł yi ku erngii.

³² Wumb enim kin noman ngołmun wumb ei, nga enim noman ngangin enim nipe noman piingii? Pe wumb oł kis enim wumb ei, wumb kombur noman ka piik ngołmun ku. ³³ Pe enim wumb kombur oł ka er ngangin kin, nga wumb enim kin oł ka er ngangin. Nga ei enim nipe noman piingii? Wumb noman kis piik oł kis etmin wumb ei kombur oł ka yi mił etmin. ³⁴ Enim epi kombur wumb ngunjung kin, nga orung simin ningii ei enim nipe noman piingii? Wumb oł kis etmin wumb oł ka erik wumb eipi ngołmun ku. Pe wumb ombu epi ende mił siłmin. ³⁵ Ba enim opu erii wumb ei noman ka ngok, enim oł ka erik wumb ngungii. Enim wumb ngungii epi ei nga ngok orung kindmin ni piinerei! Enim oł ei erik epi ka wii owundu singii. Enim ete yi erik molk punjung kin enim Gos kingam noł mendpił mułngii. Wumb Gos kin noman ka piinałmin ei Gos wumb ombu kin noman ka ngołum. Ngopu kin, wumb kis kin noman ka ngołum. Ngopu, wumb kis kin ouni ngołum. ³⁶ Enim wumb eipi kaimb singii, ei enim Ernjing Gos kaimb siłim mił ku singii.

Wumb Eipi Kin Kos Ninmin Ei (Masyu 7:1-5)

³⁷ Enim wu endi ek ei nge nik mok tołum wu oł ei mił enerngii. Enim wumb oł kis ei si kindangin kin, Gos enim oł kis ei kil ngumba ku. Pe nga enim epi endi mok tołum wu er kun etim mił enerngii. Yi mił enjing kin Gos enim epi embin tui ei mok tumba. Wumb oł kis ei ni ka enjing kin enim oł kis ei Gos kil ngumba ku. ³⁸ Pe enim oł kanim kanim yi erngii mił yi ku Gos enim kin yi ermba. Pe wumb enim kin pimba mił ngungii ei, pei ngungii. Ei ngok pangin piki topu bein tumba ermba, ei enim ngungii. Pe enim epi wumb ngungii yi mił ku Gos enim ngumba.

Jiisas Ek Ekin Nga Ngum

³⁹ Jiisas ek ekin endi nipi wumb ngum ku. Ei yi nim, "Wu ningił tumbun mołum wu ei, nga wu endi ningił tumbun mułmba wu ei, andłam andan top simba min? Ei mon! Wu tał ouni tukpu ete bok tunguł. ⁴⁰ Mon kangił ei ek mon wu ek nipi ngołum wu ei to mani kindnermba. Eim mon kanpi poru nimba ei kapli eim ek mon wu mił mułmba.

⁴¹ Enim wumb eipi kanik oł kun pinermba mił ermba ei ni kun enerngii mon! Ei nimbil erang ninim oł yi nge etin ku? Nimbil erang nim angnim ningił ete epi moł pałim ei kankin nin? Ba ninim epi moł owundu endi ningił ete pałim ei piin min? ⁴² Nimbil erang nim angn-

im ek nin? 'Angnan, nim ningit efe epi moť endi paťim, na si kindmbii,' nin. Ba ninim ningit efe epi owundu paťim ei ninim piinan min? Nim ek kend wu, nim epi owundu endi ninim ningit efe paťim ei si kindkin, ekii se ninim angnim ningit efe kun kankin epi moť pimba ei kapťi si kindnjii," pa nim.

Ond Kis Ei Mong Kis Toťum

(Masyu 7:16-20, 12:33-35)

⁴³ Ond ka ei, mong kis tunaťim. Yi ku ond kis ei nga mong ka tunaťim. ⁴⁴ Wumb en enim ond angťim ei kanik piťmin. Piik kin, ond ei ond ka min mon, ni kaniťmin. Wumb en enim ond pik ei gať moťpu mong toťum ei tingnaťmin. Nga ond wain yi ku, ond wain ei ond kembis angpi gať moťpu mong toťum ei tingnaťmin mon. ⁴⁵ Wu endi eim noman ka paťim wu ei oť ka elim ku. Erpi, oť ka wii elim. Nga wu kis ei eim noman kis piki topu peng, eim oť kis elim. Noman efe oť yi miť paťim ei gupu efe tor oťum."

Ngii Takitmin Ei Oť Tať Paťim

(Masyu 7:24-27)

⁴⁶ "Nimbiť erang enim na 'Owundu, Owundu' niťmin, ba na ek nind ek ei enim piinanmin? ⁴⁷ Wu endi na kin opu na ek piipi ermba wu ei na eim kanip moť. Moťup, eim ermba oť ei andan tamb enim piingii. ⁴⁸ Wu ei yi miť, wu endi ngii tekmbii ni tukpu sipi mer mani pupu, mei efe ku owundu pei kindpi siimen elim. Ekii se ngii tonu efe takitmin, noť owundu topu ngii ei nirik omba, ba kapťi onermba. Nimbiť erang wu ei eim ngii dinga wii tekim. ⁴⁹ Ba wu endi na ek piipi nga ekii sinermba wu ei yi miť wu endi ngii tonu mei peť efe tekim. Eim mei mani ei ku dinga kindnarpi siimen enerim. Ekii se noť owundu topu, noť ngii efe nirik wang kin, ngii sikir er kis muťum. Nimbiť erang wu ei ngii miť dinga pinerim.

Jiisas Opu Eťmin Tep Eťim Wu, Ei Eim Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim.

(Masyu 8:5-13)

⁷ Jiisas ek ei nipi wumb ngopu poru nipi, ekii se eim Kapaniyam konu efe pum. ² Rom wu endi opu eťmin wumb 100 pei opu eťmin wumb pei tep eťim, wu ei kongun wu endi muťum. Opu tep eťim wu eim kongun wu eim noman ka ngoťum wu ni ening peng erang kuťmba mandi erim. ³ Opu tep eťim wu ei eim Jiisas kin ek ei piipi muťum. Pe eim Jura wu num kombur kindang puk ek nengin kin, Jiisas opu, na kongun wu ei er ka ermba nipi kindim. ⁴ Wumb puk Jiisas multum konu efe tor puk ek dinga nik, Jiisas nik yi ninjing, "Wu ei wu ka nim wu ei paki tunjii min? ⁵ Eim sinim Jura wumb kin noman ka ngoťum. Eim mendpiť men ngii ei takpi sinim ngurum." ⁶ Pe Jiisas wu ombu kin tep to purum. Jiisas opu, opu tep eťim wu eim ngii konu mandi pang kin, opu wu 100 tep eťim wu ni wu puť kombur kindang puk Jiisas kin ek ningii nge puk. Puk yi nik, opu tep eťim wu ni yi nim, "Jiisas, nim wu Owundu! Nim na ngii konu ombii nikin okun kis piinjii; na wu ka

mon. Nim na ngii nirik onerii!" yi ninim pa nik. ⁷ "Pe yi ku, na wu ka pim kin, nim ngii konu efe na ombii min, ei mon. Ba nim ek ei nen na kongun wu ei ka muťmba," pa nim. ⁸ "Nimbiť erang, na yi ku wu num kombur kongun ngokuť eťmin oť ei na kongun er moť. Pe na nge opu wumb ei na ek piťmin. Pe wu endi 'Pui' nimbii, ei kapťi ba. Nga wu endi ya 'Oiyo!' nimbii, ei kapťi om-ba. Pe nam kongun wu, 'Nim oť ei erii!' nimbii, ei kapťi ermba. Na nge wu num ombu kongun ei na ngunjung miť na yi end. Ba nim noman dinga peng ening ei nge er ka eťin ei kapťi nim na nge kongun wu ening ei kapťi er ka enjii," pa yi nim. ⁹ Pe Jiisas ek ei piipi, eim wu ei noman ka jiťi sim ni piim. Pe eim ak topu wumb eim orung konu ekii se ok ei kanpi yi nirim. "Na enim kanip nind, Esrel wumb pei moťmun konu efe wu endi noman ka peng, pii gii yi miť peng na kinenj mon!" pa nim. ¹⁰ Opu eťmin wumb tep eťim wu, wu puť kombur kindang ok wu ni nga orung puk kenik ni, kongun wu kuťmba erim ni nga konj multum.

Jiisas Nein Konu Efe Kang Wu Endi Er Konj Sim

¹¹ Ekii se nga Jiisas eim konu owundu endi purum konu ei embe Nein. Jiisas eim nge ekii sinjing wumb kin, wumb pei eim purum konu puk. ¹² Eim pupu konu owundu efe andlam ondu paťim efe mandi pang, wu endi kultum wu ni tu wuk wu kultum ei, mam eim kingam endeim mendpiť muťum ei, kuťang kui tunjung nge ei tu wuk. Tu wangin kin, amb ei wam kumb ok kultum. Pe wumb konu efe wumb pei amb ei kin ouni ok. ¹³ Jiisas Owundu amb ei kanpi, kaimb piipi yi nirim. "Amb, nim ke ninerii mon!" pa nirim. ¹⁴ Pe eim mandi pupu, wu kuťii pirim konu efe eim peť efe embiltim. Pe wumb wu tu wuk wumb ei angik mulk. Pe Jiisas nipi yi nirim, "Kangi wu, kanpi nind, nim engnjii!" pa nim. ¹⁵ Pe nga kultum wu ei tonu muťum. Moťpu, ek nipi multum. Muťang kin, Jiisas wu ei sipi mam eim ngurum. ¹⁶ Yi erang kin, wumb pei mund mong tok, Gos embe ambilk tonu kindnjing. Wumb yi ninjing, "Gos ek nipi oť ekii se ermba wu owundu sinim konu efe tuk onum," ninjing. Wumb ek nga yi ninjing, "Gos eim opu eim wumb si orung simba nge opu wumb paki topu enim," ninjing. ¹⁷ Jiisas erim oť ei pang kin, wumb Jura mei konu ni wumb konu orung orung pei piik punjung.

Jon Wumb Noť Pendiťim Wu Eim Ekii Sinjing Wu Tať Jiisas Kin Kindim.

(Masyu 11:2-19)

¹⁸ Jon nge ekii sinjing wumb ei epi pei ek nik eim ngunjung. ¹⁹ Jon eim ekii sinjingiť wu tať wii tum. Eim yi nim, "Eťip pukuť Owundu kankiť yi kii singiť," pa nim. "Ok Gos wu endi kindmbii neng, sin kui er mulnjpun wu ei nim min? Min sin nga wu endi omba ni kui ermin min?" ²⁰ Wu tať Jiisas kin okuť ek yi ninjingiť. "Jon noť sipi wumb noť penditim wu, ei siť nim kin peť neng onmbuť ninjingiť. Nikiť yi ninjingiť, 'Ok Gos wu endi kindmbii neng sin wu endi omba ni kui enjpin wu, ei nim waťim min?'" ²¹ Kunum ei Jiisas wumb ening kanim kanim pir-

im wumb kin, wumb ening kis pirim wumb ni, wumb gui kis tok multum wumb ei pei er ka erim. Pe wumb pei ningit tumbun multum ei pei er ka eririm ku. ²² Pe Jiisas ek nipi wu taŋ ngopu yi nirim, "Eŋip pe pukuŋ Jon konu eŋe kankiŋ, na ya pe nipe oŋ erip ek nipe ek nip er-amb eŋip piikiŋ, kankiŋ enmbiŋ ei pukuŋ, Jon kan ningit peŋ nim. Wumb ningit kis muŋum wumb ei, kenjing. Simb kis muŋum wumb, nga ka seng andŋam endnjing. Wumb kinj tum wumb ei, ka sim. Wumb kom ngum wumb ei ek piingii neng ek piinjing. Pe wumb kulnjung wumb ei nga ok tonu konj moŋmun. Wumb epi endi sinaŋim wumb ei Gos ek ka ngang piki toŋum. ²³ Wumb na Jiisas kin pii gii ninjing, en enim pii gii ei mani punerim, wumb ei ka piingii. ²⁴ Jon ek ni kindang onjnguŋ wu taŋ nga orung pangit; Jiisas Jon nge ek nipi wumb pei ngopu yi nim. "Ok, enim Jon muŋum konu eŋe wumb mulenjing konu eŋe puk epi nipe endi kenjing? Min enim puk konu pop tang goŋ kembis ei kenjing min mon? Wu ei goŋ miŋ mon? ²⁵ Enim epi nipe kengii nge punjung? Enim wu endi epi konduk ka wii erpi muŋum ei keningii punjung min? Ei mon! Wumb konduk ka wii kindik, en enim ngenj eŋe epi ka eŋmin ei King ngii owundu eŋe minj moŋmun. ²⁶ Ba enim puk epi nipe keningii nge punjung? Enim puŋ wu endi Gos oŋ ekii se ermbe ei nge nipi muŋum wu ei kenjing min? Ei keimi; wu ei eim nge kongun ende ek ni tor kindiŋim wu pei to mani kindiŋim. ²⁷ Wu ei mendpiŋ Gos nge ek yi ninim, "Piini! Na ek se endmbe wu endi kindmbii wu ei, na ek ok sipipi nim, kumb se pupu nim andŋam ei to ka er sipi muŋmbe." ²⁸ Jiisas ek yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond, 'Kunum eŋe Jon ya mei eŋe wumb pei ei kamb mani kind poru ninim. Ba akip kunum eŋe wu endi Gos sinim tep er kanpi moŋum oŋ ei wu wii miŋ pii gii nim kin, wu ei Jon to mani kindnim," pa nim.

²⁹ Wumb ek ei piik poru nik, wu amb ni wumb ku takis siŋmin wumb pei ek yi ninjing, "Gos eim kun ka wii moŋum wumb ei Gos noman eŋe ekii sengin ok Jon angit eŋe wumb noŋ sipi wumb noŋ pendpi ngum." ³⁰ Ba lo ek piŋmin wumb kin, lo ek emb toŋmun wumb ei Jon angit eŋe noŋ pinenjing yi miŋ erik, Gos nge noman eŋe wumb ei buŋ ngok kin, andŋam andan tum ei si kindnjing.

³¹ Jiisas ek yi nirim, "Akip kunum ei na enim wumb ekii sinenjing miŋ wumb sip mondup ei nimbiŋ oŋ erngii? Wumb ei jiti wumb? ³² Pe wu ombu yi miŋ, kangit kembis kombur konu endi tuk eŋe molk, kangit kembis kombur eipi kin wii tunjung. Tok yi ninjing, 'Sin mingaŋ kepil tonmun nimbiŋ erang enim golang ninanmin?' a ninjing. 'Pe nga sin golang kaimb er ninmin ei enim ke ninanmin. Ei yi miŋ en enim noman endi pinaŋim eipi eipi punum.' ³³ Jon sinim noŋ pendpi ngoŋum wu ei tonu om. Eim opu noŋ wain ni bres ei endi nunerim. Pe enim wumb yi ninjing, 'Wu ei gui kis tuk moŋum,' ninjing. Ei mon!" ³⁴ Pe na wu kingam op kuni nop, noŋ wain nop end. Pe enim wumb molk yi ninjing, 'Wu ei kuni pei minj noŋum,' ninjing. 'Wu ei noŋ wain pei minj nopo,' yi eŋim niŋmin. Nik, 'Eim wumb ku takis siŋmin wumb kin wumb oŋ kis erik eŋmin wumb ei kin

puŋ paŋim,' pa niŋmin. ³⁵ Ba wumb noman ka paŋim wumb, ei yi niŋmin. 'Gos nge noman ka ei epi ka wii niŋmin.'"

Oŋ Kis Eŋim Amb Endi Jiisas Simb Eŋe Kopung Erim

³⁶ Lo ek piŋim wu endi embe Saimon Jiisas kin ek nipi eim kin kuni numbuŋ nirim. Eim lo ek piŋim wu ei ngii konu eŋe pupu kuni no multum. ³⁷ Amb endi oŋ kis eŋim amb, konu owundu eŋe muŋum. Pe amb ei moŋpu piim ni Jiisas pupu lo ek piŋim wu ngii konu eŋe kuni nonum nik. Nengin, piipi kin amb ei eim kopung muru ka ming endi sipi om. ³⁸ Pe eim pupu Jiisas buŋ morung orung angpi, simb eŋe moŋup ke nipi muŋum. Ke nim ningit ka ei, Jiisas simb eŋe purum. Ei kanpi eim peng enjin olt sipi, Jiisas simb eŋe kil ngum. Ngopu kin, Jiisas simb eŋe kum su sipi er muŋum. Moŋpu kin, kopung muru ka ni sipi, Jiisas simb eŋe kindrim. ³⁹ Lo ek piŋim wu ei, Jiisas wii tang om wu ei, eim epi ei kanpi eim noman yi piim. "Wu ei, Gos oŋ ermbe oŋ ei, keimi nipi eŋim kin amb ei piipi mon. Amb ei, yi eŋim nimba ni piim amb ei, amb oŋ kis eŋim." ⁴⁰ Yi erang kin, Jiisas eim wu noman eŋe, piinim ek nipi ngumbii ni piim. Piipi kin, Saimon kanpi neng, "Saimon," yi nim. "Ek mon wu, nim ek ninjii pim ek ei ni!" a nim. ⁴¹ Pe Jiisas ek yi nim "Wu taŋ, wu endi kin kom ku sikiŋ, nga ekii se ngo orung kindmbiŋ ni sikiŋ, wu endi kom ku 100 pei miŋ sirim. Nga wu endi, kom ku kum endeim mendpiŋ sirim. Wu taŋ kom ku yi miŋ si ngokuŋ, pendkiŋ pirim," pa nim. ⁴² Wu taŋ epi endi ngo orung kindngit pinerang, wu ni kan wiik turum. Yi erang kin, wu taŋ eim kin noman ngunjunguŋ wu endi nii eim noman ka wii piipi eim ngumba?" ⁴³ Saimon ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na yi ni piind, wumb endi oŋ kis pei kil ngo si kindmbe wumb ei," pa nim. Neng kin, "Nim ek kun nin," pa ni Jiisas yi nim. ⁴⁴ Pe eim ak topu amb ei kanpi kin, ek nipi Saimon ngum. "Nim ya amb ei kan min? Na nim ngii konu onj ei, nim noŋ kulkun, na simb eŋe noŋ kindnen; ba amb ei na simb eŋe, noŋ kindpi enim ei eim ke nim ke noŋ sipi na simb eŋe noŋ kindnim. Pe eim peng enjin sipi, na simb eŋe kil ngonum," pa nim. ⁴⁵ "Nim nam kin kum su sinen. Ba na tuk op muŋamb, pe amb ei opu, na simb eŋe kum su sipi enim," pa nim. ⁴⁶ "Nim nam peng eŋe kopung kindnen; ba amb ei eim kopung ka wii na simb eŋe kindim." ⁴⁷ Yi miŋ peng kin, na nim kanip nind, "Eim na kin noman ka ngum. Ngopu kin, nim ei piinjii; eim nge oŋ kis ei pei eŋim; ba na eim oŋ kis kil ngop poru nind, Gos wu endi kin oŋ kis aninga er kil ngum kin, wu ei Gos noman pei ngunaŋim; ba aninga ngoŋum." ⁴⁸ Jiisas ek nipi amb ei ngum, "Na nim nge oŋ kis ei si kindin." ⁴⁹ Wumb eim kin peŋ eŋe ende mulnjung wumb ei, en enim ek nik piik piik enjing. Nik ek dinga nik, "Wu ei nii, wumb oŋ kis ei kil ngonum?" ⁵⁰ Jiisas ek nipi, amb ei ngopu yi nim, "Amb, ninim nge pii gii je erpi, nim si orung sinim. Pe nim pukun, noman emin ka peng mulnjii.

Amb Kombur Jiisas Pum Konu Ete Tep Tok Punjung

8 Pe nga Jiisas konu owundu ni konu kembis andpi Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er moŕum miŕ ei nipi wumb ngum. Jiisas eim nge ekii siŕmin wu engki nga taŕ eim kin andik mulnjung. ² Pe amb kombur ok, ening pim amb ombu ni, gui kis tuk muŕum amb ombu, Jiisas er ka eririm. Amb ombu, Jiisas pum konu ete punjung ku. Amb endi 'Mariya' niŕmin, ei 'Mariya Makandala,' pa niŕmin. Ok Jiisas eim amb ei, gui kis angit orung nga taŕ pei tor kindrim. ³ Pe Jo Ana, Susa nge ambim wu ei King Eros ngii ete tep er moŕutum ei, eim embe Susana. Pe Susana ni amb pei onjung ku. Amb ombu puk, Jiisas kin, Jiisas nge ekii siŕmin wu ombu, kom ku paki tok etmin amb ombu, ouni puk ku.

Pe Ek Ekin Wu Endi Kuni Emb Kindim Ek Poŕ

(Masyu 13:1-9, Mak 4:1-9)

⁴ Wumb tiŕap owundu endi ok, kuŕou tunjung wumb ei, konu owundu eipi eipi wumb pei Jiisas muŕum konu ete onjung. Wangin kin, Jiisas ek ekin endi topu nipi ngum.

⁵ "Wu endi kuni wiis emb sipipi emb kindrim ei kombur wumb andŕam endik konu ete mani pang, wumb kimbangin, kei ok nok nok enjing. ⁶ Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku muŕum konu ete mani pum. Pe kuni wiis ei sikir tonu om, ba mei noŕ muŕ erang, kuni ei kuŕii erpi, koŕpu poru nim. ⁷ Pe kuni wiis kopur, pupu kan gaŕ pim konu ete mani pum konu ete, kan gaŕ mul ei tonu opu, kuni wiis ei to mani kindim. ⁸ Pe kuni wiis emb kombur mei ka ete mani pum ei sikir tonu om. Opu kin, kuni wiis pei topu muŕum. Tum, ei 100 pei pei kuni wii yi tonu muŕum." Jiisas ek yi nipi ek dinga wii nim, "Wu endi kom pimba, wu ei kom sepi ek ei piyangŕi!"

⁹ Jiisas eim nge ekii siŕmin wumb ei, ek ekin topu ninim, "Ek ei, puŕe piimin nik kii sinjing. ¹⁰ Pe eim yi nim, "Gos sinim tep er muŕum miŕ ei eim ek koi er paŕim ek ei piipi kin nipi enim ngonum. Ba torung wumb eim ek ekin top nim ek ei mendpiŕ piinjing, ba ek ekin ei puŕe pii poŕ tunenjing. Tunarik kin, en enim konu orung orung kind keningii, ba epi endi kinenjing. Pe nga ek ei pingii, ba puŕe piinerngii mon!" pa nirim.

¹¹ "Ek ekin tum ek puŕe yi paŕim. Kuni wiis mong ei Gos nge ek. ¹² Pe kuni wiis kopur pupu andŕam ete mani pang kin, wumb andik kambinmin ei Gos ek wumb piinmin, ba nga Seisen opu Gos ek ka ei topu eipi kindnim. Eim yi piinim, wumb Gos kin pii gii nening kin Gos sipi orung simba ni piipi enim. ¹³ Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku muŕum konu ete mani pum, ba dumbuŕ mer mei ete mandring punaŕim mon. Puŕe yi miŕ wumb Gos ek piik sik, noman ete kindik ka moŕumun. En enim pii gii dinga ninarik muŕangin kin, epi embin tui endi tonu oŕum ei, wumb en enim dinga mulaŕmin kin, bok toŕmun. ¹⁴ Pe kuni mong kombur pupu, kan gaŕ muŕum konu puŕ ete mani pum ei wumb Gos ek ka piik, nga kongun erik, ba mei ete epi kanim

kanim noman peng, kom ku ni epi ka wii ka ka piik, yi er muŕangin kin Gos ek ei piinarik, to mani kindinmin. Yi erangin kin, en enim kongun ei tonu opu mong tunenim mon, ba mani pupu koltum. ¹⁵ Ba kuni wiis mong kombur, pupu mei ka ete mani pum ei yi miŕ; wumb Gos ek piik, ambii gii nik mulnjung. Molk kin, en enim noman dinga peng, kongun kunum kunum yi erik mulnjung ei, kuni wiis mong pei tum miŕ yi er mulnjung.

Dup Alam Ek Ekin Endi

(Mak 4:21-25)

¹⁶ Wumb endi dup alam kaŕpi, ming ete mani kind pendmba min? Dup alam kaŕp peŕ mandring pendm-ba, ei kapŕi tiŕang erip tor omba min? Ei mon! Dup alam kalk tonu peŕ ete sengin kin, wumb kanik nirik puk anda ok yi erngii. ¹⁷ Epi pei nim kinan koi er saŕim ei, ekii se kenjii wumb nii oŕ pei koi er pendmba ei ekii se, wumb eim pii poŕ tungii.

¹⁸ Enim kan kun er molk, ek ka piik erngii. Wu endi eim noman dinga peng, eim piipi kun er moŕpu pii gii nipi muŕmba, wu ei Gos nga eim dinga ngumba. Nga wu endi eim noman ka ni oŕ kun ka ombu piipi kun enarpi muŕmba wu ei, Gos wu ei noman ka ni oŕ kun aninga pimba ei Gos sipi orung sipi si kindmba.

¹⁹ Kunum ete Jiisas nge mam ni angim noŕ ok, ba wumb konu ete piki topu peng kin, wumb ei mulk konu tuk ongii konu endi sineririm. ²⁰ Wumb kombur molk yi nik, "Jiisas nim nge wumb, manim ni angnim noŕ ok, nim kenmin nik anda moŕmun," pa nik. ²¹ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nirim, "Wumb Gos ek ka ei piik, ekii singii wumb ei, na nge engnan noŕ ni, minan noŕ muŕngii," nirim.

Jiisas Ek Neng Konu Pop Owundu Tum Ei Poru Nim

(Masyu 8:23-27, Mak 4:35-41)

²² Kunum ete Jiisas kin eim ekii siŕmin wumb, noŕ kanu endi ete puk. Pe Jiisas ek yi nirim, "Sinim noŕ gop moŕum konu ete orundung pamin!" nirim. Neng, noŕ tuk ete puk. ²³ Pe noŕ kanu sikir pang kin, Jiisas eim or pirim. Konu pop owundu endi noŕ gop ete pop owundu endi turum. Topu, noŕ mer kanu ete tuk pang, wumb kuŕngii kunum mandi eririm. ²⁴ Pe wumb en enim puku sik andik Jiisas or pirim konu ete to konj kindik yi nik, "Owundu! Owundu! Sinim kuŕmun paŕim," pa nik. Pe Jiisas eim angpi konu pop owundu ei kin, noŕ topu tonu omba eririm ei ek dinga nipi ngurum. Ngang kin, konu pop kin noŕ owundu tumba eririm ei wii sirim. Noŕ oŕup enerim, wii pim. ²⁵ Pe Jiisas eim ek nipi, eim ekii siŕmin wumb ngum, "Enim pii gii ei konu jiti pum?" Yi neng kin eim ekii siŕmin wumb en enim mund mong tok noman embin tang moŕmun. Molk kin, yi nik, "Wu ei nii? Eim ek nipi konu pop kin noŕ ei ek neng, eim ek ei piinmbii!"

Wu Wulu Endi Ei Gui Kis Pim, Jiisas Tor Kindim

(Masyu 8:28-34, Mak 5:1-20)

²⁶ Ekii se Gerasiin konu eŕe tor punjung. Galilii konu noŕ gop eŕe orundung sipim konu ei, orung sim. ²⁷ Jiisas eim noŕ kanu si kindpi tor pum. Pang kin, konu eŕe wu endi eim muŕum konu eŕe tor om. Wu ei gui kis kombur eim kin muŕum. Wu ei kumb ok eim alap pandi topu tilaŕim mon! Eim ngii endi pinaŕim mon ku. Eim pupu wumb guimeng eŕe pu paŕim. ²⁸ Wu ei Jiisas kanpi, eim ek dinga nipi wii tum. Topu kin, Jiisas simb eŕe mani pupu pim. Pepi ek nipi, wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos Owundu mendpiŕ kingam. Sinim kongun ende enaŕmin mon. Nim na kin nimbiŕ oŕ enjii on? Na nim kin prei ermbii, ei nim na ngenj kumbii ngunenjii mon!" pa nim. ²⁹ Gui kis ei ek yi nim. Nimbiŕ erang Jiisas eim ek dinga nipi wu ei kin si kind kin tor punjii nim. Eim ek nim miŕ erim. Kunum kunum gui kis ei, wu ei kin moŕuŕum. Pe wumb wu ei ambiŕ gii nik, kan tok angii eŕe, kan tok er pendiiŕmin ei, wu eim to kiŕip toŕum. Pe gui kis ei yi erpi miŕ wu ei si mengpi wumb mulaŕmin konu eŕe si pang, eim moŕum. ³⁰ Jiisas wu ei gui kis muŕum wu, ni ek nga ngopu kii sim, "Nim embe nii?" Pe eim yi nim, "Na embe, 'opu ond wumb,'" nimbiŕ erang, gui kis pei eim kin pei moŕuŕmun. ³¹ Pe gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, "Jiisas nim sin konu kis eŕe kindnenjii!"

³² Kung tiŕap pei konu komung endi eŕe mandi kuni nok er moŕmun. Yi nik kin, gui kis ombu Jiisas kin wii tok ek dinga ninjing, "Nim kapŕi sin kung ombu kin pei! Neng kin, bin," ninjing. Pe Jiisas wak tang, punjung.

³³ Gui kis ombu wu ei si kindik, kung mulnjung konu eŕe tuk punjung. Pe kung ombu andŕam dinga sikirik puk konu kis endi eŕe punjung. Punjung, konu ei noŕ gop eŕe tuk puk noŕ nok kulnjung. ³⁴ Kung es tok mulnjung wumb ei, oŕ ei kanik tungu erik punjung. Puk kin, konu kembis ni konu owundu sim konu wumb kanik ninjing. ³⁵ Pe wumb pei puk, erim oŕ ei kenmin ni punjung. Puk kin, kenjing ni Jiisas kin wu gui kis muŕum wu ei kin, mulnjunguŕ ei kenjing. Wu ei gui kis pei eim si kind pangin, eim alap taŕpi muŕum kenjing. Pe eim noman ka peng, eim Jiisas muŕum konu eŕe simb eŕe mani muŕum. Wumb pei onjung wumb ei kanik mund mong enjing. ³⁶ Kung es toŕmun wumb ei ok kanik puk, wumb ei Jiisas wu ei kin erim oŕ ei ek poŕ tok er mulnjung. Ok eim gui kis eim kin muŕang, Jiisas opu gui kis topu tor kindang, wu ei er ka erim.

³⁷ Gerasiin konu eŕe wumb pei onjung. Wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, "Nim, sin konu eŕe si kindkin pui!" pa ninjing. Wumb en enim mund mong erik ninjing. Nga Jiisas eim noŕ kanu endi eŕe tonu pupu, orung bii ni pum. ³⁸ Gui kis wu ei si kind punjung wu ei eim prei erpi yi nim, "Jiisas, na nim kin tep to bii," pa nim. Ba Jiisas wu ei, "Orung pui!" nipi yi nim. "Ni ninim ngii konu eŕe orung pukun, Gos owundu nim kin nimbiŕ oŕ erim, ei nikin wumb ngunjii," pa nim. Yi neng kin, wu ni orung pupu wumb konu owundu eŕe pupu Jiisas eim kin nimbiŕ oŕ erim ei nipi wumb pei nipi ngum.

Jiisas Wu Num Ei Ambiiŕam Er Ka Erpi Nga Amb Eim Kon Embiiŕim Ei Er Ka Erim.

(Masyu 9:18-26, Mak 5:21-43)

⁴⁰ Pe Jiisas noŕ gop nga orung wang kin, wumb pei ka piinjing. Nimbiŕ erang wumb Jiisas orung omba ni piik kui er mulnjung. ⁴¹ Pe wu endi om wu ei embe Jairas. Wu ei eim wu num endi, eim Jura wumb men ngii tep erpi moŕuŕum. Wu ei Jiisas simb eŕe mandi mani pupu, prei erpi ek dinga nim. "Nim na ngii konu eŕe onjii!" pa nim. ⁴² Wu ei eim ambiiŕam endeim mendpiŕ multum ambiŕ ei kung ngii engki nga taŕ multum. Multum, ambiŕ ei kuŕmba mandi erim.

Pe Jiisas Jairas ngii konu eŕe bii nipi andŕam eŕe pang kin, wumb pei eim pum konu eŕe ambiŕ gii nik punjung. ⁴³ Pe amb endi muŕum amb ei eim kung ngii engki nga taŕ, ei pei eim miyem o tor minj pupu muŕum. Pe wumb endi eim miyem o tor pum, ei er ka erngii wumb endi mulenjing mon. ⁴⁴ Pe amb ei Jiisas muŕum konu eŕe mandi om. Opu, eim Jiisas kon takis eŕe minjin tamb kin, "Nam nge miyem tor pum ei kep ermba," ni piim. Pe opu yi erang kin, sikir miyem tor pum ni kep erpi nga tor onerim mon, ka muŕum. ⁴⁵ Pe Jiisas ek yi nim, "Wumb nii na kon takis ei minjin tonum?" Pe wumb pei molk, "Na mon! Na mon!" pa ninjing. Piisa ek yi nim, "Owundu, wumb tiŕap pei nim kin moŕun konu eŕe angik moŕmun. Ei sin er kan poŕ tumun miŕ nenj?" ⁴⁶ Ba Jiisas ek yi nim, "Wumb endi na minjin tang piinj. Piyamb kin, na dinga kombur tor pang piinj," pa nim. ⁴⁷ Nga amb erim amb ei koi ermba miŕ pinerim, Jiisas eim piim. Yi peng kin, amb ni opu, Jiisas muŕum konu eŕe mani mei eŕe kan mani kanpi muŕum. Muŕang kin, wumb pei kumb eŕe eim Jiisas kon takis minjin tang ek ei puŕe nipi wumb pei mulnjung konu ni tor kindim. Kindpi yi nim, "Na oŕ ei eramb kin na ening ei sikir poru ninim," pa nim. ⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi amb ei ngum, "Nim pii gii je ninim er ka enim, nim orung pukun, ninim noman emin ka seng punjii!" pa nim.

⁴⁹ Pe eim ek nipi muŕang kin, wu endi om. Om wu ei Jairas wu num Jura men ngii tep eŕim wu num ei ngii konu eŕe wu ei muŕpu om. Opu, yi nim, "Wu num! Nim ek mon wu owundu ei kongun dinga ngunenjii! Nim ambiiŕanim ok kuŕum," pa nim. ⁵⁰ Ba Jiisas ek ei piipi, ek dinga nipi orung kindim, "Nim mund mong tunenjii! Nim pii gii nen, ninim ambiiŕanim ei konj muŕmba," pa nim. ⁵¹ Pe Jiisas wu ei ngii konu eŕe pum. Wumb punjung ei kan wiik tang nirik onerngii, mon nim. Jiisas kin Piisa ni Jon, Jeims ni eim arim mam taŕ mendpiŕ nirik punjung. Wumb ei mendpiŕ eim kin nirik punjung. ⁵² Wumb pei en enim ambiŕ ei nge nik ke dinga nik mulnjung. Jiisas opu ek nipi wumb ngopu yi nim, "Ambiiŕ, ei mendpiŕ kulerim mon, ba eim or miŕ paŕim," pa nim. ⁵³ Pe eim ek nim ei wumb kanik tokuŕ enjing. Nimbiŕ erang, ambiŕ eim kuŕum poru nim, wumb ei kanik tokuŕ enjing. ⁵⁴ Ba Jiisas ambiŕ ei angii ambiŕpi, ek dinga nipi ngum, "Ambiiŕ kembis, nim engii!" a nim. ⁵⁵ Pe ambiŕ ei noman konj opu eim kin tuk wang, eim sikir engim. Engang kin, Jiisas yi nim, "Enim kuni endi ambiŕ

kembis ei ngei!" pa nim. ⁵⁶ Pe ambil kembis ei arim mam tał puku sinjingi. Ba Jiisas ek dinga nipi wumb tał ngum, "Etip wumb kanki na oł endi ei, kanki ninerngi mon!" pa nim.

Jiisas Eim Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tał Eim Kongun Kindang Puk.
(Masyu 10:5-15, Mak 6:7-13)

⁹ Pe Jiisas eim nge er se endilim wu engki nga tał wii tum. Wangin kin, eim noman dinga wu ombu ngopu kindang puk kin wumb gui kis to kindik, ening pimba wumb ei er ka erik, erngii pa nipi, eim nge noman dinga ngopu kindim. ² Wu ombu kindang, puk wumb kanik Gos ek ka nik wumb ngok, nga Gos sinim tep er mołum ek ei nik, wumb ening pimba ei nengin wii mułngii pa nip kindang punjung. ³ Pe eim ek nipi wu ombu ngum, "Enim andlam turii pungii pendik, siłmin epi ei sinerngii. Pe dolu ni, kon kembis ni kom ku ni, kuni bres ni, epi endi sipnerngii. Konduk tał er sipnerngii mon!" pa nim. ⁴ "Enim puk konu endi tuk puk, ngii endi mułngii ngii ełe minj mułngii. Molk kin, ek nik wumb ngok er molk poru nik. Nga ekii se enim ngii konu ełe pinjing konu ei si kindik pungii. ⁵ Pe nga enim konu epi pangin wumb enim ngii konu ełe sipnarik enjing kin, enim konu ełe si kindik pungii. Puk kin, mer simb ełe mei kulman mułmba ei tami to kindik pungii. Yi erik pangin kin, wumb en enim enjing oł ei piingii," pa nim. ⁶ Yi neng kin, wu ombu puk konu pei andik punjung. Puk kin, Gos ek ka ei nik wumb ngok, wumb ening pepi erim, ei er ka erik punjung.

⁷ King Eros eim mołpu Jiisas nge ek ombu pei piipi, eim noman embin to piim. Nimbil erang wumb kombur molk, "Jon wumb noł pendilim wu mer tukpu ełe tonu onum," ninjing. ⁸ Pe wumb kombur yi ninjing, "Ok ek ni tor kindilim wu endi Elainja tonu onum," ninjing. Nga kombur, yi ninjing, "Ok Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wu ni nga endi onum," pa ninjing. ⁹ Wumb yi nengin kin King Eros yi nim, "Na Jon peng ei kołmung enj, ba ek ei er piik ninmin mił nenj nipi opu kin, 'Jiisas kenmbii,'" ni piim.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum
(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Jon 6:1-14)

¹⁰ Jiisas nge ek se andilmin wu orung ok, en enim erik oł ombu Jiisas kanik ek poł to nguk. Pe Jiisas wu eipi ombu si kindpi, en enim mendpił Beseira konu owundu ełe punjung. ¹¹ Ekii se wumb eim ek ei piik, eim pum konu ełe ekii se punjung. Eim pum konu pangin kin, eim ka piim. Piipi, eim Gos sinim tep er mołum, ek ei nipi ngum. Ngopu, wumb ening pim wumb, ei er ka erim.

¹² Ekii se pou neng, eim nge er se andilmin wu engki nga tał, orung ok yi ninjing, "Nim wumb ombu kindan, en enim konu orung pungii. Puk kuni simba, kan sik nungii," pa ninjing. "Ya konu ełe sinim mołmun, konu ei kuni sinatim mon. Nga wumb konu ełe mulałmin."

¹³ Ba Jiisas ek yi nim, "Enim kuni endi wumb ei ngungii. Kuni endi sałim min?" Pe eim nge er se andilim wumb

ombu yi ninjing, "Sin kuni endi sinatim. Ba bres angil orung kin omu tał, ei mendpił sałim," pa ninjing. "Pe sin pei kapli pupun, wumb pei ombu nge kuni pei top ermin min?" ¹⁴ Wumb pei muljung wu ei 5,000 yi pei muljung. Jiisas eim nge er se andilim wumb kanpi nim, "Enim wumb kułou konu eipi eipi wumb 50 mił to munde!" pa neng yi enjing. ¹⁵ Jiisas nge er se andilim wu ombu, eim nim mił yi enjing. Erangin kin, wumb pei mani muljung. ¹⁶ Jiisas eim bres angil orung ei sipi, omu tał ei sipi, ei epin konu ełe kanip, Gos kin prei erim. Erpi, bres engin topu, eim er se andilim wu ombu ngum. Nga eim er se endim wumb sik, kuni mok tok wumb pei muljung wumb ei ngunjung. ¹⁷ Pe kuni ngunjung kuni ei, wumb pei nunjung. Pinang pang kin, kuni orung pei mołum ei sik gerenj kon engki nga tał to piki tunjung.

¹⁸ Kunum endi, Jiisas eim mendpił prei er mołum. Pe eim nge er se andilim wumb ei eim kin ouni muljung. Mułangin kin, Jiisas ek nipi, wu ombu kii sim. "Wumb na nii, pa ninmin?" ¹⁹ Wu ombu ek ni orung kindik yi ninjing, "Wumb kombur, nim Jon wumb noł pendilim wu pa ninmin. Nga wumb kombur, nim wu Elainja pa ninmin. Nga wumb kombur yi ninmin, 'Gos oł ekii se ermba ei, piipi niłim wu ok kultum, nga konj tonu onum, ninmin,'" pa ninjing. ²⁰ Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngopu yi nim, "Enim na nii pa ninmin?" Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim Gos kindim wu Kraiss, mendpił mołum," pa nim.

Jiisas Eim Kołpu Nga Ngenj Kumbii Sipi Ermba Nge Nim

(Masyu 16:20-28, Mak 8:30-9:1)

²¹ Pe Jiisas ek dinga nipi eim nge er se andilim wu ombu ngum, "Enim wumb endeim, endeim kanik, ek ei ni tor kindnerngii, mon!" nipi ngum. ²² Pe eim ek yi nim, "Na Wu Kingam ei, ngenj kumbii kułmbii," pa nim. Kułmał kałiłmin wumb owundu ni, lo ek połmun wumb pei, na kin buł ngungii. Ngok kin, na to kundngii. Kundangin kin, na mei konu ełe kunum tekliki pimbii. Pep, nga angip tonu ombii," pa nim.

²³ Jiisas ek nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, "Pe wu endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman ełe oł kanim kanim ermbii nipi piimba noman ei to mani kindpi, kunum kunum eim ngenj kumbii sipi, kongun dinga erpi, endmba ei yi mił eim ond peri ei kan sipi andpi, na ekii simba," pa nim. ²⁴ "Wu endi eim noman ełe er endmba wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi na nge noman piipi, eim noman ełe to kundmba ni erim, ei eim noman konj punermba; ba eim kunum kunum konj mułmba. ²⁵ Pe wu endi eim, kongun owundu erpi, eim mei epi pei simba wu, ei eim noman konj am ba. Pang kin, mei ełe epi, ei opu, eim paki tumba mił nenj? Ei kapli enanim. ²⁶ Pe wu endi na ek ni tor kindnermba; eim na kin buł ngang piipi, yi ermba wu ei, na Gos kindang na mani op wu kingam moł; na wu ei kin buł ngop piimbii ku. Wu kingam eim nge tiłang owundu kin, eim nge arim Gos kin, Gos nge enjel ka wii ouni ongii kunum ei, eim kin yi ku erngii.

²⁷ Na ek keimi nip enim ngond, 'Wu kombur ya ete angitmin wu ombu, ei kulerngii. Nga molk kin, Gos sinim tep er moŕum ei nge noman dinga ei keningii.'

Jiisas Nge Ngenj Ei Kanim Eipi Miŕ Pim

(Masyu 17:1-8, Mak 9:2-8)

²⁸ Jiisas ek ei nipi, muŕang kunum angit orung nga tekliki poru neng, eim Piisa, Jon ni Jeims sipi, eim prei ermaba nge, komung endi ete tonu punjung. ²⁹ Eim prei er muŕang kin, eim kumb ningit ei eipi miŕ kuŕum. Eim konduk ni kupu kuru mendpiŕ miŕ tiŕang erim. ³⁰ Pe wu taŕ eim kin tor okuŕ, ek tang mulnjung. Sin ok kupenjpim noŕ wu taŕ ei Moses kin Elainja teŕ kin ek tengnjing. ³¹ Wu taŕ tiŕang owundu erim konu tor okuŕ, Jiisas Jerusalem konu oŕ endi ermaba ei nikiŕ, nga Jiisas mei ete si kindpi ba, ei nikiŕ enjingit. ³² Pe Piisa kin eim angim taŕ, ningit se andpi erang kin, mani pu pingii pim. Ba yi er muŕangin kin, Jiisas nge tiŕang owundu ni wu taŕ tiŕang owundu mulnjung konu ete erim. ³³ Wu taŕ Jiisas mondkuŕ si kindkiŕ punguŕ enjingit. Pe Piisa ek dinga nipi yi nim, "Wu Owundu, sinim ya moŕmun ei ka; sin ngii wii tekliki ete tekmin. Ngii endi nim nge, endi Elainja nge, endi Moses nge," pa nim. Ba Piisa eim ek ei pii poŕ tunarpi nim. ³⁴ Pe ek ei nipi muŕang kin, konu kupu endi opu, wu kei kin peti erim. Erang kin, kon kupu ei en enim pandi tang kin, mund mong enjing. ³⁵ Konu kupu peti erim, konu tuk ete, ek endi tor om. Ek yi nim, "Ei na kangi, na eim noman ngop moŕ. Enim eim nimba ek, ei piingii," pa nim. ³⁶ Ek tor om, ei poru neng kin, kenjing ni Jiisas eim, endeim mendpiŕ muŕum. Muŕang kin, en enim ek tinenjing. Ekii se kunum ei wu kei epi endi kaninmin pa nik, yi ninenjing mon.

Kangi Endi Gui Kis Muŕum Ei Er Ka Erim

(Masyu 17:14-18, Mak 9:14-27)

³⁷ Kupiiring komung ei si kindik, mani punjung. Puk, kenjing ni wumb tiŕap owundu endi andŕam ete ok Jiisas kan sinjing. ³⁸ Wumb onjung konu, tuk ete wu endi om, wu ei wii dinga topu yi nim, "Owundu! Na nim kin prei end, nim na kangiŕ ei kenjii. Na kangiŕ endeim mendpiŕ moŕum. ³⁹ Gui kis endi, eim ambiŕ gii nipi, sikir wii topu yi etim. Pe gui kis ei, oŕ kis eim kin etim. Erang kin, jipambiŕ kuru endi eim gupu ete tor oŕum. Pe gui kis ei ngenj tuk, er kis mondpu, eim tor punaŕim," pa nim. ⁴⁰ "Pe nam nim nge, er se andiŕim wu ombu kanip nemb, to tor kindngii, nemb puk; ba nim nge er se andiŕim wumb ei enjing kapŕi enerim mon! ⁴¹ Jiisas ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Enim wu amb pei kunum ete, enim pii gii dinga ninanmin. En enim noman ete kun pinaŕim. Kunum nimberii na enim kin moŕup oŕ embin tui ei nge, er kun er muŕmbii? Nim kangiŕ ei ya tu wa!" ⁴² Pe eim kangiŕ ei andpi wang kin, gui kis ni etim oŕ ei erang, kangi ei olkpu topu kindang, am pupu bok kis topu pim. Ba Jiisas eim gui kis ei ek dinga ngopu kindpi, kangiŕ ei er ka erpi, arim muŕum konu ngo orung kindim. ⁴³ Wumb pei molk kenjing ni, Gos nge noman dinga ete oŕ ei erang, wumb puku sik

enjing. Nga epi pei erim ete nge, enim embin to piinjing.

Pe Jiisas eim er se andiŕim wumb kanpi, ek dinga nipi ngum. ⁴⁴ "Enim kom ka sek, molk ek ei piingii. Kunum kinan mon; pe nga wu Gos kindang mani opu wu kingam ei, wu kombur sipik, wumb pei angit ete ngungii." ⁴⁵ Ba eim er se andiŕim wumb, en enim ek nim ek ei, puŕe pii poŕ tunenjing. Tunarik kin, nga ek ei puŕe koi er pim. En enim mund mong tok Jiisas kin ek ei kii se piimin, min mon ni piik mulnjung.

Nii Owundu?

(Masyu 18:1-5, Mak 9:33-37)

⁴⁶ Jiisas nge er se andiŕim wu ombu, en enim ek miŕ enjing. Erik, yi ninjing, "Sinim moŕmun, tuk ete wu nii owundu muŕmba?" ⁴⁷ Pe Jiisas eim yi piim, en enim noman tukrunj yi paŕim, ni kenim. Kanpi, eim kangiŕ kembis endi tu wum. Kangi ei eim kin tep to engim. ⁴⁸ Jiisas eim ek nipi yi nim, "Wumb endi kangiŕ ei kanpi nam kangiŕ ni piipi paki tumba, ei yi miŕ eim na paki tum ku. Pe wu endi na paki tumba, ei Gos Owundu na kindrim wu ei paki tumba ku. Kangiŕ kembis tuk moŕum ei miŕ wumb endi yi erpi kangiŕ kembis noman paŕim miŕ, yi peng na kongun yi erpi muŕmba ei wu owundu mendpiŕ."

⁴⁹ Pe Jon ek ni orung kindpi yi nim, "Owundu, sin kenjpim wu endi nim nge embe ete nipi gui kis piim wu ei to tor kindrim. Ba eim sinim andinmin konu ete ekii se onanim. Sin yi nipin kin mon ninjpim." ⁵⁰ Ba Jiisas ek nipi eim ngum, "Enim mon nik yi enerngii mon! Wu endi enim kin ek ka nipi ermaba, ei enim opu orung wu mon!"

⁵¹ Gos eim Jiisas sipi, ei tonu nga orung simba, kunum ei mandi erim. Yi erang kin, Jiisas noman dinga kindpi Jerusalem konu ete ba erim. ⁵² Jiisas eim ba pendpi, wu kombur ok puk, wumb kanik ningii nge, nipi kindim. Pe wu ombu ok puk, Sameriya konu ete ok tuk puk, eim omba nge er kun er mulnjung. ⁵³ Ba wumb konu ete wumb, en enim ngii konu Jiisas sipngii kis erang piinjing. Nimbiŕ erang, wumb en enim yi miŕ piinjing; Jiisas Jerusalem konu ete ba onum ni piinjing. ⁵⁴ Pe Jiisas nge, er se andiŕim wu taŕ, Jon kin Jeims teŕ Sameriya konu ete wumb oŕ ei kankiŕ orung onmbuŕ, ek nikiŕ Jiisas ngunjunguŕ. "Owundu! Nim er piin miŕ nenj? Sin ei epin konu ete dup opu wumb ombu nangŕi nimin min?" ⁵⁵ Ba Jiisas kan ak topu, wu taŕ kanpi ek ngum. ⁵⁶ Ek ngang kin, nga konu eipi endi punjung.

Wumb Endi Jiisas Kin Ekii Singii

(Masyu 8:19-22)

⁵⁷ Andŕam ete andik puk, pangin kin, wu endi tor opu ek yi nirim, "Nim pe punjii on konu ei na bii. Nim konu eipi endi punjii konu ei, na bii ku." ⁵⁸ Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Owu simbii ei mei tukpu ete or paŕiŕmin. Nga kei ei ngii saŕim. Ba mei mani opu wu kingam ei, peng sipi or pimba konu ete sinaŕim," pa nim. "Pe nim na kin kii yi sikin ekii simbii nin, ei ninim pii poŕ ton min?" ⁵⁹ Pe wu endi eipi kanpi, ek dinga nipi ngum, "Nim na ond

konu ete ekii se wa!" nim. Wu ei ek yi nim, "Nim na kapli pup arnan kuŕum ei, tukpu top pendip ombii min?"⁶⁰ Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Wumb na noman konj sinanim ei wumb kuŕii miŕ moŕmun ei kapli wu ei tukpu tungii; ba nim pukun wumb kankin, Gos sinim tep erpi, moŕum miŕ ei ninjii," pa nim.⁶¹ Wu endi opu yi nim, "Owundu! Na kapli, ok pup nam nge wumb tiŕap ei, angii sip pendip kin, na nim kin ekii sip ombii min?"⁶² Pe Jiisas ek yi nim, "Wu endi eim andŕam kun bii ni pupu, nga kan orung kindpi, nga na noman paŕim miŕ er nimba wu ei Gos sinim tep er moŕum kongun paŕim ei kapli enermba mon!"

Jiisas Wu Engki Angii Orung Nga Taŕ Gos Kongun Ete Kindim

10 Ekii se Owundu eim wu nga engki angii orung nga taŕ to tonu kind mondpu, eim wu taŕ taŕ ni kindang punjung. Ei ekii se eim omba konu ete ok ni kindang punjung. Eim wu ombu puk konu owundu ni, konu wii ni pei nipi kindim. Ekii se eim konu ombu pei andpi ba nge piipi nim.² Kindpi yi nim, "Kuni pei poŕ top moŕum, ba kongun wu pei mulaŕmin. Yi piik kin, enim kuni arim ei kin prei kunum kunum er muŕangin kin, kuni arim eim kongun wu pei kindang kuni kuŕou tungii nge pungii," pa nirim.³ "Piinmin! Enim pei! Na enim kung siipsiip waŕ miŕ tuk owu simbii mulnjung konu ete kindind.⁴ Enim ku kon min simb su min kon erik se moŕmun ei mendpiŕ sipngii. Enim epi eipi endi sipnerngii. Andŕam ete puk wumb kin 'Wei!' a ningii; ba enim ek kinan tangk yi erik mulnerngii mon!" pa nim.⁵ "Pe enim puk, wumb ngii endi ete, nirik punjung kin, ok enim ek yi ningii. 'Enim ngii ete wumb noman emin seng muŕngii!' ek yi ok ningii," pa nim.⁶ Pe wu endi eim noman emin peng, ngii ete muŕum kin, eim ek noman emin ningii ek ei wu ete kin ba, min wumb endi noman yi pim endi mulnjung kin, enim noman emin ningii ek ei; nga en enim kin orung wang kin, 'Enim kin noman ka pimba; ba wumb ei kin noman ka piinenmba, mon!'⁷ Pe en enim konu endi tuk puk kongun erangin kin, nga wumb endi enim ngii konu ete sipik kuni mok to nungii kuni ei minj. Nga ngii endi puk, endi puk en-erngii mon.⁸ Nga enim ngii ete minj molk, kuni ni, not ni, nipi epi endi ngungii ei nungii minj. Nimbiŕ erang kongun enmin wumb ei ku kapli siŕmin enim ngii ete puk yi enerngii mon!⁹ Wumb kombur ening tang, pi-ingii ei er ka erei! Erik yi ningii, 'Gos sinim kin tep erpi moŕum, kunum ei ya mandi onum,' pa ningii.¹⁰ Pe enim konu owundu, endi tuk pangin kin, wumb enim sik ngii konu ete sipnarik, ninjing kin, enim puk andŕam wer konu owundu ete angk, molk, ek yi ningii.¹¹ 'Enim nge kuŕman, sin simb ete muŕum, ba nga en enim kin orung kindinmin. Ba enim piik kun erngii, Gos sinim tep er moŕum, omba kunum mandi enim.'¹² Na enim kanip nind; kunum poru nimba kunum ei, Sorom konu ete oŕ embin tui tonu orum ya konu ete tonu onermba. Ba konu ete oŕ embin tui owundu mendpiŕ tonu omba.

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tunanmin Ei Kaimb (Masyu 11:20-24)

¹³ Enim Korasin ni Beseira konu ete wumb piik kun er muŕngii. Pe na jep oŕ yi enim kin enj oŕ ei Sairon konu ete kin Taiya konu ete ok yi etamb kin, wumb ombu molk, kon miŕ epi geltii kend munduk, dup sik ete molk sik, pakik andan tok, en enim oŕ kis buŕ ngok, noman to ak tunjung ni wumb, keningii nik yi etmin.¹⁴ Gos wumb mok tumba kunum mandi ermba ei, Taiya kin Sairon konu ete oŕ embin tui, tonu orum ei kembis. Ba akip oŕ embin tui, enim kin tonu omba ei, owundu tonu omba. Nimbiŕ erang, enim noman ak tunenjing.¹⁵ Pe enim Kapaniyam konu ete wumb ei, epin konu ete ambilk tonu pungii erngii ei mon! Ba enim dup konu ete mani pungii."

¹⁶ Pe Jiisas ek yi nipi, eim nge er se andiŕim wumb ngum, "Wu endi enim ningii ek ei piipi nim kin, ei na ek piimba. Wu endi enim kin, buŕ ngopu nim kin, ei na kin buŕ ngonum ku. Pe wu endi na ek piinarp; buŕ ngopu muŕmba ei, Owundu na kindang onj ei, eim kin buŕ ngumba ku," pa nim.

¹⁷ Ekii se wu engki angii orung nga taŕ, 70 pei orung ok, ka piinjing. Jiisas kanik yi ninjing, "Owundu! Nim embe ete nemin, gui kis ni ombu, sin ek piik, ekii sik tor punjung," pa ninjing.¹⁸ Pe Jiisas Seisen eim dinga poru nipi yi nim, "Na moŕup kenj ni, Seisen ei epin konu ete kupu kuru miŕ, boi ni mani om. Opu, gur gaŕi owundu nipi kumb kinang erim.¹⁹ Enim piyei! Na enim dinga ngunj. Ngamb kin, enim ka wembii ni epi, enim kin tumbii ni ermba, ei eim piik kanik, enim opu orung wumb ongii ei, enim to mani kindngii. Enim pungii konu ete epi endi, enim to mani kindnermba mon!²⁰ Ba enim ka piik yi ninerngii, 'Gui kis enim sin ek ekii sik, tor punnum.' pa ninerngii mon! Enim Gos kin ka pi-ingii, Gos enim ei epin konu ete enim embe poŕ pendim paŕim. Nimbiŕ erang enim Gos kingam not moŕmun."

Jiisas Eim Ka Piipi Arim Gos Ngum (Masyu 11:25-27, 13:16-17)

²¹ Kunum ete Gos Gui Ka je, Jiisas kin ka piipi ngang kin, Jiisas ka piipi, ek yi nirim, "Gos Owundu! Nim tonu epin ni mani mei ete owundu moŕum. Ei na nim kin ka piind. Nim wumb noman ka pepi, peng pim wumb ei kin, oŕ ka dinga ei en enim kin koi erkin pendin, ba nga kangii kembis miŕ noman yi peng moŕmun ei kin, oŕ ei andan tokun en, ei ka ninim noman ka pim miŕ en.

²² Na arnan eim epi pei na angii ete pei ngoŕum. Eim kingam ei wumb endi pii poŕ tunaŕmin mon! Arim, eim mendpiŕ, kingam pii poŕ toŕum. Nga arim wumb endi pii poŕ tunaŕmin. Kingam mendpiŕ arim piŕim. Pe kingam mendpiŕ eim noman ete Ernjing wumb andan tumba, wumb ei Ernjing piingii."

²³ Jiisas nge er se andiŕim wumb mendpiŕ eim kin mulnjung. Molk kin, eim kan ak topu ek nim, "Enim pi-ik kanik enmin oŕ ei, wumb kombur yi kenjing kin,

wumb ei ka piyangin. ²⁴ Na enim kanip nind, kumb ok Gos nge of ekii se ermba of ei piik niłmin wumb kin, wu King ni, wumb ei ok, enim pe kaninmin of ei nge kenmin nik mulk. Ba en enim kinerik mon. Enim pe piinmin ek ei piimin ni mulk, ba en enim piinerik."

Sameriya Wu Endi Eim Wumb Kaimb Sim Ek Pot

²⁵ Pe wu endi lo ek piipi ełim wu, ei eim yi piim. Nam ek nemb Jiisas nimba mił ei kenmbii nip nirim. "Ek andan wu! Na nimbił of erip, noman konj sip kunum kunum ka mułmbii?" ²⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Gos lo ełe nipe ek pałim? Nim er gerin mił nenj?" ²⁷ Pe eim ek dinga nipi orung kindpi yi nim, "Owundu, ei Gos nim nge, nim eim kin noman ka ngunjii ei, ninim noman nge ninim noman tuk, ninim dinga pei eim kin ngunjii. Pe ninim kapłi wumb nii endi ninim piikin, nanim wumb nii ni piimbii ei nanim wumb ende mił na kin mandi pep mołum; yi mił ninim noman kultun mił yi kulkun wumb ei ngunjii." ²⁸ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Nim ek kun nin, ninim nin mił yi enjii! Erkin nim noman konj kunum kunum ka sikin mulnjii."

²⁹ Ba lo ek piilim wu ei, eim embe ambii ka ermbii ni piim. Piipi kin, nga Jiisas kii sim. Sipi yi nim, "Na wumb nii ni piimbii ei nanim wumb endi mił na kin mandi mołum?" ³⁰ Pe Jiisas ek yi mił nipi orung kindim, "Jura wu endi Jerusalem konu ełe si kindpi, wuł mani Jeriko konu ełe pum ni, wumb waning ełmin wumb kombur, eim andłam ełe kan sinjing. Wu waning ełmin wu ombu ok, eim epi pei sik, eim kepii tok erik pendik, en enim pangin kin, wu pupu kułmba peng pim. ³¹ Pe kunum ełe kułmał kałiłim wu endi, eim andłam ełe wuł mani pum. Pupu, andłam ełe pum ni wu pim ei kan si kindpi pum. ³² Yi ku, pe nga Liiwai kułmał kałiłmin paki tołum wu endi andłam ełe tor opu pum. Pupu kin, wu ei kanpi si kindpi, opu orung andłam ełe pupu pum ku. ³³ Ba Sameriya konu ełe wu endi andłam ełe opu, pupu mer wu ei pim konu ełe tor pum. Eim wu ei kanpi, eim mund mong ełe kaimb kis piim. ³⁴ Pe wu ni eim mandi pupu, kepii mundum konu ei kanpi, kopung kindpi, noł wain kindpi yi erim. Yi erpi sipi, tonu sipi, eim nge kung dongkii ełe tonu kindim. Kindpi sipipi, sing ngii ełe pendpi, tep ka er mułum. ³⁵ Pekil kupałring, eim ku mong engki sipi, ngii sing ngii tep ełim wu ei ngopu yi nim. 'Nim na wu ei tep ka er mułi! Pe nim epi endi ya wu ei kin ngun kin, na ya orung ombii kunum ei, na nim kum epi top orung kind ngumbii,' pa nipi eim pum. ³⁶ Pe nim er piin mił nenj? Wu tekliki andłam ełe andik onjung. Nim wumb nii piinjii ei ninim wumb endi mił nim kin mandi mułang wumb kis ei ok wu ei tunjung?" ³⁷ Lo ek piilim wu ei ek yi nim, "Eim wu ei kan kaimb piipi wu ei, paki tum." Pe Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim pukun of yi ku erii!" pa nim.

Jiisas Opu Amb Masa Kin Mariya Tet Kenim

³⁸ Pe andik puk, Jiisas pupu konu endi ełe tuk pum. Amb endi mułum amb ei, embe Masa. Eim Jiisas sipi eim ngii konu ełe sipim. ³⁹ Masa ni amb ei eim angim

endi mułum amb ei, embe Mariya. Mariya eim Jiisas mułum konu simb ełe mandi opu mołpu Owundu ek nim mił piipi mułum. ⁴⁰ Ba Masa eim kongun pei erpi, kuni kełim. Pe eim noman eipi eipi pum. Masa pupu, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nge engnan ei, na wak tang, na mendpił kuni er ka end. Ei nim piinan min; eim kindan opu, na paki tumba," pa nim. ⁴¹ Ba Owundu ek nipi orung kindim, "Masa! Masa! Nim noman ełe epi kanim kanim piikin nin. ⁴² Ba epi endeim mendpił ka wii ei, pe Mariya epi ka ei, piipi simba enim. Ei wumb endi eim epi ka ei sinermba mon!"

Prei Erngii Of Ei

(Masyu 6:9-13, 7:7-11)

11 Jiisas eim konu orung endi prei er mułum. Ekii se prei er poru nipi wang, eim nge er se andiłim wu endi opu yi nim, "Owundu, nim sin prei ermin mił ei, andan to!" pa nim. "Ok Jon wumb eim se andiłim wumb prei erpi eim nge kongun wu ombu andan tum mił yi, sin prei ermin mił enjii," pa nim. ² Pe eim ek nipi ngum, "Enim prei enjing kin yi erngii.

'Sinim Erinjpin, nim embe ełe kun ka wii mendpił tonu mułmba. Nim sin tep er mołun konu ei tor omba. ³ Sin nge kuni nim kunum kunum ełe sin ngo! ⁴ Nim sin of kis enjpin ei kil ngunjii. Nimbił erang, sin yi ku, wumb of kis sin kin erik ei, ninim noman pałim mił, sin kin yi enanmin, ei pei si kindinmin. Nim sin of embin tui endi tonu opu, sin kin erang kin, sin of kis ermin ei kapłi, nim sin paki to si orung sin kin, sin konu ełe mandi punenmin.'"

⁵ Pe eim ek yi nipi ngum, "Enim mołmun konu tuk ełe, eim wu angim endi mołum ei, eim pupu, epin tuk memb, ngii andaring pupu angim ek dinga nipi ngopu yi nim, 'Engnan, nim bres tekliki na ngui!' a nim. ⁶ 'Na nge wu puł endi konu turii andpi om. Na kuni ngumbii sinerang kin; na op nind,' pa nim. ⁷ Angim ngii nirik pim wu ei, ek dinga nipi yi nim. 'Na angip tonu ombii pinalim; ngii ondu pałim. Na kangil kin or pałmin. Na angip, nim epi endi sip ngumbii pinalim.' ⁸ Kapłi, ei nimbił of ermba? Na ek nip enim ngond, 'Eim na engnan nipi piinarpi, epi endi ngunerim, eim yi piimba; wu ei wii tek tek top mołum nipi, eim kapłi angip opu, angim epi sinerang om, ei paki top ngumba.' ⁹ Na enim kanip nind, nim Gos kin kii sin kin nim ngumba sinjii. Enim epi endi kuruk endngii ei, kapłi keningii. Enim ngii ondu, to seki ningii ei Gos kapłi aki tumba.

¹⁰ Wumb Gos kin prei ełmin ei epi siłmin. Wu endi epi kurpu andłim ei, kan siłim. Pe wu endi Gos kin mandi mołpu, ngii ondu to teki teki nimba ei, Gos kapłi aki topu ngumba. ¹¹ Enim mołmun konu tuk ełe, wu nii endi eim kingam opu, kii sipi, omu endi ngumbii nimba; ba eim arim ei ka wembii kis endi ngumba min? Ei mon! ¹² Wu endi kingam ei, kei muł numbii nimba; ba eim arim ei ka ep min, epi endi ngumba ei numba min? Ei mon ku! ¹³ Pe enim wumb kis, ei en enim kingenjing epi ka ngołmun. Ei en enim piingii ku. Yi mił, enim Ernjing ei epin konu mołum ei, enim prei erik,

Gos Gui Ka simin ningii ei, enim kapli ngumba. Ngang kin, Gos sin kin of ka pei erpi ngonum."

Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Ouni Enim Ninjing

(Masyu 12:22-30, Mak 3:20-27)

¹⁴ Jiisas wu endi gui kis muŕang, ek tingnaŕim ei, to tor kindim. Gui kis ei pang kin, wu ei ek tangpi yi er muŕang kin, wumb kanik, noman embin to piinjing. ¹⁵ Ba wumb kombur yi ninjing, "Eim gos kend owundu Biyelsipul nge eŕe gui dinga kis ombu, to tor kindnim. Ei gui kis nge tep eŕim wu," pa ninjing. ¹⁶ Pe wumb kombur eim ermba jep of ei, kenmin nik, of endi ermin, ninjing. Nik yi ninjing, "Nim jep of endi ei epin konu eŕe of endi erii!" ninjing. ¹⁷ Ba Jiisas wumb noman tuk eŕe eim piim. Piipi kin, eim ek dinga nipi ngum, "Pe wumb mei ende wumb en enim eipi eipi puk, paltik opu ermin nik erngii. Ei en enim konu kunum kinan olt ka sinermba. En enim mei konu kis muŕmba. Nga ngii endi eskiŕ topu pupu, ngii endi eŕe pimba ei ngii endi eskiŕ topu, mani ba ku. ¹⁸ Seisen nge tiŕap ei ok eipi eipi puk, opu ermin nik erngii ei, kapli ka muŕngii miŕ nenj? Enim nik na gui kis tor kindind; ei nimbiŕ erang Biyelsipul nge dinga eŕe gui kis ombu to, tor kindind, ninmin ei na nind. ¹⁹ Enim yi ninmin, "Na gui kis to tor kindinj ei Biyelsipul dinga eŕe to tor kindinj pim kin, kapli en enim Jura engnjing noŕ gui kis to tor kindinmin ei kindinmin miŕ nenj? Yi miŕ ku en enim ek eŕe ni peni eŕe kindpi kos er ngumba. ²⁰ Gos angit eŕe erang, na gui kis top kindinj pim kin, kapli Gos sinim kin tep ermba om ni piimin.

²¹ Pe wu dinga endi, opu kiŕeng ambiŕpi, eim ngii eŕe muŕmba ei eim ngii konu ka simba. ²² Ba wu endi eim dinga pupu wang kin, wu ei kin opu erngit ei, wu ei kapli, eim wu endi opu kiŕeng ni kumb tepii ei kapli simba. Eim opu ermbii nip piingii ni opu, wu ei topu eim epi sipi, wumb mok to ngopu yi ermba pend piipi omba.

²³ Wu endi na kin opu ermba wu ei, na kin wu puŕ mon! Wu endi na nge kung siipsiip kin, tep er kun en-ermba, ei eim na kung siipsiip ombu, to eipi eipi kindiŕim."

²⁴ "Gui kis wu endi si kindpi puŕum ei, pupu mei kep ka saŕiŕim, konu moŕuŕum. Gui kis ei konu endi kan sinatiŕim kin, yi ni piŕiŕim. 'Ok nam muls, ngii konu si kindip onj konu ei nga bii,' ni piŕiŕim. ²⁵ Pe pupu ngii eŕe kurpu kenim ni, ngii ei er kun er saŕmin ei sim. ²⁶ Ka seng kanpi, pupu gui kis angit orung nga taŕ nipi tu wum. Ei eim dinga ei to mani kindik of kis eŕmin. Erik, ngii eŕe nirik puk moŕuŕmun. Ok wu ei kis aninga muŕum, ba pe kis mendpiŕ moŕum."

²⁷ Jiisas eim ek ei nim, kunum ei wumb pei muljung. Konu tuk eŕe amb endi muŕum. Amb ei ek dinga nipi wii yi miŕ tum. "Amb ei ok nim mengpi nim am ngurum amb ei eim ka piyangŕi." ²⁸ Jiisas ek nipi yi nim, "Ei minj mon, ba wumb Gos kin ek piik ekii sinmin wumb ei kapli ka piyangŕi."

Wu Kombur Jep Of Kenmin Nik Wii Tunjung

(Masyu 12:38-42)

²⁹ Wumb pei ok kuŕou tangin, Jiisas ek yi nim, "Akip kunum eŕe, wu amb pei wumb kis moŕmun. En enim kii sik ek nik, jep of minj kenmin ninmin. Ba na jep of endi andan tunermbii. Ei Jona nge jep of mendpiŕ ei andan tumbii. ³⁰ Gos kumb ok Jona Ninipe konu eŕe pui nipi kindrim, ba Jona Gos ek nirim miŕ ekii sinerang kin, Gos jep of endi erpi andan tang, omu owundu eim kirim eŕe tuk pupu kunum tekliki pirim. Ei Ninipe konu eŕe moŕmun wumb keningii nipi enerim miŕ yi ku wu kingam moŕum. Ei eim Gos of ei ermba ei akip wumb moŕmun kunum eŕe keningii nipi ermba. ³¹ Ekii se Gos eim wumb, mok tumba kunum ei, wumb tep er muŕum amb kuin konu mei orundung muŕum amb ei tonu opu, wumb of kis enjing ei ni peni eŕe kindpi ermba. Nimbiŕ erang amb kuin mei wer orung mendpiŕ muŕum. Pe eim opu King Solomon eim noman ka piim ei piimba nge om. Ba pe wu endi Solomon to mani kindim wu endi ya eŕe moŕum; ba en enim eim ek pi-inenjing mon. ³² Ekii se Gos eim, wumb pei mok tumba kunum Ninipe konu eŕe moŕmun wumb kin, wumb akip kunum ei wumb oui orung tonu ongii. Ok of kis ombu nik tor kindngii. Nimbiŕ erang Ninipe konu eŕe wumb Jona nirim ek ei piik, noman ak tok. Ba pe ya moŕum wu ei Jona ek to mani kindim, ba enim noman ak tunanmin.

Ngenj Eŕe Tiŕang

(Masyu 5:15, 6:22-23)

³³ Wumb dup alam kaŕiŕmin ei sik ngii nirik mandring, peŕ eŕe kindngii eŕe mandring kindik pendngii ei mon! Wumb dup kalk tonu peŕ eŕe pendŕmin, wumb ngii eŕe nirik ongii ei, dup tiŕang ei kanik ongii. ³⁴ Nim ningit, ei ninim ngenj eŕe nge tiŕang. Pe ninim ningit ka piimba ei ninim ngenj tiŕang ka ermba. Pe nim ningit kis muŕum kin, nim ngenj pei emii ermba. ³⁵ Ei piik en enim, kan kun er muŕngii. Mon pim kin tiŕang noman tuk saŕim ei nga emii ermba. ³⁶ Pe ninim noman tiŕang pei pim kin, noman eŕe emii endi pinermba mon. Ninim noman pei tiŕang ermba. Ei dup alam tiŕang enim miŕ yi ninim noman eŕe tiŕang erpi pimba," pa nim.

Ek Mon Wu Ni Kuŕmaŕ Kaŕiŕmin Wumb Of Kis Enjing

(Masyu 23:1-36, Mak 12:38-40)

³⁷ Jiisas ek ei nipi poru neng kin, lo ek piŕiŕim wu endi opu, "Jiisas, nam ngii konu wang kuni numbuŕ," pa nim. Yi neng kin, Jiisas pupu peŕ eŕe muŕum. ³⁸ Lo ek pi-ŕiŕim wu ei moŕpu kenim ni, Jiisas noŕ was enarpi, kuni ok num. Nang kanpi wu ei, eim noman embin to piim.

³⁹ Ba Owundu yi nim, "Enim lo ek piŕiŕmin wumb enim kuni noŕmun ming torung was er ka eŕmin wumb tukrung penj moŕum. Yi miŕ enim noman tuk eŕe of kis ni, waning epi erngii nge piki top paŕim. ⁴⁰ Enim wumb noman pinatiŕim. Gos enim nge ngenj torung erim, ba eim enim ngenj tukrung enerim min? ⁴¹ Ba enim noman tuk paŕim of ka epi yi erngii nge wumb kaimb er

mołmun wumb ei paki tungii. Enim yi erangin kin, enim noman tuk ka seng kin, enim wumb paki tungii," pa nim.

⁴² "Ba enim lo ek piik kin wumb, piik kun er mułngii. Enim keming ni tem ni epi mok tok engki erik, epi orung endeim sik Gos ngołmun. Ba enim wumb noman ngok ełmin, oł ei si kindik, andłam kun si kindik, Gos kin noman ngunałmin. Enim oł ei erik, nga oł endi si kindnałmin mon ku.

⁴³ "Enim lo ek piik ełmin wumb, piik kun er mułngii. Enim yi mił piłmin, sin men ngii eke kumb se mułamin kin, wumb keningii nik ełmin. Pe kunum endi, wumb kułou tołmun kunum ei, sin onmun nik angıł sik, yi erangin wumb eipi, ei sin keningii nik. Enim noman yi piłmin wumb. Yi erngii ei kan kun erik mułngii. ⁴⁴ Enim mołmun ei yi mił, wumb tukpu tołmun, ba jep oł er pendnałmin, mił mandring koi er pałim ei kan kun enarik tonu peł eke andłam andıłmin, ba mandring mei konu eke ka sinałim mił enim yi mołmun. Ba wumb kan kun enarik kin, nga wumb ok emin mołmun mił yi ku molk kapli enanmin."

⁴⁵ Wu endi lo ek piik nik ełmin wu ei nge endi ek nipi orung kindpi yi nim, "Ek mon wu! Nim ek yi nikin, sin kin ek embiłin ku," pa nim. ⁴⁶ Pe Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, "Enim lo ek piłmin wu, enim kan kun er mułngii. Enim oł embin tui er wumb ngołmun. Nangan gin kin, wumb kongun dinga ełmin; ba en enim angıł endi tuk kindik, wumb ei wurii wii paki tunałmin mon! ⁴⁷ Enim kan kun erik mułngii! Ok enim kupenjing noł Gos oł ekii se ermba oł ei piik niłmin wu ombu to kundnjung. To konduk kin, tukpu eke en enim epi kuk moke ngok pendnjung. Yi enjing ei, en enim kupenjing noł enjing oł ei en enim noman eke kapli en enim ni piik enjing. Keimi, nimbił erang enim kupenjing noł Gos ek ka ni tor kindiłmin wumb to kundnjung? Nga enim tukpu sik epi kuk moke ngok enjing. Oł ei ngenj torung oł keimi mił pim, ba noman tukrung oł keimi enenjing, mon! ⁴⁹ Yi erangin kin, Gos eim noman ka pim ek ei ok eim nim, "Pe na Gos oł ekii se ermbei oł ei, piip nimba wu kin, Gos ek ka ei si endngii wumb kindamb ongii. Ei wumb kombur konu eipi eipi pangin, embii monduk to kundngii. ⁵⁰ Pe kunum eke, wumb ei ok Gos oł ekii se ermba ei piik ni tor kindiłmin, wumb to kunduk. Akip kunum eke en enim oł embin tui singii. Ei ok wumb ombu to konduk mił ni, pe kunum eke erik mił singii.

⁵¹ Am kumb ok, wu Eipel kultum. Nga mering wu Sekaraiya kultum. Ei Gos ngii kułmał kałiłmin konu kin men ngii konu tuk eke kultum. Ei ngenj kumbii singii nim ei, pe mołmun wumb ei keimi. Na enim kanip nind, enim wumb tiłap ei pe ngenj kumbii singii.

⁵² "Enim ek ka piik sinjing, ba wumb kombur tuk puk ek ka simin ni enjing, ba en enim singii andłam ei, enim ondu ngunjung ei, enim kapli konu eke tuk punerngii mon!"

⁵³ Jiisas ngii eke si kindpi anda pupu pum. Pe lo ek połmun wumb kin, lo ek piik niłmin wumb en enim ek nik, eim ngunjung. Ngok kin, eim gupu eke ek kanim

kanim kopur kii sipin, yi nimin nik piik enjing. ⁵⁴ Eim ek endi nipi ngumba min, nik kui er mulnjung. Eim Jiisas ek endi nipi nim kin, ek nipin eim kos er ngumun ni pi-injing.

Oł Kend Oł Ei Kan Kun Er Kindngii

(Masyu 10:26-27)

12 Wumb pułe mam pei ok kułou tunjung, ba konu wumb pei piki topu pim, wumb endi kombur kembngii pim. Kunum ei Jiisas eim ek ok, nipi eim er se endim wumb ngum. "Enim kan kun er mułngii. Lo ek piik niłmin wumb ei ek kend tok niłmin ei, yiis bres tuk kindiłmin mił." Jiisas ek ei pułe yi mił nirim, "Lo ek piik niłmin wumb ek kend tok, ek ei wumb eipi ngangin piik kin en enim er kis mondułmun. ² Pe epi pei koi er sałim ei ekii se nga peni eke omba," pa nim. Epi pei kum topu pałim ei, ekii se nga peni eke wang wumb keningii. ³ Yi pałim ei, enim ek koi erik emii peng ninjing kin, ei nga kupiiring eni topu tiłang enim mił ek ei tiłang erpi, peni eke wang kin, wumb piingii. Enim ek aninga ngii nirikring ninjing ek ei, nga tonu ngii ton-drung eke angk nik tor kindiłmin mił pimba," pa nim.

⁴ "Enim na wumb puł, na enim kanip yi nind. Wumb enim ngenj ei to kundngii ei mund mong tunerngii! Mon!" pa nim. "Pe nga ekii se wumb ei oł endi nga kapli enerngii mon! ⁵ Ba na enim mund mong tungii wu, endeim na enim andan tumbii," pa nim. Enim wu ei kin mund mong tungii; wu ei wumb to kondułum. Nga ekii se, eim wumb sipi dup konu kis eke kindmba ku. Na enim kanip nind, enim eim kin mund mong tok mułngii.

⁶ "Enim piinmin! Kei Winu angıł orung ei, ku kundii tał ngok siłmin ei, enim piinmin. Ba Gos kei ei pei kanpi piinim. Nga endeim Gos ourun tunanim mon! ⁷ Na ek keimi nind. Gos enim peng enjin tukrung, ei pei gerpi kanpi poru ninim. Enim mund mong tunerngii! Enim kei Winu kembis mił ei, to mani kindinmin. Yi mił ku Gos enim kin pei tep er kanpi mołum."

⁸ "Na enim kanip nind, wumb endi na embe eke ek nipi wumb kumb eke kanpi nimba wumb ei, eim na kin nimba ei wu kingam yi ku nimba. Ei eim Gos enjel kumb eke wu ei embe ambił tonu kindmbii. ⁹ Pe wumb endi na kin, wumb ningił eke buł ngopu nim kin, na eim Gos enjel ningił eke eim buł ngumbii ku.

¹⁰ "Wumb nii endi wu kingam kin, ek ambiłpi ek kis nimba wu ei, Gos eim oł kis kil ngumba. Ba wumb endi eim yi nipi Gui Ka dinga kongun owundu erim, ei embe ambił mani kindpi, yi nimba wumb ei Gos kapli ek kis yi mił nimba wu, ei kil ngo si kindnermba mon!

¹¹ "Pe wumb enim sik sipik men ngii eke wu owundu mułngii ningił eke ni, wumb num mułngii konu ningił eke sipngii ei, enim mund mong enerngii mon! "Pe sin nipe ek ei nimin? Nik, yi ni piinerei mon! ¹² Wumb enim kin ek ningii kunum ei mendpił, Gos Gui Ka, enim ningii ek ei, enim ek andan tumba. Nipi ngang kin, enim ningił ek ei mił ningii."

Ku Ni Epi Ambit Noŕum Wu Wulu Pum Ek Ekin

¹³ Wumb pei mulnjung konu tuk eŕe, wu endi opu Jiisas kanpi, ek nipi ngum, "Ek mon wu! Nim ek nikin na angnan ngunjii. Ngan kin, eim siŕ erinjpiŕ epi ei pei mok to simbiŕ," pa nim. ¹⁴ Ba Jiisas ek nipi orung kind ngopu yi nim, "Nimbiŕ erang wumb nii na ek kos miŕ pi-imbii nik to tonu kindnjing min, nga eŕip erinjngiŕ koŕ epi eŕip kin mok top kapiŕ kapiŕ erpi eŕip ngumbii min ei kapiŕ enanim mon!" ¹⁵ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi wumb ngopu yi nim, "Enim kan kun er muŕngii. Wumb epi pei simba ei nik, kan bun bun kulerngii mon! Pe epi pei simba wumb ei, eim kuŕmba kunum ei, epi ombu eim paki tunerngii mon!" ¹⁶ Pe eim ek ekin endi topu wumb ngopu ek dinga nim, "Wu num endi epi ni ku pei saŕiŕim wu ei, eim kuni tetim ei, poŕ pei topu moŕum. ¹⁷ Pe wu num ei eim noman eŕe piipi, 'Na nimbiŕ oŕ endi ermbii?' ni piim. 'Na kuni tuk kindmbii ei ngii pei sinaŕim,' ni piim. ¹⁸ Eim yi nim, 'Nam ermbii miŕ nenj?' ni piim. 'Na yi ermbii, kuni ngii kembis kembis ombu to kis erpi, kuni ngii owundu konj tekmbii,' nim. 'Takip kin, kuni tem ni kuni kanim kanim sip nam ngii eŕe tuk kindmbii. Nam kuni pei saŕim, kung pei nop muŕmbii,' nipi kin, kor muŕum. ¹⁹ Moŕpu kin, eim ei ek nipi yi nim, 'Nim kung ngii pei kor molkun, kuni ni epi saŕim. Nokun kin, ka ka piikin mulnjii,' pa nirim. ²⁰ Ba Gos ek nipi wu ei ngum, 'Nim wu kom noman ka pin-erang nikin moŕum. Nim epin mendpiŕ nim kulnjii. Kuŕan kin, epi pei ka er sin, ei wumb nii simba?' ²¹ Ei yi miŕ, wumb en enim epi pei kuŕou monduŕmun wumb ei, Gos kumb eŕe ok epi sinerii miŕ moŕmun," pa nim.

Gos Kin Noman Pii Gii Nimin

(Masyu 6:25-34)

²² Jiisas eim er se andiŕim wumb kanpi, ek dinga nim, "Na enim kanip nind, 'Enim noman konj eŕe noman to minj kulerngii mon!' Enim yi ningii, 'Sinim kuni nipe ku-ni numun? Nga enim ngenj eŕe piik kin, alap ni epi nipe endi kindmin,' yi ni piinerngii mon! ²³ Noman konj sikin konj mulnjii ei, kuni minj ni piinerngii; nga ngenj eŕe alap minj ni piinerngii! ²⁴ Enim kei Goi ni kei kanim kanim ei piingii. Enim kei piin min? Kei ei kuni tilaŕmin, nga kuni keŕngii ngii sinaŕim; nga kuni tu wuk kuŕou tunaŕmin; ba Gos eim kei kuni ngoŕum. Enim wu amb ei kei to mani kindinmin ei, enim wumb owundu moŕmun. ²⁵ Pe enim moŕmun konu tuk eŕe wu endi noman dinga pimba. Ei eim nga nipi, pupu eim noman konj ei kung ngii kopur nga sipi, muŕmbii ni pimba, ei kapiŕ enanim; ba Gos mendpiŕ ei kapiŕ ermba. ²⁶ Pe enim epi kembis endi erngii ei kapiŕ enerim kin, Gos mendpiŕ kapiŕ ermba. Nimbiŕ erang enim epi kanim kanim pei noman to piinmin? ²⁷ Enim epi kuk ka wii ei piin min? Ei kongun endi enaŕmin mon. Ei wii tonu onum. Pe enim alap enaŕmin; ba na enim kanip nind, kumb ok King Solomon, eim alap ka wii kindim. Ba ei ya epi kuk ka wii ei miŕ alap endi kindnerim mon!" pa nim. ²⁸ "Pe kuni taŕiŕmin konu epi ka wii tonu opu moŕum ei, pe moŕum; ba topuŕ tok tor kindik dup keŕngii. Pe epi wii ei nge

Gos kan wiik toŕum. Ei enim kan kun erngii. Gos enim tep ermba ku; ba enim wu amb pii gii dinga pinaŕim. ²⁹ Yi piik, enim noman embin to piinerngii. Sin nipe ku-ni kin noŕ numun, epi nipe epi simin nik yi piinerngii mon! ³⁰ Mei konu orung orung torung moŕmun wumb ei, epi pei er simin miŕ nenj ni piik moŕmun; ba enim Ernjing ei epi ei nge singii ni piinim. ³¹ Enim Gos enim tep er moŕum oŕ ei, kan kun er muŕngii. Pe Gos eim enim epi ombu kapiŕ ngumba ku."

Ei Epin Konu Epi Pei Saŕim

(Masyu 6:19-21)

³² "Enim wumb tiŕap kembis kung siipsiip miŕ ombu, enim mund mong tunerngii. Enim Ernjing Gos ka piipi, eim tep er moŕum konu ei, 'Enim ngumbii muŕngii,' pa nirim, ek ei paŕim. ³³ En enim epi pei wumb ngangin kin, wumb top tok singii ku ei, wumb wii muŕngii wumb ei, paki tok ngungii. Ngangin kin, enim ku nin epi ombu am punermba. Pe ninim kon endi sinjii kon, ei sikirpi kilip topu numun tunermba; ba kon dinga wii seng kindnjii. Pe enim epi ka wii kanim kanim, epin konu kuŕou tungii ei am punermba. Konu eŕe waning wumb tuk ok waning sinerngii; nga ka pila min, epi kis endi tuk ok epi ombu, nok erik kis mundnerngii mon! Pe enim epi ka wii, ei epin konu kuŕou tungii, ei am punermba. Epin konu eŕe waning wumb tuk onerngii; nga ka pila min, nga epi kis endi tuk onerngii mon. ³⁴ Enim nge epi ka konu eŕe saŕim konu eŕe, kunum kunum enim noman tuk konu eŕe saŕim ku."

Kongun Wu Ek Er Kun Er Muŕngii Ek

³⁵ "Enim kan talk, dup alam si kalk, konduk kindik, nipe epi endi erik, en enim er kun erik muŕngii. ³⁶ Jiisas ek nipi yi nim, "Enim muŕngii ei, wu owundu endi omba. Nik kin, wumb en enim or pinarik, er moŕmun miŕ muŕngii. Ei yi miŕ, wu ei eim kuni owundu nok erngii ei, orung omba ei si kindpi kin, opu ngii ondu to teki teki nimba, ei sikir ok aki tungii. ³⁷ Wu owundu ei opu kaniŕim ni, eim nge kongun wumb or pinaŕmin ei, wumb ka piingii. Na enim kanip nind, wu owundu eim alap sipi osii er taŕpi, kan taŕpi, eim nga kuni er kun er sepi yi nimba. 'Na nge kongun wumb ok peŕ eŕe molk, kuni owundu nungii nge ngumbii,' pa nim. ³⁸ Pe wu owundu ei epin tuk mii memb omba min, kei kultu kumna tumba kunum ei omba min, eim opu kenmba ni, eim kongun wumb or pinarik omba nik, kui muŕngii wumb ei ka piingii," pa nim. ³⁹ "Enim oŕ ei piinmin! Wu endi eim ngii konu waning wumb ongii ni piipi kin, eim ngii konu tep ka wii er moŕum ei, tuk punaŕmin mon! ⁴⁰ Enim yi ku er kun erik muŕngii. Wu kingam eim omba kunum ei, enim piik kunum eŕe, omba ni piinerngii."

Kongun Wu Ka Min Kongun Wu Kis Nge Ek Ekin

(Masyu 24:45-51)

⁴¹ Pe Piisa ek ekin yi nim, "Owundu, nim sin kin ek ekin pei ni ngon min, sin wumb eipi kin ek ouni nin min?" ⁴² Pe Owundu yi nim, "Pe tep enim ei nii tep

moŕum? Moŕpu kin, eim noman ka paŕim. Peng kin, eim kongun tep ka moŕum. Moŕpu kin, owundu eim wu endi to mundang moŕpu, kongun wumb tep er nim min? Nipi kin, wumb kuni kunum simba kunum ei ngopu erangŕi nim min? ⁴³ Ekii se wu owundu ei orung opu, eim kongun wu ei ok ek nim miŕ, ei piipi kin, kongun er moŕum wu ei eim ka piimba. ⁴⁴ Na ek keimi nip enim ngond, wu owundu eim, 'Epi pei tep er mutii!' nimba. Neng kin, tep er muŕmba. ⁴⁵ Ba kongun wu ei eim noman yi piim, 'Na wu owundu ei sikir orung on-ermba,' ni piipi, kongun wumb ei wu amb ni kepaii topu kin, eim pupu kuni nopu, noŕ nopu, wulu pang er andpi muŕum. ⁴⁶ Pe eim yi er muŕum ei, eim wu owundu ei kunum nenj omba nipi kin, kui er mulerim. Pe kunum endi eim pii poŕ tunarpi muŕum. Pe wu owundu opu, eim kongun wu ei kepaii topu, wu sipipi wumb wii molk kongun pii poŕ tunarpi mulnjung konu eŕe mundum. (Konu eŕe wumb pii gii ninenjing wumb).

⁴⁷ Kongun wu ei eim wu owundu eŕim oŕ ei piitim; ba eim wu owundu noman eŕe kongun kun enarpi muŕum. Wu ei wu owundu opu, ek ngopu kin, kepaii dinga wii tumba. ⁴⁸ Pe kongun wu ei, eim wu owundu kongun eŕim oŕ ei piinarpi kin, oŕ eipi er muŕum kin, wu owundu ei opu, ek ngopu kin kepaii aninga er tumba paŕim. Wumb endi epi pei ngang sim pim kin, wumb ei epi yi ku erpi kin nga pei ngo orung kindmba. Nga wumb endi ek ka min, kongun ka ni, epi pei kanim kanim ngum ei, wumb kin kongun oŕ yi miŕ ku erpi ngo orung kindmba.

Jiisas Eim Wumb Tiŕap Mok Tumba Wu

(Masyu 10:34-36)

⁴⁹ "Na op dup owundu kindamb, mei eŕe opu dup numba. Nam noman dinga ni piip, nam dup ei sikir numba. ⁵⁰ Na noŕ endeim pimbii ei yi miŕ, na kin oŕ embin tui owundu endi tonu onum. Onum oŕ ei na kin sikirip poru nimba. Nip moŕ; ba sikirpi poru ninerang kin, nanim noman embin enim. ⁵¹ Pe enim piinmin! Na op enim opu erik erngii oŕ ei (opu ond wu miŕ op) mon nimbii onj min? Mon. Na enim kanip nind, "Na op wumb tiŕap ende en enim opu erngii, nge onj. ⁵² Akip ni, nga ekii se, wu amb kangŕi kombur ngii ende muŕngii wumb ei, ok eipi eipi puk, tiŕap taŕ er muŕngii. Pe tiŕap endi, opu orung erpi tiŕap taŕ ngumba. Ngang kin, nga tiŕap taŕ opu orung er eim kin ngunguŕ. ⁵³ Yi er puk kin, kangŕi ei arim kin opu ermba ku. Nga arim kingam kin opu ermba ku. Nga amb mam eim ambilaŕam kin opu ermba; nga ambilaŕam eim mam kin opu ermba ku. Pe amb mam eim kingam ambim ei kin opu orung erang; nga kingam ambim ei kingam mam kin opu orung erang kin yi erngii."

Epi Nipe Tonu Omba Ei Piitim Oŕ Ei

(Masyu 16:2-3)

⁵⁴ Pe eim ek dinga nipi wumb ngopu nim, "Enim konu eni tonu opu, mani pupu, enim konu ei kon kupu endi tonu onum ei kaninmin. Kanik kin, enim yi ninmin, 'A konu kumb tumba.' Enim yi niŕmin oŕ ei keimi,

konu kumb toŕum. ⁵⁵ Pe enim muŕangin kin, konu pop owundu endi mer eŕe toŕum kunum ei, enim yi niŕmin, 'A konu eni owundu pimba,' pa niŕmin. Yi niŕmin, oŕ ei keimi tonu oŕum. ⁵⁶ Enim ek kend wumb! Enim kupu kin mei eŕe oŕ ermba ei kan poru niŕmin. Ba nimbilaŕ erang, enim Gos oŕ kombur pe tonu onum, nga tonu omba ei, kan kun enanmin?

Pe Nim Giyeng Ni Molkun Wumb Nim Kin Kos Ningii Ei Er Kun Enjii.

(Masyu 5:25-26)

⁵⁷ Nimbilaŕ erang enim oŕ ei ek nik kun kind piinarik, oŕ kun niŕmin? ⁵⁸ Kunum endi nim wu endi nim kin kos er ngumba wu ei kin, tep to punjii. Ei andŕam eŕe pukŕ, wu ei kin ek ni ka enjii. Mon pim kin, wu ei nim sipi, kos piitim wu endi angŕi eŕe ngang kin, kos piitim wu ei nim sipi opu ond wumb angŕi eŕe ngang, opu ond wumb nim sipik, kan ngii eŕe kindngii. ⁵⁹ Na enim kanip nind, nim kan ngii eŕe sikir tor onenjii mon! Ok ninim kom se piikin, ku epi owundu endi min, ku kembis pei ei ngo orung kind poru ninjii," pa nim.

Wumb Endi Gos Kin Noman Ak Tunermba Ei Eim Am Ba

13 Kunum eŕe, wumb kombur muŕangin kin, enim nik Jiisas ngunjung. Galilii wumb kombur muŕangin kin, Pailos eim kuŕmaŕ kelnjing wumb ei, topu miyem sipi nga kuŕmaŕ kelnjing, kung miyem ei sip endi kindim. ² Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, "Galilii wumb ei er molk, Galilii wumb kombur to mani kindinmin, ni piik ninmin min? Pe Galilii wumb tiŕap ei oŕ kis eŕmin, wumb ni piik ninmin min? Eŕe nge kapŕi wumb ei oŕ embin tui sinjing min? ³ Na enim kanip nind. Ei mon! Ba enim yi ku, noman ak tunenjing kin, enim pei yi miŕ ku kolk am puk poru ningii. ⁴ Kumb ok kunum Sailom ngii olt endi eskilaŕ topu mani pupu wumb engki nga kapilaŕ kapilaŕ pei to kundum. Wumb ei oŕ kis erik oŕ ei, wumb eipi Jerusalem konu muŕmun wumb oŕ kis ei to mani kindim ni piik ninmin min? ⁵ Ei mon ku! Na enim kanip nind, 'Enim noman to ak tunenjing kin, enim yi miŕ ku kolk am puk poru ningii,' pa nind.

Ond Pik Mong Tunanim Ei Nge Ek Ekin

⁶ Pe eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, "Wu endi eim ond pik tuk kuni wain pin taŕim. Ba ekii se opu, ond pik ei mong tonum min? Op, mong tang numbii ni piipi opu kin, kenim ni mon pim. ⁷ Mon peng kin, ek nipi eim kongun wu ngum, "Nim piin! Kung ngii tekliki muŕup op kin, ond pik mong numbii ni onj, ba mong tunerim. Paŕim, ei nim koŕmung to kindii! Nimbilaŕ erang ond ei mei noŕ wii nonum?" pa nim. ⁸ Kuni mong nge kongun eŕim wu ei ek nipi orung kindpi yi nim. "Wu owundu! Nim kapilaŕ nen, kung ngii endeim minj nga muŕmba min? Muŕang kin, na mer ond puŕ eŕe mei akip kung kou enj tu wup, kindip kin, yi ermbii," pa nim. ⁹ "Yi erpi pindamb kin, nga kung ngii endi eŕe kapilaŕ

mong tumba. Yi eramb kin, mong tunerim kin, nga kołmung tui nen kin, to si kindmbii," pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Amb Endi Er Ka Erim

¹⁰ Kor kunum endi Jiisas Gos ek ka nipi wumb ngum. Ei men ngii endi eke mołpu ek nipi ngum. ¹¹ Kunum eke amb endi mołum, amb ei gui kis endi mołum. Gui kis ei, amb ei ening ngang kin, kung ngii engki nga kapit kapiti pei o pum. Gui kis ei erang kin, amb ei ening kan sipi pim ei eim buł engin tang kin, kun ba pinerim mon. ¹² Pe Jiisas amb ei kanpi yi nim, "Nim ya wa!" Amb ni wang kin, Jiisas ek yi nim, "Na nim ening ei er ka er poru nind," pa nim. ¹³ Amb ei wang kin, Jiisas angit sipi, amb ei embiim. Embiim kin, amb ni sikir kun engim. Angpi kin, Gos embe ambit tonu kindim. ¹⁴ Ba men ngii eke tep mołum wu ei, Jiisas amb ei kor kunum er ka erim ei, mon nipi, Jiisas kin popuł sim. Sipi kin, ek dinga nipi wumb pei ngopu yi nim, "Kongun ermin kunum ei kongun minj ermin. Kunum angit orung nga endeim eke kongun ermin. Enim ei ngenj er ka ermba ni pingii wumb ei, kongun kunum wangin kin, er ka ermba. Enim eke nge piik kin, kor kunum wumb yi nge, ya eke tu wunerei!" pa nim. ¹⁵ Pe Owundu ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb kanik ek kend nik pendik, nga puk oł eipi eipi etmin wu, kor kunum enim kung kou ni, kung dongkii ni konu kuni ngo penditmin konu ei kan posik sipik, noł ngok, nga tu wuk, yi etmin oł ei piinarkin nin min?" ¹⁶ Ba amb ei, Eiparam nge titap ambitam, Seisen ambit gii nipi mołang kin, kung ngii engki nga kapit kapiti pei opu pum. Ei akip kor kunum ei na eim kan mił pe mołum ei, pilngan to kindind," pa nim. ¹⁷ Eim ek yi neng kin, opu orung enjing wumb ei singambit sinjing. Pe wumb pei eim erim oł ka ei kanik ka wii piinjing.

Ek Ekin Kombur Jiisas Wumb Ngum

(Masyu 13:31-32, Mak 4:30-32)

¹⁸ Jiisas ek ekin nga topu yi nipi ngum, "Na nipe epi endi su sip kin, nga Gos wumb tep enim ei tonu ok pei mołmun ei nip ngumbii?" ¹⁹ Ei yi mił, kuni emb kembis wii endi sinim embe 'maser,' pa ninmin. Wu endi kuni emb maser ei sipi kin eim kuni tałim konu eke tałpi pendim. Pe kuni maser ei ekii se ond mił tonu om. Ond ei engim konu kei ok mołumun."

²⁰ Ek ekin nipi nga nim, "Na Gos wumb konu orung orung wumb pei tep er mołum oł ei, na epi nipe endi mił su sep nimbii?" ²¹ Ei yiis bres tuk kinditmin mił, amb endi bres plawa ming owundu endi sipipi, yiis kin endi kindim ei, ekii se bres plawa ei oupu tonu om. Ei yiis ninmin epi ei konu orung orung pang kin, yi etim.

Ngii Ondu Kembis

(Masyu 7:13-14, 21-23)

²² Jiisas eim pupu, konu owundu ni konu kembis kombur sim konu tor pum. Pup andpi kin, Gos ek emb topu, wumb ngopu yi erim. Erpi kin, eim Jerusalem konu eke ba nge pum. ²³ Pang kin, wu endi opu yi nim,

"Owundu, Gos wumb endeim, endeim ni sipi orung simba min?" Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Enim embit dinga kindik, kongun dinga erik, ngii ondu kembis wii eke tuk pungii. Ei yi mił enim kan kun er mołngii nge Gos erim. Na ek nip enim ngond, ei nimbii erang wumb pei ngii ondu kembis wii nirik bin nik erngii; ba kapiti enermba mon!" ²⁵ Ekii se ngii arim ei opu kin, ngii ondu ngumba. Ngang kin, enim ok andaring ok, molk yi ningii. 'Owundu, ngii ondu aki to!' yi ningii. Pe eim ek yi nipi ngumba, 'Enim jiti wumb, na piinand.' ²⁶ Nga enim yi ningii, 'Sin nim kin ende mołpun, kuni nopun, noł nopun, nim andlam eke andpin, ek emb topun, sin konu owundu ngołan,' pa ningii. ²⁷ Ba eim ek yi nipi enim ngumba, 'Enim jiti wumb, na enim piinand. Enim oł kis etmin wumb, na moł konu kunerei!' ²⁸ Ba enim molk ke ningii ni, Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ni, Gos ek ka ni tor kinditmin wumb pei Gos konu sinim tep enim konu eke, tuk mołngii ei keningii. Ba en enim mon, si kindik torung mołngii. Molk kin, en enim gupu mong kongk kin ke nik mołngii. ²⁹ Pe wumb konu eni tonu onum konu wumb ni, eni mani punum konu wumb ei ni, ei orung wumb ni, mer mani orung wumb ni, wumb ei tonu ok, Gos sinim kin tep er mołum konu peł eke, kuni owundu nok er mołngii. ³⁰ Keimi! Pe wumb kombur en enim ekii se omun ni erngii wumb ei, nga ok kumb se pungii. Wumb kombur pe o kumb se bin ni erngii wumb ei, am ekii se mendpit ongii.

Jiisas Jerusalem Konu Eke Kanpi Kin Ke Nim.

(Masyu 23:37-39)

³¹ Kunum eke mendpit lo ek piik nitmin wumb kombur ok, ek yi ninjing, "Nim konu eke si kindkin, konu eipi endi eke pui! King Eros nim tumba enim," pa ninjing. ³² Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim eim kanik ek ningii, 'Piimin! Akip min, topuł endi, gui kis ei na to tor kindip, ening pimba wumb ei, er ka erip, ermbii. Toi na kongun poru nimba. ³³ Ei yi mił, pe min, topuł min, tał kunum na andip kongun ermbii. Ei nimbii erang wumb, wu endi Gos oł ekii se ermba oł, ei piik nitmin wu, endi to kundngii ei, Jerusalem konu tu wuk minj, to kundngii.

³⁴ "O Jerusalem konu eke wumb! Jerusalem konu eke wumb! Enim wumb Gos nge ek keimi nik oł ekii se ermba oł ei piik nik etmin wumb, ei enim to kundmun. Gos kinditmin wumb ei ku tok yi etmin. Kunum kunum na enim kei kultu mam wał ombu sipi eim kong mandring kinditmin mił, na enim yi ermbii; ba en enim mon nitmin. ³⁵ Piinmin! Gos enim konu owundu si kindpi, enim to anda kindim poru nim. Na enim kanip nind, ekii se na enim kinarik, ek yi ningii, 'Wu endi Gos owundu nge embe eke om wu ei, eim embe ambit tonu kindamin,' ningii ei, enim na kinerngii mon."

Jiisas Wu Ngenj Owum Wu Endi Er Ka Erim

¹⁴ Kor kunum endi, Jiisas pupu lo ek ekii sik etmin wumb nge wu num endi ngii konu kuni num ni, Jiisas eim ermba oł ei kanik kui erik mulnjung. ² Wu en-

di simb ni angit ngenj ombu pei oupu muŕum wu ni, Jiisas muŕum konu eŕe mandi opu muŕum. ³ Jiisas wu ei kanpi kin, ek nipi, wu lo ek piŕmin wu kin lo ek ekii sik eŕmin wumb kin wu ombu kii sim, "Sinim lo ek kapŕi ninim ni, kor kunum wu ei endi ening pimba er ka er-min min mon?" ⁴ Ba en enim ek tinarik mulnjung. Muŕangin kin, Jiisas wu ni sipi, er ka er kindang pum. ⁵ Pe ek nipi yi nim, "Enim moŕmun konu eŕe wu nii endi eim kingam endeim muŕmba min; wu endi eim kung kou ni endi pupu kin noŕ tukpu eŕe mani pupu pimba ei, kor kunum kapŕi sikir sipi kin, tonu simba min mon?" ⁶ Pe wumb en enim eim nim ek ei ni orung kind-nenjing.

Wumb En Enim Nge Embe Ei Ambit Mani Kindngii

⁷ Jiisas moŕpu kenim ni, wumb kuni owundu ngungii onjung. Wumb ei pe kumb se eŕe konu ka wii muŕmun ni piinjing, yi kanpi Jiisas eim ek ekin endi nipi, yi nim. ⁸ "Wu nii eim amb simba pendpi nim kunum eŕe; 'Oi!' nimba. Ei nim pukun peŕ kumb eŕe mulenjii. Muŕang kin, wu owundu endi wii tangin kin, opu peŕ kumb eŕe muŕang, nim enjii miŕ nenj?" ⁹ Nim 'Oi!' nin wu ni, opu yi nim, 'Nim peŕ kumb eŕe sim peŕ ei, ya wu ei ngui!' nim-ba. Yi neng kin, nim singambit owundu peng kin, pukun buŕ morung peŕ eŕe mulnjii," pa yi nim. ¹⁰ "Ba wu endi nim wii topu, kuni numbuŕ oi nikin, nim pukun, buŕ morung peŕ eŕe mulnjii. Wu endi wii topu opu nim kanpi yi nimba, 'A — na wu puŕ, nim ya peŕ tonu eŕe muŕii!' nimba. Yi neng kin, nim embe tonu pang kin, wumb pei ningit eŕe kuni ende nunjii," pa nim. ¹¹ "Ei yi miŕ, wu endi eim embe ambit tonu kindmba wu ei, wu eipi endi wu ei nga to mani kindmba ku; ba wu endi eim embe to mani kindmba wu ei, wu eipi endi eim embe ambit tonu kindmba."

¹² Pe wu ei kanpi kuni owundu ngumbii oi nirim wu ei, ek yi nim, "Nim kuni owundu endi en kin, angnim noŕ ni, wu puŕ ni, ninim tiŕap ende wumb min, konu ende wumb ku pei simba wumb ei min, pei kan ninen-jii! Yi en kin, ekii se wumb ei nim wii tangin kin, nim pan kuni nunjii kuni ei, nga ngo orung kindngii!" pa nim. ¹³ "Mon! Pe nim kuni owundu endi en kin, pukun wumb epi sinerang kaimb wii moŕmun wumb ni, wumb ningit kis muŕum wumb ni, wumb simb angit kis muŕum wumb ni, wumb ening peng pimba wumb ei nge ninjii!" pa yi nim. ¹⁴ "Pe wumb ombu nge nim kuni owundu ngunjii wumb ei, nga ngo orung kindnerngii! Nimbit erang ei ninim ekii se Gos epi ei ngo orung kindmba kunum ei, wumb kun ka molk wumb ei, nga angk, tonu konj ongii kunum ei, Gos nim epi ka ngumba."

Kuni Owundu Nonmun Ei Nge Ek Ekin

(Masyu 22:1-10)

¹⁵ Pe tuk eŕe wu endi en enim kuni endi no mulnjung wu ei moŕpu, piim ni, Jiisas ek nim ek ei piipi, ek yi miŕ ngum, "Wu endi Gos sinim tep er kanpi muŕum konu eŕe, wu endi kuni konu eŕe nupu muŕmba wu ei, ka piyangŕii!" nim. ¹⁶ Jiisas wu ei ek nipi ngum, "Wu endi

eim kuni owundu endi er sepi kin, wumb pei tung kindim wumb ei, kuni owundu eŕe ngungii ongii. ¹⁷ Pe kuni nungii kunum ei, eim kuni er kun er sepi kin, eim kongun wumb kindang, puk ok, eim kan nirim wumb ei wangin kin, 'Kuni er kun er sep moŕ,' nirim. Neng kin, eim kongun wumb puk, 'Kuni er kun er sim, enim wei!' pa nik. ¹⁸ Ba eim ek kanpi nirim wumb ei, pei ek yi minj ku nik, 'Sin omun pinaŕim ku,' nik. Wumb endeim opu yi nirim. 'Na aka pin konj endi top enj ei, pup kenmbii paŕim. Na ombii pinaŕim, ei kapŕi min?' pa nim. ¹⁹ Nga wu endi ek yi nirim, 'Na kung kou kongun erngii nge kung engki top er sinj. Na kung kou kongun erngii kanip bii. Na kapŕi bii pinaŕim mon!' nirim. ²⁰ Pe nga wu endi eipi ek yi nirim, 'Na pe minj amb konj sinj kin, na kapŕi bii pinaŕim,' pa nirim. ²¹ Pe kongun wu ni orung pupu, eim wu owundu ni kanpi nirim. Pe ngii arim ni, popuŕ sipi yi nirim. 'Nim sikir pukun, konu andŕam owundu ni, kembis ni, pei pukun, wumb epi sinerang muŕngii wumb ni, simb kis muŕmba wumb min, ningit tumbun wumb ni, wumb simb angit kiŕip to pum wumb min, wii to sikin, ya na ngii eŕe nirik tu wunjii pui!' ni kindim. ²² Pe ekii se kongun wu ni, orung opu yi nirim, 'Wu owundu, nim nin ek ei na piip enj; ba ond peŕ kopur wii simba paŕim,' pa nim. ²³ Nga wu owundu ek dinga nipi kin, eim kongun wu ngum. 'Nim pukun, andŕam owundu nim konu owundu eŕe tuk moŕmun wumb ei, se kuŕou to kinan kapŕi erim kin, nga konu owundu taring wumb taŕip epi ni, wumb moŕmun ei ni, tu wunjii ku! Na ngii eŕe wumb piki tumba,' pa nipi, kindang pum. ²⁴ 'Na nim kanip nind; wumb kumb se kuni owundu nungii pa nir wumb ei, na kuni owundu eŕe, kapŕi nunerngii mon!' pa nim."

Wumb En Enim Ok Noman To Piik Jiisas Kin Ekii Singii

(Masyu 10:37-38)

²⁵ Wumb tiŕap owundu Jiisas pum konu eŕe ekii se punjung. Jiisas kan ak to yi nim. ²⁶ "Noŕ ei wakin to si kindnarpi, nga eim noman eŕe oŕ kanim kanim ermbii. Nip, piimba noman ei top mani kindnerim kin, op nan-im kongun wu mendpiŕ mulermba mon. ²⁷ Wu endi eim na kin noman to piipi kin, eim ngenj kumbii sinarpi, kongun dinga enarpi, eim nge ond peri kon sinarpi yi ermba wu ei, na kin ekii se omba ei, na nge kongun wu mulermba mon! ²⁸ Nimbit erang enim moŕmun konu eŕe wu endi ngii olt takpi ei, tonu bii ni piimba wu ei, eim moŕpu kin, ngii ei ku nimberii ba ei piipi kin, ermba wu ei, ngii kapŕi tekmba min mon? ²⁹ Ok eim yi ni piinarpi kin, mei eŕe ku simin er poru nipi kin, ngii tekmba miŕ pinerim. Wumb pei wu ei kanik kin, ek kulnjung. ³⁰ Pe wumb kanik yi niŕmin, "A — wu ei ngii puŕngun mond, ba eim tekim ni, ngii ei takpi poru ninerim mon!" pa ninjing. ³¹ Pe kang endi eim pupu kin, king endi kin opu ermbii niŕim ei, eim moŕpu kin, kom sipi piipi kin, kun er pendpi, king ei opu wumb 10,000 pei mendpiŕ moŕmun, (kar angit orung miŕ) ni piipi, eim opu wu 20,000 pei nga mendpiŕ moŕmun (kar engki miŕ) ni seng kin, eim kin ouni pulmun. Pupu kin, eim kom se piipi kin, wu king endi ei topu kindmbii

min mon, ni piim. ³² Pe king endi eim opu wu kanitim kapli enatim kin, wu king endi opu wumb sipi, opu konu turii mił mołutum konu ek ni kindpi, 'Opu ener-ambit,' ek ni ka erambit nipi yi nitim. ³³ Ei yi mił ku, enim mołmun konu ete, wu endi eim epi pei buł ngunarpı mułum kin, wu ei na nge kongun wu mon."

³⁴ "Wu endi eim noman ete epi kanim kanim pei buł ngopu, na kin ekii simba. Nga noman to orung kindpi piim kin, ei eim ep kusa kis mułang kin, kongun endi pinerang si kindinmin mił eim yi mołum. Ep kusa ei epi ka; ba ep kusa singin ei pinarpı nim kin, sinim er ka ermin mił nenj? ³⁵ Ep kusa ei nge sinim aka pin ete kindnermin. Nga ep kusa ei nge kung kou enj kin endi kindnermin ku. Ep kusa ei wii si kindmin. Wumb endi eim kom pim kin, ek ei piyangli!" pa nim.

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin Top Nim

(Masyu 18:12-14)

15 Oł kis etmin wumb kin, wumb ku takis siłmin wumb kin, ok Jiisas nim ek piinjing. ² Lo ek piik ekii siłmin wumb kin, lo ek połumun wumb, en enim yi ninjing, "Wu ei wumb oł kis etmin wumb kin, kuni ende nonum," nik ek kis ninjing. ³ Yi ninjing kin, Jiisas eim ek ekin topu nipi wumb ngum.

⁴ "Enim mołmun konu ete wu endi, kung siipsiip 100 pei mułum wu ei, kung siipsiip endeim am ba; ba ei eim kung siipsiip 99 pei wii mondpu, si kindpi pupu kin, kung siipsiip endeim kurmba wu ei, eim kung siipsiip endeim am pum ei, kur kan sipi minj omba. ⁵ Eim kurpu andpi kan sipi kin, tu wupu, eim pepit ete pendpi tu wum. Tu wupu kin, eim ka piipi mołum. ⁶ Sipi tu wupu kin, eim nge puł wumb ni, wumb ngii mandi mołmun wumb ei, wii tang kułou tunjung. Tangin kin, ek nipi ngum, 'Enim na kin ouni ka piingii! Na kung siipsiip endi am pum; ba nga kur kan sip tu wunj!' ⁷ Na enim kanip nind; yi mił ku, tonu epin konu ete wumb 99 pei ka mołmun wumb ei, nga noman ak tunerngii ka piingii. Ba oł kis erpi etim wu endi, eim noman ak tumba ei, tonu epin wumb ka wii owundu piingii," pa nim. Pe nga ek ekin yi mił nim."

Kom Ku Amb Pum Ek Ekin

⁸ Pe amb endi eim ku engki se mułmba ei, kom ku endi am ba. Kapli ei eim dup alam kał pingii, nirikring brum erpi, kur mołpu kin, kan sim. ⁹ Amb ei eim ku kan sipi kin, eim wumb puł ni, ngii mandi mołmun wumb ei, wii top wangin kin, kułou tunjung. Tangin kin, eim ek nipi wumb ngum. 'Enim na kin ka piik ngungii; nimbit erang na ku ni kan sinj.' ¹⁰ Na enim kanip nind yi mił, 'Epin konu ete Gos nge enjel pei, wu endi eim oł kis er anditım wu ei, noman ak topu wang kin, enjel wu ei onum wu ei kin ka nik ka ka piitmin.'"

Kangi Endi Arim Si Kindpi Pum Ek Ekin

¹¹ Jiisas ek ekin nga yi nim, "Wu endi eim kingam tał mołmbuł. ¹² Pe eim kingam ekii ni, arim kanpi yi nim; 'Wusa, nim sił epi mok tokun sił ngan kin, na nge epi

mił pe simbii,' pa nim. Pe erinjngił epi ombu mok topu, kingam tał ngum. ¹³ Pe kunum kinan enerang kin, kangı ekii ni eim epi pei sipi kin, konu turii eipi pupu mułum. Mołpu kin, eim ku ni, epi pei sipipi, oł kis erpi, wumb ngopu yi etim. ¹⁴ Eim epi sipipi, wumb ngopu, yi erpi pang kin, ku poru nim. Neng kin, kumb kuni owundu simba kunum mandi erim. Pe eim epi endi sinerim mon. ¹⁵ Sinerang kin, eim pupu konu ete wu endi kin kongun eririm. Wu ei eim kindang, pupu kin, kung es tum. ¹⁶ Wu ei kung eim aka kis ngum. Ngang kin, aka kis ei eim kirim ete numbii, ni piim. Pe wumb endi eim kin epi endi ngunenjing mon. ¹⁷ Pe eim mołpu piim ni, 'Na ernan nge kongun wumb ei, kuni pei seng nok er mołumun; ba na kuni je kułmbii end,' ni piim. ¹⁸ Piipi kin, yi nim, 'Nam ernan kin bii,' pa nim. Pup kin, eim kanip nimbii, 'Wusa, na nim kin, Gos kin oł kis enj,' pa nim. ¹⁹ 'Akip na wu ka endi mił onenj; na nim nge kangı pa ninenjii mon; ba na nim kin kongun wu mił mułmbii,'" pa nim. Pe eim angpi kin, eim arim kin pum.

Ba eim pupu kin, konu turii ete mułum. Mułang kin, arim eim kenim. Kanpi kin, eim kingam kaimb sipi piim. Eim kaimb kis piipi kin, eim sikir pupu, eim kingam wunj kangıpi, gupu to num. ²¹ Pe kangı ni eim arim kanpi yi nim, 'Na wu ka mon; nim na kangı pa yi ninerii mon! Na nim kin, Gos kin, na oł kis enj,' pa nim. ²² Pe arim ni, kongun wumb kanpi yi nim, 'Enim puk kin, konduk olt ka wii ni sikir tu wuk kin, kangı ei talk kinde! Kindik kin, eim simb su kindik kin angı dong eim angı ete kindik, yi eriei!' pa nim. ²³ 'Puk kin, kung kou wał ka wii endi kanik kin to tu wangin kin, sinim kuni nopun, ka piyamin! Nimbit erang sinim eim onum nipin, ka piimin. ²⁴ Nimbit erang, na kangı ei koltum ni piinj; ba nga konj mołpu kin nga orung onum. Eim am mendpił pum; ba nga orung onum,' nik ka piinjing.

²⁵ Pe eim kingam kumna ei aka pin ete mułum. Ekii se opu kin, ngii orung ete mułum. Mołpu piim ni, golang nik, ek ka nik, non enjing, eim piim. ²⁶ Pe kongun wu endi wii topu kin, kii sipi yi nim. 'Ei nimbit oł enmin?' ²⁷ Wu ei ek yi nim, 'Nim nge angnim ni orung om. Wang kin, nim arnim kung kou wał ka wii endi to koipi kin, kingam om konu ka piipi kuim. Nimbit erang, eim kingam kułum ni piim; ba nga orung wang kin, eim noman ka piipi enim.' ²⁸ Ba eim kingam kumna ni popuł sipi, nirik punerim. Punerang kin, arim anda opu, ek ka kombur nipi ngum. ²⁹ Kingam ek nipi arim ngopu yi nim, 'Kung ngii kinan na nim kin kongun wii minj er moł. Na nim nitin ek ei endi to kindnał mon; ba nim kung meme wał ni, endi na ngonan. Ngan kin na sip nam wu puł ombu ouni kin, kuni nok, ka piik, yi eranmin mon!' pa nim. ³⁰ 'Ba nim kinganim ei, nim ngurun epi no poru nipi kin, oł kis erpi, andlam amb kan andpi kin, nga orung wang kin, nin kung kou wał ka wii ei to koin,' pa nim. ³¹ Pe arim ek nipi eim ngum; 'Kangi! Kunum kunum nim na kin molkun, na epi ombu pei nim tep er mołumun. ³² Ba pe sinim ka piipin kin, noman ka simba. Nimbit erang, ninim angnim koltum ni

piinjpin; ba konj moŕpu kin, nga orung onum. Eim am pum; ba sinim si orung sinmin,' pa nim."

Ek Ekin Topu Kongun Tep Er Moŕmun Wu Ei Wu Kis

16 Jiisas ek nipi, eim er se andiŕim wumb ngum. Ngopu kin, yi nim, 'Wu endi ku pei saŕiŕim wu ei eim nge kongun wumb, eim epi pei wu endi tep monduŕum. Nga wumb kombur ok, wu num ei kanik kin, ek kis nik yi ninjing. 'Nim tep mundun wu ei, nim epi pei wii si kindin,' pa ninjing. ² Pe eim tep kongun wu ni, wii tang kin om. 'Nimbiŕ erang nim oŕ ei eran kin na ek ei piind? Nim pukun kin, na epi pei nim kin saŕim miŕ ei nen piimbii,' pa nim. 'Nim nga na epi pei ni, na kongun wumb tep enenjii mon,' pa nim. ³ Pe kongun tep er muŕum wu ni yi piim, 'Na nimbiŕ oŕ ermbii? Wu owundu, na kongun wumb tep mulŕ kongun ei, na tor kindmba ninim; na pup kin, mei akip ermbii ei, na dinga pinatiŕim. Nga wumb kuni kenim nimbii ei, na singambiŕ enim. ⁴ Ba nam epi endi ermbii piind oŕ ei eramb kin, wumb na sik, en enim ngii konu sipngii ei, wu owundu na to tor kindmba kunum ei, na wumb tep mulermbii kunum.' ⁵ Pe eim wumb endeim endeim ni, wii topu yi nim, 'Enim wu owundu kin epi endi ngo pendngii ei wei!' nim. Yi neng kin, wu endi ok om. Wang kin, kongun tep wu ei kii sim, 'Nim epi nipe miŕ, na wu owundu ei kin ngo pendin?' ⁶ Pe wu ni yi nim, 'Na wu owundu kin ming owundu kopung ei nge 100 pei sinj,' pa nim. Pe tep wu yi nim, 'Nim sirin pipe ei sin kin, pipe ei nge 50 ming minj pei sikir puŕii,' pa nim. ⁷ Ekii se nga wu endi om. Wang kin, kongun tep wu ei kanpi yi nim, 'Nim na nge wu owundu ei kin, epi nipe miŕ nim sin?' Pe wu ni yi nim, 'Na kuni mong wiis kon 100 pei sinj,' pa nim. Neng kin, tep wu ni yi nim, 'Nim pipe sirin pipe ei tu wan kin, nga 80 pei kon minj pulnjjii!' pa nim. ⁸ Nga ekii se wu owundu eim kongun tep er kis mundum wu ni, embe ambiŕ tonu kindim. Nimbiŕ erang, wu ei eim wumb noman ka peng enmin oŕ miŕ erim. Ba mei wumb en enim oŕ kis kanim kanim ei puŕe erngii nge noman ka peng, piik kun erik moŕmun; ba Gos nge wumb tiŕang erang, oŕ ka er moŕmun wumb ei yi miŕ mon!" Ya mei eŕe wumb oŕ kis eŕmin wumb ei nge enmin ei, wumb noman dinga peng, enmin oŕ erik kin, wumb tiŕang eŕe moŕmun wumb Gos nge wumb ei to mani kindinmin.

⁹ Na enim kanip nind, 'Mei eŕe ku ni epi ei sik, en enim wumb eipi ei ngok, yi erik kin, wumb puŕ ei tonu ongii. Pe ekii se ku ni epi ei poru nim kin, enim Gos moŕum konu eŕe puk epi ka wii orung singii. ¹⁰ Pe wu endi eim epi kembis ei kan kun er moŕum kin, epi owundu ei kan kun er muŕmba ku. Pe wu endi epi kembis ei, kongun kun er mulerim kin, epi owundu ei kongun kun enermba ku. ¹¹ Pe enim ya mei eŕe epi kis eŕe ku ei kan kun er mulenjing kin, wumb nii enim Gos oŕ epi ngang ei, kan kun er muŕngii? Wu endi yi erpi kin, kan kun enermba mon. ¹² Pe enim mei eŕe epi ei kan kun er mulenjing kin, Gos ninim ngumba epi ei, wumb ni kapŕi yi nimba epi ombu kan kun er se endnjii ei, nii miŕ endi yi nimba? Ei mon!

¹³ Wu endi eim noman dinga piim kin wu ei, mei eŕe wumb wu owundu Seisen nge kongun ermba. Yi erim kin wu ei, Gos Owundu nge kongun kunum ende ermba ei kapŕi enanim, ei mon mendpiŕ!

¹⁴ Lo ek piik ekii siŕmin wumb en enim ku nin epi noman paŕiŕim. Pe en enim molk piinjing ni, Jiisas ek ei neng kin, en enim Jiisas kin ek buŕ morung opu er ninjing. ¹⁵ Ba eim ek ni ngopu yi nim, "Enim oŕ ka enmin nik, wumb ningiŕ eŕe enmin; ba Gos enim noman eŕe kananim. Epi endi wumb en enim embe ambiŕ tonu kindmin ei, Gos ningiŕ eŕe oŕ kis mendpiŕ enmin.

¹⁶ Gos nge ek ka ni tor kindiŕmin wumb ek ei ok pirim; nga lo ek ei ok pirim kunum ei, Jon wumb noŕ penditiŕim wu orum; ba Jon kunum ei o purum. Pe kunum ei Gos nge ek ka ei opu, konu orung orung pei punum. Pang ek ei yi miŕ; sinim Gos sinim tep er moŕum konu ei, wumb pei piimin ei, wumb pei konu eŕe tuk bin nik, kongun dinga eŕmin. ¹⁷ Ekii se muŕ mei ei poru nimba; ba lo ek ei am punermba mon. Lo ek aninga wii kopur ku am punermba, ei mon!

¹⁸ Wumb pei en enim amb si kindik, amb eipi sik, wu eipi amb ei wunduk yi enmin. Pe wu endi eim ambim si kindrim amb ei, nga wu endi eipi sim oŕ ei, amb sinmin lo ei wu ei to kindpi kin, amb wundpu miŕ sim."

Wu Endi Ku Saŕiŕim Wu Kin Lasaras Kin

¹⁹ "Ok ku ni epi pei saŕiŕim wu endi multum wu ei, eim konduk ka wii minj kindiŕim. Wu ei kon kundii ka wii, wu king miŕ kindiŕim; nga kunum kunum eim kuni ka minj noŕum. ²⁰ Wu ku saŕiŕim wu ei, ngii ondu eŕe, wu endi epi sinaŕim wu endi muŕum. Wu ei eim ngenj eŕe mong moŕpu kin, toru miŕ pei muŕum wu ei embe Lasaras. ²¹ Wu ei eim piŕim wu; ku ni epi pei saŕiŕim wu ei kuni nang kin, kuni eŕmin ni, kuni mend ei eim numbii ni piŕim. Nga owu ok eim ngenj tonu o muŕum ei, anmbiŕ kin pen siŕmin. ²² Ekii se wu endi epi sinaŕim wu ni kuŕum. Kuŕang kin, Gos nge enjel ok kin, eim sipik, Eiparam kin ende mundnjung. Pe nga wu ku ni epi pei saŕiŕim wu ei kuŕum. Kuŕang kin, sik tukpu to pendnjing. ²³ Pe wu ku ni epi pei saŕiŕim wu ni, dup konu kis eŕe moŕpu kin, ngenj kumbii owundu sipi muŕum. Moŕpu kin, tonu kind kenim ni, Eiparam muŕum konu ei turii miŕ muŕang kin, Lasaras mandi muŕang kin, ouni mulnjunguŕ. ²⁴ Pe wu ku ni epi pei saŕiŕim wu ok ku ngenj eŕe peng no endrim wu ni, wii dinga topu yi nrim. 'Ernan Eiparam! Nim na kaimb sikin, Lasaras kindan eim angŕiŕ ei noŕ kindpi tu wang kin, na anmbiŕ eŕe kindang jii nimba. Na ya dup eŕe ngenj kumbii owundu piind,' pa nim. ²⁵ Ba Eiparam yi nim, 'Kingnan, na nim piikin ok ninim konj multun kunum ei, nim epi ka kankin si noŕun; ba Lasaras epi kis minj noŕum. Ba akip kunum eŕe, eim noman ka seng muŕang kin, nim ngenj kumbii owundu piin,' pa nim. ²⁶ 'Epi endi eipi yi paŕim ku. Sin moŕmun konu ei, enim moŕmun konu ei, Gos duŕ owundu endi saŕim duŕ ei, wumb ya moŕmun wumb ei, enim moŕmun konu eŕe onerngii mon! Nga wumb orung moŕmun wumb ei, nga ya sin moŕmun konu eŕe, onerngii mon ku!' ²⁷ Pe ok wu ku nin epi

sañim wu ni yi nim, 'Ernan, na nim kanip nind. Nim Lasaras kindan pupu, na ernan ngii konu ete ba,' pa nirim. ²⁸ 'Na engnan noñ angit orung pei moñmun ei Lasaras pupu, ek dinga neng kin, piingii. Mon peng kin, engnan oñ ei noman ak tunenjing kin, na ya ngenj kumbii sip ei moñ konu ete, ongii ku, ei mon!' pa nim. ²⁹ Ba Eiparam yi nim, 'En enim Gos ek ka ni tor kindiñmin wumb nge ek ni, Moses nge ek ei sañim, min mon? Seng kin, ek ei piingii,' pa nim. ³⁰ Pe nga wu ni yi nim, 'Wusa Eiparam! Ei kapli enermba mon! Wumb koltmun wu ei endi pupu nimba, ei kapli piik kin, noman ak tungii,' pa nim. ³¹ Pe nga Eiparam ek nipi wu ei ngum, 'Pe Moses kin Gos ek ka ni tor kindiñim wumb nge ek poñ ei piinenjing kin; nga wumb kuñii mer tukpu ete angk tonu ok ningii ek ei, pii gii ninerngii mon ku.'"

Oñ Kis Erpi Wumb Pii Gii Ei To Kindiñim

(Masyu 18:6-7, 21-22, Mak 9:42)

17 Pe Jiisas eim er se andiñim wumb kanpi yi nim, "Epi kanim kanim tonu omba ei je erang, wumb oñ kis erngii. Ba wumb endi kis ei erang, wumb oñ kis je erik mulnjung. Wumb endi oñ kis erim wu ei, epi kis eim kin tonu wang kin, eim kaimb er muñmba. ² Mon peng, wu ei moñpu, wumb kombur pii gii dinga pinatim wumb ei kin, oñ kis erpi muñmba. Enim ku owundu endi sik kin, wu ei num goltum ete kan to pendik sipik, ep noñ ete kindei!" nim. "Yi erangin kin, eim oñ kis wu endi, wumb pii gii dinga pinatim oñ kis je erngii ei, enermba, mon mendpiñ! Ei en enim kan kun er muñngii!"

Pe nim angnim oñ kis enim kin, nim eim ek dinga ngunjjii. Nga eim noman ak tum kin, eim oñ kis erim ei ni, ka enjjii,' pa nim. ⁴ "Pe wu endi eim nim kin oñ endi kunum angit orung nga tañ pei erim kin, nga wu ei, orung opu, noman ak tumbii nim kin opu, kunum angit orung nga tañ ermba. Yi erim kin, nim eim oñ kis erim ei, kil ngo, ka enjjii."

⁵ Nga Jiisas nge ek se andiñmin wumb, Owundu kanik yi ninjing, "Nim sin pii gii je erang opu kin, dinga pim-ba," pa ninjing. ⁶ Pe Owundu yi nim, "Enim pii gii pañim ei, kuni 'Maser,' niñmin, mong kembis wii miñ yi pim kin; pe enim ond mong owundu toñum ond ei kanik yi ningii. 'Nim puñ pei pir pukun, ep noñ peñ ete, nga polkun piinjjii!' Nengin kin, ei kapli; enim ek ningii miñ, ekii se sipi, piipi ba."

Kongun Wumb Eñmin Oñ Ei

⁷ "Enim konu ete wu endi moñpu kin, eim wu kongun wii eñim wu ei, eim kindang pupu, kung siipsiip es toñum min, kongun mei ete akiñim min, er andpi wang kin, eim moñpu yi nimba. 'Nim sikir wa! Kuni nunjjii wa! nimba min?' ⁸ Min pe eim kin ek yi nimba; 'Nim, na kuni er kun er sekin kin, ninim kan takin kin, na kuni si mengkin tu wunjjii. Tu wan kin, na kuni kin noñ ok namb; nga nim kuni kin noñ kin ekii se nunjjii.' ⁹ Wu endi eim kin kongun wii er moñtum wu ei, oñ ka enim kin eim ka piipi ngumba min? Ei mon! ¹⁰ Yi pañim ei enim yi ku. Enim Gos ek nimba miñ ei erngii ei kapli; ba enim yi ningii, 'Sin kongun wu wii, sin kongun ei minj enmin.'"

Wu Engki Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

¹¹ Jiisas eim Jerusalem konu andñam ete andpi pum. Pupu kin, Sameriya ni konu Galilii konu ete tuk pum. ¹² Pe eim opu konu endi tor wang kin, ngenj kinj bum-bñum tum wu engki ok, eim kan sinjing ei, en enim konu turii miñ engnjing. ¹³ Angk kin, ek nik wii dinga tok yi ninjing, "Jiisas tep wu owundu! Nim sin kaimb sinjjii min?" ¹⁴ Pe eim en enim kanpi yi nim, "Enim puk, kuñmañ katiñmin wumb moñmun konu ete ngenj andan tungii. Tangin kin, kuñmañ katiñmin owundu enim kin kuñmañ keñangin kin wumb pei keningii." Yi neng pangin kin, en enim ngenj ei opu, ka erim. ¹⁵ Pe kinj bum-bñum tum wu mulnjung konu ete, wu endi eim kenim ni, eim ngenj ka seng kanpi kin, sikir orung pum. Pupu kin, Gos embe ambiñ tonu kindim. ¹⁶ Wu ei pupu, Jiisas simb ete gopsing pii poñ moñpu kin, "Jiisas! Nim oñ ka en!" pa nim. Wu ei eim Sameriya konu ete wu. ¹⁷ Pe Jiisas wu ei kanpi, yi nim, "Na piip miñ, wu engki kinj bum-bñum tum ni piinjing; ba wu angit orung nga kapli kapli kombur jiti moñum?" ¹⁸ Pe wu kombur ok, Gos embe ambiñ tonu kindngii onanmin? Ba ya wu konu eipi wu ei, mendpiñ om min?" ¹⁹ Pe eim kanpi, ek nipi ngum, "Nim angkin po! Nim nge pii gii je erang, er ka enim," pa nim.

Gos Sinim Wumb Tep Erpi Omba Enim

(Masyu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Pe lo ek piik siñmin wumb Jiisas kii sinjing, "Kunum ngenj Gos opu, sinim tep erpi omba?" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Gos opu sinim tep ermba kunum ei, omba oñ ei, enim ningit ete kinerngii mon!" pa nim. ²¹ "En enim piinmin! Wumb ek yi ninerngii, 'A ya ete moñum, mon orung moñum,' yi piinmin. Gos sinim ya tuk tep er kanpi moñum."

²² Jiisas eim nge er se andiñim wu kanpi yi nim, "Enim nge noman ete ek dinga piingii. Pe mei mani nga opu wu kingam ei, omba oñ ei kenmin; ba enim kan sin-erngii mon! ²³ Enim muñngii konu ete wumb yi ningii, 'Orung ete moñum, a mon ya moñum. Ya onum, mon wuñ onum, mon añ ete onum.' Yi nik erngii ei, enim piik, ekii sik punerngii, mon! ²⁴ Ei yi miñ etim, kupu tiñang enim, ei tonu, wuñ, añ puñum. Pe wu mei mani, nga wu kingam opu mei ete wu kingam tetim wu ei, eim omba kunum ei, sikir wang kin, wumb pei keningii. ²⁵ Ba ok wu ei, eim ngenj kumbii sipi erang kin, akip kunum ete moñmun wumb, en enim wu ei kin, buñ ngungii," Jiisas yi nim. ²⁶ "Ok Nowa kanu mulk wumb oñ yi tonu orum miñ; nga ekii se, wu mei mani nga opu, wu kingam tetim wu ei, yi ku erngii. ²⁷ Ok wumb pei yi erik puk, amb ngok, amb sik, kuni nok, noñ nok, yi er pangin kin; Nowa eim noñ kanu owundu ete tuk purum kunum ei, wumb pei kulnjung poru nim. ²⁸ Nga Los multum kunum ei, wumb yi erik ku. Noñ nok, kuni nok, kongun erik, epi emb talk erik, ngii takik, epi top erik sipik, nga wumb eipi kin ku sik, yi erik. ²⁹ Ba Los eim Sorom konu ei si kindpi purum ei, dup kin ku sulpa ni, ei konu kumb miñ, muñ etim epi ei, Gos kindang orum. Opu kin,

wumb pei to kundrum. ³⁰ Pe yi ku, mei mani nga opu, wu kingam moŕum wu ei, tor sikir omba kunum ei, oŕ yi ku ermbe," pa nirim.

³¹ "Kunum eŕe, wu endi ngii tondrung moŕpu; nga mani opu, nirikring eim epi simbii nipi omba ei, kapli enermba. Yi miŕ ku, wu endi eim aka pin eŕe muŕmba ei, nga orung pupu, ngii konu epi endi sinermba mon! ³² Enim Los ambim erim oŕ ei piingii. Amb ei ak to kan orung kind kanpi kin, eim ku miŕ poŕpu angrim. ³³ Wu endi eim noman konj kunum kunum moŕpu kin, eim sipi orung simbii ni ermbe wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi eim nge noman konj ambiŕ gii ninarpi, muŕmba wu ei, eim ekii kunum kunum ka muŕmba. ³⁴ Na enim kanip nind. Akip kunum eŕe, wu taŕ ngii endeim eŕe or pingiŕ ei, Gos wu endi sipi, endi pandang pimbe. ³⁵ Pe nga amb taŕ eŕ elip, aka pin kongun ouni eŕmbiŕ ei, Gos amb endi sipi kin, endi mundang muŕmba. ³⁶ (Pe wu taŕ pani pin eŕe muŕnguŕ ei, Gos wu endi sipi kin, wu endi mundang muŕmba.)" ³⁷ Jiisas eim nge kongun wumb ek ei piik, kii sik yi ninjing, "Owundu, epi ei er omba miŕ nenj?" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wumb min epi endi koŕpu paŕim konu eŕe, kei sikapi puk, kuŕou tok moŕumun. Yi miŕ ku, mei mani opu wu kingam taŕpi muŕum ei, sikir tor omba kunum ei, wumb pei eim keningii."

Ek Ekin Ei Ek Pii Kun Eŕim Wu Kis

18 Jiisas ek ekin endi nipi, er se andiŕim wumb ngum, "En enim kunum kunum enim prei erik kin, enim ten kulk yi enerngii," pa nim. ² Eim ek yi ni nim, "Konu owundu kos piŕim wu endi muŕum wu ei, Gos kin men tunaŕim. Nga eim wumb kin kaimb piinaŕim ku. ³ Amb endi wam kultum amb ei, konu eŕe muŕang kin, kunum kunum amb ei opu, yi niŕim. 'Na nga opu orung wumb ei onmun. Nim na paki tokun kin, na kin kos piinjii,' pa niŕim. ⁴ Kos piŕim wu ei ok, 'Nam amb ei paki tunermbii,' ni piim. Nga eim noman eŕe yi piim ei, 'Gos kin mund mong kulermbii; nga na wumb ombu kin piinermbii ku,' niŕim. ⁵ 'Ba amb ei wam kultum amb ei, na kin kongun owundu ngoŕum ei, na eim kos eŕe paki top nimbii,' pa nim. 'Kos piineramb kin, kunum kunum wang kin, na piip kis piimbii,' ni piim." ⁶ Pe Owundu ek yi nim, "Enim kos piipi kun eŕim, wu kis ei, nipi ek ninim ei, enim piyei! ⁷ Nimbiŕ erang Gos eim nge wumb sipi, mundum wumb ei, kunum kunum epin, tinga pei, Gos kin ke minj nik moŕumun. Gos wumb ombu kos eŕe paki tumba min mon? Pe eim kunum kinan er moŕpu kin, ekii se paki toŕum min mon? ⁸ Na ek nip enim ngond. Gos eim wumb ombu sikir paki tumba. Ba ekii se, wu mei mani opu wu kingam wu ei, ekii se opu kenmba; ya mei eŕe wumb pii gii nik, prei erik, er muŕngii min mon? Ei opu kenmba."

Kuŕmaŕ Kaŕimmin Wumb Kin Ku Takis Wumb Ek Ekin Ei

⁹ Wumb kombur en enim yi piinmin, "Sin oŕ ka erpin pii gii nipin moŕumun," ni piŕmin. Piik kin, wumb kom-

bur ei, wumb kis moŕumun nik piŕmin. Ba Jiisas ek ekin topu, wumb ei ngum. ¹⁰ Ngopu yi nim, "Wu taŕ Gos kin prei erngiŕ, pendkiŕ pukuŕ, men ngii owundu eŕe tuk punjnguŕ. Wu endi ku takis siŕim wu, nga wu endi lo ek ekii sipi eŕim wu, wu taŕ punjnguŕ. ¹¹ Pe lo ek ekii sipi eŕim wu ei eim eipi pupu angpi, prei yi erim, 'O Gos, na wu kombur miŕ mon. Na nim kin ka piip ngond. Nga wumb epi waning sik erik, oŕ kun enarik kin, amb wam moŕum ei wunduk enmin oŕ ei, na yi enaŕ mon! Pe na ya wu ei ku takis sipi eŕim wu ei miŕ, na mon ku. ¹² Kunum kunum kongun endeim tuk eŕe, kunum taŕ ni ku, na kuni nonarip mowii peŕ. Pep kin, kuni ni epi pei ei mok top engki erip, eipi epi kandip, endeim ni ku nim ngoŕ." ¹³ Ba ku takis siŕim wu ei, eim konu turii engim. Angpi kin, ei epin konu kinerim mon! Nipi kin, eim pepiŕ eŕe topu ek nim, 'O Gos, na oŕ kis eŕ wu. Gos nim na kaimb se!' a nim. ¹⁴ Na enim kanip nind; wu ei ku takis siŕim wu ei, Gos nge ningiŕ eŕe wu ei, kun moŕum; ba lo ek ekii sipi eŕim wu ei mon. Wu endi eim embe si tonu kindmbii ni ermbe wu ei, Gos wu ei to mani kindmba. Ba wu endi, eim embe to mani kindmbii ni ermbe, Gos wu ei, eim embe ambiŕ tonu kindmba."

Jiisas Noman Ka Ek Nipi Kangiŕ Ngum

(Masyu 19:13-15, Mak 10:13-16)

¹⁵ Pe kangiŕ kembis Jiisas muŕum konu eŕe to wangin kin, Jiisas angŕi tonu peng eŕe kindpi, ek kengip ngumba ni tu wunjung. Ba Jiisas nge ek se andiŕmin wu ombu kanik kin, wumb ek ngunjung. ¹⁶ Pe Jiisas kangŕi kembis ombu wii topu, mandi sipi, ek yi nim, "Enim kangŕi kembis ei kun erangin kin, na moŕ konu eŕe wangin kin, Gos sinim tep erpi moŕum oŕ ei, wumb pii gii pim kin, kangŕi miŕ yi Gos oŕ ei sinmin," pa nim. ¹⁷ "Na ek ei keimi nip enim ngond. Gos sinim tep er moŕum oŕ ei, tuk ba, ei kangŕi yi miŕ; wu endi ek ei pii gii ninenim kin, Gos sinim tep er moŕum konu eŕe tuk punermin, mon!"

Wu Num Ei Epi Pei Moŕum

(Masyu 19:16-30, Mak 10:17-31)

¹⁸ Pe Jura wumb nge wu num endi Jiisas kin kii sipi, ek ni ngoŕum. "Wu ka wii, na noman konj sip kunum kunum er muŕmbii miŕ nenj?" ¹⁹ Pe Jiisas ek nipi ngum, "Nim na wu ka wii nin; ba Gos endeim mendpiŕ ka wii moŕum. Nimbiŕ erang nim ek yi miŕ nin? Nim kan kun erkin piinjii. ²⁰ Gos kengip ek Moses ngurum ek ei nim piŕin. Ek yi niŕim, 'Ek kend tokun ninenjii; nim epi wangin enenjii; wumb to kundnenjii; amb wam muŕmba amb ei wundnenjii; ninim arnim manim ek ningii ei piikin, ekii sinjii.'" ²¹ Pe wu num ni ek yi nim, "Na kangŕi kembis kin moŕ; pe op wu dinga moŕ ei, na oŕ ombu poru ekii sip poru niŕ," pa nim. ²² Jiisas ek ei piipi, ek nipi, wu ei ngum, "Nim epi endi sinarpi nim kin, nim epi pei wumb ngokun, nga ku sinjii ku ei, wumb kurpu wii muŕngii wumb ei ngunjii. Nim oŕ yi en kin, nim epi ka wii epin konu eŕe salim epi ei, am punaŕim mon! Epi ei nim sinjii. Pe nim na ond konu eŕe ekii se oi!" pa nim. ²³ Ba wu num ni, ek ei piipi, eim noman embin to piim.

Nimbit erang wu ei, eim ku nin epi pei sim ei, wakin top si kindip punermbii ni piim.

²⁴ Jiisas wu ei kanpi yi nim, "Wumb ku pei satimmin wumb ei, Gos sinim tep er motum of ei, singii ei, kapli enermba mon! Ba wumb ei kongun dinga erik singii. ²⁵ Pe kung kamil ya gal alap mui gal tundii ete mit ondu kembis ei tuk bii ni ermba; ba ei kongun dinga erpi, ngenj kumbii sipi tuk ba patim. Yi mit ku, wu ku nin epi pei satimmin wu ei, Gos sinim tep er motum of ei, simbii ni ermba; ba eim kongun dinga wii erpi, noman embin sipi, simba patim ku." ²⁶ Wumb ek ei piik, yi ninjing, "Ek mon wu, wumb nii endi epi erpi kin noman konj sipi kunum kunum mutmba?" ²⁷ Ba Jiisas ek yi nim, "Epi endi wumb erngii kapli enermba mon; ba ei Gos kapli ermba," pa nim.

²⁸ Pe Piisa ek yi nim, "Piini! Sin kongundpun, ngii, mei, amb kangit ni, epi si kindpin, nim kin ekii se onmun." ²⁹ Pe Jiisas ek nipi, eim er se anditmin wu ombu ngum, "Na ek keimi nip, enim ngond. Wumb endi Gos sinim tep er motum of ei, kongun paki topu erpi wu ei, eim amb angim not, arim mam kangit ni, epi pei si kindpi omba. ³⁰ Wu ei nga akip Gos epi pei ngo orung kindpi of ka erang kin, nga ekii se epin konu ka ete, noman konj kunum kunum sipi, ka mutmba," pa nim.

³¹ Pe Jiisas eim nge ek se anditmin wu, engki nga taf sipi, ek yi nip ngum. "Enim kinei! Akip sinim Jerusalem konu ete tonu punmun. Ok Gos ek ka ni tor kinditmin wumb ek mon polk, pei yi nik, wu mei mani opu wu kingam motum wu nik, ek keimi tor omba. ³² Pe nga Ju- ra wu num kombur eim sik kin, wumb titap eipi endi ngungii. Ngangin kin, wumb ei eim kin ek but morung nik, of kis erik kin, jipambit tok erngii. ³³ Erik kin, kepii tok, ond peri ete to kundangin kin, nga kunum tekliki ete, nga konj angpi tonu ba," pa nim. ³⁴ Ba Jiisas eim nge ek se anditmin wumb ei, ek ei pute pii pot tunenjing. Pe eim ek ei pute koi erim. Pe eim nge kongun wu ombu, eim ek ei pii kun enenjing.

Wu Endi Ningit Tumbun Mutum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 20:29-34, Mak 10:46-52)

³⁵ Pe Jiisas eim Jeriko konu ete tor wang, wu endi ningit tumbun multum wu ei, andlam wer ete mutpu kin, wumb ku nin epi ngei, ni multum. ³⁶ Pe eim mutpu piim ni, wumb pei onjung. Wangin kin, eim wumb kii sim, "Ei nimbit of enmin?" a nim. ³⁷ Pe wumb eim kanik, yi ninjing, "Jiisas Naseres konu ete wu onum," pa ninjing. ³⁸ Wu ni wii dinga tum, "Jiisas, nim King Deipis nge miyem ende wu. Pe nim Owundu motun, na kaimb se!" ³⁹ Pe wumb kumb se onjung wumb ei, eim ek ngunjung, "Nim ek tingnar!" ninjing. Ba wu ei, wii dinga nga tum. "Jiisas nim King Deipis nge miyem ende kingam, na kaimb se!" ⁴⁰ Jiisas opu angpi, wumb kanpi kin, ek yi nim, "Wu ei, ya tu wei!" nim. Wu ni mandi opu angang kin, Jiisas eim wu ni kii sim. ⁴¹ "Na nim kin, nimbit of ermbii ni piikin nin?" Pe wu ni yi nim, "Owundu, na ningit ei, ka seng, kenmbii nip nind," pa nim. ⁴² Pe Jiisas wu ei kin, ek nipi ngum, "Nim ningit ete titang ermba ei, ninim nge pii gii je, er ka enim," pa yi nim. ⁴³ Yi neng

kin, sikir wu ni, ningit ka seng kenim. Wu ei, Jiisas pum konu ete, ekii se pupu, Gos embe ambit tonu kindim. Kindpi kin, wumb en enim of ei, kanik kin, Gos embe ambit tonu kindnjing ku.

Jiisas Kin Sakiyas Takis Sitim Wu

19 Jiisas Jeriko konu ete tor pupu, nga bii ni pum. ² Wu endi mutum wu ei, embe Sakiyas. Wu ei, wu ku takis sitimmin wumb ei, tep er motum. Wu ei, eim ku nin epi pei satimmin. ³ Eim Jiisas kenmbii ni piim; ba wumb pei onjung. Sakiyas eim wu osii peng kin, Jiisas kenmba mit pinerim. ⁴ Pe eim sikir kumb se pupu, ond endi "Sikimor" nitmin ete, tonu pum. Pupu, motpu kin, Jiisas andlam ete, omba kenmbii ni mutum. ⁵ Pe Jiisas konu ete tor opu, kan tonu kindpi yi nim, "Sakiyas, nim ond si kindkin sikir mani wa! Akip na nim kin mutmbii," pa nim. ⁶ Pe eim ka piipi, sikir mani om. Opu kin, Jiisas sipi, eim ngii konu ete sipim. ⁷ Pe wumb pei kanik kin, ek kis ninjing. Nik kin, yi ninjing, "Jiisas eim wu kis ei kin, or pimba punum," ninjing. ⁸ Pe Sakiyas eim opu wumb kumb ete angpi, yi nim, "Owundu, akip na epi pei kutou to mondup kin, epi orung sip, wumb epi sinatim wumb ei ngumbii. Nga orung sipip, wu endi kin epi waning erir konu ete, wu ei kin, kunum kapit kapli sipi, ngo orung kindmbii," pa nirim. ⁹ Pe Jiisas eim ek nipi ngum, "Akip nim ni ninim nge wumb, ya ngii ete motmun wumb ei, Gos sipi, orung sinim," pa nim. Pe nga ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Pe wu ei Eiparam nge titap ende wu. ¹⁰ Wu mei mani opu wu kingam telim wu ei, wumb am punjung ei, sipi orung simba nge om."

Kongun Wu Engki Ku Sinjing Nge Ek Ekin Ei

(Masyu 25:14-30)

¹¹ Wumb ek ei piyangin kin, Jiisas nga ek ekin topu ngum. Nimbit erang Jiisas eim Jerusalem konu ete mandi om. Wumb yi ku ni piinjing ei, Gos sinim tep er motum of ei, mandi tor omba enim, ni piinjing. ¹² Piyangin kin, eim ek ekin yi nim, "Wu Owundu endi konu turii endi pupu, king owundu mundangin motpu kin, nga orung omba nge punum. ¹³ Wu owundu ei opu kin, eim ku engki mit sipipi, eim kongun wu engki wii topu, ku ngond ei sik, kongun erik mutngii. Mutangin kin, "Na nga orung ombii," pa yi nim. ¹⁴ Wumb konu ende wumb ei, wu owundu kin kis piinjing. Piyangin kin, wu owundu ei, eim si kind pendpi pum. Pang kin, wumb kombur ekii se punjung. Puk kin, yi ninjing, "Sin wu ei king mulermba," pa ninjing. ¹⁵ Ba mon, wu ni king mundangin kin, nga si kind orung om. Opu kin, yi nim, "Na ok ku ngunj wu ombu, wii tangin wangin," pa nim. "Na piimbii, kongun erik ku nimberii orung sinjing ei, piimbii," pa nim. ¹⁶ Pe wu endi kumb se opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mit na ngun ei, na kongun erip pup kin, kum endeim nga sinj," pa nim. ¹⁷ Pe king ni yi nim, "Nim kongun wu ka, nim kongun ka en. Nim epi kembis ei tep ka en ei akip na nim kindamb pukun, konu ete owundu orung orung satim ei, konu engki pei tep enjii," pa nim.

¹⁸ Nga kongun wu endi opu yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ku ni, kongun er piip kin, ku angit orung mił sinj," pa nim. ¹⁹ Pe wu owundu yi nim, "Na nim kindamb pukun kin, konu efe owundu angit orung pei tep er mulnjii," pa nim. ²⁰ Pe nga kongun wu endi om. Opu kin, yi nim, "Wu owundu, nim ku endeim mił ni, ya alap kin kum to pendinj pałim," pa nim. ²¹ "Nimbił erang na nim kenj ni, nim wu wumb kin ek nikin etin. Na kanip kin, nim kin mund mong kuls. Nim wumb eipi epi siłin, nga kuni wumb eipi kuni ei siłin." Nga epi eipi nge nim sikin yi etin. ²² Pe king ei ek dinga nipi, kongun wu ei ngum, "Nim kongun wu kis, ninim nin ek efe, na nim kos er ngumbii. Keimi nim piin; na wu wumb kin ek dinga nip erip, epi wumb eipi nge ei pup sip kin, kuni wumb eipi nge sip efe nin min?" ²³ Nim na ku ei mer ku beng efe tuk kind sen efe, kongun er pukun, na ku endi seng, nam op kin, simbił ei, nimbił erang kindnen?" ²⁴ Wumb mandi mulnjung wumb ei kanpi yi nim, "Enim wu ei, ku endeim mił ei, sik sipik, wu endi ku kum endeim sałim wu ei ngei!" pa nim. ²⁵ Pe wumb yi ninjing, "Owundu, ei wu ku kum endeim sim," pa ninjing. ²⁶ Eim ek yi nim, "Na enim kanip nind. Wu endi epi pei simba wu ei, epi nga na epi pei eim ngumbii. Nga, wu endi eim epi kembis simba epi ei, na sip orung simbił," pa nim. ²⁷ Ba pe wumb na kin opu orung er nik, 'Sin kin king mulermba ninjing wumb ei, na ya efe kumb ningit efe tu wuk, to kundngii!" pa nim.

Jerusalem Konu Owundu Efe Jiisas King Mił Tuk Pum (Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Jon 12:12-19)

²⁸ Jiisas ek ei nipi pendpi, eim andłam efe ok andpi pupu kin, Jerusalem konu efe tor pum. ²⁹ Pe eim pupu, Bespeis ni, Besanii konu efe mandi opu, komung endi, 'Olip,' wumb yi niłmin, konu efe tor pum. Pupu kin, eim nge ek se andiłmbił wu tał kindang, kumb se punjngut. ³⁰ Eim wu tał kanpi, yi nim, "Ełip konu orung efe peł. Pukuł kin, konu endi tuk pu keningit ni, kung dongkii wał endi, kan kuł kindnjing pałim ei ok wumb mulnjing kung dongkii ei, kan pos si mengkił, tu weł!" pa nim. ³¹ "Wu endi ełip kii sipi, 'Kung dongkii ei, nimbił erngit enmbił? Yi nipi nim kin, ełip yi ningit, 'Sił Owundu ei, kongun peng tu weł neng, enmbił pa ningit,'" pa nim. ³² Pe Jiisas wu tał kindang pukuł, kenjngit ni, Jiisas nim mił yi kenjngit. ³³ Pe wu tał ni, kung dongkii kan pos sikił, pengit. Kung dongkii arim opu, kanpi yi nim, "Nimbił erang ełip kung dongkii wał kan posinmbił?" ³⁴ Pe wu tał ni, yi ninjngit, "Sił wu Owundu ei, kongun peng tu weł neng, enmbił," pa ninjngit. ³⁵ Pe wu tał kung dongkii ni, Jiisas mułum konu efe, tu wunjngut. Pe eł ełip konduk ei sikił kin, tonu kung dongkii efe sengit kin, Jiisas tonu peł efe mułum. ³⁶ Jiisas kung dongkii efe mołpu pang kin, wumb en enim nge wu Owundu onum ni piik, en enim konduk gul, andłam efe sengin pum. ³⁷ Pe eim opu, komung Olip efe mandi mani ba erang kin, pe eim nge ek se andiłmin pei wu ombu, ka ka piinjing. Piik kin, "Sin jep oł pei kenjpin," nik, wii dinga tok kin, Gos embe ambii tonu kindnjing. ³⁸ Pe enim wii dinga tok, yi ninjing, "Owundu nge em-

be efe, king ei onum ni, Gos embe ambii tonu kindmba," nik yi ninjing. "Pe epin konu efe emin ngo, ka sengi. Seng kin, nga Gos embe tonu mendpił pangli."

³⁹ Pe lo ek piik ekii sik ełmin wumb kombur, wumb tuk efe molk ei, piik yi ninjing, "Ek mon wu Owundu, nim nge ek se andiłmin wu ombu, ek ngo." ⁴⁰ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip nind. Ek nik wii tok yi enerangin kin, kom ku ombu, kapli wii tok, ek tengingii," pa nim.

⁴¹ Jiisas eim Jerusalem konu efe mandi opu, wumb ombu kanpi kin, ke nim. ⁴² Nipi yi nim, "Pe enim oł ka ombu piik, noman emin sek kin, ka piingii. Ba pe epi ombu koi er pałim ei, enim kinerngii," pa nim. ⁴³ "Ekii se kunum endi tonu omba ei, enim nge opu orung wumb ok, enim mułngii konu efe sik, pok pok erik, mei akikik, mei ngo tonu kindik monduk, enim kin opu ermin nik, yi erngii," pa nim. ⁴⁴ "Pe nim kinganim noł ni, nim kin tuk mułngii wumb ei kin, pei to kundngii. Pe ku endi sik, ku endi peł efe pindnerngii! Nimbił erang enim Gos opu paki tumba kunum ei, pii poł tunenjing," Jiisas ek yi nim.

Gos Ngii Owundu Efe Wumb Epi Top Enjing Ei Jiisas To Kindim

(Masyu 21:12-17, Mak 11:15-19, Jon 2:13-22)

⁴⁵ Akip Jiisas eim men ngii owundu efe nirik pupu, wumb men ngii efe epi top er muljung ei, to tor kindim. ⁴⁶ Eim ek dinga nipi yi nim, "Gos nge ek efe, yi ninim, 'Na nge ngii efe prei ngii simba,' ba enim erangin kin, ngii kis mołpu kin, ngii ei, koi er seng kin, wumb epi waning erik kin, er kis mondunmun."

⁴⁷ Pe kunum kunum eim wu amb sipi, men ngii owundu efe, ek emb to ngopu yi ełim. Erang kanik kin, lo ek pułmun wumb ni, lo ek piik ekii siłmin wumb ni, wumb tep ełmin wu num ombu ni, eim to kundngii nge andłam kurnjung. ⁴⁸ Ba wumb pei Jiisas eim ek piimin nik, eim endim konu efe wumb pei endinging. Pe wu num ombu, eim kin ek endi nik, to kundngii nge andłam endi sinerim, mon.

Wumb Jiisas Kii Sik, "Nim Nii To Mundum," Ninjing

(Masyu 21:23-27, Mak 11:27-33)

20 Kunum endi Jiisas men ngii owundu efe ek ka nipi, wumb ngum. Pe lo ek piik ekii sik ełmin wumb ni lo ek połmun wumb ni, wu num ombu, nirik onjung ku. ² Nga wumb ombu, eim kanik yi ninjing, "Nim sin kankin nei! Nim dinga ei, jiti sikin okun nin? Nim noman dinga ei, nii ngopu oł ei, erii nim?" ³ Pe Jiisas ek nipi, wumb ombu ngopu ek nim, "Pe yi ku, enim na kii sinmin oł ei nge, enim kii simbił. Enim na ek nei! ⁴ Jon wumb noł penditim oł ei, Gos epin konu efe dinga ngum min; ya mei wumb ełmin oł ei, dinga sipi erim min?" ⁵ Pe wumb en enim yi ninjing, "Sinim ei epin epi pa yi nimin ei, kapli eim yi nimba, 'Nimbił erang enim eim ek pii gii ninenjing?' nipi yi nimba," yi ni piinjing. ⁶ Pe 'Sinim wumb oł minj,' pa nimin ei, wumb piik kin, Jon Gos ek kan ni tor kinditim wu nik, pii gii nik, sinim tungii," pa ninjing. ⁷ Pe wu num ombu

ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, "Sin pii pot tunanmin," pa ninjing. "Jon wumb not penditum wu ei, eim nge dinga konu jiti sitim?"⁸ Pe Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Yi mit ku, na enim kanip ninerbii ei, na nipe dinga patim."

Kongun Wumb Kis Ei Nge Ek Ekin

(Masyu 21:33-46, Mak 12:1-12)

⁹ Pe Jiisas eim ek yi nipi pendpi, ek ekin endi nipi, wumb ngopu yi nim, "Wu endi eim ond mong wain konu ei tetim. Pe ond mong wain konu ei sipi, wumb kombur kongun erngii wumb ei ngang kin, ekii se wumb ei, ond mong wain orung kindngii ni ngum. Ngopu pendpi kin, eim konu turii endi pupu, kunum kinan mutmba pum.¹⁰ Pe ond mong wain ei notmun kunum mandi erang kin, ond mong wain arim ei, eim kongun wu endi kindang opu kin, wumb ond mong wain kongun er mulnjung konu ete om. Pe eim yi ni piim, 'Kongun wu ombu, ond mong kuni aninga ngangin kin, tu wumba,' nipi kindang om. Ba wumb kongun ete er mulnjung ei, kongun wu ei, kepii tok, ek ngok, wii to tor kindnjing.¹¹ Pe nga, wu endi nga kindang om. Ba wumb yi ku nga erik, wu ei tok, eim kin ot kis erik, wii pui nengin kin, pum.¹² Pe nga wu endi kindang om. Ba wu ei, kepii tok, miyem sik, olkup to tor kindnjing.¹³ Pe wumb yi erangin kin, ond mong kuni arim ei, yi ni piim. 'Na er erbii mit nenj?' nim. 'Pe na kangi endeim ei na eim noman ngot kangi ei, kindmbii ei, eim kapli ek nimba ek ei piingii,' pa nim.¹⁴ Ba kongun er mulnjung wumb ei, kenjing ni, wu num ni kingam om. Kanik kin, en enim ek nik, piik enjing. Erik kin, yi ninjing, 'Wu ei, eim arim nge epi eim simba wu ei, sin tamin! Topun kin, ya konu ei, sin sinim kongun er mutmun,' pa yi nik mulnjung.¹⁵ Pe wu ni ambii gii nik, sipik tor sipik, to kundnjung.

Ek ekin top yi nim, 'Pe wu num ei wumb kongun wumb ei kin, nipe ot ermaba?'¹⁶ Wu num ei opu, ond mong wain konu ete kongun enjing wumb ei, pei to kondpu kin, ond mong wain konu ei wumb eipi endi ngumba. Pe wumb en enim ek ekin ei piik kin, yi ninjing, "Mon peng yi enermba," ni piinjing.¹⁷ Ba Jiisas eim wumb kan orung kind kanpi kin, ek yi nim. "Ek ei nipe ek Gos ek potumun ek pufe er piimin min mon? 'Wumb ngii tekmin wumb ei, ngii tumunj ei si kindik; ba tumunj ei, ngii tumunj ok nge mendpit tonu orum.'¹⁸ Pe wumb pei ngii tumunj ete, bok tunjung kin, wumb glas ming mit tumb tumb ermaba; min ngii tumunj ei, mani opu wumb topu nim kin, wumb ei kutngii ngenj kinerngii, kutman mit ermaba," pa nim.

Jiisas Siisa Kin Ku Takis Ngumba Nik Kii Sinjing

(Masyu 22:15-22, Mak 12:13-17)

¹⁹ Jiisas ek ekin endi nipi kin, kutmat katitmin wumb owundu ni, lo ek potumun wumb ombu, piingii nge pipi nipi ngum. Ngang kin, pe kunum ete mendpit eim ambii gii ningii mit pim; ba wumb pei mutangin kin, en enim mund mong enjing.²⁰ Erik kin, Jiisas ermaba ot endi koi er kan mulnjung. Mutangin kin, eim ot endi ermaba ni kan mulnjung wumb ei, wu kombur kindangin

ok, Jiisas eim ek nipi ermaba ei, ok kan mulnjung. Ok kan mulnjung wu ombu, ek kend tok, ek kun mit ninjing. Nik, "Eim ek yi nim," pa nik kin, eim ambii gii nik, ek piipi kun etim wu, gapman owundu mutum konu epi sipngii enjing.²¹ Pe wumb ombu, Jiisas kii sik, ek ninjing, "Ek mon wu, nim nin ek ei sin piinmin ei ek kun patim. Pe nim ek kun nikin, wumb ngokun etin. Pe nim wumb mei ete wumb pei, kankin ek ei, ek ende minj nikin putun. Ninim Gos nge ek ei mendpit nikin, wumb ngokun yi minj etin.²² Pe nim er piin mit nenj? Sinim Siisa wu owundu ei kin takis ngumun min mon?"²³ Ba Jiisas eim ot kend tui ei enjing ei, Jiisas eim piim. Piipi kin, eim ek nipi, wumb ombu ngum.²⁴ "Pe enim ku endi na andan tungii. Tangin kin, ku ete min men endi motum ei, wumb nii motum?" Pe wu ombu yi ninjing, "Min men ei Siisa motum."²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Pe enim Siisa nge epi ei Siisa ngungii. Pe nga Gos nge epi ei Gos ngungii," pa nim.²⁶ Wumb pei mulnjung konu ete, ek neng kin, Jura wu num ombu, kunum endi eim ambii gii ningii pinerim. Eim ek nipi, orung kindim ek ei, piik noman embin tang kin, ek nik orung kindngii pinerang kin, gupu mum to mulnjung.

Wumb Kolk Nga Konj Motmun Nik, Jiisas Kii Sinjing

(Masyu 22:23-33, Mak 12:18-27)

²⁷ Pe wumb kolk nga konj tonu piinarik piitmin wumb titap kombur ok, ek yi nitmin. "Wumb kulnjung wumb ei nga konj tonu punerngii," nitmin wumb ombu, Jiisas kii sik yi ninjing, "Ek mon wu, Moses lo ek endi yi pulutum. 'Pe wu endi amb sipi, motpu kin, kutmba ei, eim ambim kangit endi mulerim kin, eim nge angim amb ei simba. Sipi kin, eim angim nge kang ambii mengpi simba.'²⁹ Pe wu endi eim angim not angit orung nga tał mulnjung. Wu kumna amb sim ei, kangit endi mingnari kin, kultum.³⁰ Nga angim amb ei sim kin, eim kutum ku.³¹ Kutang kin, nga angim endi sim ei ku, wu ni kutum. Yi mit, wu angit orung nga tał pei, amb endeim minj sik kolk, yi minj er puk. Wu angit orung nga tał pei ok, kangit endi mingnari kin, kolk poru ninjing.³² Nga ekii se, amb ei eim mendpit kultum ku.³³ Pe wumb kutii, nga konj tonu ongii kunum ei, amb ei, wu nii ambim mendpit mutmba? Wu angit orung nga tał, amb endeim ete sinjing ei, wu nii amb ei, wam mendpit mutmba?" pa ninjing.

³⁴ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngum, "Wu amb ni, akip kunum ete, en enim wu amb seng kin, yi enmin.³⁵ Wumb nii endi, Gos kunum ekii se kapli konj tonu ongii nimba wumb ei, noman konj kunum kunum sik mutngii wumb ei, wu amb sik erngii ei, pii pot tunatmin mon!³⁶ Nga wumb ei, nga kulerngii. Nimbit erang, Gos nge enjel motmun mit yi mutngii. Gos eim wumb ei tukpu ete, nga tonu konj sim ei, Gos eim kingam ambitam not mutngii.³⁷ Pe Moses wumb kutii ei, nga konj ok mutngii, pa yi nitim ku. Gos ok ek ka mer pot pendrim ek ei, Moses ond kembis endi dup nang kenim. Moses Gos Owundu ni, sinim kupenjpun not ni, ek yi nim. 'Eim Eiparam nge Gos; Eim Aisak nge Gos, eim

Jeikop nge Gos mołum, pa nim. ³⁸ Pe Gos ei wumb kulii ei nge Gos mon. Ba wumb ok pei konj mołmun wumb ei nge Gos. Eim ningit ełe, wumb pei konj mołmun. ³⁹ Eim ek nipi ngang kin, nga lo ek pułmun wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Ek mon wu, nim ek ka wii nin," pa ninjing. ⁴⁰ Wumb ei mund mond kulk, nga ek endi kii sik erngii, pinerim.

Gos Wu Endi Mei Mani Kindang Om Ei Nii?

(Masyu 22:41-46, Mak 12:35-37)

⁴¹ Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu kii sim, "Nimbił erang, wumb molk, Krajs Gos wu ei kindang na op wu ei, King Deipis nge miyem ende wu," pa nimir. ⁴² "Mer mon Sam ełe Deipis yi nirim,

'Sin Owundu na Owundu kanpi yi nirim, Nim na angit tundung orung mułii!' pa nirim. ⁴³ Nga ekii se, 'Nim nge opu orung wumb sip kin, nim simb ełe mani kindmbii,' pa nim.

⁴⁴ King Deipis eim Krajs Gos kindang wu ei, eim 'Owundu' nirim. Pe nimbił erang, Deipis eim miyem ende wu ninmin?"

⁴⁵ Wumb pei molk, eim nim ek ei piinjing ni, Jiisas eim ek nipi, eim nge ek se andiłmin wumb ngum. ⁴⁶ "Enim lo ek piik ełmin wumb ei, ek ningii ei, enim piik kan kun erngii! En enim konduk ełe olt endi kindik erangin kin, wumb keningii nik ełmin. En enim yi piłmin; oł ei erpin, wumb konu kułou tungii ni, wumb men ngii ełe konu ka wii keningii ni piłmin. Nga kuni owundu ei, sin sinim kumb ełe pu mułamin kin, wumb keningii ni piik, enim embe tonu kindik, yi ełmin. ⁴⁷ Pe wumb ei, en enim puk, amb wenjing kołmun amb ei, ngii konu ni, ku ni, epi ombu waning sik; ba wumb kumb ełe prei kinan er puk ełmin. Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb ombu kos owundu singii," pa nim.

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Pei Ngum

(Mak 12:41-44)

21 Jiisas eim men ngii mołpu kenim ni, wu ku sałiłmin wu ambił ngołmun wu, en enim Gos nge men ngii ku konu ełe Gos kin noman ka ku kindnjing. ² Pe eim kenim ni, amb endi wam kultum amb ei, epi endi sinałim amb, kurpu endi eim, ku kundii kembis tał, mer Gos kin noman ka piik kindnjing konu ełe, kindim. ³ Pe Jiisas eim ek nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Ya amb kurpu ei, wam kułum amb ei, eim ku kindnim amb ei, enim wumb pei eipi kindnjing ku ei, to mani kindnim. ⁴ Pe enim wumb eipi ei, enim ku pei sałim ei, enim epi wii Gos kin ka pii ngonmun. Ba amb ei, eim epi endeim sinałim; ba ei ku tu wupu ngonum. Nga eim kuni simba ku ei, sinałim, mon!"

⁵ Wumb kombur men ngii owundu ełe nik ek ninjing, "Ngii ełe kom ku mon ka wii ngunjung. Nga wu amb Gos kin noman ka epi kindnjing." Nga Jiisas ek yi nim, "Oł ei pe enim kaninmin ei, nga kis mułmba ei kunum endi simba kunum ei, ku endi tondrung peł ełe pinermba. Pei er kis erpi, konu orung orung pei eipi eipi mani kindmba," pa yi nim.

Oł Embin Tui Tonu Omba Jiisas Yi Nim

(Masyu 24:3-14, Mak 13:3-13)

⁷ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Ek mon wu, kunum nenj epi ei tonu omba? Epi ei omba kunum oł endi erang kin, sin kenmin kunum ei, mandi omba, min mon?"

⁸ Jiisas eim ek yi nim, "Enim kan kun er mułngii! Wumb kombur ok, enim kin ek kend to ngungii. Ngok kin, wumb pei ok, na embe ei singii. Sik kin, yi ningii, 'Wu ei na ond kunum mandi enim.' Nik kin, yi erngii; ba enim ningii ek ei piik, pungii konu ekii se punerngii, mon!" pa nim. ⁹ "Wumb tiłap kembis tuk ełe, en enim nginmał enim ningii, ku. Nga wumb tiłap pei konu orung orung pei opu owundu enim nik erngii ei, enim piingii; ba enim mund mong tunerngii mon! Oł ombu ok tonu omba; ba kunum poru nimba kunum ei, sikir tonu onermba," pa nim. ¹⁰ Jiisas eim wumb kanpi ek nipi ngum, "Pe wumb tiłap endi pupu kin, wumb tiłap endi kin ermba. Pe wu king endi nge tiłap ei pupu kin, king endi nge tiłap ełe opu erngii. ¹¹ Pe konu kopu owundu tonu omba; nga konu kombur kumb kuni owundu sepi kin, wumb ening owundu pimba ku. Nga kupu muł ełe keningii ni, muł ei owundu erpi, oł kanim kanim erang kin, enim mund mong erngii. ¹² Ba epi ombu tonu onerang kin, enim wumb ok, enim ambił gii nik kin, oł embin tui kanim kanim erngii. Erik kin, enim sik sipik, men ngii ełe kos piik kin, nga enim sik, kan ngok, yi erngii ku. Yi erik kin, enim na embe ambił to mani kindmin ni erngii nik sipik, king ngii konu ełe gapman mułngii konu ełe, enim sipngii," pa nim. ¹³ "Yi erngii kunum ełe, enim na ek ka ni tor kindngii.

¹⁴ Kunum ełe en enim noman ełe, piik dinga erik kin, nga nipe ek endi ok ni orung kindmin ni, yi piinerngii mon! ¹⁵ Na nam ek enim ngamb ek ei, keimi ni piik, ni tor kindngii. Enim kin noman ka ngop ermbii, nim. Enim nge opu orung wumb ei, enim ek tok kindik, enim to mani kindmin ni erngii ei, kapłi enermba. Na enim nip ngunj ek ei, kapłi dinga pimba. ¹⁶ Arnim manim ni, angnim ni, miyem ende wumb ni, puł wumb ok, enim nge opu orung wumb kin ngungii. Ngok kin, kombur en enim mułngii wumb ei, kombur to kundngii ku.

¹⁷ Pe wumb pei enim kin popuł kis singii ei, nimbił erang enim na embe ambił tonu kindngii. ¹⁸ Gos epi ei piinerim kin, enim nge peng enjin ei, endi am punermba mon. Gos wumb pei noman tuk piinim ku.

¹⁹ Kunum kunum en enim dinga kind er mulnjung kin, kapłi en enim noman konj mendpił singii.

²⁰ "Ba enim molk kinangin kin, opu wumb ok Jerusalem konu owundu ełe orung orung onjung kin, enim pii poł tungii ei, Jerusalem konu ełe owundu ni, konu er kis mundngii kunum ei, mandi enim ni piik mułngii," pa nim. ²¹ "Kunum ełe, wumb Jura konu ełe mołmun wumb, ei sikir puk kin, tonu komung ełe pungii. Nga Jerusalem konu ełe owundu tuk mołmun wumb ei, tungu puk, konu eipi eipi simba konu ełe pungii. Nga wumb konu orung orung ełe torung mołmun wumb ei, nga konu ełe tuk punerngii. ²² Kunum

ete, of kis etmin wumb ei, Gos wumb ombu kin kumep ngumba ei, mer Gos mon ete palim ek ei, pei keimi pimba. ²³ Kaimb kunum ete, amb kangit am ngopu mutmba min, kangit mutang mutmba amb ei, kaimb er mutngii! Of embin tui ete, konu orung orung tonu wang kin, Gos eim popu sim mit ei, eim wumb ombu kin kos erpi ngumba. ²⁴ Wumb ei tui pei nopo poru nimba. Nga opu orung wumb ok, kan ngok, konu eipi orung orung pei kindngii. Wumb titap eipi simb ei, Jerusalem konu ete kembngii. Yi er mutangin kin, wumb titap eipi kunum ei, Gos to mundum kunum ei, poru nimba," pa nim.

Gos Kindmba Wu Ei, Wu Kingam Omba

(Masyu 24:29-31, Mak 13:24-27)

²⁵ "Nga tonu mut ete eni ni, kanjip ni, oi ombu, of kanim kanim erngii. Mani mei ete konu orung orung, wumb en enim, of embin tui peng mutangin kin, ep not topu, gur gati nipi ermba ei, wumb piik mund mong erngii. ²⁶ Wumb pei en enim mei ete tonu omba ei, noman embin to piingii. Pe wumb kutmun ni piik kin, noman pepi kun enerang mutngii. Nimbit erang tonu mut ete oi ni, kanjip ni ombu, olup, ermba. ²⁷ Of ete tonu wang kin, molk keningii ni, Gos kindang opu mei wu kingam tetim ei, eim kupu pet ete omba. Opu kin, eim dinga owundu peng kin, nga eim titang owundu ka wii ei, erang kin omba. ²⁸ Nga ekii se, of ombu tonu wang kin, enim kunum ete angk, en enim peng kan tonu kanik er mutngii. Nimbit erang, sinim kis mutamin kin, of embin tui tonu orum ei, Gos sinim pa-ki tumba nge kunum ei, mandi erang orum," pa nim.

Ond Pik Ei, Konu Eni Ba, Min Kumb Tumba Ei, Andan Totum

(Masyu 24:32-35, Mak 13:28-31)

²⁹ Nga Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu kin, yi nim. "En enim ond mong pik kanik kin, nga ond eipi pei kanik erei!" pa nim. ³⁰ "Pe enim kinangin kin, ond ei, ongu konj topu nim kin, konu eni owundu ba, enim nik, yi piingii. Akip kunum ei kuni mong pot tonum. ³¹ Yi mit, enim of ombu kinangin yi mit erpi nim kin, en enim piingii. Gos sinim tep er mutmba kunum ei mandi omba, enim ni piingii!" pa yi nim.

³² "Na ek keimi nip enim ngond. Wumb kunum ete wumb konj mutngii kunum, ei epi ombu tor omba. ³³ Mut kin mei poru nimba; ba na ek ei poru ninerm-
ba," pa yi nim.

³⁴ "Ba enim kan kun er mutngii! Mon pim kin, enim not kunum kunum nok wulu pang kin, en enim molk, ngenj epi ete noman piingii; ei mon! Pe enim noman ka peng mulenjing kin, Gos kindmba wu ei, wu kingam omba kunum ei, sikir tor omba. Eim omba ei yi mit; kung min, kei endi, karip tan sikir pupu kin, kei min, epi mondnum mit, yi sikir omba. ³⁵ Epi ei tonu omba kunum ei, wumb motmun konu ete orung orung pei tonu omba. ³⁶ Kunum kunum en enim kan kun er mutngii! En enim Gos kin kunum kunum prei er mutangin kin, Gos enim dinga ngumba. Ngang kin, of

embin tui enim kin tonu ombii ni ermba; ba enim pii gii nik, dinga pimba. Peng er molk kin, wu kingam Gos mei mani kindrim ei, kumb ete engingii," pa nirim.

³⁷ Kunum kunum Jiisas wumb pei sipipi, Gos ngii owundu ete, wumb ek nipi ngopu, yi etim. Ba emii peng, eim pupu, komung Olip ete motutum. Motpu or pepi kin, Jerusalem konu men ngii orung om. ³⁸ Nga wumb en enim ngii konu pek, kupiiring ok Gos ngii owundu ete Jiisas nge ek ka piitmin.

Juras Ek Dinga Nipi, Jiisas Sipi Kin, Noman Pim Wumb Ngum

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Jon 11:45-53)

22 Pe kunum endi bres yiis punenim kunum ei, kuni owundu, 'Pasopa,' nitmin kunum ei, mandi erim. ² Pe kutma katitmin owundu ni, lo ek piitmin wumb ni, en enim wumb pei muljung ei, mund mong tunjung. Mutangin kanik kin, en enim yi ninjing, "Sinim Jiisas koi erpin kin, er to kundmun, mit nenj?" a ninjing.

³ Pe Seisen Juras noman ete tuk pum. Nga Juras eim 'Eskeriyas,' nitmin. Jiisas eim nge ekii sitmin wumb ende wu engki nga ta, ei nge wu. ⁴ Pe Juras eim pupu, kutma katitmin owundu kin, men ngii ete tep motumun wu ombu ni, kanpi nim. Eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge er endim. ⁵ Yi ngang kin, wumb en enim ka piik, ku nin epi sik kin, wu ei ngumun, ninjing. ⁶ Pe Juras eim kapli nipi, eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge, kanpi endim. Eim kunum endi motpu kenim ni, wumb pei Jiisas kin mulenjing.

Jiisas Kin Ekii Sinjngit Wu Ta, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjngit.

(Masyu 26:17-25, Mak 14:12-21, Jon 13:21-30)

⁷ Pe kunum ei, bres yiis punerim kunum ei, tonu wang kin, wumb kung siipsiip wa, endeim ni, to katitmin ei, 'Pasopa' pa nitmin. ⁸ Pe Jiisas eim Piisa kin, Jon tet konu endi ete kindpi yi nim, "Etip puku kin, 'Pasopa,' kuni er kun erangit, sinim kuni numun," pa nipi kindim. ⁹ Wu ta eim kankit, yi ninjngit, "Nim piin! Sit konu jiti er kun ermbit?" ¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, "Etip konu owundu ete tuk pangit kin, wu endi not ming endi sipi, tu wumba konu ete, ekii se puku kin, wu ei ngii jiti nirik ba, konu ete, etip nirik pungut. ¹¹ Pe etip ngii ei, arim mutmba ei, kankit ningit, 'Ek mon wu ek yi nim, Na nge ek se anditmin wu engki nga ta ei kin, kuni numbii palting ete, jiti satim?' ¹² Yi nengit kin, wu ei eim ngii tondrung ete palting owundu endi satim ei, ngang kin, etip sinim kuni 'Pasopa' er kun er singit," pa nipi kindim. ¹³ Wu ta ni punjngut. Puku kin, kenjngit ni, Jiisas nim mit yi kenjngit. Kankit kin, kuni 'Pasopa' nungii nge, er ka enjngit.

Jiisas Kin Ekii Sinjngit Wu Ta, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjngit.

(Masyu 26:26-30, Mak 14:22-26, 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Pe kuni nungii kunum seng kin, Jiisas ni, eim er se anditmin wu kin, tonu pet ete molk kin, kuni nok muljung. ¹⁵ Kuni nok molk kin, Jiisas yi nim, "Na ek keimi

nind. Na enim kin kuni 'Pasopa' endi nop moŕ ei, na ka piind. Ekii se ngenj kumbii simbii. Nimbiŕ erang 'Pasopa' kunum nga simba ei, na enim kin, kuni endi nunermbii, mon! Nga Gos sinim tep er muŕmba kunum ei, peni eŕe wang kin, oŕ ei ek keimi pimba," pa nim. ¹⁷ Eim ming kap noŕ wain endi sipi kin, Gos kin prei erim. Nga eim yi nim, "Enim noŕ wain ming kap ei, endeim endeim ni nui!" nim. ¹⁸ "Na ek keimi nind. Akip min ekii se, mering pei, na ond mong noŕ wain ei nunerngii mon! Nga Gos sinim tep er muŕmba kunum ei tonu omba," pa nim. ¹⁹ Nga bres sipi kin, Gos kin prei erpi, ngopu kin, Eim bres engin tum. Topu kin ek yi nim, "Bres ei na ngenj miŕ moŕum. (Na ngenj ei enim paki tond; enim nok kin, na kin piik er muŕngii! ²⁰ Nok poru nengin kin, nga yi miŕ ku erpi, ming kap endi, ond mong noŕ wain muŕum ni sipi, yi ku erang kin, nok poru nengin kin, yi nim; "Noŕ wain ei, enim kin oŕ konj endi erip ngond. Yi miŕ enim Gos nge wumb nanim kin, tep to moŕpun, o ende punmun. Nga ming kap ond mong noŕ wain muŕum ni, sipi kin, yi ku erim. Erpi kin, yi nim; ming kap ond mong noŕ wain ei, na enim kin kondrak konj endi end ei, na miyem miŕ peng kin, enim kin paki to ngond.)

²¹ Ba wu endi na sipi kin, wumb opu orung wumb angit eŕe pendmba ei, akip siŕ kuni ende nopuŕ kin, peŕ eŕe ende moŕmbuŕ, wu ei minj. ²² Wu ei, mei mani opu wu kingam pim ei, Gos eim noman piim miŕ yi erim. Ba wu ei wu kingam sipi kin, wumb opu orung wumb ngumba wu ei, na kaimb sind," pa nim. ²³ Jiisas eim ek yi neng miŕ, wu ombu en enim endeim endeim ni, ek nik, kii sik, piik piik enjing. Erik kin, "Sinim kin wu nii endi oŕ ei ermba?" enim yi kii sinjing.

²⁴ Pe eim nge ek se andiŕmin wumb molk kin, ek miŕ enjing. Erik kin, yi ninjing, "Sinim moŕmun konu eŕe, wu nii owundu moŕum?" ²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngum, "Wumb king eipi ei konu eipi eipi moŕmun ei, king en enim noman dinga peng kin, king owundu molk wumb tep erik, wumb yi miŕ ninjing. Nga en enim embe eŕe oŕ ka erik, wumb ngok eŕmin. ²⁶ Ba wu endi, wu num muŕmbii nipi ermba wu ei, wu kongun wii miŕ muŕmba. Nga wu noman peng wu owundu muŕmbii ni piimba wu ei, kongun wu miŕ, enim paki topu ngopu kin, kongun erpi muŕmba. ²⁷ Wu nii endi wu owundu moŕum? Pe wu kuni kaŕpi tu wuŕum wu ei, min tonu peŕ eŕe moŕpu kin, kuni noŕum wu ei min? Nga en enim yi ku ni piik, kuni peŕ eŕe moŕpu kin, kuni noŕum wu ei mendpiŕ. Ba na enim moŕmun konu eŕe tuk moŕup kin, kongun wu miŕ, enim paki top moŕ," pa nim.

²⁸ "Epi kanim kanim oŕ embin tui na kin tonu onum kunum ei, enim na wak tunenjing; ba enim na kin muljung. ²⁹ Na nge Ernan sinim tep er kanpi moŕum, Eim noman dinga ei na ngum. Akip na noman dinga ei, enim ngamb kin, enim muŕngii," pa nim. ³⁰ "Nam enim tep er muŕmbii noman dinga ei, enim kuni peŕ seng kin, nok muŕngii. Pe enim ok, King miŕ molk, Esrel wumb engki nga taŕ, wumb tiŕap ei kin, kos piŕmin wu miŕ, muŕngii."

Piisa Nim Nam Buŕ Ngunjii, Nipi Jiisas Yi Nim

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Jon 13:36-38)

³¹ "Saimon! Saimon! Nim piikin; pe Seisen eim enim kin kuni mong wiis eŕmin oŕ ei miŕ, enim kin yi ku ermba. Ei eim enim kin mok topu wumb dinga moŕaŕmin wumb nin, nga dinga moŕmun wumb, kapŕi kongun erpi sipi, eim andŕam eŕe kindmbii ni ermba ei, dinga miŕ moŕaŕmin kin, wumb wii miŕ moŕmun. ³² Ba na prei erip kin, nim Saimon paki tunj eŕe nge nim pii gii ei, dinga pimba. Ekii se nim noman ak tokun orung on kin, ninim angnim noŕ paki tunjii," pa nim. ³³ Piisa ek yi nim, "Owundu, na er kun er moŕ. Nim kin kan ngii eŕe ouni biŕ; nga nim kulnjii ei, na er kun er moŕ, na nim kin ouni kuŕmbuŕ," pa nim. ³⁴ Jiisas ek nipi yi nim, "Piisa, na nim kanip nind. Akip kunum eŕe epi peng kin, kei kultu wii tunenerang kin, nim ek kunum tekliki ninjii, 'Na wu Jiisas ninmin, ei na kinaŕ!' pa ninjii."

³⁵ Pe Jiisas ek yi nim, "Ok na enim kindinj ei, enim ku ni, kon ni, simb su ei sipnerei! Kunum ei, enim epi endi simin ni piinjing min mon?" Pe en enim yi ninjing, "Sin oŕ endi yi enerim mon." ³⁶ Enim Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Pe enim tuk moŕmun wu endi ku kon pimba ei simba. Nga kon yi ku. Wu endi tui kepŕi sinerim kin, eim kon takis ei sipipi, ku sipi, tui kepŕi top ermba. Erpi kin, tui kepŕi simba," pa nim. Pe wumb yi ninjing, "Owundu, nim ya kan! Sin tui kepŕi taŕ saŕim." Eim yi ni piim, "Enim na ek ei pii poŕ tunenjing. Eim yi nim, 'Ek ei kapŕi poru nim,' pa nim. Na enim kanip nind, Gos ek ok puŕum yi nirim, 'Enim oŕ kis eŕmin wumb miŕ, eim kuŕou tum,' pa nim. Nimbiŕ erang ek ei, na nind miŕ, keimi tonu omba. Gos mon eŕe na ek nim ek ei, akip keimi tonu onum."

Gesemanii Konu Eŕe Jiisas Prei Erim

(Masyu 26:36-46, Mak 14:32-42)

³⁹ Jiisas eim anda pupu, tonu komung Olip eŕe, ba pum ei, eim kunum kunum prei erpi, yi eŕim. Oŕ ei erang miŕ, eim nge er se andiŕmin wumb ombu, ekii se punjung. ⁴⁰ Pe eim konu eŕe opu kin, ek nipi er se andiŕmin wu ombu ngum, "Enim prei erangin kin, epi kis endi erangin kin, kenmbii nip tonu omba epi ei enim kin onermba," pa nim. ⁴¹ Pe nga eim wu ombu mondpu kin, eim konu eipi mandi pum. Pe eim simb gopsing pii poŕ moŕpu kin, prei erim. ⁴² Jiisas eim wumb epi kis kanim kanim eim kin tonu wang kin, eim arim kin ke nipi, ek ekin yi topu nim. "Arnan! Nim na ming kap embin tui ei, na numbii ni piin kin, ninim noman eŕe sinjii. Ba nim na noman eŕe, nim ekii sinenjii mon. Ninim noman eŕe piikin enjii," pa nim. ⁴³ Jiisas eim Gos kin prei er muŕang kin, pe tonu epin konu eŕe enjel endi mani opu kin, eim dinga ngum. ⁴⁴ Jiisas eim noman embin kis piipi kin, eim prei dinga erpi muŕang kin, eim kurun ei, miyem miŕ opu, mei eŕe mani pum.

⁴⁵ Pe eim prei er pendpi angpi kin, eim ek se andiŕmin wumb muljung konu eŕe pum. Pupu kenim ni, or pinjing kenim ni, en enim noman embin tang kin, piik pinjing, kenim. ⁴⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Enim

nimbit erang, enim or palmin? Enim konj kind, angk prei erei! Mon pim kin, of kis endi enim kin tonu omba," pa nim.

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum
(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Jon 18:3-11)

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi mutang kin, wumb tilap owundu endi onjung. Wu endi Juras nitmin wu ei, Jiisas nge ek se anditmin wu engki nga taf tuk motmun wu endi eim kumb se om. Eim mandi opu kin, Jiisas kin kumb gupu to numba nge om. ⁴⁸ Ba Jiisas ek nipi Juras ngum, "Juras, nim wu kingam ei, nim eim gupu to nokun sikin kin, opu orung wumb ngunjii min?" ⁴⁹ Jiisas eim nge ek se anditmin wumb molk, kenjing ni, of ei tonu omba enim nik, Jiisas kanik kin, yi ninjing, "Owundu, sin tui kepil sipin kin, wumb ei tumun, min mon?" ⁵⁰ Yi nik kin, wu endi tui kepil tang kin, kulmaf kalitmin owundu nge kongun wu ei, eim nge kom orung angit tundung orung, kilip topu mani om. ⁵¹ Ba Jiisas kanpi yi nim, "Mon! Of ei si kindei!" pa nim. Yi nipi kin, wu ni kom ete embitang kin, kom ni, nga ok pim mit, pim.

⁵² Pe Jiisas ek nipi, kulmaf kalitmin owundu ombu ni, men ngii owundu ete tep motmun wu ombu ni, wumb num pei, wumb eim ambil gii ningii nge ok wumb ei, Jiisas yi nim, "Enim tui nin, kepil epi ei sik kin, tu wunmun ei, enim waning wu endi tungii nge onmun min?" ⁵³ Na enim kin kunum kunum men ngii owundu ei motmun. Ba enim na peng ete, enim angit embilamin, mon. Ba akip kunum ei, enim kunum seng enmin. Akip Seisen emii ete motpu kin, epi kis elim ei nge, dinga akip tor onum," pa nim.

Piisa Ek Yi Nim, "Na Jiisas Ninmin Ei, Na Kinaf."
(Masyu 26:57,58,69-75, Mak 14:53,54,66-72, Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Jiisas eim ek nipi poru neng kin, wumb ombu eim ambil gii ni sipnjing. Pe wumb ei, eim sipi kin, kulmaf kalitmin owundu ngii konu ete tuk sipnjing konu ete, Piisa eim ekii se pum. Pupu kin, konu turii mit motpu, kan mutum. ⁵⁵ Ngii owundu kung gui tukrung ete engim konu ete, dup kalk muljung konu ete, Piisa tep to muljung ku. ⁵⁶ Kongun amb endi motpu kenim ni, Piisa eim dup ete mutum kenim. Amb ni, eim kanpi kin, yi nim, "Wu ei, Jiisas kin tep to motum wu," pa nim. ⁵⁷ Ba Piisa ek nipi, "Mon!" pa nipi yi nim, "Amb, wu ei, na kinaf!" ⁵⁸ Ekii se nga, wu endi Piisa kanpi kin, yi nim, "Nim eim nge tilap ende," pa nim. Ba Piisa yi nim, "Kawukeiya! Na mon!" ⁵⁹ Motang kin, nga ekii se, wu epi endi pupu yi nim, "Keimi mendpit, wu ei, eim kin tep to anditmin wu. Eim Galilii konu ete wu," pa nim. ⁶⁰ Ba Piisa ek dinga nipi ngopu, yi nim, "Wu, nim nin ek ei, na pii pot tunand." Piisa eim ek yi nipi mutang kin, kei kultu wii tum. ⁶¹ Pe Owundu eim ak topu, Piisa kenim. Pe Piisa eim piim ni, Owundu ek endi eim kin nirim ek ei piim. Ek ete nge, eim kei kultu wii tunermba kunum ei, nim yi ninjii, "Na Jiisas kinaf, pa nikin, kunum tekliki enjii," pa nirim. ⁶² Pe Piisa eim tor pupu, ke dinga wii nim.

⁶³ Wumb Jiisas ambil gii nik, ek ngok, kepil tok enjing. ⁶⁴ Pe wumb Jiisas eim ningit ete, alap pandi to pendik, kepil tok, yi ninjing. "Pe nim ek ni tor kinditmin wu mendpit min mon; ek ni! Wu nii nim kepil tonum ei, ninjii," pa ninjing. ⁶⁵ Wumb ek kis kanim kanim nik, eim kin ngunjung.

Kaunsil Wumb Ningit Ete Jiisas Kos Enjing
(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Jon 18:19-24)

⁶⁶ Ekii se konu eni tang kin, Esrel wumb num ei ni, lo ek piitmin wumb ni, ek kengip totmun wumb ni, Gos kin kulmaf kalitmin wumb ni, ok kulou tok molk kin, Jiisas sik sipik, kaunsil mutum konu ete sipik, yi ninjing. ⁶⁷ "Nim sin kan kin, 'Na Gos er salim wu kindang, Krai,' pa nitin, ei keimi min mon?" Pe Jiisas ek nipi ngopu, yi nim. "Na enim kanip nimbit; ba enim pii gii ninerngii. ⁶⁸ Nga na enim kin ek kombur kii simbit nim kin, enim na ek ei ni orung kindnerngii, palim. ⁶⁹ Ba pe ekii se, kunum kunum mei mani opu wu kingam ei, eim Gos angit tundung ete mutamba konu ei, Gos eim dinga wii salim," pa nim. ⁷⁰ Pe wumb yi ninjing, "Nim ek ei nin ei, nim Gos kingam motun min?" Pe eim ek yi nim, "Enim ninmin ek ei, na mendpit." ⁷¹ Nga wumb en enim yi ninjing, "Sinim nipe ek nga nipin kii simin?" Eim gupu ete, ek ei ninim, sin sinim piinmin, ei poru!"

Pailos Kumb Ete, Jiisas Kos Enjing
(Masyu 27:1-2, 11-14, Mak 15:1-5, Jon 18:28-38)

23 Yi nik kin, wumb pei eim sipik, Pailos mutum konu ete sipnjing. ² Pe kos piingii nge nik, eim kin ek yi ninjing. "Sin wu ei kenjpin ni, eim sin wumb tilap ete, elim of ei, eipi erpi elim. Pe eim sin ku takis Siisa ngotmun ei, eim mon nipi, eim 'Nam Gos kindang wu Krai nipi, nam King,' pa nipi, yi elim," pa ninjing. ³ Pe Pailos eim kii sim, "Nim Jura wumb King min?" Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi, ek yi nim, "Ninim nin mit yi," pa nim. ⁴ Pailos ek nipi, kulmaf kalitmin owundu ni, wumb pei kanpi yi nim, "Na wu ei, erim of endi kan sinand, mon!" pa yi nim. ⁵ Ba wumb ek dinga nik, yi ninjing, "Eim ek nipi wumb ngang kin, wumb eim ek piik, Jura konu ni, konu orung orung pei, mund mong elim. Pe Galilii konu ete, eim er opu opu ya ete onum," pa ninjing.

Nga Jiisas Sipik, Eros Kin Kos Enjing

⁶ Pailos eim ek ei piipi kin, wumb kii sim, "Wu ei Galilii konu ete wu min?" ⁷ Nga wumb eim kanik yi ninjing. Pe eim piim ni, Jiisas nge konu ei, Galilii konu orung ete, Eros tep elim konu ei piinim. Kapli Pailos ek ei piipi kin, nga kindang pupu, "Eros motum konu ete orung pangli," nim. Kunum ei, Eros Jerusalem konu ete mutum. ⁸ Eros Jiisas kanpi kin, eim ka piim. Nimbit erang Jiisas ek ei Eros piim; ba kunum kinan, eim Jiisas kenmbii ni piipi mutum. Eros eim yi piim, "Jiisas jep of endi erang, kenmbii," ni piim. ⁹ Yi piipi kin, Eros eim epi pei Jiisas kin kii sim; ba Jiisas eim ek endi nipi kin, orung kindnerim, mon! ¹⁰ Kulmaf kalitmin owundu ni,

lo ek piitmin wumb ei ok, mandi angk kin, Jiisas kos erngii nge, ek dinga kind ninjing. ¹¹ Eros ni, eim nge opu ond wumb ni eim ek ngok, ek kis kanim kanim nik erik, konduk ka wii endi mon kanim kanim mutum kon ei kindik kin, nga eim Pailos mutum konu ete orung kindnjing. ¹² Kumb ok, Eros eim Pailos kin opu etmbit; ba pe et etip, ek ka nikit, ende punjngut.

Pailos Yi Nim, "Ond Peri Ete Nil Tei!" Nim

(Masyu 27:15-26, Mak 15:6-15, Jon 18:39-19:16)

¹³ Pe Pailos eim kutmał katiitmin owundu ni, wu num ni, wumb pei ok kutou tei nipi, wii tum. ¹⁴ Pe eim ek nipi, yi nim, "Enim wu ei ya sik tu wunjung ei, yi ninjing, 'Wu ei sin titap ete, ek nipi wumb noman er kis etim,' nik, tu wunjung. Pe na wu ei, enim kumb ete ek nip, wu ei kii sind; ba eim enim enmin ek ei, endi neng kin, na piinand. Wu ei, of endi enerim. Sinim wu ei kin, kos ermin mit mon! ¹⁵ Nga Eros eim erim of endi enerim, mon ku! Nga ei eim orung kindang onum. Piinmin! Wu ei, of kis owundu endi erang kin, sinim kapli, eim to kundmun. ¹⁶ Pe na wu ei kepil top kindamb kin, orung pangli," nim. ¹⁷ (Ba en enim etmin of ei, yi kor owundu kunum ei, kan ngii palmin wu ei, endi tor kinditim.) Pe wumb pei wii tok kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei to kondkun, Barapas kindan kin, sin kin wangli!" ninjing. (Barapas eim konu owundu ete gapman kin opu erpi, wu endi to kundrum. To kundang kin, Barapas sik kin kan ngii pendik.) ²⁰ Pailos wumb nga kanpi, ek yi nirim, "Wu ei Jiisas, eim orung kindamb, ba," ni piim. ²¹ Ba wumb wii tok, nga yi nik, "Ond peri ete, to kond!" Wumb pei yi ku ninjing. ²² Pe Pailos nga kunum ei ngang kin, kunum tekliki mit nim, "Nimbit erang, wu ei nipe of endi erim? Na eim of endi erim min, nip kurunj; ba of endi erang kin, tumun ei kapli; ba, mon!" nim. "Yi piip kin, wii kepil top kindamb, ba," pa nim. ²³ Ba wumb dinga puk, ek dinga nik, wii dinga tok, "Ond peri ete kutangli!" ninjing. Pe wii ek dinga nik, Pailos nim ek ei, to mani kindnjing. ²⁴ Wumb ek yi nengin kin, Pailos wumb kanpi, yi nim, "En enim dinga kindik, 'Wu ei tumun,' ninmin ei, wu ei, en enim sipik, tei! Na mon minj!" ²⁵ Wu ei, gapman kin opu erim ni, wu endi to kundmun nik, sik, kan ngii pendik, wu ei, wu amb pei si orung simin nik. Pe Pailos mani wu endi ei kindan, "Wangli," nik. Pe Pailos Jiisas kindang wang kin, wumb sipik.

Jiisas Ond Peri Ete Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Jon 19:17-27)

²⁶ Pe opu ond wumb Jiisas sipik kin, wu endi ambil giin nik wu ei, embe Saimon. Saimon ni wu ei, eim Sairiini konu ete wu. Wu ei opu, konu owundu ete tuk bii ni erang kin, wumb ond peri ete tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei pindang ete pindangin ko wupu kin, Jiisas pum konu ete ekii se pum.

²⁷ Pe wumb ke nik, kaimb kulk, puk kin, Jiisas pum konu ete ekii se punjung. ²⁸ Ba Jiisas ak topu amb kombur kanpi kin, ek yi nim, "Enim Jerusalem konu ete amb! Enim na kin piik ke ninerei! Ke ningii pim kin, en

enim nge kangit ei piik ke nik kin, en enim nge piik ke ningii," pa nim. ²⁹ "Piinmin! Ekii se ek endi tonu omba ei yi pimba. 'Amb kangit mengnarik amb ni, kangit mengnenjing amb ni, amb am ngunenjing amb ni, amb ombu pei ka piingii.' Nimbit erang kunum ei, wumb muljung kin of embin tui enim kin tonu omba. ³⁰ Tonu om kunum ete wumb kombur komung ete ek yi ningii. Enim komung ombu mani ok kin, 'Sin tei!' nimin. Nga komung kembis kembis ombu yi ku, 'Sin to pandi tei!' nimin. ³¹ Yi mit erang enim of ei ond konj ete enmin; ba nga ond kutii ete enim nimbit of erngii?" Jiisas eim ek yi nim, "Ei of konj ei tonu wang kin, enim kaninmin," pa yi nim. "Nga ekii se ond kutii ei, mering ekii se of ei enim na kin piik mutngii wumb ei, of yi tonu omba ei, enim nimbit of erngii?" pa yi nim.

³² Wumb eipi tał tu wunjung wu tał, of kis etmbit wu tał, Jiisas tok, wu tał ouni tungii nge enjing, enjing. ³³ Pe wumb konu endi ete tor punjung konu ei, embe 'Wumb peng embil' konu ei yi nitmin. Nitmin konu ete, Jiisas ond peri ete tok, wu tał of kis etmbit wu tał, nil tunjung ku. Wu endi Jiisas angil tundung orung peng kin, nga wu endi angil taring orung pim. ³⁴ Jiisas ek nim, "Arnan, nim piin, wumb en enim of kis en enim ei pii pot tunarik enmin. Kapli nim wumb of kis ei kil ngunjii," pa nim. Pe Jiisas konduk ni alap epi ei wumb ku kembis mit epi ei kinjmał erik kin, konduk ei simin nik enjing. ³⁵ Wumb molk, kanik muljung; ba wumb peng pim wumb ei, en enim ek ngok yi ninjing. "Eim wumb eipi paki topu yi etim. Pe keimi Gos eim Krai telim wu ei, kindang opu, wumb paki topu etim pim kin, kapli akip ei eim paki topu, ond peri ete si kindpi, mani omba," yi ninjing. ³⁶ Opu ond wumb ei kin ek ngok, yi ninjing ku. Yi erik kin, mandi ok, epi kumbii etim epi ei, sipi ngumun ninjing. ³⁷ Pe ek ngok kin, yi ninjing, "Nim keimi Jura wumb nge King pim kin, kapli ninim paki to!" ninjing. ³⁸ Ond peri ete, tonu eim peng ete, ek mon endi yi pulnjung, "Wu ei, Jura wumb ei nge King," pa nik pulnjung.

³⁹ Epi waning etmbit wu kis tał tuk wu endi, Jiisas kin ek yi nirim. "Nim Krai Gos kindang tetin wu ei min? Kapli ninim paki tokun kin, sil kin ouni paki tunjii ku!" pa nim. ⁴⁰ Ba wu eipi endi orung pim wu ni ek ei piipi kin, wu ek nim wu ni, ek ngum, "Nim ngenj kumbii sin mit wu ei yi ku sinim. Ete nge nim Gos kin mund mong tunan min? ⁴¹ Wumb siłip to kondunmun ei, siłip mong sinjpit ete to kondunmun. Ba ya wu ei, eim of kis endi enerim konu ei tonmun," pa nim. ⁴² Pe wu ni ek yi nim, "Jiisas ekii se, nim wu King dinga owundu mutun kin, na piinjii," pa nim. ⁴³ Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Na ek keimi nind, akip kunum ete mendpit, nim na kin Gos nge konu ka wii ete ouni mutmbut," pa nim.

Jiisas Kutum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Jon 19:28-30)

⁴⁴ Pe konu eni beli seng kin, Gos eni pandi topu erang kin, konu orung orung emii mit pepi pang kin, pou mit neng kin, emii pim ei poru nim. ⁴⁵ Pe mendpit alap ka wii endi, Gos ngii owundu ete, pim alap ei, tuk

kitip topu, orung orung taʔ pim. ⁴⁶ Jiisas ond peri eʔe pepi, ek dinga nipi yi nim, “Arnan, na noman tuk ei, nim angit eʔe kindim,” nipi eim kuʔum. ⁴⁷ Pe opu eʔmin wumb ei, tep eʔim wu ni, kanpi kin, Gos nge embe ambil tonu kindim. Kindpi yi nim, “Keimi mendpiʔ, wu ei, wu oʔ kis endi enaʔim.” ⁴⁸ Pe wu amb pei pei ok, enim miʔ kenmin nik onjung. Ok molk, kenjing ni, epi keimi peng kanik, en enim kaimb sik, pepiʔ eʔe tok, nga orung punjung. ⁴⁹ Pe Jiisas nge wu puʔ ombu pei ni, Galilii konu eʔe amb kombur kin, ekii se ok, turii angk, epi kis ei Jiisas kin tonu wang kin, ei kanik mulnjung.

Jiisas Nge Ngenj Ei Sipik, Kom Ku Tukpu Endi Eʔe Pendnjing.

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Jon 19:38-42)

⁵⁰ Pe wu endi multum wu ei, eim embe Josep. Wu ei konu owundu eʔe multum konu ei, Jura wumb moʔuʔmun konu eʔe, embe ei, ‘Arimasiya,’ pa niʔmin. Wu ei, wu kaunsil moʔuʔum wu ei, oʔ ka eʔim wu. ⁵¹ Wu ei eim kaunsil eipi ek niʔmin, oʔ kis eʔmin eʔe, ekii sipi enaʔim. Eim Gos konu sinim tep er moʔum konu ei, ekii se peni eʔe wang kenmbii nipi, minj kui er moʔuʔum. ⁵² Wu ei Pailos kin pupu, “Jiisas nge ngenj ei simbii,” pa nim. ⁵³ Pe Jiisas ngenj sipi, mani tu wupu, alap kuru endi sipi, pandi tum. Topu sipipi kin, tukpu endi eʔe mani kindim tukpu ei, kom ku owundu endi tunduk sik, eʔe ok wu endi tuk kindnaʔmin, eʔe kindim. Kindim tukpu andiʔim eʔe ku owundu ondu eʔe ngunjung. ⁵⁴ Kor kunum ei, tonu omba mandi enim ei, kunum ka wii kunum ei er moʔuʔmun.

⁵⁵ Amb ombu Galilii konu eʔe si kindik, Jiisas kin ok, nga Josep purum konu eʔe ekii se puk. Puk kin, Jiisas tukpu to pendik miʔ, kenmin ni punjung. ⁵⁶ Kanik poru nik kin, en enim ngii konu eʔe orung puk. En enim kopung ka wii ni, epi muru ka toʔum epi ei, er kun erik kin, Jiisas ngenj eʔe kopung ei kindngii enjing.

Kor kunum “Kor muʔei!” nik miʔ kor mulnjung.

Jiisas Nga Angpi Konj Tonu Pum

(Masyu 28:1-10, Mak 16:1-8, Jon 20:1-10)

24 Pe kongun kunum kumna, kor ei kupiiring ok, amb ombu en enim wumb tukpu eʔe punjung. Puk kin, kopung ka wii ni, epi muru ka toʔum epi sik kin, epi ei er kun er sik, miʔ sinjing. ² Puk kin, kenik ni, ku endi pandi to pendik ni, tukpu eʔe pineririm. ³ Wumb ok wumb ni, tukpu eʔe tuk puk; ba Jiisas Owundu ngenj ei kinerik mon. ⁴ Pe wumb en enim noman eʔe piik, mund mong erik mulk. Molk kenik ni, wu taʔ konduk kuru pirim wu taʔ, eʔ eʔip mulkuʔ. Mulkuʔ wu taʔ nge konduk erang kin, wumb keningii pineririm. ⁵ Amb ombu en enim keningii pinerang kin, mani mei eʔe kan mani kanik mulnjung. Muʔangin kin, wu taʔ ek nikiʔ ngunjunguʔ; “Nimbiʔ erang enim wumb tukpu konu eʔe wumb endi konj moʔum nik kur onmun?” ⁶ Ba eim ya molatim! Eim angpi tonu pupu pum. Eim Galilii konu eʔe moʔpu kin, enim kin nipe ek nipi ngum ek ei, en enim piingii? ⁷ Eim ek yi nirim, “Wu kingam ei sipik, wumb oʔ eʔmin wumb ei ngangin kin, sipi to kundan-

gin kin, tukpu konu eʔe mani pu pepi kin, nga kunum tekliki pang kin, eim nga opu konj ba,” nirim. ⁸ Wumb ek ei piik ni, Jiisas ok ek nirim miʔ piinjing. ⁹ Wumb tukpu konu eʔe si kindik, orung punjung. Puk kin, ek nik, eim ek se andiʔmin wu engki nga endeim mulk, konu eʔe kanik nik ei, epi kenik miʔ nik, wumb eipi pei ngok yi enjing. ¹⁰ Pe Mariya Makandala ni, Jo Ana, ni Mariya Jeims mam ni, amb ombu muʔangin kin, ek ei nik, Jiisas ek se andiʔmin wumb mulk konu eʔe kanik ninjing. ¹¹ Ba wumb ei, ek ei ek wii ninmin ni piik kin, pii gii ninerik, mon. ¹² Ba Piisa angpi sikir pupu, Jiisas tukpu tuk konu eʔe kenmbii nipi purum. Pe eim sipi topu, tukpu eʔe nirik pupu kenim ni, alap mendpiʔ sim. Seng kin, eim nga orung ngii konu eʔe pupu, epi ei kenim miʔ piipi muʔum.

Emeiyas Wumb Andlam Eʔe, Wu Taʔ Jiisas Kenjingit

(Mak 16:12-13)

¹³ Pe kunum eʔe mendpiʔ, Jiisas pii gii ninjingit wu taʔ eʔ eʔip, konu endi Emeiyas ni konu eʔe punguʔ nge punjunguʔ. Pukuʔ andlam ei Jerusalem konu eʔe pupu, nga Emeiyas konu eʔe tor puʔum konu ei, angit orung nga taʔ turii miʔ saʔitim. ¹⁴ Wu taʔ andkiʔ pukuʔ kin, epi pei kenjingit miʔ ei, nikiʔ punjunguʔ. ¹⁵ Wu taʔ eʔ eʔip, ek nikiʔ, kii sikiʔ punjunguʔ ei, Jiisas eim wu taʔ onjunguʔ konu eʔe ekii se om ei kinenjingit. ¹⁶ Ba epi endi wu taʔ ningit eʔe peʔi erang kin, Jiisas kan poʔ tunenjingit mon! ¹⁷ Pe eim opu, ek nipi kii sipi yi nim, “Eʔip epi nipe nikiʔ onmbuʔ?” Eim ek yi neng kin, wu taʔ ni nikiʔ ek piinerkiʔ; kan mani kankiʔ mulnjunguʔ. ¹⁸ Pe wu endi embe Kliyopas wu ei, ek nipi orung kindim, “Wumb konu orung orung pei ok Jerusalem konu eʔe minj moʔum. Pe nim mendpiʔ Jerusalem konu epi ei tonu onum piinan min?” ¹⁹ Nga wu ei ek yi neng kin, Jiisas wu taʔ kii sim, “Epi nipe?” Wu taʔ eim kankiʔ yi ninjingit, “Epi Jiisas Naseres konu eʔe wu oʔ ei tonu om. Eim ek ni tor kindiʔim wu moʔpu kin, kongun ei nga erpi, Gos ningit eʔe ek dinga nipi wumb ngoʔum. ²⁰ Wumb peng pim wumb ni, kuʔmaʔ kaʔiʔmin owundu wumb ni, Jiisas sik sipik, kos piʔim wu owundu ngunjung. Pe kos piʔim wumb owundu ek nik piik kin, wumb kombur eim ond peri eʔe to kundnjung. ²¹ Ba kumb ok sin pii gii yi ninjpin kin, wu ei Esrel wumb kis mulnjung kin, oʔ embin tui tonu orum kin, Gos enim paki tumba nge orum. Pe nga ek endi paʔim ku. Epi ombu om ei, pe kunum tekliki kunum saʔim. ²² Akip sin amb kombur ok ek nengin kin, sin mund mong enmin. Kupiiring ok en enim Jiisas tukpu to pendnjing konu eʔe kenmin nik punjung. ²³ Ba Jiisas nge ngenj ei kinanmin nik, ok sin kanik yi ninjing. Eim kinenjpin, ba Gos nge enjel ok yi ninjing, ‘Eim konj moʔum,’ ninjing. ²⁴ Nga sin wu kombur puk kin, keningii nge punjung ei, amb ok ninjing miʔ ku ninjing. Ba eim kinanmin,” pa ninjing.

²⁵ Jiisas eim ek dinga nipi wu taʔ ngum, “Eʔip noman eʔe dinga pinaʔim min? Eʔip ek ni tor kindiʔmin wumb ek pei niʔmin ek ei eʔip pii gii ninenjingit. ²⁶ Nimbiʔ erang eʔip piinanmbiʔ? Gos Kraiʔ teʔim wu ei kindang, eim ngenj kumbii ok sipi kin, nga kunum ka seng kin, Gos

nge dinga tiŕang owundu ngang muŕmba?"²⁷ Pe eim Moses lo ek ni, ek ni tor kindiŕmin wumb nge ek ei nimba erim. Pe eim ek nipi wu taŕ ngum ei, konu orung orung Gos mon eŕe ek nipi eim mendpiŕ pa ninim ei, ek puŕe nim yi miŕ nim.

²⁸ Pe wu taŕ eŕ eŕip konu eŕe mani punjnguŕ. Pe Jiisas eim yi erpi ba nge pum. ²⁹ Ba wu taŕ eim kin ya muŕmun konu eŕe, emii pimba mandi enim, yi nengiŕ. Nengiŕ kin, Jiisas wu taŕ kin muŕum. ³⁰ Ekii se kuni nungii pendik, Jiisas eim wu taŕ kin muŕum. Moŕpu kin, eim bres sipi, Gos kin prei erpi, wu taŕ ngum. ³¹ Jiisas eim wu taŕ kin yi erang kin, wu taŕ ningiŕ pirek neng kin, Jiisas kan poŕ tangiŕ kin, nga Jiisas eim mulerim. Eim am pum. Pang kin, wu taŕ eim nga kinenjngiŕ mon. ³² Wu taŕ eŕ eŕip ek nikiŕ piinjngiŕ. "Siŕip andŕam eŕe wambiŕ kin, eim siŕip kin ek ka nipi ngum. Ngopu kin, Gos nge ek puŕe nipi ngopu erim. Kunum eŕe siŕip no-man pirek neng," yi ninjngiŕ.

³³ Wu taŕ ek yi nikiŕ kunum eŕe mendpiŕ orung pukuŕ, Jerusalem konu eŕe pukuŕ. Pukuŕ ni, wu engki nga endeim mulk. Nga en enim nge puŕ wu kombur ouni mulnjung. ³⁴ Molk kin yi ninjing, "Keimi mendpiŕ, Owundu ni nga orung om," pa nik enjing. "Eim orung om ei, Saimon eim kenim." ³⁵ Pe wu taŕ eŕ eŕip andŕam eŕe erim oŕ ei, ek poŕ tunjnguŕ. Tokuŕ kin, yi ninjngiŕ. "Eim bres ambiŕ engin topu Gos kin prei erang kin, siŕ eim kan poŕ tunjpuŕ," pa ninjngiŕ.

Jiisas Kin Ekii Sinjing Wumb Jiisas Kenjing Ku (Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

³⁶ Pe en enim ek yi nik muŕangin kin, Jiisas eim opu tuk, mii memb eŕe engim, "Enim noman ende sek ka piik kin, muŕngii!" Jiisas yi nim. ³⁷ Ba wu en enim mund mong tok enjing. Wu ombu, "Sin sinim gui endi kaninmin," ni piinjng. ³⁸ Pe eim ek nipi wumb ngum, "Nimbiŕ erang enim pukuŕ sik andinmin? Nimbiŕ erang enim noman embin to piik mulnjung?" ³⁹ Enim na simb ni angii eŕe kinei! Na mendpiŕ moŕ! Na gui mon! Gui ei ngenj na

paŕim miŕ pinaŕiŕim mon!" pa nim. ⁴⁰ Eim ek yi nipi kin, eim simb, angii pei andan topu ngum. ⁴¹ En enim ka wii piinjng; ba pii gii ninenjing. Pe en enim noman embin to piik mulnjung. Muŕangin kin, eim yi nim, "Enim kuni kopur ya saŕim min?" yi kii sim. ⁴² Pe en enim omu endi ni ngunjung. ⁴³ Pe Jiisas eim sipi, nang kin, kenjing.

⁴⁴ Eim ek nipi ngopu yi nim, "Ok, na enim kin moŕup, ek nip ngunj ei, piinjng. Moses nge ek nin, ek ni tor kindiŕmin wumb ek poŕ nin, mon Sam eŕe ek paŕim ek ei, na nge ek paŕim. Ekii se keimi tonu omba nir miŕ tonu keimi onum." ⁴⁵ Jiisas eim ek ei nipi kun erang kin, wumb Gos ek ei pii kun enjing. ⁴⁶ Pe eim ek yi nim, "Krais Gos kindang teŕim wu ei, eim ngenj kumbii sipi koŕpu; nga kunum tekliki eim tukpu eŕe angpi, nga konj tonu opu ba," nirim. ⁴⁷ "Pang kin, eim nge embe eŕe, wumb ek nik ngok erangin kin, wumb tiŕap ok, no-man ak tok Gos ek piingii. Piyangin kin, Gos wumb ombu oŕ kis kil ngumba," pa nim. "Akip enim Jerusalem konu eŕe ni, konu orung orung pei eŕe puk, kongun ei erngii," pa nim. ⁴⁸ Pe enim puk, ek ombu pei wumb kanik ningii. ⁴⁹ Enim piinmin! Gui Ka Gos ok enim ngumbii nirim miŕ, Owundu ei, akip na enim ngumbii. Ba enim puk kin, Jerusalem konu owundu eŕe muŕangin kin, tonu epin konu eŕe Gos nge dinga ei enim kin kindmba," Jiisas yi nim.

Gos Jiisas Sipi, Tonu Epin Konu Eŕe Tonu Sipim (Mak 16:19-20, Aposel 1:9-11)

⁵⁰ Eim wumb ombu sipipi, Besanii konu eŕe sipipi, eim angii tonu kindpi, noman ka ek nipi ngum. ⁵¹ Pe eim ek ka nipi ngopu muŕang kin, Gos eim sipi epin konu eŕe tonu sipim. ⁵² Wumb en enim Jiisas embe ambiŕ tonu kindik, nga Jerusalem konu eŕe orung puk kin, en enim ka ka piinjng. ⁵³ Kunum kunum Gos ngii owundu eŕe molk kin, Gos embe ambiŕ tonu kind mulnjung.

JON

Ek Konj Ei Tonu Opu Wu Tetim

1 Am kumb ok Gos nge ek ka ei Jiisas Krai se multum. Mei eneririm kunum ei eim Gos kin ouni multum. Jiisas eim Gos Mendpi. **2** Am kumb ok mendpi, Jiisas Krai eim Gos kin ouni mulku. **3** Molku, eim mendpi epi kanim kanim pei eririm. Epi endi andlam epi endi ete tonu enerim, mon! Eim erang tonu om. **4** Noman konj ei eim kin pim. Pe noman konj ei wumb tilang ngum. **5** Tilang ei wumb noman tuk emii konu tilang ngotum. Emii ei erpi tilang ete tuk onermba mon!

6 Pe wu endi tonu om; wu ei embe Jon. Gos eim wu ei nipi, kindang om. **7** Wu ei opu, ek ni tor kindmba nge om. Eim Jiisas nge tilang ei ni tor kindmba nge om; eim ek mong wumb ek ei piik, ambil gii nik, pii gii ningii nge nimba nge om. **8** Jon eim tilang ei mon, eim Jiisas nge tilang owundu palim ei ni tor kindmba nge mendpi om. **9** Jiisas eim tilang ei keimi. Eim tilang ei wumb pei ngotum. Eim mani mei konu omba eim kunum ete.

10 Gos Jiisas Krai kin mei ei eririm. Erang, Jiisas eim opu mei ete multum; ba mei wumb eim pii pot tunenjing mon! **11** Eim pupu eim nge konu pum; ba eim nge wumb tilap ei eim onum pa ninarik, eim ek ei piinenjing mon! **12** Ba wumb kombur eim ek ei piik, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing. Pii gii ninjing wumb, ei eim sipi Gos nge kingam ambitam not mutngii nipi mundum. **13** Gos nge kingam ambitam not mutngii ei wumb miyem ete mengk singii min; wumb nge ngenj ete mengk singii; min wu noman ete mengk singii ei ok Gos nge kingam ambitam not mulerngii mon. Gos eim nge wumb er mondu. Wumb ei Gos nge noman ete eim kingam ambitam not mendpi mutngii.

14 Jiisas eim mei mani opu wu tatpi Gos nipe mit motum, eim sinim anda tum eim tuk sinim kin motum. Sinim Gos nge kingam mendpi eim nge tilang owundu ei kan poru ninjpin. Eim nge tilang Gos Owundu kindang om. Jiisas eim noman kun ka ni ete kun ka mendpi; ei eim kin piki top motum.

15 Jon eim ek ei nipi eim wii dinga topu yi nim, "Wu ei ok na enim kanip yi ninj, 'Wu endi na ond konu ekii se omba wu ei, na nge Owundu. Nimbil erang na tonu onerir kunum, ei eim kumb ok multum.'"

16 Sinim wumb pei, eim nge ka wii epi pei sinmin ei eim kin piki to motum. Eim nge noman ka ei sinim kin am pei ngopu minj motum. **17** Nimbil erang, Gos eim lo ek ei Moses angit ete ngurum. Ba Jiisas Krai eim no-

man ka ngopu ni, ek keimi mendpi ei Jiisas Krai eim sin kin tonu om. **18** Wumb endi Gos endeim kinatim mon. Gos eim nge kingam endeim mendpi, ei eim mendpi Gos arim kin ouni motum. Ei eim Gos nge etim ot ei, pute ni tor kindpi sinim ngotum.

Jon Wumb Not Pendiim Wu Ek Ni Tor Kindim

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Luk 3:1-8)

19 Jura wumb molk, Gos kin kulmat katimmin wu kombur ni, Liwai wumb men ngii kongun paki tok etmin wumb ei, nik kindangin Jerusalem konu si kindik ok, Jon kanik kii sinjing, "Nim Nii?" **20** Pe Jon eim ek ei koi enerim mon. Eim ek ni tor kindpi ek dinga yi nim, "Na Krai Gos kindang wu mon!" pa nim. **21** Pe wu ombu eim kii sinjing, "Pe nim Elainga Gos nge ek ni tor kindim wu ok multum min?" Pe eim yi nim, "Ei na mon." Nga wu ombu kii sinjing, "Sin wu endi ot ekii se tonu omba ei piipi nimba wu endi omba nipin kui er mulnjpun, wu ei nim min?" Nga Jon ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei na mon," pa yi nim. **22** Wu ombu en enim yi ninjing, "Pe nim nii? Wumb si kindik ninjing ek ei nim nipin ngonmun. Pe ninim ek nikin, 'Na wu ei,' pa nen piimin," pa ninjing. **23** Pe Jon eim ek yi nim, "Enim noman tuk ete er kun erei!" Ek pute ei yi mit,

'Na wu endi eim konu wumb mulenjing konu ete wii top ek dinga nip,' yi ninim. 'Owundu nge andlam to kun erei! Ei ok ek ni tor kindim Aisaiya ot ekii se tonu omba nge piipi nirim ek ei nge nimbii ond,' pa yi nim.

24 Lo ek piitmin wumb, wu ombu kindangin Jon kin onjung. **25** Pe wu ombu Jon kii sik yi ninjing, "Nim ok wu Aisaiya ot ekii se tonu omba ei piipi nitim wu ei mon. Nga nim Krai Gos kindang om mon; nga ot ekii se tonu omba ei wu endi mon. Nga nim nimbil erang wumb not pendkin en?" **26** Pe Jon eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na not mendpi ete wumb not pendind. Ba enim motmun konu tuk ete wu endi angpi motum. Ei enim piinanmin mon. **27** Wu ei na ond konu ekii se omba; ba na nam wu ka mon, eim simb su kan ei pos kindnermbii mon. Eim ot kis min, ot embin ei na si kindnermbii, mon!"

28 Epi ombu pei Besanii konu orung not Joran ete tonu om. Konu orung ete, Jon wumb not pendpi ngum.

Jiisas Eim Gos Nge Kung Siipsiip Wał Mit

29 Jon eim topu motpu kenim ni, Jiisas eim mutum konu omba nge om. Pe Jon eim yi nim, "Ei Gos nge kingam kung siipsiip wał mit wumb kulmat katimmin eim onum kinei! Eim onum kutang mei ete wumb pei

kis kil ngumba nge onum," pa yi nim. ³⁰ "Wu ei na ek yi miñ nir, 'Wu endi ond ekii se omba; ba wu ei na nge wu owundu nir. Nimbiñ erang na minan mingneririm kunum ei, eim am kumb ok mendpiñ eim multum.'

³¹ Na nam eim pii poñ tunerir mon. Ba na op wumb noñ mendpiñ pendip ngur. Ei nge Esrel wumb Gos kingam ni piingii."

³² Pe Jon eim ek nipi tor kindpi yi nim, "Na kenj tonu epin Gui Ka kei Kurmuñ miñ ninmin miñ yi mani om.

Opu, eim kin muñum," pa nim. ³³ "Pe na nam eim piip poñ tunerir; ba Gos na kindang op, wumb noñ mendpiñ eñ pendip ngur. Eim na kin ek nipi ngopu yi nirim.

'Nim moñ kinan Gos Gui Ka ei opu, wu endi kin muñum kin, wu ei wumb Gos nge Gui Ka ei, wumb noñ miñ pendpi ngumba.' ³⁴ Pe na nam kanip poru nip, ek ei nip, tor kindinj. Ei Gos kingam mendpiñ," Jon eim ek yi miñ nipi kindim.

³⁵ Nga kupiiring, Jon eim kin ekii sinjngiñ wu tañ ouni mulnjung. ³⁶ Molk kin, Jon eim moñpu kenim ni, Jiisas andlam eñ, andpi pum. Pang kin, Jon eim ek yi nim,

"Gos nge kung siipsiip wañ ei onum, kenei!" pa yi nim.

³⁷ Eim kin ekii sinjngiñ wu tañ, eim ek yi miñ nim ei, piinjngiñ! Piikiñ, Jiisas pum konu eñ ekii sikiñ punjngiñ. ³⁸ Jiisas eim pupu, kan ak topu, wu tañ kanpi, ek nipi, wu tañ ngopu, yi nim, "Eñip epi nipe kurkuñ, onmbuñ?" Pe wu tañ ek ni, orung kindkiñ. "Nim ek emb toñun wu, nim ngii jiñi sañim?" yi nikiñ, eim kii sinjngiñ. ³⁹ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Eñip ya okuñ kineñ!" nim. Wu tañ pukuñ eim muñum konu ngii ei kankiñ kin, eim kin ouni mulnjung. Nimbiñ erang, konu eni kapñ kapñ erim ei, eni wuñ mani pupu, konu pou nim.

⁴⁰ Wu tañ Jon ek neng, piikiñ, Jiisas pum konu eñ, ekii se punjngiñ wu tañ, endi Endru, ei Saimon Piisa angim.

⁴¹ Pe Endru eim pupu, angim Saimon kanpi, yi nim, "Sin Gos Kindim Wu Krai om, kenjpin ei, sinim Krai Gos Kindim Wu ei, sin kenjpin," pa nim. ⁴² Pe Endru eim angim Jiisas muñum konu eñ, kenmba nipi sipim. Jiisas eim kanpi, yi nim, "Nim Saimon, Jon nge kingam; ekii se, nim embe endi Siipas ningii; Griik wumb embe ei yi miñ niñmin. Piisa ei puñ, 'Kom ku,' yi niñmin," pa nim.

Jiisas Pilip Kin Nasaniyel Teñ Wii Tum

⁴³ Nga kupiiring, Jiisas eim Galilii konu eñ bii nipi opu, Pilip kan sipi, yi nim, "Na ond konu ekii se wa!" a nim. ⁴⁴ Pilip ni wu ei, eim konu eñ embe Beseira konu ei, Piisa kin Endru teñ konu ende. ⁴⁵ Pilip Nasaniyel kur kanjpi yi nim, "Ok Moses lo ek poñpu, nga ok ek ni tor kindiñmin wumb, eim kin ek polk wumb ei nge, ni wu ei sin kenjpin. Eim Jiisas Naseres konu eñ wu Josep nge kingam," pa nim. ⁴⁶ Pe Nasaniyel ek nipi yi nim, "Naseres konu eñ, akip epi ka endi tonu omba min mon?" Pilip ek nipi, orung kindpi, yi nim, "Nim okun kenjii; oi!"

⁴⁷ Jiisas kenim ni, Nasaniyel eim kin wang kanpi, eim ek yi nim, "Ei Esrel wu mendpiñ onum, kenei! Ek kend endi ni, eim kin pinañim, mon!" ⁴⁸ Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim na er kanñin miñ nenj?" Pe Ji-

isas ek nipi orung kindpi yi nim, "Pilip nim kin ek tinerim kunum ei, nim ond mong pik puñ eñ muñun ni, na nim ok kenj," pa nim. ⁴⁹ Pe Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, "Ek emb toñun wu! Nim Gos nge kingam mendpiñ. Nim Esrel wumb nge King," pa nim. ⁵⁰ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Na nim ok kenj ond pik puñ eñ muñun kunum ei na ninj, nim pii gii nin min? Ekii se nim kenjii ei epi owundu mendpiñ tonu omba," pa nim. Ei Jiisas eim ekii se jep oñ piipi nim. ⁵¹ Jiisas ek nga nipi ngopu yi nim, "Na ek keimi mendpiñ nip enim ngond. Ekii se enim molk piingii ni, na Gos kindang mani mei eñ tels wu moñ; yi erang Gos nge andlam eñ sinim. Eim kin ek tangpin piipin ermin andlam eñ aki tum. Ekii se enim molk keningii ni, tonu epin wuñ añ pang, Gos nge enjel pei, tonu puk, nga mani ok erngii ei, na kin ongii. Na Gos kindang mani mei wu tels wu moñ."

Wu Endi Keina Konu Amb Sim

2 Kunum tekliki eñ, wu endi Keina konu orung Galilii niñmin konu eñ, wu endi amb simba erim konu eñ, Jiisas mam pupu konu eñ muñum ku. ² Jiisas eim nge ekii siñmin wumb kin, Jiisas kin Keina konu eñ, wangin nik tung kindnjing. ³ Ekii se noñ wain nunjung poru neng, Jiisas mam opu, Jiisas kanpi yi nim, "Noñ wain nunjung poru ninim," pa nim. ⁴ Pe Jiisas mam kin ek yi nim, "Amb ei nim epi mon. Na nam noman eñ, na nam andan tumbii kunum eñ tonu onanim mon," pa nim. ⁵ Jiisas nge mam eim ek nipi kongun wii eñmin wu ombu kanpi yi nim, "Jiisas eim nipe ek endi enim kanpi nim kin enim eim nimba miñ, ekii sik erei!" a nim.

⁶ Noñ ming miñ owundu angñ nga endeim miñ sim. Ei Jura wumb noñ was eñmin oñ ei nge ming. Noñ kuñgii ei noñ kulk ming endeim piki top muñmba ei nge su 20 ni 30 su pei sik ninmin. ⁷ Jiisas ek nipi, "Noñ ming pei eñ noñ kulk piki tei!" pa nim. ⁸ Pe Jiisas eim kongun wii eñmin wu ombu kanpi yi nim, "Noñ kopur bein tok, sipik wu kuni wumb ngonum tep eñim wu ei ngei!" nim. Yi neng kin, sipik ngunjung. ⁹ Pe kuni mok topu tep er muñum wu ei, pe noñ ei sipi nopu piim ni, noñ wain mendpiñ pim. Wu ni yi piim, "Noñ wain ei jiñi orung sinjng," ni piim. Ba kongun wu ming owundu noñ kulnjung wu ombu en enim piinjng. Pe kuni mok topu tep er muñum wu ei eim ek nipi wu amb sim wu ei kii sipi yi nim. ¹⁰ "Wumb pei noñ wain ka miñ ei ok ngok, erang wumb nok kis er muñangin noñ wain kis miñ ei ekii se ngoñmun. Ba ni nim noñ wain ka ei ambñ gii nikin, ekii se tu wun," pa yi nim.

¹¹ Jiisas eim jep oñ ei am kumna mendpiñ erang, eim nge noman dinga tiñang ei andan tum. Kunum eñ eim nge ekii sinjng wu ombu Jiisas kin pii gii ninjing.

¹² Pe kunum ei poru neng, Jiisas eim mam angim noñ ni eim ekii sinjng wu ombu kin Kapaniyam konu eñ puk, kunum kopur konu owundu eñ mulnjung.

Gos Ngii Ete Wumb Epi Top Er Muljung Ei, Jiisas Topu Tor Kindim

(Masyu 21:12-13, Mak 11:15-17, Luk 19:45-46)

¹³ Jura wumb kuni owundu Pasopa nołmun kunum mandi erang, Jiisas eim Jerusalem konu ete tonu pum. ¹⁴ Nirikring, Gos nge men ngii owundu ete wumb kung kou ni, kung siipsiip ni, kei ni, kom ku tiłan erik. Enjing, wumb ombu ok peł ete molk ku tiłan erik muljung. ¹⁵ Pe Jiisas eim kan endi sipi, wumb ei kan piłangsi topu, wumb to anda kindim. Kindpi, wumb ku tiłan erik muljung wumb ei top bein topu, ku peł ni ku ombu orung orung si kindim. ¹⁶ Jiisas kanpi, wu kei tu wuk, ku sik erik muljung wumb ei kanpi ek yi nim, "Enim epi ei sipei! Enim na Arnan ngii yi erangin opu, top ngii mił sinermba mon!" pa nim. ¹⁷ Jiisas eim kin ekii siłmin wumb ei, en enim yi piinjing. Gos ek endi yi pałim mił keimi tonu om. "Na kongun dinga erpi, Arnan nge men ngii ka simba nipi end." ¹⁸ Ba Jura wumb ei kanik yi ninjing, "Nim jep oł nipe jep oł endi eran, sin kenmin nim nge noman dinga peng oł yi mił en?" ¹⁹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim Gos men ngii ei to mani kindangin, nga na kunum tekliki mendpił ngii ei si tonu kindip tekmbii," pa yi nim. ²⁰ Pe Jura wumb yi ninjing, "Kung ngii 46 kinan, wumb ngii ei teknjing. Ba nim kunum tekliki mendpił ngii ei tekmbii nin min?" ²¹ Ba Jiisas eim Gos men ngii ei nim ek, ei eim ngenj ete kołpu nga kunum tekliki konj angpi tonu ba ei piipi, ek ei nim. Ba wumb ek ei pii poł tunenjing mon. ²² Ei mił, Gos eim kołpu ekii se eim sipi nga konj angpi orung simba nirim ek ei, eim nge ekii siłmin wumb ei Gos nge ek poł ei piik mił Jiisas eim yi kun nipi tor kindang, ek ei pii gii mendpił nik, muljung.

Jiisas Eim Wumb Pei Noman Tuk Piipi Poru Ninim

²³ Jiisas eim Jerusalem konu ete Jura kor owundu Pasopa kunum ka ete mułum. Mułang, wumb pei eim jep oł erim ei kenjing. Kanik, eim yi erim oł ei eim kin pii gii ninjing. ²⁴ Ba Jiisas eim wumb pii gii ninmin ninjing ei Jiisas eim keimi ni piinerim mon. Piinarp, eim wumb kin bii ni piinerim. Nimbił erang wumb pii gii ninenjing. Jiisas wumb noman ete kan poru niłim. ²⁵ Wumb endi molk wumb ombu yi mił oł yi mił etmin pa nik Jiisas eim ek ngunerngii mon. Ete nge nimbił erang Jiisas eim wumb pei noman tukrung nipe ete noman pim ei eim kan poru nim.

Jiisas Eim Nikoriimas Kin Ek Nim

3 Wu endi wu num ei, eim embe Nikoriimas. Wu ei eim lo ek piłim wu. Eim Jura wumb ei tep wu num mołum wu. ² Wu ei eim epin kunum opu, Jiisas mułum konu opu yi nim, "Ek emb tokun wumb ngołun wu. Sin piinmin, nim Gos kindang, ek emb tokun wumb ngunjii nge on. Pe Gos wu endi kin mulermba, ei eim jep oł en mił yi kapli enermba mon." ³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe

wu endi ei opu noman tuk konj kangit kembis mił punerim kin, Gos sinim tep er mołum wumb ei kin konj mulermba mon." ⁴ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, "Wumb tukui molk nga kangit kembis mił tonu ongii mił nenj? Nga menjing kirim ete tuk pangin, nga menjing mek kindangin ok konj mułngii nin min?" ⁵ Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi eim noł pepi, Gos Gui Ka ei sipi opu, wu konj mił punerim kin, keimi wu ei Gos sinim tep er mołum ete tuk punermba mon. ⁶ Wumb nii endi ngenj ete mengnim ei ngenj ete wumb, nga Gos Gui Ka ete wumb konj tonu ongii ei, Gos Gui Ka nge wumb," a nim. ⁷ "Na nim kanip nind, ek ei piikin noman embin to pinerii mon! Nim okun, nga wu konj mił mułii," pa nim. ⁸ "Konu pop tonum, ei eim pop top orung pupu, orung pupu enim. Konu pop onum ei nim piin. Ba konu jiti opu, nga jiti orung punum ei nim piinan. Yi mił, wumb pei Gos Gui Ka ete ok, wumb konj mił muljung kin, yi mił ku," pa nim. ⁹ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, "Epi ei er tonu omba mił nenj?" ¹⁰ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim Esrel wumb nge ek emb tokun ngołum wu mołun, ba nimbił erang nim epi ei pii kun enan?" ¹¹ "Keimi mendpił na nim kanip nind. Sin ek nipin enim ngopun ninmin ei, epi sin kanpin poru nipin kin, ek ni tor kindpin enim ngonmun. Ba enim ek ei piinarik, but ngok ngok enmin," pa nim. ¹² "Na enim mei ete epi ei, enim kanip ninj; ba ek ei enim pii gii ninanmin mon! Pe na tonu epin epi ei nip enim ngumbii ei, er pii gii ningii mił nenj?" ¹³ Wumb endi tonu epin pupu kinałim mon! Gos Jiisas (Krais) kindang opu mei wu tełip ei, na nam mendpił konu ei kanił. Nimbił erang ei nga nam moł konu."

¹⁴ "Kumb ok Moses eim mei wumb mulenjing konu ete ka wembii endi mił ond endi tonu kindpi pendim; yi mił ku Gos kingam kindang opu mei wu tełim wu ei, wumb yi mił ku erik; nga eim ond peri ete tonu kindik tok kundngii. ¹⁵ Kundangin, wumb pei na kin pii gii ninjing kin, en enim noman konj sik kunum kunum ka mułngii. ¹⁶ Keimi, Gos eim kingam endeim mendpił mołum. Ba Gos eim mei wumb pei noman mendpił ngopu, eim kingam endeim mendpił ei ngum. Gos eim yi mił erang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin mułngii. Wumb ei noman konj sik, kunum kunum konj mułngii. ¹⁷ Gos eim kingam kindang om ei, wumb kos piipi, wumb ek nipi kun erpi yi ermba nge onerim mon. Gos kingam ei kindang om ei, wumb sipi Gos kin orung simba nge kindim.

¹⁸ Wumb eim kin pii gii ninenjing kin, Gos kos owundu piimba. Kunum ei en enim Gos kin mulerngii mon, kunum kunum dup nok mułngii. Nimbił erang, Gos kingam endeim ei kin pii gii ninenjing. Nga wumb eim kin pii gii nik mułngii wumb ei, noman konj sik, kunum kunum konj ka mułngii. ¹⁹ Gos wumb kos piimba ei, ek pułe yi pałim. Jiisas tiłang owundu ei mei wumb noman tuk kin tiłang ermba. Ba wumb en enim emii konu noman kulk, tiłang ete onenjing mon. Nimbił erang, wumb en enim oł kis er muljung. ²⁰ Wumb oł

kis ełmin wumb ei, en enim tiłang ei noman ngu-nałmin. Nimbił erang, wumb en enim oł kis peni ełe omba ni piik nge onałmin. Onarik, tiłang ełe oł ka ei kin, opu orung erik buł ngołmun. ²¹ Ba wu endi eim oł kun ełim wu, ei eim tiłang ełe opu, erang wumb kaniłmin. Wu ei eim Gos nge dinga ełe enim ni pi-ıłmin."

Jon Eim Jiisas Nge Ek Pułe Ei Ni Tor Kindim

²² Pe epi ei poru neng, Jiisas eim nge ekii siłmin wu ombu kin, Jura konu orung ełe puk. Konu ełe pu molk, eim nge ekii siłmin wumb ei wumb noł pendik, ełmin. ²³ Jon eim yi ku wumb noł pendpi eririm, ei konu Einon ni konu ei, Salim konu mandi sirim. Noł pei pim konu ełe wumb ok noł pinjing. ²⁴ Eros Jon sipi kan ngii pindneririm kunum ei erim.

²⁵ Jon nge ekii sik wu ei nge ombu ni Jura wu endi kin, tuk ek orung orung nik, wumb noł pendik ełmin oł ei nge nik. ²⁶ Pe Jon nge ekii sik wu ombu ok, eim kanik yi nik, "Ek mon wu, nim wu endi kin ok nim kin Joran konu orung molkuł, wu ei nim ek ni tor kindin. Wu ei eim wumb noł pendnim nik, wumb pei eim kin punmun," pa ninjing. ²⁷ Pe Jon eim nipi yi nim, "Gos tonu epin mołum ei epi endi wumb ngunermba; nga wumb endi ei eim kapı sinermba mon. Nimbił erang Gos eim Kraıs kindang ya mani opu, wumb noł pendik ełmin oł ei ermba nge om. ²⁸ Enim ok piimin, na ek nip ngunj, 'Na Kraıs mon. Ba Gos na eim ekii se omba konu na ok kindang ond,' pa yi ninj. ²⁹ Pe wu endi eim amb sim kin, wu ei eim amb ei mendpił mułmba. Pe eim nge wu angim ei angpi piim ni, eim angim wu ei amb sipi ek tingang, eim piipi ka piim. Nimbił erang wu ei amb simba wu ei ka piinim. Yi mił ku, na noman ka ka piki top mołum. ³⁰ Eim nge embe ei am owundu ei tonu mendpił pang, na nge embe ei am mani mendpił ba," nim.

³¹ "Wu endi tonu mołpu mani om kin, ei owundu mendpił mołum. Wu endi mei konu tonu om kin wu ei mei wu. Mei ełe epi ei nip ngonum, ba wu endi tonu epin mani om wu ei, Jiisas epi pei tep er mołpu Owundu mendpił mołum," pa yi nim. ³² "Wu owundu eim ek niłim ei, piipi poru nipi, kanpi poru nipi, ek nipi tor kindiłim, ba wumb endeim endeim, endi eim nim ek ei piik, sik, ambił gii nik, piik mulałmin min? ³³ Wumb endi eim ek ei ambił gii nik mułngii, wumb ei, ek ei piik ni orung kindngii. Gos ei eim ek keimi mendpił niłim," pa ningii. ³⁴ Wu ei Jiisas Gos kindang om. Opu, Gos erim ek ei nipi tor kindim. Nimbił erang Gos eim Gui Ka ei, wu ei kin dinga aninga er ngunerim mon; ba eim dinga owundu pei ngołum. ³⁵ Arim Gos eim kingam Jiisas ei noman ngopu, eim epi pei kingam angıł ełe ngopu, wu ei Jiisas epi pei tep er mołum. ³⁶ Wumb endi Gos kingam ei kin pii ninjing kin, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Wumb endi Gos kingam ek ei pii gii ninenjing kin, noman konj ei, sinermba mon. Gos wumb ei kin kos owundu erpi kindang; nga kumep kis eim kunum kunum simba."

Jiisas Sameriya Amb Endi Kin Ek Tengim

⁴ Kunum ełe lo ek piıłmin wumb ek endi yi mił piinjing, "Jiisas eim kin ekii siłmin wu ombu ei wumb noł pendik ngołmun. Nga wumb pei Jiisas kin ekii siłmin ninjing. Jon kin wu ombu aninga ekii sek punjung," pa ninjing. ² Ba Jiisas eim wumb noł pendnerim mon. Eim kin ekii siłmin wumb ei wu amb noł pendik ngunjung. ³ Jiisas eim lo ek piıłmin wumb ei ek ei piimin ni piipi, eim Jura konu ei si kindpi, Galilii konu orung pum. ⁴ Pupu andłam endi ełe ekii sipi pupu, Sameriya konu ełe tuk pup ełe orundung tor bii ni pum.

⁵ Pe Jiisas eim pupu, Sameriya wumb konu owundu endi ełe tor om. Konu ei embe Saikar niłmin. Konu ełe kumb ok Jeikop mei nendii kingam Josep ngurum mei ei, konu ełe mandi mił sim. ⁶ Noł tukpu ei kumb ok Jeikop siłim noł tukpu, ei konu ełe sim. Jiisas eim noł tukpu ełe mandi mułum. Jiisas andłam olt om eim ten erim. Ei konu eni tinga beli sim kunum.

⁷ Sameriya amb endi noł kułmba nge om. Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, "Noł na ngan numbii," a nim. ⁸ Jiisas ei kin ekii sik ok wu ombu konu owundu ełe puk, kuni top erngii nge punjung. ⁹ Sameriya amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim Jura wu, na Sameriya amb. Nimbił erang, nim na noł ngamb nin? Jura wumb kin Sameriya wumb kin tep tok ende andnałmin mon!" pa nim. ¹⁰ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim Gos eim epi wii wumb ngołum ei nim piin kin, kapı nim na nii ei nim pii poł tokun kin na kii sen kin, noł ei ngamb nim nokun konj kunum kunum mulnjii noł ei na nim ngumbii," pa nim. Jiisas eim noman konj ngumba ei nge piipi, ek nipi amb ei ngum. ¹¹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, "Owundu, noł ming endi sinałim; pe nim noł wumb nok konj kunum kunum mułngii noł ei, er sinjii mił nenj? ¹² Sinim nge kupenjpin Jeikop, eim noł tukpu ei sin ngum. Ok eim kingam noł ni eim kung kou ni, kung siipsiip ni, ei pei noł ei ngołum. Pe nim, eim to mani kindkin sin noł ka wii ngunjii min?" ¹³ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Wumb ya noł tukpu ełe nonmun wumb ei, nga noł ełe kulk nungii. ¹⁴ Noł ei kunum kunum tangpi, tonu opu topu tor wang ei noman konj ngang konj kunum kunum mułmba," pa yi nim. ¹⁵ Amb ei ek nipi Jiisas ngopu yi nim, "Nim noł ei na ngo! Ngan, na noł nuwa enerang, nga ya noł tukpu ełe op kulermbii," pa nim. ¹⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngopu yi nim, "Nim pukun, wanım nen. Nga ya weł!" nim. ¹⁷ Amb ni ek yi nim, "Na wu molałim," pa nim. Pe Jiisas ek yi nim, "Amb, nim na wu molałim nin ei keimi nin. ¹⁸ Ok, nim wu angıł orung pun. Pe nim wu endi nim kin mołum ei ninim wu mendpił mon." ¹⁹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, "Owundu na pe piind nim Gos oł ekii se ermba oł ei piikin niłin wu. ²⁰ Sin Sameriya konu ełe wumb ok kupenjpin noł mulk, ei tonu komung Gerisim ełe kułou tok Gos kin men tok ełmin. Nga enim Jura wumb ei yi niłmin. Men tok erngii konu ei Jerusalem konu ełe sałim," pa niłmin. ²¹ Jiisas ek nipi amb ei ngopu yi nim, "Nim na ek ei pii gii ninjii. Ekii

kunum endi tonu omba kunum ei, mandi wumb tonu komung Gerisim eŧe Gos men tok enarik, nga wumb pei Jerusalem konu eŧe Gos men tok enerngii ku. ²² Pe enim Sameriya konu eŧe wumb en enim Gos pii poŧ tu-narik, men tok eŧmin. Nga sin Jura wumb ei Gos pi-ikmin eim kin men tok eŧmin. Ei nimbiŧ erang, Gos ei kongun erpi, wumb sipi eim kin orung simba nge wu ei, sin Jura wumb kin om. ²³ Kunum endi tonu omba nik, ei pe tonu om poru ninim. Wumb en enim Gos kin men tok keimi mendpiŧ eŧmin wumb ei en enim noman tuk eŧe Gos kin noman ka ngungii. Nga en enim men tok keimi erik, Gos kin ngungii. ²⁴ Gos wumb miŧ mon! Gos eim Gui Ka moŧum. Wumb endi Gos kin men tok erngii ei, Gui Ka eŧe erik en enim noman ka ngok; ek keimi noman ka ngok ek keimi nik Gos ngungii."

²⁵ Amb ni ek yi nim, "Na piind, wu endi omba, 'Krais' niŧmin. Wu ei om kin, sinim kin Gos nipi oŧ erim ei nipi ngumba." ²⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, "Ei na; na pe nim kin ek tang moŧ," pa nim.

²⁷ Eim ek yi neng kin eim nge ekii sik wu ombu orung onjung. Wu ombu en enim yi piinjing, "Eim amb ei kin nimbiŧ erang, ek tangnim?" ni piinjing. Ba wu endi opu, "Nim amb ei kin nimbiŧ erang ek tangkin moŧun? Nim nimbiŧ oŧ en?" Jura wumb oŧ yi miŧ enaŧmin; yi ningii wu endi onenjing nik, en enim yi piinjing. ²⁸ Pe amb ei eim noŧ ming ei mani kind sepi, konu owundu eŧe orung pum. Pupu, wumb kanpi yi nim. ²⁹ "Enim wu endi moŧum ei, keningii wei!" pa nim. "Wu eim na ok eŧe miŧ pei ei nipi ngum. Ei Krais min mon?" ³⁰ Pe wumb konu owundu eŧe si kindik, Jiisas muŧum konu eŧe bin ni punjung.

³¹ Kunum eŧe, eim ekii sinjing wu ombu ek dinga yi ninjing, "Ek emb toŧum wu, nim kuni nui!" a ninjing.

³² Ba Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Na kuni kombur saŧim ei enim piinanmin," pa nim. ³³ Yi miŧ neng kin, Jiisas kin ekii siŧmin wu ombu, ek en enim yi ninjing, "Wumb endi eim kuni endi tu wuk ngunjung min?" ³⁴ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Na kuni ei ya mani mei eŧe kuni mon; ba yi miŧ. Na Gos kindang onj; ei eim noman eŧe na ekii sind. Eim nge kongun ei na er poru nimbii," pa nim. ³⁵ "Enim ek yi niŧmin, 'Oi kapiŧ kapiŧ patim ei poru neng, sinim kuni kuŧou simin kunum,' pa niŧmin. Na enim kanip nind, enim kan orung kind kinei! Kuni pei pol top moŧum. Ei pe kunum eŧe kuni singii. (Ei Jiisas eim ek ekin miŧ end nim.) Wumb ok wumb ei pe na kin pii gii nik erngii," pa nim. ³⁶ "Wu nii endi eim kuni wiis kiŧip topu kuŧou tum kin, ei eim kumep ka simba. Nga eim wu endi kuni wiis emb teŧim wu ei kin, eŧ eŧip ouni noman ka piingii. Nga yi miŧ ku, wumb nii endi eim yi erang kin wumb na kui erik pii gii ninjing kin, eim kumep ka simba. Nga nim wu endi kin Gos eŧe ka ei wumb kin ek emb topu ngum, eŧ eŧip ouni noman ka piingii. ³⁷ Pe ek yi miŧ ei keimi, 'Wu endi kuni emb taŧpi pendiiŧim kin, wu endi opu kuni kuŧou topu siŧim.' ³⁸ Na enim kuni se nip kindamb punjung, ei enim kongun er tilenjing; wumb epi kongun dinga er taŧ pendnjing konu, enim puk kuni singii nge punjung."

³⁹ Pe Sameriya wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Nimbiŧ erang, amb ei eim ok erim oŧ ei, Jiisas eim piipi nipi tor kindim. Amb ek yi neng kin, wumb Jiisas eim kin pii gii ninjing. ⁴⁰ Pe Sameriya wumb ok Jiisas eim kanik, kii sik yi ninjing, "Nim sin kin muŧmun min?" pa nengin kin, Jiisas eim konu eŧe kunum taŧ mendpiŧ muŧum.

⁴¹ Pe kunum ei wumb pei nga Jiisas nge ek piik eim kin pii gii ninjing. ⁴² Pe wumb ei ek yi ninjing, "Amb, nim ek ei sin pii gii mendpiŧ ninenjpin mon. Sin sinim eim ek ei piipin, nga eim kanpin enmin. Sin piipin eim wu ei mendpiŧ mei wumb pei Gos kin sipi orung simba nge onum, pa ninjing.

Jiisas Wu Owundu Endi Eim Kingam Er Ka Erim

⁴³ Jiisas eim ek nipi tor kindpi yi nim, "Gos oŧ ekii se ermba ei piipi nipi tor kindpi eŧim wu, ei eim konu eŧe eim embe tonu punanim," nim. Pe wumb Jiisas eim ek ei piinerangin kin konu eŧe kunum taŧ moŧ pu poru nipi pendpi, eim konu eŧe si kindpi, Galilii konu eŧe pum. ⁴⁵ Pe Jiisas eim pupu Galilii konu eŧe tor pang, wumb eim onum nik ka piinjing. Nimbiŧ erang, ok en enim kor owundu kuni owii, 'Pasopa' niŧmin kunum ei Jerusalem konu eŧe puk Jiisas nge epi kanim kanim erim ei kenjing.

⁴⁶ Nga Jiisas eim opu, Galilii konu eŧe orung konu endi Keina niŧmin eŧe tor om. Konu eŧe ok eim noŧ mendpiŧ ei erang opu noŧ wain mendpiŧ pim konu eŧe. Pe Kapaniyam konu eŧe gapman nge epi tep eŧim wu endi muŧum. Wu ei eim kingam ening tum. ⁴⁷ Wu ei eim moŧpu piim ni, Jiisas Jura konu si kindpi, Galilii konu eŧe onum ninjing. Wu ei yi piipi eim pupu, Jiisas kin dinga kii sipi yi nim, "Nim kapŧi mani na ngii pukun, na kangi kuŧmba mandi enim. Ei er ka erkin se konj sinjii," nim. ⁴⁸ Jiisas eim ek nipi eim ngum, "Pe enim jep oŧ kanim ei kinenjing kin, enim pii gii ninerngii," pa nim. ⁴⁹ Pe gapman nge epi tep er moŧum wu ni yi nim. "Owundu, nim sikir mani oi! Mon peng kin, na kangi ei koŧpu ermba," pa nim. ⁵⁰ Jiisas ek nipi wu ei ngopu yi nim, "Nim po! Nim kinganim ei konj kindpi muŧmba," nim. Wu ni Jiisas nim ek ei pii gii nipi pum. ⁵¹ Wu ni eim andŧam eŧe pupu peng, eim nge kongun wumb tor ok, eim kanik yi ninjing, "Nim kinganim ni ka wii moŧum," pa ninjing. ⁵² Pe wu ni eim kongun wu ombu kii sim, "Konu eni kunum nenj eim ka wii miŧ muŧum?" "Oltin konu eni beli orung kunum ei, eim ening ei poru neng, ka wii muŧum," pa yi ninjing. ⁵³ Yi nengin kin, arim eim piim oltin kunum eŧe Jiisas ek yi nim, "Nim kinganim konj muŧmba," pa yi nim, ei piim. Pe eim pii gii neng, eim nge wumb tiŧap ei kin ouni Jiisas kin pii gii ninjing. ⁵⁴ Jiisas eim Juriya konu eŧe si kindpi pupu, Galilii konu om. Opu kin, Galilii konu eŧe, eim jep oŧ nga ei eririm. Jiisas eim ok noŧ wain eririm. Nga wu ei kingam er ka erim, jep oŧ taŧ miŧ erim.

**Besera Konu Ete Noŕ Gop Kembis Ete Jiisas Wu Endi Er
Ka Erim**

5 Pe ei poru neng kin, Jura wumb kor owundu nge kuni owundu endi tonu onum nengin kin, Jiisas eim Jerusalem konu ete tonu pum. ² Jerusalem konu ete mandi kung siipsiip ngii ondu konu ete endi sim konu ete, noŕ gopu kembis endi muŕum. Noŕ ei Eipru wumb ek embe ete embe yi siŕmin, 'Besera' niŕmin. Konu ete ngii tika angit orung engim. ³ Ngii tika ete, wumb pei ening pim wumb ni, ningit kis muŕum wumb ni, simb kis muŕum wumb ni, wumb ngenj embiŕ pei kuŕum wumb, pei konu ete mulnjung. Noŕ ei oŕup tumba ni kui er muŕumun. ⁴ Kunum endi, Gos Owundu nge enjel endi kindang opu, noŕ ete mandring pupu, noŕ ei oŕup tang kin, wumb endi ok opu mani noŕ ete puŕum ei, eim ening ei poru nipi, ka saŕim. ⁵ Wu endi ngii tika ete muŕum wu ei, eim ening kunum kinan tang paŕim. Wu ei kung ngii 38 pei muŕum. ⁶ Jiisas opu kenim ni, wu ei or pepi muŕum. Jiisas piinim ni wu ei ening kunum kinan tum pim. Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim ngenj ei opu, ka ba ni piin min?" ⁷ Ening pim wu ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, noŕ ei oŕup elim kunum ei, wu endi na paki tangin bii ei, wu endi mon. Nam bii ni ete ei, kapŕi enerang, wumb na to mani kindik, ok ku noŕ ete puk puŕumun," pa nim. ⁸ Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim tonu angkin ninim peŕ ei sikin pui!" nim. ⁹ Pe sikir wu ni angpi, eim peŕ ei sipi pum.

Pe kunum ete, kor kunum. ¹⁰ Jura wumb wu ei kanik yi ninjing, "Pe kor kunum ei, nim nimbiŕ erang peŕ ei ko wukun tu wun? Ninim nge peŕ tu wun ei, sin nge men toŕmun lo ete mon ninim," pa ninjing. ¹¹ Ba wu ening peng opu ka pum wu, ni ek yi nim, "Wu ei ka er ka erim wu ei eim yi nim, 'Nim peŕ ei sikin pui!' nim," pa nim. ¹² Pe wumb eim kii sinjing, "Wu nii nim peŕ ete sikin pui nim?" ¹³ Ba wu ening pim wu opu ka pum wu ei, Jiisas pii kun enerim mon. Nimbiŕ erang, wumb pei tuk ete mulnjung. Jiisas eim konu eipi pum.

¹⁴ Ekii se Jiisas wu ei, men toŕmun ngii owundu ete kanpi wu ei nim, "Piini! Nim pe ka moŕun; nga oŕ kis endi enenjii. Nim nga en kin oŕ embin tui owundu endi nim tonu omba," pa nim. ¹⁵ Pe wu ni pupu, Jura wumb kanpi yi nim, "Wu endi na er ka erim, ei Jiisas." ¹⁶ Yi neng kin, Jura wumb Jiisas tumun ni piik enjing. Nimbiŕ erang, eim oŕ ei kor kunum men toŕmun lo ete mon niŕim kunum ei, Jiisas eim jep oŕ ei enim. ¹⁷ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Na Arnan ei kunum kunum kongun er muŕum. Pe na yi ku kongun ei end," pa nim. ¹⁸ Yi neng kin, Jura wumb, "Jiisas to kundmun mendpiŕ," ninjing. Nimbiŕ erang, eim lo ek kor kunum paŕim ek ei, ekii sipi enaŕim. Ei ek yi ninim, "Gos ei na Arnan mendpiŕ," ninim ek ei yi miŕ, "Eim Gos miŕ moŕpu ninim min?" a yi ninjing.

Gos Kingam Eim Dinga Peng Kongun Enim

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpiŕ nip enim ngond. Na Gos kingam nam noman ete oŕ endi enand, mon. Nam Arnan elim kanit epi ei minj end. Arnan eim elim epi pei ei, na eim kingam yi ku ermbii. ²⁰ Na Arnan eim noman ka na ngopu, eim epi pei enim miŕ na andan toŕum. Nga Arnan eim kin kongun owundu kombur nga na andan tumba ku. Yi miŕ erang kin, enim puku sik erngii. ²¹ Arnan eim wumb kutii eim nga noman konj ngotum. Yi miŕ ku, nam noman ete wumb ombu noman konj ngamb konj muŕngii ni piit ei, na yi miŕ ku et. ²² Arim, wumb oŕ kis enjing kin kos piinermba. Eim kongun ei mok topu, na eim kingam kos ei piip ermbii nip, eim kingam ngum poru nim. ²³ Yi miŕ paŕim, wumb pei Arim embe ambiŕ tonu kindiŕmin. Yi miŕ ku, kingam anm embe ambiŕ tonu kindnenjing kin, Arim eim kindang eim embe ambiŕ tonu kindnerngii," pa yi nim. (Jiisas eim kin Gos eim kindang om ei, ek ekin miŕ nim.)

²⁴ "Na ek keimi mendpiŕ nip enim ngond. Wumb endi na ek ni piipi na kindang onj ei, Gos kin pii gii nim kin, eim noman konj sipi kunum kunum ka muŕmba. Wumb ei oŕ kis enjing, eim kos ei tonu onermba mon! Eim wumb koltmun ngenj ei si kindpi, pe eim noman konj nga sipi kunum kunum muŕmba." ²⁵ Jiisas ek nga nipi yi nim, "Keimi mendpiŕ na enim kanip nind. Kunum endi tonu omba min, ei pe tonu onum ei, wumb kutii wumb ei Gos nge kingam na ek ei piingii. Wumb na ek ei piingii wumb ei, noman konj sik kunum kunum ka muŕngii. ²⁶ Na Arnan, eim noman konj nge puŕ wu, eim noman dinga ei na eim kingam ngum. Pe kingam na yi ku, nam noman konj ka nam kin paŕim. Wumb Gos ek pii gii ninjing kin, kingam na wumb ei noman konj ei ngumbii. ²⁷ Gos kindang opu mei wu teŕim ei, na eim arim eim kingam wumb oŕ kis enjing kos piipi, 'Eranghi!' ni piipi ngum. ²⁸ Enim ek ei kin puku sinerngii mon. Kunum endi tonu omba wumb kutii mer tukpu ete wumb ei, na ek ei nimbii piingii. ²⁹ Piik, tukpu konu ete si kindik tor ongii. Wumb oŕ kun etmin wumb ei angk, noman konj sik kunum kunum muŕngii. Wumb oŕ kis kanim kanim erik kulk wumb ei, angk tonu ok, nga oŕ kis enjing kos ete piik kin konu kis pungii."

Wumb Kombur Jiisas Nge Ek Puŕ Ei Ni Tor Kindiŕmin

³⁰ "Na nam noman ete epi endi enermbii. Na Arnan eim ek nim miŕ piinj ek ei nip, wumb oŕ kis enjing kos ermbii. Nimbiŕ erang, wumb kos piimbii ei kun ka saŕim miŕ piimbii. Na kindang onj ei, eim noman ete na ekii sip ermbii end. ³¹ "Pe na nam mendpiŕ ek endi ni tor kindmbii ek ei, ek keimi min mon? Nii piimba?" ³² Ba Arnan moŕpu na ek ek ei nipi tor kindim. Pe na piind, na ek ei nip keimi mendpiŕ paŕim. ³³ Ok enim Jon multum konu, ek nik, kii sik kindik ei, Jon ek keimi na kin nipi tor kindim. ³⁴ Wumb na ek ni tor kindik, na enj oŕ

puṭe nik enmin ei, piinand mon. Ba na noman eṭe on ek ninim ek ei, Gos enim sipi orung simba ni piip ek ei nind. ³⁵ Jon eim dup alam miṭ tiṭang erpi wumb ngum. Enim noman eṭe, dup alam ei kin kunum aninga er ka piinjing, " Jiisas yi ninim. ³⁶ "Ba epi endi ei, Jon na kin ek nirim ei to mani kindim ei, na nge puṭe ni tor kindnim. Kongun pei na Arnan ngum kongun ei, er poru nimbii. Kongun ombu na end, na kongun ei erip, wumb andan tamb, wumb piingii nip end. Na Arnan kindang onj ni piingii. ³⁷ Na Arnan ei, na kindang onj. Na Arnan, eim na nge puṭe nipi tor kindim. Enim eim ek endi piinaṭmin. Nga eim kinaṭmin ku. ³⁸ Eim nge ek ei, enim kin pinaṭim ku. Nimbiṭ erang Arnan wu endi kindang opu, eim kin enim pii gii ninenjing. ³⁹ Gos nge ek ka mon eṭe gergii ei, enim noman konj sik, kunum kunum muṅgii ni piṭmin. Ek ei, na nge ek puṭe ei, ni tor kindiṭim, " pa nim. ⁴⁰ "Ba enim na kin ok, noman konj ei simin ni piinanmin. Enim noman yi pinaṭim, " pa nim.

⁴¹ "Wumb na embe ambiṭ tonu kindngii ni piinand. ⁴² Ba na enim noman eṭe piind. Enim Gos kin noman ka ngok ngok enmin oṭ ei, enim noman eṭe pinaṭim. ⁴³ Na Arnan nge noman dinga eṭe na onj; ba ei na nind ek ei, enim piinanmin. Ba wu endi eim nge noman dinga eṭe nipi omba wu ei, eim nimba ek ei, piingii. ⁴⁴ Enim wumb eipi, sin embe ambiṭ tonu kindngii ni piinmin. Ba enim Gos mendpiṭ tonu moṭum ei, sinim embe, ei ambiṭ tonu kindmba ni piinanmin. Pe Gos Owundu tonu moṭum ei, enim eim embe eṭe, pii gii ningii ei kapṭi enanim mon. ⁴⁵ Enim piinmin miṭ, na Gos kin ek nip enim oṭ kis kos er ngumbii ni, noman to piinerngii mon! Wu endi enim kin kos er ngumba wu ei, Moses. Wu ei enim piik kin, 'Sin paki tumba,' ni piinmin, ba ei enim kos erpi ngumba wu, " pa nim. ⁴⁶ Pe enim Moses nge lo ek ei pii gii nik pim kin, na ek ei pii gii ningii ku. Nimbiṭ erang, Moses eim na nge ek ei pultum. ⁴⁷ Ba Moses eim pultum lo ek ei pii gii ninenjing kin, kapṭi na nge ek ei enim pii gii ningii miṭ nenj?"

Jiisas Eim Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Luk 9:10-17)

6 Jiisas eim ek ei nipi poru ni pendpi, eim Galilii noṭ gopu eṭe orundung orung pum. Pum konu ei, nga embe, 'Taiperiyas noṭ gop' niṭmin. ² Pe wumb tiṭap owundu ei eim wumb ening pim wumb ni, eim jep oṭ pei erim ei, kanik kin, eim pum konu eṭe ekii sik punjung. ³ Jiisas eim nge ekii siṭmin wu ombu eim sipi kin, tonu komung eṭe tonu puk mulnjung. ⁴ Jura wumb kor kunum ka niṭmin ei, 'Pasopa' kuni owundu niṭmin kunum ei mandi omba enim. ⁵ Jiisas eim moṭpu kin, kan orung orung kind kenim ni, wumb tiṭap owundu endi eim kin ongii nge onjung. Pe eim ek nipi, wu Pilip ngopu yi nim, "Sinim kuni min bres konu jiti sipin wumb ei kuni ngumun?" ⁶ Pilip ek nimba ek ei piimbii nipi kin, Jiisas eim Pilip kii sim. Jiisas eim ermba miṭ oṭ ei pii poru nipi nim. ⁷ Pilip ek nipi, orung kindpi yi nim, "Sinim bres top ermin, ei ku 200 miṭ ba paṭim, ei ya moṭmun wumb ei, nungii ei kapṭi enermba, " pa nim.

⁸ Jiisas kin ekii siṭmin wumb ei, wu endi embe Endru ei, Saimon Piisa angim, eim ek yi nim. ⁹ "Kangi endi eim kuni bres embe 'barlii' angit orung kin, omu taṭ eim se moṭum. Ei ya wumb tiṭap owundu moṭmun ei, kapṭi ermba pinaṭim, " pa nim. ¹⁰ Jiisas eim ek yi nim, "Wumb nengin kin, mani muṅgii, " pa nim. Wumb konu eṭe kui engimb pei pim konu eṭe mulnjung. Pe wu konu eṭe mulnjung wu ei, 5000 pei yi miṭ, wu am pei mulnjung. ¹¹ Wumb pei mani muṅangin kin, Jiisas eim bres angit orung ni sipi kin, Gos kin prei erpi, mok topu, eim ekii siṭmin wumb ngum. Nga eim omu taṭ yi ku erpi ngum. Eim ekii siṭmin wumb kuni ei, wumb pei ngok, wumb ei en enim kuni numun ni piinjing miṭ, nunjung. ¹² Wumb tiṭap owundu ei kuni nangen kapṭi erang kin, kuni mend orung pei moṭum. Pe Jiisas eim ekii siṭmin, wu ombu kanpi yi nim, "Enim kuni orung moṭum ei, sik kuṭou tungii. Mon peng kin, kuni ei wii miṭ ba, ei mon!" pa yi nim. ¹³ Pe wu ombu, bres barlii nunjung orung moṭum ei sik girenj kon engki nga taṭ tu wunjung ei, wumb pei kuni nunjung, orung moṭum ei, sik girenj kon tunjung.

¹⁴ Pe wumb pei Jiisas eim jep oṭ erim ei kanik yi ninjing, "Keimi mendpiṭ, wu ni tor kindiṭim wu ei Gos kindang mei konu eṭe om ei, sin paki tumba nge om, " pa yi ninjing. ¹⁵ Pe Jiisas eim piim ni, wumb ei ok eim ambilk, eim en enim king mundngii enjing ei piipi kin, wumb pei si kindpi kin, eim endeim mendpiṭ tonu komung eṭe orung pum.

Jiisas Eim Tonu Noṭ Peṭ Eṭe Andpi Pum

(Masyu 14:22-23, Mak 6:45-52)

¹⁶ Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii siṭmin wu ombu noṭ gopu eṭe mani punjung. ¹⁷ Puk noṭ kanu eṭe tonu puk kin, Kapaniyam konu eṭe orung bin ni piik punjung. Pe konu emii ermba erim kunum ei, Jiisas eim wu ombu kin tor onerim. ¹⁸ Pe wu ombu noṭ kanu eṭe pangin kin, konu pop owundu topu, noṭ tuk eṭe topu, pinin nipi yi erim. ¹⁹ Pe wu ombu noṭ kanu eṭe eim dolu sik pu, konu turii miṭ eṭe puk kenjing kin, ni Jiisas noṭ peṭ eṭe opu, mani noṭ kanu eṭe mandi om. Wang kin, wu ombu en enim mund mong enjing. ²⁰ Ba, Jiisas eim opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Na mendpiṭ ond, " pa yi nim. ²¹ Wu ombu, eim noṭ kanu eṭe tuk simin nik enjing ni, noṭ kanu ei pe mendpiṭ, en enim pungii ni piik onjung konu eṭe, kun tor om.

Wumb Pei Jiisas Kur Andik Punjung

²² Nga kupiiring, wumb tiṭap owundu pei en enim yi piinjing. Jiisas eim nge ekii siṭmin wu ombu mendpiṭ noṭ kanu eṭe punjung. Jiisas eim noṭ kanu eṭe, tonu pupu, punerim. Noṭ kanu endi konu eṭe, sinaṭim mon. Jiisas konu eṭe tor omba nik, noṭ gop eṭe orundung wumb ei kupiiring ok, ok konu eṭe mulnjung. Ba Jiisas eim noṭ peṭ eṭe andpi pum ei, wumb en enim piinening. ²³ Taiperiyas konu eṭe nge noṭ kanu kombur ok Owundu Jiisas bres sipi, Gos kin prei erpi, wumb kuni ngang nok enjing konu eṭe mandi onjung. ²⁴ Pe wumb tiṭap owundu ei molk kenjing ni Jiisas kin eim ekii

sitmin wu ombu kin, konu efe mulenjing. Pe not kanu kombur efe tonu puk, Kapaniyam konu efe pupun, Jisas kurmun nik, Kapaniyam konu efe punjung.

Jiisas Eim Epin Konu Efe Bres Mit Motum

²⁵ Wumb titap ni konu efe tor puk, Jiisas eim kenjing. Kanik kin, yi ninjing, "Ek emb to wumb ngotun wu, nim kunum nenj ya on?" ²⁶ Jiisas eim ek nipi, wumb titap ei ngopu yi nim, "Na ek keimi mendpit enim kin nip ngond. Enim jep ot pei enj kanik kin, nga na kuruk onanmin mon. Ba enim kuni bres ei nangin, pinang punum ei piik kin, na kuruk onmun?" pa nim. ²⁷ Nga Jiisas eim yi pim, "Enim ya mei efe kuni minj numun kuni ei namin ni piik, efe nge kongun enerngii mon. Ba enim kongun erngii ei, noman konj kunum kunum mutngii ei nge kongun erngii. Noman ei kunum kunum konj satim kuni ei singii. Singii kuni ei nge, wu kingam Gos kindang mei konu efe mani opu wu tetim ei, enim ngumba. Arnan Gos eim noman dinga wii ei, na kin ngum poru nim." ²⁸ Pe wumb ei ek yi mit ninjing, "Sin nimit ot erpin, Gos nge kongun ei erpin bin?" ²⁹ Jiisas ei nipi orung kindpi yi nim, "Gos nge kongun ei yi patim. Enim Gos na kindang ya mei efe op kin, na kin pii gii ningii." ³⁰ Wumb ei en enim yi ninjing, "Nim jep ot nipe jep ot eran, sin nim kin pii gii nimin? Pe nim kongun nipe kongun enjii? ³¹ Kumb ok sin nge kupenjing not ei, wumb mulenjing konu efe kuni mana ei, sik nunjung. Gos nirim ek yi mit ninim, 'Gos tonu epin konu efe kuni ei, ngang kin nunjung.' Pe nim kuni yi ku, sin nga numun ni piik enjing." ³² Wumb ek yi mit nengin kin, Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Moses eim tonu epin konu efe kuni keimi ei sipi kin enim kupenjing not ei ngunerim mon. Na nge Arnan eim tonu epin konu efe kuni keimi ei, noman konj kunum kunum enim ngonum. ³³ Gos eim bres ei ngum bres ei, tonu epin konu efe si kindpi, mani om bres ei, mei wumb noman konj ka ngomun," pa nim. ³⁴ Pe wumb ei enim yi ninjing, "Owundu, nim bres ei, sin kunum kunum ngunjii!" pa yi ninjing. ³⁵ Jiisas ek yi nim, "Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii satim ei nam. Wumb endi na kin omba wumb ei, nga epi endi simbii ni piinermba mon. Ei yi mit, wumb ei, nga kuni tang piinermba. Nga wumb endi na kin pii gii nim kin, eim not nga nuwa erang kin, piinermba mon. ³⁶ Na enim kanip ninj, enim na kan poru ninmin. Ba enim na kin pii gii ninenjing mon!" pa nim. ³⁷ "Pe wumb pei na Arnan ngumba wumb ei, na kin ekii sik ongii. Wumb endi na kin omba ei, na eim to tor kindnermbii; keimi mendpit mon! ³⁸ Na tonu epin konu efe si kindip, mani mei konu efe onj ei, nam noman efe ekii sip, endmbii nip onenjing, mon! Na Arnan eim kindang onj ei, eim nge noman piimba mit ei, na ekii simbii. ³⁹ Eim noman efe yi piipi kin, na kindang onj ei, yi mit; wumb pei eim na ngopu poru nim ei, na wumb endi si kindnermbii mon. Ekii se mut mei poru nimba kunum ei, nam wumb pei Gos kin, nga konj sip orung simbii. ⁴⁰ Na nge Arnan ei eim noman yi patim. Wumb pei na kangi ei kanik pii gii nin-

jing kin, noman konj ka sik kunum kunum mutngii. Mutngii wumb ei, na kunum poru nimba kunum efe, wumb ombu na konj sip orung simbii."

⁴¹ Jiisas eim yi nim, "Na nam kuni bres ei tonu epin konu efe, si kindip mani onj." Yi neng kin, Jura wumb ek ei piik, poput sik, eim ek ngok, ek pei nik eim ngunjung. ⁴² Pe wumb en enim yi ninjing, "Wu ei Jiisas, Josep nge kingam. Sinim eim arim mam ei kaninmin. Nimit erang eim yi ninim? Na tonu epin konu efe si kindip mani mei konu efe onj, ninim?" ⁴³ Pe Jiisas eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "En enim motmun tuk efe, ek eipi eipi ninerngii mon! ⁴⁴ Wumb endi na kin wii onermba, mon! Na nge Arnan ei na kindang kin, na onj. Eim wu endi tu wupu, na ngum kin wumb ei, eim kunum poru nimba kunum efe, na wumb ei, nga konj sip orung simbii. ⁴⁵ Ek ni tor kindi kinditmin wumb mon efe ek ka patim ei,

'Gos wumb pei, ek ei emb topu wumb ngotum. Pe wumb ei, na nge Arnan ek ei piik, ekii sik poru nik wumb ei, na kin otmun," pa nim.

⁴⁶ Wumb endi Gos endeim kinatmin mon. Na Gos kin oui motup kin, na kindang mei efe onj. Na endeim mendpit, na Arnan Gos kanit. ⁴⁷ Na ek keimi mendpit nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nimba wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mutmba.

⁴⁸ Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii satim ei, nanim ngot. ⁴⁹ Kumb ok, enim nge kupenjing not, wumb mulenjing konu efe kuni mana nitmin kuni ei nok, kolk mon erik, poru nik. ⁵⁰ Ba pe kuni ei eim tonu epin konu efe si kindpi mani om kuni ei, na nam mot kuni ei, wumb endi sik nungii ei, na kin pii gii ningii wumb ei, kunum kunum konj mutngii. ⁵¹ Na kuni ei, noman konj peng kin, tonu epin konu efe si kindip, mani onj. Pe wumb endi, kuni ei sipi nim kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mutmba nge, ei simba. Pe na kuni ei, eim ngumbii ei, nam ngamb to kundangin kin, mani mei efe wumb ei noman konj singii."

⁵² Pe Jura wumb en enim motmun tuk efe ek eipi nik yi mit ninjing, "Nimit erang eim ngenj ngopu kin, sinim ei ngenj kuni mit ei ngumba?" ⁵³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond ei, Gos kindang mani opu mei wu tetim ei, na kotup miyem bein tamb kin, wumb na kin pii gii ningii wumb ei, noman konj kunum kunum mutngii ei, singii. Ei yi mit, wumb endi kuni ni, not nunjung kin kunum kunum konj mutngii. ⁵⁴ Wumb endi na nge miyem ngenj mit epi notmun wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum mutmba. Gos Owundu kunum poru nimba kunum ei, na wumb ei nga konj sip orung simbii. ⁵⁵ Nimit erang, na nge ngenj kin miyem ei, noman tuk nge kuni mendpit motum. ⁵⁶ Wumb endi na ngenj, miyem mit epi ei nupu, na kin piipi, mutmba wumb ei, na nam wumb ei kin mutmbii ku. ⁵⁷ Arnan eim konj kunum kunum motpu kin, na kindang op, Arnan nge noman dinga efe nge, nam noman konj mot. Pe yi mit ku, wumb endi na ngenj mit epi ei num kin, nam nge noman dinga efe, eim noman konj kunum kunum sipi, mutmba ei, eim ngumbii. ⁵⁸ Pe kuni ei tonu

epin konu ete si kindpi mani om kuni ei, ok enim kupenjing nof wumb mulenjing konu ete, kuni nok, kolk poru ninjing, ei kin ende mon. Wumb endi, kuni ei num kin, eim noman konj sipi, kunum kunum mutmba," Jiisas yi nim. ⁵⁹ Kapaniyam konu ete men totmun ngii ete, Jiisas eim ek emb topu, wumb ngopu, eim ek yi nim.

Ek Noman Konj Pimba Ek Ei Jiisas Nge Mendpiif

⁶⁰ Pe Jiisas eim kin ekii sitmin wu pei ek ei piik, noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, "Wumb nii endi ek ei piimba?" ⁶¹ Ba eim ekii sitmin wu ombu, ek ei piik kin, ek orung orung ninjing ei, Jiisas ei eim noman ete, ek ei piim. Jiisas eim nge ekii sitmin wu ombu ngopu yi nim, "Enim ek ei enim noman ete to kis enmin?" pa nim. ⁶² "Pe Gos kindang mani mei wu tetim ei, na manionj, konu ete nga orung epin konu ete tonu pup kin, nimbif of mit piingii ei, enim kis piingii?" ⁶³ Noman konj ei, Gos Gui Ka wumb ngozum; ba sinim wumb noman konj sinatim. Pe sinim ngenj ei, wumb kutii mit motum. Na ek ei nip enim ngond ek ei, enim noman ete kuni mit motum ek ei, enim noman konj ngozum. ⁶⁴ Ba enim motmun konu tuk ete motmun wumb ei, kombur pii gii ninanmin." Kumb ok pii gii ninarik mulnjung wumb ombu ei Jiisas piim. Wumb ei, na nge opu orung wumb konu ete, ni tor kindmba ni yi piirim. ⁶⁵ Pe Jiisas ek yi nim, "Wu endi na nge opu orung wumb kin na ni tor kindmba ei nge na piip kin, ok ek ei, nip enim ngunj," pa nim. "Pe na nge Arnan ei, eim dinga wu ei ngunelang kin, wu ei na kin onelang mon."

⁶⁶ Jiisas ek ei nipi, poru neng kin, wu ombu Jiisas kin ekii sik erik, wu ombu Jiisas si kindik, en enim orung punjung. Puk kin, nga Jiisas kin tep to endnenjing mon. ⁶⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, eim kin ekii sitmin wu engki nga taif ei, kanpi yi nirim, "Enim yi ku, na si kindik, pungii enmin min?" ⁶⁸ Saimon Piisa eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Owundu, pe sin konu jifi orung bin? Nim nge ek ei mendpiif, noman konj kunum kunum sin kin noman konj ngumba. ⁶⁹ Sin nim kin pii gii nipin poru ninmin. Nim Gos nge of kun ka nge put wu ei, sin piinmin," pa nim. ⁷⁰ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nimbif erang na enim wu engki nga taif wii top sinj; ba enim motmun konu tuk ete wu endi motum ei, Seisen gui kis eim kin motum," pa nim. ⁷¹ Jiisas ek nim ei, Juras Saimon Eskeriyas nge kingam ei kin piipi nim. Jiisas kin ekii sinjing konu ete tuk motmun, wu engki nga endeim mulnjung konu ete tuk, eim mutum. Ba ekii se, wu ei eim Jiisas sipipi, opu orung wumb angif ete ngopu kin, ku sim.

Jiisas Nge Angim Nof, Eim Kin Pii Gii Ninenjing

7 Pe ei poru neng kin, Jiisas eim Galilii konu ete endim. Ba Jura wumb eim tumun ni erangin kin, eim Juriya konu ete nga endnerim mon. ² Jura wumb en enim kor owundu kunum endi alap ngii ete kuni owundu nofmun of ei nge, kunum ei tonu omba ei, mandi enim nik enjing. ³ Pe Jiisas eim angim nof yi nin-

jing, "Nim ya konu ete si kindkin Jura konu ete pan, nim kin ekii sik ok wu ombu, nim enjii kongun ei keningii," pa ninjing. ⁴ Wumb ombu Jiisas kin ek yi ninjing, "Pe wu endi eim peni ete mutmbii ni piip, yi etim ei, eim epi koi er enatim mon. Nim epi yi ermbii ni piikin kin, pukun wumb ningif ete pei enjii," pa ninjing. ⁵ Jiisas eim nge angim nof ei, eim kin pii gii ninarik kin, ek yi mit ninjing. ⁶ Yi nengin kin, Jiisas ek nipi yi nim, "Kunum ei wumb pei na piik kanik ernjii ei, tonu onanim; ba enim kuni owundu pungii kunum ei, noman ete pei satim," pa nim. ⁷ "Ya mei wumb ei, en kin opu orung er ngunerngii mon; ba na kin opu orung enmin. Ei nimbif erang, na ek nip tor kindif ei, 'En enim of kis enmin ei,' na ni tor kindip kin, ek yi mit ei na kin opu orung enmin," pa nim. ⁸ "Pe en enim kuni owundu ei puk, Jura wumb kor kunum ka nitmin kunum ei, puk keningii. Ba pe nga, na kor kunum ka ei pup kinermbii. Na bii kunum ei tonu onanim. ⁹ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim Galilii konu ete kunum kombur nga enj mutum.

Jura Wumb Kuni Owundu Nik Etmin Alap Ngii Ete Jiisas Pupu Kenim.

¹⁰ Jiisas nge angim nof ei Jura wumb kutou tok etmin konu ete keningii nge ok punjung. Pe eim yi ku ekii se pum. Jiisas eim pum ei, peni ete punarpi kin, koi mit erpi pum. ¹¹ Jura wumb kutou tok mulnjung kor kunum ka ete molk. "Wu ni jifi punum?" pa nik, kuruk mulnjung. ¹² Pe Jura wumb eim kin ek kanim kanim ninjing. Wumb kombur molk, "Mon wu ei, wu ka," pa ninjing. Ba wumb kombur molk yi ninjing, "Mon wu ei, eim wumb kanpi kin, ek kend topu nitim," pa ninjing. ¹³ Jura wumb kombur Jiisas kin pii gii nik, wumb pei konu ete tuk mulnjung; ba lo ek piitmin wumb kin mund mong enjing. Erik kin, wumb endi tonu angk, Jiisas nge ek endi ninenjing. Nimbif erang, wumb endi ek nipi, "Jiisas ei Mesiya" nimba wu ei, men totmun ngii ete, to anda kindngii nitmin, pim.

¹⁴ Pe Jura wumb kuni owundu kunum ka nik etmin kunum ei, aninga mandi no poru ningii, er mutangin kin, Jiisas Gos ngii owundu tuk ete angpi, ek nipi wumb ngum. ¹⁵ Pe Jura wumb kenjing ni mon gerpi nim. Neng kin, wumb puku sinjing. "Eim mon konu endi pupu neng kin, kinenjpin mon? Nga eim mon ei gernim mit nenj?" ¹⁶ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngopu yi nim, "Na pe nip, enim ngond ek ei, na nge mon. Ei Gos nge ek, eim na 'Pui' nipi, kindang kin, na onj. ¹⁷ Pe wumb endi, Gos ek ei piipi nipi, ermba wumb ei, eim na nind ek ei piipi om kin, eim Gos kin ba. Min na nam noman ete ek ei nind. ¹⁸ Wu endi eim noman ete, ek ninim ei eim embe tonu ba ni piipi ninim. Ba wu endi kindang om ni piipi kin, eim embe er tonu kindpi kin, ek kun nipi ermba wu ei, eim of kis endi eim kin pinermba, mon! ¹⁹ Kumb ok Moses enim lo ek nipi, ngurum kunum ei, enim motmun konu tuk ete, wumb endi lo ek ei, ekii sinarik; ba enim na nimbif erang na to kundmun, ninmin?" ²⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Nim gui kis endi nim kin motum. Wumb endi nim to kundnerngii mon!" pa ninjing. ²¹ Jiisas eim ek nipi,

orung kindpi yi nim, "Na jep of owundu endi enj ei, enim pei puku sinjing," pa nim. ²² "Moses enim ngenj kopsingii of ei, nipi ngum ei keimi. Pe enim of ei, Moses kin onerim mon. Of ei enim nge kupenjing nof kin tonu om; ba enim kangit kunum tonu opu, ngenj kor owundu kunum ete kopsitmin," pa nim. ²³ "Pe enim Moses nge lo ek ei, am kun ekii sitmin. Ba en enim kangit ei, kor owundu kunum tu wuk kin, ngenj kopsitmin. Pe na yi ku, kor owundu kunum ei, wu ening pim wu ei, er ka enj; ei nimbit erang na kin poput sinjing? ²⁴ Epi ningit ete kanik kin, epi mok tunerngii! Enim epi pei mok tungii ei, of kun patim mit kun erngii!"

Wumb Yi Ninjing, "Gos Kindim Wu Krai Wu Ei Min?"

²⁵ Pe wumb Jerusalem konu ete motmun wumb kombur ek yi ninjing, "Nimbit erang wu ei to kundmun ninjing wu min?" pa yi ninjing. ²⁶ "Pe kine! Eim wumb muljung konu peni ete, ni tor kindnim. Nga wumb ek endi ni orung kindnanmin. Pe keimi, Jura wu num peng pim wu ombu, piinmin ei, Gos kindim wu Krai min?" ²⁷ Pe sinim wu ei eim nge ngii konu ete sinim piinmin. Nga Krai omba kunum ei; ba wumb endi eim nge ngii konu ete piinerngii. Yi peng kin Jiisas ei Krai ya mon," pa ninjing.

²⁸ Jiisas men totmun ngii ete Gos ek ei piipi wumb tor kindpi mutang kin, ek kombur ei piipi, eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Enim na piinmin! Na ngii konu ete enim piinmin ku! Ba na nam noman ete onenj, mon. Na Arnan eim na kindang kin, onj ei, of kun mendpit patim mit end; ba enim pii kun enanmin mon! ²⁹ Na nam eim piind. Na Gos kin ouni muls. Gos eim na kindang kin, na mani mei ete onj," pa nim. ³⁰ Pe wumb eim kan ngumun ni piinjing; ba Jiisas eim kongun ei poru ninerim. Yi peng kin, wumb endi Jiisas embimba mit, pinerim mon. ³¹ Pe wumb pei eim nim ek, pii gii nik, yi ninjing, "Gos kindang wu Krai tonu om kin, eim jep of pei erpi, ya ei enim jep of ombu to mani kindpi, kapli piipi yi enermba mon!" yi ninjing.

Opu Ond Wu Kombur Kindangin Puk Kin, Jiisas Kan Ngungii Nge Punjung.

³² Lo ek piitmin wumb ei, piinjing ni wumb pei Jiisas nge ek ei eipi eipi nengin kin piinjing. Lo ek ekii sik etmin wumb ni, kutmat katitmin wumb pei puk, opu ond wu kombur nengin puk kin, eim kan ngungii nge punjung. ³³ Pe Jiisas eim ke nipi, wumb ngopu yi nim, "Na enim kin kunum aninga er mo. Nga na eim kindang onj konu ete orung bii," nim. ³⁴ "Na bii konu ei, enim kuruk endngii ei, na kapli kan sinerngii, mon! Nga na bii konu ete, enim kan sinerngii mon!" ³⁵ Pe Jura wumb en enim ek nik yi ninjing, "Eim konu jiti pang kin, sinim eim kur andinmin ninim? Eim sinim Griik wumb konu ete pupu kin, Griik wumb kin, ek nipi ngopu, ermba ninim min? ³⁶ Pe eim yi ninim, 'Enim na kuruk pungii ei, kan sinerngii,' ninim. Nga, 'Nam bii konu ete, enim kapli punerngii,' pa ninim. Ek ei pute er patim mit nenj?" pa yi ninjing.

Nof Konj Kunum Kunum Motum

³⁷ Jura wumb kor owundu kuni owundu simba kunum ei, mandi poru neng kin, kunum owundu mendpit patim. Jiisas eim angpi ek dinga yi nim, "Wumb endi na kin pii gii ninjing pim kin, kapli na kin ok pii gii ningii. Yi mit peng kin, wumb endi nof nuwa mutum kin, na kin wang, nof ngamb numba," pa nim. ³⁸ Ei Gos nge ek ete yi ninim, "Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim noman tuk ete nof konj mit tonu omba," pa nim. ³⁹ Jiisas ek ei, Gos Gui Ka kin ek yi nim, "Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim Gui Ka ei singii." Kunum ei, Jiisas eim nge titang owundu ei sinarpi kin, epin konu ete tonu orung punerim kunum ei, Gui Ka ei tor onerim.

Wumb Titap Ta Er Muljung

⁴⁰ Wumb kombur Jiisas ek ei piik, "Keimi mendpit wu ei, Gos ek ni tor kinditmin wu motum," pa ninjing. ⁴¹ Nga wumb kombur yi ninjing, "Wu ei, Gos kindang nge wu Krai tonu om," pa ninjing. Nga wumb kombur ek eipi nik yi ninjing, "Gos kindim wu Krai eim Galilii konu ete tonu omba min? Jiisas eim Gos kindim wu Krai mon, ni piinjing. ⁴² Gos nge ek ete yi nirim, "Gos kindang wu ei Krai eim Deipis nge titap ende. Pe eim Beslem konu ete tonu omba nirim konu ete, ok Deipis multum konu ei satim." ⁴³ Wumb ek yi nik kin, wumb titap ta erik, Jiisas kin eipi eipi punjung. ⁴⁴ Wumb kombur, "Eim kan ngumun," ninjing; ba wumb endi eim embimba wumb endi, mulerim mon.

Jura Wu Num Ombu Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

⁴⁵ Pe opu ond wu ombu, nga orung puk kin, lo ek piitmin wu ni, kutmat katitmin wu owundu ombu ni, kanik yi ninjing, "Enim nimbit erang, wu ei tu wunmun? ⁴⁶ Yi nik opu ond wu ombu, ek ni orung kindik yi ninjing, "Ok wu yi nge endi, opu ek wu ei ninim mit ei ninerim mon!" pa yi ninjing. ⁴⁷ Yi mit nengin kin, pe lo ek piitmin wumb ombu ek yi ninjing, "Wu ei, enim kin ek kend topu ngonum, ku min? ⁴⁸ Enim kanmin ei, sin lo ek piipin, etmin wu ombu ni, men totmun wu num ombu ni, endi pii gii nik erangin kin, kenjing min? ⁴⁹ Ei mon! Ba wumb Jiisas kin pii gii ninjing ya wumb ei, Moses lo ek piinarik enmin, wumb ei, Gos kos owundu singii," pa ninjing. ⁵⁰ Wu Nikoriimas ei wu ombu nge men totmun ngii kongun ende etmin wu ei, eim ok, epin tuk memb kunum ete Jiisas kin purum. Wu ei eim ek yi nim, "Sinim lo ek ei wumb kos wii er ngumun ninim? Ei mon! Sinim eim nge ek ei ok piipin, eim nimbit of erim ei piimin," pa yi nim. ⁵² Pe lo ek piitmin wu kombur, eim kin ek nik kii sinjing. "Pe nim Galilii konu ete wu min? Lo ek ei, ger kankin, enjii. Ek ni tor kinditmin wu endi, Galilii konu ete tonu onermba," pa nik yi ninjing.

Amb Endi Wu Pułum Oł Ei To Kindim

8 (Wumb pei en enim ngii konu ełe eipi eipi pangin kin, nga Jiisas eim tonu komung Olip ełe tonu pum. ² Kupuiring ok eim pupu kin, men tołmun ngii owundu ełe nga pum. Pang kin, wumb pei eim kin wangin eim mołpu kin, ek emb to nipi, wumb ngopu kin, yi er mułum. ³ Lo ek piłmin wu ni, lo ek połmun wumb ni, amb sik ełmin oł ei, amb endi lo ek ei to kindim nik, tu wuk kin, tuk ełe engindangin engim. ⁴ Engang kin, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, "Ek emb to wumb ngołun wu, ya amb ei wu puk enmin oł ei to kindim ni kenjing," pa yi ninjing. ⁵ "Moses nge lo ek ełe, wumb ombu yi erngii ei, kom ku to konduk erngii, pa nipi pendim. Pe nim nipe ek ninjii?" ⁶ Wumb en enim yi piinjing, "Sin ek yi ninmin. Eim nipe ek nimba ei, piipin kin eim oł kis kun pinermba mił ermba, ni kenjing. Ba Jiisas eim kan mani kanpi kin, eim angil orung ei sipi, mei ełe mei tumb mił nipi, mani kanpi er mułum. ⁷ Wumb am ek nik, kii sik mułangin kin, Jiisas eim angpi, ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Enim mołmun konu ełe wumb endi eim oł kis enalim wu endi mułum kin, eim amb ei ok, ku tangli," nim. ⁸ Jiisas eim ek yi nipi kin, nga mani mołpu kin, mei ełe mei tumb nipi, mani kanpi er mułum. ⁹ Pe wumb ek ei piik kin, en enim oł kis erpin ni piinjing wumb ei, pei endeim endeim ni, anda punjung. Puk wu num ombu, kumb se pangin kin, wumb wii ekii se punjung ku. Jiisas endeim mendpił mułum. Nga eim mułum konu ełe amb ni opu, eim kumb ełe engim. ¹⁰ Pe Jiisas eim angpi kin, yi nim, "Amb, wumb ni jili mołmun? Wumb endi, nim kin kos ermba wumb endi mołum min mon?" pa nim. ¹¹ Amb ni ek yi nim, "Owundu, wumb endi mulałim mon!" Pe Jiisas yi nim, "Na yi ku, nim kos enermbii. Nim po! Pukun, nga oł kis endi enerii mon!" ni Jiisas yi nim.)

Jiisas Mei Wumb Ełe Tiłang Mołum

¹² Ekii se Jiisas wumb men tołmun tuk mołmun wumb ek nipi yi nim, "Na nam mei wumb ełe tiłang moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noman tuk ełe, emii pinermba mon. Wumb ei, eim tiłang konu ei eim kin pimba wu ei, noman konj simba," pa nim. ¹³ Lo ek piik ełmin wumb ei ek nik, eim ngok yi ninjing, "Nimbił erang ninim nge nikin ek ei, ni tor kindin? Kindin ek ei, keimi mon," pa ninjing. ¹⁴ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Keimi, na nam nge ek ei nind; ba na nind ek ei keimi. Nimbił erang na nam angip onj konu ei piind. Nga nam bii konu ei piip moł. Ba enim na nam ngii konu ei enim piinanmin. Nga na konu jili bii ei, enim yi ku, piinerngii mon! ¹⁵ Pe enim mani mei oł pałim mił ei, wumb mok tonmun. Ba na wumb endi ei, mok tonał mon! ¹⁶ Ba na wumb mok tułamb kin, kapli na mok kun mendpił tułamb. Nimbił erang, na nam endeim mendpił mon. Na Arnan na kindang mani mei ełe onj ei kin ouni kongun erpił wumb mok tumbuł. ¹⁷ Enim nge lo ek ei yi pałim, 'Pe wu tał ek ende mił, ni tor kindngil ei, ek keimi,' pa yi niłmin. ¹⁸ Na nam ek ei nind. Ei na Ar-

nan na kindang op kin, nam ek yi ku, nip tor kindind." ¹⁹ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Nim Arnim konu jili mołum?" Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na Arnan, enim pii poł tunanmin ei, enim na Arnan ei enim piinerngii. Ba enim na piinjing kin, kapli enim na Arnan ei piingii ku."

²⁰ Men tołmun ku sałitim konu ełe ek ei nirim kunum ei, eim men ngii owundu ełe wumb ek emb topu ngurum. Wumb endi eim sipi, kan ngungii mił pineririm. Nimbił erang, Jiisas nge kongun ei poru ninerim mon!

Enim Na Bii Konu Ełe, Enim Kapli Punerngii

²¹ Jiisas eim ek nga nipi, wumb ngum, "Na pe konu ełe bii ei, enim na kinerngii. Pe enim kułangin kin, oł kis ei enim kin pim kin, na Arnan kin tonu bii konu ełe enim onerngii mon." ²² Eim ek yi neng kin, Jura wumb en enim yi ninjing, "Nimbił erang eim ek yi ninim? 'Na eim tui min epi endi sipi, eim to kundmba ninim min? Eim kan to kułmba nge ninim min?" ²³ Pe Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Enim ya mei mani ełe wumb; ba na nam tonu epin konu ełe nge wu. Enim ya mei ełe wumb; ba na mei konu ełe nge wu mon!" pa nim. ²⁴ "Yi piip kin na ek nip enim ngond. Pe enim kułangin kin, enim nge oł kis ei pepi mułmba. Ełe nge Gos kindim wu ei, na enim pii gii ninenjing kin, pe enim kułngii; ba oł kis pei ei piram pepi mułmba." ²⁵ Pe wumb ek yi ninjing, "Nim wu nii?" Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Ok na enim kanip ninj, wu ei mendpił na moł," pa nim. ²⁶ "Enim ełmin oł ei nge, na am ek pei pałim. Na enim ełmin oł ełe, kos wu mił piip ermii. Ba ei eim, na pui nip kindang onj ei, eim nge ek ei keimi mendpił pałim. Eim nim ek ei, na piip op kin, mei wumb ombu kanip nind."

²⁷ Jiisas Erinjpin Gos kin ek nipi ngum ei, wumb en enim piinenjing mon. Piinerangin kin, Jiisas eim ek nipi wumb ngopu yi nim, "Ekii se enim Gos kindang opu, mei wu tełim wu ei, na ond peri ełe, tonu kindngii. Kindngii wu ei na moł ei, enim piingii. Na nam noman ełe, ek endi ninand mon. Na Arnan nipi, andan to ngurum ek ei mendpił, nip enim ngond. ²⁹ Na Arnan 'Pui' nipi kindang kin, na onj. Eim na kin ouni mołum. Na endeim mendpił mułamb kin, eim na si kindnałim mon. Kunum kunum na eim noman ełim epi ei, minj erip yi eł." ³⁰ Jiisas eim ek yi neng kin, wumb pei eim kin pii gii ninjing.

Wumb Wii Mołmun Wumb Nin Kan Ngii Mił Ambil Gii Nik Mołmun Wumb

³¹ Jiisas ek yi nipi Jura wumb pii gii ninjing wumb ei ngum, "Pe enim na ek ełe mendpił ekii sik muljung kin, na nge ek se endngii wumb mendpił mułngii. ³² Molk, ek keimi mendpił ei piik er mułangin kin, ek keimi enim erang tonu ok, kunum ka seng kin, wii mułngii. Oł kis ni, embin tui ni, oł kanim kanim ei enim kin tonu onermba. Ei yi mił enim wumb Seisen nge kongun wii erik, mulerngii mon!" ³³ Wumb ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, "Sin Eiparam nge tiłap ende wumb. Sin

kunum endi wumb kin kongun wii enatmin. Nim nimbil erang sin opun, kongun ni endi tonu onerang kin, kunum ka seng kin, wii motmun nin?"³⁴ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpit nip enim ngond. Wumb pei of kis etmin ei Seisen nge kongun wii etmin; ba kumep pute ei wumb kutngii.³⁵ Kongun wii etmin wumb ei, ngii konu ete mulatmin mon. Arim kingam ei, mendpit kunum kunum motum. Wumb kis en enim yi nitmin, wumb endi, sin tep enermba ninmin wumb ei, en enim am mendpit pungii.³⁶ Pe yi mit, Gos kingam ei enim sipi, Gos kin orung sim kin, ei keimi mendpit; enim noman konj sik mutngii. Enim of kis si kindangin kin, enim kunum ka seng mutngii.³⁷ Na pi-ind ei, enim Eiparam nge titap ende; ba na nge ek ei enim noman tuk ete pinafim. Enim ek ei piinarik kin, na to kundmun ninmin.³⁸ Na ek nip tor kindit ei, na Arnan nge epi pei kan poru nip nind. Pe enim yi ku, kupenjing not etmin of ei enim yi ku etmin."

Enim Nge Erinjing Ei Seisen

³⁹ Wumb ei ek ni orung kindik yi ninjing, "Sin nge kupenjing Eiparam," pa ninjing. Pe Jiisas nga ek nipi, ngopu yi nim, "Pe enim Eiparam kupenjing not motmun; ba enim Eiparam etim of ei mit enim enanmin, mon!" pa nim.⁴⁰ "Na ek keimi nip enim ngunj ei, na Gos nirim ek ei piip kin, nip enim ngunj; ba pe enim na to kundmun, ninmin. Ba Eiparam eim of yi nge enerim, mon.⁴¹ Enim kupenjing not etmin of ei enmin." Yi neng kin wumb ek nik, eim ngok yi ninjing, "Mon, sin kupenjing endeim motum ei Gos. Sin eim nge kupam not mendpit motpun si kindinmin," pa ni yi ninjing.⁴² Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Keimi, Gos ei enim kupenjing pim kin, enim kapli na noman ngungii. Nimbil erang, na Gos kin ouni motup kin onj. Na nam noman ete onenj mon! Gos na pui nip kindang kin, na onj.⁴³ Nimbil erang enim na nge ek ei pii kun enanmin? Pute yi mit palim, enim na ek ei piinermin ni piinmin.⁴⁴ Enim kupenjing ei Seisen nge kupam not motmun. Pe enim kupenjing nge noman ete, ekii sik, dinga puk motmun. Wu ei ok wumb to kondutum of yi erpi kin, eim of kun mendpit palim ei ekii sinerim mon. Nimbil erang, of kun ei eim kin pinerim mon. Eim ek kend topu nipi, ek kun mit nitim. Eim ek kend nge put wu, ei eim mendpit motum," pa nim.⁴⁵ "Ba na ek mendpit ei kun nip enim ngond. Nimbil erang enim na ek ei ekii sinanmin?⁴⁶ Enim motmun konu tuk ete wu endeim angpi kin, na of kis kun pinerim mit ei en pa yi nimba min? Mon pim kin, na ek mendpit kun pim ek ei ninj. Ba nimbil erang, enim na nind ek ei pii gii ninanmin?⁴⁷ Gos nge kingam not ei, Gos nge ek pei ei pitmin. Enim Gos nge kingam not molatmin mon! Nimbil erang enim Gos nge ek ei piinatmin mon."

Eiparam Tonu Oneririm Kunum Ei Jiisas Kumb Ok Mutum

⁴⁸ Jura wumb ek dinga nik, orung kindik yi ninjing, "Sin nim Sameriya konu ete wu pa nitmin. Nim gui kis

endi nim kin motum, pa nitmin. Ei keimi mendpit, min mon?"⁴⁹ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na gui kis endi na kin mulatim mon. Na nam Arnan nge embe ambil tonu kindit ei, enim na embe ei to mani kindinmin," pa yi nim.⁵⁰ "Na nam embe ei, tonu ba ni, kongun ei enand mon. Wu endi na nge embe ambil tonu kindmbii ni piinim ei, eim wumb kos piipi, kun erpi, mok tumba. Eim na kin kun ermba ku.⁵¹ Keimi mendpit, na enim kanip nind. Wumb endi na ek ei ekii simba wu ei, eim kulermba; ba kunum kunum konj mutmba," pa yi nim.⁵² Jura wumb ek yi ninjing, "Pe eim nim piinmin nim gui kis endi motum. Eiparam mutum wu ei kutum; nga ek ni tor kinditim wumb tonu onjung ei, kulnjung ku. Pe akip nim yi nin, 'Wumb endi na ek ei, ekii simba wumb ei, kularpi kin, konj kunum kunum mutmba,' pa nin.⁵³ Nimbil of en? Nim Eiparam sin nge kupenjing ei, nim to mani kindinmin nin min? Eiparam eim kutum, nga ek ni tor kinditim wumb tonu ok, wumb ei kulnjung ku. Pe ninim wumb nii mit tonu onjii en?"⁵⁴ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na nam embe ambil tonu kindmbii ei, epi wii mit pimba. Ba nam nge Arnan eim na embe ei ambil tonu mendpit kindnim. Pe en enim yi nitmin, 'Sin nge Gos' nitmin.⁵⁵ Ba enim eim piinanmin. Na nam eim piip mot. Pe na nam eim kinal, nimbil ei, enim ek kend tok nitmin mit, yi nimbii. Ei mon! Na nam eim piipi poru nipi kin, eim ek kun ei ekii sind.⁵⁶ Enim nge kupenjing Eiparam ei eim na mani mei ete ombii kunum ei kenmbii ni, ka piipi mutum ei, eim kanpi kin, eim noman ka seng motum."⁵⁷ Nga Jura wumb ek nik, Jiisas ngok, yi ninjing, "Nim wu gal kangki wu motun. Pe nim Eiparam er ken mit nenj?"⁵⁸ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na ek keimi mendpit nip enim ngond. Ok Eiparam eim tonu oneririm kunum ei, na muls."⁵⁹ Yi neng kin, wumb kom ku sik, eim tumun nik enjing. Ba Jiisas eim koi erpi kin, men totmun ngii owundu si kindpi anda pupu pum."

Ningit Tumbun Mutum Wu Endi Ek Pot Tonum

9 Jiisas eim andpi pupu kin, kenim ni, wu endi ningit tumbun mutum wu endi mutum. Wu ei, kangit kembis mam kirim ete tor orum ei, yi er pirim.² Jiisas eim kin ekii sitmin wu ombu yi ninjing, "Ek emb to ngotun wu. Pe wu ei, eim of kis erim min, eim arim mam tet of kis enjingit min?"³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu ei eim of kis erim kin, nga eim arim mam tet of kis enjingit pute ei mon. Ba Gos eim kongun erpi, dinga owundu yi erang kin, eim nge pute wu ei kin tor wang kin, wumb kenjingii nipi, wu ei kin tonu om.⁴ Pe mendpit ei, eni kunum mit ka salim ete, sinim Gos kongun ermin. Eim na kongun ete kindang kin, na onj. Gos eim nge kunum poru nimba kunum ei, epin mendpit mit mutmba kunum ei sinim kongun endi kapli enermba mon.⁵ Pe na ya mei ete mot ei, na mei wumb nge noman tuk ete titang mot."⁶ Jii Jiisas eim ek yi nipi, jipambit topu, mani mei et kindpi kin, mei kin jipambit dangindpi sipi, not oi mit, wu ningit ete pendim.⁷ Pendpi eim yi nim, "Nim pukun, not gopu Sailom ete

was enjii!" nim. Sailom ei sinim puṭe yi nimin, 'Eim kindang pum.' Pupu, noṭ eṭe was erpi, orung opu, ningiṭ ka seng kin, kenim.

⁸ Wumb eim konu ende wumb ni, ok eim kanik wumb ni, "Wu ei ok moṭpu kin, wumb ku ni epi ngei nipi, moṭuṭum wu ei min?" Wumb eim ka muṭang kin, kanik ek yi ninjing. ⁹ Ba wumb kombur yi ninjing, "Wu ei mendpiṭ," pa ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, "Mon, wu ei miṭ, wu endi moṭum," pa ninjing. "Ba wu ei, wu eipi." Pe wu ei, eim moṭpu kin, yi nim, "Ei na ya moṭ," pa nim. ¹⁰ Yi neng kin, wumb ek nik ngok, yi ninjing, "Nim ningiṭ ei opu, ka erim miṭ nenj?" ¹¹ Pe eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu ei, Jiisas niṭmin wu ni, eim mei kin noṭ eningii erpi sipi, na ningiṭ eṭe pendpi kin, yi nim, 'Nim pukun, noṭ gop 'Sailom eṭe,' was enjii!' Neng kin, na pup, was erip, nam ningiṭ ei, ka seng kin, epi kenj," pa nim. ¹² Wumb wu ei kii sinjing, "Pe wu jiti pum?" Wu ni yi nim, "Na kinenj," pa nim.

¹³ Pe wumb wu ei ok ningiṭ tumbun multum ni, lo ek piṭmin wumb mulnjung konu eṭe sipnjing. ¹⁴ Kunum ei, kor owundu kunum Jiisas noṭ oi sipi kin, wu ei kin yi erpi kin, ningiṭ tumbun muṭum ei, er ka erim. ¹⁵ Lo ek ekii siṭmin wumb nga wu ei kii sinjing, "Nim ningiṭ ei opu, ka erim miṭ nenj?" Wu ni ek nipi, orung kindpi yi nim, "Eim noṭ oi sipi kin, na ningiṭ eṭe pindang kin, na pup was eramb kin, na ningiṭ ei tiṭang erim." ¹⁶ Pe lo ek piṭmin wumb ek yi ninjing, "Gos wu ei kindang onerim; eim kor owundu kunum ei eim piinanim min? Eim kor owundu ei lo ek piṭim min mon?" Ba wumb kombur ek yi ninjing, "Oṭ kis eṭim wu ei, jep oṭ ei ermba miṭ nenj?" Wumb en enim ek yi nik, en enim eipi eipi puk, tiṭap taṭ miṭ molk kin, ek yi ninjing.

¹⁷ Nik kin, nga wu ningiṭ tumbun muṭum wu ei, kii sik yi ninjing, "Pe nim wu ningiṭ er ka erim wu ei, eim embe er sin miṭ nenj?" Wu ei, ek yi nim, "Ei wu ek ni tor kindiṭim wu endi Gos kindim wu," pa nim. ¹⁸ Keimi, ok wu ei, eim ningiṭ tumbun multum; ba pe, eim ningiṭ ei pirek neng kenim. Ba Jura wumb oṭ eṭe pii gii ninenjing. Pe wu ningiṭ opu, ka pum wu ei, eim arim mam noṭ wii tunjung. ¹⁹ Wii tok kin, wumb ek nik, wu amb taṭ kii sinjing, "Wu ei eṭip nge kingenjngiṭ min? Mam mengrim kunum ei, wu ei eim ningiṭ tumbun multum pa ninmbiṭ. Ba pe, nimbiṭ erang eim ningiṭ ka seng kin, epi kan kun enim?" Nik yi ninjing. ²⁰ Arim mam teṭ, ek yi ni orung kindinjngiṭ. "Siṭ piinmbiṭ ei mam mengrim kunum ei, eim ningiṭ tumbun moṭ pirim ei, siṭ piinmbiṭ. ²¹ Ba pe, eim ningiṭ ei ka seng kin, epi kanpi enim ei, siṭ pii poṭ tunanmbiṭ. Wumb endi ni, eim ningiṭ ei er ka erim ei, siṭ pii kun enanmbiṭ ku. Eim wu dinga moṭum ei, eim kapṭi enim kii sik piingii." ²² Wu ei nge arim mam teṭ, Jura wumb kin mund mong erkiṭ yi ninjngiṭ. Nimbiṭ erang Jura wumb owundu ek yi miṭ ni pendnjing wu ei, Jiisas ei Krai Gos kindang wu ei om nimba wumb ei, men toṭmun ngii eṭe, to anda kindngii nik pendnjing. ²³ Pe arim mam teṭ, ek puṭe nikiṭ yi ninjngiṭ, 'Eim wu dinga moṭum ei eim kii sik piyei!' ninjngiṭ.

²⁴ Pe nga wumb ek nga nik kin, wu ei ok ningiṭ tumbun multum wu ni, wii tok, se orung sik yi ninjing, "Gos

eim jep oṭ ei erim. Nim Gos nge embe tonu kindkin, ek keimi ninjii. Sin piinmin wu ei, oṭ kis eṭim wu." ²⁵ Wumb ek yi nengin kin, wu ningiṭ ka muṭum wu ni ek yi nim, "Na ningiṭ er ka erim wu ei, oṭ kis eṭim wu min, ei na pii kun enand, mon! Ba epi endi na piind ei, na ok ningiṭ tumbun multum; ba pe tiṭang erang kin, kanip ei piind," pa nim. ²⁶ Neng kin, wumb yi kii sinjing, "Eim nim kin, nimbiṭ oṭ erpi kin, nim ningiṭ ei er ka erim?" ²⁷ Wu ni ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim ok kanip ninj ei, enim piinenjing min? Nimbiṭ erang nga piimin, ninmin? Pe enim wu ei kin ekii singii nge ninmin, min?" ²⁸ Pe Jura wumb ek kis nik, orung kindik yi ninjing, "Nim eim nge ekii sin; ba sin Moses kin ekii sinjpin moṭmun. ²⁹ Sinim piinmin ei, Gos ek nipi, Moses ngurum. Ba wu ei, konu jiti tonu om? Ei sin piinanmin!" pa ninjing. ³⁰ Yi nengin kin, wu ningiṭ ka muṭum wu ni yi nim, "Ei oṭ endi eipi miṭ, owundu endi tonu om ei, enim piinanmin. Piinarik kin, konu jiti wu ei tonu om; ba nam ningiṭ ei erang opu, ka muṭum ei piind," pa nim. ³¹ Nga nipi yi nim, "Sinim piinmin ei, Gos wumb oṭ kis erik enim, wumb ei ninmin ek ei, Gos piinanim mon. Ba wumb Gos kin men tok erik kin, Gos oṭ keimi paṭim miṭ ekii sik enim ei, en enim ek ningii ei Gos eim piilim. ³² Am kumb ok mendpiṭ, wu amb endi kang endi mingang ningiṭ tumbun multum ei, wu endi opu, ei er ka eririm nengin kin, sin piinaṭmin ei nge ek poṭ. ³³ Pe Gos ei kindneṭang kin, eim oṭ yi nge endi eneṭang mon!" ³⁴ Lo ek piṭmin wumb ek dinga nik, wu ei ngok yi ninjing, "Nim manim nim mengim ei, oṭ kis enjing konu eṭe nim molkun, okun tonu on. Ei nim oṭ kis wu mendpiṭ molkun kin, nga sin kin ek emb tokun, man miṭ ngunjii en min?" Wumb ek yi nik, eim men toṭmun ngii owundu to tor kindnjing.

Noman Tuk Eṭe Jiisas Nge Tiṭang Ei Pinalim Mon

³⁵ Jiisas eim piim ni, wu ei to anda kindmin nengin kin, eim pupu, wu ei kan sim. Kan sipi yi nim, "Nim Gos kindang opu, mei wu teṭim ei kin pii gii nin, min mon?" ³⁶ Pe wu ei ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu Owundu, Gos kindang opu, mei wu teṭim ei, wu nii? Nim na kan nen kin, pii gii nimbiṭ," nim. ³⁷ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim eim kan poru nin ei, pe nim kin, ek tang moṭum wu ei," pa nim. ³⁸ Wu ei yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind!" Nipi, mani mei eṭe moṭpu kin, Jiisas kin men toṭpu erim.

³⁹ Jiisas eim ek yi nim, "Na mani mei eṭe op, wumb mok tumbii nge onj. Wumb Gos ek pii poṭ tunenjing kin, wumb ei ningiṭ tumbun miṭ muṭang muṭngii wumb ei, nga ka seng kin, tiṭang mendpiṭ erang kin, kanik pii poṭ tungii. Ba wumb ningiṭ pe ka seng kin, ka nik, pii poṭ tonmun ni, wumb ei piik, nga ningiṭ tumbun miṭ muṭangin kin, tiṭang mendpiṭ kanik kin, pii poṭ tunanmin, mon." ⁴⁰ Pe lo ek piṭmin wu kombur eṭe mandi molk, Jiisas nim ek ei piinjing. Piik yi ninjing, "Sin yi ku, sin ningiṭ eṭe tumbun miṭ muṭang moṭpun kin, Gos ek pii poṭ tunanmin, nin min?" a yi ninjing. ⁴¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Enim ningiṭ ei tumbun miṭ muleṭang kin, enim kin Gos ek ei pii poṭ tunarik kin, en-

im oġ kis endi enenġangin mon. Ba en enim yi niġmin, 'Sin ningiġ ei, tiġang mendpiġ enim,' yi niġmin eġe nge, enim kin oġ kis ei moġum," pa nim.

Kung Siipsiip Nge Kung Gui Ei Nge Ek Ekin

10 "Ek keimi mendpiġ na enim kanip nind. Wumb endi, kung siipsiip nge kung gui ondu eġe, tuk punermba mon; ba wu endi, konu eipi orung opu, kung gui to tangindpi tuk oġum ei, wu epi waning wu opu, kung siipsiip sipi yi eġim. ² Ba wu endi kung siipsiip kung gui ondu eġe, tuk puġum wu ei, kung es toġum wu moġum. Kung gui ondu eġe, tep moġpu eġim wu ei, eim kung gui ondu aki tang kin, kung siipsiip ombu, eim ek tangiġim ei piġmin. Nga eim kung siipsiip pei embe sipi sipi eġim wu ei, kung siipsiip kung gui anda siġim. ⁴ Eim kung siipsiip ombu pei anda sipi, poru nipi kin, wu ei opu kumb se pang kin, kung siipsiip ombu, eim ek ei piik kin, eim puġum konu eġe, kung siipsiip ekii sik puġmun. ⁵ Wumb eipi endi kin, ekii sinaġmin mon. Kung siipsiip en enim tungu eġmin. Nimbiġ erang kung siipsiip wumb eipi ek ei piinaġmin mon."

⁶ Jiisas eim ek ekin ei nipi ngum; ba wumb eim nim ek ei, puġe pii poġ tunenjing, mon!

Jiisas Wumb Kung Siipsiip Miġ Tep Ka Eġim

⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, "Keimi mendpiġ, na enim kanip nind. Na nam kung siipsiip kung gui ondu miġ moġ," pa yi nim. ⁸ "Wumb pei ok, kumb se onjung wumb ei, ek kend tok, epi waning sik eġmin wumb miġ onjung. Ba wumb Gos nge kung siipsiip miġ mulnjung wumb ei, en enim ek kend tok eġmin; wu ombu nge ek piinenjing mon. ⁹ Na nam ngii ondu miġ moġ. Wumb endi na kin pii gii nim kin, ngii ondu eġe, opu tuk ba wumb ei Gos eim sipi orung simba. Na nge wumb ei, kung siipsiip miġ tep er muġmbii ni, pupu anda opu, ku ni ka wii sipi nupu ermba ei, yi miġ ku, na wumb kuni nin, epi kanim kanim pei ngumbii. ¹⁰ Epi waning wumb ei, epi eipi endi simba nge onaġim mon! Ba kung siipsiip ei, to konduk kin waning sik erngii nge piik oġmun. Ba na mei mani op, wumb pei noman konj singii nge onj. Wumb noman konj wii mendpiġ sinjing kin, en enim noman ka wii peng piingii.

¹¹ Na kung siipsiip nge tep wu ka moġ. Kung siipsiip teġ ka er moġuġum wu ei, eim koġpu kin, kung siipsiip ombu paki tumba. Jiisas eim koġpu kin, wumb paki tumba ei piipi kin, ek yi miġ nipi wumb ngum. ¹² Wu endi ku simba nge piipi ni kongun erpi kin, kung siipsiip es toġum wu ei, kung siipsiip tep wu ka mularpi kin, kung siipsiip nge ernjing miġ mularpi eġim wu ei, eim moġpu kaniġim ni, owu simbii endi oġum ei, eim kung siipsiip ombu si kindpi kin, tungu puġum. Pang kin, owu simbii ei opu, kung siipsiip nupu, to eipi eipi kindpi yi eġim. ¹³ Nimbiġ erang wu ku kongun eġim wu erpi kin, kung siipsiip ombu piinaġim mon; eim kung siipsiip si kindpi kin, puġum. ¹⁴ Na kung siipsiip nge tep wu ka wii moġ. Na nam kung siipsiip ombu piyamb kin, nga kung siipsiip ombu na piġmin ku. Ei yi miġ, na nge Ar-

nan ei, na piġim. Nga na eim piġ ku. Piip kin, nam nge ngenj eġe koġpu kin, kung siipsiip ombu paki tumbii.

¹⁶ Na nge kung siipsiip eipi kombur moġmun ku. Ei ya eġe nge kung gui tuk eġe mulaġmin. Kung siipsiip ei ya eġe tu wamb kin, nam ek ei piingii ku. Ei kung siipsiip tiġap endeim mendpiġ muġangin kin, nga kung siipsiip tep wu endeim mendpiġ moġpu kin, tep ermbii.

¹⁷ "Na nge Arnan eim, na noman ngum ei, puġe yi paġim. Na nam noman konj ei, si kindamb kin, wumb to kundangin kin, nga angip, tonu op, konj muġmbii," pa nim. ¹⁸ "Wumb endi, na noman konj ei, sinermba mon. Na nam nge dinga eġe, nam noman konj ei, wak to kindip kin, nga nam nge dinga eġe nam noman konj ei eipi orung simbii kongun ei, na nge Arnan nipi ek ei na ngum," pa nim.

¹⁹ Jura wumb ei, ek ei piik kin, wumb ok eipi eipi puk, tiġap eipi eipi miġ mulnjung. ²⁰ Wumb pei molk yi ninjing, "Wu ei, eim gui kis tuk moġum! Muġang kin, eim noman wulu pang kin, ek eipi eipi ninim. Nimbiġ erang, enim eim nge ek piinmin?" yi ninjing. ²¹ Nga wumb kombur yi ninjing, "Ek ei, gui kis nge ek mon. Pe gui kis ei pim kin, wu ningiġ tumbun muġum ei, kapġi er ka er kindnermba mon; ba eim wu ei er ka erim," pa ninjing.

Jura Wumb Jiisas Kin Buġ Ngok, Opu Orung Enjing

²² Men toġmun ngii ei ombu aki tok, kor owundu kunum ka ei tonu wang kin, wumb pei Jerusalem konu eġe punjung. Puk kunum eġe konu jii nirim kunum eġe pirim. ²³ Men toġmun ngii andaring ond pos olt konu eġe 'Solomon nge ngii tika,' yi niġmin konu eġe, Jiisas eim andpi pupu, andaring ngii eġe endim. ²⁴ Endang kin, Jura wumb ok eim si pok erik, eim kanik yi ninjing, "Kunum nimberii nim ek nen kin, sin noman taġ tonum? Pe nim Gos kindang mei mani wu Krai pin kin, ek ni tor kindan kin, sin piimin," pa ninjing. ²⁵ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip ninj; ba enim na pii gii ninanmin. Na kongun pei Arnan nge noman dinga eġe, kongun end ei, nam nge embe eġe andan tum kongun ei tonu onum. ²⁶ Ba enim kung siipsiip na nge tiġap ende mon pim kin, enim na kin pii gii ninanmin. ²⁷ Nam nge kung siipsiip ombu, nam ek niġ ei piġmin. Nga nam en enim piġ. Nga en enim na niġ ek ei ekii siġmin ku. ²⁸ Yi erangin kin, na en enim noman konj sik, kunum kunum muġngii nge ngoġ ei, en enim am punerngii mon! Nga wumb endi na angii eġe, kung siipsiip ombu sipnengii, mon ku! ²⁹ Na nge Arnan ei, wumb ei kung siipsiip miġ sipi kin, na ngum. Na Arnan eim nge noman dinga ei, epi pei to mani kindiġim. Na nge Arnan angii eġe, wumb endi, na wumb ei, si tor sinermba mon. ³⁰ Na Arnan kin sik ende mendpiġ."

³¹ Jura wumb kom ku nga sik, eim tungii nge enjing. ³² Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Na nge Arnan kongun ei na ngang kin, enim kin kunum pei andan tunj. Enim kongun nipe kongun na end ei ni piik kin, enim na tungii nge enmin?" ³³ Jura wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Sin kongun ka endi en nipin kin, nim kom ku tumun enanmin. Ba nim Gos kin ek buġ ambiiġin ni tumun nge enmin. Nim wu wii molkun kin, 'Nam Gos

moŕ, nin," pa ninjing. ³⁴ Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wumb ombu ok, Gos nge ek ei en enim piinjing. Gos eim ek nirim miŕ ei ngurum. 'En enim gos,' nim. Pe Gos nge ek ka ei am punermba mon! Nimbiŕ erang ninmin? Enim nge lo ek ei Gos yi miŕ ninim. Na enim kanip ninj ei, enim Gos miŕ moŕmun. ³⁶ Ba na Arnan Gos eim na kindang, na ya mei eŕe mani onj. Pe na ek yi nind, 'Na Gos nge kingam,' pa yi nind. Pe nimbiŕ erang, enim yi ninmin, 'Nim Gos kin ek buŕ ambitiŕ,' ninmin? ³⁷ Pe na nam nge Arnan Gos nge kongun enenj kin, enim na ek ei pii gii ninerngii. Ba na Arnan Gos, eim nge kongun ei na end. Pe enim na ek ei pii gii ninerngii pim kin, na nipe kongun enj ei piik kin, enim pii gii nei! Nik kin, en enim noman pimba miŕ, ei piingii. Na Arnan ei, eim na kin muŕang, nga na eim kin moŕ," pa nim.

³⁹ Nga wumb Jiisas ambiŕ gii nik, kan ngumun nik enjing; ba eim opu, tor pupu am pum.

⁴⁰ Jiisas eim am pupu, noŕ Joran konu eŕe Jon ok wumb noŕ pendpi erim konu eŕe tor pupu, konu eŕe muŕum. ⁴¹ Muŕang kin, wumb eim muŕum konu eŕe wumb pei onjung. Ok kin, en enim ek yi ninjing, "Keimi, Jon eim jep oŕ endi enerim. Ba Jon eim wu ei nge nipi kin, ek pei nim ek ei keimi mendpiŕ paŕim," pa yi ninjing. ⁴² Pe konu orung eŕe wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing.

Lasaras Kuŕum Poru Nim

11 Wu endi ening owundu tang pim wu ei, eim embe Lasaras. Eim Besanii konu eŕe pim. Besanii konu eŕe, eim nge aim taŕ Mariya kin angim Masa teŕ mulnjunguŕ ku. ² Amb Mariya ei eim kopung mur ka wii toŕum epi ei sipipi, Jiisas simb eŕe, kopung ka wii kindpi kin, nga eim peng enjin ei sipi, Jiisas simb eŕe kil ngum. Ngopu, yi enim amb ei, eim aim Lasaras ei, eim ening owundu tang pim. ³ Peng kin, eim aim taŕ ek nikiŕ, Jiisas muŕum konu eŕe kindinjngiŕ. Kindkiŕ, ek yi ninjngiŕ, "Owundu, nim noman ngoŕum wu ni, eim ening owundu tang paŕim," ninjngiŕ. ⁴ Pe Jiisas ek ei piipi kin, yi miŕ nim, "Ening ei eim kuŕmba ening mon! Ening ei, Gos nge embe ambiŕ tonu kindmba nge erim. Nga Gos nge kingam ei, na embe ambiŕ tonu kindmba erim ku."

⁵ Jiisas eim Masa kin, Mariya kin, Lasaras ni, wumb kei noman ngoŕum. Jiisas eim moŕpu piim ni, Lasaras ening owundu tang paŕim, nengin kin, Jiisas eim kunum taŕ nga muŕum konu eŕe enj muŕum. ⁷ Nga ekii se Jiisas eim nge ekii siŕmin wu ombu kanpi nim, "Sinim Jura konu eŕe orung pamin!" nim. ⁸ Pe Jiisas eim kin ekii siŕmin wu ombu yi ninjing, "Ek emb to ngoŕum wu! Pe mendpiŕ, Jura wumb nim ku tumun nik enjing ei piinarkin kin, nga konu eŕe bii, nin min?" ⁹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Konu eni tonum kunum ei, wumb kongun eŕmin. Pe wu endi, konu eni pim kunum ei, andŕam ei bok tunaŕim. Nimbiŕ erang, konu eni topu mei eŕe tiŕang erang kin, kanpi andiŕim. Pe na kin yi miŕ ku; akip eni tonum kunum eŕe, na kongun poru ninanim. Na kunum kuŕmbii nge kunum ei tonu onanim. Ba

nga wumb endi, konu emii paŕim kunum eŕe, andŕam andiŕim ei, bok toŕum. Nimbiŕ erang, tiŕang endi, eim kin paki tang kin, andŕam andnaŕim mon. Ba na kuŕmbii kunum ei tonu onenim kin, na kapŕi endmbii. ¹¹ Jiisas eim yi nipi kin, nga yi nim, "Sinim nge wu puŕ Lasaras eim or pim kin, pe na to konj kindmbii nge bii end," pa nim. ¹² Jiisas eim kin ekii siŕmin wu ombu yi ninjing, "Owundu, pe wu ei eim or pim kin, eim nga kapŕi muŕmba," ninjing. ¹³ Jiisas eim Lasaras koltum ni piipi, nirim ek ei nim: ba eim ekii siŕmin wu ombu, en enim yi piinjing. Lasaras eim or mendpiŕ peng ninim ni, yi piinjing. ¹⁴ Ba pe Jiisas eim ek yi nipi, wu ombu ngopu yi nim, "Lasaras eim kuŕum ei, na enim kin ek ekin top ninj ei, enim eim or paŕim," ni ninjing. ¹⁵ Na enim kin ka piip kin kunum eŕe, Lasaras kuŕum kunum ei, na eim ngii konu eŕe sikir punenj. Nimbiŕ erang, akip enim na kin pii gii dinga nga ningii. Ba pe sinim eim kin bin," pa nim. ¹⁶ Tomas embe endi, 'Diriimas,' niŕmin ei, eim ek yi nim. "Sinim eim kin ouni kuŕmun nge pamin!" nim.

Wumb Angk Konj Pungii Ni, Wumb Noman Konj Sik Erngii Ei Jiisas Nge Puŕ Wu

¹⁷ Pe Jiisas eim pupu, Besanii konu eŕe tor pupu kin, piim ni, Lasaras eim kuŕum. Kuŕang kin, tukpu tunjung ei, kunum kapŕi kapŕi, o pum ni piim. ¹⁸ Besanii konu ei Jerusalem konu eŕe owundu mandi miŕ sim. ¹⁹ Pe wumb pei ok, Mariya kin Masa teŕ enginjngiŕ kuŕum ei, ke nik ni, kaimb muŕmun nik, tep to moŕmun nik onjung.

²⁰ Amb Masa piim ni, Jiisas onum nengin kin, eim pupu, andŕam eŕe kan simbii nipi pum. Ba Mariya eim ngii konu eŕe enj muŕum. ²¹ Amb Masa pupu kin, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, nim ok ya eŕe muŕutan kin, na einan ei kuleŕang. ²² Nga pe na piind ku, pe nim Gos kin epi endi simbii ni, prei enjii ei, eim kapŕi nim ngumba." ²³ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim ainim ei nge angpi kin, konj ba," pa nim. ²⁴ Neng kin, Masa ek nipi, Jiisas kin yi nim, "Na piind, eim Gos kunum ei poru nimba eŕe angpi kin, nga konj tonu omba," ni piipi, yi nim. ²⁵ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Angk kin, tonu ongii oŕ ei nin, nga noman konj sik eŕmin ei, puŕe na. Pe wumb endi na kin pii gii nim kin, eim ngenj eŕe kuŕang kin, eim noman tuk kulermba mon! Nga tonu opu, noman konj kunum kunum muŕmba. ²⁶ Wumb pei konj molk, na kin pii gii ningii wumb ei, am punerngii mon. En enim noman konj ei sik kin, kunum kunum muŕngii ei, nim pii gii nin, min mon?" ²⁷ Masa Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind. Nim Kraiŕ, nim Gos nge kingam. Gos ok ek nipi kin, nim mei konu eŕe kindmbii nirim ei, nim mendpiŕ!" pa nim.

Jiisas Eim Ke Nim

²⁸ Masa eim ek yi nipi pendpi kin, eim pupu, angim Mariya kanpi nim, "Ek emb to ngopu eŕim wu ei, opu moŕpu kin, 'Nim oi! ninim,'" pa nim. Nipi kin, eim angim Mariya kanpi ek endi nipi ngum. ²⁹ Mariya ek ei piipi,

sikir pupu Jiisas mułum konu ełe tor pum. ³⁰ Pe Jiisas Besanii konu ełe tor onerim mon; ba Masa pupu eim kan seng kin, ek tangkił enjngił konu ełe enj mułum. ³¹ Pe Jura wumb ok Mariya kin kaimb er mulnjung wumb ei, kenjing ni, Mariya eim sikir angpi kin, anda pum. Pe aim pendnjing konu ełe ke nipi ermba punum ni piik, wumb eim pum konu ełe, ekii sik anda punjung.

³² Amb Mariya opu, Jiisas mułum konu ełe tor opu, Jiisas kenim. Kanpi opu, Jiisas simb ełe mani pupu, pepi yi nim, "Owundu, nim ya mułutan kin, na einan ei kulenenelang mon!" ³³ Yi nipi kin, eim ke nim ei, Jiisas kenim. Nga wumb eim kin onjung wumb ei, ke ninjing ku. Pe Jiisas eim kaimb sipi kin, noman ełe embin to piim. ³⁴ Piipi kin, Jiisas eim yi nim, "Enim eim sipik, konu jili orung pendnjing?" Wumb yi ninjing, "Owundu, nim ya okun, kenjii!" ³⁵ Pe Jiisas eim ke nim. ³⁶ Pe Jura wumb eim ke nim ei, kanik yi ninjing, "Jiisas eim wu ei noman ngołum ei, piipi kin, ke ninim," ninjing. ³⁷ Ba Jura wumb kombur ek yi ninjing, "Jiisas eim wu endi ningił tumbun mułum ei, eim er ka erim. Pe wu kułum ei, Jiisas elang kin wu ei kapli kulelang.

Jiisas Lasaras Nga Er Konj Sim

³⁸ Jiisas eim noman ełe embin peng piipi kin, eim tukpu to pendnjing konu ełe om. Pe Lasaras tukpu to pendnjing ei, kom ku owundu endi ełe, tunduk tuk puk. Nga ku endi sik kin, tukpu ei ondu nguk. ³⁹ Pe Jiisas eim yi nim, "Enim kom ku owundu ei aki tei!" nim. Wu kułum wu ei, eim aim Masa mołpu kin, yi nim, "Owundu, wu ei kułum kunum kapli kapli poru nim ei, eim kumun ngonum," pa nim. ⁴⁰ Jiisas ek nipi, Masa ngopu yi nim, "Nim nimbił oł enim? Na ok nim kanip ninj ei, nim pii gii nin pim kin, kapli Gos nge noman dinga owundu ei kenjii." ⁴¹ Pe wumb ku ei tukpu ełe si kindnjing. Pe Jiisas eim kan epin konu ełe tonu kanpi yi nim, "Arnan, nim na prei end ei, nim piin. Kapli na nim kin ka piip ngond. Na piind ei, kunum kunum nim na prei ełe ei piilin. Ba pe wumb ya ełe na kin ouni mołmun wumb ei na nim kin nind. Pe wumb yi piingii ei, nim na kindan onj ni piik wumb ei, na kin pii gii ningii," pa nim. ⁴³ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim wii dinga topu yi nim, "Lasaras, nim si kindkin anda wa!" nim. ⁴⁴ Pe wu kułii ei, angpi kin, anda om. Eim kultum kunum, kan simb angil ełe, kan to pendik mił ni, alap kumb ełe peng to pendik mił ni, kun om. Pe Jiisas ek yi nim, "Eim alap ngenj ełe pałim ei, si kindangin kin, pangli!" pa nim.

Wumb Peng Pim Wumb Ek Nik Piik Kin, Jiisas To Kundmun Ninjing.

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Luk 22:1-2)

⁴⁵ Pe Jura wumb kombur ok, Mariya kin ke nik mułmun wumb ei, Jiisas jep oł owundu erang kanik kin, eim kin pii gii ninjing. ⁴⁶ Ba wumb kombur en enim puk kin, lo ek piik ekii siłmin wumb mulnjung konu ełe puk kin, Jiisas eim oł yi erim mił ei, kanik ninjing. ⁴⁷ Yi nengin kin, kułmał kałiłmin wu ni, lo ek ei ekii sik elmin wu

ni puk kin, kaunsil kanik nik kin, kułou tunjung. Tok yi ninjing, "Wu ei, epi jep oł kanim kanim enim ei, er ermin mił nenj?" yi ninjing. ⁴⁸ "Pe sinim kan wiik tamin kin, oł yi nge erpi pang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii ei, nga Rom opu elmin wumb ok, sinim men tołmun ngii owundu ni, sinim Jura wumb tiłap ei, to kis erngii, ei mon!" ⁴⁹ Wumb mulnjung konu tuk ełe, wu endi mułum wu ei, embe Kaiyapas. Wu ei, eim kułmał kałiłmin ei, eim tep mułum kunum. Pe eim ek yi nim, "Enim noman ełe epi endi to piik kin, enanmin mon," pa nim. ⁵⁰ "Enim yi to piinerngii mon. Wu endeim kułmba wu ei, eim wumb pei paki tumba ei ka. Mon pim kin, sinim Jura wumb tiłap pei, Rom opu ond wumb ok, sinim pei to kundngii," pa nim. ⁵¹ Eim noman ełe piim mił, ei piipi kin, ngunerim mon. Eim kułmał kałiłmin owundu kongun tep ermba nik kin, ei kung ngii ełe ermba. Ba Gos yi erang kin, eim oł ekii se tonu omba ni piipi niłim wu yi nim. 'Jiisas eim kołpu kin, Jura wumb pei paki tumba,' ni yi nim. ⁵² Jiisas kołpu kin, Jura wumb mendpił paki tunermba mon. Gos nge kingam noł konu orung orung pei mołmun ei kin, pei kołpu kin, Gos nge wumb pei sipi kin, tiłap endeim mendpił kindmba. ⁵³ Pe Jura noman pim wumb ei, kunum ełe ni piik kin, Jiisas eim to kundmun ni piik enjing. ⁵⁴ Yi mił nengin kin, Jiisas nga tuk Jura wumb kułou tok erik kin, konu peni ełe endnerim. Pe eim konu ełe si kindpi kin, am pupu, wumb mulenjing konu ełe orung mandi mił, sim konu owundu ełe mułum. Pe eim mułum konu ei embe 'Epriyam.' Jiisas eim kin ekii siłmin wu ombu kin puk ełe, ouni mulnjung.

⁵⁵ Jura wumb kor owundu kuni 'Pasopa' nołmun kunum ei, mandi erim. Pe 'Pasopa' kunum ei, mandi erang kin, wumb konu orung eipi eipi wumb ei, Jerusalem konu owundu ełe tonu puk kin, en enim noman ełe kil ngumun ni, oł ei pii kun erik kin, Moses lo ek niłim mił, yi kun erngii nge punjung. ⁵⁶ Pe wumb pei, Jiisas kurngii enjing. Wumb en enim men tołmun ngii nirikring ełe angk molk, yi ninjing, "Enim er piinmin mił nenj? Eim pe kuni owundu 'Pasopa' ei, kanpi ermba nge omba, min mon?" ⁵⁷ Jura wumb kułmał kałiłmin wu owundu ombu ni, lo ek piilmin wumb ni, ek ni piik enjing, "Wumb kii semin, eim jili mołum ei piipin kin, pe eim kan ngumun," pa yi ninjing.

Amb Mariya Kopung Ka Wii Tołum Ei Jiisas Simb Ełe Kindim

(Masyu 26:6-13, Mak 14:3-9)

12 Kunum angil orung nga endeim mił molk, kor owundu kuni 'Pasopa' nungii ei, tonu omba pim. Pe kunum ełe, Jiisas eim Besanii konu ełe Lasaras nge konu ełe wu ei, Jiisas eim tukpu to pendnjing ei, Jiisas er konj nge sim wu ngii konu ełe pum. ² Besanii konu ełe wumb Jiisas nge kuni er sinjing sim. Amb Masa eim kuni onguł erim. Nga Lasaras eim Jiisas kin kuni nunjung wumb ei kin, ouni mulnjung. ³ Pe amb Mariya eim ku owundu top erpi sim kopung ka ming owundu mił endi ei, tu wupu kin, Jiisas nge simb ełe kopung bein topu kin, nga Mariya eim nge peng enjin ei sipi kin,

eim simb eŧe kil ngum. Pe kopung muru ka wii toŧum ei tuk ngii eŧe pei muru ka toŧum. ⁴ Ba Jiisas eim kin ekii siŧim wu ei, embe Juras Eskerias konu eŧe wu ei, ekii se Jiisas opu orung wumb onjung konu eŧe nipi ngum wu ei, ek yi nim. "Sinim kopung ka wii toŧum ei sikin, wumb eipi ngopun, ku 300 pei miŧ sipin kin, wumb wii mulnjung wumb ei ku ngopun. Nimbiŧ erang sinim enenjin?" pa nim. ⁶ Ba Juras eim ek yi nim ek ei, wumb wii moŧmun wumb ei kin ek keimi ninerim mon. Eim waning ermbe nge piipi, yi nim. Eim ku kon ei, eim tep mundang moŧpu kin, ku waning noŧum. ⁷ Jiisas eim yi nim, "Nim amb kun eran pangŧi! Ekii se, na tukpu eŧe pendngii kunum ei, eim yi ermbe," pa nim. ⁸ "Wumb epi sinaŧim wumb ei, enim kin kunum kunum moŧmun. Ba na enim kin, kunum kunum mulaŧ, mon!"

Gos Kuŧmaŧ Katiŧmin Wumb Lasaras To Kundmun Ninjing

⁹ Jura wumb pei, Jiisas Besanii konu eŧe moŧum ni piik kin, eim muŧum konu eŧe onjung. Ok kin, Jiisas mendpiŧ keningii nge onenjing mon. Ok Jiisas eim Lasaras kuŧum ei, eim er konj sim ei, Lasaras kenmin nik kin, onjung. ¹⁰ Kuŧmaŧ kalk eŧmin wumb owundu ei, Lasaras to kundmun ku, ni piinjing. ¹¹ Nimbiŧ erang, Jura wumb pei Lasaras piik kin, kuŧmaŧ kalk lo ek piik eŧmin wumb ei kin, si kindik kin, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing.

Jiisas Jerusalem Konu Eŧe King Miŧ Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Luk 19:28-40)

¹² Kunum endi nga, wumb tiŧap owundu ei ok, 'Pasopa,' kunum kor owundu kunum ei ok piinjing ei, Jiisas Jerusalem konu eŧe omba ni piinjing. ¹³ Yi piik kin, wumb ei puk kin, ond onguŧ ni epi sik, andŧam eŧe kui er mulnjung. Molk kin, wumb ei, wii tok yi ninjing: "Pe Gos sin paki tumba! Sinim Owundu Gos eim kindang onum. Eim embe ambiŧ tonu kindmin. Eim sin Esrel wumb nge King!" ¹⁴ Pe Jiisas kung dongkii waŧ endi, kan sipi, tonu eŧe moŧpu kin, om. Ei Gos nge ek ka ok puŧum eŧe yi miŧ nim.

"Saiyon konu owundu eŧe, wumb mund mong enerei! Pe nga enim nge king ei onum kin, eim kinei! Eim kung dongkii waŧ peŧ eŧe moŧpu, onum."

¹⁶ Ok Jiisas kin ekii siŧmin wu ombu, Jiisas eim epi oŧ erim ei, pii poŧ tunenjing. Ba ekii se Jiisas epin tonu eŧe pum, eim tiŧang owundu ei seng kanik kin, en enim piinjing ni, Gos nge ek kumb ok pulk eŧe pim ei, kun erang piinjing. Nga wumb eim kin enjing oŧ ei piinjing ku.

¹⁷ Ok Lasaras kuŧang paki to pendik kunum ei, wumb pei Jiisas kin molk, Jiisas eim Lasaras tukpu eŧe wii tang kin, Lasaras angpi opu kin, konj nga multum eŧe wumb pei, jep oŧ erang kanik wumb ei, Jiisas eim oŧ yi eririm pa nik, ek yi ninjing. ¹⁸ Wumb pei ei jep oŧ erpi eririm ei piik enjing wumb ei, puk kin, andŧam eŧe, kuruk punjung. ¹⁹ Pe lo ek piik nik eŧmin wumb ei, en enim ek nik, piik piik erik kin, yi ninjing. "Pe enim enjing oŧ ei kapŧi enanim. Wumb pei en enim eim kin ekii sik punmun."

Griik Wumb Kombur Jiisas Kenmin Ni Piik Kin, Punjung

²⁰ Wumb pei, Jerusalem konu eŧe tonu puk ei, en enim kor owundu kuni 'Pasopa' eŧe puk kin, Gos kin men tok ermin ni punjung. Nga Griik wumb kombur eŧe ouni punjung ku. ²¹ Wumb Griik wumb ei, Pilip kin onjung. Pilip eim Galilii konu eŧe orung Beseira konu kembis eŧe wu. Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Wu puŧ, sin Jiisas kenmin ni piinmin," ninjing. ²² Pe Pilip pupu kin, Endru kanpi ek ei neng kin, pukut Jiisas kankiŧ yi ninjing. ²³ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Gos na kindang mani mei wu teŧim ei onj. Pe na tiŧang owundu simbii kunum eŧe, mandi enim," pa nim. ²⁴ "Na ek keimi mendpiŧ nip enim ngond. Pe Gos kingam Kraiŧ ei, eim mani mei eŧe kindim. Pe Gos nge kingam kindang, eim mani mei eŧe opu kuleŧang kin, eim mendpiŧ muŧaŧang. Ba Gos kingam mani mei konu eŧe opu kuŧmba ei, eim wumb eim kin pii gii ninjing wumb pei, eim sipi orung simba. Ei yi miŧ ku, kuni mong eim endi mei eŧe mani kulenenŧang kin, eim mendpiŧ muŧang; ba kuni emb endi mei eŧe mani kuŧang kin, kapŧi ei kuni mong pei simba. ²⁵ Wu endi ngenj eŧe bun bun kuŧpu ermbe wu ei, eim nge noman opu konj pimbe ei, am ba. Ba wu endi, eim ngenj ei mendpiŧ piinarpi kin, Gos nge ek ekii sipi, eim kongun er muŧmba wu ei, eim noman konj sipi kin, kunum kunum konj muŧmba ei, eim am punermbe mon! ²⁶ Pe wu nii endi, na nge kongun ei erim kin, eim na kin ekii simba wu ei, na muŧmbii konu eŧe, na nge kongun wu ei, eim na kin ouni muŧmbuŧ. Pe wu endi, eim na kongun ei ermbe wu ei, na nge Arnan eim embe ambiŧ tonu kindmba."

Wu Kingam Ei Wumb Ond Peri Eŧe Tonu Kundei!

²⁷ "Pe nam noman tuk eŧe ei, embin tonum. Pe na nip kin, ek nipe ek nimbii? Pe nam Arnan kin yi nimbii, 'Arnan, nim epi embin tui na kin tonu omba enim ei, nim se! Na ek yi miŧ ninermbii min? Nimbiŧ erang, oŧ embin tui ei, na kin tonu omba nge nip kin, akip onj. ²⁸ Nam Arnan ni nim nge embe ei, tonu opu owundu pimbe." Jiisas eim ek yi neng kin, pe Gos ek endi tonu epin konu eŧe tor opu, yi miŧ nim, "Na nam embe ei, wumb ambilk tonu kindnjing. Pe nga am opu owundu ba enim," pa nim.

²⁹ Wumb Jiisas kin mandi angk mulnjung wumb ei, ek piik kin, yi ninjing. "Gur gaki endi enim," ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, "Mon, enjel endi opu, eim kin ek tangnim," ninjing. ³⁰ Jiisas eim ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Gos ek ei na kin mendpiŧ ninanim mon! Ek ei, enim kin paki tungii nge piingii, ninim," pa nim. ³¹ "Pe kunum mandi enim ei, Gos ya mei eŧe moŧmun wumb ei, mok tumba. Pe Seisen mei konu eŧe moŧmun wumb ei, tep moŧum wu kis topu kindmba. ³² Pe na mei eŧe moŧ, ekii se wumb na ond peri eŧe to kundngii kunum ei, na wumb pei sip kin, na nam kin orung simbii," nim. ³³ Jiisas eim ek yi nim ei, eim kuŧmba nge ei, piingii ni yi nim. Wumb ek orung kindik kin, yi ninjing, "Sin lo eŧe piinmin ei, lo ek yi ninim, 'Krais Gos kindang wu, mei

ete mani opu, eim kunum kunum konj mułmba,' ninim. Nimbil erang, nim ek yi nin, wumb wu kingam ei ond peri ete to kundngii nin? Wu kingam ei nii?" a nim. ³⁵ Jiisas ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Pe kunum aninga kopur, mei wumb nge tiłang ei, na enim kin ouni mułmbii. Pe enim tiłang ete, oł kun andik er mułngii. Mon pim kin, Seisen nge emii dinga ei, enim sipi orung simba. Wu endi eim emii peng ba ei, eim konu jiti orung ba ei, eim piinermba mon! ³⁶ Pe enim tiłang peng mołmun ete tiłang ei, na kin pii gii ningii. Enim na kin pii gii ninjing kin, enim tiłang ei nge, kingam ambiłam noł mił mułngii. Nga enim tiłang ei, andik kin, oł kun erngii ku!" pa nim. Jiisas eim ek ei nipi, poru nipi kin, eim wumb mulnjung konu ete, tuk am pup kin, koi erim.

Jura Wumb Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

³⁷ Jura wumb Jiisas eim jep oł pei erim ei, kanik kin; ba enim Jiisas kin pii gii ninenjing mon. ³⁸ Pe ok ek ni tor kindiłim wu Aisaiya nirim ek ei, pe keimi tonu pim. Ok wu ei, Aisaiya eim ek yi mił nirim:

"Owundu wumb nii endi, sin ek ei ni tor kindinjin ei, pii gii ninenjing mon. Pe Owundu eim nge noman dinga ei, wumb pei kin andan tang kin; ba wumb ei, pii poł tunenjing."

³⁹ Wumb Jiisas kin pii gii ninenjing. Nimbil erang ek ni tor kindiłim wu ei, Aisaiya ek endi nga nirim mił ei, keimi pirim. Eim ek yi mił nirim.

⁴⁰ "Gos eim, en enim ningił ambił ak tang kin, en enim ningił ete, kapli kun kinerngii mon! Nga noman erang kin, kom ku mił peng kin, en enim noman ete, pii kun enerngii mon! Pe nga en enim, nanim kin wangin kin nanim paki top kin, oł yi ermbii ni piik, enanmin!" pa ni Gos Owundu yi nim.

⁴¹ Ek ni tor kindiłim wu ei, Aisaiya eim Krai Gos kindang mei konu ete mani wu nge tiłang owundu ei, kanpi kin Krai nge ek ka mendpił nirim.

⁴² Pe Jura wumb num kombur, Jiisas kin pii gii nik kin; ba en enim lo ek piik nik ełmin wumb ei kin, mund mong erik kin, ek nik tor kindnenjing. Nimbil erang, lo ek piłmin wumb ei, sin men tołmun ngii ete, to anda kindngii, ni piik. ⁴³ Gos en enim embe ei, ambił tonu kindmba ni piinarik, mon! Wumb en enim nge embe ei, ambił tonu kindngii, ni piik enjing.

Jiisas Wumb Kos Piimba Ek Ei

⁴⁴ Jiisas eim wii dinga topu kin, yi nim, "Wumb nii endi, na kin pii gii nimba ei, na kin mendpił mon! Ba Gos na kindang onj kin, ouni pii gii nimba ku. ⁴⁵ Wumb endi, na kenmba ei mił ku, na Arnan na kindang onj ei, kenmba ku. ⁴⁶ Na nam ya mei wumb ete, tiłang nge onj. Wumb nii endi na kin pii gii nimba wumb ei eim wumb nii endi, noman tuk emii oł kis ete, min oł ei mił mulermba wu ei, na tiłang ete ekii simba. ⁴⁷ Pe wumb endi, na ek ei piipi, ekii sinerim kin, na eim ek kos mił piip, yi enermbii. Na mani mei ete op, wu amb ek piip, kun erip kin, kos piip, ermbii nge onenjing mon? Na wu

amb pei, Gos kin orung simbii nge onj. ⁴⁸ Pe wumb endi, na nge ek ei ekii sinarpi buł ngopu erim kin, eim kin kos piipi, ermba wu endi mołum. Pe na ek nip, tor kindind ek ei, pii gii ninenjing kin, ekii se Gos kunum poru nimba kunum ei, eim kos owundu piimba. ⁴⁹ Na nam noman ete piip kin, ninand mon. Na Arnan eim na kindpi kin, eim ek ei nipi, na ngopu kin, yi mił nim na nind. ⁵⁰ Pe na piind ei, na nge Arnan ek ei, kunum kunum konj ngumba nge nip kin, tonu kindiłim ei yi mił pałim. Na ek pei ni tor kindind ei, na nge Arnan na kanpi nim ek ei, na nip tor kindind," Jiisas pa nim.

Jiisas Eim Ekii Siłmin Wu Ombu Simb Ete, Was Erim

13 Pasopa kuni nołmun kor owundu ei, tonu omba mandi erang kin, Jiisas eim piim. Eim mei ete si kindpi kin, Arim kin orung ba nge ni piim. Piipi kin, eim nge wumb mei ete mani mułngii ei kin, noman ngołum. Nga eim mei ete wumb pei noman ngopu pupu kin, kułmba kunum ei, poru nim. ² Pe kunum poru neng kin, Jiisas kin ekii siłmin wu ombu kin, kuni nok mułangin kin, Seisen opu, Jura Eskerias konu ete Saimon nge kingam eim noman tuk ete pum. Pang kin, Juras eim Jiisas sipi kin, opu orung wumb ongii konu ete nipi, tor kindmba nge piim. ³ Jiisas eim piipi, poru nim kin, eim Arim epi pei kin, noman dinga eim ngopu, poru nim. (Nga Juras Eskerias Saimon nge kingam ermba oł ei piim ku.) Gos eim kindang om kin, nga eim Arim Gos kin, orung ba, ku. ⁴ Pe Jiisas eim kuni peł ei, si kindpi kin, eim angpi, kon takis ei, guł topu sepi kin, kon alap endi sipi, eim kend ete tałpi kin, eim kongun wu mił erim. ⁵ Eim yi erpi kin, noł sipi, ming endi sim ete noł bein to kindim. Pe noł ming ni sipi, eim nge ekii siłmin wu ombu simb ete, was erpi kin, kon alap kend ete tałpi pendim ni sipi kin, eim simb ete kil ngopu, yi erim. ⁶ Eim simb was erpi opu kin, Saimon Piisa mułum konu ete tor wang kin, Piisa eim ek yi nim, "Owundu, nim na simb ete was enjii on?" a nim. ⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na pe oł ei, ermbii end oł ei, nim pe pii poł tunenjing. Ba ekii se, oł ei pułe, nim pii kun enjii," pa nim. ⁸ Piisa ek dinga yi nim, "Nim na simb was enenjing mon!" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe na nim simb ei was enenjing kin, nim na kin ouni mulenjing mon!" ⁹ Nga Saimon Piisa yi nim, "Owundu, nim na simb ete mendpił was enerii! Ba na peng ete ni, angii ete, pei was erii!" pa nim. ¹⁰ Nga Jiisas eim ek yi nim, "Wumb ngenjing ete, noł was ok pei enjing ei, nga was enerngii mon! Ba simb ete mendpił, noł was erngii nge sałim ei, erngii. Pe enim noman tuk ete ka seng kin, mołmun. Ba enim wumb pei mon! Wu endi, Juras Eskerias wu ei, eim noman tuk ete oł kis sałim. ¹¹ Jiisas ek ei piipi, poru nim wu ei, eim opu orung wumb nipi, tor kindmba wu yi nim, "Enim wumb pei noman tuk ete ka mulałmin," pa nim.

¹² Pe Jiisas eim kin ekii siłmin wu ombu simb was erporu nipi kin, eim kon takis ei, nga kindpi kin, eim peł konu ete orung mułum. Mołpu kin, ek yi nim, "Na enim kin oł enjing ei enim piinmin, min?" ¹³ Enim na ek emb to ngokun etin wu owundu niłmin. Nik kin, enim ek kun yi

niłmin. Na yi mił moł. ¹⁴ Na ek emb top wumb ngop, wu Owundu mołup kin, na enim simb ei was enj. Nga enim yi ku, enim engnjing noł kin, oł yi mił erei!" nim. ¹⁵ Na oł ei pe erip kin, enim andan top enj oł ei, nga enim engnjing noł kin yi ku erngii. ¹⁶ Na ek keimi mendpił enim kanip nind, 'Kongun wu ei, eim nge wu Owundu ei kapli to mani kindnatim. Nga wu endi kongun ermba pum wu ei, eim kindang pum wu ei, to mani kindpi kin, eim wu Owundu mił mulermba mon. ¹⁷ Pe enim oł ei nge pułe piik kin, enim yi mił enjing kin, enim noman ka piingii.

¹⁸ "Na nam sip mundunj kin, enim wumb ombu kin nind ei, enim pei mon. Ba pe epi ełe nge wumb ok pułmun Gos nge ek nirim ei, keimi pałim. Gos nge ek yi mił nirim: 'Wu endi, na kin ende mołpuł kuni nunjpuł wu ei, na nge opu orung wu, tonu opu mołum.' ¹⁹ Oł ei tonu onerang kin, na pe ek ei nip, enim ngond. Pe ekii se wu ei, oł yi erang kin, enim kanik kin, na Krais Gos kindang mei wu onj kin, pii gii ningii." ²⁰ Jiisas eim yi nim, "Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Na nge kongun wu kindamb pangin kin, wumb endi sipi tuk simba wu ei, eim na kin ouni simba. Nga wu endi na sim kin, na Arnan na kindang onj ei, ouni simba ku."

Juras Jiisas Sipi Kin Opu Orung Wumb Ngumba Nge Pum

(Masyu 26:20-25, Mak 14:17,21, Luk 22:21-23)

²¹ Jiisas eim ek yi mił neng kin, eim noman tuk ełe embin tang kin, piipi yi nim, "Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Enim mołmun konu tuk ełe wu endi mołum wu ei na opu orung wumb ongii konu ełe nipi, tor kindmba." ²² Eim ek yi mił neng kin, eim kin ekii siłmin wumb ombu, en enim kumb kin erik kanik, "Wu nii endi ninim," ni piinjing. ²³ Wu endi Jiisas kin ekii siłim wu ei, Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jiisas mułum konu ełe mandi wii mułum wu ei, embe Jon. ²⁴ Pe Saimon Piisa, Jon kanpi, peng ku tonu nim eim eim mandi mołum ei, eim kii se, Jiisas wu nii endi nimba ei, piimin ni piim. ²⁵ Pe Jon eim Jiisas mułum konu ełe mandi pupu, Jiisas nge kom sipi mołpu kin, yi mił nim, "Owundu, nim nii kin nin?" ²⁶ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi kin, yi nim, "Pe na kuni bres sup kin kindip orung sip kin, eim ngamb numba ei, wu ei mendpił. Pe Jiisas eim kuni bres sup kin kindpi kin, orung sipipi, Juras Eskerias, Saimon nge kingam ei ngum. ²⁷ Pe Juras kuni ei sipi nang kin, Seisen Juras noman tuk ełe tuk pum. Pe Jiisas eim ek yi nim, "Nim epi endi enjii pin kin, sikir enjii," nim. Pe Juras kuni orung ei, sipi nopu kin, sikir anda pupu pum. Pe konu emii pim ei, poru nim. Jiisas eim ek ni piim; ba ei tonu peł ełe kuni ende nok mulnjung wu ombu, ek ei pułe pii poł tunenjing. Wu kombur en enim yi piinjing. Juras ku tep ełim wu ei kin, ninim ni piinjing. Juras eim epi top ermba ni konu kor owundu kunum top erpi, min wumb epi sinerang, wii mulnjung wumb ei ngopu, yi erang kin, Jiisas piipi ninim ni, yi piinjing.

Lo Ek Konj

³¹ Juras anda pupu pang kin, Jiisas eim ek yi nim, "Pe Gos kindang opu wu kingam telim, tiłang owundu seng kin, nga Gos wu kingam ei kin, tiłang owundu simba. ³² Pe na Gos nge tiłang owundu ei, na andan top ninj kin, Gos kindang mei wu telim ei, na nge tiłang owundu andan yi ku tumba. Gos eim andan topu, sikir ermba. ³³ Enim na kangit mił, na enim kanip nind. Kunum endi ekii se aninga, enim na kurngii. Pe kunum aninga, na nam enim kin ouni moł. Pe ek ei Jura wumb kan yi ku ninj ek ei, enim kanip nind ku. 'Na bii end konu ei, enim punerngii.' ³⁴ Na enim lo ek konj endi nip, enim ngond endi ei, yi mił. Enim engnjing noł noman ngungii ei, na enim noman ngoł mił, yi ngungii. ³⁵ Pe enim engnjing noł endeim endeim ni, noman ngunjung kin, wumb pei yi piingii ei, enim na kin ekii sik endnjing wumb, ni piingii," Jiisas yi nim.

"Piisa, Nim Nam Buł Ngunjii," Nipi Jiisas Yi Nim

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Luk 22:31-34)

³⁶ Saimon Piisa ek kii sipi, yi nim, "Owundu, nim konu jiti punjii nin?" Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe na bii end konu ei, nim na kin ekii sikin punenjjii. Ba ekii se, nim na kin ekii sinjjii," nim. ³⁷ Piisa nga ek nipi yi nim, "Owundu, nimbił erang pe, na nim kin ekii sip onermbii? Na pe kołup kin, nim paki tumbii," Piisa yi nim. ³⁸ Nga Jiisas ek kii sipi, Piisa ngopu yi nim, "Pe nim kolkun, na paki tumbii nin min? Na ek keimi mendpił nip, nim ngond; kei kultu peti wii tunermba kunum ei, nim na nge embe ei, kunum tekliki ni tor kindnenjjii," Jiisas yi nim.

Erinjpın Gos Kin Pungii Andłam Ei Jiisas Mołum

14 "Enim noman embin tonum, yi enerei mon! Enim Gos kin pii gii ninjing kin, na kin pii gii ningii ku," Jiisas pa nim. ² "Na nge Arnan mołum konu ełe, konu pei sałim. Pe yi sinetang kin, na enim ok kanip niłamb. Na nge Arnan ngii ei pup kin, enim nge konu ełe, er kun ermbii ni pund. ³ Na pup konu ełe er ka er sep kin, nga orung op, enim kin ouni bin. Ei yi mił, na mułmbii konu ełe, enim na kin ouni mułngii ku." ⁴ Jiisas eim yi nim, "Na bii end konu ełe andłam ei enim piimin min?" ⁵ Pe Tomas ek nipi yi nim, "Owundu nim konu jiti punjii nin? Sin piinanmin. Pe nim punjii andłam ei, sin er piimin mił nenj?" ⁶ Jiisas ek nipi ngopu, yi nim, "Na nam Arnan mołum konu ełe, andłam ei nge moł. Nga na nam ek keimi ei nge puł wu. Nga na nam noman konj kunum kunum ei nge puł wu moł, ku! Wumb endi na Arnan mołum konu ełe andłam eipi endi punermba, mon, andłam ei, na mendpił. ⁷ Pe enim na piik mulnjung kin, na nge Arnan ei, enim piingii ku. Pe enim eim piik kanik enmin mił, nga yi kun kanik piik erngii," Jiisas yi nim.

⁸ Nga Pilip ek yi nim, "Owundu, nim Arnim ei, andan tan, sin kapli piimin," a nim. ⁹ Nga Jiisas ek nipi, Pilip ngopu yi nim, "Na enim kin kunum kinan muls. Pe Pilip

nim na pii poʔ tunen, min? Wumb endi na piim wumb ei, na nge Arnan piim ku. Nimbiʔ erang nim yi nin, 'Nim Arnim, sin andan tan kenmin, nin?'¹⁰ Pe nim Pilip, na kin pii gii ninen, min? Na Arnan kin moʔ; nga na Arnan ei nam kin moʔum. Na ek nip, enim ngond ei, na nam nge noman eʔe nip ngunand mon. Na Arnan eim na kin eim nge kongun ei end.¹¹ Enim na kin pii gii ningii. Na nam Arnan kin moʔ. Nga Arnan eim na kin moʔum. Pe enim ei piik, pii gii ninenjing kin, nga na kongun ni, jep oʔ pei erip punj ei, enim piingii. Piik kin, na kin pii gii ningii.¹² Na ek keimi mendpiʔ nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nim kin, eim na kongun eʔe miʔ, yi ermaba ku. Nga kongun owundu ermaba ei, na enj kongun ei am tonu kindmba. Nimbiʔ erang, na Arnan moʔum konu eʔe bii pund.¹³ Epi endi simin nik kin, na nge embe eʔe prei enjing kin, enim kapʔi singii. Yi erangin kin, na Arnan eim nge kingam na kin embe ambiʔ tonu kindmba.¹⁴ Enim na nge embe eʔe oʔ endi ermbii nik, Gos kin kii sik, prei enjing kin, na kapʔi ermbii."

Jiisas Gos Nge Gui Ka Ei Kindmbii Nim

¹⁵ "Enim na kin noman ngunjung kin, na lo ek ei piik, ekii singii ku.¹⁶ Nga na Arnan kin kii simbii Gos eim nge Gui Ka kindang, enim paki tumba wu ei, ek keimi puʔ wu. Ei enim kin kunum kunum muʔmba.¹⁷ Ei Gos ek ka ei, ek keimi mendpiʔ nimba. Mani mei wumb pei eim singii ei, kapʔi enanim. Nimbiʔ erang, eim kanik kin, pii poʔ tunanmin. Nga eim kongun eʔim miʔ, ei piinanmin ku. Ba enim ei piinmin. Nimbiʔ erang, ei eim enim noman tuk eʔe moʔum kin, nga muʔmba ku.

¹⁸ "Na enim kin si kindip pamb kin, enim kangit ernjing, menjing mulerang moʔmun miʔ, yi mulerngii mon. Na enim kin orung ombii.¹⁹ Mani mei eʔe pii gii ninenjing wumb ei, na kunum aninga kinerngii mon, ba enim na keningii. Na noman konj sip, kunum kunum muʔamb kin, ei nga enim yi ku, noman konj kunum kunum muʔngii.²⁰ Kunum eʔe, enim piingii ei, na Arnan kin muʔamb kin, yi miʔ ku, enim na kin muʔangin kin, nga na enim kin, yi ku moʔ.

²¹ "Wumb nii endi, na nge lo ek ei sipi, ekii simba wumb ei, na kin noman ngonum. Ngang kin, na nge Arnan eim noman wumb ei kin ngang kin, nga na wumb ei kin, noman ngumbii ku. Nga na eim muʔmba konu eʔe tor wamb kin, na nam eim kin andan tumbii ku."²² Jiisas eim ek yi miʔ neng kin, wu Juras endi, eim Eskerias Saimon nge kingam mon. Wu eim ek nipi, Jiisas ngopu yi nim, "Owundu, nimbiʔ erang nim sin kin, ni ninim andan tunjii nin, ba ya mani mei eʔe pii gii ninenjing wumb ei kin, nim andan tunenjing nge nin, min?"²³ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe wumb endi na noman ngoʔum ei, eim na nge ek ekii simba wu ei, na nge Arnan wumb ei, kin noman ngumba ku. Nga siʔ Arnan kin, na ouni o puʔ, wumb ei kin muʔmbuʔ.²⁴ Wumb endi na kin noman ngunaʔim ei, eim na nge ek ei ekii sinaʔim ku. Pe enim piinmin ek ei, na nam nge ek mon. Na Arnan nge ek ei, eim na ngopu kindang kin, na onj.

²⁵ "Pe na enim kin ouni moʔpun kin, na ek ombu enim kanip nind.²⁶ Ba enim paki mendpiʔ toʔum ei, Gos Gui Ka enim paki tumba. Na nge noman dinga eʔe, na Arnan ei kindmba. Gos Gui Ka enim kin epi pei andan tumba. Tang kin, enim nge noman eʔe pirek neng kin piingii ei, na enim ok nip ngur ek ei, pei enim noman eʔe piingii.

²⁷ "Na enim si kindip, bii peng kin, na enim noman emin ngond. Nam nge noman emin kanim eipi enim ngond ei, mani mei eʔe pii gii ninenjing wumb ei, en enim noman emin ngok enmin oʔ ei nge, na enim ngunand mon. Enim noman embin tum kin, mund mong yi enerngii mon!²⁸ Na enim kanip kin nip ngunj ek ei, pii poru ninmin, 'Na pe enim si kindip kin, na Arnan kin bii end. Ba na nga enim kin orung ombii.' Pe enim ok na kin noman ngunjung kin, na nge Arnan kin bii nge, enim ka piingii. Ei nimbiʔ erang, na Arnan kin bii kunum ei, Gos Gui Ka kindamb kin, enim kin moʔpu kin, dinga ngumba. Nga na Arnan eim Owundu moʔang kin, na mani moʔ.²⁹ Nga pe oʔ ei, tonu onerang kin, na ek ei, ok nip enim ngond. Pe ekii se, yi miʔ tonu om kin, enim na kin pii gii ningii.³⁰ Pe na enim kin ek pei nip, enim ngumbii pinaʔim. Nimbiʔ erang, mani mei eʔe pii gii ninenjing wumb ei, Seisen noman tuk eʔe muʔang kin, ei ongii mandi onum. Pe eim oʔ endi na kin ermaba ei, kapʔi enanim.³¹ Ba mani mei eʔe wumb pei, epi endi piingii ei, na Arnan kin noman ngop ei nge, na Arnan ek nirim miʔ ei, na ekii siʔ."

"Pe enim engngei! Sinim pamin!" Jiisas pa nim.

Jiisas Eim Ond Mong Wain Miʔ Mendpiʔ Moʔum

15 Jiisas eim ekii siʔmin wumb ek nipi ngum, "Nam na ond wain mendpiʔ miʔ moʔ. Na nge Arnan ei, ond wain pin nge tep eʔim wu miʔ moʔum. Nga wumb ei na kin pii gii ninjing wumb ei, na nge ond angit miʔ moʔmun.² Na nge angit eʔe ond mong tunaʔim ei, na Arnan top tor kindiʔim. Ei yi miʔ, wumb nga oʔ kun ka enarik wumb ei, na kin pii gii ninenjing wumb ei, na Arnan wumb ei, top tor kindmba. Ond angit kombur mong toʔum ei, na Arnan eim koʔmung topu, er ka erpi erang kin, nga mong pei ka tumba. Ei yi miʔ, wumb oʔ kun ka kombur oʔ ei eʔmin; ba oʔ kun pinaʔim miʔ oʔ ei, top si kindmba. Yi erang kin, wumb ei, oʔ kun ka mendpiʔ nga erngii.³ Na nge ek nip, enim ngond ei erang kin, enim noman tuk eʔe, kun ka wii muʔngii.⁴ Enim na kin ouni muʔangin kin, na enim kin muʔmbii. Pe ond angit ei pupu, ond mam eʔe kin pinerim kin, ei ond mong tunermba. Yi miʔ ku enim na kin mulenjing kin, enim yi ku, oʔ kun ka wii enerngii mon!

⁵ "Na ond wain mendpiʔ miʔ moʔ. Nga enim ond wain ei angit miʔ moʔmun. Wumb endi eim na kin muʔang kin, na eim kin muʔmbii ei, eim oʔ kun ka wii pei ermaba. Pe enim na wak tunjung kin, enim oʔ kun ka wii endi enerngii, mon!⁶ Pe wumb endi na kin mulerim kin, ei yi miʔ, ond wain angit kutii erang kin, to tor kindinmin miʔ, yi erngii. Erik kin, ond angit ei, kuʔou tok kin, dup kaʔimin.⁷ Pe enim na kin muʔangin kin, na nge ek ei enim noman tuk eʔe pim kin, enim noman eʔe Gos

kin prei erngii ei, enim kin oł yi mił ku, tonu omba. ⁸ Pe enim oł kun ka wii enjing kin, na Arnan oł ełe nge, eim embe ambił tonu ba. Seng kin, enim na nge kongun wumb mendpił erik mułngii. ⁹ Na Arnan na noman ngołum mił, yi ku, na enim kin noman ngoł. Enim na kin mulnjung kin, na noman ełe, enim kin kunum kunum er ngumbii. ¹⁰ Pe enim na nge lo ek dinga ei ekii sinjing kin, enim na nge noman kunum kunum er ngumbii. Ei mił ku, na nam Arnan nge lo ek dinga ei, kun ekii sił. Sip kin, eim nge noman kaimb ngopu ełe ei, na moł.

¹¹ "Na nam ek ei, enim kin ngond ei nge, noman ka ei enim kin peng kin, enim noman ka piik mułngii. Ei enim noman tuk ełe piki to peng kin, kunum kunum ka piingii. Yi ni piip kin, na ek ei enim kin ngond. ¹² Na nge lo ek dinga ei yi mił pałim. Enim engnjing noł mołmun ei, noman ełe ngungii ei, na enim noman ngoł mił ngungii. ¹³ Pe wumb endi eim nge wu puł pei ni, wumb endi paki tumbii ni, erpi kułmba ei, noman ngok, ngok enmin oł ei, to mani kindmba. ¹⁴ Pe enim na ek dinga nind ek ei ekii sinjing kin, enim nam nge wumb puł mendpił mułngii. ¹⁵ Kongun wu ei eim nge wu owundu ermba oł ei piinałim. Pe yi ku, na enim kongun wu nin-ermbii mon. Nimbił erang, na Arnan nge ek nipi ngurum ek ei, na enim kin nip poru ninj. Ei nge, na piip kin, enim nge wu puł mendpił nind. ¹⁶ En enim na sik, mundnenjing mon! Ba na enim sip, poru nip kin, mundunj. Mondup kin, enim kongun ełe kindinj ei, enim Gos kongun erangin kin, oł kun ka wii tonu omba nge nip kindinj. Pe enim nge kongun kun ka wii tonu wang kin, kunum kunum yi erik mułngii. Mułangin kin, enim na nge noman dinga ełe, Gos kin prei erik na Arnan ngok epi endi simin ningii ei, enim kapłi ngumba. ¹⁷ Na enim ek dinga yi mił nip ngond. Enim engnjing noł, endeim endeim ni, ei noman ngungii."

Mei Wumb Pei Jiisas Kin Ekii Siłmin Wu Ombu Kin, Opu Orung Erngii

¹⁸ "Ya mei ełe pii gii ninenjing wumb, enim kin opu orung enjing kin, enim piingii ei, na kin kumb se, opu orung erik, ei piingii. ¹⁹ Nga enim pii gii ninenjing mei ełe wu mendpił piłang kin, wumb ei, enim si tuk, noman ngok siłangin. Ba enim ya mei ełe nge wumb mon. Na enim pii gii ninenjing wumb ei si tor kindip kin, enim nam nge sip mundunj. Ełe nge, mei ełe pii gii ninenjing wumb ei, enim kin opu orung erngii. ²⁰ Na enim kanip nind ek ei piik mułngii, 'Kongun wu ei eim nge wu owundu ei, to mani kindnermba mon! Pii gii ninenjing wumb ei, na muls konu ełe ok, na kin oł embin tui ngunjing ei, oł ei mił, enim mułngii konu ełe, yi erngii ku. Na nge ek ekii sinjing pim kin, enim nge ek ei, ekii singii ku. ²¹ Ba wumb ei, na Arnan mołpu kin, na kindang onj ei, piinenjing wumb ei, enim kin oł pei yi erngii. Nimbił erang, enim na nge ekii siłmin wumb mołmun. ²² Pe keimi onarip kin, na ek wumb ei ngunenj pim kin, wumb en enim oł kis enjing ei, singambił piinerngii. Ba pe, wumb en enim oł kis ei koi erngii konu ełe endi sinałim mon. ²³ Wumb endi, na kin

opu orung ermba ei, eim nge Arnan ei kin, opu orung ermba ku. ²⁴ Kongun ełe kanim kanim ok, wumb endi enerik oł ei nge, na enim konu tuk ełe enj. Pe keimi, na jep oł ei enenj pim kin, wumb en enim oł kis ei pim kin, ei piinerngii. Ba pe oł ei kanik poru nik, na nge Arnan kin ouni, opu orung enmin. Nimbił erang, enim na kin pii gii ninenjing. ²⁵ Ba en enim enmin oł ei, en enim lo ek endi, lo mon ełe poł pendnjing ek ei, pei keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, 'Wumb en enim na kin opu orung wii enmin.'

²⁶ "Ba paki tołum nge wu endi, enim kin erang, dinga mułngii ei, eim na Arnan kin mołum ei, na kindamb, enim kin omba. Omba wu ei Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił niłim. Gos Gui Ka pim kin, na Arnan kin mołpu kin, omba. Gui Ka ei opu, na nge ek ei nip tor kindmba. ²⁷ Nga enim na nge ek ni tor kindngii ku. Nimbił erang, ok enim na kin mułangin kin, na kongun ei pułngun mondup kin enj. Nga ok molk kin, pe mołum," Jiisas pa nim.

Jiisas Ek Nga Eim Ekii Siłmin Wumb Ngum

16 Jiisas nga ek yi nim, "Na enim pii gii ei, si kindik, enerngii ni piip kin, ek ei nip enim ngond. ² Enim Jura men tołmun ngii ełe wumb enim to anda kindngii. Nga ekii se, enim Gos nge kongun paki tok ermin ni piik kin, wumb ei, ok enim to kundngii. ³ Wumb en enim na nge Arnan ei piinarik kin, nga na piinarik kin, oł yi mił erngii. ⁴ Ba na enim kin oł embin tui oł ei nge, tonu omba ni piip kin, na enim kengip ngop nind. Nga ekii se, oł ei tonu om kin, enim ei piingii.

Na enim kin ek yi nir mił, ei piingii. Nimbił erang, ok na enim kin mołup kin, ek ei nip enim ngunerir.

Gos Nge Gui Ka Kongun Yi Ełim

⁵ "Ba na Arnan kindang onj konu ei, nga orung bii end. Ba enim mołmun wu ei, endi na, 'Nim konu jili punjii en?' Ek yi endi nik kin, na kii sinenjing mon. ⁶ Ba na ek ei, enim kanip nemb kin, enim nge noman ełe embin mendpił enim. ⁷ Ba na ek keimi nip enim ngond. Na enim si kindip kin, na bii ełe nge, enim paki tumbii. Pe na punenj kin, Gos Gui Ka ei, enim paki to ermba ei, enim paki tunermba. Pe na punenj kin, enim dinga paki to ermba Gos Gui Ka ei, enim kin onermba. Ba na punj kin, eim kindamb kin, enim kin omba. ⁸ Nga Gos Gui Ka opu, ya mei konu ełe, pii gii ninenjing wumb ei, kongun erpi andan tang kin, en enim piingii ei, oł kis enjing pimba. Nga oł kun ka oł pałim ni, Gos en enim kos pimba ei, piingii ku. ⁹ Gos Gui Ka andan tang kin, wumb en enim oł kis enjing pułe ei, en enim na kin pii gii ninarik kin, endnjing ei, piingii ku. ¹⁰ Nga oł kun mendpił ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbił erang na Arnan kin nga orung bii ei, enim nga na kinerngii mon. ¹¹ Gos wumb kos piimba ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbił erang, mei ełe wumb tep er mołum wu ei Seisen, eim dup owundu kin kunum kunum mułmba. Yi mił ku, wumb pii gii ninenjing wumb ei kos owundu singii ku.

¹² "Na ek pei patim ei nip enim ngumbii end; ba pe na enim ngumbii end ei, pe enim kapli ei piinerngii patim.
¹³ Ba Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił niłim ei, opu ek nipi enim kin ek keimi andan tumba. Nga eim noman eke ek endi nipi enim ngunermba mon! Ba Gos nge ek eim piipi ek ei nipi enim ngumba. Ngopu kin, nga oł ekii se tonu omba ei nipi enim ngumba ku.
¹⁴ Gos Gui Ka eim na nge ek ei sipi opu kin, enim tor pułe nipi andan tumba. Oł yi ermba eke, na embe ambil tonu kindmba. ¹⁵ Na Arnan nge epi pei ei, na nge ei piip kin yi mił nind. Gos Gui Ka na nge epi pei ei sipi opu kin, enim kin andan tumba," pa nim.

Noman Embin Tonum Ei, Nga Kunum Kunum Ka Piimba

¹⁶ Jiisas nge ek yi nim, "Pe nga kunum aninga kopur enim kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii!" ¹⁷ Jiisas eim kin ekii silmin wu kombur en enim ek yi mił ninjing, "Ek ei pułe sinim piimin ni, ninim mił nenj? Eim yi nim, 'Enim pe kunum aninga na kinerngii. Nimbił erang nga nam Arnan kin bii ni pund,' pa nirim. ¹⁸ Nga ek yi ninjing, 'Pe kunum aninga,' ninim ei nipe ek ninim? Sinim eim ninim ek ei, pułe pii poł tunanmin," ninjing. ¹⁹ Nik kin, Jiisas eim kii singii enjing ei, Jiisas eim piipi kin, ek nipi ngopu yi nim, "Na ninj ek ei, pułe piimin nik, kii sik orung orung er mołmun min? Na ek yi mił ninj, 'Kunum aninga pe enim na kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii,' pa ninj. ²⁰ Ei na ek keimi mendpił nip enim ngond. Mani mei eke wumb ombu pei, na to kundnjung kin, ka piingii. Ba eke nge, enim noman embin to piingii. Nga noman embin ei, opu ka peng kin, nga enim ka mendpił piingii. ²¹ Amb endi kangil mengmba ei piipi kin, noman embin to piilim. Nimbił erang ei ngenj kumbii ełim; ba eim kangil mengpi kin, eim ngenj kumbii nga piinerim mon. Eim kangil mengpi tonu om ei, kangil kan ka kanpi se mułum. ²² Ei mił pe enim noman embin piimin. Ba na enim nga kenmbii kunum ei, enim ka piingii. Enim noman ka piingii ei, wumb endi to eipi kindnermba mon!
²³ Kunum eke enim epi endi na kin kii sinerngii mon! Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe enim na Arnan kin epi endi simin ni, prei erngii ei, na nge noman dinga eke, enim kii singii epi ei enim ngumba. ²⁴ Ok enim na nge noman dinga eke epi endi simin nik kin, Gos kin prei enenjing mon! Pe enim epi endi ei kii sik ei, sinjing kin, en enim noman ka mendpił seng piingii," pa nim.

Mei Eke Oł Kis Ei Jiisas To Mani Kindim

²⁵ Jiisas nga ek yi nim, "Na ek ombu nip ek ekin top ninj. Nga ekii se kunum endi, tonu omba ei, enim kin ek ekin top nip enermbii, mon! Ba nam ek kun nip tor kindip kin, Arnan mołum mił eim kin nip tor kindmbii. ²⁶ Kunum eke, enim na nge noman dinga eke, Gos kin prei erngii; ba na enim kin ek nip yi ninenj eke, na nam prei eramb kin, na Arnan kii sip enim paki tumba, ei

mon nip end. ²⁷ Na nge Arnan enim noman ngonum. Ngang kin, nimbił erang, enim na kin noman ngonmun. Na Arnan Gos kin mołup, enim kin onj ei enim pii gii ninjing. ²⁸ Kumb ok na nam Arnan kin ouni mołup, Arnan si kindip mani mei eke onj. Pe na mei konu eke ei si kindip kin, Arnan kin nga orung bii," pa nim.

²⁹ Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu en enim yi ninjing, "Pe nim ek ekin tunarkin kin, ek ni tor kindin," pa ninjing. ³⁰ "Pe sin pii kun enmin ei, nim wumb endi epi kii simba ni, kui enan mon. Ninim, epi pei pii poru niłin wu ei, pe sin pii gii ninmin ei, nim Gos kin ouni molkun on," pa ninjing. ³¹ Jiisas eim ek nipi orung kindipi yi nim, "Pe enim na kin pii gii ninmin min? ³² Piinmin! Pe kunum mandi enim ei, tor wang kin, wumb enim endeim endeim mułngii konu eke, si pok erik, en enim konu eipi eipi kindngii. Kindangin kin, enim na si kindik kin, konu eke eipi eipi pungii. Ba na nam mendpił mulermbii mon! Na Arnan kin ouni mułmbuł," pa nim. ³³ "Na nam noman eke yi piind ei, enim na kin noman emin seng mułngii ei, na enim kin ok ek yi ninj, 'Mani mei eke enim oł embin tui patim. Ba enim noman dinga peng mułngii! Mułangin kin, na ya mei eke wumb dinga oł kis ei na to mani kind poru ninj,'" pa nim.

Jiisas Eim Prei Erpi Kin, Eim Kin Ekii Silmin Wu Ombu Paki Tum

17 Jiisas ek yi ni poru nipi, eim tonu epin konu eke tonu kanpi yi nim, "Arnan, kunum tonu op poru ninim. Ninim nge kinganim ei eim embe ambil tonu kindnjii. Yi mił Arnan, ninim nge kinganim na, nim embe ambil tonu kindmbii. ² Nimbił erang, nim na noman dinga ngun, poru nim. 'Na wumb pei tep er mułmbii,' nin. Ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei, nam nge noman konj ei, wumb ngumbii. Pe noman konj ei ngunj, wumb ei sik, kunum kunum konj mułngii. ³ Noman konj sik, kunum kunum mułngii ei yi mił; wumb en enim piinmin. Nim Gos keimi endeim mendpił molkun kin, nam Jiisas Kraiss, nim mendpił na kindan onj ni, yi piingii. ⁴ Arnan, na nim nge embe ambil tonu kindip kin, ya mei eke wumb ei, andan tunj poru nim. Neng kin, nim na kongun ei erii ni ngun, kongun ei, na er poru ninj. ⁵ Pe na Arnan, kumb ok mei sineririm kunum ei, na nim kin ouni mult ei, nam tiłang owundu pirim. Pe na yi piind, Arnan, ok nam tiłang owundu ei na ngunjii!

⁶ "Nim mei wumb eke tor sikin kin, wumb na ngun wumb ei, ninim nge noman dinga ei, na andan tunj. Ninim nge wumb ei, na ngo poru nin. Nga wumb ei nim nge ek ei ekii ka sinjing. ⁷ Pe wumb en enim piimin ei, Arnan nim epi pei na noman dinga ngo poru nin ei piik kin, nga epi ei, ninim kin onum ni piinmin ku. ⁸ Nim ek pei ni na ngun ek ei, na nip wumb ombu ngunj ei piik kin, keimi na nim kin ouni mołup kin, onj ni piinmin. Piik kin, nim na kindan onj ni, nim kin pii gii nik mołmun.

⁹ Na prei eramb kin, nim wumb omba paki tunjii. Tokun kin, mani mei eke pii gii ninenjing wumb pei ei

kin, nim paki tunjii na prei enand mon. Ba Gos, ninim wumb sikin kin, na ngum wumb ei kin, prei erip paki tunjii. Nimbit erang wumb ei, ninim sikin mundkun er-an kin pii gii ninjing wumb ei, nim nge wumb mołmun.¹⁰ Na nge wumb ei, nim nge wumb pei, nga nim nge wumb ei, na nge wumb. Pe wumb ei, na embe ambii tonu kindinmin.¹¹ Na nim kin ombii. Pe na mei konu eke nga mulermbii; ba wumb ei mei konu eke mułngii. Na Arnan oł kun ka nge puł wu. Arnan, ninim wumb ei, tep eran kin, ninim nge noman dinga eke mułngii. Siłip noman ende pałim ei mił, wumb en enim yi mił peng ku, mułngii.¹² Na wumb ombu kin, ouni muls kunum ei, na tep ka eramb kin, nim nge noman dinga eke ka mulnjung. Nim noman dinga endi nikin, na ngun ei, pi- ip kin, na tep ka er mułamb kin, endi am punerim ei, ninim nge mon pułun eke, ek yi nirin mił ei, keimi pim- ba pałim. Wu endeim mendpił am ba.¹³ Arnan, pe na nim kin ond. Na mei konu eke mołup kin, na ek ei nemb kin, na nge noman ka ei, wu ombu kin piki tang, mułngii ei nge, en enim noman ka peng yi er mułngii.¹⁴ Arnan, nim nge ek ei, na nip wu ombu ngunj. Ba wumb pii gii ninenjing wumb ei, wumb ombu kin opu orung enjing. Nimbit erang wumb en enim pii gii ni- nenjing wumb ei mił, wumb endi mon. Nga yi mił ku, na pii gii ninenjing wumb ei mił endi mon ku.¹⁵ Na prei erip kin, mei eke si tor sinjii ninand mon! Na prei erip kin nimba wumb ombu tep ka enjii nge nind. Yi eran kin, wu kis endi Seisen ei opu enim pii gii ei to eipi eipi kindnermba mon.¹⁶ Nga en enim mei eke nge wumb mon! Pe na yi ku, mei eke nge wu mon ku!¹⁷ Gos nim wumb ei eran kin, ninim na nge ek ei, ekii singii. Ninim ek ei ek keimi mendpił.¹⁸ Ok nim na kindan op mei eke wumb mulnjung konu eke muls ei, yi mił ku; na wu om- bu mei eke wumb mołun konu tuk eke punmun. Pun- mun ei, kindind ei nge, mei wumb pei nim ek piingii.¹⁹ Na nam nge noman konj ngop kin, wu ombu kin pa- ki tumbii ei, ninim nge ek keimi ei, pii gii ninjing kin wumb ei, ninim nge ek ekii singii. Pe wu ombu nim nge wu mendpił mułngii.

²⁰ "Na wu ombu kin mendpił, prei er ngunand mon! Ba wu ombu puk kin, na nge ek ei ningii wumb ei kin, wumb na kin pii gii ningii nip end ku.²¹ Na nim prei er ngond yi; wu ombu pei noman ende sek mułngii. Ar- nan, nim na kin mułan, na nim kin mułamb enmbii oł ei, wumb ei yi erngii. Erik kin, siłip kin piik mułngii, ei nge, mani mei eke pii gii ninenjing wumb ei, yi piingii. Gos nim kindan onj ni piik kin, pii gii ningii.²² Nim na embe ambii tonu kindin ei mił ku, na en enim kin yi ku erinj. Ei nge, en enim noman ende sek mułngii. Ei yi mił ku, kumb ok siłip noman ende se mułmbuł.²³ Nim na kin ende mołmbuł yi ku, na en enim kin ende moł- mun. Yi mił ermbii ei, en enim noman ende sek mułngii. Pe nga mei eke pii gii ninenjing wumb ei, en enim piingii ei, Gos nim na kindan onj, ni piingii. Nim wumb ei noman ngołun mił ei, na noman ngoł.

²⁴ "Arnan, na noman eke yi piind. Nim wumb sikin kin, na ngum wumb ei, na pu mułmbii konu eke, ouni muł- mun nind. Ei nge, na wumb nam nge tiłang owundu ei

keningii. Kumb ok mei sineririm kunum ei, Gos nim na noman ngołun. Nga tiłang owundu ei, ngurun ku.

²⁵ Na Arnan! Nim Gos oł kun ka mendpił puł wu. Mani mei eke pii gii ninenjing wumb ei, nim pii puł tuerik mon! Ba na nim pił. Nga ya wu ombu nim piłmin ku. Gos nim na kindan onj ni piinjing.²⁶ Na nim nge oł din- ga ei, wumb kanik andan tunj. Na nga andan tumbii nge wumb, en enim noman ngok enmin, oł ei piingii. Nim ei piikin kin, nim na noman ngun yi ku, wumb ei kin ngunjii. Nga yi ku, na en enim kin, ende mułmbii," pa nim.

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Kin Ngum

(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Luk 22:47-53)

18 Jiisas eim prei erpi ei poru neng kin, eim kin ekii siłmin wu ombu kin, ouni puk, noł endi embe Kiron. Noł Kiron eke orung puk kin, orung ond Olip mong mołmun ond pin pendnjing konu eke, tuk pun- jung.² Juras Jiisas nipi, opu orung wumb ngumba wu ei, eim konu orung eke ond Olip telnjing konu eke, eim piim ku. Nimbit erang, kunum kunum Jiisas eim kin ekii siłmin wu ombu kin, ond mong Olip telnjing konu eke, kułou tołmun konu eke Juras eim piim.³ Pe Juras eim opu wu kombur sipi kin, nga kułmał kałiłmin owundu enim nge opu ond wu kombur kindangin wu ni, lo ek piłmin wu ei sipi, konu orung eke, tuk om. Pe wumb ombu, dup jep kandik sik, opu epi sik, ambilk tu wun- jung.⁴ Jiisas eim kin, oł ombu pei tonu omba erim ei, Ji- isas eim piipi poru nim. Nipi kin, wumb onjung konu eke mandi pupu yi nim, "Enim nii kuruk onmun?" pa nim.⁵ Pe wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Sin Ji- isas Nasares nge konu eke wu ei kurpun onmun," pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim. "Ei na mendpił moł."

Nga Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngumba wu ei, wumb kin ouni angk mulnjung.⁶ Nga Jiisas eim ek yi nim, "Ei na mendpił moł!" Yi neng kin, wumb puku sik, orung bin ni erik, mei eke mani bok tunjung.⁷ Jiisas nga ek nipi yi mił kii sim, "Enim nii kuruk on- mun?" Wumb ek nik yi ninjing, "Jiisas Nasares konu eke wu ei kurpun onmun," yi ninjing.⁸ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Na enim ek poru ninj ei, 'Na mendpił moł.' Pe enim na kuruk onjung kin, wu ombu wak tangin pungii," pa nim.⁹ Eim ek yi nim ek ei, ok eim nirim ek ei, keimi pimba ni piipi nim. "Arnan, nim wu ombu na ngun ei, endi wak top kindnenj." ¹⁰ Saimon Piisa eim tui kepil oł endi, se mułum ei sikir sipi, kułmał kałiłim owundu wu ei nge kongun wu endi nge kom eke, tui topu, kiłip to kindim. Tum kongun wu ei, eim embe 'Melkas' niłmin.¹¹ Pe Jiisas eim Saimon Piisa kanpi yi nim, "Tui kepil oł ei nge, konu eke orung kindii! Na Ar- nan oł embin tui ei to mundum ei, na kin tonu onerm- ba ni piin min?" pa nim.

Jiisas Anas Mułum Konu Eke Sipnjing

¹² Pe opu ełmin wumb tiłap ei ni, opu tep elim wu ni, Jura wumb opu ond wu ombu ni, enim ok Jiisas ambii gii nik, kan ngunjung.¹³ Wu Kaiyapas gułum Anas

mułum konu ełe ok sipnjing kunum ełe, Kaiyapas eim kułmał kałiłim wu owundu kongun konj ei erim.

¹⁴ Kaiyapas eim ok Jura wumb kanpi yi nirim, "Wu endeim kapłi kołpu, sinim wumb pei paki tumba," nirim.

Piisa Yi Nim "Na Jiisas Kinał," Nim
(Masyu 26:69-70, Mak 14:66-68, Luk 22:55-57)

¹⁵ Saimon Piisa kin, na Jon, Jiisas sipnjing konu ełe ekii se punjnguł. Nga wu endi eim kułmał kałiłim wu owundu ei kaniłim. Yi peng kin, wu Piisa ni pupu, Jiisas sipik enjing konu ełe tuk pum. Pupu, kułmał kalk ełmin wumb ei, ekii se pum; ba Piisa eim kung gui ondu mandi ełe torung angpi mułum. Pe na Jon, wumb onjung konu ełe tuk ełe onj. Pe na pup kin, kung gui ondu tep mułum ambil ei kin ek neng kin, na Piisa nirik tu wunj. ¹⁷ Ambil kung gui ondu ełe tep er mułum ambil ei, ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Nim wu ei kin, ekii sikin endin wu kun min?" Piisa ek nipi yi nim, "Na mon!"

¹⁸ Kongun wumb ni, opu ond wumb ei, en enim dup endi kelnjing. Nimbil erang konu jii nim. Wumb ei, dup ełe mandi dup piik mulnjung. Nga Piisa eim tuk ełe pupu angpi kin, dup ełe piipi mułum ku.

Kułmał Kałiłim Wu Owundu Ei Jiisas Kii Sim
(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Luk 22:66-71)

¹⁹ Kułmał kałiłim wu owundu ei, eim Jiisas kin ekii sik ok, wu ombu nge kii sim. Nga eim ek nipi, wu ngopu eririm ek ei mił piimbii nipi kin, Jiisas kii sim. ²⁰ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na wu amb pei kanip ek peni ełe nip ngoł. Nga kunum kunum men tołmun ngii ełe ni, Gos nge men ngii owundu ełe, nirik wumb pei ek emb top nip, wumb ngoł ku. Konu ełe Jura wumb kułou tołmun konu ełe, ek embe top nip ngoł. Na ek endi koi er ninał mon. ²¹ Nimbil erang nim na kii sin? Ek emb top wumb ngop ei piinjing wumb mołmun wu, kii sikin piinjii. Wumb ombu na nir ek ei piik mołmun," pa nim. ²² Jiisas eim ek yi mił neng kin, opu ond wu endi mandi angpi mułum ni opu, Jiisas angil misin topu, yi nim. "Nim ek yi mił nikin, kułmał kałiłim wu owundu ngon min?" pa nim. ²³ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Pe na ek kis endi nił pim kin, kapłi pe nim ni tor kindan wumb pei piingii. Ba ek kun ninj pim kin, kapłi pe nimbil erang nim na ton?" pa nim.

²⁴ Pe Jiisas kan to pendnjing mił peng kin, wu Anas Jiisas kindang, kułmał kałiłim wu num Kaiyapas mułum konu ełe kindim.

Piisa Nga Yi Nim, "Na Jiisas Kinał Mon!"
(Masyu 26:71-75, Mak 14:69-72, Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Piisa eim dup piipi, angpi mułang kin, wumb eim kanik yi ninjing. "Nim wu ei kin ekii sikin wu min?" Pe eim ek kend topu yi nim, "Ei na mon!" nim.

²⁶ Kułmał kałiłim owundu wu ei nge kongun wu endi Piisa eim wu ei kom tui kepil kin tum ei nge, tiłap ende wu endi, opu yi nim, "Keimi mendpił na nim kenj ei nim eim kin ouni tuk ond mong Olip pin ełe, tuk mułun

ni kenj," pa nim. ²⁷ Piisa nga eim ek dinga nipi yi nim, "Na Jiisas kinał mon!" Yi neng kin, pe mendpił kei kultu pełi wii tum. Wii tang kin, Piisa eim kin Jiisas ok nirim mił, ek ei piim.

Jiisas Pailos Mułum Konu Ełe Sipnjing
(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Luk 23:1-5)

²⁸ Kułmał kałiłim wu num ombu ngii ei kin si kindik. Pe nga Jiisas sipik, gapman owundu ngii ełe mułum konu ełe sipnjing kunum ełe, kupiiring sipnjing. Jura wumb en enim gapman owundu ngii ełe nirik punenjing. Nimbil erang, en enim lo ek yi mił pałim. "Sin wumb eipi ngii ełe nirik bin ei, sin nengj ełe penj mułmba; ei mon!" niłmin. "Ełe nge, sin kuni owundu 'Pasopa,' ei nunermin," ni piinjing. ²⁹ Yi piik kin, torung mulnjung. Pe Pailos eim tor opu, yi nim, "Enim wu ei, nimbil oł erim nik, kos erngii tu wunjung?" ³⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Pe wu ei, oł kis endi enełang kin, sin nim kin tu wunetamin mon," pa ninjing. ³¹ Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "En enim wu ei sipik, en enim lo pałiłim mił, kos piik erngii, sipei!" a nim. Nga Jura wumb ek yi ninjing, "Sin lo ek wu endi to kundmun min niłmin, ei sin to kundmun mił mon?" pa yi ninjing. ³² Nengin kin, oł ei, Rom wumb oł yi mił ełmin oł ei nge ok, Jiisas eim ond peri kułmba nge, ei ni pendrim. Pe eim ok, wumb kan nirim ek ei mił, keimi pimba erim. ³³ Nga Pailos gapman ngii owundu ełe nga nirik pum. Pupu kin, Jiisas wii tang wang kin, Pailos ek nipi, Jiisas kii sim. Sipi kin, yi nim, "Nim Jura wumb nge king min mon?" ³⁴ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe ninim noman ełe, ek ei piikin nin, min wumb endi eipi, na king nim ek yi mił nengin kin, nin min?" ³⁵ Nga Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na Jura wu min? Nimbil erang ninim nge Jura wumb tiłap ei ni, kułmał kalk ełmin wu num ombu ni, nim tu wuk, na moł konu ełe ngunjung. Pe nim nimbil oł kis endi en?" ³⁶ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na nge konu sinim tep er mołum konu ei, ya mei ełe konu tep er mułamb kin, keimi na nge kongun wumb ei opu erik, Jura wumb endi ok, na sik, Jura wumb ngunenefangin mon! Ba na sinim tep er kanip mołum konu ei, ya mei ełe mon!" pa nim. ³⁷ Nga Pailos ek yi nim, "Pe nim king endi min?" Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei ninim na king pa nin. Na minan ei na mei ełe mengim. Na mei ełe tonu onj ełe nge, na ek nip, wumb ngop, kongun yi mił erip, ek keimi nip tor kindip eł. Wumb pei ek keimi mendpił ei ekii siłmin wumb ei, na ek ei piłmin." ³⁸ Pailos ek nipi, ngopu yi nim, "Ek keimi nim nin ek ei nipe mił?" Yi ni pendpi anda pupu kin, Jura wumb kanpi kin, ek nipi ngopu yi nim, "Na wu ei, oł kis endi erim ei, na kur kan sinand. Wu ei kin, oł kis endi eim erim pinałim.

Pailos Yi Nim, "Jiisas Ond Peri Ełe Nil To Kundei!" Nim
(Masyu 27:15-31, Mak 15:6-20, Luk 23:13-25)

³⁹ Ba enim nge oł endi yi pałim. Ei 'Pasopa' kunum ei, kan ngii wu endeim ni kindmbii, niłmin. Pe na Jura wumb king ei, enim kin tor kindmbii min mon?"

⁴⁰ Wumb pei nga wii dinga tok, yi ninjing, "Ei mon! Nim Barapas kindan wangli!" Barapas eim wumb to kondpu, wumb eipi epi nge waning sipi elim wu moŕum.

19 Yi nengin kin, Pailos ek yi neng kin, opu wumb Jiisas sipik kepil tunjung. Nga opu wumb kan jimbiltang gaŕ muŕum ei nge sik, king nge peng kon endi miŕ erik, peng eŕe pendik kin, king nge alap miŕ alap kundii endi sik, eim telnjing. ³ Talk pendik kin, opu wumb ok yi ninjing, "Jura wumb nge king owundu moŕum?" Nik, ek kulsik, angil misin tok, yi enjing.

⁴ Pailos nga tor opu wumb kanpi yi nim, "Enim kinei! Pe na eim sip tor tu wup, enim ngamb kin, enim piingii ei, na eim erim oŕ ei endi, na kan sinand mon!" ⁵ Pe Jiisas tor om. Opu kin, eim kan jimbiltang gaŕ muŕum ei sik, eim peng kon miŕ enjing, ei eim peng eŕe muŕang kin om. Nga alap kundii king miŕ talk kin, kindangin om. Opu kin, Pailos wumb kin ek yi nim, "Wu ei, enim kinei!" ⁶ Yi miŕ peng kin, kuŕmaŕ kaŕiŕmin wu owundu nin opu ond wumb ombu nin Jiisas kenjing ni, wumb ombu wii dinga tunjung, "Eim ond peri eŕe nil to! Eim ond peri eŕe nil to," yi wii tunjung. Pe Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, "En enim wu ei sik, ond peri eŕe nil tei! Na wu ei oŕ kis erim oŕ ei, kan sinenj mon!" pa nim. ⁷ Jura wumb ek nik orung kindik yi ninjing, "Sin lo ek endi paŕim ei, lo ek ei yi ninim, 'Wu ei kuŕmba. Nimbiŕ erang na Gos nge kingam moŕ,' niŕim."

⁸ Pe Pailos ek ei piipi kin, mund mong nga erim. ⁹ Yi erang kin, Pailos kin Jiisas nga gapman ngii owundu eŕe nirik punjnguŕ. Pukuŕ kin, Pailos kin ek yi nim, "Nim jili molkun on?" Ba Jiisas eim ek endi nipi, orung kindnerim mon. ¹⁰ Pailos ek nipi yi nim, "Nimbiŕ erang nim na ek ei, ni orung kindnan? Na dinga eŕe, nim si kindamb punjii. Nga na dinga eŕe, nim ond peri eŕe nil tumbii ei, nim pii poŕ tunan min?" ¹¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pe Gos tonu moŕum ei, nim dinga ngunetaŕang kin, nim kapli na to mani kindnetaŕan mon! Nga wu ei na sipi, nim angil eŕe ngum wu ei, eim nge oŕ kis ei nim nge oŕ kis en ei to mani kindim. Eim nge oŕ kis am tonu mendpiŕ paŕim!" ¹² Pailos eim ek ei piipi kin, Jiisas ek dinga nip, tor kindamb ba, ni piim. Ba Jura wumb wii tok, ek dinga nik yi ninjing, "Pe nim wu ei kindan pum kin, nim Rom wu owundu, Siisa nge wu puŕ mon!" pa ninjing. "Wu nii endi, 'Na king' nimba wu ei, Rom wu owundu, Siisa nge opu orung wu muŕmba."

¹³ Pailos eim wumb ek ei piipi kin, ek yi nipi, opu wu endi Jiisas sipi anda tu wum. Pe Pailos eim tonu kos piik eŕmin konu eŕe muŕum. Pailos muŕum konu ei, kom ku peŕ kuŕ saŕmin konu eŕe muŕum. Nga Eipru wumb konu eŕe embe yi niŕmin, 'Gapasa' niŕmin. ¹⁴ Pe kunum ei, kuni owundu 'Pasopa,' kor kunum nik, kuni er kun erik eŕmin. Nga 'Pasopa' kunum ba konu eni beli pim. Peng kin, Pailos ek yi nim, "Jura wumb en enim king ei kinei!" pa nim. ¹⁵ Pe kuŕmaŕ kaŕiŕmin wu owundu ek orung kindik yi ninjing. "Sin nge king endi eipi muŕlaŕim, ba wu Siisa sin nge king endeim moŕum. ¹⁶ Pe nga Pailos eim Jiisas wumb nge angil eŕe ngum. Ngang kin, wumb ombu Jiisas ond peri eŕe nil to pendngii nge ngum.

Jiisas Ond Peri Eŕe Nil Tunjung

(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Luk 23:26-43)

¹⁷ Yi miŕ peng kin, wumb ombu Jiisas sipnjing. Sipangin kin, Jiisas eim ond peri ei ko wupu sipi kin, tor pum. Pum konu ei embe, 'Wumb peng embil konu,' niŕmin. Konu ei embe endi Eipru ek nik, 'Golkasa' niŕmin. ¹⁸ Konu eŕe, wumb ombu Jiisas ond peri eŕe nil tunjung. Tok kin, nga wu eipi taŕ ond peri eŕe taŕ eipi yi ku nil tunjung. Wu endi Jiisas nge angil taring eŕe nil tok kin; nga endi Jiisas nge angil tundung eŕe nil tunjung. Tok nga, Jiisas wu taŕ kin tuk mii menb eŕe nil tunjung. ¹⁹ Pailos eim mon endi poŕpu kin, Jiisas pim ond peri eŕe tonu kind pendim mon ei, ek yi miŕ nim, "Jiisas Nasares Konu Eŕe Wu Ei Jura Wumb King." yi ni poŕ pendim. ²⁰ Konu orung eŕe, Jiisas ond peri eŕe nil tunjung ei, konu owundu eŕe mandi miŕ sim. Pe Jura wumb pei Pailos ek puŕum ei gerik piik enjing. Erik ek ei, Eipru wumb ek ni, Griik wumb ek ni, Rom wumb ek ni, ei miŕ poŕ pendim. ²¹ Pe Jura kuŕmaŕ kaŕiŕmin wu num ombu Pailos kin ek yi ninjing, "Pailos, nim ek mon yi pulerii mon! 'Jura wumb nge king' ei mon; ba nim ek mon yi miŕ poŕ! 'Wu ei eim yi nim, na Jura wumb nge king,' yi puŕii!" pa ninjing. ²² Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Ek na puls, ei poŕ poru ninj ei pengli!" pa nim.

²³ Nga opu ond wumb kapil kapli ombu, Jiisas ond peri eŕe nil to pendik kin, Jiisas alap ni konduk ei, mok tok, en enim wu endeim endeim ni sinjing. Nga kon takis ei sik ku; ba kon takis ei mui toŕmun konu endi sineririm. Sinerang kin, kon ei, tonu orung orung er mani puk pirim. ²⁴ Pe opu wumb en enim ek yi nik, "Sinim kon takis ei, to piltan to yi enermin mon!" nik. "Sinim kom ku kembis miŕ siŕin kin kinjmaŕ erpin kin, wu endeim mendpiŕ konduk ei simba," ninjing. Nik oŕ yi erik kin, Gos nge ek ok pultum yi nirim, miŕ keimi tonu opu poru nirim.

"Na nge alap konduk ei mok to sinjing. Nga na kon takis ei, kom ku kembis miŕ kinjmaŕ erik kin, wu endeim simba nik, yi enjing."

Ei keimi tonu wang kin, wumb yi enjing ei Gos nge ek nirim miŕ keimi tonu om.

²⁵ Pe Jiisas ond peri eŕe to pendnjing konu eŕe, Jiisas eim mam ni, angim Mariya ei, Kliyopas nge ambim ni Mariya Makandala ouni ok engnjing. Amb ombu ok, Jiisas to pendnjing ond peri eŕe, mandi ok engnjing. ²⁶ Jiisas eim kenim ni, mam kin, Jiisas eim noman ngopu eŕim wu ei, na Jon ouni mandi ond peri eŕe enginjngil. Pe Jiisas eim ek nipi, mam ngopu yi nim, "Wu ei, nim kinganim miŕ moŕum." ²⁷ Nga Jiisas eim noman ngoŕum wu, na Jon kanpi yi nim, "Amb ei, nim manim miŕ moŕum," pa nim. Pe kunum eŕe, na Jon, Mariya nam ngii konu eŕe orung sip kin, tep er se moŕ.

Jiisas Kuŕum Poru Nim

(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41, Luk 23:44-49)

²⁸ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim piim ni, eim kongun ei pei poru nim. Nga Gos nge ek mon ok puŕum ei, kei-

mi tonu orum ei, poru nipi yi nim, "Na no! nuwa enim," nim. ²⁹ No! ming endi piki to pim ei, epi gupu to!um no! wain ei kindangin kin, piki top pim. Pe wumb endi sikir pupu, no! tuk si!im epi ei mi! epi endi sipi mu!ang kin, Jiisas numba piipi kin, epi endi tu wupu kin, no! gupu to!um epi tuk kindim. Kindpi kin, goltum endi tu wupu kin, Jiisas gupu e!e pendim. ³⁰ Pe Jiisas eim no! gupu to!um no! wain ei, nopo yi nim, "Nam kunum pei ei poru ninim," a nim. Yi mi! nipi kin, eim peng to mani kindpi kin, ku!um. Nga eim noman tuk gui ei, wak tang pum.

Opu Ond Wu Endi, Jiisas Demb E!e Ki!eng Tum

³¹ Pe kunum ei, kuni owundu 'Pasopa' numun nik, kuni er kun e!min. Nga kor owundu tonu wang kin, Jura wumb lo ek yi mi! ni pend!min ei yi mi!, "Kor owundu e!e, wumb kongun endi enerngii mon!" pa ni!min. Ei yi mi! peng piik kin, kulnjung wu kei ngenj tonu ond peri e!e mulerngii, ni piinjing. Pe wu Kombur Pailos kanik kii sik, ek yi ninjing. "Enim sikir ok kin, wu kei nge simbangi! e!e sikir embi! engin tangin kin, sikir ku!angin kin, si mani singii," pa ninjing. ³² Pe opu ond wumb puk kin, wu ta! Jiisas kin ouni ond peri e!e nil tunjung wu ta!, simbangi! e!e, ambilk engin tok enjing; ba puk kin, Jiisas kenjing ni ku!um pim. Nga eim simbangi! embi! kin engin tok enenjing, mon. ³⁴ Ba opu ond wu endi Jiisas demb e!e ki!eng tum. Tum konu e!e, sikir miyem kin no! ouni tor om. ³⁵ Pe na Jon, o! ei erim, ei kanip piinj. Pe nga, na Jon ek ei nip tor kindind ei kap!i, enim pii gii ningii. Na ek nind ek ei, keimi mendpi! Na piip kin, ek nind ei, ei keimi mendpi! nip tor kindind. ³⁶ Epi ei tonu om ei, Gos nge ek ok pu!um ei nirim ei, keimi tor om. Ek ei yi mi! pa!im,

"Eim nge embi! endi to engin tunerngii mon!"
³⁷ Nga Gos nge ek ok pu!um e!e, ek endi yi mi! ninim,
 "Opu ond wu ei, ki!eng to kundum wu ei keningii," pa nim.

Kom Ku Tukpu E!e Jiisas Tukpu Tunjung

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Luk 23:50-56)

³⁸ Ei epi poru neng kin, Josep wu ei eim Airmasiya konu e!e wu ei, eim Jiisas kin ekii si!im wu endi om; ba eim Jura wumb kin mund mong erpi kin, eim pii gii ei ni peni e!e kindnerim. Josep eim opu, Pailos kanpi kin, yi nim, "Na Jiisas ngenj ei simbi! ond," pa nim. Pe Pailos kap!i neng kin, Josep Jiisas ngenj ei sipim. ³⁹ Nikoriimas wu ei, eim ok, Jiisas multum konu e!e epin kunum kunum orum wu ei, eim om ku. Om wu ei, eim ond kanim eipi eipi ta! ei nge muru ka to!um epi ei sipi tu wum. Tu wum ond ta! nge, epi muru ka wii to!um ei ende kindik mundnjung. Pe ond kopung ei, epi embin owundu er 100 mi! yi kap!i erim. ⁴⁰ Wu ta! Jiisas nge ngenj ei sipinjngi!. Pe wu ta! epi muru ka to!um ei, Jiisas ngenj e!e kindiki!. Nga alap ka wii pandi toku! ei enjingi! Jura wumb, wumb ku!ii tungii pendik e!min o! ei, enjingi!. ⁴¹ Jiisas ond peri e!e, to pendnjing konu e!e, aka pin endi sim. Pe aka pin e!e, tukpu konj endi sim. Tukpu konj ei, ok wumb ku!ii endi tukpu e!e tunenjing

mon. ⁴² Pe kunum ei, kor owundu kuni 'Pasopa' kunum mandi erang kin, Jura wumb kuni er kun e!min kunum ei, mandi poru nimba. Nga tukpu konj mandi mo!um ei, wu ta! Jiisas konu e!e pendinjngi!.

Jiisas Nga Angpi Tonu Opu Konj Pum

(Masyu 28:1-8, Mak 16:1-8, Luk 24:1-12)

20 Pe Mariya Makandala eim kor kunum kupiiring ok tangpi kun enerang kin, eim Jiisas pendnjing konu tukpu e!e tor om. Opu, eim kenim ni Jiisas eim pendik, tukpu e!e kom ku owundu endi, ondu ngok pendnjing; ba eim kenim ni, ondu ngok pendnjing mi! pinerim. ² Yi peng kin, eim nga sikir pupu, Saimon Piisa kin wu endi Jiisas eim noman ngo!um wu ei, Jon kin mulnjungu! konu e!e kanpi yi nim, "Sinim Owundu tukpu e!e pinatim; sipinjng pa!im. Sin piinamin; eim sipi jili orung pendnjing da." ³ Pe Piisa kin na kin si! ngii konu e!e punjku!. ⁴ Pupu! kin, sikir punjpu!; ba na Jon, Piisa eim pend si kindip na ok punj. Pup kin, Owundu tukpu tunjung konu e!e, ok tor punj. ⁵ Pup kin, mani pii po!up, tukpu e!e epi sip kenj ni alap tuk sim; ba eim tuk pup kinenj. ⁶ Saimon Piisa ekii se tor opu, tukpu e!e tuk pupu, kenim ni alap ei mendpi! sim kenim. ⁷ Nga alap, Jiisas eim peng e!e pandi tok pendnjing alap ei, sinerim mon! Alap ei simbir ka erpi, orung e!e eipi kind sim. ⁸ Pe na Jon ok onj, tukpu e!e tuk punj ku. Pup, epi ei kanip kin, na pii gii ninj. ⁹ Pe kunum ei, Gos nge ek ok pu!um ei, si! pii kun enenji!. Gos nge ek ei yi nirim, "Jiisas eim tukpu e!e angpi konj ba," yi mi! ninim. ¹⁰ Pe si! Jiisas kin ekii si!mbi! wu ta!, nga ngii konu e!e orung punjpu!.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Mak 16:9-11)

¹¹ Pe Mariya eim, tukpu e!e, torung angpi kin, ke nipi engim. Ke ni, pendpi kin, tukpu e!e kan tuk kind kenim. ¹² Kenim ni, enjel ta! alap kuru kindinjngi! wu ta! mulnjungu! ni kenim. Ok Jiisas eim ngenj pim konu e!e mulnjungu! enjel endi, Jiisas nge peng sim e!e mu!ang kin, endi Jiisas nge simbangi! konu e!e mu!um. ¹³ Pe enjel ta! ek niki! Mariya ngoku! yi ninjingi!. "Amb, nim nimbi! erang ke nin?" Pe eim ek nipi, ngopu yi nim, "Na nge Owundu sipnjng pa!im ei, eim sipik, jili orung pendnjing ei na piinand," nim. ¹⁴ Yi nipi, kan orung kind kenim ni, wu endi engim. Ba amb Mariya ei, eim wu ei Jiisas ni piinerim mon! Pe amb Mariya eim yi ni piim; ei eim aka pin tep mu!um wu endi ni piim. Nga Jiisas eim kanpi kin, yi kii sim, "Amb nim nimbi! erang ke nin? Nim wumb nii kurun?" Mariya ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim eim si pendin kin, na nen kin, piip eim simbi!," pa nim. ¹⁶ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Mariya!" Pe amb Mariya nga ak topu, Eipru wumb ek e!e yi nim, "Raponai!" Pu!e ei yi mi!, 'Ek emb to ngo!um wu,' yi nim. ¹⁷ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Nim na amb! gii ninerii mon! Na Arnan kin nga orung tonu punenj, koku!. Nim orung pukun kin, na engnan no! kankin yi ninjii! 'Na Arnan nga enim Ernjing mo!um e!e tonu pund. Nga nam nge Gos ni, enim nge Gos mo!um

konu eŧe, tonu bii pund," Jiiŧas yi nim. ¹⁸ Pe amb Mariya Makandala eim orung pupu, Jiiŧas eim kin ekii siŧmin wu mulnjung konu eŧe pum. Pupu, ek nipi yi nim, "Na Owundu kan poru nip ond." Nipi, Jiiŧas eim kanpi, nipi ngum ek ei nipi, wu ombu ngum.

Jiiŧas Kin Ekii Siŧmin Wu Ombu Jiiŧas Nga Kenjing (Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)

¹⁹ Jiiŧas kin ekii siŧmin wu ombu, Jura tep eŧmin wumb owundu kin mund mong enjing. Erik kin, en enim ngii endi ondu dinga ngo pendik kin, nirik mulnjung. 'Konu kor kunum endi, konu eni mani pang kin, en enim ngii nirik mulnjung. Pe Jiiŧas eim opu tuk eŧe engim. Angpi kin, yi nim, "Enim noman emin pangŧi," nim. ²⁰ Yi miŧ neng kin, Jiiŧas ngenj orpuŧ angŧi ni, demb ei andan tum. Jiiŧas kin ekii siŧmin wu ombu, nga Owundu kanik kin, ka piinjing. ²¹ Jiiŧas ek nga nipi wumb ombu ngopu yi nim, "Enim noman emin ka piingii. Arnan kindang onj miŧ, yi ku nga enim kindamb kin, nam kongun ei er pungii!" pa nim. ²² Eim ek yi miŧ nipi kin, eim pop topu, wu ombu kin kindpi kin, yi nim, "Gos nge Gui Ka enim kin ngond," pa nim. ²³ "Na enim noman dinga ngond. Pe enim wumb kombur oŧ kis ei kil ngonmun ningii; ei kapŧi poru nimba. Nga enim wumb kombur oŧ kis ei pangŧi ningii wumb ei, oŧ kis pimba ku," pa nim.

Tomas Jiiŧas Kenim

²⁴ Jiiŧas eim kin ekii siŧmin wu engki nga taŧ mulk konu eŧe Jiiŧas wumb ei kin, nga tor orum kunum ei, wu endi tuk eŧe mulerim wu ei Tomas, nga eim embe endi 'Dirimas,' niŧmin. ²⁵ Pe wu eipi ombu, Jiiŧas kanik Tomas ninjing; ba Tomas eim ek nipi, wu kombur ngopu yi nim, "Pe na Jiiŧas nge ngenj orpuŧ ei kanip, nam angŧi mong ei sip ambŧip, eim angŧi ni, demb eŧe orpuŧ ei kanip enenj kin, kapŧi na pii gii ninermbii mon," pa nim.

²⁶ Nga ekii se, kongun endi opu pang, Jiiŧas kin ekii siŧmin wu ombu kin, Tomas ni ouni mulk. Molk kin, en enim Jura tep eŧmin wumb kin, mund mong erik kin, ngii ondu dinga ngo pendik poru nik, en enim nirik mulk konu eŧe, Jiiŧas opu tuk eŧe engim. Angpi kin, ek yi nirim, "Enim noman emin ka sengŧi," nirim. ²⁷ Pe Jiiŧas eim ek nipi, Tomas ngopu yi nim, "Nim angŧi mong ei yi eŧe pendkin kin, na angŧi orpuŧ eŧe kenii!" nim. "Nga nim nge angŧi ei, na demb orpuŧ eŧe, tuk kindii! Pe nim pii gii ei to kindnenjii; ba nim pii gii dinga ninjii!" pa nim. ²⁸ Tomas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim na nge Owundu! Nim na nge Gos mendpi!" ²⁹ Jiiŧas ek nipi, Tomas ngopu yi nim, "Nim na kankin pii gii nin min? Wumb na kinarik kin, pii gii nik yi enmin wumb ei, ka piingii."

Jon Nge Pute Ek Ei Pultum

³⁰ Jiiŧas eim jep oŧ nga pei erpi kin, eim nge ekii siŧmin wu ombu mulk, tuk eŧe erim. Ba na Jon Jiiŧas erim jep oŧ ei, pei mon eŧe pulenj, mon. ³¹ Ba na ek poŧ poru ninj ei, enim Jiiŧas ei eim Kraŧis Gos kindang wu eim, enim

pii gii ningii ei, eim Gos nge kingam. Pe enim eim kin pii gii ninjing kin, kapŧi enim eim nge embe eŧe, enim noman konj sik, kunum kunum muŧngii nge singii.

Jiiŧas Eim Kin Ekii Siŧmin Wu Angŧi Orung Nga Taŧ Jiiŧas Kenjing

²¹ Ekii se nga, Jiiŧas eim kin ekii siŧmin wu ombu kin tor om. Opu kin, Taipiriyas konu eŧe ni konu orung ep noŧ gop moŧum konu eŧe, Jiiŧas eim nge yi miŧ tor om. ² Saimon Piisa ni, Tomas eim embe nga endi 'Dirimas,' niŧmin ei ni, Nasaniyel, Kena konu kembis eŧe, Galilii konu owundu eŧe wu ei ni, Sependii nge kingam taŧ ni, nga wu taŧ Jiiŧas kin ekii sinjingŧi wu taŧ kin, ouni mulnjung. ³ Pe Saimon Piisa ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, "Na omu tumbii pund," nim. Wu ombu ek nik, eim ngok yi ninjing, "Sin nim kin ouni bin," ninjing. Pe puk, noŧ kanu eŧe, tonu puk punjung. Ba kunum pei ei emii peng kin, en enim omu endi tunenjing mon. ⁴ Pe konu kupiiring konu eni tonu omba erang kin, Jiiŧas eim pupu, noŧ gop orung wer eŧe, engim. Ba eim kin ekii siŧmin wu ombu ei, Jiiŧas ni piinenjing mon. ⁵ Pe Jiiŧas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, "Kang wu kei, enim omu endi sinmin min?" Pe wu ombu ek nik, orung kindik yi ninjing, "Mon." ⁶ Nga eim yi nim, "Enim omu kon nga sik, noŧ kanu angŧi tundung eŧe kindik, omu kombur singii," nim. Yi neng kin, omu kon pulnjung ni, omu pei sinjing. Pe omu kon ei tonu singii pinerim mon; kon ei wurup mendpiŧ nim. Na Jon, ek nip, Piisa ngop yi nim, "Ei Owundu!" Pe Saimon Piisa eim kon takis guŧpu sepi, kongun erim. Nga eim Owundu ek ei piipi kin, kon takis ni kindpi, puku sipi, noŧ eŧe mani pum. Pupu kin, Jiiŧas muŧum konu eŧe sikir pum. ⁸ Jiiŧas kin ekii siŧmin wu kombur wangin kin, omu mer kon eŧe, piki top pim ni, ambŧi gii nik tonu sinjing. Nga wu ombu noŧ wer eŧe, turii miŧ mulenjing. Mulk konu eŧe ei su yi miŧ, 300 simb miŧ sim. ⁹ Pe ok noŧ wer eŧe, tor ok kenjing ni, dup endi nopu pim. Pim konu eŧe, kenjing ni omu kombur dup eŧe pim. Nga bres orundung kenjing ni sim ku. ¹⁰ Jiiŧas ek nipi wu ombu ngopu yi nim, "Enim omu pe kon poŧ sinjing ei, kopur tu wei!" ¹¹ Pe Saimon Piisa eim noŧ kanu eŧe tonu pupu, omu kon ni ambŧipi kin, noŧ peŧ eŧe ambŧipi sipi kin noŧ wer eŧe sipim. Omu owundu owundu tuk omu kon eŧe piki top pim. Omu tuk moŧmun ei, omu peng yi miŧ 153 pei moŧmun. Mulnjung omu pei ombu mulk, ba omu kon kiŧip tunerim mon. ¹² Jiiŧas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, "Enim ok, kuni nei!" a nim. Pe Jiiŧas nim ek ei, wu endi eim kii sinerim mon, "Nim nii?" En enim piinjing ni, "Ei Owundu," ni piinjing. ¹³ Jiiŧas eim dup konu eŧe opu, bres ni sipi, wu ombu ngum. Nga omu yi ku erim.

¹⁴ Jiiŧas eim koŧpu nga tukpu eŧe angpi opu kin, nga konj pupu endim. Pe eim kin ekii siŧmin wu ombu kin, kunum tekliki peni eŧe tor wang kin, kenjing.

Piisa "Nim Na Nge Kung Siipsiip Ombu Kuni Ngo!"

¹⁵ Kuni nok poru nik, Jiisas ek nipi, Saimon Piisa ngopu yi nim, "Saimon, nim Jon nge kingam, nim epi epi pei efe to mani kindkin, na noman ngon min?" Saimon ek yi nim, "Keimi Owundu, nim piin; na nim noman ngond." Pe Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim na nge wumb kung siipsiip wał mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei, kung siipsiip mił kuni ngunjii."
¹⁶ Jiisas ek nga nipi, Piisa ngopu yi nim, "Saimon Jon nge kingam, nim na noman ngon min mon?" Piisa ek orung kindpi yi nim, "Owundu, na nim noman ngond," nim. Nga Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Nim na nge pii gii ninjing wumb kung siipsiip mił ei, tep ka er mułii!" a nim. ¹⁷ Jiisas nga ek kunum tekliki nipi, Saimon ngopu yi nim, "Saimon Jon nge kingam, nim na noman pałim min?" Pe Piisa eim noman embin to piim. Nimbił erang pe ek kunum tekliki mił nipi, Piisa kindpi yi nim, 'Pe nim na noman ngokun nin min?'" Pe Piisa ek nipi, Jiisas ngopu nim, "Owundu, ninim epi pei piłin wu. Nim piin, na nim noman ngoł." Pe Jiisas nga ek yi ku nim, "Nim na nge wumb kung siipsiip mił mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei kung siipsiip mił kuni ngunjii," pa nim. ¹⁸ Na ek keimi mendpił nip nim ngond, ok nim wu kangi wu multum kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jii bii ni piłin konu efe kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jii bii ni piłin konu efe pułun. Nga ekii se, nim tukui enjii kunum ei, nim angii tonu kindkin mułan kin, wumb nim kan kend efe talk, ninim bii ni piinenjii konu efe sipngii," Jiisas yi nim. ¹⁹ Ji-

isas ek nirim ei pułe yi mił, Piisa eim ond peri efe kułmba oł ei mił nirim kunum ei, eim Gos nge embe ei ambił tonu kindmba nge nim. Jiisas eim ek efe nge piipi kin yi nim. Pe Jiisas Piisa kanpi yi nim, "Nim na bii konu ekii se!" a nim.

Jiisas Eim Noman Ngołum Wu Ei Nge Ek

²⁰ Piisa eim kan ak topu, kenim ni, na Jon ekii sip onj. Na ok kuni nuk kunum efe, na Jiisas multum konu efe, mandi mołup yi ninj, "Owundu, nim wu nii opu orung wumb ongii konu ni tor kindmba?" ²¹ Piisa na kanpi kin, ek yi nipi Jiisas ngum, "Owundu, wu Jon ei eim nipe oł mił endi epi kułmba?" ²² Pe Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, "Pe nam noman efe, eim konj mułang kin, na nga orung ombii kunum, ei kapłi. Pe ei nim nge epi mon! Nim na kin ekii se onjii." ²³ Yi mił nga ek ei, angim noł muljung konu efe, eipi eipi nipi angim noł kin ngum. Ngopu, yi nim, "Ekii siłim wu ei, Jon eim kulermba. Ba Jiisas eim 'Wu ei kulermba,' ei, yi ninerim mon. Ba Jiisas eim yi nim, "Ei na nam noman efe pim kin, wu ei konj mułang kin, na orung ombii kunum ei, ei nim nge epi mon!" ²⁴ Ei ekii siłim wu endi, eim ek ei ni tor kindnim. Nga eim ek mon ei połpu, poru nim ek mon ei, sinim piinmin ek mon ei, ek keimi mendpił ninim. ²⁵ Ba nga oł kanim kanim pei, Jiisas eim erim ku. Kapłi wu nii endi, eim Jiisas nge oł erim mon ei, pułmbii ni piim kin, kapłi mon pułngii ei, pei mułmba. Na piind ei, ya mei konu efe orung orung pei mon pułan- gin kin, kapłi konu endi wii sinenetang, mon!

APOSEL

Jiisas Eim Ek Dinga Nipi, "Gos Gui Ka Kindmbii," Nim

1 O Tiopilas, na mon ei, ok nam pei puls. Jiisas eim epi pei erpi, wumb andan topu erim ek ei, na puls. Kumb ok ni, pe kunum efe, eim kongun puŋgun mundum. Ekii se, eim tonu epin ba erim kunum ei, eim ek se andiŋmin wumb kengip ngopu noman dinga ei, Gos Gui Ka kin ngurum. Ekii se, nga Gos Jiisas tonu epin sim. ³ Jiisas ngenj kumbii kuŋum. Kuŋum poru neng kin, nga ekii se, eim ek se andiŋmin wu mulnjung konu konj tor om. Pe eim epi ei erang kin, nam konj moŋ ni piingii nipi yi nim. Pe kunum 40 efe, Jiisas eim kenjing kunum efe, Jiisas eim Gos epi pei tep erpi, kanpi moŋum ei, ek nipi ngum. ⁴ En enim tep to molk kin, eim wumb ei ek nipi ngum. Enim Jerusalem konu, efe si kindnerngii, ba Erinjpin Gos ek yi nim, "Na enim epi ngumbii ei, enim epi ei kui erik muŋngii. Molk kin, na ek yi miŋ nip enim ngunj. ⁵ Jon wumb noŋ pendpi ngum, ba kunum endi kinan punenmba ei, Gos Gui Ka enim noŋ pendpi ngumba."

⁶ Pe kunum efe, Jiisas wumb kin tep tok mulnjung. Molk kin, eim kii sinjing, "Jiisas Owundu! Nim Esrel tiŋap wumb paki tokun, Rom wumb to mani kindnjii min? Kunum efe, Esrel wumb nga wii muŋngii." ⁷ Pe eim ek nipi ngum, "Ei enim epi mon; pe enim kunum kunum pingii kapŋi enermba ei Erinjpin Gos eim eŋim. Pe eim enim tep moŋum. ⁸ Ba ekii se Gos Gui Ka, enim kin omba. Nga eim enim noman dinga ngumba. Ngang, na ek Jerusalem konu ningii ei Juriya konu orung ni Sameriya konu ni, mei konu orung orung pei pang kapŋi ermba."

Jiisas Eim Ei Epin Konu Orung Pum

⁹ Jiisas eim ek ei nipi poru nim; pe en enim kanik mulnjung. Muŋangin kin, Jiisas eim tonu pum. Pe kupu endi eim tonu sipim. Sipang wumb kanik mulnjung ni am sipim.

¹⁰ Eim pum, pe Jiisas nge wumb en enim ei muŋ efe kanik enjing. Pe sikir wu taŋ konduk kuru pim, wu taŋ tor onjnguŋ ¹¹ Wu taŋ okuŋ yi ninjngiŋ, "Enim Galilii wumb, enim nimbiŋ erang angk ei muŋ efe kanik moŋmun? Ei Jiisas, pe Gos eim kin sipi orung sipi ei tonu epin sipipi, eim nga orung omba ei enim pe kaninmin miŋ yi orung omba."

Wu Endi Juras Kongun Simba Ni To Tonu Kindnjing

¹² Yi erang, en enim komung ei si kindik, komung ei embe Olip, pe Jerusalem konu orung punjung. Ko-

mung pim ei, Jerusalem konu mandi pim. ¹³ Pe en enim konu owundu efe tuk punjung; en enim tuk moŋumun konu efe tonu punjung. Punjung, wu embe yi miŋ Piisa, Jon, Jeims, Pilip, Endru, Tomas, Basolomu, Masyu, Elpiyas kingam Jeims, Jeims kingam Juras. Saimon wu endi wumb ei nge Rom wumb to mani kindngii nirim. ¹⁴ Pe wu ombu en enim noman ende kindik, prei erik mulnjung. Amb kombur ni, Mariya Jiisas mam ni, Jiisas angim noŋ yi ku prei erik mulnjung.

¹⁵ Wu Juras yi miŋ erim. Wu ei mei endi top erim ku ei kuŋmaŋ kaŋiŋmin wumb owundu ngunjung. Ngangin kin, eim oŋ kis er pendpi, wumb sipipi Jiisas muŋum konu andan tum. Eim bok topu mani pum. Pe eim nge ngenj tuk efe engin topu eim kirim ni tuŋup nipi tor pum. Ekii se wumb pei Jerusalem konu mulk wumb pei ek ei piik nik punjung. Pe en enim ek efe konu ei 'Akeltama' nik mei konu ei wumb miyem konu ninjing. Wumb kuŋou toŋmun kunum ei, Piisa pii gii wumb kumb efe angpi, ek endi nipi ngum. Pe wumb 120 miŋ pei mulnjung.

Piisa ek nim, "Engnan noŋ, enim piyei! Gos pipe mon endi multum, kumb ok Gos Gui Ka wu Deipis gupu efe nipi tor kindrim. Juras kin nim, pe ei eim Jiisas ba konu andam andan tang, wumb Jiisas keningii. Ek ei pepi peni efe omba, nik pe pepi tor onum.

Ok Jiisas Juras sin kin to tonu kind mondŋum. Moŋpu, sin kongun ende er muŋpun eŋmin nipi," Piisa yi nim.

²⁰ Piisa yi nim, "Ek ei mer mon Sam efe Jura wumb golang Deipis puŋum ek yi nipi nim,

'Eim ngii konu wii simba, wu endi mulermba,' mon Sam efe ek yi ninim. 'Pe nga wu eipi endi eim kongun simba,' pa ninim."

²¹ "Wumb endi Jiisas nga konj tonu om kenim ni wu ei sin kin tuk omba. Wu ei sinim kin tep topun endimin. Kunum kunum Jiisas eim sinim kin pupu opu er moŋum. Kunum efe Jon eim wu amb noŋ pendpi ngurum. Kunum efe nga Gos Jiisas sipi orung epin konu simba," pa nim. ²³ Piisa ek yi miŋ nim, "Kapŋi wu taŋ embe tumun." Wu endi Josep, Basapas ninmin wu ei, wu ei embe eipi endi paŋim ku, embe endi Jasas, pe wu endi embe Masaiyas. ²⁴ Pe en enim prei erik, "Owundu! Nim wumb pei noman tuk nim piin. Wu taŋ nii endi muŋmba ei nim to tonu kindin ei nim sin andan to! ²⁵ Tan wu ei Juras eŋim kongun ei ermba. Juras eim kongun ei si kindpi eim dup konu efe pum." ²⁶ Pe wumb en enim prei erik, Gos wumb andan tang angŋi tonu kindnjing ni Masaiyas wumb pei engki nga endeim efe tuk kindangin kin, kongun efe enjing.

Gos Gui Ka Mani Om

2 Gos Gui Ka mani om kunum ei Pendikos nitmin. Pasopa kunum 50 poru neng, Pendikos kunum om. Pii gii wumb en enim ngii endi ete kutou tunjung. ² Pe sikir tonu mut ete ek tengim, konu gur gati mit, owundu endi top ngii ete nirik wumb mulnjung konu om. ³ Pe wumb molk kenjing ni dup anmbit mit pei onjung. Pe epi ei gat topu wumb mulnjung konu eipi eipi punjung. ⁴ Gos Gui Ka Jiisas nge wumb mulnjung konu tuk opu poru nim. Gos Gui Ka je erang wumb pei, wumb ek eipi eipi tengnjing. Ei Gos Gui Ka erang yi enjing.

⁵ Pe Juras wumb Jerusalem konu mulnjung wumb, ei Gos ek piitmin wumb konu orung orung pei onjung. ⁶ Pe konu gur gati owundu neng kin, wumb ok kutou tunjung. Wumb ok molk ek ei piinjing ni, Gos nge wumb ek eipi eipi nik mutangin kin, nimbit erang puku sik mulnjung. ⁷ Wumb puku sik noman embin tang mulnjung. Molk, ek yi ninjing, "Nimbit erang wumb ei ek eipi eipi nik enmin, ei Galilii wumb min?" ⁸ Nimbit ot erang sinim ek erinpin menjpin not sinim ngopun ete ek ei piitmin mit nitmin. Wu ombu Galilii konu wumb min? ⁹ Sinim wumb Parsiya ni konu Miriya ni Eilam, Mesoposemiya konu sinim wumb konu orung orung wumb, Juriya ni Kaparosiya, ni Ponsas ni Eisiya wumb motmun. ¹⁰ Prisiya ni Pampiliya, Eisip ni, wumb orung orung Aprika konu Sairiini, ni sin Rom wumb ya ete pei ya ete motmun. ¹¹ Wumb Griis ni Arepiya ni sinim Jura wumb ni wumb titap eipi ei sinim Jura etmin ot ei enmin. Ba sinim wumb pei sin sinim ek piimin; Gos nge jep ot pei nipi sinim ek ete nipi ngotum." ¹² Pe puku sik, noman embin tang mulnjung. En enim ek dinga nik pik enjing. "Epi nimbit ot enim?" ¹³ Ba wumb kombur en enim ek but morung nik ek dinga ninjing, "En enim not nok wulu pang kin, ek eipi eipi ninmin," pa ninjing.

Piisa Gos Ek Ka Ei Nipi Wumb Ngum

¹⁴ Pe Piisa engki nga endeim mulnjung konu ete tuk angpi wii dinga topu ek dinga nipi wumb ngum. "Enim Jura wumb ni wumb ok Jerusalem konu wumb ok motmun; enim kom sek, ot enim ei ni ngamb piingii," pa nim. ¹⁵ "Enim wumb ombu not nok wulu punum ni piimin ba mon; akip konu kupiiring eni pim. ¹⁶ Ba ot ei Gos nge ermba ot ei piipi nitim wu Joel yi ninim.

¹⁷ 'Gos ek yi nim, ekii se poru nimba kunum mandi erang Gos Gui Ka wumb pei ngamb eim Gos pei ngumbii,' pa yi nim. 'Pe enim kingenjing embitenjing ni Gos ot ekii se ermba ei piik nitmin wumb ek tangitmin mit yi tengingii. Noman ka wii enim wu kangi wu mutngii konu andan tumbii, or kumb mit er keningii. Pe wu tukui ombu piingii konu or kumb ka andan tamb keningii, pa nim. ¹⁸ 'Kunum ei enim wu amb kongun wumb na Gui Ka pei ngumbii ku. Ngamb kin Gos ot ekii se ermba ei piik nitmin wumb ei ek nitmin mit ningii. ¹⁹ Pe na tonu kupu mut ete jep ot eipi mit kombur erbii. Mani mei ete na miyem ni dup ni, dup

eskot owundu ni jep ot erbii,' nim. ²⁰ 'Eni kunum ei eramb emii pimba; pe oi ei eramb, miyem mit ermba. Pe ekii se Jiisas orung omba kunum ei tangpi titang owundu ermba,' pa nim. ²¹ 'Pe wumb pei Gos embe pii gii nik wii tungii wumb ei sipi orung seng kin, Gos eim nge wumb mutngii. Gos ermba ot piipi nitim wu Joel,' yi ninim.

²² "Enim Esrel wumb, enim ek ei piingii: na enim Jiisas Naseres wu nge nip ngumbii end. En enim kaninmin, ot dinga ni kongun erpi jep ot kanim kanim enim ot ombu enim piik kanik etmin ei, Gos eim mendpit wu ei Jiisas kindang om. ²³ Wu ei Jiisas kumb ok epi pei Gos Eim piipi ek nipi pendrim. Pe wu ei enim angit ete kindim. Enim Jura wumb ek kis nik enjing. Nimbit erang tor wumb ei Jiisas ond peri ete nil to kundnjung? ²⁴ Ba Gos eim Jiisas nga er konj sim. Eim ngenj kumbii kutpu erim ei Gos eim kulnjung wumb konu ete si kindpi nga er konj sim. ²⁵ Ok Deipis yi mit putum, Jiisas ek dinga nirim,

'Gos Owundu na kumb ete kunum kunum motum. Eim nam angit tundung orung mutang kin na epi endi kapti to mani kindnermba mon! ²⁶ Yi erang kin, na noman ka seng, gupu tokut patim. Nam piind ei nam ngenj ei epi ekii se omba nip mot. (Ba Gos kin pii gii nip mot). Yi mit ku epi endi nam ngenj ei kapti ambit gii ninermba. ²⁷ Pe na noman tuk ei pang, Gos eim dinga ete na paki tang, wumb kutii konu mulermba mon. Pe nim nge kinganim mendpit eim ngenj purnermba mon! ²⁸ Nim na noman konj bii andlam ete andan to kun erngii. Nim na kin mutun na ka piip minj mutmbii,' Deipis ek yi nim.

²⁹ "Engnan not na sinim kupenpin Deipis multum mit nip kun kun erbii end. Deipis eim kultum tukpu tuk, tuk ei akip sinim motmun konu ya satim. ³⁰ Ba Deipis eim Gos ekii se ermba ot ei piitim ku. Gos ek dinga nipi yi nim, 'King Deipis kinganim ekii se nim pet motun konu ete mutmba,' nim. ³¹ Ba kumb ok Deipis eim Gos ermba epi ei kan poru nirim. Pe yi nirim,

Krais Owundu wu ekii se omba wu ei, nga konj tonu orung omba nirim. 'Gos eim wumb kutii konu wak tunenmba. Eim ngenj purpu kumun ngunermba ku.' ³² Jiisas wu ei, Gos eim sipi orung nga konj sim. Sin wumb pei ei kanpin kin ninmin. ³³ Pe Jiisas eim angpi tonu pupu Gos Jiisas eim angit tundung wu Owundu mundum. Pe ei Gos Gui Ka sim. Ei ok Gos nirim mit yi erang kin akip Gos Gui Ka pei ngang, sinim wumb sipin kin sin ek eipi eipi ninmin ei enim kanik piik enmin. ³⁴ Deipis eim ngenj ei epin konu tonu punerim. Ba ei ek nipi putum. Gos Owundu ek nipi nam wu num ei ekii se omba. Yi mit nipi ngum,

'Nim na angit tundung orung mulnjii. ³⁵ Pe ekii se nim opu orung wumb ei na to mani kindmbii mendpit. Sip, nim simb ete mandring kindmbii.'

³⁶ "Pe sinim Esrel wumb titap pei sinim ek ei pii kun er mutmun. Pe Jiisas ei sinim sipin ond peri ete tonu kindpin, ei Gos eim sipi Krais wu Owundu ekii se omba ei mundang motum!" Piisa ek yi nim.

Wu Amb Gos Ek Piik Noman Ak Tok Noŧ Pinjing

³⁷ Wumb en enim ek ei piinjing noman eŧe embin tum. Piisa kin wu kombur kin kan yi ninjing, "Enginjpin noŧ, sin nimbiŧ oŧ ermin?" ³⁸ Pe Piisa ek nipi wumb ngum, "Enim noman ak tok ok Jiisas Kraiss embe eŧe noŧ pingii, ei Jiisas enim noman kis kil ngumba. Enim yi erangin kin Gos nge Gui Ka enim kin wii ngumba. ³⁹ Ok Gos ek dinga yi nipi pendim. Enim kin en enim kangit ni wumb konu turii moŧmun wumb pei ngumbii nirim miŧ Gos Owundu wumb ei wii tang, onjung. Wumb ei Gos eim ek dinga nipi ngum."

⁴⁰ Piisa ek nga endi nipi tuk kindim; ek pei dinga nipi ngum, "Enim piik kun er muŧngii; mon pim kin, enim wumb oŧ kis enmin wumb ei kin pei poru nimba." ⁴¹ Yi neng kin, wumb pei Piisa ek nim miŧ pii gii nik noŧ pinjing. Pe kunum eŧe wumb 3,000 pei Jiisas kin pii gii ninjing. ⁴² Gos nge ek se andiŧmin wumb ei ek ninjing. Wumb ei dinga piinjing ei engnjing noŧ paki tok, kuni ende nok, prei erik enjing.

Wumb Tuk Ok Gos Ek Piinjing Wumb Ei Oŧ Ka Enjing

⁴³ Pe wumb pei puku sik Gos jep oŧ pei eim nge ek se andiŧmin wumb kin erim. ⁴⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing, wumb ei ende mulnjung. Pe epi salim min simba ei pii gii wumb epi ende salim. ⁴⁵ Wumb ei en enim epi ni, mei ni, wumb ok top to sengin, ku ni epi ei sik, wumb eipi epi sinerang moŧmun wumb ei ngunjung. ⁴⁶ Wumb en enim noman ende sek, ka piik enjing. Kunum kunum en enim men ngii owundu engim konu puk puk eŧmin. En enim kuni ngii eipi eipi eŧe ende nok nok eŧmin. ⁴⁷ Kunum kunum Gos embe ambilk tonu kindik, Jerusalem wumb yi piinjing. Wumb pii gii wumb, en enim noman tuk ka seng moŧmun. Kunum kunum Gos eim wumb kopur sipi orung sipi erang, wumb Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ei pei pei orung sim.

Wu Endi Eim Simb Kis Muŧum Ei Opu Ka Pum

3 Piisa Jon teŧ tonu men ngii owundu prei ermbiŧ ni punjnguŧ. Kunum ei konu eni tekliki erang punjnguŧ. ² Wu endi muŧum, wu ei ok mam mengrim kunum ei simb yi er pirim miŧ pim. Wu ei tu wuk men ngii owundu eŧe, ondu embe, "Ka wii eŧe mundangin," kunum kunum moŧpu, wumb ongii kom ku kenim nipi, er muŧmba nik mundangin moŧuŧum. ³ Wu ei moŧpu kenim ni Piisa kin Jon teŧ men ngii owundu eŧe nirik punguŧ nge onjnguŧ. Wu ei ek nipi wu taŧ ngopu yi nim, "Epi endi na ngeŧ," nim. ⁴ Piisa kin Jon kin wu ni dinga kenjingiŧ. Piisa ek nim, "Nim ya siŧ kenjii!" ⁵ Pe eim kan ak topu kenim ni, wu taŧ epi endi na ngunguŧ ni piim. ⁶ Ba Piisa ek yi nim, "Na ku pinaŧim. Ba na paŧim epi ei ni ngumbii. Naseres konu, Jiisas embe eŧe na nind, 'Nim angkin po!'" ⁷ Piisa angit tundung orung wu ni ambii tonu sim. Wu ni Jiisas dinga sipi, simb si kun er engim. ⁸ Wu ni puku sipi angpi pum. Pe wu taŧ kin men ngii nirik punjung; wu ni men ngii owundu pupu, puku

sipi er andpi Gos embe ambii tonu kindim. ⁹ Wumb pei mulk kenjing ni wu ei andpi Gos embe ambii tonu kindpi endim. ¹⁰ Wumb piinjing wu endi men ngii owundu ondu ka wii eŧe moŧpu, ku ni epi ngei nipi, kenim ni moŧuŧum, ei wumb kenjing ni wu ei keimi muŧum, kanik puku sik oŧ erim puŧe pii poŧ tunenjing.

Piisa Gos Ngii Owundu Eŧe Gos Ek Ka Ni Ngum

¹¹ Wu ei Piisa kin Jon teŧ punjnguŧ konu ekii se pum. Pe wu amb pei sikir ok Solomon palting men ngii owundu palting endi konu andaring eŧe onjung. ¹² Piisa ei kanpi ek dinga nipi wumb ngum, "Enim Esrel wumb nimbiŧ erang, enim oŧ ei noman embin to piinmin? Nimbiŧ erang siŧ kin kanik enmin? Enim yi ni piinmin, siŧ nge dinga eŧe ni siŧ oŧ ka eŧmbiŧ eŧe nge wu ei erambiŧ opu andpi punum ni piingii? Ei mon!" ¹³ Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ei, Gos sinim ok sinim kupenjpin noŧ Gos ei, eim kongun wu Jiisas eim ambii tonu kindmin. Wu ei enim sik opu orung wumb ngunjung. Ba wu num owundu Pailos si kindmbii ni piim; ba enim wumb dinga puk mon nik eim kin buŧ ngunjung. ¹⁴ Enim wu ei oŧ kis endi enarpi wii kun ka multum, wu ei Jiisas Gos kingam mendpiŧ buŧ ngok, yi nik, wu endi wumb to kundum wu ni piimba, ei kindangin kin, sin kin wangli nik. ¹⁵ Jiisas Gos kingam mendpiŧ ei sinim wumb sipi noman konj ngoŧum. Wu ei enim to kundnjung, ba Gos nga er konj sim. Pe siŧ moŧpuŧ kenjpiŧ, ek ei ni tor kindmbiŧ nge moŧmbuŧ. ¹⁶ Siŧ Jiisas kin pii gii nembii kin Jiisas enim. Jiisas dinga eŧe yi wu ka eŧim. Enim kanik piinmin ei Jiisas eim siŧ pii gii eŧe nge erpi, enim wumb pei ningiŧ eŧe enim.

¹⁷ "Keimi na piind engnan noŧ enim kin wumb owundu kin pii kun enarik kin Jiisas to kundjung. ¹⁸ Ba kumb ok Gos eim nge ek keimi niŧmin wumb ek yi nik, Gos eim nge kingam Kraiss ngenj kumbii kuŧpu kuŧmba nirim. Pe akip enim wumb oŧ kis enmin ei, ek ni tor kindiŧmin wumb ninjing opu peni eŧe keimi punum. ¹⁹ Pe enim piik kin noman ak tunjung kin, kapŧi Gos eim enim oŧ kis ombu kil ngopu poru nimba. ²⁰ Yi enjing kin Gos enim kin tep muŧmba. Pe Gos enim noman tuk dinga ngang, ka piik muŧngii. Gos ok ek dinga nirim, 'Na Kraiss King Owundu enim kin kindmbii.' Gos eim wu owundu ei sinim kin kindmba, wu ei embe Jiisas. Pe epin konu Jiisas er moŧum. Kunum ei Gos epi pei konj nga ermba miŧ ok eim ek keimi niŧmin wumb en enim gupu eŧe niŧmin. Kunum eŧe Gos Jiisas mei eŧe mani nga kindang eim oŧ ei ermba. ²² Moses ek yi nirim, 'Owundu ei enim Gos, pe enim engnjing sipi, Gos eim ek keimi niŧmin wu ei, nam miŧ yi muŧmba. Enim eim ek nimba miŧ piingii. Piik, nimba miŧ erngii. Pe wumb pei ek keimi niŧim wu miŧ nimba ei piinerngii wumb ei Gos wumb top kundmba. Pe wumb ei Gos nge wumb nga mulerngii, Gos yi neng,' Moses piipi nirim. ²⁴ Gos ek ni tor kindiŧmin wumb ok yi nik, Samyuel kin Gos ek niŧmin wumb ekii se tonu onjung. Pei yi ninjing, 'Kunum ei akip salim kunum ei,'

pa ninjing. ²⁵ Enim Gos nge ek keimi nitmin wumb ei nge kingenjing mit mulngii. Enim nge kupenjing not Gos ek dinga nipi pendrim mit sit mulngii. Gos Eiparam kanpi ek dinga nipi ngurum.

'Nim nge titap ete wumb titap pei na kengip ek ka nip ngumbii.'

²⁶ Gos eim nge kongun wu Jiisas er mundum. Pe kindang enim mulnjung konu ok om. Opu, enim Gos ek ka kengip top nipi ngumba nge om. Nimbil erang eim enim ot kis ombu kil ngumba nge om."

Piisa Kin Jon Tet Kan Ngunjung

4 Wu ta wumb kankit, ek nikit mulnjungut; pe men ngii owundu ete wu ta wumb kankit ek yi mit ninjingit, Jiisas angpi tonu konj nga om. Pe yi ku wumb kulnjung wumb ei angk tonu ongii. Yi nengit, kulmat katitim owundu kin, men ngii tep etim wu owundu kin, wumb kolk nga konj punatmin ni, piitmin wumb ombu ok, mon ek piik kis piinjing. Pe emii peng wu ta ambit gii nik, kan ngunjung. "Kupiiring etip kos piimin," ninjing. ⁴ Ba wumb pei ek ei piik, pii gii ninjing. Pe wumb pii gii nengin kin, wumb pei ei yi mit 5,000 wumb mulnjung.

⁵ Toput Jura wumb owundu ni, men ngii kongun wumb ni, lo andan totmun wumb ni, Jerusalem konu kutou tumun ninjing. Men ngii ete motumun wumb ei Anas ni Kaiyapas ni Jon ni Elikander ni kulmat katitim owundu, eim nge wumb pei, kutou tunjung. ⁷ Gos nge ek se anditmbit wu ta en enim kumb ete engnjingit. Angkit, wu ta kii sinjing, "Etip dinga nipe etip embe nii nge ete ot ei enjingit?" ⁸ Gos Gui Ka Piisa kin piki top motum; pe eim ek yi nipi ngum, "Enim Esrel wu owundu ni men ngii kongun etmin wumb. Enim sit wu endi simb kis mutang, paki topu enjpit ni, sit kin ek ningii enmin min? Wu ei er ka motum mit nenj ei enim piinmin min? ¹⁰ Yi erpi nim kin enim pei piyangin, enim Esrel wumb ei pei piingii ku. Jiisas Krai Naseres konu wu, eim embe ete wu ei ka motum. Motpu, yi enim kumb ete motum. Enim Jiisas ond peri ete to kundnjung, ba Gos eim Jiisas nga er konj seng opu konj pum. ¹¹ Ond tumunj endi enim ngii takitmin wumb si kindnjing ei nimbil erang enim konu ete kindngii ni piinjing. Jiisas eim ond tumunj ei mit motang kin Jiisas eim ngii tumunj mendpit mit motum. Eim ngii takitmin wumb si kindnjing. ¹² Wu eipi endi sinim kapli paki tunermba mon! Ei Gos sinim wu endi eipi andan topu ngunanim. Jiisas endeim sinim sipi orung simba.

¹³ Wumb kenjing ni Piisa kin Jon tet ek dinga nikit, dinga pu mulnjungut. Wu ta wumb kin mund mong kulenjingit. Yi piinjing ek mon ngii punatmbit ni piinjing. Wu ta mulnjungut yi piik kin noman pei piinjing ei ok wu ta ete Jiisas kin tep to mulnjungut ni piinjing. ¹⁴ Pe wu ei kenjing, ni wu ei ka motpu, wu ta kin angpi motum ei, wumb en enim kenjing. Pe ek nik wu ta ngungii ek endi pinerim. ¹⁵ Wu ta kausil ngii si kindkit tor pe ninjing. Wu ta pangit mit, en enim ek nik piinjing. ¹⁶ "Pe sinim wu ta kin nimbil ot ermin? Wu ta jep ot endeim erangit kin, wumb Jerusalem wumb pei ken-

jing. Pe ei sinim kapli koi ermin mit mon. ¹⁷ Ba mon pim kin, ek ei wumb konu pei pang piingii. Yi ermba ei piikit kin wu ta kin ek dinga nimin. Pe wu ta nga Jiisas embe ete nikit wumb eipi ngunerngit." ¹⁸ Pe wu ta wii to orung sik yi ninjing, "Etip nga ek endi Jiisas embe ete nikit enerngit mon!" ninjing.

¹⁹ Ba Piisa kin Jon tet nikit orung kindnjingit. Pe sit Gos ek si kindpit enim ek ningii mit piimbil. Ei Gos kumb ete kapli ermba min? Ei enim piingii. ²⁰ Ba wu ta yi ninjingit, 'Sit gupu pandi tumbul mit mon. Epi kanpit ek piipit enjpit mit ei, wumb kanpit nimbil ni piinjingit. ²¹ Pe kausil wumb ek dinga endi nik wu ta ngunjung. Wu ta si kindkit punjungut. Pangit, kausil wumb andlam endi kurpun, wu ta kan ngumun, ni piik enjing. Nimbil erang wumb pei Gos eim embe ambilk tonu kindangin kin, kausil wumb wu ta kan ngumun nik enjing kapli enerim. ²² Wu ei wu ta, Gos jep ot erangit opu konj pum wu ei, kung ngii 40 pei motum.

Gos Nge Titap Wumb Prei Dinga Erik, Dinga Sik Gos Ningii Enjing

²³ Wu ta et etip wumb put kombur kin punjungut. Puku, wumb ei kankit kulmat katitim owundu, ni tep etmin wumb ombu ek ninjing mit wumb kan ninjingit.

²⁴ Ek ei piik poru ni pendik, en enim noman ende kindik prei yi mit enjing. "Gos Owundu nim ei epin en, ya mani mei en, pe ep not en, ei pei nim er sin. ²⁵ Gos Gui Ka je sin erinpin Deipis ek gupu ete tor orum.

'Ei Gos nim nge kongun wu, Gui Ka ek nirim. Nimbil erang wumb titap eipi ei poput sinmin. Pe wumb titap ek yi ninjing. Sin epi owundu eramin piingii nik piinjing; ba ei kapli enerngii. ²⁶ Pe King pei konu orung pei kui er molk opu ermin ninjing. Pe wumb tep etmin wumb owundu kutou tok Gos Owundu to mani kindmin ninmin. Eim kingam Krai eim ekii se omba wu ei to mani kindmin nimin.'

²⁷ Keimi mendpit konu owundu ete, ya Eros ni Pailos ni wumb eipi ni Esrel wumb pei kutou tok Gos nim nge kongun wu ka wii, nim Krai ok kindan eim ya mani om. ²⁸ En enim kutou owundu tok, ek nik pendik, ek ei dinga pimba ni Jiisas ok yi nirim mit yi erik. ²⁹ O wu owundu, nim piin wumb nim kin ek dinga ninmin. Ninim sin kongun wu motmun ei paki tan, sin nim ek ei sin dinga kindpin ni tor kindmin. Kindpin, sin mund mong piinerman mon! ³⁰ Nim angit to kindan ening pimba wumb ei ka mulngii. Jiisas nge embe ete jep ot enjii. Nim nge kongun wu ka wii Jiisas." ³¹ Prei er poru nengin kin ngii mulnjung ngii ei otup erim. Pe Gui Ka en enim kin tuk opu piki to poru nim. Pe Gos embe ambilk tonu kindik Gos ek dinga nik, wumb kin mund mong piinjing.

Gos Nge Titap Wumb Noman Ende Sinjing

³² Pii gii wumb en enim noman ende sinjing. En enim ek endeim minj piik mulnjung. Wu endi eipi eipi simba, ei na epi mendpit ninermba mon; epi sinim epi ende.

³³ Jiisas nge ek se anditmin wumb ei, Jiisas nga konj

tonu pum nik, ek ei ninjing. En enim ek ninjing, ek ei dinga pim. Pii gii ninjing wumb ei Gos nge noman ka moŕpu poru nim. ³⁴ Enim moŕmun konu wu endi kuni ni epi sinerang, ka muŕmba wu ei wumb pei mei sep ngii moŕangin wumb, ei epi wumb eipi ngok, ku siŕmin, ku ei tu wunjung wunjung. ³⁵ Tu wangin kin, ku ei sipik, Jiisas nge ek se andiŕmin wumb simb eŕe kindnjing. Pe Jiisas nge ek se andiŕim wu ei sik kanik, wumb kuni sinarpi eŕim wumb kanik mok tok ngoŕmun.

³⁶ Pe wu endi Saipris konu muŕum wu ei embe Josep. Eim Liiwai wu endi, Gos nge ek se andiŕmin wumb, eim embe eipi endi ngunjung ei embe Banapas ninjing. Embe ei nge puŕe yi, wumb noman tuk paki toŕum wu. ³⁷ Wu ei eim, wu eipi endi, eim mei ei top erim ku ei tu wupu kin, Gos nge ek se andiŕmin wumb mulnjung simb eŕe kindim.

Ananaiyas Kin Sipaira Tet

5 Ba wu endi muŕum wu ei embe Ananaiyas, ambim nge embe Sapaira. Ananaiyas eim mei orung ei wu eipi ngopu ku sim. ² Pe ku sirim ku aninga ei nge ambipi wiik top se muŕum. Eim ambim ei piipi muŕum. Ananaiyas eim ku orung sipi tu wum. Tu wupu, Gos nge ek se andiŕmin wumb mulnjung konu simb eŕe sim. ³ Pe Piisa ek nim, "Nimbiŕ erang Seisen nim noman kin piki topu moŕum. Pe nim Gui Ka kin ek kend to pendkin, mei ku orung sin ku ei orung tu wun paŕim. ⁴ Ok wumb mei top enenjing kunum ei, mei ei nim nge, ba mei top er poru nengin, pe ku ei nim nge sim. Nimbiŕ erang nim noman yi miŕ paŕim. Nim wumb kankin ek kend ton ni piin ei mon; nim Gos kin ek kend to ngon." ⁵ Ananaiyas ek ei piipi, mani pupu, bok topu kuŕum. Pe wumb ek ei piik, mund mong kulnjung. ⁶ Pe wu kangi wu ok, wu ei alap pandi to sipik, kui tunjung.

⁷ Ekii se eni tekliki o pang, Ananaiyas ambim opu tor om. Ba oŕ yi eim piinenim. ⁸ Pe Piisa ek nipi amb ei ngum, "Nimbiŕ oŕ en? Eŕip mei ku sinjngiŕ kapŕi yi miŕ enim min mon?" Pe amb ek nim, "Ei keimi nin. Yi miŕ siŕnjpiŕ." ⁹ Piisa ek nga nipi ngum, "Nimbiŕ erang eŕip ek ni endi kind pendkiŕ Gos Gui Ka enim miŕ ei kenmbiŕ ni enjngiŕ? Nim nge wanim wumb sik kui tungii sipnjing wumb ei ok ngii ondu eŕe moŕmun. En enim pe nim sipngii ku." ¹⁰ Pe nga sikir amb ni, Piisa simb eŕe mani opu bok topu koŕpu pim. Ba wu kangi wu ombu nirik onjung. Ok, kenjing ni amb ei koŕpu pim. Ok, sipik wam pim konu mandi eim kui tunjung. ¹¹ Pe Gos nge pii gii wumb konu orung orung ei mulnjung wumb ei, mund mong kulk mulnjung.

¹² Gos nge ek se andiŕmin wumb, jep oŕ kanim kanim wumb pei mulnjung konu tuk enjing. Pe pii gii niŕmin wumb en enim, men ngii owundu andaring Solomon nge palting eŕe ek nik kuŕou to moŕmun. ¹³ Pe tor wumb mund mong kulk ok ende mulenjing. Pe wu amb en enim pii gii wumb Gos embe ambilk tonu kindnjing. ¹⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Pe Jiisas nge tiŕap eŕe wumb pei tuk onjung. ¹⁵ Wumb enim kis erim wumb ei, tu wuk andŕam eŕe pendnjing. Pe peŕ kanim kanim tu wuk pendnjing. Pendik, yi ni piinjing, eni

tang, Piisa opu kin, eim min men ei wumb to tingndang wumb ombu ka muŕngii ni piinjing. ¹⁶ Wumb konu orung orung wumb, kin Jerusalem wumb orung pei mulnjung wumb, pei ok kuŕou tunjung. Wumb ei ok miŕ, ening pim wumb tu wunjung. Pe gui kis tuk muŕum wumb kombur tu wunjung wumb ombu pei ka molk poru ninjing.

Gos Nge Enjel Kindang Ek Se Andiŕmin Wu Ombu Si Tor Sim

¹⁷ Kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu ni, eim nge wumb ni wumb kolk nga konj angk piinaŕmin wumb ni pei wumb ei Jiisas nge ek se andiŕmin wumb kin noman kis piinjing. ¹⁸ Pe wumb ombu ok Gos nge ek se andiŕmin wumb sik, er kan ngii kindnjing. ¹⁹ Ba epin emii peng, Gos eim enjel kindang opu, kan ngii owundu aki topu, wu ombu si tor tu wum. Tu wupu yi nim, "Enim puk, nirik men ngii owundu eŕe puk, pe noman konj ek onum ek ei wumb kanik ningii," pa nim. ²¹ Gos nge ek se andiŕmin wumb ek ei piik pendik punjung. Kupiiring okrii puk men ngii owundu eŕe wumb ek ni wumb ngunjung. Kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu ni ei wu kombur kin onjung. Ok kaunsil ni Esrel wumb noman pim wumb kin kuŕou tunjung. Tok, ek nik kan ngii kindik, Gos nge ek se andiŕmin wu ombu kindangin, wangin ninjing. ²² Pe kan ngii eŕe tep moŕumun wumb puk kan ngii eŕe kenjing ni, Gos nge ek se andiŕmin wumb mulenjing. Kanik, puk ek yi ninjing. ²³ "Sin kan ngii eŕe kenjpin ni ngii ondu dinga ngo pendnjing. Nga kan ngii tep wumb ngii ondu eŕe angk mulnjung. Pe sin kan ngii aki topun, kenjpin ni wumb endi nirik mulenjing." ²⁴ Men ngii owundu eŕe tep moŕumun wu owundu ni kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu ni wumb ek ei piik noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, "Pe nga nimbiŕ oŕ ermbe," ninjing. ²⁵ Pe wu endi opu yi nim, "Enim wu kombur kan ngii kindnjing, wu ombu puk mer men ngii owundu eŕe wumb kanik Jiisas ek nik ngok moŕmun," pa nim. ²⁶ Kan ngii tep eŕim wu ni eim wu kombur ni puk, wu ombu simin ni punjung. Puk, wu ombu kepil tunenjing. En enim mund mong kulnjung, wumb ok ku sik tungii ni piinjing.

²⁷ Pe wu ombu tu wuk kaunsil wumb mulnjung konu tuk eŕe engindnjing. Pe kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu ek dinga nim. "Sin enim kanpin mon ninjpin, enim wumb kanik Jiisas embe ei nge nik wumb ngunerei mon ninjpin. Pe enim wumb Jerusalem konu wumb enim ek ei nge pei moŕmun. Enim ek nik, sin wu ei to kundunjpun," ninmin. "Gos sin kin ekii se kos piimba." ²⁹ Ba Piisa kin Gos ek se andiŕmin wu pei ek dinga ninjing. "Sin Gos nge ek ei piimin, wu ek ei piinermin mon!" pa ninjpin. ³⁰ "Enim Jiisas ond peri eŕe to kundnjung. Ba sinim ok kupenjpin noŕ nge Gos opu Jiisas erpi konj sim.

³¹ Gos eim si mengpi sipi, eim angii tundung orung mundang moŕum. Pe eim sinim nge wu owundu moŕpu, sinim paki top moŕum. Pe Esrel wumb noman to ak topu sinim oŕ kis ombu kil ngopu erpi pum moŕum. ³² Sin wu ombu epi pei moŕum, ei nge kenjpin ni tor kindpin onmun. Pe Gos nge Gui Ka ek yi ninim.

Gos eim ek piik pii gii ninmin wumb ei Gos Gui Ka wumb ombu ngonum."

Gameliyel Ek Nim Ek Se Anditmin Wumb Kaunsil Ek Ka Nim

³³ Pe wu owundu ombu ek ei piik, noman kis peng kin, Jiisas nge ek se anditmin wumb to kundmun, ni piik enjing. ³⁴ Pe kaunsil konu lo ek piitmin wu endi engim. Wu ei eim lo ek piitmin wu num, wu ei embe Gameliyel. Eim wumb lo ek nipi ngang wumb eim embe ambil tonu kinditmin. Wu ei yi nim, "Jiisas nge wumb ei anda kindangin pangin," nim. ³⁵ Eim ek nipi kaunsil wumb ngum, "Enim Esrel wumb, pe enim ot endi ya wu ombu ermin ni enjing kin, enim Esrel wumb, en enim pii kun erik erngii," pa nim. ³⁶ "Enim piinmin! Ok wu endi multum. Embe ei Tiyuras eim yi nim, 'Na, nam noman dinga patim.' Yi neng kin, wumb 400 eim ek ekii sinjing. Ba wumb eim to kundnjung. Pe eim ekii sinjing wumb tungu punjung. En enim kongun ei wii mit enjing. ³⁷ Ekii se gapman wumb embe pu'ang Galilii wu Juras eim wumb kombur nipi sim. Wumb ei Juras nim ek ei puk gapman wumb kin opu erpin tumun ninjing. Ba eim yi ku kutum. Kutang, wumb eim kin ekii sinjing wumb, ei tungu eipi eipi puk poru ninjing. ³⁸ Yi ku akip na enim kanip nind. Enim Jiisas ek se anditmin wumb ombu nge kanik tungu erngii. Erik, kan wiik to mutngii. Pe wu endi eim kongun ei pu' pendip erbii ni ermba. Wumb ombu ek ei keimi punermba mon nik. ³⁹ Gos eim kongun ete nge pu' wu pim kin, enim andlam ondu ngunerngii. Ondu ngunenjing kin enim Gos kin opu erngii." ⁴⁰ Yi neng kin, eim nim ek ei piinjing; Gos ek se anditmin wu ombu wangin tunjung. Enim Jiisas ek se anditmin wu ombu wangin kepil tunjung. Tok, ek yi ninjing, "Enim nga Jiisas embe ete nik enerngii mon!" ek dinga nik ninjing. Nik, si kindangin punjung. ⁴¹ Pe Jiisas ek se anditmin wu ombu kaunsil ni wumb mulnjung si kindik, anda punjung. Puk yi piinjing, Gos yi nipi piim, "Sinim wumb owundu mit motmun ni, Gos sinim to tonu kind mundum. Nimit erang, Jiisas nge embe ete sinim singambit piinmin." ⁴² Kunum kunum men ngii owundu ete ni en enim ngii konu ei, wumb kanik Gos ek nik ngok er mulnjung. Ek yi ninjing, "Jiisas wu ei ekii se omba, wu ei eim ek pot ka wii ei si kindnenjing, kongun er andik nik minj mulnjung."

Wu Angit Orung Nga Ta' Jiisas Nge Se Anditmin Wumb Paki Tunjung

6 Kunum nga Jiisas nge wumb pei tonu onjung. Wumb Jiisas nge wumb Griik ek nitmin wumb ei Eipru wumb ek nitmin wumb ei kin kis piinjing. Yi nitmin, "Wumb kombur kuni ni epi sinerim wumb ei kunum kunum paki motmun. Ba sin amb enim paki tunanmin. Amb wenjing kulnjung amb ombu sinim paki tunanmin." ² Yi erangin kin, Jiisas nge ek se anditmin wu engki nga ta' molk Gos nge wumb pei wii tok, "Wei!" ninjing. "Pe sin Gos nge ek ni ngotmun ei si

kindpin kuni mok to mulnjupun kin ei kapli enermba mon. ³ Ba engnan not enim wu angit orung nga ta' kurngii. Wu ombu en enim embe ka peng, wumb Gos ek piik erangin, en enim Gos Gui Ka tuk ete mutang wumb ei ni Gos Gui Ka wumb ei kin mutngii. Wumb ei ni peng ka pepi ermba wu ei, sin to tonu kindamin sinim kongun ei tep erngii. ⁴ Pe sinim kunum kunum prei erpin Gos ek nipin, wu amb ngopun motmun." ⁵ Pe wumb pei ek ei piimin ni, ka piinjing. Pe wumb nik tonu kindangin Siipen ni wu ei pii gii wu dinga wii, Gui Ka eim kin piki to mutum. Pe Pilip to tonu kindnjung. Prokoras ni Nikanor, ni Taimon, ni Parmenas, ni Nikolas. Nikolas eim titap eipi Andiyok konu wu, ba ok Jura wumb titap ete tuk orum. ⁶ Pe wu ombu Jiisas nge ek se anditmin wumb kumb ete engnjung. Pe Jiisas nge ek se anditmin wu prei erik angit tonu kindik enjing.

⁷ Pe Jiisas ek ei pang wumb pei piinjing. Pe wumb pei Jiisas nge wumb Jerusalem konu mulnjung. Jiisas kin kutma' katitmin wumb ei pei pii gii ninjing ku.

⁸ Siipen eim Gos nge noman ka nipi eim wu dinga mutum. Pe eim jep ot pe wumb kin motmun konu tuk etim. ⁹ Pe wumb ok Siipen kin ek opu er nik. Wumb men ngii endi engim. Wumb ombu ngii takik ei Jura konu tuk ete tekik. Ek ei men ngii ete nge "Priiman," pa nitmin. Pe Jura wumb kombur konu Sariiniya ni Aleksandriya ni Silisiya, Eisiya konu wumb onjung kin Siipen ek opu er ninjing. ¹⁰ Gos Gui Ka Siipen mutum konu noman ka ngum. Yi erang kin, wumb wii eim ek to mani kindngii ba pinerim. ¹¹ Pe wumb ek kend tok erangin, wumb eipi kombur ek ni piik punjung. Pe wumb ombu yi ninjing, "Sin piinjin. Eim Moses kin Gos tet ek ei nipi kis erim." ¹² Wumb ei ok, wu amb mulnjung konu kend tok nik, wu lo ek putmun wumb ni men ngii kongun wumb ei kanik nik, pei mulnjung konu kanik ek kend tok ninjing. Nik puk, Siipen ambil gii nik sipik, kos ngii konu sipnjung. ¹³ Enim wu kombur kindangin kin andik angk eim kin ek kend tok ninjing wumb ombu yi nik. "Kunum kunum wu ei eim ek kis nipi ya Gos ngii konu ete nipi lo ek nipi etim ku. ¹⁴ Sin piinjin eim yi nim, 'Jiisas Naseres eim konu ete kis mondpu, Moses ot ok nirim ek ei topu eipi kindpi ermba,'" pa nim. ¹⁵ Wumb pei kaunsil ngii mulnjung wumb ei, pei wu ei minj kenjing. Pe wumb kanik mulnjung ni Siipen kumb ningit ei Gos wu sinim tep etim wu kumb ningit yi mit nge sim.

Siipen Eim Ek Nipi Ek Pii Kun Etmin Wumb Ngum

7 Pe kutma' katitmin wu owundu ei yi nim, "Ek ei keimi min?" ² Siipen yi nim, "Erinpin not ni engnan not, enim piyei! Ok sinim kupenjin Eiparam eim Mesoposemiya konu owundu multum. Eran konu puneririm kunum ete Gos eim nge titang ka wii ete Eiparam kin tor om. ³ Pe yi nim, 'Nim mei konu ni angnim not si kindnjii. Pe nim pan, na mei endi nim andan to ngumbii,' nirim. ⁴ Pe Eiparam eim Kaltiya konu si kindpi, Eran konu pupu mutum. Pe ekii se eim arim kutum. Kutang, Gos eim kindang opu, ya mei ete mutum; konu pe sinim motmun konu ei. ⁵ Gos Eiparam

mułmba mei konu endi ngang, kongun er mułmba mei konu endi ngunerim mon! Pe mei aninga endi ngumba ei ngunerim mon. Ba Gos ek yi nim, 'Ekii se mei ei ngamb, nim embilnjii, ei nim tiłap ni nim kinganim noł ełe mułngii.' Eiparam kangit mulenjing kunum ei Gos ek yi nim. ⁶ Gos ei yi mił nim, 'Ekii se nga kinganim noł wumb mei eipi nge ełe mułngii. Nim nge kinganim noł wumb mei eipi nge ełe molk wumb mei wumb ei kongun wii er mułngii. Mułangin, wumb eipi enim oł embin tui er kis mundngii, ei kung ngii 400,' pa nim. ⁷ 'Nim nge kinganim noł wumb ei kin kongun wii er mułngii, ba ekii se, na wumb tiłap eipi ei kin kos er ngumbii. Nimbił erang nim nge tiłap mei ei si kindik pungi.' ⁸ Ba ok kunum ełe Gos eim Eiparam kin, ek dinga mon endi ni pendrim. Gos eim Eiparam kin ek dinga nip ekii se ermba ei nirim.

⁹ "Ok sinim kupenjpin noł wu engki nga tał, Josep kin noman kis piik, Josep wumb eipi ngok ku sik. Pe wumb ei Josep sik Eisip konu sipik. Ba Gos Josep paki topu multum. ¹⁰ Epi endi eim kin omba erim ei Gos eim paki tum. Pe Gos Josep kin noman ka ngopu erang, Josep kongun ka erim. King Pero yi nim, 'Nim Eisip konu tep wu owundu molkun, na ngii konu epi pei tep mulnjii,' nirim. ¹¹ Ekii se Eisip konu kumb kuni owundu sim. Pe Keinan konu orung orung, kuni owundu sim ku. Oł embin tui ei pim. Pe sinim kupenjpin noł ombu kuni ka si nungii mił pinerim. ¹² Ba Jeikop mołpu piim ni, kuni wuł Eisip konu pei mołum ninjing. Pe eim kingam noł, sin kupenjpin noł ei kumna Eisip konu kindang punjung. ¹³ Ekii se nga kindang punjung. Pe Josep eim angim noł ek dinga nim, 'Na Josep moł.' Yi neng kin, Pero piim Josep nge wumb tiłap ende onjung ni piim. ¹⁴ Pe Josep ek nipi kindpi, 'Arim Jeikop wangli,' nim. Eim kin eim nge wumb tiłap ei 75 mendpił ouni onjung. ¹⁵ Pe Jeikop wuł mani Eisip konu pum. Pu mołpu kułum. Eim kingam noł ei sinim kupenjpin noł kulnjung ku. ¹⁶ Pe Jeikop eim kingam noł eim sipik Sekim konu kui tunjung. Ok Eiparam eim Emor wumb kin mei Sekim top er sirim.

¹⁷ "Gos kunum ei epi ei ermbii ni piirim. 'Ok Eiparam kanpi ermba,' pa nirim. Kunum ei epi pei tonu omba enim. Esrel wumb tiłap ei Eisip konu owundu tonu onmun ei ok Eisip konu piki tonum. ¹⁸ Ekii se Eisip king endi tonu orum. Ei Josep pii poł tuneririm. ¹⁹ Wu King ei sinim nge wumb tiłap ełe ambiił gii dinga nirim. Sinim nge kupenjpin noł oł kis erpi ngum. King ei ek dinga nipi Esrel wumb, wu kangit mengingii ei anda kind pindangin kolk poru ningii nirim. ²⁰ Kunum ełe Moses tonu om. Kangi ei Gos kan ka kenim ni Gos kangi ei kin noman ngum. Arim mam teł ngii konu tep er mułangit oi tekliki o pum. ²¹ Ekii se kangi Moses eim andaring pendnjing. Pe king Pero ambiiłam eim kan sim. Sipipi eim kingam mił se mułum. ²² Moses eim Eisip oł ełmin mił ei andan tangin er mołum. Eim wu dinga mołpu, kongun erpi, ek dinga nipi ełim.

²³ "Moses eim mołpu pang kin, kung ngii 40 pei o pang, mołpu piim. Esrel engnan noł mołmun konu pup kenmbii ni piim. ²⁴ Pupu kenim ni, Eisip wu endi pupu

Esrel wu mułum konu kepil tum. Pe pupu Esrel wu ni paki tum. Moses eim wu ei to orung kindim. Kindpi, Eisip wu ei to kundum. ²⁵ Eim yi piim, nam tiłap Esrel wumb ende ni piim. Gos sinim Moses angit ełe paki tonum ni piingii ni piim. Ba wumb yi ni piinjing. ²⁶ Kupiiring nga wu tał opu enjingit, Moses konu ełe tor om. Opu, wu tał opu enjingit ei, embii ermbii ni erim. Yi nim, 'Ełip angim angim, nimbił erang opu erngit enmbii?' ²⁷ Pe wu endi angim kin opu erim wu, ei Moses ambiił peri ngum. Ngopu yi nim, 'Nim wu wumb nii nim wu owundu mundang molkun sin tep erii?' nim. ²⁸ 'Ołtin Eisip wu endi to kundun mił, akip na to kundunji en min?' ²⁹ Wu ei yi neng kin, Moses sikir tonu pupu Miriyan konu eipi nge ełe mułum. Ekii se eim kingam tał mulnjunguł.

³⁰ "Mułangit, eim kung ngii 40 pei opu pum. Gos kindang sinim tep enim, enjel ei nge opu ond kembis endi pim konu ełe dup erang num. Konu ełe mandi pupu dup kenmbii ni piim. Dup komung Sainai mani num. Dup tukrung ełe mołpu ek endi yi nim. ³¹ Moses oł ei kanpi piim; eim kum sep piipi mandi pup kenmbii ni pum. Pe Gos Owundu ek yi nim, ³² 'Na Gos nim nge kupanim noł Gos moł. kupenjing Eiparam, Aisik, Jeikop, wu kei na Gos moł.' Pe Moses puku sim. Sipi, eim Gos kenmba gał erim. ³³ Pe Owundu ek yi nim, 'Nim simb kum pałim ei sikind! Na Gos moł, ya konu ełe nim angilin konu ei konu ka wii mendpił sałim. ³⁴ Na nge wumb, Eisip konu kis er mołmun ei, na kanip moł. Na enim kei ninjing ei piinj. Pe na mani op paki tumbii nge ombii. Kongun embin tui ei si kindmbii. Pe nim na kindamb Eisip konu punjii,'" pa yi nim.

³⁵ Siipen ek yi nim, "Moses ei ok enim ni wu owundu mołpu sin tep mułii nim?" Yi ninjing, "Gos eim dinga ełe enjel ei kindang ond kembis Moses mandi ełe pum. Wu ei nga Gos kindang pupu tep wu mołpu Esrel wumb sipi orung simba nge pum. ³⁶ Moses eim wumb sipim. Pe eim Gos nge jep oł kanim kanim erim. Erpi pupu, ep noł kundii mułum konu jep oł erim. Pe konu wumb mulenjing konu, kung ngii 40 pei opu pum. ³⁷ Esrel wumb pei mulnjung. Pe Moses eim Esrel wumb kanpi nim. Enim nge engnjing endi Gos sipi, to tonu kindmba wu ei, nga Gos kongun endi, oł ekii se ermba ei piipi nipi ermba. ³⁸ Ekii se wumb mulenjing konu ełe kułou tunjung. Pe Moses Esrel wumb kin mulnjung. Enjel eim ek nikił tonu kumung Sainai komung mulnjunguł. Molkuł kin, Gos nge ek sim. Ek ei ek konj ka seng kin sinim kupenjpin noł, Moses nipi ngurum. Ek ei konj seng kin, pe nga ek ei sinim sałim ku.

³⁹ "Ba sinim kupenjpin noł ei Moses ek piinermin ninjing. Nik, 'Mon,' pa nik. 'Sinim Eisip konu orung nga pamin,' pa nik, yi piinjing. ⁴⁰ Pe Esrel wumb Eron kanik ninjing, 'Nim sin nge gos eran kin kumb se pang kanpin ekii se bin,' ninjing. 'Pe Moses eim sin Eisip konu tor tu wumba; ba eim jili orung punum, sin piinanmin.' ⁴¹ Kunum ełe kung kou wał endi enjing. Pe kułmał kalk gos kend ei ngunjung. Pe epi ei en enim angit ełe enjing epi ei kin ka piik embe ambiił tonu kindik er mulnjung. ⁴² Yi erangin kin, Gos en enim kin buł ngum.

Ngang kin, en enim oi, kanjip, eni ei embe ambil tonu kindik, epi ombu sin gos erngii nik, Gos erngii mer mon ete Gos ek ei ekii se ermaba piitmin. Wumb ei ek pulk ek ei yi nim.

'Enim Esrel wumb enim ok ya konu wumb mulerik kunum ei enim kung ngii 40 pei mulk, enim kung kou ni kung siipsiip ni ombu kulma kalk na ngonarik etmin. Ba enim ek kend gos kulma kalk ngok enmin. ⁴³ Enim kend Moluk gos ngii ete sipnjing. Pe kanjip kin gos kend Rapan etmin. Enim epi ombu erik embe ambilk tonu kindik enmin. Pe na enim kindamb Bepilon konu orung orung pungi.' Gos Owundu ek yi nim."

⁴⁴ Siipen ek yi nim, "Sinim kupenjpin no, ok wumb mulnjung mei ete mulnjung. Kunum ete Gos ek piimin nik, alap ngii endi Gos nge alap ngii tekik, nimbit erang Gos nge eim embe ambilk tonu kindngii. Erik, alap ngii ei Moses kanpi yi mit tekei, nirim. ⁴⁵ Kunum ekii se sinim kupenjpin no Josua kin ok en enim wumb mei singii onjung. Wumb konu tilap eipi nge mei sinim kupenjpin no pangin kin, Gos wumb tilap eipi ei to kindrim. Kunum ei, Gos nge ngii alap ei sipnjing. Sipik, alap ngii takik Gos eim embe ambilk tonu kindnjing kunum ete Deipis tonu orum. ⁴⁶ Gos eim Deipis kin noman ngang, Deipis prei erpi Gos Jeikop kin ngii endi tekmbii nim. ⁴⁷ Ba Solomon Gos ngii endi tekim.

⁴⁸ "Ba Gos Owundu mendpit wumb takitmin ngii ei mulatim. Gos nga ekii se ermaba ot ei piipi nitim wu yi nirim mit. ⁴⁹ Owundu ek yi nim,

'Epin konu ei na pe mit tep erip mo, mei konu ei na simb ete tonu kind send konu tep erip ku mo. Ngii nipe ngii na ngii nik takinmin? Pe na kor motup ermbii ei konu jiti? ⁵⁰ Pe nga na angit ete epi ombu pei enenjamin? Gos yi nim. Gos nge ek ni tor kinditim wu endi yi mit nirim. Gos Owundu mendpit eim wumb takitmin ngii ei molatim.'

⁵¹ Enim wumb Gos ek piinatmin, enim wii motmun wumb noman kom, ni epi pinatim. Kunum kunum enim Gos Gui Ka to kindik kindik enmin. Enim ok kupenjping no mulk ot ei nge enim yi motmun. ⁵² Ok Gos ermaba ot piipi nitim wu ei wu nii mutum? Pe enim kupenjping no wu ei kin ot kis endi enjing min mon? Mon! Wumb ok tonu ok Gos ek kun patim mit nik wu endi ekii se omba wu ei ot kis endi enatim mon. Yi nik erik wu ombu to kunduk. Wu ei wu ka; ba pe akip enim wu ei enim puk wumb opu orung mulnjung konu nengin eim to kundnjung. ⁵³ Enim Gos nge lo ek ei sik ei, enjel gupu ete sinim kupenjpin no sik. Pe nga ek ei sinim piinmin ku, ba ekii sinanmin."

Siipen Ku Tangin, Kutum

⁵⁴ Ek ei piinjing mit nenj noman ete keimi tang kin, piinjing. En enim gupu mong kongk, Siipen kin poput kis sinjing. ⁵⁵ Ba Siipen, Gos nge Gui Ka kin piki to mutum. Mutang kin, eim ei epin konu dinga kenim ni, Gos konu ka wii tilang ka wii er sim konu Jiisas Gos angit tundung orung engim. ⁵⁶ Pe Siipen ek nim, "Kinei! Na epin konu ka wii seng kand; wu kingam Jiisas Gos angit tundung orung angit." ⁵⁷ Yi neng kin, wumb wii dinga

wii tunjung. En enim kom ambilk pandi tunjung. Sikir puk, Siipen ambil gii ninjing. ⁵⁸ Pe eim konu owundu ete to tor kindnjing. Kindangin pang, ku sik pum konu ku tunjung. Wumb ok kin ek kis nik enjing, wumb en enim konduk gulk, wu kongun wu endi mutum konu mandi kindnjing. Kangi wu ei embe Sol. ⁵⁹ Pe wumb Siipen ku to kundmun ni enjing. Pe Siipen prei yi erim, "Owundu Jiisas, na nge noman tuk ei nim se!" ⁶⁰ Pe Siipen eim gopsing pii pot motpu wii dinga tum, "Gos Owundu, nim ot kis ei er orung kindnenjii." Siipen ek yi nipi, eim kutum.

Siipen To Kundnjung Ei Sol Eim Noman Ka Piim

8 Siipen to kundnjung. Wumb kombur Gos nge ek ei pii gii ninjing wumb ombu Siipen kui to pendik, ke owundu ninjing. Sol noman ka piim kunum ete Gos nge wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei ot embin tui enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek piik mulnjung wumb ei tungu punjung. Puk, Jura konu ni Sameriya konu eipi eipi punjung. Ba Jiisas nge ek se anditmin wumb Jerusalem konu er mulnjung.

³ Pe Sol eim Gos nge wumb er kis er endim. Wumb ngii konu pei nirik pupu wu amb ni sim. Sipi, kan ngii ete kindpi etim.

⁴ Pe Gos ek piinjing wumb tungu puk eipi eipi puk, Gos ek ka ei nik wumb ngunjung. ⁵ Pilip Sameriya konu owundu ete mani pum. Pupu, Jiisas nge embe Kraiis ekii se omba ek put ete nipi wumb ngum.

⁶ Wumb pei Pilip Gos ek nim ei piik. Pe Pilip ek nim ei wumb kom se piinjing. Piik, Gos jep ot erim ei kanik enjing. ⁷ Wumb pei gui kis tuk mutum; wu onjung wii dinga tok wumb nga ka mulnjung. ⁸ Yi erang kin wumb konu owundu ete mulnjung wumb pei ka piinjing.

⁹ Wu endi konu owundu ete mutum, wu ei embe Saimon. Ok eim kum kondpu ot kanim kanim etim wu. Yi erang kin, Sameriya wumb noman pei piinjing. Eim yi nitim, "Na wu owundu." ¹⁰ Pe wumb embe pim wumb pinerim, wumb pei Saimon ei piinjing. Wumb molk yi ninjing, "Wu ei Gos nge dinga piinim," ninjing. Wumb eim kanik wu owundu dinga wii nitmin. ¹¹ Wumb Saimon ek ei dinga piinjing. Nimbit erang ei kunum kunum ot ombu erang kanik, jep ot ei keimi ni piitmin."

¹² Ba ekii se Pilip eim Gos enim ek ka ei nipi, Gos nge epi kanim kanim ei andan tang kanik, Gos embe ete nipi sinim tep er mutum ni, Jiisas embe ete neng, pii gii nik, wu amb ni ok no pinjing. ¹³ Pe Saimon pii gii nim ku. Pe no pepi Pilip kin ouni mutum. Saimon motpu kenim ni Gos nge jep ot kanim kanim Pilip erim. Erim ei, kanpi tungu erim.

¹⁴ Jiisas nge ek se anditmin wumb Jerusalem konu molk piinjing ni Sameriya wumb Gos ek piinmin, ninjing. Yi nengin kin, Piisa Jon tet konu ete kindangin punjungut. ¹⁵ Wu tat at mani puku Gos kin prei erangit, Gos wumb ombu paki topu Gos nge Gui Ka ngumba ni punjungut. ¹⁶ Nimbit erang Gos nge Gui Ka ei mani wang kin, ei sinenjing. Jiisas kin pii gii nik, eim embe

ete mendpit noł pinjing. ¹⁷ Pe wu tał wumb angit tonu kindangit wumb ei Gos nge Gui Ka sinjing.

¹⁸ Saimon kenim ni Jiisas nge ek se anditum wu tał wumb angit tonu kindangit wumb Gos Gui Ka sinjing. Yi erangit kin, Saimon kom ku si ngopu wu tał kin tu wum. ¹⁹ Eim ek yi nim, "Etip noman dinga ei nge na nge! Na wu endi angit tonu kindamb Gos nge Gui Ka simba," nim. ²⁰ Ba Piisa ek nipi ngum, "Gos eim epi ei wii ngołum ei, nim ku ngop simbii ni piikin nin min? Pe Gos nim kin ku kin, ouni poru nimba. ²¹ Ei nim epi mon, nim noman tuk Gos kananim, ba ei kapli enanim mon. ²² Nim noman to ak tokun, keimi oł kis en ei si kindkin, ninim Gos Owundu kin prei enjii. Erang kin, nim nge noman kis piin ni oł ombu Gos kil ngopu si kindmba. ²³ Na nim kand. Nim noman tuk epi kis pei noman pałim. Yi ku nim keimi poru nimba mendpit." pa nim. ²⁴ Pe Saimon ek nipi orung kindpi yi nim, "Etip Gos kin prei erngit na paki tumba. Prei erangit kin, epi elip ek ninjingit epi ei na kin tonu onenmba."

²⁵ Pe Gos nge ek se anditmin wu tał ek nikit poru ninjingit. Owundu ek ni poru ni pendkit Jerusalem konu nga orung punjngut. Andlam eke pukut Gos ek ka Sameriya konu wumb titap pei ni ngokut ngokut punjngut.

Esiopiya Wumb Muljung Konu Pilip Ek Ka Nipi Ngum

²⁶ Owundu kindang sinim tep enim enjel ei opu Pilip kin ek nim, "Nim pukun orung tor pukun Jerusalem andlam si kindkin, Geisa konu orung mani punjii." Andlam salim ei orung wumb mulałmin. ²⁷ Pe Pilip angpi andlam eke pupu kenim ni Esiopiya wu endi mutum. Wu ei wu owundu mołpu, Kadesi konu Kuin kin kongun er mutum. Pe Esiopiya wu eim ku ni epi pei tep er se mutum. Wu ei Jerusalem konu Gos embe ambit tonu kindim, ek piimbii ni om. ²⁸ Pe eim nga ngii konu orung ba erim. Eim kung os karis eke mołpu, Aisaiya Gos nge ek ni tor kinditum wu ei mon poł pendim er gerpi pum. ²⁹ Pe Gos nge Gui Ka Pilip kin yi nim, "Nim sikir tonu pukun kung os karis ei kin tep to punjii!" ³⁰ Pe Pilip sikir pupu tonu pum. Pupu, piim ni wu ei Gos Aisaiya nge ek ger pum. Pilip ek nim, "Pe nim gerin ek pute, nim piin min mon?" ³¹ Wu ei ek yi ni orung kindim, "Pe wu endi na andan tunenjing kin, na er kanip piimbii mit nenj?" Pe Pilip kanpi nim, "Nim na moł konu tonu wa!" ³² Ek ei Gos ek gerim yi mit gerim. "Eim tu wunjung ni kung siipsiip mit to kundngii nge tu wulmun oł ei tu wunjung. Kung siipsiip wał ei enjin kopus silmin ei ke ninałim. ³³ Eim to mani kindik, kos er kun enenjing mon. Wumb endi opu eim titap wumb yi muljung. Mołmun nimba wu ei kapli enanim. Eim epi konu pum."

³⁴ Pe Esiopiya wu ei Pilip kii sim, "Gos nge ek ni tor kinditum wu piipi yi nim ek ei nii putum? Eim kin ninim min, wumb eipi kin ninim?" ³⁵ Pe Pilip ek nipi wu ei ngum. Eim Gos ek nipi Jiisas ek ka ei nipi ngum.

³⁶ Andlam eke pukut, noł endi pim konu punjngut. Wu num ni yi nim, "Noł endi pałim. Epi nipe endi erang na noł pinenmbii?" ³⁷ Pe Pilip ek nipi ngum, "Nim noman

ete pii gii keimi nin kin kapli. Wu ei ek dinga nim, 'Na Jiisas Kraias Gos kingam ei na pii gii ni moł,' wu ni yi nim. ³⁸ Pe ek neng, kung os engim. Pe Pilip kin wu num ei kin noł eke mani punjngut. Pe Pilip wu ei noł pendpi ngum. ³⁹ Wu tał noł si kindit tonu onjngut. Pe kunum eke mendpit Gos Owundu nge Gui Ka opu, Pilip sipim. Wu num ni Pilip eim kinenim. Pe wu num ni eim ka piipi, eim ngii konu andlam eke orung pum. ⁴⁰ Pe Pilip pupu konu Asros ni konu endi tor om. Eim pupu konu owundu sim konu orung Jiisas ek ka ei nipi wumb ngum. Ekii se pupu konu Sameriya ni konu eke tor om.

Sol Eim Noman To Ak Top Gos Ek Pii Gii Nipi Noł Pim (Aposel 22:6-16; 26:12-18)

9 Sol nge ek dinga nipi, owundu nge wumb ei to kundmun ni ek nipi kulmał kałitum wumb Gos ek piik muljung konu kindim. Pe men ngii Jura wumb muljung konu ei embe Damaskas. Pe pipe sipi Sol ngum, pipe ek yi nim, "Pe Sol wumb kombur kindang Owundu nge wumb andlam eke puk ninjing kin, kan ngopu Jerusalem tu wanghi!" nim.

³ Pe Sol andlam andpi pupu Damaskas konu eke tor pum ni, ei epi titang eke tor opu Sol om konu orung orung titang erpi eni mit dinga tum. ⁴ Pe titang ei Sol tang mani mei pepi piim ni ei epi ek endi tor om, "Sol! Sol! Nim nimbit erang na wumb titap ei er kis mondu?" ⁵ Sol ek yi nim, "Owundu nim nii?" Pe eim yi nim, "Na Jiisas. Nim na titap wumb ei nimbit erang tokun en? Ei nim na tokun en ku. ⁶ Nim angkin konu owundu eke tuk punjii. Pan, wu endi mołum wu ei, nim oł endi enjii mit yi nipi ngumba," pa nim. ⁷ Wumb Sol kin tep to onjung wumb ei muljung wumb ei ek ningii; ba ningii pinerim. Ek ei epi tor om ek ei piinjing, ba wumb endi kinenjing. ⁸ Pe Sol angpi kenmbii ni erim, ba ningit tumbun mutum. Mutang, wumb eim angit ambilk Damaskas tonu tuk sipnjing. ⁹ Kunum tekliki ningit ka enerim, kuni ni noł ni ombu nunerim mon.

¹⁰ Pe Jiisas nge wu endi Damaskas konu mutum wu ei embe Ananaiyas or kumb kenim ni Gos ek nim, "Ananaiyas!" Nga eim yi nim, "Owundu na moł."

¹¹ Owundu ek yi nim, "Nim pukun konu embe ek yi nim, 'Kun salim' konu eke punjii. Juras ngii konu eke kii sinjii. Wu endi mutmba wu ei Tasas konu wu ei, eim embe Sol eim prei er mołum. ¹² Prei er mołpu kunum eke eim noman kindpi piim ni wu endeim angpi mutum. Wu ei embe Ananaiyas. Wu ei opu eim angit tonu Sol peng eke embitum. Yi erang kin, eim ningit er kun ermba," Owundu yi nim. ¹³ Ananaiyas ek nipi orung kindim, "Owundu, na piinj wumb pei wu ei kin ek yi ninjing, 'Wu ei oł embin tui etim, Jerusalem nim wumb muljung konu etim,' wumb yi ninjing. ¹⁴ Sol, kulmał kałitum wu owundu kin wumb pipe sipi poru nim. Wumb konu eke wumb Gos ek piik er muljung wumb ei, Jiisas embe ambit tonu kindik enmin." ¹⁵ Ba Owundu ek nipi ngopu yi nim, "Nim po! Wu ei akip na nge kongun wu. Na eim kongun epi endi kindamb pupu wumb titap eipi nge ni, King ni mutngii konu eke na embe nge eke nipi sipipi, Esrel wumb kin mutmba

ku. ¹⁶ Pe na eim epi embin tui kanim kanim andan tamb kanpi, na nge embe ete ek nimba."

¹⁷ Pe Ananaiyas eim pum. Pupu, ngii ete nirik pupu angit Sol nge peng, tonu kindpi ek nim, "Engnan Sol, Jiisas Owundu nim andam ete kenim ei na kindang ond. Nimbil erang nim ningit ka erang kenjii. Gos nge Gui Ka nim kin piki to mutmba." ¹⁸ Pe sikir Sol ningit ete pim epi omu kindin mit ei sikir tor pang, eim ningit nga ka seng kenim. Eim angpi pupu not pim. ¹⁹ Ekii se Sol eim kuni nopus erpi dinga peng mutum. Damaskas konu Sol eim Jiisas nge wumb kin tep to mutum. ²⁰ Motpu, sikir Gos nge ngii Jura konu orung orung sim. Konu pum, eim Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Jiisas ei Gos kingam mendpit." ²¹ Wumb pei ek ei piik, puku sinjing. Sik, ek yi ninjing, "Wu ei Jiisas embe ete nge prei erik enjing ei eim mon nipi, Jerusalem wumb topu elim wu mendpit."

²² Ba Sol eim noman tuk dinga nga pang, Damaskas muljung wumb eim ek ei piik ek ei kapli enerang orung kindngii. Eim wumb andan ka topu yi nim, Jiisas ei Kraiis wu ekii se omba, nitmin ei nipi ngum.

Jura Wumb Sol Kin Opu Orung Erangin Kin Sol Tungu Pum

²³ Kunum pei o pang, Jura wumb kutou tok ek ni piik, Sol to kundmun, ninjing. ²⁴ Ba Sol wumb ninjing ek ei piim. Jura wumb konu owundu ete andam ete epin, tinga, kui er molk, Sol to kundngii nge muljung. ²⁵ Ba Sol eim ek ekii sinjing wumb, eim ku ngii ete tuk tonu sipnjing. Pe Sol gerenj kon owundu endi sim konu mutum. Motang, eim nge ekii sinjing wumb kan pilngan tangin, mani mei ba ni enjing.

²⁶ Ekii se Sol Jerusalem konu pum. Eim Jiisas ekii sinjing wumb kin kutou topu nipi sipipi, wumb eim kin mund mong kulk, eim Jiisas nge wu endi min nik pii gii ninenjing. ²⁷ Ba Banapas Sol nipi sipipi, Gos ek se anditmin wumb muljung konu sipim. Pe eim ek pot topu Sol, Owundu Jiisas kenim mit yi pot top ngum. Pe Jiisas nge embe Sol dinga nipi Damaskas konu wumb nipi ngopu erim mit ei pot tum. ²⁸ Yi erang, Sol en enim kin tep to motpu Jerusalem konu and muljung. Gos Owundu ek ei dinga nipi wumb ngopu eim mund mong kulerim. ²⁹ Sol Jura wumb Griik nitmin wumb ei kin ek tangpi erim. Wumb ei kin ek mit erim. Ba wumb en enim andam endi kan sipin, eim to kundmun ninjing. ³⁰ Ekii se Sol angim not ek ei piik, Sol si mengk Sisariya konu mani sipnjing. Sipik, eim Tasas konu kindnjing.

³¹ Pe Jura konu ni Galilii konu ni Sameriya konu ei pei orung Gos nge kutou tunjung wumb ei kunum ete ka muljung. Opu ni epi pinerang kin, Gos nge wumb dinga muljung. Wumb en enim Gos Owundu ek nim mit ekii sengin, Gos nge Gui Ka en enim noman tuk to dinga erim. Wumb pei Gos ngii ete ok Gos ek piinjing.

³² Pe Piisa konu pei andpi pum. Pupu, Lira ngii konu ete pum. Pupu, Gos nge wumb pii gii ninjing wumb muljung konu ete pu mutum. ³³ Konu ete wu endi mutum. Wu ei embe Einiyas. Wu ei ngenj dinga puner-

im, wii sirim. Wu ei eim or minj pepi mutang, kung ngii angit orung nga tekliki o purum. ³⁴ Pe Piisa ek nipi wu ei ngum, "Einiyas! Pe Jiisas Kraiis nim er ka ermba enim. Nim angkin, or pin pei er kun enjii!" Pe wu ni sikir engim. ³⁵ Pe Lira wumb ni Seron wumb pei noman ak tok Owundu kin pii gii ninjing.

Piisa Tapisa Nga Er Konj Sim

³⁶ Jopa ni konu ete Gos nge amb endi mutum, amb ei embe Tapisa. Griik wumb ek eipi Dorkas nitmin Amb ei kunum kunum ot ka erpi, wumb epi sinatim ei eim wumb paki topu elim. ³⁷ Kunum ei eim ening endi kan sipi kutum. Pe eim nge was er ka erik tukrung palting ete tonu kind pendnjing pim. ³⁸ Lira ni konu ei Jopa konu ete mandi sim. Pe Gos nge wumb molk piinjing ni, Piisa eim Lira konu ete motum ni piinjing. Pe wu ta kindangin pukut ni, Piisas ek ningit, "Nim sin kin wa; mulerii!" ³⁹ Pe Piisa eim ta kin sikir punjung. Piisa pupu tor pang, eim sik tuk palting ete tonu sipnjing. Amb pei wenjing not kuljung ombu ok Piisa mutum konu mandi ok ke nik muljung. Dorkas konduk ni kon enim konduk ei en enim motum epi ombu tu wuk andan tok enjing. ⁴⁰ Piisa amb pei anda kindim. Eim gopsing pii pot motpu prei erim. Er pendpi, kan ak top amb ngenj ete nim, "Tapisa, nim ang!" Pe amb ni ningit kanpi Piisa kenim ni kanpi angpi mutum. ⁴¹ Piisa amb ni angit ambilpi angndang engim. Pe amb Tapisa konj mutum. Pe Piisa wumb Gos kun er molk enjing wumb wii topu, amb wenjing not kuljung amb poru wii tum. Wangin kin, Dorkas en enim ngum. ⁴² Ek ei Jopa konu orung orung pang piinjing. Piik, wumb pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. ⁴³ Jopa konu Piisa kunum kinan mutum. Piisa wu endi kin mutum wu ei kung kou ngenj kongun elim wu kin mutum. Wu ei embe Saimon.

Enjel Opu Koniiliyas Motum Konu Ek Nipi Ngum

10 Pe wu endi Sisariya konu mutum wu ei embe Koniiliyas. Wu ei opu wumb, pei 100 tep elim. Wu opu etmin wumb ei, Rom opu wumb embe Esalii konu nitmin. ² Wu ei eim Gos ek piitim. Eim ni ngii ende palmin wumb ombu Gos embe ambilk tonu kinditmin. Jura wumb epi endi sarpai elim, ei eim ku pei sipi ngotum. Kunum kunum eim Gos kin prei er ngotum. ³ Kunum ete eni pou neng eni tekliki erang kin, epi endi kenim ni or kumb mit yi erim. Gos nge enjel endi kindang, eim kin opu, ek yi nim, "Koniiliyas!" ⁴ Koniiliyas enjel kanpi mund mong erim. Erpi kin, ek yi nim, "Owundu, ei epi nipe?" Pe enjel ek nipi Koniiliyas ngum, "Nim prei erkin wumb epi sinerim ei nim paki tokun en ei Gos piipi motum. ⁵ Pe nim wumb kombur kindan, Jopa konu puk wu endi kurngii, wu ei embe Saimon, wu endi embe Piisa wu ei wii tangin ya omba. ⁶ Wu ei Saimon endi ete, ngii konu motum. Wu kung kou ngenj kongun elim wu. Eim ngii ep not wer ete angitim." ⁷ Gos enjel Koniiliyas kin ek ni pendpi pum. Pe Koniiliyas eim kongun wu ta wii topu, opu wu endi wii tum ku. Opu, wu ei eim Koniiliyas kin paki topu

moʔpu, Gos embe ambil tonu kindim wu. ⁸ Koniiliyas enjel nim ek ei kun nipi wu tekliki ngum. Ek nipi ngopu, pe Jopa konu pei ni kindang punjung.

⁹ Andʔam eʔe andik puk, emii peng or pinjing; tinggang puk, Jopa konu owundu eʔe mandi punjung. Kunum eʔe Piisa ngii eʔe tonu pupu prei erim kunum eʔe konu eni tinga miʔ sim. ¹⁰ Piisa eim kuni tang kin, kuni numba erim, kuni er ka enjing epi endi Piisa or kumb miʔ er kenim. ¹¹ Eim kenim ni ei muʔ eʔe epi endi wuʔ aʔ pang kin, epi endi mani om. Ei alap owundu mendpiʔ epi ei orung orung ambil epi tuk si ya mei eʔe mani om. ¹² Tukrung eʔe kung ni kei ni, epi nui nunerii, ka wembii, ni epi pei muʔum. ¹³ Pe ek endi Piisa kanpi nim, "Piisa, nim angkin kung ni epi to kaʔ nui!" nim. ¹⁴ Ba Piisa ek nim, "Owundu, na mon! Na epi nonaʔ. Epi ei nge na nonaʔ." ¹⁵ Ek ei nga tor opu yi nipi, Gos ngoʔum. "Epi ei Gos konj erim ni nonaʔmin nin min?" ¹⁶ Epi ei kunum tekliki mani opu nga ei muʔ tonu pum.

¹⁷ Piisa noman embin to piipi, or kumb ei puʔe er palim miʔ nenj ni piim. Eim yi piipi muʔang kin, Koniiliyas wumb ei ngii ondu andaring eʔe engnjing. ¹⁸ Ok, wii dinga tok yi ninjing, "Saimon, eim embe endi Piisa konu jili moʔum; ya eʔe moʔum min mon?" ¹⁹ Piisa eim or kumb kenim ei noman embin to piim. Pe Gos nge Gui Ka ek nim, "Piisa, wu tekliki, nim kuruk onmun. ²⁰ Pe nim pukun, wu ombu kin pungii. Nim noman embin to piinenjii. Na wu ombu na kindamb, onmun." ²¹ Wu ombu muljung konu Piisa pupu yi nim, "Enim wu endi kur endnjing wu ei na. Enim er onmun miʔ nenj?" ²² Wu ombu ek yi ninjing, "Opu eʔmin wumb 100 pei tep erim wu Koniiliyas sin 'Pei' ni kindang onmun. Eim wu ka moʔpu Gos nge embe ambil tonu kindpi moʔum. Jura wumb pei molk wu ei ka niʔmin. Pe enjel ek nipi ngum wu ei ngii konu wang kin, nim ek kombur nen piimba," ninim. ²³ Pe Piisa ek nipi wu ombu, "Nirik wei!" pa nim. Eim wu ombu kin pim. Pek kin, kupiiring Piisa wu ombu kin punjung. Jopa konu wumb pii gii nik muljung wumb ei, eim Piisa kin ouni punjung.

Piisa Koniiliyas Ngii Konu Pum

²⁴ Puk, andʔam eʔe andik punjung. Kunum eʔe endeim or pinjing. Pek, puk Sisariya konu tor bin ni punjung. Pe Koniiliyas eim wumb ongii ni kui er muʔum. Eim nge wumb tiʔap ei wii topu eim nge wumb puʔ ei wii to tuk sipi er muʔum. ²⁵ Piisa ngii eʔe ni ei bii ni pum. Koniiliyas anda o pupu, Piisa kumb eʔe om. Opu, Piisa simb eʔe mong gopsing pii poʔpu pepi ka piim. ²⁶ Ba Piisa eim angil ambil tonu sim. Eim ek yi nim, "Na nim miʔ wu ende, eipi mon, na wu ku." ²⁷ Piisa wu ei kin ek nipi nirik punjnguʔ. Pukuʔ, kenjingiʔ, nirik wumb pei kuʔou to muljung. ²⁸ Piisa ek dinga nipi yi nim, "En enim piinmin! Jura wumb endi kin wumb tiʔap eipi kin ende endnerngii niʔmin. Pe nga wumb tiʔap ei ngii wu endi ba konu punerngii niʔmin ku. Ba Gos na kin oʔ yi erim. Na wumb endi kis moʔum nip wu endi ka moʔum nip yi ninenmbii mon. ²⁹ Ei piip kin, na ek ei ni tor kindind. Na enim ek nik kindnjing ei piip kin na ya ond. Pe na enim

ek ei to kindnenj. Ei nimbil erang, enim na wii tunjung ei piip ond?"

³⁰ Pe Koniiliyas ek yi nim, "Epi endi na kin wang pe kunum tekliki o pang, ei yi miʔ, na nam ngii konu moʔup konu eni tekliki erang, prei er muls. Kunum eʔe, wu endi opu na kumb eʔe engim. Eim alap tetim epi ei tiʔang enim miʔ yi erim. ³¹ Pe eim ek yi nim, 'Koniiliyas, Gos nim prei en ei piinim. Pe Gos eim piinim, nim wumb epi sinerim wumb ei paki ton ei piinim. ³² Pe nim wu ombu kindan Jopa konu puk Saimon muʔmba ei ningii. Wu ei embe endi Piisa. Wu ombu puk kin, Saimon wu endi ngii konu eʔe moʔum. Wu ei kung kou ngenj kongun elim wu. Pe eim ep noʔ wer eʔe eim ngii angilim.' ³³ Yi neng kin, na wu ombu nim muʔun konu pei nemb punjung. Pe nim oʔ ka erkin on. Pe sin wumb pei ya Gos kumb eʔe o moʔmun. Ei ek pei Owundu nim nipi ngum, ek ei ni sin ngan piimin," Koniiliyas ek yi miʔ nim.

Piisa Koniiliyas Ngii Konu Ek Ka Ni Tor Kindim

³⁴ Pe Piisa ek yi nim, "Keimi, pe na piind, Gos eim wumb kanpi ende kindnim. Wumb eipi eipi Gos ningil eʔe ende miʔ moʔmun. Wumb pei konu orung orung wumb ende oʔ ka erpi Gos kin mund mong kuʔmba wumb ei noman Gos ngoʔum. Enim piinmin! Gos sin Esrel wumb kin ek nipi kindiʔim. Kindang kin, eim ek ka Jiisas Krai wu endi Gos eim kindang om. Pe sinim pei kin Owundu moʔum. ³⁷ Pe en enim piinmin! Ok Jon noʔ pingii ek ei nipi poru nirim. Ekii se ek kanim kanim ei enim piik. Kunum eʔe ek ei Galilii konu opu, Jura konu orung pei piik. ³⁸ Ek ei Jiisas Naseres ek, Gos eim Gui Ka kin dinga eim ngum. Pe eim konu eipi eipi pupu wumb paki tum. Gos eim kin muʔang, Seisen wumb kin moʔpu, wumb Seisen er kis mundum wumb ei, Jiisas er ka erim. ³⁹ Sin ek ni tor kindim ek, kanpin ninmin. Wumb sin konu Jura konu ni Jerusalem konu kindinmin wu ombu, konu pei wu ei ond peri eʔe to kundnjung. ⁴⁰ Pe kunum tekliki pang, Gos eim nga er konj sim. Sipi peni eʔe kindim. ⁴¹ Pe Jura wumb pei ningil eʔe kinenjing, mon! Gos eim erang sin Gos eim ok nirim wu ombu eim ek nipi tor kindpin ermin. Wu eim tukpu eʔe angpi nga orung wang, sin eim kin kuni ende nopun, noʔ ende nopun enjpin. ⁴² Eim sin kanpi nim, 'Enim wumb pei kanik, ek ei ni tor kindngii. Gos Owundu eim wu ei Jiisas minj mundang moʔpu, wumb kuʔii konj pei kos ermba ni mundum.' ⁴³ Krai wu endi Gos kindang omba wu, ei Gos ek ni tor kindiʔmin wumb ek dinga nik wumb ngunjung. Gos wumb ei pii gii ninmin wumb ombu oʔ kis ei kil ngumba."

⁴⁴ Piisa ek ei nipi muʔang kin, Gos nge Gui Ka mani opu wumb pei ei piik muljung konu om. ⁴⁵ Pe Jura wumb pii gii pim ninjing wumb Piisa kin onjung, wumb ei puku sinjing. Nimbil erang Gos Gui Ka erpi wumb tiʔap eipi ei ngonum. ⁴⁶ Jura wumb ombu molk piinjing ni, wumb en enim ek eipi eipi nik Gos embe ambil tonu kindnjing ek ei yi nengin kin, Piisa ek nim, "Wumb nii endi noʔ pek enmin ei mon nimba? Wumb ei sinim Gui Ka sinjpin miʔ sinmin." ⁴⁸ Pe ek nipi wumb ngum,

"Enim Jiisas Kraias embe ete noŕ pingii." Pe wumb ek ninjing, "Nim sin kin kunum kopur mulnjii," ninjing.

Piisa Konu Eipi Ek Poŕ Sipipi Jerusalem Wumb Ngum

11 Gos nge ek se andiŕmin wumb kin, pii gii wumb Jura konu orung orung molk piinjing ni, wumb tiŕap eipi ei Gos ek piinjing poru ninim ninjing. ² Pe Piisa Jerusalem konu tonu pum. Pang kin, ngenj kopus siŕmin pii gii niŕmin wumb, Piisa kin ek dinga ninjing. Nik, eim ek ngunjung. ⁴ Ba Piisa epi tonu om miŕ nipi ngum. Ek yi nim, "Jopa konu owundu ete muls. Moŕup, prei erip moŕup, or kumb miŕ endi enj. Epi ei alap owundu kupu muŕ si kindpi mani om. Epi ei orung orung kapŕi pim ni, mani na muls konu om. ⁶ Pe na moŕup, epi ei mandŕi kenj ni mani mei ete, epi ei ni ka wembii ni kei ni epi pei mulnjung. ⁷ Na moŕup piinj ni, ek endi yi nim, 'Piisa, nim epi ombu to kaŕ, no!' nim. ⁸ Ba na yi ninj, 'Owundu na mon! Na epi kis moŕum epi endi nop nga ka sim nop enaŕ, mon!' ninj. ⁹ Ei epin ek ei nga tor om. 'Epi Gos enim epi ei ka saŕim, ei kis ninenjii!' ¹⁰ Epi ei kunum tekliki tor om. Pe sikir epi ei pei ei muŕ ete tonu pum. ¹¹ Pe kunum ete wu tekliki sin mulnjpun ngii ete tonu onjung. Sesariya wu endi, wu kei kindang na muls konu onjung. ¹² Pe Gos nge Gui Ka ek nim, 'Nim wu kei kin ouni pungii,' nim. 'Nim noman embin kulerii!' Pe wu kei kin pii gii wumb angŕi orung nga endeim na kin pupun Koniilias ngii konu nirik punjpun. ¹³ Pe wu ei eim ek nipi nim, 'Eim Gos kindang opu sinim tep enim wumb ei nge kenim miŕ nipi sin ngum.' Ei yi nim, 'Nim Jopa konu pukun wu Saimon moŕum nen omba, wu ei embe endi Piisa. ¹⁴ Eim nim ek kombur nipi ngumba. Ek ete nim Gos nim sipi orung sipi, nim ngii endi wumb ei Gos sipi orung simba,' yi nim. ¹⁵ Na ek nip moŕamb kin, Gos nge Gui Ka wumb mulnjung konu om. Ei sinim kin ok orum miŕ yi om. ¹⁶ Na owundu ni eim ek ei nga piind, 'Jon wu amb noŕ mendpiŕ pendpi ngum. Ba enim Gos nge Gui Ka ete noŕ pendmba.' ¹⁷ Ok sinim Jiisas Kraias kin pii gii nemin epi ka wii sinim kin wii ngumba. Gos Gui Ka sin ngurum miŕ ei nge akip wumb ombu ngonum. Nii na kapŕi? Gos andŕam owundu ngumbii min?" Piisa ek yi nim. ¹⁸ Piisa ek nim ek ei piik, "En enim ek ei si kindik Gos embe ambŕi tonu kindik," enjing. "Yi erangin, Gos wumb tiŕap eipi noman to ak tum ku, wumb ei noman konj sik muŕngii ku."

Andiok Wumb Gos Ek Piik Mulnjung Wumb Tonu Ok Kongun Enjing

¹⁹ Ok Siipen koŕpu pang kin, oŕ embin tui owundu endi tonu om. Pe pii gii wu kombur tungu puk konu eipi eipi punjung. Puk, Piniisiya konu ni Saipris konu ni Andiok ni konu ete punjung. Ek nik wumb eipi Gos ek ngunenjing; Jura wumb minj ek nik ngunjung. ²⁰ Ba wu kombur tuk ete mulk, Saipris konu ni Sairiini ni konu ombu puk, Andiok konu puk Griik wumb Jiisas ek ka ni ngunjung ku. ²¹ Gos Owundu nge dinga ete opu seng

kin, wumb pei pii gii nik, Gos kin noman to ak tok Gos Owundu kin pii gii ninjing.

²² Jerusalem konu Gos nge tiŕap ek ei piik wu, Banapas Andiok konu kindangin pum. ²³ Eim opu kenim ni, Gos wumb ombu kaimb sipi piki to muŕum. Banapas opu kanpi ka piim. Pe eim Gos ek dinga nipi wumb ngum. Wumb piik kin, Gos Owundu kin kunum kunum mandi ok mulnjung. ²⁴ Banapas ei wu ka, Gos nge Gui Ka eim kin piki to muŕum. Enim Gos kin pii gii dinga pim. Pe wumb pei Gos nge tiŕap ete tuk onjung.

²⁵ Pe Banapas Sol kurpu, Tasas konu ete pum.

²⁶ Pupu, kur kan sipi, Andiok konu ete orung tu wum. Kung ngii endeim Gos nge tiŕap wumb Andiok konu mulkuŕ, Gos ek ka nikiŕ, wumb ngunjuŕuŕ Andiok konu ete Gos nge wumb ete kumna embe, 'Krisin' o ninjing.

²⁷ Kunum ete, ekii se piik niŕmin wu kombur Jerusalem konu si kindangin Andiok konu mani onjung. ²⁸ Ek ni tor kindiŕmin wumb mulnjung konu, wu endi tuk muŕum wu ei embe Akapas. Wu ei Gos Gui Ka piki tang, orung orung pei kumb kuni owundu simba nim. Ekii se Kloryas King owundu muŕum kunum ete, kumb kuni owundu simba kunum. ²⁹ Yi neng kin, Gos pii gii wumb Andiok konu ete ek nik piik. Jura wumb engnjing noŕ eipi moŕmun ei paki tumun. Gos nge tiŕap wumb endeim ni yi piinjing. Ku seng kin, kongun ete ku orung paki to kindmin ni piinjing. ³⁰ Ek yi ni pendik, ku ngangin Banapas kin Sol taŕ kindangin sipkiŕ, peng pim wumb mulnjung konu ngunjuŕuŕ.

King Eros Jeims To Kondpu Piisa Kan Ngii Ete Kindim

12 Kunum ete, wu King Eros tiŕap ete mulnjung wumb ei topu kan ngopu oŕ embin tui erim. ² Pe King Eros Jeims angim Jon tui to kundum. ³ King Eros Jura wumb kenim ni, erim oŕ ei ka piinjing. Piyangin, kanpi Piisa kan ngum ku. Erim, kunum ei Jura wumb bres yiis punerang nunjung kunum ete erim. ⁴ Piisa ambŕi gii nik, kan ngunjung. Piisa kan ngopu, opu wu kapŕi kapŕi mulnjung konu kindim. Kindang kin, tep er mulnjung wu kapŕi kapŕi mulnjung konu opu wu kapŕi tep er mulnjung. Wu King Eros eim yi piim, Pasopa kunum ei ekii se Gos wumb Jura wumb Piisa sipi wumb muŕngii konu ete kos ermbii ni piim. ⁵ Yi erangin kin, Piisa kan ngii ete muŕang kin, opu wu tep er mulnjung. Ba Gos nge tiŕap ete prei erangin kin, Gos Piisa kan ngii paŕim ei paki tumba nik prei dinga kind er mulnjung.

Sinim Tep Enim Wumb Ei Piisa Kan Ngii Ete Si Tor Sim

⁶ Wu King Eros 'Piisa kos ete tumbii,' nim, kunum ete epinding, opu ond wu taŕ enginjuŕuŕ konu ete Piisa eim tuk ete or pim. Piisa simb angŕi ete kan sen to pendnjing. Pe opu wu taŕ kan ngii ondu ete tep er ang mulnjunguŕ. ⁷ Gos Owundu sinim tep enim wu ei kindang kin, opu kan ngii nirikring wang kin, konu eni miŕ topu tiŕang erim. Pe sinim tep enim wu ei opu, "Piisa, Piisa!" nipi, or pim to konj kindim. Kindpi, ek yi nim, "Nim sikir angkin," kan sen angŕi to pendnjing ei Gos nge dinga

ete wii pilngan to mani pum. ⁸ Pe sinim tep enim wu ei ek nipi Piisa ngum, "Nim kan talkin, su kindkin er!" Neng, Piisa yi erim. Pe sinim tep enim wu ek nipi Piisa ngum, "Nim konduk kindkin, na ond konu wa!" nim. ⁹ Piisa mułum palting ei si kindpi, sinim tep enim wu ei pum konu ekii se pum. Ba Gos sinim tep enim wu ei kindang opu erim oł ei, keimi ni piinerim. Piisa eim yi ni piim, "Na or kumb end," ni piim. ¹⁰ Pe pukuł andłam ete tep mulnjung konu si kindkił pukuł, endi si kindkił. Ekii se, pukuł ain kin ondu dinga ngo pendnjing ni, Gos nge dinga ei eim aki to sim. Ondu ei aki tok konu owundu ete pułmun andłam ondu ete tor pukuł, andłam endi punjnguł. Pe sikir enjel sinim tep enim wu ei Piisa si kindpi am pum.

¹¹ Pe Piisa noman o peng piim. Piisa ek yi nim, "Pe na piind. Gos sinim tep enim wu ei kindang, wu King Eros angil ete na si tor sinim ni piim. Jura wumb na kin epi kis ermin ninjing ei, kanpi eim nge dinga ete na sip tor sinim," ni piim.

¹² Pe ei piipi pendpi, Jon mam Mariya ngii konu ete pum. Jon ei embe endi eipi 'Mak' pa niłmin. Wumb pei kułou to molk prei er mulnjung. ¹³ Piisa opu ngii ondu andaring ete to teki teki ni mułum. Pe kongun amb endi mułum, ambil opu ngii aki tumba nge om. Ambil ei embe Ronda. ¹⁴ Ambil ei opu piim ni Piisa ek tengim. Piisa anda ngii ondu ete engim. Engang piipi, eim ka piipi ngii aki tunarpi; nga sikir orung pum. Pupu kin, wumb kanpi yi nim, "Piisa om, ngii ondu ete mułum," pa nim. ¹⁵ Pe wumb ambil ei kanik yi ninjing, "Nim wulu pang nin min?" Ba ambil ei ek dinga kind yi nim, "Keimi, mułum," nim. Wumb molk, yi ninjing, "Piisa nge anjel onum ninjing." ¹⁶ Ba Piisa ngii ondu ete piram to mułum. Pe ngii ondu aki to kenjing ni Piisa angpi mułum. Kanik, puku si endnjing. ¹⁷ Piisa eim angil tonu kindpi, "Ek tingneri!" nim. Piisa eim kan ngii pim, Gos Owundu er tor tu wum mił ei poł topu wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim Jeims kin angim noł yi nei!" a nim. Piisa ek yi ni pendpi, nga anda pupu konu eipi endi ete pum.

¹⁸ Pe ekii se tingang, opu wumb kenjing ni Piisa mulerang opu wumb mund mong kulk Piisa jili pum, nik kurnjung. ¹⁹ Pe wu King Eros Piisa kurum ba kan sinerim. Sinarpi yi nim, "Opu wu tep mulnjung wu, ombu to kundmbii," nim. Neng kin, opu wumb to kundngii enjing. Erik kin, wu King Eros Juriya konu si kind pupu Sisariya konu ete mułum.

Wu King Eros Kułum

²⁰ Wu King Eros eim Taiya wumb kin Sairon konu wumb ei popuł kis piim. Wumb en enim ok, wu King Eros wu num endi mondułum, wu ei embe Balasis kanik yi ninjing. "Nim ek nin sin noman kis ei mani pangli. Sin wu King Eros konu ete, sin wumb pei eim kin kuni si nopun mułmun."

²¹ Wu King Eros eim kunum endi kułou tumun ni pendrim. Kunum ei, eim king ełmin epi ei sipi, king mułum konu ete mułpu ek kinan nipi mułum.

²² "Wumb king nim ek ei piik ek kend tok yi ninjing, ek

ei eim wumb gupu ete tor onanim. Gos gupu ete tor onum," ninjing. ²³ Wu King Eros eim Gos mendpił embe ambil tonu kindnerim. Yi erang kin, Gos sinim tep enim wu ei kindang opu King Eros tum. tang kin, King Eros kirim kiłanj nang, eim kułum.

²⁴ Ba Gos ek ei dinga tonu opu wumb konu orung orung ete pei pum.

²⁵ Banapas kin Sol tał, kongun ei Jerusalem konu er poru nikił, si kind orung Andiok konu punjnguł. Pukuł, Jon ni wu ei sinjngił, wu ei embe eipi endi Mak, wu tał kin tep to punjung.

Banapas Kin Sol Teł Gos Ek Ete Kongun Erngil Nge Punjnguł Wu Sol Kongun Kumna Erim

13 Andiok konu ete, Gos nge wumb tiłap mulnjung konu ete Gos oł ermba, oł ei piik niłmin wu kombur mulnjung. Pe ek embe to ngołmun wu kombur mulnjung ku. Mulnjung kin, wu ombu embe yi: Banapas, Simiyon, embe endi eipi Naisa ni Lusiyas, wu ei Sairiini konu ete wu, Manain ngii endi pałmbil wu Eros Terak, angim endi Sol wu ombu Andiok konu ete mulnjung. ² Wumb ombu prei er molk, kuni mowii mulnjung. Molk kin, Gos nge Gui Ka ek yi nim, "Enim Banapas kin Sol teł to tonu kindangin nam kongun wii top ngumbii kongun ei erngil." ³ Pe kuni mon nik mowii molk, angil tonu kindik prei erik, wu tał Gos kongun ete kindnjing. Pe wu tał kindangin punjnguł.

Saipris Konu Wu Tał Gos Ek Ka Ei Ninjingil

⁴ Gos nge Gui Ka ei, wu ombu kindang Selusiya konu ete punjung. Selusiya konu ete wu ombu noł kanu owundu sik Saipris mei konu kembis ete punjung. ⁵ Wu ombu puk, Salamis konu ep noł wer ete tor punjung. Puk, Jura wumb men ngii engim konu Gos ek nik wumb ngunjung; wu endi Jon Mak wu tał paki topu mułum.

⁶ Pe wu tekliki Saipris konu ete punjung. Puk, Pepos konu tor punjung. Pepos konu ete wu endi kum kondpu oł kanim kanim ełim. Wu ei yi nim, "Na Jura tiłap ek ni tor kindił wu muł," ba eim ek kend tum. Wu ei embe Bar-Jiisas. ⁷ Wu ei gapman owundu kin tep to mułum gapman wu ei, eim embe Serkiyus Polas. Serkiyus Polas eim noman ka peng, Banapas kin Sol tał wii tang okuł. "Gos ek nengil piimbii," pa nim. ⁸ Ba Elimas ni wu ei eim kum kondpu, epi kanim kanim erpi ełim wu. Griik wumb ek ete wu ei embe Elimas ninjing. Wu ei eim wu tał to mani kindmbii ni erim. Erpi, wu gapman owundu wu ei noman to kis eramb, Gos kin pii gii ninim ei si kindmba nipi erim. ⁹ Ba Sol eim Pol pa ninmin ku, ei Gos Gui Ka noman dinga ngum. Elimas dinga kanpi ek nipi ngum, "Nim Seisen nge kingam, nim oł ka ombu nim er kis mondun. Nim ek kend tołun wu. Nim Gos Owundu oł ka ei er kis mundnjii en. Nim oł ei si kindnjii nimbił enim?" ¹¹ Pe Gos Owundu angil ete nim tang, nim ningil kis mułmba. Pe nim kinarkin, mułun kunum kopur epi ei ba," nim. Pol ei yi nipi mułang kin, kupu mił epi emii erim endi opu Elimas

eim ningit eŧe pandi tum. Pe Elimas eim pupu, wumb endi eim angit ambilk, andŧam andan to sipngii nipi pum. ¹² Wu gapman owundu oŧ ei kanpi puku sim. Sipi, eim Gos Owundu ek pii gii nim.

Pisiriya Konu Oŧ Andiok Wu Taŧ Ombu Kongun Enjingit

¹³ Pol kin kongun ende er mulnjung wumb, Pepos si kindik noŧ kanu eŧe puk Perka konu Pampiliya konu owundu eŧe punjung. Ba Jon eim wumb ombu si kindipi, Jerusalem konu orung pum. ¹⁴ Perka konu si kindik, puk Pisiriya konu owundu Andiok konu tor punjung. Kunum ei, kor kunum tor punjung. Puk kin, Jura wumb Gos ngii eŧe nirik puk mulnjung. ¹⁵ Gos ngii eŧe wu owundu ombu Moses lo ek ei gerik, Gos nge ek keimi nitmin wumb ek ei gerik poru nik, Pol kin tep to onjung wumb ei kii sinjing. "Engnan noŧ enim onjung. Ek endi pim kin, nengin sin noman eŧe tang piimin," pa ninjing.

¹⁶ Pe Pol angpi angit tonu kindipi ek nim, "Enim Esrel wumb kin, wumb tiŧap eipi Gos kin mund mong kulnjung wumb, enim piingii!" ¹⁷ Gos Esrel nge wumb, ok wumb sinim nge kupenjing noŧ, Eisip konu mulk kunum ei, Gos erang wumb tiŧap owundu tonu ok. Ekii se Gos nge dinga eŧe konu ei si kindipi tor tu wum. ¹⁸ Pe ok konu wumb muŧngii konu eŧe oŧ embin tui endi tonu wang kin, kung ngii 40 kinan mulnjung. Pe ok konu wumb muŧngii konu eŧe Gos kupenjing noŧ paki tum; ba wumb ei Gos ek piinenjing, ei nge wumb ei kung ngii pei mulnjung. ¹⁹ Pe Keinan konu eŧe, Gos wumb tiŧap angit orung nga taŧ topu eipi kindim. Kindipi, Esrel wumb mei eŧe mulnjung. Mei eŧe no muŧangin kin, kung ngii 450 kinan no mulnjung.

²⁰ Ekii se Gos Esrel wumb kombur tep erngii nipi mundum. Mundum wu ombu muŧangin kin, kunum eŧe ek ni tor kindiŧim wu Samuyel muŧum. Muŧum kunum eŧe, king muŧmba, pa ninjing. Kis kingam Sol, Gos sipi ngum wu ei, Benjamin nge tiŧap eŧe, pe Sol king muŧang kung ngii 40 kinan muŧum. ²² Ba Gos king Sol tor kindipi, king Deipis mundum. Moŧpu, wumb kanpi yi nim, 'Na Jesii kingam kan sind. Na wu ei noman ngond. Eim na noman piimba miŧ kongun ermbe, pa nim. ²³ Gos eim ok nirim miŧ oŧ ei erim. King Deipis nge tiŧap eŧe, Gos eim kingam Jiisas kindim. Sinim sipi orung simba wu ei, Esrel wumb mulnjung konu kindim. ²⁴ Kunum eŧe Jiisas oneririm kunum ei, Jon wumb noŧ penditim, wu Gos ek nipi yi nirim. 'Enim Esrel wumb, noman ak tok, noŧ pingii,' pa nirim. ²⁵ Jon eim kongun poru nimbe erang yi nirim, 'Enim na er piimin miŧ nenj? Enim kui er mulnjung wu ei na mon. Enim na nind ek ei kom se piingii! Wu endi ekii se omba wu ei, na eim simb su kan ei kapŧi si kindnermbii mon! Eim wu owundu.'

²⁶ "Engnan noŧ! Enim Eiparam nge tiŧap eŧe, pe wumb kombur Gos nge ek eŧe mund mong kulnjung wumb ei, Gos sinim sipi orung simba ei, Gos nge ek sinim kin kindim. ²⁷ Jerusalem wumb ni wu mulnjung wumb ei, wu ei piinenjing. Gos epi nipe ekii se ermbe ei, piik nitmin wumb ek ninjing kor kunum eŧe mon geritmin

ei piinenjing ku. Wumb kis ombu Jiisas sipik kos erik ngunjung. Yi miŧ Gos oŧ ermbe ni tor kindiŧmin wumb ninjing miŧ yi enjing. ²⁸ Wu ei mong endi sipi erang tungii ei kapŧi, ba wumb Pailos kin wii to kundii minj ninjing. ²⁹ Ok Gos oŧ ermbe ei piik nitmin, wu ek poŧ ek gerik poru ninjing. Ekii se ond peri eŧe, Jiisas si mani sinjing. Sik, tukpu eŧe kui tunjung. ³⁰ Ba Gos eim Jiisas tukpu eŧe er konj sim. ³¹ Wumb Galilii konu si kindik, Jerusalem eim kin ouni punjung wumb ei eim kenjing. Ekii se eim nga orung wang kin, kenjing wumb ei eim nga keningii ku. ³² Pe sin enim kin Gos ek ka ei yi nimin. 'Oŧ ei ok Gos eim Jura wumb kupenjing kanip ngumbii,' nirim. ³³ Ei pe Gos eim kingam sinim ngonum. Eim Jiisas nga er konj sim, Gos ek mer mon ok nge Sam 2 puŧum miŧ ei yi nim,

'Nim na kangii mendpit. Pe na nim arnim moŧ.'

³⁴ Eim mer tukpu eŧe er konj sim; nga tukpu eŧe orung ba miŧ mon. Gos eim ek yi nim,

'Na enim noman ka ngumbii. Ok na Deipis ngumbii nir, ei enim kapŧi pii gii ningii.'

³⁵ Sam nga puŧum ek endi yi ku nim,

'Nim kongun wu ka wii nga kulermba.'

³⁶ Sinim piimin! Deipis eim Gos nge noman eŧe kongun er moŧpu sinim wumb mulnjung konu mei eŧe tuk moŧpu erim. Ekii se koŧpu pupu eim nge kupenjing noŧ mulnjung konu eŧe purpu mani pum. ³⁷ Ba wu ei Jiisas Gos nga er konj sim wu ei purnerim. ³⁸ Engnan noŧ, enim ei dinga piingii! Sin Gos ek ka ei enim kin yi ninmin. Gos wu ei Jiisas kin enim oŧ kis ei kapŧi kil ngumba.

³⁹ Moses sinim lo kengip topu ngurum ek ei, sinim oŧ kis kil ngopu, sinim ka muŧngii ninerim mon. Ba wu ei Jiisas eim kin pii gii ninjing wumb ei kanpi oŧ kis ei kil ngopu, wumb kun ka muŧngii nirim. ⁴⁰ Enim oŧ kun ka erik muŧngii! Epi kis ei enim kin onermba; ok Gos ermbe oŧ ei piik ek dinga nitmin wumb yi nik.

⁴¹ 'Enim wumb ek, buŧ mong tung, noman kis piik, enim ei epi kis tonu omba. Pe na enim kin kongun endi end. Ek ei, wu endi enim nik ngangin pii gii ninenjing.'"

⁴² Banapas kin Pol teŧ anda punguŧ enjingit ni, wumb ek yi ninjing. "Nga kor kunum etip okuŧ, Gos ek ka ei nge nengit," wumb piimin ninjing. ⁴³ Wumb pei Gos ngii si kindik anda puk punjung. Jura wumb pei ni wumb tiŧap eipi ei, Gos ek pii gii ninjing ku. Jura wumb men tok etmin oŧ ei enjing. Pol kin Banapas punjunguŧ konu ekii se punjung. Wu taŧ ek nikiŧ ngunjunguŧ, wumb noman to dinga erangit, Gos nge noman ngopu, enim piik muŧngii.

⁴⁴ Kor kunum endi mandi erang, wumb konu orung orung wumb pei ok Gos ek piimin ni ok kuŧou tok mulnjung. ⁴⁵ Ba Jura wumb molk kenjing ni, wumb pei ok kuŧou tunjung. Tangin kin, ei nge Jura wumb popuŧ kis sik, Pol ek nim ei to mani kindmin. Pol buŧ morung ek ambilk mulnjung. ⁴⁶ Pol kin Banapas teŧ ek dinga nikiŧ yi ninjingit, "Keimi, siŧ Gos ek ei enim kin ok kanpiŧ nimbiŧ. Ba en enim Gos ek pinarik buŧ ngok. Yi nimin, sin Gos konu ka eŧe kunum kunum muŧmun. Pinaŧim ninmin ei, enim piingii. Siŧ pe Gos Owundu yi ninim,

'Etip wumb tiŕap eipi endi kin pe!' pa nim. Gos Owundu siŕ kin ek yi nim, 'Etip wumb muŕngii konu dup miŕ tiŕang erang muŕnguŕ ei nge Gos wumb pei sipi orung simba.'

⁴⁸ Wumb tiŕap eipi Gos ek ei piik, Gos Owundu kin ka piinjing. Wumb pei en enim ka piik konu eŕe pupun kunum kunum konj muŕmun. Nik, Gos ek pii gii nik mulnjung.

⁴⁹ Gos Owundu ek ei konu orung orung pei pang piinjing. ⁵⁰ Piik kin, Pol Banapas teŕ Gos ek nikiŕ, wumb ngunjunguŕ. Amb kombur ni wu owundu ni ok, Gos ek piik mulnjung. Ba Jura wumb ok, wumb tiŕap eipi kin ek nik, kunj tangin erangin wumb ok Pol kin Banapas teŕ ek ngunjung. 'Sin konu eŕe mulerngi!' nik, to tor kindnjing. ⁵¹ Wumb yi erangin kin, wu taŕ wumb keningii nikiŕ, simb su mei eŕe tami to kindambiŕ piingii. Sin oŕ kis enjpin ni piingii nikiŕ enjingiŕ. Er pendkiŕ Aikoniyam konu eŕe punjunguŕ. ⁵² Andiok konu Gos nge tiŕap eŕe tuk onjung, wumb ei Gos nge Gui Ka ek sik, ka piik mulnjung.

Wu Taŕ Aikoniyam Konu Gos Kongun Enjingiŕ

14 Aikoniyam konu wu taŕ, Pol kin Banapas kin pukuŕ. Jura men ngii eŕe nirik punjunguŕ. Pukuŕ, Gos ek ka ei nikiŕ wumb ngangiŕ. Wumb tiŕap eipi ni Jura wumb pei pii gii ninjing. ² Ba Jura wumb kombur pii gii ninenjing, wumb ei tiŕap eipi kan nengin, Gos tiŕap er kis ermin nik enjing. ³ Banapas kin Pol teŕ Aikoniyam konu eŕe kunum kinan mulkuŕ. Gos Owundu ek nikiŕ, wumb ngokuŕ mulnjunguŕ. Owundu wu taŕ paki dinga tang kin, wu taŕ jep oŕ kanim kanim enjingiŕ. Jep oŕ erangiŕ, Gos wu taŕ epi noman ka ngum. Ngang kin, wumb kanik Gos ek ei keimi, ni piinjing. ⁴ Wumb konu owundu eŕe mulnjung wumb ei, sikind eipi puk, wumb kombur puk Jura wumb ek ninjing miŕ ei piinjing. Wumb kombur puk, Gos nge kongun wu taŕ Gos ek sinjingiŕ konu eŕe puk piinjing.

⁵ Ekii se wumb tiŕap eipi kin Jura wumb kin wu noman pim wumb ok, "Pol kin Banapas tep tumun," nik onjung. Wumb ombu ok, kom ku sik, "Wu taŕ to kundmun," ninjing. ⁶ Wumb ek yi nengin piikiŕ, tungu pukuŕ konu kembis Lisra kin Derpii taŕ sim, konu owundu Laikoniya konu orung orung mandi sim. ⁷ Pe wu taŕ konu eŕe molkuŕ, Gos ek ka ei nikiŕ wumb ngokuŕ mulnjunguŕ.

Lisra Konu Eŕe Wu Taŕ Kongun Er Mulnjunguŕ

⁸ Lisra konu eŕe wu endi muŕum wu ei, simb taŕ ouni kis muŕang, andŕam endmba pinerim. Ok mam kirim tuk multum, eim yi er peng tor orum. Wu ei andŕam endmba pinerim. ⁹ Wu ei Pol ek nim miŕ dinga kanpi muŕum. Pe Pol wu ei dinga kenim ni wu ei pii gii pim, ei eim simb ka ermba, ni piim. ¹⁰ Pol ek dinga nipi yi nim, "Nim angkin simb kun kamb!" neng, wu ni sikir angpi pum. ¹¹ Wumb pei Pol erim oŕ ei kanik, en enim Laikoniya konu ek ei dinga ninjing. "Owundu wumb miŕ okuŕ, sinim konu okuŕ," ninjing. ¹² Banapas wumb

eim embe 'Sus' ninjing. Pol ek niŕim wu nik, wumb Pol embe 'Ermes' ninjing. ¹³ Sus ngii owundu ei konu owundu eŕe torung eŕe engim. Sus ngii owundu eŕe kuŕmaŕ kaŕitim wu ei, kung kou peŕe kombur tuk tu wum. Pe plawa kuk wulu kindnjing ei, sipi konu owundu eŕe mandi om. Eim kin wumb kin kuŕmaŕ kaŕpin wu taŕ ngumun nik onjung. ¹⁴ Gos nge ek se andiŕmbiŕ wu taŕ, Banapas kin Pol teŕ ek ei piikiŕ oŕ ei nge er mulnjung. Wu taŕ kis piikiŕ eŕ eŕip konduk to kis enjingiŕ. Erkiŕ, sikir pukuŕ, wumb punjung konu eŕe pukuŕ wii tunjunguŕ. "Nimbiŕ erang, enim oŕ ei enim? Siŕ wu sinim ngenj ende. Siŕ Gos ek ka ei nipiŕ enim ngambiŕ oŕ yi nge si kindik Gos ek ka piik molk Gos konu ka eŕe punjii. Nipiŕ kongun er onmbuŕ. ¹⁶ Keimi, ok wumb oŕ kis er endnjing ei, Gos eim kan wiik tum. ¹⁷ Ba ei koi enerim; wumb kinerngii ni enerim mon. Gos epi pei kanim kanim eririm. Sinim kaninmin, eim epi konu moŕpu, sinim kin konu kumb ngopu, sinim erang, epi pei ka tonu onum. Gos sinim kuni ka ngang, sinim noman ka seng, ka piimin." ¹⁸ Wu taŕ ek dinga yi nikiŕ, pe wumb eŕ eŕip kin kuŕmaŕ keŕngii eŕmin wu ei mon nikiŕ enjingiŕ.

Wumb Pol Kom Ku Tunjung

¹⁹ Andiok konu kin Aikoniyam konu Jura wumb kombur ok, wumb mulnjung konu kunj tangin, wumb ku sik Pol to kundnjung. To konduk, nga ngundundii sik, konu owundu eŕe tor sipnjing. Sipik, yi piinjing, kuŕum ni piinjing. ²⁰ Pe Gos nge tiŕap ok orung muŕangin kin, Pol angpi konu owundu eŕe tuk pum. Kupiiring Pol kin Banapas teŕ Derpii konu eŕe punjunguŕ.

²¹ Wu taŕ Gos nge ek ka, ei nengiŕ wumb pei tuk ok Gos nge kongun wumb mulnjung. Ekii se wu taŕ Lisra konu ni Aikoniyam konu ni Andiok konu eŕe orung punjunguŕ. ²² Pukuŕ, Gos nge tiŕap eŕe mulnjung wumb ei, Gos ek nikiŕ, wumb ngangiŕ wumb Gos ek pii gii nik muŕngii nikiŕ ek dinga ninjingiŕ. Enim pii gii nik muŕngii. "Sinim Gos tep er moŕum konu tuk bin ei, ok sinim epi embin tui endi sinim kin omba ei ko wupun andpin bin." ²³ Gos nge tiŕap mulnjung wumb ei, wu taŕ pukuŕ tep wumb muŕngii nge to tonu kind mundunjunguŕ. Pe wu taŕ kuni nunarkiŕ, prei erkiŕ Gos ngunjunguŕ, wumb Gos kin pii gii nik mulnjung wumb pei, Gos owundu angŕi eŕe kindinjingiŕ.

Andiok Konu Kin Siriya Konu Eŕe Wu Taŕ Orung Punjunguŕ

²⁴ Ekii se wu taŕ andkiŕ pukuŕ Pisiriya konu tor pukuŕ, Pampiliya konu eŕe tuk punjunguŕ. ²⁵ Wu taŕ pukuŕ mani Perka konu Gos ek ka ninjingiŕ. Nikiŕ, ekii se pukuŕ Aseliya konu punjunguŕ. ²⁶ Aseliya konu pukuŕ, noŕ sip eŕe pukuŕ, Andiok konu tuk punjunguŕ. Ok konu eŕe, Gos nge tiŕap mulnjung wumb ei, wu taŕ Gos angŕi eŕe tuk kindnjing. Kindangin, Gos wu taŕ paki tumba nik ninjing. Wu taŕ pukuŕ Gos kongun er pendkiŕ, nga konu eŕe orung onjunguŕ.

²⁷ Andiok konu tor oku, Gos tiŕap ei nengiŕ kuŕou tunjung, eŕ eŕip Gos kongun er pangiŕ, Gos paki top erim ek yi ninjingiŕ. Gos wumb tiŕap eipi noman aki tang, wumb ei Gos ek piik pii gii ninjing. ²⁸ Wu taŕ Gos tiŕap wumb eŕe tuk onjung wumb kin kunum kinan mulnjunguŕ.

Gos Nge Tiŕap Eŕe Mulnjung Wumb Kuŕou Owundu Jerusalem Konu Tunjung

15 Jura konu wumb kombur mani ok Gos nge tiŕap eŕe mulnjung, wumb kanik kengip ek yi ninjing. "Enim Moses lo ek piinarik, ngenj kopsik enenjing kin, Gos enim sipi orung sinermba," ninjing. ² Wumb ei ok yi nengin, Pol kin Banapas teŕ, wumb ei kin ek popuŕ kis sikiŕ. Wumb ei kin wu taŕ kin ek opu er ninjing. Pe Gos nge tiŕap eŕe mulnjung, wumb ek nik, Pol kin Banapas teŕ kin wu kombur kin kindangin, Jerusalem konu tonu puk, Gos ek se andik kongun eŕmin wumb kin, wumb noman pim wumb kin, ek ei nik, ka erngii ni punjung.

³ Gos nge tiŕap wumb, wu ombu kindangin puk, en enim Piniisa konu kin Sameriya konu tuk eŕe puk. Gos nge wumb konu taŕ eŕe mulnjung, wumb ei kanik, ek yi nik. Gos wumb tiŕap eipi erang, noman tuk aki tok, Gos eim ek piimin nik, Gos nge tiŕap wumb noman ka piik wumb ek ei nik ngunjung. ⁴ Jerusalem konu tor pangin, Gos nge tiŕap wumb pei ni Jiisas nge kongun wumb ni, wumb peng pim wumb kin ek tengnjung. Pe Pol kin Banapas teŕ Gos paki tum miŕ nikiŕ ngunjunguŕ. ⁵ Lo ek piŕmin wumb wumb ei, ok yi ninjing. "Eŕip wumb nengiŕ, ngenj kopsik, Moses lo ek paŕiŕim miŕ yi erngii."

⁶ Yi nengin, Jiisas ek se andiŕmin wumb nin, wumb noman pim wumb, ek ei nik kun erngii nge enjing. ⁷ Ek pei nik poru nengin, Piisa angpi ek nipi yi nim. "Engnan noŕ, enim piinmin ok Gos sinim kongun mok topu, na kongun Gos ek ka ei wumb tiŕap eipi kin pup ek nip ngamb, wumb pii gii ningii kongun ei Gos na ngum. ⁸ Gos eim wumb pei noman tuk kaninim, ei eim sinim andan topu ngonum. Ei Gos eim ka kanpi sinim andan tum. Gos sinim eim Gui Ka ngum miŕ yi wumb ngonum. ⁹ Gos sinim kin oŕ eipi erpi, wumb tiŕap eipi kin oŕ erpi yi enanim, mon! Wumb Gos kin pii gii nengin kin, Gos wumb erang ka moŕmun. ¹⁰ Enim nimbŕ erang Gos nimba miŕ piimin nik enmin? Enim oŕ embin tui ei Gos tiŕap eŕe nimbŕ erang oŕ embin tui ngonmun? Ok sinim kupenjpin noŕ oŕ embin tui ei nge ko wunerik, oŕ ei nge akip sinim ko wunermin ku. Sinim pei kapŕi enanim. ¹¹ Sinim pii gii nimin, Jiisas Owundu noman ka ngopu, Gos sinim sipi orung simba yi miŕ ku, wumb ombu orung sinim."

¹² Piisa ek yi nim, "Sinim kuŕou tunjpun, ek peng endi pinaŕim." Kom sek muŕangin, Banapas kin Pol teŕ ek nengiŕ piinjing. Pe Pol kin Banapas teŕ ek yi ninjingiŕ, "Wumb tiŕap eipi mulnjung konu, Gos siŕ paki tang siŕ jep oŕ eŕe enjpiŕ." ¹³ Wu taŕ ek ni poru nengiŕ, Jeims ek yi nim, "Engnan noŕ, enim na ek nimbii end, kom se piyei!" ¹⁴ Saimon ek yi nim, "Kumna Gos wumb tiŕap eipi

kin om. Opu, eim nge wumb tuk seng kin ok mulnjung." ¹⁵ Gos nge ek piik niŕmin wumb ek ei ende miŕ ek yi miŕ pulnjung. Ek ei nge Deipis nge tiŕap wumb, ok ninjing. ¹⁶ Owundu yi nim,

"Ekiŕ se na orung ombii, Deipis ngii mani pum ngii ei nga tekmbii. Eim ngii konu eŕe muŕum epi, kis muŕum ei nga konj ermbii. ¹⁷ Wumb eipi Gos nam Owundu ni kurngii. Ei wumb pei, wumb tiŕap eipi nam sip mundunj wumb." ¹⁸ Kumb ok Gos Owundu eim, ek nipi tor kindpi," yi nim.

¹⁹ "Sinim piinmin, kumb ok ek ei pepi opu pe yi ku paŕim. Konu owundu kembis pei orung orung salim konu ei kor kunum Moses lo ek ei ger piik minj moŕmun." Jeims ek nga yi nim, "Nimbŕ erang na noman eŕe yi paŕim. Wumb tiŕap eipi noman ak tok Gos ek ekiŕ sinjing. Ei sinim noman embin piingii ek ninermin. Sinim pipe topun yi nimin, 'Kuni epi gos kend nik kuingii epi ei nunerngii. Amb wam muŕang nguduk enmin oŕ ei si kindik. Kung min epi nipe endi kan kulk pindangin kuŕang, nungii ei nunerngii. Kung min epi nipe miyem ei nunerngii ku.'"

Wumb Tiŕap Eipi Gos Nge Tiŕap Eŕe Tuk Ok Gos Ek Piik Mulnjung Konu Pipe Pol Kindnjung

²² Yi nik kun erik, Jiisas ek se andiŕmin wumb kin, wu owundu ni Gos tiŕap eŕe mulnjung wumb pei, kuŕou tok yi nik. Wu taŕ kindangin wumb tiŕap eipi, Gos nge tiŕap eŕe tuk ok mulnjung konu punguŕ nik. Andiok konu Pol kin Banapas teŕ kin kindangin punjunguŕ. Pe Juras ei embe endi Basapas, kin Sailas kin kindnjung. Wu taŕ pukuŕ, Gos nge tiŕap wumb mulnjung konu eŕe kumna punjunguŕ. Pukuŕ, tep er mulnjunguŕ. ²³ Pipe endi kindik yi ninjing, "Sin Jiisas nge ek se andiŕmin wumb kin men ngii kongun wumb ombu sin enim enginjpin noŕ moŕmun. Sin pipe ei poŕpun, enim tuk wumb tiŕap eipi tonu ok, Andiok konu ni Siriya ni Silisiya konu eŕe moŕmun. ²⁴ Sin ek ei piinjpin, sin wu kombur ok ek kanim kanim nik enim noman to wulu miŕ kindngii, enjing. Wumb ombu ok enim noman tuk to kis enmin ei, sin yi erei ninenjpin mon. ²⁵ Sin noman ende sepin ek ka piipin, Gos ek se andiŕmin wu kindmin. Wu taŕ Banapas kin Pol teŕ sin noman ngoŕmun wu taŕ enim kin kindinmin. ²⁶ Wu taŕ eŕ eŕip ngenj eŕe piinarkiŕ, Jiisas Kraŕs Owundu kongun eŕe embe ambŕ tonu kind punjunguŕ. ²⁷ Sin Juras kin Sailas teŕ kindinmin. Wu taŕ ek sikiŕ tu wunmbuŕ, ek ei nengiŕ enim piingii. ²⁸ Gos nge Gui Ka ei sin kin muŕang, sin ek ei ninmin. Sin ek eipi endi nipin, enim ngunermin. Enim piinmin, ek ei minj piik muŕei! ²⁹ 'Enim kung ni epi eipi endi gos kend nik kuingii epi ei nunerei! Pe kung miyem ni kung kan kulk pindangin kuŕmba ei nunerei! yi ninjing. 'Wu eipi embinjing ei ningiŕ enarik, en enim ka muŕngii. Pe enim ek ninmin ei piik ka mulnjung kin kapŕi ermba, enim ka muŕeiyo.'"

³⁰ Gos nge tiŕap wumb, ek se andiŕmin wu ombu kindangin, Andiok konu eŕe punjung. Puk, Gos nge tiŕap wumb mulnjung konu tuk sik pipe ei wumb ngunjung. ³¹ Konu eŕe Gos nge tiŕap wumb pipe ei ger kanik piin-

jing; pipe ei gerik ka piinjing. ³² Juras kin Sailas wu tał et etip Gos ekii se ermbe oł ei piikił, wumb kankił ek ni dinga enjingił. ³³ Wu tał Andiok konu ete kopur kinan mulnjunguł. Pe Gos nge tiłap wumb noman ende sek, ka piik, wu tał nga orung kindangin punjnguł. Et etip kindangin onjnguł, wumb mulnjung konu orung punjnguł. ³⁴ Ba Sailas eim punarpi, Andiok konu ete mułum.

³⁵ Pol kin Banapas teł Andiok konu ete enj mulnjunguł. Pe wu tał wumb eipi kin andkił, Gos ek nikił wumb ngokuł enjingił.

Pol Kin Banapas Teł Eipi Eipi Punjnguł

³⁶ Ekii se kunum kopur o pang, Pol Banapas kanpi yi nim, "Siłip orung pupuł, enginjpił noł konu owundu orung mołmun konu ete pupuł kenmbił. Ok siłip Gos ek nipił wumb ngunjuł wumb, akip pupuł kenmbił ni wumb ka mołmun min kis mołmun, ei pupuł kenmbił." ³⁷ Banapas, Jon kin et etip kin tep to bin ni piim. Jon embe endi Mak. ³⁸ Ba Pol ek yi nim, "Wu ei ok siłip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Siłip kin kongun ete punerim. Pe eim siłip kin ouni punermba mon!" ³⁹ Pe wu tał ek opu er ninjingił. Banapas kin Pol teł noman ende punerim. Punerang kin, wu tał konu eipi eipi punjnguł. Banapas eim Mak ni sipim. Pukuł, noł kanu endi ete tonu pukuł Saipris konu ete punjnguł. ⁴⁰ Sailas Pol kin punjnguł. Pe Gos nge tiłap wumb mulnjung konu yi ninjing, "Gos noman ka peng, etip kin tep er mułang punguł," ninjing. ⁴¹ Pol Sailas kin pukuł Siriya, Silisiya konu ete tor pukuł, Pol Gos ek dinga nipi Gos tiłap mulnjung wumb ngum.

Timosii Pol Kin Sailas Kin Tep To Punjnguł

16 Pe pupu Derpii kin Lisra konu ete tor pum ku. Konu ete wu endi mułum, wu ei embe Timosii. Wu ei Gos nge tiłap ete tuk pupu Gos ek piipi mułum. Wu ei mam Jura amb, Gos ek piłim. Arim Griik wu. ² Gos tiłap wumb Lisra konu kin Aikoniyam konu wumb molk, eim etim oł ei ka nik tor kindnjing. Yi ninjing, "Timosii ei wu ka," ninjing. ³ Pol Timosii kin tep to bił ni piim; pe Pol Timosii sipipi ngenj kopsim. Pol yi ni piim, Jura wumb konu orung ete mołmun nipi yi erim. Nimbił erang Jura wumb oł ei erim, wumb pei piinjing, Timosii arim Griik wu. ⁴ Pe andik puk konu owundu ete andik punjung. Ek ei ok Jiisas nge ek se andiłmin wumb ni wumb peng pim wumb, kułou tok ek yi ninjing. Ek ei nik Gos tiłap mulnjung wumb, Jerusalem konu ei ngok yi ninjing, "Enim ek ei minj piik ekii singii," ninjing. ⁵ Yi nengin kin, wumb Gos tiłap wumb pei kin pii gii dinga nik mulnjung. Gos nge tiłap ete tuk onjung wumb pei.

Pol Maseroniya Wu Endi Kenim

⁶ Andik konu puk Prisiya konu kin Galasiya konu tuk ete and punjung. Gos nge Gui Ka ek neng kin, "Gos ek ete Eisiya konu ete ninenei!" nim. ⁷ Puk, Misiya konu ete puk, nga Bisiniya konu ete bin ni piik punjung. Ba Jiisas

nge Gui Ka andłam ete puneningii mon nim. ⁸ Pe puk Misiya konu tonu ete si kindik Trowas konu tor punjung. ⁹ Epinding Pol pepi or kumb mił er kenim ni Masironiya wu endi mołpu ek dinga yi nim. "Pol, nim ya Maseroniya konu ete okun sin paki tunjii." ¹⁰ Pol or kumb er kanpi ek yi nim, "Sinim Maseroniya konu bin," nim. "Gos sinim wii tonum. Sinim pupun, Gos ek ka ei nipi wumb konu ete wumb ngumun."

Liriya Konu Gos Tiłap Ete Tuk Om

¹¹ Na Luk mon ete puls, enim na kin tep to punjung. Yi erang kin, noł sip endi tonu puk, Samoreis konu ete tor punjung. Nga kunum endi puk Niyapolis konu tor punjung. ¹² Pe sin konu ete si kindpin, pupun Pilipai konu ete tor punjung. Pe konu endi ok Rom wumb mulk konu ete, konu owundu embe Maseroniya ete kunum kopur aninga mulnjpun. ¹³ Pe kor kunum, sin konu owundu andłam ete tor punjpun. Pupun, noł endi pim konu ete punjpun. Noł owundu ete, konu ka seng, prei ermin ni piinjpin. Pe noł wer ete amb kombur mulnjung, amb ombu sin kin tep to ek tang mulnjpun. ¹⁴ Amb endi embe Liriya, amb ei ek ninjpin, Gos ek ei piim. Eim Gos embe ambił tonu kindim; amb ei konu Taiyasaira konu owundu ete amb. Amb ei eim alap ku owundu pułum ei, kongun erpi ku owundu siłim. Amb ei Gos paki tang piim, amb ei Pol ek nim mił kom sipi piim. ¹⁵ Amb ei ni wumb eim ngii ende wumb pei noł pinjing. Amb ei noł pepi, sin kanpi ek yi nim. "Enim na Gos kin pii gii dinga nind ni piinjing, na ngii konu ongii," pa nim. Eim ek dinga nipi yi neng kin, sin eim ek piipin punjpun.

Pol Kin Sailas Teł Pilipai Konu Kan Ngii Pinjingił

¹⁶ Kunum endi sin prei etmin konu ete punjpun. Pe wii kongun ambił endi sin andłam ete om kan sinjpin. Ambił gui kis pałim, ambił ei epi ekii se omba oł ei piipi niłim. Yi erang kin, wu amb ei tep etmin wumb ei ku pei siłmin. ¹⁷ Ambił ei sin kin andpi mułum. Mołpu, wii topu ek dinga nipi yi nim, "Wu ombu Gos kongun mendpił enmin. Gos owundu ek ei nik, sinim Gos kin orung simba nge onmun." ¹⁸ Kunum kunum ambił ei ek yi minj nipi endang, Pol eim piipi ten enim. Pe ek dinga nipi yi nim, "Gui kis, nim ambił ei si kindkin pui! Jiisas Krais nge embe dinga ete, na ek nind." Yi neng kin, gui kis ni ambił sikir si kindpi am pum. ¹⁹ Ambił tep etmin wumb ombu ku sik etmin, oł ei am pang kanik Pol kin Sailas teł ambił gii nik. Sipik, wu num kombur mulnjung konu kułou tu wunjung. ²⁰ Wu tał sipik, kos piłmin Rom wumb mułum konu yi ninjing, "Wu tał Jura konu ete wu, sinim wumb noman er kis ermbił," ninjing. ²¹ "Pe wu tał sinim Rom wumb mon, ei piipin sinim etmin oł ei piinarkin enmbił," pa ninjing. ²² Wumb wu tał kin ek ngok nengin, kos piłmin wumb enim ek yi ninjing, "Wu tał konduk gulk kindik kepii tei!" ninjing. ²³ Pe wu tał kepii tok tok sipnjing. Sipik, kan ngii ete kindnjing. Wumb puk, kan ngii tep etmin wu kanik ninjing, "Nim wu tał tep dinga er mułei!" ninjing. ²⁴ Kan

ngii ete tep elim wu, ek ei piipi wu taŕ sipi kan ngii tukrung ete pendim. Pe wu taŕ simb eipi eipi sipi ond tundii ete tuk kind to gii ni to pendim.

²⁵ Pol kin Sailas teŕ mulnjunguŕ, epin tuk mii memb prei erkiŕ Gos kin golang nikiŕ enjingiŕ. Kan ngii wumb kombur wu taŕ ninjingiŕ ei piik mulnjung. ²⁶ Pe sikir konu kopu miŕ owundu endi tum. Topu, kan ngii ondu tumunj, ond ei to tor kindim. Pe kan ngii ondu aki topu wii sim. Seng kin, kan sen wumb kan wumb to pendnjing, kan sen ni wii pilngan topu sim. ²⁷ Kan ngii tep wu ei kenim ni kan ngii ondu ombu pei ak topu wii sim. Kanpi, yi ni piim, "Kan wumb pei tor punjung," ni piipi eim tui kepil sipi, eim to kundmbii ni erim. ²⁸ Ba Pol kanpi wii dinga topu yi nim, "Nim yi enerii! Sin kan wumb pei ya moŕmun," pa nim. ²⁹ Kan ngii tep elim wu ei wii topu, tiŕang er nipi sikir nirik om. Wu ei eim mund mong kulpu, Pol kin Sailas teŕ mulnjunguŕ konu simb ete mani pupu muŕum. ³⁰ Tep wu ni wu taŕ sipi anda sipi yi nim, "Eŕip wu owundu, na nimbil oŕ eramb Gos nga na sipi orung sipi paki tumba?" ³¹ Pe Pol kin Sailas teŕ yi ninjingiŕ, "Nim Jiisas Owundu pii gii nin kin Gos nim sipi orung seng, eim kin mulnjii. Nim amb kangil ni yi ku muŕngii." ³² Pe Pol kin Sailas teŕ Gos ek ka nikiŕ, wu ei ngii ende pinjing wumb, Gos ek nikiŕ ngunjunguŕ. ³³ Pe kunum ete mendpiŕ, kan ngii tep elim wu ni wu taŕ sipipi kepil mundunjuŕ konu noŕ kindpi er ka erim. Erpi, kingam ambitam noŕ, Gos ek piik noŕ pek enjing. ³⁴ Wu ni wu taŕ sipipi, eim ngii konu sipipi kuni ngopu yi erim. Eim ka ka piipi, eim ngii ende wumb Gos kin pii gii nik kulnjung.

³⁵ Ekii se tingang, kos piitmin Rom wumb tep wumb kombur kindangin onjung. Ok yi ninjing, "Wu taŕ kan ngii si kindan pangil," pa ninjing. ³⁶ Pe kan ngii tep moŕum wu ei ek ei piipi Pol nimba nge om. Opu yi nim, "Kos piitmin Rom wumb ninmin, 'Eŕip peŕ!' ninjing," pa nim. Yi nim, "Eŕip noman ka seng peŕ," nim. ³⁷ Ba Pol ek nipi tep wu ombu ngum, "Siŕ Rom wu, ba kos piitmin Rom wu ombu siŕ kin kos pii kun enanmin. Mon! Siŕ wumb kumb ningil ete kepil tok yi enjing. Tok kin sipik, kan ngii ete kindnjing. Pe akip siŕ kos piik ka enarik, koi erik siŕ kindngii enmin min? Mon mendpiŕ! En enim ok siŕ sik tor sipngii." ³⁸ Pe kan wumb tep etmin wumb puk, kos piitmin Rom wumb mulnjung konu puk ninjing. Kos piitmin Rom wumb, wu taŕ ek ei piik mond mong kulnjung. Nimbil erang wu taŕ ei Rom wu ku. ³⁹ Pe puk kaimb sik, wu taŕ sik tor tu wunjung. Ok wu taŕ kanik yi ninjing, "Eŕip ya konu ete mulerngil, tor pukuŕ peŕ!" ninjing. ⁴⁰ Yi nengin kin, wu taŕ ngii si kindkiŕ kin, tor pukuŕ Liriya ngii konu punjunguŕ. Pukuŕ kin, Gos tiŕap wumb mulnjung kankil, Gos ek nik ngangil wumb piyangin kin, konu owundu bil ni punjunguŕ.

Teslonaika Wumb Pol Kin Sailas Tumun Ninjing

17 Pol kin Sailas teŕ andkiŕ pukuŕ, Ampipolis konu tor punjunguŕ. Konu ete si kindkiŕ pukuŕ, Apoloniya konu ete tor punjunguŕ. Konu ete nga si kindkiŕ, pukuŕ Teslonaika konu tor punjunguŕ. Jura wumb

men ngii konu ete engim. ² Pol eim ok elim oŕ ei nga erim. Pol pupu wumb men ngii ete nirik pum. Kor kunum tekliki ete enj moŕpu kin, Gos ek ei andan topu wumb ngopu muŕum. ³ Gos nge ek puŕe nipi wumb ngopu muŕum. Gos nge Kraiŕ wu endi mundum wu ei kindang om ek ei, nipi ngum ku. ⁴ Pe wumb kombur Pol kin Sailas teŕ, ek piik pii gii ninjing. Griik wumb kombur Gos ek ei piik etmin ku. Pe wumb tiŕap owundu wu taŕ ek piik ekii siŕmin ku. Pe wu num embilenjing ombu yi ku wu taŕ ek piinjing ku.

⁵ Ba Jura wumb wu taŕ kin kis piinjing. Yi erangin kin, wumb epi sinerim wumb ok, wumb mulnjung konu ete tuk molk punjung. Wumb ombu konu ete tuk puk, epi kis er mundnjung. Wumb ok Jeison ngii konu si pok erik, wu taŕ si tor sipipin wumb ngumun nik sipnjing. ⁶ Ba Pol kin Sailas teŕ sinenjing. Sinarik kin, Jeison kin Gos nge tiŕap mulnjung wumb ambil gii ni sipnjing. Sipik, gapman muŕum konu ete sipnjing. Sipik, gapman wu kanik yi ninjing, "Wumb ombu konu orung orung pei oŕ kis enmin," pa ninjing. "Wumb ombu pe ya moŕmun ei," pa ninjing. ⁷ "Pe Jeison wumb ombu sipi eim ngii konu sipim. Wumb pei en enim wu king owundu ek niŕim, ek ei piinaŕmin. King endi moŕum ei, eim embe Jiisas. Wumb en enim yi niŕmin," pa ninjing. ⁸ Wumb konu ete wumb ni gapman wumb ek ei piik noman embin kulnjung. ⁹ Yi piik, Jeison ku sik, eim kin wumb epi kombur ku sinjing ku. Sik poru ni kindangin kin punjung.

Pol Kin Sailas Teŕ Beriya Konu Kongun Enjingil

¹⁰ Kunum ete epinding, Gos nge tiŕap wumb Pol kin Sailas teŕ Beriya konu ete kindnjing. Pol kin Sailas tep pukuŕ Beriya konu ete tor punjunguŕ. Pukuŕ kin, Jura wumb men ngii engim konu nirik punjunguŕ. ¹¹ Jura wumb Derpii konu mulnjung ei, Gos ek kunum kunum piik mulnjung. Ba Teslonaika konu Jura wumb mulnjung ei, Gos ek kopur piik kun erik mulnjung. Wumb ombu Gos ek piik ka piik mulnjung. Kunum kunum Gos ek gerik kanik, wu taŕ ei keimi ninmbil min, ni ger piik minj mulnjung. ¹² Wumb pei pii gii ninjing. Griik wumb num pei pii gii ninjing ku. Wu amb pei pii gii ninjing. ¹³ Ekii se Jura wumb kombur Teslonaika konu piinjing, ni Pol Beriya konu opu Gos ek ka nipi wumb ngopu moŕum ninjing. Yi nengin piik, konu ete punjung. Puk kin, wumb konu ete wumb noman to wulu kindik ek kend tok ngok enjing. ¹⁴ Yi erangin kin, wumb Gos tiŕap wumb molk, Pol mani ep noŕ wer ete kindangin pum. Ba Sailas kin Timosii teŕ Beriya konu mulnjunguŕ. ¹⁵ Wumb Pol sipik andŕam ete tu wunjung wumb ombu Pol sipik Asenj konu sipnjing. Sipi kindik kin, orung omun ni erangin kin, Pol ek nipi kindim. Ek nipi kindpi Sailas kin Timosii kin, 'Eŕip sikir weŕ!' nim.

Asenj Konu Pol Ek Ni Tor Kindim

¹⁶ Pol Asenj konu wu taŕ onguŕ nipi kui er muŕpu kin, kenim ni konu ete wumb ek kend gos mendpiŕ konu ete piki topu muŕum. Muŕangin kin, eim noman embin

to piim. ¹⁷ Wumb yi nge mu'angin kanpi pupu Jura wumb men ngii e'fe pupu, wumb Gos ek ni'min wumb kin ek nipi mu'tum. Kunum kunum pupu wumb ku'ou tangin konu andpi, men ngii konu wumb kanpi nipi yi erim. ¹⁸ Pe wumb ek mon wumb Epikuriyan wumb kin Soik wumb kin ek orung eim kin ek ngok ninjing. Wumb kombur molk yi ninjing, "Wu ei ek owu' owu' nipi endim, wu ei nimbi' erang ek ei ninim ninjing?" Pe wumb kopur molk yi ninjing, "Eim gos konu eipi endi mu'ang nipi onum," ninjing. Pol eim Jiisas nge ek ka nipi, Jiisas konj angpi nga orung pum, ek ei nipi wumb ngum. ¹⁹ Pe wumb Pol sik sipik, Ariyopakas konu kaunsil mu'tum konu sipnjing. "Wu ei ek konj endi nim, ek ei neng sin piimin," ninjing. ²⁰ "Sin nim ek ei piimin. Ei ek eipi mi' endi pa'lim. Ek ei pu'te er pa'lim mi' ei sin piimin," ninjing. ²¹ Asenj konu wumb kin konu eipi wumb ok Asenj konu e'fe mu'tum wumb ei, o' eipi endi ena'min mon. Ba ek konj ningii min, ek po't konj minj piik nik e'min.

²² Yi nengin kin, Pol Ariyopakas konu kaunsil mu'tum konu tuk mo'tpu ek yi nim. "Enim Asenj wumb, na enim kand ei Griik enim men ngii e'fe puk o' e'min o' ei dinga peng e'min pa'lim. ²³ Ok na enim konu ombu andip, Griik enim men ngii ek nik enmin ei kanip endinj. Enim ku'tma't ke'ngii konu endi er ka er sek mon yi pu'tmun. Ku mon endi polk pendik yi ni'min. 'Gos endi sin pii po't tunanmin. Ba wii embe sipin ku'tma't ka'tmin ninjing. Ok enim gos kinarik wii noman je piik yi e'min. ²⁴ Akip na Gos epi pei eririm. Epi mei e'fe epi kanim kanim eririm. Gos ei Gos Owundu ei, epin ni mani mei konu pei tep er mo'tum. Pe Gos eim wumb angit kin, Gos ngii tekinmin ei nirik mula'tim. ²⁵ Gos eim epi sinerang wumb endi epi sipi Gos nguna'tim mon. Gos eim mendpi't, eim epi kanim kanim er pendpi, sinim wumb tep erpi, noman konj ngopu mu'ang kin, sinim o' yi er mo'tmun. ²⁶ Wumb kupenjpın endeim mendpi't nge e'fe, opu opu pe sinim wumb pei mo'tmun. Wumb erang konu orung orung pei mo'tmun; Gos eim wumb kunum e'fe ei konu mu'ngii nipi er sirim. ²⁷ Wumb kuruk ok kan singii, Gos nipi piim. Wumb endi Gos kan simbi' nipi piimba, wu ei piipi er mo'tpu kaninim. Gos konu turii mola'tim; ya sinim wumb pei endeim endeim ni tep er mo'tum," pa nim. ²⁸ "Gos eim kin sinim noman konj ngo'tum. Ngang kin, sinim andpin mo'tpun enmin.' Ei yi mi' ku enim nga wumb noman piit'min wumb kombur ei yi mi' polk pendnjing. ²⁹ 'Sinim Gos kingam no't mo'tmun.' Yi mi' Gos kingam no't mo'tamin kin, pe sinim noman yi piin-ermin, Gos wu angit e'fe ku ni ond ni endi er kindang, Gos mi' endi mo'tum ni piin-ermin, mon! ³⁰ Ok wumb pii po't tunarik mulnjung kunum ei, Gos eim wumb epi pei yi erangin ei, ek ninanim. Ba pe Gos wumb pei kanip nip, konu orung orung wumb noman ak tok nam kin wei!" pa ninim. ³¹ "Gos eim kunum endi nipi mondpu, kunum e'fe wumb o' kis min ka enmin ei kanip, kun er mu'tmbii," pa nim. "Gos eim wu endi Jiisas to tonu kindim, wu ei gupu ek nimba, ek ei piimin. Wu ei eim tukpu si kindpi, tonu opu konj mo'tum. Mu'ang kin, yi

mi' Gos wumb pei andan topu, eim ek ni'im ei keimi ni'im."

³² Piik tukpu e'fe pepi nga konj angpi tonu omba ninim, ek ei wumb kombur yi ninjing, "Nim ek ei nga nen piimin," ninjing. ³³ Yi nengin kin, Pol wumb ombu si kindpi pum. ³⁴ Ba wumb kombur Pol nim ek pii gii ninjing. Wu endi embe Daiyonisiyas, eim Ariyopakas konu e'fe, kaunsil wu endi, amb endi embe Damaris. Pe wumb eipi pii gii ninjing ku.

Pol Korin Konu Kongun Erim

18 Ekii se Pol Asenj konu si kindpi, Korin konu pum. ² Pol pupu Jura wu endi kan sim wu ei, embe Akuila. Eim ngii konu embe Ponsus. Eim ambim embe Pisila. Pe Esalii mei owundu molku' onjngu't. Nimbi' erang, King Klurias Jura wumb pei kanpi nim, "Enim Jura wumb Rom konu owundu si kindik pungii," pa nim. Pe Pol wu amb ta't mulnjungu't konu pum. ³ Eim kin wu amb ta't kongun ende e'min. Pol eim wu amb ta't kin mu'tum. Molk kin, kongun er mulnjung. Molk kin, alap ngii ei nge kongun er mulnjung. ⁴ Kor kunum kunum Pol eim Jura wumb men ngii e'fe pupu ek nipi tep to mu'tum. Pol Gos ek ka ei dinga nemb, Jura wumb kin Griik wumb Gos kin pii gii peng mu'ngii ni piim.

⁵ Ba kunum ekii se, Sailas kin Timosii te't Maseroniya konu si kindki't mani punjngu't. Kunum e'fe Pol Gos ek ei kunum kunum wumb kanpi nipi minj endim. Jura wumb kanpi ek dinga nipi yi nim, "Jiisas ei Kra'is mendpi't, Gos wu endi kindang om," pa nim. ⁶ Ba Pol nim ek ei piinarik, Pol bu't morung ek embilnjing. Yi nengin kin, Pol eim konduk e'fe ku'tman mu'tum ei, sik sik topu kindim. Pol ek yi nim, "En enim o' kis erik mulnjung kin, en enim dup konu e'fe pungii. Na ek endi pina'tim. Akip na pup wumb ti'ap eipi endi kin bii," pa nim. ⁷ Pol men ngii ei si kindpi, wu endi ngii konu pum. Wu ei embe Taisas. Wu ei eim Gos kin pii gii peng mo'tum wu. Eim Jura wumb men ngii engim konu eim ngii konu mandi engim. ⁸ Jura wumb men ngii tep er mo'tum wu ei, embe Krispas. Wu ei eim ambim kingam no't pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. Pe Korin wumb pei Pol ek nim ek ei piik, ekii sik, pii gii nik, no't pek enjing.

⁹ Kunum endi emii peng kin, Pol or kumb mi' er kenim ni Gos Owundu ek yi nim, "Nim mund mong kulerii! Gos ek ni tor kindnjii; nim gupu mum tunerii mon!" nim. ¹⁰ "Na Gos nim kin mo't, wumb endi nim topu en-ermba mon! Nam wumb konu e'fe tuk pei mo'tmun," pa nim. ¹¹ Pol Korin konu e'fe mo'tpu, kung ngii endeim mo'tpu, oi angit orung nga endeim pei mu'tum. Mo'tpu kin, Gos ek nipi wumb ngopu mu'tum.

¹² Ba ekii se Rom gapman wu Galiyo Akaiya konu e'fe, wu owundu mu'tum. Kunum e'fe, Jura wumb en enim Pol kin opu orung enjing. Pe Pol kos e'fe tonu tu wuk yi ninjing. ¹³ Wu ei wumb ek nipi ngonum, "Gos embe ambilk tonu kindngii yi mi' yi erei!" nim. Ek ei nipi ek lo pa'lim mi' kun er ninanim mon, ninjing. ¹⁴ Pol eim ek nimba erang kin, Galiyo ek nipi Jura wumb ngum, "En-

im Jura wumb, wu ei ek kis endi nipi, lo ek endi kis erpi erim. Na enim ningii ek ei piimbii," pa nim. ¹⁵ "En enim ok na kanik ek endi ningii min, enim lo min embe kombur ningii ei na piinermbii mon. En enim nik kun erngii. Na ek ei kos piinermbii!" pa nim. ¹⁶ Yi nipi kin, wumb kos ngii efe to anda kindim. ¹⁷ Pe wu num endi Jura wumb men ngii tep er mułum wu ni ambii gii ninjing. Wu ei embe Sosreniis kos ngii konu efe kepui tunjung. Ba gapman wu Galiyo of ei enjing ei noman to pi-inerim.

Pol Andiok Kin Siriya Konu Efe Si Kind Orung Pum

¹⁸ Pol pupu konu efe, kopur kinan mułum. Moł kin, pendpi Gos tiłap wumb mułei nipi, noł sip endi tonu pupu si kindpi pum. Pang sip, ei pupu konu endi Siriya ni konu efe bii ni pum. Pisila kin Akuila eim kin tep to punjung. Puk, Senkriya konu efe, Pol eim peng pek tum. Nimbił erang eim ek dinga nipi tonu kindim. ¹⁹ Pe puk Epesas konu efe tor punjung. Pol wu amb tał konu efe si kindpi, Pol eim pupu Jura wumb men ngii engim konu nirik pupu, wumb kin ek tangpi mułum. ²⁰ Wumb Pol kanik yi ninjing, "Kunum kopur sin kin mulnjii!" ninjing, ba Pol wumb ninjing ek ei piinerim mon! ²¹ Pol eim orung ba pendpi yi nim, "Gos noman efe na orung pui nim kin, nga orung ombii," nim. Gos tiłap wumb angii sipi, "Mułei!" nipi pum. Noł sip efe tonu pupu Epesas konu si kindpi pum.

²² Noł sip pupu Sisariya konu tor pang kin, Pol Jerusalem konu Gos nge tiłap mulnjung wumb ei, kanpi mułei nipi pendpi, Andiok konu mani pum. ²³ Andiok konu efe Pol kunum kinan mułum. Mołpu, nga si kindpi pum. Pupu kin, Galesiya konu kin Perkiya konu tuk andpi, Gos nge tiłap mulnjung wumb ei kanpi ek nipi, dinga erpi endim.

²⁴ Jura wu endi eim Aleksandriya konu efe wu eim opu Epesas konu mułum. Wu ei embe Apolos. Wu ei ek ka nipi Gos ek ei piipi nipi etim. ²⁵ Wumb kombur eim ok Gos Owundu ek ei nik ngołmun. Wu ei eim noman ka efe dinga pim. Wu ei wumb kanpi, Gos ek ka nipi wumb ngopu yi niłim. Jiisas etim of ni epi ei nga nipi kun er ngołum. Ba wu ei Jon wu wumb noł pendpi ngołum, ek ei mendpił piłim. ²⁶ Wu ei eim pupu, Jura men ngii sim konu efe tuk pupu Gos ek nipi Jura wumb ngum. Gos ek pałim mił kun Pisila kin Akuila teł wu ei ek dinga nikił ngunjunguł. Ekii se wu Apolos noman ka dinga kindpi mułum. ²⁷ Ekii se wu Apolos Akaiya konu efe tor pum. Epesas konu wumb Gos nge tiłap efe mulnjung wumb, ombu pipe polk Akaiya konu Gos tiłap mulnjung konu kindik, Apolos eim singii nge ninjing. Wu Apolos Akaiya konu efe tor wang kin, wumb Gos noman ngang mulnjung konu pupu, wumb ombu Gos ek ka ei nipi ngopu, eim wumb tiłap ei paki ka topu mułum. ²⁸ Pe eim kongun dinga erpi, Jura wumb ek kanim kanim nik ei to mani kindpi, "Gos ek andan kun ka topu wu amb ngumbii," nim. "Gos nge ek efe wumb andan ka tum. Topu, Jiisas eim Kraiis wu endi Gos kindang om," pa nim.

Pol Epesas Konu Kongun Erim

¹⁹ Apolos Korin konu mułum kunum efe, Pol Andiok konu mołpu, Epesas konu efe om. Epesas konu efe opu, Jiisas nge er se andiłmin wumb mulnjung kenim. ² Pol opu wumb kii sim, "Ok enim pii ninjing kunum ei, enim Gos Gui Ka sinjing min?" Pe wumb ek yi ninjing, "Mon! Gos Gui Ka mułum min? Sin ok ek ei piinenjpin," ninjing. ³ Pol ek yi nim, "Enim not nipe noł pinjing?" Wumb ek yi ninjing, "Jon wumb not pendpi ngołum wu ei ek yi mił nirim, efe nge sin not pinjpin." ⁴ Pe Pol ek yi nim, "Ok Jon wumb not pendpiłim wu ek yi mił nirim, "Enim wumb noman ak tangin kin, not pendim. Pe enim eim om konu ekii se omba wu ei pii gii ningii. Omba wu ei embe Jiisas." ⁵ Wumb ek ei piik kin, Jiisas owundu embe efe noł pinjing. ⁶ Pol eim angii tonu kindang kin, Gos Gui Ka wumb kin om. Pe wumb en enim ek eipi eipi nik, Gos of ekii se ermba of ei, wumb piik niłmin mił yi nik mulnjung. ⁷ Pe wu mulnjung wumb ei engki nga tał, mił mulnjung.

⁸ Pol Jura wumb men ngii engim konu tuk pupu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim kunum tekliki konu efe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim Gos ek nipi, Gos tep er mułum konu efe, ek ei nipi wumb ngum. ⁹ Ba wumb kombur en enim noman dinga peng, noman ak tunarik molk kin, Gos ek pii gii ni-narik, wumb kanik ek kis nik, Gos Owundu ek ei pii kun enenjing. Yi erangin kin, Pol Gos nge wumb sipi sipim, wu Tiranas ei nge konu men ngii mił efe, Pol wumb sipim, wumb Gos ek ka ei kunum kunum nipi ngum. ¹⁰ Yi erpi mołang kin, kung ngii tał o pum. Pe Eisiya mei konu owundu ni, Jura wumb ni Griik wumb ni wumb pei ok Pol ek nim ek ei piinjing.

¹¹ Pol angii efe Gos nge jep of dinga wii mendpił pei erim. ¹² Wumb ok, Pol mułum konu alap ni epi tu wuk Pol ngenj efe minjin tok sipik, wumb gui kis pim wumb ni ening pim wumb ei embii tangin kin, gui kis ni ening pim wumb pei erpi ka erpi ngum. ¹³ Jura wumb kombur puk andik, wumb gui kis mułum konu puk kunji erik to tor kindik enjing, wumb kombur Jiisas Owundu nik embe ei nge nik etmin. "Pol, Jiisas ek niłim wu embe efe niłim, ek na nip enim ngond," yi mił niłmin. ¹⁴ Jura wu Gos kin kułmał kałiłim wu ei, kingam noł angii orung nga tał wu ei embe Skiipa. Wu ombu kongun ei nge etmin. ¹⁵ Ba wu endi gui kis tuk mułang kin, eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Jiisas eim na piinim, Pol eim na piinim ku. Enim ei nii? Na pii poł tunand," pa nim. ¹⁶ Pe wu ei gui kis pim wu, ni puku sipi wumb ombu topu topu se endim. Topu, wu ombu kepui topu, wumb ngenj er kis mondpu, konduk ni to piltan to er kis erim. Erang kin, wumb ei ngii efe si kindik ngenj wii punjung. ¹⁷ Ekii se Jura wumb kin Griik wumb kin Epesas konu mulnjung wumb ei, piik mund mong kis kulk mulnjung. Molk kin, Jiisas Owundu nge embe ambii tonu kindik mulnjung. ¹⁸ Wumb pei pii gii pim wumb, kum erik, of ok nge of kanim kanim enjing, wumb ei en enim ok nik tor kindik enjing. ¹⁹ Wumb pei kum konduk of kanim kanim etmin, mon ei tu wuk wumb mul-

njung konu dup kalk enjing. Pe wumb en enim mon ei ku ngok etmin ei ku yi mił 50,000 mił pei. ²⁰ Oł ei nge Gos Owundu nge embe opu dinga pum. Pe Gos ek dinga mendpił pupu tonu pum.

Epesas Wumb Pol Kin Ek Kis Nik Wii Tunjung

²¹ Ekii se, Pol Gos nge Gui Ka je Pol ek nipi pendim. Pendpi kin, Pol Maseroniya konu ete andpi pupu kin, Griik konu ete pupu Jerusalem konu ete bii ni piim. Pe Pol ek yi nim, "Konu ete pup kin, nga Rom konu ete orung bii ku," nim. ²² Pol eim paki tołmbuł wu tał, embe Timosii kin, Erusus teł, Maseroniya konu ete, kindang punjunguł. Pol eim Eisiya konu ete kunum kopur mułum. ²³ Kunum ete, wumb kombur Gos nge tiłap wumb ei, ek kanim kanim nik, wii tok, ek owuł owuł ninjing. ²⁴ Konu ete, wu endi mułum wu ei, eim embe Demiisriyas, wu ei, kom ku epi kongun ete epi kanim kanim etim. Wu ei, eim epi kombur kom ku epi ombu erpi, Aremiyas kend gos ngii ete nirik kind mondułum wu ei, oł yi nge etmin wumb ei, ku pei siłmin. ²⁵ Pe wu ei, eim kongun wu ombu wii topu kin, wu kongun wii etmin wu ombu wangin kin, kułou tok, Demiisriyas ek nipi wumb ngum. "Wu kei sinim kongun ka ei erpin kin, ku pei wang sipin enmin. ²⁶ Wu ei, Pol wumb pei ek neng kin, wumb eim ek niłim ek ei, Epesas konu ete mendpił enerim. Enim piik kanik enmin konu orung orung ni, Epesas konu ete pei andpi, yi nim, 'Sinim gos angii ete enmin ei gos mendpił mon?' ²⁷ Pol ek ei je erpi kin, sinim kongun ei to mani kindmba. Yi nge mon. Pol ek ei erpi, sinim noman ete tang kin, sinim gos amb Aremiyas ngii owundu ei, ni piinerim. Kumb ok, Eisiya ni konu ete orung orung pei, gos amb Aremiyas ei kin, embe ambii tonu kindiłmin. Ba Pol ek ei erpi, gos amb Aremiyas embe to mani kindnim."

²⁸ Wumb ek ei piik kin, wii dinga tok yi ninjing, "Sinim Epesas konu ete gos Aremiyas embe, am ei tonu kin ba!" ninjing. ²⁹ Pe wumb en enim wumb pei wii tok puk konu owundu ete tor pangin kin, wumb pei wii tok punjung. Puk kin, wumb kułou tołmun konu ete kułou tunjung. Wumb puk kin, wu Geiyas kin Arisakas kin, ouni sik, ngii owundu ambii gii nik, tor sik punjung. Maseroniya wu tał Pol kin tep to andiłmin. ³⁰ Pol eim wumb punmun konu bii ni erim; ba Gos nge tiłap ete tuk punjung wumb ei, ambii gii ninjing. ³¹ Eisiya gapman owundu pei, Pol kin wu puł mił mołangin kin, ek ni Pol kin kindim. Nik kin, yi ninjing, "Pol wumb kułou tonmun konu ete nim tor punerii!" nik yi ninjing.

³² Wumb tiłap owundu ei, wumb noman eipi eipi peng mołmun. Wumb kombur ek endi nik nengin kin, wumb kombur wii eipi tok enmin. Pe wumb pei kułou tok ninmin, ek piinarik, wii ok kułou tonmun. ³³ Pe Jura wumb kombur wu Aleksander ekii se kindangin pupu kin, tuk ete angpi, angii tonu kindpi, wumb ninjing ek ei, ni orung kindmbii ni erim. ³⁴ Ba wu Aleksander ei, wumb wu ei Jura wu ni piik, gupu endi kindik, yi ninjing, "Sin Epesas konu ete gos Aremiyas ei, eim embe ambii tonu kindmin," ninjing. Nik kin, wu dinga to er mułangin konu eni tał o pum.

³⁵ Ekii se Epesas konu ete mon kongun etim wu ei, eim wu amb kin ek tingnerei mon! Nipi, ek dinga nipi, yi nim, "Enim Epesas wumb, wumb nii endi Epesas konu ete owundu seng gos kend Aremiyas men ngii owundu ete Epesas konu ete tep etim ei wumb endi pinatim min? Pe nga tonu epin konu ete Gos nge kom ku mowii niłmin mani om min? ³⁶ Wu endi ek nipi, orung kindmba ei, kapli en enim wiik to mulnjung. Enim nge epi endi sikir ermin ningii ei, enerngii," pa nim. ³⁷ "Enim wu tał enim tu wunjung; ba wu tał enim gos kend amb Aremiyas ngii owundu ete, epi waning enenjingił. Pe wu tał enim gos kend amb ei, endi ek buł morung ninenjingił mon. ³⁸ Pe wu Dimiisriyas eim kongun wumb kin, enim wu endi, ek kis nipi ermba ei, kos piingii ningii ete kunum salim. Pe gapman owundu ombu mołmun ei, ek ei piik kin, kos er kun erngii," pa nim. ³⁹ "Enim ek endi ningii pimba ei, en enim kułou tołmun konu ete ni kun erngii. ⁴⁰ Pe sinim kapli kos siłmin. Pe kunum ete, sinim mong sinmin; ba ek puł endi pinatim." ⁴¹ Nga kułou tołmun ngii ete tep etim wu ek yi nipi, kułou tunjung ei to tor kindim.

Pol Maseroniya Kin Griik Konu Ek Ka Nipi Andpi Mułum

20 Wumb ek dinga nik enjing ei, poru neng kin, Pol eim Gos tiłap ete mulnjung wumb wii to, tuk sim. Pol ek ei nipi, wumb Gos tiłap wumb ngopu, noman to dinga erim. Wumb ek ka nipi, angii sipi pendpi kin, Maseroniya konu ete pum. ² Pe Pol konu ete angpi kin, Gos nge tiłap mulnjung wumb ei, Gos ek nipi ngopu, noman to dinga erim. Erpi andpi kin, nga Griik konu ete pum. ³ Pol pupu Griik konu ete oi tekliki mułum. Ekii se sip endi pupu kin, Siriya konu ete bii ni piim. Pe Jura wumb kengip erik, eim to kundmun ninjing. Ba Pol eim noman dinga kindpi kin, nga Maseroniya konu ete orung bii ni piim. ⁴ Wu Sopasa, Beriya konu ete wu ei, eim arim Piras Pol kin tep to pum. Pe Teslonaika konu ete wu tał, endi Arisakas kin Sekandas, Geiyas ei, Derpii konu ete wu, Eisiya konu ete wumb Timosii kin Tropimas wu ombu, Pol kin ouni ok punjung. ⁵ Wumb ombu kumb se puk kin, Trowas konu ete sin omun ni, kui er mulnjung. ⁶ Sinim bres yiis sinatim kuni ei, nołmun kunum ei, pe Gos Esrel wumb Eisip konu ete sipi orung sirim kunum ei sinjpin. Sipin ete piimin, sin pupun Trowas konu punjpin ei, kunum angii orung ete tor punjpin. Sin kongun endeim Trowas konu ete punjpin.

Trowas Konu Ete Pol Yusikas Er Konj Sim

⁷ Kor kunum sin kułou topun kuni numun. Pe Pol Gos ek nipi wumb ngum. Kupiiring sin bin kunum, Pol ek nipi pang kin, emii pim. ⁸ Sin tuk ngii ete kułou tunjpin konu ete dup alam pei mułum. ⁹ Wu kangi wu endi embe Yusikas. Wu kangi wu ei, eim ngii ondu ete mandi mułum. Pe Pol ek kinan nipi pang kin, Yusikas eim Pol ek ei piipi mołpu kin, or tumek er bok tum ngii ei, tonu kin engim. Wumb mani puk kin, Yusikas simin ni punjung; ba Yusikas kułum pim. ¹⁰ Pe Pol mani pupu, ek yi

nim, "Enim noman embin tunerii! Ke ninerii mon! Wu ei, eim konj kindpi kin, eim konj mułmba," pa nim.

¹¹ Pol nga tonu opu kuni nopu, ekii se wumb kin ek kinan nipi mołpu kin konu tengim. Tingang kin, Pol si kindpi pum. ¹² Wu kangi wu ei, si pangin wu ei, konj mułang kin, wumb en enim ka piinjing.

Pol Trowas Konu Si Kindpi Milirus Konu Pum

¹³ Ba sin ok pupun sip ełe tonu pupun kin, Asos konu ełe tor punjpun. Pupun kin, Pol Asos konu ełe mułum. Sin sip ełe bin ni pamin kin, Pol eim yi ninim. "Andłam ełe andip pup Asos konu ełe bii," nim. ¹⁴ Sinim pupun Asos konu ełe pupun Pol kan simin. Kan sipin kin, sip ełe pupun, Misiliini konu ełe punjpun. ¹⁵ Pe sin Misiliini konu ełe si kind punjpun. Pupun, singił pepin kin, tingang Kiyos konu ełe mandi tor punjpun. Nga pupun, Samos konu ełe kan sipin kin ełe pinjing. Kupiiring nga pupun, Milesis konu ełe tor punjpun. ¹⁶ Pol eim noman dinga ełe yi piim, "Epesas konu ełe si kindpin bin," ni piim. Pol eim Eisiya konu ełe kunum ei, "Mulermbii," ni piim. "Eim sikir bii," ni piim. Kapłi tor punj kin, wumb Gos Gui Ka mani kindrim kunum ełe, tor pup Jerusalem konu ełe wumb kenmbii ni piirim.

Pol Eim Epesas Konu Ełe Wu Num Ombu Angił Sipi Pum

¹⁷ Sin pupun Maileisas konu ełe si kindpin. Pol ek nipi Epesas wumb mulnjung konu ełe kindim. Nipi yi nim, "Gos nge tiłap ełe mołmun wumb ei, wu num kombur wangin," nim. ¹⁸ Wu num ombu eim kin wangin kin, Pol eim ek dinga nipi wu num ombu ngum. "En enim piinmin, na Eisiya konu ełe ok op, erir oł ei piinmin. Yi erip kin, na enim kin tep to mulnjpun. ¹⁹ Enim piinmin! Jura wumb na to mani kindinmin ni erangin kin, na noman embin owundu tum. Ba na nam ngenj ei piinarip kin, Gos Owundu nge ek ka ei kongun erip punj. ²⁰ Na ek endi mund mong kularip kin, ek endi nip, enim ngunenj. Na ek ninj ei, enim paki tołum. Wumb kułou tołmun konu ni, ngii konu pei, na enim ek nip ngoł ei, enim piik mołmun. ²¹ Kunum kunum na Jura wumb kin, Griik wumb kanip yi mił nił, "Sinim noman ak topun Gos kin bin. Pe Jiisas sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas kin pii gii nimin," pa nim. ²² "Pe enim piyei! Na Gos nge Gui Ka ei je na Jerusalem konu ełe sipnim. Jerusalem konu ełe epi ni endi, na kin tonu omba ei, na piinand. Ba Gos piinim," pa nim. ²³ "Ei na piit, konu orung orung puł ei, Gos nge Gui Ka ei, ek dinga nipi na ngołum. Nipi ngopu kin, yi niłim, 'Nim oł embin tui kan siki, kan ngii punjii,' nipi na ngołum. ²⁴ Ba na nam ngenj ei kaimb kulenj. Na nam ngenj ei piinenj. Na nam andind andłam ei, endmbii minj ni piinj. Nam Jiisas Owundu kongun ngum kongun ei minj erip, poru nimbii," ni piinj. "Kongun ei, Gos ek ka nip wumb ngop, wumb Gos eim wumb noman ka ngumba ek ei minj nip, endinj.

²⁵ "Enim piinmin! Ok na andip, Gos kingam Jiisas ek mon nip ngunj; ba ekii se, enim pei na kineningii

mon," nim. ²⁶ "Ei piip kin, na ek ei nip enim ngond. Pe tuk ełe, enim wu endi am pum kin pułe, na kin pinermba," pa nim. ²⁷ "Na Gos ek ka wii mund mong kularip kin, enim ngunenj mon! ²⁸ En enim ka molk, Gos nge tiłap wumb mułngii ei, tep er mułngii. Gos nge Gui Ka ei, enim kongun ei nge ngonum. Gos nge tiłap wumb ei ka molk kin, Gos nge wumb tep ka er mułngii. Gos eim nge kingam miyem ei, sinim oł kis kil ngum. ²⁹ Na piind, na enim si kindip pund. Ekii se wumb kombur enim kin tuk ok, Gos nge tiłap wumb ei, ek kis nik, noman to wulu kindangin kin, enim Gos keimi ek ka ei nge, pii gii ninerngii," pa nim. ³⁰ "Pe wumb kombur enim tuk mołmun konu ełe tiłap endi, wumb ok, ek kis kend kanim kanim nik erangin kin, Gos nge tiłap ełe tuk puk mołmun. Wumb ei nge, yi ningii ek ei, piingii," pa nim. ³¹ "Yi piik kunum kunum enim tep ka er mułngii. Enim oł ei piingii nip kin, na enim kin tuk kung ngii tekliki mołup kin, ek dinga wu endeim ni ngunj. Na ningił ełe ka mani wang kin, ek ei ninj.

³² "Akip na enim Gos angii ek mundamb mołmun, Gos eim enim noman ka ngumba. Eim enim kapłi er dinga ermba, Gos wumb nii endi noman ka ngumbii ni piilim. Enim wumb pei pii gii ninjing wumb ei ngang kin, epin konu ełe ka pungii. ³³ Na nam noman ełe, alap ni, ku ni, ei wu epi pei seng mołmun ei, kom se piinenj mon!" pa nim. ³⁴ "Enim piinmin, na angii tał ei nge, kongun erkił. Na epi endi sinerim ei, sip yi eł. Wumb na kin ende mołmun wumb ei, paki tołum ku. ³⁵ Na kongun pei ełe kongun ei, enim andan top kin, sinim kongun ei, dinga kind er bin. Sinim kongun yi erpin kin, wu endi epi sinermba ei, paki tumun. Sinim Jiisas Owundu ek ni mił piipin ermin. Wumb endi eim ka ka piipi kin, eim epi wumb eipi ngumba ei, ka wii. Pe wumb endi epi ngang sipi kin, ka ka piimba ei, aninga ka piipi simba.

³⁶ "Pol eim ek ei nipi poru nipi kin, eim mong gopsing pii połpu prei erim. Erang kin, wu num ombu ni prei ouni enjing. ³⁷ Ekii se Pol ba erang kin, wumb Pol ambilk gii nik, ke nik, kaimb sinjing. ³⁸ Pol ek yi nim, "Enim nga na kinerngii," pa nim. Yi neng kin, wumb kaimb kis sik, noman embin tang mulnjung. Mułangin kin, noł sip ełe ouni si pangin pum.

Pol Sip Ełe Tonu Pupu Jerusalem Konu Ełe Ba Pum

21 Sin wumb wakin topun, sip ełe pamin kin, kos konu ełe ba pum. Kun pupun pupun kunum endi, Kos konu ełe tor punjpun. Nga Kos konu ełe si kindpin kin, Pasara ninjing konu ełe tor punjpun. ² Sip endi, Piniisiya konu ełe ba nge bin ni, kui er mulnjpun. Pe sip ełe tonu pupun, punjpun. ³ Pe sin pupun, Saipris konu ełe orung pupun, si kindpin punjpun. Sin pupun, Siriya konu ełe tor pupun, Taiya konu ełe mulnjpun. Sip epi sipim ei, konu ełe tor kindim. ⁴ Pe sin pupun, Gos tiłap mulnjung wumb kan sipin, kunum angii orung nga tał mulnjpun. Gos Gui Ka ei Gos tiłap wumb noman ełe ek ngang kin, wumb Gos tiłap wumb molk yi ninjing, "Pol, nim Jerusalem konu ełe punerii!" ninjing. ⁵ Sin konu ełe moł pendpin kin, nga punjpun. Gos

tiŕap eŕe mulnjung wu amb kangi ambii pei, sin sinim konu owundu eŕe tor tu wunjung. Pe ep noŕ wer eŕe moŕpun kin, Gos kin prei enjpin. ⁶ Pe sin sip eŕe bin, pendpin, angii sipin, sip eŕe pamin. Wumb en enim si kindik, ngii konu eŕe orung orung punjung.

⁷ Sin sip eŕe tonu pupun, Taiya konu eŕe si kindpin kin pupun, Solemes konu eŕe tor punjpin. Sin Gos tiŕap eŕe mulnjung wumb kin, kunum endeim moŕpun, nga punjpin. ⁸ Pepin kin, kupiiring sin konu eŕe si kindpin kin, Sisariya konu eŕe punjpin. Sin pupun, Gos ek ngoŕum wu Pilip, ngii konu eŕe punjpin. Pupun kin, eim kin mulnjpin. Eim Gos nge wumb muŕangin kin, angii orung nga taŕ nge wu endi mulnjung konu eŕe muŕum. ⁹ Wu eim ambiiŕam kapiŕ kapiŕ mulnjung ambiiŕam wii ombu, Gos epi ermba ek ei piik niŕmin. ¹⁰ Pe sin Sisariya konu eŕe, kunum pei muŕmun. Gos oŕ ekii se ermba oŕ ei piipi niŕim wu ei, eim embe Akapus. Eim Juriya konu eŕe si kindpi kin, Sisariya konu eŕe mani om. ¹¹ Eim sin kin mani opu, Pol kan mum pendim kan mum ei sipi, ei eim simb angii eŕe, kan mum topu, yi nim, "Gos Gui Ka ek yi nim, 'Jerusalem konu eŕe Jura wumb, en enim kan mum arim kan, yi miŕ tungii,'" pa nim. 'Yi erik sipik, wumb tiŕap eipi endi ngungii,'" nim. ¹² Sin wu amb pei ek ei piipin kin, Pol kin ek dinga nik kin, "Pol Jerusalem konu eŕe tonu punerii!" pa ninjing. ¹³ Ba Pol ek yi nim, "Enim nimbiiŕ erang ke nik? Na noman embin tungii. Na kan ngii eŕe bii nip er kun er muŕaŕ mon. Ba na Jerusalem konu eŕe kuŕmbii ei kapiŕ ku. Jiisas Owundu nge embe ambiiŕ tonu kindip eramb kin, na tungii ei nge, ngenj eŕe gaŕ kularip moŕ." ¹⁴ Pe sin eim noman eŕe eipi enermin. Sin ek tingnarpin wiik tunjpin. Sin yi ninjpin, "Owundu eim noman eŕe kapiŕ," ninjpin.

Jerusalem Konu Eŕe Pol Eim Opu, Kongun Er Endim Miŕ Nim

¹⁵ Kunum kopur o pang kin, sin Jerusalem konu eŕe bin ni, epi er kun er mulnjpin. ¹⁶ Pe wumb kombur Gos tiŕap eŕe tuk puk kin, Sesariya konu eŕe mulnjung wumb ei, sin kin tep to punjung. Sin pupun, Neson ngii konu eŕe sipinjin wu ei, Saipris konu wu ei, eim am kumb ok eim Gos tiŕap eŕe tuk purum. Eim yi piim, sin eim ngii eŕe muŕmun ni piim.

¹⁷ Sin Jerusalem konu eŕe tor punjpin wumb ei, Gos tiŕap eŕe mulnjung wumb ei, tor ok, sin kanik, ka piik, angii embilk enjing. ¹⁸ Pe kupiiring, Pol eim sin kin pupu kin, Jeims muŕum konu eŕe pupun, kenmin ni punjpin. Pe Gos ngii engim konu eŕe wu num Jeims kin mulnjpin. ¹⁹ Pol eim kongun er endim miŕ, ek poŕ topu, Gos eim paki topu erang kin, Pol eim wumb tiŕap eipi eŕe, tuk kongun er endim miŕ, ni wumb ngum. ²⁰ Wumb ek ei piik, Gos embe ambiiŕ tonu kindnjing. Wumb ek nik, eim ngunjung, "Pol nim ek piik! Jura wumb pei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, pei ek dinga nik, lo ek ambiiŕ gii ninjing. ²¹ Ba wumb kombur, wumb kanik nik kin, ek nim kanik ninjing. Pol eim Jura wumb kanpi, wumb tiŕap eipi tuk eŕe muŕangin kin, ek nipi, Moses lo ek ei si kindngii ni eŕim. Enim kangiiŕ ngenj

kopisnarik kin, ok eŕmin oŕ ei, ekii sinerei nipi eŕim.

²² Pe sinim nimbiiŕ oŕ ermin? Keimi, enim piik ni nim ya on. ²³ Pe akip sin nim ek nimin ei, akip enjii, ninjing. Sin wu kapiŕ kapiŕ moŕmun wu kei, ek keimi endi ninjing. Nik kin, tonu kindnjing. ²⁴ Nim wu kei kin, Jura wumb men ngii pungii. Enim eŕmin oŕ ei, Moses lo ek ei nim ekii sikin eran kin, enim pei ka muŕngii. Pe nim wumb ombu ku ngan kin, wumb en enim peng enjin pek tungii," pa nim. "Nim yi eran kin, wumb molk keningii ek ei, nim kanik ek kend ni piingii. Wumb nim kin piingii wu ei, lo ek eŕim ni piingii. ²⁵ Wumb tiŕap eipi, Gos ek piik, tuk ok moŕmun wumb ei, sinim pipe Pol kindinjin ei, kindpin kin, sinim ok ek ni pendinjin ek ei, nipin ngunjin. Nipin yi nipin kin, enim kan kun er muŕngii. Enim kung ni, epi eipi endi, gos kend nik kuingii epi ei, nunerei! Pe kung miyem ni, kung kan kuŕ pandangin kin, kuŕmba ei nunerei!" yi ninjpin. "Wu amb eipi ningiiŕ enerngii mon; ka muŕngii." ²⁶ Pe Pol wu ombu seng kin, kupiiring wu ombu seng kin, en enim ka muŕngii er punjung. Pe yi erpi opu kin, men ngii owundu eŕe tuk om. Opu kin, Gos kin kuŕmaŕ kaŕiŕim wu ei ek nim, "Kunum nenj wumb en enim konj molk kin, en enim endeim endeim ni ok, Gos kin kuŕmaŕ keŕngii nge ongii?"

²⁷ Ekii se kunum angiiŕ orung nga taŕ poru neng kin, Eisiya konu eŕe Jura wumb ok kenjing ni, Pol tuk men ngii owundu eŕe muŕum. Kanik kin, wumb pei ek dinga nik piik kin, Pol ambiiŕ gii ninjing. ²⁸ Pe wumb wii dinga tok ninjing, "Enim Esrel wumb, sin paki tei! Ya wu ei, epi konu orung orung pei wumb andan topu ngonum. Esrel wumb to mani kindpi kin, sinim lo ek to mani kindpi kin, sin men ngii owundu ek nipi kis enim," pa ninjing. "Pe eim epi endi sinim men ngii eŕe tuk tu wupu kin, er penj mondpu kin, Griik wumb kombur sinim men ngii eŕe nirik tu wum," ninjing.

²⁹ Nimbiiŕ erang, wu Tropimas Epesas konu eŕe wu ei, ok Pol eim konu owundu eŕe tuk tu wupu kin, men ngii owundu eŕe tuk tu wupu mundum, ni piinjing. ³⁰ Pe Jerusalem konu eŕe wumb ni, wumb pei sikir ok kuŕou tunjung. Pe Pol ambiiŕ gii nik kin, men ngii owundu eŕe sik, anda tu wunjung. Nga ngii ondu sikir ngunjung.

Rom Konu Eŕe Opu Eŕmin, Tep Eŕim Wu Pol Sim

³¹ Pe wumb si andik, Pol ek tangin ek ei nik kin, to kundngii enjing. Wu owundu opu eŕim wu muŕum konu ei piipi, wumb ek yi ninjing. Jerusalem wumb pei puku si endnjing. ³² Yi erangin kin, eim opu wu kombur sipi, wu opu eŕmin wu tep eŕmin wu kombur sipi, wuŕ mani pangin kin, pe Jura wumb molk kenjing ni, wu num owundu opu wumb sipi, tu wang kanik kin, Pol kepii tunarik, wakin tunjung. ³³ Pe opu eŕmin wu num ni opu, Pol ambiiŕ gii nim. Nipi opu, wumb neng kin, kan sen taŕ tu wuk kin, kan tunjung. Eim wumb kii sipi, yi nim, "Wu ei nii? Wu ei nimbiiŕ oŕ erim?" ³⁴ Wumb tiŕap owundu molk wumb kombur ek endi nik, wii tok erangin kin, wumb kombur ek eipi nik, wii tok nengin kin, ek taŕ er pim. Pe wumb eipi eipi dinga nengin kin, opu eŕmin wu num ni, ek ei puŕe pii poŕ tunerim mon. Yi

erangin kin, wu num ei, ek nipi, eim opu wu ngum. "Enim Pol, enim ngii dinga efe nirik sipei!" nim. ³⁵ Pol ngii ond peri efe kamb piip tonu pum. Pang kin, wumb ek dinga nik, Pol to kundngii erangin kin, opu wumb Pol ko wuk sipnjing. ³⁶ Wumb tiġap owundu ekii se puk kin, wii tok yi ninjing, "Eim to kundei! Eim to kundei!" yi nik punjung.

³⁷ Opu ond wumb en enim, Pol sik sipik, en enim ngii efe nirik sipnjing. Sipangin kin, Pol ek nipi, opu wu num ni ngum, "Na kapli, nim kin ek endi nip ngumbii min?" Pe opu wu num ni yi nim, "Nim Griik wumb ek piilin min?" ³⁸ Na piind, nim Eisp wu ni piind. Ok kembis kin nim gapman kin opu enjii en wu 4,000 tui kepil ambil sipinjing. Sipik puk kin, mei wumb mulenjing konu efe punjung." ³⁹ Ba Pol ek yi nim, "Na Jura wu moġ," pa nim. "Na konu efe Tasas kin Silisiya konu efe owundu ei, embe puġum. Na kapli ek nip kin, wumb ngumbii min?" ⁴⁰ Pe opu eġmin wu num ni kapli neng kin, Pol angil tonu kindang kin, wumb ek tingnarik mulnjung. Pol eim Eipru wumb ek efe, nipi yi nim.

22 "Engnan noġ ni, annan noġ ni, enim wumb kom sek muġangin kin, na ek endi nip, orung kindmbii end." ² Ek ei Pol nipi wumb ngum. Pol Jura wumb ei nipi wumb ngang kin, wumb ek ei piik, kom ka sek, ek tingnarik er mulnjung.

³ Pol ek yi nim, "Na Jura wu," pa nim. "Na manan, na Tasas kin Silisiya konu efe mengim. Na konu efe ya moġup kin, owundu enj. Pe na ek emb top ngum wu ei, Gameliyel eim, na ek emb to ngum ei, sinim kupenjpun noġ eġmin oġ ei kin, lo ek nipi, na ngum. Yi nipi ngang kin, na Gos ek efe dinga piip muls. Yi miġ ku, enim dinga puk enmin. ⁴ Nam pii gii ninj efe ei nge, ok wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, se andip top eġ. Wu amb ni, to kondup eġ. Wumb kopur kan sen efe top kin, kan ngii kindip yi eġ," pa nim. ⁵ "Wumb kuġmaġ kaġiġmin wumb owundu, ek pii kun eġmin wu num ni, wumb ei kapli ek ei piingii. Wumb ombu, na kin pipe ngangin kin, Damaskas konu efe Jura wumb pipe to ngopu kin, na Damaskas konu efe andip puġ. Andip puġ ei, wumb kan si sipip, kan sen top kin, kan ngii kan ngop eġ.

Pol Pii Gii Nirim Kunum Ei Ek Pol Tonum

(Aposel 9:1-19, 26:12-18)

⁶ "Na andip pup kin, konu eni tonu tuk mii memb paġim oġ ei peng kin, Damaskas konu efe mandi punj. Pe sikir ei, epin dup miġ tiġang dinga na muls konu efe erim. ⁷ Tiġang yi erang kin, na mei efe mani pup pemb kin, ek endi ei epin tor opu yi nim. 'Sol! Sol! Nim nimbiġ erang, na kin oġ embin tui ngon?' ⁸ Na ek yi nip orung kindinj, 'Owundu, nim nii?' Ek na nipi yi nim, 'Na Jiisas Naseres konu efe moġ. Nim na kin oġ embin tui en,' pa nim. ⁹ Wumb na kin punjpun wumb ei, dup miġ epi tiġang erim ei kenjing. Ba wu endi na ek nipi ngum ei, piinenjing, mon. ¹⁰ Pe na ek yi ninj, 'Owundu, pe na nimbiġ oġ ermbii?' Pe Owundu ek nipi, na ngopu yi nim, 'Nim angkin Damaskas konu efe pui!' nim. 'Konu efe wu endi moġum wu ei, nim kongun enjii miġ nipi ngumba,' pa nim. ¹¹ Pe tiġang ei, dinga erang kin, na epi kan

dembin tumbii pinerim. Wumb na kin tep to onjpun wumb ei, na angil ambilk kin, Damaskas konu efe sipnjing.

¹² Konu efe wu endi muġum wu ei, eim embe Ananaiyas. Wu ei lo ek pei ekii siġim wu muġang kin, Jura wumb en enim, Damaskas konu efe moġuġmun wumb ei molk kin, wu ei ka ni piilmin. ¹³ Wu ei, na muls konu efe mandi opu angpi, ek nipi yi nim, "Engnan Sol, nim ningil nga kenjii," nim. Pe kunum efe mendpiġ, na ningil ka seng kin, na kan poġ tunj. ¹⁴ Pe eim ek yi nim, "Sinim kupenjpun noġ paki topu eġim Gos ei, eim tonu nim kindang molkun kin, eim ermba oġ pii poġ tokun. Pe Krai muġmba ei, kan poġ tukun kin, ek nimba ei piikin, yi enjii ni to mundum," pa nim. ¹⁵ "Nim pe nimbiġ oġ erang kankin kin, piikin en? Nim oġ ei pukun, wumb pei kankin kin, ek ni tor kindnjii. ¹⁶ Pe nim nimbiġ erang nim kui er moġun? Nim pukun noġ pii nim. Nim Jiisas embe efe nikin ke nen, Gos eim nim oġ kis kanim kanim etin oġ, ei kil ngopu si kindmba," pa nim.

Gos Pol Kindang Wumb Tiġap Ei Kin Pum

¹⁷ "Ekii se na Jerusalem konu efe Gos ngii op kin, Gos kin prei er moġup kin, or kumb miġ endi enj. ¹⁸ Or kumb miġ erip kinamb kin, Gos Owundu na kin ek yi nim, 'Sikir Jerusalem konu efe si kindkin po! Nim na ek ya efe ninjii ei, wumb nim ek ei, kapli pii gii ninerngii,' pa nim. ¹⁹ Na nam ek yi ninj, 'Owundu, na konu efe orung orung nim ngii efe pup kin, wumb nim kin pii gii niġmin wumb ei, mon nipi, kepil topu, kan ngii efe kindiġ. ²⁰ Ok Siipen nim ek se andiġim wu ei, to kundnjung kunum efe, na eim kin mandi engir. Na orung kanip engamb kin, wumb konduk gulk tungii nip, orung engir.' ²¹ Ba Gos eim ek yi nipi na ngum, 'Nim po! Na nim konu turii endi kindamb pukun kin, wumb tiġap eipi endi kin mulnjii,' pa nipi kindang punj. ²² Jura wumb Pol nim ek ei piik, ek dinga nik kin, "Eim to kundei" ninjing. "Wu ei nge, ya mei efe mulermba wu ei, konj mulermba," ninjing. ²³ Wumb wii dinga tok kin, en enim konduk gulk kin, mei kuġman si tonu kindnjing. ²⁴ Yi erangin kin, wu num moġpu ek yi neng kin, Pol sik sipik, opu wumb ngii efe nirik sipnjing. Wu num ei ek yi neng kin, opu wumb Pol kepil tok, Jura wumb ek dinga ninmin, "Ek puġe piimin," pa nim. ²⁵ Pe opu ond wumb kan sik kin, kan tunjung. Opu eġmin wu tep eġmin wu ei, Pol engim konu efe mandi engang kin, Pol ek yi nipi wu ei ngum. "Lo ek nipi, Rom wumb yi kan ngei nim min? Enim ek nik, ka enarik, kepil ok tok enmin ei, kapli min?" ²⁶ Opu wu tep eġim wu ei, ek ei piipi pupu kin, wu num owundu muġum konu efe pupu, ek dinga nipi yi nim. "Nim wu ei kin nimbiġ oġ enjii en? Wu ei Rom wu," pa nim. ²⁷ Pe wu num ni, Pol muġum konu efe ek nipi Pol ngum, "Nim Rom wu min?" Pol moġpu yi nim, "Na Rom wu," pa nim. ²⁸ Wu num ek yi nim, "Na ku owundu ngopu kin, na Rom wu moġ," pa nim. Ba Pol ek nipi, yi nim, "Na manan na Rom konu efe ok mengim. Pe na Rom wu moġ." ²⁹ Pe wumb Pol kii sik, kepil tok enjing wumb ei, mund mong kulnjung. Wu num ni, Pol Rom konu efe wu endi kan ngumbii enj ni piipi kin, gal kuġum.

³⁰ Wu num ei, eim Pol paŕim miŕ ei, puŕe piimbii nim. "Pol eim nimbiiŕ oŕ erim ei piimbii," nim. Yi nipi kin, kupiiring ok, eim Pol kan sen si kindpi kin, wumb kuŕmaŕ kaŕiŕimin owundu wumb ni, kaunsil wumb pei ok, kuŕou tungii nim. Pe wu num ni, Pol sipi ngii eŕe mani tu wupu kin, wumb ombu kumb eŕe engndim.

Jura Wumb Ek Pii Kun Eŕmin Wumb Mulnjung Konu Eŕe Pol Ek Nipi Ngum.

23 Pol kaunsil wumb mulnjung konu eŕe dinga kanpi kin, ek nim, "Engnan noŕ, na Gos kumb eŕe endinj. Endinj ei, nam noman ka seng, andip op kin, akip ya moŕ. Nam oŕ kis endi enj ni piinand." ² Pol ek yi neng kin, kuŕmaŕ kaŕiŕimin owundu Ananaiyas wu ei, ek yi nim, "Enim wumb Pol engim konu eŕe mandi moŕmun wumb ei, Pol gupu eŕe angii kum tei!" nim. ³ Pe Pol ek nipi, Ananaiyas ngum, "Nim ngenj torung orung ambilk ka ka en; ba tukrung ka sinaŕim. Gos ek nim kapŕi tumba," pa nim. "Nim ya eŕe molkun lo ek eŕe piikin kin, na ek ngond; ba ninim lo ek ei to kindkin, wumb na tei!" pa nim. ⁴ Wumb Pol engim konu eŕe mandi engnjing wumb ei, yi ninjing, "Nim Gos nge kuŕmaŕ kaŕiŕimin wu owundu ei, ek kis nikin ngon," pa ninjing. ⁵ Pol ek yi nim, "Engnan noŕ, na wu ei kuŕmaŕ kaŕiŕimin wu owundu ei na piinenj, 'Nim wumb tiŕap eŕe wu num ei, ek yi ni kis enenjii mon!' Gos lo ek niŕim ek ei paŕim ei, na piip moŕ."

⁶ Pol kaunsil wumb kombur eim piim. Piipi kin, wumb ek pii kun eŕmin wumb wii topu, ek dinga nim, "Engnan noŕ, na lo ek piit wu. Na lo ek piitim wu nge kingam. Na pii gii nind ei, wumb kulnjung wumb ei, wii nga konj tonu pungii ei, na pii gii nind. Ek eŕe nge nip wumb ngop erip endamb kin, wumb na akip tu wuk, kan ngii eŕe kindangin kep miŕ nind." ⁷ Pol ek ei neng kin, lo ek piitmin wumb kin wumb kolk nga konj tonu ongii ni piinaŕmin wumb ba, tuk eŕe ek miŕ enjing. Yi erangin kin, en enim eipi eipi punjung. ⁸ Pe wumb kombur en enim yi niŕmin, 'Wumb koŕmun wumb ei nge angk tonu punengii,' niŕmin wumb ei, tep wumb mulaŕmin kin, gui eŕe mulaŕmin ni piitmin. Ba wumb ei, lo ek ekii sik eŕmin wumb ei, ek pei pii gii niŕmin. ⁹ Yi erangin kin, wumb wii dinga tok onjung. Lo ek piitmin wumb ei, eim nge tiŕap eŕe punjung. Puk angk kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei oŕ kis endi en enim mon," pa ninjing. Guimeng sinim tep enim wumb ei, min endi opu wu ei kin, ek ninim," pa ninjing.

¹⁰ Wumb ek miŕ owundu enjing ei, wu num ei piipi kin, ek yi nim, "Wumb orung orung molk kin, Pol angii ambilk orung seng kin Pol kuŕmba," ni piim. Yi piipi kin, opu wumb ni kindang puk kin, Pol sik, "Ya tuwei!" nim. Neng puk kin, Pol sipik, opu wumb en enim ngii konu eŕe nirik sipnjing.

¹¹ Ekii se emii peng kin, Gos Owundu Pol kumb eŕe angpi ek yi nim. "Pol, nim noman dinga peng piinjii! Jerusalem konu eŕe ek dinga nin, nim yi miŕ ku Rom konu eŕe na ek ninjii!" pa nipi, Gos Owundu ek yi nim.

¹² Tingang kin, Jura wumb ek endi yi ni pendnjing. Ek dinga nik, "Pol to kundmun ninjing, 'Sinim Pol to kund-

mun pendpin kin, kapŕi kuni noŕ ni, epi nunermin, mon!" ninjing. ¹³ Wumb ek keimi nik, ek ei ni tonu kind pendnjing. Wumb mulnjung ei, wumb pei 40 miŕ mulnjung. ¹⁴ Pe wumb ei puk kuŕmaŕ kaŕiŕimin wu owundu ni, wumb kin men ngii eŕe kongun wumb kin kanik, ek yi ninjing, "Sinim Pol to kundmun kunum, kuni noŕ mowii piimin, wii pepin, Pol to kundamin poru nimba," ninjing. ¹⁵ "Enim kuŕmaŕ kaŕiŕimin wumb owundu ni, kaunsil wumb ni, enim ek nik, 'Wu num moŕum konu eŕe nengin, Pol sipi mani tu wangŕi,' ninjing. 'Enim ek nga nik kii sik, Pol ek ninim ek puŕe nga nipin piipin kin, tor kindmba,' ninjing. 'Sin tumun nge, er kun er moŕmun,' ninjing. 'Pol eim opu, enim kin opu kun enermba. Sin Pol to kundmun,'" pa yi ninjing.

¹⁶ Pol eim aim kingam ei muŕum ni ninjing ek ei piipi kin, opu ond wumb ngii konu eŕe muŕum konu nirik pupu, Pol kanpi, nim. ¹⁷ Pol eim opu eŕmin tep eŕim wu ei, Pol wii tang kin, om. Wang kin, ek yi nim, "Kangi wu ei, wu num moŕum konu eŕe sipi, kangii ei, wu num ei kin ek endi nimbii, ninim. Kangii wu ei ek endi nipi wu num ei nipi ngumbii ninim," pa nim. ¹⁸ Opu eŕmin tep eŕim wu ni, kangii wu ni sipi, wu num muŕum konu eŕe sipim. "Kan pim wu Pol, na wii topu, kangii wu ei nim moŕum konu eŕe si pang kin, ek endi nimbii," pa nipi onum. ¹⁹ Pe wu num ni, kangii wu ni angii embiiŕim. Ambiiŕi kin, sipi orung sipim. Pukuŕ kin, eŕ eŕip mendpiŕ mulnjunguŕ. Pe wu num nipi yi nim, "Nim na kin nipe ek ninjii on?" ²⁰ Pe wu kangii wu ni, ek nipi yi nim, "Jura wumb kengip er pendik, nim kii semin kin, Pol, kupiiring nim si mani tu wunjii," ninjing. "Pe wumb en enim ek kend tok, ek dinga nik, Pol, eim nim ek puŕe, am kii si piimin ninjing," pa nim. ²¹ "Ba nim wumb ombu ek pinerii! Pe wumb kopur moŕmun wumb ei, kopur aninga 40 miŕ kopur moŕmun. Wumb ei ek dinga nik, kuni noŕ ni, epi nunarik molk pangin kin, Pol to kundmun kunum ei, kuni noŕ epi numun ninjing. Pe wumb andŕam eŕe kui er moŕmun. Pe nim en enim ek ninjii ek ei, kapŕi nik mulnjung. ²² Pe opu wu num ni, kangii wu ni kindang orung pum. Pang kin, ek yi nim, "Nim na kankin nin ek ei, nga wumb eipi endi kan ninerii, mon!" nipi kin, kindang pum.

Opu Eŕmin Tep Eŕim Wu Ei, Pol Piilikis Gapman Wu Ei Kin Kindim

²³ Pe opu wu num ni, opu eŕmbiiŕ wu num taŕ wii tang wangiiŕ, ek yi nim. "Eŕip opu wumb 200 sikiŕ, kung os eŕe muŕngii wu 70 sikiŕ kin, kiŕeng embiiŕngii wu 200 sikiŕ, pukuŕ kin, Sisariya konu eni emii peng 9 erang kin, andik pei!" ²⁴ Pe enim kung os endi, er ka er sengin kin, Pol muŕmba nge er ka er muŕang kin, puk gapman wu owundu Piilikis moŕum konu eŕe, pei neng pungii. ²⁵ Opu wu num ni, pipe end yi puŕum.

²⁶ "Na Klories Lisiyas, na pipe ei poŕup kin, gapman wu owundu Piilikis muŕum konu eŕe kindind. ²⁷ Jura wumb wu ei, ambiiŕ gii nik to kundmun nik enjing. Ba na wu ei kii sip piinj ni, wu Rom konu eŕe wu peng kin, na nge opu wu pei sip op kin, Jura wumb angii eŕe si tor tu wunj. ²⁸ Na wu eim nimbiiŕ oŕ erim oŕ ei, puŕe pi-

imbii. Nip kin, kaunsil wumb mulnjung konu efe mani sipinj. ²⁹Yi erangin kin, na pup kenj ni, wumb en enim lo ek efe nge piik kun enarik kin, wu ei, wii tumun, ninjing. Wu ei of kis enerim. En enim wumb kepil to si pipin kin, kan ngii kindpin erpin ei, kapli enanim. ³⁰Ek endi akip tor wang kin, piind ei, wumb en enim ek koi nik, wu ei to kundmun ninjing, piind. Yi nengin kin, na kanip wu sip nim kin kindind. Wumb wu ei kin ek ngok enjing ei, nim kanik ni tor kindik yi erangin kin, gapman wu owundu ei, pipe efe ek yi ninim ni putum."

³¹Opu wu num neng kin, opu wumb Pol sik sipik, An-siparis konu efe, emii peng sipnjing. ³²Konu tingang kin, opu wu en enim ngii konu efe orung punjung. Pe opu ond wumb ombu, kung os efe mulnjung wu ombu, Pol sik, Sisariya konu efe sipnjing. ³³Kung os efe mulnjung wumb ei puk kin, pipe ni sik, wu gapman owundu ni ngunjung. Ngok kin, Pol sik gapman owundu kumb efe engindnjing. ³⁴Pe wu gapman owundu ni, pipe gerpi kanpi kin, Pol kii sim. ³⁵"Wumb pei ya ok nim kin ninjing ek ei nengin kin, na piimbii," nim. Pe wu ni, ek yi nim, "Eros gapman ngii efe kan ngo pendngii," pa nim.

Wumb Peng Pim Wumb Pol Kin Kos Piinjing

24 Ekii se kunum angil orung o pang kin, wu kulma katilim owundu wu ei eim embe Ananaiyas. Eim ni, wu num kombur ni, wu endi ek nilim wu endi kin onjung. Ok kin, wu ei eim embe Tursulas. Puk kin, wu gapman owundu ei kanik, Pol kos enjing ek ei piik kin punjung. ²Gapman wu owundu ni Pol wii tang wang kin, Tursulas eim ek nipi ngumba nge om. Opu yi nim, "Wu owundu Piilikis, nim sin paki tang kin, sin ka motmun. Motpun kin, opu ni epi kis endi tonu onanim mon. Ninim noman ka peng kin, sinim wumb tilap ei pei kumb ok kis motpun onjpun; ba pe opun, konu pei ka seng motmun. ³Nim yi eran kin, nim kin noman ka piipin ngopun, nim kin noman ngumun. ⁴Sin nim kin ek kinan nipin kis piinjpin kin, na ek aninga nip ngamb kin, nim noman ka seng kin, sin ek ei piinjii," pa nim. ⁵"Sin wu kenjpin, ba wu epi pei kis erpi, wumb pei kin ek opu ngopu erim ei, eim kenjpin. Jura wumb ni, konu mei orung orung pei wumb kin, ek opu ngopu yi elim wu," pa nim. Yi erpi kin, eim wu num mit motpu kin, sin wu tilap ei sipi, tilap eipi Naseres tilap embe sim. ⁶Pe wu ombu yi ninjing, "Pol, sin Gos ngii owundu er kis mundmbii, ni piipi elim. Erang kin, sin eim ambil gii nipin. (Sin sinim lo ek ei nge piipin, Pol Jura wumb kos efe tunmun. Ba wu num owundu Laisiyas ni opu kindpi kin, eim Pol sin angil efe, si tor kindnim ninjing. Eim yi nim, wumb Pol kin kos erngii wumb ei, nim kin tonu ok, nim kanik ningii," nipi yi nim.) "Pe ninim wu ei, ek nikin kii sinjii. Sin wu ei kin kos ermin enjpin ei, Tursulas ek yi mit nipi ngum. ⁹Jura wumb pei paki tok, Pol ek ngok, wumb ek ninmin ek ei, keimi mendpil ninjing.

Pol Ek Nipi Piilikis Ngum

¹⁰Wu gapman owundu ni, Pol peng tonu kindpi erang kin, Pol ek yi nipi orung kindim. "Na piind, nim kung ngii pei, wumb tilap ei kin lo pii kin motun. Yi erang kin, ei na noman ka piip nim ek ni orung kindind. ¹¹Ninim wumb kii se piin kin, ninim ek yi mit piinjii. Na Jerusalem konu efe Gos kin prei ermbii nge onj ei, kunum kinan endi op punanim kunum 12 o pum. ¹²Jura wumb na men ngii owundu efe, wu endi kin ek opu mondup ninenj. Pe na wumb nip sip, kulou top, men ngii ni, konu owundu efe ni, na wumb endi nip, si kulou top yi end nip enenj mon. ¹³Akip ek endi nik, na kin kos er ngungii ei, ek ei pute enim piik kun enanmin. Enarik kin, ek ei ningii ei nim keimi piinjii," pa nim. ¹⁴"Ba na ek endi nip nim ngumbii. En enim wumb yi mit ninjing, 'Na ek eipi of elim of kin ekii sip, wumb en enim yi mit,' ninjing. Ek ei kend ek yi ninjing. Of ei na piip, ekii sil; ba of ei keimi mendpil. ¹⁵Na Gos kin nimbit of ermba of ei, kui er mot ei, wumb yi motmun. Gos wumb kulnjung wumb erang kin, nga tonu ok konj pungii. Pungii wumb ka mulnjung wumb kin, wumb kis mulnjung wumb ouni konj angk tonu ongii. Na Gos kin kui er mot ku. ¹⁶Yi palim ei piip kin, nam noman dinga kunum kunum piip end. Nam of kis endi, Gos kumb efe ni wumb kumb ei pei na enaf; nam kun mot.

¹⁷Na pup wumb konu eipi efe kung ngii kombur motup kin, na nim Jerusalem konu efe op kin, nam wumb tilap ende kin motup yi ef. Wumb endi epi sinarpi elim wumb ei, paki top ngo. Ngop kin, Gos kin kulma nge epi tu wul ku. ¹⁸Na kongun ei nge erip, of efe erip, men ngii owundu efe mutamb kin, nam ngenj konj kindrim. Wumb na kanilmin ku. Pe wumb pei na kin mulaamin wumb ei, ek endi na kin ninaamin mon. ¹⁹Ba Jura wumb Eisiya konu efe motmun wumb ei, ok na ambil gii ninjing. Wumb ei na kin ek ningii pim kin, nim kumb efe ok, na kin kos nengin piimbii," pa nim. ²⁰"Pe mon pim kin, wumb ombu ya motmun wumb ei, na nimbit of enj ei nengin kin, na kunum endi kaunsil kin engir kunum ei, na erir of ei ningii," pa nim. ²¹"Mon pim kin, ek endeim mendpil. Ok na wumb mulk konu tuk motup kin, wumb wii tur. Na Gos wumb kulii wumb ei nga er konj simba nipi, wii topu, wumb ngur konu efe, akip nim kumb efe, na sik kos efe tu wunmun ni piind," pa nipi Pol ek yi nim.

²²Wu gapman Piilikis ek ei piim kin, Gos tilap efe tuk punmun wumb, wu kopur piitim wumb gapman owundu ek yi piipi kin, Jura wumb kanpi nim, "Enim kui er mutangin kin, opu wu num Lisiyas eim ya mani wang kin, na enim kos ei piip kun ermbii," pa nim. ²³Pe opu elim wu owundu ni Pol sipi kin, kan ngii efe sipim. "Pol kan dinga mit ngunerei! Pol wumb put endi ongii ei, mon ninergii! Ninarik kin, Pol paki tungii nge ongii," pa nim.

²⁴Kunum kopur o pang kin, Piilikis ambim Drusila kin onjngu. Drusila ni amb ei, eim Jura amb. Piilikis eim Pol wii topu, ek kombur neng piimbii ni om. Pol Gos

nge titap ete tuk pu molk kin, Jiisas Kraias kin ek pii gii ninmin mił pułe pol topu nipi ngum. ²⁵ Ba Pol ek ei piipi, of kun ete, kun etmin mił ku pim kin, noman pim epi to mani kindpi, ekii se Gos wumb pei kos owundu ermbe. Piilikis ek ei piipi kin, mund mong kułpu, "Pol, pui!" nim. "Ekii se na kunum endi sim kin, nim wii tumbii," nim. ²⁶ Piilikis ni wu gapman owundu ei, eim noman eipi endi peng piipi kin, Pol kunum kunum neng opu kin, ku ni, epi endi ngumba ni piipi, wii tang otum. ²⁷ Ekii se, kung ngii tał o pang kin, wu eipi Porsiyas Peses ni, wu ei Piilikis kongun etim kongun ei, wu ei sipi erim. Pe Piilikis eim, Jura wumb kanip nimbii ni piipi kin, Pol kan ngii ete enj pendngii nge, nimbii ni piim.

"Pol Siisa Wu Num Owundu Neng, Kos Piimba," Pa Nim.

²⁵ Peses eim opu konu owundu ete kunum tekliki mołpu kin, Sisariya konu ete si kindpi, Jerusalem konu ete tonu pum. ² Wumb kułmał kałtmin owundu wumb ni, Jura wu num ni, wumb puk kin, Pol kin ek to monduk mił nik yi enjing. ³ "Nim sin paki tunjii, min? Tokun kin, wu ei Jerusalem konu ete sipnjii, ninjing. Wumb en enim ok andłam ete koi er pek kin, Pol tumun ni piik, tu wunjung." ⁴ Ba Peses ek nipi, orung kindpi yi nim, "Pol Sisariya konu ete kan ngii kan pim. Pepi kin, kunum aninga kopur mołup kin, nga Sisariya konu ete orung bii," nim. ⁵ "Enim wu num ombu, na kin ouni bin," pa nim. "Wu ei of kis endi erim kin, sin kos ni piimin."

⁶ Peses eim wumb ombu kin, kunum nendii mił engki mułum. Mołpu kin, Sisariya konu ete mani pum. Pupu kin, kupiiring eim kos ngii ete mołpu kin, "Pol si tu wei!" nim. ⁷ Pol wang kin, Jura wumb Jerusalem konu ete si kindik kin, mani onjung wumb ei ok, Pol engim konu ete mandi angk kin, ek kis kanim kanim nik, Pol ngunjung; ba wumb en enim wu owundu Peses piimba ek mendpił, endi ninenjing. ⁸ Pe Pol ek nipi, orung kindim, "Na of kis endi enenj mon! Jura wumb lo ek ei mon; pe men ngii owundu ek ei mon; Rom wu king owundu ei ek ei mon; na ek kis min of kis ei endi enenj mon! Wu num Peses eim Jura wumb kin, ek ni piimba pendpi kin, yi nim, "Pol nim, Jerusalem konu ete tonu pu mułan kin, na tonu op kin, kos piimbii," pa nim. ¹⁰ Pol ek nipi yi nim, "Kos ngii, ya na angii ngii, ek king owundu angii konu ete mendpił, na kos piingii," pa nim. "Nim wu owundu nim piin. Na of kis endi Jura wumb kin enenj mon! ¹¹ Na of kis endi erip kin, mong endi sip eramb kin, enim na kapli to kundngii," pa nim. Pe ek nik, na kos enim ek ei, keimi mon! Wu endi na angii ambiłpi, wumb ngunermba mon. Wu king owundu ei, na kos piimba," pa nim.

Pol Nipe Of Erim Ei Wu Peses King Akripa Kii Sim

¹² Peses eim kaunsil kin ek nipi pendpi kin, Pol kanpi nim, "King owundu ei kin kos pinjii pim kin, king owundu kin kos ete piingii," pa nim.

¹³ Kunum kopur o pang kin, king Akripa kin, Berniis kin Sisariya konu ete okuł. Peses kanpił, angii simbił ni onjunguł. ¹⁴ Wu amb tał pukuł, Sisariya konu ete kunum kinan mulnjunguł. Mułangii kin, Peses Pol ek ombu ni, king wu owundu ei ngum. "Wu endi mołum wu ei, ok Piilikis kan ngo pendrim wu ei, pirał pałim," pa nim. ¹⁵ Ok, na Jerusalem konu ete mult kunum ei, kułmał kałtmin owundu wumb ni, Jura wumb pei, wu ei ek ngok, "Na nim wu ei of kis erim; ek eim kin ngunjii min, nik etmin. ¹⁶ Ba na ek nip, orung kindip yi ninj, 'Sin Rom wumb wii endi, kos erpin enatmin mon! Wu ei opu, kos piingii konu ete engmba. Angpi kin, eim kos erngii ek ei nipi, orung kindpi, yi etim. ¹⁷ Wumb ei, na kin ouni onjpun kin, na op kunum kinan, kui er mułat. Kupiiring kos ngii ete mołup kin, wu ei, 'Tu wei!' ninj. ¹⁸ Pe wumb kos er ningii, wumb ei ok, engnjing. Ek kis endi nik, wu ei etim, of kis nik, ngunenjing. Na piinj; ba wumb en enim ek eipi endi nik enim ni piinj," pa nim. ¹⁹ "Wumb en enim ek opu erik ninjing, Pol eim yi niłim, 'Wu ei Jiisas kułum wu ni, nga konj mołum. Nga men ngii ete mołpu kin, ek nirim ku.' Ek nik sipik, Pol kin ek ngok, kos ermin ni sipnjing. ²⁰ "Pe na wu num kos piimbii, wu yi nind. Na ek ombu kii simbił ei, embin enim, 'Ei nim pukun, Jerusalem konu ete mułan kin, na Jerusalem konu ete op kos piimbii min?' ²¹ Ba Pol ek yi nim, 'Na kan ngii pemb kin, Siisa king owundu ei na kos piimba,' pa nim. Neng kin, 'Na Peses kan ngii ete nga pin-damb pimbe. Pepi kin, Siisa king owundu mołum konu ete kindmba,'" pa nim. ²² Pe King Akripa ni, wu num Peses kii sipi, yi nim, "Na nam wu ei ek piimbii," pa nim. Pe wu num Peses yi nim, "Topuł piinjii," pa nim.

²³ Kupiiring, King Akripa kin Berniis kin okuł, alap epi ka sikii, onjunguł. Okuł pukuł kin, kos piik, kułou tołmun ngii, wumb num ni konu owundu ete opu, tep etmin wumb pei kułou tołmun ngii ete nirik punjunguł. Pe Peses ek yi nim, "Pol, tu wei!" nim. ²⁴ Pe Peses ek yi nim, "Wu King Akripa ni, wumb pei kułou tok mołmun. Enim ya wu ei kenei!" a nim. "Jura wumb pei ni Jerusalem konu ete ya wumb pei ni enim wu ei kin, ek dinga ninjing. Nga wu ei konj mołpu kin, enermba," a nim. ²⁵ "Ba na kanip kin, eim to kundmun of endi enerim. Wu ei, eim wu owundu King Siisa nam kos piyamb kin, ekii se, "Na eim kindmbii end," pa nim. ²⁶ "Na eim ek piip kin, pipe połpu, sinim wu num King mułum konu ete kindmbii ei, na wu ei, ek endi kan sinenj, mon!" pa nim. "Wu King Akripa ni, enim wu pei mołmun konu ete tu wamb kin, sinim wu ei, ek piipin, na pipe poł kindmbii," pa nim. ²⁷ "Na kan wu endi, eim wu num kindamb kin, kos piipin enjpin ek ei ni, kindnermbii ei, na piind ei kapli enanim," pa nim.

Pol Ek Nipi Wu King Akripa Ngum

²⁶ King Akripa Pol kanpi yi nim, "Ninim ek endi piimbii," pa neng kin, Pol angpi eim ek yi nim.

² Pol yi nim, "King Akripa, nim ek nin ei, na piip kin, ka piind. Jura wumb na kin ninmin ek ei, na nip orung kindmbii end," pa nim. ³ "Nim sin Jura wumb etmin of ei, nim piikin si kindlin. Pe sin noman kanim eipi eipi

patim ei, nim piitin. Nim piikin ek ei, na nip ngamb kin, nim ek ei piikin kin, ten sikir kulenjii.

⁴ Ok na kangit motup op kin, pe piram mot. Motut kunum ei, nam nge titap ete motup kin, Jerusalem konu ete andit ei, Jura wumb na piitmin. ⁵ Kumb ok, na ek nip et ei, enim kanik etmin. Etmin ei na ek nip et mit, ni tor kindngii," pa nim. "Wumb piinmin, na wumb lo ek piik etmin ot ei nge, mit lo ek piitmin wumb ot ei ot endi eipi mit; sinim men ngii lo ei mit kapti sinatim mon. ⁶ Akip na ya ete engamb kin, na kin kos enmin, ei pute yi patim. Na Gos kin pii gii nip kin, ok sin kupen-jpin not, Gos ek dinga piitmin wumb ot ei nge, na yi pip mot. ⁷ Sin nge wumb titap engki nga ta wumb ei, Gos keimi kin, emii peng, tinga, Gos ek ei minj piitmin. Piik kin, ek ei pii gii nik kin, kui er motmun. Na yi ku, King owundu, na ek ei pii gii nip, kutii wumb nga konj ongii nge, kui er mot. Ete nge, Jura wumb, na sik, kos ngii ete, tu wunmun," pa nim. ⁸ "Nimbit erang, enim wumb kopur kuljung wumb ei, Gos nga er konj simba. Nimbit erang enim pii gii ninanmin?

⁹ Kumb ok, na yi piir. Nam epi pei erip kin, Jiisas Naseres wu ei, eim embe to mani kindmbii, ni pir. ¹⁰ Na erip kin, ya Jerusalem konu ete kutmat katitmin wumb owundu ei, pipe na sip, yi erip kin, Gos nge titap ete muljung wumb sip, kan ngii ete kindip, wumb eipi kin yi ni piip kin, Gos nge wumb to kundmbii nip yi et. ¹¹ Kunum kunum wumb Gos ngii ete mutangin kin, ot embin tui erip yi et. Na erip kin, yi nit. 'Enim pii gii ninjing kin, ek kis ni ngok, yi erei!' pa nip kin, na yi nit. Na wumb kin kis piip kin, wumb putmun konu ete ekii se pup, konu owundu turii satitmin konu ete put ku."

Pol Eim Gos Titap Ete Tuk Om Mit Pol Tum

(Aposel 9:1-19, 22:6-16)

¹² "Na kutmat katitmin wumb owundu pipe sip kin, Damaskas konu ete punj. ¹³ King owundu konu ete seng kin, andlam andip punj. Pup kenj ni, dup endi ei epin tonu ete mani om. Opu kin, dup mit tilang owundu erpi kin, eni tilang ei kapti enerim mon. Tilang eipi mit erang kin, na kin tep to onjpun wumb ei kin ouni erim. ¹⁴ Sin onjpun wumb pei, mei ete kanpin mani punjpun. Na pep piinj ni, epin wumb ek mit ei, tonu mut ete tor opu yi nim, 'Sol, Sol, nimbit erang, nim na embe to mani kindin? Nim Gos opu en ei yi mit, nim epi mul motum epi ete ton ei, ninim ngenj kumbii sinjii,' pa nim. ¹⁵ Pe na ek yi ninj, 'Owundu, nim nii?' Owundu ek nim, 'Na Jiisas, nim na nimbit erang ton?' ¹⁶ Nim tonu simb ete angkin mutii!' nim. 'Na nim kin ond ei, nim en ot ei kanip kin ond,' pa nim. 'Na nim kongun ngamb kin, nim na kongun enjii. Erkin kin, na end ot ei, kan mit ninjii. Ekii se, na nim epi endi andan top ngumbii,' pa nim. ¹⁷ 'Ekii se na nim wumb angit ete sip, wumb titap eipi ete simbii ku. Na nim wumb ei motmun konu ete kindind. ¹⁸ Nim pukun nen kin, wumb noman ak tok emii konu ete si kindik kin, tilang enim konu ete ongii,' pa nim. 'Seisen nge dinga ei, si kindik kin, Gos kin ongii. Wangin kin, na wumb ot kis etmin ei,

kil ngop wumb ei na kin pii gii nik kin, na nge wumb motmun konu ete ouni mutngii,'" pa nim.

¹⁹ Pol ek yi nim, "King Akripa, na ei epin Gos ek ei piip kin, na ek ei to kindnenj. ²⁰ Mon, na ek nip, Damaskas konu ete wumb ok ngop; ekii se Jerusalem wumb muljung konu ete pup, ni ngop; nga pup, Jura wumb konu ete orung nip; nga pup, ek ka ei nip, wumb ngamb kin, enim wumb noman ak tok, Gos kin orung ongii nge ninj. Nip yi ninj kin, enim noman ak dinga tok, Gos kin orung ongii ninj," pa nim. ²¹ "Ek ete nge mendpit, Jura wumb na men ngii owundu ete, ambit gii nik kin, na to kundngii nge enjing. ²² Gos Owundu na kin paki tang kin, na ek ei akip ya angip nip, wumb num ni, wumb pei muljung konu ete nind. Moses gupu ete ni, ek ni tor kinditmin wumb gupu ete ni, tor om ek ei minj na nind. ²³ Gos ek ni tor kinditmin wumb ek yi ninjing. 'Krais eim ngenj kumbii kutmba ninjing. Pe eim kutpu kin, nga angpi konj orung omba. Ekii se wumb kutpu wumb pei eim kin tonu ongii ku. Eim opu ek yi nimba, Gos wumb orung simba nge tilang Esrel wumb kin wumb titap eipi wumb kin, ouni ni tor kindmba," pa nim.

²⁴ Pol eim ek yi mit piipi nirim. Wu owundu Peses, Pol kin wii dinga tum, "Pol, nim noman wulu punum. Nim epi kanim kanim pei piikin sin epi ei, nim to wulu kindnim." ²⁵ Pol ek yi nim, "Wu owundu Peses, na wulu punand mon! Na ek keimi nind, na noman kun peng nind," pa nim. ²⁶ "King epi ombu pei piitmin ek ei piip kin ek pei ni poru nip kin, na mund mong kuland. Na piind ek ombu, wu king ei eim ningit ete ke kanpi, ek piinan-im ni piinenj min? Eim piitmin. Nimbit erang epi ombu endi koi er tonu onanim? ²⁷ King Akripa, nim Gos nge ek mendpit nitmin wu ninjing, ek pii gii nin min? Na piind, nim pii gii nin." ²⁸ Pe King Akripa ek nipi Pol ngum, "Kunum aninga motput, nim na Gos ek andan ton ei, na Gos kin tuk pup mutmbii," pa nim. ²⁹ Pol ek yi nim, "Kunum olt min aninga ei kapti ku. Enim wumb pei akip kunum ete motpun kin, na prei er Gos ngamb kin, enim wumb ya motmun wumb ei pei, na mot mit yi mutngii; ba kan sen ei enim angit ete, pendnermba ni piind," pa nim. ³⁰ Pol ek yi neng kin, pe king ni, wu num ni, amb Berniis ni, angk muljung. ³¹ Wumb pei anda puk poru nengin kin, en enim molk ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei sinim kin ot endi enerang kin, sinim kan ngii ete kindmin, min to kundmun ei kapti enanim." ³² King Akripa ek nipi Peses ngum, "Wu ei Siisa kin kos piinenmbii nitang kin, nim wu ei kindan putang," pa nim.

Pol Not Kanu Ete Pupu Rom Konu Ba Pum

27 Wumb ek ni poru nengin kin, sin sip ete pupun, Rom konu ete bin nge punjpun. Ot etim tep erpi, opu wu 100 se andpi elim wu mutum konu ete kan wu kombur ni, Pol ni punjung wu ei, eim embe Julyas. Wu ei wu owundu king Siisa nge opu tep wu num motum. ² Sin sip endi tonu pupun kin, Aramisim konu ete punjpun. Pe sip ei pupu, not wer ete Eisyas mei owundu ete tor pum. Pe sin punjung kin, Arisakas ni, Tesalonaika

konu eŧe ni, Maseroniya ni konu eŧe wu ei, sin kin tep to punjpun. ³ Pe kupiiring sin Sairon konu eŧe tor punjpun. Juliyas ni wu ei, Pol kin oŧ ka endi erim. "Pol eim kapŧi pupu kin, wumb puŧ kanpi, kuni si ngopu ermba," pa nim. ⁴ Sin Sairon konu eŧe si kindpin pamin kin, konu pop owundu endi topu, sip konu eipi pupu kin, konu pop kembis topu, Saipris konu eŧe orung pum. ⁵ Pe sin ep noŧ pupun Pampiliya kin Silisiya konu eŧe pupun kin, Maira kin Lisiya konu eŧe tor punjpun. ⁶ Kunum eŧe, opu eŧmin tep eŧim wu ei, opu kenim ni Aleksandriya konu eŧe sip endi Esalii mei owundu eŧe bii ni om. Pe sin sip eŧe pamin neng kin, sin sip eŧe tonu punjpun.

⁷ Pe sin sip eŧe mon kind pupun pamin kin, konu pop tang, sip ei andŧam punerim. Nga orung pupun, wumb sip kongun eŧmin wu kongun dinga erangin kin, Nairas konu eŧe pupun. Sin pupun, mei owundu mandi pamin kin, Kriis ni Salmoni konu eŧe mandi punjpun. ⁸ Pe sip wumb kongun dinga erangin kin, taki taki pupu, konu endi tor punjpun. Konu ei embe 'Konu ka' niŧmin, konu eŧe Lasiya konu owundu eŧe mandi punjpun.

⁹ Kunum pei o pang kunum endi konu pop owundu topu kin, noŧ owundu tum. Tang kunum pei poru neng kin, Pol ek nipi wumb ngopu yi nim. ¹⁰ "Enim wumb sinim pupun pamin kin, kongun owundu tonu wang kin, epi pei am ba. Ei epi ni, noŧ sip ni kis ermba. Sinim pei poru nimba ku," pa nim. ¹¹ Opu eŧmin wumb tep eŧim wu yi piim. Sip ambŧim wu ek nim piimbii, ni piim. Pe sip ambŧim wu ni, sip eŧe tep eŧim wu ni, Pol nim ek ei piinenjing mon! ¹² Pe sip tor opu, pek eŧmin konu ni, konu ei sip konu pop topu ermba ei, pimba miŧ konu ka sinerim. Pe wumb en enim sip eŧe mulnjung, wumb kengip erik, "Pamin," ninjing. "Sinim pupun, Piiniks konu eŧe muŧmun. Wumb kengip erik pamin," ninjing. "Sinim pupun Piiniks konu eŧe pupun muŧmun sip tor opu paŧim konu ei konu ka seng kin, pop onermba, konu eŧe pu muŧmun," pa ninjing.

Konu Pop Owundu Topu, Noŧ Dinga Om

¹³ "Ekii se konu ka seng kapŧi sikir pupu, en enim ninjing konu tor bin," ni piinjing. "Pe epi embin eŧim epi eŧe, pimba epi konu endi ni tonu sik, noŧ eŧe puk, Kriis konu bin," ni punjung. ¹⁴ Ba ekii se konu pop owundu endi opu, Kriis konu eŧe tor om. ¹⁵ Konu pop owundu tang kin, sip ba pinerim. Pinerang kin, pop owundu topu, sip si mengpi konu eŧe orung pum. ¹⁶ Sin si kindpin tor pupun, noŧ tuk eŧe mei kembis endi sim konu eŧe punjpun konu ei, embe Kora. Sin kongun dinga erpin kin, noŧ kanu kembis kan kuŧ sipmin ni enjpin. ¹⁷ Pol noŧ kanu kembis ei kan se andik, kan kuŧ gii nengin kin, sip yi ku kan kuŧ enjing; ba mund mong tang, er mulnjung. Molk kin, en enim yi piinjing, "Sinim konu ku muŧmun pupu kin, enim konu eŧe sipipi, Aprika konu eŧe simba enim nik, sip pop to siptim alap kan ei mani pendik, tonu noŧ eŧe enj mulnjung." ¹⁸ Konu pop ni noŧ owundu tang pepin kin, kupiiring sip eŧe muŧmun epi ei, sip noŧ eŧe si kindpin enjpin. ¹⁹ Kunum taŧ poru neng kin, kunum endi eŧe, en enim kongun dinga erik kin,

sip eŧe kan epi ni endi si kindik. ²⁰ Kunum kunum sin pop owundu ni, noŧ owundu topu eŧim. Erpi kin, sin eni ni, kanjip endi kinaŧmin mon. Ba sin noman pep kun enerang kin, sin konu endi eŧe tor bin pinaŧim. Sin pupun kuŧmun mendpiŧ onmun ni, yi piipin punjpun.

²¹ Kunum kinan wumb kuni sinarik, wii muŧangin kin, Pol ekii se opu, tuk angpi, ek nipi wumb ngum. "Enim wu ok na ek nir ek ei piik, Kriis konu eŧe si kindnarik. Pe yi ku epi enim kin pei am punermba. ²² Ba pe na kanip enim nind. Enim noman ka sengŧi! Sin wu endi am punermba mon. Noŧ kanu ei kapŧi pupu mani ba minj. ²³ Na Gos nge wu, na Gos nge embe ambŧi tonu kindip ku moŧ. Pe oltin epin emii pep erang kin, Gos kindang sinim tep enim wumb ei, endi opu, na or peŧ konu eŧe mandi engim. ²⁴ Pe ek yi nim, 'Pol, nim mund mong enerii! Nim pukun, wu king owundu muŧmun konu kumb eŧe, pu engnjii. Nim piin! Wumb pei konu muŧmun ei, Gos nim ngopu poru nim; enim wumb konj muŧngii,' pa nim. ²⁵ Yi miŧ peng piipin kin, enim wumb mund mong kularik mufe! Gos eim epi pei ermbii nim ek ei, nind ei, na pii gii nip moŧ. ²⁶ Ba sinim sikir pupun, konu mei wii saŧim punmun," nim.

²⁷ Kunum engki nga kapŧi kapŧi noŧ sip peŧ eŧe or pepin, wamin kin, konu eni beli sirim. Seng kin, noŧ sip eŧe kongun eŧmin wumb, en enim piinjing ni, mei konu eŧe mandi onmun ni piinjing. ²⁸ Puk, kan su sipin ei simb 120 miŧ pirim. Nga pupun su epi kindim ei simb 90 mandi miŧ sim. ²⁹ Mei konu eŧe mandi miŧ seng kin, sip kongun wumb en enim mund mong kulk, sip noŧ pimba nik, epi embin owundu eŧim kapŧi kapŧi epi ei, mani kindnjing. Kindik kin, prei erik, eni sikir tonu wangŧi, nik er mulnjung. ³⁰ Sip eŧe kongun eŧmin wumb en enim andŧam endi kan sipin tor bin ni piinjing. Sip wurup owundu epi si to mani kindmin yi kend tok ninjing. Nengin kin, noŧ kanu kembis eŧe kan topun bin ni enjing ba, Pol ek nipi opu eŧmin tep eŧim wu ei nipi ngum. "Sip eŧe kongun er andŧmin wu mulenjing kin, kapŧi enim konj mulerngii," pa nim. ³² Yi neng kin, opu ond wumb kan ni kiŧip tangin kin, noŧ kanu kembis mani wii pum.

³³ Eni tonu omba mandi erang kin, Pol wumb ek nipi ngum. Wumb to konj kindpin, kuni endi kan si numun ni piim. "Kunum engki nga kapŧi kapŧi pepin onjpun, ba kuni endi nunenjpin. Akip wii ku muŧmun," pa nim.

³⁴ "Yi peng piip kin, na nind, 'Kuni nei! Neng nok kin, enim embŧi dinga pimba. Enim peng enjin ei endi opu punermba. Enim wumb pei konj muŧngii.'" ³⁵ Pol ek yi nipi, "En enim kumb eŧe angpi kin, Gos ka piipi ngopu," bres sipi, engin topu, nopu erim. ³⁶ Yi erang kin, wumb pei noman ka peng, wumb en enim kuni nunjung ku. ³⁷ Sin ya sip eŧe tuk mulnjpun wumb ei, 276 pei yi mulnjpun. ³⁸ Wumb kuni nunjung kapŧi erang kin, kuni wiis muŧmun kuni ei moŧpu, sip embin ermba nik kin, ep noŧ eŧe mani si kindnjing.

Noŧ Sip Er Kis Muŧmun

³⁹ Konu eni topu erang kenjing, ba konu ei pii poŧ tunenjing. Molk kenjing ni, konu ka endi sepi, tuk

pupu, ku kulta ka sepi erim. Ete nge kindangin kin, ka sim konu ete pepin; nga nof wer ete tonu bin ni piinjing. ⁴⁰ Epi embin owundu erim epi pei, kan ku mani kindnjing ei, kopis kitip tok kindangin kin, ep nof ete pim. Ok sip buf morung kumb ete, kan ku kitip tunjung. Kan ei pos kindangin kin, pe endi sel tonu kindangin kin, sip ete tor ok mutangin kin, sip pupu, ep nof ete pupu pim. ⁴¹ Ba sip pupu, nof ku potpu tonu opu pim konu ete pupu pim. Sip kumb ei pupu, ku pim konu ete dinga er pim. Sip buf morung ei, nof ep nof topu, to kis erim.

⁴² Opu wumb yi ni piinjing, "Kan ete pinjing wumb ei, angit nof si kinafmin ei pei to kundmun," ni piinjing.

⁴³ Ba opu efmin tep elim wu ei, "Pol paki tumbii," ni pim. Ba Pol eim opu wumb mon nipi, yi nim, "Wumb angit nof sik kanihmin wumb ei puku sik kin, angit nof sik, tor pangin," nim. ⁴⁴ Pe wu eipi sip epi kis mutum epi ei sik, nof pef ete pek puk, tor pungii nge punjung.

Pol Molta Konu Ete Mutum

28 Sin konu ete opun, tor opun, konu embe Molta, pa ninjing, piinjpin. ² Wumb konu ete wumb, sin kin of ka enjing. Pe konu kumb topu, sin jii neng kin, wumb ond tukuk, dup kalk, sin sik dup ete mundangin kin mulnjpun. ³ Pol eim ond apirip kuou topu si dup kelim. Pe ka wembii endi dup mut erang kin, tor opu, Pol angit ete tumbum. ⁴ Wumb konu ete, wumb molk kenjing ni, ka wembii ei Pol angit ete nop enj pim. Kanik kin, yi ninjing, "Wu ei, wumb keimi to kundum. Wu ei ep nof kularpi kin, ya pira mofum. Ba wu owundu ei, kun elim gui ei, wu ei konj mulermba ni piinim," pa yi ninjing. ⁵ Ba Pol ka wembii ni erang kin, pupu dup ete peng kin, Pol eim of endi enerim; ba eim ka mutum. ⁶ Wumb yi ni kanik, mulnjung. Pol eim angit ei oupu mani opu pepi kin, kumba ni kanik, mulnjung. Ba wumb kunum kinan molk, kenjing ni, Pol of endi enenim, mon. Pe wumb en enim noman endi sek yi ninjing, "Wu ei gui min?"

⁷ Konu sim konu ete wu num endi, eim mei ete tep elim wu ei, eim embe Publiyas. Wu ei sin sipipi, eim ngii konu ete sipim. Pe wu ei, sin tep ka erpi, kuni ngopu, yi er se mutang kin, kunum tekliki o pum. ⁸ Pe Publiyas nge arim ei ening peng mutum. Ening tang kin, ngenj mut erang kin, enj kunum mutum. Pol wu ei mutum konu ete mandi pupu, ambip, prei erang kin, wu ni eim ka mutum. ⁹ Pol yi erang kanik kin, wumb konu ete wumb ening peng tang pinjing wumb ei wangin kin, Pol yi ku erang kin, wumb en enim ka mulnjung. ¹⁰ Yi eramin kin, wumb sin kin of ka wii enjing. Ekii se en enim sin kin epi pei paki tok sipik, sip ete kindnjing.

¹¹ Sin konu ete oi tekliki mof kindpin. Konu ete sip endi sin tu wum kunum ei, konu pop owundu tum kunum ei, sin sip ete sipim. Sip ei, Eleksandriya konu ete nge, kumb ete orung wu kangit min men taf mutum ei, gos kend Sus nge er mondufmun. ¹² Sin pupun, Sairakus konu ete tor punjpun. Pupun kin, kunum tekliki mulnjpun. ¹³ Sairakus konu ete si kindpin

kin, pupun Tetim konu ete wang kin, nga kunum endi konu pop owundu tum. Tang kin, nga ekii se kunum taf pupun, Pusiylolai konu ete tor punjpun. ¹⁴ Konu ete, Gos nge taf wumb kombur mulnjung. Wumb ei molk yi ninjing, "Sinim kin kongun endeim ya ete mufe!" ninjing. Yi nengin kin, sin opun kin, Rom konu ete punjpun. ¹⁵ Rom wumb Gos taf ete tuk pu mulnjung wumb ei, sin tor wamin ni piinjing. Pe wumb ombu, ok epi top konu ete Apiyas epi top ngii tekliki engim konu ete tor ok, sin andfam ete kenjing. Pol wumb ombu kanpi kin, Gos kin ka piipi, eim noman dinga piim.

¹⁶ Sin Rom konu ete tuk punjpun konu ete, gapman wu kapli nipi, ngii endi Pol ngang kin, pinjing. Opu ond wu endi tep er mutum.

¹⁷ Kunum tekliki o pang kin, Pol Jura wumb num mulnjung wumb ei, wii tum. Pe wumb ok kuou tangin kin, Pol ek yi nim, "Engnan nof, na of endi erip, sinim taf epi to mani kindnenj, min sinim nge kupenjin nof efmin of ei, to kindnenj mon. Ba wumb na wii kan ngii Jerusalem konu ete kindnjing. Rom wumb kin kindnjing. ¹⁸ Rom wumb na kin kos piinjing. Piinjing, ba ek endi ni to kundnenjing; nga to kundngii pinerim. Ei kanik kin, na wak tunjung. ¹⁹ Ba Jura wumb ek ei piinenjing. Yi erangin kin, na bii andfam endi sinerim. Pe nam yi ninj, 'Wu num owundu ei, na ek ei pii kun ermiba,' ninj. Ba ei na wumb taf epi kin, of kis endi ermbii ni piinenj. ²⁰ Pe ek pu ei minj, 'Na enim wii tamb onmun,' pa nim. Na enim kanip ei nimbii ninj. Na pii gii nip, epi ei kui er mof, yi mit ku, sinim Jura wumb pei epi ei minj kui er mofmun of ei, min na simb ete kan tangin pef," pa nim. ²¹ Wumb ek ni Pol ngunjung, "Jura wumb endi pipe polk, ek endi yi ninenjing mon." Pe Jura wu endi opu ek nipi, "Nim kin ek ni kis erpi, ermiba ei mon. ²² Pe sin sinim nim noman ete, ek pimba mit nenj piimin ni, onmun?" pa ninjing. "Sin piinjpin, wumb konu ete orung pei wumb yi ninjing, 'Taf epi eipi eipi punmun,'" yi ninjing.

²³ Kunum endi Pol palim ngii ete, kuou tumun nik pendik, ok kuou tunjung. Kupiiring nik pangin kin, eni wuf mani pum. Eim ek ei pufe nipi, wumb ngum. Pe eim Gos sinim kanpi, er mofum mit nipi, Moses lo ek ei nipi, Gos ermiba of noman ete piik nihmin wu, ek ei ngang kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing. ²⁴ Wumb kombur Pol nim ek ei, pii gii ninjing. Ba wumb kombur pii gii ninenjing. ²⁵ Wumb en enim, noman eipi eipi peng punjung; ba Pol ek endi, kumna ek dinga nipi ngum. "Gos Gui Ka ek dinga nipi, Gos ermiba of piipi nihmin wu ei, Eisiya pultum ek yi nim.

²⁶ 'Nim pukun wumb taf mofmun ei, kankin yi ninjii. Pe enim ei dinga piingii; ba pufe piinerngii,' pa nim. 'Pe enim epi endi dinga keningii; ba epi endi kun enerngii,' pa nim. ²⁷ 'Wumb noman tuk ek ei, pii kun enenjing. Kom ete, ek piingii kis erim. Pe en enim kom ete, ambip pelkip ninjing. Yi erangin kin, en enim ningit ete, epi endi kinenjing; kom ete ek piinenjing, noman tuk ek pufe piinenjing. Pe en enim puk puk, nga noman ak tok, na kin onenjing mon. Wangin kin, na en enim er ka ermbii; ba onenjing.'

²⁸ Pe en enim noman tuk piingii, Gos Owundu eim ek ka eipi sinim wumb sipi, orung simba nge erim. Gos eim ek yi nipi kindang kin, wumb tilap eipi ei ek piingii." ²⁹ Pol ek ei nipi poru neng kin, Jura wumb en enim punjung. Puk kin, wumb en enim ek opu, er monduk ninjing.

³⁰ Kung ngii ta! Pol eim ngii endi top to sim konu efe, pep mo!pu kin, wumb eim kin onjung wumb ei, o! ka erpi, ngopu mutum. ³¹ Pol eim Gos sinim kanpi mo!um ek ei nipi, wumb ngopu, wumb Jiisas Krais Owundu ei nipi, ek dinga neng kin, wumb piinjing. Wu endi opu, Pol ek to mani kindmba pinerim mon!

ROM

Pol Mon Połpu Rom Wumb Konu Ete Kindim Kraiss Nge Ek Se Andilmin Wumb Nge Kongun

1 Na Pol, Kraiss Jiisas nge kongun wu, mon połpu ngond. Gos na ek se andil wu to tonu kindpi mundum. Mondpu kin, na kindang, Gos eim nge ek ka ei nip to tor kindmbii, nipi mundum.

² Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi pendim mił ei, eim ek nirim mił, eim nge ek keimi nilmin wumb, Gos nge ek ka mon ei, kun keimi mendpił nik. ³ Gos kingam Jiisas Kraiss, Gos nge ek ka eim kin nirim. Gos kindang opu mei wu telim ei, eim king Deipis nge kupam noł, tiłap ende ete, tonu orum. ⁴ Eim Gos erang kin, noman tuk gui oł kun ka mołum ei, andan topu kin, peni ete kindim. Kindpi kin, eim Gos nge kingam dinga sałim ei, Gos eim tukpu ete erpi sipi, nga tonu konj sim. Jiisas eim sinim nge Owundu mołum. Gos eim Jiisas piipi kin, noman ka sinim ngum. Ngopu kin, Kraiss kin eim na ek se andil wu, nipi mundum. Mundang kin, wumb tiłap eipi eipi, konu orung orung wumb pei, eim kin pii gii nik, ekii sik yi erngii. ⁵ Gos na to tonu kindang ei, Jiisas nge noman dinga ete, na kongun ngum. Ngang kin, na eim ek nip, tor kindip kin, wumb orung orung wumb tiłap pei kopur, Gos nge ek ka pii gii nik, ekii sik erngii. ⁶ Ei enim yi mił ku, enim Rom wumb, Gos to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge wumb tiłap ende puk mołmun.

⁷ Yi mił ku, na mon ei połpu kin, enim Rom konu wumb pei ngond. Gos enim noman ka ngopu, enim to tonu kindpi mundang kin, eim nge wumb mułngii.

Nga sinim Erinjpin Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngopu, nin noman emin ka ngumba.

Wumb Ka Piik, Prei Erik Gos Ngungii

⁸ Kumb se, na ek yi mił nimbii end. Na enim piip kin, na Gos Kraiss Jiisas kin ka piip ngond. Nimbil erang, wumb konu orung orung pei wumb ei piik kin, enim Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing ei piinmin. ⁹ Gos piinim ei, na nipe ek ninj ei keimi. Eim piinim, na noman tuk gui ete dinga kindip kin, eim kingam Jiisas nge ek ka nip, tor kindip nind. Eim piinim, na kunum kunum, enim Gos kin prei erip ngond. Na prei end ei, Gos eim noman ete, kunum endi, na enim kin ombii ei, kapli Gos piinim, na ombii. ¹¹ Nimbil erang, na enim mołmun konu ete, ombii ni piind. Na enim kin op, Gos Gui Ka epi ka na ngum ei, enim ngumbii. Ngamb kin, enim noman tuk ete dinga peng, pii gii nik, dinga erik mułngii. ¹² Na ek pułe yi mił, na pii gii ete, enim paki

tumba. Nga enim pei pii gii ete ei, na paki tumba ku. Yi mił kunum endi, sinim ouni pii gii ei, dinga peng mułmun.

¹³ Na engnan noł, enim ei pii kun erngii ei, kunum kunum na enim mołmun konu ete, ombii nip nip enj. Ba na andlam endi sinatim. Na yi ni piinj, enim wumb mołmun konu ete, na kongun enj mił, mong tang, enim Jiisas kin pii gii ningii ku. Yi mił, wumb tiłap eipi wumb kopur pii gii ninjing ei, yi mił ku enim yi erngii.

¹⁴ Nimbil erang, na Jiisas epi endi na ngo pendim epi ei, orung kindip wumb pei paki tumbii. Wumb kopur Griik ek nilmin wumb ni, ek eipi nilmin wumb ku; wumb kopur noman ka wii seng, gerik piik nilmin wumb, nga wumb kopur noman ka sinerang kin, gerik piinarik mołmun ku. Wumb pei kin, na Gos nge ek ka ni tor kindip paki tumbii. ¹⁵ Yi mił peng, na noman tuk ete dinga kindip, na enim Rom konu mołmun wumb yi ku, Gos nge ek ka, na enim kin ni tor kindip ngumbii ku.

Gos Nge Dinga Ei Eim Ek Ka

¹⁶ Yi mił, Gos ek ka ei na ni tor kindmbii ei, singambil sinand, mon. Nimbil erang, ek ka ei, Gos nge noman dinga yi erang wumb nii endi, Jiisas kin pii gii ningii wumb ei, Gos sipi orung simba. Kumb se Jura wumb, nga wumb tiłap eipi Griik wumb ku. ¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka ei, Gos nge oł kun ka etim oł ei, peni ete kindpi, sinim andan topu ngum. Ngang kin, ete nge wumb pii gii ete, tonu onum. Wang kin, nga pii gii ei, oł kun ka oł ei, tonu onum ku. Gos nge ek ka ok pułum ek ei, yi mił ninim.

"Wumb nii endi Gos kin pii gii nim kin, Gos wu ei kun ka pa nipi kin, nga erang konj kunum kunum mułmba."

Gos Nge Popuł Kis Pii Gii Ninenjing Wumb Kin Ngumba

¹⁸ Yi mił, Gos nge noman popuł kis sipi, epin mołum konu ete, mani mei peni ete, wumb pei andan tum. Tang kin, wumb oł kis erik, nga oł kun ka pałim mił enarik. Nga Gos nge ek ka keimi ei to mani kindik enim oł ei, Gos nge kumep kis ei, wumb tiłap ei kin tonu omba. Nimbil erang Gos oł kun ka ei, wumb pei andan tum ei yi mił; Gos nge oł kun ka eim peni ete kindim ei, wumb piik kanik er mołmun. ²⁰ Kumb ok mendpił, Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ei, pepi wang kin, pe akip yi ku pałim. Wumb pei, Gos eririm epi peni ete kindang kin, kanik piik enjing. Erik kin, Gos nge oł kun

ka ni, noman dinga ei piitangin kin, ba Gos kinenitan-gin mon. Yi miit erang, wumb pei en enim mong kis kanim kanim enjing; ba Gos kumb ete, koi enerngii mon. Erik kin, sin mong ei piinanmin, pa ninerngii mon. ²¹ Nimbit erang, wumb pei Gos motum ei piitmin; ba wumb ei, en enim Gos embe ambil tonu kindnenjing kin, Gos ei Gos owundu mendpit ni piinarik kin, Gos kin noman ka piik ngonatmin ku. Wumb en enim noman ete, wulu pupu kun pinerang kin, nga en enim noman tuk ete, of kis piki topu emii er patim. ²² Wumb en enim nilkeng sik, yi ninmin, 'Sin noman ka wii patim,' pa ninmin: ba en enim noman ete, kun pinerang kin, wulu pang nik motmun. ²³ Nga wumb en enim, Gos titang owundu ka wii satim ei, kulermba; ba konj kunum kunum mutmba. Gos eim kin but ngok, eim embe ambilk tonu kindnenjing mon. Ba en enim, Gos aki tok ya mani mei epi ku ni, ond ni, wu kutngii mit ni, kei mit ni, ka mit ni, wembii mit ni, epi wii ombu gos kend mit erik, ambil tonu kindik, men tok ngok enjing.

Of Kis Kanim Kanim

²⁴ Yi miit erang, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman tuk noman ete, erngii enjing of kis kanim kanim pei ei, erangin nim. Wumb ei, en enim nge ngenj ete of kis penj mutum of ei, en enim kin yi enjing.

²⁵ Nimbit erang wumb ei yi miit ku, Gos nge ek ka keimi ei si kindik, nga en enim ek kend tok piik enjing? Wumb ei Gos epi erim epi ei embe ambil tonu kindnenjing; ba wumb ei, Gos mendpit motum putwu eim but ngok, embe ei ambil tonu kindnenjing mon. Gos Owundu eim epi kanim kanim putwu, sinim wumb sinim Gos eim embe kunum kunum ambilpi, tonu kindmin ei keimi mendpit.

²⁶ Yi miit erang, wumb yi miit enjing, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman ete erngii enjing of kis penj kanim kanim pei enjing. Erik yi miit ku, amb kopur en enim wenjing kin si kindik kin amb eipi kin of kis penj mutum ei enjing; ba en enim of kun pim mit enenjing mon. ²⁷ Pe nga wu kombur yi miit enjing ku, wu kopur of kun ka mit enenjing mon. Wu kopur ei en enim nge embnjing ei si kindik, nga wu kopur eipi kin, of kis penj mutum of ei enjing. Wu kopur ei, en enim noman tuk ete, dup mit gur neng kin, of kis kanim kanim pei penj mutum ei enjing. Yi miit of kis enjing wumb ei, Gos kumbii kis owundu ngang singii.

²⁸ Nimbit erang wumb ei, Gos nge of kun ka ei noman ete ambil gii ninarik. Nga ekii sinarik enjing wumb ei, Gos kanpi, wiik topu mutang kin, en enim noman ete erngii enjing of kis kanim kanim penj mutum of ei enjing. ²⁹ Wumb pei noman tuk ete, of kis kanim kanim piki topu motum. Wumb ei of kun enarik; wumb eipi kin of kis erik; wumb eipi nge epi ei, noman dinga kindik simin ni piik; wumb eipi kin opu orung erik; wumb eipi epi pei salim wumb ei kin, kis piik, wumb eipi to konduk; wumb eipi kin ek mit erik; wumb eipi kin ek kend tok epi sik; nga wumb eipi kin noman tuk dinga kis piik ngok; wumb eipi kin ek kis dinga nik erik;

wumb eipi kin ek pot kis tok ni ngok; Gos kin noman kis piik, opu orung erik ngok, ek dinga nik; nga wumb en enim embe ambil tonu kindik; wumb en enim noman ete sin sinim wumb ka wii pa nik; nga nipe of kis kanim kanim pei konj ermin ni piik; wumb erinjing menjing not ei nge ek piik kin, ekii sinenjing ku. Wumb en enim noman ka pinatim mon. En enim of keimi ermin nitmin; ba ei kapli enatmin mon. Nga wumb en enim miyem ende wumb kin kaimb sinatmin mon. Nga wumb eipi kin noman ka piik ngonatmin mon ku.

³² Wumb pei, Gos nge lo ek dinga ei piitmin lo ek dinga ei, yi miit ninim. Wumb nii endi, of kis yi nge enjing kin, wumb ei kolk kin, Gos kin kumep kis singii. Ba wumb en enim, epi kis kanim kanim pei er pangin kin, nga wumb eipi of kis yi ku erangin kin, en enim ka piinmin ei, of kis mendpit patim.

Gos Nge Kos Piimba Konu Kun Ka Mendpit Salim

2 Yi miit erang, enim Jura wumb pei, wumb eipi kin kos erik ngok enmin ei, na enim endeim endeim kin ek nip ngond. Ni ninim of kis en ei, koi enenjii mon. Enim piinmin, enim wumb eipi kin kos erik ngotmun. Ete nge, en enim ekii se kos singii. Nimbit erang, enim wumb eipi kin kos erik ngotmun. Nga ni ninim of yi nge etin ku. ² Nga sin Jura wumb piinmin ei, Gos kos owundu kun ka patim mit ermba. Wumb ei of kis enim wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. ³ Nga enim Jura wumb en enim wumb eipi kin, kos erik ngonmun; ba en enim of kis yi miit enjing ku. Enim nipe ni piinmin? Enim Gos nge kos owundu ei si kindik kin, orung puk, wii mutngii min? ⁴ Pe nga enim nipe ni piinmin? Gos nge noman ka wii owundu enim ngonum ei, Gos enim kin kunum olt kinan kis kui er motum. Nga Gos enim kin kumep kis sikir ngonanim mon. Gos nge of kun ka ei nge, enim epi ei wii mit ni piinmin min? Gos nge of kun ka ei nge, enim epi ei wii mit ni piinmin min? Gos nge of kun ka ei erang kin, enim noman ei to ak tungii nge erim ei, enim piinanmin min? ⁵ Ba enim nge noman tuk ei, kom ku mit dinga patim. Peng kin, enim noman tuk ete to ak tunenjing. Ete nge, Gos kunum owundu kunum ete, Gos poput kis sipi kin, nga kos owundu kun ka er ngopu, konu peni ete kindpi ermba ei, enim dup konu kumbii kis owundu singii. ⁶ Sik kin, yi miit wumb nii endi nipe of enjing mit of ei nge, Gos mok topu kumep ngumba. ⁷ Wumb kopur en enim of kun ka minj erik punmun. Nga en enim Gos nge titang owundu ka wii ei, kongun dinga erik kin, kur kanik singii. Sengin kin, Gos wumb ombu nge embe ambil tonu kindmba. Nga wumb ei, noman konj kunum kunum konj mutmun ei, kur kanik kin, singii ku. Wumb ei, Gos noman konj kunum kunum ei ngumba. ⁸ Ba wumb kopur en enim ngenj ete, noman kulk kin, Gos nge of kun ka ei ekii sinarik kin, but ngok enim wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. Gos eim jiki pang kin, poput kis sipi, kumep kis wumb ei kin ngumba. ⁹ Kunum ete, wumb pei of kis enjing ei, ngenj kumbii kis kin, of embin tui kis ei, enim kin tonu omba. Kumb se Jura wumb, nga ekii se tifap eipi wumb, of kis

enjing wumb ei minj, kumep kis singii. ¹⁰ Ba wumb nii endi, of kun ka etmin wumb ei, Gos nge titang owundu ka wii ni, eim noman emin ka ei ni, nga embe owundu tonu kindikim ei, Gos wumb ombu kin ngumba. Kumb se Jura wumb titap, nga ekii se, torung wumb titap eipi oui ngumba ku. ¹¹ Gos nge ningit ete, wumb pei kanpi kin, su ende mit kindim.

¹² Yi mit erang, torung titap eipi wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing. Sinarik kin, Gos lo ek ei piinarik muljung wumb ei, en enim of kis enjing wumb ei, Gos kos piipi, en enim sipi kin, dup konu ete kindang, am pungii. Ba Jura wumb titap ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinjing. Ba wumb ombu, of kis enjing wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum wumb ei kin, Gos kos owundu piimba. ¹³ Yi mit erang, wumb nii endi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piinjing; ba ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kun ka motmun wumb ei ninermba mon. Ba wumb Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sik erngii wumb ei, Gos wumb kun ka motmun wumb nimba. ¹⁴ Yi mit wumb titap eipi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing; ba en enim noman ete, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sinimin kunum ei, wumb en enim lo ek endi pinafim; ba en enim noman tuk ete, lo ek mit peng kin, en enim nipe of erngii ei piitmin. ¹⁵ Yi mit wumb en enim etmin of ei, peni ete andan tang kin, Gos lo ek wumb kongun erngii mit, en enim noman tuk ete Gos mon pot pendim. Pindang kin, wumb en enim noman tuk gui ete, yi mit ku peni ete, andan topu, keimi nipi ngotum. Nimbit erang, en enim noman tuk ete, ak mak erpi; nga kunum endi, en enim kos erpi ngotum. Nga kunum endi, en enim enjing of ei kapli nipi ngotum ku. ¹⁶ Ei yi mit peng kin, Gos ek ka yi mit ninim. Gos kunum owundu tonu omba kunum ete, Krai Jisas kin kos owundu piimba. Ei epi kanim kanim wumb pei noman tuk ete, koi er patim epi ei kos piimba. Na Pol Gos ek ka ei ni tor kindind.

Jura Wumb Titap Lo Ek Ei Kapli Paki Tumba Ni Piitmin

¹⁷ Ba enim yi mit ninmin, "Sin Jura Wumb." Nga enim lo ek ambii gii ninjing kin, ei en enim Gos kos owundu paki tumba, ni piinjing. En enim embe ambii tonu kindik kin, sin sinim Gos nge wumb motmun, ningii. ¹⁸ Enim Gos nge noman ete piitmin. Nga enim of kun ka mit, kapli ninjing ku. Nimbit erang Gos lo ek ete, enim piik sik, poru ninjing. ¹⁹ Nga enim yi mit ni piitmin, sin lo ek ete, sin ek keimi pute ei, sipin poru ninjpin. Nga sin kapli ei, ningit tumbun motum wumb, andlam kun ka andan to sipmin. Nga en enim yi mit ni piinmin wumb ei, emii patim konu ete motmun wumb ei, sin titang mit, andlam andan to sipmin, ni piinmin. ²⁰ Nga enim wumb noman kun pinafim wumb kin, wumb kangi ambii kembis kin, ek mon andan tok ngotmun wumb motmun. Enim piitmin, Gos lo ek ei ek keimi ni, noman dinga tuk patim ek ei, piitmin. ²¹ Nga enim wumb eipi, ek mon andan tok ngotmun; ba en enim kin, ek mon ei, andan tok ngotmun min? Kunum ete, enim lo ek ei ni tor kindinmin ei, enim wumb eipi nge, epi waning sinerngii pa nitmin; ba en enim, wumb eipi

nge epi waning sitmin min? ²² Nga enim lo ek endi yi mit nitmin. Wu eipi nge embnjing ei, enim wu eipi ngunduk enerngii, mon nitmin; ba en enim wu eipi embnjing ngundumun! Nga enim ek kend gos ei, wumb men totmun ei, enim noman kulermin mon, nitmin; ba enim wumb nge men ngii ek kend gos epi yi mit waning sitmin min? ²³ Nga en enim embe ambii tonu kindik kin, ek yi mit nitmin. Sin Gos lo ek ei sinjpin; ba enim Gos lo ek ei ekii sinatmin mon. Ete nge, enim Gos embe to kis erik etmin! ²⁴ Nimbit erang, Gos ek ka kumb ok putum mit yi ninim, "Enim Jura wumb Gos kin of kis enjing of yi nge, wumb titap eipi of ei kanik kin wumb ei, Gos kin ek kis nik, ek but ambilk, yi etmin.

²⁵ Yi mit, enim Jura wumb Gos lo ek ei piik, ekii sinjing kin, kapli enim ngenj kopsik etmin of ei, pute kun pimba. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing kin, kapli enim ngenj kopsik etmin of ei, pute ei wii mit pimba. ²⁶ Yi mit, wumb titap eipi wumb nii endi, ngenj kopsik etmin of ei enatmin; ba Gos lo ek ei ekii sinjing, kapli Gos wumb ei kanpi kin, yi mit enim nge Jura wumb mit, ngenj kopsik etmin of ei, ende mit ni piim. ²⁷ Keimi, enim Jura wumb Gos lo ek ete, enim piik sinjing. Nga enim ngenj kopisnjing ku. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing mon. Nga wumb titap eipi wumb ngenj kopisnenjing wumb ei, Gos lo ek ei keimi ekii sinjing kin, wumb en enim enjing of ei, enim Jura wumb kin kos erik ngungii.

²⁸ Wumb nii endi, eim noman tuk ete, Jura nge wumb titap keimi mit mulerim kin, wumb ei Jura wumb mendpit mon. Nga ngenj kopsik etmin of ei, ngenj torung ete epi mendpit, mon ku. ²⁹ Ba wu endi eim noman tuk ete, Jura wu mutum kin, wu ei Jura wu mendpit mutmba. Nga ngenj kopsik etmin of ei, noman tuk ete epi ei, lo ek ete mendpit mon. Epi ei, Gos Gui Ka ete epi motum. Wumb endi of yi mit erim kin, wu ei wumb ningit ete, wu num mulermba mon; ba Gos ningit ete wu num mutmba.

Of Kis Ei Erpi, Of Kun Ka To Mani Kindnermba, Mon!

3 Jura wumb erpi, wumb titap eipi wumb ei, to mani kindinmin mit nenj? Nga nipe epi ka endi erpi, Jura wumb ngenj kopsik etmin of ei tonu otum?

² Kawukeiya! Pe Jura wumb, Gos kin epi kanim kanim paki tang kin, pei sinjing. Kumna mina ei yi mit, Gos eim nge lo ek ka ei, Jura wumb ngang kin, tep ka erik mutngii nipi ngurum. ³ Nimbit erang, Jura wumb kopur Gos kin pii gii ninenjing. Ba en enim of kun pinafim mit ei erik kin, Gos nge of kun ka ei, to mani kindngii min? Ei mon mendpit. Gos endeim mendpit, ek keimi kun ka kunum kunum nitim. Ba wumb pei ek kend tok nitmin. Gos ek ka kumb ok mon pot pendrim ek ei, yi mit ninim,

"Nim Gos ek nitin ei, ek keimi kun ka patim. Peng kin, wumb nim kos erik ngunjung kin, kapli nim dinga angkin kin, kos kun ka erkin poru ninjii."

⁵ Ba nipe mit sinim of kis etmin of ei erang kin, Gos of kun ka motum ei, andan tang kenmin min? Sinim nipe ek nimin? Ek ei Gos of kun ka enarpi kin, sinim kin

kumep kis kun pinalim miŕ ngumba min? Na wumb endi miŕ ya mei wu, noman eŕe ekii sip ek yi nind. ⁶ Ei mon mendpiŕ! Pe Gos eim kun ka mulerim kin kapŕi nga eim nipe miŕ erpi, ya mei wumb pei kos owundu piipi, mok topu, eipi eipi kindmba?

⁷ Ba na nam ek kend top ninj kin, kapŕi Gos nge ek keimi mendpiŕ ei peni eŕe tor omba. Eŕe nge, Gos nge embe owundu ei, owundu mendpiŕ tonu omba. Nimbii erang na wu oŕ kis eŕ wu? Nga nipe na kos piip kumep kis ngang simbiŕ? ⁸ Pe sinim ek yi miŕ nimin? "Kapŕi sinim oŕ kis eramin nemin kin, kapŕi oŕ kun ka ei, tonu omba." Kapŕi oŕ ei sinim ermin min? Wumb kombur sin kin ek buŕ morung ninmin wumb yi ninmin; ba ei ek kend to ninmin. Wumb ei en enim dup konu kumbii kis ei kapŕi singii. Ei oŕ kun ka mendpiŕ.

Wumb Endeim Eim Kun Ka Mulatim Mon; Wumb Pei Oŕ Kis Eŕmin

⁹ Pe nga sinim nipe ni piinmin? Pe sinim Jura wumb tiŕap moŕpun kin, wumb tiŕap eipi ei to mani kindmin min? Ei mon mendpiŕ. Nimbii erang na ek yi miŕ nip poru ninj. Sinim Jura wumb tiŕap ni, wumb tiŕap eipi ouni pei, oŕ kis dinga ei ambiŕ gii nipi to mani kindang moŕmun. ¹⁰ Gos ek ka kumb ok pultum ek ei yi miŕ nimin.

"Wu endi oŕ kun ka eŕim wu endi molatim, mon mendpiŕ! Wu endi Gos nge oŕ kun ka ei, piinatim mon. Nga wu endi Gos moŕum ni piipi kin, kur kinalim mon ku. Wumb pei Gos nge oŕ kun ka ei buŕ ngunjung. Ngok kin, en enim Seisen nge andŕam kis eŕe punjung. Wumb endeim eim oŕ kun ka enerim mon. Wu endeim mendpiŕ miŕ mon. En enim num goltum ei, wumb kuŕii kui tonmun tukpu eŕe, aki miŕ to satim. Wumb en enim gupu anmbii eŕe, wumb eipi kin ek kend tok ngoŕmun. En enim gupu ngenj mandring eŕe, wumb kin am ek kis mendpiŕ tuk satim ei, wembii kis kum keming miŕ, wumb to konduŕum epi ei, yi miŕ eŕmin. ¹⁴ Wumb en enim gupu eŕe, ek miŕ enmin ni, ek kis penj moŕum ei, en enim kin piki topu moŕum. ¹⁵ Wumb en enim sikir puk kin, wumb eipi to kundangin kin, miyem kui ba nge punjung. ¹⁶ Wumb en enim konu orung orung punjung konu eŕe, wumb eipi to kis monduk kin, ngenj kumbii kis ngunjung. ¹⁷ Wumb en enim noman emin ka seng molk kin, pungii nge oŕ ei, enaŕmin mon. ¹⁸ Wumb en enim Gos kin mund mong kularik kin, Gos kin pii kun enarik kin, nga Gos nge embe ambiŕ tonu kindnaŕmin ku."

¹⁹ Pe sinim yi ni piinmin. Gos lo ek ei, Jura wumb ni ngurum ei, wumb nii endi Gos lo ek ei piik kin, mandring mulk wumb ei kin nirim. Yi miŕ neng kin, wumb endeim kapŕi yi ninermba, 'Nam wumb kun ka mendpiŕ moŕ,' ninermba mon. Ba wumb ya mani mei eŕe wumb ei, Gos ningii eŕe oŕ kis kun ka pinalim miŕ oŕ ei, pei enjing. Wumb ei, Gos kin kumep kis singii. ²⁰ Nimbii oŕ erang wumb endi eim Gos lo ek nirim miŕ erpi, ekii sipi kin, Gos ningii eŕe wu kun ka mulermba mon. Nimbii erang, Gos lo ek eŕe ei, sinim pei oŕ kis eŕmin oŕ ei, andan to tor kindnim.

Gos Kin Pii Gii Ninjing, Wumb Kun Ka Moŕmun

²¹ Ba pe Gos nge oŕ kun ka oŕ ei, peni eŕe tor wang kin, wumb pei keningii nge om. Ei nge lo ek eŕe kin ekii sipi onerim mon; ba andŕam eipi miŕ om. Yi miŕ ku, lo mon ek ei nin, Gos nge ek mon ni, tor kindiŕmin wumb ei kin ouni Gos nge oŕ kun ka oŕ ei nge, ek kun ka ni tor kindiŕmin. ²² Gos oŕ kun ka ei yi miŕ, wumb nii endi Jiisas Krai kin pii gii ninjing kin, Gos wumb ei kin kun ka moŕmun wumb, ni kaninim. Jiisas wumb pei eim kin pii gii ninjing wumb ei Gos ek yi miŕ nim. Nimbii erang wumb pei Gos ningii eŕe, wumb eipi eipi miŕ molatim mon; wumb ei ende miŕ moŕmun. ²³ Nimbii erang wumb pei oŕ kis minj erik kin, nga sinim Gos nge oŕ kun ka tiŕang owundu ei sin sinim kin kapŕi enermin mon. Sin sinim Gos kin mandi molatim mon ku. ²⁴ Ba Gos wumb pei eim kaimb sipi, noman ka ngopu erim ei, wumb Gos epi ka wii ei top enenjing mon; Gos wii ngum. Ei nge Krai Jiisas sinim eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos eim sipi, orung sim. ²⁵ Gos Jiisas Krai sinim kin ya mani mei eŕe kindim. Kindang opu kin, Jiisas eim ond peri eŕe koŕpu, eim miyem bein topu, sinim wumb oŕ kis enjpin oŕ ei, kil ngopu, si kindmba nge om. Eŕe nge Krai kin pii gii ninjing wumb ei mendpiŕ, kil ngopu sipi orung sim. Seng kin, eim oŕ kun ka sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kumb ok Gos eim wumb oŕ kis enjing ei, Gos kanpi kui erpi, wiik topu kunum olt kinan muŕum. Nimbii erang Gos eim wumb ei eim kin, noman ak tungii min mon ni piipi kin, kui er moŕum. ²⁶ Ba pe Gos nge oŕ kun ka eŕe ei peni eŕe kindpi kin, sinim mei wumb andan tum ei nge sinim piinmin. Piipin kin, Gos eim mendpiŕ kun ka moŕum. Pe nga wumb nii endi Jiisas kin pii gii ningii ei, Gos wumb ei kin, yi ku 'Kun ka moŕmun wumb' nimba.

²⁷ Pe nga nipe epi endi pim kin kapŕi sin sinim embe ambiŕ tonu kindmin? Ei epi endi mon; Gos epi endi ei ondu ngopu poru nim. Nipe epi endi ei ondu ngum? Lo ek eŕe ekii sinmin ei min? Ei mon mendpiŕ! Yi miŕ peng kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing ei, epi ei nge mendpiŕ. ²⁸ Ba sinim yi miŕ ni piŕmin. Wumb endi Jiisas kin pii gii ningii eŕe mendpiŕ, Gos wumb ei kin, 'Kun ka moŕmun' nimba. Ba wumb Jura lo ek eŕe mendpiŕ, ekii sik erngii eŕe mon. ²⁹ Mine Gos ei, Jura wumb tiŕap nge mendpiŕ, Gos min? Gos ei, wumb tiŕap eipi nge, Gos yi ku min? Ei keimi, Gos ei wumb tiŕap eipi nge Gos ku. ³⁰ Yi miŕ keimi, Gos endeim mendpiŕ moŕum. Gos eim kapŕi erang kin, Jura wumb ni, wumb tiŕap eipi pei ouni, Gos kingam Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, Gos wumb ei kin, 'Kun ka moŕmun wumb,' nimba. ³¹ Yi miŕ peng piipin kin, sinim Jiisas kin pii gii nimin oŕ ei, Jura lo ek ei, to mani kindmin min? Ei mon mendpiŕ! Ba puŕe eipi yi miŕ, sinim pii gii niŕmin oŕ ei, Jura lo ek ei keimi nipin kin, ambiŕ gii nimin.

Gos Eiparam Oŕ Kun Ka Eŕim Wu Nim

4 Pe nga sinim nge kupenjing Eiparam ok muŕum wu ei, sinim moŕmun miŕ yi muŕum. Yi miŕ peng

kin, sinim eim kin nipe ek nimin? ²Yi miŕ, keimi Eiparam lo ek eŕe ekii siŕim pim kin, kapŕi eŕe nge eim, wu kun ka tonu opu muŕum ei, eim kapŕi eim embe ambiŕ tonu kindmba. Ba Gos ningiŕ eŕe, eim embe kapŕi ambiŕ tonu kindnermba mon. ³Yi miŕ, Gos ek ka ei nipe ek miŕ ninim? "Eiparam Gos kin pii gii nirim eŕe nge Gos Eiparam wu kun ka moŕum," pa nirim. ⁴Pe nga wumb nii endi kongun ermba ei, eim kumep simba kumep ei, epi ka wii endi wii sinermba mon. Ba kumep ei, eim kongun erim miŕ, kumep sim. ⁵Ba wu nii endi lo ek eŕe kongun enerim ba wu Gos kin pii gii nirim wu ei, Gos eim wu ei oŕ kis erim wu ei oŕ kun ka eŕim wu nimba. Nimbŕi erang wu ei, eim Gos kin pii gii nirim eŕe nge, Gos wu ei je kun ka nipi mundrum. ⁶Yi miŕ ku wu endi lo ek eŕe ekii sinerim; ba Gos wu ei kin wu kun ka nimba. Deipis wu ei kin yi miŕ nirim ku. Deipis wu ei ka piyangŕi nirim.

Deipis yi miŕ nirim, "Gos wumb pei oŕ kis kil ngopu si kindpi pandi tum wumb ei ka piingii. Gos Owundu wu endi kin oŕ kis pinerim kin wu ei eim ka piyangŕi," nirim.

⁹King Deipis ok nirim ek ka ei, wumb nii endi ka piingii ei, Jura wumb tiŕap ngenj kopsik eŕmin wumb ei kin, mendpiŕ ngumba min? Min orung wumb tiŕap eipi wumb ngenj kopsinarik eŕmin wumb ei kin, ouni ka pik singii ku min? Sinim pii kun ermin! Sinim yi nipin nipin enjpin, Eiparam Gos kin pii gii nirim eŕe nge, Gos Eiparam kin kun ka eŕim wu nipi mundrum. ¹⁰Kunum nenj Gos Eiparam kin wu kun ka nirim? Kunum eŕe eim ngenj kopisnerim kunum ei, min eim ngenj kopsim kunum ei min? Keimi, eim ngenj kopisneririm kunum ei Gos Eiparam kin 'Wu kan ka' nirim. ¹¹Eiparam ok Gos pii gii nirim. Nirim eŕe nge, Gos eim kin kun ka nipi mundrum. Mundang kin, jep oŕ wumb keningii ni epi eim ekii se ngenj kopsim. Pe nga Eiparam sinim wumb Gos kin pii gii nik kin, ngenj kopisnenjing wumb ei nge kupenjpın. Yi miŕ ku, sinim Gos kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos sinim kun ka moŕmun wumb pa nimba.

¹²Eiparam eim wumb ngenj kopsik eŕmin wumb ei nge, kupenjing miŕ moŕum ku. Ba nga wumb ngenj kopsiŕmin ei nge minj mon. Eiparam eim ok Gos kin pii gii nipi kin, ekii se ngenj kopsirim. Wumb ngenj kopsik eŕmin wumb ei kupenjing, Eiparam ok erim miŕ ei pii gii nik kin, ekii sik enjing ku.

Wumb Gos Kin Pii Gii Ninjing Eŕe Nge Ok Gos Ngumbii Nirim Epi Ei Ngang Singii

¹³Yi miŕ, Gos eim Eiparam kin kupam noŕ ok ek dinga nipi ngumbii nirim ei, ya mani mei pei ngumbii nirim. Gos ek dinga Eiparam kin nirim ek ei, lo ek eŕe tonu onerim mon! Ba Eiparam Gos kin pii gii nirim ei nge, Gos Eiparam wu kun ka nipi mundrum. Yi miŕ peng kin, Gos eim Eiparam kin dinga ek nirim miŕ yi eririm. ¹⁴Ei yi miŕ, wumb pei lo ek ekii siŕmin wumb ei, Gos epi dinga nirim epi ei singii kapŕi, ba pii gii ei wii miŕ, pimba. Nga yi ku, Gos Eiparam kin ek dinga nipi pendrim ek ei, wii miŕ pimba ku. ¹⁵Ei yi miŕ peng kin, Gos lo ek ei erang kin, Gos nge popuŕ kis wumb kin tonu omba. Ba

lo ek endi pinetang kin, kapŕi wumb endi lo ek endi to kis enim pa ninetangin mon.

¹⁶Yi miŕ erang kin, puŕ eŕe nge wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Gos epi ngumbii nirim miŕ epi ei, ngumba. Ngang kin, Gos eim ek dinga nirim miŕ epi ei, Gos nge noman ka ngotum eŕe nge mendpiŕ, keimi tonu omba. Eŕe nge mong keimi ek dinga ni pendrim ek ei, dinga peng kin, Eiparam kupam noŕ pei kin ekii se tonu omba. Eŕe nge lo ek ekii sik eŕmin wumb ei nge minj mon; ba wumb pei, Eiparam kin ekii sik kin, Gos pii gii niŕmin eŕe nge mendpiŕ. Eiparam eim sinim pii gii ninjpin wumb ei nge kupenjpın mendpiŕ moŕum. ¹⁷Yi miŕ, Gos ek ka ok ni pendrim miŕ, yi nim. "Na nim Eiparam wumb tiŕap eipi eipi pei ernjing miŕ, enim se mundunj," pa nirim. Ek dinga nipi pendrim ek ei, Gos ningiŕ eŕe dinga paŕim. Peng kin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos wumb kulnjung wumb ei nga si kindang kin, konj molk kin tonu ongii nge Gos. Gos ek neng kin, eŕe ok sinerim epi ei, Gos ek piik kin, eŕe tonu onjung. ¹⁸Eiparam eim wu tukui ni, kangiŕ endi mengnermbii ni piinerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi, kui er muŕang kin, Gos ek keimi ok nirim miŕ ei, tonu omba ni piirim. Yi miŕ, wumb andŕam kanik poru ninjing ei miŕ, Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim nge kui er muŕang kin, Gos ek nirim miŕ, eim kapŕi ermba. Pe Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos ek yi nirim miŕ, "Nim nge kupanim noŕ pei, yi miŕ tonu ongii." ¹⁹Nga Eiparam eim kung ngii pei 100 miŕ muŕum ei, eim wu tukui mendpiŕ moŕpu kin, eim ngenj kuŕmba miŕ erim. Nga ambim Sera yi ku tukui moŕpu kin, ngenj kuŕmba miŕ erim ku; ba Sera eim kangiŕ endi mingnerim mon! Eiparam eŕe nge ni piipi kin, ba eim Gos kin pii gii dinga peng kin, wakin tunerim mon. ²⁰Nga Eiparam Gos ek dinga nipi, pendrim miŕ ni piipi kin, eim noman taŕ pinerang kin; eim pii gii ei ouru neng kin, wakin tunerim mon. Yi erang kin, Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nipi kin, eim Gos kin noman ka piipi kin, Gos embe ambiŕ tonu kindim. ²¹Nimbŕi erang, Eiparam eim noman dinga piirim ei, Gos ek keimi dinga nirim miŕ ei, kapŕi keimi ekii se ermba ni piirim. ²²Yi miŕ erang kin, Gos Eiparam kin ek yi nirim, "Nim wu kun ka moŕum." Eŕe nge Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim. ²³Ba ek ei, Gos nge ek ka eŕe Eiparam kin ni piirim. "Eim wu kun ka moŕum," ni piirim. Ba Gos ek ka ei Eiparam kin mendpiŕ ninanim mon. Ba Gos ek ka ei sinim kin ouni ninim. Sinim nge pii gii ei, Gos eim Jiisas sinim nge Owundu tukpu eŕe, nga konj tonu sim. Eŕe nge Gos ni piipi kin, sinim wumb kun ka eŕmin wumb ni piirim ku. ²⁵Yi piipi kin, Gos Jiisas sinim kin, ya mani mei eŕe kindang opu kin, ond peri eŕe koŕpu kin, nga eim miyem sinim oŕ kis enjpin ei kil ngum. Gos nga Jiisas sipi tonu seng kin, nga konj moŕum. Yi miŕ erang kin, Gos sinim pii gii ninjpin wumb eim ningiŕ eŕe 'Kun ka moŕmun,' wumb nimba.

Sinim Pii Gii Wumb Gos Kin Kun Ka Mołmun Wumb Nimba

5 Pe yi mił erang, sinim Gos kin pii gii ninjpin ełe nge, Gos sinim kin kun ka mułmun, ninim. Yi mił erang, pe sinim Gos kin noman emin peng mołamin kin, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss eim oł ei nge erang kin, sinim pii gii wumb kin tonu om. ² Kraiss Jiisas eim endeim mendpił, andłam ełe aki tang kin, sinim kapłi Gos kin eim noman ka ngołum ełe, tuk bin konu ełe, sinim pe mołmun. Pe nga sinim ka piipin, Gos ngopun kin, kui er mołamin kin, Gos nge tiłang owundu ka wii ei, eim kin ouni simin ni piipin kin, kui er mołmun. ³ Pe nga, sinim epi ei minj, ka piinermin mon. Ba sinim oł embin tui kanim kanim sinim kin tonu omba ei kin, ka piimin ku. Nimbił erang, sinim piinmin, sinim oł embin tui ei erpi kin, sinim noman dinga ngang kin, sinim kapłi angpin, dinga kindpin, er mołmun. ⁴ Nga sinim noman dinga peng mułamin kin, kapłi sinim wumb oł embin tui tonu wang kin, dinga angk mułmun oł ei mił, mułmun. Mołpun kin, sinim oł dinga angk mułmun, oł ei nge pim kin, kapłi sinim Gos ngumbii nirim mił, epi ei simin ni piipin kin, kui er mułmun. ⁵ Nga sinim Gos kin pii gii nipin kin, kui er mołmun ei nge, sinim singambił piinermin. Nimbił erang, Gos eim noman ka wii ngang kin, sinim kin noman ełe kindang ei, piki tum. Tang kin, Gos eim nge Gui Ka ei sinim paki topu kin, wii ngum. ⁶ Kunum ełe, sinim dinga pinerim kunum ei, kun mendpił, Gos Kraiss kin, Kraiss ya mani mei ełe opu, ond peri ełe kołpu, eim sinim mei wumb pei Gos buł ngopun kin, oł kis enjpin wumb ei, Gos sipi orung sim. ⁷ Na yi ni piind. Wu endi mołpu, wu kun ka endi kin kołpu kin, paki tumbii ni, noman to piinim; ba eim kapłi enermba mon! Yi peng kin, wu wumb endeim endeim ni molk, en enim nge noman dinga kindik kin, kapłi erang, wu ka endi kin kolk kin, paki tungii. ⁸ Ba Gos eim noman ka wii ei, sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kunum ei sinim oł kis pira er mułamin kin, Kraiss opu, eim ond peri ełe kołpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngopu si kindim. ⁹ Yi mił erang kin, pe Kraiss kołpu kin, eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, pe Gos sinim kun ka mołmun ninim. Yi mił, sinim piinmin ei Kraiss sinim paki tang kin, Gos popuł kis ni, kumep kis ei, sinim kin tonu onermba, mon! ¹⁰ Yi mił, sinim ok Gos kin opu orung wumb mił mulnjpun kin, kunum ełe, Kraiss kołpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ełe nge, Kraiss eim sinim Gos kin sipi, nga orung seng kin, pe sinim Gos kin noman ende sepin mołmun. Kraiss nga angpi, tonu opu kin, konj mołum. Ełe nge, sinim yi mił ku, eim noman konj ngang kin, sinim eim kin ouni konj mułmun. Mułamin kin, Gos eim kos owundu ei, sinim kin tonu onermba mon. ¹¹ Ei yi mił mendpił, mon! Ba, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss eim erang kin, sinim Gos kin nga orung sim. Ełe nge, sinim Gos kin noman ka pii ngonmun.

Andam Kułum Ba Kraiss Konj Mołum

¹² Yi mił erang, wu endeim Andam oł kis erim ełe nge, oł kis mani mei ełe tonu om. Wang kin, oł kis oł ei, wumb pei kułngii oł ei, pepi kin, tonu om. Wang kin, oł kis oł ei, wumb pei kułngii oł ei, pepi kin, om. Yi mił erang kin, wumb pei oł kis enim ełe nge, wumb pei koltmun. ¹³ Yi mił, oł kis enjing oł ei, ya mani mei ełe ok pim. Nga ekii se, Gos lo ek Moses ngurum. Ngang kin kapłi, ba Gos lo ek mulełang kin, wu endi mołpu, wu endi kin, nim oł kis yi en, pa ninelang. ¹⁴ Ba Andam mułum kunum ei pupu, Moses kunum ełe, wumb pei mulnjung ei, kolk minj punjung. Wumb eipi pei, Andam oł kos erim oł ende mił, enenjing; ba wumb ei pei oł kis eipi mił erik kin, kulnjung ku.

Nga wu Andam eim jep epi endi Kraiss ekii se omba, yi mił mułum. ¹⁵ Ba Gos epi ka wii ei, wumb pei wii ngopu epi ei kin, Andam oł kis erim ei kin, epi ende mił mon. Ei keimi, wumb pei wu endeim Andam oł kis erim ełe nge wumb pei kulnjung; ba Gos noman ka, wumb pei wii ngum ei, owundu mendpił. Gos eim noman ka ngopu ni, epi ka wii ełe nge, wumb pei wii ngurum ei, Kraiss Jiisas kin tonu opu kin, wumb pei paki tum. ¹⁶ Gos epi ka wii wumb pei wii ngum epi ei kin, wu endeim Andam oł kis erim ei kin, epi ende mił mon. Yi mił, wu Andam endeim kin oł kis ei tonu wang kin, wu Andam Gos kos owundu piimba kunum ei, wu ei am ba. Nga yi mił, wumb pei oł kis enjing ku; ba Gos epi ka wii, wumb pei kin wii ngang kin, Gos wumb ei kin, kun ka mołmun, nimba. ¹⁷ Ei keimi, wu endeim Andam eim oł kis erim. Ełe nge, wumb koltmun oł dinga ei wumb pei tonu wang kin ełe nge, wumb pei to mani kindnim. Kapłi yi mił ku nga, wu endeim Jiisas Kraiss kin, wumb pei Gos nge noman ka ngołum ni, epi ka wii ei wii ngołum epi ełe nge, Gos sinim wumb kun ka niłim ełe nge, sinim wumb king mił, tep er mułmba.

¹⁸ Yi mił erang kin, wu endeim Andam oł kis erim ełe nge, kumep kis wumb pei sik kin, kułngii. Yi mił ku, wu endeim Kraiss eim oł kun ka erim ełe nge, wumb pei oł kis enjing, eim kil ngopu, si kindpi kin, noman konj ngurum. Ngang kin, wumb sik kunum kunum konj mułngii. ¹⁹ Yi erang, Andam Gos ek ekii sinerim ełe nge, wumb pei kin oł kis oł ei tonu om. Yi mił ku, Kraiss Gos ek ekii sirim ełe nge, wumb pei Gos kin wumb kun ka mołmun, nimba.

²⁰ Pe nga, Gos lo ek wumb ngurum ei erang kin, wumb en enim oł kis erik mił ei, owundu mendpił tonu om. Ba Gos nge noman ka ngopu ei, wumb oł kis enjing oł ei, to mani kindim. Kindang kin, Gos nge noman ka ngopu ełim oł ei, owundu mendpił tonu opu pim.

²¹ Yi mił peng kin, wumb oł kis ełmin oł ei, dinga kis peng kin, wumb koltmun oł ei kin tep er mołum. Ei yi mił ku, pe Gos noman ka ngopu erang kin, sinim Gos kin oł kun ka er mołmun. Mołamin kin, sinim Owundu Jiisas Kraiss kin, sinim noman konj kunum kunum mułmun nge nipi ngurum. Ngang kin, Gos nge noman ka ngopu ei, dinga owundu tonu opu kin, tep er mułmba.

Oḷ Kis Eḷmin Oḷ Ei, Sinim Kulnjpun Ba Sinim Krai Kin Konj Mendpiḷ Moḷmun

6 Sinim nga nipe ek ninim? Sinim oḷ kis minj er moḷ pamin kin, Gos noman ka wii ei, tonu owundu mendpiḷ omba. Sinim ek yi miḷ ninim min? ² Ei mon mendpiḷ! Sinim oḷ kis eḷmin oḷ ei, sinim kulnjpun. Ei nge, sinim nimbiḷ erpin kin, nga oḷ kis er moḷpun bin? ³ Sinim Krai Jiisas kin dambiltpin ende pupun, noḷ pinjpin kin, kunum ei, sinim Krai kin ouni koḷpun kin, eim kin ende noḷ pinjpin. Enim ei piinanmin min? ⁴ Sinim noḷ pepin ngunjpun kin, ei puḷe yi miḷ, sinim Krai kin dambiltpin ende pupun, kulnjpun. Pe nga, Gos eim Krai kin, sinim ouni tukpu tum. Tang kin, Krai koḷpu, nga Arim Gos eim dinga wii eim sipi, angpi tonu opu, nga konj moḷmun. Muḷang kin, sinim yi miḷ ku, nga sinim angpin tonu opun, nga noman konj sipin, er endmin ku.

⁵ Yi miḷ, sinim Krai kin dambiltpin ende pupun, eim kuḷum miḷ, sinim yi miḷ ku, kuḷmun. Keimi, yi miḷ ku, nga sinim eim kin ende pupun kin, eim konj tonu om. Sinim yi miḷ ku, konj tonu opun muḷmun. ⁶ Yi miḷ erang, sinim piinmin ei, sinim ngenj noman ok nge ei, Krai kin ouni, ond peri eḷe nil to pendinjpun. Yi miḷ erang, sinim ngenj eḷe oḷ kis eḷmin oḷ ei nge, dinga sinim kin ambiḷ gii ni muḷum ei, si kindpi kin, poru nimba. Yi miḷ erang, oḷ kis eḷmin oḷ ei, sinim kin, nga ambiḷ gii ni, tep enermba mon. ⁷ Nimbiḷ erang, wumb endi koḷpu poru nim ei, nga oḷ kis dinga eḷe, wu ei ambiḷ gii nga ninermba, mon! ⁸ Ba sinim Krai kin ouni kulnjpun kin, kapḷi nga sinim pii gii nipin, Krai kin ouni nga, konj kunum kunum muḷmun. ⁹ Nimbiḷ erang, sinim yi ni piimin ei, Krai koḷpu, nga angpi tonu opu kin, konj moḷmun. Moḷpu kin, nga kulermba mon. Wumb koltmun oḷ dinga ei, nga Krai kin to mani kindpi kin, tep mulermba, mon! ¹⁰ Yi miḷ, Jiisas kuḷum oḷ eḷe nge, yi miḷ Jiisas wumb oḷ kis eḷmin oḷ ei nge, dinga to mani kindpi kin, kunum endeim minj koḷpu, poru nim. Ba pe akip, Jiisas eim noman konj moḷmun eḷe nge, kunum kunum Gos embe ambiḷ tonu kindpi, moḷmun. ¹¹ Yi miḷ ku, enim komb se piingii ei, en enim oḷ kis eḷmin oḷ eḷe kin, koḷpun moḷmun. Pe oḷ kis dinga ei, enim kin nga ambiḷ gii ninanim, mon! Ba akip, enim Krai Jiisas kin dambiltik ende puk kin, Gos embe ambiḷ tonu kindpin kin, konj kunum kunum moḷmun.

¹² Pe nga, oḷ kis eḷmin oḷ ei, enim kan wiik tangin kin, enim ngenj eḷe, ambiḷ gii nipi, nga tep enermba, mon! Yi miḷ peng kin, enim ok nge ngenj noman eḷe oḷ ei, nga ekii sinergii, mon! ¹³ Nga enim nga simb angḷi nin, epi ei, nga wak tangin pupu kin, oḷ kis nge oḷ ei, ekii sik kin, kapḷi oḷ kis nga enerngii, mon. Ba enim nge noman, kin simb angḷi ni, epi pei, Gos kin ngungii. Yi miḷ, wumb endi Krai kin koḷpu kin, nga tonu konj moḷpu kin, noman konj simba. Seng kin, nga sinim nge simb angḷi ni, epi pei Gos ngumun eḷe nge, Gos nge oḷ kun ka oḷ ei, erik kin, molk pungii. ¹⁴ Pe yi miḷ, oḷ kis eḷmin oḷ ei, nga enim kin dinga kindpi kin, tep nga enermba mon. Nimbiḷ erang, pe enim lo ek eḷe nge kos

owundu ngopu ei, mandring mulaḷmin mon; ba enim Gos nge noman ka ngotum eḷe nge, mandring molk pungii.

Wumb Oḷ Kun Ka Kongun Wii Eḷmin

¹⁵ Yi miḷ, pe sinim nimbiḷ oḷ ermin? Sinim lo ek eḷe nge, kos owundu ngopu ei, mandring pupun mulenjpun kin, sinim kin nga tep enerim mon; ba Gos noman ka ngotum ei, sinim mandring pupun mulnjpun kin, kapḷi sinim oḷ kis nga ermin min? Ei mon mendpiḷ! ¹⁶ Ei keimi, enim ei piinanmin min? En enim nge ngenj nin, epi wu eipi kin, ek ekii sik erik kin, wu ei, en enim tep er muḷang kin, kapḷi wu ei kin, enim kongun wii wumb miḷ muḷngii. Ei yi miḷ ku, enim oḷ kis eḷmin oḷ ei kin, kongun wii wumb miḷ muḷngii. Molk kin, enim kuḷngii oḷ ei singii ku. Min mon pim kin, enim Gos nge oḷ ekii sik kin, Gos eim kin kongun wii wumb miḷ, kun ka er muḷngii. ¹⁷ Ba Gos kin noman ka piik ngungii. Ok enim oḷ kis eḷe kin, kongun wii er mulnjung. Ba akip Gos eim enim sipi orung seng kin, eim kin mandring moḷmun. Moḷangin kin, enim noman tuk eḷe Gos ek keimi kun ka ekii sik kin, puk er moḷmun. Eḷe nge, enim Gos kin ka piik ngungii. ¹⁸ Pe Gos enim oḷ kis eḷmin oḷ ei nge, kan ngo pendnjing ei, si tor seng kin, enim wii molk kin, Gos nge oḷ kun ka eḷmin oḷ ei nge, kongun wii er molk pungii. ¹⁹ Na enim dinga sinaḷmin mei wumb kin, ek yi miḷ nind. Nimbiḷ erang, enim dinga sinaḷmin mei wumb noman eḷe, ekii sip nind. Ei yi miḷ, ok enim nge ngenj orung nin, epi sipik, noman ok nge oḷ penj oḷ ei, kongun wumb wii miḷ mulnjung kin, enim oḷ kis penj pei pei enjing. Yi miḷ erang kin, pe enim ngenj orung nin, epi pei ei sipik, oḷ kun ka oḷ eḷe kin, kongun wii wumb miḷ ngok erngii. Erik kin, enim Gos nge oḷ kun ka oḷ konj mendpiḷ, tonu wang kin, muḷngii.

²⁰ Yi miḷ, ok kunum ei, enim oḷ kis eḷmin oḷ ei, kongun wii erik mulnjung. Kunum ei, enim oḷ kun ka oḷ ei, kan ngunerim, mon; ba enim oḷ ei kin, wii miḷ mulnjung. ²¹ Ba kunum endi, enim oḷ kis eḷmin oḷ ei, nipe epi ka endi siḷmin ei nge, akip enim singambiḷ sinmin? Pe enim oḷ kis enim oḷ ei nge, kumep ei enim kuḷngii. ²² Ba pe, Gos enim oḷ kis nge, kan ngii miḷ mulnjung ei tor sim. Sipi kin, sinim Gos eim nge kongun wii wumb miḷ mundum. Eḷe nge, epi puḷe yi miḷ tonu onum. Wang kin, enim oḷ kun ka er molk kin, nga ekii se noman konj singii ei, kunum kunum molk pungii. ²³ Yi miḷ, oḷ kis eḷmin oḷ ei nge, kumep ei kuḷngii. Ba Gos eim nge epi ka wii ei, sinim wii ngum epi ei, noman konj kunum kunum muḷmba. Noman konj ei, Krai Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

Wu Amb Siḷmin Ek Ekin Endi

7 Engnan noḷ, na ek ei nip enim ngond ei, enim lo ek eḷe piḷmin wumb kin nind. Kunum eḷe, wu endi konj muḷmba kunum eḷe minj, wu ei lo ek eḷe mandring moḷpu kin, tep er muḷmba. Enim ei piinanmin ninim? ² Kapḷi yi miḷ, amb endi wu pang, wam konj muḷum kin, kapḷi lo ek ei, amb kin wam dambiltpi ende

kindnim. Ba wam kuŕum kin, kapŕi lo ek ei ok se ende kindim lo ek ei, nga wu amb taŕ ei, se ende kindnanim mon. ³Yi miŕ, pe amb endi eim wam konj muŕang kin, eim wam mani kind si kindpi pupu kin, wu eipi endi pum kin, amb ei eim oŕ kis erpi kin, wam kin kun ka mulatim mon. Ba amb eim wam kuŕang kin amb ei, lo ek ei, eim ambiŕ gii ninermba mon. Eim wii muŕmba. Moŕpu kin, amb ei, eim nga wu endi eipi pum kin, eim oŕ kis enermba mon. ⁴Yi miŕ ku, engnan noŕ, enim Kraiŕ kin dambiltik ende punjung. Kunum eŕe, enim lo ek eŕe kulnjung. Kuŕangin kin, lo ek eŕe, enim nga ambiŕ gii ninerim mon. Ei yi miŕ, enim wu eipi kin puk moŕmun. Enim wenjing miŕ Kraiŕ eim tukpu eŕe, tonu angpi opu kin, nga konj moŕum. Moŕang kin, sinim Gos eim nge oŕ kun ka oŕ ei, er moŕamin kin, mong miŕ topu erang kin muŕmba. ⁵Yi miŕ ku, ok kunum eŕe, sinim noman ngenj ok nge oŕ kis eŕe, tonu wang kin, ekii sipin er mulnjpun. Nga kunum eŕe, lo ek eŕe erang kin, sinim oŕ kis nga pei tonu wang kin, er mulnjpun. Eŕe nge, sinim ngenj eŕe, kongun er pang kin, sinim kuŕmun oŕ ei mong miŕ topu, ei sinim kin tonu om. ⁶Ba akip, sinim kuŕamin kin, lo ek ei, sinim nga ambiŕ gii ninanim, mon! Sinim wii miŕ moŕmun. Nimbilt erang, sinim ok kunum endi ei, lo ek dinga ei, sinim kan ngo pendim. Ba pe, sinim kongun enmin ei, sin noman tuk konj eŕe nge enmin. Eŕe nge, sinim lo ek mon ok nge eŕe, ekii sinanmin mon. Ba pe, sinim Gos Gui Ka nge oŕ konj ei, sinim andan tang kin ekii sinmin.

Jura Lo Ek Kin Oŕ Kis Eŕmin Ek Kin

⁷Pe nga, sinim nipe ek endi nimin? Jura lo ek ei, oŕ kis nimin min? Ei mon mendpiŕ! Ba lo ek ei, na oŕ kis oŕ andan tuneneŕang kin, na kapŕi piineneŕamb. Ei yi miŕ, lo ek yi ninim, "Nim wu eipi nge epi ei, bun bun kulenjii mon." Yi miŕ ku, lo ek eŕe, na kin yi ninerim kin, kapŕi na kan bun bun sinmin ei, sineneŕamb. ⁸Ba oŕ kis ei, lo ek eŕe kin andŕam ei, tonu om. Wang kin, bun bun kultmun oŕ kanim kanim ei, na noman tuk eŕe, tonu opu er moŕum. Ba lo ek eŕe, pineneŕang kin, kapŕi oŕ kis ei, koltmun oŕ yi miŕ piŕang. ⁹Yi miŕ, ok na Jura lo ek ei, na kin pinerim kunum eŕe, na konj muls. Ba ekii se, Jura lo ek na kin tonu wang kunum ei, oŕ kis eŕmin oŕ ei, nga angpi tonu opu, konj muŕum. Moŕpu kin, na noman tuk eŕe topu kundang kuls miŕ enim. ¹⁰Nga Jura lo ek eŕe nge, wumb noman konj ngumba miŕ enim; ba na konj miŕ lo ek ei, na kos erpi ngopu kin, to kundmba miŕ enim. ¹¹Nimbilt erang, oŕ kis eŕmin oŕ ei, lo ek eŕe kin, andŕam kan sim. Sipi kin, Jura lo ek ei kongun erpi, na kin kend topu ngum. Ngang kin, Jura lo ek yi miŕ erpi kin, na kos owundu ngopu ei, na to kundmba nge miŕ enim.

¹²Yi miŕ erang kin, Gos lo ek Jura ngum ei, kun ka moŕum. Nga Gos ek dinga pei ei, kun ka ni, kun ni, ka wii moŕum ku. ¹³Ei nipe miŕ paŕim? Pe lo ek ka wii ei, na topu kundang kin, na kuls min? Ei mon! Oŕ kis eŕmin oŕ ei, na to kundang, na kuls. Yi miŕ erang, oŕ kis eŕmin oŕ ei, peni eŕe tonu om. Oŕ kis ei, oŕ kis mendpiŕ! Ei lo ek ka wii ei sipi, kongun erpi kindang kin, oŕ kis koltmun

oŕ ei, tonu om. Wang kin, lo ek ei, na oŕ kis puŕe ei, andan topu ngum ei, oŕ kis mendpiŕ.

Oŕ Kis Eŕmin Oŕ Ei, Wumb Noman Tuk Eŕe Kan Ngonum

¹⁴Sinim piinmin, Jura lo ek eŕe, Gos Gui Ka nge epi paŕim. Ba na nam ngenj ei, mei wumb ngenj paŕim. Peng oŕ kis ei, na ambiŕ gii nipi, kan ngopu, tep er moŕang kin, na eim nge kongun erip moŕ. ¹⁵Keimi, na end epi ei, puŕe ei piinand. Yi miŕ, na epi endi noman ngop ermbii ni piind epi ei, na enand mon. Ba epi, na noman ngonand epi ei, na kunum kunum end. ¹⁶Pe nga, na epi endi enermbii ni piinj epi ei, na end; kapŕi na oŕ ei nge, na yi niŕ, 'Lo ek ei kun ka paŕim,' niŕ. ¹⁷Yi miŕ erang, pe oŕ ombu kun ka pinaŕim oŕ ombu, nam enenj, mon; ba oŕ kis eŕmin oŕ ei, na kin tuk moŕpu enim. ¹⁸Yi miŕ, na yi ni piind oŕ kun ka eŕmin oŕ ei, na nge noman ngenj ok nge eŕe, tuk mulatim mon. Ba na noman eŕe piind epi oŕ kun ka ei, na ermbii ni piind; ba na ermbii, kapŕi enanim mon. ¹⁹Yi miŕ, na epi oŕ kun ka ermbii ni piind oŕ ei, na enand. Yi miŕ enarip kin, na epi oŕ kis enermbii ni piind oŕ ei, na end. ²⁰Yi miŕ, na kunum kunum epi endi enermbii ni piind epi ei, enj kin kapŕi ei na nam enand mon. Ba yi miŕ, oŕ kis eŕmin oŕ ei, na noman tuk eŕe moŕpu enim.

²¹Yi miŕ erang, na kenj ei, lo miŕ epi oŕ ei, kongun yi miŕ erim. Kunum endi, na epi nipe kun ka ermbii ni piind ei, oŕ kis eŕmin oŕ ei, mendpiŕ moŕpu kin, na kin mandi moŕpu, ambiŕ gii neng kin, na ermbii miŕ nenj? Ei kapŕi enanim mon. ²²Yi miŕ, na nam noman tuk eŕe, Gos lo ek ei ekii sip, ermbii ni, noman eŕe ka piind. ²³Ba pe, na kand ei, lo ek eipi endi na ngenj tuk eŕe, aninga kopur paŕim. Lo ei, na noman tuk eŕe, ok pim lo ei kin, nga Gos nge lo ek konj, na ekii sip piinj lo ek ei kin, opu orung orung enmbilt. Pe lo ek oŕ kis eŕmin oŕ ei, na kan ngopu, ambiŕ gii nipi, dinga erim. Nimbilt erang, oŕ kis eŕmin oŕ ei, na ngenj tuk eŕe aninga kopur piram kongun er paŕim. ²⁴Keimi, na wu noman embin kis paŕim wu moŕ. Wumb nii endi, na nge ngenj kuŕmba ngenj ei, si kindmba? ²⁵Pe na Gos kin, sinim Owundu Jiias Kraiŕ, na oŕ kis eŕmin oŕ ei, si kindang, wii moŕup kin, noman ka wii piip ngond. Ei nam oŕ yi miŕ paŕim. Peng kin, nam Gos lo ek ei mendpiŕ, na noman tuk eŕe, ekii sip kin moŕ; ba na nge ngenj ok nge eŕe, lo ek oŕ kis eŕmin oŕ ei, ekii sip kin, kongun er moŕum.

Gos Gui Ka Noman Konj Ka Ngoŕum

8 Yi miŕ erang, pe wumb nii endi Kraiŕ Jiias kin dambiltipi ende kindim wumb ei kin, Gos kos owundu piipi, mok topu, oŕ kis nge kumep kis ei, Gos ngunermba, mon! ²Nimbilt erang, Gos Gui Ka nge lo ek kongun erpi, na noman konj ka ngoŕum. Ngum kunum ei, na Kraiŕ Jiias kin dambiltipi ende kindpi kin, na lo oŕ kis eŕmin oŕ ei nin, koltmun oŕ ei nin, na sipi kin, wii kindang moŕ. ³Yi miŕ, sinim ngenj noman ok nge ei kin, lo ek eŕe nge dinga eneneŕang, Gos eim oŕ yi miŕ erim. Erang kin, lo epi ei, lo ek kun kapŕi eneneŕang, ba Gos ei eim yi erim. Erpi kin, eŕe nge oŕ kis si kindim. Si kind-

pi kin, Gos eim nge kingam Jiisas kindang, mei mani opu, sinim mei wumb taŋpi erang kin, oŋ kis eŋmin wumb miŋ muŋum. Moŋpu kin, Kraiŋ nge eŋe Gos sinim oŋ kis eŋmin oŋ kumep ei, koŋpu kin, sipi orung sim. ⁴ Gos yi miŋ erang kin, eŋe nge lo ek ei, oŋ kun ka miŋ tonu opu pimba. Nimbiŋ erang, pe sinim nge ngenj noman ok nge oŋ ei, sinim andnanmin mon. Ba pe sinim Gos Gui Ka kin dambiltŋpin ende pupun kin, ouni andnamin. ⁵ Yi miŋ, pe wumb nii endi, eim ngenj ok nge eŋe oŋ kis endmba ei, eim noman eŋe ei, ngenj ok nge kin, minj piipi endmba. Ba wumb nii endi Gos Gui Ka noman eŋe, ekii sipi, oŋ kun ka ermba wumb ei, en enim noman eŋe, Gos Gui Ka ek nimba miŋ ekii sik, piik kin, andik muŋngii. ⁶ Pe wu endi ngenj ok nge eŋe oŋ kis eŋmin oŋ ei, eim noman tuk eŋe pim kin, wu ei kuŋmba. Ba nga wu endi, eim Gos Gui Ka nge oŋ ei ambiŋ gii nipi muŋum kin, kapŋi wu ei, noman konj sipi kin, noman emin peng muŋmba. ⁷ Ei yi miŋ, wu nii endi, eim ngenj ok nge noman eŋe ekii sipi muŋum kin, wu ei Gos kin opu orung erpi muŋum. Nimbiŋ erang, wu ei eim Gos lo ek ei mandring molatiŋim mon. Ei yi miŋ, kapŋi enermba mon. ⁸ Wumb nii endi eim ngenj ok nge eŋmin oŋ ei erpi, muŋum kin, wumb ei Gos eim noman eŋe kun ka erngii miŋ, ei kapŋi enerngii mon. ⁹ Ba akip, enim ngenj ok nge ei, ekii sik enanmin mon. Ba pe enim Gos Gui Ka nge oŋ eŋe, ekii sik, er moŋmun. Muŋangin kin, keimi Gos Gui Ka enim noman tuk eŋe muŋmba. Ba pe wumb nii endi, Kraiŋ nge Gui Ka eim noman tuk eŋe mulerim kin, wumb ei Kraiŋ nge wumb tiŋap ende miŋ mon. ¹⁰ Ba Kraiŋ enim noman tuk eŋe moŋpu nim kin, enim noman tuk eŋe gui konj muŋmba. Nimbiŋ erang, enim Gos nge ningiŋ eŋe, wumb kun ka moŋmun. Yi miŋ ku, enim ngenj ok nge eŋe, oŋ kis eŋmin oŋ ei, enim kin erang, kulnjung. Nimbiŋ erang, oŋ kis eŋmin oŋ ei, enim kin ngenj ok nge eŋe paŋim. ¹¹ Pe yi miŋ, Gos ei eim Jiisas koŋpu pim ei eim sipi kindang kin, nga angpi konj muŋum. Nga Gos nge Gui Ka ei enim noman tuk eŋe muŋmba ei, kapŋi eim Jiisas Kraiŋ koŋpu konu sipi kin, nga konj kindang muŋum. Ei eim, enim nge ngenj eŋe noman konj ei, yi miŋ ku, enim ngumba. Ngang kin, eim Gui Ka je erang enim noman tuk eŋe muŋum.

Gos Gui Ka Erang Sinim Gos Nge Kingam Noŋ Moŋmun

¹² Yi miŋ erang kin, enghan noŋ, enim ngenj ok nge eŋe nge kumep endi ngok, orung kindngii ei, endi sinaŋim mon. Ba enim ngenj ok nge oŋ ei kin, ekii sik, er endinjing kin, kapŋi enim kuŋngii. Ba enim Gos nge Gui Ka nge dinga ei sik kin, enim ngenj ok nge oŋ ei, to mani kindngii. Kindik kin, kapŋi enim noman konj sik, kunum kunum muŋngii. ¹⁴ Wumb nii endi, Gos Gui Ka nimba miŋ ekii sipi, endim kin, wumb ei Gos nge kingam noŋ mendpiŋ muŋngii. ¹⁵ Keimi yi miŋ, enim gui endi enim sinjing ei, er kan miŋ ngang kin, enim kin ngum ei, enim sipi kindang, eim kin kongun wii enmin. Enmin kongun ei, enim mund mong kulerngii, mon! Ba enim Gos Gui Ka ei enim sinjing ei erang kin, enim Gos nge kingam noŋ muŋngii. Molk kin, Gos Gui Ka nge dinga ei enim kin peng, Gos kin prei erik ngok kin, en-

im eim kin yi niŋmin. "Arnan na nge Arnan," pa niŋmin. ¹⁶ Gos Nge Gui Ka eim sinim kin noman tuk gui ei dambiltŋpi ende pupu paki topu kin, eim ek dinga nipi yi nim. "Enim Gos nge kingam noŋ moŋmun," pa nim. ¹⁷ Pe sinim Gos nge kingam noŋ mulnjpun kin, kapŋi sinim Erinjpin Gos nge epi, ek keimi dinga nipi, ngumbii nirim miŋ epi ei, simin ku. Keimi, sinim Gos eim epi ka wii pei simin. Sipin kin, Kraiŋ ngum epi ei simin. Kraiŋ kin ouni simin. Ba nga sinim Kraiŋ eim nge ngenj kumbii sim miŋ yi ku sinim simin. Sipin kin, sinim eim kin ouni ekii se eim nge tiŋang ka wii owundu ei simin ku.

Ekii Se Sinim Gos Nge Tiŋang Owundu Simin

¹⁸ Na keimi ni piind, sinim ngenj kumbii sinmin ei, epi wii miŋ. Ba Gos nge tiŋang owundu ka wii ei, Kraiŋ kin ngum epi ei miŋ, sinim yi ku simin. Eŋe nge, tiŋang ka wii ei, ekii se Gos sinim kin andan tumba. ¹⁹ Yi miŋ, Gos epi kanim kanim ya mani mei eŋe ok eririm epi ei, akip kui er moŋmun. Muŋamin kin, Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, eim kingam noŋ andan tang, peni eŋe wang kin, enim kanik piik, erik muŋngii. ²⁰ Yi miŋ, Gos ya mani mei eŋe epi kanim kanim ok eririm epi ei, ekii se kis moŋpu kin, epi wii kun miŋ pinerim mon. Eŋe nge, en enim nge noman eŋe yi miŋ enerik mon. Ba Gos eim nge noman eŋe yi piipi eririm. Erpi kin, Gos eim kos owundu piipi, eim kin mandring kindpi muŋang kin, ekii se oŋ tonu omba ei nge, kui erik moŋmun. ²¹ Nimbiŋ erang, Gos eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, ambiŋ gii nipi muŋum epi ei, to kis erpi muŋum konu ei, to tor seng kin, wii moŋmun. Muŋangin kin, Gos nge eririm epi pei ei, wii kun ka molk kin, nga Gos nge kingam noŋ nge tiŋang ka wii ouni sik er muŋngii. ²² Sinim yi ni piinmin, Gos ya mei eŋe epi kanim kanim pei eririm epi ombu, ngenj kumbii sik, ke nik, tor kindinmin ei miŋ, amb kangit buŋ tang mengingii enmin yi miŋ pepi wang kin, akip yi miŋ ku paŋim. ²³ Ba ya mani mei eŋe epi kanim kanim pei, Gos eririm epi ei mendpiŋ mon. Ba yi ku, sinim Gos Gui Ka ei, sinim noman tuk eŋe, kuni mong kumna miŋ aka pin sinjpin. Pe sinim yi ku, ngenj kumbii sipin, ke nipin, Gos eim kin sinim kui erpin muŋamin kin, Gos kunum ei sinim eim kingam noŋ miŋ erpi kindang kin, kui er moŋmun. Kunum eŋe Gos sinim ngenj noman tuk pei erpi kindang kin, sinim sipi orung simba. ²⁴ Gos sinim sipi orung sim eŋe nge, sinim kui er moŋmun. Puŋe yi miŋ, sinim epi nipe endi sinaŋim epi ei, simin ni piipin kui er moŋmun. Ba wumb nii endi, epi endi simbii ni piimba epi ei sim kin, nga kui er muŋmba min? Ei mon! ²⁵ Ba pe sinim epi nipe endi simin ni noman dinga piinmin epi ei kinenjpin kin, kapŋi sinim nipe epi endi simin ni piipin ei, kunum olt kinan kui er muŋmun.

²⁶ Yi miŋ ku, sinim noman dinga pinermba wumb ei, Gos nge Gui Ka ei opu sinim kin paki toŋum. Nimbiŋ erang sinim nipe oŋ miŋ endi prei erpin kin, nga sinim epi nipe endi kii sipin simin nipin prei ermin ei sinim piinanmin. Ba Gos Gui Ka sinim nge nipi, eim prei dinga erpi kin, Gos kin ngonum ei sinim piinanmin ek ei,

Gos kin kii sipi ngang kin, sinim paki tolum. ²⁷ Nga Gos eim sinim wumb noman tuk efe, piipi kanpi enim. Nga Gos eim Gui Ka epi nipi endi piinim ei, Gos piipi kanpi enim ku. Nimbil erang Gos Gui Ka prei erpi, wumb nii endi Krai nge tilap mołmun wumb ei kin, Eim Gos noman efe prei ermba ni piinim mił erpi kin sinim paki tolum.

²⁸ Sinim piinmin, Gos epi kanim kanim pei sipi tikandi kindpi kin, kongun kun ka erpi, wumb nii endi Gos eim kin noman ka piipi ngonmun ei, yi mił enim. Wumb ei, Gos eim noman efe yi ni pendrim mił wumb ei, Gos eim kin sipi orung sim. ²⁹ Nimbil erang wumb nii endi, kumb ok Gos eim ni piirim mił, eim noman efe yi ni pendrim ku. Gos eim si orung sipi erang kin, ok eim nge kingam Jiisas mołum mił mułngii. Molk kin, Krai eim kumb se wu num mułang kin, nga wumb nii endi Gos kin pii gii ninjing wumb ei, eim angim noł ekii mił mułngii. ³⁰ Wumb nii endi, kumb ok Gos eim si orung simbii ni pendrim mił wumb ei, eim sipi orung sim. Seng yi ku wumb ei Gos eim kin 'Wumb kun ka.' nipi mundum. Mundum wumb ei, Gos eim wumb kun ka nipi wumb ei, Gos eim nge kingam noł mił, tilang dinga ka wii ei mok to ngum ku.

Gos Noman Ka Ei Sinim Kaimb Sipi Ngonum

³¹ Gos epi kanim kanim pei sinim kin eririm ei, sinim nipe ek nimin? Pe Gos sinim kin mołpu kin, sinim epi kanim kanim paki dinga topu erim kin, wumb nii endi sinim kin opu orung erpi ngumba? ³² Gos eim nge kingam eim kin, ambil gii ninerim mon. Ba Gos eim nge kingam sinim wumb pei paki tumba nge kindim. Yi mił erang, Gos kingam sinim kin wii ngum kin, kapli nga eim sinim epi kanim kanim pei Krai eim kin ouni sinim kin epi pei ngunermba min? ³³ Wumb nii endi Gos eim sipi orung seng mołmun wumb ei, nga wumb eipi endi ok kapli kos piik kin, opu orung erik ngungii min? Ei mon! Gos eim mendpił sinim wumb kun ka mołmun, ninim. ³⁴ Yi mił, wumb nii endi kapli wumb eipi kin kos piipi, mok tumba min? Ei mon! Ba Krai Jiisas eim kołpu kin, nga Gos sipi kindang kin, angpi tonu opu nga konj mołum ku. Pe eim Gos kin angil tundung orung kun mołpu kin, nga sinim paki tumba nge Gos kin prei dinga erpi, ngopu mołum. ³⁵ Wumb nii endi Krai nge noman ka ei sinim kin ngum ei to si kindmba? Oł embin tui sinim kin tonu omba min; nga ngenj kumbii simin min; nga wumb sinim kin kepil tok oł embin tui ngungii ei min; nga sinim kuni tumba min; nga sinim alap nin, epi sinalim min; nga epi kis kombur sinim kin to kis ermba min; nga wumb sinim kin opu erik to kundngii min; nga oł kanim kanim ombu pei, sinim nge noman ngołum ei, sinim Krai to tor si kindngii min? Ei mon mendpił! ³⁶ Gos ek ka ei ok mon poł pendim mił yi ninim.

"Pe sinim Krai nge wumb tilap mułamin efe nge, kunum kunum wumb eipi sinim to kundmun mił nik erik erik enim. Yi mił, wumb ei sinim kung siipsiip to kondumun mił sinim yi ni kaniłmin."

³⁷ Ei mon! Sinim dinga peng kin, oł embin tui epi ombu kanim kanim pei to mani mendpił kindinjp kindinjp. Efe nge, Krai nge dinga ei, sinim kin ngum efe nge Krai eim kaimb sipi, sinim kin noman ka ngum.

³⁸ Yi mił erang, na keimi ni piind ei, epi endi Gos eim noman dinga ka ei, sinim to eipi kapli kindnermba, mon! Kułngii oł ei min; nga konj oł ei min; nga Gos nge enjel ei min; nga muł mei efe peng erik tep mołmun wumb ei min; pe salim epi ei min; nga ekii se mendpił tonu omba epi ei min; nga dinga kanim kanim ei min; nga mei tondrung epi ei min; nga ya mei mundrung epi ei min; nga epi eipi endi Gos kanim kanim ya mani mei eririm epi ei min; epi ei pei, Gos noman ka sinim wii ngum ei kapli si kindnermba mon! Gos noman ka ei Krai Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

Gos Kin Eim Nge Tilap Wumb Esrel

9 Na ek keimi nind. Na Krai nge wu na ek kend tu-nand mon. Gos nge Gui Ka ei, na noman tuk efe paki topu kin, na noman ngołum. Yi ku, na noman tuk efe piimbii ek ei, Gos Gui Ka ni ngołum. ² Yi mił, na noman tuk efe embin owundu pepi kin, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb kin, na noman tuk efe kumbii owundu kunum kunum pepi pupu kin, poru ninanim mon. ³ Yi mił, na kapli erim kin, na en enim piip kin, na Krai wakin top mani kind si kindip yi enj kin, kapli Gos na kos owundu piipi kin, na sipi dup konu kis efe kindmba efe nge, na nge wumb tilap miyem ende Jura wumb ei, Gos sipi orung simba. ⁴ En enim Esrel wumb, Gos nge wumb tilap se mundum. Mundang Gos eim erang kin, eim nge kingam noł mułangin kin, eim nge noman dinga tilang owundu ei kenjing ku. Nga Gos eim ek dinga nipi pendrim ek ei ni ngopu kin, nga Gos eim lo ek ni ngopu kin; nga enim Gos keimi kin men tołmun oł ei nin; nga Gos ok ek keimi nipi ngumbii nirim epi ei sinjing ku. ⁵ En enim kumb ok kupenjpil noł Eiparam, Aisak, Jeikop nge tilap ende efe nge, en enim tonu onjung. Ok tilap efe nge, Krai ya mani mei efe opu, eim mei wu mendpił, wumb ei nge tilap ende mułum. Mułang kin, pe eim epi kanim kanim pei Gos tep er mołum. Eim Gos mendpił! Kapli sinim eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, keimi!

⁶ Ba na ek nind ei, Gos ok ek keimi ni pendim ek ei tonu onanim, pa ninand mon. Nimbil erang, wumb tilap kopur, Esrel wumb kin tonu onjung. Ok wumb tilap ei Esrel nge wumb tilap mendpił mon. Yi mił ku, Eiparam nge tilap wumb aninga kopur eim kin tonu onjung; ba wumb ei, Eiparam nge kingam noł mendpił mon. Gos ek yi nipi Eiparam ngum, "Aisak nge wumb tilap mendpił ei, ninim nge wumb keimi mendpił mułngii," pa nim. ⁸ Ei pule yi mił, kangil ya mani mei efe wumb ngenj efe mengk tor kindinmin kangil ei, Gos nge kingam noł mendpił mon. Ba pii gii wumb kangil ngenj efe mengk tor kindinmin ei, Gos eim ok ek keimi ni pendrim mił menginmin ei, Eiparam nge wumb tilap keimi mendpił mołmun. ⁹ Yi mił, Gos ok ek keimi ni tor kind pendrim mił ek yi ninim. Kunum efe, nga kung

ngii ete na orung ombii ni pendinj kunum ei, amb Sera kangi endi mengmba.

¹⁰ Ba ei mendpiit mon ku! Nimbit erang, amb Riipeka nge kangi ta erinjngit endeim eim sinim kupenjpin Aisak. ¹¹ Ba Gos eim noman ete, ok ni pendim mit mendpiit, eim kangi endi to mundum. Nga Gos yi nipi, amb Sera ngurum, "Kangi kumna Eiso eim moipu kangi ekii Jeikop eim ek nimba mit ekii sipi kin, eim kin kongun erpi kin, yi ermba. "Gos kumb ok ek yi ni pendrim mit, ekii se kangi ta mengim ei, et etip kis min ka endi erngit ei, Gos kangi nii endi eim noman ete ermba ni to mundum mit erim. Ei eim kongun wu Jeikop, epi endi ermba mit ei piinerim mon. ¹³ Yi mit, Gos kumb ok, ek ka mon pot pendrim mit ek yi ninim, "Na wu Jeikop kin noman ngond, ba na wu Eiso kin noman ngonarip kin, opu orung erip ngond."

¹⁴ Yi mit, sinim nipe ek endi ninim? Sinim Gos ot kun ka endi enanim pa ninim min? Ei mon mendpiit! ¹⁵ Yi mit, Gos Moses kin ek yi nirim, "Na wumb nii endi kin, noman ka ngumbii wu ei, kapli yi erip kin, noman ka ngumbii. Nga na wu endi kin kaimb sinj kin, kapli yi mit na kaimb simbii ku." ¹⁶ Yi mit peng kin, Gos noman kaimb sitim ot ei, wumb en enim noman ete, epi ei simin ni piinmin mit ei, sinerngii mon. Ba Gos eim noman ete piitim mit, wumb kin kaimb sipi ngotum. ¹⁷ Yi mit, ok Gos ek ka ei mon pot pendrim mit, King Pero kin nipi ngurum. "Na nim kin epi enj ei, nim king owundu motun pute ei, na nim si kindamb motun ei nge, na nge noman dinga ei nge, andan tamb kin, wumb pei keningii. Kanik kin, na nge embe ei, wumb mei konu orung orung pei ambii tonu kindngii. Ete nge mendpiit, na nim king mundunj," pa nirim. ¹⁸ Yi mit peng kin, Gos eim wumb nii endi kin, eim noman ka ngumbii ni piitim mit ei, kapli eim wumb ei kin, eim noman ka piipi kin, kaimb si ngotum. Nga Gos wumb nii endi kin, noman tuk dinga kis pengli nitim mit, kapli Gos eim noman ete, wumb ei kin, noman tuk dinga kis pengli nitim mit elim. Nga Gos eim noman ete ermbii ni piimba ei ermba ku.

Gos Nge Poput Kis Kin Nga Noman Ka Kin

¹⁹ Enim wumb endi na kin ek yi nimba. "Ei yi mit kapli nimbit erang Gos wumb ot kis enmin ninim. Nga wumb nii endi Gos noman ete to eipi kindmba?" ²⁰ Ba ei nim wu nii endi dinga pukun kin, Gos kin ek ngokun ek ni orung kindnjii min? Ek ekin endi yi mit patim. Kapli mei nganmbi ming endi mit wu endi erim kin ek yi nimba? "Nimbit erang nim na yi mit en?" nimba. ²¹ Pe wu endi mei nganmbi sipi kin, ming elim wu endi eim mei aninga kopur sipi, ming ta erim. Wu ei ming endi kongun ka elim ming ka erim. Nga endi ming ka mon, ei kongun wii mit ming endi erim. Erim ei kapli min mon?

²² Gos ot erim mit ei kapli min mon? Gos eim poput kis pim poput ei, peni ete tor kindmba enim kindang kin, wumb Gos nge noman dinga ei piik kun erngii. Pe nga, wumb ming mit wumb ei, mandi dup konu ete ngenj kumbii singii er motmun. Ba Gos eim wumb ei

kin, kunum olt kanpi wiik tang kin, wumb molk punmun. ²³ Yi mit erang, Gos eim noman ete, tiang owundu pei ka wii ei, sinim wumb pei kin noman ka andan topu, ngo tor kindrim. Kindpi kin, wumb ming mit nii endi, Gos eim kin ok sipi mundrum wumb ei kin, noman ka piipi, kaimb sipi ngurum wumb ei, Gos nge tiang owundu ka wii singii. ²⁴ Sik kin, sinim mendpiit, Jisas kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim kin sipi mundrum. Ba ei Jura wumb tiang mendpiit mon. Ba nga kopur torung wumb tiang eipi, Gos eim kin sipi mundrum ku. ²⁵ Gos ok ek ka ei ek ni tor kinditum wu Osiya, mon pot pendrim mit yi ku ninim.

"Wumb nii endi, ok nam wumb mulenjing wumb ei, akip nam nge wumb mutngii, pa ni sip mundmbii. Nga wumb nii endi, ok nam nge wumb tiang mulerangin kin, na noman ka en enim kin ngunenj wumb tiang ei, akip nam nge noman ka ngo sip mundmbii."

²⁶ Wumb en enim mulk konu mendpiit ete, Gos wumb ei kin ek yi nirim.

"Enim na nge wumb mulaumin konu ete, Gos kunum kunum konj motum konu ete enim, nam Gos nge kingam not motmun, pa nimbii."

²⁷ Gos ok ek ka ek ni tor kinditum wu Aisaiya pot pendrim mit Esrel wumb kin wii dinga topu yi ninim.

"Yi mit peng Jura wumb tiang ete ep not ku kulta mit pei motmun. Sinim beltmin ei kapli enanim mon; ba Gos wumb ei kin aninga kopur, eim kin sipi orung simba. ²⁸ Nimbit erang, Gos Owundu ya mani mei ete wumb ot kis enjing ei, kos owundu piipi, kumep kis ei sikirpi sipi, wumb ei kin ngumba."

²⁹ Gos ek ka ok Aisaiya mon pot pendrim mit yi ninim, "Gos eim wumb tonu epin pei mutangin kin, tep er motum Gos ei, sinim wumb kupenjpin not tiang aninga kopur wakin topu, mundnetangin kin, kapli sinim Sorom nin Gomora konu ta ete kulnjung wumb mit mutumin."

Esrel Wumb Gos Kin Pii Gii Ninenjing Mon

³⁰ Yi mit erang, pe sinim nipe ek endi ninim? Ek yi mit endi ninim; torung wumb tiang eipi ei, en enim Gos nge ot kun ka ei, kongun dinga erik sinenjing mon. Ba wumb en enim Gos eim kin sipi mundang kin, kun ka mulnjung. Nimbit erang, wumb ei, en enim Gos eim kin pii gii ninjing ei, sipi mundum. ³¹ Ba Jura wumb tiang en enim kongun dinga erik, en enim Gos lo ek ete, kun ka ei ekii simin nik enjing. Ba en enim Gos nge lo ek ete, ekii sik enjing ei, kapli enerim mon mendpiit!

³² Nimbit erang en enim kapli enerim? Yi erang kin, en enim Gos kin pii gii nik, Gos nge ot kun ka ot ei simin nik enenjing mon. Ba en enim kongun dinga erik kin, Gos nge ot kun ka simin ni piinjing wumb ei, en enim Krai ei kom ku mit motum ei, wumb ei simb kom ku ete tok bok tunjung. Tok kin, Krai kom ku mit, eim kin pii gii ninenjing mon. ³³ Kumb ok, Gos ek ka mon pot pendrim mit ek ei Krai kin yi ninim.

"Enim kanik piik erngii! Ya Saiyan konu ete, kom ku mit endi patim ei, Gos nge kom ku dinga ei, wumb simb ete kep tang kin, en enim erpi to kindang kin,

mani pungii ni pendim. Ba wumb nii endi eim Gos kindim kom ku kin, pii gii nimba wumb ei Gos kindim kom ku ek kin, eim singambił kulermba mon, ba dinga pupu engmba.”

Jura Wumb Tiłap En Enim Gos Nge Oł Kun Ka Ei Sinenjing

10 Na engnan noł, nam noman tuk ełe dinga piind ei, Esrel wumb ei Gos sipi orung simba. Ełe nge, na wumb en enim kin prei erip Gos ngond. ² Na wumb en enim kin pii kun erip kin, ek ni tor kindind. En enim Gos kin dinga pang kin, ekii simin nik enmin; ba wumb en enim noman ełe, Gos kin piik kun ka enałmin mon. ³ Yi mił erang, wumb en enim pii kun enarik kin, Gos enim wumb kun ka nimba mił, ei pii poł tunanmin mon. Nga en enim noman ełe oł kun ka oł ei ambił tonu kindmin ni piinmin, ba Gos en enim wumb kun ka mołmun nim mił, ei mandring punarik kin, ba en enim noman ełe ekii sik ełmin. ⁴ Yi mił erang, Krai tonu wang kin, pe Jura lo ek ei mani pupu poru nim. Yi mił, wumb nii endi Krai kin pii gii nik, ekii sik enjing wumb ei, kun ka mołmun wumb nimba.

Gos Wumb Pei Si Orung Simbii Ni Piinim

⁵ Ei yi mił, Moses ok mon poł pendrim mił yi ninim. “Wumb nii endi, Gos lo ek pei ekii simba wumb ei, Gos kin kun ka se mułmba,” pa nirim. Wumb nii endi Gos lo ek nirim mił ekii sipi mułmba wu ei, konj sipi er mułmba. ⁶ Ba wumb en enim Krai kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin kun ka mułngii ełe nge yi ninim. ‘En enim kin noman tuk ełe, ek yi piinerngii mon!’ Wumb nii endi eim ei tonu epin konu ełe tuk ba, ełe nge pupu kin, Krai ya mani mei ełe tu wumba. ⁷ Nga enim yi mił ninerngii mon ku; ‘Wumb nii endi eim mer mei ełe mandring ba,’ ełe nge pupu kin Krai kołpu pałim konu ei, sipi orung tonu tu wumba. ⁸ Ba Gos ek ka ei nipe ek ninim? Gos ek ka ei enim kin mandi opu sałim ei, enim gupu ełe kin, noman tuk ełe pałim. Peng kin, Gos ek ka sinim ni tor kindinjing ełe nge, enim pii gii ningii. ⁹ Yi mił, enim gupu ełe ek dinga ni tor kindik yi ningii, ‘Jiisas eim Owundu,’ pa ningii. Nga enim noman tuk ełe pii gii nik kin, Jiisas kołpu pim kin, Gos eim sipi kindang, angpi tonu opu, nga konj mołum ełe nge. Kapłi Gos enim Jiisas kin sipi orung simba. ¹⁰ Yi mił erang, enim noman tuk ełe Jiisas kin pii gii ninjing kin, Gos kin kun ka mołmun. Nga enim gupu ełe, ek dinga ni tor kindnjing kin, Jiisas kin pii gii ninim ełe, Gos enim sipi orung eim kin simba. ¹¹ Gos ek ka Krai kin yi ninim, “Wumb nii endi Eim kin pii gii nimba wumb ei, Eim kin singambił kulermba mon. ¹² Yi mił, Jura wumb kin wumb tiłap eipi wumb kin, Owundu ningił ełe molk, ende mił kindinmin. Sinim pei Gos sinim nge Owundu endeim mendpił mołum. Mołpu kin, eim nge noman ka ni, epi ka wii ei, wumb nii endi eim nge embe sipi kin, kii sipi ełmin wumb ei ngołum. ¹³ Yi mił, Gos ek ka ei yi ninim, “Wumb endeim endeim ni Owundu nge embe kii sik kin, men tok erngii wumb ei, Owundu eim

sipi orung simba.” ¹⁴ Ba wumb nii endi Jiisas kin pii gii ninetangin kin, nimbił oł mił erik Jiisas kin wii tułangin? Nga wumb nii endi, Jiisas ek ka piinenełangin kin, nimbił oł mił erik kin, pii gii niłangin? Pe nga wumb endi Jiisas ek ka ni tor kindmba wumb endi mulerim kin, kapłi nimbił oł mił erik kin, piingii? ¹⁵ Nga Jiisas eim nge ek ka ni tor kindngii wumb endi kindnerim kin, kapłi nipe mił wumb Jiisas ek ka ni tor kindngii? Jiisas ek ka yi ninim, “Wumb Jiisas ek ka sik, tu wunmun wumb ei, oł ka wii mendpił enmin.”

Esrel Wumb Gos Ek Ka Ekii Sinenjing

¹⁶ Ba wumb pei Gos ek ka ei en enim ekii sinenjing mon. Kumb ok ek ni tor kindiłmin Aisaiya mon poł pendrim ek yi ninim. “Sinim nge Owundu wumb nii endi, Gos ek ka ei sin ninjing ek ei pii gii ninjing? ¹⁷ Yi mił peng kin, sinim pii gii ninmin ei wumb ek ka ni tor kindnjing konu ełe piipin kin, pii gii ninmin. Nga ek ka endi sinim piinmin ei, Krai nge ek ełe, sin ni tor kindinmin.

¹⁸ Ba na ek endi kii sin. Wumb pei ek ka ei enim piinenjing min? Keimi, en enim piinjing ei, Gos ok ek ka yi ni pendrim mił ninim.

“Wumb en enim gupu ełe Gos ek ka wumb konu mei orung orung ełe am pei ni tor kindnjing. Nga ek ka ei, wumb pei mei konu orung orung turii ełe pepi pum ku.”

¹⁹ Nga na ek endi kii sind.

“Esrel wumb Gos nge ek ka ei piik kun enenjing min?” kumb se, Moses ek yi nirim,

“Na enim oł yi eramb kin, enim Esrel wumb molk kin, wumb tiłap eipi, tiłap ende mon wumb ei epi ka wii sengin kin, enim kanik, bun bun kulk kin, simin ni piingii. Nga na oł yi eramb kin, enim Esrel wumb molk wumb tiłap wii mił, noman kun ka pinałim mił wumb ei kin, enim popuł kis sik ngungii.”

²⁰ Pe nga, Aisaiya ok ek dinga ni pendrim ei, mund mong topu ninerim mon; eim ek yi nim,

“Nga wumb kopur en enim na kenmin ni piinenjing wumb ei, na kan sinjing. Wumb kopur na kanik kin, kii sinenjing wumb ei kin, na nam peni ełe tor op kin, andan tunj.”

²¹ Ba na Gos Esrel wumb kin, piip ek yi nind, “Na kunum olt, nam angił tor kindip kin, enim nam kin ongii nip enj; ba wumb ei, na ek ekii sinarik kin, nga na kin kis piik ngok, opu orung ełmin wumb mił mołmun.”

Gos Esrel Wumb Aninga Kopur Kin Kaimb Sipi Ngum

11 Na nga ek endi kii sind ei, Gos eim nge Esrel wumb tiłap ei to tor kindim min? Ei mon mendpił! Na Pol Esrel wumb tiłap ende wu. Nga na Eiparam nge miyem ende wu. Nga na Benjmin nge tiłap ende wu ku. ² Gos eim nge wumb tiłap Esrel ei eim kumb se piipi mundum wumb ei, to tor kind mundnałim mon. Ok Gos ek ka mon poł pendrim wu Elainja Gos ek ni tor kindnim wu endi kin nirim mił, ei piinanmin min?

Elainja wu ei Esrel wumb kin kos er ngopu kin, Gos kin men topu yi nim.

“Gos Owundu, nim nge ek ka ni tor kindiŋmin wumb ei Esrel to konduk poru ninjing. Nga nim nge kuŋmaŋ kaŋiŋmin konu ei to kis monduk kin, mani kind si kind-njing. Pe nga na minj moŋ; ba na kuruk andik kin, na to kundngii enmin ku.”

⁴ Ba nipe ek endi Gos Elainja kin nipi orung kindpi ngum? Eim yi ninim, “Na nge wumb 7,000 pei moŋmun wumb ei, ek kend gos Beil kin mong gopsing pii polk, men tok ngunenjing wumb ei, nam kin sip tuk si mundunj. ⁵ Pe nga akip yi miŋ ku, Gos Esrel wumb tiŋap aninga kopur eim kin sipi, tuk si mundum. Mondpu kin, Gos eim wumb ei kin kaimb sipi, noman ka ngum.

⁶ Ba Gos eim noman ka ngoŋum wumb ei, si tuk sipi mundum. Mundum wumb ei, kongun yi nge enenjing mon. Sinim kongun yi nge ei enjpin kin, kapŋi Gos noman ka ngoŋum oŋ ei, noman ka mendpiŋ mon.

⁷ Yi miŋ, sinim nipe ek endi ninim? Gos epi ei Esrel wumb kan simin nik, dinga kindik enjing; ba epi ei sinenjing mon. Gos eim wumb kopur aninga si tuk, si mundum wumb ei mendpiŋ sinjing. Ba wumb eipi kopur Esrel wumb en enim noman tuk eŋe Gos dinga ei erang kin, nga wumb ei epi ka ei sinenjing mon.

⁸ Kumb ok Gos ek ka mon poŋ pendrim miŋ ek ei yi ninim,

“Gos eim wumb noman tuk eŋe erang kin, or miŋ pik. Nga Gos wumb ningiŋ ei erang kin, kengii pineririm. Nga Gos wumb kom ei erang kin, ek piingii pineririm ku. Pe en enim yi minj er molk wangin wangin kin, pe yi ku er moŋmun.”

⁹ Pe Deipis ek nipi yi ninim,

“Pe nga wumb kuni nonmun peŋ eŋe Gos erang kin, ka op miŋ nin, omu kon nin, nga kui ka nem seng paŋmin miŋ, wumb en enim to mani kindang kin, en enim Gos kin kumep kis ngumba nge ei singii.

¹⁰ Pe nga en enim ningiŋ ei tumbun moŋpu, ei emii er peng kin, en enim kinaŋmin mon. Nga en enim buŋ to ek nik; nga sik er kun enerngii mon; ba ek ni peng kunum kunum muŋngii.”

Gos Wumb Tiŋap Eipi Wumb Sipi Orung Sin

¹¹ Yi miŋ, na nga kii sind kunum ei, Jura wumb tiŋap oŋ kis enjing eŋe, bok to mani punjung ei, nga Gos kin angk, tonu ongii pinerim; ei mon mendpiŋ! Ba Esrel wumb en enim Gos kin buŋ ngok enjing eŋe nge, Gos wumb tiŋap eipi si orung sim. Gos epi ka wii ei, torung wumb tiŋap eipi sinjing. Sengin kin, Gos oŋ ei erang kin, Jura wumb epi ka wii ei, en enim kanik simin ni piik kin, wumb kin popuŋ kis sinjing. ¹² Pe nga, Jura wumb Gos kin pii gii ninenjing eŋe nge, ya mei konu eŋe orung orung wumb tiŋap eipi pei, Gos nge epi ka ngum ei sinjing. Nga Jura wumb en enim Gos nge oŋ ka ei si kindik kin, oŋ eŋe nge, wumb tiŋap eipi ombu kin, oŋ ka ei tonu om. Pe nga, Esrel wumb pei nga Gos nge oŋ ka eŋe ekii sik kin, eim tiŋap tuk punjung kin, kapŋi oŋ ka ei nge, wumb tiŋap pei kin, am oŋ kun ka wii tonu omba.

¹³ Pe na Pol ek ka ni tor kindip kin, enim torung wumb tiŋap eipi wumb kin ngond. Ei na Gos nge ek se andiŋ wu moŋup kin, wumb torung wumb tiŋap eipi kin, moŋup kin, kongun yi ermbii. Erip kin, na nam ka piip, bong nip, Gos nge kongun ei end. ¹⁴ Na yi miŋ erip kin, na nam nge Jura wumb tiŋap ei, en enim Gos epi ka ei, bun bun kulk, simin ni piik, erngii. Eŋe nam nge Jura wumb kopur, en enim kapŋi Gos eim kin sipi, orung seng ongii nge, na Pol kongun ermbii. ¹⁵ Yi erang, Jura wumb tiŋap ei, Gos kin buŋ ngangin kin, to tor kindang moŋmun. Eŋe nge, Gos pe torung wumb eipi pei konu mei orung orung ei, Gos nga sipi orung sim. Yi miŋ, Gos nga Jura wumb orung sim kin, kapŋi puŋe yi miŋ, wumb kolk, nga angk, tonu ok, konj moŋmun yi miŋ muŋngii.

¹⁶ Ek ekin yi ninim, kumb se, bres plawa aninga kopur sik, bres erik kin, Gos kin ngoŋmun. Nga bres kumna ei. Gos nge kapŋi nga plawa owundu ei, Gos nge ku. Nga endi yi ku, ond dumbuŋ ei, Gos nge pim kin, kapŋi nga puŋ nin kirang ei, Gos nge ku. Puŋe yi miŋ, ond dumbuŋ nin, bres kumna ei, wu Eiparam miŋ, nga ond kirang nin bres plawa ei, Esrel wumb miŋ. ¹⁷ Ba Gos ond olip kirang kopur engin to si kindim ei yi miŋ, Jura wumb kombur, ond olip kirang miŋ ei, to si kindim. Si kindpi kin, nga wumb tiŋap eipi torung wumb ei, ond olip kirang wii miŋ, nga erang kin, ond olip kirang mendpiŋ konu eŋe, dambiltpi ende kindim. Kindang kin, nga akip enim ond olip mam eŋe, Gos epi ka wii sik, Jura wumb kirang kumna miŋ, enim nge konu eŋe sinmin. ¹⁸ Yi miŋ, enim Gos ok Jura wumb ond olip kirang miŋ, engin topu kindrim eŋe, enim bong ninerngii mon. Enim ond olip kirang ei kin, bong ninjing kin, kapŋi enim kom se piik, kun erngii eŋe nge, enim ond olip puŋ ei, enim mingnenjing mon; ba ond olip puŋ ei, enim mengim.

¹⁹ Ba enim yi ningii ni piind. “Gos eim Jura wumb ond Olip kirang miŋ, eim engin topu kindim. Kindpi kin, nga eim sinim dambiltpi ende kindpi kin, olip kirang ok pim nge konu eŋe, eim se ende kindim.” ²⁰ Ei keimi mendpiŋ, Gos Jura wumb ond olip kirang miŋ, eim enim engin topu kindim. Nimbiŋ erang, en enim Gos kin pii gii ninenjing mon. Ba enim torung wumb tiŋap eipi pii gii ninjing eŋe nge mendpiŋ, dinga angk moŋmun. Molk kin, enim noman tuk eŋe, Jura wumb kin bong nik, oŋ yi enerngii mon! Ba enim Gos oŋ erim miŋ, enim mund mong kulk yi erngii! ²¹ Yi miŋ, Gos Jura wumb ei, ond olip kirang mendpiŋ miŋ, eim enim to tor kind si kindim. Yi erang kin, Gos enim wumb tiŋap eipi ond olip kirang eipi miŋ ei, kan wiik tunermba mon ku! ²² Ya eŋe enim kinei! Gos nge noman ka ngopu kin, nga wumb kin kos owundu piipi, kumep kis ngoŋum ku. Jura wumb, Gos nge oŋ ka ei buŋ ngunjung kin, Gos wumb ei kin, kos owundu piipi, kumep kis ngoŋum. Ba enim tiŋap eipi wumb, Gos kaimb sipi ngum kin, kapŋi enim Gos nge kaimb sipi ngoŋum eŋe nge, mandi er muŋngii! Mon pim kin, Gos enim to kis erpi si kindimba ku. ²³ Pe yi miŋ, Jura wumb ok Gos wumb ond olip kirang miŋ engin to si kindim wumb ei, Krai kin pii gii ninarik, si kindnjing

kin, kapli Gos wumb ei kin, dambiltpi ende kindang, ond olip puł ęte orung pungii. Puk, Gos eim kapli dinga ęte erang kin, wumb ond olip puł ęte orung puk mułngii. ²⁴ Enim piinmin! Ok, enim torung wumb ond olip kirang wii mił emi pin muljung. Mułangin kin, Gos eim enim engin topu, si tuk sipi, ond olip mendpił ęte kin, dambiltpi ende kindim. Ond olip ei, enim nge ond mon. Yi mił erang kin, nga Jura wumb ond olip kirang mendpił mił ei, kapli Gos nga sipi, orung sipi kindang kin, ond olip mendpił nge puł ęte, dambiltpi se ende kindmba.

Gos Eim Noman Ka Piipi, Kaimb Sipi, Wumb Pei Ngum

²⁵ Engnan noł! Ek keimi endi koi erpi pałim ek ei, enim piingii ni piind. Mon pim kin, en enim noman ęte epi ei sin sinim piinmin ni piingii. Yi mił, na enim kin koi erpi pałim ek ei, pułe nip ngumbii end ek ei, yi mił, Jura wumb kopur en enim noman tuk ęte dinga puk muljung. Molk pangin kunum ęte, wumb tiłap eipi, Gos mołum konu ęte tuk ok, pei molk kapli enjing. ²⁶ Kapli oł ęte nge, nga Jura wumb pei, Gos sipi orung simba. Sipi kin, Gos ek ka dinga ok mon poł pendrim mił Krai kin ek yi ninim. "Saiyon konu ęte paki tołum wu ei tonu omba. Opu wu ei, Jeikop nge wumb kupam noł oł kis enjing oł ei, pei si kindmba." ²⁷ ęte nge, na ek keimi dinga wii nip pendind kunum ei, na enim oł kis enjing ei, na si kindmbii."

²⁸ Nimbil erang, Jura wumb Gos ek ka ei ekii sinark muljung wumb ei kin Gos buł ngopu yi erim. ęte nge enim torung wumb tiłap eipi ęte Gos paki tum. Ba Gos eim Jura wumb kin noman ka ngopu kin, nga eim nge wumb mendpił sipi er pendim. ęte nge Gos eim ok Jura wumb kupenjing noł kin ni piipi yi erim. ²⁹ Yi mił, Gos eim ok wumb eim kin sipi mundum wumb ei, Gos eim epi ka endi wii ngumbii nirim mił epi ei keimi ngołum. ęte nge Gos eim noman ęte ekii se ak topu, orung kindpi ngunermbii, ni piinatim mon. ³⁰ Enim torung tiłap eipi wumb ok, enim Gos ek ka ei ekii sinarik yi ęłmin. Ba akip, enim Gos noman ka piipi, kaimb sipi, Gos enim kin ngum epi ka ei enim sinjing. Nimbil erang, Jura Gos nge tiłap wumb ei, Gos ek nirim mił ei piinarik kin, ekii sinenjing mon. ³¹ Yi mił ku, pe Jura wumb tiłap Gos ek ka ei piinarik kin, ekii sinanmin mon. Yi mił erang, akip Gos enim wumb tiłap eipi kin, noman ka piipi kin, paki tonum. Ba ęte nge, ekii se Gos eim Esrel wumb kin noman ka piipi, kaimb sipi kin, paki yi mił tang singii ku. ³² Yi mił erang, Gos eim wumb pei eim nge lo ek ei ekii sinarik kin, pii gii ninenjing wumb ei, kan ngopu mundum. Mundum ęte nge Gos eim wumb pei kin kaimb sipi, noman ka ngumba.

Sinim Wumb Pei Gos Embe Ambil Tonu Kindngii

³³ Keimi mendpił, Gos eim epi ka wii pei mendpił salim ei nin, nga eim noman ka wii mendpił ei nin, nga eim epi kanim kanim pei piinim epi ei, eim kin piki topu, owundu mendpił mołum. Sinim mei wumb kapli,

Gos nge mok topu ęlim oł ei nin, eim nge oł kanim kanim kun ęlim oł ei nin, sinim piinmin mił ei kapli en-ermin mon. ³⁴ Pe Gos kumb ok mon poł pendrim mił ek ka yi ninim,

"Wumb nii endi, sinim nge Owundu eim noman ęte piinim mił epi ei, sinim kapli piimin min? Nga wumb nii endi, eim kapli ermba mił oł ei Gos kin ek ni ngumba min?"

³⁵ Nga wumb nii endi, eim kunum endi Gos kin epi endi ngołum ei, Gos eim kin kapli ngo orung kindii nimba min?" Mon mendpił! ³⁶ Yi mił erang, Gos ya mani mei ęte epi kanim kanim pei Gos eim pułwu mołum. Nga Gos eim yi ku epi kanim kanim pei se ende kindpi tep er mołum. Nga epi kanim kanim pei ei Gos nge seng kin, eim embe ambil tonu kindngii. Sinim Gos nge embe kunum kunum ambil tonu kindmin. Ei keimi!

Sinim Ngenj Kin Noman Konj Ei Gos Kin Ngumun

12 Ei yi mił, engnan noł, nimbil erang Gos nge noman ka ngołum ęte nge, na enim dinga to konj kindil. Enim ngenj pei ei Gos kin orung ngungii. Yi mił, wumb Gos kin kułmał kalk ngołmun mił enim yi erngii! Ba enim ngenj pei konj mułang kin, enim oł kun ka Gos kin ngungii. Ngangin kin, Gos eim noman ęte, ei eim kin enim men tok ęłmin oł ęte nge mił Gos eim simba. Oł yi nge, ei Gos kin men keimi tołmun oł ei, sinim noman ęte yi mił pimba. ² Peng kin, enim ya mani mei ęte wumb oł kis enmin oł ei mił, enim yi en-erngii mon! Ba Gos erang kin, enim noman tuk ęte konj ka mendpił ngang kin, singii. Sengin kin, yi mił enim Gos nge nipe oł kun ka endi eim noman ęte erngii, ni piinim mił, yi erngii. Erik kin, enim oł kun ka ni, Gos nge noman enim epi ei ni; Gos nge oł keimi mendpił pei piingii. ³ Nimbil erang Gos eim noman ka ei nge na kin dinga ngum. ęte nge, ek na enim kin endeim endeim ni ngond. Enim wumb owundu mołmun, ni piin-erngii mon. Ba enim mołmun mił, yi erik pii kun erik mułngii. Enim noman tuk kun ka pałim mił ni piik Gos enim pii gii ningii nipi ngum mił, yi endeim endeim ni piik mułngii. ⁴ Yi mił ku, sinim wumb ngenj ęte pei erpi kin, kanim eipi eipi kind pendrim. Pe ngenj eipi eipi er pendrim mił, ei pei kongun ende, endi enanmin mon. ⁵ Yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Ba Krai nge wumb ngenj ende minj mołmun. Nga sinim endeim endeim ni, wumb eipi kin Gos dambiltpi ende kindang kin, ngenj endeim mił peng mołmun. ⁶ Gos sinim kin noman ka ngołmun ęte nge, sinim endeim endeim ni, kongun eipi eipi ermin nge dinga ngum. ęte nge, Gos nge noman ka, epi ka wii, ei wii ngum. Ngang kin, wu endi Gos ek ka endi sim mił, ni tor kindim kin, kapli eim pii gii pałim mił, ni tor kindmba. Sinim yi mił ermin ku. ⁷ Kapli wumb nii endi, eim wumb eipi paki tumba nge noman pim kin, kapli wu ei wumb eipi paki dinga wii tumba. Pe nga wu endi, eim ek emb tumba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei, wumb eipi kin ek emb dinga topu ngumba. ⁸ Pe wumb endi eim wumb eipi noman to konj kindmba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin yi mił, wumb noman to konj

dinga kindmba. Nga wu endi, eim wumb eipi kin epi ka mok topu, ngumba nge noman yi pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, epi pei ngumba. Nga wu endi Gos nge kongun tep wu mułum kin, kapli wu ei eim kongun ełe minj piipi kin, dinga erpi mułmba. Nga wu endi wumb eipi kin kaimb si ngołum kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, paki ka tumba.

Noman Ngołmun Oł Ei

⁹ Enim wumb eipi kin noman keimi ngungii. Nga enim oł kis kanim kanim pei buł ngungii. Ngok kin, enim oł kun ka ełe, ambiił gii nik mułngii. ¹⁰ Enim wumb eipi kin noman ka ngok kin, enim Krai kin pii gii nik kin, angim angim mił mułngii. Molk kin, noman dinga kindik, enim wumb eipi nge embe ambiił tonu kindngii. ¹¹ Enim kongun ełe ten kulk enerngii, mon! Ba enim kongun kunum kunum dinga kindik erngii. Yi mił, enim noman tuk gui dinga kindik kin, Gos Owundu nge kongun erik mułngii. ¹² Enim Gos Owundu orung omba ei nge kui erik mułngii. Mułangin kin, oł embin tui enim kin tonu om kin, kapli enim dinga angk, kui erik mułngii. Molk kin, enim kunum kunum Gos kin prei ełmin oł ei, ambiił gii nik mułngii. ¹³ Kapli, Gos nge wumb kombur epi endi sinerang mułngii wumb ei kin, enim paki ka wii tok, ngungii. Nga konu eipi wumb kombur enim ngii konu ełe ongii ei, kapli enim wumb ei kin paki ka tok, tep ka erik mułngii. ¹⁴ Wumb kombur enim kin oł embin tui erik ngunjung kin, kapli enim Gos kin kii sik, prei erangin kin, Gos wumb ei kin paki ka tumba. Nga enim Gos kin prei erik kin, wumb ombu kin ek kis nik, prei enerngii, mon! ¹⁵ Wumb nii endi ka piim kin, kapli enim wumb ei kin ka piingii ku. Nga wumb nii endi eim ke nipi, noman embin pim kin, enim wumb ei kin ke nik, noman embin to piik, ngungii ku. ¹⁶ Enim wumb endeim endeim kin, noman ende sek ngungii. Enim noman ełe, wu owundu mołmun ni piinerngii mon! Ba enim wumb epi pei sinałim wumb ei kin, ende nok pek kin, molk pungii. Enim epi kanim kanim pei, sin piinmin, ni piinerngii mon! ¹⁷ Pe wumb endi enim kin oł kis erpi ngum kin, nga enim wumb ei kin oł kis er orung kind, ngunerngii mon! Enim kapli noman ełe ka piik, wumb pei nge ningii ełe, oł kun ka erik mułngii. ¹⁸ Pe enim kapli noman tok piik kin, wumb eipi kin opu ermin ni piinerngii mon. Ba enim wumb eipi kin noman ende sek kin, kun ka erik mułngii! ¹⁹ Engnan noł, na noman enim ngond. Wumb nii endi eim, enim kin oł kis erim kin, enim wumb ei kin oł kis erik, orung kindik ngunerngii mon! Ba enim wumb kin ei, kapli mering kindangin sengli. Gos eim popuł kis wumb ei kin tonu opu si kun ermba! Kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim. "Gos Owundu yi ninim, 'Na wumb nii endi oł kis ełim kumep kis ngo orung kindngii pułe ei, na mendpił,'" Gos Owundu yi ninim. ²⁰ Ba kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, "Enim nge opu erii wumb ei, en enim kuni sinerang kin, en enim kuni tang mulnjung kin, enim kuni ngungii. Nga noł nuwa erang mulnjung kin, noł kulk ngangin kin, nungii ku. Keimi enim yi mił enjing kin,

kapli opu erii wumb en enim singambiił erang piingii." ²¹ Enim oł kis ełmin oł ei, enim kamb mani kindnerangli mon. Ba enim oł kun ka pimba mił erik kin, oł kis ełmin oł ei kamb mani kindngii.

Enim Ya Mani Mei Ełe Tep Ełmin Wumb Ei, Ek Ningii Mił Ekii Sik Erngii

13 Enim wumb pei ya mani mei ełe wumb tep ełmin wumb ek ningii mił, ekii sik erngii. Wumb tep enim wumb ei, en enim nge noman dinga ełe nge molałmin mon; ba wumb ei Gos nge angii ełe er kindpi kin, kongun ei mundang mołmun. Pe ya mani mei ełe, tep enim wu ei, Gos eim mułngii neng mołmun. ² Yi mił erang, wumb nii endi eim, ya mani mei tep enim wu ei ningii ek ekii sinarik, ek to kindnjing kin, wumb ei Gos nge ek ei to kindpi kin, ekii sinanmin ku. Pe nga wumb ei, ek ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kumep kis ngang kin, singii. ³ Yi mił, pe wumb nii endi, eim oł kun ka ermba wumb ei, eim ya mani mei ełe tep enim wu kin, mund mong kulerngii mon. Ba wumb nii endi, eim oł kun ka mił enerim kin, oł kis erim wumb ei, eim kin, mund mong kułmba. Enim mani mei ełe tep enim wumb ei kin, mund mong kularpin kin, wii mułmun ni piinjing kin, kapli enim oł nipe oł kun ka endi pimba mił erngii. Yi mił erangin kin, tep ełmin wumb enim embe ambiił tonu kindik kin, ka piik ngungii. ⁴ Yi mił, ya mani mei tep enim wu ei, Gos nge kongun wu noman dinga ngang kin, enim kin paki tang kin, kongun ka enim. Ba enim oł kun ka pinermba mił erik ninjing kin, kapli enim mund mong erngii. Nimbiił erang mei mani tep enim wumb ei kin, Gos noman dinga ngang kin, ambilk mołmun. Molk kin, tep enim wumb ei noman dinga ei wii sinenjing mon. Ba tep enim wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun. Molk puk kin, wumb nii endi eim oł kis mił erim kin, kapli wu oł kis ełim wu ei, kumep kis ngang simba. ⁵ Yi mił erang, sinim mei ełe tep ełim wu ei kin dinga ełe mandring mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kumep kis ełe nge minj, mund mong kulermin mon; ba nga yi ku, sin sinim noman tuk gui ełe nge, ek nimbba mił, ekii sipin er mułmun ku.

⁶ Ełe nge, enim mei tep ełmin wumb ei kin, enim ku takis tołmun ku. Nimbiił erang, tep ełmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun; wumb ei, kunum kunum takis kongun ełe nge tep erik mołmun. ⁷ Enim wumb pei ku sinjing wumb ei ku ngo orung kindik ngungii. Nga ku takis siłmin wumb ei kin, enim ku takis tok ngungii. Nga wumb endi konu eipi epi konu endi tuk om kin, kapli enim ku ngo orung kindik ngungii ku. Nga enim wu num endi mułum kin, enim wu ei kin ek ekii sik, mandring molk pungii ku. Nga enim wu num endi embe ambiił tonu kindim kin, kapli enim eim embe ambiił tonu kindngii ku.

Noman Ngołum Wu Ei Lo Mendpił Ekii Sim

⁸ Enim wumb eipi endi epi endi si no pendik enerngii mon. Ba wumb eipi ngo pendiiłmin oł yi mił, kunum

kunum pepi mułmba. Ete nge oł ei, enim wumb eipi kin noman ka ngungii. Nimbił erang wumb endi wumb eipi kin noman ngołum ei, eim Gos lo ek ete keimi ekii siłim. ⁹ Pe Gos nge lo ek ei yi ninim, "Enim wu eipi embnjing ngundnerngii mon; nga enim wumb eipi endi to kundnerngii mon; nga enim wumb eipi epi endi waning sinerngii mon; nga enim wumb eipi epi kan bun bun sik kin, simin ni yi piinerngii mon." Nga lo ek eipi endi yi ninim ku. Ei lo ek eipi pei si ende kindpi kin, ek peng endeim mendpił pałim. "Enim nge tiłap ete mandi mołmun wumb ei, noman ka ngungii ei, en enim noman ngołmun mił, yi ku ngungii." ¹⁰ Wumb nii endi, wumb eipi kin noman ngołum ei, eim wumb mandi mołmun wumb ei kin, oł kis enałim mon. Yi mił, wu endi noman ngołum wu ei, eim Gos nge lo ek ete keimi ekii siłim.

Sinim Kun Ka Endmin

¹¹ Pe nga, na yi mił nip enim ngond. Enim mołmun kunum ete piinmin. Pe kunum ete mendpił, enim or pałmin ei, enim konj kindik mułngii. Nimbił erang enim piinmin; ok enim pii gii ninjing kunum ete, Gos enim sipi orung simbii nim kunum ei, kunum kinan sim. Ba pe, kunum ei mandi mendpił enim. ¹² Konu emii pałim ei mandi poru nimba enim. Nga konu tiłang ei ya mandi opu sałim. Pe nga sinim emii pałim mił oł kis etmin oł ei, si kindmin. Si kindpin kin, sinim Gos nge tiłang opu etmin alap kumb tepii mił ngum epi ei sipin kin, oł kis ei to mani kindmin. ¹³ Pe sinim oł kun ka, erpin endmin. Yi mił ku, wumb tiłang erang ete andinmin. Nga sinim noł nopun, wulu pang kin, nilkeng sinermin mon. Nga wu eipi embnjing kin ngundpun, nga oł kis penj mułum oł ei enermin mon. Nga sinim wumb eipi kin ek mił erpin kin, wumb eipi nge epi endi simba ei, kan bun bun sinermin mon ku. ¹⁴ Ba sinim Owundu Jiisas Kraiss simin konguk konj mił kindpin kin, eim oł kun ka oł erpin eim kin dambiltpin ende pupun mułmun. Mołpun kin, nga sinim ngenj ok nge ete nge nga noman ei to piinenmin mon.

Enim Engnjing Noł Kin Kos Erik Ngunerngii Mon!

14 Pe wumb nii endi eim pii gii ei dinga pinerim kin, wumb ei enim eim si mengk kin, Gos nge tiłap wumb kin tuk sipngii. Ba enim wu ei eim nge noman ete piinim mił ei, enim to pułpeł tunerngii mon! ² Wu endeim eim pii gii dinga nipi kin, eim kung kuni ni epi endi numbii ni piłim mił, ei nołum. Ba wu endi eim pii gii dinga pinerim kin wu ei, eim aka pin kuni ei mendpił nołum; ba kung minj nonałim. ³ Pe wu nii endi eim kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, eim wu eipi endi aka pin kuni mendpił nołum wu ei kin, kis piipi ngunermba mon! Pe nga, wu endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim yi piipi kin, wu endi kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, oł kun pinatim mił enim ninermba mon. Nimbił erang, Gos wu ei eim tiłap ete tuk sipi, mundum ku. ⁴ Wumb nii endi, enim wumb eipi nge kongun wu endi mułmba ete, kanik kin, nim oł

ei kun ka enmin oł kun pinatim mił, oł kis en ningii min? Wu ei eim nge kongun tep wu ei opu, wu ei eim kongun kis min ka erim ei, eim kapłi mok topu, piimba. Pe nga keimi, wu ei eim dinga engmba. Nimbił erang Owundu Kraiss eim wu ei, eim kapłi paki tang kin, wu ei eim dinga angpi mołum.

⁵ Wu endi eim yi ni piipi kin, kunum endi ei kunum kor owundu tangpi seng kin, nga kunum kopur to mani kindnim ni piinim. Nga wu endi eipi yi ni piinim; kunum kunum ei kunum ende mił ni piinim. Wumb endeim endeim ni, en enim noman ete, pii kun erik mułngii! ⁶ Pe wumb nii endi eim kunum endi ei kor owundu ni piinim wu ei, eim kunum ete men topu, Owundu nge embe ambił tonu kindpi mołum. Nga yi ku, wu endi eim kung kuni kanim kanim nołum wu ei, eim Owundu nge embe ambił tonu kindmba. Kindpi kin, eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngopu kung kuni nołum. Pe wumb nii endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim Owundu kin piipi kin, kung minj kopur nonałim. Nonarpi kin, nga eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngołum ku. ⁷ Yi mił, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, konj mołpu kin, na noman ete yi ermbii ni, noman to piinermba mon! Nga yi ku, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, kułmbii ei nam noman ete ermbii ni, noman to piinermba mon, ku. Ba Owundu nge noman ete mendpił pałim. ⁸ Nga sinim konj mułmun ei kapłi, sinim Owundu nge. Nga yi ku, sinim kułmun ei kapłi, sinim Owundu nge ku. Yi mił, sinim konj mułmun min, sinim kułmun ei, sinim Owundu nge mendpił mołmun. ⁹ Ete nge mendpił, Kraiss kołpu kin, nga angpi, tonu opu, konj mołum. Yi mił erang, sinim koltmun wumb ei nin sinim konj mołmun wumb ei nin, tał ouni eim Owundu mułmba. ¹⁰ Nga nim nimbił erang nim angnim noł kin kos piikin ngon? Nga nim nimbił erang nim angnim noł kin ek kis nikin ngon? Yi mił sinim wumb pei Gos eim ningił ete engamin kin, Gos sinim kin kos owundu piipi ngumba. ¹¹ Ei yi mił kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim,

"Owundu yi ninim, 'Na konj mołup kin, na ek keimi nip enim ngond. Wumb endeim endeim ni mong gopsing pii polk, na kin men tok ngungii. Nga enim endeim endeim ni, gupu anmbił ek dinga ni tor kindik kin, nam embe ambił tonu kindik erngii.'"

¹² Yi mił erang, sinim wumb endeim endeim ni, ya mani mei ete nipe oł endi enjpin ei ni, tor kindpin kin, Gos ngumun.

Enim Oł Yi Erangin Kin Enim Engnjing Noł Bok Tok Oł Kis Enerngii Mon.

¹³ Pe enim wumb eipi endi kin, kos ni ngunerngii mon; ba enim noman tok piingii. Enim engnjing noł ei kin, epi endi erangin kin, oł kis endi erngii ei min, enim andłam ondu ngok, yi enerngii mon! ¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas na andan tang moł. Mołup kin, na piind epi kanim kanim pei ei, eim kin penj mulałim; ba konj ka mołum. Ba wumb nii endi eim epi endi ei, penj tonum ni piinim epi ei, eim noman ete piinim mił epi ei,

penj topu moʔum. ¹⁵ Yi miʔ, enim kuni penj moʔum kuni nonmun ei, enim engnjing noman tuk eʔe to kis mon-dunmun. Eʔe nge, enim piingii ei, enim nga wumb eipi kin noman ngonatmin oʔ eʔe nge andinmin. Nga Kraiſ eim koʔpu kin, nga eim wumb yi nge, si orung simba nge kuʔum. Yi miʔ, nga enim wumb ei kin enim kuni nonmun eʔe nge erang kin, wumb ei nge noman tuk kis muʔmba ei, yi miʔ nga enerngii, mon. ¹⁶ Mon pim kin, enim epi ka wii ſaʔim ni piinmin epi ei, wumb endi epi ka wii ei kanik kin, epi ei kin, ek kis nik ngungii. ¹⁷ Yi miʔ, kuni nok, nga noʔ nok eʔmin oʔ ei, Gos eim wumb pei tep er moʔum konu eʔe puʔ miʔ mon. Ba Gos wumb pei tep er moʔum konu ei puʔe yi miʔ; noman emin ni, oʔ kun ka ei ni, noman ka ka piik enmin oʔ ei nge, Gos nge Gui Ka je erang kin, oʔ yi nge tonu oʔum. ¹⁸ Yi miʔ erang, wumb nii Kraiſ kin ekii sik, oʔ ombu enjing kin, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngumba. Nga wumb enim kun ka moʔmun wumb, pa nimba.

¹⁹ Yi miʔ, nga sinim kunum kongun dinga yi miʔ erpin kin, wumb eipi kin paki topun eramin kin, wumb noman emin seng molk kin, noman tuk dinga pang muʔngii. ²⁰ Yi miʔ, enim mowii kuni ei piik kin, wumb noman tuk Gos nge kongun eʔe, to er kis mund-nerngii mon. Keimi, kuni kanim kanim pei ei kun ka nungii; ba enim kuni eʔe erpi kin, wu endi bok topu, orung pupu, oʔ kis enim ei, yi miʔ, nim en kin, ei oʔ kun ka mon; ei oʔ kis enjii. ²¹ Ba enim kung minj nungii min, noʔ wain nungii ei min, epi endi eipi erngii oʔ ei erangin kin, enim engnjing noʔ bok tok, orung puk kin, oʔ kis enmin oʔ ei, kapʔi oʔ ei enim enenjing kin, enim oʔ kun ka mendpiʔ erngii. ²² Enim nge pii gii ei tuk enim kin moʔum ei, Gos kin enim kin pii gii ouni moʔum ni pi-ingii. Piik kin, wu endi eim epi ka wii ni piinim ei, eim noman tuk eʔe kos piipi, mok topu enanim; kapʔi wu ei eim ka ka piipi muʔmba. ²³ Ba wumb nii endi eim noman taʔ sepi piipi kin, kuni numba wu ei, Gos kos piipi, wu ei ngumba. Nimbiʔ erang, ei eim pii gii ninarpi kin kuni num. Yi miʔ, kuni ni, epi kanim kanim pei, wumb endi pii gii eʔe tonu onerim kin, kapʔi ei oʔ kis enim.

15 Sinim wumb pii gii dinga pepi nim kin, kapʔi wumb endi pii gii dinga pinerim kin, sinim wumb ei paki topun, oʔ embin ei sinim ko wumun. Ko wupun kin, sin sinim noman eʔe mendpiʔ enermin mon. ² Ba sinim endeim endeim ni, mandi moʔmun wumb ei nge, noman eʔe erngii miʔ ermin. Eramin eʔe nge, enim oʔ kun erangin kin, ekii sik kin, noman dinga singii. ³ Yi miʔ, Kraiſ ei eim noman eʔe ekii sipi, eneririm mon. Ba eim eririm miʔ, kumb ok Gos mon poʔ pendrim miʔ ek yi ninim, “Wumb ek kis niʔmin ek kis ei, Gos kin nik ngunjung. Ba ek kis ei na kin tonu om,” pa ninim. ⁴ Yi miʔ, ek ka kanim kanim pei kumb ok Gos mon poʔ pendrim ei sinim andan to ngumba nge pultum. Poʔ pendrim mon ei, sinim noman tuk dinga ngopu kin, nga sinim dinga angpin, pii gii nipin kin, Gos orung omba ei nge kui er moʔmun. ⁵ Pe nga, Gos ei eim wumb noman tuk dinga kindang kin, dinga angk, pii gii moʔmun puʔwu moʔum. Moʔpu kin, Gos eim enim paki tang, molk pangin kin, wumb endeim endeim

kin noman ende sek kin, Kraiſ Jiisas oʔ kun ka elim sinim andan topu kin, enim ei ekii simin. ⁶ Sipiſ yi miʔ, enim pei ek nik ende kindik kin, kuʔou tok, Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas Kraiſ nge Arim, eim nge embe ambiʔ tonu kindpin muʔmun.

Kraiſ Eim Jura Wumb Kin Torung Tiʔap Eipi Wumb Kin Paki Toʔum

⁷ Yi miʔ, sinim wumb endeim endeim ni sipin kin, ek ka nipin tuk simin. Yi miʔ ku, Kraiſ sinim tuk sim miʔ, yi miʔ ku erngii. Erik kin, sinim pei Gos nge embe ambiʔ tonu mendpiʔ kindmin. ⁸ Na ek yi miʔ nind. Kraiſ tonu opu kongun wu miʔ moʔpu kin, wumb ngenj kopsik eʔmin Jura wumb ei, paki tumba nge om. Eim yi miʔ erpi kin, Gos nge ek ka keimi dinga kindpi kin, keimi tonu orum. Yi miʔ erpi kin, Gos ek mong keimi nirim miʔ, keimi sinim kupenjpin noʔ Eiparam, Aisak, Jeikop wu kei kin tonu orum. ⁹ Nga eʔe nge, wumb tiʔap eipi wumb Gos nge noman ka ei kanik kin, Gos embe ambiʔ tonu kindngii. Yi miʔ, Gos eim kumb ok mon poʔ pendrim miʔ, ek yi ninim.

“Ei yi miʔ, na torung wumb tiʔap eipi ei kin na Gos embe tonu kindip ngumbii. Nga na golang nip kin, nim embe ambiʔ tonu kindmbii.”

¹⁰ Nga Gos ek ka endi yi ninim,

“Enim torung wumb tiʔap eipi ei kin, ka piik Gos eim nge si mundum Jura wumb tiʔap ei kin, ka piik erngii.”

¹¹ Nga Gos ek ka endi yi ninim ku.

“Enim torung wumb tiʔap eipi enim Gos Owundu nge embe ambiʔ tonu mendpiʔ kindngii. Nga wumb pei Gos Owundu nge embe ambiʔ tonu kindngii ku.”

¹² Nga kumb ok, Aisaiya Gos ek ka ni tor kindiʔim wu mon poʔ pendrim miʔ, ek yi ninim ku.

“Deipis nge arim Jesii nge kupam noʔ eʔe nge, wu endi tonu omba. Wu ei tonu opu, orung tiʔap eipi wumb ei kin, tep er muʔmba. Muʔang kin, wumb tiʔap eipi wu num ei kin, pii gii nik, eim en enim sipi orung simba nge kui er moʔmun.”

¹³ Sinim Gos kin kui er moʔmun Gos eim puʔwu. Eim erang kin, enim pii gii eʔe nge, enim noman ka ka piik kin, nga noman emin enim kin, noman tuk eʔe piki topu muʔmba. Muʔang kin, enim Gos Gui Ka nge dinga ei sik kin, nga enim Gos sipi orung simba ei nge, kui erik muʔngii. Muʔangin kin, enim noman tuk eʔe piki topu muʔmba.

Pol Gos Kongun Erim Miʔ Puʔe Paʔim

¹⁴ Na nge engnan noʔ! Na noman eʔe piind ei, enim noman tuk eʔe oʔ kun ka minj piki to moʔum. Nga ei enim kin noman dinga kanim kanim enim kin peng kin, enim kapʔi wumb endeim endeim ni andan tok kin, noman ka ngungii. ¹⁵ Ba na enim kin mon poʔup ngunj ei kopur ek dinga miʔ nind. Nga na enim kin mund mong enenj mon; ba na enim noman tuk eʔe to konj kindmbii nge enj. Nimbiʔ erang Gos eim na kin noman ka piipi ngum. ¹⁶ Ngang kin, Kraiſ Jiisas eim erang, na Pol Kraiſ Jiisas nge kongun wu endi miʔ moʔ. Moʔup kin, wumb

tiŕap eipi wumb kin, Gos nge kuŕmaŕ kaŕmin oŕ ei nge erip kin, nga Gos ek ka ni tor kindinj. Kindip kin, nga tiŕap eipi wumb ei, Gos sipi orung simba nge tu wunj. Tu wamb kin, Gos nge Gui Ka ei je erang, wumb ei Gos kin oŕ kun ka er muŕngii. Yi miŕ, wumb Gos kin kuŕmaŕ ka wii miŕ, Gos noman eŕe piim miŕ ngunj. ¹⁷ Yi miŕ erang, na Kraiŕ Jiiŕŕas kin kongun erip ngunj ei, na ka ka piip kin, na Gos nge kongun erip ngunj. ¹⁸ Yi miŕ, na nga epi eipi endi ni tor kindnermbii mon; ba na epi endeim mendpiŕ ni tor kindmbii. Na ek poŕ Kraiŕ na kin kongun erim miŕ eŕe, ni tor kindmbii end. Eŕe nge ek nin eŕim oŕ ei, wumb tiŕap eipi wumb ei, Gos nge ek ka eŕe ekii ŕik erngii. ¹⁹ Gos eim dinga ei andan tang ei, na jep oŕ enj eŕe kenjing. Ei Gos eim nge Gui Ka nge dinga ei, na ngang kin, kongun enj eŕe, en enim kenjing. Yi miŕ nga, na Jerusalem konu eŕe kongun puŕngun mondup kin, na Kraiŕŕ nge ek ka ei ni tor kind erip kin, konu orung orung andip, Eiliikam konu eŕe tor op erip kin, nip poru ninj. ²⁰ Yi miŕ, nam kunum kunum noman eŕe ermbii ni piind oŕ ei, Kraiŕŕ nge ek ka ei ni tor kindip kin, konu jii miŕ endi Kraiŕŕ nge embe piinarik moŕmun konu eŕe, nimbii ni piind. Ba na konu endi eipi wumb ok, Kraiŕŕ nge ek ka ni tor kindnjing konu eŕe, na ek ka ei ni tor nga ninermbii mon. Ba nga na wumb Kraiŕŕ ek ka piinarik moŕmun konu eŕe ek ka ei, ni tor kindmbii. ²¹ Ba kumb ok, Gos ek ka mon poŕ pendim miŕ, Kraiŕŕ kin ek yi ninim,

“Wumb nii endi eim nge ek ka ei piinenjing piim kin, pe kanik piik erngii. Nga wumb nii endi en enim eim nge ek ka ei piinenjing kin, pe piik kun erngii.”

Pol Eim Rom Wumb Konu Eŕe Bii Nipi Piim

²² Yi miŕ erang, na enim Rom wumb kin ombii ni piind. Ba kunum kunum na nge kongun end ei, na andŕam ondu ngonum. Ba na ombii kapŕi enanim. ²³ Ba akip na ya konu eŕe kongun enj ei, endi nga pinaŕim mon. Na kumb ok kung ngii pei o pang kin, na moŕup enim kin op, kenmbii ni piinj. ²⁴ Yi miŕ erang, ekii se na Spein konu eŕe bii ni piind. Kunum eŕe, na enim kumb se kanip kin, ekii se Spein konu eŕe bii. Na enim kin kunum kopur moŕup kin, noman tuk ka piyamb kin, ekii se enim na si mengk, Spein konu andŕam eŕe paki tangin kin, kapŕi na Spein konu eŕe bii. ²⁵ Ba akip na ku kopur si mengip kin, na Gos nge wumb Jerusalem konu owundu eŕe moŕmun ei, ku sipip, paki top ngumbii. ²⁶ Yi miŕ, Masironiya konu wumb ni, Akeiya konu wumb ei, ku nin epi ombu ŕik kuŕou tok, Jerusalem konu eŕe Gos kin pii gii ninjing wumb epi endi ŕinerang wumb ei kin ngok, paki tumun ni piinjing. ²⁷ Wumb ombu en enim noman eŕe ka piik kin, oŕ yi enjing. Nga yi ku, en enim Jerusalem konu eŕe wumb kin, ku nin epi ngo pendnjing epi ei ngo orung kindngii. Nimbii erang, Jerusalem konu eŕe wumb, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei torung wumb kin nik ngunjung. Ngok kin, nga yi ku, torung tiŕap eipi wumb ei, kuni nin, ngenj eŕe epi ei ngo pendnjing epi ei, Jerusalem konu eŕe wumb ei paki tok ngo orung kindngii ku. ²⁸ Yi miŕ erang, na kumb se kongun ei er poru nimbii. Nga na

ku nin epi ei, Jerusalem konu eŕe wumb ei angii eŕe kun ngop pendip poru ninj kin, kapŕi na enim nge andŕam eŕe op, enim kanip kin, ekii se na Spein konu eŕe bii. ²⁹ Pe na piind ei, na enim kin ombii kunum ei, Kraiŕŕ nge epi ka wii ngum epi ei, na kin piki top moŕang kin, epi ka wii ei na tu wup, enim kin ngumbii.

³⁰ Na engnan noŕ, na enim dinga kii ŕind ei, enim ŕinim nge Owundu Jiiŕŕas Kraiŕŕ ei kin, nga Gos Gui Ka nge dinga noman ka ei kin, enim kongun dinga erik, na kin ouni men tok, Gos kin kii ŕik ngangin kin, Gos eim na paki tumba. ³¹ Yi miŕ erangin kin, na Juriya pii gii ninenjing wumb ei, kapŕi na kongun ermbii miŕ, na ambii gii nik ngunerngii. Nga enim Gos kin men tok erangin kin, Jerusalem konu eŕe Gos kin pii gii ninjing wumb ei, na kongun end ei noman erang piik kin, na paki tamb kongun ei ŕingii. ³² Yi miŕ erang, Gos eim noman eŕe, na enim kin ombii kunum ei, na ka ka piip ombii. Op kin, na enim kin kor aninga kopur sip kin, na noman tuk eŕe dinga simba. ³³ Gos eim noman emin puŕwu ei, eim enim pei kin muŕmba. Ei keimi!

Pol Eim Ek Ka Nipi Wumb Pei Ngum

16 Pe nga enim piyei; na enim kin ek endi ngamb kin, ŕinim nge einjpin Piipii nge ek endi ni ngamb piingii. Amb Piipii eim Senkreiya konu owundu eŕe men toŕmun wumb paki toŕum. ² Tang kin, na yi ni piind, enim Kraiŕŕ Owundu ni piik kin, amb Piipii ei ŕik tuk kindangin kin, enim pii gii wumb kin muŕmba. Enim Gos nge wumb yi miŕ enjing kin, ei oŕ kun ka. Amb Piipii eim noman embin endi pim kin, enim kapŕi paki tok nik, kun erngii. Nimbii erang eim wumb pei paki topu kin, nga eim na paki tum ku.

³ Enim Priska kin, Akuila kin, ‘Weŕ!’ a ningii ku. Nik kin, eŕ eŕip, na kin Kraiŕŕ nge kongun ende eŕmin wu amb taŕ. Wumb taŕ eŕ eŕip, mandi kolkuŕ kin, na paki tunguŕ nge pim. Yi miŕ na mendpiŕ, wumb taŕ kin, ek ka nip ngunenj mon; ba torung wumb tiŕap eipi men toŕmun wumb ei yi ku, wumb taŕ kin, ek ka nik ngoŕmun ku. ⁵ Nga enim na nge ek ka ei, Gos nge men toŕmun wumb taŕ nge ngii konu eŕe, kuŕou tok moŕmun eŕe, nik ngungii ku.

Nga yi ku, enim na nge ek ka ei, Epenesas nik ngungii wu ei, na nge noman ngoŕ wu ei, kumb se Eisiya konu owundu eŕe wumb kin, Kraiŕŕ kin pii gii nirim. ⁶ Na nge ek ka, amb Mariya kin nik ngungii. Mariya ei eim enim kin kongun dinga kind erpi kin, enim paki toŕum. ⁷ Pe enim wu taŕ, Andronaikis kin Juniyas, kapŕi ‘Ka muŕnguŕ’ a nik kin, ngungii ku. Ngok kin, eŕ eŕip na nge wumb kin, miyem ende miŕ ei, na kin kan ngii eŕe ouni pinjpin. Eŕ eŕip ok, Kraiŕŕ kin pii gii nengii kin, na ekii se ninj. Eŕ eŕip Kraiŕŕ nge ek se andiŕmin wumb ei nge, wu num miŕ mulnjunguŕ.

⁸ Pe enim wu Ambliyasis kapŕi ‘Ka moŕun’ a nik ngungii ei, eim ŕinim nge enginjpin Owundu Jiiŕŕas kin pii gii neng kin, na nge noman ka ngoŕ wu. ⁹ Pe enim wu Erpanis kin, ‘Kapŕi ka moŕun’ a nik ngungii ei, eim ŕinim nge kongun ouni wu, Kraiŕŕ nge kongun eŕim. Nga wu Sakis kin, ‘Kapŕi ka moŕun,’ a nik ngungii ku. Ei

eim na noman ngoŕ wu. ¹⁰ Pe enim wu Apelis kin, 'Kapŕi ka moŕun,' a nik ngungii ku. Ei eim Kraiŕ nge kongun dinga kindpi eŕim wu. Pe nga enim wu Arisopulus kin, eim nge ngii ende wumb kin, ek ka, nik ngungii ku.

¹¹ Nga enim wu Eroriyan kin, 'Kapŕi ka moŕun,' a nik ngungii ku. Ei eim nam nge wumb miyem ende. Pe nga, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Narsisis kin ngii ende moŕmun wumb ei kin, 'Kapŕi ka moŕun,' a nik ngungii ku.

¹² Pe enim amb taŕ Traipeina kin Traiposa kin, 'Ka moŕmbuŕ,' a nik ngungii. Amb taŕ Owundu nge kongun eŕmbiŕ amb. Nga yi ku, enim amb Persis kin, 'Ka moŕun,' a nik ngungii. Ei eim sinim nge Owundu kin, noman ngopu kin, kongun dinga eŕim amb ei, na nge noman ngoŕ amb. ¹³ Nga enim wu Rupus sinim Owundu nge kongun ka eŕim wu ei kin, nga eim mam kin, 'Kapŕi ka moŕmbuŕ,' a nik ngungii ku. Amb ei, na nge minan mendpiŕ miŕ moŕum. ¹⁴ Nga enim Asinkrisis Plekon, Ermes, Pasropus kin, Ermas wu pei, 'Enim kapŕi ka moŕmun,' a nik ngungii ku. Nga sinim enginjpin noŕ kopur, wumb ombu kin moŕmun wumb pei kin, 'Ek ka,' a nik ngungii ku. ¹⁵ Nga enim Pilolokus kin, Juliya kin, Neras kin, nga eim aim Olimpas kin Gos nge wumb kopur pei en enim kin ouni moŕmun ei, 'Kapŕi ka moŕmun,' a nik ngungii ku.

¹⁶ Nga enim Gos nge wumb pei endeim endeim ni engnjing noŕ kin, angii sik, kangilk tuk sik erngii ku. Nga Kraiŕ nge men toŕmun wumb pei, enim kin ek ka nik ngungii.

Ek Ni Poru Nipi Kengip Ngop Ek

¹⁷ Na engnan noŕ, na enim noman to konj kindamb kin, enim kan kun erik muŕngii. Molk kin, wumb nii endi enim pii gii wumb kin, to eipi eipi kindngii enmin min; nga Gos ek ka enim sinjing ei, ekii sik enanmin ei min; nga wumb ombu oŕ kis erangin kin, wumb eipi bok tok kin, oŕ kis eŕmin. Enim wumb yi nge, buŕ ngok, ekii sinerngii mon. ¹⁸ Yi miŕ, wumb ombu en enim, sinim nge Owundu Kraiŕ Jiisas nge kongun ei enaŕmin mon; ba en enim ngenj noman eŕe ekii sipin kin, ermin ni piinmin. Piik kin, en enim gupu eŕe ek ka miŕ nik kin,

nga ek kend miŕ tok nik kin, wumb eipi nge noman dinga pinatiŕ miŕ, ei ek kend tok ngok, eŕmin. ¹⁹ Yi miŕ, enim Gos ek ka ei ekii siŕmin oŕ ei, wumb pei piik poru ninmin. Yi miŕ erang, na enim kin ka ka piip ngond; ba na noman eŕe piind ei, enim oŕ kun ka erik muŕngii. Erik kin, oŕ kis eŕmin oŕ ei, noman to piinerngii mon! ²⁰ Pe nga, Gos eim noman emin ngoŕum puŕwu, eim kunum olt mon, Gos eim Seisen erang kin, enim nge simb eŕe, kamb mani kindmba. Pe Kraiŕ sinim nge Owundu Jiisas ei, eim noman ka enim kin muŕmba.

²¹ Wu Timosii, na kin kongun ende eŕmbiŕ wu. Timosii nin, Lusiyus nin, Jeisin nin, Sosipaser nin, wumb ei na nge tiŕap ende wumb pei ei, 'Enim kapŕi ka moŕmun,' a nik ngonmun.

²² Na Tersiyas, na Pol gupu eŕe ek neng kin, na mon ei polt. Poŕup kin, na Owundu nge embe eŕe, 'Enim kapŕi ka muŕei,' a nip ngond.

²³ Wu Geiyas, na Pol kanpi kun er si moŕuŕum wu ei, eim 'Enim kapŕi ka muŕei,' a nipi ngonum. Nga men toŕmun wumb tep ka eŕim wu ku. Nga Erasus konu peni owundu eŕe, ku tep eŕim wu ni, Korsus sin nge enginjpin kin, eŕ eŕip, 'Enim kapŕi ka muŕei,' a nikiŕ, ngoŕmbuŕ ku.

²⁴ (Pe sinim nge Owundu Kraiŕ Jiisas ei, eim noman ka, enim kin pei ouni muŕngii; ei keimi.)

Prei Erik Gos Embe Ambii Tonu Kindngii

²⁵ Pe nga, sinim Gos eim embe ambii tonu kindinmin. Pe nga, Gos eim kapŕi enim er dinga kindmba ei, na Jiisas Kraiŕ nge ek ka ni tor kindinj eŕe, kindmba ei, Jiisas Kraiŕ nge ek ka ei, kumb ok koi er paŕitiŕ ek ei, pe mendpiŕ, Gos sipi peni eŕe kindim. ²⁶ Kindang kin, pe Gos ek keimi ei, ek ni tor kindiŕmin wumb mon polk kin, peni eŕe tor kindnjing. Nga kunum kunum konj moŕuŕum Gos, eim andan tang kin, wumb tiŕap pei kanik kin, piik erngii. Yi erik kin, Gos erang, wumb pei pii gii nik kin, Gos nge oŕ ei, ekii sik erngii.

²⁷ Gos ei eim endeim mendpiŕ! Eim noman kun ka piinim nin, epi kanim kanim piitiŕ puŕwu. Sinim Jiisas Kraiŕ kin, Gos eim embe ambii tonu kunum kunum kindmin; ei keimi!

I KORIN

Pol Mon Kumb Se Połpu Korin Wumb Kin Kindim Ek Ei

1 Mon ek ei, na Pol połup kindinj. Na nam Gos eim noman ełe, to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge ek se andiłmin wu mił erip moł. Nga Sosenes eim sinim enginjpin ei, eim ek ka yi ku, nipi kindim.

² Kindang kin, Gos eim nge wumb tiłap Korin konu ełe mołmun wumb pei, en enim Gos erang kin, ok wumb konj kun ka mendpił mołmun. Mol k kin, nimbił erang, enim pei Jiisas Kraiss nge wumb tiłap ende puk mołmun. Wumb nii endi Jiisas Kraiss kin ek ka nik, prei erik ngonmun wumb ei, Gos nge oł kun ka erik mol k kin, sinim Owundu kin nga enim Owundu kin ouni mułmun.

³ Pe kapłi, sinim Erinjpin Gos kin, Jiisas Kraiss Owundu ouni, enim kapłi noman ka ngokuł, nga noman emin pei ngunguł ku.

⁴ Pe Jiisas Kraiss nge eim ek ka enim kin erpi kin, dinga kindang pałim. Peng kin, enim ok Jiisas Kraiss kin dambiltik ok ende punmun ei, enim Gos nge oł kun ka kanim kanim pei seng kin, mołmun. Gos ek keimi ninmin ełe ni, Gos noman ka pałim ełe mił, yi ku piinmin. Piyangin kin, na nanim kunum kunum enim piip kin, Gos kin ka piip ek ka nip ngond. Nimbił erang Gos eim noman enim ngonum. Ngopu kin, noman kułpu, enim ngonum ei, nimbił erang enim Jiisas Kraiss eim nge wumb mendpił mołmun. ⁷ Pe enim Gos nge oł kun ka wii ngonum ei, enim oł ełe sinarik kin, wii endi mulałmin mon. Ba pei sinmin yi erik kin, nga muł mei poru nimba kunum ei, Jiisas Kraiss Owundu peni ełe tor omba nge kui erik mołmun. ⁸ Mułangin kin, sinim nge Jiisas Kraiss Owundu peni ełe tor omba kunum ei, ek kend tonmun ek ei ni, oł kis kun pinerim oł ei nge, endi enim kin peng kindnermba. Nga eim enim ambił gii nipi, dinga erpi sipi, mułang pupu kin, Jiisas Kraiss Owundu nge kunum ei, muł mei tał poru nimba kunum ei kapłi poru nimba. Neng kin, enim pii gii dinga pim kin, epi endi enim kin ek endi kapłi enerngii, mon! ⁹ Gos ei eim ek keimi mendpił pułwu ei, enim kapłi Gos kin pii gii ningii. Gos eim enim to tonu kindpi sipi kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim nge Owundu kin kindang, dambiltipin o pun ende pupun mułmun.

¹⁰ Pe nanim angnan noł, na enim noman ełe to konj kindip kin, ek dinga yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Jiisas Kraiss sinim nge Owundu noman dinga ełe nip ngond. Enim pei kapłi, noman piik ende kindik kin, ek ende ningii. Nga enim noman eipi eipi peng kin, ek eipi eipi nik, mulerngii mon. Nga enim noman ende

sek kin epi kanim kanim noman to piingii ei, enim piinmin epi omba. ¹¹ Pe nga wumb kombur amb Klowes ngii konu ełe no pek mołmun wumb ei, ok ya na kanik kin, ek kun ninjing. Nam angnan noł ei, enim ek mił erik kin, ek kanim kanim eipi eipi ninjing. ¹² Pe na ek yi mił piind, enim pei oł yi nge enmin; nga wumb kombur enim mołmun konu ełe mol k kin, ek ei nge ku nik mołmun. Na nanim Pol kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun na nam wumb kombur yi ku nik mołmun; na Apolos kin ekii sip kongun paki top enj wu moł. Wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Piisa kin ekii sik kongun paki top enj wu moł. Nga wumb kombur yi ku nik mołmun; na nanim Jiisas Kraiss kin ekii sip kongun enj wu moł. ¹³ Enim oł yi nge kapłi enerngii mon. Pe Jiisas Kraiss eim endeim mendpił mołmun. Nga wu endi Jiisas Kraiss mił eipi endi mulałmin mon. Na Pol ond peri ełe kularip enim oł kis kun sinerang mulnjung ełe ngunenj mon? Nga enim na embe Pol ełe enim noł pinenjing mon ku.

¹⁴ Na nanim ka piip Gos ngond ei, na enim endi noł pendip ngunenj; ba wu tał Krispis kin Geiyas mendpił noł pendip ngunj. Mon pim kin, wumb pei na kin ekii singii; ba Kraiss kin ekii sinerngii, mon. ¹⁵ Yi mił erang, wumb torung wumb ek yi ninerngii mon. En enim Pol embe ełe noł pinjpin kin, Pol kin ekii simin. Simin ningii ek ei, kapłi enenmba mon. ¹⁶ Ei keimi na nanim Sepanis eim ambim nin, kingam ambiłim noł nin, na noł pendip ngunj; ba nga na wumb kombur eipi noł pendip ngunenj mon, ni piind. ¹⁷ Jiisas Kraiss na kindim ei, wumb noł pendkin ngunjii nipi, kindnerim mon. Jiisas Kraiss eim na kindim ei, eim ek ka nip, tor kindip wumb ngumbii nip na kindim. Kindpi ei ek nip, tor kindmbii ni, ya mani mei ełe wumb noman pałim ek ei sip, ende kindip; mon pim kin, Jiisas Kraiss opu ond peri ełe kułum ek ka ei, ek wii mił endi pinermba mon. Jiisas eim ek ka ei am dinga wii mendpił pimba.

Kraiss Nge Dinga Ei Gos Nge Dinga

¹⁸ Pe wumb oł kis kun pinerim mił erik mołmun wumb ei, Jiisas opu ond peri ełe kołpu erim oł ei, epi wii mił ni piinmin. Ba wumb Jiisas kin pii gii nik enmin wumb ei, Gos orung simba wumb ei ni piik kin, Jiisas ond peri ełe kołpu, nga konj tonu opu erim Gos ek ka ei, Gos nge noman dinga mendpił sałim ni piinmin. ¹⁹ Yi mił erang, Gos eim ek ka ełe yi ninim, ei keimi sinim piinmin,

“Na kapli wumb noman ka wii dinga peng mutngii ei, top erip, kis mundamb, noman ka yi nge peng mulerngii, mon!”

Pe nga,

“Na nanim yi ermbii wumb nii endi, noman peng sin sinim epi pei piinmin ni piingii wumb ei, noman eipi eipi patim ei sip, eipi eipi kindmbii,” ninim.

²⁰ Pe nga noman piitmin wumb jiti mit motmun? Nga wumb Gos ek kanim kanim pei mon potmun wumb jiti mit motmun? Nga wumb ek mit etmin, wumb ya mei ete motmun wumb ei jiti mit motmun? Gos eim ya mei ete wumb pei, noman ka patim ni piinmin ei erpi kindang kin, noman mendpit endi pinatim mon!

²¹ Gos eim noman ka owundu patim ei, eim ot yi nge erang tonu om. Ya mani mei ete wumb pei en enim noman pim ete, Gos nge eim noman to piik enjing, ei kapli enerim mon. Yi peng kin, Gos eim noman ka piipi yi erang kin, wumb eim pii gii ninjing wumb ei sipi orung sim. Seng kin, sin Gos ek ka ei kin, noman owundu pinatim mit mei wumb ni piinjing kin, ek ka ei nipin, tor kindinjin ete nge, Gos wumb ei sipi orung sim. ²² Nga Jura wumb Gos ek ka ete piipin gii nimin; ba sin tonu epin Gos jep ot endi kanpin kin, pii gii nimin nik, yi nitmin; nga Griik wumb noman ka dinga erik simin ni piik etmin wumb ei ku. ²³ Ba sin Jiisas Kraiis ond peri ete kutum ei, sin ek ni tor kindamin. (Wumb ot kis pun erim er mulnjung wumb ete, sip orung sip erim ek ei, sin nipin tor kindpin ngonmun.) Jiisas ek ka ei piik kin, Jura wumb ombu geltii kulk, but ngok enjing. Ba wumb titap eipi wumb ombu, noman ete ek ei, ek kun pinatim mon ni, noman yi to piinmin. ²⁴ Ba wumb ombu, Gos eim sipi orung sim wumb; Jura kin wumb titap eipi kin ouni, ek ka ei pii gii ninmin ei, Kraiis eim, ei eim Gos nge noman dinga motum; nga Gos nge noman ka wii ei, eim mendpit motum. ²⁵ Pe Gos eim noman wii mit ei, wumb noman owundu patim ei to mani kindim. Nga Gos nge dinga ei wii mit dinga epi ei, wumb nge dinga owundu ei to mani kindnim.

²⁶ Pe angnan not, enim kom se piyei! Ok enim nibit ot mit erik mulnjung? Gos eim enim to tonu kindpi mundang kin, sipi orung sim. Pe en enim ni ombu en enim mulnjung mit, ei piinmin. Enim wumb aninga kombur noman ka wii peng mulnjung. Enim wumb aninga kombur enim dinga peng, mulnjung. Pe nga enim wumb aninga kombur wu num embe putum ei, wumb noman ete yi mit piitmin. ²⁷ Ba Gos eim ya mei ete wumb mendpit mit mon. Wumb wii mit wumb eipi ni piinmin ei nge, Gos eim erpi, tonu kindpi sipi, wumb noman patim ni piik motmun wumb ei, topu singambit sipi ngum. Pe nga ya mani mei ete wumb wii, dinga pinatim wumb ei, Gos sipi, erpi, tonu kindpi, wumb dinga owii satim wumb ei, to singambit sipi ngum.

²⁸ Gos eim ya mani mei ete epi wumb kanik si kindinmin wumb wii mit endi sipi kin, nga wumb epi sinatim wumb yi nitmin wumb ei sipi kin, nga epi endi molatim epi endi ei sipi kin, tonu kindpi erpi ei, wumb noman patim wumb nin, epi pei dinga satim epi ei nin, pe satim epi ei to mani kindpi wii mit kindang mutmba.

²⁹ Mon pim kin, wumb endi kapli eim embe ambipit tonu kindpi kin, Gos kumb ete motpu yi ermbe. Ei mon!

³⁰ Ba Gos eim enim erpi tu wupu, Jiisas Kraiis kin dam-biltpi se ende kindpi kindang motmun. Gos eim Jiisas Kraiis kindang, Jiisas eim sinim nge noman konj ni, noman ka wii put wu motum. Sinim Jiisas eim kin o pun, Gos nge ot kun ka wumb mit Gos eim sinim kaninim. Yi mit erang, Gos Gui Ka sinim kin mutang kin, sinim Gos nge ot kun ka ot ei ekii simin, nipin yi etmin. Pe nga sinim Kraiis kin pii gii ninjin kin, Gos eim kin sinim sipi orung sim. ³¹ Mon pim kin, Gos eim ek ok nirim mit tonu omba. “Wumb nii endi ka ka piipi kin, epi ete embe ambit tonu kindmba, ei kapli; ba wu ei ka ka piipi kin, Gos ot ka wii eririm ei piipi kin, Gos Owundu embe ambit tonu kindmba.

Pol Ek Ka Ni Tor Kindpi Kin, Jiisas Kraiis Opu Ond Peri Ete Ek Ei, Wumb Nii Ngum

2 Kindang na yi ku angnan not enim kin onj kunum ei, Gos ek keimi koi erpi pim ek ei, na nip tor kindip enim ngunj. Ngunj ei, na ek olt kinan ka wii endi nip kin, nga noman owundu pim wumb mit endi nip, enim kin ngunenj mon. ² Pe na nanim noman to piip epi kanim kanim pei, noman to piinenj ei, enim tep to ek nip ngop mul; ba Jiisas Kraiis endeim mendpit ouru ninerim ei, eim opu ond peri ete kutum ei mendpit, noman to piinj. ³ Pe enim kin op mul kunum ei, nanim dinga endi peng piinenj; nga nanim gat owundu sip pur pur tang mul. ⁴ Pe nga, nanim ek ka nip tor kindip kin, na ek andan top wumb ngunj ei, ya mani mei ete wumb noman ka owundu peng ninmin ot ei nge ninenjin mon; ba Gos eim Gui Ka ete na paki tang, dinga ngang kin, ek keimi nip tor kindinj. ⁵ Ba enim nge pii gii ei, ya mani mei ete wumb noman patim ei mit, enim pinatim; ba enim pii gii ei, Gos kin eim dinga ete patim.

⁶ Peng kin, sin noman dinga patim ei nipin, wumb nii endi opu, Jiisas kin pii gii dinga nipi, motum wumb ei kin, nipin ngonmun. Ba noman dinga ya mani mei ete wumb noman dinga mon; nga ya mani mei ete tep enim wumb ei dinga mon ku; nga dinga epi endi eipi nge mon ku; dinga ombu ete am ba. ⁷ Pe ek noman dinga endi na nip tor kindip ei, ok Gos eim nge noman dinga koi erpi pim. Kunum ete, mut mei enerim kunum ei, yi erpi pendim. Na ek nip tor kindip ei, wumb kinenjing koi erpi pim ei, Gos nge titang ka wii sinim kanpin piimin. ⁸ Ya mani mei ete tep etmin wumb nin, wumb eipi yi ku, ei kapli Gos noman dinga ei kanik piik, kun enenjing mon. Pe en enim piitangin kin, en enim kapli Jiisas Kraiis Owundu titang owundu put wu ei, ond peri ete to kundnetangin. ⁹ Ba Gos eim ek ka ete yi mit nirim,

“Wumb endeim kapli endi ningit ete piik kin, nga kanik kun enarik. Nga wumb endeim kapli kom ete piinarik; nga wumb endeim noman ete to piinarik epi ei mendpit, Gos eim epi ka wii erpi kun er motpu kin, wumb nii endi eim kin noman kulk ngungii wumb ei mendpit ngumba.”

¹⁰ Ba Gos eim koi erpi pim epi ei, Gos Gui Ka kin, sinim pii gii ninmin wumb andan topu ngum. Ei eim Gos Gui

Ka ete yi erpi kin, epi kanim kanim pei kurnum. Nga Gos eim epi mandring mendpiit koi erpi ermbii ni piim epi ei, Gos Gui Ka yi ku erpi kurnum. ¹¹ Pe wumb endi kapli, noman patim min, nimbit of endi ermbii ni piinim ei, wumb eipi endi piinatmin mon. Ba wumb ei, eim nge noman tuk gui mendpiit piinim. Nga Gos eim, nipe noman endi patim ei, Gos eim nge Gui Ka ei mendpiit piinim. ¹² Gos eim nge Gui Ka ei, sinim noman ka ngang sinjpin ei nge, ya mani mei ete wumb nge noman ete mon. Yi peng kin, sinim kapli, Gos eim nge Gui Ka epi kanim kanim pei wii ngum ei nge, pii pot tumun.

¹³ Ei kapli, sinim ek ete nipin tor kindpin ei, ya mani mei wumb noman ka wii patim mit ninanmin mon! Ba Gos eim Gui Ka ete nge, sinim ek pufe nipin tor kindmin. Wumb nii endi, Gos nge Gui Ka noman tuk ete motum wumb ei, Gos nge Gui Ka ei, Gos ek ka andan topu ngum. ¹⁴ Pe nga wumb nii endi, Gos Gui Ka mulermba wu ei, Gos eim of epi kanim kanim pei ngonum ei, kapli sinerngii. Nimbit erang wumb ei Gos kingam Jiisas kin pii gii ninenjing. Eim am keimi pii pot tunarpi kin, kapli enermba mon. En enim ombu kombur mon ni piik kin, noman to piinerngii. Nimbit erang Gos Gui Ka wu ei kin, paki tunermba mon. ¹⁵ Pe wumb nii endi eim kin, Gos Gui Ka motum ei of epi kanim kanim ei mok to piipi, kanpi kun enim; ba nga wumb eipi endi kapli ok, wumb ombu of yi ermin ni piik enmin, pa nik; mok tok kanik, piik enerngii, mon. ¹⁶ Gos eim ek ete yi ninim,

“Wumb endi kapli, Gos Owundu noman patim mit kapli piinermba. Wumb endi kapli, Gos Owundu ‘Yi erii, pa ninermba, mon.”

Ba pe sinim pii gii ninjing wumb, Jiisas Kraiis eim nge noman ka ei, yi mit piik motmun.

Gos Nge Kongun Wumb

3 Ba nanim angnan not, nanim pii gii ninjing wumb dinga Gos Gui Ka motum wumb kin motpu kin, ek nip ngunj mit, enim yi ku, nip ngumbii pinatim. Nimbit erang enim Gos Gui Ka mulatim wumb mit ete, ek yi mendpiit nip ngond. Nimbit erang enim Jiisas Kraiis kin pii gii ei, kangit kembis mit patim; enim pii gii dinga pinatim, mon. ² Na enim ek nip ngunj ek ei, ombu am to mit, dinga pinatim nge kuni, dinga punum mit ek yi nge mit, ende nip ngunenj. Nimbit erang enim ek yi nge, ei piingii nge, piik kun enarik mutngii. Nga pe yi ku, enim piik kun enarik motmun. ³ Nimbit erang pe yi ku, enim of kis etmin wumb mit no pek motmun? Wu angim ek but morung mit erik, ek mit erik, yi enmin of ei kun pinatim mit enmin. Nga enim Gos ek pii gii yi ninarik, piik kun enarik kin, erik motmun mit, enim mei wumb yi ku erik motmun. ⁴ Yi mit erang, enim wumb endi molk yi ninmin. Na nanim, “Pol kin tep to endinj.” Nga endi yi ninim, “Na nanim Apolos kin tep to endinj.” Of yi etmin of ei nge, ya mani mei ete nge wumb mit motmun; ba Jiisas nge of kun ka mendpiit mit molatmin mon.

⁵ Nimbit erang enim wumb sit Pol kin Apolos tet kin ek mit enmin. Sit Gos nge kongun wu mendpiit motmbu. Sit Gos nge, eim ek ka nipit, tor kindpiit, wumb ngumbu nge kongun eipi eipi mit ngum. Kongun ete erambit ei, enim ok pendik kin, Jiisas Kraiis kin pii gii ninjing. ⁶ Nengin kin, na nanim Pol, Gos ek ka ei kumb se ni tor kindip kin, kongun yi enj. Kongun ei yi mit, wumb kuni emb mei ete taltmin. Na kumb se kongun yi erip kin, Gos eim ek ka nip tor kindinj. Nga Apolos eim na erip mundunj, kongun kumb ete, paki to erpi, tuk kindpi pum ei, wumb kuni emb kumb se talk pendik kin, ekii se konu eni pang kin, not kulk tu wuk, bein tonum mit, Apolos eim kongun yi mit erim. Ba Gos eim mendpiit, ek ei erpi mutang kin, kuni mit potpu, tonu op mong tum. Tang kin, wumb ei eim ek piik, ekii sik, pii gii ninjing. ⁷ Gos ek ka kun emb taltim wu ei Pol, eim wu num mon! Nga ekii se wu endi opu, Gos ek ka ni wumb ngopu erim konu ete paki to erim wu ei, Apolos eim wu num mon ku. Ba Gos eim mendpiit, kongun erpi kanpi, sep mutang kin, opu mong keimi tang kin, wumb ok eim ek ka ei pii gii ninmin ei, Gos eim endeim mendpiit Owundu motum. ⁸ Wumb nii endi, Gos nge ek ka kongun kumb se putngun mondpu erim ei, kuni emb mit kindpi o pum. Nga ekii se wumb kombur, Gos nge ek ka kongun ete erik mundnjung ete nge, erik ok punjung ei, Gos nge ek ka ete, emb kindik pendnjing konu ete, not mit kindik ok punjung. En enim kongun ende enjing mit ei, kumep yi ku, se orung singii ei nge, Gos yi ku ngumba. ⁹ Ba sit Pol kin Apolos, Gos nge kongun ende wu motmbu. Nga enim pei mei mit seng kin, Gos eim nge mei konu ete kongun enim.

Nga yi ku, enim pei ngii mit seng kin, Gos eim nge ngii ete takpi er motum.

Gos Nge Kongun Wu Ei Ngii Tatitmin Wu Mit

¹⁰ Gos eim nge noman kaimb si na kin ngopu, na ngii takip piitim wu endi tonu op, yi mit mot. Na nam ngii tekngii konu mei nop erip sinj. Na paki mani potup kin, ngii putngun mondpu enj. Nga wu eipi endi opu, ngii tumunj ete tonu kindpi kin, ngii tekim. Ba nga wumb eipi endeim endeim nik, piik kun erik kin, ngii tekngii. ¹¹ Gos Jiisas Kraiis eim ond paki dinga mit potpu angndang kin, tonu pet ete, ngii takinmin ei, na Jiisas Kraiis eim ek ka enim kin nip tor kindip ngunj. Kunum ei ekii se, nga wumb endi eipi, ond paki dinga eipi endi polk angndangin kin, tonu pet ete, enim ngii yi teknerngii mon. ¹² Na ek ei nip enim wumb ngond. Wumb pii gii nitim wu endi Gos paki dinga ete epi ka kanim kanim sipik ngii takinmin ei, ku gol mit; nga ku silpa mit; nga kom ku ka mendpiit mit; ku owundu noman kultmun ku ei mit epi ei sik dinga mutmba ba; nga wumb kombur ond min; kuput engimb min; kuni wiis kilim ei sipik; ngii ete takinmin, epi ei dinga pinarpi kin, sikir poru nipi amb ba. ¹³ Pe wu endi kongun erang mit Kraiis nga orung omba kunum ete, opu peni ete omba kunum ete, dup opu peni ete omba kunum ei, Gos wumb pei mok tumba kunum ete, nipe kongun endi erim ei, dup

opu pendpi, ambil kinang wu ei kongun yi enim ei, kapli min mon? Ei kanik kin, pii pot tungii. ¹⁴ Pe wumb nii endi eim ngii ete, Jiisas Kraiis paki dinga ete kin takpi ei, kindang kin, pepi motum. Ekii se dup nonarpi nim kin, ngii dinga mutang kin, kongun wu ei kumep ka simba. ¹⁵ Ba wumb nii endi, eim kongun endi erbii ni piimba ei, eim dup nupu erpi kis mundpu nim kin, kapli eim kumep ka sinermba; ba eim kapli Gos se orung simba. Ei yi mit, wu ei eim epi ombu, dup numba erang, se tor sengin kin, wu yi mit ka mutmba.

¹⁶ Enim epi ei, kom se piye! Enim wumb pei Gos eim nge men tolmun ngii mit motmun. Molk kin, Gos eim Gui Ka enim kin noman tuk ete pu motum. ¹⁷ Pe wumb endi Gos eim men tolmun ngii ete erik, kis monduk, ninjing kin, Gos eim kapli wumb ei erpi kin, to kis mundmba. Nimbit erang, Gos eim men tolmun ngii ete, eim kun ka wii mendpit mutmba. Enim Kraiis kin dambiltik ende puk molk ninjing kin, pe enim Gos men tolmun ngii mit molk punggii. ¹⁸ Wumb mei ete wumb, noman ka wii satim ni piinmin ei, Gos eim ningit ete, epi wii mit kenim ete nge, Gos eim ek ete yi ninim, "Mei wumb, sin sinim noman ka patim ni piinmin ei, epi kanim kanim kun pinermba mit endi erngii ei, Gos eim kapli wumb ei noman ete, ambil gii nipi, andlam ondu ngumba nge satim." Nga Gos eim ok putum ek endi yi ninim, "Gos Owundu eim wumb noman patim wumb ei, noman tukrung ei, eim kanpi piipi kin, noman wii mit patim ni piinim." Pe wumb endi, ei eim ek kend topu, yi enermba mon. Wu ei yi ni piipi, 'Na nanim ya mani mei ete, epi kanim kanim ei noman peng pei piind,' ni piimba wu ei, eim noman yi mit piipi mutmba wu ei, eim noman wulu pang mit mutmba. Wumb yi ni piik yi erangin kin, kapli wu ei nga opu, noman peng kapli, epi kanim kanim pei pii pot topu, kanpi kin, kun erpi mutmba. ²¹ Yi mit erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon. Epi kanim kanim pei ei enim nge simba. ²² Na Pol ni, Apolos ni, Piisa ni, mei ni, epi konj ni, epi kutum epi ni, pe epi motmun ni, nga ekii epi tonu omba epi ni, epi pei ombu enim nge simba. Enim epi ombu ete enim tep erik mutngii. ²³ Nga enim Kraiis Jiisas nge wumb. Nga Kraiis Jiisas eim Gos nge mendpit. Yi mit erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon!

Gos Kindim Wu Kraiis Nge Ek Se Andilmin Wumb

4 Enim kapli, sin kin piingii ei, Jiisas Kraiis nge kongun wu molk piingii. Sin sinim Gos nge koi erpi palim ek keimi ei nge tep er motpun yi erik kin, ek ni tor kindpin motmun. ² Pe epi endeim mendpit, wu endi epi kanpi, tep erpi se motum wu ei, eim wu num nirim mit mendpit ekii sipi, erpi mutmba. ³ Pe wu endi min, wumb pei, na nge ot ei, kongun kun ka tep erip ot ei, mok tok erngii epi ei, wii mit erngii ni piind. Yi mit ku, na nge ot ei mok top ena ku. ⁴ Na enim kin kongun erip na ot kis endi enj min mon, ei na piinand; ba Gos eim piinim. Gos Owundu endeim mendpit, na ot kis min ot kun ka enj ei, mok topu kindnim. ⁵ Yi peng kin, enim kapli wumb endi ot kis min ot ka erim kin, enim

sikir mok tok enerngii mon! Gos Owundu orung omba kunum ei koku. Enim Gos Owundu orung omba kunum ei, kui er mutngii. Gos eim epi koi erpi motum epi ei, wumb noman tuk ete ei sipi peni ete kindmba. Nga wumb noman ete epi erngii epi ei, peni ete kindang kin, wumb pei piingii. Kunum ete, Gos ei eim kapli, wumb endeim endeim ni, ot enjing mit ei, Gos wumb ei enim nge embe ambil tonu kindmba.

⁶ Nanim angan not! Apolos kin, na nanim kin, ek nip tor kindind ei, enim piingii nip nind. Na nanim ek ei nip, enim ngop ei, andan top mit nip ngond. Nga enim kapli pii pot tungii ei, nipe ek endi mit nind. Enim kapli, Gos eim ek ete ninim mit ei, ekii singii. Enim kapli, wu endi eim embe ambil tonu kindik kin, nga wu endi eim embe ambil mani kindik kin, yi enerngii, mon!

⁷ Angnan! Enim wumb nii endi enim wu num mundnjung? Ei endi mon! Wumb pei ende mit motmun. Pe keimi, enim epi pei satim epi ei, Gos enim ngum. Ngang kin, pe enim ek yi mit ninerngii mon! "Na ot ka wii enj kin, epi ka wii tonu om ei, ni piinerngii mon!"

⁸ Enim kunum kunum yi mit ni piinjing, "Sin pe kapli epi kanim kanim pei sinjpin. Nga epi endi noman enanim mon. Sin wu king mit tonu onjpin; ba Gos nge ek se andilmin wumb andan tok ngunenjing mon ku." Pe keimi, enim king muljung kin, na ka piimbii ku. Yi mit pim kin, kapli sin enim kin tep to king mit motmun.

⁹ Pe na nanim yi mit ni piip kand ei, Gos eim sin ek ka se andpin nipin wumb ei, am mer sipi, ete pim kongun ei, erngii nipi ngum. Yi mit erang, sin wumb ot yi enjing nik, sipik, tok konduk wumb mit motmun. Wumb pe sin keningii nge nik etmin wumb mit, sin yi mit motmun. Ya mani mei ete wumb pei ni, tonu epin enjel pei yi ku, sin minj mani kanik motmun. Yi mit, sin dinga sinatim. ¹⁰ Wumb sin kin yi mit ninmin, 'Enim Jiisas Kraiis nge kongun ermin ot ei nge enmin;' ba wumb yi ninmin, 'Enim piik kun enarik noman pinatim wumb mit nik motmun. Ba enim noman yi to piinmin ei, sin noman ka wii patim wumb,' ni yi piinmin. 'Nimbit erang, sin Jiisas Kraiis nge wumb tilap motmun.' Nga wumb sin kin yi mit ninmin. 'Enim wumb dinga pinatim wumb; ba sin wumb dinga satim.' Wumb yi ni piinmin, 'Sin wu num motmun; ba enim wumb embe pinatim wumb mit motmun.' ¹¹ Sin ok kin, pe kunum kunum, Jiisas Kraiis eim kongun erpin endinpin kunum ei, kuni nin, not nin, epi ei sinerang kin, wii pepin pepin enjpin. Nga alap nin, epi pei sinerang kin, wii motpun endamin. Nga wumb sin kepii tok, ek but ambilk, nik nik enjing. Pe nga sin ngii sinerang kin, tuk andpin andpin mulnjpin. ¹² Sin sinim no pepin, andpin kongun erpin ei, sin sinim angit ete kongun dinga kindpin enjpin. Nga wumb sin ek kis kun pinerim mit, ek but ambilk enjing ku; ba sin prei erpin, Gos ngopun, eim kapli paki tang kin, noman to ak to erpin piinjpin. Nga erpin kin, sin ngenj kumbii ngotmun kunum ei, sin kanpin, wiik tolmun. ¹³ Pe wumb sin ek but ambilk, ek nik ngunjung ei, sin ek kun ka pim mit, nipin orung kindinpin. Kindpin kin, ya mani mei ete wumb, sin kin noman yi to piinmin. 'Sin kuni kiim nin, epi mot mit,' ni pi-

inmin wumb ei, enim epi wii mił endi mołmun wumb mił, endi kun ka mulałmin mon! Wumb ei en enim sin kin noman yi to piinmin. ¹⁴ Na nanim ek ei nge połup, enim kin kindind ei, enim piik kin, singambił singii nge, nip ngonand mon! Ba na enim ek kengip dinga ngop kin ek nip ngond. Nimbił erang, enim nam kang ambił mił mołmun. Mułangin kin, enim nam noman kułup ngond. ¹⁵ Pe enim 10,000 wumb pei kapli enim tep erik mołmun wumb ei mił molk kin, Jiisas Krai nik kin, andan tok wumb ngungii; ba enim ernjing pei mulałmin mon. Na nanim enim erinjing mił mendpił mołup, si kindinj. Nimbił erang enim kumb se, Jiisas eim ek ka ei piik kin, eim nge wumb tiłap molk kin, pii gii ninjing ei, na Gos eim ek ka ni tor kindip kin, enim ngunj. ¹⁶ Pe yi peng kin, na enim ek dinga nip ngond ei piingii. Na nanim noman pałim mił erip kin, andan top mundunj ełe, kapli enim ekii sik, erik pungii. ¹⁷ Oł ełe nge, na piip kin, Timisii kindamb kin, enim mołmun konu ełe onum. Opu kin, nanim kingam mił, na eim noman ngond. Ngop pendip kin, Owundu Jiisas Krai nge kongun ei ambił gii nipi pum. Pupu kin, eim Jiisas Krai noman konj ngang kin, na Jiisas ekii sip, kongun erip, mołup pund mił ei, eim enim nipi ngang kin, piingii. Na Gos nge tiłap wumb konu eipi eipi mołmun wumb ei, ek yi ku, nip ngoł ek ka ei, eim enim kanpi kin, ni tor kindpi ngumba. ¹⁸ Wumb kombur en enim, wumb owundu mołmun ni piik kin, en enim embe ambilk tonu kindik kin, noman yi to piinmin ei, na Pol tungu erip, enim kin onermba ni piinmin. Nimbił erang, na Timosii enim kin kindinj. ¹⁹ Ba sinim nge Owundu eim noman ełe kapli ni piim kin, na enim mołmun konu ełe, si kirip ombii. Nga nam nipe epi endi bong nik enim wumb ei, erngii nge kur kan simbii. Na en enim nipe epi endi ningii ek ei nge, mendpił mon; ba en enim dinga pałim ei, kurup kenmbii. ²⁰ Nimbił erang Gos eim sinim kin tep er mołum oł ei, ek ninmin ełe nge mon; ba Gos eim nge dinga ełe mendpił pałim. ²¹ Pe enim na ek piinenjing kin, na enim kin pe epi nipe endi mił, endi ermbii ei nge, enim noman to piinmin? Pe na enim kin kepil tumbii nge ombii min, na noman emin sep kin, enim noman tuk giyeng ni seng kin, enim kin ombii?

Wumb En Enim Oł Kis Men Tołmun Ngii Ełe Enjing

5 Pe wumb en enim oł kis erik mołmun mił, nik ngunjung. Pe wumb kombur enim mołmun konu ełe tuk molk oł kis erik ei, amb ngunduk, oł kun pinerim mił enim. Enim wumb endeim, eim arim nge amb eim seng kin, tep tokuł, no pekił andinmbił. Oł yi nge ei, torung pii gii ninenjing wumb mołmun ei, oł yi nge ei kun pinałim mił ni piinmin. ² Pe nimbił erang en enim nge embe ambilk to kindik enjing? Ei mon; ba enim oł ei si kindik kin, nga kaimb sik, kei nik mułngii. Pe wu endi eim oł kis yi nge erim ei, enim kapli eim tuk mołum ei, to tor kindangin kin, pupu torung mułmba. Mołpu kin, enim kin tep to mulermba mon! ³ Pe na enim kin tep to mulał, mon! Ba na noman tuk gui ei, enim kin tep to mił mołum. Mołpu kin, Jiisas Krai nge

dinga ełe, na wu ei oł kis kun pinerim mił, erpi mułum wu ei kin, na ek ok noman ełe piinj mił, ni tor kindip ngond. Nip kin, na enim kin tep to mołup kin, nimbił mił nind. ⁴ Na ok noman ełe piinj yi mił nind. Pe enim ok, Jiisas Krai nge dinga ełe, se kułou tok, o ende pungii. Kunum ei, na noman tuk gui enim kin tep to mułmbii. Nga Jiisas Owundu nge dinga ełe, sinim kin tep to mułmba. ⁵ Wu ei oł kis ełim wu ei, tuk mołum ei, to tor kindangin pupu kin, Seisen kin ba. Pang kin, Seisin eim ngenj oł ełe, to kis mundmba. Yi mił erang kin, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, wu eim nge noman tuk gui ei, sipi orung simba.

⁶ Pe enim engin mił erik, embe ambilk tonu kindik kin, oł yi nge enim oł ei, kun ka mon. Enim ek ei piyei! Ek endi yi mił ninmin, 'Bres kopur owundu mił o wułum epi yiis ei, aninga kopur kindiłmin. Oł yi erang kin, bres o wupu owundu ełim. Ei yi mił ku, wumb oł kis kun pinałim oł enim ei, aninga erik punmun. Nga ekii se, oł kis wumb kin orung orung punmun. ⁷ Pe enim oł kis kun pinałim yi nge, erik mołmun ei, yiis mił bres kin orung orung pei punum yi mił si kindngii. Si kindik kin, kapli enim bres konj yiis pinałim ei, yi mił oł kis pinerang kin, am kun ka mendpił mułngii. Nimbił erang Jiisas Krai eim kołpu kin, sinim kin kindim. Kindpi kin, eim Jura wumb Eisip konu molk kin, kung siipsiip to kundnjung mił, eim sinim kin yi kołpu ngum. ⁸ Yi peng kin, kapli sinim oł kis kun pinałim mił, erpin mołmun ei, si kindmin. Ei yi mił ku, Jura wumb yiis aninga kembis kindangin kin, bres o wupu owundu ełim epi ei, kunum owundu Eisip konu ełe, Gos en enim paki topu kin, Eisip konu ełe se mengpi, tor tułum ełe piik kin, bres wii erik, kuni owundu wii nołmun, epi yiis endi kindnałmin mon. Nga sinim kapli kun ka mołpun ek keimi nimin.

⁹ Na yi nip mon połup kin, enim kin kindinj. Kindip kin, enim wu eipi oł kis kanim kanim kun pinerim mił, wu eipi nge amb ngunduk ełmin wumb ei kin, tep tok, ende endnerngii mon. ¹⁰ Yi erang kin, enim wumb kanim kanim endi kun ka pinerim mił, ya mani mei ełe wumb oł kis wu eipi nge amb ngunduk enim; nga wumb mei ełe epi kanim kanim pei simin ni piinmin; nga wumb kombur epi pei wan waning simin ni piinmin; nga gos kend men tok erik ngonum wumb ei, oł yi nge enim wumb ei si kindik kin; nga ya mei ełe epi pei si kindik kin, wumb kin wii mendpił mułngii. Na nanim enim kin mon połup kindinj ei, ek yi ninand mon. ¹¹ Ba na enim kin ek nip mon połup end ei, pułe yi mił. Wumb endi eim ek yi mił nimba, 'Na nanim Jiisas Krai nge tiłap ełe moł; ba nga eim wu eipi nge amb ngunduk tep to oł kun pinałim mił erpi kin; nga epi kanim kanim pei eim minj ku simbii ni piipi kin; nga gos kend kin men topu erpi ngopu kin; nga wumb kin ek buł ambiłpi kin; nga noł nok noman wulu pang kin, peng pep kun enerang kin; nga wumb eipi epi waning si kin, enim wumb yi nge ei enim kuni ende nok, tep ende tok yi enerngii, mon!

¹² Nimbił erang kongun ei na nanim kongun mon; nga enim kongun mon ku. Torung wumb Gos eim tiłap

ete mulałmin wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin pa nipin, wumb ei mok tok enerngii mon! Ei nimbił erang, ei sinim nge kongun mon. ¹³ Ba wumb ombu Gos eim tiłap ete, torung molk oł kis kun pinalim mił enmin wumb ei, Gos eim kapłi mok tumba. Ba pe nga, Gos tiłap ete tukrung mołmun wumb ei kin, enim mok tok erngii kongun mendpił palim. Gos ek ninim mił yi erngii, "Enim wumb endi oł kis ełim wu endi enim kin mołmun wu ei, to tor kindei!" niłim.

Pii Gii Wumb Engnjing Kin Kos Erik Ngunerngii

6 Pe wumb endi enim Gos nge wumb mołmun konu wu ei, wumb eipi kin ek nimba wu ei pupu kin, wumb torung wumb kos piłmin wumb kin punermba mon. Nimbił erang wu ei eim singambił sinerim min? Ba wu ei eim Gos nge wumb kin kos piimba. ² Enim ei piyei! Gos eim nge wumb tiłap ete mołmun wumb ei, ekii se kapłi enim ya mani mei ete wumb orung orung Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, kii sik epi kanim kanim erngii ete piik kin, mok tok erngii. Yi mił erang keimi, enim ya mani mei ete wumb oł kis kun pinerim mił enjing wumb ei kin, enim kii sik, mok tok erik, pa yi ningii pim kin, nga ek nin, epi kembis ombu, enim nik sipik, kun erngii ku. ³ Enim ei piingii, ekii se simin kapłi, Gos eim enjel mołmun ei, oł endi erngii ei, sinim mołpun oł ei mok topun ermin, pa nipin ngumun. Yi peng kin, sinim kapłi ya mani mei ete ek nin, epi kembis kombur kun pinerim mił erik mołmun ei, sinim kapłi nipin, mok topun kun ermin. ⁴ Yi peng kin, sinim na mei ete kos ek nin, epi kanim kanim ete pim kin, sinim nimbił oł erang, wumb Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, epi ombu mok tok enmin? ⁵ Na ek ei mon połup kin, enim singambił singii nge nip ngond. Pe keimi, wumb kombur enim pii gii ninjing wumb mołmun konu ete wumb, noman pim wumb ei, kapłi nik piik, enim oł kun enmin, nga oł kis kun pinerim mił, mok tok kos erngii ni piik; ba wu endi molatim min? ⁶ Ba wumb kombur, enim Gos nge wumb tiłap mołmun ei, en enim engnjing kos ek piik nge sipik, Gos kin pii gii ninenjing wumb kumb ete si pangin kin, wumb ei enim oł nik piik, mok tok, kos erngii min?

⁷ Enim engnjing endi si mengk, kos erngii sipinmin. Oł yi nge enim to mani kindpi kin, enim oł kun ka pim mił, enenjing pa nipi ngonum. Pe nga enim kapłi kanik wiik tangin kin, wumb enim epi waning sik; nga ek kend tok siłmin mił, yi erngii. ⁸ Ba enim engnjing noł pii gii ninjing wumb kos erik kin, pin pin erik, wumb eipi epi toltuk sinmin. ⁹ Enim ei piyei! Wumb oł kis ełmin wumb ei, Gos eim tep erpi mołmun konu ete tuk punerngii mon. Enim wumb en enim noman ete ek kend tok enerngii, mon. Wumb ombu Gos eim tep erpi mołmun konu ete tuk punerngii. Wumb ei oł kun pinalim oł ełmin wumb ei, wu eipi amb ngunduk sik; nga gos kend embe ambilk tonu kindik ełmin; nga wu eipi embnjing kin tep tok, no pek ełmin; nga wu endi wu eipi kin amb mił tep to pek ełmin; nga wumb eipi epi waning siłmin; nga wu endi epi kanim kanim pei safiłim wu ei, wu eipi bun bun kułpu kin, simbii ni pi-

liim; nga wu endi noł nang kin, noman wulu pang mołmun; nga wumb endi eim wu eipi kin ek embiłmba; nga endi yi ku wu endi wu eipi tui to pendpi eim ku ni epi aninga waning siłim. Wumb yi nge ei, Gos eim tep erpi mołmun konu ete tuk punerngii mon. ¹¹ Pe enim mołmun wumb kombur ok oł yi nge erik mulnjung; ba pe, Gos kingam Jiisas eim miyem ete, enim noman tuk ete oł kis kun pinerim, erik mulnjung oł ei, kil ngo si kindim. Nga Gos eim nge Gui Ka ete erpi sipipi kin, enim to eipi kindpi kin, nga erang ok, wumb kun ka mendpił mołmun. Nimbił erang enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ete, pii gii ninjing.

¹² Wumb kombur yi mił niłmin, "Epi kanim kanim pei, sin kapłi ermin," ni lo yi ninanim mon; "Ba epi kanim kanim pei erngii," ei kombur enim paki tunermba. Keimi, lo yi ninim, 'Nga epi kanim kanim kapłi pei ermbii,' ni piind; ba na epi ombu ei na ambił gii ninarpi kin, kongun wu mił kongun wii erip mulermbii, mon. ¹³ Keimi, kuni ei sinim kirim ete nge, nga sinim kirim palim ei kuni ete nge; ba ekii se Gos eim kapłi sinim kirim kin kuni kin ei Gos eim erpi kin, to poru nipi, si kindimba. Ba sinim ngenj ei sipipin, oł kis kun pinerim mił, enermin mon. Nga ei amb ambił kin tep tunarpi kin, nga or ende pepin kin, piipin andinmin, ei mon! Ba sinim ngenj ei Gos Owundu eim nge ngenj; nga Gos Owundu ei eim sinim nge ngenj ete mołmun. ¹⁴ Gos eim dinga ete mendpił, Jiisas Owundu kołpu pim ei, erpi sipi kin, nga konj kindim. Nga sinim yi ku, ei eim dinga ete mendpił, sinim nga kułmun ei, erpi sipi kin, nga konj kindimba. Yi erang, sinim ngenj konj kunum kunum mułmba. ¹⁵ Pe enim kom sek piingii ei, sinim ngenj pei ei, Jiisas Kraiss eim nge ngenj yi peng kin, nga sinim Jiisas Kraiss sinim eim ngenj ei, sipipin kin, nga amb andłam owuł andiłim amb ei nge, sinim Kraiss ngenj ei sipipin oł yi nge, enermin ku. Ei am mon mendpił! ¹⁶ Pe enim kom sek piingii. Pe wu endi eim amb ningił owuł owuł kanpi andiłim amb ei kin, tep tokuł, or ende pekił erngił ei, Gos ek yi mił ninim, "Wu ngenj ei opu, amb ngenj kin opu, ende pupu, si kindpi kin, amb ei kin wu ei kin ngenj ende pupu mołmun. ¹⁷ Ba wumb nii endi eim, Jiisas Owundu kin dambiltpi o ende pupu nim kin, eim noman tuk gui ka molkuł kin, o ende punjnguł. ¹⁸ Oł kis yi nge kun pinalim oł ei, buł ngok, si kindngii. Oł kis kanim kanim eipi kun pinalim enmin oł ei, ngenj torung oł enmin; ba oł kis yi nge kun pinalim oł ei, eim ngenj er kis mondpu kin, oł kis enim. ¹⁹ Enim piyei! Enim ngenj noman tuk ete ei, Gos eim Gui Ka nge ngii mił, enim kin no pepi mołmun. Gos nge Gui Ka, ei eim enim ngang kin, enim ngenj noman tuk ete mołmun. Enim nge ngenj ei en enim nge mon. ²⁰ Gos eim enim kumep owundu to pendpi kin, sipi orung sim. Ei yi peng kin, epi kanim kanim en enim ngenj ete erngii epi ei, Gos eim embe ambilk tonu kindngii.

Wu Amb Siłmin Oł Ei Nge

7 Ok enim mon endi polk kindnjing ei nge; pe na mon połup kin, orung kindind. Pe wu endi eim amb endi sinarpi ni, epi endi enerim kin, ei oł ka erm-

ba. ² Ba nimbil erang wumb ningit eipi eipi kanitmin wumb, pei motmun. Molk kin, of yi elmin of ei piki tonum. Yi mit erang, wu amb endeim endeim ni mutangin kin, nga amb wu endeim endeim ni mutang kin, of yi mit erngii. ³ Wu ngenj ei ambim nge ngenj kapli eim pandi tunermba mon. Yi mit ku, amb ngenj ei wam nge ngenj kapli eim yi ku, pandi tunermba, mon ku. ⁴ Amb eim nge ngenj ei, eim tep erpi mulatim mon; ba amb wam eim nge ambim ngenj tep erpi motum. Pe nga wu eim ngenj ei eim tep erpi mulatim ku; ba amb eim wam nge ngenj ei eim tep erpi motum. ⁵ Pe wu amb et elip wu amb nge tep tonmun of ei nge noman ete tonu om kin, kapli tep tungu. Pe nga et elip, mon pa nikit, kunum ete mendpit prei erpit, yi ermbit nikit erngit, ei kapli; nga ekii se oku, wu amb nge tep tumbut ni, noman to piingit ei kapli erngit. Mon pim kin, Seisen opu pendpi kin, kom top, mon nipi kin, yi ermba. Nga et elip, ngenj ete sipkit kin, wumb eipi kin of kis yi nge erngit. ⁶ Na enim kii sinjing kin, wu amb simba ek ei piip nind. Nind ek ei, enim wu amb singii ei, yi mit erngii ei kapli; ba ei lo ek endi mon. ⁷ Pe na noman yi to piind. Wu amb pei na amb sinarip wii mot mit, yi mutngii; ba wumb endeim endeim ni, Gos eim en enim noman dinga kanim kanim yi mit ngum. Gos eim wumb kombur en enim wenjing min embnjing. Nga Gos wumb kombur yi mit ngum; amb sinarik; nga wu punarik, wii mutngii. ⁸ Pe na ek ei nip wu amb sinatmin; nga amb wu punatmin; nga amb wenjing kotmun wumb ei kin nip ngond. Ngond ek ei, enim yi motmun mit, na mot mit, yi erik mutngii; ei ka wii! ⁹ Ba wumb endi eim ngenj kin noman ete tep kun enermba ei, kapli wu endi amb simba min, amb wu endi ba ei kapli. Mon pim kin, wumb ei eim noman tuk ete dup mit gur neng kin, of kis endi ermba. ¹⁰ Pe nga wu amb sinmin; nga amb wu punmun wumb ei kin, na lo ek dinga endi nip ngond. Ngond ek ei, nanim lo ek mon; ba Gos Owundu lo ei nipi ngonum. Ei yi mit, amb endi eim wam mani kindpi kin, pun punermba mon. ¹¹ Pe nga amb wam ei mani kindpi, si kindpi pupu nim kin, amb ei, eim wii mutmba. Wu endi eipi punermba mon; ba amb eim nge wam kin orung ba ei kapli. Nga amb ei wam noman emin sepi kin, eim kapli, eim ambim se orung simba. Nga mon pa nipi kin, wu amb si kindnermba mon. ¹² Nga wumb eipi kombur kin, nanim ek yi mit nip ngond. Ngond ek ei, Gos Owundu nge ek ok nirim mit putum, mon. Nanim nip enim ngond. Pe nga, pii gii nim wu endi, eim ambim pii gii ninerim kin, ba eim wam kin kapli, 'No pep motup bii,' pa nimba. Nimba ei, eim wam kapli mani kindpi kin, si kindnermba mon! ¹³ Pe nga pii gii nim amb endi, eim wam pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin 'Tep to no pep motup bii,' pa nimba. Nimba ei kapli, amb ei eim wam mani kindpi kin, si kindnermba mon. ¹⁴ Pe enim piimin! Wu endi pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin tep tumba wu ei, eim of kun ka elmin mit mutmba. Nimbil erang eim ambim pii gii nirim ete erim. Pe nga ambim eim pii gii ninerim kin, amb ei eim wam pii gii nim wu kin, tep to mutmba. Nga yi ku Gos amb ei kan-

pi kin, kun ka mit mutmba ni kaninim. Nimbil erang amb eim wam pii gii nirim ete erim. Ba yi peng kin, enim kangi ambil mengtangin kin, kapli kun ka mulenetangin. Ba nga of yi enjing palim mit ei, of kun ka erik mit motmun. ¹⁵ Pe nga wumb endi eim pii gii ninerim kin, ei eim wam min, ambim mani kind, si kindpi kin, bii pa nimba. Nimba ei, kapli yi ermba mit, ei pii gii nirim wu, min amb ei, kapli eim ambil gii ninerngii. Of yi ermba mit, Gos eim ek yi nipi, "Enim noman emin palim ete, no pek mutngii," pa nim. ¹⁶ Ba pe nim pii gii nin amb ei, nim pii kun eran kin, wanim kapli pii gii nimba min mon; nim piinan. Yi mit nim wanim si kindnenjii mon. Pe kapli, nim pii gii wu, nim pii kun eran kin, ambnim kapli pii gii nimba min, ei nim piinan. Yi mit nim ambnim si kindnenjii mon ku.

¹⁷ Ek ete nge wu amb simba ei Gos eim wumb nii endeim endeim ni mok tum. Ba epi ei kin, Gos nirim mit, wu endeim endeim ni yi mit mutngii. Mutangin mit, na lo ek yi mit nip kin, Gos tilap wumb konu orung orung motmun wumb nip ngunj. ¹⁸ Ei yi mit Jura wu endi ngenj kopsik elmin wu endi mutang kin, Gos wii topu, se orung sim ei, eim kapli ngenj kopsik elmin of ei, si kindmbii ni enermba mon. Pe nga torung wu endi mutang kin, Gos eim wii topu se orung sim kunum ei nge, enim ngenj kopsik enatmin of ei, ermbii ni piin-ermba mon. Nimbil erang ngenj kopsik elmin of ei min, ngenj kopsik enatmin of ei min, ei of mendpit endi mon; ba of yi erngii ei of mendpit, Gos eim nge ek enim piik kin, ekii singii ei, of keimi mendpit. ²⁰ Pe wumb nii kanim kanim endi ok mutangin kin, Gos en enim mok topu, wii topu se orung sim ei, en enim nii ok mulnjung kin, yi ku molk pungii. ²¹ Pe enim wumb kombur wumb eipi kin kongun wii erik mutangin kin, enim wumb noman embin to piinerngii. Yi mit, Gos eim enim wii topu, sipi orung sim. Ba nga kapli enim andlam kun seng kin, enim wumb kin kongun wii erik motmun ei, si kindik kin, en enim noman ete kongun ei erik mutngii. ²² Wu endi wumb kin kongun wii erpi ngopu motum ei, eim wu endi eim Gos Owundu eim wii topu se orung sim. Nga wu ei, Gos kin wii mutmba. Mutmba ei, eim erpi, of kis kun pinerim ei si kindpi, erpi kindpi kin, wumb konj mit motum wu ei, Jiisas Krai nge kongun wu mendpit motum. Nga orung wu eipi endi kin kongun enarpi kin, Jiisas Krai eim wii topu, se orung sim ei, eim nge kongun wu motpu kin, kongun wii erpi, ngopu motum. ²³ Gos eim sinim kumep owundu ngopu kin, sinim sipi orung sim. Pe enim yi mit no pek mei wumb kin enim noman ete kan ngii mit molk yi mulerngii mon. ²⁴ Na angnan no! Sinim Gos kin mandi pupun kin, tep to motmun. Pe nga yi ku, sinim wumb endi ok mulnjpun kunum ete, Gos sin wii topu erim kunum ei, yi mit Gos kin ekii sipin motmun.

Amb Wu Punenjing Amb Ni, Wu Amb Sinenjing Wu Ni, Amb Wenjing Kutum Amb

²⁵ Pe na, amb wu punarik motmun amb ombu kin, ek yi mit nip ngond. Gos Owundu eim ek dinga endi yi nipi ngunerim mon; ba na nanim noman ete piind mit,

ni tor kindip ngond. Ngond ei, nimbit erang Gos Owundu eim na kin kaimb owundu sipi, kotpu ngum. Ngang kin, kapli enim na ek kun ka ei piik kin, ekii singii.

²⁶ Pe akip kunum ete, of embin tui kanim kanim tonu onum ete pim kin, na yi ni piind ei, kapli enim akip motmun mit, yi ku mutngii! ²⁷ Pe wumb kombur enim embnjing motum ei, mani kind, si kindmbii ni, noman to piikin enenjii mon! Pe nga, wumb kombur enim amb sinenjing pim kin, amb endi simin ni, noman yi peng kin, noman to piinerngii, mon ku. ²⁸ Ba pe nga enim amb kombur sinjing kin, ei enim of kis kun pinerim mit enenjing mon. Pe nga amb kombur wu punarik mutngii amb ei, wu endi pungii nge, en enim of kis kun pinerim mit enenjing mon ku. Ba na enim wu amb sinjing wumb ei, ya mei ete of embin tui epi kanim kanim enim kin omba ei, piip kin nind. Nind ek ei, wumb ngenj kumbii ngang kin, wumb ngenj kumbii sinmin of ei, piip nind. Nind ek ei, enim kin yi tonu omba, ei mon, ni piip kin nind.

²⁹ Angnan not, na nam yi mit piip nind. Sinim mei mani kunum kopur kinan tangpi simba pinatim. Yi peng kin, akip kin ekii se wu amb singii wu mutngii ei, en enim amb mulerngii mit kongun dinga erik mutngii. ³⁰ Pe nga wumb kombur ke ningii ei nge, Gos kin kongun dinga erik ke ninerngii wumb, yi mit mutngii. Pe nga wumb kombur ka piik mutngii wumb ei nge, Gos kin kongun dinga erik noman embin seng motmun wumb, yi mit mutngii. Pe nga wumb kombur epi top tok singii wumb ei nge, Gos kin kongun erik epi sinerang motmun wumb, yi mit mutngii. ³¹ Pe wumb kombur mei ete epi kanim kanim satim ei sik, nok erik pungii ba, wumb ei Gos kin kongun dinga erik kin, nga mei ete epi ei kin, noman kulerngii mon. Nimbit erang ya mei ete epi kanim kanim ombu epi eipi mit tonu opu kin, nga am pupu poru nimba.

³² Pe na nanim noman yi patim, epi kanim kanim enim noman ei embin to piinerngii mon. Pe amb sinanmin wu ombu, Gos Owundu kongun patim mit, noman to piik er mutngii. Nimbit erang enim Gos Owundu kin noman ka piik ngungii nge enmin. ³³ Ba amb sinmin wu ombu, en enim ya mei ete epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbit erang en enim embnjing kin, noman ka to piik ngok, yi enmin. ³⁴ Yi peng kin, wumb kombur en enim noman tat peng erik motmun. Yi mit ku, nga amb wu punanmin amb ni ambit ombu, en enim Gos Owundu kongun ei, noman to piik kin, erik mutngii. Molk kin, ei enim ngenj ete of kun ka patim mit erik kin, noman tuk gui ete molk enmin. Ba wu punmun amb ombu, en enim ya mei ete epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbit erang en enim wenjing kin noman ka piimba, nik enmin.

³⁵ Na nanim ek nind ei nip eramb kin, enim paki top kin, kun ka mutngii nge end. Nga enim amb singii nge of, andlam ondu ngunand; ba nanim enim of kun ka pimba mit erik kin, nga enim. Gos Owundu eim kongun ete mendpit erik kin, am eim kin mendpit no-

man to piik erngii. Nga epi eipi endi, enim noman to piinerngii mon!

³⁶ Pe nga wu endi eim ambtam wu endi eipi simba nik, kuimi to kindangin kin, mutmba. Mutang kin, kung ngii pei o pang, ambit wu simba wu ei kenim ni, arim ambit ambit gii ni mutum. Mutang kin, arim eim kenim ni andlam eipi endi sinerang kin, kapli eim noman ete piipi, ambit ei wu ei ngumba. Ngang kin, of kun pinatim mit enerim mon. Kapli, ambit wu ei pang kin, wu amb mutngut. ³⁷ Ba nga arim eim dinga kindpi kin, ambtam wak tunermba. Nga epi eipi endi sikir erii erii ninermba mon; ba nga eim nge noman ete, eim kun ka tep erpi motum. Nga eim noman ete piipi pendpi kin, eim ambtam kuimi to mundnjung kin, ambit ei wii mutpu kin, wu endi punermba mon ni piim. Yi mit wu ei ka wii erim. ³⁸ Yi mit erang, arim ambtam wu ei kuimi to mundnjung kin, wu endi ngum kin, ei kapli ermba. Pe nga arim endi ambtam wu endi ngunerim kin, wu ei ka wii mendpit erim.

³⁹ Pe amb endi wam konj motum ei, wam kin tep tokut motmbut. Ba nga amb ei eim wam kutmba ei, eim kapli wam kin ende punermba mon. Ba eim wu eipi endi bii ni piimba, ei kapli ba. Ba eim pii gii ninim wu endi ba. ⁴⁰ Ba na nanim noman ete patim mit nip ngond. Amb ei, eim wam kutmba; nga ei eim wu endi eipi punarpi kin, eim wii motum mit, ei ka mendpit pimba. Pe na nanim noman to piind ei, Gos eim nge Gui Ka na kin andan topu motum ku.

Kuni Sipik Gos Kend Kin Embe Ambit Tonu Kindik

8 Pe na mon potup kindind ei nge kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik ngunjung. Pe enim yi mit kii sinjing ei, am keimi mendpit. Sinim pei noman kun ka peng piipin kin, erpin motmun. Wumb en enim yi ninmin, "Noman yi patim ei sin epi kanim kanim pei piipin, si kindpin motmun," pa ninmin. Ei yi erpi, enim embe ambit tonu kindang kin, ka ka piik enmin; ba wumb noman kultmun of ei, en enim kin pim kin, en enim kapli erpi dinga kinditim. ² Pe wumb nii endi eim yi noman to pimba, "Na epi kombur am mendpit piind," ni piimba wu ei, eim noman piimba mit, ei kapli enanim, mon. Gos wu ei kanpi epi wii mit ni piinim. ³ Ba wumb nii endi, Gos kin noman kultum wu ei, Gos eim wu ei piinim mit, eim nge wu mendpit motum.

⁴ Pe nga kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik kin, sik ngunjung ek ei, na nind. Ei sinim piinmin, gos kend ei Gos keimi mon! Ba ei min men wii mit; ba Gos eim endeim motum. Nga sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpit motum. ⁵ Ba nga keimi, epi kanim kanim pei "Gos motmun, nga owundu motmun," pa nitmin. Yi peng kin, ei tonu epin mut ete ni, ya mani mei ete, gos kend owundu ombu pei motmun. ⁶ Yi mit, ba sinim nge Gos keimi endeim mendpit motum. Sinim Erinjpin Gos Eim endeim mendpit. Eim epi kanim kanim pei eririm nge putwu. Sinim ei eim kin tep to mutmun ni piipi eririm. Nga Jiisas Kraiss Owundu endeim mendpit motum. Eim epi kanim kan-

im pei erim ei, eim eŧe mendpiŧ erim. Erang kin, sinim eim kin noman konj sipin, no pepin moŧmun. Yi miŧ ku, sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpiŧ moŧum.

⁷ Ba wumb pei epi ombu pei keimi, ei pii poŧ tunanmin. Nga wumb kombur ni piik kin, en enim kuni sipik kin, gos kend kin, embe ambiŧ tonu kindik ngunjung kuni ei, en enim nunjung. Nimbii erang en enim yi piilmin, gos kend ond ku miŧ, keimi moŧum, ni yi piinjing. Piik kin, ei minj noman to piinjing. En enim noman tuk eŧe dinga piinenjing. Piinarik kin, kuni ei nunjung. Nangin kin, noman tuk eŧe ei dinga pinaŧim miŧ erim oŧ kis erpi kin, noman tuk eŧe to kis mondnum. ⁸ Keimi, kuni numun ei, sinim erpi sipipi kin, Gos eim kin mandi kindnermba mon. Pe sinim kuni ei nonenjpın kin, sinim embe Gos kumb eŧe to mani kindnermba mon. Pe nga kuni ei nunjpa kin, sinim embe Gos kumb eŧe to tonu kindnermba mon ku. Yi peng kin, kuni yi nge ei nunermin mon.

⁹ Ba enim kanik, kun erik muŧngii! Pe enim kuni nok, oŧ yi nge enjing kin, wumb kombur pii gii dinga ninanmin wumb ei, bok tok, si kindik, orung puk kin, oŧ kis kun pinaŧim miŧ erngii. Mon pim kin, enim kuni nok, oŧ yi nge enmin konu eŧe mendpiŧ, wumb kombur bok tok, si kindik, orung puk kin, oŧ kis nga erngii nge, enim noman tuk eŧe yi ninim. ¹⁰ Ei yi miŧ, nim oŧ ombu am piŧ ni piŧin, wu endi gos kend men tok ngii peŧ eŧe molkun kin, kuni nun. Nun kunum eŧe, wu endi eim noman tuk eŧe dinga pinerim wu ei, nim kanpi kin, nim nun kuni ei, ekii se wu ei, gos kend kuni numba ku.

¹¹ Nim kan kin, nim oŧ ombu piŧin wu, ninim oŧ ei eran kin, angnim endi noman tuk eŧe dinga pinerim wu ei, eim noman eŧe nim er kis mundun. Nim angnim wu ei, Kraisi ei ond peri koŧpu kin, wu ei sipi orung sim. ¹² Ei yi miŧ enim oŧ ei erangin kin, engnjing noŧ noman tuk eŧe dinga pinaŧim ombu, ei erpi kis mondnum. Wumb ei kin oŧ kis enmin. Ba yi ku, enim oŧ yi nge enjing kin, Kraisi ei kin oŧ kis kun pinerim miŧ erik ngonmun ku.

¹³ Yi peng kin, kuni namb kin, nanim angnan noŧ bok tok enjing kin, nam kuni ei nge nga endi nunerbii mon. Mon pim kin, nanim angnan noŧ kapŧi oŧ kis endi oŧ kun pinerim miŧ erngii.

Gos Nge Ek Se Andilmin Wu Nge Kongun

⁹ Pe epi endi erpi, na noman tuk eŧe ambiŧ gii ni se molaŧim mon. Pe na Gos nge ek se andilmin wu moŧ. Pe na Jiisas sinim nge Owundu ei na kenj ku. Jiisas Owundu nge kongun enj ei mong tum ei, enim moŧmun. ² Keimi, wumb kombur yi ni piingii. Na Gos nge ek se andilmin wu molaŧ ni piingii; ba ei keimi, na Gos nge ek se andilmin wu moŧ. Ei yi erang kin, enim ok pendik, Jiisas kin pii gii dinga nik moŧmun. Yi ku enim kapŧi piinmin ei, na enim kin Gos nge ek se andilmin wu mendpiŧ moŧ.

³ Pe wumb na kin kos miŧ erik, oŧ yi en yi en, nik enmin ei, nanim ek yi miŧ nip, orung kindind. ⁴ Pe wumb sin ek se andilmin wumb kin kuni ni noŧ ngok erngii ei, sin Gos Owundu nge kongun ermin ei, sin sipin kapŧi numun, ei kis min? ⁵ Piisa kin Gos nga ek se andilmin

wumb eipi kin Owundu nge angim noŧ yi miŧ ku erik. Ei kapŧi enim ek se andilmin wumb pii gii amb sik, sin kin tep tok Gos kongun erik andmin. Nga kapŧi siŧ yi ku erpiŧ kin, nga kuni ngok ei sipiŧ numbuŧ, ei kis min? ⁶ Banapas kin na kin mendpiŧ siŧ siŧip, ngenj kongun erpiŧ, kuni se nopuŧ moŧmbuŧ ni, na yi piind; ba nimbii erang siŧ siŧip mendpiŧ, yi miŧ ermbii?

⁷ Pe opu ond wu endi eim opu peng, opu ermba; ba ei eim kuni kan sipi, nopu mulermba mon! Pe nga wumb endi ond mong pin teŧmba kuni ei, nga eim sipi numba ku. Pe nga kung kau es toŧum wu ei, eim kung kau am to sipi, numba ku. Yi miŧ eŧmin, nga ei nge kuni noŧmun.

⁸ Pe epi ombu wumb oŧ kun paŧim miŧ ermin ni noman yi to piinmin ei, na oŧ ei nge kin mendpiŧ ninerbii mon. Nimbii erang nga Gos eim nge lo ek epi yi ku ninim. ⁹ Sinim Gos Moses lo ek ngurum ek piinmin ei, ek yi ninim.

“Pe kung kou kombur simb eŧe kimbangin kin, kuni wiis mong topu, konu eipi eipi puŧum ei, kung kou ombu gupu eŧe epi endi sik, kum tok kung kou kuni nunermba nik yi enerngii mon.”

Ei Gos kung kau ombu mendpiŧ, noman to piipi ninim min? ¹⁰ Gos ek yi piipi, nirim ei, sinim nge mendpiŧ noman to piipi kin, ek yi miŧ nirim. Keimi mendpiŧ, ei sinim piimin nipi, mon poŧpu pendrim. Pe wu endi kuni teŧngii konu mei topu ka ermba. Nga wu endi kuni mong topu muŧang kin, tengmba ei, eŧ eŧip kuni mong eŧe kongun erangiŧ kin, kuni kopur simbiŧ ni piikiŧ kin, kongun yi miŧ erngii. ¹¹ Pe sin Gos eim ek ka kuni mong miŧ, enim moŧmun konu eŧe kindinjpın. Kindpin kin, enim noman tuk eŧe kuni miŧ dinga sinjing. Sik kin, sin kunum kunum no pepin moŧmun ei, enim sin kin kuni ni epi ombu, sin paki tumba epi kopur pei, enim sin kin ngungii ei, kapŧi sin numun ni piinmin. Piipin kin, ei kun pinaŧim ni piinmin min? ¹² Pe nga wumb kombur enim kin epi kombur simin ni piingii, ei kapŧi. Ba sin kumb se enim kin kongun erpin kin, ei kapŧi sin enim kin epi pei simin ni piinjpin; ba oŧ yi nge, ei sin enenjpın mon. Yi peng kin, sin sinim oŧ embin tui kanim kanim ei ko wupun kin, kongun erpin punjpin.

Mon pim kin, Jiisas eim ek ka ni tor kindpin enjpin kin, andŧam ei ondu ngunjpın. Yi peng kin, sin kuni ni epi enim kin sinenjpın. ¹³ Enim ek keimi mendpiŧ piik si kindinmin. Ei men ngii eŧe kongun eŧmin wu ombu men ngii eŧe ngoŧmun kuni ei, sik noŧmun. Nga wumb kung sipik, dup kalk, Gos ngoŧmun wu ombu, kung tongndung en enim sik, noŧmun ku. ¹⁴ Yi miŧ ku, Gos Owundu eim lo ek yi miŧ nipi pendim. Ei wumb nii endi, Gos eim ek ka nik, tor kindik kin, wumb ngungii ei, en enim kuni nin epi kanim kanim pei, Gos kongun erngii eŧe nge wumb ei kin, sik nok pek kin, molk pungii.

¹⁵ Ba na epi ombu endi, enim kin yi miŧ sip enenjpın mon. Pe nga mon ei poŧup kin ngond; ba oŧ ei nge, nanim erbii nip, ngonand mon. Yi peng kin, kumb se na kuŧmbii ei kapŧi. Mon pim kin, wu endi na noman ka piind puŧe ei, na enim kin ek ka nip tor kindip wii ngond ei, sipi kin, tor sipi si kindmba. ¹⁶ Yi miŧ, na Gos

ek ka nip tor kindind. Na kongun ei mendpił Gos na buł eke tonu kindim kin, kongun ei mendpił ermbii. Nga kongun eipi endi sinałim mon. Na Gos ek ka nip, tor kindnenj kin, na noman tuk eke kis mendpił mułmba. Yi mił, kongun ei erip kin, na nanim embe ambił tonu kindnermbii. ¹⁷ Pe kongun ei, nanim noman eke mendpił ermbii nip ełamb kin, na nge kongun enj eke kumep siłamb. Yi mił ermbii nip enand; ba na kongun ei end. Gos eim 'Na enjii,' pa nipi ngum kongun ei, erip moł. ¹⁸ Pe na kongun enj eke, monge ei yi mił endi sind. Na Gos ek ka enim wii nip ngunj; ba na monge endi eipi sinermbii mon. Na ka piind eke nge, ei na monge mendpił sind. Sip kin ei nge, enim ek ka ei wii sinmin.

¹⁹ Pe na nanim wu endi nge kongun wu mulał mon; ba na nanim noman eke erip wumb pei nge kongun wu moł. Mołup kin, kongun erip, wumb pei Gos sipi, orung simba nge kongun erip kin, ek ka nip, tor kindip moł. ²⁰ Yi mił, Jura wumb kin mołup kongun enj ei, Jura wumb nok pek mulnjung mił, na yi ku erip kin, nop pep muls. Yi erang kin, Jura wumb Gos kin sip, orung simbii nge muls. Pe nga, nanim Gos lo ek Moses ngurum ei, na tep enanim; ba na wumb mił no pep mołup kin, Gos lo ek Moses ngurum ei ninim mił, ekii sinj. Sinj lo ei, nanim wumb kin tep to mołup kin, yi enj ei erip kin, wumb ei lo ek ekii sinjing wumb ei, Gos se orung simba nge enj. ²¹ Yi mił ku pe nga torung wumb tiłap eipi wumb, Moses lo ekii sinenjing wumb ei no pek erik mulnjung mił, na yi ku enj. Ei yi erip kin, torung wumb tiłap eipi wumb Gos kin sip, orung simbii nge, yi enj. Pe na oł yi nge end ei, erip kin, Gos lo ek to kindip kin, ekii sinenj mon. Ba ninim Krais lo ek nipi ngum eke, nanim ekii sip andind. ²² Wumb pii gii dinga pinerim wumb ei kin, na yi ku, pii gii dinga pinerim mił ku onj. Yi erang kin, na wumb pii gii dinga pinerim wumb ei, Gos kin sipi orung simba nge enj. Pe nga wumb pei oł kanim kanim enjing mił, na yi ku oł ei nge enj. Yi erip kin, na wumb aninga kombur Gos kin sipi, orung simba nge enj. ²³ Oł kanim kanim pei, ei na enj ei, yi erip kin, Gos eim ek ka nip, tor kindip kin, nga Gos embe ambił tonu kindip enj. Enj ei wumb kombur ok, Gos ek piik pii gii nengin kin, Gos en enim epi ka wii ngang kin, en enim ka ka piik erngii. Na nanim yi ku erip kin, ka ka piip ermbii.

²⁴ Pe enim keimi piinmin wumb kombur sikirik puk kin, epi ka wii endi singii nge punmun. Pupun kin ei, wu pei sikir pułmun; ba wu pei minj puk kin, epi ka wii endi sinerngii mon. Enim ei piyei! Yi mił erang, enim yi ku, sikirik dinga puk kin, Gos nge epi ka wii sałim epi ei, singii nge punmun. ²⁵ Wumb pei sikirmin ni piingii wumb ei, en enim kongun dinga erik, noman nin ngenj dinga kindik kin, noman eke epi kanim kanim to mani kindik. Yi erik kin, kapłi dinga sikir puk kin, epi ka wii endi singii. Ba ekii se, epi ei, am ba; kunum kunum eim kin tep mulermba. Ba sinim sikir dinga pupun kin, epi ka wii simin epi ei, kunum kunum tep mułmba. ²⁶ Yi peng kin, na nanim kun sikirip punj, poru niłim konu eke pup kin, na kanip kin, orung orung kindnenj mon. Yi mił ku, nanim angıł eke kum tonmun wu ei mił moł.

Kunum kunum nanim angıł tał ei, angıł wii olkup top kindamb kin, wii konu pop top punałim mon. ²⁷ Ba nanim ngenj eke, kongun dinga kindip eramb kin, nanim piind noman pałim mił, na ngenj ekii simba. Mon pim kin, nam Gos ek ka nip, tor kindip, wumb ngamb kin, ekii se sikir pup, bok tamb kin, Gos epi ka wii sinenj kin, na kin ka mulermba.

Gos Kend Kin Men Tok Erik Ngok, Noman To Piinerngii

10 Angnan noł, na enim kin kom se piingii ei, na ek nip ngond. Sin sinim Jura wumb kupenjpın noł Eisip konu si kindik kin, Moses kin ekii sik punjung ei, kupu muł endi mandring eke, andan topu, en enim wumb mulenjing konu eke molk punjung. Puk kin, 'Ep Noł Kundii' pim konu eke, tumb tok puk kin, orundung noł wer eke tor punjung. ² Pe wumb en enim kupu muł eke nin, ep noł kundii tumb tok orundung tor punjung, Gos wumb ei noł eke noł pendpi ngum. Nga ok, Moses kin tep tok, ekii sik punjung. ³ Pe en enim pei wumb mulenjing kutii konu eke, kuni ende mił nunjung ei, Gos eim en enim ngum kuni ei, nunjung. ⁴ Nga wumb pei noł ende mił nunjung ei Gos ngum noł ei, nunjung. Keimi, en enim pei kom ku eke tor om noł ei, minj nunjung. Pe nga, sinim piinmin ei Krais eim noł ngopu, pa ki topu kin wumb ombu en enim kin, tep tok punjung. ⁵ Ba Gos eim, wumb pei enjing oł ei, kanpi ka piinarpi kin, nga noman kułpu ngunerim mon. Yi peng kin, kulnjung wumb pei aninga ombu, mei wumb molałmin konu orung orung eke, wumb kolk kin, molk punjung.

⁶ Pe oł kanim kanim ombu, sinim kenmin ni, andan topu ngonum. Yi erpi kin, andan topu ngang kin, sinim oł kis yi nge, wumb ombu enjing oł yi nge, noman to piinerngii mon! ⁷ Nga gos kend embe ambił tonu kindik noman to piinerngii. Wumb kombur enjing oł ei mił, enim yi enerngii! Ei nge, Gos eim ek ka eke yi ninim, "Wumb mani pei eke molk, kuni nok, noł nok erik kin, nga angk tonu ok, non erik." Yi erangin kin, gos kend kin ka piik nik enjing. ⁸ Nga ok wumb kombur wu amb eipi ngunduk kin, oł kis kun pinerim mił erik kin, yi mił erik. Oł yi nge, ei sinim yi enermin mon! Wumb kombur oł yi nge erik mulnjung wumb ei, kunum endeim mendpił eke, 23,000 wumb pei kulnjung. Yi erang kin, enim oł ei enerngii, mon! ⁹ Sinim Gos Owundu ei nge, epi kuni ngumba min mon; ei oł ermba mił kenmin nik, wumb kombur enjing ei, yi mił enerngii mon. Yi erangin kin, ka wembii kis ok, wumb ei tangin kin, kolk poru ninjing. ¹⁰ Enim kapłi, Gos sin kin, 'Oł yi mił yi mił enjii,' ei enim pa nik kin, wumb kombur oł yi nge enjing oł ei, yi nge enerngii mon! Wumb kombur oł yi nge enjing ei, Gos enjel wumb to kondułum nge enjel opu kin, wumb kombur to kondpu poru nim. ¹¹ Pe oł kanim kanim wumb ombu kin tonu om ei, wumb oł ei andan tang kin, noman to piingii, nipi enerim. Nga sinim oł yi nge enerngii nipi, andan topu kin, Gos eim ek ka eke pendim pałim ei, pe muł mei, poru nimba kunum ei, mandi erang kin, no pepin mołmun. ¹² Yi mił erang, wumb nii endi, eim nanim Krais pii gii dinga angip mułmbii ni, noman yi to piimba wumb ei, eim

kanpi, kun erpi kin, no pepi mułmba. Mon peng kin, eim oł kis kun pinerim mił erpi kin, bok topu, si kindpi kin, orung ba. ¹³ Pe oł erngii mił kenmba oł kanim kanim enim kin opu, kom topu, enim noman ngenj eke yi erii yi erii nimba ei, oł konj andłam endi eipi opu, enim kin onanim. Oł yi nge, ei wumb pei kin yi tonu opu opu erim. Ba sinim Gos kin pii gii dinga nimin, kapłi Gos sinim ambilpi gii dinga nipi kin, sinim paki tumba. Nga enim Gos eim kanpi wiik tang kin, opu kom topu, erii erii nimba ei enim to mani kindnermba; ba enim dinga eke ngang kin, dinga erngii. (Pe nga oł yi erngii mił kenmba oł endi enim kin opu, kom topu, yi erii yi erii nimba ei Gos eim enim dinga ngang kapłi dinga angk pendik oł yi nge omba, ei kanik kun erik mułngii.) Nga Gos eim enim kapłi paki topu, andłam topu seng kin, oł yi nge, enim kin tonu om kin, enim dinga angk mułangin kin, oł erngii mił kenmba ei, enim to mani kindnermba, mon!

¹⁴ Yi peng kin, nanim angnan noł! Enim kapłi, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, men tok erik ngok, enmin oł ei nge, buł ngok, eipi pungii. ¹⁵ Na enim kun ka piłmin wumb ei kin, ek nip ngond. Nip ek ei, enim piik mok tok, pii kun erik mułngii! ¹⁶ Pe ming eke noł wain mołum ei, sinim oł ka epi ni, ek ka nipin, Gos ngonmun. Pe sinim ming eke, noł wain Jiisas miyem mił nonmun ei, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. Pe nga bres engin to nonmun ei, Jiisas ngenj mił eke, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. ¹⁷ Yi erang kin, bres endeim salim ei, yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Molk kin, bres ei, sinim wumb pei dambiltpi sipi kin, ngenj ende mił kindnim. Nimbił erang sinim wumb pei, bres endeim eke mendpił Jiisas ngenj mił engin topun se nonmun.

¹⁸ Pe enim kom sek piingii! Esrel wumb kung kuni, nin epi ombu, dup kalk kin, Gos nguk. Ngok kin epi ei, tongndung sik, nok yi enjing. Wumb kung, nin kuni epi ei, dup kalk, Gos ngunjung wumb ei ok, Gos kin dambiltik, o ende puk kin, eim embe ambilk tonu kindnjing. ¹⁹ Pe na ek ninj mił, ei pułe yi pałim. Ei gos kend, min kuni sipik kin, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngungii epi tał ei, epi wii mił mołum. Ei epi keimi mon! ²⁰ Mon! Na ek yi ninj. Yi mił, torung pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin noman to piinanmin wumb ei, kuni nin epi tu wuk kin, gos kend kin embe ambilk tonu sik, ngok enmin ei, sipik kin, Gos keimi kin ngunenjing. Yi peng kin, na enim gui kis kin ende puk, eke tuk molk kin, kuni yi nge, ei se nunerngii mon, ni piip nind. ²¹ Enim kapłi Jiisas Owundu nge miyem mił ming wain eke nok, nga puk kin, gui kis nge ming kin ende nunerngii mon! Nga enim Jiisas Owundu nge peł eke, kuni Jiisas eim ngenj mił ei nok eim kin mendpił men tok erik kin, nga puk, gui kis nge peł eke, eim kuni mułmba, ei sik nunerngii, mon! ²² Sinim yi eramin kin, Jiisas Owundu kin noman kis piipi ermba ei, nipin ermin ei, yi enermin mon! Nga Jiisas Owundu nge dinga owundu ei nge, kapłi sinim dinga to mani kindnim.

Sinim Kunum Kunum Gos Embe Ambil Tonu Kindmin

²³ Kapłi sinim epi kanim kanim pei ermin mił, yi peng kin, en enim kapłi yi mił ninmin; ba epi ombu ei, sinim paki tunanim mon. Nga sinim epi kanim kanim pei kapłi ermin mił; ba epi kanim kanim ombu ei, sinim noman tuk eke dinga ngonanim mon! ²⁴ Wu endi eim oł endi erpi ei, eim noman eke mendpił to piimba, oł ei nge enermba mon. Ba enim wumb eipi nge oł erangin kin, noman to piik erngii nge oł ei nge paki tok erngii ku! ²⁵ Gos eim ok ek ka yi mił nirim,

“Mei nin nga epi kanim kanim pei mołum ei, Gos Owundu eim nge epi pei mołum.”

Ei yi mił erang kin, enim kung minj nim epi kanim kanim ep top ngii eke top tungii ei, kapłi sik nok pungii. Nga, enim kuni kaninmin ei ka min kis kii endi sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk eke embin to piingii. ²⁷ Pe nga pii gii ninerim wumb endi mołpu, eim ngii konu kuni nungii, ‘Wei’ a nimba. Neng kin, enim bin ni noman to piingii ei kapłi. Enim kuni ei ngumba kuni ei, pei nungii. Nungii kuni ei nok kin, nga kii sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk eke embin to piingii. ²⁸ Ba wu endi enim kanpi kin, ek yi nimba, “Kuni ei sipik, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngunjung kuni.” Yi peng kin, kuni ei nunerngii mon! Nimbił erang wumb enim kuni sipik, yi mił enjing, pa nipi ngumba wumb ei kin, eim noman tuk eke nipe ek nimba ei, piik kin, kuni ei nunerngii! ²⁹ Pe na enim noman tuk eke piip ninand mon. Ba wumb endi eipi nge noman tuk eke, kis min ka mułmba ei nge, na piip nind, ‘Enim kuni ei nunerngii mon!’ Nanim kuni ei nanim noman pałim mił, na kapłi ekii sip numbii. Pe nga wumb endi na end oł ei, eim noman eke mok topu piipi kin, ei kun pinałim; ba na nam wiik top muls. Mon pim kin, wu endi nge noman tuk eke kis mułmba. ³⁰ Pe nga nanim kuni eke, Gos kin ek ka nip ngop numbii. Ba wu endi opu na kuni ek ka nip Gos kin ngopu nunj kuni ei, na kin oł yi nge yi nge en pa nimba. Ei kapłi enerim. Pe nga nim kuni ei nunjii ei kapłi; ba wu eipi gos kend kuni kin ek endi ekii sikin enenjii mon! ³¹ Yi mił ku, enim nipe epi endi ermbii, kuni nungii min, noł nungii min, oł epi kanim kanim pei yi erngii ei, kapłi. Enim yi erik kin, Gos embe ambilk tonu kindngii nge erngii. ³² Enim Jura wumb nin, wumb tiłap eipi nin, nga Gos nge pii gii ninjing wumb tiłap mołmun ei, noman to piingii. Nga enim erngii oł ei kanik kun erik. Mon pim kin, wumb ei Gos orung simba nge andłam ei ondu ngunerngii mon! Nga ek kanim kanim tonu omba ei, enim pii kun erik, no pek molk pungii. ³³ Pe na yi mił ku end oł ei, enim yi erngii. Ei nanim epi oł kanim kanim enj ei erip kin, wumb pei noman kulk kin, ka piingii nge erip erip end. Nga na nanim erip kin, ka piip, paki top, ermba ni enand mon. Ba wumb pei ka piik kin, paki top ermbii oł ei, erip ngond. Ngond ei yi eramb kin, Gos wumb pei se orung seng kin, eim kin mułngii.

Men Tok Kengip Ek Tok Etmin Ot

11 Nanim Kraiss erpi, andan topu mundum kongun ei, ekii sip end mił, enim na kanik kin, ot yi mił ku, enim na kin ekii sik erngii. ² Na enim kin ka piip kin, enim embe ambii tonu kindind. Nimbił erang enim kunum kunum nam kin noman to piik kin, nga Gos ot andan top nip, enim ngunj ek ei, ekii sik enmin? ³ Ba na enim piingii ek ei nip ngond ei, Kraiss ei eim wu pei peng erpi kin, tep erpi mołum. Nga wu mołmun ei, en enim embinjing kin peng erik kin, tep erik mołmun. Nga Kraiss, Gos eim peng erpi kin, tep erpi mołum ku. ⁴ Yi peng kin, wu endi prei ermba min, Gos eim ek ka koi erpi nipi, wumb peni ete kułou tok mułngii konu ete ngumba ei, nga eim peng ete, kum topu pendpi, yi ermba. Ei erpi kin, Kraiss nge embe ambii tonu kindnanim mon. Ba wu ei, eim singambii simba. ⁵ Pe nga amb endi prei erpi Gos kin ngopu ermba min, Gos eim ek ka koi erpi pałim ete, wumb kułou tok, men tok erngii konu ete, nipi tor kindpi kin, wumb ngumba. Nga peng ete epi endi kum topu, pandi tunermba. Yi erang kin, amb ei wu mił ermbii ni piinim eim wam nge embe mani kindpi kin, nga wam eim singambii simba. Pe nga, peng kum tunarpi kin, angpi ek ninim amb ei, yi mił ku, eim peng enjin pek topu kołmung tumba ei, nga eim singambii simba. ⁶ Ei yi mił amb endi eim men topu peng erpi, kunum ete peng kum tunermba ei, nga eim peng enjin kołmung topu pek topu, esimb ermba. Ba amb ei peng enjin kołmung topu, nin pek esimb topu ermba ei, eim nge singambii piimba ei, kapli amb ei peng kum tumba. ⁷ Nimbił erang kumb se, Gos eim amb endi sipi, wu eneririm mon; ba Gos wu kumb se sipi kin, amb endi eririm. Nga Gos eim amb nge piipi kin, wu eneririm mon; ba Gos wu nge piipi kin, amb eririm. ¹⁰ Yi peng kin, amb en enim Gos kin prei erpi ngopu peng enjin kum pandi tungii ei, epi andan tumba ei, wam kin mandring mułmba. Nimbił erang Gos nge enjel ot ei keningii. ¹¹ Ba Gos Owundu kin pii gii ninjing wumb ei, ot yi nge piik mołmun. Pe nga amb eim mendpił mułmba ei, kapli enermba. Nga wu eim mendpił mułmba ei, kapli enermba ku. ¹² Nimbił erang Gos eim wu sipi kin, amb kumna eririm. Ba pe nga wu mołmun ei, amb menginmin. Nga epi kanim kanim pei ei Gos pułwu minj mołum.

¹³ Enim kapli en enim ek ei mok tok kanik kin, piik kun erngii. Ot yi nge, amb endi wumb pei kułou tok, Gos kin prei erik mułngii. Mułangin kin, amb eim peng enjin kum pandi topu, ot yi nge erpi, prei erpi Gos ngumba ot ei, kapli min mon? Ei mon! ¹⁴ Nimbił erang sinim wu amb pei nge ot etmin ot ei, sinim andan tonum. Pe nga, wu endi eim peng enjin olt pupu mułmba wu ei, eim singambii simba. ¹⁵ Ba amb peng enjin olt mołum ei, Gos eim amb ngum ei, peng pandi tungii nipi ngum ei, amb moke ka wii endi sałim. ¹⁶ Ba wumb endi eim peng enjin pandi tołmun ek ot yi nge ninmin ei, kapli enanim pa nipi ermba ei, nanim yi mił nip, orung kindmbii ei, sin sinim wumb yi mił nipi ot eipi

endi andan topun ngonatmin. Nga Gos nge eim wumb tiłap konu eipi mołmun ei, ot yi nge ot eipi endi erik kin, Gos kin men tok erik, noman to piinatmin mon.

Jiisas Owundu Nge Kuni

¹⁷ Pe nga kengip ek ei, połup nip enim ngond ei, nip enim embe ambii tonu kindnermbii mon. Nimbił erang enim men ngii kułou tok enmin ot ei, kun ka enatmin mon. Ba enim ot ka pałim aninga aninga erik enmin; nga aninga kombur ot kis enmin ku. ¹⁸ Kumb se, na ek yi nimbii ei, enim tuk men tok erik, kułou tok mołmun konu ete, enim eipi eipi puk, tiłap eipi eipi molk Gos kin men tok erik, ngok enmin. Pe na ek ninmin piind ei, kopur aninga keimi mił pałim, ni piind. ¹⁹ Yi mił, enim Gos nge tiłap wumb mołmun konu ete, tuk tiłap eipi eipi puk enmin ei, keimi enim kin tonu omba. Yi peng kin, enim mołmun konu tuk ete, wumb ot kun ka etmin wumb ei, peni ete tor wangin kin, wumb pei keningii. ²⁰ Yi mił erang, enim ok eipi eipi kułou tok, Gos kin men tok erngii; ba enim ok Jiisas Owundu nge kuni simba ei, ok sik nunerngii mon. Nimbił erang, enim kuni ei, ot kun ka mił nonatmin, mon. ²¹ Pe enim kuni nungii erik, enim endeim endeim ni en enim kuni erik, singii mił, sikir nok pungii. Nga wumb kombur kuni tang mołmun. Nga wumb kombur noł wain nok, wulu pang kin, andik mołmun. ²² Pe en enim kuni nok, noł nok, ot yi nge erngii ei, enim ngii konu sinatim min? Ba enim Gos eim nge wumb tiłap mołmun ei, epi wii mił mołmun ni piinmin. Nga epi pei sinatim wumb ei, to singambii monduk enmin. Pe enim ot yi nge enmin ei, na enim kin nipe ek endi nip ngumbii, ni piinmin? Na enim ot ei enmin a nip, embe ambii tonu kindnermbii, ei am mon! Na enim embe ambii tonu kindnand, mon! ²³ Pe Jiisas Owundu eim ek ei nipi, andan topu, na ngum. Ek ei na enim nip ngunj ek ei, Jura Jiisas Owundu sipi, opu orung wumb angii pendim. Epin kunum ete, kumb se Jiisas Owundu eim bres endi sirim. Nga Jiisas eim prei erpi, ek ka nipi, Gos ngopu, bres sipi, enjin topu yi nim, "Bres ei nanim ngenj mił engin topu, enim paki top ngond. Ngond kuni ei nungii! Yi erik kin, nanim kin noman to piingii." ²⁵ Nok poru nik, yi mił ku, nga noł wain ming ete multum. Jiisas ei sipi, prei erpi, ek ka nipi Gos ngopu, yi nirim. "Noł wain ming ei, na miyem mił ei nge, Gos nge lo ek konj enim nip ngonum. Kunum nenj enim noł wain yi nge sik, nungii ei, nok kin, kunum ete, nanim kin noman to piingii." ²⁶ Yi mił erik piik mołangin kin, Jiisas ek ka nik tor kindngii. Kindangin kin, Jiisas Owundu yi erik, eim ond peri ete kołpu, nga ot pei ombu erim. Nga bres ei nungii min, noł wain ming ei nungii kunum ete, na ek ka ei nik tor kindngii ei, kunum ete Owundu nge orung omba ni piingii. ²⁷ Yi mił erang, nga wumb nii endi, eim ot kis kun pinatim erpi eim noman tuk ete mok topu piipi, kun enarpi kunum ete, Jiisas Owundu nge ngenj bres mił ei, si nopu, nga ming noł wain Jiisas miyem mił ei nopu, yi ermba ei, wumb ei ot kis kun pinerim mił erpi kin, Jiisas Owundu nge ngenj kin miyem ete, ngonum. ²⁸ Yi peng kin, wumb pei en enim noman tuk ete kumb

se mok tok, en enim kii sik, pii kun erik, kapli mulnjung kin, en enim bres ei nin, noŭ wain ming eŭe moŭum ei, kapli nungii. ²⁹ Pe nga wumb endi eim oŭ yi nge ermba ei, bres Jiisas Owundu nge ngenj miŭ ei nonum; nga noŭ wain ming Jiisas Owundu nge miyem miŭ nonum; ba Jiisas ngenj puŭe ei nge pii poŭ tunarpi kin, nonum ei, eim erpi, puŭ ei, sinim Gos kos owundu eim kin mendpiŭ tonu omba. ³⁰ Oŭ yi nge enjing ei, enim wumb kombur ening pepi erang kin, ngenj simb angit dinga pinaŭim. Nimbiŭ erang enim noman tuk eŭe oŭ kun ka pinaŭim. Nga enim wumb kombur kulnjung; ku. ³¹ Pe en enim kumb se, kii sik, noman tuk eŭe, mok tok pi-ingii. Piik kin, oŭ kun ka pimba miŭ kunum kunum enjing kin, ekii se Gos kos owundu enim kin tonu onermba, mon! ³² Ba sinim nge Jiisas Owundu sinim kin kapli, kos piipi, kii sipi, mok topu, orung opu, kumep kis topu, ngo orung kindmba ei, yi miŭ sinim Erinjpin Gos nge kang ambil muŭangin miŭ erim. Yi miŭ erang, sinim mei wumb pii gii ninenjing wumb kin, Gos kos owundu tonu omba ei, piinermin mon. ³³ Yi peng kin, na angnan noŭ! Enim kunum eŭe, kuŭou tok, ok ende puk, men ngii eŭe kuni owundu endi nungii ei, wumb kombur wangin kin, enim kui erik muŭangin kin, pei ok, kuŭou tok, ende molk nungii. ³⁴ Ba pe, wumb endi kuni tumba ei, eim ngii konu eŭe kuni numba. Ei erpi kin, wumb ei, eim enim kin kuni nge nungii. Mon pim kin, nga ekii se Gos nge kumep kis enim kin tonu omba. Pe nga, epi endi kii sinjing ei, nanim enim kin op kunum eŭe, na ei er kun ermbii.

Gos Nge Gui Ka Epi Ka Wii Wumb Wii Ngoŭum

12 Pe Gos Gui Ka epi ka wii wumb wii ngoŭum. Ngoŭum eŭe nge nanim angnan noŭ enim ek keimi ei, pii poŭ tungii ni piind. ² Pe enim piinmin ei, okrii enim torung wumb mulnjung kunum eŭe, Seisen nge wumb enim wuduk, gos kend kin tuk sinjing. Gos kend ek ei piinarik kin, enim gos kend ei kin ekii sik puk enjing. ³ Yi miŭ erang, na noman eŭe enim ek ei keimi piingii. Piik kin, wumb nii endi Gos nge Gui Ka eim kin moŭpu kin, nga eim kin ek endi nipi erim kin wu ei, eim ek yi miŭ ninermba, 'Jiisas dup konu eŭe am ba mendpiŭ kin ek buŭ morung' ninermba mon. Nga wumb endi Gos Gui Ka mulerim kin wu ei, eim ek yi ninermba; Jiisas eim Owundu moŭum; pa ninermba mon.

⁴ Gos eim Gui Ka epi ka wii kanim kanim pei wumb wii ngoŭum. Ba Gos Gui Ka endeim moŭpu kin, epi ka ombu ngonum. ⁵ Pe nga sinim Gos Owundu nge kongun kanim eipi eipi paŭim miŭ erik moŭmun; ba Gos Owundu endeim mendpiŭ moŭum ei, eim kin, kongun erik moŭmun. ⁶ Sinim Gos nge kongun eŭe, dinga kanim eipi eipi sipin enmin; ba Gos endeim minj moŭpu kin, eim kongun eŭe wumb pei sipi, dinga ngang enmin. ⁷ Gos eim nge Gui Ka ei, eim wumb endeim endeim ni, andan topu ngonum. Ngang kin, Gos eim nge wumb pei moŭmun eŭe, paki tumba nipi enim. ⁸ Pe Gos eim epi ka wii ombu, wumb eipi eipi ngonum. Ngang kin, wumb endi Gos noman ka wii mendpiŭ paŭim miŭ

ei, Gos Gui Ka paki tang kin, nipi tor kindnim. Gos Kui Ka ende ku nga, wumb endi eim Gos noman ka koi erpi paŭim oŭ piitim miŭ, dinga ngoŭum. ⁹ Nga wumb endi pii gii ninmin oŭ ei nge epi dinga oŭ erpi, Gos Gui Ka ende moŭum ei, dinga ngang sim. Nga wumb endi Gos Gui Ka dinga ngang kin, wumb ening kanim kanim peng piingii ei, kapli erpi sipi, konj simba nge dinga sim. ¹⁰ Gos Gui Ka ende ku, nga wu endi jep oŭ ermba ei nge, dinga sim; nga wu endi dinga sipi, Gos nge noman eŭe nipi tor kindnim; nga wumb endi dinga sipi, Gui Ka min gui kis kongun enim miŭ, nik kanik kin, pii poŭ tonum; nga epi Gos Gui Ka kin onum epi ei, Seisen gui kis kin onum ni mok tupu, piimba epi ei sim; nga wu endi ek eipi endi piinarpi kin, kanim kanim wumb pii poŭ tungii miŭ, ek ei nipi Gos Gui Ka dinga ngang sim; nga wu endi eim piinermba ek ei, kanim kanim ok kep erpi, wumb ngang piingii dinga ei sim. ¹¹ Ba ei Gos Gui Ka endeim mendpiŭ endeim moŭpu kin, epi ka wii oŭ kanim kanim ombu pei erpi wumb ngonum. Gos Gui Ka epi kanim kanim ka wii pei wumb endeim endeim ngumbii ni piinim miŭ, yi ku ngang kin, wumb endeim endeim sinmin.

Ngenj Nge Ek Ekin Endi Salim

¹² Yi miŭ Kraiis nge wumb eim kin dambiltpi ende moŭpu kin, ngenj ende moŭum; ba simb, angit, kumb, ningit epi kanim kanim ombu pepi, nga eim er kindang kin, wumb endeim miŭ moŭum. (Sinim yi miŭ ku ngenj, simb, angit epi kanim kanim pepi, nga sinim wumb miŭ erpi kindang kin, ngenj endeim endeim ni moŭmun.)

¹³ Pe sinim moŭmun wumb, kombur Jura wumb, nga kombur wumb tiŭap eipi pii gii ninjing wumb; nga wumb kombur wumb endi kin kongun wii erik ngoŭmun; nga wumb kombur en enim nge, epi kanim kanim ermin ni piitmin. Wumb pii gii ninjing ei yi eŭmin wumb pei ombu, ei Gui Ka endeim eŭe noŭ pek, ok dambiltik, se ende punjung. Nga Gos sinim wumb pei Gui Ka endeim eŭe mendpiŭ erpi, sipi kindang kin, o pun ende moŭmun. ¹⁴ Pe sinim ngenj eŭe endeim miŭ aninga endi pinaŭim mon; ba ngenj simb, angit, kumb, ningit epi kanim kanim aninga pei moŭum; ba ngenj endeim eŭe moŭum. ¹⁵ Pe wumb endi nge eim simb ei, eim yi nimba, "Na nanim angit pinaŭ mon. Yi miŭ ku, "Nanim ngenj eŭe aninga pinaŭ ku," pa ni simb yi nimba. Ba simb eim ngenj eŭe aninga moŭum. ¹⁶ Pe wumb endi nge eim kom ei yi nimba, "Na nanim ningit pinaŭ mon! Yi miŭ ku, nanim ngenj eŭe aninga pinaŭ ku." Yi nimba; ba kom eim ngenj eŭe aninga moŭum. ¹⁷ Pe sinim ngenj pei ningit minj pep puŭang kin, ek tangk kin, eŭangin ei erik, piitangin miŭ nenj? Pe nga kom minj pei ngenj eŭe pep puŭang kin, mur top kunum ngop eŭangin, epi ei er piitangin miŭ nenj? ¹⁸ Ba ngenj ei yi miŭ mon. Gos eim sinim ngenj eŭe epi endeim endeim ni pendim ei yi miŭ; ei eim noman to piipi, ermbii ni pirim miŭ, eririm. ¹⁹ Sinim ngenj eŭe aninga miŭ endi piŭang kin, ei ngenj mendpiŭ eŭe endi pinentang mon. ²⁰ Ba sinim ngenj eŭe, yi miŭ pinaŭim mon. Wu amb ngenj eŭe simb, angit, kumb, ningit, epi kanim kanim aninga pei,

ngenj ete paŕim. Ba yi miŕ erang, wumb ngenj endeim paŕim. Yi miŕ ku, sinim pii gii ninjing wumb tiŕap ende moŕmun; ba kongun eipi eipi paŕim. ²¹ Yi peng kin, wumb endi nge ningiŕ yi nipi angii kin, kapŕi yi ninerm-ba mon. "Na nanim mendpiŕ kapŕi ngenj kongun ete ermbii," pa nim. "Sikind pui!" Nga wumb endi nge peng yi nipi, simb kin kapŕi yi ninermba mon ku, "Na nanim mendpiŕ kapŕi ngenj kongun ete ermbii," pa nim. "Sikind pui!" pa nim. ²² Ei yi miŕ mon! Ngenj ete aninga piinmin ei, dinga pinaŕim; ba ei ngenj ete pinerim kin, ngenj ei kun ka pinermba mon ku. ²³ Pe nga ngenj kombur sinim piipin ei, epi mendpiŕ mon; epi wii miŕ, ni piimin. Ngenj aninga ei, pandi topun, er ka erpin, kanpin kin, kun erpin se andinmin. Pe nga ngenj endi ka pinaŕim ni piinmin ei, er ka erpin nga kanpin kin, kun erpin se andinmin. Yi peng kin, sinim ngenj ete aninga, singambiŕ sinermin. ²⁴ Pe sinim ngenj aninga, ka mendpiŕ saŕim ei kapŕi, kongun endi ka erpin ngumun pinaŕim. Gos eim mendpiŕ yi erpi kin, ngenj se endi kindpi, pendim paŕim. Erang kin, ngenj aninga kombur ete en enim wii miŕ ni piinmin; ba eipi aninga kopur erpi sipi, tonu kindang kin, embe tonu kindim. ²⁵ Yi peng kin, ngenj ete aninga aninga orung orung si kindnerngii mon! Ba ngenj ete aninga eipi eipi paŕim ei, noman ende sek kin, endeim endeim ni noman to piingii. ²⁶ Yi miŕ ku, sinim pii gii wumb ei, ngenj aninga aninga moŕmun. Muŕangin kin, ngenj ete aninga aninga paŕim ei, ngenj ete aninga endeim kumbii sim kin, ei ngenj pei, kumbii minj sik pungii. Pe nga ngenj aninga endeim nge embe ambilk tonu kindn-jing kin, ngenj pei yi ku ka piingii.

²⁷ Enim pei Kraiŕ nge ngenj miŕ moŕmun. Enim endeim endeim ni Kraiŕ nge ngenj aninga aninga ete, molk tuk tuk enmin. ²⁸ Pe Gos eim nge wumb tiŕap ei, eim kongun ka wii ngang kin, erik moŕmun. Kumb se moŕmun ei, Gos ek se andiŕmin wumb; nga Gos ek ka koi erpi paŕim ei, piik niŕmin wumb; nga ekii se, wumb kin ek andan to ngoŕmun wumb; nga wumb ombu jep oŕ kanim kanim eŕmin wumb ombu; nga mering ening peng kanim kanim kapŕi erik sipik kun eŕmin wumb; nga wumb eipi paki tok eŕmin wumb; nga wumb kongun eŕmin wumb nge tep eŕmin wumb; nga wumb ek eipi eipi piinenjing ek ei sik, nik tor kindiŕmin wumb. ²⁹ Pe en enim wumb pei, Gos eim ek se andiŕmin wumb pei mon; nga en enim wumb pei, Gos epi ekii se erm-ba epi ei piik niŕmin wumb pei mon ku. Nga wumb pei Gos nge ek andan toŕmun wumb pei mon; nga wumb pei, jep oŕ kanim kanim eŕmin wumb pei mon ku. ³⁰ Nga wumb pei ening peng kanim kanim pim-ba ei erik, kun erik, paki tok, eŕmin wumb pei mon; nga wumb pei ek eipi eipi wumb ei piinanmin ek ei, ningii wumb pei mon; nga wumb pei ek ei kep erik sik, wumb piingii ek ete tuk kindang kin, piingii ei, wumb pei erngii wumb, pei mon ku. ³¹ Ba enim noman tuk ete, dinga kindik kin, Gos Gui Ka enim wii ngum epi ka wii ombu minj, noman to piik singii. Sik kin, yi erang, andŕam ete nanim andan tumbii, ekii sinjing ei, am ka wii mendpiŕ ei nge, noman kultmun oŕ ei.

Noman Kultmun Oŕ Ei

13 Pe na nanim wumb eipi eipi nge ek ei piip nimbii min, Gos enjel ninmin ek ei piip nimbii. Ba pe, nanim noman kultmun oŕ ei, nanim kin pinerim kin, nanim ek nimbii ei, epi wii beli kepŕi tangin kin, gur ninim min, ond giramus kepŕi ngonmun ei miŕ, nanim ek ei yi miŕ pim-ba. ² Pe na nanim Gos eim epi ekii se erm-ba ek ei, ni tor kindiŕmin oŕ ei dinga sip nimbii nin, Gos nge ek koi er paŕim ek ei pei piimbii nin, Gos eim noman ka wii ei epi kanim kanim pei nam piŕ ku. Nga nam pii gii dinga pim kin, ei kapŕi komung ei, orung pui nimbii, kapŕi ba; ba nam noman kultmun oŕ ei nge, nam kin pinerim kin, kapŕi nam epi wii miŕ mendpiŕ muŕmbii. ³ Pe nanim epi kanim kanim pei seng sip kin, wumb epi sinaŕim wumb ngumbii. Pe nga nanim ngenj Gos opu orung wumb ngamb kin, wumb ei sik, dup keŕngii; ba na nanim wumb noman kulk enmin oŕ ei, nanim kin pinerim kin, kapŕi ei nanim paki tunerm-ba mon.

⁴ Noman kulk ngok enmin oŕ ei, yi miŕ peng. Wumb eim kin ek kis nik ngok enjing; ba eim ek ka nipi, orung kindmba; nga wu ei, wumb eipi paki ka toŕum; nga eim wumb eipi endi epi min ka wii epi saŕim wumb ei kin sim-bii ni piipi kin, noman kis piipi, ngonerm-ba mon. Nga yi ku, wu ei, eim embe ambiŕ tonu kindnaŕim mon ku. Nga wu ei eim noman eŕ ambiŕ tonu kindnaŕim mon. ⁵ Pe nga noman kulk ngoŕmun oŕ ei, wumb eipi kin oŕ kun pinaŕim miŕ, oŕ erpi kin, oŕ ei enaŕmin mon. Pe nga oŕ ei, eim nge epi mendpiŕ eim noman topu pinaŕim mon. Nga oŕ ei sikirpi jiki pang wu endi kin ni epi kin ei enaŕim mon. Nga oŕ ei, wumb eim kin oŕ kun pinaŕim oŕ ei eim kin enmin; ba ei eim noman to piinaŕim mon. ⁶ Pe nga noman kultmun oŕ ei, wumb nge oŕ kis kun pinaŕim ei kin, ka piinaŕim mon. Ba wumb Gos nge oŕ kun ka eŕmin oŕ ei kin ka piŕmin. ⁷ Pe nga noman kultmun oŕ ei, wumb noman ete eŕmin oŕ ei kin ka piinaŕim; ba ei ek ni tor kindnaŕim embin ei ko wupu, si kindnaŕim mon. Pe nga oŕ ei pii gii niŕim ei eim wumb kin epi ka wii eŕmin, kis enaŕmin mon. Pe nga oŕ ei, eim Gos oŕ erm-ba ei piipi kin, kui er moŕum. Pe nga oŕ ei, eim oŕ embin tui eim kin tonu om; ba eim dinga angiiŕim.

⁸ Noman kultmun oŕ ei nge, kunum kunum pepi ba minj, poru ninerm-ba mon. Ba nga Gos oŕ ekii se erm-ba ni tor kindiŕmin oŕ ei, poru nim-ba. Pe nga ek eipi eipi wumb piinaŕmin ek ei, wumb kombur sinjing; ba ei kapŕi nga ek tingnerngii mon; ei poru nim-ba. Nga oŕ ei, noman owundu koi erpi paŕim oŕ ei, poru nipi, si kindmba. ⁹ Ei yi miŕ, pe sinim oŕ ei, noman ka wii ete aninga kopur piŕmin. Nga pe sinim oŕ ei, Gos epi koi erpi paŕim ei ekii se erm-ba oŕ ei, ni tor kindiŕmin aninga kopur piŕmin. ¹⁰ Pe nga ekii se sinim noman pi-iŕmin oŕ kun ka wii mendpiŕ tonu omba kunum ei, noman piŕmin dinga oŕ ei aninga kopur kun ka pinaŕim miŕ, ei poru nipi, si kindmba; ba noman kultmun oŕ ei, kunum kunum muŕmba.

¹¹ Ok kunum ete, nanim kangit kembis muls. Kunum ei, nanim ek tenginj ei, kangit kembis mit ek tenginj. Nga na kangit kembis mit noman to piinj. Nga nam kangit kembis mit noman ete mok top piinj. Ba ekii se, pe nanim wu motup kin, kangit kembis noman ete of ei si kindip, poru ninj. ¹² Kapli pe, sinim not ete kaninmin ei, min men ete, ei kun ka mit mon. Ei yi mit ku, sinim Gos ek keimi aninga kopur pii pot tunanmin. Pe nga ekii se, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, sinim Gos nge noman ka wii piik kenmin. Yi mit ku, pe sinim wumb kumb ningit kaninmin. Pe na Gos ek keimi aninga kopur piind; ba ekii se, na Gos ek keimi pei piimbii. Ei yi mit ku, Gos eim na kin pei kanpi piinim.

¹³ Ba pe nga, of kunum kunum patitim of ei, tekliki motum. Of ei endi Gos kin pii gii nitmin of; nga of ei endi, Gos kin kui er motmun of; nga of ei endi, noman ngotmun of, patim. Ba kumb se mendpit of ete noman ngotmun of ei nge patim.

Gos Gui Ka Epi Ka Wii Kumna Wii Ngonum

14 Yi mit erang, enim wumb noman kulk ngok etmin of ei, noman am dinga nga kindik kin, to piingii. Piyangin kin, nga enim noman ete to piik, Gos Gui Ka epi ka wii kanim kanim wii ngang kin, singii. Ba Gos Gui Ka epi ka wii kumna epi ei, enim noman dinga kindik kin, singii. Singii epi ei, Gos epi koi erpi, ek keimi patim epi ei wumb ni tor kindik kin, ningii. ² Pe nga, wumb endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, ninim ei nipi, ya mei ete wumb ngonanim mon; ba eim ek ei nipi, Gos kin kun ngonum. Nimbit erang, wumb endi motpu kin, ek ei piinanim. Ba Gos Gui Ka ete nge, dinga ei, Gos ek keimi koi erpi, patim ek ei nipi, tor kindpi erim. ³ Ba nga wu endi Gos eim ek keimi of ekii se erpi, tonu omba patim ek, ei nipi, wumb ngonum. Ngopu erang kin, wumb pii gii dinga erpi, nga wumb noman ete to piik, of kun ka patim ei, erik mutangin kin, nga wumb noman tuk ete dinga sik, emin mutngii. ⁴ Pe wu endi eim ek eipi eipi piinanim ek ei nimba, wu ei, eim noman tuk ete mendpit paki topu, ngonum; ba wu endi Gos eim ek keimi of ekii se ermba of patim ek ei nipi, wumb ngonum ei, Gos nge tilap wumb pei nge noman tuk ete paki topu ngonum. Yi mit, enim Gos ek keimi koi erpi patim dinga ei singii.

⁵ Pe nga, nanim yi ni piind. Enim pei kapli ek eipi eipi wumb piinanmin ek ei, ningii ni piind; ba na enim noman owii ngond ei, enim pei Gos eim ek keimi, koi erpi patim ek ei ni tor kindik ningii. Pe wumb ei, Gos eim ek keimi koi erpi patim ek ei, nipi wumb ngonmun. Nik wumb ngonmun kongun ei, am epi owundu mendpit pupu, pepi ba; ba nga wu endi eim ek eipi eipi eim piinanim ek ei nipi, wumb ngonum. Ba pe nga wumb endi motpu pendpi kin, ek ei nge kep erpi ngang mulerim kin, kapli ek ei, Gos tilap wumb pei paki tunerim mon. Tunerang kin, wu ei ek eipi eipi ni tor kindpi ermaba wu ei, eim kongun mani mutmba. ⁶ Pe na angnan not, na enim kin ombii kunum ei, op kin, enim piinerngii ek eipi eipi nip ngumbii. Ba nga na enim kin Gos ek keimi konj endi nipi ngumba ei, nip enim

ngunerbii min; Gos ek ka pute koi erpi patim enim kin nip ngunerbii min; Gos eim ek keimi koi erpi patim ek ei, nipi tor kind ngunerbii min; nga enim piingii ek kombur, nip andan top ngunerbii kapli na ek eipi eipi piinand ek ei, enim kin nip ngunj kin, ei epi pei enim paki tunermba mon!

⁷ Yi mit ku pe nga, mingat min giisa, noman konj pinatim wumb mit, pe nga golang ek eipi eipi kun ka tingnerim kin, sinim golang ek mong ei pii kun enanmin mon! ⁸ Pe nga, wu endi eim opu nginmat erngii kunum tang seng kin, wu endi wii tumba ei, kun ka tolmun mit tumba. Nga wii kun tunerim kin, wumb opu nginmat erngii nge erik, kun erik mulerngii mon. ⁹ Nga enim yi mit ku, nga wumb endi kapli enim ek mong eipi endi wumb piinerngii ek ei nengin kin, kapli ek pute ei, pii pot tunerngii mon. Ba enim ningii ek ei, konu pop top sipipi, ek wii mit endi kindang kin, punum. ¹⁰ Yi mit, mei konu orung erang ek eipi eipi pei pepi punum. Ba ek ei, ek wii mit mon. Ek ei nge, pute eipi eipi salim. ¹¹ Ba wumb ningii ek ei, na pii pot tunenj kin, ningii wumb ei, tilap eipi wu ni piingii; nga yi ku, wumb ek eipi ningii wumb ei, tilap eipi ni piimbii. ¹² Pe nga enim yi mit ku, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei wii ngonum ei, simin ni piinmin. Pe nga, enim kapli noman ete to piik kin, Gos Gui Ka epi ka wii ei wii ngum epi sik, kongun dinga erik, Gos nge tilap wumb pii gii dinga sek kin, ei nge Gos koi erpi patim dinga of ei simin.

¹³ Pe wu endi eim piinanim ek eipi endi nimba ei, eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, ek ei, ak topu, ni tor kindmba of ei, Gos eim paki topu ngumba. ¹⁴ Pe enim ek eipi eipi piinanmin ek ete nge, enim prei enjing kin, enim nge noman tuk gui ei prei erpi motum; ba enim noman ete prei enanim mon. ¹⁵ Yi mit peng, enim ek eipi eipi piinanmin ek, Gos Gui Ka paki tang kin, prei erngii. Enim kapli enim nge noman tuk gui ete, prei erngii; nga enim noman ete yi ku, prei erngii. Nga enim ek eipi eipi piinanmin ek, enim nge noman tuk gui ete golang nik piingii. Nga enim noman ete golang nik piingii ku. ¹⁶ Nim yi enen kin, pe nim noman tuk gui ete mendpit, ek ka nikin, Gos kin ngunjii. Pe nga wu endi tuk kutou tungii konu ete motum; ba eim ek ei pii pot tunanim ek ei, keimi ni ngumba; ba nim prei erkin, ek ka nikin, Gos ngunjii ei, eim kapli nimba; ba ek ei pii pot tunanim, mon ku. ¹⁷ Pe nga ninim ek ka nikin, Gos ngunjii ei, ka piim kin, wu endi nim kin tep to mutmba wu ei kin, noman tuk ete paki tunerim mon.

¹⁸ Pe na Gos kin ka piip, ek ka nip ngond ei, ek eipi eipi piinand ek ei, ni tor kindind. Kindind ek ei na mendpit nip tondrung pup; nga enim pei kambip, mani kindind ei, enim ek eipi eipi piinanmin ek ei, ni tor kindinmin. ¹⁹ Ba Gos nge tilap wumb ei, Gos kin ek ka nik etmin kunum ete, na noman ete kapli ek mong endeim endeim ni, angit orung mendpit nimbii. Nipi ek ei, kapli wumb eipi pei mutangin kin, ek ei andan top nip ngumbii. Ba na ek eipi eipi piinand ek mong 10,000 pei ek mong ei, ninerbii mon. Nimbit erang ek ei enim noman tuk ete, paki tunermba mon.

²⁰ Angnan no! Enim o! ei nge, noman e!e kangi ambil kembis mi! yi mulerngii, mon. Ba o! kis e!e nge, kap!i enim kangi ambil kembis mi! o! kis ena!min mi! ku, noman to piik erik mu!ngii ei kap!i. Ba en enim noman e!e nge, dinga pang kin, wumb dinga mi! mu!ngii.

²¹ Gos eim nge lo ek e!e yi mi! polk, pendnjing pa!im.

"Wumb eipi gupu e!e nin, wumb ek eipi ni!min wumb ombu nin, na wumb ei kin ek nemb kin wumb ei, piingii nip ninj. Ba yi ku erik, nanim ek nind ei piinanmin," Owundu yi nim.

²² Yi mi! erang, wumb ek eipi piinanmin ei, ni tor kindmin ek ei, Gos nge pii gii ninjing wumb nge mon; ba Gos nge dinga jep kin pii gii ninenjing wumb ei kin, andan tonum. Ba nga Gos ek keimi koi erpi pa!im ni tor kindinmin ek ei, pii gii ninenjing wumb ei kin, ek mon; ba ek ei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei kin, Gos noman e!e, andan tonum.

²³ Yi peng kin, Gos nge ti!ap wumb pei ku!ou tungii kunum e!e, nga wumb ombu pei en enim ek eipi eipi piinanmin e!e, tangk ni tor er mu!ngii. Pe nga wumb kombur, torung mo!mun min, pii gii ninenjing wumb kombur ok, mu!ngii ek ei piik, en enim yi ningii, "Ei enim noman mendpi! pina!im, wulu pang kin, nik er mo!mun ni," yi ningii. ²⁴ Ba enim Gos eim nge ek keimi koi erpi pa!im ek ka ei, nik tor kindnjing kin, wumb kombur pii gii ninenjing wumb mu!ngii min, torung wumb kombur, tuk ok mu!ngii ei, ek ei opu, noman tuk e!e ki!eng tang kin, noman ak to piingii min, en enim o! kis kun pinerim mi! enjing pimba ei, mok tok piingii.

²⁵ En enim noman tukrung koi erpi pimba ei, opu peni e!e tor omba ei, en enim Gos kin ming kopsing, pii po! molk kin, Gos kin noman to piik kin, ek ka ni ngungii. Nik kin, yi ni tor kindngii ei, "Gos keimi ya sinim kin mo!um."

Gos Kin Men Tok E!min O! Ei Kun Ka Pimba

²⁶ Angnan no! Na yi mi! ni piind, ei kunum enim o ende puk, Gos kin ek ka nik erngii ei, wu endi golang nimin ni tu wu!um. Nga wu endi ek andan to!um nge wu. Nga endi Gos o! erim ek ei nipi tor kindi!im nge wu. Nga wu endi ek eipi eipi piinanim ek ni tor kindi!im nge wu. Nga wu endi ek eipi pu!e ei ak topu, ni tor tor erpi ngo!um nge wu. Epi kanim kanim erngii ei Gos nge ti!ap wumb paki to!um epi minj erngii. ²⁷ Pe nga wumb endi ek eipi piinermba ek ei, nimba pim kin, wumb ta! nin, tekliki mendpi!, kap!i ningii kunum endeim wu endeim mendpi! nimba. Nga wu endi kap!i ningii ek, endeim endeim ni kep erpi kindang kin, ek ei piingii. ²⁸ Pe wu endi piinerim ek, eipi eipi nimba wumb mu!ngii; ba ek kep ermba wu endi mulerim kin, wu ek nimba wu ei, wu yi nge ei ku!ou tungii konu e!e, ek tingnermba mon. Ba eim ni piipi kin, nga ek nipi konu eipi pupu kin, ei eim kin Gos kin mendpi! nimba. ²⁹ Nga wumb ta! min tekliki, Gos eim nge ek ka koi erpi pa!im o! ei nik, tor kindngii. Nga wumb kombur molk, kanik pii po! tok, 'Yi ninmin yi ninmin,' nik mok tok erngii.

³⁰ Ba nga wu endi tuk ku!ou tungii konu e!e mo!pu kin, ek nimba ek endi konj Gos eim andan topu ngum.

Ngang kin, wu ei piipi kin, eim kin wu endi kumb se angpi ek nipi kin, tor kindpi ngopu mu!mba wu ei, ek ninermba mon! ³¹ Enim pei kap!i Gos eim ek ka koi erpi pa!im ei nik, tor kindngii. Ba wu endeim endeim ni ku ni pangin kin, wumb pei tuk mu!ngii ei, paki tang, piik sik kin, noman tuk e!e dinga ngang singii. ³² Pe nga Gos eim o! kun ena!min o! ei nge, pu!wu mon; ba Gos eim noman emin pu!wu mo!um. Yi ku, Gos eim ek koi erpi pa!im ek ka ei nik, tor kindik, wumb ngo!mun wumb ei, en enim noman tuk gui ei, en enim tep e!min. Yi erang kin, wu endi ek nimba, wu eipi endi, kom seng kin wu eipi nimba.

³⁴ Yi peng kin, Gos nge ti!ap wumb yi mi! ku amb en enim Gos nge ti!ap wumb ku!ou tungii konu e!e angk, ek endi nik, enerngii mon. En enim angk, ek endi tangk, nik enerik mon; ba wenjing kin ek piik, ekii sik erngii. Erik kin, Gos lo ek e!e ok, yi mi! nirim. ³⁵ Pe amb en enim ek endi pii kun enarik, kii singii peng kin, amb ombu en enim ngii konu e!e puk, wenjing kin kii sik, pii po! tungii. Nga ku!ou tok molk, ek ningii konu e!e, amb endi angpi, ek kii sip, yi enermba mon. Nimbi! erang o! kun pina!im ei, en enim singambi! singii.

³⁶ Nimbi! erang enim o! ei nge, ekii sinenjing? Gos eim ek ka ei, enim kin mendpi! tor om min? Nga Gos ek ka ei enim kin mendpi! tonu om min?

³⁷ Pe wumb endi eim Gos nge ek ka koi erpi pa!im ei nipi, tor kindpi kin, wumb ngumbii ni piim kin, nga Gos Gui Ka ei ka wii epi kanim kanim wii ngonum dinga ei, endi sim pim kin, eim kap!i noman to piimba. E!e nge, na mon po!up enim ngond ei, Gos Owundu eim nge lo ek dinga nipi ngum. ³⁸ Pe wumb endi na Pol ek ei piinarp, noman eipi eipi piipi endim kin, enim wu ei kin yi piingii. Wu ei Gos nge ek ka koi erpi pa!im ni, tor kindna!im wu ni piingii.

³⁹ Yi peng, nanim angnan no! En enim Gos ek ka keimi koi erpi pa!im ek ei, ni tor kindik kin, ngungii kongun ei, noman dinga kindik erngii. Ba enim wu endi ek eipi eipi piinanim ek ei, nimba wu ei, mon pa ninerngii mon! Nga ek pii po! tunerngii ek e!e, pinermin pa ninerngii mon! ⁴⁰ Ba sinim Gos kin e!min o! pei, enim am kun ka pimba mi!, mendpi! erik pungii.

Jiisas Krai To Kundnjung Ba Nga Konj Tonu Om

15 Pe nanim enim kin nga nemb kin, piingii. Angnan no! Jiisas Krai eim ek ka ei nip enim ngunj. Ngunj ek ei, enim piik sinjing e!e nge, en enim pii gii ei erpi, dinga kindang kin, enim angk, dinga kind er mo!mun. ² Ek ka ei, na nip tor kindip enim ngunj ei, ek ka e!e Gos erpi, enim sipi orung sim. Ek ka ei enim noman tuk e!e ambilk gii nik mu!ngii. Ba enim pii gii ninjing ei, epi wii mi! pim kin, Gos enim sipi orung simba min?

³ Pe na nipe ek endi ok sinj ei, nip tor kindip, enim kin ngond. Ei yi mi!, ei am epi owundu mendpi!, Krai eim ond peri e!e ko!pu, sinim o! kis kun pinerim enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, ei tuk Gos eim nge ek ok nirim mi!, yi nipi pa!im. ⁴ Wumb Jiisas kui tunjung; nga kunum tekliki e!e nge, nga angpi, konj tonu om. Om

ei, Gos eim nge ek ete yi nirim mił pałim. ⁵ Kumb se Jiisas Piisa kin tor wang kin, Piisa eim kenrim. Nga kunum endi Jiisas ek se andiłmin wumb mulk konu ete tor wang kin, kenik. ⁶ Nga Jiisas eim nge wumb tiłap 500 pei kin opu, nga kopur kin eim kenjing ei, kunum ende minj kenik, wumb kopur pei konj mołmun. Ba nga wumb kombur kulnjung. ⁷ Nga Jiisas opu, Jeims Jerusalem men tołmun ngii tep erpi wu kin wang kin kenrim. Nga ekii se Jiisas eim nge ek se andiłmin wu ombu kin pei wang kin kenik.

⁸ Am ekii se mendpił, nanim Pol Jiisas na kin wang kenj. Nimbił erang na ek se andiłmin wu ekii se mendpił tonu onj. Na nam kangił kembis kun ka mił tonu onerir mon. Yi mił ku, Jiisas Owundu na kin om ei, na kenj ete ei, jep oł mił endi na kenj. Kunum ei, na Gos tiłap wumb kin oł embin tui erip ngunj. ⁹ Pe na nam Jiisas nge ek se andiłmin wu ombu ei kin, wu num mon; na kembis wii mił mendpił tuk onj. Pe na nanim Jiisas nge ek se andiłmin wu, ningii wu mił mon. Nimbił erang nanim Gos nge tiłap wumb mulnjung ei, top er kis mondup kin, nga sip, kan ngop kin, yi enj. ¹⁰ Ba Gos eim nge noman ka na kin ngopu, sim konu ete, na moł. Pe yi nge na moł. Gos eim nge noman ka na kin ngum ei nge, mong tumba mił wii punerim mon. Na Pol kongun dinga enj kin, Gos nge ek se andiłmin wumb eipi, Gos nge kongun ka enjing ei, to mani kindinj. Ba kongun ei, na nanim nge dinga ete enenj mon. Ba Gos eim nge noman ka na ngang kin, paki topu, tep to enjpił. ¹¹ Yi peng kin, Gos ek ka ei nge na kin tor wang enim piinjing min; ek ka ei nge en enim Gos ek se andiłmin wumb eipi kin tor wang piinjing ei ek endi pinałim mon. Ei sin pei ek ka ei nipin, tor kindpin kin, enim ngonmun. Ek ka ete, enim pii gii ninjing ei, ek endi ka wii pałim.

Nga Ekii Se Kufii Wumb Angk Tonu Ongii

¹² Pe nga sin ek ka ni tor kindinmin ei, Kraiis eim kołpu, nga angpi, opu konj tonu om. Pe nimbił erang enim kombur wumb molk, kułngii wumb ei nge angk, tonu ok, konj punerngii mon pa niłmin. ¹³ Ba pe kufii wumb angk, tonu ok konj punerngii ei, keimi pim kin, ei Kraiis eim angpi opu, konj punerim mon ku. ¹⁴ Kraiis kołpu, nga angpi, opu konj punerim kin, sin ek ka ei ni tor kindpin, enim ngumun ei, epi wii mił pimba. Nga enim pii gii ningii ei, epi wii mił pimba ku. ¹⁵ Ei am keimi pimba ku; nga sin ek ni tor kindpin ngonmun ei, Gos kin ek kend topun ngonmun. Nimbił erang sinim Gos eim ek ninmin yi mił, Gos eim Kraiis kołpu peng erpi, eim sipi konj kindim ek ei ninmin. Ei nga, Gos eim Kraiis erpi sipi, konj kindnerim pim kin, kapli pe nga keimi, kułngii wumb ei nga angk, tonu ok, konj punerngii mon ku. ¹⁶ Pe nga Gos wumb kulnjung wumb ei, nga tonu ok, konj mulenjing pim kin, keimi yi ku, Gos Kraiis eim angpi, tonu opu, nga konj punerim mon ku. ¹⁷ Pe Gos Kraiis eim angpi, tonu opu nga konj sinerim pim kin, nga enim nge pii gii ninmin ete nge, epi paki tunermba mon. Enim nga oł kis etmin oł ei kumep kis singii nge mołmun. ¹⁸ Ei nga yi ku, Kraiis nge

pii gii ninjing wumb ei kolk, wii puk, am punmun. ¹⁹ Pe sinim yi mił mendpił ni piinmin ei, sinim mei ete noman konj mołmun kunum ete, sinim Kraiis eim kin pii gii nipin kin, orung omba nge kui er mołmun. Nga wumb kombur wumb eipi kin kaimb kultmun ei, kembis mił ba. Nga wumb ei sinim kin kaimb owundu kis kulk ngungii.

²⁰ Ba ei keimi mendpił, Kraiis kołpu, nga angpi, tonu opu, nga konj tonu sim. Nga wumb kolk, or mił pałmin wumb ei, Kraiis eim konj tonu opu, eim kuni mong kumna mił topu, peni ete tor om. Ei yi mił ku, Gos wumb kolk, pałmin wumb ei, erang kin, angk tonu ok, nga konj pungii ku. ²¹ Ei yi mił, wu endeim Andam mendpił erang kin, wumb pei oł kis ete, kułngii oł ei tonu om. Yi mił ku, nga wu endeim mendpił Jiisas erang kin, wu pei kolk, nga angk, tonu ok, nga konj tonu ongii. ²² Ei yi mił, kufii oł Andam erang kin, sinim wumb pei koltmun. Ei yi mił ku, nga Gos nge tiłap wumb Kraiis kin o ende puk, mołmun wumb ei, kułngii ei erpi sipi kin, nga konj tonu simba. ²³ Ba wumb pei endeim endeim ni, en enim nga angk, ok konj puk erngii ei, en enim kunum tangpi simba mił, ku erngii. Kraiis eim kumb se mendpił erim. Nga mering wumb ni, eim nge wumb tiłap ei, eim nga orung omba kunum ei, wumb ei tonu nga konj ongii. ²⁴ Pe nga kunum poru nimba kunum ei, epi kanim kanim pei poru nimba kunum ei, Kraiis eim kapli, opu orung wumb pei tep etmin wumb ei nin, nga gapman kongun enmin ei nin, nga dinga kanim kanim ete, kongun enmin ei pei topu mani kindpi, tep er mołmun konu ei, pei sipipi kin, Arim Gos ngumba. ²⁵ Ei yi mił, Kraiis eim tep erpi, mołpu pang, kunum ete, eim opu orung wumb pei to mani kindpi kin, Kraiis eim simb ete kamb mandring kindmba. ²⁶ Pe am ekii se mendpił opu orung epi ombu ete, wumb koltmun oł ei, to mani kindpi kin, nga ei poru nimba ku. ²⁷ Gos nge eim ek ka ete yi ninim, "Gos eim epi kanim kanim pei sipi, eim simb ete kamb mandring kindpi erang kin, eim epi ombu tep erpi mułmba. Gos ek keimi ei peni ete pałim ei, sinim piinmin. "Epi kanim kanim pei," ninim ek ei, Gos Kraiis kin sipi to mani kindpi kin, ninanim mon. Ba Gos ei eim mendpił Kraiis kin mandring mulermba mon. Ei eim epi kanim kanim pei Gos eim Kraiis simb ete kamb mandring kindang kin, tep enim. ²⁸ Ba ekii se kunum ete, epi kanim kanim pei sipi kindang kin, Kraiis eim tep ermba. Erpi kin, nga kapli Gos Kingam Kraiis ei eim Arim Gos kin kirkar er pupu mułmba. Ok, Gos eim erang kin, Kraiis epi kanim kanim pei tep enim; ba pe nga, Gos eim Kraiis nin, epi kanim kanim pei tep erpi mołpu kin, kumb ete mendpił mułmba.

²⁹ Pe nga ek ei wumb kułngii nga angk tonu konj ongii keimi pinerim kin, kapli wumb kombur noł pek wumb kulnjung wumb ei nge, paki tungii nge etmin oł ei, wii mił mułmba. Pe nga keimi mendpił, wumb kufii kombur angk, tonu konj punerngii. Mon pim kin, kapli wumb noł pek ei nge, wumb kufii paki tungii mił nenj? ³⁰ Pe nga ek ei keimi pinerim kin, sin sinim ek se andiłmin wumb kin, ek ni tor kindmin kunum kunum

ete, sin to kis mundmba konu ete, tuk pupun pupun enmin ei, wii mił enmin min? ³¹ Angnan no! Krai Jiasas sinim nge Owundu enim eim kin o ende puk mołmun ei nge, na enim embe ambii tonu kindip ngond. Ek ei keimi! Nga yi ku, na ek dinga nip ngond, ei kunum kunum na opu orung wumb kin kułmbii erip erip end. ³² Pe na ek ekin mił nimbii end. Epeses konu owundu ete, na wumb ka simbii mił epi ombu kin ek mił erip erip enj. Epi ei nge of enj ei, wii mił pim kin, kapı kułngii wumb nga angk tonu konj punerngii. Ba nga keimi Gos wumb kułii wumb nga angk, ok nga konj tonu punenjing pim kin, kapı ek ei wumb niłmin mił kun ka mułmba ku. "Sinim kuni ni, noł nopun, ka piipin kin, kapı topuł sinim kułmun poru nimba," wumb yi mił niłmin.

³³ Enim kapı, kanik wiik tangin kin, wumb kombur ek ei nge nik kin, enim to wulu kindik, si kindnerngii mon! Wumb of kis elmin wumb ei erangin kin, nga wumb of kun ka erik mołmun wumb of ei nge, erik kis mondunmun. ³⁴ Pe enim noman wulu punum of ei, si kindik kin, kun ka mułngii. Molk kin, of kis enmin of ei, nga enerngii mon! Na nind ek ei, enim piyei! Enim mołmun wumb kombur, Gos kin pii poł tunanmin. Na nind ek ei nge, enim singambii singii, nip nind.

Kolk, Nga Tonu Ok, Konj Puk, Ngenj Konj Eipi Mił Singii

³⁵ Ba wumb endi yi kii simba koltmun wumb ei, nga angik, tonu ok, nga konj pungii mił nenj? Kułii wumb ngenj nipe ngenj endi siłangin kin, nga tonu konj ofangin?" ³⁶ Pe na enim kin ek yi mił nind. En enim noman pinatim wumb! Pe keimi, enim kuni mong endi mer mei ete tetangin kin, ei tonu op, mun onermba; ba kumb se kuni mong ei kołpu pendpi kin, nga mun omba. ³⁷ Pe nim mer mei ete, kuni emb endi talkin, pendin kuni mong ei, ekii se mong tumba mił ei mon! Pe kuni kinapi mong emb endi min, kuni emb kanim eipi endi, nim tetin ei tonu opu, kuni nipe kuni endi, mong tumba nikin tetin? ³⁸ Ba Gos eim kuni ei nge, nipe ngenj endi simba ei, eim noman ete piim mił, ku ngonum kuni mong ombu, en enim ngenj pałim mił ku ngonum.

³⁹ Nga epi kanim kanim pei, en enim ngenj ei, pei kanim ende minj pep punanim mon. Wumb ngenj ei, en enim ngenj kanim ende pałim, nga kung kanim kanim ei ngenj endi eipi pałim. Nga kei ombu, en enim ngenj pałim ei, kanim endi eipi pałim. Nga omu ombu, en enim ngenj kanim endi nga eipi pałim ku.

⁴⁰ Pe nga tonu epin konu ete epi ombu, ngenj sałim; nga ya mani mei ete epi ombu, yi ku ngenj sałim. Ba epin konu ete epi ombu, ngenj tiłang ka wii kanim endi sałim. Nga ya mani mei ete konu epi ombu, ngenj kanim eipi sałim. ⁴¹ Nga eni ei, eim nge tiłang kanim endi sałim. Nga oi ei, eim nge tiłang eipi endi sałim; nga kor kanjip ei, eim tiłang eipi endi sałim. Nga kor kanjip en enim mołmun ombu, en enim tiłang ombu pepi kin, kanim kanim kindnim ei, en enim kin pałim.

⁴² Ei sinim yi mił ku, kulnjung wumb nga angik, tonu ok, nga konj pungii wumb ei, ngenj sipik, tukpu tonmun kunum ei, ngenj ei pupu nga mei tetmba. Ba nga

angk, tonu ok, nga konj mułngii ei, en enim ngenj ei purnermba mon ba; kunum kunum konj ka mułmba. ⁴³ Pe ngenj kui tonmun kunum ei kis mołpu, ngenj ei wumb keningii ka pinerim; nga dinga pinerim ku. Ba ngenj nga angk, tonu ok nga konj pungii kunum ei, ngenj tiłang ka simba; nga ngenj dinga pimba ku. ⁴⁴ Pe ngenj kui tonmun kunum ei, mei ete nge ngenj; ba ngenj angk, tonu ok, nga konj pungii kunum ei, tonu epin konu ete nge ngenj. Nga ngenj ei nge mei ete, keimi ngenj mendpił pim kin, ei yi mił ku, nga tonu epin konu ete nge ngenj, yi ku keimi simba. ⁴⁵ Ei nge ku, Gos eim nge ek ka ete ok pułum yi mił ninim, "Wu kumna ei, Andam ei mei ete tonu orum ei, wumb mił, no pepi, yi erpi multum. Nga ekii se Andam Krai ei, eim noman konj pułwu ei, eim wumb ei noman konj ete ngołum. ⁴⁶ Ba ei tonu epin konu ete nga epi ombu ngenj ei, kumb se onanim mon; ba mei ete nge epi ombu ngenj mendpił ei, kumb se onum. Wang kin, nga ekii se tonu epin konu ete nge epi ombu ngenj ei, bultundung onum. ⁴⁷ Pe kumb se wu Andam ngenj ei Gos mei mendpił sipi eririm. Ba nga ekii se wu Andam Krai ei, tonu epin Gos mani kindang om.

⁴⁸ Wumb ya mani mei ete wumb ei, en enim wu kumb se mei ete eririm ei, ende mił, en enim yi mił mołmun. Nga wumb tonu epin wumb ombu, en enim wu endi tonu epin mani om ende mił, en enim yi mił ku mołmun. ⁴⁹ Nga pe, sinim wu kumb se mei ete eririm ei, kumb ningił mił wu kin sinim yi mił ku mołmun. Nga yi mił ku wu ekii se tonu epin mani om wu Krai ei kin, sinim yi mił ku mołmun.

⁵⁰ Na enim kin ek ei yi mił nind. Angnan no! Pe mei ete ngenj wumb ei, Gos epi ka wii er ka erim ei sinerngii, nga Gos eim tep erpi mołum konu ete tuk punerngii mon. Nga purmba epi endi nin, purnermba epi endi ei nin, konu ende tuk punerngii mon.

⁵¹ Enim kom se piyei! Ek koi erpi pałim ek ei, na enim kin nip ngumbii end. Ei sinim pei kulernmin. Pii gii wumb kombur mułangin kin kupam ei Jiasas orung omba. Wang kin, Gos sinim pei erang kin, sinim ngenj kanim eipi mił endi sipin kin mołmun. ⁵² Ei sikir mił sinim ningił kepı tonmun ei, nga konu poru nimba kunum ei, nga ekii se beli epin mani ei ek tengmba. Ek tingang kin, koltmun wumb ei, angk tonu ok, ok konj puk kin, nga kulerngii mon! Wumb konj kunum kunum mołmun. Nga sinim konj mołmun wumb pei, Gos erang kin o pun, ngenj kanim eipi mił endi sipin kin, mołmun. ⁵³ Ei yi mił, pe nga ngenj kułmba ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opu, ngenj konj of kun ka mił simba. Ei kułngii nge ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opun simin ei, kunum kunum konj mułmun. ⁵⁴ Keimi, ngenj ei purmba; ba nga ngenj ei, Gos erang, ngenj ei kanim eipi mił opu mołpu kin, kunum kunum konj mułmba. Ngenj ei kułmba ngenj ei, Gos erang, opu ngenj kanim eipi sipi ngang kin, noman konj of kun ka er mułmba. Kunum ete, sinim Gos ek puł pałim mił, tonu wang kenmin. Nga ek yi mił ninim, "Gos eim mei ngenj kułii of ei, to mani kindpi poru nim."

⁵⁵ “Ngenj kulii of ei nge, dinga opu, wumb pei to mani kindmba nge dinga ei, poru nimba miñ nenj? Ngenj kulii of ei, eim kiteng mul dinga miñ mundum ei sinim wumb nga kumbii kis ngumba, miñ nenj?”

⁵⁶ Kuñgii of ei, eim nge dinga ngenj kumbii ngopu kin, of kis nge kumep kis ei kin sim, of kis ei, eim nge dinga ei, mer Gos lo eñe pañim. ⁵⁷ Ba sinim Gos kin ka piipin ngumun ei nge, sinim nge Owundu Jiisas Kraiss sinim dinga ngang kin, epi tañ of kis nin, kulii of ei, to mani kindpin ermin ei, sin yi ku enjpin.

⁵⁸ Yi peng kin, sinim keimi piinmin, kulii of ei Kraiss to mani kindim. Nanim angnan noñ, enim pii gii eñe nge, dinga mendpiñ angk muñgii. Nga kunum kunum, en enim Gos Owundu eim nge kongun ngum ei, kun ka er dinga kindik kin, erik pungii. Nimbiñ erang enim piinmin ei, Gos Owundu eim nge kongun enim enmin ei, wii miñ endi enerngii mon!

Enim Ku Nin Epi, Gos Kin Pii Gii Wumb Eipi Ku Sinañim Wumb Ei Ngungii

16 Pe mund ka ku ei nge sipin, Gos nge wumb tiñap Juriya konu eñe moñmun ei paki tumun. Ei enim na ninj miñ, ekii sik erngii ei, na Galeisiya men ngii eñe pei moñmun wumb ei, na erei ninj wumb ei, yi ekii sik enjing. ² Ei yi miñ, pe kor owundu kunum kunum tangip simba kunum ei, wumb endeim endeim ni, en enim kapñi, ku kombur mok tok, eipi kindik singii. Singii ei, wumb endi eim kongun erpi, ku simba miñ, eim ngii konu eñe tongndung sim miñ ngumba. Yi erpi kin, tongndung kindpi kin, sep muñmba. Muñmba ei, na ombii kunum ei, enim ku mok tok ngunerngii mon; ba enim ok, mok tok, eipi kindik kin, singii ku ei simbii. ³ Na ekii se, enim kin op pendip kin, en enim wu kombur pungii nik, to tonu kindik, mundngii. Wu ombu, mon endi ek yi miñ ni puls. Enim piinmin wu ei, to tonu kindpin wu ei, epi ombu sik tunmun. Nga enim ku nin epi, ka wii ombu ngumun nik kin, sinjing epi ombu, se mengk kin, Jerusalem wumb moñmun konu eñe sipngii. ⁴ Pe nga, na bii miñ endi pim kin, nga kapñi wu ombu na kin tep topun bin.

Pol Eim Yi Ermbii Ni Noman To Piim

⁵ Pe na enim kin ombii ei, ekii se ombii; ba kumb se, na Mesaroniya konu eñe tuk pup kin, nga op enim kin ombii. Ei kapñi. Nimbiñ erang na Mesaroniya konu eñe kumb se tuk pup ombii, ni piind. ⁶ Pe na kunum kombur ni, enim kin no pep muñmbii min, nga wii sepi, jii owundu nimba kunum ei, enim kin muñamb kin, nga kunum ei poru nimba kunum ei, enim na paki tangin kin, nanim bii onj andñam ei bii. Nga mering, konu jili miñ endi bii ei, ekii se bii. ⁷ Na nanim enim kanip pendip kin, nga sikir bii ni piinand, mon. Ba na enim kin Ei Gos Owundu eim, na yi enjii ni piim kin, kapñi yi ermbii.

⁸ Ba na nanim ya Epeses konu eñe muñmbii ni piind. Muñamb kin, Gos Gui Ka mani orum kunum tonu omba kunum eñe, noman to piipin yi er muñmun. ⁹ Nimbiñ

erang, Gos Owundu eim erang kin, na kin andñam owundu aki topu kindang sañim. Seng kin, na kongun owundu peng ei, kapñi yi eramb kin mong peng, wumb pei pii gii niñangin kin, Gos nge opu orung wumb pei, na kongun end andñam ei ondu ngumun nik enmin. Yi miñ erang, na ya konu muñmbii, ni piind.

¹⁰ Kunum endi, Timisii enim moñmun konu eñe om kin, enim kapñi piik kun erik, oi a nik, se tuk sik, yi erangin kin, eim nanim wumb kin ngii konu moñ ni piip kin, noman emin peng muñmba. Nimbiñ erang eim Gos Owundu nge kongun erpi moñum ei, yi miñ ku, na kongun yi erip end miñ, eim yi eñim. ¹¹ Yi miñ kapñi, wumb endi, eim kin wu wii miñ endi ni piik kin, kan mani kindik kin, buñ ngok enerngii mon! Enim kapñi, eim paki tangin kin, ei nam moñ konu eñe orung omba. Yi erangin kin, eim noman emin peng opu kin, nam moñ konu eñe, angnan noñ kin ouni ongii nge, kui er moñ.

¹² Ei nge, sinim nge enginjpin Apolos, na eim ‘Pui’ a niñ, nga kunum kopur, eim opu, enim kenmba dinga nip niñ. Niñ ei, angnan noñ kombur kin tep to ongii ba; akip kunum eñe mendpiñ, ombii ni noman yi, to piinmin mon. Ba eim omba kunum endi, tangpi sepi nim kin, kapñi eim enim kin omba.

Pe Ek Nip Poru Nimbii End

¹³ Kan kun erik molk, en enim Jiisas Owundu kin pii gii eñe, dinga angik, wu noman dinga kindik kin, wu mendpiñ muñgii ei, am dinga mendpiñ kindik muñgii! ¹⁴ Kongun min epi kanim kanim pei enim eñe, noman kulk ngok enmin of, yi miñ erngii.

¹⁵ Angnan noñ, enim piinmin ei, Sepanis kin, eim nge ambim kingam ambñam noñ tiñap ei, en enim Akeiya konu eñe, pii gii kumna wumb ninjing. En enim noman eñe, Gos nge tiñap wumb paki tok kin, Gos nge kongun dinga erik moñmun. ¹⁶ Na enim noman eñe to konj kindmbii ei nge, wumb ei, enmin of ka ei nin, nga wumb kombur piki tok, tep tok, kongun enmin ei nin, wumb ei kongun dinga eñmin ei nge, enim mandring molk, ekii sik erngii!

¹⁷ Na nanim yi nge, ka piip, Sepanis nin, Posunasus nin, Akaikis na kin onjung. En enim na kin ok, na paki tunjung. Nimbiñ erang enim ya na kin muleñangin kin, enim na paki tuñangin ku; ba enim na kin mulenjing. Yi miñ wumb ei sinim paki yi miñ tunjung. ¹⁸ En enim na noman emin ka pendnjing kin, na ka piinj. Nga enim noman emin ka pendnjing ku. Yi miñ ku, enim wumb yi nge embe ambiñ tonu kindngii.

¹⁹ Pe Gos tiñap wumb Eisa konu owundu orung orung ya tuk moñmun wumb ombu, enim kin ek ka nik, onmun nik enmin. Nga Akuila kin ambim Periska, nga Gos nge tiñap wumb kombur ngii konu eñe kuñou tok enmin wumb ei, enim kin ek ka nik, onmun nik kin, Gos Owundu nge embe eñe, nik ngok enjing. ²⁰ Nga pii gii ninjpin nge enginjpin noñ, ya eñe pei moñmun ei, en enim yi ku, ‘Ek ka nik, muleiyo,’ nik enmin. Pe en enim engnjing endi kin nga engnjing endi ngunj kangilk, kaimb sik erngii. Nga enim ‘Muleiyo’ nik erngii. ²¹ Na

Pol wu mon pułum wu ei kin, gal pipe kin ei sip, na nanim angit ełe mon ei poru nimba nge pułup kin, enim kin 'Ek ka' nip, 'Mułeiyo' nip ngop end.

²² Wumb nii endi, eim Jiisas Owundu kin noman ngunermba wu ei, Gos Owundu eim omba kunum ei, top kis ermba. Jiisas Owundu eim sikir orung omba.

²³ Jiisas Owundu eim nge noman ka wii enim kin wii ngopu mułmba.

²⁴ Na enim Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing wumb ei kin, na noman ka ngond. Ei keimi!

2 KORIN

Pol Mon Nga Potpu Korin Wumb Kin Kindim

1 Na Pol Krai Jias nge ek se andit wu, Gos noman ete na to tonu kindim. Nga sinim nge enginpin, Timisii kin ouni motput kin, sit enim 'Ka mufeyo!' kindmbit nge, Gos wumb Korin konu men ngii ete motmun wumb ei kin, nga Gos nge titap wumb Akeiya konu ete pei motmun wumb ombu, ek ka mufeyo kindmbit.

² Gos sinim Erinpin kin, nga sinim nge Owundu Krai Jias ouni nge noman emin kin, noman ka ei enim kin pengli!

Pol Eim Ka Piipi Gos Ngotum

³ Pe sinim Gos kin ka piipin ngumun. Nga Gos eim sinim nge Owundu Jias Krai nge Arim, nga Gos eim sinim nge Erinpin ei, eim sinim noman ka ngopu kin, sinim paki totum nge putwu. ⁴ Sinim ot embin endi tonu otum kunum ei, Gos eim sinim paki topu ngotum. Ngopu kin yi ku, sinim wumb nii endi eim ot embin endi tonu omba kunum ei, sinim wumb ei kin kapli paki to ngumun ku. Ei sinim Gos paki totum nge epi ende, sin sinim Gos kin sinpin epi ei, wumb ei kin paki tumun ku. ⁵ Nimbit erang, sinim Krai kin ngenj kumbii owundu pei ouni ko wunmun ei, yi mit ku, nga sinim Krai nge paki totum epi owundu ei, eim kin ouni simin ku. ⁶ Pe sinim ngenj kumbii sinpin kin, kapli ete nge enim ei paki topu kin, Gos enim si orung simba. Nga Gos sin paki tum kin, kapli nga sin enim paki tumun ku. Paki tamin kin, enim dinga ngang kin, kunum kunum dinga angk mutangin kin, ot embin tui ei tonu omba ei, sin dinga pupun angpin motmun mit, yi ku enim dinga angk mutngii. ⁷ Pe sin enim kin epi ei kenmin ni, kui er motmun epi ei, dinga piipin motmun. Nimbit erang sin piinmin ei, enim sin kin ngenj kumbii ei, ende ouni ko wunmun. Pe Gos sin kin paki tang sinpin epi ei, enim sin kin ouni paki tang singii ku.

⁸ Yi mit, sin noman ete enim piinmin ei, engnan not sin Eisiya konu owundu ete, ot embin tui owundu sin kin tonu onum. Pe epi embin endi sin kin tonu onum epi ei, embin owundu kis mendpit. Yi erang kin, sin motpun bin ni piinpin; ba kapli dinga pang motpun kin, bin pinerim mon. ⁹ Nimbit erang sin piinpin ei, sinim kutmun kunum mandi salim. Ba ei yi erang kin, sinim nge dinga ei, kapli ermin ni piinmin mon; ba sin Gos eim nge dinga mendpit ei, kapli ei piimin. Nimbit erang Gos eim wumb kutngii nge, si konj sipi kinditim putwu. ¹⁰ Nga sinim konu kis ei pupun kututamin; ba

Gos Krai kin sinim sipi orung sim. Nga ekii se, eim sinim sipi orung simba ku. Pe Gos Krai kin sinim sipi orung simba ni dinga piyamin kin, nga eim sinim sipi orung simba ku. Nimbit erang sinim eim kin epi ka wii simin ni piinmin ei, nga eim kin kui er motmun. ¹¹ Pe nga enim sin kin prei erik kin, paki to ngungii ku. Yi mit, wumb pei sinim kin prei enim ei, Gos piipi kin, sin epi ka wii pei ngumba. Ngopu kin, wumb pei enim ek nik kin, Gos kin noman ka piik ngok, nga sinim kin piik ngungii ku.

Pol Eim Konu Endi Bii Ni Piim Ba, Eim Noman Tał Sim

¹² Epi ei nge, sin bong ninmin ei, sin noman tuk gui ei ek ni ngotum epi ei, sin ni tor kindpi kin, sin ot kun ka ni, noman tuk konj ka Gos sin ngurum noman ei, sin ni ngonum. Nga ya mani mei ete wumb noman dinga ot ei, sin kin tonu onanim mon. Ba Gos nge noman ka ngotum ei, sin ot yi mit erpin andinmin. Andpin kin, ya mani mei wumb kin, tuk ete andinmin ete nge, na enim wumb kin, ot yi mit nga erpin andinmin. ¹³ Pe sin mon potpun, enim ngonmun ei, enim mendpit nipe put endi pimba ei, gerik kanik piik erngii. Pe nga na piind ei, enim keimi piik poru ninmin. ¹⁴ Nga ok yi ku, enim sin kin, aninga kopur pii kun erik. Ba ekii se, enim sin kin, nga pii kun erngii. Erangin kin, sin enim kin bong nipin ka piipin ngumun ei, yi mit enim sin kin bong nik, ka piik ngok erngii kunum ete, Owundu Jias eim orung omba.

¹⁵ Nimbit erang ei yi mit peng kin, na noman ete enim kin kumb se ombii ni piinj. Ei yi erip kin, enim kunum tał noman ka wii epi ei, paki tamb singii ni piinj ei, na noman ete, enim kin kumb se ombii ni piind. Nga ekii se, Masironiya konu wumb motmun ete, pup pendip kin, ya orung ombii ni wamb kin, enim na paki tok, Juriya konu ete kindangin bii. ¹⁷ Ei yi mit, epi endi na noman ete ermbii mit nip end ei, na pii kun enarip nind min? Nga na epi endi ermbii ni pit epi ei, mani mei ete wu mit kapli mit mon; kunum ende mit yi nit min? Ei mon mendpit! ¹⁸ Pe Gos eim keimi mendpit motum mit, sin ot keimi ermin nimin ot ei, keimi ermin ku. Yi mit ek keimi, sin nipin enim ngonmun ei, ek kapli min mon yi ninanmin mon. ¹⁹ Pe Jias Krai Gos eim kingam nge ek ka ei, sin ni tor kindpin enim ngonmun ei, Timosii ni, Sailis ni, na Pol kin ek nipin ei, kapli min mon? Nipin yi etmin, wu endi sin ninanmin mon. Ba Krai eim Gos nge ek keimi minj nipi kin, kapli nitim wu. ²⁰ Ei yi mit, Krai eim Gos ek keimi dinga ni penditim ek ei, kapli minj nipi kin, ot keimi pei ekii sitim wu. Ei pute yi mit

peng kin, sinim Jiisas Krai nge embe ete 'Ei keimi' nipin kin, sinim Gos kin ka piipin kin, eim embe ambil tonu kindmin. ²¹ Ba Gos endeim mendpit erang kin, sinim enim kin ouni Krai kin dambiltpin ende pupun kin, er dinga kindang mołmun. Nga Gos eim mendpit, sinim eim ek ka ei ni tor kindmin ni pendim ku. ²² Gos eim sinim eim nge wumb nipi mon połpu kin, mundang mołum ei, eim Gui Ka ei, sinim noman tuk ete kindang mołum. Mołpu kin, Gos sinim kin ngumbii ni pendrim mił, ei keimi mendpit, sinim piinmin eim keimi sinim ngumba.

²³ Ba na Gos wii tamb kin, eim na noman tuk ete piipi kin, ni tor kindmba. Pe na Korin wumb konu ete onenj ei, pułe yi mił pałim. Na nam ek dinga ei, enim wumb kin noman embin ngumba ei, nam noman ete mon ni piind. ²⁴ Sin enim pii gii ei, tep enanmin mon; ba sin enim kin kongun ouni eramin kin, enim ka piingii. Oł yi eramin kin, enim pii gii ei dinga pimba.

2 Ei na noman ete yi ni piind. Na nga enim kin on-ermbii ni piind. Nimbił erang na enim kin wumb kin, enim noman embin piingii ei, mon ni piind. ² Pe na enim oł yi mił eramb kin, enim noman embin to piinjing kin, wumb nii endi na erang kin, na ka piimbii? Ba na enim noman embin ngunj kin kapłi enim na erang kin na ka piimbii. ³ Nga ete nge, na mon ei, ok połup enim kin kindinj ei, na enim kin ombii ni piinj; ba kunum ete, enim noman embin na ngungii ni piip kin, na enim kin onenj. Ba na noman dinga piind ei, na ka piinj kin, kapłi enim yi ku ka piingii. ⁴ Yi mił ei, na noman tuk ete embin owundu kis peng kin, nga ngenj kumbii peng kin, na mon ei polt. Pe yi ku, na ke namb kin, ningił ka pei mani onum. Na oł yi eramb kin, enim noman embin to piinerngii. Ba na yi eramb kin, enim piingii ei, na enim kin noman ka pei ngond.

Wumb Oł Kis Enjing Ei, Kil Ngo Si Kindim

⁵ Ba pe wumb nii endi, enim mołmun konu ete wumb ei, noman embin ngumbii ni ermba ei, na kin mon; ba ei erpi, enim wumb kombur kin noman embin ngang kin, enim noman embin to piingii. Pe na ek yi nind ei, eim kin oł dinga endi enermbii mon. ⁶ Yi mił, pe kumep kis ei, wumb pei wu endeim kin, ngo orung kindnjing ei, yi mił kapłi enim. ⁷ Yi mił, enim oł eipi endi erngii. Erik kin, enim wu ei oł kis kil ngok, eim paki tok, noman emin ngungii. Mon pim kin, kapłi noman embin wu ei, to mani kindmba. ⁸ Yi erang kin, eim piimba na enim kin dinga kii sind ei, enim eim kin noman ka keimi mendpit ngungii. ⁹ Ei pułe yi mił peng kin, na enim kin mon ei, połup ngond. Ei enim piinmin mił nenj? Na enim kenmbii pend piip kin, oł yi mił andan top end ei, enim keimi ekii sinmin min mon? ¹⁰ Pe enim wumb nii endi, enim oł kis ei kil ngo si kindnjing kin, na wumb ei kin, oł kis ei kil ngo si kindmbii ku. Pe na wumb endi nge oł kis endi enjing ei, na si kindinj ei, nimbił erang enim nge piip ete, na oł yi mił end. Pe Krai kaninim ei, na oł kis etmin oł ei, enim paki top, si kindinj. ¹¹ Sinim oł kis etmin oł ei, kil ngo si kindamin. Mon pim kin, Seisen sinim to mani kindmba. Nimbił erang, sinim

Seisen eim noman ete, ek kend topu oł yi etim nge pułwu mołum ei, sinim piinmin.

Trowas Konu Ete Pol Noman Embin Tui Oł Endi Tonu Om

¹² Ba kunum ei, na Trowas konu ete, tor pup kin, Krai nge ek ka ei ni tor kindmbii ni punj. Na piind ei, sinim nge Owundu eim nge kongun ermbii konu ei, andłam ei aki to kindim sałim. ¹³ Ba na noman tuk ete embin pałim. Nimbił erang, na angnan Taisi mołum konu ete, kur kan sinenj mon. Yi mił peng kin, na wumb Trowas konu ete mulnjung wumb ei, 'Mutei' a ni pendip kin, na Maseroniya konu ete punj.

Ek Se Andilmin Wumb Krai Eim Nge Dinga Ete Sik Opu Orung Wu To Mani Kindnjing

¹⁴ Ba sinim ka piipin kin, Gos ngumun ei, Gos eim dinga ei, sinim ngang sinjpin. Sinjpin ei, sinim Krai kin dambiltpin ende pupun kin, eim sinim paki tang kin, gui kis nge noman dinga ei, to mani kindmin. Pe nga Gos sinim erpi sim ei, Krai nge ek ka ei, kuni ka wii mił muru ka tołum. Tołum ei, wumb mei konu orung orung pei, sinim Krai nge ek ka ni tor kindamin kin, wumb pei piingii. ¹⁵ Pe sinim yi mił mołpun kin, Krai eim nge kułmał kapłi muru ka wii topu kin, tonu Gos eim mołum konu ete ngum. Pe muru ka wii ei, to tor pupu kin, wumb nii endi eim oł kis etmin oł ei, si kindpi kin, Gos kin orung si mundang mołmun wumb ei kin punum ku. Nga muru ka wii ei, tor pupu kin, wumb nii endi oł kis etmin oł ei nge erpi, bok to mani pupu kin, am pu mołmun wumb ei kin punum ku. ¹⁶ Pe wumb koltmun sinim muru kis wii mił ei, topu tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis etmin ei, er mułum konu kis ete pum. Pe wumb noman konj sik mołmun wumb ei sinim muru ka wii mił ei topu, tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis etmin oł ei, si kindpi kin, orung Gos kin opu kin, noman konj mołmun wumb ei kin onum. Pe wumb nii endi ei, eim kongun yi mił endi kapłi ermba? Krai sin paki tang kin, kapłi sinim kongun ei ermin. ¹⁷ Pe sinim wumb eipi mołmun ei mił, sinim yi mułalmin mon. Ei wumb en enim, Gos ek ni tor kindpin kin, ku simin ni piinmin. Ba sinim ek keimi nimin ei, Gos eim ek ka sinim ek se andilmin wu. Sinim Gos ek ka ni, kun ka keimi ni, tor kindmin ei, Krai nge kongun wumb mołpun eim dinga ete ninmin ei, kunum kunum Gos sinim kanpi minj mołum.

Korin Wumb En Enim Ek Konj Dinga Endi Nik Pendnjing Pałim

3 Pe sin sinim nga pułgun mondpu kin, sinim embe ambil tonu kindmin min? Min nga sin sinim wumb kombur eipi ende mił mołpun min? Nga sin sinim wumb kombur pipe pulnjung ei, sin sinim embe ambil tonu kindngii nge nipin mon ei, enim kin ngumun min? Min nga en enim pipe endi yi mił pułngii ei, sin paki tumba nge ngungii min? Yi mił ei mon. ² Pe en enim mołmun ei, sinim noman tuk ete, sin mon mił poł

pendinmin ei, wumb pei mon ei gerik piik erngii. ³ Ei sinim kin peni ete nipi ngonum ei, Krai eim mon potpu sinim kin kindim. Ei enim mon potumun epi gal ei, sik kom ku ete, mon potumun ei mit mon. Ba enim wumb noman tuk ete, Gos Gui Ka kunum kunum konj motum Gos ei, mon pot pendim.

⁴ Sinim ek yi nimin, nimbil erang sinim Gos kin pii gii ei, noman dinga palim ei, Krai nge ete sinim of yi mit enmin. ⁵ Sinim piinmin ei, sin sinim kongun ei nge, endi kapli enanmin mon. Ba Gos eim sinim paki tang kongun ei, kapli ermin. Ei epi nipe epi endi sinim ermin ei, Gos eim mendpit kin tonu otum. ⁶ Yi mit Gos eim sinim kin mon konj pot pendim ete, sinim kapli erang kin, ek ka ni tor kindmin. Pe sinim kin mon konj ngum ei, lo ek mon; ba Gos Gui Ka lo konj ei ngum. Nimbil erang lo ek mon pot pendnjing ei, erang kin, wumb kotumun of tor om; ba Gos Gui Ka nge mon konj ei erang kin, wumb noman konj ngotum.

⁷ Pe Gos neng kin, Moses lo ek tonu kom ku pet ete, mon pot pendrim ek ei, wumb kotumun of ei nge tonu orum. Ba Gos nge tifang owundu Moses andan topu ngurum kunum ei, Moses kanpi sipipi kin, Jura wumb kin si pang kin, wumb Moses eim kumb ningit ete, keningii pineririm mon. Nimbil erang tifang ei, owundu mendpit erpi multum. Ba nga tifang owundu mendpit er multum ei, pulngun mondpu am purum. ⁸ Akip kunum ei, Gos Gui Ka kongun erpi kin, eim tifang owundu dinga pei nga simba ku. ⁹ Yi mit ku, pe Moses lo ek ei, wumb kos enjing kin, nga tifang owundu dinga ei kongun erang kin, kapli pe sinim Gos kin kun ka motum wumb ei, si mundang kin, tifang owundu mendpit nga simba. ¹⁰ Pe Moses lo ek ei, tifang owundu ei, kumb ok o purum. Ba tifang ei, pe piram pinatim mon. Ya pe, tifang owundu mendpit konj ei, noman konj tifang sinim simin nge onum. ¹¹ Yi mit pe, Moses lo ek ete poru nimba mandi enim ei, tifang pim kin, kapli nga yi mit, of konj endi kunum kunum mutmba of ei, tifang owundu simba ku.

¹² Yi mit, sin ek ni tor kindinmin ei, sin mund mong kulanmin mon! Nimbil erang sinim epi ka wii simin ni, piipin kin, kui er motum ei, sinim Krai kin pii gii nipin ete, ek ni tor kindinmin. ¹³ Ei sinim Moses etim mit ei, sinim enanmin mon. Moses eim kumb ningit ete, alap sipi kin, pandi tum. Tang kin, Jura wumb Gos Moses ngum tifang ei, pupu poru nimba erim ei, enim kinenjing mon. ¹⁴ Ba wumb en enim noman ete dinga pang kin piingii ei, kapli enerim mon. Nga Jura lo ek ok nge ei kunum ete, gerik piik erngii ei, piinenjing mon ku. Nimbil erang akip yi ku, epi endi en enim noman ete, pandi topu pim. Yi mit erang kin, en enim epi pandi to pendnjing epi ei, Gos erang kin, Krai endeim si kindim. ¹⁵ Pe akip kunum ete, en enim Moses Gos nge lo ek ngurum ek ei, en enim gerik piik erngii pinerim. Nimbil erang en enim noman ete, alap mit epi ei, pandi topu pim ku. ¹⁶ Ba kunum endi, wu endi eim Owundu kin pii gii nirim kunum ei, eim alap mit epi, eim noman tuk ete, pandi topu pendim epi ei, Owundu si kindim. ¹⁷ Pe nga, Owundu eim Gui Ka nge putwu. Nga Gui Ka

ei, wumb nii endi noman tuk ete motum kin, kapli epi endi wu ei kin, ambil gii ninermba mon. Wu ei eim wii minj mutmba. ¹⁸ Nga sinim wumb pei kumb ningit ete epi endi, pandi topu pinatim mon. Yi erang kin, sinim Owundu nge tifang owundu ei, sinim andan tang kin, not min men mit kaninmin. Kanpin kin, sinim min men ei, Owundu motum mit, sinim yi mit ku tonu onmun. Opu kin, sinim Owundu nge tifang owundu ei nga, nga simin ku. Nimbil erang epi ei, sinim kin aki topu ngonum ei, Owundu Gui Ka motpu kin, tonu onum.

Ek Se Anditmin Wumb Ei, Krai Nge Mei Nganmbi Ming Mit Motum

4 Yi mit Gos eim sinim kin kaimb si ngopu kin, sinim kongun ete ngum. Ngang kin, sin kongun ei, noman tuk ete, embin topun yi mit enanmin mon. ² Pe sinim epi koi erpin, nga of singambit kutpun enjpin of ei, pei si kindmin. Sinim Gos eim ek ka ei, to eipi eipi kindpin kin, ek kend topun yi enermin mon ku. Ba sinim Gos eim nge ek ka ei, keimi peni ete ni tor kindpin kin, wumb nge noman tuk gui ei, noman ete ek keimi nitmin ei, tang piingii. Piik kin, wumb ei sinim kongun enmin ei, Gos ningit ete kun ka motum ei keningii. ³ Pe sinim Krai nge ek ka ei, ni tor kindinmin ei, keimi koi erpi pim kin, kapli ek ka ei, wumb nii endi konu kis ete, am punggii wumb ei nge, noman tuk ete mendpit koi erpi pimba. ⁴ Mei konu ete, ek kend gos putwu ei Seisen, eim wumb pii gii ninenjing wumb nge ningit ete mit, noman tuk ete ambil gii nipi pandi tang kin, emii palim mit motum. Nga motum wumb ei, Krai nge ek ka ei nge, tifang ei nin, Krai nge tifang owundu ei, wumb noman tuk ete tuk punerang kin, nga wumb of ei kinerngii mon ku. Nga Gos motum mit, Krai sinim kin keimi andan tonum. ⁵ Yi mit, sinim ek ni tor kindinmin ei, sin sinim nge ek ni tor kindinmin mon. Ba sin ek ni tor kindinmin ei, Jiisas Krai sinim nge Owundu ete, ek ni tor kinditmin. Nga Krai nge ek ka ekii sipin kin, sin sinim enim nge kongun wu motum ei, Jiisas embe ambil tonu kindmin. ⁶ Yi mit kumb ok, mei wii sirim kunum ete, Gos eim ek yi nirim, "Pe tifang ei, emii palim konu ete topu tor wangli!" Gos eim endeim ok eririm Gos, ei eim nge tifang ei erpi kin, sinim noman tuk ete topu kin, tifang enim. Gos eim of yi erpi tifang ei, sinim kin ngum. Ngang kin, tifang ei, sinim Gos eim tifang owundu ka wii ei nge, piik motum. Molk kin, Gos nge tifang ei, Krai nge kumb ningit ete, min men mit kaninmin.

⁷ Ba Gos eim mei nganmbi ei sipi kin, sinim wumb ming wii mit eririm. Nga Gos nge ek ka ei, eim nge noman ete ka wii ei, sinim kin noman tuk ete kindang kin, eim sinim kin andan topu kin, sinim nge dinga endi pinatim mon. Ba Gos eim nge dinga ei, sinim noman tuk ete kindpi ngum. ⁸ Pe nga of embin tui sinim kin konu orung orung pei tonu onum. Ba of embin ei, sinim noman ete to mani kindnanim mon. Nga embin pei sinim nge noman ete tonu wang kin, nga sinim noman ete ei, embin palim; ba sinim of pei ombu wakin topun si kindnamin mon. ⁹ Sinim nge opu orung wumb pei

molok kin, sinim to kis erik, of embin tui ngok kin, yi etmin; ba Gos sinim kin wakin tunatim mon. Nga wumb kombur sinim to mani kindik kin, ngenj kumbii ngok yi enmin; ba sinim to kis mendpit erik poru ninałmin, mon. ¹⁰ Kunum kunum sinim ngenj ete, Jiisas kultum ete nge, sinim ko wupun, sipin kin, se andinmin. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj ei nga sin ngenj ete tuk mułum pim kin, kapli wumb pei keningii. ¹¹ Yi mił, kunum kunum sinim konj mołamin kin, of embin tui ni koltmun of ei, sinim kin tonu onum. Nimbił erang sinim Jiisas nge embe ete, ni tor kindpin ete nge, of embin ei sinim kin tonu onum. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj dinga ei, sinim ngenj tuk ete mułang kin, wumb pei keningii. ¹² Ei pułe yi mił, koltmun of ei nge, sin kin kongun erpi mołum. Nimbił erang sinim Owundu nge kongun ei enmin. Ba of yi mił erang kin, Jiisas noman konj ei, enim kin kongun erpi mołum.

¹³ Ba Gos kumb ok mon poł pendrim ek ka ei, yi ninim, "Na ek ei ni tor kindinj ei, na pii gii ninj ete nind." Ei sin pii gii ninmin ei ende mił. Pe sin ek ni tor kindinmin ku. Nimbił erang ei sin pii gii nipin ete ninmin. ¹⁴ Sinim piinmin ei, Gos eim Owundu Jiisas kułang tukpu to pendik ei, si tonu angpi nga konj sim. Nga Gos eim sinim Jiisas ouni si tonu konj simba ku. Nga Gos eim sin enim kin ouni tu wupu kin, Gos mołum konu ete tuk tu wumba. ¹⁵ Yi mił epi ei, tonu opu, enim paki tumba nge om. Yi mił, nga Gos wumb kopur nga pei pei eim nge noman ka ei wumb ngang singii. Sik kin, en enim Gos kin nga pei prei erik kin, noman ka piik ngok, Gos embe ambii tonu kindik yi erngii.

Of Embin Tui Tonu Wang Kin, Tiłang Owundu Ermba

¹⁶ Ei yi mił peng kin, sinim of ei piipin kin, Gos nge kongun ei wakin topun, si kindnanmin mon. Yi eramin kin, sinim ngenj torung ei kołutum; ba sinim nge noman tuk gui mołutum konu ei, kunum kunum konj tonu ołum. ¹⁷ Yi mił peng kin, sinim mong ete ngenj kumbii ei, sinim kin tonu om ei, aninga kembis kembis kunum kombur sinmin. Ba of ei kongun dinga erang kin, Gos nge tiłang owundu ka wii kunum kunum mołpu kin, sinim kin tonu wang simin. Sinim epi ka wii ei, of embin tui ei, to mani kindmba. ¹⁸ Yi mił nga sin enim epi endi, pe ningił ete kaninmin epi ei sin kinermin mon; ba epi endi sinim ningił ete kenmin epi ei, kunum aninga kopur pepi poru nimba. Ba sinim epi kinnałmin epi ei kunum kunum piram mułmba.

Sinim Nge Tonu Epin Er Mułmun Konu Ete

5 Yi mił, pe sinim ngenj ei ngii mił, ya mani mei ete mołmun ngenj ngii mił ei, to kis poru nim kin, kapli sinim piinmin ei, Gos ei eim sinim kin ngenj ngii mił, eipi endi er kindim ei, tonu epin konu ete salim. Ngenj Gos erim ngenj ngii mił ei, kunum kunum epin konu ete konj mułmba. ² Ya pe kunum ei, sin sinim ngenj ngii mił, tuk ete ke nipin enmin ei, sinim ngenj konj ngii mił ei, epin konu ete salim ei, lo konduk mił,

sinim pandi tumba ni dinga piipin kin, of yi mił enmin.

³ Yi mił peng kin, sinim ngenj ei konduk mił, kindpin mułmun ngenj wii mił, mulermin mon. Ei sinim ngenj konj ngii mił ete, mołpun bin. ⁴ Yi mił kunum ei, sinim ya mani mei ete ngenj ei, ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim noman embin to piipin kin, ek ni tor kindpin. Nimbił erang epi ombu sinim kin dinga pim. Ba sinim noman ete kułmun ni piipin kin, ngenj wii mulenjpin mon; ba ei sinim noman ete dinga kindpin kin, ngenj konj ngii mił sipin kindmin, ni piinjpin. Yi mił erang, sinim noman ete yi ni piinjpin ei, ngenj ok nge ei si kindpin kin, nga sinim ngenj konj ngii mił, kunum kunum mułmun ngenj ei, sipin kindmin ni piinjpin. ⁵ Gos eim mendpit sinim ngenj konj ngii mił, simin ei nge er kun erpi kindim salim. Nga Gos eim nge Gui Ka ei, sinim ngum ei, sinim andan tang kin, eim nipe epi endi, sinim ngumba nge kindim salim ei, keimi sinim kin tonu wang kenmin.

⁶ Yi mił, pe sinim kunum kunum noman tuk ete, dinga kindpin er mułmun. Pe sinim piinmin ei, sinim ngenj ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim nge Owundu mołum konu ete tep to ouni mulenjpin mon. ⁷ Yi mił erang, sinim Jiisas kin pii gii nipin er andinmin. Ba Gos nge epi kombur ngumba epi ei, sinim kinarpin er andinmin ei mon. ⁸ Sinim piinmin ei, sinim noman tuk ete dinga kindmin pałim. Nga sinim ka piinmin ei, ya mani mei ete ngenj ei, si kindpin pupun kin, sinim nge Owundu eim mołum konu ete, ouni tep to mułmun ni piinmin. ⁹ Yi mił erang, sinim ya mani mei ete mułmun min, tonu Gos mołum konu ete mułmun ei, kapli sinim noman dinga kindpin erpin kin, eim nge noman ete ekii sipin kin, ka piipin ngopun er mułmun. ¹⁰ Yi mił, pe sinim pei Krai nge kumb ete engmin ei, eim sinim kin kos owundu piipi kin, mok tumba. Topu kin, sinim endeim endeim ni, ya mani mei ete mołpun kin, sinim nipe of kis min, ka endi enjpin mił ei, kumep ngang kin, simin.

Sinim Krai Kin Mołpun Gos Kin Ende Pupun Mułmun

¹¹ Nimbił erang, sinim piinmin ei, Gos Owundu kin mund mong kułmun ni yi erpin kin, sinim wumb eipi kin Gos ek ni tor kindamin kin, wumb ei Krai kin pii gii ningii. Ba Gos sinim noman tuk ete, pei kanpi piipi poru ninim. Nga na noman ete piind ei, enim noman tuk gui ete, enim sinim kin piinmin ei, sinim peni ete mołmun. ¹² Nga ek ete nge, sin sinim embe enim kumb ete ambii tonu kindnanmin mon. Ba enim sin kin, wumb ka ni piingii. Yi mił nga sin ek nipin poltmun ei kin, ka piik kin, wumb eipi nge ningił ete ni ngonmun. Yi mił erangin kin, enim wumb eipi kin, ek ni orung kindik kin, wumb en enim nge embe ete, ka ka piik enim; ba wumb en enim nge noman tuk ete, ni piinanmin mon. ¹³ Yi mił, sin wulu pang ninjpin kin, kapli ei sin Gos nge kongun enmin. Ba keimi, sin ek kun ninjpin kin, kapli sin enim kin paki tumun nge enmin. ¹⁴ Yi mił erang, Krai eim noman ka ngołum ei, sin nge noman tuk ete to konj kindang kin, sin Gos nge kongun enmin. Nimbił erang sinim ei pii kun erpin kin, sinim

piinmin ei, yi miŕ wumb endeim sinim kin, pei piipi kuŕum. Yi miŕ erang eŕe nge, sinim wumb pei Kraiŕ kin ouni kulnjpun. ¹⁵ Nga Kraiŕ sinim wumb endeim endeim ni piipi kuŕum. Yi miŕ erang kin, sinim wumb konj moŕmun wumb ei, sin sinim noman eŕe ekii sipin kin, endmin ni enermin mon; ba wu Kraiŕ eim sinim kin piipi koŕpu kin, nga angpi konj tonu pum ei, ni piipin kin ekii sipin andpin muŕmun.

¹⁶ Yi miŕ, akip sinim wumb endi ngenj ok nge oŕ ei, noman to piinermin mon. Nga eŕe nge, sinim wumb endeim endeim ni, noman eŕe mok topun kin, yi enermin mon ku. Ok yi miŕ, sinim Kraiŕ ngenj eŕe oŕ ei, noman to piipin yi enjpin; ba pe yi miŕ nga enaŕmin mon! ¹⁷ Yi miŕ erang, pe wumb nii endi, eim Kraiŕ kin dambiltpi ende pupu muŕum kin, kapŕi Gos eim erang kin, wumb ei tonu opu kin, wumb ei eim konj endi eipi miŕ moŕum. Kapŕi wumb ngenj oŕ ok nge ei, si kindpi poru neng kin, nga wumb nge oŕ kun ka konj endi, tonu opu paŕim. ¹⁸ Gos eim oŕ ombu pei nge puŕwu moŕum. Ok sinim Gos nge opu orung wumb mulnjpun; ba pe Gos Kraiŕ erang kin, sinim wumb eim kin sipi orung seng kin, sinim eim kin dambiltpin ende pupun moŕmun. Moŕpun kin, eim sinim kongun ngang kin, sinim eim opu orung wumb ei paki topun kin, noman ende sek kin, puk muŕngii. ¹⁹ Sinim ek ei yi miŕ, Gos eim Kraiŕ kin ende moŕum. Moŕpu kin, sinim Gos kin opu orung enmin wumb ei, eim erang Gos kin, dambiltpin pupun kin, noman ende sek moŕmun. Pe nga Gos eim sinim nge oŕ kis enjpin oŕ ei, eim noman nga to piinerim mon. Nga Gos eim sinim kin kongun endi ngang kin, sinim eim opu orung wumb sipi orung seng kin, eim kin erang, sinim noman ende sipin moŕmun ei nge, ek ka ni tor kindmin.

²⁰ Yi miŕ erang kin, pe sinim Kraiŕ nge ek ka sipin kin, ni tor kindmin. Ei yi miŕ ku, Gos eim wumb pei kin, sinim nge gupu eŕe ek ei, ni tor kindnim. Nga sin nge gupu eŕe, Kraiŕ ninim ek yi miŕ, ni tor kindinmin ei, sin yi miŕ enim noman eŕe dinga kindpin yi ninmin. "Enim wumb opu orung enmin oŕ ei si kindik kin enim Gos kin dambiltik ende puk kin noman ende sek muŕngii!"

²¹ Yi miŕ erang, Kraiŕ eim oŕ kis endi eneririm mon. Ba Gos eim sinim oŕ kis enjpin oŕ ei sipi kin, Kraiŕ kin tonu kindim. Kindang kin, Kraiŕ eim sinim nge oŕ kis enjpin ei, eim sipi ko wum. Yi miŕ, Kraiŕ eim sinim kin yi erang kin, Gos nge oŕ kun ka oŕ ei, sinim nge noman tuk eŕe kindim.

Oŕ Embin Tui Ko Wunmun

6 Pe sinim Gos kin kongun ende erpin kin, sin enim kin ek dinga nipin kin, ngonmun. Enim Gos nge noman ka ei, enim sik poru ninjing. Mon pim kin, enim Gos nge noman ka si kindangin kin, wii pimba. ² Yi miŕ, Gos ek ka ok ni pendrim ek yi ninim,

"Nga ka wii sim kunum ei, na enim ninjing ek ei kun piinj. Nga na Gos enim sip orung sinj kunum ei, na enim paki tunj."

Enim piingii! Akip kunum ei, kunum ka wii saŕim. Nga enim piingii ku, akip kunum ei, Gos enim sipi orung simba nge kunum saŕim.

³ Sin noman eŕe, wumb sin kongun enmin ei, kanik kin ek kis nik kin, yi enerngii mon! Yi miŕ erangin kin, sin epi endi eramin kin, enim bok tok kin, Gos nge ek ka pii gii ninerngii nipin kin, yi enaŕmin, mon! ⁴ Ba sin Gos nge kongun wumb moŕmun. Yi miŕ, sin oŕ kun ka kanim kanim pei erpin kin, wumb pei kin andan topun ngonmun. Ngopun kin, sin oŕ embin tui nin, epi sin kin er kis eŕim ei nin, nga ngenj kumbii kis ngonum epi ombu kin, sin dinga angpin moŕmun. ⁵ Nga opu orung wumb sin kepri tok kin, nga sin sipik kan ngii kindik kin, nga opu orung wumb sin kin kis piik, si pok erik; nga sin kongun dinga kis eŕmin; nga sin kunum kunum epin tep er konj moŕum; nga sin kunum kunum kumb kuni tang moŕum. ⁶ Nga sin oŕ kun ka mendpiŕ eŕmin; nga sin noman eŕe ka wii paŕim; nga sin sikir kis piipin ngonanmin; nga sin wumb eipi kin er ka erpin kin, paki topun ngoŕmun; nga sin Gos Gui Ka kin dinga siŕmin; nga sin wumb eipi kin noman ka keimi ngoŕmun. ⁷ Nga sin ek keimi ni tor kindiŕmin; nga sin Gos nge noman dinga ngang kin, sin kongun eŕmin; nga sin oŕ kun ka paŕim miŕ oŕ ei, angŕ tundung ni, angŕ taring eŕe epi endi ambiltpin kin eŕe nge, sin opu orung wumb ei kin opu eŕmin. ⁸ Wumb kopur sin nge embe ambilt tonu kindinmin; ba wumb kopur sin nge embe to mani kindinmin. Nga wumb kopur sinim kin ek kis ninmin; ba wumb kopur sin kin ek ka nik ngonmun. Nga wumb kombur en enim yi ninmin, sin ek kend tonmun wumb, pa ninmin; ba sin ek keimi niŕmin. ⁹ Wumb kopur sin kin pii poŕ tonanmin wumb miŕ nik enmin; ba wumb kombur sin kin pii poŕ tonmun. Ei sin mandi koŕum miŕ moŕmun; ba sin konj moŕmun. Gos sin kin kepri miŕ topu kin, sin er kun ermba enim ba eim sin kapŕi to kundnanim mon. ¹⁰ Nga sin kin noman embin mendpiŕ tonu oŕum; ba kunum kunum sin ka piŕmin. Nga sin wumb kurpu miŕ moŕmun; ba sin wumb eipi kin epi pei ka wii ngoŕmun. Nga sin epi endi sinaŕim miŕ moŕmun; ba sin epi kanim kanim pei saŕim.

¹¹ Enim Korin konu eŕe moŕmun wumb ei sin enim kin ek peni eŕe ni tor kindinmin. Nga sin noman ka ei, enim kin ngonmun. ¹² Sin nge noman ka ei, enim kin ondu ngunanmin mon! Ba enim nge noman ka ei sin kin ondu ngonmun. ¹³ Na ek yi ni tor kindind ei, enim nam nge kingam noŕ miŕ mulnjung kin, enim noman tuk ei pei aki tok kin, sin kin ngei. Enim oŕ yi miŕ erangin kin, sin enim kin enjpin oŕ ei, erik orung kindik ngungii.

Enim Torung Wumb Kin Ende Punerngii Mon

¹⁴ Enim Gos kin pii gii ninarik kin, opu orung enmin wumb ei kin, kongun ende kindik kin, ende puk andik kin, yi enerngii mon. Pe oŕ kun ka ei kun, nga oŕ kis kun pinalim oŕ ei, okuŕ ende punguŕ min? Na konu emii paŕim oŕ ei nin; nga tiŕang paŕim oŕ ei nin, okuŕ ende punguŕ min? Ei mon mendpiŕ! ¹⁵ Pe Kraiŕ Seisen kin kapŕi noman ende kindngiŕ muŕngiŕ min? Nga pii gii

nilitim wu endi kin, pii gii ninatim wu endi kin, noman ende peng kin, o ende pungut min? ¹⁶ Pe nipe of endi erpi kin, Gos nge men ngii kin, nga ek kend gos ngii kin, o ende pungut min? Yi mit erang, sinim Gos kunum kunum konj motulum Gos, eim nge men ngii mit motmun. Yi mit, Gos eim ok yi mit nirim,

“Wumb ei en enim nam ngii konu ete mit seng kin, en enim motmun konu ete nam tuk ete mutmbii. Nga na en enim nge Gos mutamb kin, nga en enim nam nge tilap wumb mutngii,” Gos yi nirim.

¹⁷ Yi mit Owundu ek yi nirim,

“Enim torung wumb mutngii konu ete si kindik puk kin, en enim konu eipi mutngii. Mutangin kin, enim epi penj motum epi ei, embilenjing kin, kapli na enim simbbii. ¹⁸ Nga na enim nge Ernjing mutmbii. Nga enim nam nge kingam ambtam not mutngii, pa ni Owundu noman dinga owundu mendpit Putwu,” yi ninim.

7 Yi mit ku, sinim Gos nge ek dinga keimi ngurum ei, sinjpin kin, kapli na nge wumb put; sinim pei ngenj of kis elmin of ni, noman tuk gui of kis elmin of ombu ni, kil ngopun, si kindpin kin, sinim Gos nge of kun ka er motum mit, ekii sipin er motpun kin, sinim Gos kin mund mong topun motpun kin eim embe ambit tonu kindmin.

Korin Wumb Pii Gii Nengin Kin, Pol Eim Ka Piim

² Enim noman ka ei, sin kin ngungii. Sin wumb endi kin pund mong endi enenjpun mon. Nga sin wumb endi kin, er kis endi endinjpun mon ku. Pe sin wumb endi kin, ek kend to ngopun kin, epi endi waning sinenjpun mon ku. ³ Na ek yi mit nip enim kin to mondup mit ninand mon. Ba na ek ok yi ninj, “Sin enim kin, noman ka ngunjpun kin, sinim kunum kunum ouni ende mutmun. Yi mit erang kin, sinim kulum min, konj mutmun min, ei kapli sinim ouni ende mutmun.” ⁴ Na enim kin pii gii nip kin, ek keimi peni ete nip ngond. Nga na enim kin ka piip kin, enim embe ambit tonu kindin kindind. Nga of embin tui sin kin, tonu otum kunum ete of ei, na noman emin ngang kin, na ka wii mendpit piit.

⁵ Yi mit erang ekii se, sin Maseroniya konu ete tor onjpun kunum ete, sin ngenj ete kor endi mulenjpun mon. Pe sin mong kanim kanim konu orung orung pei, sin kin tonu onum. Nga sin ngenj ete opu yi mit tonu wang kin, sin noman tuk ete, embin sepi erang kin, tungu enmin. ⁶ Ba Gos eim wumb endi noman tuk ete, embin satitim ei, erpi kindang kin, noman emin satim. Seng kin, nga Taisis kindang kin, sin kin opu, paki topu kin, sin noman emin ngum ku. ⁷ Nga Taisis sin kin om ete nge mendpit, Gos sin kin noman emin mendpit ngunerim mon. Ba nga, enim Taisis kin, noman emin ngang kin, nga eim sin kin ek ei, tu wum ete nge, Gos eim sin kin noman emin ngum ku. Nga Taisis eim sin kin ek nipi, enim na noman erang kin, nam keningii nipi kindim. Nga enim noman tuk ete, na kin kaimb sinjing. Nga enim noman ete, na kin tep to mutmun ni piinmin. Yi mit erang, pe na ka mendpit piind.

⁸ Yi mit, na mon potup enim ngunj ei, enim noman embin piinjing kin, kapli na akip enim kaimb sinand mon. Na piip kin, puls mon ei, enim noman embin ngang piinmin; ba ei kunum aninga kopur mendpit pepi kin, nga poru nimba. ⁹ Ba akip kunum ei, na ka piind. Nimbit erang, na of yi enj ete nge, enim noman embin piinjing ete, na ka piinenj mon. Ba nimbit erang, enim noman embin piinjing ete nge, enim of kis elmin of ei, but ngok kin, enim Gos kin noman tuk to ak tunjung ete nge, na ka piind. Yi mit erang kin, enim noman embin piinjing ei, Gos erang kin, sin of enjpin ete, enim kin to kis enerim mon. ¹⁰ Yi mit, Gos nge noman embin of ei, Gos erang kin, sinim wumb noman tuk ete, to ak tamin kin, Gos sinim sipi orung simba. Seng kin, nga sinim of embin ei nge, nge, sinim noman embin nga sinermin. Ba ya mani mei ete of embin tui, sin kin tonu wang kin, sin kis piipin eramin kin, sinim koltmun of ei nge tonu otum. ¹¹ Yi mit, enim pii kun erngii ei, Gos enim noman embin ngum ei, enim kin of ka wii kanim kanim er tonu kindim. Kindpi kin, enim noman ete, to konj kindpi kin, wumb eipi enim of enjing mit nik ei, er kun enmin. Erik kin, nga wumb endi eim of kis erim ei, enim mon nik, er kun enmin. Erik kin, nga enim Gos nge kos owundu tungu enmin. Nga enim noman ete, dinga kindik kin, sin kenmin ni piik kin; nga enim noman ete dinga kindik kin, wumb endi of kis enjing ei, er kun erik kindngii. Nga enim kongun kanim kanim pei erik ete nge, ek ninmin ei, er kun erngii. Erangin kin, of ei nge, peni ete wang kin, enim nge of kis endi enim kin pinafim mon.

¹² Yi mit, na mon ok potup enim ngunj ei, na wumb endi of kis erim ei min, wumb eipi endi wu ei kin, of kis erim ni piip kin, mon ei pulenj mon! Ba na piind ei, enim nge of kun ka ei, peni ete tonu omba. Nga Gos nge ningit ete, enim yi piingii ei, enim sin kin noman ka ngumun ni piingii ete nge, na mon ei puls. ¹³ Yi mit, enim nge of ka enjing of ei, erpi kin, sin nge noman ete erpi emin ngonum.

Nga sin nge noman ete mendpit, emin ngonanin mon; ba sin nga ka mendpit piinmin ku. Nimbit erang Taisis nge noman emin seng kin, nga eim ka wii piipi motum. Nga of ei kanpin kin, sin nga ka mendpit piinmin. ¹⁴ Yi mit, ok Taisis kumb ete, na enim nge embe ambit tonu kindinj ei, na enim nge ek ninj ei, na singambit sinenj mon! Ba sin ek pei enim kin ninjpin ek ei, keimi mendpit! Ei yi mit ku, sin enim nge embe Taisis nge kumb ete ambit tonu kindinmin ek ei, keimi mendpit peni ete tonu om. ¹⁵ Taisis eim enim kin om kunum ete, enim eim kin mund mong erik kin, puku sik enjing; ba eim tuk sinjing. Sengin kin, eim nim mit ek ei, enim ekii sik enjing of ei, eim piipi kin, eim enim kin noman ka nga ngonum. ¹⁶ Pe na enim kin, keimi pii gii nind ei, enim of kun ka keimi erngii ete nge, na ka wii piind.

Gos Nge Tilap Wumb Paki Totmun Of Ei

8 Enginjpun no! Sin noman ete enim kin ek ni piinmin ei, Gos eim noman ka ei, nimbit of endi,

Maseroniya wumb men ngii konu efe andan tum miŕ ei enim piingii. ²Yi miŕ peng, oŕ embin tui ei, en enim kin owundu tonu opu kin oŕ ei, en enim erngii miŕ kenmba erim. Pe en enim epi endi sinerang kin, en enim wii mendpiŕ mulnjung. Ba en enim ka ka piik moŕmun ei erang kin, wumb eipi kombur noman ngunjung. Ngok kin, en enim ku nin epi aninga, kuŕou tok kin, en enim kongun yi erik kin, wumb eipi ngunjung. ³Yi miŕ ni, na piip kin, na ek ei peni efe nip tor kindind. Kindind ei, en enim noman efe ekii sik kin, en enim nge ku nin epi aninga seng kin, nga min efe pei ei sik kuŕou tok, wumb eipi kin ngunjung. ⁴Wumb en enim sin kin dinga kindik kin, kii sik kin, sin kapŕi nimin ni piik kin, Gos nge tiŕap efe Jerusalem konu efe moŕmun wumb paki tumun ni piik enjing. ⁵Nga ok sin pii gii ninjpin ei, en enim ku nin, epi aninga kopur kindngii ni piinjpin; ba en enim yi miŕ mendpiŕ enenjing mon; ba kumb se, en enim Owundu ngunjung. Pe nga en enim, Gos nge noman efe ekii sik kin, en enim sin kin yi ku ngunjung. ⁶Yi miŕ ku, sin Taisis dinga kii semin kin, eim kongun enim kin puŕngun mondpu erim miŕ, eim yi ku, enim kin noman ka ngopu kin, kongun ei eim er poru nimba ku. ⁷Pe nga yi miŕ, epi pei efe nge, enim oŕ ka wii mendpiŕ eŕmin. Ei enim Gos kin pii gii ninmin; nga enim pii gii ninmin efe nge, kongun dinga erik kin, ni tor kindik enmin; nga enim noman efe ka wii pei saŕim. Seng kin, enim Gos nge kongun ei, to konj dinga kindik enmin; nga enim sin kin noman ka ngok enmin; nga enim noman ka ngok enmin kongun ei, yi miŕ ku, nga pei erngii.

⁸Ei na enim kin, ek dinga 'Yi erei!' ngunand mon. Ba na enim kin nip ngond ei, wumb kombur kongun keimi ermin ni, noman to piinmin miŕ nind efe nge, na enim kin noman ka keimi ngonmun min mon; ei kenmbii nip nind. ⁹Yi miŕ, enim piinmin ei, noman ka ei sinim nge Owundu Jiisas Kraias andan topu ngoŕum. Ngopu kin, ei eim epi kanim kanim pei keimi saŕiŕim; ba nga sinim paki tumbii ni piipi efe, eim epi sinaŕiŕim wu miŕ, endi tonu orum. Oŕ yi eririm efe, enim epi kanim kanim pei sengin kin, Jiisas Kraias eim epi endi sinaŕiŕim wu miŕ moŕum.

¹⁰Pe nam nge noman efe, enim kin andan top ngond. Na kongun ei piip kin, kung ngii ok, enim kongun puŕngun monduk erik kongun ei pe er poru ningii ku. Nga kongun ei, en enim wii miŕ enenjing mon; ba en enim noman efe, kongun ei ermin ni piik enjing. ¹¹Yi miŕ, pe enim kongun ei er poru ninjing kin, kapŕi ei ka wii. Yi miŕ, ok enim sikir ermin ni noman efe piinjing miŕ, yi ku enim sikir er poru ningii! Nga yi miŕ, en enim nge dinga paŕim miŕ, kapŕi enim kongun ei erngii! ¹²Yi miŕ pe wumb endi eim noman efe, epi endi ngumbii ni piimba ei, kapŕi Gos eim noman efe kapŕi epi ei simba. Gos eim wu ei, epi pei saŕim epi ei piinim. Nga Gos eim wu ei nge epi saŕim ei, kapŕi mok topu ermba ku.

¹³Ei puŕe yi miŕ pinaŕim mon. Enim epi pei ngangin kin, nga wumb sik kin, epi aninga ngungii pa yi ninand mon. Ba enim epi mok tok kin, kapŕi kapŕi erngii pa

nind. Enim epi pei saŕim ei, enim epi singii miŕ sepi kin, nga kopur gulang saŕim. Pe nga enim epi kopur singii pim kin, nga wumb enim paki tok ngungii ku. Ei enim wumb ei kin, epi mok tok kin, kapŕi kapŕi erik singii.

¹⁵Gos kumb ok ek mon poŕ pendrim ek yi ninim,

"Pe wumb nii endi eim kuni epi pei sirim wumb ei, eim kuni epi nga pei sineririm mon. Nga wumb nii endi eim kuni epi aninga miŕ sirim wumb ei, eim nga kuni epi aninga miŕ sineririm mon ku. Wumb yi taŕ epi kapŕi miŕ sikit."

Taisis Korin Konu Efe Kindnjing

¹⁶Ba sin ka piipin kin, Gos ngonmun ei, Taisas eim noman ende sepi kin, Gos sin ngum noman ei nge ngang kin, enim paki tonum. ¹⁷Yi miŕ, sin eim kii semin kin, nga eim kapŕi nirim. Nipi kin, eim ka piipi kin enim paki tumbii ni om. Ba ei eim noman efe piipi kin, enim paki tumbii nipi kin, eim enim kin om. ¹⁸Pe nga sin Gos nge tiŕap efe moŕmun wumb nge enginjpin endi kindamin kin, Taisis ouni pukuŕ. Enginjpin ei, eim men ngii efe Gos nge ek ka ei ni tor kindiŕim embe moŕuŕum wu. ¹⁹Ei yi miŕ mendpiŕ enaŕim mon; ba nga men ngii kongun eŕmin wumb enginjpin ei to tonu kindik kin, sin kin ouni andpi kin, nga noman ka ngopu kin, nga sin nge kongun paki topu ermba nik kindnjing. Nga sin kongun ei noman ka ngopun erpin kin Owundu nge embe ambii tonu kindpin erpin kin, wumb pei andan topun eramin kin, wumb pei piingii ei sin enim paki tumun ni, piipin ermin. ²⁰Wumb endi sin kin ku nin, epi ka wii ei, men ngii wumb ngopun se andinmin epi ei kin, ek orung nipi yi ninermba mon. Yi miŕ, sin enginjpin ei, wu ei kin ouni kindinmin. ²¹Yi miŕ, sin noman efe oŕ kun ka paŕim miŕ, ermin ni piinmin. Ei sin Owundu nge ningiŕ efe mendpiŕ oŕ kun ka enanmin mon; ba sin mei wumb ningiŕ efe kin ouni oŕ kun ka enmin ku. ²²Pe sin enginjpin endi kindinmin ei, wu taŕ kin ouni pungii. Sin kunum kunum eim ermba miŕ kenmin nipin kin, oŕ yi miŕ erpin kin, eim kongun ngopun yi eŕmin. Nga sin kaniŕmin ei, eim paki topu kin, kongun dinga kindpi eŕim. Ba pe eim pii gii ninim ei, enim oŕ kun ka yi miŕ ku, erngii ni piinim. Yi miŕ erpi kin, eim kongun ei dinga kindpi enim. ²³Pe nga Taisas eim na kin kongun ouni ni er andiŕmbiŕ wu; pe eim enim kin paki topu kin, kongun ermbii ni piinim ku. Pe nga sin nge enginjpin taŕ Taisis kin ouni pungii ei, enim piingii ku. Wu taŕ ei, men ngii nge kongun eŕmbiŕ wu. Nga wu taŕ efe eŕip, Kraias nge tiŕang owundu dinga ei, si tonu kindiŕmbiŕ wu. ²⁴Yi miŕ erang kin, enim noman ka ei andan tangin kin, wumb oŕ ei puŕe sinim ka ka piipin kin, kongun enim enmin ei keimi ni piingii. Nga men ngii wumb pei yi miŕ ku, sin enim kin ek ninmin miŕ ei, keimi ni piingii ku.

Ku Nin Epi Ka Wii Gos Nge Wumb Paki Toŕum

9 Enim piinmin ei, epi ka wii paki toŕum epi ei, Gos nge wumb Juriya konu efe moŕmun wumb ei kin ngoŕmun ei, enim piinmin. Yi miŕ peng kin, na mon en-

di potup ete nge, ngunerbii mon. ²Yi mił, na piind ei, enim noman ete kongun ei ermin ni piinmin. Yi mił piyangin kin, na Maseroniya konu ete mołmun wumb kumb ningit ete kanip kin en enim embe ambıt tonu kindit. Na yi mił ninj ei, kung ngii ok, Akaiya konu ete wumb kongun yi mił erngii pendik kin, kui er mołmun. Nga en enim piinmin ei, enim kongun to konj kindik ermin. Ei yi mił ku, Maseroniya konu ete mołmun wumb to konj kindik kin, yi ermin ni piinmin ku. ³Ba na piind ei, sinim ek ninmin ei nipin kin, enim embe ambıt tonu kindpin enmin ei, ek wii mił endi pinermba mon. Ba nga en enim kongun erngii nge kui er muljung kin, kaplı na enim kin yi mił nip ngunj. Nga na yi mił pip kin ete nge, na engnan noł ombu enim kin kindinj. ⁴Yi mił, sin enim enmin oł ei, pii gii keimi ninmin, na yi mił, ni piind. Mon pim kin, Maseroniya konu ete mołmun wumb na kin tep to wangin kinamin kin, enim er kun er mulnjing kin, kaplı sin ete nge singambıt simin. Nga enim yi mił ku, singambıt singii ku. ⁵Yi mił peng piip kin, na engnan noł ombu kumb se kindamb kin, enim kin ongii. Ok kin, enim ku nin epi ka wii ei kułou tok, konu ete kindmin ni, er kun erik mułngii. Nga ku nin epi ka wii ei, en enim noman ete wii ngungii. Ba sin yi mił enim kin, epi simin nipin kin, yi kaplı enermin mon.

⁶Pe enim ei, pii kun erngii. Wu endi eim kuni mong aninga tetim kin, eim kuni mong aninga tetim mił simba. Nga wu endi eim kuni mong pei tetim kin, eim kuni mong tetim mił mong pei simba ku. ⁷Ei yi mił ku, enim wumb endeim endeim ni, noman tuk ete, pii kun erik kin, en enim nge noman ete ekii sik kin, enim nipe epi endi ni piingii mił, yi mił ngungii. Mon pim kin, wu endi epi ngumbii ni noman embin to piimba min, nga wu endi eim kin dinga kindik kin, oł yi erii, nengin kin kindmba. Nimbit erang Gos wumb endi epi noman ka piipi ngołum ei, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngołum. ⁸Gos eim kaplı, enim epi pei ka wii enim singii patim mił ngopu kin, nga pei sik, eim enim kin ngumba ku. Ngang kin, enim pei sik kin, kaplı erik mułngii. Yi mił, nga kunum kunum epi ka wii kanim kanim pei ngang kin, enim kaplı wumb eipi kin ngungii ku. Ngok kin, enim kongun ka wii kaplı paki tok kin, erik mułngii. ⁹Gos nge ek ka mon pol pendrim mił yi ninim, "Gos ek piinim wumb endi, eim epi pei wumb kurpu wii mołmun wumb ei kin ngonum. Ngopu kin, eim nge oł ka enim ete, kunum kunum ei eim kin pepi mułmba."

¹⁰Pe Gos eim kuni mong wumb aka pin tetngii nipi ngołum. Nga eim wumb kin kuni nungii nipi kin, ngołum ku. Nga yi mił ku, sinim kuni mong pei ngopu erang kin, kuni mong pei nga tonu omba. Omba kuni ei opu enim nge oł kun ka erpi kin, kuni mił owundu mendpit tonu omba. ¹¹Gos enim epi pii ketip ngang kin, enim sik, wumb eipi kin pei yi ku ngungii. Nga enim epi ka wii ngunjung epi ei, sin sipin kin, wumb eipi epi ka wii ei ngamin kin, en enim, enim paki tungii nge ete, Gos kin ek ka ni ngok; nga Gos nge embe ambıt tonu kindik kin, yi erngii ku.

¹²Yi mił, nga enim nge kongun ete, Gos nge wumb paki tungii. Tungii ete nge, enim wumb epi sinerang mułngii wumb ei, si ngok kin, kaplı erngii. Nga oł ete nge mendpit mon; ba oł ete nge, enim Gos kin noman ka piik kin, nga ngungii ku. ¹³Enim kongun enmin ei erik kin, engnjing noł paki tungii nge enmin ei, en enim pii gii ei, peni ete andan topu ngonum. Ngang kin, engnjing noł enim enjing oł ei piik kin, enim Gos ek ka ekii sik kin, Krai nge ek ka ei, ni tor kindik enmin ei piingii. Nga keningii ei, enim ka wii epi owundu ei, enim wumb wii ngołmun. Nga wumb eipi pei ngołmun ei kanik kin, Gos nge embe ambıt tonu kindngii ku.

¹⁴Nga yi mił ku, piingii ei Gos nge noman ka ngołum ei, enim kin owundu pepi mołum. Yi mił peng kin, en enim, enim kin dinga kindik kin, kenmin ni piik kin, en enim Gos kin prei dinga kindpin eramin kin, Gos epi ka wii ngumba ni piinjing. ¹⁵Gos eim epi ka wii sinim ngołum ei, epi owundu ka wii mendpit. Yi mił erang, Gos nge ngołum oł ei, sinim pii pot tunanmin mon. Sinim Gos nge epi ka wii ngołum ete nge eim kin ka piipin ngumun.

Pol Nirim Mił Gos Sinim Kin Kongun Ei Ngum

10 Na Pol, na nam enim nge noman to konj kindip kin, enim Krai nge etim oł ei, pii kun erngii! Erngii ei, Krai eim nge noman ete, ambıt mani kindpi kin, eim wumb kin noman ka ngopu kin, oł kun ka etim. Wumb kombur na kin ek to monduk kin, yi niłmin. "Pol eim sinim kumb ete mołpu kin ei, eim embe ambıt to mani kindnim; ba nga Pol eim sinim kin turii mołpu kin, eim ek dinga nipi sinim ngołum. ²Ba na enim kin dinga kii sip kin, na enim kin ombii kunum ei, enim kan kun erik mułngii! Na enim kin ek dinga nip ngunerbii mon! Ba na ni piind ei, wumb kombur sin mei konu ete oł ei, etmin ni piik kin, wumb ei kin, na ek dinga ni tor kindip ngumbii. ³Yi mił, sin mei konu ete mołpun kin, er andinmin; ba sin opu, mei konu ete wumb ei, yi mił opu enałmin mon. ⁴Yi mił, sin opu epi pei ambıtłmin epi ei, mei konu ete epi mon. Ba sin nge opu epi ei, Gos nge noman dinga sałtim. Seng kin, sin kaplı opu orung gui kis nge noman dinga ei, to mani kindinmin. ⁵Sin wumb nge noman ete, en enim bong nik, tonu mendpit angıtłmin epi ei, Gos kin noman tok piingii nge andłam ei, ondu ngungii ei, sinim to mani kindpin kin, er kis ermin. Pe nga yi ku, sinim wumb nge noman ete pei, ambıt gii nipin kin, kan ngii mił kindamin kin, enim Krai kin ekii singii. ⁶Sin kui er mołpun kin, kaplı enim sin ek ekii sik erngii. Erangin poru nim kin, kaplı wumb kombur ekii sinenjing kin, kaplı sin wumb ombu kin, kumep kis ngumun.

⁷Enim ningit ete epi pei ngenj torung patim mił, kanik piingii. Pe wumb endi eim pii gii dinga nim kin, eim Krai nge wu mołpu kin, eim nga eim noman kun to piipi kin, eim Krai nge wu; nimbit erang, sin wu ei mołum mił, sin yi mił ku, Krai nge wumb mołmun. ⁸Yi mił, pe na sin noman dinga ei, wii ek owundu nip erbii ete nge, sinim nge Owundu noman dinga ei, sin ngum. Ngum dinga ei enim nge pii gii ei, er dinga

kindpi kin, si tonu simbii nipi ngum ei, sin enim to kis er mani kindnermbii mon. Ete nge, na singambi sin-ermbii mon. ⁹ Na ninj ek ei, enim piinarik kin, na enim to puku simbii nip mon ei, pulenj mon. ¹⁰ Yi mi, enim kopur na kin ek yi ninmin, "Eim mon potpu kindim ei nge, ek embin nin, ek dinga palim. Pe nga eim ya sinim kin mutulang kin, eim ngenj ete dinga kunum ete sin kenpin ei, eim dinga sinenetang mon. Nga eim ek ei wii mi palim," pa ninmin. ¹¹ Wumb nii endi, ek yi mi pii kun ermba wumb ei, eim sin mon poltmun of ei, eipi mi enalmin mon. Ei sin ya mulefamin kunum ei, min nga sin enim kin ouni ete mutamin kunum ei, sin of ende mi elamin.

¹² Yi mi, sin tungu erpin kin, sin wumb eipi en enim embe ambi tonu kindik elmin wumb ei kin, sin ouni kuou topun kin, en enim elmin of ei, mok topun ermin ei, kapli enanim. Nimbii erang wumb ei, en enim elmin of ei, en enim nge su ete mok tok elmin; ba wumb endi wumb eipi kin endeim endeim ni elmin of ei, su wum kapli ende mi elmin. Wumb yi mi elmin wumb ei, noman pinaim mi motmun. ¹³ Ba sin elmin of su wum ei, mi mutafamin kin, sin ek owundu nipin kin, sin sinim embe ambi tonu kindpin kin, yi enalmin mon; ba sin Gos nge kongun ei, su mi mok topu kindim mi su ei, sin ekii sipin ermin. Erpin kin, sin enim Korin konu ete motmun wumb kin kongun yi ku ermin. ¹⁴ Yi mi, pe nga sin enim kin tor onjpun kunum ete, sin Gos nge kongun ei su mi, mok topu kin, sin kin kindim ete, sin tor punenjpun mon. Na nge, sin sinim embe ambi tonu owundu kindnermin mon. Ba sin enim kin kumb se opun kin, Krai nge ek ka enim kin tu wunjpun.

¹⁵ Nga sin elmin of su ei mi, ek owundu ninarpin kin, sin sinim embe ambi tonu kindnalmin mon. Kindnarpin kin, wumb eipi enim kin kongun er sinjing ete, piipin kin, of yi ermin ni enalmin mon. Ba sin dinga kind piipin kin, enim nge pii gii ninmin ei, tonu opu dinga pimba ei, ni piipin elmin. Pe nga sin enim kin kongun ete tuk motmun ei, dinga pupu kin, owundu tonu opu kin, owundu mendpi pimba ni piipin enmin.

¹⁶ Yi mi, nga sin konu eipi nge ek ka ni tor kindpin kin, enim kin orundung konu ete wumb ei, ni tor kindmin. Yi mi erang, sin wumb eipi nge kongun er sinjing konu ete, sin ek owundu nin, sin sinim embe ambi tonu kindmin ei, kapli enermba mon.

¹⁷ Gos nge ek ok ni ka pendrim ek yi ninim,

"Pe wumb nii endi eim ka piipi kin, eim nge embe ambi tonu kindmba pim kin, kapli wu ei Owundu nge embe ambi tonu kindmba nge Gos ka erim."

¹⁸ Nimbii erang wumb nii endi ei, eim embe ambi tonu kindim kin, wu ei Owundu nge ningi ete wu wii mi mutmba. Ba wumb nii endi Owundu eim wu ei, eim embe ambi tonu kindmba ei, kapli wu ei, Owundu nge ningi ete embe keimi pimba.

Pol Ek Se Andilmin Ek Kend Wumb Ni Peni Ete Kindim

11 Na noman ete piind ei, enim na of etou yi mi erip endinj kin, enim na kan wiik tungii. Tangin kin, keimi nam of etou yi piind mi, erip endmbii. ² Yi

mi Gos eim wumb kin noman ka ngoum kin, eim nge wumb mendpi mutngii ei, yi mi ku, na enim kin noman ka ngond. Nimbii erang na enim amb kuimi mi to mondup kin, enim wu endeim mendpi Krai nge ambim mi mutngii. Na enim ambi wenip andlam kun ka wii andilmin mi, of kis pinaitim yi mi, na enim Krai kin ngumbii. ³ Ba kumb ok, wembii kis Seisen, eim amb Eiwa ek ak mak erpi kin, ek kend topu kin, of kis erim. Erang mon pim kin, Seisen eim enim kin yi mi ku, enim nge noman ete, ek ak mak erpi kin, ek kend topu, to eipi kindang kin, of kis erik kin Krai kin mendpi mularik kin, keimi ekii sik enerngii mon! Of ete nge, na tungu erip mot. ⁴ Yi mi, wumb nii endi enim kin, tor wang kin ei, enim Jiisas endi eipi ni tor kindmba; ba ei sin ok ek ni tor kindnenjpin mon; min nga enim gui endi eipi konj endi singii enmin; ba ei enim ok sinenjing mon; min nga enim ek ka enim ok sinjing ei, mon; ba enim ek ka endi eipi wang kin, angit ete simin nik enmin. Pe wumb endi enim kin ete tuk opu kin, of yi mi erang kin, kapli enim eim wiik tangin kin, eim of yi mi kapli ermba.

⁵ Pe na of etou elim wu mi, na ek owundu nip kin, na nam embe ambi tonu kindmbii end. Yi mi na ni piind ei, na enim nge ek se andilmin wu num mendpi wumb ei kin, na wu kembis wii mi, wumb ei kin mandring mula mon. ⁶ Pe na ek ni tor kindi of ei, kapli kun pinenim pim kin, kapli ba nam nip ek endi nind ei, nam noman ete ka wii palim. Na piind ei, enim piinmin ei, akip sin enim kin peni ete, noman ete epi pei andan tunjpun.

⁷ Na enim kin, Gos nge ek ka ni tor kindinj; ba enim na kin epi endi ngo orung kindnenjing mon. Na nam mani ete motup kin, na enim ambi tonu kindinj. Nimbii erang na of yi enj ei, of kis min? ⁸ Pe na men ngii wumb konu eipi eipi na ku nin, epi ngok enjing ei, na sinj. Na sinj ku nin epi ei, na sip enim ngop kin, enim paki tunj. Na of yi enj ei, na men ngii wumb nge ku nin epi ei, na waning mi sinj. ⁹ Nga kunum ete, na enim kin tep to muls kunum ete, na epi endi sinerang kin kunum ei, na wumb endi kin noman embin ngunenjing mon. Gos kin pii gii ninjing angim not Maseroniya konu ete si kindik kin, Korin konu ete tor onjung wumb ei, na epi endi sinerim epi ei, pei paki tunjung. Paki tangin kin, yi mi er motup kin, nga na noman embin enim kin ngunermbii mon ku. ¹⁰ Yi mi Krai nge ek keimi ei na kin tuk motum ei mi, nga na ek dinga keimi nind ei, nam embe ambi tonu kindamb kin, Griis konu ete wumb konu orung orung pei, nam nimbii ek ei, wumb mon ninerngii mon! ¹¹ Nimbii erang na ek yi mi nind? Nga na enim kin na noman ka ei, ngonat nind min? Ei mon! Gos piinim ei, na enim kin noman ngo.

¹² Nga na pe end mi enim kin ku nin epi sinarip kin, wumb eipi kin simbii end of ei, na am piram erip mutmbii. Yi mi erip kin, ek se andilmin wumb eipi, en enim embe kapli ambi tonu kindmin ni piik kin, yi mi nik kin, sin wumb eipi Gos kongun ende mi enmin. Erangin kin, na wumb ombu nge gupu ete ek ei pandi top kin, of yi mi ermbii. ¹³ Yi mi, wumb ombu ek kend

tok kin, ek se andiŋmin wumb molk kin, en enim kongun erik kin, ek kend tok eŋmin. Nga wumb ombu, en enim ngenj eŋe, to eipi miŋ kindik kin, Kraiŋ nge ek se andiŋmin wumb miŋ yi erik moŋmun. ¹⁴ Nga sinim oŋ ei kin puku sinermin! Nimbii erang Seisen ei kapŋi eim nge ngenj ei, to eipi kindpi kin, eim ngenj eŋe Gos nge enjel tiŋang eŋim ei miŋ, eim yi er moŋum. ¹⁵ Yi miŋ erang kin, Seisen nge kongun wumb en enim ngenj eŋe, yi ku to eipi kindik kin, Gos nge kongun oŋ kun ka eŋmin wumb miŋ, yi ku tonu onjung oŋ ei nge, puku sinermin. Nimbii erang kunum poru nimba kunum ei, Seisen nge kongun wumb ombu, oŋ enjing miŋ, kumep ei singii.

¹⁶ Na ok ninj miŋ, na pe nga nind. Wumb endi noman to piipi kin, na wulu wu endi moŋ ni piinim, ba ei mon! Ba enim yi piinjing kin, na wulu wu miŋ nind ek ei, enim piik, wiik tangin kin, yi miŋ, kapŋi na nam embe ambiŋ tonu aninga miŋ kindmbii. ¹⁷ Pe na nimbii end ek ei, sinim nge Owundu nge noman dinga eŋe, nimbii enand mon. Ba na ek eŋu niŋim wu ei miŋ, nam ek owundu nip pup kin, na nam embe ambiŋ tonu kindmbii end. ¹⁸ Ba wumb kopur pei mei konu eŋe oŋ ei, ekii sik kin, ek owundu nik kin, en enim embe ambiŋ tonu kindiŋmin. Na yi ku, oŋ ei ekii sip kin, ek owundu nip kin, nam embe ambiŋ tonu kindmbii ku. ¹⁹ Yi miŋ, en enim noman nge ka wii sengin kin, enim wulu wumb nge ek wii miŋ nengin kin, enim piik wiik tangin kin, ka piinjing. ²⁰ Yi miŋ, wumb endi enim kongun wii eŋmin wumb kindmbii ni piipi kin, nga enim nge epi pei ei, sipi poru nimbii ni piipi kin, nga enim eim sipi, owundu moŋpu kin, enim to mani kindpi kin, nga eim enim nge kumb ningiŋ eŋe, kon taki tum kin, kapŋi enim eim kin wakin tangin kin, oŋ yi miŋ eŋim. ²¹ Yi miŋ, sin nge dinga sinerang kin, enim oŋ enjing miŋ ei, sin enanmin mon! Yi miŋ peng kin, na singambiŋ sip kin, ek ei ni tor kindmbii end.

Ba wumb endi eim dinga pupu kin, ek owundu ni tor kindim kin, kapŋi na yi ku, ek owundu ni tor kindmbii ei, wulu wu miŋ ek yi na nam embe ambiŋ tonu kindmbii end. ²² Wumb ei Eipru wumb min? Kapŋi na Eipru wu ku moŋ. Wumb ei Esrel wumb min? Kapŋi na Esrel wu ku moŋ. Wumb ei Eiparam nge tiŋap wumb min? Kapŋi na Eiparam nge tiŋap wu ku moŋ. ²³ Wumb ei Kraiŋ nge kongun wumb min? Kapŋi na Kraiŋ nge kongun wu moŋup kin, wumb ombu to mani kindinj kongun ei end. Pe na wulu wu miŋ ek nind ei, na Kraiŋ nge kongun dinga wii enj; nga wumb na kan ngii kunum kunum kindnjing; nga wumb na kunum kunum pei ya kepŋii tunjung; nga kunum kunum pei wumb na to kundngii enjing miŋ, ba na pe na konj moŋ. Yi miŋ peng kin, oŋ eŋe nge, na wumb pei to mani kindinj. ²⁴ Kunum angŋiŋ orung, Jura wumb na engki kapŋi kapŋi miŋ, kan kepŋii miŋ tunjung. ²⁵ Kunum tekliki, Rom wumb na kepŋii tunjung. Nga kunum endeim, wumb na kom ku tunjung. Nga kunum tekliki, noŋ kanu owundu eŋe er kis muŋang kin, na ep noŋ eŋe mani punj. Pup kin, na epin tinga kunum endeim olt miŋ, ep noŋ eŋe pinj. ²⁶ Nga na kunum pei andŋam olt miŋ eŋe, na mei eŋe punj; nga na

noŋ eŋe mani am bii miŋ enj; nga waning wumb, na to kis erngii miŋ enjing; nga nam nge Jura wumb, na to kis erngii miŋ enjing ku. Nga wumb tiŋap eipi endi, na to kis erngii miŋ enjing ku. Nga konu owundu eŋe wumb ei, na to kis erngii miŋ enjing ku. Nga mei eŋe wumb mulenjing konu eŋe wumb min, epi endi, na to kis ermba miŋ, erim ku. Nga na ep noŋ kanu owundu eŋe mulŋ ei, na to kis ermba miŋ ku erim. Nga ek kend toŋmun angnan noŋ angŋiŋ eŋe, na to kis erngii miŋ enjing ku. ²⁷ Na kongun dinga wii erip kin, enimb tum. Kunum pei emii peng, na kongun erip kin or pinat. Nga kunum pei, na kuni owundu topu, noŋ nuwa erip eŋim. Kunum pei, na kuni sinatiŋim. Nga kunum pei, na konduk ni epi sinerang kin, na konu jii kuŋuŋ ku. ²⁸ Nga oŋ ei mendpiŋ mon. Nga kunum kunum pei, oŋ embin tui na kin tonu wang kin, ei na ko wuŋ epi ei, na men ngii wumb konu orung orung pei, tep kun ka ermbii ni, noman to piind. ²⁹ Nga wumb nii endi, eim dinga pinatiŋim ei, yi miŋ ku, na dinga pinatiŋim min? Nga wumb nii endi, eim bok topu, mani pupu, oŋ kis erim kin, kunum ei na noman kis to piinermbii min? Oŋ eŋe nge pei wumb eipi pei andan top keningii miŋ, na Kraiŋ nge kongun wu mendpiŋ moŋ.

³⁰ Nga na ek owundu nip kin, nam embe ambiŋ tonu kindmbii andŋam eipi endi pinerim kin, kapŋi nam nge dinga pinatiŋim andŋam eŋe, na ek owundu eŋe nam embe ambiŋ tonu kindmbii. ³¹ Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas nge embe eŋe, sinim kunum kunum eim ambiŋ tonu kindmin ei, eim piinim ei, na ek kend tu-nand mon. ³² Nga na Damaskes konu eŋe mulŋ kunum ei, gapman owundu king Areses, eim nge konu owundu eŋe, eim wumb mundang molk kin, na to kan ngungii miŋ enjing. Ba na mer gerenj kon eŋe, tuk pinj kin, wumb na konu owundu kung gii ondu eŋe, na to tor kindik kin, na wu king eim angŋiŋ eŋe am punj.

Pol Eim Or Kumb Miŋ Er Kenim Ei, Gos Koi Erpi Andan Tum Miŋ Kenim

12 Na ek owundu nip kin, nam embe ambiŋ tonu kindmbii; ba oŋ ei na paki tunatiŋim mon. Ba akip na or kumb miŋ kenj epi ei kin, sinim nge Owundu eim epi endi koi erpi andan topu kin, na ngum epi ei, ni tor kindmbii. ² Na piind wu ei, endi Kraiŋ kin pii gii nim wu ei, kung ngii engki nga kapŋi kapŋi o pang kin, wu ei tonu epin Gos moŋum konu eŋe, si pang kin pum. Pum wu ei, eim nge ngenj kin pum min, eim noman tuk gui ei kin pum min, ei na pii poŋ tunand, mon; ba Gos eim mendpiŋ piinim. ³ Na piind wu ei, tonu epin Gos moŋum konu ka wii eŋe, si pang kin pum. Pang kin, eim ngenj kin pum min, eim nge ngenj si kindpi pum min, ei na pii poŋ tunand; ba Gos eim mendpiŋ piinim. Pe nga epin konu eŋe peng kin, wu ei, eim koi erpi oŋ kun ka wii epi endi piipi kin, wumb endi ek ni tor kindmba ei kapŋi enermba mon. Enerang kin, mei wumb endi kapŋi ek ei ninermba mon! ⁵ Nga na wu ei kin, ek owundu nip kin, eim embe ambiŋ tonu kindmbii end. Ba na nam embe ambiŋ tonu kindnermbii mon! Ba na nam dinga pinatiŋim eŋe nge, na ek owundu nip kin, nam em-

be ei, ambil tonu kindmbii. ⁶ Pe na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ni piitamb kin, kapli na wulu wu mit ek yi ninenetamb mon; ba na ek keimi nitamb. Nimit erang wumb endi na wu ka wii endi mot ni, yi piinermba mon! Ba na piind wu ei, na of end mit ei, kanpi kin, nga eim na ek nind mit ei piitim. Yi mit peng kin, wu ei na kin kun mendpit piimba.

⁷ Nimit erang Gos nge koi er pim ek ei, na andan tum ei, na kenj epi keimi kun ka wii mendpit yi mit peng kin, Gos eim piipi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ni, eim noman ete to piinerim mon. Nga yi mit peng kin, Gos eim na kin epi gal mit epi ei ngang kin, na ngenj ete polutum nge ngum. Ngum epi ei, Seisen nge ek se anditim wu mit, na tumba nge ngum. Epi ete nge, na to mani kindpi kin, na nam embe ambil tonu kindmbii ei, na kapli enanim. ⁸ Kunum tekliki, na Owundu kin prei erip kii sinj ei, eim na ngenj ete epi kis ei, si tor simba nge kii sinj. ⁹ Ba Owundu eim na kin ek yi nim, "Na nim ngenj kumbii gal mit epi ei, si tor sinermbii. Nimit erang, na nam noman ka ngot ei, nim kin kapli paki top elim. Nimit erang, nam nge noman dinga ei, kun ka wii kongun erpi kin, wumb endi dinga pinerang mutmba wumb ei kin, kapli kongun elim," Owundu yi nim. Yi mit peng kin, na ek owundu nip kin, na noman dinga pinerang ete nge, na ka ka piind ete nge, Krai nge noman dinga ei, na kin kongun er mutmba. ¹⁰ Yi mit, na noman dinga ei pinerang kin ete nge, na ka ka piip mot. Nga wumb na kin of kis mit endi erngii; nga of embin tui pei na kin tonu wang kin; nga wumb na kin of embin ei ngungii; nga of dinga endi na kin tonu wang kin, na ko wup kin, Krai nge kongun paki top et. Nimit erang kunum ete, na nge noman dinga pinerim kunum ei, na Krai kin, dinga mendpit simbii.

Pol Korin Pii Gii Wumb Kin Noman To Piim

¹¹ Na of enj ei, wulu wu mit enj. Ba enim na kin yi mit erangin kin, na of ei enj. Enim na embe ambil tonu kindifangin kin, ei kapli kun mendpit pitang; ba enim of yi mit enenjing mon. Nimit erang na wu wii mit motup kin, na enim nge ek se andimin wumb owundu motmun mit mandring ei, na mola mon. ¹² Na enim motmun konu ete tuk motup kin, kongun dinga erip kin, ek keimi nge se andi wu, jep of kanim kanim enim kin, na dinga kindip er muls. Mutamb kin, na enim kin jep of kanim kanim ni, of wumb puku sitmin of ei ni, wumb Gos nge noman dinga of ei keningii mit, na eim nge ek se andi wu motup kin, enj. ¹³ Yi mit, men ngii wumb eipi pei epi nipe sengin kin, na enim kin epi endi paki tunenj? Ei epi ete nge mendpit, na enim kin paki tunenj ei, na enim kin ku nin epi kombur ambilip kin, sinenj mon. Na kaimb kut kapli, enim na nge mong ei, er kun erik, si kindngii.

¹⁴ Akip kunum tekliki, na enim kin ombii ni piip kin, er kun erip mot. Nga na enim kin epi embin endi ni, ngunand mon. Ei na enim ku nin epi ei, na simbii ni enand mon. Ba na enim mendpit simbii nip end. Yi mit erang kin, kang ambil ombu en enim kongun dinga erik kin,

epi pei kutou tok kin, menjing ernjing not epi ei, paki tof ngunamin mon. Ba menjing, ernjing not, en enim kapli, epi pei kutou tok kin, kang ambil paki tok kin, epi ngotmun. ¹⁵ Na ka mendpit piip kin, na epi pei satim epi ei, enim ngop si kindmbii. Nga nam noman konj yi ku ngop kin, enim nge noman tuk ete paki tumbii. Pe enim na noman ka aninga ngunjung kin, na enim noman ka pei ngumbii ei kapli min? ¹⁶ Ba enim wumb kombur na kin ek yi ninmin. Keimi mendpit, wu ei sinim kin epi endi peni ete sinatim mon. Ba wu ei epi kenim wu. Nga eim ek kend top top ete nge, eim sinim ek kumb kulu ete topu kin, sinim eim kin ek ete nge, ekii simin ei nge nim. ¹⁷ Ba nimit erang na enim kin wumb kombur kindinj wumb ei epi endi, ek kend tok kin, enim kin epi endi sinjing min? ¹⁸ Na Taisi kii dinga sinj kin, enim kin ba ninj. Nga na angim endi eim kin kindamb kin, ouni pungut. Pukut kin, Taisi enim kin ek kend topu kin, epi endi enim nge angit ete, epi endi sim min? Pe nga, na kin Taisi kin ouni er anditmbit ei, Gos nge Gui Ka endeim se anditmbit min? Sit andlam ende ei anditmbit min?

¹⁹ Pe enim kunum kunum, noman yi to piinmin ei, sin putpun ek ei, sinim of ei, enim ningit ete, er kun etmin min? Ba ei mon mendpit! Sin Gos ningit ete, Krai kin dambiltpi ende kindang motpun kin, ek yi mit ninmin. Sin enginjpin not sin noman ka ngotmun wumb ei kin, sin ek nemin kin, kapli enim paki tamin kin, enim nge pii gii ninmin ei, dinga mendpit pimba. ²⁰ Yi mit, na nam mund mong tonum ei, nam enim kin ombii kunum ei, enim mutngii ni piind mit, ei mularik kin, ba enim eipi mit mutngii ni piind. Nga enim ka keningii ei, na mutmbii ni piinmin mit ei, mularip kin, na eipi mit mutmbii. Na nam mund mong tonum ei, na kenmbii ei; enim ek mit erik, wumb eipi nge epi, kan bun bun sik kin, noman kis tonu wang kin, wu endi eim noman ete mendpit piitim mit elim, wumb eipi kin ek but morung nik kin, ek waim etmin, en enim wumb num motmun ni piik kin, of kun pinatim mit erik kin, mong sik yi etmin. ²¹ Na mund mong tonum ei, na enim konu ete, nga op ninj kin, nam Gos na enim ningit ete, to mani kindmba. Mon pim kin, na wumb pei kin ke nip kin, ok wumb ombu, en enim of kis erik kin, en enim noman tuk ete to ak tunenjing mon! Wumb ei, of kis penj tui nin; nga wu amb ngunduk nin; nga wumb wumb eipi kin noman kis peng kin, of kis yi etmin.

Korin Wumb En Enim Pii Gii Ei Pii Kun Erngii

13 Pe akip kunum tekliki, na enim kin bii ond. Pe wumb endi of kis erim pim kin, kapli wumb ta min tekliki, noman ende sek kin, ek ni tor kindangin pa ni, Gos ek ka yi ninim. ² Ok wumb of kis enjing kin, nga pe enim yi ku, of kis enim enim wumb ei ok, na enim kin ek yi mit ninj, "Enim pii kun erngii." Pe nga na enim kin ek dinga nind mit, na ok kunum ta yi mit ninj. Pe nga ekii se, na enim kin orung ombii kunum ei, of kis enjing wumb ei, na wakin tunermbii mon! Na enim kin kumep kis ngumbii. ³ Enim epi pei piimin ni piinmin ei, Krai na kin gupu ete ek ni tor kindim. Nga Krai enim

kin mok topu ermba kunum ei, eim temb ninermba mon! Ba eim nge dinga ei, enim kin tuk efe kongun elim. ⁴Yi miŕ, Kraiŕ eim ond peri efe to kunduk kunum ei, eim dinga pineririm. Ba pe Arim Gos nge dinga ei ngang kin, pe eim konj moŕum. Yi miŕ, sinim eim kin dambiŕpin ende pamin kin, sinim dinga pinerim ku. Ba sinim Gos nge dinga efe sinjpin kin, sinim eim kin konj moŕmun. Moŕpun kin, sin enim kin tuk efe Gos nge dinga andan tumun.

⁵Enim en enim noman tuk efe, kii sik piingii ei, enim pii gii ei, dinga ambiŕ gii nik moŕmun, min mon? Enim oŕ ei, en enim kur keningii. Enim keimi piinmin ei, Kraiŕ Jiisas enim noman tuk efe moŕum min? Mon pim kin, kapŕi enim Kraiŕ kin pii gii pinerang kin, enim oŕ kis pei piki tonum. ⁶Ba na piip nind ei, enim piinmin ei, sinim Kraiŕ kin pii gii keimi ninmin. ⁷Ba sin Gos kin prei erpin ngamin kin, enim oŕ eŕou min, kun pinermba oŕ miŕ endi enerngii mon! Mon pim kin, sin enim andan topun kin, sin kin oŕ kun ka tonu onum ni, piinerngii mon. Ba enim oŕ kun pimba miŕ erngii. Ba mon peng kin, sinim wumb pii gii pinerim miŕ, wumb tonu omun ei kapŕi. ⁸Yi miŕ, pe sinim epi endi ermin ei, ek keimi kin, to mani kindhermin mon; ba sinim ek keimi ei mendpiŕ paki tonmun. ⁹Yi miŕ, sin ka piinmin kunum efe, sin dinga pinerang kin, enim dinga paŕim. Nga sin Gos kin prei eramin kin, enim am oŕ kun ka wii kapŕi molk

pungii. ¹⁰Yi miŕ, puŕ ei peng piip kin, na nam ya konu turii efe moŕup kin, mon ei poŕup kin, enim kin kindind. Yi miŕ erang kin, nam ombii kunum ei, enim kin embin tui nguneramb kin, Gos Owundu nge noman dinga ei nam ngum. Ngum dinga ei, tu wup kin, enim to mani kindip kin, kis mundmbii ei, kapŕi enermbii mon. Ba nam noman dinga ei, enim pii gii ei, paki topu dinga ngumba nge end.

Ek Mandi Poru Ninim

¹¹Pe akip angnan noŕ! Enim ka muŕeiyo! Na nind ek ei, enim piik kin, enim wumb dinga puk kin, kun ka molk kin, endi nimba ek ei, enim endeim ni noman ende sek kin, yi erik kin, enim noman emin seng muŕngii! Nga Gos eim noman ka ngoŕum kin, noman emin puŕwu ei, enim kin ouni muŕngii. ¹²Enim wumb endeim endeim ni 'Oiyoy,' nik kin, enim wumb ei ngunj kangilk kin, angil sik, Owundu kin ka piitim miŕ yi erngii.

¹³Gos nge oŕ kun ka elmin wumb pei enim kin 'Muŕeiyo' nik kin, ek ka ni kindinmin. ¹⁴Sinim nge Owundu Jiisas Kraiŕ nge sinim paki toŕum ei kin, Gos nge eim sinim noman ka ngoŕum ei kin, Gos nge Gui Ka sinim kin dambiltpi ende pu moŕpu kin, Gos tekliki, enim pei kin tep to muŕngii.

GALEISIYA

Galeisiya Wumb Muljung Konu Pol Mon Endi Poŋpu Kindim

1 Na Pol, Gos nge ek se andiŋ wu. Wumb endi na to tonu kindangin kin, onenj mon. Nga wumb endi, na Gos nge ek ei se andiŋ ni kin, kindnenjing mon. Ba Jiisas Kraiss kin, Arim Gos eim Jiisas Kraiss tukpu ete tor sipi kin, er konj kindim. Ei eim na kongun ete enjii nipi kin, kindang pup end. ² Na Pol ni, engnan noŋ kin ouni ya moŋpun kin, sin pipe ei poŋpun, enim Galeisiya konu ete, Gos nge tiŋap ete wumb muljung konu ete kindinmin.

³ Sinim nge Erinjpin Gos ni, Jiisas Kraiss Owundu eim, enim kin noman ka ngopu, noman emin ngang kin, muŋgii.

⁴ Jiisas Kraiss eim Arim Gos nge noman ete ekii sipi kin, kongun erim. Erpi kin, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, sinim nge oŋ kis ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim ya mani mei ete, oŋ kis sinim kin pin-ermba ni, si kindim. ⁵ Yi miŋ peng, piipin kin, sinim eim embe kunum kunum ambiŋ tonu kind muŋmun ei, keimi pimba.

Gos Ek Ka Endeim Mendpiŋ Paŋim

⁶ Enim enmin oŋ ei, na piip kin, mund mong end. Yi nge, Kraiss nge noman ka ngopu kin, Gos enim sipi, nga orung sim. Pe sikir enim eim ek ka buŋ ngok, si kindik kin, ek ka kanim endi eipi ei piik kin, ekii sinmin.

⁷ Ba ek ka eipi endi pinaŋim mon. Wumb kombur enim nge noman ete to eipi eipi kindik kin, ek kanim kanim nik enmin. Nga Kraiss nge ek ka wii ei nik eim eipi eipi kindmin nik enmin. ⁸ Ba sin sinim ek ka yi miŋ paŋim ei, ni tor kindpin ermin ei min, tonu epin nge enjel endi opu ek ka nimba ei, sin ok Gos nge ka ei, enim kin ni tor kindpin miŋ kapŋi, pinerim kin, wu ei eim am ba.

⁹ Kumb ok, sin ek ni poru nipin kin ek ei nge, yi miŋ pe, na nga nip enim ngond. Pe wu endi enim kin ek ka nipi, enim ngumba ei nipi ngang kin, sin Gos ek ka ok enim kin ngunjpun miŋ ei, endi pinarpi nim kin, wu ei eim am ba ku.

¹⁰ Yi erang kin, na pe nind ek ei, enim wumb na kin noman ka piik, ngungii min; Gos na kin noman ka piipi ngumba min; nga na wumb noman ete kom tunj min; na wumb nga kom tunj pim kin, kapŋi na Kraiss nge kongun wu mulermbii mon.

Gos Eim Pol To Tonu Kindang Kin, Eim Nge Kongun Wu Moŋum

¹¹ Engnan noŋ, na enim ek kun kanip nip ngond ek ka ei, na enim ok kanip ninj miŋ ek ei, wu endi nge ek ka ei mon. ¹² Na wumb endi kin ek ka ei sinenj mon. Nga wumb endi na andan topu ngunerim mon mendpiŋ; ba Jiisas Kraiss eim koi erpi pim ek ka ei, na andan topu ngum.

¹³ Na kumb ok erir oŋ ei, enim piinmin; kunum ei, Jura wumb etmin oŋ ei, ekii sip enj ei, enim pii poru ninjing. Na Gos nge tiŋap wumb ei, oŋ embin tui erip ngoŋ. Ngop kin, na noman ete, nga top kis er poru niŋ ku.

¹⁴ Ei nam nge wu su ende ombu men tok etmin oŋ ei, to mani kindiŋ; na nge wumb tiŋap ende ei si kindip kin, Jura wumb etmin oŋ ei, ekii siŋ. Nam nge kupnan noŋ men tok etmin oŋ ei minj, dinga pup ekii sip puŋ.

¹⁵ Ba kumb ok, na nam minan mingnerim kunum ei, Gos na to tonu kindpi mundrum. Ei nga, Gos nge noman ka na kin ngopu kin, na wii topu, sipi orung sim. Yi miŋ peng kin, eim ka piipi kin, eim nge kingam ei, na andan tum. Tang, na piip kin, wumb tiŋap eipi ei, ek ka ei, nip ngumbii nge ngum. Eim na andan tum kunum ei, na wumb endi na nipe eipi miŋ endi ermbii ei, kii sip yi enenj mon. ¹⁷ Na Jerusalem konu owundu ete, ok puneramb kin, wu kopur na nge ek se endngii wu kombur, ok muljung ei, kii sip punenj mon; ba na Areipiya mei konu owundu ete, ok punj. Nga orung op kin, Damaskas konu ete orung onj. ¹⁸ Ekii se kung ngii tekliki o pang kin, Jerusalem konu ete tonu pup, wu endi embe Piisa eim muŋum konu ete ek tang muŋambii. Muŋambii kin, kongun taŋ nga angii mong endeim o pum. ¹⁹ Ba na Gos nge ek se andiŋmin wu nga endi kinenj; ba Jeims ei eim Jiisas Owundu nge angim moŋum. Moŋum ei, Jeims kin Piisa taŋ mendpiŋ na kenj.

²⁰ Ek ei na akip poŋup kin, enim ngond ei keimi! Gos eim na kanpi moŋum. Na enim kin ek kend top ngunand mon.

²¹ Ekii se nga na pup, Siriya konu ete pup kin, nga Silisiya konu ete tonu punj. Ba Juriya mei konu ete Gos nge tiŋap wumb ete, Kraiss kin tuk ok moŋmun. Wumb na Pol nge kumb ningii ete kan kun enenjing. ²³ Ba en enim ek yi miŋ mendpiŋ piitmin. "Kumb ok wu ei, eim sinim pii gii wumb oŋ embin tui ngum. Ba pe eim pii gii nipi kin, er endrim ek ei, akip Gos nge ek ka ei ni tor kindim pii gii ei, ok to kis er endim ek ei nim." ²⁴ Yi miŋ erang, Gos na kin erim miŋ ei, na enj wumb piinmin. Yi erang kin, Gos eim embe ambiŋ tonu kindinmin.

Gos Nge Ek Ka Se Anditmin Wumb Ei Ok, Pol Kin Noman Ende Kindnjing.

2 Na kung ngii engki nga kapit kapit mot kindip, na Banapas kin Jerusalem konu ete nga sit tonu bit ni punjput. Pe na Taisis sini, kin sin ouni punjpun. ² Gos eim na andan tang, "Pui!" neng, na punj. Nga eim nge ek ka ei na nip wumb titap eipi ngumbii nge punj. Gos eim na andlam ete andan topu ngum ei, na wumb peng pepi noman pim. Wumb ombu kin ek nip andan top ngunj ei, na nam yi ni piinj. Mon pim kin, nam kongun titap eipi wumb kin, pe end ei kin, nga ok enj kongun ei, wii mit ba ni piind. ³ Ba Taisis eim na kin ouni motum wu ei, Griik wu motum. Kunum ei, sin kutou tunjpun ei, Taisis ngenj kopsisngii ek dinga ei, wumb ninenjing mon. ⁴ Ba nimbit erang enginjpin not mit, ek kend wumb kombur, koi erik kin, tuk otmun ku. Ok Jiisas Kraiss nge ot, sinim wii motmun ngum ot ei, waning kan singii nge onjung. Jiisas Kraiss eim, sinim nge lo ek ei, kan ngopu ambit gii ni motum ei, tor sipi kindang kin, sinim wii motmun. Wumb ombu nga, sinim Kraiss kin wii motmun ei, nga kan ngungii nge enmin.

⁵ Ba kunum olt mon, sin Taisis eim ngenj kopsik erngii andlam ete, aki topun ni ngononjpin mon. Nga sin en enim ek ei, endi ekii sinenjpin mon ku. Yi mit erang, sin yi piinmin, Jiisas nge ek ka ei, dinga pepi motpu kin, enim kin kunum kunum pepi mutmba. ⁶ Wu kombur en enim, wu num motmun wumb ni piinjing wumb ei, en enim nipe embe patim wumb ei, na kin epi wii mit patim ni piind. Gos eim wumb num embe patim wumb ei, ni kinatim mon. Wumb pei ende mit motmun ni kaninim. Wumb ei embe patim wumb ombu, ek nga nik kin, na paki tok, ek nga nik ngonatmin mon. ⁷ Ei mon mendpit! Ba en enim piik poru ninmin. Pe Gos na kindang pup kin, wumb titap eipi kin, Gos eim ek ka ei nip kin, ngumbii nge kindang, na onj. Yi mit ku, Gos Piisa kindang kin, Jura wumb kin ek ka nimba nge pum. ⁸ Yi mit ku, Gos eim Piisa dinga ngang pupu kin, Jura wumb kin ek ka se anditmin wu mit, kongun erpi mutmba nipi kindim. Nga na Gos eim yi ku, na dinga ngang kin, wumb titap eipi kin, ek ka se anditmin wu mit, kongun ermbii nipi kindim. ⁹ Yi ku, Jeims ni, Piisa ni, Jon en enim Gos nge titap wumb kin wu num, paki dinga mit wumb, yi ni piinjing. Piik kin, en enim pii poru nik enjing ei, Gos eim na kin noman ka ngopu kin, eim na kongun ermbii nge ngum. Yi mit peng kin, en enim Banapas kin, na tet angit sinjing ei, enginjpin not mendpit mit, angit sinjing. Sin noman ende kind piipin kin, ek yi ninjpin. Sit, Pol Banapas tet, kapit wumb titap eipi kin, pu motput kin, kongun ermbit ei, Gos ek ka ni tor kindmbit. Nga en enim yi mit ku, Jura wumb kin puk, Gos ek ka ni tor kindik erngii ku. ¹⁰ Wu num ombu en enim, ek endeim mendpit sit kin yi ninjing. Etip wumb epi sinerang motmun wumb ei kin, kaimb singit ot ei nge, na noman ngunj. Yi mit erang, na kongun dinga yi nge ermbit.

Piisa Ot Kis Etm Mit Er Pol Piipi Ni Tor Kindim

¹¹ Pe Piisa Andiok konu ete om kunum ei, na Pol eim kun kanip kin, ek to kindinj. Nimbit erang Piisa eim mong sim. ¹² Mong seng kin, Jeims eim nge wumb kombur kin sipi, tu wunerim kunum ei, Piisa eim wumb titap eipi kin kuni ende notum. Ba pe, Jeims wumb titap tor wangin kin, Piisa eim mund mong erpi kin, nga eim wumb titap eipi kin mulerim, mon. Nimbit erang eim tungu erpi kin, Gos nge titap wumb ngenj kopsik etmin ot ei nge, wumb titap eipi wumb ei kin, dinga kindik, erngii enjing. ¹³ Nga eipi Jura wumb Piisa kin, en enim ot kend tok, yi etmin ku. Erik kin, nga ekii se Banapas si pangin kin, ot kis ombu erangin kin, Banapas eim ekii sipi erim ku. ¹⁴ Ba na kenj ni, wumb en enim andlam kun endnarik kin, Gos nge ek keimi ei, ekii sinenjing ku. Pe Piisa wumb mulnjung konu ete, kanip yi nind. "Piisa nim Jura wu; ba wumb titap eipi etmin ot ei, nim ekii se en. Ei nim Jura wu mit mulatin mon! Pe nim nimbit erang, wumb titap eipi ei, Jura wumb etmin ot mit ei, erei nin?"

Wumb Endi Eim Jiisas Kin Pii Gii Nimba Ei Wu Kun Ka Mendpit Mutmba

¹⁵ Keimi, sinim Jura wumb menjpin mengim tonu onjpin mit motmun. Sinim wumb yi mit motmun wumb titap eipi ot kis etmin wumb ei, yi mit sinim mon. ¹⁶ Ba sinim piinmin; Gos eim sinim lo ek ei, ekii sinmin ei nge, ot kun ka mit wumb kinanim mon! Nga lo ek ekii sinmin ei, Gos eim wumb ei, wumb kun pa ninanim mon. Ba wumb endi eim Kraiss Jiisas kin pii gii nimba ei, Gos eim wumb ei kin, kun ka pa yi nimba. Pe sinim Kraiss Jiisas kin pii gii ni poru ninjpin ei nge, Gos sinim wumb kun ka motmun nimba. Ei nge, Kraiss kin pii gii nimin ei, lo ete nge mon! Nimbit erang wumb endi, eim lo ek ei endi ekii sipi erim kin, ete nge, Gos eim wu endi ei, wu kun ka motum, pa ninermba mon! ¹⁷ Ba sinim Kraiss kin pii gii ninjpin kin ei nge, kapit Gos eim sinim kun ka kenmba ni, yi piimin. Nga ekii se, sinim wumb titap eipi mit, ot kis erpin motmun. Kapit kunum ei, sinim yi nimin, Kraiss eim ot kis ei nge, kongun etim wu nimin min? Ei mon mendpit! ¹⁸ Pe na lo ek endi, ambit piltan top si kindmbii ei, nga er ka sikir enj kin, wumb en enim yi piingii, 'Wu ei, ot kis etim wu,' ni piingii. ¹⁹ Yi erang, lo ek ei na tang, na kotup poru ninj lo ek ei, nga na kan ngunermba mon. Ete nge, na Gos kin konj ouni mutmbii. Pe na Kraiss Jiisas kin ond peri ete, ouni kuls poru nim. ²⁰ Pe akip na konj kunum kunum mot konj ei, na nge mon; ba Kraiss eim na noman tuk ete mutang kin, na konj kunum kunum mot. Pe na ya mei ete and mot ei, pii gii peng and mot. Motup kin, Gos kingam kin pii gii nemb kin, Gos eim kingam ei, na kin kaimb sipi, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, na paki tum. ²¹ Na Gos nge noman ka ei, na wak tunand mon. Pe lo ek ei erpi kin, wumb Gos kin kun ka mulnjung kin, Jiisas kotpu poru nirim ei, eim wii mit kotpu poru nirim min? Ei mon!

Lo Ek Kin Pii Gii Oġ Ei Ekii Siġmin

3 Enim Galeisiya wumb owuġ owuġ mendpiġ moġmun. Sin enim Jiisas Kraiss andan to poru ninjpin. Ei miġ, eim ond peri eġe kuġum ei, enim yi miġ kenjing. Pe wumb nii endi enim neng kin, enim noman wulu pang moġmun? ² Na enim kin, epi endi kii simbi end. Enim Gos nge Gui Ka sinjing ei, er sinjing miġ nenj? Enim lo ek ei, ekii sik ei nge, enim sinjing min? Nga enim Gos nge ek ka ei piik sik kin, pii gii nik ei nge Gos nge Gui Ka ei nge sinjing min? ³ Pe enim wumb noman wulu pang miġ moġmun min? Enim kumb se Gos nge Gui Ka eġe noman konj er sinjing; ba pe enim ngenj ok nge kin, wumb dinga tonu ok kin, er poru ningii enmin min? ⁴ Pe ok oġ owundu kanim kanim enim kin tonu orum ei, enim wii sinjing min? Ba na ni piind ei, enim oġ ei, wii miġ enerik mon. ⁵ Nimbiġ erang, Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngopu kin, nga enim kin jep oġ endi andan topu erim ei, enim lo eġe nge kongun enmin min? Nga enim eim nge ek ka ei, pii gii ninjing min? ⁶ Gos nge ek ka yi ninim,

“Eiparam Gos kin pii gii neng kin, Gos eim yi nim, ‘Eiparam nim pii gii ei je erang kin, nim wu kun mendpiġ moġmun,’” pa nirim.

⁷ Yi miġ ku, enim piingii ei, Gos nge ek ka eġe pii gii ningii wumb ei, Eiparam kingam ambġtam noġ mendpiġ muġngii. ⁸ Kumb ok, Gos eim piirim wumb tiġap eipi endi, Gos eim nge ek ka eġe, ekii se pii gii ningii ni piirim. Gos wumb ei kin, wumb kun ka moġmun, yi nimba ni piirim. Yi miġ peng, Gos Eiparam kin, eim ek ka ei, ok nipi ngurum. Nga Gos ek ka yi nirim,

“Eiparam, nim pii gii eġe, nim wumb tiġap eipi orung orung pei, Gos nge epi ka wii singii.”

⁹ Pe yi miġ, wumb nii endi pii gii ningii wumb ei, pii gii wu Eiparam kin ouni, Gos nge epi ka wii ei singii.

¹⁰ Ba wumb pei en enim yi ni piinmin, lo ek ekii siġmin oġ mendpiġ ei, epi pei to mani kindnim ni piinmin. Ba wumb yi nge, dup konu kis eġe ngenj kumbii singii. Keimi, Gos nge ek ka yi ninim,

“Wumb pei Gos nge ek ka paġim ek ei, pei ekii sinenjing kin, wumb ombu pei ei, dup konu kis eġe, ngenj kumbii singii.”

¹¹ Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim Gos kin pii gii nimba wu ei, Gos wu ei kin, wu kun ka muġun,”

pa nimba. Wu ei, eim noman konj kunum kunum sipi muġmba. Yi miġ paġim ei, sinim piipin pol tumun. Wu endi eim lo ek ekii seng kin, Gos wu ei, wu kun ka, yi nimba, andġam endi sinaġim mon. ¹² Lo ek ei, pii gii ende miġ mon! Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim lo ek ombu pei ekii sipi endim wu ei, eim noman konj sipi, kunum kunum muġmba.”

¹³ Kraiss eim sinim lo ek eġe, ngenj kumbii sinim eġe, eim kin tonu wang sim. Sipi kin, sinim paki topu kin, Gos kin sipi orung sim. Keimi, Gos ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi wu ei, ond peri eġe tonu pim kin, wu ei singambiġ sipi kin, ngenj kumbii dinga kis sipi kuġmba.”

¹⁴ Gos eim yi miġ erang, Jiisas Kraiss eim kin, Eiparam nge epi ka wii ngoġum ei, wumb tiġap eipi kin, tonu wang singii. Gos yi miġ erang kin, sinim eim nge ek ka ei, pii gii nipin kin, Gos ok nirim miġ, eim nge Gui Ka simin.

Gos Eim Ek Dinga Nipi Pendrim Ek Ei, Gos Nge Lo Ek To Mani Kindnerim Mon.

¹⁵ Engnan noġ! Na sinim wumb eġmin oġ ei nge, piip kin nind. Pe wu endi eim kuġmba peng kin, eim nge kingam noġ ei, ni piipi kin, eim pipe poġup sirim miġ, eim epi ombu, mok topu yi erim. Erpi kin, pipe ei nge, wumb endi eim pipe puġum miġ ei, to kis erik kin, eipi miġ pulerngii mon. Nga ek nimba ek ei endi, paki tok kin, yi er ninerngii mon ku. ¹⁶ Pe Gos eim yi nim, “Na ek ninj miġ, keimi ekii se tonu omba.” Pe ek dinga ei, Gos eim ek nipi, Eiparam kingam kin ouni mendpiġ, nipi ngurum. Eim ek endi yi miġ nipi kin, eim kingam noġ nguneririm mon! Nga kangġ kin, pei nipi nineririm mon ku. Ba eim wu endeim kin mendpiġ nipi kin, eim ek dinga nipi yi nirim. “Nim nge kinganim mendpiġ ei,” eim embe Kraiss. ¹⁷ Na nind ek puġe ei, yi miġ paġim. Ok, Gos eim mon endi ei, oġ dinga wii endi er pendrim. Nga ekii se, kung ngii 430 pei o purum. Pang kin, ekii se, lo ek ei tonu orum. Pe lo ek ei, ekii se tonu om ei, Gos eim nge ek dinga nipi pendrim ei, lo ek kapġi to mani kindnermba mon. ¹⁸ Pe sinim lo ek ei, ekii siġmin oġ ei, ekii sinjpin kin, lo ek ei, Gos eim sinim simin ni pendrim epi ei, kapġi Gos sinim kin epi ngumbii nirim epi ei, simin ni piimin. Nga sinim eim nge dinga eġe pendrim epi ei, sinanmin mon. Ba Gos eim ek dinga nirim miġ ei, eim Eiparam kin mendpiġ nipi pendrim miġ, epi ka wii ngum.

¹⁹ Pe lo ek ei, nimbiġ oġ erang paġim? Ei yi miġ, Gos eim yi ni piirim lo ek eġe erang kin, oġ kis ei, peni eġe tor omba, ni piirim. Piipi kin, lo ek ekii se kindang orum. Nga lo ek ei pepi muġang kunum eġe, kangġ ei mei eġe omba. Ok, Gos eim ek dinga ni pendrim miġ tonu orum. Ok Gos eim enjel ni, wu endi tuk moġum wu ei ni, ni nguk. ²⁰ Wu tuk moġum wu ei, eim wu endeim mendpiġ, kongun pinermba mon. Ba Gos endeim mendpiġ moġum.

Lo Ek Ei, Sinim Erinjpin Ekii Miġ Ei, Sinim Kraiss Moġum Konu Simba

²¹ Pe yi miġ, Gos eim ok ek dinga nipi pendrim ei, lo ek opu orung enim min? Ei mon! Pe lo ek eġe, sinim noman konj simin nemin, nguġang kin, Gos kin oġ kun ka enmin oġ ei, lo ek paġim miġ yi ekii si nguġamin; ba ei kapġi enenefang! ²² Ba pe Gos nge ek ka yi ninim, “Oġ kis pei ombu, wumb kung gui miġ poġ tuk sipi mundum. Eim yi miġ erang kin, sinim wumb Jiisas Kraiss kin pii gii nipin muġnjpun kin, Gos eim nge pii gii wumb ngumbii nipi, ek dinga ni pendrim epi ei, sinim simin.

²³ Ok sinim pii gii ek ei, pii kun enenjpin kunum ei, lo ek eġe ambiġ gii ni moġ punjpin. Moġ pamin kin, pii gii

nimin ek ei, sinim kin peni eŧe tor orum. ²⁴ Yi miŧ erang, lo ek sinim erinŧpin ekii miŧ erang kin, lo ei sinim sipipi kin, Jiisas Kraiss kin tu wunum. Tu wang kin, sinim Gos eim nge ek ka ei, pii gii nemin kin, Gos eim sinim wumb kun ka miŧ nimba. ²⁵ Pe pii gii ek ei, sinim kin opu poru neng kin, pe sinim erinŧpin ekii miŧ, lo ek eŧe, nga mandring muleŧamin mon!

Enim Pii Gii Ninmin Ei, Gos Kingam Noŧ Mendpiŧ Moŧmun

²⁶ Enim pei Kraiss Jiisas kin pii gii ninmin eŧe nge, enim Gos nge kingam noŧ mendpiŧ moŧmun. ²⁷ Enim wumb Kraiss kin noŧ pik wumb ei, enim pei Kraiss kin dambiltik ende puk kin, enim Kraiss nge oŧ kun ka erik moŧmun. ²⁸ Yi erang kin, Jura wumb endi mon; nga Griik wumb endi mon; nga kongun wii eŧmin wumb endi mon; nga wumb endi eim noman eŧe epi eŧim wu endi mon; nga wu endi mon; nga amb endi mon. Ba akip enim Kraiss kin dambiltik ende puk kin, wumb ende pupun moŧmun. ²⁹ Pe enim Kraiss nge wumb mulnŧjung kin, pe enim Eiparam nge kingam ambitaŧ noŧ muŧngii ku. Pe nga, enim moŧmun wumb ei, Gos ok Eiparam kin ngumbii ni dinga nirim miŧ epi ei, enim pe akip singii.

Gos Nge Kingam Noŧ Moŧmun

4 Na nge ek ei yi miŧ, Arim nge epi kanim kanim, eim kingam eim pei, sipi poru nimba. Pe kingam ei, eim Arim nge epi pei tep erpi moŧum. Ba eim kangit gaŧ miŧ multum kunum ei, eim nge kongun wii wu, ende miŧ multum. ² Ba wu num moŧpu, tonu kindiŧim wu ni, wumb tep erik moŧmun wumb ei kin, ek nipe ek niŧmin ei, kangi ekii sipi, yi er moŧpu, pang pang kin, arim nipi pendrim kunum eŧe, poru nimba. ³ Pe sinim yi ku, sinim kangit miŧ muŧpun kunum ei, sinim ya mei mani eŧe epi ei, pei sinim kan miŧ ngurum. ⁴ Ba kunum ei kapŧi erang kin, kapŧi Gos eim nge kingam kindang opu kin, amb Mariya eim mengim. Nga eim lo ek eŧe ekii sipi, er muŧum. ⁵ Nimbiŧ erang, eim opu, sinim lo ek eŧe mandring mulnŧpun wumb ei, sipi orung simba nge om. Yi miŧ erang kin, Gos sinim sipi kin, sinim eim nge kingam ambitaŧ noŧ miŧ muŧmun.

⁶ Pe enim Gos nge kingam ambitaŧ noŧ moŧmun. Yi peng kin, Gos eim kingam nge, noman Gui ei kindang opu kin, sinim noman tuk eŧe opu kin, dinga wii tonum. Wii topu, "Wusa, Wusa," yi nim. ⁷ Yi erang kin, nim kongun wu wii miŧ, mulaŧin mon. Nim Gos nge kingam. Pe Gos nim sim kin, nim eim kingam miŧ mulnŧjii. Muŧun kin, pe nim Gos eim epi ombu sinjii ku.

Pol Galeisiya Wumb Ei Kin Eim Noman Embin To Piim

⁸ Ba ok, enim Gos moŧum ni piinenŧjing mon. Piinarik kin, ya mani mei eŧe epi ni, gui kengii ni, epi ombu ni, ei Gos kend miŧ kan ngang kin endnŧjing. ⁹ Ba pe enim Gos ei piinmin. Na enim kanip nind, Gos eim enim kanpi poru ninim. Pe enim nimbiŧ erang, enim nga Gos kin buŧ ngok, ak tok, orung puk kin, mei eŧe gui kis ei, nga ekii sik, nga kongun owundu wii miŧ ei, nga sik,

erngii punmun min? ¹⁰ Kunum owundu endi, enim kaniŧmin kunum ei min, oi konj er toŧum kunum ei min, kuni owundu tonu wang noŧmun kunum ei min, kung ngii konj tonu oŧum kunum ei min, enim epi kanim kanim kaniŧmin. ¹¹ Na enim piip kin, mund mong end. Mon pim kin, na enim kin kongun dinga enj ei, wii miŧ ba, ni piip moŧ.

¹² Engnan noŧ! Na enim kin piip ke nip, enim ok na moŧ miŧ, yi muŧngii. Na enim moŧmun miŧ, na op poru nip moŧ. Enim na kin pund mong endi enenŧjing mon. ¹³ Enim piinmin; ok na nam ngenj eŧe ening pirim. Yi erang kin, kumna na op enim kin, Gos nge ek ka ei nip, enim ngur ei, na kumna or. ¹⁴ Yi peng kin, na nge ngenj eŧe ening ei, enim kin oŧ embin miŧ tonu orum, ba enim na kin buŧ ngunenŧjing mon. Nga enim na kin ten kulenŧjing mon ku. Ba enim na sik, ngii konu sipnŧjing ei, enim Gos nge enjel endi miŧ yi sipnŧjing. Nga enim Kraiss Jiisas miŧ, yi na sinjing. ¹⁵ Pe enim noman ka ka ni, jii orung paŧim? Na enim eŧmin oŧ ei nge, keimi kanip nind. Pe kunum eŧe, enim kapŧi erim kin, enim nge ningit akik tor singii. Sik kin, na ngungii; ba enim oŧ ei, kapŧi enerngii. ¹⁶ Nimbiŧ erang na ek keimi nip enim ngunj eŧe nge, na enim kin, opu orung erip enim ngunj min?

¹⁷ Wumb kombur enim, oŧ yi, yi erei, ningii ei, am ek ka wii ningii; ba enim Kraiss nge wumb si tor simin ni piik, yi ningii ei, enim wumb en enim, embe ambitaŧ tonu kindngii, ni piik, niŧmin ku. Ba ei oŧ kun ka mon. Ei oŧ kis. ¹⁸ Pe sin sinim ek ka ninŧpin kin, ei ka! Kunum kunum sinim yi miŧ ermin, ei kapŧi. Pe sinim ende mulenŧpin kin, oŧ kun ka ei, enim si kindnerngii mon. ¹⁹ Enim na nge kingam noŧ moŧmun! Na ngenj kumbii nga sind ei, amb endi kangit mengmba peng sinim miŧ, na sind ei, sip pamb kin, Kraiss enim noman tuk eŧe, opu muŧang kin, poru nimba. ²⁰ Na enim kin noman enim ei, pe na enim kin kunum eŧe, muŧmbii end. Na ek endi eipi miŧ nip enim ngumbii end. Na enim enmin oŧ ei, na noman embin to piind.

Eikar Kin Sera Teŧ Ek Ekin

²¹ Enim lo ek eŧe, ekii simin ni piinŧjing kin, pe enim na nengin piimbii. Pe enim lo ek piinenŧjing min? ²² Gos nge ek ka yi miŧ ninim. Eiparam eim kingam taŧ mulnŧjunguŧ. Amb kongun wii miŧ eŧim amb Eikar ei, kangi endi mengim; nga amb wii kongun enaŧim amb Sera ei, kangi endi mengim ku. ²³ Amb kongun wii miŧ eŧim amb Eikar ei, kingam mengim ei, wu amb tep toŧmun oŧ ei, kangi ei mengim. Ba amb kongun wii enaŧim amb Sera kingam ei, Gos nge ek dinga nipi pendrim miŧ, Gos eim paki tang kin, Sera kangi mengim. ²⁴ Pe ek ekin ei, puŧe yi paŧim. Amb taŧ oŧ erkiŧ ei, Gos kin oŧ dinga wii ni pendrim miŧ, ende er pendkiŧ. Amb endi Eikar ei, yi miŧ andan topu kin, komung Sainiyai eŧe, lo ek dinga nipi, Gos ngurum. Amb ei nge kingam noŧ tonu ok ei, wumb kin kongun wii miŧ erngii pirim. Am Eikar oŧ yi miŧ andan turum. ²⁵ Sainiyai ei komung endi, Arepiya mei konu owundu eŧe moŧum, niŧmin. Pe amb Eikar ei, Jerusalem lo konu ek eŧe miŧ moŧum.

Jerusalem konu ete amb ei, eim kongun wii etim nge, kingam noŀ kin ouni miŀ moŀmun. ²⁶ Ba Jerusalem konu ete, endi tonu epin konu ete saŀim ei amb Sera ei sinim nge menjpin ei, eim wii moŀum miŀ; sinim yi miŀ moŀmun. Gos nge ek ka yi nipi, Jura wumb kin tiŀap eipi wumb kin, nipi ngonum.

“Nim amb nim kirim kep seng kangit mingnatin ei, nim kapŀi pe ka piinjii. Nim amb kangit mengnjii miŀ piikin kin, ngenj kumbii sinatin ei, nim gupu aki tokun kin, wii dinga tokun, ka piinjii. Nga amb endi wenjing molatim amb ei, eim kingam noŀ pei moŀmun. Ba amb wenjing moŀum amb ei, kangit mengnim ei, pei molatim mon.”

²⁸ Na nge engnan noŀ! Enim wu Aisak miŀ yi moŀmun. Ei nge Gos eim ek dinga nipi pendrim miŀ ete, akip enim Gos nge kingam noŀ moŀmun. ²⁹ Ba pe kangi endeim mam mengim ei, wu amb menginmin of ei miŀ mengim. Ei ok kangi endi kin, of embin tui ngurum kangi ei, eim mam Gos nge Gui Ka ete mengrim. Pe of yi miŀ ku paŀim. Pii gii ninenjing wumb ei, Gos Gui Ka noman tuk ete moŀum wumb ei kin, of embin tui ngoŀmun. ³⁰ Ba Gos nge ek ka nipe ek ninim? Ek ka ei yi ninim,

“Amb kongun wii etim amb ei kin, kingam taŀ to eipi kindangin, pangit. Nimbiŀ erang kongun wii etim amb eim kingam ei, amb endi eim wii miŀ moŀpu kin, mengrim kingam ei, eim nge arim epi pei ei, kumb se kangi ei, sinermba, mon,” Gos nge ek ka yi ninim.

³¹ Yi miŀ ku, angnan noŀ, sinim amb kongun wii etim amb Eikar ei, eim nge kingam noŀ mon. Ba sinim amb kongun wii enarpi moŀum amb Sera ei, eim nge kingam noŀ moŀmun.

Sinim Wii Miŀ Er Muŀmun Ei, Am Kun Miŀ Muŀmun

5 Krai eim sinim kan ngii miŀ ete si tor sim. Seng kin, sinim wii kun ka er muŀmun. Sinim am dinga wii angpin er muŀmun. Sinim wumb nga kan ngii miŀ epi, si tuk simin ni enermin mon; ba angk dinga er muŀmun. ² Piinmin, na Pol na enim kin ek nip ngond. Pe enim ngenj ei kan wiik tangin kin, kopisnjing ete nge, Gos enim sipi orung simba, ni piingii ei, Krai nge kongun ei, enim kin endeim endeim ni, paki tunermba mon! ³ Enim kan wiik tangin kin, enim nge ngenj kopisnjing kin, na ek ei nip peni ete tor kindmbii end. Pe enim of ei enjing kin, kapŀi enim lo ek am pei ei kin, ekii singii. ⁴ Pe enim lo ek, ekii simin ete nge, Gos wumb kun ka nimba ni piinjing kin, kapŀi enim Krai si kindik poru ninmin. Pe lo ek ete, Gos enim wumb kun ka moŀmun ninermba mon! Nga enim Gos nge noman ka ngoŀum ei, si kindinmin ku. ⁵ Gos nge Gui Ka dinga ete nge, sinim Gos kin pii gii ninmin. Nipin kin, Gos sinim kin wumb kun ka moŀmun, nimba ei nge, sinim kui er moŀmun. ⁶ Pe wu endi eim Krai Jiisas kin dambiltpi ende pu muŀum kin, kapŀi ngenj kopsik enim of ei, of wii miŀ pimba. Nga wu endi ngenj kopsipi of yi enermba ei, kapŀi of ei, wii miŀ ku pimba. Ba pii gii ei yi erang kin, wumb eipi kin noman ngungii etmin of ei, of mendpiŀ paŀim.

⁷ Ok enim of kun ka er andiŀmin. Pe nga wumb nii endi, enim ek keimi mendpiŀ ei, ekii singii nipi kin, andŀam ondu ngonum? ⁸ Gos eim enim to tonu kindpi mundum ei; ba enim noman to piik kin, ekii sinmin ek ei nge mon. ⁹ Bres ofum epi yiis ei aninga endi kindiŀmin ei, bres pei owupu owundu etim. ¹⁰ Na Jiisas Owundu kin pii gii nind ei, enim na noman ete ekii singii. Sik kin, enim noman endi eipi ekii sinerngii mon! Wu endi enim noman embin to ngopu kindnim ei, eim embe na piinand. Wu ei, eim mong kis enim ete, eim ekii se, kumbii kis simba.

¹¹ Na angnan noŀ! Nimbiŀ erang na ngenj kopisngii of ei nge, na ni tor kindnand ei nge, enim na kin of embin tui ngonmun. Pe na ek of ete nge ninenj mon; ba Jiisas ond peri ete kuŀum ek ni tor kindind ei nge, wumb pii gii ninenjing wumb ei, noman to kis piik erngii. ¹² Na noman nge, wumb ombu enim noman to kis erik kin, enim ngenj kopismin of enim wumb ei, en enim nge ngenj orung pei endi kopsik kin, si kindngii ei kapŀi.

¹³ Na angnan noŀ! Gos enim to tonu kindpi sim ei, enim Gos eim nge kingam noŀ molk kin, enim kan ngii miŀ, nga mulerngii mon! Enim wii miŀ muŀngii. Ba mon peng kin, enim nge noman yi miŀ piingii. Sin sinim ka moŀmun ni piyangin kin, noman ok nge tonu omba. Enim noman yi nge, ni piinerngii mon. Ba enim engnjing noŀ kin, noman ka ngungii. Ngok kin, wumb ei kin kongun wu miŀ, ka erik muŀngii. ¹⁴ Lo ek pei ei, ya tuk lo ek endeim mendpiŀ ete paŀim. Lo ek yi ninim, “Enim muŀngii konu ete mandi muŀngii wumb ei, noman ka ngok, paki tungii. Ei ni ninim noman ka piŀin miŀ, yi miŀ paki toŀun enjii.” Pe enim muŀngii konu ete mandi moŀmun wumb ei kin, noman ngok, paki ka tunjung kin, kapŀi enim lo ek pei ekii sinmin. ¹⁵ Ba en enim kung simbii wumb noŀum miŀ, wumb endi kongk nunjung kin, enim ek kis nik kin, en enim op tuk erik ei, kan kun erik muŀngii. Kom se piyei! Mon pim kin, enim pei to kis erik kin, am puk, poru ningii.

Gos Gui Ka Nge Of Ei Nin Noman Ngenj Ok Nge Of Ei Nge

¹⁶ Ba na ek ei yi miŀ paŀim. Enim Gos Gui Ka nge, of yi miŀ erik endnjing kin, kapŀi enim noman ngenj ete ok nge ei, ekii sinerngii mon! ¹⁷ Yi miŀ ku, noman ngenj ok nge ei, Gui Ka of ei to mani kindmbii nip enim. Nga Gui Ka ei, eim wumb ngenj noman ok nge ei, to mani kindmbii ni piipi enim ku. Pe taŀ et etip, opu orung ouni etmbiŀ. Yi miŀ erang, sinim epi endi ermin ni piimin ei, kapŀi enermin mon. ¹⁸ Pe sinim Gos nge Gui Ka of ei ekii sinjpin kin, kapŀi sinim nga lo ek ete, mandring mulermin mon.

¹⁹ Enim noman ngenj ok nge of ei, pei kanik poru ninmin. Ei yi miŀ, wu amb ningiŀ owuŀ owuŀ kanik etmin of ei ni, of kis etmin ei ni, noman tuk penj moŀum of ei ni, wu amb noman ete of kis ni piik miŀ, sikir noman ete tonu wang etmin. Nga gos kend kin ekii sik etmin of ni, nga kum keming etmin of ei ni, opu orung etmin of ei ni nga ek miŀ etmin of ei ni, wu endi kin epi bun bun sik etmin of ei ni, nga noman tuk kis piik etmin of ei ni, en

enim noman ete mendpiit ekii siłmin of ei ni, mok tok tiłap tał eipi eipi puk ek mił etmin of ei ni, siłap ende poł sik, eipi punmun of ei ni; nga wumb kin noman kis piik etmin of ei ni, nga noł nok, wulu puk etmin of ei ni, noł nok, non kis erik, golang kis nik, of ei ni; of kis kanim kanim yi mił etmin. Kumb ok na enim kanip ek dinga nir mił, pe yi ku, na nga enim kanip ek dinga nind ei, am wumb pei, konu orung orung pei, of yi minj erik punmun wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ete wumb ombu nge, tuk punerngii mon mendpiit!

²² Ba Gos nge Gui Ka ei yi erang kin, mong to er peni ete ei, yi mił kindiim wumb eipi kin noman ngok; nga noman ka piik; nga noman emin peng; nga wumb en enim tumun ni piik erngii ei, kan wiik tok; nga wumb eipi kin of ka erik ngungii; nga wumb eipi paki tok; nga kunum kunum of kun ka minj er endngii! ²³ Nga wumb eipi noman kun ete of takii takii erik; nga en enim noman ngenj ete ok nge ei to mani kindik; of ombu nge lo ek endi, yi enerei mon; nipi pendim pinalim mon.

²⁴ Wumb Krai kin pii gii niłmin wumb ei, wumb eipi epi kan bun bun sinmin epi ei nin, ningił ete of kis ermin ni piik kin, kan ka piinmin of ei nge nin, noman ngenj ok nge ei sipik kin, ond peri ete nil to poru ninjing. ²⁵ Gos nge Gui Ka ei, sinim kin noman konj ka ngum kin, kapli nga sinim yi ku, Gos nge Gui Ka ete nge, of kun ka ei, ekii sipin er mułmun ku. ²⁶ Sinim nge embe ei, wii mił ambił tonu kindnermin mon! Nga enginjpin noł noman tuk ete, er kis erpin ngunermin mon. Nga wumb eipi epi nge ei, sinim ni piipin kin, yi mił piinmin mon ku.

Sinim Enginjpin Noł Paki Topun Of Embin Tui Ko Wumun

6 Angnan noł! Enim kinangin; wu endi mon sim kin, enim Gui Ka mułum wu endi, enim wu ei kin, ek ei noman emin ngok kin, taki taki nik, paki tok erngii ei, Gos kin mong sim. Enim pei endeim endeim ni, kan kun erik mułngii! Mon pim kin, Seisen enim mong, 'Yi sei, yi sei!' nipi ermba ku. ² Engnjing noł, enim ngenj ete embin endi pim kin, kapli enim paki ka tungii. Of yi nge erngii ei, enim Krai nge lo ek ete, piik kin, ekii sik poru ningii. ³ Pe wu endi eim yi piimba, 'Na embe pałim,' ni piimba wu ei, eim embe pinermba mon! Wu ei, eim noman tuk ete, ek kend topu ngonum. ⁴ Wumb pei en enim kongun enmin mił ei, mok tok, erngii kongun ei; ka min kis? Wu endi eim of yi mił erim kin, eim of ete nge, ka piimba. Mon pim kin, wumb eipi erngii of ei nin, eim enim of ei sipi, ende kindpi kin, mok topu ermba. ⁵ Wumb endeim endeim ni, en enim of embin tui ei, en enim pei ko wungii.

⁶ Wu endi eim Gos nge ek ka ei, emb to sirim kin, eim nge epi ka wii pei mok topu kin, ek emb to ngurum wu ei ngumba.

⁷ Mon pim kin, en enim noman tuk ete ei, ek kend tok erngii ei, wumb endi, Gos kin ek kend topu ngumba mił, pinalim mon. Pe wu endi eim kuni emb aka pin telmba mił kuni ei, nga tonu op kin, mong tang simba. Nga kuni eipi endi mon. Pe wu endi eim noman ngenj ok nge ei, kuni mong kis mił telim kin, wu ei eim kuni mong kis tengmba. Nga wu ei, eim dup konu kis ete, kumbii kis simba. Ba wu endi eim Gos Gui Ka ete kuni mong ka mił telim kin, wu ei Gos nge Gui Ka erang kin, wu ei eim kuni mong ka mił, noman konj sipi kin, kunum kunum konj ka mułmba. ⁹ Yi peng piipin kin, sinim of kun ka ei, ten kułpun of yi enermin mon. Pe sinim of kun ka ermin ei, ten kularpin yi mił enjpin kin, kunum ka simba kunum ei, sinim kuni mong keimi mił simin. ¹⁰ Yi mił ku, pe sinim kunum endi, andłam endi kan sinjpin kin, pe sinim wumb pei kin, of kun ka minj ermin. Ba sinim noman ete kun ka peng kin, enginjpin noł Jiisas Owundu kin pii gii nik, mołmun wumb ei kin mendpiit, of kun ka mendpiit ermin.

Pol Eim Krai Nge Ond Peri Ei Ko Wupu Ka Piim

¹¹ Enim keningii! Nam angiił ek mon ei, na owundu połup kin, enim ngond. ¹² Wumb kombur dinga puk kin, enim ngenj ete kopisngii enmin. Nimbiił erang of yi mił enmin? Ei en enim, wumb eipi nge kumb ete, sin sinim embe tonu ba, ni piik enjing. En enim yi mił piinjing. Mon pim kin, wumb kombur sinim Jiisas Krai nge ond peri ete kułum ei, pii gii ninmin ei nge, sinim of embin tui ngonum nik enmin. ¹³ Yi peng kin, Jura wumb ngenj kopsik etmin of ei, en enim lo ek kun ka ekii sinałmin mon. Ba wumb en enim yi ni piinmin ei, enim ngenj ei, kopispin ei nge piik kin, wumb en enim ngenj ete kanik kin, sin sinim embe tonu ba, ni yi mił piinmin. ¹⁴ Ba na nam epi eipi endi, embe ambił tonu kindnermbii mon! Ba na nam Jiisas Krai sinim Owundu nge embe ei mendpiit, ambił tonu kindmbii. Eim ond peri ete kułum ei nge, na noman ka piip ngond. Krai eim nge ond peri ete ei, na ningił mei ete of pei, kołpu poru nim. Pe na nam mei wumb ningił ete, kułii wumb mił moł. ¹⁵ Yi peng kin, ngenj kopsik etmin of ei, of wii mił pałim. Nga wumb kombur ngenj kopisnałmin of ei, of wii mił ku. Ba Gos sinim erang kin, sinim wumb konj mił mołmun wumb ei, of am keimi mendpiit!

¹⁶ Wumb pei en enim na ek ninj mił of ei, noman ete ambił gii nik, ekii sinjing kin, wumb ei noman tuk ete, Gos noman ka nin, noman emin seng kin, nga Esrel Gos nge wumb ei kin ouni mułngii.

¹⁷ Pe nga ekii se, wumb endi na kin, noman embin nga endi ngunerngii mon. Nimbiił erang wumb Jiisas tuk ngenj kus ei, na nge ngenj ete pałim.

¹⁸ Angnan noł! Sinim nge Owundu Jiisas Krai nge noman ka ei, enim nge noman gui ete kin, kunum kunum mułmba.

EPESES

Pol Mon Połpu Epeses Wumb Muljung Konu Ete Kindim

1 Na Pol Gos eim nge noman eŧe, na to tonu kindang kin, Kraiŧ Jiisai nge er se andiŧim wu moŧ. Na mon połpu kin, Gos nge wumb ombu, Epeses konu owundu eŧe mołmun wumb ni, enim Gos nge ekii siłmin wumb ei ngond. Wumb ombu en enim, Jiisai Kraiŧ kin pii gii dinga nik kin, eim nge kongun dinga kindik, erik mołmun.

² Gos sinim Erinjpin kin, Jiisai Kraiŧ sinim nge Owundu nin, kapŧi enim kin noman ka ngopu kin, nga noman emin piipi ngumba.

³ Sinim Owundu Jiisai Kraiŧ nge Erinjpin Gos eim, sinim noman ek ka nipin ngumun. Nimbil erang eim nge Gui Ka sinim kin, epi ka wii kanim kanim pei epin konu eŧe mani kindpi wii ngum. Ngang kin, kunum ei, sinim Kraiŧ ei kin, tep to mołpun kin, dambiltpin ende punmun. ⁴ Kumb ok, Gos mei konu eneririm kunum ei, Gos wu Kraiŧ kindang kołpu erang kin, sinim eim nge wumb mił to tonu kindim. Kindpi yi erang kin, Gos eim sinim kanpi mołum ei, sinim oł kun ka mił erpin mołpun kin, oł kis endi eramin, eim ningil eŧe pinermba. Nimbil erang, Gos Kraiŧ kin, sinim noman kułpu ngonum ei, Gos kumb ok noman to piipi kin, Jiisai Kraiŧ, ei kin, sinim sipi orung sim. Sim ei, Gos eim nge noman eŧe ni, noman ka ngołum eŧe, sinim eim nge kingam noł mił mołmun. ⁶ Sinim kapŧi Gos embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nimbil erang Gos eim nge noman ka ngopu ei, owundu ka wii mendpil mołum? Mołpu kin, eim kingam endeim mendpil, noman kułum ei, sinim wii mendpil ngum.

⁷ Jiisai Kraiŧ ond peri eŧe kołpu kin, eim miyem bein topu kin, sinim oł kis pei kil ngopu, si kindim. Si kindang kin, eim sinim paki tang kin, sinim kun ka mił mołmun. Mułamin kin, oł ombu sin kin kongun endi pinałim mon. Sin piipin kin, Gos eim noman ka owundu mendpil sinim kin ngum. Ngang kin, eim nge noman ka wii piipi kin, owundu mendpil epi pei kanim kanim piipi kin, sinim kin si kindnim. ⁹ Piipi si kindpi kin, Gos nge noman ka wii eŧe ni, oł ekii se tonu omba ni piim oł ei, ermbii ni piirim; ba koi erpi ermbii ni pendrim ei, sinim kin andan tum. Andan tang kin, Kraiŧ om ei, Gos oł ei erpi, ende kindpi kin, poru nimba.

¹⁰ Gos oł ei ermbii ni pendrim ei, eim kunum kun pimba kunum eŧe, eim eririm wumb ni epi kanim kanim pei dambiltpi se ende kindpi kin, tonu epin konu eŧe ni,

mani mei epi kanim kanim pei mołum ei, Kraiŧ eim tep erpi kin, eim peng erpi mułmba.

¹¹ Pe nga epi pei ombu, Gos nge noman ka wii eŧe oł ei, ermbii ni piirim mił tonu omba. Sinim Kraiŧ kin opun kin, dambiltpin ende punmun. Gos am kumb ok, sinim Jura wumb eim nge wumb to tonu kindrim. Nimbil erang, kumb ok Gos oł ei ermbii ni piirim ei, eim noman eŧe eririm. ¹² Pe sin sinim Jura wumb ombu, Kraiŧ eim kin kumb se pii gii ninjpin. Sinim wumb Gos eim nge tiłang owundu pałim ei eim embe ambil tonu kindmin.

¹³ Pe nga yi ku, enim torung wumb tiłap eipi, enim Gos ek ka ei piik ninjing. Enim Kraiŧ kin pii gii ninjing kunum ei, Gos eim enim sipi orung sim. Sim kunum ei, Gos enim nanim wumb nipi, to tonu kind mondpu, andan topu yi erang kin, eim ok Gui Ka ngumbii nirim mił, yi erpi ngum. ¹⁴ Gos Gui Ka ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, Gos nge ek keimi pałim. Peng kin, sinim Gos nge wumb eim ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, eim noman konj kunum kunum mołmun ei, sinim Gos eim nge wumb pei noman konj kunum kunum ei ngang kin, wumb ombu sengin kin, Gos eim paki tang kin, oł kun ka wumb mułngii; oł kis endi enanmin. Sinim Gos eim nge tiłang owundu pałim ei, eim embe ambil tonu kindmin.

¹⁵ Gos epi ka pei, sinim pei wii ngum eŧe, na piind ei, enim Jiisai Owundu kin pii gii nik kin, nga enim Gos nge wumb kin noman ka ngonmun ei, na piinj. Oł ei nge, na piip kin, na kunum kunum Gos kin prei erip kin, enim enmin oł ei, ka nip Gos ngond. ¹⁷ Na Jiisai Owundu Kraiŧ nge Arim Gos tiłang owundu ka wii Pułwu kin prei erip, kii semb kin, eim nge noman dinga enim ngumba. Ngang kin, eim enim noman ka wii kapŧi, enim Gos eim oł koi er pałim oł ei, pii poł tungii.

¹⁸ Na Gos kin prei erip, kii sini kin, Gos enim kin noman tuk eŧe eim tiłang ka wii singii. Yi mił erang, enim epi ei kui erik mułangin kin, Gos eim tep erpi mołum konu eŧe enim sipi, orung simba nge, noman to piik kun erngii. Pe nga, enim Gos tiłang ka wii owundu epi eim nge, wumb ok nirim mił singii nge sałim ei, kapŧi pii poł tungii. ¹⁹ Na nga prei erip ngop kin, enim piingii nge, Gos eim nge noman dinga wii ei, sinim Jiisai kin pii gii ninjing wumb kin, noman tuk eŧe kongun er mołum. Mołpu kin, noman dinga ei, Gos nge dinga wii mendpil ende mołum. Ei yi ku, Kraiŧ kułang kin, Gos nge noman dinga ei erpi, sipi kin, nga konj sim. Sipi kin, Gos eim epin konu eŧe kindang kin, eim angil tundung mundang mołum. ²¹ Pe Kraiŧ eim Gos epin konu eŧe angil tundung dinga eŧe, akip tep er mołum. Mołpu

kin, tep ełmin wumb ni, noman dinga pałim wumb ni, wu owundu noman pałim wu ni, wumb num embe pałim ni, wumb ombu akip kunum kunum mei konu ełe mołmun, nga ekii kunum kunum epin konu ełe mułngii ku. Jiisas ei eim epi ombu pei to mani kindpi kin, eim wu owundu mendpił tonu pupu mołpu ba.

²² Gos epi pei kanim kanim eririm ei, Krai nge noman dinga ełe, epi ombu tep er mułang kin, Gos nge pii gii wumb pei eim kin ngo mandring tuk kindang kin, eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, wu num mołpu tep enim. Gos nge pii gii wumb, Krai kin dambiltik ende puk kin, Krai ngenj embił mił mołmun ei, Krai eim wu num mołpu kin, wumb ombu tep er mołum. Mołpu kin, eim epi kanim kanim konu orung orung pei tep er mołum konu ełe, eim mołpu kin, kapłi epi pei erpi, er kun erpi er ka elim.

Gos Sinim Wumb Kolk Poru Ninjpin Wumb Ei Erang Kin Krai Kin Ouni Tonu Konj Mołmun

2 Ok enim tiłap eipi wumb noman eipi eipi peng kin, Gos kin buł ngok, oł kis kanim kanim erik kin, Gos kin molk, ende punałmin. ² Kunum ełe enim mei konu ełe oł kis kanim kanim ekii sik kin, enim mei konu ełe nge, tep ełim gui kis dinga wii ei Seisen, eim ek piik ekii sinjing. Sik kin, oł kis kanim kanim tep ełim gui kis dinga wii ei Seisen, eim Gos ek piik kin, ekii sinanmin wumb ei kin kongun enim.

³ Ei yi mił ku, sinim wumb pei sinim noman nge oł ermbii ni piinim oł ei, ekii sipin kin, ngenj ełe oł kis kanim kanim enmin. Sinim mei wumb pei kumb se, oł kis kanim kanim ełmin ei nge, Gos sinim kin kumep kis ngumba. Ba Gos eim kaimb owundu kułpu ni, noman ka dinga wii sinim ngum ei, owundu mendpił. Kunum ełe, sinim oł kis ełe, sinim wumb kułii mił mulnjpun ei, Gos kin ende punałmin mon. Sinim Gos ek to kindin-jpin; ba Gos Krai kin sinim nga eim kin ende pupun kin wumb noman konj mił mołmun. Mułangin kin, Gos eim noman ka wii sinim kin ngopu, sinim sipi orung sim. ⁶ Seng kin, sinim pii gii wumb Krai Jiisas kin dambiltpin ende pamin. Ok sinim oł kis ełe, wumb kułii mił mulnjpun; ba Gos nge noman dinga ei erpi, si konj sipi kin, Krai kin to ende kindim. Akip Krai Gos kin tonu epin konu ełe, tep er mołum konu ełe, Krai mołum. Yi mił ku, akip sinim Krai dinga ełe ei, oł kis oł ei tep erpin mołmun. ⁷ Gos yi mił erim ni, epi kanim kanim ka wii pei owundu, eim nge noman ka wii mendpił tuk pałim mił, sinim kin kunum kunum ekii se tonu omba kunum ełe, andan tumba. Andan tang kin, Krai Jiisas kin Gos nge noman ka sinim kin, andan top ngum. ⁸ Ei yi mił, Gos nge noman ka enim ngang kin, enim oł kis ełe, si kindik kin, Gos kin orung onjung ei nge, en enim pii gii ełe nge, Gos enim sipi orung sim. Seng kin, nga en enim kongun endi enenjing mon! Ba Gos eim noman ka wii ngopu kin, enim sipi orung sim. Seng kin, Gos eim noman ka enim wii ngurum. Nimbil erang enim kongun erik sinenjing; ba kongun erik Gos nge noman ka ei siłangin kin, en enim Gos nge noman ka ei sinjpin ni piik kin, en enim nilkeng siłangin. ¹⁰ Nimbil

erang Gos sinim mei wumb pei eririm ei, sinim pii gii wumb Gos eim erpi sipi kin, eim Krai Jiisas kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, sinim eim kin kongun kun ka erpin ngumun. Gos eim ok yi nge, erngii ni piipi eririm mił, sinim kapłi yi ermin.

Krai Kin Ende Mołmun

¹¹ Yi mił erang, enim tiłap eipi wumb kom se piingii! Kumb ok, enim torung wumb Gos kin noman to pi-inenjing. Ba Jura wumb enim, kun yi mił embe siłmin wumb ei, ngenj kopisnarik kin, Gos kin noman to pi-inarik ełmin wumb, pa niłmin. En enim embe yi siłmin wumb en enim ngenj torung kopisiłmin oł ei, yi erpin kin, Gos kin noman to piłmin wumb, pa niłmin. ¹² Enim piinmin kunum ełe, enim tiłap eipi wumb Krai kin pii gii ninenjing. Enim torung wumb; ba Gos nge eim Jura wumb, to tonu kindpi mundum ei, enim yi mon. Kumb ok, Gos Eiparam eim kingam noł Jura wumb kin, ek dinga endi nipi ngurum oł ei, "Keimi ermbii," pa nirim. Nipi kin, Gos eim Jura wumb kin kindmbii pa nirim oł keimi; ei enim wumb eipi kin mon. Enim ya mei mani ełe mulnjung; ba enim epi ka wii simin nge piik kin, kui er mulenjing kin, enim Gos Owundu molatim ku. ¹³ Ba akip, enim wumb Krai kin pii gii nik kin, Krai kin dambiltik ende puk mołmun. Kumb ok, enim Gos kin mandi punenjing mon! Ba akip enim Gos eim kin mandi puk molk kin, tuk punjung ei, Krai ond peri ełe sinim kin, kołpu kin, eim miyem sinim oł kis kil ngopu kin, enim sipi Gos kin mandi tu wum. ¹⁴ Yi mił erang, Krai eim noman emin pułwu, eim Jura wumb kin, tiłap eipi wumb kin, noman se ende kindim. Ok Jura wumb kin, tiłap eipi wumb kin, opu erii wumb mulnjung. Ba Krai kołpu kin, oł ei si kindpi kin, eim enim dambiltpi se ende kindim. ¹⁵ Kunum ei, Krai eim ond peri ełe kołpu kin, wumb tiłap tał opu erii oł ei, to mani kind poru nim. Eim Jura lo ek ni, ek dinga pei to mani kind poru nipi kin, eim tiłap wumb tał sipi kin, wumb konj tiłap endi, noman ende erpi kin, eim kin dambiltpi se ende kindim. ¹⁶ Nga Krai eim ond peri ełe kołpu kin, wumb tiłap tał opu erii oł ei, to mani kindpi poru nim. Poru nipi kin, eim tiłap tał sipi kin, wumb konj tiłap endi kindpi kin, Gos kin sipi orung tu wum. ¹⁷ Pe nga Krai opu kin, Gos ek ka nge noman ende se kindpi kin, enim Jura wumb torung wumb kin, Gos kin molk mandi punjung wumb kin, Gos nge noman ende kindpi nipi ngum. ¹⁸ Yi mił, pe sinim Jura wumb kin tiłap eipi wumb pei, Krai nge kongun dinga erim ełe, sinim wumb tiłap tał ei, Gos Gui Ka endeim ełe, sinim wumb pei paki tang kin, kapłi sinim prei ermin kunum ełe, sinim Erinjpin Gos mołum konu ełe tuk bin.

¹⁹ Pe nga enim tiłap eipi wumb, enim torung wumb kin, wii mołmun wumb mił mulk; ba akip enim yi mił mulałmin mon! Akip enim pii gii wumb ei, Gos nge tiłap wumb kin, Gos nge oł kun ka ełmin wumb tep to mołmun. Wumb ei, Gos nge tiłap ende mołmun. Enim yi ku, pii gii wumb ei, Gos nge men ngii ei, Gos eim tuk mołum. Mołpu kin, men ngii ei, Gos eim tekrim; ba enim pii gii wumb, ek se andiłmin wumb kin, Gos ek ni

tor kindilmin wumb kin, ngii pułngun mond takik, munduk konu ełe, enim peł ełe takik tonu sipinjing. Si pangin kin, ngii tumunj ei, Krai Jiasas ngii ełe, eim ngii tumunj ka wii mendpił angpi kin, ngii ei pei se mołum. ²¹ Nga Krai eim men ngii mił wumb ei, eim kin dinga dambiltpi ende kindim. Kindpi kin, ngii wumb ei, tiłap owundu oł kun ka erik tonu ongii ei, Gos nge eim men ngii mił, wumb tiłap mułngii. ²² Enim pii gii wumb yi ku, Gos kindim wumb ei, eim kin dambiltpi ku, Gos eim kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, Gos enim pii gii wumb eipi kin, pei se ende kindpi kułou topu kin, eim men ngii owundu ełe, ende mił enim mułngii. Nimbił erang Gos eim Gui Ka ełe, enim noman tuk ełe opu mułmba.

Pol Wumb Tiłap Eipi Kin Kongun Erim

3 Nimbił erang na Pol Krai nge kongun wu, kan ngii ełe pał ei, enim wumb tiłap eipi nge, enim kin kongun eł. Pipe na enim wumb tiłap eipi kin ei nge, Gos kin prei erip kin, ngop moł. Keimi, enim wumb yi piinjing ei, Gos nge noman ka ngopu kongun ei, na enim paki tumbii nge ngum. ³ Ok na enim kin, mon kembis aninga endi połup ngunj ei, Gos nge oł ei koi erpi kin, eim na kin andan tum ei, połup ngunj. ⁴ Pe enim kin na mon ok aninga puls, gerik piingii ei, na noman ełe piind ei nge, Krai kin oł ei koi erpi pim ei, Gos andan topu ngum ei piingii. ⁵ Kumb ok wumb ei, Gos nge oł ei, koi erpi pirim ei, andan tunerim; ba akip Gos Gui Ka eim nge oł kun ka ełmin wumb ei, ek se andilmin wumb kin, ek ni tor kindilmin wumb kin, oł ei koi erpi pim ei, andan topu ngum. ⁶ Gos nge oł koi er pałim ei yi nge, Gos nge ek ka ełe, enim wumb tiłap eipi kin, Jura wumb tiłap ei kin, dambiltpi ende puk molk kin, Gos epi ka wii kanim kanim wii ngonum ei, en enim Jura wumb kin sinmin. Nga en enim, Gos eim men tołmun wumb ende ełe, eim nge wumb tiłap mołmun. Mułangin kin, wumb ei, Gos nge epi ngumbii nirim epi ei, Krai Jiasas kin singii.

⁷ Gos kongun ei, na ngopu kindang kin, eim ek ka ni tor kindnjii nipi kin, wumb tiłap eipi ngumbii. Gos eim noman ka ni, noman dinga ei na kin ngang kin, kapłi kongun ei ka ermbii. ⁸ Gos nge wumb pei mołmun mił, na yi mił mułaf. Na wu owundu min, wu num mendpił mon! Na wu wii mendpił moł; ba Gos eim noman ka owundu, na kin ngum. Ngopu kin, kongun ei, Gos nge ek ka ni, Krai oł ka ni, epi ka wii kanim kanim ni, wumb tiłap eipi wumb ei kin, na nip ngumbii. ⁹ Gos Pułwu ei, eim epi kanim kanim pei eririm oł ei, koi erpi kin, eim oł kanim kanim ermbii ni piipi noman ełe, yi kis erpi pendrim ei, ok noman yi pirim ei, koi minj er pirim; ba akip nanim wumb pei, andan top, eramb kin, wumb piingii ei, Gos eim oł koi erii kanim kanim ombu, eim erpi, koi er kindang pirim. ¹⁰ Ok Gos eim oł ei, koi er pendrim; ba akip kunum ełe, Gos eim kongun ei men tołmun wumb pei ngum ei, eim noman ka wii kanim kanim ei, ni tor kindangin kin, epin konu ełe tep ełmin wumb kin, noman dinga pim wumb kin, ei eim noman dinga wii ei, andan tungii ei keningii. ¹¹ Gos

kumb ok, eim noman ełe oł yi ermbii ni pirim oł ei, Krai Jiasas sinim nge Owundu ełe ni pendrim. ¹² Sinim pii gii wumb Krai Jiasas kin dambiltpi ende punjpun. Jiasas kin pii gii ninjpin ei nge, sinim Gos kin erpin kin, eim mołum konu ełe, sinim noman ełe wii piipin tuk bin andłam ei, gał kułpun kin, pii poł tumun ei, Krai ei eim andłam mendpił. ¹³ Enim wumb tiłap eipi, na enim dinga kii sip nind ei, enim noman embin to piinerei! Nimbił erang na enim kin ngenj kumbii sip ngond ełe nge, enim paki tumba.

Jiasas Krai Nge Noman Ka Ngołum

¹⁴ Gos oł ei, koi erpi Krai kin mołum ełe nge, na mong kopsing pii połup kin, Erinjpin Gos kin prei dinga ermbii end. Sinim mei wu amb tał kin eł ełip, kingam ambılam noł, en enim nge ngii ende pii gii ninjing wumb ni, epin konu ełe yi ku wumb ngii ende wumb ei, Erinjpin Gos nge kingam noł mołmun ei, Erinjpin Gos kin embe keimi siłmin. ¹⁶ Na Gos kin prei erip kii sind ei, Gos nge noman ka wii dinga owundu ni, eim epi kanim kanim ka wii sałim ei, Gos nge Gui Ka kin, enim noman tuk ei dinga ngumba. ¹⁷ Nga prei end ei enim Krai kin pii gii nengin ełe nge, Krai eim enim noman tuk ełe, kunum kunum mułmba. Mołang kin, enim noman ka ei, dinga pimba ei, wumb eipi ngungii. ¹⁸ Nga oł ei nge, enim Gos nge wumb pei kin, tep to noman dinga pendim pałim ei, piingii ei nge, Krai eim noman ka ngołum oł ełe nge, yi mił pałim ei piingii! Piingii ei, wuł af, nga tonu mani, ei owundu mendpił ngołum ei, wumb kapłi pii poł tungii. ¹⁹ Nga enim kapłi Krai eim nge noman ka wii mendpił ngonum ei piingii; ba ei kapłi, pei piik, poru ninerngii mon. Ba nga Gos nge oł kun ka kanim kanim oł ei, enim noman tuk ełe piki tumba.

²⁰ Pe nga Gos eim nge noman dinga wii sinim pii gii kin, noman tuk ełe kongun ermba ei, kapłi prei erngii min, kii singii ei kamb mani kindmba. Gos eim nge dinga wii ei, kapłi kongun erpi kin, tondrung ba. ²¹ Yi mił ku, Gos men tołmun wumb pei, kunum kunum Krai Jiasas kin, Gos embe ambilk tonu kindngii ei, yi minj ekii se, kunum kunum pepi ba. Ei keimi!

Krai Nge Pii Gii Ninjing Wumb Noman Ende Pałim

4 Na Owundu nge kongun enj konu ełe, kan ngunjung wu mołup kin, enim kin ek dinga nip ngo ngond. Ngond ei, Gos enim erngii ni piinim oł ei, enim kapłi kongun erik kin, pek molk pungii. ² En enim embe ambıł mani kindik kin, nga enim kunum kunum wumb kin noman ka ngok kin, ek dinga ninarik kin, giyeng giyeng nik erngii. Enim engrnjing noł kin, er orung kindnarik kin, kan wiik tok mułngii. Enim noman ka wumb ngok kin, wumb endi endi paki tang kin, nga endi endi paki tang kin, yi mił erngii. ³ Enim noman ende sek kin, kongun dinga erik mułngii. Mułangin kin, Gos Gui Ka enim kin yi mił erang kin, enim sipi ende kindang kin, enim noman emin peng mułngii. ⁴ Jiasas nge wumb tiłap endeim mołum. Nga Gos Gui

Ka ei endeim mołum ku. Ei yi mił ku, Gos enim wii topu sipim ei nge, enim epi ka wii endeim singii nge, piik kin, kui erik mołmun. ⁵ Jiisas Owundu ei endeim mołum. Nga eim nge pii gii oł ei, endeim pałim. Nga yi ku, noł pendik ngungii oł ei, endeim pałim ku. ⁶ Sinim pii gii ninjpin wumb nge, Erinjpin Gos Owundu endeim mołum. Eim sinim kin pei epin konu ełe tonu tep er mołpu kin oł kun ka sinim kin pei kongun erpi kin, nga sinim kin noman tuk ełe mołum.

⁷ Krajs sinim endeim endeim ni eim nge dinga mok topu, wii ngang kin, eim kongun paki topu kin, epi ei sinim kin ngum. Ei nge mił, sinim mei ełe mani wumb ombu kin, Krajs sinim kin eim noman ka ełe yi mił ku ngum. ⁸ Gos ek ok pułum ek yi mił ninim,

“Kunum ełe, Krajs epin konu ełe tonu pum kunum ei, eim wumb Seisen kan mił ngopu kin, eim angii ełe kindang mulnjung wumb ei, epin konu ełe tonu eim kin sipim. Eim Seisen, to mani kindpi kin, eim nge wumb ei kin, eim nge noman ka wii pei wii ngum.”

⁹ Nga ek ei yi mił ninim, eim tonu purum ei, pułe pałim mił nenj? Ba kumb se nge, eim mani orum ei, kumna kin mani pupu mei ełe mandring sałim ełe purum.

¹⁰ Nga Krajs eim, mei ełe mani orum wu ei, yi ku, nga tonu epin konu ełe tondrung purum. Eim oł ei erpi kin, mei konu ełe orung orung pei, eim sipi konu ełe ombu pei, mondpu si kindim. ¹¹ Nga Krajs eim wumb kin epi ka wii ngum. Ngang kin, wu kombur, ek se andiiłmin wumb dinga ngang kin, mułngii; nga wu kombur, Gos epi koi erpi pałim oł ei piik kin, ni tor kindiiłmin wumb dinga ngang kin mułngii; nga wu kombur, Gos ek tor kindmin konu orung orung pungii wumb, dinga ngang kin, mułngii; nga wu kombur, men tołmun wumb tep ełmin ni, Gos ek emb tołmun wumb dinga ngang kin, mułngii. ¹² Eim yi mił erpi kin, Gos nge tiłap wumb ei, paki topu, er ka erim. Erpi kin wumb ei, Gos kongun kun ka erangin kin, eim nge wumb noman se ende dinga kindim. ¹³ Kindpi kin, sinim pei o pun, noman ende pupun kin, sinim Jiisas kin pii gii nipin kin, Gos nge kingam Jiisas nge oł kun ka ei piipin kin, nga wu dinga mił peng mułngii. Molk kin, Krajs eim nge oł kun ka wii dinga pei ei kin, yi mił ku, enim wumb pei tonu ongii. ¹⁴ Nga sinim kangi ambii noman ełe, ek eipi eipi piik kin, ekii singii. Ei yi mił, noł kanu konu pop topu kin, konu ełe orung orung mani purum. Nga yi mił, ek kend tonmun wu ei, wumb andlam eipi andan tok enmin. Erangin kin, wumb ei epi kun ka oł pałim mił enanmin. Ei nge, enim yi mił enerngii. ¹⁵ Ei mon, sinim ek keimi mendpił nipin kin, wumb eipi noman ka ngumun. Sinim pii gii ninjpin wumb nge wu num owundu Krajs, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ei ekii semin kin, wumb dinga peng kin tonu wangin kin Krajs mił mułmun. ¹⁶ Krajs eim sinim nge peng er mołum. Nga sinim pii gii ninjpin wumb ei, Krajs nge ngenj embii mił dambiiłpi ende pupun mołmun. Mułamin kin, Krajs sinim wumb endeim endeim ni, kongun eipi eipi pendpi ngum. Sinim wumb pei dambiiłpin ende pupun kin, Krajs nge kongun noman ende sepin ermin. Ei nge, Krajs sinim wumb pei si tikandi kindpi kin, tep er

mołum. Ei yi mił erang, Jiisas nge tiłap wumb kin, wumb eipi noman ka ngangin kin, Gos eim tiłap wumb eim ngenj embii mił molk kin, dinga tonu wangin kin, oł kun ka erik mułngii.

Noman Konj Krajs Kin Mołum

¹⁷ Pe Jiisas owundu nge noman dinga ei nge, na ek dinga endi nimbii end. Enim kunum nga olt endi, wumb eipi torung wumb erik mołmun, yi mił ku, enim yi mulerngii mon! Wumb tiłap eipi wumb ei nge, noman ełe kun ka pinałim ei, wii mił yi erik mołmun! ¹⁸ Pe torung wumb tiłap eipi ei, noman ełe emii mił pałim. Enim wumb ei, Gos nge noman konj ei, kunum kunum konj mułmba noman ei, sinenjing. Nimbii erang wumb ei, Gos ek ka piinarik kin, noman tuk dinga peng kin, Gos kin turii puk mołmun. ¹⁹ En enim nga singambii kulałmin! En enim noman tuk ełe penj mendpił mołum. Mułang kin, pe wumb ei en enim noman to piik kin, oł kis kanim kanim pei ełmin.

²⁰ Ei nge enim Krajs nge oł kun ka oł ei piinenjing. ²¹ Enim Krajs nge oł ei ni, ek enim piik enjing. Erangin kin, enim eim nge oł ei, ekii sik kin, nga enim Jiisas nge ek keimi ei, piinjing ku. ²² Pe enim noman ok nge oł ei, si kindngii. Nimbii erang noman ok nge oł ei, enim kin mołpu erang kin, enim oł kis kanim kanim enjing ei, si kindngii. ²³ Enim noman kin, noman tuk ełe, Gos erang kin, am konj mendpił tonu wangii. ²⁴ Enim Gos noman konj sik kin, Gos eim noman konj mił, yi peng erik mułngii. Pe noman konj yi erang kin, enim Gos kin kun ka mendpił mułngii. Molk kin, eim oł kun ka ei, mił erngii.

²⁵ Pe nga enim ek kend tok ełmin oł ei, nga enerngii mon! Enim wumb endeim ni, ek keimi nipin kin, erpin ngumun. Nimbii erang sinim pii gii ninjing wumb pei ei, Gos na Krajs Jiisas nge tiłap wumb dambiiłpi se ende kindim. ²⁶ Enim jikii kis pang, piinjing kin, enim noman kis tok piinerngii mon! Enim jikii kis pang piinjing pim kin, enim eni mani ba kunum ei, enim kin mulermba mon! Ba kumb se jikii kis ei, poru nimba. ²⁷ Enim Seisen kin kunum se ngangin kin, enim oł kis endi enerang mon! ²⁸ Pe wu endi ok epi waning siłim wu ei, nga waning sinermba mon! Pe wu ei angii ełe kongun erpi kin, eim ku sipi kin, eim kuni ni, alap ni, epi top erpi kin, nga wumb epi sinałim wumb ei, paki tumba ku. ²⁹ Enim ek kis endi ninerngii mon! Enim ek ka paki tumba ek minj ningii! Enim ek yi nengin kin, wumb eipi paki topu kin, noman ka ngopu kin, ek kun ka nengin kin, wumb ek piingii wumb ei, noman ka ngok erngii! ³⁰ Pe enim Gos Gui Ka kin, noman embin to ngunerngii! Nimbii erang Gos Gui Ka enim kin mułang, Gos nge ek keimi ok nirim mił, enim wumb na nanim nge wumb ei, to tonu kind mundunj. Mundamb kin, Gos Gui Ka enim kin mułang, nga ekii se Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, Jiisas orung opu enim sipi, orung simba kunum ełe, oł kis ya mani mei ełe enmin oł ei, sinim kin pinermba mon; poru nimba. ³¹ Enim noman tuk ełe, kis piik kin, noman ełe kis piik kin, enim jikii pang kin, wumb eipi kin ek dinga wii tok

kin, nga wumb eipi kin ek kis ngok kin, nga noman kis min, ek kis kanim eipi endi enim pim kin, ei si kindngii!³² Enim nga yi miŕ ku erngii! Enim enginjing noŕ kin, noman ka ngok, nga wumb kin oŕ kun ka wii paŕim miŕ erngii! Nga wu endi enim moŕmun konu eŕe moŕpu kin, nim kin oŕ kis erim ei, kapŕi enim kanik wiik tok kin, eim oŕ kis ei kindngii. Gos nge Jiisas Kraiŕ, sinim oŕ kis pei kil ngopu, si kindpi, poru nim. Ei yi miŕ ku, enim wumb eipi oŕ kis enim kin enjing ei, enim wumb ei, oŕ kis ei si kindpi poru nimba ku.

Enim Gos Nge Oŕ Kun Ka Erik Muŕngii

5 Ei yi erang, enim Gos nge kangŕi ambii moŕmun. Nimbii erang Gos enim wumb eim noman ka ngoŕum ei nge, enim Gos nge oŕ kun ka eŕim oŕ yi ku, ekii sik kin, kongun dinga erik muŕngii!² Enim noman konj ei, wumb eipi noman ka ngangŕin ei, yi miŕ ku, Kraiŕ Jiisas sinim kin noman ka ngum. Ngang kin, eim koŕpu kin, noman konj ei kindpi kin, sinim wumb paki topu, Gos kin kuŕmaŕ mur ka wii miŕ topu kin, Gos Kraiŕ kanpi kin, kan ka wii kenim.

³ Nimbii erang enim Gos nge wumb moŕmun. Moŕmun ei, enim ya mani mei eŕe oŕ kis kanim kanim amb eipi kin, oŕ yi miŕ si kindngii! Wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin oŕ ei ni, oŕ penj tui kun pinaŕim oŕ ei ni, yi enerngii, mon!⁴ Enim ek kis penj ninmin; nga ek wii puŕe pinaŕim ek ni, nga ek kun pinaŕim ek ei, pei ninmin ei ninerngii mon! Ba enim yi miŕ erik kin, enim Gos kin ek ka nik ngungii.⁵ En enim ei kan kun erngii! Enim mei noman oŕ kis epi kanim kanim wumb kin ni, ei oŕ kun pinaŕim miŕ ni, nga wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin ei nge, gos kend miŕ epi sik, erik enmin. Wumb yi miŕ enjing kin, wumb ei Kraiŕ kin, Gos tep er moŕmbuŕ konu ka wii tuk eŕe, punerngii mon!

⁶ Enim kan kun erik muŕngii! Wumb ek kend tok, nga ek wii puŕe pinaŕim ek endi enim kin ningii; ba wumb ei nge, ek ei ekii sinerngii mon! Nimbii erang epi ei nge, Gos pupuŕ kis wumb ei kin, tonu omba. Wumb ei, Gos kin buŕ ngok kin, ekii sinerjing.⁷ Yi miŕ pim kin, enim wumb ei kin, epi endi enerngii mon ku!⁸ En enim ok, noman tuk eŕe emii peng oŕ kis er muljung; ba akip enim Kraiŕ Owundu nge wumb tonu onjung kin enim Jiisas kin dambiltik ende pu molk kin, pe nga enim noman tuk eŕe tiŕang paŕim miŕ, kapŕi enim oŕ kun ka ei, yi miŕ ku erngii!⁹ Pe enim noman tuk eŕe, tiŕang yi erang ei, kuni mong ka wii pei, yi miŕ tonu omba. Wang kin, enim oŕ ka ni, oŕ kun paŕim oŕ ni, nga ek keimi oŕ pei yi erngii!¹⁰ Enim nipe epi endi enim noman eŕe, ermin ni erngii ei, Kraiŕ Owundu nge eim noman paŕim yi miŕ erngii!¹¹ Nga wumb epi wii endi puŕe pinaŕim epi eŕmin ei nge, enim enerngii mon! Nimbii erang epi ei, oŕ kis emii paŕim miŕ, kun pinaŕim yi erngii miŕ ei, ekii sik enerngii mon! Ba enim torung oŕ ei nge tiŕang paŕim eŕe, tu wangŕin erngii!¹² Ei epi koi erik enmin oŕ ei, sin ek ninmin ei, am ŕingambii kultmun!¹³ Ba Jiisas nge ek ka tiŕang miŕ, wumb oŕ kis kanim kanim enjing ei, si peni eŕe tor wang kin, epi ei wumb keningii. En enim eŕmin oŕ ei, konu peni eŕe andan tang kin, wumb pei keningii.

¹⁴ Nipe oŕ kis epi peni eŕe tor omba ei, emii pinermba mon; ba ei tiŕang erang muŕmba. Ei miŕ peng kin, eim ek yi miŕ nirim,

“Enim or paŕmin ei, pinerngii! Enim angk konj kindik muŕngii! Nga enim wumb kuŕii ei, angk tonu ok, konj muŕei! Muŕangŕin kin, Kraiŕs enim tiŕang ngumba.”

¹⁵ Enim er moŕmun oŕ ei, enim kan kun erik muŕngii! Enim wumb noman kun pinaŕim wumb eŕmin oŕ ei, enim yi enerngii mon! Enim wumb noman ka wii paŕim miŕ, oŕ ei erngii!¹⁶ Enim kunum kunum pei ŕaŕim miŕ ei, oŕ ka erngii! Nimbii erang akip kunum eŕe, wumb oŕ kis enmin.¹⁷ Yi miŕ peng kin, enim wumb noman kun pinaŕim wumb miŕ, yi enerngii mon! Ba enim kur keningii ei, nipe epi endi Owundu nge noman eŕe paŕim miŕ, yi erngii!

¹⁸ Enim noŕ wain nunerngii mon! Nok kin, enim noman ei wulu pang kin, enim oŕ kun pimba miŕ enerngii mon! Ba enim noman tuk eŕe, Gos Gui Ka piki to muŕmba. Muŕang kin, enim oŕ kun ka pimba miŕ erngii.¹⁹ Enim Gos ek ka nik kin, wumb eipi ngungii. Ngok kin, Gos ek nik golang kindik, Gos Owundu embe ambii tonu kindik, Gos Gui Ka giisa ni, mingaŕ kepŕi kin tok, golang nik ei, enim noman tuk eŕe, ka ka piik kin, Gos Owundu ngungii.²⁰ Kunum kunum Ernjin Gos sinim kin epi ka wii kanim kanim pei ngum. Ngang kin, sinim Gos kin noman ka wii piipin ngumun ei, Kraiŕs Jiisas nge embe eŕe ngumun.

Wu Amb Simba Nge Ek

²¹ Wumb eipi en enim ningii ek ei piik kin, ekii ŕingii. Nimbii erang sinim Kraiŕs nge wumb, eim noman paŕim miŕ ermin.

²² Amb enim wenjing noŕ ningii ek ei piik kin, ekii ŕingii. Yi miŕ erik kin, Kraiŕs Owundu kin ekii sik erngii ku.²³ Wu endi ei eim ambim kin tep er moŕum ei, yi miŕ ku Kraiŕs ei eim nge tiŕap wumb kin tep er moŕum. Moŕpu kin, eim tiŕap wumb ei, eim ngenj endeim kin, koŕpu ŕipi, orung ŕimba nge om.²⁴ Nga embnjing noŕ, en enim wenjing noŕ ningii ek kanim kanim pei ei, am ekii ŕingii. Sik kin, yi miŕ ku, Gos nge tiŕap wumb ei, Kraiŕs nge ek ka ei pei, ekii ŕingii ku.

²⁵ Wenjing noŕ, enim embnjing noŕ kin, noman ka piik ngungii! Yi miŕ ku, Kraiŕs nge wumb tiŕap ei, noman ka piipi kin, eim koŕpu eim noman konj wumb ngopu paki tum.²⁶ Yi miŕ erang, Kraiŕs eim nge tiŕap wumb ŕipi kin, eim ek ka eŕe oŕ kis kil ngopu kin, noŕ pendpi ngum. Yi er ngopu kin, eim nge tiŕap wumb ŕipi kin, Gos kin kindim.²⁷ Eim yi erang kin, en enim konj mendpiŕ muŕngii! Molk kin, oŕ kun ka minj erik, oŕ kis ei enerngii! Enerangŕin kin, eim ningii eŕe, kan ka wii mendpiŕ miŕ kenmba. Kanpi, yi miŕ erpi, eim nge tiŕap wumb ei, kun ka wii miŕ ŕipi kin, eim kin tuk ŕimba.²⁸ Wu en enim nge ngenj noman ka ngok kin, kaimb sik ngonmun ei, yi miŕ, en enim nge embnjing kaimb sik kin, noman ka piik, ngungii! Wu nii endi eim ambim kaimb kuŕpu kin, noman ka ngumba ei, eim nge ngenj kaimb kuŕpu, noman ka yi ku ngoŕum.²⁹ Yi miŕ erang, wumb endi eim nge ngenj kis piipi kin, noman ngunaŕim min, oŕ yi

enalim mon. Yi ermba mił, eim kuni ngopu kanpi kin, ka er kun er si mołum. Nga Krai nge wumb tiłap yi mił ku elim. ³⁰ Nimbil erang sinim Krai eim nge ngenj to dambilti se ende kindim. ³¹ Ei yi mił, Gos eim nge ek ka yi nirim puł yi mił peng kin, "Wu eim nge arim mam tał wakin topu, ambim kin okuł ende punguł ei nge, wumb tał eł elip ende mułnguł." ³² Gos ek ka ełe ei, ek ekin owundu endi, ek keimi ni tor kindim. Na yi mił, ni piinj pułe ei, Krai kin eim nge wumb tiłap ende mołum. ³³ Ba ek ei nge, enim kin ninim ku. Enim pei endeim endeim ni wenjing noł, kaimb sik, noman ka ngok, embnjing ngungii ei mił, en enim ngenj ełe kaimb sik, noman ka ngok ełmin mił. Nga enim embnjing pei wenjing ek ningii ek ei, ekii sik kin, enim wenjing embe ambil tonu kindik, yi erngii.

Kangi Ambil Ni Menjing Ernjing Nge Ek

6 Kangi ambil, enim menjing ernjing ek ei piik kin, ekii singii! Nimbil erang, ei oł kun ka peng kin, Krai eim noman to piinim mił yi erngii! ² Enim kangi ambil, menjing ernjing, nge embe, ambilk tonu kindik kin, nga noman ka ngok yi erngii! Ei Gos lo ek kumna ek dinga nirim mił pałim. ³ Yi enjing kin, enim kun ka molk kin, nga enim ya mei ełe kunum kinan molk pungii.

⁴ Ernjing enim kingenjing noł kin, enim oł noman embin tui kunum kunum erangin kin, jikii pupu, kis piingii oł ei, enerngii mon! Ba oł yi enarik kin, enim kingenjing noł ei, Krai nge oł kun ka andan tungii.

Kongun Wii Ełmin Wumb Kin Kongun Tep Ełmin Wumb

⁵ Enim kongun wii ełmin wumb ei, kongun tep wu ek nimba ek ei ekii sik kin, noman ka ngok, ei mund mong tok, kongun dinga kindik erngii. Erik kin, enim noman tuk ka piik enmin mił, yi ku erngii! Enim kongun ei erik ełe nge, enim Krai kin kongun mił erngii! ⁶ Enim kongun tep wumb enim kanik kin, tep er mułngii kunum ei mendpił, kongun ermin ni piinerngii mon! Ba yi ku, enim Krai nge kongun erik kin, Gos eim erngii ni noman peng piinim mił, yi erik kin, eim noman tuk ełe pei kongun wii erik mułngii ku. ⁷ Enim kongun wii erik kin, noman ka ka piik erngii! Enim kongun yi mił erngii ei erik, ya mani mei wumb mendpił ngunanmin; ba sinim nge Owundu ngonmun. ⁸ Enim piingii ei, Jiisas Owundu enim wu endeim endeim ni kumep ngumba. Ngang kin, enim kongun kumep sinjing wumb min, kongun wii erik kin, kumep sinenjing wumb ei, kongun ka erngii! Wumb ei pei pei, yi mił singii.

⁹ Enim kongun tep wumb kunum kunum oł kun ka pimba mił erik kin, enim kin kongun wii er ngonmun wumb ngungii. Enim wumb kin kongun embin tui ngok kin, oł dinga enerngii mon. Nimbil erang enim piinmin ei, enim kongun wii enmin wumb ei ni, kongun tep wumb ei ni, tep wu endeim mendpił ei tonu epin konu ełe mołum. Eim wumb endeim endeim ni mok tumba ei eim ende mił mok tumba.

Gos Nge Dinga Opu Ełmin Kumb Tepii

¹⁰ Ek ni poru nip nind! Enim Krai kin ok ende puk dambiltik molk, dinga singii. Nimbil erang eim noman dinga owundu salim. ¹¹ Pe enim Gos opu erngii epi kanim kanim pei ngumba epi ei, tapik sik se endngii. Ei nimbil erang, enim Seisen wu kis enim kin, ek kend topu ermba kunum ei, enim dinga angk kin, eim kin opu orung erngii. ¹² Ei sinim mei wumb kin, opu orung enanmin mon. Ba sinim opu orung kindpin gui kis ei, tonu epin konu ełe ni, ya mani mei ełe mołmun. Nga tep erpi, noman dinga sep kin, dinga kis emii enim konu ełe mołum, gui kis pei ombu ei sinim kin opu orung enmin. ¹³ Nimbil erang enim akip Gos nge opu epi ngumba ei, si tapik mułngii. Nga kunum endi, epi kis tonu omba kunum ei, enim kapłi dinga angk kin opu orung wu enim tumba ermba kunum ei, eim kamb mani kindngii. Nga ekii se, opu er poru ningii kunum ei, enim angk kin, dinga puk engingii.

¹⁴ Enim oł kun erik engingii ei, Gos ek ka keimi pii gii dinga nik, mum tulan mił, kend ełe talk kin, nga oł kun ka erik erngii ei, kumb tepii mił enim pepił ełe tepngii. ¹⁵ Nga enim simb ełe simb kum mundngii mił ei, Gos nge ek ka emin ni tor kindngii ei, yi mił er kun er mułngii. ¹⁶ Kunum kunum enim pii gii dinga peng ełe, kumb tepii mił, ambilk si endngii ei, yi mił erik kin, enim opu mong ei dup mił seng kin, Seisen wu gui kis eim tumba ei, enim si tor sengin kindngii. ¹⁷ Gos sinim sipi orung simba ei, sinim peng ełe, peng kon mił epi ei, si mundmun. Nga Gos ek ka ei, Gos Gui Ka tui jik mił ei, ambil gii nik mułngii! ¹⁸ Oł ei pei erngii ei, Gos kin kii sik ngangin kin, enim paki tumba. Enim kunum kunum pei, Gos Gui Ka enim andan tumba kunum ei, enim prei erngii! Yi mił peng kin, enim kunum kunum or pinarik, konj molk kin, prei erik, kan kun erik mułngii. Nga enim Gos nge wumb kunum pei, prei erik kin, dinga ngok mułngii. ¹⁹ Yi ku, enim na kin prei erik kin, Gos ngungii. Ngangin kin, Gos na eim nge ek ka nimbii ei, gupu aki topu seng kin, mund mong tunerbii. Gos ek ka koi erpi peng kin, wumb piinanmin ek ei, na nip tor kindamb kin, piingii. Enim prei erangin kin, na ek kun pimba mił nip ngumbii. ²⁰ Pułe yi mił peng, na Gos nge ek se andiłmin wu, eim ek ka ni tor kindmbii. Ei nge na kongun ełe enj ei, konu kan ngii ełe peł. Enim na kin prei erik, Gos ngangin kin, na Gos ek ka ei, mund mong tunarip kin, dinga ni tor kindip nimbii ek ka ei, nip minj mułmbii.

Poru Nimba Ek

²¹ Wu Taikiikis sinim enginjin wumb noman ka ngołmun ei, eim kin Krai nge kongun ka ełim wu ei, na kongun ei mił, na moł mił ek ei ni tor kindpi enim ngumba. ²² Ei yi mił, na wu ei enim kin kindind. Wu ei enim kin sin enmin oł pei ei, enim kin ni tor kindang piingii. Piik kin, enim noman tuk ełe, dinga ka seng kin, mułngii.

²³ Erinjpin Gos kin, Gos Krai Jiisas Owundu kin ouni, sinim enginpin noŋ pei kin, noman emin ka sepi kin, nga noman ka seng kin, nga pii gii dinga peng kin,

ngang singii. ²⁴ Pe Gos nge noman ka eim wumb nii endi Owundu Krai Jiisas kin noman ka ngungii ei dinga ka ei ekii poru ninermba.

PILIPAI

Pol Pipe Poʔpu Pilipai Wumb Mulnjung Konu Eʔe Kindim

1 Pol kin Timosii teʔ Krai Jisas nge kongun wu moʔpuʔ kin, pepe ei poʔpuʔ kin, enim Gos nge wumb Pilipai konu eʔe wumb moʔmun. Enim Krai Jisas kin dambilik ende puk mulnjung wumb ei ni, tep er moʔmun wumb ni, men ngii kongun eʔmin wumb enim pei siʔ pipe ei ngopuʔ kindimbiʔ.

² Sinim nge Erinjpin Gos ni, Owundu Jisas Krai oui enim kin noman emin wii enim ngang kin, enim noman emin ka seng muʔngii.

Pol Noman Ka Piipi Gos Ngum

³ Kunum kunum eʔe, na enim kin piip kin, Gos kin noman ka piip ngoʔ. ⁴ Na enim kin kunum kunum Gos kin prei erip kunum ei, na ka piip ngond. ⁵ Nimbiʔ erang enim na Gos kongun enjingiʔ miʔ, kumb se paki toʔ ni, pe paki tumun ku. ⁶ Yi miʔ erang, na piip poru nind ei, yi miʔ paʔim. Gos enim noman tuk eʔe kin, kongun ka wii enim kin puʔngun mondpu erim. Gos eim kongun ei, erpi pang kin, Jisas Krai kunum Owundu simba kunum ei, poru nimba. ⁷ Pe na noman yi miʔ piip kin, enim ngond ei, kapʔi kun ka minj moʔum. Nimbiʔ erang na enim kin noman ka ngoʔ. Ei yi miʔ, enim pei Gos nge noman ka ei, na kin ngum ei, enim pei na kin noman ka oui sinjing. Kunum taʔ pei, na kan ngii eʔe mult kunum ei ni, kunum ei na Gos ek ka ni tor kindip eʔe nge, dinga angip endinj. Kunum eʔe, enim na kin oui erik kin, paki tok mulnjung. ⁸ Gos mendpiʔ eim kanpi piinim ei, na ek keimi mendpiʔ nip, yi miʔ ngond. Na noman dinga kindip op kin, enim kenmbii ni piip miʔ piinand mon. Na noman ka ngoʔum oʔ ei, enim kin ngop eʔe, Jisas Krai na kin ngum.

⁹ Na enim kin Gos prei erip kin, kii sip ngop ei, yi miʔ, Na prei erip kin, enim nge noman ka wumb kin ngoʔum oʔ ei, dinga tonu ok, nga enim noman ka wii keimi ni, oʔ kun ka eʔmin oʔ ei piik kin, kun erngii ku.

¹⁰ Ei miʔ, en enim kapʔi oʔ kun ka eʔmin oʔ ei, mok tok kin, piik kun ka mendpiʔ erngii. Nga Krai omba kunum owundu eʔe, enim Krai ningiʔ eʔe, oʔ kun ka wii molk kin, oʔ kis endi enim kin mulerngii mon. ¹¹ Muʔangin kin, Krai Jisas eim enim kin oʔ kun ka ei, enim andan topu erang kin, oʔ kun ka oʔ ei, enim noman tuk eʔe kin, am piki top muʔmba ei muʔang kin, enim Gos nge embe ambiʔ tonu kindngii ei, am ei tonu pupu pimba.

Pol Kan Ngii Eʔe Pim Ei, Gos Ek Ka Paki Miʔ Tum

¹² Engnan noʔ! Na noman piip miʔ ei, enim piingii ei, oʔ embin tui na kin tonu om ei, ek ka nge andʔam ei, ondu ngunerim mon! Ei ek ka ei am pengʔi; wumb piinjing ni, oʔ yi miʔ erim. ¹³ Oʔ yi miʔ erim ei, Sisa ngii eʔe tep er moʔmun wumb, opu wu ombu ni, nga wumb eipi pei ya moʔmun wumb ei, na Jisas Krai nge kongun wu eʔe nge, kan ngii pir ei, wumb na piinjing ku. ¹⁴ Wumb ombu, na kan ngii pinj ei, piik kin, poru ninjing. Yi erang, enginjpin noʔ kombur pei, Owundu kin pii gii ninmin ku. Nga en enim nge noman eʔe dinga sik kin, mund mong ei si kindik kin, am Gos nge ek ka ei, am nik dinga kindik endnjing.

¹⁵ Keimi, wumb kombur na embe punum nik kin, na kin noman kis piinjing. Piik kin, na to mani kindmin nik enjing. Pe oʔ eʔe nge, Krai eim ek ei ni tor kindnjing. Nga wumb kombur na Pol kin, noman ka piik ngok kin, Krai nge ek ka ni tor kindik kin, paki tok eʔmin ku.

¹⁶ Nga wu ombu piinmin, na ya kan ngii moʔup kin, dinga kindip, opu orung miʔ erip, Gos nge ek ka dinga ni tor kindip miʔ ei piik kin, na noman ngonmun. Ngok kin, ek ka ei ni tor kindiʔmin. ¹⁷ Ba wumb kombur en enim nge embe eʔ nge, piik niʔmin. Nga Krai nge ek niʔmin ei, noman kun paʔim miʔ ei, ni tor kindnaʔmin mon. Na kan pir ek embin tui ombu tui miʔ, nik tuk kindik kin, oʔ yi miʔ eʔmin.

¹⁸ Pe nga ei epi nipe? Ei minj oʔ pei eʔmin ei, oʔ keimi mendpiʔ min, oʔ kend yi miʔ eʔmin ku. Ei nge nik kin, Krai nge ek ka ei, nik wumb ngoʔmun. Oʔ eʔe nge na ka piind. Ei am ka minj piimbii.

Pe Na Konj Muls Kin, Krai Kin Ouni Muʔmbii

¹⁹ Nimbiʔ erang na piip poru ninj ei, enim kunum kunum prei erik kin, na paki to ngoʔmun. Ngangin kin, Jisas Krai nge Gui Ka ei nge, dinga na ngoʔum. Pe na piind epi ei, tonu onum ei, na paki tang kin, na am ka wii muʔmbii. ²⁰ Pe yi miʔ erang kin, epi ei tonu omba ni, ka piip moʔ ek ei, ek ka wii tonu omba eʔe nge, kui er moʔ. Ei tonu wang kin, ei nge na ek nip tor kindinj na singambiʔ kulernbii mon! Ermbii oʔ ei yi miʔ, na nam eʔ oʔ ei, yi ku, erip muʔmbii. Muʔamb kin, pe na konj muʔmbii kunum min, kuʔmbii kunum ei, na nge ngenj ei, Krai nge embe eʔe tonu omba. ²¹ Keimi, na nge noman eʔe yi miʔ paʔim. Pe na noman ei konj ka pep nim kin, na Krai nge embe ambiʔ tonu kindmbii ei kapʔi. Ba pe, nga na kuls kin, na epin konu eʔe noman konj simbii ei, ka wii mendpiʔ. ²² Nga na ya mei eʔe konj muls

kin, na kongun end kongun ei, epi keimi tonu omba. Ba na nipe andlam endi ekii sip ermbii ei, na piinand.²³ Na nam noman tuk eke ta' palim. Na kotup pup kin, Krai kin epin konu eke ouni mutmbii ei, am ka wii. Ba na anim kin ya mei eke muls kin, ei nga na anim paki tumbii ei, ka wii ku.²⁵ Na pii gii dinga nip kin, na piip poru ninj ei, nga na anim kin ouni mutup kin, anim paki tamb kin, anim pii gii dinga nik kin, ka wii piik mutngii.²⁶ Yi mit palim ei piip kin, na nga op anim kin ombii. Nga anim na kin ka piik kin, Krai nge embe ambii tonu kindngii.

Pilipai Wumb Enim Pol Kin Tep Tok Ende Pu Molk Opu Erngii

²⁷ Ba anim andlam endngii o' ei, am kun ka erik andik kin, Jiisas Krai nge ek ka eke mit, ekii sik wumb eipi andan tok, yi mit erngii. Nga na op anim kenmbii min, nga na anim kin onermbii min, ei epi wii mit, ba na anim nge ek ei piimbii eke ei, anim noman ende sek kin dinga angk mutangin kin piimbii. Molk kin, noman ende sek kin, wumb paki tok, kongun dinga erik yi erangin kin, Krai nge ek ka eke, pii gii dinga nik mutngii.²⁸ Na piimbii end ek ei, anim nge opu orung wumb ek endi ningii ei, mund mong enenjing. Pe anim mund mong enenjing kin, pe wumb en anim piingii ei, en anim dup konu kis eke ngenj kumbii kis singii. Ba Gos anim andan yi mit tumba ei, Gos eim erang kin, anim sipi orung simba.²⁹ Nimbit erang Gos anim Krai nge kongun ka erngii nipi kin, anim noman ka ngum. Enim Krai kin pii gii ningii nge nip kin, eim dinga eke mendpi' ngunerim mon; ba anim Krai nge embe eke, ngenj kumbii singii nipi kin, anim eim dinga ngum ku.³⁰ Na pii gii eke nge, ok opu dinga erir ei, anim kenik. Pe nga na opu end mit eke nge, ei anim piinmin. Pe anim piinmin ei, na opu end mit o' ei, sinim ouni tep topun er mutmun.

Sin Sinim Nge Noman Eke To Mani Kindpin Enginjin No' Noman Ngumun

2 Pe anim Krai kin motmun ei eim kin, noman tuk eke dinga sitmin min? Pe anim eim noman ka sik piik kin, anim noman emin ka motmun min? Enim Gos Gui Ka nge noman konj eke, ende motmun min? Nga anim wumb eipi kin noman ngok, kaimb sik, yi elmin min mon? ² Pe yi mit pim kin, pe anim na kin noman ka mendpi' piik ngungii ei nge, tonu omba o' yi mit palim. Enim noman ende sik kin, wumb eipi kin noman ka ngok ei, o' endeim mendpi' pimba. Peng kin, noman ende sek mutngii.³ En anim noman eke, embe wii ambii tonu kindnerngii mon! En anim noman eke, to mani kindik kin, nga wumb eipi nge embe, to tonu kindngii wumb ei, ka wii ni piik erngii.⁴ En anim nge noman eke epi ei mendpi', tep er mulerngii mon! Ba anim wumb eipi nge noman eke, epi ei tep ka er mutngii ku.

Krais Eim Embe To Mani Kindang Kin Gos Eim Embe Ambii Tonu Kindim

⁵ Krai Jiisas nge noman endeim sirim mit ei nge, enim noman ende yi mit mendpi' singii.

⁶ Kumb ok, Jiisas Gos kin ende mendpi' multum. Ba Jiisas eim Gos nge noman dinga tep er motum o' ei nge, dinga ambii gii ni piinerim mon. Eim Gos kin ekii sipi kin, mandring mutum.⁷ Mon! Eim nge o' dinga ei si kindpi kin, nga eim mei wu mit mani om. Opu kin, eim kongun wu wii mit, yi er mutum.⁸ Wumb kenjing ei, eim mei wu mit mendpi' mutum. Eim nge noman eke embe ei, to mani kindim. Kindpi kin, Gos nge noman eke ekii sipi erim. O' yi nge pepi pang kin, eim kutum kunum ei, poru nim. Pepi pang kin, keimi ond peri eke kutum.⁹ Kutang eke nge mendpi', Gos Jiisas nga konj sipi kin, eim to tonu mendpi' kind mundum. Nga Gos eim embe ka wii mendpi' endi ngum ei, wumb nge embe pei to mani kindim.¹⁰ Kindrim embe ei, Jiisas pa nipi ngum. Ngang embe ei, tonu epin konu eke wumb ni, ya mei eke wumb ni, mei mandring eke wumb ni, wumb ni pei, Jiisas eim endeim ambii tonu kindngii. Kindik kin, nga mong gopsing pii polk kin, eim embe eke ek ka nik kin, eim nge embe ambii tonu kindngii.¹¹ Wumb pei gupu eke ek yi mit ningii. "Jiisas Krai ei Owundu," pa ningii. Yi mit nengin kin, Erinjpin Gos nge embe ei am tonu ba.

Enim Tifang Mit Tuk Wumb Pei Kin Mutngii

¹² Kapli, na nge wumb put ei yi mit, ok na anim ek ninj ekii sinjing ei, pe yi mit ku erngii. Na anim kin muls kunum eke, anim epi erngii ek ei ninand mon! Ba pe, na konu turii mot kunum eke, anim na ek ekii sik kin, am o' yi nge erngii. Gos anim sipi orung sim ei nge, mund mong erik kin tungu erngii. Yi erik kin, kongun dinga erik mutangin kin, Gos anim noman konj ka epi anim ngumbii nirim epi ei, ngang singii.¹³ Enim piinmin ei, Gos anim noman tuk eke kongun erpi motum. Nga Gos eim noman eke, enim noman tuk eke kindim. Kindang kin, nga Gos eim noman palim mit, yi kongun erik mutngii. Yi erik mutangin kin, Gos anim kan ka kenmba.

¹⁴ Enim epi pei enim o' ei nge ek mit enim o' ei ni, kis piik, kii sik enim o' ei ni, pei si kindik kin, er mutngii.¹⁵ Yi mit erang, enim o' yi mit erik kin, enim kun ka mutngii. Nga pund mong endi, enim kin pinermba mon! Enim Gos kingam no' mendpi' mutngii. Nga anim noman tuk eke, orput mit endi pinermba mon. Enim ek wumb noman konj ngotum ek ei, ambii gii nik mutngii. Ei molk kin, wumb tifang eipi pii gii ninenjing wumb eke, enim tuk molk kin, dup mit tifang erang kin, ya mei eke wumb o' kis elmin wumb ei, kin mutngii. Mutangin kin, nga Krai Owundu tonu omba kunum ei, na anim kin pei ka piimbii. Piip kin, na noman eke yi piimbii ei, na kongun wii mit erip kin, nga nam nge dinga ei, wii mit kindip ermbii mit mon!

¹⁷ Enim nge pii gii ei, Gos kin kuḥmaḥ kaḥḥmin miḥ yi paḥim. Nga kuḥmaḥ kaḥḥmin poru nimba epi eḥe, noḥ wain bein toḥmun. Yi peng kin, na miyem eḥe, noḥ wain miḥ bein tok, enim kuḥmaḥ kaḥḥmin poru nimba erang bein tok kin, tonu kindnjing pim kin, ei epi wii miḥ. Ei na ka piimbii. Keimi, na enim kin ka piip ngumbii. Nga enim yi miḥ ku, ka piingii. Enim na kin ouni ka piipin muḥmun.

Timosii Nge Ek

¹⁹ Ba na Jiisas Owundu pii gii ninj kin, kapḥi Jiisas eim noman eḥe yi piim kin, kunum olt mon, na Timosii kindamb kin, enim kin omba. Nga Timosii orung opu, enim ek na kanpi neng piimbii. Piip kin, na ka piimbii. ²⁰ Na nge wu Timosii miḥ, nga wu endi mulaḥim mon! Eim na kin noman ende sep ngoḥum. Ngopu kin, eim nge noman tuk eḥe enim paki tumbii ni dinga piḥim. ²¹ Wumb eipi pei, en enim noman eḥe epi ei, minj tep ka er moḥumun. Molk kin, Jiisas Kraiss nge kongun ei, tep ka enaḥmin mon. ²² Ba enim wu Timosii eḥim oḥ ei piinmin. Timosii eim oḥ kun ka eḥim wu. Eim na Kraiss nge ek ka kongun erir konu eḥe, eim na paki toḥum wu. Ei eim yi erim ei, wu endeim kingam ei, eim arim paki toḥum miḥ, Timosii na kin yi eḥim. ²³ Pe na kan ngii eḥe tor op piip kin, na Timosii kindamb kin, enim kin sikir omba. Pe na pii gii nind ei, Jiisas Owundu eim andḥam endi top simba. Nga kunum aninga kopur na yi ku, moḥup kin, nga enim kin ombii.

Wu Epaproraisis Nge Ek

²⁵ Na nam piip kin, wu Epaproraisis kindamb kin, enim kin omba ei, sinim nge enginjpin. Na kongun ende wu ei, siḥ opu ende eḥmbiḥ wu. Ok enim eim kindangin kin, na kin opu ei, enim nge men ek niḥim wu ei, na paki toḥum. ²⁶ Eim nge noman eḥe, enim kin opu kenmbii ni piipi kin, noman embin topu moḥum. Eim ening paḥim enim piinmin ei nge, eim noman embin to piinim. ²⁷ Keimi, ok eim ening pim. Peng kin, eim kuḥmba mandi erim. Ba Gos eim kin kaimb sim. Ba Gos eim kin mendpiḥ, kaimb sinerim mon! Gos na kin kaimb sim ku. Gos eim oḥ embin tui ei, na kin pei tonu omba ei, mon ni piipi kin, na paki tum. ²⁸ Yi miḥ ku, na nam noman eḥe, na Epaproraisis eim kindamb wang kin, enim nga kan ka kanik piingii. Ka piyangin kin, nam noman embin ei, aninga mani miḥ ba ku. ²⁹ Gos Owundu kin ka piik ngok kin, wu Epaproraisis omba nge, ka piik sik kin, enim eim kin noman ka piingii. Wu yi nge, enim embe ambiḥ tonu kindngii. ³⁰ Wu ei, Kraiss nge kongun er pupu kin, kuḥmba mandi erim. Eim konj muḥmbii ni piinerim mon! Eim kongun ei piipi kin, enim kapḥi na paki tunenaḥangin kin, eim ni piipi kin, na kongun paki topu poru niḥang.

Kraiss Kin Pii Gii Ninim Wu Ei Wu Kun Ka Mendpiḥ

3 Angnan noḥ! Na ek ei yi miḥ poḥup poru nimbii end. Enim Jiisas Owundu kin noman ka piingii. Na pipe ei nga polt ei nge, na noman embin topu poland

mon. Nimbii erang na pipe nga ei, poḥup enim ngond ei, na enim kin paki top ngond. ² Wumb kung owu miḥ, oḥ kis kanim kanim eḥmin wumb moḥmun ei, enim kanik kun erik muḥngii! Nga wumb ei nge, lo ek ekii sik kin, ngenj kopsik eḥmin wumb ei enim kanik kun erik muḥngii! Wumb ei ngenj kopsik eḥmin oḥ ei, andan tonum wumb ei, Gos nge wumb. ³ Ba sin sinim noman tuk eḥe Gos nge Gui Ka eḥe muḥang kin, sinim andan topu kin, sinim Gos nge wumb moḥmun. Yi miḥ Gos embe ambiḥ tonu kindpi kin, nga Kraiss Jiisas kin ouni embe ambiḥ tonu kindmin. Sinim ngenj kopispin oḥ ei, sinim nge pii gii ei, paki tunanim mon. ⁴ Pe na nge noman eḥe yi pim kin, ngenj eḥe oḥ ei, na Gos sipi orung simba nge andḥam endi saḥim ei, na kapḥi paki tumba. Nga wumb kombur ngenj eḥmin oḥ ei, sin kapḥi paki tumba ni, pii gii ninmin ku. Ba na nam noman eḥe, am mendpiḥ, yi miḥ to piimbii. ⁵ Piyamb nimbii erang kunum angii orung nga tekliki o pang kin wumb kombur na ngenj kopsik. Na Esrel nge wu. Na Benjamin nge tiḥap wu moḥ. Eipru wumb ei na miyem ende. Na lo ek ei, na am keimi ekii siḥ wu. Ba oḥ ombu ei nge, na Gos sipi orung sinermba mon. ⁶ Gos nge kongun eḥe, na dinga kindip kin, ekii sip enj. Na Gos nge wumb ei, oḥ embin tui ngop endinj. Nga yi ku, na wu endi na lo ek ekii siḥim min, nip kii simba ei, na mong endi pinermba mon. ⁷ Ba epi pei saḥim ni, na embe ambiḥ tonu kindngii ei, epi wii miḥ ni piind. Nimbii erang, Kraiss mendpiḥ moḥum ni piind. ⁸ Jura wumb oḥ ei nge, na piip ninenj mon. Nimbii erang Kraiss Jiisas eim na nge Owundu moḥum ei na piind. Pe na ni piind ei, Kraiss kin pii gii nipin enim ei, keimi ni piind. Na Kraiss nge oḥ ei ekii siḥ. Sip kin, oḥ eipi eipi pei si kindip, epi pei ombu, epi moḥ wii miḥ, ni piind. Yi erip kin, na Kraiss eim, am ambiḥ gii nimbii ni piind. ⁹ Pe na Kraiss kin dambiltip ende pup moḥ. Lo ek eḥe, na wu kun ka eḥ wu nimba ei, na piinermbii mon! Nam oḥ yi nge eḥ, embe kun ka piimba ni piind. Piip kin, Kraiss kin pii gii nind eḥe nge, Gos eim na pii gii nind ei, eim na wu kun ka nimba. ¹⁰ Na Kraiss am pii pol tumbii. Nga eim angpi konj tonu om. Kunum eḥe, na Kraiss eim nge dinga ei, na kenj. Na eim nge dinga ei, pii pol tumbii ni piind. Na Kraiss eim kin ende pup kin, eim ngenj kumbii sinim ei, ouni simbii ni piind. Eim Gos kin ekii sipi, piipi kultum epi ei nge, na eim piip kin, yi ku ermbii ni ambiḥ gii nip moḥ. ¹¹ Na dinga kapḥi erim kin, na oḥ yi miḥ erip koḥup kin, nga tukpu eḥe, nga op konj pup kin, Kraiss kin epin konu eḥe bii ni piind ku.

Pol Eim Sikir Pupu Kin, Epi Ka Wii Ok Siḥim

¹² Na yi miḥ ni piinand. Nam Kraiss nge eḥim oḥ kun ka pei sip poru ninand mon! Ba oḥ ei nge, na kongun dinga erip ambiḥ gii nip moḥ. Yi erang kin, Kraiss Jiisas eim yi miḥ erpi kin na ambiḥ gii nip moḥum. ¹³ Engnan noḥ! Kraiss nge oḥ ei, sip poru nip moḥ ni, piinand mon. Ba na noman endeim mendpiḥ paḥim. Na oḥ ok nge kanim kanim pei enj ei, si kindip poru ninj. Si kindip kin nam kongun dinga erip ekii se, epi ka wii tonu omba epi ei, simbii ni piip end. ¹⁴ Na andḥam dinga sikriḥ ei nge, sikir

pup kin, epi ka wii ei yi mił, Krai Jiisas nge noman konj ka wii eke mendpił, simbił ni piind. Nga epi wii endi mon. Gos Krai kin na wii topu sipi kin, orung sim ei, na epi konu eke tonu bii ni, wii topu sim.

¹⁵ Pe sinim nge noman eke, Gos kin noman dinga Gos nge wumb mendpił mił pim kin, pe na ek ninj mił ei, ekii singii. Ba enim noman endi eipi pim kin, pe Gos eim enim noman eke, kapłi andan topu kin, er kun ermba ku. ¹⁶ Ba sinim Krai nge oł kun ka wii sinjpin oł ei, am ambił gii nipin mułmun.

¹⁷ Engnan no! Enim pei na end mił oł ei, pei ekii sik, erik poru nei. Nik kin, wumb oł kun ka yi nge enmin ei, kanik kun erik kin, enim oł ei ekii sik, yi er mułngii ku.

¹⁸ Na ok, enim kunum kunum kanip ek ninj ek ei, nga enim kanip nind ku. Pe na ningił eke ke nind. Wumb pei Krai nge ond peri eke kułum ei, wumb opu orung mił enmin. ¹⁹ Wumb ei, en enim nge ngenj noman eke, gos mił to tonu kindmin ni, yi piinmin. Wumb oł singambił pałim epi ei, en enim noman eke, ka ka piik enmin. Erik kin, nga mei eke epi kis ombu, noman to piik er andinmin; ba wumb ombu nge, dup konu eke, ngenj kumbii dinga singii. ²⁰ Ba sinim, epi konu nge, wumb mendpił mułmun. Owundu, Jiisas Krai tonu epi si kindpi kin, mani mei eke omba nge, enim kui er mułmun. Mułangin kin, opu eim sinim sipi, orung simba ei nge, sinim kui er mułmun. ²¹ Pe nga Krai opu kin, sinim nge ngenj wii ei erang kin Krai nge ngenj konj ka wii, yi mił simba. Seng kin, sinim Krai nge tiłang owundu ei mił, sipin mułmun. Nga eim nge dinga eke erang kin, epi pei ei, eim kin mandring mułangin kin, eim tep er mułum.

En Enim Noman Ende Sek, Noman Ka Piik, Noman Ka Singii

4 Angnan no! Krai nge oł yi mił pałim ei piik kin, enim Jiisas Owundu kin dinga angk mułngii! Na ek nind mił mułngii. Na enim kin noman ngoł. Ngop kin na enim kin kaimb sił, nga enim na kin noman ka piik ngangin kin, enim na nge noman ka puł mił, wumb ka mułmun.

² Ełip Yuoriya kin Sindikii ełip amb tał ełip piyeł. Ełip Jiisas Owundu kin noman ende singił. ³ Pe nim na nge kongun ende wu mendpił. Na nim kanip ek nind. Nim amb tał ei paki to! Amb tał na kin, Gos nge ek ka eł, tep topun kongun ka er endinjin. Pe Klemin ni, na nge kongun ende wumb ni, amb tał kin kongun ende enjing. En enim nge embe ei, noman konj singii pipe eke pałim.

⁴ Kunum kunum enim Jiisas Owundu kin dambiltik ende puk ei nge, ka piik ngungii. Na ek nga nind ei, enim Jiisas kin ka ka piingii!

⁵ Wumb pei enim kin piingii. Enim wumb eipi kin, oł emin ka ełmin. Nimbił erang Jiisas Owundu mandi orung omba enim. ⁶ Enim epi endi kin, noman embin kulerngii mon! Ba enim eipi epi endi simin ni piik erngii ei, enim Gos kin prei erik, kii sik, eim kin kunum kunum noman ka piik ngok, yi erngii. ⁷ Gos nge noman emin ka oł ei, sinim ngołum ei, mei wumb pei no-

man dinga ei to mani kindnim. Nga Gos nge noman emin ka oł ei, sinim Krai kin dambiltipin ende pupun mułmun nge, noman tuk eke ni, noman ei Gos tep ka er mułmba.

⁸ Engnan no! Na ek endi nga nimbii end. Oł pei ei oł keimi ni, pe nga oł ei nge, noman ka wii er pałim ni, nga oł kun ka ni, nga oł kis endi penj mulałim oł ei ni, nga oł ka wii ni, nga oł kun ka ei nge embe ka pałim. Nga oł ombu pei, eim oł kumb eke oł pałim ei ni, nga oł ombu pei wumb embe ambił tonu kindinmin, oł ombu nge pim kin, enim kunum kunum noman eke piik er mułngii. ⁹ Oł ombu pei, na enim nip andan top ngunjin ei, sik poru ninjing. Nga oł epi pei piik kanik, er poru ninjing oł yi nge, enim kunum kunum yi erngii. Yi erangin kin, Gos noman emin ka sinim ngołum ei, enim kin ouni mułmba.

Pilipai Wumb Epi Ka Ei, Wii Ngunjung Ei, Pol Eim Noman Ka Piipi Ngum

¹⁰ Na noman ka owundu piip kin, sinim nge Owundu ngond. Pe nga enim na kin noman nga to konj keimi ok, enim na piik; ba enim ongii nge andłam endi sineririm. ¹¹ Na epi endi sinałim nip kin, yi kii sinand mon! Na oł yi nge, ei piip poru ninj. Pe oł kanim kanim na kin tonu om kin, na oł ei nge, noman to piinermbii mon. Na noman eke epi ombu ei, kapłi ni pił. ¹² Na wu endi epi sinałim mił, yi na ka piip muls. Mułup kin, na epi pei ambił gii ni ka piip muls ku. Wumb kuni pei nołmun oł ei, na ka piip moł. Nga wumb kuni tołum oł ei, na ka piip moł ku. Wumb epi pei seng mułmun oł ei, na piind ku. Nga wumb epi sinerang er mułmun oł ei, na piind ku. Na kunum kunum konu orung orung pei, na kapłi oł pei ei, kapłi ni ka piip moł. ¹³ Krai eim am dinga ngołum. Nga eim nge dinga eke, na epi pei kapłi ermbii.

¹⁴ Ba enim oł ka erik kin, na kin paki tok kin, na embin tui ko wupun ei sinmin. ¹⁵ Pe enim Pilipai konu eke wu amb, en enim yi mił ni piinmin. Ok na Gos nge ek ka ni tor kindip endinjin kunum ei, na na andip pup kin, Maseroniya konu eke tor punj kunum ei, Gos nge tiłap wumb endi, nga na kin o ende punenjin mon. Nga epi ka ngok ełmin oł ei, endi enenjin mon ku. Ba pe enim mendpił, oł yi enmin. ¹⁶ Keimi, na Tesalonaika konu eke muls kunum ei, enim yi ku na kunum endeim paki tunjung. Nga ekii se, enim na paki tunjung ku.

¹⁷ Pe na nam ka wii epi endi enim kin simbił nip kin, kan sinenjin mon. Na noman eke ei, enim nge oł ka ei, Gos nge epi ka wii enim ngumba. Ngang kin, enim epi ka wii ei singii. Nimbił erang enim na paki tunjung.

¹⁸ Ba am epi pei, na kin am kapłi er sałim ei, na sinj poru nim. Na ngii konu ei, epi pei piki to mułum. Enim nge ka epi wii ngok kindnjing ei, Epaproraisis ngangin kin, tu wum ei, na sinj. Epi ka wii ngunjung ei, Gos kułmał kałiłmin muru ka tołum mił, yi pałim. Epi ei, enim Gos ngunjung ei, Gos eim epi yi nge siłim. Pe Gos eim noman eke ka piłim. ¹⁹ Na nge Gos ei, eim epi kanim kanim ka wii Krai Jiisas kin sałim. Pe nga enim epi endi sinarpi nim kin, Gos eim kapłi enim kin ngumba.

²⁰ Gos ei Gos, sinim nge Erinjpin Gos. Yi peng piipin kin, sinim Gos eim embe kunum kunum ambif tonu kindmin, ei keimi!

Ek Aninga Kopur Nga

²¹ Krai Jiisas nge wumb ei kin, na ek ka nip 'Muteiyo' nind! Angnan no! Na kin mołmun ei, enim kin ek ka nik, 'Mutei,' a nik ngonmun. ²² Gos nge wu amb ni,

wumb pei enim kin noman ka piik ngok, "Enim muteiyo!" ninmin. Wumb kombur king owundu Sisa ngii ete kongun etmin wumb ei, en enim dinga puk kin, 'Enim muteiyo!' nik yi enmin.

²³ Jiisas Krai Owundu nge noman ka ei, enim kin mołpu kin, enim noman tuk gui ete, paki tang kin, ouni mutngii.

KOLOSII

Pol Mon Poʔpu Kolosii Wumb Ngum

1 Na Pol Gos eim nge noman eʔe, na to tonu kind mundang kin, Krai Jiiſas nge ek se andiʔim wu, Timosii sinim enginjpin. ² Mon ei poʔpuʔ kin, Gos nge wumb Kolosii konu owundu eʔe muʔmun ei ngonmbuʔ. Sinim enginjpin en enim Krai kin pii gii nik muʔmun. Pe Gos sinim Erinjpin eim enim noman ka ngopu kin, nga noman emin ngoʔum.

Prei Eʔmbiʔ Kunum Ei Ek Ka Nipiʔ Gos Ngoʔmbuʔ

³ Siʔ prei enmbiʔ kunum ei, ek ka nipiʔ, enim kin Erinjpin Gos nge sinim Owundu Jiiſas Kraiſ ngonmbuʔ. ⁴ Nimbii erang sin piinjpin ei, enim Kraiſ Jiiſas kin pii gii nik kin, nga enim Gos wumb tiʔap eʔe pei noman ngonmun. ⁵ Kunum eʔe, ek keimi Gos ek ka kumna opu, enim kin orum. Wang kin, enim piik ei, epi ka enim simin ni piik mulk, epi ei ngurum. Kapʔi enim pii gii kin, noman ngonmun oʔ, enim simin ni piik mulnjung epi ei, tonu pel eʔe paʔim ei, enim singii nge tonu epin konu eʔe saʔim. ⁶ Gos ek ka ei, epi ka nipi, tu wang nge pupu kin, mei eʔe wumb konu eʔe orung orung pei punum. Pamb kin, yi miʔ, enim kin kunum kumna ek ka piinjing ei, Gos enim kin noman ka ngum ei, enim ok piinjing ei, keimi pim. ⁷ Enim ek ka ei, Epapras kin, piik kan sinjing ei, sin noman ka eim kin ngamin kin, sin kongun ende wu, eim sin kin kongun ermin miʔ, Kraiſ kin kongun dinga ka erpi kin, kunum kunum ngonum. ⁸ Epapras eim siʔ kin ek yi nipi ngum. Ngum ei, enim noman kulnjung ei, Gos Gui Ka enim ngum. ⁹ Puʔ eʔe nge, siʔ kunum kunum enim kin prei enjpiʔ ei, enim muʔmun pa ninjing kunum ei, siʔ Gos kin kii sinjpiʔ ei, eim noman eʔe erngii oʔ ei, paki tang piingii. Nga Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim ngum. ¹⁰ Nga enim pek kin, mulk pungii ei, Owundu eim noman pimba miʔ erangin kin, Gos eim kunum kunum ka piimba. Enim kongun kanim kanim ka wii erangin kin, mong oʔ kun ka wii tumba. Nga enim kapʔi oʔ kun ka ei, Gos kin piyangin kin, enim noman eʔe piki top muʔmba. ¹¹ Enim kapʔi ei, Gos nge noman dinga ka wii kapʔi er dinga kindmba ei, kapʔi paki tang kin, enim epi kanim kanim tonu omba ei, enim dinga puk kin, kui erik muʔngii. ¹² Nga enim ka piik, ek ka nik kin, Erinjpin Gos ngungii ei, eim enim to tonu kindim ei, kapʔi enim eim epi singii pa nim, epi ei singii. Enim kapʔi singii ei, Gos eim kin pii gii ninjing wu amb ei, sinim tiʔang enim konu eʔe muʔmun. ¹³ Gos eim sinim emii owundu pim konu eʔe oʔ kis erpin mulnjung ei, eim sipi orung tu

wum. Nga eim sinim eim kingam Jiiſas Gos eim noman ngoʔum kangi ei, tep er moʔum konu eʔe tuk kindim. ¹⁴ Gos kingam eim sinim se orung sim. Nga sinim oʔ kis si kindpi, kil ngang kin, sinim kun ka wii muʔmun.

Kraiſ Eim Nge Oʔ Nin Eim Nge Kongun

¹⁵ Sinim Gos eim kinanmin; ba Jiiſas kaninmin ei, eim Gos miʔ ku moʔum. Kraiſ eim Gos kingam kumna ei, kumb ok mendpiʔ multum. Muʔang kin, eim epi kanim kanim endi sineririm. ¹⁶ Gos eim epi kanim kanim pei eririm ei, Jiiſas kin ouni molkuʔ eririm. Nga tonu epin konu eʔe, nin mani mei eʔe epi pei eririm ei, epi kanim kanim kanmin epi nin, kinanmin epi nin, ei pei eririm. Gui miʔ noman dinga paʔim sinim kinamin wumb ni, nga owundu wumb ni, nga tep enim noman dinga paʔim wumb ni, nga konu orung orung mei ni epi pei Gos eim neng kin, Kraiſ eririm ei, eim nge epi eririm. ¹⁷ Epi kanim kanim endi er sineririm kunum ei, Jiiſas eim ok multum. Epi kanim kanim Kraiſ eim dambiltpi se ende kindnim ei, eim dinga eʔe, epi kanim kanim ombu erang kin, tonu onjung. ¹⁸ Jiiſas eim Gos nge pii gii wumb tep er muʔang kin, kongun kun enim. Gos nge pii gii wumb ei, eim nge wumb tiʔap ei, men toʔmun ngii miʔ muʔmun. Gos nge pii gii wumb noman konj ei, eim puʔe moʔum. Wumb Jiiſas kumna kui tok pendnjung konu eʔe si kindpi kin, nga angpi tonu opu, konj muʔum. Ei nge eim moʔpu kumb eʔe kindpi kin, wu num moʔpu kin, epi kanim kanim ombu ngopu tep eʔim. ¹⁹ Ei nge, Gos eim noman eʔe, epi kanim kanim pei kun mendpiʔ, Jiiſas kin erim. Ei yi miʔ ku, Gos eim oʔ ei nge, Jiiſas kin kindang, piki to moʔum. ²⁰ Jiiſas eʔe nge, Gos eim mei wumb orung orung pei ni, tonu epin epi kanim kanim pei ni, eim kin sipi, orung simbii ni piim. Ei nimbii erang, eim ond peri eʔe to kundnjung. Jiiſas ond peri kuʔum ei, Gos eim noman emin peng eʔe, ya mani mei eʔe wumb ni, nga tonu epin eʔe wumb ni pei kanim kanim eim kin sipi orung eim kin simba erim. ²¹ Ok kunum endi, enim Gos moʔum konu eʔe, enim eim kin turii enj mulnjung. Muʔangin kin, enim noman tukrung eʔe, eim kin opu orung erik mulnjung. Nimbii erang enim noman kis to piik, er mulnjung. ²² Ba pe Jiiſas eim nengj ei ond peri eʔe kuʔum ei, Gos eim enim kin erpi sipi kin, eim kin orung seng kin, eim kand noʔum wumb mulnjung. Yi er pendpi kin, ek kend ende enim kin pinerang eʔe, eim moʔum konu eʔe, enim kun tuk simba. ²³ Enim kapʔi pii gii ambii gii nik, dinga erik muʔngii! Mon peng kin, enim pii gii ninjing eʔe, kapʔi

nga noman epi to piinerngii mon! Nga enim kumna kin ek ka piik, pii gii ninjing, pii gii ei, kapli wakin tunerngii mon! Ek ka ei nge, na Pol kongun wu mołup kin, ek ka ei, wumb mei orung orung konu pei ni tor pum.

Gos Eim Pol Kindang Pupu Kolosii Wumb Tilap Paki Tum

²⁴ Pe na Pol, na ka piip kin, ngenj kumbii ei, enim kin sip kin ngond ei, na kapli Kraias eim, sinim peng embił mił mołum. Sinim pii gii wumb ei, eim ngenj simb angit pei kułpun ngopun mołmun. Kraias eim ngenj kumbii sim ei, poru ninerim ełe, na paki top erip kin, poru nimbii nip end ei, eim nge pii gii wumb ełe, na oł yi mił end. ²⁵ Gos eim na kin kongun ngum ei, enim nge paki tumbii kongun ei, Gos ek ka mong keimi ei pei ni tor kindił. ²⁶ Ek ka ei, kumb ok wumb mulk kunum ei, koi er pirim. Ba akip eim nge wumb tilap ningił ełe peni ełe opu, poru ninim. ²⁷ Gos ek pii gii ninenjing wu amb enim andan topu ngang kin enim kapli piingii. Piik kin, ek koi er pim ek ei, ka wii mendpił pim konu ełe ba ni, tilang owundu mendpił ni, eim nge wumb tilap paki tang kin, piingii ei, eim embe tonu ba. Pang kin, ek koi er pim ek ei yi mił; Kraias enim kin tep to tuk mołum ei, enim kapli eim kin kui er mułangin kin, kapli enim embe ambil tonu sipi ngumba. Nga Gos nge tilang epi ka wii pei ei, enim Kraias kin yi ku singii. ²⁸ Kapli sin Kraias nge ek ka ni tor kindpin andan topun kin, enim wumb pei ngonmun ei, sin noman dinga kanim kanim nipin kin, andan to ngonmun. Ngopun yi erpin kin, Gos eim mołum konu ełe, wumb endeim endeim tu wunmun. Tu wangin kin, Kraias kin dambiltpi se ende molk kin, dinga kindngii. ²⁹ Yi mił, na kongun dinga wii end ei, Kraias eim noman dinga kis na ngonum ei, tuk na kin kongun enim.

Enim Kapli Pii Gii Dinga Nik, Ek Kend Buł Ngok, Jiisas Kin Ekii Singii

2 Pe na enim kanip ek nimbii nind ei, na kongun dinga erip kin, enim kin ngunj. Nga Leiyorisiya konu ełe mołmun wumb kin, nga wumb epi pei na kin kanik, piik enenjing wumb ombu, yi ku nip ngond. ² Na yi eramb kin, en enim noman tuk kapli dinga peng mułngii. Nga en enim wumb endi ongii ei, noman ngok yi erngii. Na yi piind ei, enim noman ka peng ełe, kapli enim pii gii er dinga kindmba. Na noman yi pałim ei, enim kapli Gos ek koi er pałim ek ei, pułe piingii ei, Kraias eim, ek ei koi er pałim ek ei nge, pułe eim. ³ Ku kon ełe piki topu mołum ei, yi mił ku. Gos nge noman kanim kanim ka wii pałim ni, eim noman ełe ek keimi kun ka pałim ni, noman koi er pałim ei, Kraias eim kin piki to mołum.

⁴ Na enim kanip nind ei, wu endi enim ek ka ka nipi kin, noman to ak tumbii ni ermba ei, kapli enermba. Yi peng kin, na ek ei nind. ⁵ Na enim kin tep to mulał; ba na noman tuk enim kin moł. Nanim enim kin ka piip kin, enim kanip moł ei, enim kongun kun erik, noman

ende sek molk kin, nga Kraias kin, pii gii nik dinga kindinmin.

Sinim Kapli Kraias Kin Tep To Mołpun, Noman Konj Simin.

⁶ Enim Kraias Jiisas Owundu pii gii nik kin, enim noman tuk ełe sinjing. Yi mił ku, nga enim eim kin dambiltik se ende puk mułngii. ⁷ Enim Kraias kin dambiltik se ende puk kin, dinga puk angik mułngii! Mułngii ei yi mił, ond dumbuł połpu, mer mani mei ełe pupu kin, dinga angilim. Enim kapli ek ka ei, sin enim kin andan to nipin kin, ngunjpun ei mił, enim pii gii dinga nge sik mułngii! Nga kunum kunum enim ek ka nik kin, Gos ngungii.

⁸ Enim kanik kun erik mułngii! Mon peng kin, wu endi ek kend topu ek nipi kin, mei wumb ek nipi enim ngumba. Eim ek keimi nipi enim ngunermba mon! Wu yi nge, ei ek ok kupenjing niłmin oł ei, yi nik kin, nga pii gii ninanmin wumb en enim noman ełe piik ełmin oł ei, ek yi mił ningii ku. En enim nga Kraias kin ek ka nik tor kindnałmin. ⁹ Enim piinmin; epi kanim kanim oł kun ka ni, noman konj ei, Gos eim nge oł kun ka wii ei, Kraias eim ngenj ełe mołpu kin, piki tonum. ¹⁰ Eim mołpu kin, Gos eim wu num kumb ełe kindpi kin, lo ek kanim kanim pei kin, noman dinga kanim kanim pei, nga eim endeim mendpił. Nga enim Gos kindpin kin, wu Kraias kin dambiltik se ende pu molk kin, eim nge noman konj kunum kunum epi keimi epi ei sinjing.

¹¹ Enim Kraias kin dambiltik se ende puk kin, nga enim oł keimi erik kin, ngenj kopisiłmin ei Gos wumb mołmun nik kin, oł yi ełmin. Kraias oł erim ełe, sinim ok enjpin oł kis ngenj ełe, epi dinga si kindpin kin, poru ninjpin. Kraias nge oł ei, oł keimi. ¹² Noł pinjing kunum ełe, Kraias kin dambiltik ok, se ende puk mulnjung. Nga enim noł mandring punjung ei, enim eim kin kui mił tunjung. Nga enim tonu onjung ei, enim Gos nge noman dinga enim Kraias kin pii gii ningii. Nik kin, ei eim Jiisas tukpu ełe, er konj kindim. Nga noł pinjing ełe, Gos eim enim Jiisas kin, er se konj ende kindim. ¹³ Enim ok kunum endi, kulii wumb mił mulnjung. Nimbil erang enim oł kis kanim kanim enjing. Erangin kin, enim Jura wumb mon; ba wumb tilap eipi molk kin, lo endi pinatim. Ba Gos pe enim erpi sipi kin, Jiisas kin ende kindpi kin, nga si konj sim. Gos eim sinim oł kis kil ngopu, si kindim. ¹⁴ Lo ek kanim kanim mon ełe mułum ei, sinim to mani kindmba erim ei, Gos eim si kindim. Ek ei yi nirim, "Sinim wumb kis mulnjung; ba Gos lo ek ei, to pułpeł topu kin, Jiisas sipi ond peri ełe nil topu, poru nim." ¹⁵ Mei wu num dinga kin, nga emii peng dinga mulnjung dinga ei, Gos Kraias kin eim sipi, si kindim. Eim dinga wu num ei, mei wumb pei andan topu kin, ond peri ełe, Gos wu ombu topu, kambiiipi mani kindim. Kindpi kin, ei wumb pei ningił ełe, wu ombu en enim, epi wii mił mołmun.

¹⁶ Yi mił, wu endi nga ek wii nipi kin, enim kin lo ek ekii sik kin, kuni nin noł nungii ełe; nga kunum owundu tonu omba kunum; nga oi konj tonu omba kunum kuni bii nungii; nga kor kunum piik erngii ek ei, piin-

erngii mon. ¹⁷ Lo ek ombu min, men mendpił ekii se omba epi andan tonum; ba Kraiis eim Owundu mendpił mołum. ¹⁸ Enim wumb eipi kin kos erngii. Nga oł en-di kun punermba ei, nemin er kun erngii pa ninerngii mon. Nimbil erang si sinim or kumb mił epi kenjpin ełe, ermin nik enmin. Nga enim sin si mani kindamin kin, enjel kin men tok kin, er ngumun nik erngii. En enim oł ei nge piik kin, enim bong ninanmin ni piik kin, enim kin andan tonmun. Nga en enim oł yi enmin; wumb ei en enim bong ninmin. Nimbil erang en enim noman tuk ełe, oł kis ermin ni piik enmin oł ei nge, mei wumb noman piłmin oł ei nge piinmin. ¹⁹ Wumb yi nge, Kraiis wumb tiłap mon. Kraiis ei sinim peng embil mił mołum ei, sinim pii gii wumb ei eim ngenj simb angil pei kułpun ngopun kin, mołmun. Sinim dambilt-pin se ende pu mołmun ei, eim ngenj simb angil pei dambilt-pin ngenj ende pupun mołmun. Sinim ngenj dinga sinim ei, Gos eim dinga ełe opu, ba ni piinim mił punum.

Sinim Kraiis Kin Ende Koł Poru Ninjpin

²⁰ Enim Kraiis kin tep to kolk poru ninjing. Nga mei wumb noman ełe epi kis dinga pei wakin to si kindnjing. Nimbil erang enim wumb lo ei ekii sinmin. ²¹ Lo ek ombu yi ninim, "Nim angil epi ełe embilnjii mon!" Nga epi ei, "Nim gupu ełe tuk kindnenjii mon?" Nga epi ei, "Nim angil tuł epi ełe ngenenjii mon!" ²² Epi ombu sik kongun erik kin, yi erangin kin, poru ninim. Sinim wu lo ek nimin ek ei, sinim piipin kin, ekii simin. ²³ En enim lo ek ei, epi ka ni piik kin, sin sinim men topun ek nipin kin, ekii sipin, tep ermin ni enmin. Nga ei, en enim ngenj ełe, dinga kindpin kin, oł ei ermin, ni piik enmin. Nga sin sinim bong ninarpin ełe, oł yi ermin nik enmin. Ba en enim oł ei enmin ei, paki tunanim mon! Nimbil erang enim epi ok ełmin epi ei, piram enim kin tuk pałim. Nga en enim ngenj ełe, oł kis enmin oł ei nge, mani kindpin kin, si kindnanmin mon.

Gos Sinim Kraiis Kin Ouni Er Konj Sim

3 Pe nga enim Kraiis kin ouni er si kindang kin, angik nga konj onjung. Ok kin, kapłi enim noman tuk ełe, tonu epin epi ka wii ei, piik er mułngii. Nimbil erang tonu epin konu ełe, Kraiis eim Gos angil ełe tunding mandi ełe, eim king mołum. ² Kunum kunum enim tonu epin konu epi ełe, noman to piingii! Enim ya mani mei ełe epi kapłi noman to piinerngii mon! ³ Nimbil erang enim ok nge oł kis ełmin oł ełe nge poru neng kin, kulnjung. Nga enim noman konj ei, pe Kraiis kin koi er pałim ei, Gos kin mandi pałim. ⁴ Kraiis eim sinim noman konj kunum kunum mołmun ei, pułwu mołum. Ekii se, eim konu peni ełe orung omba kunum ei, enim yi ku, eim kin ouni peni ełe, eim nge tiłang dinga owundu enim konu ełe ongii.

Sinim Noman Ok Nge Si Kindpin Wumb Konj Tonu O Mołmun

⁵ Yi mił, enim ya mani mei ełe oł kis oł ei, poru neng kin, to kundngii. To konduk kin, ei enim kin mołum ei, amb eipi kin ngundmun ni noman pałim ei nin, nga wumb en enim oł kis ermin ni piik noman ełe yi peng piinmin ei nin, nga oł kis ełe eramb nip noman yi pałim ei nin, nga kanik nuwa sinmin ei nin, nga wumb en enim noman ełe kan simin ni piik bun bun sinmin, oł yi nge, ei gos kend kin men tok er ngonmun. ⁶ Wumb oł yi ełmin wumb ei kin, Gos kapłi kumep kis to ngopu, orung kindmba. Nimbil erang wumb ei, Gos ek ekii sinenjing. ⁷ Okrii en enim, oł kis ombu nge erik, molk endik oł kis ei nge, enim tep erpi, se endrim. Se endang kin mulk, nga enim oł ei pei enjing.

⁸ Pe enim oł kis ei yi enjing ei, si kindngii ku. Ei yi mił, noman kis tonu onum; nga jikii pang piinim; nga wumb endi kin noman kis piik ngonmun; nga ek ninmin ei, wumb epi piik kis piik noman kis pałim; nga ek kis penj mułum ei, ninmin yi enerngii mon! ⁹ Enim enjing kin, ek kend tunerngii. Enim ok, oknge enjing oł kis ei, mer noman tuk ełe pałim ei, si tor kind, si kindnjing. ¹⁰ Pe enim wu konj mił, tonu ok poru nik kin, si kindnjing ei, Gos enim kin noman konj tuk ełe wumb konj mił, ei erpi mundum. Nga kunum kunum Gos eim noman ka ngopu kin, Gos eim mił er kindang mołmun. Nga Gos Pułwu eim erang kin, wu ei tonu opu, wu konj mołpu, yi erang kin, Gos eim mołum mił, ei pii gii nik kin, pii poł tungii. ¹¹ Oł yi mił enjing ei, enim ninanmin mon! Enim Jura wumb mon; ba pe Jura wumb kin ende mołmun. Nga ngenj kopsik ełmin ei, Gos nge wumb ei kin, ei nge ninanmin ei pinałim. Nga wu endi ngenj kopisnarik ełmin wumb ei nge ninamin ku. Nga wumb kombur am ei tonu ond pin ełe mołmun wumb ni, wumb eipi ei wumb ombu en enim kung simbii mił kapłi molk andiłmin wumb ni, nga kongun wii er ngok kin ku sinałmin wumb ei nge, wumb wii mił molk kin, en enim noman ełe ermin ni piłmin oł ei ełmin. Nga wu tał ende mołmbuł. Kraiis oł kanim kanim pei erang kin, opu ende mił pałim. Nga Kraiis eim tuk wumb eipi eipi kin, pei mołpu si kindnim.

Sinim Wumb Noman Ngonmun Oł Ei Simin

¹² Pe nga Gos enim to tonu kindim mołmun. Nga enim eim nge wu amb mułangin kin, nga eim enim. kin noman kułpu ngonum. Yi mił, nga enim oł yi nge, ei sik kin, nga enim yi erngii. Enim wumb pei kaimb sik kin, wumb pei kin oł ka erngii. En enim noman ełe kapłi ambil mani kindik kin wumb kin oł dinga pałim mił, erangin mon! Nga enim kin oł ende erik ninjing kin, kan wiik tangin erngii. ¹³ Pe nga wu endi enim mołmun konu ełe mołpu kin, eim oł kun pinerim oł endi erang enim kin mong endi tonu omba. Enim angnan noł kapłi kin wii tangin kin, eim oł erim ei si kindmba. Gos Owundu enim oł ei si kindpi poru nim. Yi mił ku, enim wumb eipi oł kis enjing kin, oł ei si kind yi erngii! Nim-

bił erang sinim nge Owundu eim sinim oł kis enjpin ei, si kindim. Si kindpi kin, ei mił ku sinim yi ermin! ¹⁴ Pe nga wumb noman koltmun oł ei erpi, tondrung pupu kin, oł kanim kanim pei ngonum. Nga oł ei, epi kanim kanim ombu, ambil sipi kin, se ende kindmin. Pe enim wumb noman kultmun oł ei nge singii. ¹⁵ Krai eim enim noman emin pii ngołum. Nga noman emin pii ei nge, enim noman ełe tep er mołpu kin enim dinga ngumba. Gos eim enim to tonu kind mundum ei, ngenj ende mułmun ei, noman emin ngungii oł ei singii. Nga enim kunum kunum kapłi ek ka nik kin, Gos kin kunum kunum ngungii. ¹⁶ Krai ek keimi kapłi, enim kin keimi noman ełe tuk mułmba. Enim kapłi, wumb endeim endeim kin andan tok kin, er kun erik ngungii! Enim kapłi, noman ełe ek ka nik kin, Gos kin ngok kapłi Sam golang nik, men tok golang nik Gui Ka er dinga kindmba golang ei nik, yi erik kin, Gos kin noman ka piik ngungii. ¹⁷ Nga epi kanim kanim pei ek tangk kin, kongun erik erngii ei, enim kapłi Jiisas embe Owundu dinga ełe erngii. Nga eim embe ełe, kapłi enim ek ka nik Erinjpin Gos ngungii.

Wu Amb Tał Kangi Ambil Kin Oł Ei

¹⁸ Enim amb, wenjing ek nimba ei, enim piik ekii singii! Sik kin, oł yi erngii ei, Gos kin pii gii ninjing wumb oł pałim mił erngii.

¹⁹ Enim wu, kapłi en enim embnjing noman ngungii! Nga enim kapłi yi erik embnjing noł kin, ek dinga nik kin, noman embin pimba oł ei, enerngii mon!

²⁰ Enim kangil kapłi, ernjing menjing ek kanim kanim pei ningii ek ei, ekii singii. Gos Owundu oł yi enmin ei, noman ngonum.

²¹ Enim ernjing menjing kapłi, enim kingenjing noł ek dinga kunum kunum ei ngunerngii mon! Yi erangin kin, enim kingenjing noł oł kis ei si kindik kin, oł kun ka minj nik enerngii mon; ba kangil noman kis pimba.

Kongun Wu Kin Wu Owundu Mołmun Ek

²² Enim kongun wii ełmin wumb enim kapłi, wu num enim kin tep er mułmun kunum ei mendpił, kongun enerngii mon; ba enim tep enerngii kunum ei, enim kunum kunum kongun erngii ku. Nga enim kapłi, Gos Owundu kin mund mong kulk kin, eim embe ambil tonu kindik kin, nga enim noman kongun erngii ełe, kun peng mułngii! ²³ Nga enim epi pei erngii ei, enim dinga kindik erngii. Erik kin, yi mił, enim kongun erik kin, ya mani mei ełe wumb kin mendpił mon; ba enim kongun erik kin, Gos Owundu kin ngonmun ku. ²⁴ Enim piinmin, ekii se Gos Owundu enim kongun ka yi enjing ełe, kumep to ngopu kin, orung kindmba. Eim epi ei nge singii nipi kin, to tonu kindpi sim sałim ei, eim nge wumb singii. Nimbil erang enim kapłi Krai Owundu kin kongun er ngok mołmun. ²⁵ Nga wumb endi oł kun pinermba mił ermba ei, eim oł yi mił erim ei, eim kumep simba. Sinim kapłi Gos kin ek ka ka nipin kin, yi erii ninermin mon.

⁴ Enim wu num kongun wu tep enmin ei, enim kapłi en enim kongun wumb kin, oł ka kun pałim mił erngii. Enim piinmin, enim nge Owundu tonu epin konu ełe wu num mołum.

Prei Dinga Erik, Nga Andłam Kun Andik Erngii

² Enim prei dinga kindik ełmin oł ei, ambilk gii nik mułngii! Enim prei erngii ełe nge, enim kapłi noman ka to piik kin, Gos kin ek ka nik ngungii. ³ Enim kapłi prei erik kin, Gos ngungii kunum ełe, sin kin prei erik ngungii ku. Gos eim kapłi sin paki topu kin, eim nge ek ka nipin kin, wumb ngumun konu endi andan tang nipin kin, ngumun ei, Krai ek koi er pałim ek ei, nipin ngumun. Pułe ełe nge, na kan ngii pał. ⁴ Enim kapłi prei erangin kin, na kapłi ek ei koi er pałim ek ei, nip erip kin, kun eramb kin, piingii ei mił, na kapłi ermbii.

⁵ Enim kapłi, oł kanim kanim torung ngenj wumb mułngii konu ełe oł kun ka pimba mił, erik endngii. Enim kongun erngii eni endi wii punerangli eni endi simba kunum ei, kongun erik minj mułngii! ⁶ Enim ek ningii ek ei, singin erang kin, wumb piimin ku ni piinmin ek ei, wumb pei noman ngungii. Nga nim kapłi kii sik erngii mił, kun ka erkin kin, Gos ek ka ni orung kindkin, wumb pei ngunjii.

Pol Eim Tikikas Onisimas Kin Tep To Kindim

⁷ Wu Tikikas kapłi, enim kanpi nimba ei, na kongun pei enj mił nimba. Tikikas ei, sinim enginpin keimi, nga eim Gos Owundu kongun wu ka kunum kunum ełim wu ei, eim sinim kongun ende wu. ⁸ Na eim enim kin kindinj ei puł ełe, enim sin nimbil oł er mułmun ei, enim piik kun er mułngii! Yi erik kin, enim sin noman dinga ngopu kin, paki tumba ni piik er mułngii. ⁹ Na Onisimas Tikikas kin tep to kindind ei, Onisimas sinim enginpin keimi. Nga eim enim nge kongun ende wu; wu tał kapłi sin ya oł kanim kanim enjpin oł ei, enim kankil ni ngunguł.

Pol Eim Ek Ka Nipi Kolosii Wumb Ngum

¹⁰ Arisakas eim na kin kan ngii tep to pałmbil wu ei, eim ek ka nipi enim ngonum. ¹¹ Nga wu Mak kin Banapas tał, eł ełip, angim angim; nga eł ełip erinjingil tał angim angim ku ei, eim ek ka nipi, enim ngonum. Nga eim enim kin opu, enim kin 'Kapłi Oi!' a nik, sik tuk singii ei, nanim ek enim kin ok, nip kindinj. Nga Jiisas eim embe ende Jasis niłmin ei yi ku, ek ka nipi enim ngonum. Wu tekliki kei mendpił, Jura wumb tiłap ełe mołmun wumb ei, pii gii ninjing wumb ei, na kin paki tok kin, Gos kongun wumb tep er mołum konu ełe, Gos wumb tep er mołum kongun ambil tonu sik kin, en enim kongun yi enjing. Erik kin, nanim noman dinga ngopu kin, paki owundu mendpił tonum ei, kapłi na mułmbii.

¹² Epapras eim ek ka nipi enim ngonum ei, eim enim nge wumb ende, nga eim Krai Jiisas nge kongun wu. Kunum kunum eim prei dinga kind erpi, Gos ngang kin, kapłi enim paki tumba. Eim Gos kin prei er ngang

kin, Gos kapli noman paŕim ei piik kin, Gos ek ekii sik, keimi ni piik er muŕngii. ¹³ Na eim piip kanip, si kindip kin, na yi nip tor kindind. Eim kongun dinga erpi kin, enim paki topu kin, nga Leiyorisiya kin, Erapolis wumb kin, pei paki topu ngonum. ¹⁴ Luk sinim nge ond mong ngoŕum wu ka, eim kin wu Diimas wu taŕ, ek ka nikiŕ, enim ngonmbuŕ.

¹⁵ Enim kapli, na ek ka nip kindind ei, enim nik kin, na Gos kin pii gii ninjing ei, engnan noŕ Leiyorisiya konu owundu eŕe moŕmun ei ngungii. Nga nimba kin pii gii ninjing wumb pei, amb eim ngii eŕe kuŕou tok men tok kin, kunum kunum erik enjing. ¹⁶ Pe nga mon ek ei, en-

im gerik poru ninjing kin, nga pipe ei, Leiyorisiya men to ngoŕmun ei, Gos tiŕap eŕe moŕmun wumb ei ngungii. Ngangin kin, wumb ei gerngii ku. Nga kunum eŕe, Leiyorisiya wumb enim mon piik kin ngungii ei, enim gerik piingii. ¹⁷ Pe enim Akipas kanik kin, yi miŕ ningii, "Owundu nim ngurum kongun ei, dinga ambii gii ni muŕngii!"

¹⁸ Ok mon puŕum ei, na kongun paki toŕum wu puŕum; ba akip na Pol, na nam pipe ei poŕup kin, enim 'Ka muŕeiyo!' ek ei nip enim ngond. Enim piyei! Nga enim na kin noman to piingii ei, na kan ngii eŕe pep moŕ. Gos nge noman kaimb sim ei, enim kin pengŕi.

I TESILONAIKA

Pol Gos Ek Kumna Połpu Tesilonaika Gos Kin Pii Gii Ninjing Wumb Mulnjung Konu Kindim

1 Sailas Timosii ni, na Pol sin pipi ei połpun, enim Tesilonaika konu ete, Gos tiłap ete tuk mulnjung wumb ngomun. Sinim Erinjpin Gos Owundu Jiisas Kraiss kin tep to mołmun. Gos enim noman ka ngang kin, enim noman emin ka seng mułngii.

² Kunum kunum sin Gos kin noman ka piinmin, pa yi nipin kin, enim ngołmun. Sin mołpun kin, enim embe sipin kin, Gos kin prei erpin, ngopun, yi etmin. ³ Sin Erinjpin Gos kin kunum kunum prei erpin kin, enim pii gii ei dinga peng kin, kongun enjing ei, opu dinga pim kin, nipin yi etmin. Pe en enim kongun dinga erik kin, noman ka peng kin, Owundu Jiisas Kraiss orung omba kenmin nik kin, kui erik mołmun. ⁴ Enginjpin noł! Gos enim kin ka piipi noman ka ngang kin, sin pii poru ninjpin. Gos enim tuk seng kin, enim eim nge mendpił mołmun. ⁵ Sin Gos ek ka ei tu wunjpin ni, ek wii mił mon! Ek ei, dinga tonu opu, Gos Gui Ka opu enim noman dinga ngang kin, enim pii gii nik noman ende kindik mołmun. En enim pii ngii ei, sin enim kin paki topun kin, sin nimbił oł endi enjpin ei piingii. ⁶ Enim sin enjpin oł ei, ekii sik erik kin Gos Owundu nge oł ei erik kin, Gos ek piik, ekii sik mułangin kin, enim kin oł embin tui pei tonu om. Ba Gos nge Gui Ka ei opu, enim noman ka ngang kin, nga enim noman ka peng kin, ka piik mułngii. ⁷ Nga en enim oł kun ka ei oł embin tui pei tonu om kin, enim noman ka piik mulnjung yi erik kin pii gii wumb Maseroniya konu ni, Akeiya konu pei mulnjung ei, enim oł ei andan tok, yi enjing. ⁸ Gos Owundu nge ek ka ei, enim nengin kin, wumb konu pei piik punmun. Maseroniya ni, Akeiya konu pei pang kin, wumb konu orung orung pei, enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, ek poł ei wumb pei pii poru, nik pangin kin sin nga ek nimin pinałim mon. ⁹ Kunum ei, sin enim kin pamin kin, enim sin ek piik ekii sik kin, epi nipe endi tonu orum ei, en enim piinmin. Piik kin, poł tok nik mołmun. Mułangin kin, wumb ek poł tok, enim gos kend sik kindik enjing oł ei, en enim ni piik, er mołmun. Enim Gos kin noman tuk ete ak tok puk kin ei akip enim Gos mendpił konj mołum ei nge, enim kongun wu mendpił mołmun. ¹⁰ Pe wumb ek poł yi nik kin, enim Gos kingam kindang ei, epin konu ete si kindpi kin, mani omba nge kui er mołmun, ninjing. Nik ek ei, eim kułang kin, nga Gos eim sipi, orung sim. Gos kingam Jiisas, nga kindang opu kin, wumb oł kis moł-

mun wumb ei, kumep kis ngopu ermba kunum ei, sinim sipi orung simba.

Pol Tesilonaika Konu Kongun Erim

2 Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpin noł enim piimin. Piik kin, ok sin enim konu ete onjpin kunum ei, epi endi wii punerim mon. ² Ok sin Pilipai konu ete ngenj kumbii kułpun. Wumb sin ngenj to kis enjing ei, enim piimin. Ba sinim Gos ei sin noman ete er dinga erang kin, sin opu orung wumb kin, mund mong kulenjpin mon. Sin dinga pupun kin, Gos nge ek ka ei, nipi enim ngunjpin. ³ Sin ek nipin enim ngunjpin ei, ek opu kun punermba ek endi nipin, ngunenjpin. Ngunarpin kin, pei oł kis endi enenjpin; min ek kend topun kin, ek ak mak erpin kin, enim ngopun yi enenjpin mon. ⁴ Gos sin kin mołpu kin, eim sin noman tuk ete kanpi kin eim sin kin kongun ei nirim. Yi mił ku, sin ek ni tor kindiłmin ei, wumb noman ete kongun enanmin mon. Ba Gos eim noman ete sin kongun erpin kin, eim ek ka ei, eim wumb nik ngungii nirim. Nga Gos eim sin noman tuk kanpi kin, sin nipe oł ermin ei, kenmba pend piipi nirim. ⁵ Enim piinmin, sin enim kin epi endi simin nipin kin, ek ka ninanmin mon. Gos eim piinim; sin epi endi bun bun kułpun kongun enenjpin mon. ⁶ Wumb sin embe ambił tonu kindngii ni, yi piinjenjpin. Nga wumb en enim, yi enengii mon ku. Nga wumb tiłap eipi kin mon ku. Keimi, sin Jiisas nge ek se andiłmin wu, sin enim kin ek dinga kind ninmin. Nipin kin, sin embe tonu ba nimin ei kapłi ba. ⁷ Ba kumb ok, sin enim kin kangi ambił ka se mołułum mił, yi sin eim kin erpin mulnjpin. ⁸ Sin enim kin noman ka ngołmun ei, piipin kin, Gos ek ka ei nipin enim ngonmun. Pe nga ei nge minj mon. Sin kołpun kin, enim paki tumun ni piinjenjpin ei, nimbił erang sin enim kin noman ngunjpin. ⁹ Sin enginjpin noł; enim piinmin. Sin kongun dinga enjpin ei, enim piinjing. Sin kongun dinga wii erpin kin, Gos nge ek ka ei nipin kin, enim ngunjpin. Nga sin ngenj kongun ni, Gos ek kongun ei, epin tinga erpunjpin ei, enim kuni ni epi endi, sin simin nge punenjpin mon.

¹⁰ Enim piinmin, nga Gos piinim ku; sin enim pii gii wumb mulnjung konu ete sin kongun erpunjpin ei, Gos eim ka piimba oł ei mił sik, kongun ka wii erpunjpin. Pupun kin, Gos eim oł kun ka wii minj erpunjpin. Pupun kin, oł kis endi enenjpin mon. ¹¹ Enim piinmin, wu endi, eim kingam noł kin ek ka nipi etim oł ei, yi mił ku, sin enim kin, endeim endeim ni yi mił enjpin. Erpin kin, enim noman to pirek nipin erpin kin, ek ni

tor kindinjin. ¹² Sin ek ni tor kindpin kin, enim pii kun erngii ek ei nipin kin, enim noman dinga pimba ek ei, ni ngunpun. Sin yi ninmin; enim Gos of kun ka paŕim miŕ, ei yi erik kin, kun erngii pa ninjin. Gos eim sinim tep er moŕum konu eŕe tiŕang owundu saŕim ei, tuk ongii nipi moŕum.

En Enim Pii Gii Ei Ni, Of Embin Tui Tonu Om Ei Ni, En Enim Dinga Kindik Muljung

¹³ Kunum kunum, sin Gos kin prei erpin kin, ka pii ngopun of ei, tonu omba nipin prei eŕmin ku. Kumb ok, enim Gos ek sin gupu eŕ piŕmin ei, sinim wumb mendpiŕ, ek miŕ mon. Enim Gos ek mendpiŕ piinjing ek ei, enim pii gii wumb, noman eŕe pupu kin, enim pii gii wumb ei, kunum kunum dinga ngoŕum. ¹⁴ Enginjin noŕ, enim Gos nge tiŕap eŕe tuk ok muŕmun ei, enim Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, enginjin noŕ moŕmun miŕ, enim yi ku moŕmun, ni piinjing. Enim Kraiŕ Jiis as kin pii gii nik kin, enim wu amb ei, Gos nge moŕmun. Enim ngenj kumbii en enim enginjing noŕ erangin kin, ngenj kumbii piinmin yi miŕ ku, Jura enginjin noŕ wumb angii eŕe, Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb kombur, enim piimin ei, of embin tui ei, ok yi miŕ piinjing ku. ¹⁵ Jura wumb, Jiis as owundu kin, Gos nge ek ni tor kindiŕmin wumb sik, to kunduk. To kunduk kin, sin to tor kindik yi erik kin, Gos piirim of ei to kindik kin wumb pei kin, opu orung erik yi miŕ enjing. ¹⁶ Wumb sin konu eipi eipi bin ei, mon nik kin, andŕam ei, ondu ngungii enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek nipin kin, wumb tiŕap eipi ngumun; ba kongun dinga wii paŕim. Gos wumb eipi ombu, sipi orung simba ni piik kin kunum kunum, sinim kin of kis owundu erik kin, tonu minj ek kuljung. Ba Gos nge popuŕ sipi, wumb ombu piipi kin, kumep kis singii ei, pe kunum eŕe mendpiŕ singii. Sik kin, kunum endi sinaŕim mon; ei poru ninim.

¹⁷ Gos nge tiŕap eŕe muljung wumb ei, enim sin enginjin noŕ, Jura wumb ok, sin enim kin muljpun ei sipinjing. Pe kunum aninga, sin kangii ernjing menjing mulaŕim miŕ, yi muljpun. Keimi sin enim kinenjin; ba noman eŕe enim ngopun muljpun. Sin yi piipin kin, andŕam kurpun, opun kin, enim kenmin ni piinjin. ¹⁸ Sin yi piipin kin, na Pol kunum kunum andŕam kurunj; ba Seisen sin andŕam eŕe ondu ngum. ¹⁹ Ekii se, sin nge Owundu, Jiis as orung om kin, eim kumb eŕe sinim ouni tep to engmin. Engmin kunum ei, sin epi endi simin ni pipin kin, kui er moŕmun. Pe sin enim kin noman ka wii piinmin ei, enim Gos tiŕap eŕe tuk semin. Ok enim Gos Owundu kin pii gii ninjing eŕe, sin ka piinmin. ²⁰ Keimi, sin kongun enjin eŕe piik kin, Gos kin pii gii ninmin ei, enim sin kin bong nik kin, noman pa piik enmin.

Timosii Pupu Ek Neng, Wumb Dinga Muŕngii Nim

3 Sin kunum kinan er muŕmun kis erang kin, siŕ Sailas teŕ mendpiŕ, Asenj konu eŕe muŕmbuŕ, ninjpiŕ ² Nembii kin, siŕ Timosii, sinim enginjin, Kraiŕ nge ek

ni tor kindiŕim wu ei, Gos nge kongun wu. Siŕ wu ei kindinjin opu kin, enim kanpi kin, Gos ek ka nipi, dinga erpi, yi erang kin, enim Jiis as kin pii gii dinga peng muŕngii. ³ Molk kin, enim kombur of embin tui ei, piik kin, mund mong kulk, yi enerngii! Enim Gos kin pii gii dinga nik muŕngii! Ei nimbii erang, en enim piinmin. Gos noman eŕe ei, sinim of embin tui yi nge, sinim ngenj eŕe pimba. ⁴ Keimi! Ok sin enim kin moŕpun kin, enim kanpin ek yi ninjin. Ekii se, sinim ngenj kumbii simin, ninjin. Pe yi miŕ tonu onum ei, enim piinmin. ⁵ Yi miŕ peng kin, na kui er mulerbii. Na wu endi Timosii kindang kin, enim pii gii paŕim miŕ ei, opu neng kin, piimbii. Mon pim kin, wu endi Seisen, enim kom topu eŕim wu ei, opu enim kom tang kin, sin kongun erpin kongun ei, wii miŕ am ba.

⁶ Pe Timosii enim ei kindpi kin, ya pe sin kin tor onum. Opu kin, eim enim kin ek ka nipi kin, sin ngonum. Enim pii gii peng molk kin, wumb eipi kin noman ngok muŕngii, ninim. Kunum kunum, enim sin kin ka piik kin sin kenmin ni piik muljung. Nga sin yi ku, enim ek nimin ni muljpun. ⁷ Sin nge enginjin noŕ, sin enim pii gii nik moŕmun ei, piipin kin, sin of embin tui pei tonu omba ei, sin kapŕi, sipin ko wupun, muŕmun. ⁸ Ei yi miŕ, pe Gos Owundu kin dinga muljung kin, sin konu tiŕang konj, kunum kunum muŕngii konu eŕe muŕmun. ⁹ Sin Gos ningii eŕe enim pii gii ninjing ei, sin ka piŕmin. Pe sin Gos kin noman ka pii ngopun kin, prei er muŕmun. Muŕamin kin, eim sin kin noman ka ngonum. ¹⁰ Konu epin tinga kunum kunum, sin enim kenmin nipin kin, am prei minj er moŕmun. Pe nga enim nge pii gii ei, mani ba erim kin, sin prei dinga eramin ei opu, kapŕi ermba.

¹¹ Sin yi piinmin, sinim Gos kin Owundu Jiis as eim, sin andan topu tu wupu kin, enim kin tor tu wumba. ¹² Sin noman eŕe yi piinmin. Gos Owundu enim noman ka ngang kin, enim wumb eipi kin, noman ka ngungii. Ngok kin, enim noman ka tuk piki to peng kin, wumb noman ngungii. Ngok kin, enginjin noŕ ni, wumb pei noman ka piik, ngungii. Ngok kin sin enim kin noman ka pii ngoŕmun, yi erngii. ¹³ Sin piimin, Gos yi miŕ ermba. Erpi kin, enim noman eŕe to dinga ermba. Ekii se, Owundu Kraiŕ Jiis as eim orung om kunum ei, ok wu ka ombu kin, ouni tep to ongii. Ongii kunum eŕe, enim am kun ka wii molk kin, Erinjin Gos nge ningii eŕe, kun ka muŕmun.

Gos Eim Wumb Yi Miŕ Endngii Ni Piinim

4 Enim Gos kin pii gii ninjing wumb enginjin noŕ ei, sin enim kin kii dinga sinmin. Nimbii erang enim sinim nge Owundu Jiis as kin molk kin, Gos eim noman tuk eŕe enim kin ka piimba of ka ei miŕ, yi erik muŕngii. Na ek enim kanip ninj ei, enim Gos kin of kun ka minj er muŕngii! ² Enim piinmin, sin Jiis as Owundu nge noman dinga eŕe, sin ek pei nipin kin, enim ngo poru ninjin. ³ Gos nge noman eŕe yi paŕim. Enim am of kun ka er molk punjii. Enim amb oprat amb miŕ, mulerngii mon! ⁴ Pe amb sin enmin of ka wii, ei pii kun erik! Wu amb sinmin miŕ of ei nge miŕ kun ka singii!

⁵ Enim amb endi kan bun bun kulerngii mon! Oŋ ei nge, wumb Gos ek piinarik kin, er moŋmun miŋ, yi eŋmin.

⁶ Nga enim engnjing noŋ kin, ek kend tok, oŋ kis ermin nik kin, yi enerngii mon! Gos Owundu, wumb oŋ kanim kanim eŋmin ei, wumb oŋ embin tui ngoŋum ku. Sin enim ok, ek ombu ni tor kindpin kin, enim piik muŋgii.

⁷ Gos sinim wii topu sim ei, sim oŋ kis endi ermin nipi, wii topun, sinerim mon. Ba eim andŋam saŋim miŋ, kun ka muŋgii pa nipi kin, sinim tuk sim. ⁸ Pe yi paŋim, wumb endi ek ei buŋ ngumba ei, Gos nge ek kongun wumb kin buŋ ngunermba mon. Wumb ei, Gos kin buŋ ngumba. Pe Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngonum.

⁹ Na enim engnjing noŋ kin, noman ngok enmin oŋ ei nge, nip puŋmbii ei mon! Nimbiŋ erang, Gos enim oŋ ei nge, andan top nip, ngop poru nim. ¹⁰ Pe enim Maseroniya konu eŋe wumb ei, noman ngok kin, konu eŋe orung orung noman ngoŋmun. Ba enginjpin noŋ, sin ek dinga nga nipin, enim ngonmun. Enim am oŋ ei nge, erangin kin, tonu opu dinga ermba. ¹¹ Enim noman emin ka peng, er molk kin, enim noman dinga pik kin, en enim nge epi ombu tep ka erik muŋgii! Molk kin, en enim angit eŋe, kongun erngii. Sin oŋ enim kin, yi miŋ nipin ngunjpun. ¹² Yi erik kin, enim wumb Gos tiŋap eŋe tuk punenjing wumb ei, enim embe ambiŋ tonu kindik kin, oŋ yi miŋ erngii. Enim kun ka erik endngii, kunum ei, enim epi endi simin ni piinerngii mon! Enim epi pei kapŋi er saŋim.

Jiisas Owundu Orung Opu Kin, Sinim Si Orung Simba

¹³ Sin enim enginjpin noŋ nimin enmin ei, enim wumb koltmun wumb ei, pii poŋ tungii nge, ek ei ninmin. Wumb endi kuŋangin kin, enim kaimb sik, ke nik kin, yi miŋ er mulerngii. Gos pii gii ninenjing wumb ei, molk kin, enmin miŋ ni pingii; ei mon! ¹⁴ Jiisas eim koŋpu kin, nga angpi konj pum ei, sinim pii gii nimin. Nipin kin, sinim piimin, Gos nge dinga eŋe, Jiisas sipi orung sim. Gos wumb molk kulnjung ei, eim Gos wumb ei ni, Jiisas kin ouni sipi, orung simba kunum ei, pei orung ongii. ¹⁵ Sinim nge Gos Owundu nge ek ei, enim kanpin yi ninmin. Ekii se Owundu nga orung omba kunum ei, sinim pe konj moŋmun wumb ei, ok kulnjung wumb ei, si kindpin kin, ok punermin mon. ¹⁶ Gos Owundu ek dinga yi neng kin, enjel Owundu wii dinga tang kin, Gos nge beli ei ek tengmba. Yi ermba kunum ei, Owundu tonu epin konu eŋe, eim si kindpi kin, mani omba. Wang kin, wumb Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ok kulk wumb ei, ok angk kin tonu ongii. ¹⁷ Kunum eŋe, sinim konj moŋmun wumb ei, Gos Owundu sinim simba ei, wumb ok kulk wumb ei ni, ouni simba. Owundu sinim tonu kupu eŋe, tonu simba. Si pang kin, sinim Owundu kenmin. Yi miŋ ermba kunum ei, Owundu kin kunum kunum ouni muŋmun. ¹⁸ Pe enim wumb engnjing noŋ kanik kin, ek ei nengin kin, noman dinga piik muŋgii.

Sinim Gos Owundu Omba Nge Er Kun Erpin Kin Kui Er Muŋmun

⁵ Enim sin enginjpin noŋ; sin ek endi nga poŋpun kin, epi endi kunum eŋe, omba nipin, yi ninermin mon. ² En enim piimin! Jiisas Owundu nge kunum owundu omba ei, konu epin waning wu miŋ, yi omba. Ba eim omba kunum ei, sinim piinanmin mon! ³ Pe wumb molk yi ningii, "Pe kunum ka saŋim ei, sinim ka muŋamin," nik erngii! "Jiisas orung omba kunum eŋe mendpiŋ, sinim to ak to er kis mundmba oŋ ei, sikir tonu omba. Omba kunum eŋe, ngenj kumbii simin ei, amb endi kangit mengmba peng kin, ngenj kumbii sinim ei miŋ, yi tonu omba." Nga wumb epi eŋe nge, tungu pungii ei, kapŋi enermba mon! ⁴ Ba enim enginjpin noŋ, Gos nge tiŋang eŋe moŋmun ei, epi waning wu miŋ, enim puku sik erik muŋgii ei, enim kin tonu onermba mon! ⁵ Enim wumb pei, eni kin Gos tiŋang owundu nge eŋe moŋmun wumb ei, konu epin miŋ, Seisen nge emii konu eŋe, sinim tiŋang wumb ei, tuk punermin mon.

⁶ Mon peng kin, sinim wumb eipi or paŋmin miŋ, pepin muŋmun ei mon! Sinim ningit eŋe kanpin kin, noman ka seng kin, piipin muŋmun. ⁷ Yi miŋ sinim piinmin, wumb pei or paŋmin ei epin kunum ku or paŋmin. Nga yi ku, wumb noŋ dinga noŋmun wumb ombu, epin kunum ei ku, noŋ dinga nok kin, wulu puŋum. ⁸ Ba sinim eni topu, tiŋang erang moŋmun wumb ei, sinim noman ka seng kin, tiŋang erang muŋmun wumb ei, Gos ek ambiŋ gii nipin kin, pii gii nipin. Sinim wumb noman ngopun erpin kin, opu kumb tepii miŋ kindmin. Sinim dinga pupun muŋmun ei, Gos sinim orung simba. Seng kin, sinim peng ni, ngenj eŋe pei, sinim er dinga erang moŋmun ei, Jiisas Owundu omba kunum ei, kui er moŋmun! ⁹ Gos eim wumb oŋ kis eŋmin wumb ei, kumep kis ngumba. Ngumba kunum ei, sinim kumep ei, Gos sinim simin ni piinerim mon. Ba sinim eim erpi kin Jiisas Krai sinim nge Owundu ei, sinim sipi orung simba ni pendim paŋim. ¹⁰ Ok Jiisas eim koŋpu kin, sinim paki topu yi erpi kin, sinim konj muŋmun min kuŋmun ei, sinim eim moŋum konu eŋe, ouni konj kunum kunum muŋmun. ¹¹ Yi miŋ erang piik kin, pe nemin oŋ ei miŋ, yi puk, ek ka nik kin, engnjing noŋ ngok, wumb endeim endeim paki tok kin, noman tuk eŋe dinga kindik erngii! Erik kin, enmin oŋ ei miŋ, yi puk erngii!

¹² Enginjpin noŋ! Sin enim ek dinga ni ngonmun ei, enim kin wumb tuk kongun erik wumb ei kin, ka piik kin ek ka nik erngii ei, ekii singii! Owundu eim, enim konu eŋe wu num mundum wu ombu, ek nik kin, enim noman eŋe kun pendngii. ¹³ Enim mulk wumb, en enim kongun erngii ei, kanik kin, noman ka ngok erik muŋgii. Molk kin, Gos nge kongun ei tep er molk kin, angim angim noman ende sek kin, emin ka muŋgii.

¹⁴ Sin enim kin ek dinga ninmin wumb ei, ten kulk kin, er moŋmun ei, enim wumb ei kin ek dinga ningii! Wumb en enim mund mong kulk er moŋmun ei, enim wumb ei kin, ek nik dinga erngii! Wumb dinga pinerang er moŋmun wumb ei, enim paki tungii! Tok kin, enim wumb pei kin, kongun ka ei ni kunum kunum

erik muŋgii. ¹⁵ Mon peng kin, enim tok oŋ kis erik wumb ei kin, nga enim oŋ kis erik wumb ei kin, orung kindik kin, yi enerngii mon! Kunum kunum Gos kin pii gii ninjing enim engnjing noŋ ei kin, wumb pei oŋ kun ka ei erik kin, kongun dinga erngii!

¹⁶ En enim kunum kunum kaimb tok er muŋgii. ¹⁷ Enim kunum kunum prei erik Gos ngungii. ¹⁸ Epi kis min ka enim kin tonu omba kunum ei, enim ek ka nik kin, ka piik ngungii. Ngok kin, Jiisas Krai nge dinga eŋe Gos oŋ ei nge erngii ni piitim.

¹⁹ Enim Gos nge Gui Ka dinga ei buŋ ngok kin, to mani kindnerngii mon! ²⁰ Gos nge ek ka ni tor kindik eŋmin wumb ni enim ngungii ei, buŋ ngok kin, to mani kindnerngii mon. ²¹ Ba enim epi kanim mok tok kin, epi kun ka miŋ ei, ambiŋ gii nik muŋgii. ²² Epi oŋ kis kanim kanim ei si kindngii! Si kindik kin, buŋ ngok, eipi puk kin, yi erngii.

²³ Gos eim noman emin puŋwu ei, eim enim erang kin, enim noman tuk eŋe oŋ kun ka mendpiŋ tonu omba. Wang kin, en enim noman tuk gui ei ni, noman tuk eŋe ei ni, ngenj ei ni ombu pei, kun ka mendpiŋ muŋangin kin, sin nge Owundu Jiisas Krai nga orung omba kunum ei, sinim oŋ kis endi peng kin, kinermba mon.

²⁴ Gos eim ek keimi niŋim nge puŋwu ei, eim ok ek nirim miŋ kunum eŋim. Eŋe nge, sinim eim kin kapŋi pii gii nimin. Nipin kin, eim enim kingam noŋ wii topu tuk sim.

²⁵ Enginjpin noŋ, enim sin Gos kin prei erik ngungii.

²⁶ Sinim Gos nge wu amb moŋmun ei, angŋ sipin kin, ek ka nipin, 'Weiyo!' nipin yi ermin.

²⁷ Owundu nge noman dinga eŋe, na ek dinga nip enim ngond. Enim pipe ei enim enginjing noŋ pei ni, tuk sik, kuŋou to molk kin, pipe ei gerik piingii!

²⁸ Sinim Jiisas Krai Owundu nge noman ka ei, enim kin oui peng muŋgii.

2 TESILONAIKA

Pol Pipe Endi Nga Połpu Tesilonaika Konu Kindim

1 Sailas, Timosii, na Pol, sin wu kei pipe nga połpun kin, enim Tesilonaika konu ełe wumb Gos tiłap ełe mołmun wumb ei, kin kindinmin. Enim Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss kin, ouni mołmun.

² Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngang kin, enim noman emin peng ka mułngii.

³ Enim sin enginjpin noł piipin kin, kunum kunum Gos kin prei er ngopun mołmun. Nimbił erang enim pii gii ei dinga pałim. Pe enim wumb endeim endeim ni, noman ka ngangin kin, am opu ka ba. ⁴ Sin sinim nge piipin kin, sin Gos tiłang wumb mołmun konu ełe embe ni, tonu kindpin enmin. Erpin kin, sin wumb eipi kanpin ninmin ei, enim nge opu orung wumb oł embin tui tonu onum ei, piipin yi mił ninmin ku. Tesilonaika wumb ei, pii gii dinga peng molk kin, ngenj kumbii oł kis kanim kanim ni, oł embin tui tonu onum ei, dinga kindik mołmun ei, piipin ninmin.

⁵ Nemin oł ei, sinim yi mił andan topu ngonum ei, Gos eim nge kos piimba ei, kun ka mendpił mołum. Oł ełe nge, enim oł embin tui ei, enim kin tonu omba; ba enim dinga puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe, enim tuk puk mułngii ni pendim. Ei keimi, enim kapıi pungii. Puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe, tuk puk mułngii. ⁶ Gos oł kun ka yi mił ermba. Wumb enim kin oł kis enjing wumb ei, Gos nga enim kin erpi, orung kindmba. ⁷ Kunum ei, Owundu Jiisas orung omba kunum ei, Gos eim pe enim oł embin tui pałim ei, to eipi kindmba. Kindang kin, enim konu ka ełe kor mułngii ei, sinim ouni mołmun. Gos nge enjel dinga ei, ombu kin, Jiisas kin, epin konu ełe si kindik kin, mani ongii. Ok kin, konu peni ełe tor ongii kunum ei, dup owundu kin, Gos kos piimba epi ei, ouni ongii.

⁸ Kunum ełe, wumb singindmba kunum ei, wumb Gos lo ek ekii sinarik enmin wumb ei, peni ełe ongii. Jiisas Owundu eim wumb ombu topu, eim gupu ełe neng kin, poru nimba. ⁹ Wumb ei, kumep kis yi mił singii. En enim Gos kumb ełe mularik konu ełe, turii eipi molk. Molk kin, Owundu nge tiłang ei kinarik kin, eim oł dinga wii ei kinarik kin, am mendpił pungii. ¹⁰ Wumb ombu nge, Jiisas omba kunum ei, am pungii. Puk kin, kunum owundu ełe, Jiisas wang kin, wumb Gos nge mułngii wumb ei, Gos embe ambił tonu kindngii. Nga wumb Gos eim kin pii gii nik mułngii. Molk kin, sin wumb nge ek tuk enim konu ełe ninjpin; ba enim pii gii dinga ninjing.

¹¹ Sin oł ei tonu omba ni piipin kin, kunum kunum sinim Gos ei, eim enim paki tumba nipin kin, Gos kin prei er ngopun mołmun. Sin pii gii nipin kin, kongun keimi minj er poru ningii. ¹² Yi pałim ei piik kin, kunum ełe, sinim nge Owundu Jiisas embe enim ambił tonu kindngii. Yi erangin kin, nga eim enim embe ambił tonu kindmba ku. Nga sinim Gos kin, Jiisas Kraiss ouni nge noman emin ka ngumba. Ngang kin, enim yi mił erngii.

Lo Ek Pinarpi Ek To Kindiłim Wu Kis Endi

2 Enginjpin noł, akip sinim nge Owundu Jiisas Kraiss orung omba nge ek nimin enmin. Ei eim orung omba ei, sinim eim kin tep to mołmun ek dinga ei, nipin ngonmun. ² Pe wumb enim kanik kin, Owundu nge kunum owundu tonu om poru ninim ningii. Nga ek ni tor kindiłmin wumb mendpił ei, wumb niłmin mił, ek ni tor kindiłim kend endi opu yi nimba. Nga wu endi opu, sin enim kin pipe yi polk kindnjing nik, yi erngii ei, enim sikir noman embin to piik kin, noman eipi eipi sek enerngii mon! ³ Wu kombur ok oł ek kend tok erik kin, ningii ek ei, enim kom sek piinerngii mon! Kunum owundu Jiisas orung omba kunum ei, wii onermba. Kumb ok wumb pei, en enim Gos ek piinarik kin, Gos buł ngok enjing. Pe lo ek to kindpi kin, oł kis nge kanim kanim ełim wu ei, opu peni ełe tor omba. Wang kin, ekii se, eim dup konu kis ełe poru nimba kunum ei, Owundu Jiisas orung omba ei, eim ok yi ermba. ⁴ Epi kanim kanim, wumb en enim men tok ełmin epi ei, Seisen nge wu kis ei, eim epi ombu pei erpi, kis erpi kin, am epi ombu kin, opu orung erpi, ngopu yi ermba. Epi ombu pei to mani kindpi kin, eim pupu Gos men ngii owundu ełe nirik pupu mołpu kin, ek yi mił nimba; na Gos mendpił moł.

⁵ Ok na enim kin mołup kin, ek ei nge, nip enim ngunj ek ei, enim si kindnjing min, piik mołmun. ⁶ Enim piinmin; akip lo ek to kindpi ełim wu ei omba; ba pe epi endi, eim andłam ełe ondu ngonum ei piinmin. Kunum endi, kun simba kunum ei, lo ek to kindiłim wu kis ei, tor opu, peni ełe mułang kin keningii. ⁷ Enim piinmin; lo ek to kindik enmin oł ei, pe kongun dinga pałim. Pe oł kis nge pułwu ei, koi er pepi mułang kin, pe wumb nii endi, eim andłam ełe ondu ngo pendim ei, eim orung wu kis ei, ei peni ełe mułmba. ⁸ Kunum ełe, lo ek to kindpi ełim wu ei, tor opu peni ełe opu mułmba. Mułang kin, Owundu Jiisas eim gupu mułung je, pupu tang kin, lo ek to kindpi ełim wu ei kułmba. Kułang kin, Owundu tor orung omba kunum ei, tiłang

owundu ermba konu eŧe kun Gos nge ek to kindpi kin, lo ek to kindpi eŧim wu ei, eim am to kis mendpiŧ erm-
ba. ⁹ Lo ek to kindpi eŧim wu ei, Seisen nge dinga eŧe
kongun eŧim. Pe Seisen nge dinga eŧe, ek kend oŧ ei ni,
oŧ dinga wii kombur eŧim. Nga Seisen nge dinga eŧe,
jep oŧ kanim kanim eŧim ku. ¹⁰ Erpi kin, lo ek to kindpi
eŧim wu ei, eim ek kend topu, oŧ kis kanim kanim erpi
kin, wumb konu kis eŧe, am pungii nipi ermba. Am ek
kend mami topu, wumb ngopu eŧim. Pe wumb ei, en
enim ek keimi ei piik muŧangin kin, Gos wumb ombu
sipi orung tiŧang ermba; ba en enim ek ei noman ngu-
narik kin, buŧ ngunjung. ¹¹ Yi erangin kin, Gos eim ek
kend dinga wii endi topu, wumb ei ngang kin, wu kis
ei, eim nimba ek ei miŧ, pii gii dinga nik muŧngii. ¹² Pe
wumb Gos ek mendpiŧ ei, pii gii ninerik; ba oŧ kis ei er-
min ni, ka ka piik enmin. Wumb ei, Gos kos erpi,
kumep tumba kunum ei, ngenj kumbii owundu singii
paŧim.

Gos Enim Sip Orung Simbii Nip Pendim Paŧim

¹³ Ba enginjpin noŧ, Owundu enim noman ngopu yi
erang kin, sin kunum kunum enim kin, prei er Gos
ngopun moŧmun. Kumb ok Gos enim sipi, orung sipi
kin, orung simbii nipi pendrim, ek ei paŧim. Gos nge
Gui Ka ei, enim Gos nge wumb mendpiŧ nipi pendim.
Enim Gos ek keimi ei, pii gii mendpiŧ ninjing oŧ ei nge,
Gos enim sipi orung simba. ¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas
Krais tiŧang owundu ei, Gos enim ngumba. Sin enim
Gos ek ka ni ngupun kunum ei, Gos enim wii to sirim.
¹⁵ Yi piik kin, enim sin enginjpin noŧ; enim dinga angk
muŧngii. Gos nge ek pei, enim kin nipin ngunjpun kin,
nga pipe kindinmin ei, ekii sik, andik moŧmun ei, piipin
ninmin.

¹⁶ Jiisas Krais sinim nge Owundu ni, sinim Erinjpin
Gos ei, eim sinim noman ngoŧum. Nga eim noman
emin ka ei, sinim kin ngang kin, sinim kin ek ka wii en-
di simin ni piipin kin, kui er moŧmun ei, Gos orung om-
ba kunum ei, simin. ¹⁷ Nga Gos enim noman dinga
ngang kin, eim enim paki tang kin, eim enim oŧ pei ka
erim kin, ek ka minj nik, yi erngii!

Enim Gos Kin Prei Erangin Kin Sin Paki Tumba

3 Enginjpin noŧ, sin enim kin ek nga kombur saŧim.
Ei yi miŧ, enim Gos Owundu kin prei erangin kin,
Gos sin paki tumba. Tang kin, Gos ek ka ei konu orung
orung pei pang kin, ek ei embe tonu ba; ba enim konu
eŧe yi miŧ noman tuk eŧe punum. ² Enim Gos Owundu
kin prei erangin kin, wumb kis ok sin kin oŧ kis enjing
ei, Gos kapŧi paki topu kin, si kindmba ei, enim piin-
min. Wumb pei, Gos kin pii gii ninenjing wumb pei
moŧmun.

³ Ba Gos Owundu eim ek keimi dinga mendpiŧ niŧim
oŧ eipi yi miŧ ermba. Eim enim paki topu kin, enim tep

dinga ermba. Yi erang kin, Seisen enim muŧngii konu
eŧe tuk onermba. ⁴ Owundu sin noman dinga ngang
kin, sin enim kin ek yi miŧ ninmin; epi pei sin enim erei
ninmin ei, enim yi eŧmin. Ekii se enim yi minj er
muŧngii.

⁵ Sin noman yi piinmin; Gos enim noman ambil kun
erang kin, enim Gos enim noman ngopu eririm ei pi-
ingii. Nga Jiisas Krais eim dinga pupu kin, ngenj kumbii
sirim ei, enim pii gii ninmin ku.

⁶ Enginjpin noŧ, sinim nge Owundu Jiisas Krais embe
eŧe, sin enim kin ek dinga yi miŧ ninmin. Enim nge Gos
kin pii gii nik enginjing endi sin ok ni ngupun ek ei, pi-
inarp i wii muŧum kin, enim wu ei omba ei, kanik kin, ok
eipi puk, yi erngii. ⁷ Enim piinmin; enim sin erpin oŧ ei
erngii. Ok sin enim kin muŧpun, kunum ei, sin wii
mulerpin mon. ⁸ Sin enim angŧ eŧe, kuni wii si nuner-
pin mon. Sin top minj erpin. Sin kongun dinga erpin ei,
kongun epin, tinga pei, kongun erpin. Nimbiŧ erang sin
oŧ embin tui endi, enim ngenj eŧe, embin endi kindner-
pin. ⁹ Yi miŧ, sin enim kin kuni ni, epi si nuŧamin; ba yi
miŧ enerpin mon! Nimbiŧ erang sin oŧ yi eramin kin, en-
im sin enmin oŧ ei kanik kin, ekii singii ni piipin erpin.

¹⁰ Enim piinmin, kumb ok sin enim kin muŧpun kunum
ei, sin enim lo ek ni ngupun. Ei yi miŧ, wu endi kongun
enerim kin, eim kuni nunermba niŧmin.

¹¹ Nimbiŧ erang sin ek yi miŧ nipin? Ei yi miŧ, enim
mulk konu tuk eŧe, wumb kombur wii moŧmun nengin
piipin kin nipin. Ei kongun enarik kin, wii minj moŧmun
nik; ba en enim, ek eipi eipi, wumb eipi epi ei, sin sinim
epi nik eŧmin. Ba en enim epi mendpiŧ mon. ¹² Sinim
nge Owundu Jiisas nge embe eŧe, sin lo ek nipin kin,
wu ombu nge ngupun. Sin ek yi enmin piik kin, oŧ yi
erngii ni piipin nipin eŧmin. En enim mandi eŧe, kun ka
molk kin, kongun erik kin, en enim nge kuni tonu
wang kin, nungii nge nipin eŧmin.

¹³ Ba enginjpin noŧ, enim oŧ ka enmin oŧ ei, ei kindmin
ninerei mon! ¹⁴ Pe wu endi, sin pipe poŧpun ninmin ek
ei, ekii sinerim kin, enim wu ei kin, andan to kun er
ngok muŧngii. Molk kin, eim omba konu ei, ek tang
ngunarik erangin kin, eim singambiŧ erang piimba.
¹⁵ Sin kin opu orung wu nik kin, ek ngok yi enerngii
mon! Enim yi piingii, sin enginjpin nik, ngungii.

¹⁶ Gos Owundu eim noman emin ka nge puŧwu ei,
eim kunum kunum eim enim kin, epi pei enim noman
emin ka ngopu kin, Owundu eim enim kin kunum
kunum tep er muŧmba.

¹⁷ Na Pol, na nam ek ei poŧup kin, enim ngond. Enim
ka muŧeiy o! Na pipe pei nam poŧup kin, enim ngoŧ. Ek
yi miŧ, ni poŧup kin, enim ngoŧ.

¹⁸ Sinim nge Owundu Jiisas Krais ei, eim nge noman
ka eŧe enim kin pei muŧangŧi!

I TIMOSII

Pol Kumna Pipe Ei Połpu Timosii Ngum

1 Na Pol, na Krai Jiisas nge ek se andił wu. Gos eim kin sinim sipi orung sim kin, Krai Jiisas sinim kui er mołmun ei, eim na eim ek ka se endii nim.

² Timosii na Gos ek nip nim ngamb kin, pii gii nirin. Ete nge na nim arnim mił moł. Na pipe ei połup nim ngond. Sinim Owundu Jiisas Krai ni, Erinjpin Gos ni, wumb kaimb sipi, wumb noman emin ka ngopu, wumb noman ka ngopu, yi etim nge pułwu. Eim nim kin mułangi.

³ Kumb ok na Maseroniya konu ete bii pendip kin, na nim kanip ek ninj mił yi ku, akip nind. Nim Epeses konu ete molkun, wumb kombur kindan puk kin, wumb ek kend tok nik, wumb ngok erngii ei, mon ninjii! ⁴ Wumb en enim, kupenjing noł nge embe pei, ek kanim kanim ninmin ei, ek poł wii ni ek ei ninerngii! Wumb eipi ek ei nge, piik kun enarik kin, noman eipi eipi seng kin, Gos kin pii gii ninarik kin, Gos kongun ei, enenjing ku. ⁵ Ba pe na lo ek ei nip nim ngond ei, wumb ekii sik enjing kin, kapłi en enim noman emin pup, noman ka seng kin, Jiisas pii gii mendpił ningii. Pe en enim wumb eipi kin, noman ngok, enmin oł ei erngii. ⁶ Ba wumb kombur, Gos ek ka ei piinarik, si kindik kin, ek wii ei piik owuł owuł yi erik mołmun. ⁷ Pe wumb en enim, Gos nge lo ek ei, ek mon wu mołpun kin, wumb ek emb to ngopun, yi ermin ni piłmin. Ba en enim ek ei piinarik kin, ek pułe pii poł tunanmin ku.

⁸ Sin piinmin, Gos lo ek ei kun ka pałim. Nimbił erang sin kongun kun ermin ei, Gos nirim mił ermin. ⁹ Wumb lo ek to kindik, oł kis erik kin, Gos kin buł ngok, Gos ek piinernmin mon nik, wumb num ek piinarik kin, ernjing menjing to konduk, wumb eipi to konduk; nga wu eipi tok etmin ku. Wu endi pupu kin, amb eipi kin ningił erang kin amb eipi pupu, wu eipi kin ningił erang kin, oł kis kanim erik yi mił etmin. Nga wu kombur wumb epi waning sik, oł ei etmin. Nga wumb ek kend tok nik; nga ek kend tok, keimi mił nik etmin. Lo ek ka ei yi etim. Nga oł kis ei, eipi kanim kanim ei, Gos ek keimi kin, opu orung etim ku. ¹¹ Ek keimi ei, ek ende mił, Gos ek ka ni ngopu, "Yi ninjii!" nim; ei ni tor kindind. Ek ka ei, nipi sinim ngopu yi ninim. Gos tiłang owundu ei, pułe yi minj, ka piik mułngii.

¹² Na ka piip kin, Krai Jiisas sinim nge Owundu ngond ei, eim na dinga ngopu kin, eim noman ete piim. Yi mił, eim kongun ei kapłi ermbii. Na noman ka piip eim kin ngond. Ei eim yi piim mił, na eim ek ka ei nimbii end. ¹³ Keimi, ok na Gos embe ete, ek ni kis

mondup kin, Gos nge wumb tiłap ete tuk mołmun ei, top ek piinarip yi et. Ba na ek puł ei, na Gos kin pii gii ninarip kin, yi erip mult. Ba Gos eim nge tiłang ei, na andan topu kin, na kaimb sim. ¹⁴ Owundu na kin noman ka ngang kin, na Krai Jiisas kin pii gii nip kin, noman ka ngond. ¹⁵ Krai Jiisas eim ya mei ete mani opu kin, sinim oł kis enmin wumb ei, sipi orung simba nge om. Om ei, ek keimi ek ei piik kin, wumb pei pii gii ningii. Nik kin, oł kis enmin ei, na puł pendip et. ¹⁶ Ba Krai Jiisas eim noman ka ei, ok na oł kis owundu et wu, kin ngum. Ngang kin, na wumb pei andan tunj oł ei, wumb kanik kin, Gos kin pii gii nik kin, kunum kunum konj ka mułngii. Yi pimba ei piipi kin, Gos ok, na kaimb sipi ngum. ¹⁷ Ngang kin, eim king kunum kunum tep mołutum wu; nga kulatiłim ei, eim nge tiłang owundu ni, noman ka wii ni, eim embe owundu ei, eim kin kunum kunum pimba. Ei keimi!

¹⁸ Timosii nim na arnim nind. Gos ek mon ok połpu kin, eim ek ni tor kindiłim wumb nirim mił, nim kin pulnjung ei, na nim kin nga ngop ek ei, pii kun erkin kin, nim ambił gii nikin mulnjii. ¹⁹ Ei nim pii gii dinga peng kin, nim noman tuk ka seng kin, moł punjii. Wumb kombur en enim noman tuk ete, ek niłim mił, buł ngok enjing wumb ei, en enim pii gii ei, nga pinerang kin, poru nim. ²⁰ Aimeniyas kin Elikšander tał yi enjingił. Na wu tał sip kin Seisen nge angıł ete kindinj ei, pukuł kin Seisen ek piikił. Piikił kin, nga Gos kin ek ambilk erngii ei, mon nip kindamb kin, punjngut.

Prei Etmin Oł Ei

2 Akip kumna kongun ei, na nim andan top nemb kin enjii. Ek kumna pałim ei yi mił. Enim Gos kin noman ka ngok, prei erik kin, wumb eipi paki tumba nik kin, Gos eim kin kii sik yi erangin kin, wumb pei paki tumba. Pe king ni, gapman ni, yi ku, enim Gos kin, prei erik ngangin kin, sinim noman emin peng kin, sinim Gos andłam kun ka ete, ekii sipin bin. ³ Prei yi nge ermin ei, Gos piipi kin, ka piimba. Sinim paki topu, noman ka ngopu kin, sinim orung sipi minj mołum. ⁴ Eim wumb pei sipi, Gos kin orung seng kin, eim ek keimi pałim ei, pułe piingii ni piinim. ⁵ Sinim piinmin ei, Gos endeim mendpił mołum. Pe wu endeim tuk Gos kin wumb tuk oi ete angłim. Angłim wu ei, Krai Jiisas mołum. Mołpu kin, eim wumb sipi, Gos kin orung simba nge angłim. ⁶ Pe Jiisas kunum poru neng kin, eim noman konj eim wumb pei topu er si orung sim. Sipi kin, Gos piim mił, ei eim er tor kindim ei, Gos eim wumb pei sipi kin, orung simbii ni, peni ete er tor

kindim. ⁷ Gos eim yi nim, "Pol nim ek ei se endii," nim. Neng kin, na se andip, eim ek ei, ni tor kindip end. Na ek keimi nind; na ek kend tunand mon. Gos eim na kindang pup kin, wumb tiŕap eipi kin, ek nip ngop er-amb kin, wumb ek keimi ei, pii gii ningii, nipi kindim.

⁸ Yi paŕim ei, na piip kin nind ei, en enim wumb konu orung orung wumb pei, Gos kin angit eŕe tonu kindik kin, prei erik, Gos ngok kin, kun ka muŕngii. Molk kin, noman kis ni, ek miŕ erik enmin ei, si kindik kin prei minj erik muŕngii!

⁹ Na noman eŕe yi paŕim; amb en enim konduk ni, epi eŕmin miŕ ei, kun ka erngii. Amb en enim peng enjin eŕe epi kanim kanim erik kin, biis gol ni, epi tiŕang erpi, biningaŕ erpi, ku owundu pupu kin, enim epi ei sik kin, moke enerngii mon! ¹⁰ Amb en enim Gos nge ambitaŕ muŕmun ni piingii amb ombu, en enim kongun ka kanim kanim erik muŕngii. Amb ombu, en enim ngenj eŕe, konduk ka wii miŕ peng muŕngii. ¹¹ Amb wu ek ei piik kin, en enim ek tingarik kin, wii molk, Gos ek piingii. ¹² Na amb endi, wu kin ek emb top kin, ermba nip mundnaŕ. Amb en enim kom sek molk kin, ek minj piingii, niŕ. ¹³ Nimbiŕ erang Gos kumna Andam erpi kin, ekii se Eiwa eririm. ¹⁴ Nga Andam ek kend ei, pii gii nineririm; ba amb ei, eim ek kend ei, pii gii nipi kin, Gos lo ek piinarpi, ekii sinarpi kin, oŕ kis eririm. ¹⁵ Ba amb en enim kongun ei, kangit minj mengk muŕngii. Molk kin, en enim noman ka seng kin, oŕ kun ka erik kin, Gos kin pii gii nik kin, wumb noman ngok muŕngii. Molk kin, Gos en enim sipi orung simba.

Gos Nge Tiŕap Tep Enmin Wumb Ek

3 Ek ei keimi, wu nii endi eim wumb Gos tiŕap eŕe tuk o moŕmun wumb ei, tep muŕmbii ni piimba ei, eim kongun ka simba. ² Pe tep ermba wu ei, eim kongun kun ermba ei, eim oŕ endi erang kin, kanik nik enerngii; ba eim kongun ka ermba. Eim amb endeim nge wam muŕmba. Pe eim noman eŕe, kun ka erpi muŕmba! Eim noman ka piipi kin, oŕ kun ka erpi ba. Eim wumb pei kanpi kin, ek ka nipi kin, eim ngii konu eŕe sipipi kin, kuni ngumba. Ngopu kin, nga wumb kin ek emb ka top ermba. ³ Eim noŕ dinga nopu, wulu punermba mon! Eim noman kis sikir piipi kin, yi en-ermba mon! Wumb pei kin mandiŕ ka muŕmba. Eim wumb kin opu enarpi kin, ku nin epi ei, noman to piinarpi muŕmba. ⁴ Eim nge ambim, ni kangit ei pei, tep ka ermba. Erpi kin, eim kingam noŕ, eim nimba ek ei, piik kin, ekii sik erngii. ⁵ Wu endi eim kingam, ambim noŕ tep ka mulermba wu ei, Gos tiŕap eŕe tuk ok muŕmun wumb ei, tep enermba mon ku! ⁶ Wumb konj, Gos tiŕap eŕe onjung wumb ei, tep wumb mulerngii. Mon pim kin, eim noman kis pepi erang kin, Gos wumb ei to tor kindpi kin, Seisen kin kindpi ermba. ⁷ Nga wu endi Gos nge embe eŕe oŕ kun ka erpi kin, wumb torung muŕngii konu eŕe erang wumb ei, eim oŕ kun ka wii enim nik kin, eim embe ambitaŕ tonu kindik, yi miŕ erngii. Erik kin wu ei, Gos tiŕap wumb muŕngii konu eŕe tep wu mundangin kin muŕmba. Pe eim embe ka

pinerim kin, eim singambiŕ piipi moŕpu kin, Seisen nge omu kon ei miŕ, eŕe tuk ba.

Gos Nge Tiŕap Wumb Tuk Paki Toŕmun Wumb

⁸ Yi minj, Gos nge tiŕap eŕe tuk molk paki toŕmun wumb ei, noman ka piik kin, kongun kun ka erngii. Erik kin, enim ek gupu taŕ yi er ninerngii mon! Noŕ dinga nok kin, wulu punerngii mon! Nga enim wumb eipi epi simin ni piinerngii mon! ⁹ En enim noman konj ka seng kin, ek keimi ei, ambitaŕ gii nik kin, pii gii dinga peng muŕngii. ¹⁰ Enim Gos nge tiŕap eŕe wu num ni, peng pim wu ni molk keningii. Wu kombur Gos nge tiŕap eŕe kongun paki tok muŕngii wumb ei, kanik kin, kapli enjing kin, ekii se mundangin kin, kongun paki tok er muŕngii. ¹¹ Yi miŕ ku, amb en enim oŕ kun paŕim miŕ, oŕ ei erngii. Wumb ningii ek ei sipik kin, ek waim ninerngii mon. Pe noŕ dinga nunjung kin, noŕmun miŕ piik nei. Nik kin, kunum kunum oŕ keimi kun ka minj erik muŕngii. ¹² Gos nge tiŕap eŕe kongun paki topu muŕmba wu ei, eim amb endeim minj muŕmba. Eim ambim kingam noŕ pei, tep ka erpi muŕmba. ¹³ Gos nge tiŕap eŕe kongun erngii wumb ei, kongun ka erangin kin, en enim ei tonu ba. Pang kin, Krai Jiisas nge ek ka ei, wumb en enim pii gii nik kin, dinga kindik, angk nik kin, wumb eipi ngungii ku.

Gos Nge Eŕim Oŕ Puŕe

¹⁴ Keimi, na enim kin kunum mandi oŕamb; ba na mon ei poŕup kin, enim ngond. ¹⁵ Pe na sikir enim kin tor onenj kin, enim pipe ek ei kanik kin, Gos nge tiŕap wumb ei, noman konj sik muŕngii. Molk kin, Gos nge tiŕap wumb muŕngii ei, Gos nge men ngii miŕ muŕtaŕngin. Gos eim noman konj kunum kunum moŕuŕum nge puŕwu. Enim ngii tumunj miŕ dinga peng molk kin, Gos ek keimi ei, ambilk tonu kindik er muŕngii. ¹⁶ Keimi, ek puŕe ei, Gos eŕim oŕ ei nge, owundu ei, wumb endi ei, to mani kindnerngii paŕim!

Ek ei yi miŕ, "Krai Jiisas eim mani mei eŕe opu kin, wu mendpiŕ taŕ moŕpu tor om. Wang kin, Gos Gui Ka ei, ek keimi mendpiŕ nipi, ek puŕe ni tor peni eŕe kindim. Gos enjel eim kenjing ei, eim ek ei, wumb konu orung orung pei piinjing. Piik kin, mani mei eŕe wumb eim ek ni tor kindang kin, pii gii ninjing. Nik kin, Gos eim tiŕang owundu sipi, tonu epin sipipi kin, tiŕang owundu eim kin ngum."

Ek Emb Tok Wumb Ngok Ek Kend Tok Niŕmin

4 Gos nge Gui Ka ek nipi, tor kindpi yi ninim. "Ekii se wumb kombur pii gii ek ei, si kindik kin, ek kend gui nimba ek ei, ekii sik pungii. Nga gui kis ek ei piingii ku." ² Ek kend wumb ei, ek kend tok oŕ yi miŕ eŕmin wumb ei, en enim noman tuk eŕe piinenjing. Piinarik kin, en enim noman tuk eŕe, ek kend pei to tor kindinmin. Kindinmin ei, en enim yi ni piinmin; sin noman tuk eŕe oŕ kun ka enmin, ni piinmin. Ba en enim noman tuk eŕe wulu pang miŕ molk kin, en enim oŕ kis eŕmin oŕ ei ni piinatmin mon! ³ Wu amb sinermin mon

nik kin, wumb kuni mon nik mowii etmin. Ba Gos ek keimi, pii gii nipin enmin wumb piinmin ei, Gos er sim saŕim epi ei, sinim eim kin noman ka pii ngopun kin simin.⁴ Sinim piinmin, epi pei Gos er sirim saŕim ei ka. Sinim epi ei, si kindnenmin mon! Ei sinim sipin kin, Gos kin noman ka piipin kin ngumun.

Krais Jiisas Nge Kongun Wu Ka

⁵ Keimi Gos eim ek ka ete, sinim prei eramin kin, eim sinim kin epi endi ermin epi ei, kun ka muŕmba.

⁶ Pe nim ek emb ka tokun angnim noŕ ngun kin, nim Krais Jiisas nge kongun wu ka mulnjii. Nga nim noman ete, ek ka ei, dinga pii gii ek dinga ei sakin kin, oŕ taŕ ei, nim dinga ngangit kin, Gos kongun ei, ekii sinjii.⁷ Ba amb mam ombu, ek siimaŕ eimaŕ wii ei nik kin, ek jerit ningii ek ei, nim buŕ ngokun kin, nim Gos oŕ kun paŕim miŕ ei, kun er mulnjii.⁸ Nim pin kin, sinim ngenj ete kongun ermin ei, aninga er paki tumba. Ba Gos nge oŕ kun ka ermin ei, sinim paki owundu tumba. Ei pe sinim konj moŕmun ei, paki topu nga ekii se, eim sinim kunum kunum paki tang kin, konj muŕmun.⁹ Ek ei, ek keimi mendpiŕ, sinim wumb pei piipin kin pii gii nipin ermin paŕim.¹⁰ Gos eim wumb pei sip orung simbii ni piinim ei, sinim wu amb Gos eim kin pii gii ni muŕmun ei, keimi sim. Gos kunum kunum konj moŕtum puŕwu eim kin, sinim pii gii keimi nipin kin, Gos sinim sipi orung simba ni, kui er muŕmun. Ete nge piipin kin, sinim kongun dinga enmin.

¹¹ Nim ek ei nikin kin, emb to wumb ngo!¹² Wumb nim keningii ei, nim wu kang wu miŕ, keningii. Ba nim wu wii miŕ ni piinerngii mon! Nim Gos tiŕap ete molkun kin, ek ka nikin, oŕ ei erkin andŕam andkin kin, oŕ enjii miŕ ei wumb keningii. Pe nga oŕ kun erik enmin oŕ ei ni, wumb pii gii nik enmin oŕ ei, erkin andan tokun kin, wumb keningii.¹³ Kunum ete, nim na kui er mulnjii kunum ei, wumb kankin kin, Gos ek ei erkin nikin wumb ngokun kin, kongun dinga ei enjii. Erkin kin, wumb oŕ yi miŕ erngii nikin kin, ek ka ni wumb ngan piingii.¹⁴ Gos nge dinga ete, Gos Gui Ka ek ei nipi, nim ngum ei, nim ten kulkun enenjii. Gos nge tiŕap ete tep etmin wumb oŕ ei erik kin, nim angit peng ete ambilk kin, pui nik kindngii ei, si kindnenjii ku.¹⁵ Kunum kunum nim kongun ei, tep ka erkin kin ninim kongun ete kunum kunum er muŕan kin, nim enjii kongun ei, ka muŕang kin, wumb pei keningii.¹⁶ Nim noman ete ka peng kongun erkin kin, ek nikin wumb ngokun enjii ei, pii kun erkin kin, ninjii. Kunum kunum nim kongun dinga kindkin enjii. Pe ninim yi er muŕan kin, ninim kongun ei, Gos kin kun ka er muŕan kin, nga wumb nim gupu ete ek piingii wumb ei, pei kun ka muŕngii ku.

Pii Gii Wumb Kin Oŕ Ka Erngii

⁵ Nim wu mam endi kin ek ngunenjii mon. Ninim arnim kin ek ka niŕin yi miŕ ku ek ka ninjii. Nga wu kang wu, ninim angnim noŕ kin, ek ka niŕin miŕ yi ku, ek ka ninjii.² Ninim manim noŕ kin, ek ka niŕin miŕ ku, amb

tukui ombu kin ek ka ni ngokun yi enjii. Ambit muŕngii ei, ninim einim noŕ kin, ek ka niŕin miŕ ku, ek ka nikin oŕ ka enjii.³ Pe amb endi wam kuŕang kangit endi mulerang kin, eim amb wei mendpiŕ muŕmba ei, eim kin oŕ ka erkin kin, paki tunjii.⁴ Ba amb wei endi eim kingam min, kupam noŕ muŕngii ei, enim piik kun erngii! Kongun kumna ei yi miŕ, ninim arnim manim noŕ kin paki tokun kin, epi pei sinjii ei, ngo orung kindkin kin, tep ka erkin mulnjii. Keimi, Gos oŕ ei nge, noman peng piinim.⁵ Amb endi wam kuŕang kin, eim endeim multum amb ei, eim yi miŕ etim. Eim Gos kin pii gii nipi kin, kunum kunum epin tinga, prei minj er moŕtum.⁶ Ba amb endi eim wam kuŕang kin, eim Gos nge ek piinarpi kin, eim ngenj ete epi ka kanim kanim sipi kin, kuni nipe kuni endi numbii ni piipi kin, yi er muŕmba. Amb ei eim nge noman konj ka ei, nga sinermba mon. Sinarpi noman konj ka ei, am kuŕii miŕ koŕpu kin, am mendpiŕ ba.⁷ Nim ek ei ekii sakin kin, amb ni, wumb kan neng kin, en enim epi endi ngenj ete pinerang kin, ka minj muŕngii.⁸ Ba wu endi eim nge tiŕap ende ei, kan kun enarpi, eim nge miyem ende ei, kan kun enarpi kin, yi ermba wu ei, Gos kin pii gii si kindpi kin, wumb Gos ek piinarik moŕmun wumb ei, miŕ mon. Eim am wumb ei, to mani kindpi kin, eim am wu kis wii moŕtum.⁹ Kumb ok, wu amb wenjing noŕ kulk ei, nim amb ombu nge embe yi minj pulnjii. Amb nii endi, kung ngii engki ei nge angit orung nge endeim multum amb ei, eim wam endeim mendpiŕ kin multum ei, eim embe polkun pindan kin, Gos tiŕap wumb eim paki tungii. Nga eim kongun ka kanim kanim ermba ei piipi etim. Erpi kin, eim ok eim kingam noŕ tep ka eririm. Erang kin, wumb konu eipi wumb ok, kuni ngumba ngurum. Nga Gos nge tiŕap ete tuk mulk wumb ei, oŕ ka etim. Nga ening kis pim wumb paki toŕtum ku. Nga eim kongun kanim kanim erpi, kumep sinarpi kin, wumb wii paki topu kin, oŕ ka etim amb ombu kankin kin, en enim embe pulnjii.

¹¹ Ba nim amb gaŕ miŕ, wenjing kulnjung amb ombu nge, embe pulerii mon! Amb ombu Krais nge ek ei, pii kun enarik kin, nga wu konj puk kin, yi erngii ei, nim embe pulerii!¹² Ok en enim ek dinga nik pendinjing ei, si kindik kin, oŕ ete enjing ei nge, en enim puŕe keningii.¹³ Nga oŕ eipi endi etmin ku. En enim ten kulk kin, wumb ngii eipi nge ete puŕmun ei, en enim wii punaŕmin mon. En enim wumb eipi niŕmin ek ei piik kin, waning sipiŕmin. Sipik kin, wumb eipi nengin ek kanim kanim niŕmin ek ei, sinim ninermin mon.¹⁴ Ei na yi piip kin, amb gaŕ miŕ ombu nga wu puk kin, kangit mengk ngii konu ete, kongun er muŕngii. Pe amb ombu yi miŕ enjing kin, sinim opu orung wumb endi sinim kin tonu opu kin, ek kis nipi, onermba mon.¹⁵ Nim pin, amb kombur Jiisas nge andŕam ka ei, si kindik kin, Seisen andŕam ete ekii sinmin.¹⁶ Pe wu kombur Gos nge tiŕap ete molk kuŕangin kin, amb mendpiŕ muŕngii. Muŕngii amb ei, Gos kin pii gii nirim amb mam endi muŕtum ei, eim opu kin, amb ombu, paki topu, yi er muŕang kin, Gos nge tiŕap ete muŕngii ei, noman embin pinermba mon. Nga Gos tiŕap ende muŕngii wumb ei,

amb endi wam mulerang kin, eim mendpił mułmba ei, paki tungii ku.

¹⁷ Pe wumb num kongun ka erngii ei, enim Gos nge tiłap ełe mołmun wumb ei, wumb ombu nge embe ambii tonu kindngii. Na wumb num ei, kongun dinga erik kin, Gos ek ei nik kin, wumb ngungii nip nind. Wumb ei, kumep ka wii kapłi singii. ¹⁸ Sinim piinmin, nimbił erang Gos ek ka mon poł pendrim ei, wumb kongun enmin ełe ek yi ninim,

“Kung kou kuni wiis kembimba kunum ei, nim kung kou gupu ełe kan tunenjii.” Nga ek yi nim, “Kongun enmin wumb ei, en enim wumb kumep singii.”

¹⁹ Pe wu endi yi nimba, men ngii tep ełim wu ei, oł kis endi erim. Erim nimba ek ei, nim piinenjii mon! Wu tał tekliki mił, ok ek yi ninjing kin, nim kii sikin piinjii. ²⁰ Pe men ngii tep ełmin wu kombur, oł kis enjing kin, nim men ngii tep ełmin wu kombur wii tan kułou tangin kin, wu ombu pei mułngii oł kis erik enjing oł ei, ni kun eran kin, wu eipi ombu kanik kin, mund mong kulk kin, oł kis enerngii mon.

²¹ Gos ni, Kraiis Jiisas ni, Gos nge enjel ei, kumb ełe nim nind. Nim kongun ei, tep ka wii erkin mułii! Wumb eipi oł kis erngii ei, nim ek dinga nikin kin, nga ninim nge wu puł min, kongun ende wu endi oł kis ermba ei, kan wiik tokun kin, koi er pindnenjii mon! Nim wumb endeim endeim oł kis erngii ei, ek kun minj nikin kin, er kun enjii. ²² Nim wu ei, ka mołum ni piikin kin, tep wu sikir mundmbii, ni enenjii. Yi en kin, wu ei, epi oł kis ei, nim kin pimba. Ninim ka mulnjii nge, pii kun erkin kin mulnjii.

²³ Nim noł wii minj nunenjii! Nim noł wain aninga kopur kin ouni nunjii. Nan kin, kirim tuk ełe paki tumba. Nimbił erang nim kunum kunum ening pałim ei, nga pinermba mon.

²⁴ Wumb kombur oł kis ełmin ei, Gos wumb ei kin, kos ermba. Erang kin, kos ełe sikir punmun. Oł kis ełmin ei, kos erangin kin, wumb pei sikir kaniłmin. Ba wumb kombur oł kis erik enmin oł ei, koi er pepi ekii se, tor wang kin kaninmin. ²⁵ Yi mił ku, oł ka enmin ei, sikir tor onum. Nga wumb kombur oł ka enmin ei, sikir tor wang kin, kinenjii; ba oł ei kunum kunum koi er pinermba mon.

Kongun Wumb Nge Ek

6 Wumb kongun wii enmin wumb ei, yi mił piinmin. Na kongun tep enim wu ei, wu ka ni pił. Piip kin wu ei, embe ambii tonu kindip, yi eramb kin, wumb eipi ombu, Gos ek sin ni tor kindpin ni, Gos nge wumb tiłap oł pałim mił erik kin, oł kis endi enarik kin, kun ka enmin, ni piingii. ² Gos nge tiłap ełe molk kin, kongun wii enmin ei, noman yi piinerngii. Tep enim wu ei, na engnan noł ku, ni piip ek ningii ei, to kindmbii ni, yi piinerii mon! En enim yi piinmin ei, Gos nge tiłap ełe mołum ei, na eim noman ka ngumbii ni piimin. Piik kin, na eim kin kongun ka eramb kin, eim na kongun ełe epi ka sinim. Seng kin, en enim yi piik kin, kongun ka wii mendpił er punmun. Puk kin, kunum kunum

nim wumb kongun wii ei nge, andan tan kanik kin, wumb en enim kongun oł ka ei, erngii.

Oł Mendpił Gos Epi Pei Keimi Siłmin

³ Sinim nge Owundu Jiisas Kraiis nge ek ei, sinim Gos nge oł ei, ka nipi andan tonum. Pe wu endi, eim Jiisas nge ek kun ei ninarpi, si kindpi kin, ek eipi nipi, wumb ngumba ei, kun pinermba. Wu ei ek to kindpi kin, yi enim ei eim noman ka pinatim mon! Na nam wu ka ni piłim; ba eim noman kis peng kin, eim ek ka endi ninałim mon. Eim wumb ek mił erik kin, ek kis nik erngii ei nge, noman ngopu, yi ełim. Ełim ek ei nge, oł yi mił ełim. Wumb eipi kin noman kis peng, opu erik kin, wumb ek buł ambilk kin, engnjing kin, ek kis nik ełmin. Erik kin, kunum kunum ek mił erik yi ełmin. Erik kin, en enim noman eipi peng kin, Gos ek keimi ei ambii gii ninałmin. Ninarik piik kin, yi piłmin; Gos nge oł ei, epi pei singii nge, ełmin ni piłmin.

⁶ Keimi, wu endi Gos nge piimba oł ei, ekii simba wu ei, Gos epi pei simba ku. Ei yi mił, pe wu endi eim Gos nge oł ka ei erpi mołpu kin, nam epi sałim ei, kapłi ni piimba wu ei, eim epi ka pei eim kin simba. ⁷ Sinim piinmin, sinim menjpin mei ełe mengim kunum ei, sinim epi endi sipin tu wunenjpın mon. Yi mił ku, ekii se sinim mei konu ełe si kindpin kin bin. Bin kunum ełe, epi endi sipin kin, punermin mon. ⁸ Pe sinim kuni ni, alap ni, epi pei mułang kin, yi nimin; sin epi pei sałim pa yi nimin. ⁹ Ba wumb nii endi, epi pei simbii ni piłim wumb ei, epi simbii ni erpi kin, bok tołum. Ei yi mił, wumb ka tumun niłmin wumb ei, ka mili kuł pindangin kin tołum. Yi mił, wu endi epi pei simbii ni piimba wu ei, eim noman tuk ełe, epi eipi eipi noman to piipi kin, bok topu, konu kis mendpił ełe ba. ¹⁰ Wu endi eim ku nin epi pei simbii ni piłim wu ei, eim oł kis ei nge puł mam pendpi kin, eim oł kis kanim kanim ełim. Wu kombur en enim, ku nin epi noman peng kin, yi mił erngii wu ombu, en enim pii gii ei, si kindik kin, en enim noman tuk ełe embın peng piingii.

¹¹ Ba nim Gos nge wu ei, oł ombu ngokun kin, si kind kin, eipi punjii. Gos nge oł kun ka ei, dinga erkin kin, andłam pimba mił punjii. Pukun pii gii nikin kin, wumb eipi noman ka ngokun wumb ei, nim tungii ei dinga angan kin, tungii. Tungii oł ei noman emin ka er wumb ngunjii. ¹² Wumb nii endi Jiisas kin pii gii pimba wu ei, eim yi mił; wumb ka wii epi wii singii nengin kin, sikir punmun oł ei mił, yi erik singii. Singii ei mił ku, nim Timosii yi mił ku enjii. Nim kongun ei dinga kind erkin kin, Gos nim kan wiik to mundang kin, kunum kunum noman konj sinjii. Sikin kin, nim pii gii peng kin, wumb ningił ełe angkin kin, ek dinga ni tor kindkin wumb ngunjii! ¹³ Gos wumb ni, epi pei eim noman konj ngołum. Pe Kraiis Jiisas eim ek pułe, Pondiyas Pailos kumb ełe ni tor kindrim. Gos kin, Kraiis Jiisas nge kumb ełe, na nim Timosii kongun ei ngond. ¹⁴ Nim Gos nge ek ka dinga ełe tep ka er nikin mulnjii. Molkun kin, wumb ek kis penj, tui nin, wumb ek kis ni ngok kin Gos ek ka ei kin yi enerngii mon. Nim kongun kunum kunum erkin kin, tep er mułan kin, Kraiis Jiisas orung

omba kunum ei, opu tor omba. ¹⁵ Gos nge kunum sirim kunum ei, tonu wang kin, Jiisas kindang tor omba. Gos endeim mendpił noman ka piik kin enmin oł ei nge, pułwu. Nga eim mendpił dinga peng kin, tep er mołutum. Mołpu kin, mani mei ełe wu num ei, moł mani kindangin kin, Gos wu num moł tonu punum. Pupu kin, nga king mani mei ełe king ei, moł mani pangin kin, Gos King moł tonu pupu mołum. ¹⁶ Ei eim mendpił kulatiłim; eim tiłang owundu mołutum. Pe sinim eim kin mandi bin mił mon. Ok wumb endi, Gos kinatiłim mon. Pe wumb endi yi ku Gos kinanmin mon ku. Keimi eim nge embe owundu mendpił ni, eim noman dinga owundu ei ni, kunum kunum pimba, ei keimi!

Wumb Epi Pei Sałiłim Wumb

¹⁷ Wumb ya mei konu ełe, epi sałim wumb ei kankin, ek dinga ninjii. Mani mei ełe epi sikir kis mołpu ełim epi ei kin, noman ngok kin, pii gii ninerngii mon. Ni-narik kin oł kis kanim kanim erik kin, ek piinarik erngii ei, mon nikin kin, Gos mendpił kin, pii gii ningii, ei kapłi

ninjii. Gos eim sinim epi ka pei, kunum kunum ngang kin sinim ka piłmin. ¹⁸ Wumb epi pei sałiłim ei, kankin ninjii! Enim kongun ka pei erik kin, en enim kongun pei oł kun ka enmin ni piik kin, ka piingii. Piik kin, kunum kunum en enim epi ei, mok tok wumb eipi eipi epi sinałim wumb ei kin, ngungii. ¹⁹ Pe wumb en enim oł yi enjing kin, ekii se epi pei ei, en enim paki tumba. Yi erik kin, en enim kunum kunum konj mendpił sik kin, Gos konu ełe mułngii. ²⁰ Timosii nim Gos nim ngum kongun ei, nim tep kun ka er mulnjii! Wumb ek wii nik erngii ek ei, nim piinarkin kin, nim ek ei buł ngunjjii. Nga wumb kombur molk kin ek kend tok ek kun pałim ningii. Ningii ek ei nge sin sinim noman ka wii pałim, pa niłmin. Niłmin ek ei nge Gos kin opu orung ek mił pałim. ²¹ Wumb kombur en enim yi ninmin, "Sin sinim noman ka pałim," pa niłmin. Nik kin, Gos ek keimi pii gii ningii andłam ei si kindiłmin.

Gos nge noman ka enim ngang kin, enim kin mułmba.

2 TIMOSII

1 Na Pol, na Krajs Jiisas nge ek ei se andit wu. Gos eim ek dinga yi ni pendim. Jiisas Krajs nge kongun ete, Gos eim noman konj ei, sinim mei wumb ngumbii nirim. Nipi kin, eim noman ete, "Na ek se endii," nim.

² Timosii nim na nge kingam mit, na pipe ei potup nim ngond. Sinim nge Erinjpin Gos ni, Krajs Jiisas Owundu nim kin kaimb sipi nim noman ka ngang kin nim noman emin ka peng mulnjii.

³ Na nge kumb ok kupnan not wumb mulk wumb ei, Gos nge ot ei ekii sitmin ot ei nge, kunum na nim kin piip kin, na Gos kin prei epin tinga kunum kunum erip kin, noman ka piip ngot. ⁴ Nim ningit ka mani orum ei na piip kin, na nim kanip kin, ka piimbii ni piind. ⁵ Nim pii gii nin ei, na keimi ni piind. Ei kend mon. Pii gii nin ot ei, nim apinim Lois etim ot ei nim en. Nga ninim manim Yunis yi ku etim. Pe na piind ei, na pii gii ei nge, nim kin patim ku. ⁶ Ei na piip kin, nim nip ngond. Gos nge epi wii ngurum ei, nim noman pirek neng piinjii. Ok na nim peng ete, angit tonu kindinj kunum ei, Gos eim nim noman ka ei, epi wii mit nim ngurum. Pe ninim Gos noman ka epi wii ngurum ei, piikin kin enjii. Er-an kin, nim noman ka sirim ei, am opu owundu ermba. Ei yi mit, wu endi eim dup kapri kin, pup tang kin, nibit ot etim? Ei sikir nopolu owundu etim ei mit, yi enjii ku. ⁷ Nim piin; Gos sinim kin Gui Ka ngum ei, sinim kulermin. Ba Gos Gui Ka sinim noman dinga ngum. Ngang kin, sinim wumb noman ka ngopun kin, sin sinim tep ka er mutmun nge ngum.

⁸ Ei piikin kin, owundu nge ek ei singambit piikin kin, ninerii! Nim na kin singambit piinerii ku! Na Gos nge wu mot. Nim Gos nge dinga ngang kin, nim ot embin tui tonu omba ei ko wukun kin, na kin wan, sip kongun ende erpit kin, Gos ek ka ni wumb ngumbut. ⁹ Gos eim sinim sipi orung seng kin, nam nge wumb mutngii nim. Pe sinim eim kin ouni ka endi eramin kin, Gos sinim sip orung sinerim mon. Eim nge noman ete, sinim noman ka ngopu kin, sinim wii to sim. Kumb ok, mut mei eneririm kunum ei, Krajs Jiisas eim sinim kin noman ka ngurum. ¹⁰ Ba akip kunum ete, Krajs Jiisas sinim sip orung simba nge tor onum. Eim nge kongun ete, Gos nge noman ngurum. Ei tor wang kin sinim piinmin, Krajs Jiisas eim wumb koltmun ot ei nge, to mani kindpi, si kindim. Si kindpi kin, Gos nge ek ka ni tor kindim. Ei yi mit, noman konj ei nga poru ninerm-ba; ba kunum kunum konj pimba.

¹¹ Gos eim na kongun ngopu kin, ek ka ei ninjii ni mundum. Na motup kin, ek nip, wumb ngop, ek se andip kin, wumb ek emb top, wumb ngop nip kin, ermbii ni mundum. ¹² Gos ek ka ei minj, na ngenj ete,

ot embin tui tonu omba. Ot pufe ete peng kin, na ot embin tui ei, ngenj ete tonu onum. Ba ete nge, na ngenj singambit piinermbii mon. Na wu ei kin, pii gii dinga peng mot ei, na pii poru nind. Eim na angit ete kongun ngurum ei, kunum kunum ka pep ba. Pang kin, eim kunum owundu sirim kunum ei tonu omba.

¹³ Na ek kun nip, nim andan top ngunj mit, nim wumb kankin kin, ek ka ni ngan piingii. Nim Krajs Jiisas kin pii gii dinga peng kin, ek ninim mit piikin kin, Jiisas eim noman ka ngokun kin, ek ei ambit gii ni mulnjii. ¹⁴ Gos nim kin epi ka angit ete pendim ei, piikin kin, tep ka er mulnjii. Pe Gos nge Gui Ka sinim kin tuk ete motum ei, nim noman dinga ngopu kin, kongun ei paki tang kin, kongun ei kun ka er mutngii.

¹⁵ Nim piin kin, Eisiya konu owundu ete, Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ni, Piselas ni, Emosenis ni wu tat kin, wumb pei na si kindinmin. ¹⁶ Na Gos Owundu kin prei ermbii ni, wu Onesiporas ni eim amb kangit ei, Gos paki tumba ni piind. Kunum pei, Onesiporas eim na kin noman ka pii ngotum. Na kan ngii pir kunum ei, eim na kin singambit pinerim mon. ¹⁷ Eim Rom konu owundu ete opu kin, eim na kur kan simbii nipi orum. Opu kin, na kan sirim. ¹⁸ Na Gos Owundu kin prei eramb kin, Jiisas orung omba ni pendrim kunum owundu kunum ete, Gos Owundu opu kin, wu Onesiporas kaimb sipi ngumba. Ngopu kin Onesiporas eim na Epeses konu ete epi kanim kanim erpi kin, na paki tolum; ei ninim piilin.

Nim Krajs Jiisas Nge Opu Wu Ka Mulnjii

2 Pe nim na nge kingam motun. Krajs Jiisas nim kin to dambiltpi se ende kind pendim ete, eim nim kin noman ka ngopu kin, noman dinga ka wii ngumba ei, nim kunum kunum sinjii. ² Pe ek pei na nip kin, wumb pei kumb ete ngunj ek ei, nim piin. Piikin kin, ek ei nikin, wu kombur ngan kin, dinga piik erngii. Wumb ei, ambit gii nik motmun wumb ombu kin, kapri ek nik kin, wumb emb to ngungii ku.

³ Nim Krajs Jiisas nge opu ond wu ka wii dinga molkun kin, ot embin tui endi tonu omba ei, nim dinga molkun kin, Jiisas Krajs nge opu ond wu mendpit mulnjii. ⁴ Opu ond wu endi, opu patim kunum ei, pupu kin, kongun eipi kanim kanim endi enatim, mon! Opu dinga kind erpi, yi er mutang kin, opu ond wumb tep etim wu ei, kanpi ka piitim. ⁵ Wu epi simin nik kin, sikirik punmun ei, lo patim mit ei, ekii sinarik punmun wu ei, epi endi sinermba mon. ⁶ Wumb nii endi eim kongun dinga kind er putum, wu min amb ei, eim kuni

tonu wang kin, eim kuni ei, eim kumb se numba. ⁷ Na nind ek ei, nim kom se piinjii! Owundu nim noman er kun erang kin, nim ombu pute pei pii poru ninjii.

⁸ Kunum kunum nim molkun kin, piinjii ei, Jiisas koŕpu kin, nga tonu opu konj pum ei, piinjii. Eim Deipis nge tiŕap ende moŕpu kin, ek yi miŕ, na Gos ek ka nip tor kindip eŕ, ei nim piin. ⁹ Na Gos nge ek ka ei, minj nip eramb kin, wumb na wu kis nik kin, na oŕ embin tui kanim kanim ngoŕmun. Keimi, na sip kan ngii eŕ kindiŕmin; ba Gos ek ka ei, kan kapŕi pinermba mon. Ba pu nip konu eŕe orung orung eipi eipi ba. ¹⁰ Ei nam yi piip kin, noman eŕe dinga kindip kin, oŕ embin tui ei piip ko wup eŕ. Eŕ ei, erip kin, Gos eim nge wumb tiŕap ei, paki toŕ. Nam yi eramb kin, wumb Krai Jiisas kin noman konj kunum kunum sik kin, kunum kunum eim kin ouni noman dinga tiŕang ei sik kin, ka muŕngii nip kin, oŕ yi miŕ end. ¹¹ Sinim ek ei pii gii mendpiŕ ninjpin kin, ei keimi ni piimin,

“Sinim Jiisas eim kin koŕpun kin, sinim eim kin ouni noman konj kunum kunum sipin kin, ouni tep to muŕmun. ¹² Sinim eim kin piipin kin, oŕ embin tui tonu omba kunum ei, sinim dinga kind moŕpun kin, eim king muŕmba konu eŕe, sin eim kin ouni king miŕ tep to moŕmun ku. Pe sinim eim buŕ ngunjpun kin, kapŕi eim yi ku, sinim buŕ ngumba. ¹³ Pe sinim Gos eim ek ei piimin nimin; ba ek ei ekii sinarpin enjpin. Ba Krai Jiisas eim mendpiŕ ek ei, eim keimi piipi moŕum. Krai Jiisas eim ek endi nipi keimi mendpiŕ muŕmba. Nimbiŕ erang ei eim ek kend ei, kapŕi tunermba mon.”

Kongun Wu Mendpiŕ Ei Gos Kin Embe Koŕuŕum

¹⁴ Kunum kunum nim wumb noman pirek nimba piingii ek ei ninjii. Gos nge ningiŕ eŕe, ek dinga nikin kin, wumb ek miŕ erik kin, ek kanim kanim nik erngii ei, mon nikin. Nikin kin, oŕ ei nge, wumb endi paki tunermba mon. Wumb to kis minj eŕmin. Wumb ek ei nge piŕŕmin wumb ei yi eŕmin. ¹⁵ Nim kongun dinga kind erkin kin, nim kongun wu mendpiŕ muŕan kin, Gos nim kin ka piip ngumba. Ngopu kin, nim Gos ek ei, kun ni wumb ngan piingii ei, nim Gos kin singambiŕ peng piinenjii. ¹⁶ Ek eipi eipi nik kin, ek wii miŕ nik erngii ei, enim mandi puk piinerngii mon. Ek ei ek pute pinatim ek ei nge, wumb nik si pangin kin, Gos ek buŕ ngok, ek ei piik kin, andŕam kis punmun ei nge, enim punerngii mon! ¹⁷ Wumb ek ei, sinim ngenj kinj kis nopu owundu puŕum ei miŕ, Aimeniyas kin Pailesis wumb ei nge, tiŕap eŕe ek yi paŕiŕim. ¹⁸ Wu ombu nge ek keimi ei, pii dembin tunarik kin, wu ombu ek yi miŕ niŕmin kin, sinim koŕpun. Nga konj moŕmun poru ninmin; nga ekii se endi enermin mon. Enarpin kin, ek eŕe nge nik kin, wumb kombur nge pii gii ei, er kis monduŕmun ku. ¹⁹ Ba Gos eim ngii tumunj dinga endi, poŕ engindrim dinga wii angiiŕim. Pe ond pos eŕe Gos ek mon endi, yi nip moŕum. Gos eim nge wu amb ei, piipi kanpi poru nipi moŕum. Pe nga mon endi paŕim ku. Wumb pei, Gos embe siŕmin wumb ei, oŕ kis si kindik kin, buŕ ngok, ka muŕngii.

²⁰ Pe ngii owundu endi angiiŕim konu eŕe, nirikring ming ombu kanim eipi eipi pei saŕim. Pe ming kopur, ku silpa ni, gol ni, yi eŕmin. Nga ming kopur ond ni, mei nganmbi ni yi eŕmin. Eŕmin ming ombu nge kopur, kongun ka paŕim miŕ eŕmin; nga ming kopur eipi kongun wii pei eŕmin. ²¹ Ei yi miŕ, wumb nii endi eim oŕ kis eŕmin oŕ ei, Gos eim pei kil ngo si kindang kin, kun ka muŕmba wumb ei, eim kongun mendpiŕ, ka endi paŕim miŕ, kongun ei ermba. Wumb ei, eim ming ku silpa min, ku gol ka miŕ, yi moŕum. Nimbiŕ erang wumb ei, eim ngenj ni, noman tuk pei, Gos kil ngo si kindang kin, eim kongun ermba nge, er kun erpi moŕum. ²² Wu kangi wu noman eŕe kis tonu wang kin ek kis nik erngii wumb ei kin, nim punenjii. Punarkin kin, nim oŕ kun ka ei erkin, pii gii peng kin, noman emin ka peng kin, wumb noman ka ngan kin; wumb noman emin ka peng kin; Gos owundu kin prei erkin, kii se ngokun kin mulnjii. ²³ Wumb wulu pang kin, ek eipi eipi nik kin, erngii ei piinenjii. Piinarkin kin wumb noman ka pinerang kin ek ei nge, nik opu minj eŕmin. ²⁴ Gos nge kongun wu ek opu enermba mon. Eim wumb kin oŕ ka ermba. Eim wumb ek emb ka to ngoŕum kunum kunum kui er moŕpu kin, kongun ka ermba. Erang kin, wumb eim oŕ kis erngii min, oŕ embin ko wupu kongun minj erpi kin, Gos ek nipi kin, wumb ngopu minj muŕmba. ²⁵ Wumb eim ek to kindik erngii ei, ek taki taki nipi erang kin, Gos eim wumb ei, paki topu erang kin, noman ak to ok kin, ek keimi ei piingii. ²⁶ Ok Seisen eim, wumb ei omu kon miŕ poŕpu kin, tuk sirim. Seng kin, eim ek ei piik kin, ekii singii; ba nga ekii se, Gos ek keimi ei piik kin, noman ak tok kin, Seisen si kindngii.

Kunum Poru Nimba Mandi Erang Oŕ Kis Tonu Omba

3 Ba nim oŕ yi miŕ piinjii, kunum poru nimba kunum ei, oŕ embin tui kanim kanim tonu omba. ² Pe wumb en enim mendpiŕ piingii. Piik kin, ku nin epi noman kulk kin; nga en enim embe ambiŕ tonu kindik kin, oŕ kis erik kin; nga Gos kin wumb eipi ek kis nik kin, yi nge nik ngomun. En enim ernjing menjing ek niŕmin ei piinarik kin, nga en enim ek ka ni ngunaŕmin; nga en enim oŕ kun ka paŕim miŕ ei, ekii sinarik kin, buŕ ngok enmin. ³ Pe wumb en enim miyem ende noman ka ngonarik kin; nga ek kis ei si kindnarik kin; nga en enim wumb eipi kin ek buŕ ambilk kin; nga en enim nge ngenj eŕe noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung simbii miŕ andik molk noman pinatim, miŕ erik kin; nga en enim oŕ kun ka ei kin opu orung ku eŕmin. ⁴ Nga en enim nge wumb puŕ sik kin, opu erii wumb ngok kin; nga en enim oŕ kis ei sikir ekii sik erik kin; nga sin sinim wu num ni piik yi erik kin; nga en enim ngenj eŕe oŕ ei ka ka piik erik kin; nga en enim Gos kin noman ngunaŕmin mon. ⁵ En enim ngenj eŕe ambiŕ tonu kindik kin Gos nge oŕ ei miŕ ni piik erik; ba Gos nge noman Gos nge tiŕap eŕe wumb miŕ dinga ei en enim buŕ ngok eŕmin. Erik kin nim wumb ei yi erngii wumb ei kin nim tep to andkin punenjii mon! ⁶ Wu kombur en enim andik, noman eipi eipi sek kin, yi eŕmin. Erik kin en enim amb ombu noman kis kanim

kanim patim amb ombu kin, kanik kin, amb ombu ngii konu efe, en enim nirik puk kin, en enim noman embin patim ei, en enim noman efe epi of kis mił to eipi eipi kindik kin ambii gii nik yi etmin. ⁷ Erik kin, amb ombu nge, kunum kunum ek keimi ei ni, kan simin ni etmin; ba kapli enatim. ⁸ Ok wu Janis kin Jambris wu tał, Moses tep erim of ei, to mani kindmbii ni piikił kin, jep of kanim kanim kun pinatim of ei etmbii. Etmbii of yi nge, pe wumb ek keimi ei, to mani kindik yi ermin ku. En enim noman kun pinatim, yi erangin kin, pii gii pinerang kin andinmin. Ba wumb en enim pii gii ei, kapli pimba mił pinatim mon. ⁹ Ba wumb enmin of ei, opu owundu punatim mon! Pe wumb keningii ei, of wulu pui mił endi ok, wu Janis kin Jambris tet erkił of jii enmin ni keningii.

¹⁰ Ba nim na kin kunum kunum andkin kin, ei na ek nip kin, wumb andan top enj. Nga andam andip et mił ei, nim piitin; nga na et of ei, pufe nim piitin ku. Nim na piin kin, na Gos kin pii gii dinga nił. Na wumb eipi kin noman ngop kin, kunum kunum nam dinga kind mołup kin, Gos nge kongun et, end ku. ¹¹ Nim piin ei, wumb na kin of embin tui ngołmun ei, nim piin. Piikin kin, nga ngenj kumbii konu efe orung Andiok ni, Aikoniyam ni, Lisra konu efe ombu pei piit. Nim piin ei, wumb na kin ngenj kumbii of kanim kanim etmin; ba Gos Owundu eim nga efe si tor sim. ¹² Keimi wumb pei Krai Jisas kin dambilik se ende puk, Gos nge of ni, ek ka ei, ekii simin ni erngii wumb ei, opu orung wumb tangin kin, ngenj kumbii yi singii. ¹³ Wumb kis ni, ek kend wumb ei, wumb ek kend to ngołmun. Ngangin kin, nga Seisen nge ek kend tang owundu putum ku. Wumb en enim of kis owundu mendpił etmin. Nga wumb eipi en enim kin, ek kend tok ngołmun ku. ¹⁴ Nimbii erang wumb ei, nim ek ei nik ngunjung ei, pii kun er mulnjii! Mułan kin, nim pii gii nikin ek ei, na nim emb top, nip ngur ek ei, dinga ambii gii ninjii. ¹⁵ Pe nim ei piinjii ku, ok nim kangii kembis kin molkun kin, nim Gos ek ka ei nim piitin. Piikin kin Gos ek ka ei, nim noman ngang kin nga pii gii nikin mułan kin, Gos ni Krai Jisas nim sipi orung simba. ¹⁶ Gos nge mon ek ka ei, Gos kin mendpił om. Opu kin, Gos mon ek ka poł pendpi ek ei, Gos ek keimi mendpił patim. Peng ek ei, sinim kin pii si kindpin kin, Gui Ka andan topu ngonum ek ei piipin kin, Gos of kun ka ekii se bin. ¹⁷ Gos ek ka ei, sinim Gos nge wumb erpi, kun ka erang kin, sinim Gos kongun ka wii ei, ermin nge, er kun erpin mułmun.

Nim Gos Ek Nikin Wumb Ngunjii

4 Krai Jisas eim, wumb kułii konj pei, mok tumba. Topu kin, eim Gos ningii efe ni, Krai Jisas nge ningii efe, na ek nip kin, nim dinga ngond. Ngop kin, Jisas ekii se orung omba ei, opu kin, wu king kunum kunum tep mułmba ei, na ek dinga nip nim ngond. ² Nim Gos ek ka ei piikin ek ei, ni wumb ngunjii ku. Ngokun kin wumb ek ei piimin min piinerman nik er mułngii; ba nim Krai Jisas ek ka ei, kunum kunum ek dinga ningii! Nikin kin, wumb en enim of kis etmin of ei

ni piik kin, Gos of kun ka ei ekii sinarik etmin. Erik kin, ei nim nen kin, Gos of kun ka patim mił, ei ekii singii. Sik kin, kunum kunum nim kongun erkin kin, kui er mułun kin, wumb kin ek ka ni ngokun kin, paki dinga tokun enjii. Yi eran kin, wumb ei, noman to ak tok kin, of kis si kindik kin, Gos of kun ka pimba mił erngii. ³ Pii ni! Ekii se wumb ek keimi ei piinerngii mon. Ba wumb en enim noman efe piik kin, ek emb tołmun wumb pei, sik erngii. Erik kin, wu ombu ek eipi ningii ei, kom se piik kin ekii singii. ⁴ Wumb ei Gos nge ek keimi mendpił, ei si kindik piinarik kin, ek poł wii ni, siimał eimał ombu nge, kom sek piik erngii. ⁵ Ba ninim kunum kunum kun ka piinjii! Piik kin, of embin tui tonu omba; ba nim embin ei ko wukun kin, Gos ek ka ei nikin kin, wumb ngunjii. Nga wumb paki tan kin Gos nge kongun wu mił endi kongun kun ka enjii.

⁶ Nim piin ei, pe nam noman konj ei, enim kin ngop si kindip pendip kin, nam ya mani mei efe wakin top si kindip bii kunum ei, mandi enim. Ei yi erip kin, nam kułmał mił katip kin, nam nge miyem ei, enim kin bein top ngop pendip kin bii. ⁷ Na nam kongun dinga kindip erip, sikirip pup kin, tor punj ei yi mił; Gos nam ngum kongun ei, dinga kindip, er poru ninj. Na pii gii ei wakin top kindnenj mon. ⁸ Na pe na simbii epi ei er kun er sałim. Sałim epi ei, yi mił ninim, pe Gos Owundu ningii efe, na wu kun ka nimba. Akip kunum ei, Owundu nam mendpił epi ka wii ei na ngunermba mon; ba wumb eim tor wang kin, kenmin ni, kui er mułngii wumb ei, yi ku singii.

⁹ Nim na kin ombii nikin kin, er ka erkin kin, na kin sikirkin onjii. ¹⁰ Piikin kin mułii! Wu Diimas eim na wakin topu kin, eim mei efe of ei, noman peng kin, na si kindpi kin Tesalonaika konu efe pum. Nga wu Kresenj eim Galeisiya konu efe pum. Nga wu Taisas eim Dalmeisiya konu efe pum. ¹¹ Wu Luk mendpił eim na kin mołum. Nim wu Mak nen kin, ouni we! Wu Mak eim kongun ka etim ei, na kongun paki tumba. ¹² Na wu Tikikas eim Epeses konu efe pui nip, kindamb kin pum. ¹³ Nim onjii en kin, na konduk muł etim kon takis ei ni, wuł Trowas konu efe, wu Kapas ngii konu efe sałim ei, sikin mon ni, mon kombur, ka ngenj sik etmin ei, sikin tui ku.

¹⁴ Elikander wu ei, eim kapa epi etim wu ei, na kin of embin tui ngopu erim. Ekii se Owundu eim enim of ei mił, eim kin kumep kis orung yi erang kin, piimba ku. ¹⁵ Nim yi ku, wu ombu konu efe, kan kun er mulnjii. Mulnjii wu ei, sin ek pei to mani kindmba erim.

¹⁶ Kumna ei, na kos ek nip, orung kindinj kunum efe, wu endi na kin tep to ngop ninj. Ninj kin, of kis mił enmin ei, "Nim piinernii, mon!" ninj. ¹⁷ Ba Gos Owundu na kin tep er mułum. Mołpu erang kin, na Gos ek ka nip, wumb torung mulnjung wumb ei, ni ngunj. Kung simbii wumb nołum konu efe pamb kin, Gos kułii konu efe si tor sim. ¹⁸ Wumb na kin of kis ermin ni enjing; ba Gos Owundu eim na kin of kis kanim kanim na kin tonu omba ei si tor sipi kin, nga Gos eim sinim tep er mołum konu efe, eim na sipi kin orung simba. Gos kin

tiŋang owundu nin, embe owundu ei nin, kunum
kunun mułmba; ei keimi!

Ek Poru Ninim

¹⁹ Nim Pisila kin Akwila taŋ kin, wu Onesiporas nge
kingam ambıam noŋ ni, wumb ombu kankin yi ninjii.
Na enim wumb ei kin, 'Noman ka piip ngond,' yi miŋ
niyo! ²⁰ Erasmus eim Korin konu eŋe enj mołum. Nga
Tropiimas eim ening peng kin, na eim Mailisas konu

eŋe mond si kindip onj. ²¹ Nim erkin kin, sikir onjii. Yi er
mułan kin, pop topu, jii nip eŋim kunum ei tor omba.
Yupulus ni, Purenj ni Lainas ni Kloriga ni wu ombu, ni
wu angim angim pei nim kin noman ka ngonum ei,
'Nim ka mułiyo!' ninmin.

²² Gos Owundu nim nge noman tuk gui eŋe ouni
mułmba. Gos eim nge noman ka ngopu enim oŋ ei, en-
im kin mułmba.

TAISIS

Pol Eim Mon Endi Połpu Taisis Ngum

1 Na Pol, na Gos nge kongun wu mołpu kin, nga na Jiisas Kraias nge kongun ek ka se andił wu moł. Gos eim wii to si mundum wumb ei, Gos na kindang op kin, wumb ombu nge pii gii ei, er dinga erbii nge ond. Nga wumb paki tamb kin, wumb ek keimi ei piik kin, Gos nge oł kun ka pałim mił, ei ekii singii. ² Na kongun erpi kin, wumb pii gii ei, er dinga eramb kin, wumb en enim ka ka piik kin, kunum kunum konj mułngii nge, kui er mułngii. Mol k kin, kumb ok, Gos eim epi endi eneririm kunum ei, eim enim noman konj ei, ngumbii nirim. Nipi kin, eim ek kend tunałim mon. ³ Nga ekii se, eim nipi pendrim kunum ei, eim wu kombur neng tonu ok kin, eim nge ek ka ei, ni tor kindngii. Kindik kin, oł ełe nge; eim ek nipi peni ełe tor kindang kin, Gos eim sinim sipi orung sim. Seng kin, pe eim na kin ek nipi poru neng kin, eim nge kongun ei, na erii nipi ngum.

⁴ Na Taisis mon ei połpu kin, nim ngond. Nim na nge pii gii nge kingam mołum. Nim nipe pii gii pałim ei, sin pei yi mił pałim ku. Erinjpin Gos sinim nge paki tołum wu, Kraias Jiisas eim nim noman emin ngopu kin, nim kin noman ka piipi ngumba.

⁵ Na nim si kindip pamb kin, nim Kriis konu ełe enj mułun ei, pułe ełe mendpił. Na yi ni piind, nim kongun kun ka pinerim kongun ei, am er kun ka enjii. Erkin kin, Gos nge tiłap ełe mułngii wu kombur, to tonu kindan kin, wumb er mułngii konu ełe, orung orung pei, yi mił ok, na nim kanip nir. ⁶ Pe wu endi wumb ningił ełe, oł kis endi enerim kin wu ei, eim nge ambim endeim mendpił mułmba; nga eim nge kingam noł, Kraias kin pii gii nik oł kis ei enarik kin, nga ernjing menjing ek ekii sik piik er mułngii wu ei nge, kanik to mundangin kin, wu num mołpu kin, wumb erpi, Gos oł kun ka pimba mił, yi er mułmba. ⁷ Nim piin; Gos nge tiłap ełe wumb tep ermba wu ei, Gos nge kongun ełe tep erpi kin, eim andłam kun ka endmba. Andpi kin, wumb eim oł ołou endi erang kin, wumb kinerngii mon. Nga eim popuł endi sipi enermba mon! Eim popuł kis sikir piin-ermba; nga noł nopu noman wulu pupu, yi enermba; nga wumb owuł owuł tunermba; nga wumb eipi epi kan bun bun sinarpi; nga ku nin epi ombu ni noman to piinermba. ⁸ Ba wumb konu ełe eipi wumb ongii ei, oł ka ermba. Erpi kin, eim oł pei ka minj erpi, noman ka piimba. Eim am kun ka mołpu kin, Gos nge oł ei pei ka ekii simba. Eim nge noman tuk ełe am tep ka mułmba. ⁹ Nga eim ek keimi kun ka nik nguk ek ei, eim am an-

dan tok mił piipi mułmba. Mołpu kin, wumb ek nipi dinga erpi kin, wumb noman ek kun ka pimba mił nipi ermba. Erpi kin, wumb ek to kindik erngii ei, eim ek dinga nipi kin, wumb kii sipi erang kin, wumb en enim oł kis enjpin ni piingii.

Kriis Konu Ełe Ek Kend Wumb Pei Muljung

¹⁰ Keimi, wumb pei ek kun ka ei, ekii sinałmin. En enim ek kend tok kin, ek kanim kanim noman ełe ek kend tok wii mił niłmin. Nik kin, sin ngenj kopsiłmin wumb mił mołmun ei, en enim ek kend tok ełmin.

¹¹ Wumb ombu nge, oł kend tok erik wumb ei, ku ni epi ei simin nik ełmin. Erik kin, sin sinim enermin oł nik kin, wumb andan to ngołmun. Ngok kin oł ei nge, wumb kombur to wulu kindik kin, kangii ambii ni pei ełmin. Erik kin oł yi mił erngii ei, nim piik kin, wu ei nge, to tor kindan ba. ¹² Ok Kriis konu ełe wu endi, en enim nge wu num ei, ek yi mił nim. Ok Kriis wumb ei, wumb ek kend wumb muljung. Nga pe yi ku mołmun ei, kung owu simbii nił mołmun. Mol k kin, kuni pei nok mol k kin, nga ten ełim. ¹³ Ek ei keimi, nim piilin mił, wumb kin ek dinga ni ngunjii! Ngan kin wumb noman ełe, ek dinga nen, tang piik kin noman ak tok ok kin, nim ek ei, pii gii mendpił kun pimba. ¹⁴ Jura wumb ek poł min, siimał eimał ek poł wii ei nge, kom se piin-erngii! Nga lo ek kanim kanim nik erangin kin, ek keimi ei, buł ngok erngii ei, pii kongnduk mułngii. ¹⁵ Wumb en enim noman ełe, kuru ka simba. Ba wumb oł kis erik ełmin wumb ei, Kraias kin pii gii ninanmin. Ninarik kin, en enim endeim ka mulałmin mon. En enim nge noman tuk ełe ei, pei kis erpi kin, penj moł poru nim. ¹⁶ En enim gupu ełe, ek yi mił niłmin, 'Gos ei na piind,' niłmin. Ba en enim andiłmin konu ei, Gos buł ngołmun. Ngok kin, en enim Gos ek piinarik kin, nga oł kun ka keimi endi enałmin.

Wu Amb Tukui Nge Kengip Ek

2 Ba nim kengip ek kun ka nikin ngołun ei, nim oł kun ka andan to ngołun, yi nikin kin, wumb ngunjii. ² Ngo nikin kin, wu mam ombu, noł nok wulu puk, enarik kin, en enim oł kun pałim mił piik kin, en enim noman ka seng mułngii. Mol k kin, pii gii ninmin ek ei piik kin, noman ka ngok enmin oł ei, ekii sik kin, oł embin tui tonu omba ei, dinga kind mol k erngii ei, piingii. ³ Nga yi ku nim nikin kin, amb mam ombu, en enim oł kun ka er andik mułngii. Mol k kin, ek buł morung ninarik kin; nga noł dinga ełe nge, noman to piik kin; kongun wii mił er mulerngii mon! En enim ek mon toł-

mun mił molk kin, kongun kun ka erik kin, oł kun ka andan tungii ei, oł ka wii. ⁴ Enim ambii kembis kembis ombu, enim oł yi erngii mił, nik kin, andan to ngungii. En enim nge wu ni, kang ambii ni, noman ka ngok kin, oł yi mił erngii. ⁵ En enim nge noman ełe, tep ka mułngii. Molk kin, am kun ka mułngii! Nga en enim nge ngii konu ełe tep ka mułngii! Molk kin wenjing noł kang ambii am pei, tep ka er mułngii! Nga wenjing ek ningii ek ei ekii sik kin, oł yi mił erngii ei wumb Gos kin buł ngok, Gos kin ek kis nik yi enerngii mon!

⁶ Nga yi ku, kangii kembis kembis en enim noman to piik kun ka erik mułngii! Oł ombu nge nim pei erngii oł ei, nim min men mił er endnjii ei, keningii. Kanik kin, nim oł kun ka ei ekii sik kin, oł kun ka kanim kanim ei minj erik endngii. ⁸ Nga nim kongun wu kankin kin, ek yi mił ninjii! Nga ek kun ka minj ninjii! Oł yi mił enjii ei, wumb nim oł endi en, ni piinerngii mon! Oł yi mił eran kin, sinim nge opu orung wumb ei, ok kanik kin, singambii singii.

⁹ Nga kongun wumb kankin kin, ek yi ni ngunjii. Ngokun kin, epi pei wumb tep er mołmun ełe, mandring ka mułngii! Molk kin, enim kongun ka erangin kin, enim tep ermba wumb ei, enim kanpi noman ngumba. Ngang kin, wumb puk en enim nge wu num tep ermba wu ei kin, ek nik ngungii. ¹⁰ Nga wumb epi orung endi waning simin ni piinerngii mon, ba en enim ek ei, am ekii singii! Nga tep wumb noman keimi kun piingii. Pe kongun wumb oł ełe nge erangin kin, simin ek ka ni tor kindiłmin ei, Gos nge ek simin nening kin, paki tołum.

Sinim Ka Mołpun Jiisas Omba Kunum Kui Er Mułmun

¹¹ Sinim piinmin, Gos nge noman ka eim ngopu kin, enim oł ei peni ełe tor opu poru ninim. Pe ełe nge, eim wu amb pei sipi orung simba. ¹² Gos nge noman emin ei, sinim andan topu kin, sinim Gos buł ngumun oł ei si kindpin kin, mei ełe noman kanim kanim ei, buł ngopun kin, sinim andłam kun endmin nge piipin kin, Gos nge oł ełe ekii simin ei, kunum pei sałim. ¹³ Gos eim nge noman emin ei, sinim andan tołum. Tang kin, sinim epi sipin ka ka piimin ei, sinim pii gii dinga peng keimi, Gos eim nge tiłang owundu ei, sinim paki tumba. Tumba kunum ełe, Krai Jiisas eim opu peni ełe, tor omba. ¹⁴ Krai eim nge noman konj si kindpi kin, sinim lo ek to kindpin kin, ek piinarpin ełmin oł ei, Jiisas sinim sipi orung sim. Seng kin, eim noman ka ei sinim kil ngopu kin, sinim sipi orung seng kin, sinim eim nge mendpił mołmun. Pe sinim kongun dinga erpin kin, oł kun ka minj ermin.

¹⁵ Nga kunum kunum nim Gos ek ka nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun kin, nim ek ninjii ek ei, wumb ekii singii nge ninjii. Nga ek dinga nikin kin, wumb ngokun wumb oł ełe, ekii sinerngii mon ninjii! Mon pim kin, wu endi mołpu wu ei, wu wii nipi yi ermba, ei mon!

Oł Kun Ka Ełe Sinim Dinga Kind Mułmun

3 Nim enim kin kunum kunum noman to piik kin tep ełmin wumb num ni, eim nge kongun wumb ni, lo ek ełe mandring puk erik mułngii. Molk kin, ek ningii ek ei, kapłi ekii sik erngii. Erik kin, oł kun ka ei, kongun erngii nge, er kun erik piik mułngii. ² Nga wu endi kin, ek kis ngok yi enerngii mon! Nga opu enmin oł ei enerngii mon. En enim noman emin ka peng mułngii. Kunum kunum wumb ningii ełe, oł emin ka ngungii ei, er mułangin kin, keningii. ³ Yi mił nim piin kin, ok sinim noman ka yi nge, endi pinerim mon! Sinim ek to kindpin kin, ek gupu ełe topun. Tamin kin Seisen sinim to wulu kindang kin, sinim wulu pang andiłmin. Sinim ngenj noman ok nge, kan ngii mił tuk mulnjpun. Nga sinim noman ngenj ok nge, kanim kanim tonu wang kin, sinim nge ngenj ełe ka ka piinmin. Sinim wumb eipi kin, kis piinmin; nga sinim wumb eipi epi ei kan bun bun sipin enmin; nga wumb eipi sin kin opu orung erangin kin, nga tuk sin sinim opu orung orung er mulnjpun ku. ⁴ Ba Gos sinim sipi orung simba nge pułwu ei, sinim wumb kin oł ka ei erpi kin, sinim kin noman ka ngołum. Ngopu kin, ekii se eim nge oł ei, peni ełe tor orum ełe nge, sinim sipi orung sim. ⁵ Nga sinim nge oł kun ka sinim enjpin ełe nge, sinerim mon, ba eim nge noman kaimb ełe, piipi kin, sinim sipi orung sim. Sipi kin eim sinim noman tuk ełe, kukuł top konj ka erang kin, sinim kangii ninangii konj mił mołmun. Mołamin kin, Gos nge Gui Ka ei sinim noman konj ngum. ⁶ Gos eim nge Gui Ka ei sinim kin pei bein tang kin, Jiisas Krai kin eim sinim sipi orung sim. Seng kin, Gos Gui Ka sinim nge noman tuk ełe kin piki top mołum. ⁷ Yi mił erang kin, eim oł yi mił erpi kin, sinim wumb kun ka mołmun nipi, Krai Jiisas nge noman emin ka ei, eim sinim sipi mondpu kin, eim nge noman konj sik kin, konj kunum kunum mułmun ei, sinim pii gii nipin kin, kui er mułmun.

⁸ Ek ei ek keimi, na piind ei, nim ek dinga nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun nen, wumb pii gii nik kin, oł kun ka pimba mił ei, pei ekii sik kin, Gos nge kongun ełe piik kin am dinga kind mułngii. Molk kongun oł yi nge erngii ei, kongun ei kapłi wumb paki tumba. ⁹ Ba wumb owuł owuł kanim ei, kii sik nik kin; en enim nge kupenjing ek ei, ni tonu kindik kin; opu erik kin; ek mił erik kin; lo ek ei nge nik kin; ek opu erik enmin oł ei, nim kankin si kindnjii! Pe sinim piinmin; oł ei sinim kapłi paki tunermba mon! Nga oł ełe nge, epi mendpił ka endi, tonu onermba mon. ¹⁰ Wu endi Gos nge men ngii ei, er kis ermba min; wumb tiłap kin ek kis nipi ermba ei min, eim nim kunum endeim min tał, wu ei kin ek nikin kin, noman er kun enjii! Nim ek nen kin, eim nim ek ninjii ek ei, piinarpi erim kin, eim kin buł ngungii! ¹¹ Nim piin! Wumb ei nge, andłam ka ei si kindinmin. Si kindik kin, en enim nge oł kis ei, en enim to kis mondnum.

Ek Kumb Aninga

¹² Nga ekii se, na wu tał Aremas nin Tikikas kindamb kin, nim kin onguł kunum ei, nim sikir okun kin, Nikopolis konu efe onjii. Nim piin, na ek nip poru nir. Nemb kin, na Nikopolis konu efe ep noł mił owundu kis tumba kunum ei, na konu efe mułmbii nir. ¹³ Nim kan kun er molkun kin, wu lo ek piifim wu ei, paki tunjii! Sinas kin Apolos teł, andłam punguł kin, epi paki tokun ngunjii! Ngan kin punguł ei, epi endi andłam efe kurkuł kin, yi enerngił mon. ¹⁴ Sinim nge wu amb ombu, en

enim kongun dinga erik kin, oł kun ka ei, andan tangin kin, wu amb kombur epi sinarpi ermbe ei, paki tok erngii mił, ei andan tei! Mon pim kin, wumb ei wii mił molk kin, Gos nge oł kun ka ei, tonu opu kapti enermbe mon!

¹⁵ Wumb pei, wu amb na kin mołmun wumb ei pei, nim kin noman ka piik ngonmun. Nim kin, wu amb puł Gos kin oł kun ka pimbe er mułngii wumb ei, enim sin noman ka piik kin kindei! Gos Owundu nge noman ka wii ei, enim kin pengfi!

PAILIIMON

1 Na Pol kin Timosii taʔ, nim Pailiimon noman ka ngonmbuʔ. Na kan ngii wu miʔ moʔ. Nimbiʔ erang na Jiisas Krai kin ekii sip, eim kongun enj konu eʔe kan ngunjung. Timosii na kin tep to moʔpuʔ kin eim siʔip enginjpiʔ. Siʔ nim noman ngonmbuʔ Pailiimon. Nim siʔ kongun enmbiʔ miʔ yi en. ² Siʔ nga noman ka Apiya sinim einginjpin kin, Arkipas kin pii gii wumb nim ngii konu eʔe, kuʔou to moʔmun. Arkipas eim wu dinga mendpiʔ, Gos kongun dinga kindpi kin, siʔ enmbiʔ miʔ yi elim wu ei, Pailiimon nim ngii konu eʔe moʔum.

³ Sinim Erinjpin Gos Owundu nim, eim kingam Jiisas Krai kin, kapʔi nim kin noman ka ngambiʔ kin, nga noman ngangʔi kin, nim noman emin peng mulnjii.

⁴ Na Gos Owundu nim kin, noman ka pii ngop kin, na ekii sip kin, ek ka nip end. Eramb kin, na kunum kunum eʔe, na nim kin Gos kin prei er ngond. ⁵ Nimbiʔ erang na piind ei, nim pii gii wumb pei, noman kulkun kin, nga nim Jiisas Owundu kin pii gii nikin ekii sin.

⁶ Nga na prei end ei, nim kapʔi wumb Jiisas kin pii gii ninmin wumb ei kin, noman ende kindan kin, kapʔi enim paki top kin, er dinga kindmba. Nim okun kin kapʔi, epi ka ombu piin miʔ, sin yi ermin. Erpin kin kapʔi, sinim Jiisas embe ambiʔ tonu kindmin. ⁷ Na angnan, na ka mendpiʔ piip kin, nga nim noman ka ei, na ngun ei, na paki tonum. Tang kin, nga nim noman ka ei, wumb pii gii niʔmin wumb pei noman tuk eʔe kunum kunum paki tonum ku.

Pailiimon Onisimas Orung Simba

⁸ Yi miʔ erang, na kapʔi ek dinga kindip nimbii end. Nimbiʔ erang na Jiisas nga tiʔap eʔe moʔup kin, na ek dinga mendpiʔ kii sip nind kin, kapʔi nim oʔ kun pimba miʔ yi enjii. ⁹ Ba na ek yi miʔ ninermbii mon. Wumb kin noman ngoʔmun oʔ ei siʔ ambiʔ gii ninim. Neng kin, na nim kin kii simbii end. Keimi, na Pol Gos nge ek se andip nip wumb ngop yi eʔ wu tukui moʔ. Moʔup kin, pe na kan ngii eʔe paʔ ei, nimbiʔ erang Jiisas Krai kin pii gii nip kin, ekii sip kin Gos ek nipi wumb ngunj konu eʔe na kan ngunjung.

¹⁰ Na nim kin kii sind ei, wu Onisimas nge nip kin kii sind. Sipi kin, eim na kangi miʔ muʔum. Muʔang kin na eim arim miʔ moʔup kin, na eim Jiisas kin pii gii ek ei, emb top ngunj kunum ei, na kan ngii eʔe pep kin yi enj.

¹¹ Okrii wu Onisimas eim kongun ka wii endi nim kin kun enerim mon; ba pe eim kapʔi siʔ ouni paki topu kin, kongun ka enim.

¹² Pe na eim nim kin, ngo orung kindind ei, na noman tuk orung eim kin ouni ngond. ¹³ Na noman yi pi-

inj ei, eim ya nanim kin tep to muʔmba ni piinj. Moʔpu kin, kapʔi na kan ngii paʔ miʔ, eim na paki topu kin, enim konu eʔe sipi kin, enim kongun miʔ yi ermbe. Erpi kin, na kan ngii paʔ ei, nimbiʔ erang na Gos ek ka nip kin, wumb ngunj konu eʔe, kan ngunjung. ¹⁴ Ba na kapʔi oʔ kanim kanim endi erip kin, eim kapʔi, yi nanim kin muʔmba ni piind; ba nim kapʔi kumb se piikin kin, ninjii. Nikin kin, na nim kin oʔ yi erii nip kin, enermbii; ba nim ninim wu Onisimas sikin kin, orung sinjii ei, nimbiʔ erang ninim oʔ yi ermbii ni piin kin, ei yi miʔ ku enjii.

¹⁵ Nimbiʔ erang, wu Onisimas eim nim kin si kindpi pupu kin, kunum kinan multum. Moʔpu kin, eʔe nge eim orung omba ei, nim kin kunum kinan olt kis ei, nim eim ambiʔ gii ni se muʔmba ni piind. ¹⁶ Ok eim nim kin kongun wii kunum kunum er muʔum; ba pe Onisimas eim wii mendpiʔ moʔpu kin eim kongun wu wii endi mulaʔim mon. Eim siʔip nge enginjpiʔ. Siʔip eim noman ngumbuʔ ei, eim na angnan miʔ eim na noman mendpiʔ ngond. Nim kapʔi, eim noman mendpiʔ ngun. Nimbiʔ erang ok eim nim kin kongun kunum kunum wii er ngoʔum. Ba pe eim kongun wu mendpiʔ mon; ba Jiisas nge embe eʔe eim nim angnim miʔ moʔum.

¹⁷ Yi miʔ pe nim na kin Krai nge kongun ende wu ni piin kin, kapʔi nim wu Onisimas nim se orung sin ei miʔ, kapʔi yi miʔ ku nim na sinjii. ¹⁸ Sikin kin, eim okrii nim kin oʔ kun pinaʔim miʔ endi erim kin, kapʔi nga nim epi endi ei, eim nim kin ngo pendim kin, kapʔi nim na kin ngo orung kindnjii. ¹⁹ Na Pol nanim angʔi eʔe, mon ei puls eʔe, ei keimi nind. Na kapʔi eim nim kin epi endi sipi no pendim kin ei, kapʔi na nim kin ngo orung kindmbii; ba na nim epi na ngunjii ei ninand mon! Nimbiʔ erang nim na kin noman konj pei ngunjii ei, na ninand ku. Nimbiʔ erang na nim arnim miʔ moʔup kin Jiisas nge ek ka nip kin, nim ngamb kin, nim eim kin pii gii nin. ²⁰ Keimi angnan; na kapʔi nim oʔ ei erkin kin, na kin paki to ngunjii. Nimbiʔ erang siʔip, Jiisas Owundu kin pii gii nipiʔ moʔmbuʔ. Nim kapʔi ek nikin kin, na noman tuk er dinga kindkin kin, kaimb se ngunjii. Ngan kin, siʔip Jiisas Krai kin pii gii nipiʔ kin, angim angim moʔmbuʔ.

²¹ Na piip kin, na mon ei poʔup kin nim kin ngond ei, na nim kin kii sip enjii pa ninj miʔ, nim am ekii sinjii. Ei na ni piind ei, nim kapʔi oʔ kun ka na kii sinj miʔ, am erkin ernding pukun kin, nga na kii sinj miʔ, enjii en.

²² Kunum eʔe, nim Onisimas se orung sinjii kunum ei, nim na pimbiʔ konu eʔe endi er kun enjii. Nimbiʔ erang na namin nim kin ombii ni piind. Nimbiʔ erang enim

Gos na kin prei er ngonmun ei, Gos piipi kin, na enim kin orung kindmba.

Ek Osii Endi

²³ Epapras eim nim kin noman ka ngonum ei, eim na kin kan ngii eŕe ouni paŕmbiŕ. Nimbŕ erang eim Kraiŕ Ji-

isas kin pii gii nim ku. ²⁴ Nga yi ku Mak ni, Arisakas ni, Diimas ni Luk ni wu kei en enim, yi ku enim kin noman ka ngonmun. Ngok kin en enim na kin kongun tep to erpin erpin enjpin wu kei moŕmun.

²⁵ Kapŕi Jiisas Kraiŕ Owundu nge noman ka ei enim noman tuk gui eŕe, tep to muŕangŕi!

EIPRU

Gos Eim Ek Ka Nipi Eim Nge Kingam Ngang Kin Sinim Kin Tor Kindim

1 Kumb ok, Gos eim oŧ kanim kanim pei ni, ek kunum kunum pei nipi kin, sinim Jura wumb kin, sinim nge kupenjpin noŧ kin nirim. Ek ei, Gos nge epi ekii se tonu omba piik nik tor kindim wumb kin, nipi ngurum. Ngang kin, sinim kin ngunjung. ² Ba akip kunum poru nimba kunum ei, Gos eim kingam Jiisas kin, ek ka nipi, sinim kin ngurum. Pe Gos eim nge kingam mondpu kin, epi kanim kanim pei sipi kin, eim nge epi tep erpi muŧmba. Ei eim Gos kin ouni molkuŧ kin, mei nin, epi kanim kanim pei erkiŧ. ³ Jiisas nga eim Gos nge tiŧang owundu nge, min men andan topu kin, nga Gos nge oŧ kun ka moŧum miŧ, oŧ ei min men miŧ andan tonum. Nga Gos eim nge noman dinga nge ek eŧe, epi kanim kanim pei eririm ei, ambiŧ gii nipi tonu embiŧim. Ekii se, eim wumb nge oŧ kis enjing oŧ ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi poru nim kin, kapŧi eim tonu epin konu eŧe, Gos nge eim angip tunding dinga eŧe, kun moŧum. Gos eim nge noman dinga eŧe, tep elim konu eŧe kin, ouni moŧum.

Gos Eim Nge Kingam Ei Owundu Moŧpu Kin, Nga Enjel Ombu Ngonum

⁴ Nga Gos eim nge kingam Jiisas eim Owundu mendpiŧ, moŧpu kin, eim enjel ombu ngonum. Nga Jiisas nge embe ei am Owundu mendpiŧ tonu pupu kin, enjel nge embe ei to mani kindnim. Nga Jiisas nge embe ka wii mendpiŧ. ⁵ Yi miŧ, Gos eim enjel kin ek endi nipi, ngunerim mon,

“Nam nge kingam. Akip, na nim nge arnim miŧ muŧmbii.”

Nga Gos ek yi miŧ endi nipi kin, enjel ngunerim mon ku.

“Na eim nge arim muŧmbii. Nga eim nam nge kingam muŧmba.”

⁶ Nga kunum eŧe, Gos eim nge kingam kumna ei, ya mani mei eŧe kindim kin, eim ek yi nim ku.

“Nga na Gos nge enjel pei eim kin men tok erngii.”

⁷ Ba ei Gos eim enjel kin ek yi nirim,

“Na Gos na nge enjel ei er kindip kin, konu pop miŧ tonu om. Nga na nge kongun wumb ombu er kindip kin, dup anbiŧ miŧ mulnjung.”

⁸ Ba nga eim kingam kin Gos eim ek nga yi nim,

“Gos nim nge king peŧ konu owundu eŧe, kunum kunum mulnjii. Na nim oŧ kun ka eŧin oŧ ei kin, nim nge king peŧ konu eŧe nim wumb tep ka mulnjii. ⁹ Nim oŧ

kun ka oŧ ei kin, ka piikin kin, noman ngoŧun. Nga nim wumb lo ek to kindim oŧ ei, nim noman enanim mon mendpiŧ. Yi miŧ erang, na nim nge Gos nim kin kopung bein top kindind. Kindamb kin, nim wu owundu to kindamb kin, nim ka piŧin. Nga nim angnim noŧ ei, ka piik, yi miŧ enerngii mon.”

¹⁰ Eim nga ek yi nim ku,

“Nim kumb ok mendpiŧ, nim Owundu molkun kin, mei eŧe eririn. Nga nim nge angŧ eŧe kupu muŧ ei eririn ku. ¹¹ Nga muŧ mei ei kunum kunum mulerngŧ mon; ba nim kunum kunum mulnjii. Nga muŧ mei ouni, kon alap ok nge miŧ, tonu omba. ¹² Nga wumb endi konduk oknge ambiŧpi, mikim makim erpi, si kindmin. Si kindpi kin konduk eipi endi konj kindim ei yi miŧ, nim muŧ mei ak tokun kin, yi enjii. Ba ni ninim kunum kunum moŧun miŧ, yi minj molkun kin, nim oŧ eipi miŧ enenjii mon. Nga nim nge kung pani ei, poru ninermba mon!”

¹³ Nga Gos eim ek endi nga nipi eim nge enjel endi kin ngunerim mon; ba eim nge kingam kin yi nirim.

“Nim ya na moŧ konu eŧe, angŧ tunding dinga eŧe mulnjii. Molkun kin, na nim nge opu orung wumb ei eramb kin, nim nge simb eŧe, peŧ epi miŧ mandring mundmbii.”

¹⁴ Enjel ei nipe miŧ moŧmun? Ei en enim owundu miŧ molaŧmin mon; ba en enim Gos nge gui miŧ molk kin, en enim Gos nge kongun erik. Yi erangin kin, eim kindang ok, wumb nii endi, en enim Gos sipi orung simba nge wumb, paki tungii nge onjung.

Gos Wumb Sipi Orung Simba Ei Epi Owundu

2 Ei yi miŧ peng kin, sinim Gos nge ek ka keimi ei, Jiisas nirim miŧ, piinjpin kin, kapŧi sinim nga kom sepin kin, dinga ambiŧ gii ni, ekii sipin er muŧmun. Mon pim kin, simin noman temb nipin kin, sinim Gos ek ka ei si kindpin punmun. ² Yi miŧ kumb ok, enjel pei Gos nge ek ka ei kun ni tor kindik ei, keimi andan tok, enjing kin, kapŧi wumb nii endi, lo ek ekii sinarik kin, Gos ek ei piinarik enjing kin, Gos eim wumb ei kin kumep kis ei kun ngum. ³ Ngopu kin, sinim nimbiŧ oŧ erpin kin, Gos nge kumep kis ei sinermin ei, nga sinim eim kin sipi orung simba nge ninim ek ka ei, buŧ ngopun kin, piinenjpin kin, kapŧi sinim yi ku kumep kis simin. Nga kumb se, sinim nge Owundu eim sinim sipi orung simba nge ek ei, ni tor kindim. Pe nga, wumb en enim, eim ek ka ei piinjing wumb ei ni, ek nik tor kindik, sinim ngok ek ei keimi, pa ninmin. ⁴ Nga kunum eŧe endi ku, Gos eim ek ni tor kindpi kin, epi dinga kopur andan tum. Topu kin, eim oŧ ka kopur ni, jep oŧ kanim kanim

erpi kin, to tor kindim. Nga Gos nge Gui Ka epi ka wii ngołum epi ei, eim nge noman ełe ngum ei, sinim andan topu kin, Gos ek ka ei keimi nipi ngum.

Jiisas Sinim Sipi Orung Simba Nge Pułwu

⁵ Pe nga sinim mei konu eipi ełe, ekii se tonu omba ei ninmin. Gos eim nge enjel ei er kindang molk kin, mei konu ełe, tep erngii ninerim mon; ba Gos eim kingam kin yi mił nirim. ⁶ Wumb endi eim Gos nge ek ka ok pułum mił yi ninim,

“Wu nipe wu peng kin, Gos wu ei kin nim noman ngołun? Min wu ei nipe wu peng kin, Gos nim wu ei kin noman to piikin kin, tep ka en? ⁷ Gos nim wu eririn kunum ei, aninga kopur mani kembis erpi kin, enjel kin mandring kindrim. Nga ekii se, nim wu ei kin tiłang owundu nin, embe ambił tonu kindkin kin, ngokun en. ⁸ Nga nim epi pei wu ei nge simb ełe mandring kindkin kin, tep ermba nge mundun.”

Keimi, Gos eim epi pei wu kin mandring kindpi kin, tep ermba nge mundum. Mondpu kin, Gos epi endi wu kin mandring kind pendpi kin, endi sinermba mon. Ba akip kunum ei, sin kinanmin ei, wu eim epi pei tep enim ei mon! ⁹ Ba pe, sinim Jiisas kaninmin. Eim kunum kopur aninga, mani kembis enjel kin mandring mundang mułum. Mułang kin, Gos eim king mił tiłang owundu nin, eim embe ambił tonu kindim. Nimbił erang eim kołpu kin, eim ngenj kumbii sim ełe, oł yi mił erim. Yi mił erang, Gos eim noman ka ngopu kin, Jiisas wumb pei kin, kułmba nge paki topu erim. ¹⁰ Gos erim oł ei, ei oł kun ka mendpił. Nimbił erang Gos eim epi pei nge pułwu. Eim epi pei ombu, eim embe ambił tonu kindngii nge eririm. Gos eim noman ełe kangił ombu pei tu wupu kin, eim nge tiłang owundu ka wii ei ouni singii. Yi mił erang kin, eim Jiisas ngenj kumbii sim ełe nge, Gos eim wiik turum. Topu Jiisas erang kin, sinim sipi orung simba nge kumna mendpił nin, oł kun ka wii mendpił tonu om.

¹¹ Yi mił, Jiisas eim wumb oł kun ka ełim wu ei kin, nga wumb en enim oł kun ka wumb tonu onjung ei kin, Ernjing Gos ende mołum. Yi mił erang ełe nge, Jiisas eim wumb ei, angnan noł nimba ei, singambił kulerim mon. ¹² Nga Jiisas eim ek yi mił ninim, “Na nim Gos nge embe ełe nip kin, ek ni tor kindip kin, nam angnan noł ngumbii. Na golang ni tor kindip kin, enim wumb pei kułou tungii konu tuk mii memb ełe, nim embe ambił tonu kindmbii,” pa nim. ¹³ Eim nga ek yi nim, “Na nam angim noł kin ouni Gos kin pii gii nimbił.” Eim nga ek yi nim ku, “Na ya ełe moł, Gos na ngum kangił ombu kin ouni ni mołmun.” ¹⁴ Yi mił erang kin, kangił ei ngenj miyem wumb mił mołmun. Mułangin kin, Jiisas eim yi mił ku, wumb nge ngenj miyem ełe sipi tonu opu mułum. Eim oł yi mił erim ei, eim kułmba nge erim. Erpi kołpu kin, Seisen wumb koltmun oł ei nge dinga sałim wu ei, eim to kis erpi mani kindmba. ¹⁵ Nga Jiisas oł yi erpi kin, wumb kan ngii mił kunum kunum molk kin, kongun wii erik mulnjung wumb ei, eim sipi orung seng kin, wii mulnjung. Nimbił erang wumb ei, en enim kułngii oł ei nge, mund

mong erik mulnjung. ¹⁶ Yi mił erang kin keimi Jiisas eim enjel ei wumb mił mon; ei eim paki tumbii ni pinerim mon; ba eim Eiparam nge sinim tiłap wumb ei, paki tumbii ni piinim. ¹⁷ Ei yi mił, Jiisas eim nge angim noł mołmun ei mił, oł kanim kanim pei ełmin ei mił ku, eim kin tonu omba. Wang kin, eim kapłi, Gos kin kułmał kałiłim wu num mołpu kin, Gos nge kongun ermba. Erpi kin, eim wumb kin kaimb sipi kin, eim kongun kun ka mendpił er mułmba. Mułang kin, eim kapłi wumb pei nge oł kis ei, kil ngopu si kindmba. ¹⁸ Nimbił erang ei eim ngenj kumbii ei, eim kin tonu wang kin, oł ermba mił, kenmbii ni piipi erim. Yi mił erang kin, ngenj kumbii wumb kin tonu wang kin, oł ermba mił, kenmbii ni piipi erim ei, eim kapłi dinga peng kin, wumb ei kin, paki topu ermba.

Jiisas Owundu Mołpu Moses Ngonum

3 Na nge Krai kin pii gii ninmin nge angnan noł, enim Gos epin konu ełe, mołpu kin en enim mundang eim nge wumb mołmun. Enim Jiisas mołum mił, pii kun erik, eim Gos nge ek se andiłim wu nin, kułmał kałiłim wu owundu nin, enim eim kin pii gii nipin kin, eim embe ni tor kindngii. ² Jiisas ei mołum mił Gos eim mondpu kin, eim nge kongun kun ka erpi kin, Gos ek nirim mił ei, ekii sipi, keimi ełim. Ei yi mił ku, Moses eim Gos ngii ełe ok kongun erim mił, eim Gos nge wumb tiłap kin, oł kun keimi ełim. ³ Ba Gos eim ni piim mił, Jiisas eim kapłi eim embe owundu tonu pang kin, Moses nge embe mani pum. Nimbił erang wumb endi Jiisas eim ngii tekim wu ei, eim embe tonu pang kin, nga Moses sinim mei wumb mendpił ngii mił, eim embe ei mani punum. ⁴ Yi mił, ngii endeim endeim ni, wumb endi eim takiłim; ba Gos eim epi kanim kanim pei eririm pułwu mołum. ⁵ Pe nga Moses eim Gos ngii pei kongun wu mołpu kin, kongun kun ka erim. Erpi kin, Gos nge kongun wu mołpu kin, Gos nge epi kanim kanim ekii se ek nimba mił, ek ei Gos tiłap wumb Esrel kin ni tor kindim. ⁶ Ba Krai eim Gos nge kongun wu minj mon; ba eim Gos kingam mołum ku. Mołpu kin, eim Gos nge ngii ei tep er mołum wu owundu ei kun ka tep ełim. Pe nga sinim pii gii ninjpin kin, ambił gii dinga nipin kin, eim kin ka piipin kin, Owundu orung omba nge kui er mułpun kin, kapłi sinim eim nge wumb ngii mił eim tep er mołum mił, sinim mułmun ku.

Gos Nge Wumb Kor Kunum Singii

⁷ Yi mił erang kin, Gos nge Gui Ka ek nirim mił pii kun ermin.

“Akip kunum ei enim Gos ninim ek ei, piik enjing kin, kapłi enim noman tuk ełe dinga kindnerngii mon! Ei yi mił, Esrel wumb kumb ok, na nge ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing kunum ei, mei wii sim konu ełe molk kin, na oł ermbii mił, kenmin ni enjing. Erik kunum ełe, en enim noman tuk ełe, dinga kindik enjing. ⁹ Na oł ka wii kanim kanim enj mił ei, kanik kin, kung ngii engki kapłi kapłi opu purum. Ba nga mei wii

sim konu efe enim nge kupenjing nof ombu, na erbii miſ kenmin ni enjing. ¹⁰Yi miſ erangin kin, na wumb ei kin popuſ kis sip kin, nga na ek yi ninj. 'Enim wumb ei, kunum kunum ei, enim nge noman tuk efe, of kis erik punjung. Puk kin na nge of kun ka noman enerang kin, ekii sinenjing mon.' ¹¹Pe nam popuſ kis sip kin, na ek keimi dinga nip, tonu kindinj. 'Wumb ei en enim na moſ konu efe, tuk ok na nge kor konu ka wii efe mulerngii, mon mendpiſ!'"

¹²Na nge angnan noſ, enim kan kun erik muſngii! Mon pim kin, wu endi enim moſmun konu efe, tuk moſpu kin, eim noman tuk efe, kis piipi kin, pii gii ei si kindpi kin, eim Gos kunum kunum moſum Gos ei kin, buſ ngopu, ermbe. ¹³Ba enim kapſi kunum kunum enim wumb endeim endeim ni paki toſum ek ka ei, nik ngungii. Ngok kin, Gos pe akip kunum ei, akip moſum miſ, yi erngii. Mon pim kin, wu endi enim tuk moſmun konu efe moſpu kin, of kis ek kend topu of ei erang kin, wu endi nge noman tuk efe, dinga kindpi ermbe. ¹⁴Yi miſ, sinim kumb se Kraiſ kin pii gii ninjpin kin, kapſi pe pii gii ei, ambii gii ni moſpun kin, kapſi kunum poru nimba kunum ei, yi miſ enjpin kin, kapſi sinim Kraiſ kin ouni ende keimi pupun moſmun.

¹⁵Ei Gos nge ek ka ei ek yi ninim,
"Akip kunum ei, enim Gos nge ek ka ei pii gii ningii. Nik kin, kapſi enim noman tuk efe ambii gii dinga ninerngii mon! Ei yi miſ erang, kumb ok Esrel wumb nam ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing."

¹⁶Wumb nii endi, Gos ek piik kin, nga buſ ngok ekii sinenjing wumb ei, eim nge wumb Moses Eisip konu efe mulnjung wumb ei, si kindik kin, tor tu wum wumb ei mendpiſ, of yi miſ enjing. ¹⁷Ei wumb nii endi, Gos en enim kin kung ngii engki kapſi kapſi pei popuſ kis sim? Ei eim nge wumb of kis enjing efe nge, en enim kin eim popuſ kis sim wumb ei, en enim konu wii sim konu efe, mani puk kulnjung? ¹⁸Pe wumb nii endi, Gos ek dinga ni tonu mendpiſ kindpi kin, yi nim. Wumb ei na kor konu ka wii efe, tuk pu mulerngii mon? Ei wumb nii endi kin ek ninim? Ei wumb kopur en enim, Gos ek to kindik, ekii sinarik enmin wumb ei kin ninim. ¹⁹Yi miſ nga, sinim piinmin ei, wumb en enim Gos kor konu ka wii efe, kapſi tuk punerngii mon. Nimbiſ erang wumb en enim, Gos kin pii gii ninenjing mon.

Gos Nge Wumb Ei Gos Nge Kor Ka Ei Singii

4 Pe sinim kin Gos eim ek dinga keimi nipi kin, sinim eim kin konu ka efe kor muſngii nim konu ei, pe piram ſaſim. Pe sinim wumb kopur mund mong ermin. Mon pim kin, sinim wumb kopur moſmun konu efe, wu endi tuk muſum kin, Gos konu ka efe, kor muſmun konu efe, kapſi enerim kin, tuk punermbe. ²Yi miſ, sinim Kraiſ nge ek ka ei piinjpin miſ, Esrel wumb ok yi ku piinjing. Ba Kraiſ nge ek ka ei, enim piinjing ei, enim paki tunerim. Nimbiſ erang en enim, ek ka ei piik enjing; ba en enim pii gii ninenjing mon! ³Ba pe sinim wumb nii endi Gos kin pii gii ninjpin kin, Gos nge kor konu ka wii efe, tuk pupun kin, Gos kin ouni kor muſmun. Nga Gos eim ek yi nirim,

"Na nam wumb nge of kis efe popuſ sip kin, ek keimi dinga tonu kindip yi nir. 'Pe wumb ombu en enim ya tuk nam kor konu ka wii efe ok kor mulerngii mon!'" Gos eim ek yi nirim.

Neng kin, ei eim mei ni, epi pei kongun er poru nirim kunum ei, kor muſmbii nirim miſ, pe piram moſum. Moſpu kin, Gos kor konu ka wii piram paſim efe nge eim yi ninim. ⁴Yi miſ pe Gos nge ek ka ok mon poſ pendrim kunum efe angii orung nga taſ, efe nge ek yi nirim.

"Pe Gos eim nge kongun kunum angii orung nga endeim efe, kongun eririm. Nga kunum endeim efe Gos eim kor multum."

⁵Pe nga Gos ek ka efe nge yi nirim,

"Enim wumb ei nam kor konu ka efe tuk ok na kin kor mulerngii mon mendpiſ!'" pa nirim.

⁶Yi miſ erang, wumb nii endi, Gos ek ka ei piinmin wumb ei, Gos kor konu ka wii moſum konu efe piram moſum ei, aki topu seng kin, tuk pungii. Nga wumb en enim Gos nirim ek ka ei, ok piinjing; ba Gos nge kor konu ka moſum konu efe, tuk punenjing mon. Nimbiſ erang wumb ei Gos eim ek ka dinga keimi nirim ek ei piik; ba nga ekii sinenjing mon. ⁷Pe nga Gos kunum endi tonu kindmbii nirim, "Akip kunum ei mendpiſ tonu kindmbii," nirim. Nga kindpi erpi kin, Gos ek yi nipi, Deipis kin ngurum ei, kung ngii pei o purum miſ, yi ku ekii se nirim.

"Akip kunum ei Gos nge ek ei piik enjing kin, kapſi enim noman tuk efe dinga kindnerngii mon! Enim Gos ek ei ekii singii!"

⁸Ba Josuwa wumb ei tep er sipipi wumb ei kor konu ka efe, si pang kin kor muſuſangin kin, kapſi Gos nga kunum endi, ekii se kor ka wii muſngii nge, ninenefang mon. ⁹Yi miſ erang kin, Gos nge wumb ei, en enim Gos nge kor konu ka wii muſngii kunum efe piram ſaſim.

¹⁰Yi miſ, wumb nii endi Gos kor konu ka efe tuk pum kin, kapſi wu ei, eim nge kongun erim miſ, kor muſmba. Ei yi miſ, Gos eim kongun erpi kin, nga kor muſum miſ wu ei, yi miſ ku muſmba. ¹¹Yi miſ erang, sinim noman dinga kindpin kin, Gos nge kor konu ka wii efe, tuk bin nipin ermin. Mon pim kin, wumb endi Gos ek ekii sarpipi muſum kin, ok wumb enjing miſ, yi miſ ku Gos kor konu ka wii efe, tuk punermbe mon!

¹²Yi miſ, Gos nge ek ka ei nirim miſ piram paſim kunum kunum konj muſang kin, noman dinga peng kin, wumb kin kongun enim. Gos nge ek ka ei, tui jik anmbii taſ tukum ſaſim miſ ei, to mani kindim. Kindang kin, ek ka ei wumb noman tuk efe, tuk mendpiſ punum. Pupu kin, ei tuk mii memb noman tuk efe nin, noman tuk gui ei ni, wumb yi miſ ku mok gopsing ni, embii sikin ei ni, mok topu kapſi eſim. Nga Gos ek ka ei, noman tuk efe noman to piingii nin noman tuk nge noman enim miſ ei, mok topu kun enim. ¹³Nga epi endi Gos eririm epi ei, Gos ningii efe, kapſi koi ermbe miſ mon. Ba epi pei ei peni efe, aki topu ſaſim ei, Gos ningii efe, kanpi poru ninim. Neng kin, Gos sinim enmin of pei, kanpi piipi kin, mok topu ermbe.

Jiisas Sinim Nge Kułmał Kałmin Nge Owundu Mołum

¹⁴ Pe nga sinim nge kułmał kałmin owundu Jiisas Gos nge kingam ei, epin konu ete tuk mendpił pupu kin, Gos kin mołum. Yi mił erang, kapłi sinim nge Owundu Jiisas ei, eim kin pii gii nipin kin eim ambii gii nimin.

¹⁵ Yi mił, sin sinim noman dinga ei pinerang kin, sinim nge kułmał kałitim owundu ei, eim sinim kin kaimb sipi piinim. Piipi kin sinim kin ermba mił kenmbii ni piipi erim mił, oł enmin oł ei, kanim kanim pei Owundu kin, yi mił ku tonu om; ba eim oł kis endi eneririm mon! Yi mił erang, eim kapłi sinim paki tumba. ¹⁶ Yi mił erang nga, sinim Gos nge king peł ete, noman ka ngołum konu ei, tungu enarpin kin, mandi pupun prei erpin mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kaimb sipi kin, noman ka ngopu kin, oł ei, sinim nge embin simba ei, paki tang kin ei simin.

Sinim Nge Kułmał Kałitim Owundu Jiisas Kaimb Sipi Ngonum

5 Yi mił peng kin, sinim oł yi mił etmin. Sinim Jura men ngii kułmał kałitim owundu pei, wumb tuk mołmun wumb ei tonu kindik mondułmun. Eim wumb kin, Gos kin tuk mii memb mołpu kin, Gos kongun erpi kin, wumb paki tołum. Tang kin, eim wumb oł kis etmin oł ei kin, kułmał kałitim oł ei nin, epi ka wii ei, Gos kin ngołum ei nge, oł kis kił ngopu, si kindimba. ² Nga eim wumb nii endi, eim Gos oł kun ka pii kun enarpi kin, nga Gos nge oł kun ka ekii sinermba wumb ei kin ek dinga ninarpi kin, giyeng nipi etim. Nimbił erang ei, eim wu endi ku, eim nge ngenj dinga pinerang kin, eim kapłi wumb pei paki tumba? ³ Nga nimbił erang eim nge ngenj min, noman dinga pinerang kin, kapłi eim Gos kin kułmał kałpi ei, eim nge oł kis erim ei eim mendpił ngunermba mon; ba nga wumb eipi nge oł kis enjing kin, kułmał kałpi ouni ngumba ku. ⁴ Nga kułmał kałitim owundu nge, kongun embe sałim. Seng kin, wu endeim ei, eim embe ambii tonu kindpi kin, eim noman ete kongun ei, ermbii ni piinerim mon. Ba Gos ei eim mendpił, wumb ei to tonu kindpi mundang kin, kongun etmin. Gos ok erang yi ku, Eron kułmał kałitim owundu nge kongun ei, wii topu kin, oi nipi kin, tonu kindpi mundum.

⁵ Ei yi mił ku, Krais ei eim embe ambii tonu kindpi kin, kułmał kałitim owundu mułmbii, pa ninerim mon. Ba Gos ei eim to tonu kindpi mondpu kin, kongun ei ngum. Ngopu kin, Krais kin ek yi nipi ngum,

“Nim nam nge kingnan. Akip kunum ei, na nim arnim moł,” pa nim.

⁶ Nga eim mon eipi endi ete, ek yi nirim ku.

“Nim Gos nge kułmał kałitim wu endi kunum kunum molkun kin, wu Melkisirek eim kułmał kałpi etim mił, nim yi ku ekii sikin er mołun,” pa nim.

⁷ Pe Jiisas eim ya mani mei ete multum kunum ei, prei erpi, kii sipi kin ke dinga pei nipi kin, ningił ka mani opu kin, Gos ngurum. Ngang kin, eim piim ni Gos eim kapłi eim kułmba oł ei, si tor simba ni piim.

Nga Jiisas prei erim mił, Gos piipi mołpu kin, paki tum. Nimbił erang eim Gos noman ete, ekii sim. ⁸ Jiisas eim Gos nge kingam; ba eim ngenj kumbii sim ete, oł yi mił erim ku. Erang ete nge, andan keimi mendpił topu, Gos ek nirim mił, ekii sipi mendpił er mołum. ⁹ Pe eim oł kun ka mendpił erang kin, wumb Gos kin sipi orung simba. Sipi kin, eim kunum kunum konj mułngii nge pułwu tonu om. Wang kin, wumb eim kin pii gii nik kin, ekii sik erngii wumb ei nge, sipi orung simba. ¹⁰ Nga Gos Jiisas eim kułmał kałitim owundu ei, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, eim Melkisirek kułmał kałitim oł ei, yi mił ku ekii sipi er mułmba.

Wumb Gos Kin Buł Ngok Kin, Orung Pungii Ei Nge, Kan Kun Erik Mułngii

¹¹ Pe sinim Melkisirek ek ei nge, ek pei pałim ni piimin; ba ek ei er kun erpin ni, andan topun kin, enim ngumun ei, ngumun mił nenj? Nimbił erang ek dinga puł ei, enim pii kun erngii nge, noman pinatim wumb mił, tonu onjung. ¹² Yi mił pe, sin enim wumb kin kengip ek kunum olt andan topun kin, enim wumb eipi kin, kapłi andan tungii. Ba wumb endi enim kin kengip ek ei, andan topu kin, Gos ek ka mong kumna ei, andan topu enim ngumba. Ei yi mił, pe enim kuni mendpił mił nungii; ba enim kapłi enanim mon. Ba enim yi mił, am to nok ei, minj nok molk pungii. ¹³ Yi mił, wumb nii endi am to nok numba wumb ei, eim dinga pinerang kin, kangił kembis mił, piram mołum. Nga wumb ei, Gos nge oł kun ka oł ei, piik kun enanmin mon. ¹⁴ Ba kuni mendpił nołmun wumb ei, en enim tonu wangin kin, wumb dinga mołmun. Nga wumb dinga ei, kapłi oł kis min, ka sałim oł ei, kenmin ni piik enjing. Nimbił erang en enim oł kun ka ete, minj molk pułmun.

Sinim Krais Kin Pii Gii Ei, Ambii Gii Nipin Mułmun

6 Yi mił pe, sinim Krais nge ek ka kumna nge kengip ek kembis kembis ei, piram mularpin nga ek ka dinga puł ei, piipin kin, er mułmun. Mułamin kin, wumb dinga mił tonu opun mułmun. Sinim ngii tumunj mił kunum kunum pulanmin mon. Puł ei yi mił, sinim kumna ek ka kembis kembis ei, noman tuk ete ak topun piimin ni, ek ka ei, sinim buł ngopun kin, oł kis enjpin oł ei, noman konj ka pinatim mił ete piram mulermin mon. Nga ek ka kembis kembis kumna ei Gos kin pii gii nimin ni; ek ka ei, kengip ek kanim kanim noł was ni wumb peng noł pendik ngok enmin oł ei ni; nga angii tonu peng ete ambilk Gos Gui Ka simin ni prei erngii ei ni; nga enim wumb kolk kin; nga konj tonu ok angk mołmun ei ni; nga kos owundu piipi kumep kis kunum kunum singii nge ek ei mendpił piik kin, mulerngii mon. ³ Sinim oł yi minj er mułmun ei, Gos eim sinim nge andłam ei aki topu nim kin, kapłi oł yi ermin. ⁴ Yi mił, wumb en enim nge noman tuk aki tok kin, Gos kin orung ongii ei, kapłi enanim. Wumb ombu en enim Gos ek ka keimi ei, piinjing wumb ei, en enim Gos noman ka epi ei, tonu epin konu ete sałim ei

sinjing. Sik kin, nga en enim Gos nge Gui Ka epi ka wii ei, mok to sinjing ku. ⁵ Nga enim Gos ek ka ei piinjing kin, ei ka wii ni piingii. Nga Gos nge mei ka wii ete, noman dinga ei, tonu omba miŋ ni piinjing ei, ka wii ku ni piingii. ⁶ Ba wumb en enim Gos kin buŋ ngok kin, en enim oŋ kis enjing ei, kaimeb si piik kin, buŋ ngok, si kindnanmin. Nimbiŋ erang wumb kopur en enim, Gos eim kingam ei, ond peri ete birim bup miŋ, nga to kundnjung. Nga eim wumb mulnjung konu ete wumb ei, kumb ete nga ambiŋ gii nik erangin kin, singambiŋ sipi piim. ⁷ Ei yi miŋ peng kin, mei konu kembis endi sim ei, konu kumb pei topu, mani om. Opu kin, mei er ka erpi tonu wang kin, kuni mong ka topu kin tonu opu muŋmba. Muŋtang kin, aka pin kuni ei, wumb telnjing wumb ei, paki tang kin, Gos eim erang kin, aka pin ka wii miŋ tonu omba. ⁸ Ba aka pin ei, kan gal kanim kanim ei tonu wang kin, kapli ei mei er kis enim. Erpi kin, Gos nge ningiŋ ete mandi topu, kis erpi kin, ekii se mendpiŋ dup miŋ nopo poru nimba. Mei poru nipi kin, yi miŋ ku, wumb oŋ kis etmin wumb ei, poru nimba ku. Ba wumb oŋ kun ka etmin wumb ei, Gos kin epi ka wii singii. ⁹ Ba pe sin ek embin endi enim kin yi ninjpin kin, na nge wumb puŋ ombu enim, Gos ek ka ei, enim buŋ ngok, si kindnerngii mon; ba sin keimi piinmin ei, epi ka wii oŋ ei nge, Gos enim sipi orung simba. ¹⁰ Yi miŋ, Gos eim oŋ kun ka etim nge puŋwu moŋpu kin, en enim kongun ok enjing oŋ ei, Gos eim ouru ninermba mon. Nga enim noman ngonmun oŋ ei nge, andan tok, eim kin ngunjung kin, enim engnjing noŋ, Gos kin pii gii ninmin wumb ei, paki tok kin, nga yi ku erik moŋmun. ¹¹ Pe sinim noman owundu endi to piimin ei, enim endeim endeim ni, noman dinga kindik ei, minj pepi pang kin, kunum poru nimba kunum ei, poru nimba. Pe enim Gos nge ka wii endi kenmin ni, piinmin kui erik moŋmun ei, keimi tonu omba ei kenmin. ¹² Yi miŋ enim kongun enarik kin, ten kulerngii mon. Ba enim wumb pii gii nik kin, ten kularik enmin oŋ ei, yi miŋ enim ekii sik erngii. Erik kin, Gos ok ek nipi ngumbii nirim miŋ epi ei, kunum olt kui er molk pangin kin, ngang singii. Nga enim yi ku, wumb ombu etmin miŋ erngii.

Gos Eim Keimi Piipi Kin, Ek Keimi Dinga Ete Nge Pii Gii Nimin

¹³ Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi, Eiparam ngurum ek ei, oŋ nipe oŋ endi ermbii ni piirim oŋ ei, nga Gos eim kin nirim. Kunum ete wumb endi eim owundu moŋpu kin, Gos kamb mani kindneririm mon. Kindnarpin kin, nga eim ek keimi dinga ni pendrim ei, eim nge embe ete piipi kin, nirim. Nirim ete nge, dinga ngoŋum. ¹⁴ Ngang kin Gos eim Eiparam kin ek yi nirim, “Na ek keimi dinga nim kin ni pendinj ei, na ek ka wii endi nip ngamb kin, nim nge kupanim noŋ wumb tiŋap ei, pei tonu ok muŋngii,” pa nim. ¹⁵ Nga wu Eiparam eim kunum olt ten kularpi kin, kui er moŋpu kin, Gos eim kin ek keimi dinga ni pendrim miŋ, epi ngumbii ninim epi ei, ngang sirim. ¹⁶ Pe wu endi, eim ek keimi mendpiŋ dinga tonu kindpi endi ermbii niŋim ei, eim

wumb endi, eim embe tonu puŋum wu owundu ei kin ek dinga ouni piipi niŋim. Pe ek keimi mendpiŋ niŋmin ek dinga ei, en enim wumb kin ek orung orung miŋ niŋmin ek ei, pandi tok poru ningii. ¹⁷ Yi miŋ erang, kumb ok Gos eim noman et oŋ endi ermbii niŋim oŋ ei, eim nipi peni ete kindpi kin, wumb nii endi ek keimi dinga nipi kin, nipe epi endi simba niŋim oŋ ei, si kindnaŋim mon mendpiŋ. Yi miŋ peng, eim ek keimi dinga ni nga eim nge embe ni penditim ek ei, epi ka ei kin, pep ende kinditim. ¹⁸ Yi miŋ, pe epi kei dinga satim epi ei, to eipi eipi kindpi kin, enermba mon. Gos eim ek keimi dinga mendpiŋ nipi, tonu kindpi kin, nga eim ek kend topu enermba, mon mendpiŋ! Oŋ ei, sinim wumb noman tuk ete, er dinga kindang kin, sinim sikir pupun kin, Gos moŋum konu ete mandi pupun muŋmun. Yi miŋ erang, sinim nge noman tuk ete, Gos nirim miŋ epi ka wii ei, ambiŋ gii nipin kin, kui er muŋmun. ¹⁹ Pe Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, yi miŋ noŋ sip si pendngii erik kin, epi wurup nipi, kan kin ambiŋ gii niŋmin epi ei miŋ, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, sinim noman tuk ete, yi miŋ ambiŋ gii nipi, dinga ngumba. Ngopu kin sinim kui er moŋmun epi ei, nga ambiŋ gii niŋim wu owundu ei yi miŋ eim pupu kin, Gos nge men toŋmun ngii owundu nge, palting ka wii mendpiŋ ei nge, alap owundu tukrung pandi to sim konu ete pum. ²⁰ Pupu kin, palting ka wii ei, Jiisas kumb se, men ngii ete tuk pupu kin, andŋam aki topu seng kin, sinim kin paki tumba nge pum. Pupu kin, nga yi ku, eim kuŋmaŋ kaŋitim wu owundu Melkisirek kuŋmaŋ kaŋitim nge tiŋap ende miŋ, eim kunum kunum tonu opu muŋum.

Gos Nge Kuŋmaŋ Kaŋitim Wu Owundu Melkisirek

7 Yi miŋ ku, wu ei Melkisirek eim Seilim konu ete wumb ombu nge wu king moŋpu kin, nga Gos nge kuŋmaŋ kaŋitim wu owundu ei, eim Gos Owundu eim am ei tonu moŋpu kin, Gos nge kongun etim. Nga wu Eiparam eim, kumb ok opu erpi kin, king wumb to kondpu kin, eim ngii konu orung pum. Pang kin, wu Melkisirek eim andŋam ete, Eiparam kanpi kin, nga noman epi ka wii ei ngurum. ² Ngopu kin, Eiparam eim opu erpi epi orung sim epi pei engki satitim ete ei, endeim sipi kin, Melkisirek ngurum. Pe nga wu ei, Melkisirek ei, eim embe puŋe yi miŋ niŋmin, “Wu king kun ka wii moŋum wu” pa niŋmin. Pe nga eim Seilim konu ete nge wumb king multum ku. Nga eim embe puŋ nga endi yi miŋ paŋim ku. “Wu king noman emin ngoŋum wu,” pa niŋmin. ³ Pe Melkisirek nge mam arim taŋ ei nge, endi molaŋmbiŋ mon. Nga eim nge kupam noŋ ei nin, am kangiŋ kembis kunum molk endik ei, endi mulerik mon ku. Nga kulk kunum ei, endi mulerik mon ku. Ba eim Gos nge kingam miŋ, eim Gos nge kuŋmaŋ kaŋitim wu kunum kunum moŋum. ⁴ Pe enim keningii ni, eim wu owundu moŋum miŋ, ei keningii. Nimbiŋ erang Eiparam sinim nge kupenjpin owundu ei, epi nipe epi engki sim epi ei, endeim Melkisirek ngopu poru nim. ⁵ Nga Liiwai nge kingam noŋ ei, wumb kopur en enim kuŋmaŋ kaŋitmin kongun ei, lo ek ete yi nik ngoŋmun ei, en enim wumb tiŋap ei, epi engki satitim epi ei, endeim Esrel

wumb kin ei siłmin. Nga Esrel wumb ei, en enim wumb mei tiłap ende wumb ei, en enim epi yi ku siłmin. Nga en enim Eiparam nge kingam noł mołmun. Ba Liiwai nge wumb ei, Esrel wumb kin engki epi sałitim ni epi endeim ni yi ku siłmin. ⁶ Ba wu ei Melkisirek wu owundu mołpu kin eim Liiwai nge tiłap ende mił mon; ba epi engki sałitim eim epi endeim sipi kin, Eiparam wu owundu yi ku epi ka wii ngum ei, Gos ek keimi dinga nipi ngumbii nirim mił, ngang sim. ⁷ Yi mił sinim piinmin, wumb endi eim epi ka wii ngołum ei, wumb molk tonu owundu pułmun. Nga wumb endi eim epi ka wii siłim wu ei, mołpu kin, mani mił pułum. ⁸ Ya efe nge, Gos kin kułmał kałitim owundu kunum kunum konj molałmin wumb ei, epi endeim siłmin. Ba nga wu eipi endi, Melkisirek Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin yi ninim. Eim wu konj kunum kunum mołutum wu nga ei epi endeim siłim ku. ⁹ Nga Eiparam eim epi engki sałitim epi ei, Melkisirek kin, kumep endeim ni ngołum. Nga sinim yi mił nimin; Liiwai nge wumb ei, Eiparam kingam noł kin epi engki sałitim epi ei, endeim siłmin ei, Eiparam kin kumep endeim ngo pendik kin, epi ei siłmin ku. ¹⁰ Nimbił erang, pe Liiwai eim mengnerik kunum efe, oł yi mił erik. Ba eim ek nirim ei, eim kupam noł, Eiparam nge ngenj efe, tukrung mił multum kunum ei, ek nirim ei, Eiparam eim Melkisirek kin, andłam efe kan sikił kunum ei, ek ei nikił. Yi mił nikił, wu Liiwai eim epi engki sałitim ei, endeim epi sipi kin, wu Melkisirek yi mił ngurum ku.

Jiisas Melkisirek Mił Mołum

¹¹ Kumb ok, Liiwai nge tiłap ei, Gos nge kułmał kałitim wumb molk kunum efe, lo ek nipi kin, Esrel wumb ngurum; ba wumb ombu oł kun ka oł ei, enałmin mon. Pe Liiwai nge tiłap wumb ei, Gos kułmał kałitim wumb molk kin, kongun erangin kin, ka wii mołpu nim kin, kapłi nga wumb eipi endi opu kin, Gos nge kułmał kałitim wu owundu endi mulermba mon. Ba nga wumb nii endi, Gos nge wu owundu mułum ei, Melkisirek eim mułangłi nim mił, ei mołum; ba Liiwai nge tiłap ei Eron nge tiłap mił mon. ¹² Yi mił nga, Gos nge kułmał kałitim wu owundu ei, to eipi eipi kindpi nim kin, kapłi kułmał kałitim wu owundu nge, eipi endi tonu omba. Opu kin, kapłi nga lo ek ei, to eipi eipi kindpi kin, kongun ei, tep ermba ku. ¹³ Yi mił, sinim nge Owundu Jiisas epi ombu nge, ek ninim ei, eim wumb tiłap eipi endi nge mołmun. Molk kin, wumb tiłap ei kin, Gos nge kułmał kałitim wu owundu nge kongun tonu ok kin, endi molałmin mon. ¹⁴ Yi mił, pe wumb pei piinmin ei, sinim nge Owundu ei, Jura nge wumb tiłap efe tonu om. Wang kin, Moses eim wumb tiłap ei kin, Gos nge kułmał kałitim wu owundu lo ek konj endi ei tep er mołum.

Nga Gos Nge Kułmał Kałitim Wu Owundu End Eipi Ei, Melkisirek Mił Mołum

¹⁵ Yi mił, sinim kun keimi piinmin ei, wu endi eipi tonu opu kin, Melkisirek kułmał kałitim wu owundu ei, mił mołum. ¹⁶ Mołum wu ei, tiłap min miyem ende wu ei, to tonu kindik kin, kułmał kałitim wu owundu ni tonu kindik kin, lo ek nirim mił mundnenjing mon. Ba eim nge noman dinga ei, konj kunum kunum mołutum efe nge erpi kindang kin, kułmał kałitim wu mił mułum. ¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin ek yi ninim,

“Nim Gos nge kułmał kałitim owundu kunum kunum mołum ei, Gos nge kułmał kałitim wu owundu Melkisirek multum mił, ekii sikin mołum.”

¹⁸ Nga sinim piinmin ei, lo ek ok nge ei, orung kind si kindim. Nimbił erang ei dinga pinałim nin, nga sinim paki tunatim, mon ku. ¹⁹ Yi mił, Moses nge lo ek ei epi endi kapłi er kun mendpił enermba mon. Pe nga Gos eim andłam konj endi ei, sinim kui er mułamin kin, sinim kin tuk tu wunum. Tu wupu kin, andłam ei, lo ek ei to mani kindim. Kindang efe nge, sinim kapłi Gos kin mandi opun mułmun.

²⁰ Nga Gos eim Jiisas kułmał kałitim wu owundu nipi kin, to tonu kindpi mundum ei, wii mił to tonu kindpi, mundnerim mon. Eim ek keimi ni tonu kind pendpi kin, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, kułmał kałitim wumb ok nge ei, ei yi mił mon. ²¹ Ba Jiisas eim, Gos nge kułmał kałitim wu owundu tonu opu, yi mił mułang kin, Gos eim ek keimi nipi kin, er kindpi mundum. Nga Gos Jiisas kin, ek yi nim,

“Owundu ek keimi ka ni, tonu kind er pendim. Eim nga eim noman efe, nga ak topu kin, endi eipi mił, endi pinermba mon. ‘Nim Gos nge kułmał kałitim owundu kunum kunum mołum.’”

²² Yi mił, sinim keimi ni piimin ei, Gos nge ek dinga konj ni pendrim mił ei, Jiisas kin nirim. Nirim ek ei, keimi mendpił ka wii mendpił pałim. Pepi kin, Gos Eiparam kin nirim ek dinga ok nge ei, to mani kindnim.

²³ Nga kumb ok, kułmał kałitim wumb endeim endeim ni tonu ok, kolk nga eipi tonu ok, yi erik pei mulnjung; ba en enim kunum kunum kongun kapłi enanmin. Nimbił erang en enim kołutum. Kolk kin, nga kunum kunum konj molałmin. ²⁴ Ba pe Jiisas eim kunum kunum mołum. Nga Gos nge kułmał kałitim owundu nge kongun ei nge sipi kin, wumb eipi endi kin, ngunermba mon; ba eim endeim kunum kunum erpi mołutum. ²⁵ Yi mił nga, eim oł yi mił kapłi ermba. Erpi pe nin, nga kunum kunum, wumb nii endi ei, eim kin ok Gos kin mandi ongii wumb ei, sipi orung simba. Nimbił erang, Jiisas eim kunum kunum mołpu kin, Gos kin prei erpi kin, wumb ongii wumb ei, paki topu mołutum.

²⁶ Yi mił, pe Jiisas eim Gos nge kułmał kałitim owundu mołpu kin, sinim kin epi endi simin ni piimba ei, paki tołum. Nimbił erang Jiisas eim wu kun ka wii mendpił mołpu kin, nga eim oł kis endi ei, eim kin pinałim mon. Jiisas eim wu kun ka mendpił mołum. Mołpu kin eim oł

kis endi enarpi kin, Gos eim wumb of kis erik mołmun wumb ei kin, to eipi kindpi mandi molatim mon. Gos eim epin konu ełe, to tonu mendpił kindang mołum. ²⁷ Kumb ok, kułmał kałiłmin wu owundu ei, kunum endeim endeim ni kułmał kałiłmin. Kumb se, kułmał kałiłmin wumb en enim of kis ełmin ei kin, kalk ngołmun. Nga wumb pei nge, of kis enjing mił kulk of kis ei, si kindngii nge, erik ngołmun. Ba Jiisas ei, of yi nge enerim mon. Eim kułmał kunum endeim mendpił, wumb of kis enjing ei nge mendpił, kałpi ngum. Ngum ei, Gos kin ei eim mendpił, noman konj kałpi kin, Gos kin ngum. ²⁸ Moses nge lo ek ei wumb nii endi Gos nge kułmał kałiłmin owundu wumb mił mułangin ei, dinga pinałiłim wumb ei to tonu kindrim. Ba Gos nge ek ka keimi ni pendrim ei, lo ek ekii sipi kin, tonu opu kin, nga Gos nge kingam eim to tonu kindpi mundang kin, eim kapłi mendpił, kun ka mendpił tonu wang kin, kunum kunum mołum.

Jiisas Sinim Nge Kułmał Kałiłim Owundu Mołum

8 Pe kapłi kumna ek pułe sinim ninmin ei yi mił; sinim nge Gos kin kułmał kałiłim owundu na ninj mił, owundu yi mił mołum. Mołpu kin, pe Jiisas eim Gos Owundu king nge peł kumb ełe nge, angıł tundung nge dinga ełe, tonu epin konu ełe mołum. ² Pe Jiisas eim Gos nge kułmał kałiłim Owundu mołpu mił, paltıng konu ka wii ełe mołpu kin, kongun er mołum. Er mołpu kin, kongun ei Gos men tołmun ngii keimi epin konu ełe sipi tonu kindim. Kindpi kin, ei wumb endi kapłi angıł ełe kongun ei, si tonu kind enenjing mon. Ba Owundu ei, eim mendpił men ngii ei erpi kin, tonu kindang engim.

³ Yi mił erang, Gos nge kułmał kałiłim Owundu mei konu ełe, si tonu kindpi mundum kin, wumb pei en enim ka wii epi ni, nga kung ni, epi kułmał kalk Gos ngołmun. Ei yi mił ku, sinim nge Gos kułmał kałiłim owundu ei, eim epi endi sipi kin, kułmał kałpi, Gos kin ngumba ku. ⁴ Pe Jiisas eim ya mani mei konu ełe, mułmbii niłang kin, eim Gos nge kułmał kałiłim owundu mulełang. Nimbił erang wumb en enim Gos nge kułmał kałiłmin wumb en enim nga mułangin kin, epi ka wii ei, Jura wumb lo ek ełe nirim mił, yi ełmin. ⁵ Pe wumb en enim Gos nge kułmał kałiłmin wumb ei, en enim ei tonu epin konu ełe, men ngii kun ka ełe min men mon ełe nge, piik kin ełmin. Ei yi mił, Moses eim of ende mił ełim kunum ełe, eim alap ngii tonu kindpi kin, tekmba eririm. Eririm kunum ełe, Gos Moses kin ek ni ngopu yi nirim,

“Pe nim epi kanim kanim pei enjii ei, nim pii kun erkin enjii ei, yi mił epi pei na nim tonu komung ełe mułun konu ełe, na mon endi andan tunj ni, yi mił enjii.”

⁶ Ba akip Krais Gos nge kułmał kałiłim Owundu nge kongun mundum ei, am tonu pupu mołpu kin, ok nge wumb eipi Gos nge kułmał kałiłmin wumb mołmun ei ngonum. Nimbił erang Jiisas eim wumb kin Gos kin mołmun konu ełe, tuk mii memb ełe mołpu kin, Gos ek dinga nipi kin, pendrim ei, kun erpi kin, ei am ka wii mendpił mołum ei, lo ek ok nge, to mani kindim. Nim-

bił erang Gos eim ek ni pendrim mił, ekii se tonu omba epi ka wii mendpił erpi kin, of nge lo ek ei to mani kindim.

⁷ Yi mił, pe kumb se ek dinga ni pendrim mił wumb pendnjing kun mendpił piłang kin, nga ekii se ek dinga ni pendrim mił, konj endi ei enenelang. ⁸ Ba Gos eim nge wumb of kun pinerim mił, of kis enjing ei kanpi kin, eim kunum ełe ek yi nim,

“Nga ekii se kunum endi tonu omba ei, na Esrel wumb tiłap ni, Jura wumb tiłap ouni kin, ek ni pendip kin, ek konj endi nip ngumbii,” ni Owundu yi nim. ⁹ “Ba na ek konj ni pendip kin, ek ei, en enim nge kupenjing noł kin, na ek dinga ni pendir ei, yi mił mon. Pe kunum endi, na nam en enim Eisip wumb nge mei konu ełe angıł ełe, si tor sip kin, sipir. Nga wumb ei, en enim na ek dinga ni pendir ei, ekii sik piik enenjing mon. Yi mił, pe wumb ei, en enim of yi mił enerangin kin, na en enim kin buł ngur,” pa ni, Owundu eim ek yi ninim. ¹⁰ Nga Owundu ek nga yi ninim, “Akip kunum ei poru neng kin, kapłi nam ek dinga ei, Esrel wumb kin nip ngumbii ei, ek konj dinga yi mił. ‘Nam nge lo ek konj ei, en enim kin noman ełe kindmbii. Nga nam lo ek konj ei, en enim noman tuk ełe, mon poł pendmbii ku. Pe nga, na en enim nge Gos mułmbii. Nga wumb ei, en enim nam nge wumb mułngii.’ ¹¹ Nga wumb endeim endeim ei nge, en enim wumb ende paki tok ek emb tok ngunerngii mon. Nga en enim mei ełe, angnim noł wumb ende, ek ni ngunerngii mon. Enim Owundu nge piingii! Nimbił erang wu endi enim nipi ngunerim; ba enim na kin piingii. Piik kin, kangıł kembis nin, wumb dinga mendpił ouni, na kin minj piingii. ¹² Yi mił, na wumb en enim pund mong enjing ei, na kaimb kułup kin kil ngumbii. Nga na en enim of kis enjing ei, na si kindip kin, nga noman to piinermbii mon!” Owundu yi nim.

¹³ Pe Gos ek dinga ni pendrim mił, ek konj ei nge, Gos ek dinga kumna ei erang kin, ok nge mił tonu om. Pe epi nipe epi endi ok nge pim ei, tukui aninga kopur pepi pupu kin, poru nimba. Nga yi ku kumna dinga ek ok nge mił tonu om ei, poru nimba ku.

Ya Mani Mei Ełe Nin, Tonu Epi Konu Ełe Nin, Men Tołmun Of

9 Pe kumb se ek dinga ni pendrim mił nge, men tołmun of dinga ei nge, ni ngurum nin nga Gos men tołmun ngii ei, ya mani mei ełe sałim ku. ² Yi mił nga alap ngii endi angıłiłim. Angpi, alap ngii ei andarıng konu ełe palting kun ka niłmin ei sałim. Sepi kin, palting tuk ei, dup alam nin peł endi nin, bres ei, Gos kin ngołmun ei nge, peł ełe sałim. ³ Nga erding tuk ełe, alap nga endi sałim. Palting ei, am konu ka wii mendpił niłmin ei sałim. ⁴ Seng kin, palting tuk konu ełe kułmał nge kumo ei, eskıł mur ka tołum epi ei, ku gol sik ełmin. Nga tuk ond pous ełe nge, Gos nge ek dinga ni pendrim ełe, ku gol pei torung ełe, kum to pandi tum. Nga ond pous tukrung ełe, ming endi ku gol ełmin ei, tukrung ełe kuni kembis ‘mana’ niłmin, kuni ei nin, Eron nge dolu endi ei, mun mił ofułum ei

nin, kom ku taʔ kun mendpiʔ salim ei, Gos nge mon lo ek Moses ngurum ei ni, pol pendrim nge salim. ⁵ Nga tondrung ond pous peʔ eʔe, enjel miʔ taʔ moke ka wii ngokuʔ Gos moʔum konu eʔe miʔ, ni piikiʔ pandi tonmbuʔ. Tokuʔ kin, enjel miʔ nge kong mandring eʔe, oʔ kis enjing ei nge miyem ei, kil ngopu si kindmba miʔ, konu eʔe salim. Ba pe oʔ epi ombu ei kin, puʔ pei ni tor kindip kin, mon pulermbii mon!

⁶ Pe epi ombu pei poru neng kin, Jura wumb kuʔmaʔ kaʔim wumb en enim alap ngii eʔe, palting andaring eʔe nirik puk kin, nga anda ok erik kin, en enim nge kongun erik kin, Gos kin men tok eʔmin. ⁷ Ba kung ngii endeim ni kunum eʔe, men toʔmun ngii kuʔmaʔ kaʔimmin owundu ei, eim endeim mendpiʔ, alap ngii palting ka wii mendpiʔ am ei, eim nirikring puʔum; ba eim tuk eʔe wii punaʔim mon. Nga eim kung miyem ei, Gos kin kuʔmaʔ kaʔpi ngoʔum. Ngopu kin, eim oʔ kis eʔmin ni, nga wumb oʔ kis pii kun enarik eʔmin ei, kil ngopu si kindmba nge men toʔum. ⁸ Eʔe nge Gos nge Gui Ka ei, sinim men toʔmun ngii puʔe eʔe andan topu ngonum. Ngang kin, sinim wumb pei piinmin ei, alap ngii palting kumb eʔe kongun piram palim kapʔi sinim piinmin ei, men toʔmun ngii palting kun ka mendpiʔ ei, ondu ei aki tunerim mon. ⁹ Nga men toʔmun alap ngii ei, akip nge min men kunum eʔe miʔ, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin men toʔmun alap ngii kuʔmaʔ kaʔimmin wumb kung nin, epi ka wii ei, dup kalk kin, Gos oʔ kis si kindmba nik ngonmun. Ba oʔ ombu pei men toʔmun wumb nge noman tuk eʔe, oʔ kun ka miʔ erpi kin, paki topu ei, kapʔi enermba, mon mendpiʔ! ¹⁰ Ba oʔ ok nge kuʔmaʔ kaʔimmin oʔ ei, lo ek ei epi nipe epi endi noʔmun kuni min, noʔ nungii min, nga wumb ngenj noʔ was kanim kanim erngii min, oʔ eipi kopur enerngii nge niʔmin oʔ ei, ngenj torung minj eʔe nge, lo ek niʔmin. Oʔ ei nge erik muʔangin kin, ekii se Gos Krai kuʔmaʔ kaʔimmin Owundu to tonu kindpi mundang kin, oʔ kun ka wii oʔ miʔ erpi kin, to tonu kindim.

Krais Eim Nge Miyem Kuʔmaʔ Kaʔim

¹¹ Ba kunum eʔe, wu Krai ei eim kuʔmaʔ kaʔimmin owundu moʔpu kin, oʔ ka wii epi ei, Gos eim ek keimi dinga ni pendim miʔ, tonu om. Wang kin, Krai eim alap men ngii miʔ konj endi, tuk pum men ngii ei, Gos kin pungii nge ngii ei, ka wii mendpiʔ. Ok nge alap men ngii ei, miʔ mon. Nga men ngii konj ei, wumb angit eʔe enenjing mon. Nga ya mani mei eʔe nge epi mon ku. Ba Jiisas men ngii ei, Gos moʔum konu eʔe salim. ¹² Pe nga Krai eim men ngii nge palting kun ka mendpiʔ eʔe miʔ tuk pum; ba eim kung meme nin, kung kou waʔ nge miyem eʔe, tuk men ngii eʔe sipi punerim mon. Ba eim koʔpu kin, eim nge miyem mendpiʔ miʔ, kuʔmaʔ kaʔimmin eʔe nge, kunum endeim mendpiʔ, men ngii eʔe sipi kin tuk pum. Pupu kin, sinim Gos kin sipi orung sim eʔe nge, sinim kunum kunum konj moʔmun. ¹³ Yi miʔ peng kin, kung meme nin, nga kung kou peʔe miyem ei kin, kung kou waʔ ei, dup kalk, dup sik kin, Gos ngangin kin, wumb oʔ kis enjing ei, kil ngo si kindmba miʔ nik enjing. ¹⁴ Ba Krai eim miyem dinga

ei, oʔ yi nge ei, to mani kindim. Kindpi kin, eim oʔ kun pinatim oʔ ei nge, eim endi pinerim kin, Krai eim dinga Gos Gui Ka kunum kunum moʔum ei, eim kin sipi kin, Gos kin kuʔmaʔ kaʔpi kin, noman konj ngum. Ngopu kin yi miʔ, Krai eim miyem dinga sinim ngenj torung eʔe kil ngonerim mon; ba eim miyem ei, sinim noman tuk gui eʔe epi konj epi pinatim ei, kil ngopu si kindim. Yi miʔ erang, Gos kunum kunum konj moʔum Gos ei, eim sinim dinga ngang kin, eim nge kongun er moʔmun.

¹⁵ Yi miʔ erang, Krai eim Gos wumb kin tuk mii memb eʔe, paki toʔum nge puʔwu moʔum. Moʔpu kin, eim ek konj keimi dinga er pendim ek ei nipi kin, er dinga kindim. Kind erpi kin, eim koʔpu, enim Gos kin sipi orung sim. Sipu kin, wumb enim oʔ kis oʔ ok nge ei, ek ni pendrim miʔ er mulnjpun ei, si kindpi kunum eʔe, wumb pei Gos ni pendrim miʔ wumb ei, Gos ekii sik onjung. Wangin kin, wumb ei Gos noman konj ngumbii nirim miʔ, ei ngang sik kin, kunum kunum ka muʔngii.

¹⁶ Pe wu endi eim ekii se kuʔmbii ni piipi kin, eim ek dinga nipi kin, kingam nii endi, na nge epi pei simba ni piipi kin, eim embe endi poʔ pendim miʔ, ek dinga keimi ni pendrim miʔ kingam ei siʔim. Nga eim arim ek ni pendrim miʔ, wumb pei piyangin kin, eim arim kuʔang kin, kapʔi eim arim nge epi eim ei, kingam pei simba.

¹⁷ Nimbiʔ erang wu endi ek ni mon poʔ pendrim miʔ, wu ei kuʔum kin, ek mon ei, mong keimi pimba. Ba wu ei ek ni mon poʔ pendrim miʔ wu ei, konj muʔum kin, eim ek dinga ni pendrim ek mon dinga ei, wii miʔ pepi kin, kingam paki tunermba mon. ¹⁸ Ei yi miʔ ku, oknge ek dinga ni pendrim miʔ, kung endi konj piram peng kin, kapʔi ek dinga ei wii miʔ pim; ba wumb en enim ka endi tok kin, miyem sik, bein tok kin, kumb se ek ni pendimmin miʔ ek mon ei, er dinga kindmin nik eʔmin.

¹⁹ Pe nga kunum eʔe, Moses eim Jura nge lo ek ei, pei ni tor kindpi kin, wumb ngang kin, kapʔi eim kung meme nin, kung kou waʔ to kondpu kin, miyem ei sipi kin, noʔ se ende kindpi kin, nga eim ond kirang kanim endi miʔ sipi kin, nga kan kundii miʔ epi endi sipi kin, miyem nin epi lo ek mon eʔe ni tonu wumb pei ngenj eʔe aninga aninga bein topu kindim. ²⁰ Kindpi kin, pe Moses eim ek yi nim, "Pe miyem ei, enim nge ek dinga keimi konj Gos ngurum ek ei, dinga kindang kin, ekii sik erngii." ²¹ Nga oʔ yi miʔ eim erim ku, Moses eim kung miyem ei sipi kin, tonu alap men ngii eʔe nin, nga ming nin epi sim konu eʔe, pei miyem kindpi kin, men tok eʔmin oʔ ei nge aninga aninga bein to tonu kindim.

²² Pe keimi Jura nge lo ek eʔe, epi aninga pei miʔ kopur kanim pei ei, kung miyem bein topu kin, kun ka miʔ simba enim. Ba nga wumb epi endi kung miʔ to kondpu kin, miyem ei mani onenelang kin, kapʔi Gos eim wumb oʔ kis eʔmin oʔ ei, kil ngopu si kindnenelang mon.

Krais Ei Eim Kuʔmaʔ Kaʔpi Ngoʔum

²³ Keimi, yi miʔ erang wumb kuʔmaʔ kaʔimmin oʔ ei, epi kanim kanim pei epin konu eʔe min men mon miʔ kei-

mi epi ei, kil ngo si kindmin ni enjing. Ba epin konu efe kułmał kałiłmin keimi epi pei ei, oł kun ka mendpił mołum. Mułang kin, epin konu epi ombu ei, mei efe epi ombu, to mani kindpi kin, kułmał kałiłmin oł kun ka Jiisas ei, kapłi epin konu efe epi pei, kil ngopu er kun erpi sim. ²⁴Yi mił, Krai eim men ngii efe, wumb angil efe takinmin men ngii min men mił ei, eim tuk punerim mon. Ba eim epin konu efe min men keimi ei, tuk pum. Pupu kin, pe eim Arim Gos mołum konu efe, angil tundung orung dinga efe mołpu kin, sinim paki topu er mołum. ²⁵Jura men ngii kułmał kałiłmin owundu ei, eim men ngii efe palting kun ka efe kung ngii endeim endeim ni tuk pułmun. Pangin kin, eim kung miyem sik kin, Gos ngumun nik ełmin. Ba Krai eim oł yi mił, kunum kunum enałim mon; ba Krai ei eim kunum endeim mendpił kałpi erim. ²⁶Yi mił, Krai eim nga kunum kunum ei, eim ngenj kumbii sipi kułtang kin, kunum efe Gos muł mei pułngun mondpu kin, eririm kunum ei opu kin, pe tonu onum kunum efe ełang. Ba ei mon; poru nimba kunum ei, mandi enim. Krai eim ya mani mei efe, kunum endeim mendpił tonu om. Opu kin, Krai ei eim kułmał kałpi, Gos ngopu kin, sinim nge oł kis pei ei, eim kil ngopu si kindim. ²⁷Ei yi mił ku, Gos erang kin wumb pei kunum endeim mendpił kułngii. Kolk kin, ekii se Gos kin kos owundu piingii nge kunum efe, tonu omba. ²⁸Yi mił ku, Krai ei eim kułmał kałpi kunum endeim erpi kin, wumb pei oł kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim orung omba kunum efe, wumb oł kis enjing eł, nga oł endi enermba, mon. Ba wumb nii endi, eim omba ni, dinga kui erik ka piik mułngii wumb ei, eim sipi orung simba.

Kumb Ok Kułmał Kałiłmin Oł Ei, Wumb Oł Kis Ełmin Ei, Kapłi Kil Ngo Si Kindnermba

10 Yi mił, Jura wumb lo ek ei, min men mon mił epi ka endi ei, ekii se tonu omba mił ei kaniłmin. Ba min men mon ei, kun mił mularpi kin, epi keimi mił mon. Jura lo ek efe yi mił erpi kin, wumb en enim kung ngii endeim endeim ni efe, kułmał ende mił kełngii nge ełmin. Yi mił lo ek ei, wumb nii endi eim Gos kin mandi omba wu ei, eim er kun ka ermba ei, kapłi enerim mon. ²Nimbił erang pe Jura lo ek ei, wumb er kun ka ełang kin, nga en enim kułmał nga kil enełangin mon. Nga wumb men ngii efe ołangin kin, kułmał ende mił kalk kun ka mułtangin kin, nga en enim oł kis endi noman tuk efe, noman embin to piinenełangin ku. ³Ba wumb en enim kung ngii endeim endeim ni, kułmał kalk ngok enjing ei, en enim oł kis enjing ei, kunum kunum noman to piik kin, nga noman to piingii ku. ⁴Yi mił, nga kung meme nin, kung kou pefe to konduk kin, miyem ei, wumb oł kis enjing ei, kil ngopu, si kindmba ni enjing ei, kapłi enermba mon. ⁵Ei yi mił, Krai eim ya mani mei efe omba kunum efe eim Gos kin yi nim. “Wumb nge kung mendpił nin, kułmał kalk ełmin epi ka wii ei, nim ngonmun ei, nim Gos noman enanim niłin. Ba nim oł konj endi eran kin, na nge ngenj ei, er kun eran kin, na ya mani mei efe mułmbii. ⁶Nga wumb

kung tok kułmał kalk ngok kin, nga dup kalk epi ka wii en enim oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei nge mendpił, nim Gos nim noman enałim mon. ⁷Pe nga na nim kinganim ek yi nind ei, “Na ya op ninim noman efe, na nipe oł endi ermbii nim kin, Gos ni piin oł ei ermbii ond. Op kin, nim lo ek ei, na kin mon poł pendnjing pałim mił ei, nim noman efe minj mendpił na ermbii.”

⁸Nga kumb se, Krai eim ek yi nim,

“Pe nim Gos wumb kung tok kin, kułmał kalk ełmin ni, nga noman ka epi wii ngok nin, nga kung nin, epi dup efe kałiłmin epi ei nin, nga en enim nge oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei, nim noman enanim mon.”

Nga Jura wumb oł ei nge, Moses nge lo ek ei, ekii sik ełmin oł ei nge, nim Gos noman enanim, mon ku. ⁹Pe nga ekii se, Jiisas Gos kin ek yi nim,

“Na ya onj ei, nim noman efe nipe oł endi na ermbii ni piin kin, oł ei kapłi ermbii.”

Neng kin sinim piinmin ei, Gos eim wumb en enim oł ok nge erik men tok ełmin oł ei nge, si kindpi kin, nga oł konj endi men tok erngii oł endi ni pendim oł konj ei, Krai eim ond peri kołpu kin, eim Gos nge kułmał kałiłmin oł ei erim. ¹⁰Nimbił erang, Krai eim Gos nge noman efe ekii sipi kin, eim ngenj ei kułmał kałiłmin mił kunum endeim mendpił, kałpi ngum. Ngang kin, efe nge, sinim oł kis enjpin oł ei, Krai eim kil ngopu si kindang kin, sinim oł kun ka mendpił tonu o pun mołmun.

¹¹Pe nga kułmał kałiłmin wumb pei kunum kunum kułmał kalk yi erik kin, kunum kunum kułmał ei, minj kalk mołmun. Ba kułmał ei, wumb en enim nge oł kis kil ngopu, kapłi si kindnermba mon. ¹²Ba kunum efe, Krai eim kunum endeim mendpił, kołpu kin, wumb en enim oł kis enjing ei kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, kułmał ei, kunum kunum paki topu kin, piram dinga pimba. Peng kin, Krai eim tonu pupu kin, Gos kin angil efe tundung dinga efe mołum. ¹³Pe Krai eim kui erpi mułang kin, Gos eim opu orung wumb ei, eim simb efe mandring puk mułangin kin, opu orung wumb ei, kamb mani kindmba nge Owundu Jiisas eim kui er mołum. ¹⁴Yi mił erang, Jiisas ei eim kunum endeim mendpił, kułmał kałpi ngum. Ngum efe nge, wumb pei oł kis ełmin ei, pei kunum kunum kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb pii gii ninjing wumb ei, Gos ningil efe, wumb kun ka kunum kunum mułngii.

¹⁵Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim ek ka dinga ngang kin, sinim kin ek ni tor kindpi kin, yi mił ku nipi ngonum.

¹⁶“Kunum ei poru neng kin, kapłi na enim kin ek konj dinga keimi endi ni pendinj ei, nip ngumbii,” pa ni Owundu yi ninim. “Na nam nge lo ek dinga ei, en enim kin noman tuk efe, kind pendmbii. Pendip kin, nga na tonu en enim noman efe, mon poł pendmbii ku,” Owundu yi nim.

¹⁷Pe eim nga ek yi ninim,

“Na en enim oł kis enjing ei nin, lo ek to kindik enjing oł ei, na nga noman to piinermbii mon.”

¹⁸Yi mił peng, Gos wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindim kin, kapłi nga ełmin oł eipi endi erik kin, kułmał

kalk kin, of kis enjing ei, kil ngopu si kindmba nik kin, nga endi enerngii mon.

Sinim Gos Eim Mołum Konu Ete Mandi Opu

¹⁹ Yi mił erang engnan noł, Jiisas eim kołpu kin, miyem bein tum ete nge, sinim kapłi Gos nge palting mołum konu kun ka wii mił ete, pii gii dinga nipin kin, mund mong enarpin kin tuk bin. ²⁰ Pe sinim kapłi, Gos nge palting kun ka wii mołum konu ete, tuk bin andłim ei, konj kunum kunum mołutum andłam ei, Jiisas eim aki tum. Topu kin, eim of kun ka wii konu ete alap ei, ondu mił eim tuk mił pum. Pum alap mił ei, eim ngenj mił, kułmał kapłi Gos kin ngum. ²¹ Yi mił, pe sinim Gos nge kułmał kałim Owundu ei, eim Gos nge tiłap wumb ei tep mołum. ²² Pe sinim Gos kin mandi bin. Pupun kin, sinim noman tuk ete, kun ka wii seng kin, nga sinim Gos kin pii gii dinga peng kin, nga sinim noman tuk gui nge of kis ete, Kraiss eim miyem kin kil ngopu, si kindpi kin, nga sinim ngenj ete, noł konj ka wii ei, noł kindpi kin, kil ngopu mił si kindim. ²³ Sinim pii gii ete, ni tor kindpin epi ka wii ei, simin ni kui er mołmun ei, dinga ambił gii nipin kin, si kindnermin mon. Nimbił erang Gos eim ermbii ni pendrim mił ei, eim keimi mendpił ermba. ²⁴ Nga sinim enginpin noł, endeim endeim ni nipe mił erpin kin, noman to konj kindamin kin, nga en enim wumb eipi kin noman ngonmun of ei, ngok kin, of kun ka erngii nipin ermin. ²⁵ Nga sinim enginpin noł kin, kułou topun men topun enmin of ei nge, wak tunermin. Yi mił, wumb kombur kułou tok, men tok enałmin mił, yi enerngii mon. Ba enim enginjing noł kin endeim endeim ni, en enim noman tuk ete, paki tok kin, er dinga erngii ei, yi mił nga pei erngii. Nimbił erang sinim piinmin ni, Kraiss kunum owundu kos piipi ermba kunum ei, mandi tonu omba enim.

²⁶ Pe yi mił, sinim Kraiss nge ek keimi pii sipin kin, nga sinim noman ete of kis ete piram er endinpin kin, kapłi kułmał eipi endi nga, kapłi sinim of kis kil ngopu kin, si kindmba endi pinałim mon. ²⁷ Ba sinim Gos kos owundu piipi kin, tonu omba ei mund mong ermin. Nga dup konu kis ei muł erpi kin, Gos nge popuł kis kumep ei, opu orung wumb kin tonu opu nupu poru nimba. Ete nge, sinim piipin kin, of kis enermin mon. ²⁸ Nga ok wu endi eim Moses lo ek ekii sinerim wu ei, wumb eim kin kaimb sinerik mon. Sinerangin kin wu ei kułmba. Nimbił erang wu tał min, tekliki wu ei, of kis eririm ei, ni tor kindinjing. ²⁹ Yi mił, pe wu endi Kraiss kin eim buł ngopu nim kin, enim wu ei kin, nipe mił ni piimin? Wu ei, eim kumep kis owundu simba ni piimin. Kraiss eim nge miyem ei, Gos ek konj keimi ni pendrim ek dinga ei erang kin, wu ei of kun ka mił erim. Ba wu ei, eim Gos nge ek konj keimi ni pendrim ek dinga miyem ei, wii mił ni piitim. Nga wu ei, Gos nge Gui Ka noman ka ngołum ei, eim kin ek kis nipi ngum. ³⁰ Yi mił, pe sinim piinmin ni, Gos eim ek yi nim,

“Pe wumb nii endi of kis erim wu ei kin, na nam kumep kis ngo orung kindmbii nge pułwu,” Gos eim yi nim.

Eim nga ek yi nim,

“Owundu ei, eim nge wumb eim kos piitim wu mił mołpu kin, wumb ei mok topu kos piipi ngumba.”

³¹ Gos eim kunum kunum konj mołutum pułwu ei, eim wumb of kis etmin wumb ei, Gos noman dinga mułang kin eim keimi kumep kis ngumba. Ngopu kin, eim epi kis mendpił ermba. Ete nge ni piipin kin kun ka ermin.

³² Ba kumb ok, enim pii gii dinga endi ninjing ei, enim kom se piingii. Ok kunum ete, enim Gos nge ek ka ei, enim nge noman tuk ete Gos nge tiłang andan tum sinjing kunum ei, enim kongun dinga erik kin, nga wumb ngenj kumbii pei enim ngangin sinjing. Ba enim dinga angk muljung. ³³ Kunum kopur, wumb kombur enim sik kin, wumb eipi nge kumb ete angndik kin, enim kin ek kis nik nin, of embin tui ngok etmin. Nga kunum kopur, wumb eipi pii gii nik enjing ei, of embin tui ko wunmun wumb ei kin, enim tep tok ende puk kin, of embin tui ko wuk kin, paki tołmun ku. ³⁴ Yi mił enim wumb ei, en enim pii gii nik kin, kan ngii ete pałmin wumb ei kin, kaimb kulk ngunjung. Pe nga, wumb kis enim epi endi sengin kin, enim ka piik kin, kan wiik tunjung. Nimbił erang enim piinmin ei, enim ei tonu epi konu ete, epi ka wii endi singii ei, kunum kunum simba. ³⁵ Yi mił erang, pe enim pii gii ei, wii mił wiik tunerngii mon. Nimbił erang pii gii ei, enim kumep ei, owundu ngang singii. ³⁶ Yi mił, enim pii gii dinga kindik kin, ambił gii nik kin, angk mułngii! Mol k kin, Gos nge noman ete, ekii sik erik mułngii! Nga ekii se, enim Gos ngumbii ni pendrim mił epi ka wii ei, ngang singii. ³⁷ Singii ete nge, yi mił,

“Pe kunum aninga kopur piram pałim ei, enim wu owundu endi omba nik kin, kuruk mołmun omba wu ei, eim kunum kinan kui er mulermba mon. ³⁸ Ba nam nge wumb na kin, kun ka mołmun wumb ei, pii gii nik muljung kin, wumb ei, enj enj konj mułngii. Nga wumb ei, ekii se buł ngok orung punjung kin, kapłi na wumb ei kin, noman ka piip ngonermbii mon.”

³⁹ Ba sinim wumb kopur, en enim buł ngok kin, am pungii nge wumb ei, ende kin molałmin mon. Ba sinim wumb pii gii dinga nipin kin, sinim noman tuk ete, konj kunum kunum mułmun ei nge simin.

Pii Gii Niłmin Of Ei Nge Pułe

11 Pe pii gii ninmin of ei yi mił, sinim noman tuk ete, keimi dinga ambił gii ni peng kin, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, keimi tonu omba ni, kunum olt kui er mołmun. Pe sinim epi nipe epi endi ningił ete kinałmin epi ei, noman ete pii poru ninim.

² Nimbił erang kumb ok wu kombur mulk ei, Gos kin pii gii nik kin wu ei, Gos eim kin yi nirim, “Wu kombur ei, of kun ka etmin wu,” nirim.

³ Pe sinim pii gii mendpił ete nge, sinim piinmin ni, Gos eim ek neng mendpił, muł mei ni, konu pei tonu opu pirim. Yi mił, pe sinim kaninmin epi ei, Gos sinim kinenetamin epi ei kin eririm.

⁴ Pe wu Eipel ei, ok pii gii nipi kin, Gos kin ka endi kułmał kapłi ngum. Ngum kułmał ei, angim Kein kułmał kamb mani kindpi kin, eim kułmał ka wii mendpił

ngum. Ngopu kin keimi, Eipel Gos kin pii gii nim pule ete nge, Gos Eipel kin, "Wu kun ka," nim. Nipi kin, Gos eim Eipel kin, epi ka ei wii ngum ei, Gos sipi kin, ka pi-im. Nga Eipel kutang kin, ba eim pii gii ete, akip yi ku, ek mił nga tangpi palim.

⁵ Ei yi mił ku, ok wu Einok Gos kin pii gii nim ete nge, Gos eim konj sipi kin, ei tonu epin konu ete sipim; ba eim kulerim mon. Nga wumb endi eim kuruk; ba eim kan sinerik mon. Nimbił erang, Gos eim mendpił, ei tonu sirim. Pe Gos nge ek ka ei, mon poł pendim ek ei, yi ninim, "Pe Einok Gos sipi kin, tonu epin konu ete sinerim kunum ete, Einok eim Gos nge noman ete ekii sipi, endang kin, Gos Einok kin ka piipi ngum." ⁶ Pe wumb nii endi Gos kin pii gii ninerim kin, kapłi Gos wu ei kin, ka piipi ngunermba mon. Nimbił erang wumb nii endi, eim Gos kin mandi omba wumb ei, eim Gos kinanim; ba Gos mołum ei, eim pii gii nimba. Nga eim pii gii nipi kin, Gos kumep ka wumb eim kin kuruk, kan simin ni erngii wumb ei kin ngumba.

⁷ Pe yi mił ku, wu Nowa ok eim Gos kin pii gii nirim kunum ete, Gos eim epi kis endi, ekii se tonu omba epi ei, Nowa kineririm epi ei, Gos eim Nowa kin yi nirim. Pe Nowa eim Gos nirim ek mił ei, eim pii gii ni ekii sipi kin, noł kanu endi, eim ambim kingam ambitał noł ni, tuk pungii mił eririm. Pe nga Nowa nin, eim nge wumb ei, to kis eneririm mon; konj ka mulk. Nga Nowa eim nge pii gii ete nge, pii gii ninenjing wumb kin kos mił owundu piipi kin, kis erpi ngurum. Nga Nowa nge pii gii ete nge, Gos Nowa kin "Wu kun ka," nirim.

⁸ Pe Eiparam ok, eim Gos kin pii gii nim kunum ete, Gos eim kin ek nirim mił ei, ekii sim. Pe Gos eim Eiparam eim nge mei si kindpi kin, nga mei konu tongndung ete eipi, ba nipi kin, Gos ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendim konu ete ba. Pe eim ngii konu mendpił ei, si kindpi kin, konu eipi endi, Gos Eiparam ba nim konu ei, pii poł tunerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi kin, konu ete pum. ⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ete nge, Gos eim wumb kumb kan kun enałmin konu ete pupu kin, Gos eim kin ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim konu ete mułum. Mułang kin, Eiparam kingam Aisak ni, Aisak kingam Jeikop ni, wu kei mei konu eipi endi, wumb gulka mił, puk mulnjung. Molk kin, Gos eim ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim ei, ende sik ku. Nga en enim wu tekliki kei, tuk alap ngii ete minj, nok pek mulk. ¹⁰ Yi mił, Eiparam kanpi kin, kui dinga erpi kin, konu owundu ete nge, ngii tumunj dinga ei, kenmbii ni piirim. Nimbił erang, Gos eim konu owundu ete, ngii takpi kin, er ka er sirim.

¹¹ Yi mił ku, amb Sera, ok Gos kin pii gii nirim. Nga eim tukui mołpu kin, kangit mengmba kunum ei, poru nirim; ba eim Gos kin pii gii nirim. Neng kin, Gos eim noman dinga ngang kin, eim kapłi kangit mengmba. Mengpi kin, amb Sera yi ni piirim, Gos eim ek keimi ni pendrim mił, kapłi na kangit mengmbii ni, yi piirim. Nimbił erang Gos eim ek keimi mendpił niłim ek ei, ni piirim. ¹² Yi mił ku, Eiparam eim endeim multum ei, tukui erpi kin, kułmba kunum mandi sirim; ba eim kan-gi endeim mengrim ete nge, wumb pei kanjip pei mił,

mer noł ku kulta mił, tonu ok pei mulk. Molk kin, wumb endi, Eiparam nge wumb tiłap pei mołmun ei kemb tungii ei, ei kapłi enanim mon.

¹³ Pe wumb ei, pei en enim pii gii nik kin, nga wumb ei, ekii se pei kulk. Kulk wumb ei, pei en enim Gos eim ek keimi dinga nipi kin, singii nirim epi ei, sinenjing mon. Ba en enim konu ete turii enj ok kin, en enim kanik kin, ka ka piinjing. Piik kin, ni tor kindik yi ninjing, "Sin ya mei ete wumb ei, gulka mił, o pun mołmun," pa ninjing. "Sin ya mei ete, kunum aninga mołmun," pa ninjing. ¹⁴ Sinim kun piinmin! Pe wumb ombu, en enim ek ei nge ninjing wumb ombu, en enim nge mei mendpił ei, kuruk endnjing. ¹⁵ Nga en enim noman ete, mei konu ete, ok si kindik kin, onjung konu ete, noman to piłangin kin, kapłi en enim mei konu ete, orung pungii ei, andłam kun endi siłang. ¹⁶ Ba en enim oł yi mił, ni piik enenjing mon. Nimbił erang en enim noman ete, mei ka wii ete, pu poru nim konu ei, epin konu ete mendpił, kan simin ni piik pungii. Yi mił erang, Gos eim singambił sipi kin, en enim Gos ningii, pa ninerim mon. Nga Gos eim wumb ei kin, konu owundu ete, er kun ka er kindim sałim.

¹⁷ Pe Eiparam Gos kin pii gii nim ete, eim Aisak kułmał kapłi kin, Gos ngumbii ni erim. Pe kunum ete, Gos eim Eiparam oł endi ermba mił, kenmbii ni, oł endi eririm. Pe Eiparam eim Gos eim kin epi ka wii ngang kin, ek keimi dinga nipi pendrim mił sirim. Ba pe Eiparam eim nge kingam endeim mendpił, Gos kin kułmał kapłi kin, ngumbii ni erim. ¹⁸ Kumb ok, Gos ek nipi kin, Eiparam ngopu yi nirim, "Pe kinganim Aisak kin, nim nge kinganim noł pei, tonu ok mułngii." ¹⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ei, Gos kapłi Aisak kułmba ei, nga sipi kin, orung konj simba ni piipi kin, eim kingam Aisak kułmał mił kapłi, Gos kin ngurum. Yi mił erang, sinim ek ekin yi nimin ei, Gos Aisak nga tukpu ete, sipi orung sirim, yi nimin.

²⁰ Pe nga, Aisak Gos kin pii gii nim ete, Aisak eim Jeikop kin, Eiso tał, ek keimi dinga nipi kin, noman ka epi kangit tał, ekii se singit ni pendrim.

²¹ Yi mił nga ku, Jeikop eim Gos kin pii gii nipi kin, eim kułmba erpi kin, Jeikop eim Josep kingam noł ei, noman ka epi ka wii endi, endeim endeim ni, ok ngui ni pendrim mił ngum. Nga eim dolu kumb ete, ambipi mołpu kin, kan mani kanpi kin, Gos kin men topu kin, ka pii ngopu kin, kułum.

²² Pe nga, Josep Gos kin pii gii nirim ete, eim kułmba mandi erpi kin, eim ek nipi kin, Esrel wumb Eisip konu ete si kindik kin, Esrel nge konu ete ekii se pungii, pa nirim. Nga eim wumb kin ek ni tor kindpi kin, eim embił ei, tukpu tungii mił, pa nirim.

²³ Pe Moses nge mam arim teł, Gos kin pii gii niłmbił ete, mam arim teł Moses kenkił ni, kangit ka wii mendpił ei, ekii se wu owundu mułmba, ni piikił. Yi mił peng kin, et etip, kangi Moses sipkił kin, oi tekliki mił, koi erk-kił pendkił. Wumb tał et etip Gos kin pii gii nikił kin, wu king lo ek ei mund mong kulerkił mon.

²⁴ Yi mił ku, Moses eim Gos kin pii gii nirim ete, ekii se Moses eim owundu erpi, tonu mołpu kin, eim wu King

Pero nge ambłam kingam mił, mułmbii ni, noman to piinerim mon. ²⁵ Nga Moses wumb oł kis ełmin oł ei nge, kunum aninga kopur, ka ka piipi mułmbii ni, noman to piinerim mon. Ba Moses eim, Gos nge wumb kin ouni, ngenj kumbii simbii ni piim. ²⁶ Pe eim piipi kin, nam Kraiss nge embe ełe, ngenj kumbii sinj kin, oł ei nge, Eisip konu ełe epi ka wii, ku nin epi sałim mił ombu, to mani kindmba. Nimbił erang eim noman to piipi kin, ekii se Gos epi ka wii ngang kin, simbii ni piim.

²⁷ Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe, eim Eisip konu ełe si kindpi kin, Eisip konu ełe king nge popuł kis sirim ei, mund mong erpi kin, piineririm mon. Wu endi eim, Gos ningił ełe ak topu kin, Gos kinermba. Nimbił erang Moses eim Gos min men mił mołpu kin, kenrim mił, pii gii dinga nipi kin, ambił gii ni mułpu kin, eim mund mong eneririm.

²⁸ Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe nge, eim erang kin, kuni owundu 'Pasopa' ni, oł ei erpi kin, kung siipsiip wał miyem ei sipi kin andan topu kin, 'Yi erei!' neng kin, Esrel wumb ngii ondpuł ełe, mundnjung. Moses eim pii gii nirim ełe nge mundangin kin, enjel kufii endi opu kin, Esrel wumb kangił kumna mengnjung kangił ombu, to kundmba ei nge, kapłi to kundnermba mon nik, yi enjing.

²⁹ Yi mił ku, pe Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, en enim 'Ep Noł Kundii' niłmin ei, tumb tok punjung ei, mei kep er seng kin, punjung. Ba Eisip wumb en enim, oł ei ekii sik kin, ermin nik kin enjing; ba noł nok kin, kolk poru ninjing.

³⁰ Pe nga Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nga Esrel wumb en enim, Jeriko konu owundu ełe, andik kin, si pok er mułangin kin, kunum angii orung nga tał o pum. Pang kin, konu owundu ełe nge, kom ku kung gui er pendnjung ei, engin topu mani pum. ³¹ Yi mił ku, ok oł kis er andim amb Reiyap ei, eim Gos kin pii gii nirim. Nirim ełe nge, eim wumb kombur konu ełe, kan poł tungii nge onjung wumb ei, tuk sipi paki tang kin, pii gii ninenjing wumb eipi, eim to kundmun ni enjing; ba amb ei kapłi to kundnenjing mon.

³² Pe na nga nipe ek endi nimbii? Nimbił erang pe na kunum pei seng kin, kapłi na wu ombu, Giriyon ni, Barak ni, Samson ni, Jepsa ni, Deipis ni, Samuyel ni, nga Gos oł ekii se tonu omba nge, piik nik ełmin wumb ombu nge, pii gii nik ek ei, nimbii; ba kunum endi sinałim mon! ³³ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, wumb eipi nge king kin, opu erik kin, opu tok orung kindik kin, yi enjing. Pe en enim, oł kun ka pirim mił enjing. Nga en enim, Gos ek keimi dinga nipi kin, ngumbii nirim epi ei, ngang kin sik. Nga wumb eipi, en enim pii gii ei je erang kin, Gos kung simbii laiyon gupu ełe eim ambił kum tum ku. ³⁴ Pe dup owundu kis nołum ei, wumb nga en enim pii gii ełe, to kumbułmun. To kumbulk kin, nga wumb en enim, tui jik ei, to kundngii ełmin ei, nung nik kin, am pułmun ku. Pe wumb ei, en enim dinga sineririm; ba nga ekii se, en enim Gos dinga ngang kin sik endik. Andik kin, en enim dinga wii pu molk kin, opu wumb

konu eipi wumb ei, to kindangin kin, nung nik pułmun.

³⁵ Pe wumb kulnjung wumb ei, nga angk kin, konj tonu wangin kin, en enim embnjung noł ei, pii gii nik ełe nge, sik orung sinjing. Nga wumb kopur, en enim kan ngii mił ełe mułangin kin, en enim ngenj ełe, kepii to kundmun ni enjing. Nimbił erang, wumb en enim, Gos kin opu orung erik kin, buł ngułangin kin, kapłi opu orung wumb kindangin kin, pułangin. Ba nga opu orung wumb kin, ek ei ekii sinenjing mon. Oł yi mił enjing ełe nge, en enim tukpu ełe, angk kin, noman konj nga ka wii ei, simin ni piinjing. ³⁶ Pe wumb eipi kopur en enim, ek buł ambilk ngunjung. Nga wumb kopur en enim kepii tunjung. Tok kin, nga wumb kopur, kan tok kin, kan ngii ełe pendnjung. ³⁷ Pe opu wumb kopur, en enim pii gii ninjing wumb ei kin, kom ku tunjung. Tok kin, nga wumb ombu, en enim kin tui to kołmung erik kin, tał enjing. Nga wumb ombu, en enim tui sik to kundnjung ku. Pe wumb kombur en enim alap sinerang kin, kung siipsiip ni, kung meme ni, ngenj ei sik kin, konduk mił, kindik andiłmin. Nga wumb kombur, en enim nge ngenj ełe, epi endi sinerang kin, wii mulnjung. Pe wumb en enim kin, ngenj kumbii kanim kanim ngok kin, oł embin tui kanim kanim ngunjung ku. ³⁸ Pe ya mani mei konu ełe wumb ei, wumb kis; ba pii gii ninjing wumb ei, en enim ka wii mendpił. Pe wumb pii gii ninjing wumb eipi si kindik kin, en enim konu ełe mei wumb mulenjing konu ełe mei wii sim konu ełe komung ni, tuk kom ku tukpu ni, mei tukpu sim konu ełe ni, koi er pek punjung.

³⁹ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, Gos ningił ełe, embe ka wii sinjing. Ba Gos en enim kin, ek keimi dinga ni ngumbii nirim epi ei kunum ełe sinenjing; ba en enim kulnjung. ⁴⁰ Nimbił erang, ok Gos eim noman ełe, ekii se sinim kin ermbii ni piirim oł ei, er kun er sim sałim. Yi mił, ok pii gii ninjing wumb ei, kumb se oł kun ka ełmin wumb mił, tonu onerngii mon ba; sinim en enim kin ouni, Gos erang kin, sinim pei oł kun ka ełmin wumb mił, tonu omun.

Gos Eim Sinim Nge Erinjpin

12 Nga yi mił pii gii ninjing wumb ok nge, sinim si pok erik mołmun ei, pei tiłap owundu, konu kupu mił, sinim si pok enmin. Erik kin, en enim sinim kanik kin, kui er mołmun. Molk kin, nga sinim oł embin tui kis kanim kanim nin, oł kis embin simba epi pei, sinim oł kun ka ermin ei, ambił gii ni, pimba ei si kindmin. Si kindpin kin, sinim noman dinga kindpin kin, kunum olt mił sikir pupun kin, nga sinim Gos epi ka wii endi, simin ni piipin kin, dinga sikir bin. Pupun kin, Gos nge epi ka wii ei simin. ² Pe sinim sikir pupun kin, Jiisas kin kun kanpin mułmun. Pe eim kin pii gii ninmin ei nge pułwu. Nga eim erang kin, sinim pii gii ei, tonu dinga opu kin, kun ka mendpił simba. Pe nga, Jiisas eim yi ku, pii gii dinga nipi kin, eim noman ka wii ei, eim piipi kin, eim ond peri ełe, dinga kindpi kin, dinga erang mułum. Mołpu kin, eim wu kis mił, ond peri ełe, singambił ei, epi wii mił ni piim. Piipi kin, ekii se Jiisas

eim Gos nge king peŕ eŕe, angit tunding eŕe dinga eŕe moŕum.

³ Enim Kraiŕ oŕ kun ka erim miŕ, enim pii kun erngii! Pe wumb oŕ kiŕ eŕmin wumb ei, en enim Jiiaŕŕ kiŕ oŕ kiŕ erik kin, ek kiŕ ninjing. Nik kin, wumb ei eim kin oŕ kiŕ enjing; ba eim dinga kindpi moŕum. Moŕpu kin, sinim Kraiŕ nge ek ei piipin kin, sinim eim kongun erpin, ten kularpin kin, sinim noman tuk eŕe dinga ei, wakin tunermin mon ku. ⁴ Pe en enim oŕ kiŕ enmin oŕ ei, to mani kindmin nik kin, opu orung enmin. Ba enim oŕ kiŕ enmin oŕ ei nge, opu erik kin, en enim nge miyem mendpiŕ ei, endi mani onerang kin, wumb Kraiŕ to kundnjung miŕ, en enim yi miŕ kulenjing mon! ⁵ Mon peng kin, Gos enim noman tuk eŕe, ek ka dinga nipi, paki topu kin, enim eim nge kingam noŕ miŕ, ek ni ngum ei, enim oru nimba.

“Na kingnan oŕu, Owundu enim kin oŕ endi erpi kin, er kun ermbii ni erim kin, kunum eŕe enim epi ei wii miŕ ni piinerngii mon! Pe enim eim oŕ endi er kun ermbii ni erim kin, kapŕi enim nge noman tuk dinga ei, wakin tunerngii mon!” ⁶ Nimbiŕ erang, pe Owundu eim wumb kin noman ngonum wumb ei kin mendpiŕ, er kun eŕim. Pe wumb kopur en enim, eim kingam noŕ moŕmun wumb ei kin, kepii miŕ topu kin, er kun eŕim.

⁷ Pe enim dinga angk muŕangin kin eŕe nge, Gos kapŕi enim er kun ermba. Erpi kin, Gos eim enim miŕ ei, eim kingam yi miŕ ku eŕim. Erpi kin, kangit endi eim oŕ kiŕ erang kin, eim arim eim kin, er kun eŕim. ⁸ Ba ernjing eim nge kingenjing noŕ ei, er kun eŕim. Nga Erinjpin Gos eim nge kingam noŕ sinim eim er kun enerim kin, kapŕi sinim kangit ei eim nge kingam noŕ mendpiŕ mon; ba kangit ei, ernjing molaŕim yi miŕ muŕngii. ⁹ Yi miŕ, pe nga sinim ya mani mei eŕe erinjin ei, sinim kin er kun erangin kin, sinim en enim ka piipin kin, ek ei kom sipin piŕmin. Ba yi miŕ, nga sinim ei tonu epin konu eŕe Erinjpin Gos, eim Gui moŕum ei, eim ek nirim miŕ ekii sipin ermin. Erpin kin, kapŕi sinim noman konj kunum kunum muŕmun nge simin. ¹⁰ Yi miŕ, sinim ya mani mei eŕe erinjin ei, kunum aninga kopur, sinim erinjin er kun er ngumbii ni, piŕim mamb, kunum ei ngoŕum. Ba Gos sinim keimi er kun erpi kin, sinim paki topu kin, sinim Gos eim kun ka wii moŕum miŕ yi ku muŕmun nipi eŕim. ¹¹ Yi miŕ, sinim erinjin ei, sinim kin kumbii kiŕ ngonum ei, sinim er kun ermba nge ngonum; ba kunum eŕe, sinim oŕ ei nge ka piinaŕmin mon. Nga sinim nge noman eŕe, embin ku toŕum; ba ekii se, sinim kumbii kiŕ ei, er kun erang kin eŕe nge, sinim noman emin ka seng kin, oŕ kun ka eŕmin.

Sinim Dinga Angpin Muŕmun

¹² Pe yi miŕ, enim angit dinga sinaŕim ei, tonu dinga kindik kin, Gos nge kongun dinga erngii. Nga enim simb dinga sinarpi nim kin, enim simb eŕe dinga kindik angk kin, Gos nge kongun erngii. ¹³ Nga enim simb eŕe andŕam ei, er kun ka erik pangin kin, nga simb endi kiŕ muŕum kin, kapŕi simb gopuŕ ei, nga pong sinermba mon; ba ei nga kun ka moŕpu kin, Gos oŕ ekii simba.

¹⁴ Pe enim wumb pei kin, noman emin ka seng muŕngii. Pe enim oŕ kun ka oŕ ei, kongun dinga erik muŕngii. Nimbiŕ erang wumb nii endi, eim oŕ kun ka enerim kin, kapŕi wumb ei Gos Owundu kindermba mon. ¹⁵ Pe enim kan kun erik muŕngii! Mon pim kin, enim moŕmun konu eŕe, wumb endi eim Gos nge noman ka ngum epi ei, buŕ ngopu sinermba. Nga mon pim kin, enim moŕmun konu eŕe, wu endi epi kumbii kiŕ enim miŕ, tonu opu kin, mong kumbii kiŕ tumba. Yi miŕ topu kin, enim kin embin ngopu kin, enim oŕ kiŕ penj tui epi endi, Gos ningit eŕe erpi, ngumba. ¹⁶ Mon pim kin, enim moŕmun konu eŕe wu endi, amb ngunduk enmin min; Gos kin buŕ ngok kin, pii gii ninarik enmin oŕ ei, wu Eiso ok eririm miŕ, enmin. Wu Eiso eim kunum endi, eim angim Jeikop kin kuni endeim mendpiŕ, top erpi kin, eim kangi kumna nge ek ka nipi kin, ngum epi ka wii ei, buŕ ngopu wii miŕ si kindim. ¹⁷ Yi miŕ, pe enim piinmin ekii se ei, eim arim nge noman ek ka epi ka wii ei ngang kin, eim nga simbii ni piipi kin erim; ba Gos mon nirim. Pe nga wu Eiso eim ke dinga nipi kin, epi ka wii epi ei, orung simbii ni piirim; ba eim noman tuk eŕe, ak toŕmun andŕam endi, sinaŕim mon.

Komung Saiyon Ka Wii

¹⁸ Yi miŕ, enim Gos nge konu ka wii eŕe onjung kin enim Esrel wumb en enim komung Sainai konu eŕe oŕmun miŕ, enim angit minjin tungii miŕ, onanmin mon. Ba konu eŕe komung Sainai konu eŕe dup nopu kin, muŕ erang piŕmin miŕ ni, nga konu emii eŕim oŕ ei ni, nga konu pop owundu oŕum oŕ ei nge, erang kin piinmin. ¹⁹ Nga beli miŕ epi endi, ek tingang piyangin kin, nga Gos eim ek tingang piinjing ku. Pe wumb en enim mund mong erik kin, Moses kin ke nik kin, Gos ek nga ni tor kindnerangŕi mon ninjing! ²⁰ Yi miŕ erang, wumb ei, en enim Gos ek dinga nipi ngang kin, mund mong enjing. Gos eim ek yi nim,

“Pe nga wumb endi min, kung endi yi ku, tonu komung Sainai eŕe, minjin tok ninjing kin, kom ku to kundngii.”

Yi neng piik kin, wumb mund mong enjing. ²¹ Pe epi nipe endi erim epi ei yi ku, Moses eim kenmbii miŕ, kapŕi enanim. Moses eim yi nim,

“Nam oŕ ei kanip kin, mund mong end ku,” pa nim.

²² Ba enim ekii se tonu onjung wumb ei kin, Gos oŕ eipi endi erang kin, enim konu ka wii eŕe komung Saiyon ni, konu owundu, Gos kunum kunum konj moŕum konu eŕe, epin Jerusalem konu owundu eŕe ni, konu eŕe enjel pei pei kuŕou tok kin, ka ka piik eŕmin konu eŕe enim kin ouni onjung. ²³ Nga enim ok Gos nge pii gii wumb nge, kingam noŕ kumna miŕ moŕmun konu eŕe, kuŕou tok kin, noman ka ka piik moŕmun. Pe wumb ombu en enim ei, tonu epin konu eŕe, embe mon poŕ pendrim paŕim. Pe enim ok, Gos eim wumb kos owundu piimba wu moŕum konu kumb eŕe onjung. Nga enim wumb noman tuk gui ei, Gos nge wumb oŕ kun ka erang kin, tonu ok mulnjung wumb ei, pe moŕmun konu ka wii eŕe enim onjung ku. ²⁴ Pe nga enim Jiiaŕŕ kin onjung. Wangin kin, Jiiaŕŕ eim enim moŕmun konu

ete, tuk mii memb nge, wu eim enim kin, ek dinga konj ni pendrim palim. Pe enim nga Jiisas koŕpu kin; miyem ei, ok enim kin bein topu kin, ek dinga konj ni pendrim ei, er dinga kindim kunum ete, eim moŕum ku. Nga eim miyem ei, epi ka wii endi andan topu ngum. Ngum epi ei wu endi Eipel to kondpu, kumep kis ngum wu ei, Eipel nge miyem epi ei, ende miŕ mon. Jiisas nge miyem ka wii mendpiŕ ei, Eipel nge miyem to mani kindim.

²⁵ Pe enim kan kun erik muŕngii! Mon peng kin, enim Jiisas ek ninim ek ei, kom ambiŕ pandi tok kin, eim ek piinerngii. Yi miŕ, kumb ok ya mani mei ete wumb ei, Gos ek dinga nipi ngurum ek ei, tok kindik kin, buŕ ngunjung wumb ei, oŕ kis kumep ei, kamb mani kindik kin, nung nik punerngii mon. Yi miŕ erang, ekii se Gos tonu epin konu ete moŕpu kin, ek dinga nipi sinim kun ngonum. Nga sinim Gos eim nge ek ei, buŕ ngunjpun kin, kapŕi sinim oŕ kis kumep ei, kamb mani kindpin kin, nung nipin kin, bin min? Ei mon mendpiŕ! ²⁶ Ok kunum ete, tonu komung Sainai ni konu ete, Gos ek neng kin, mei kopu turum. Ba Gos akip ek dinga keimi yi ninim,

“Kunum endi nga, nam ya mani mei konu ete mendpiŕ, ambiŕ oŕup enermbii mon; ba tonu epin konu ete ambiŕ oŕup ermbii ku,” pa nim.

²⁷ Pe “nga kunum endi” ek ei, sinim kin andan topu ngonum. Ngonum ei, Gos eim epi kanim kanim pei eririm ombu nge Gos eim epi ei, oŕup erpi, to kis erpi kin, si kindimba. Si kindpi kin, Gos erang epi ka wii dinga ombu, oŕup enerim kin, kapŕi epi ka wii dinga ombu nga piram muŕmba.

²⁸ Yi miŕ erang, pe sinim ka piipin kin, Gos ngumun. Nimbiŕ erang, sinim Gos eim sinim tep er moŕum konu ka ei, sinim sinmin ei, oŕup enenmba mon! Pe nga, sinim Gos kin ka pii ngopun kin, eim kin embe ambiŕ tonu kindpin kin, oŕ kun ka ete, men topun nipin kin, Gos nge noman enim miŕ, ekii sipin ngopun mund mong ermin. ²⁹ Nimbiŕ erang sinim Erinjpin Gos eim, dup mendpiŕ kindang kin, epi pei dup nopu kin, topu kis er poru nimba puŕwu eim moŕum.

Gos Noman Enim Miŕ Ermin

13 Pe enim engnjing noŕ endeim endeim ni, noman ngoŕmun oŕ ka minj erik kin, Krais nge wumb muŕngii. ² Pe enim konu eipi wumb enim ngii konu ongii ei, “Wei!” a ningii ei, enim ouru ninermba. Nimbiŕ erang enim piinmin; ok wumb kombur yi miŕ enjing ei, en enim Gos nge enjel sik kin, en enim ngii konu ete, tuk tep erik kin, se muljung. Ba enjel onjung ei, en enim piinenjing; ba en enim wumb mendpiŕ kombur onmun, ni piinjing. ³ Pe enim pii gii wumb kopur, kan ngii konu ete paŕmin ei, piingii yi miŕ, enim wumb ei kin, ouni kan ngii ete miŕ pingii. Nga enim wumb kopur ei, en enim Krais kin pii gii nik ete nge, ngenj kumbii sinmin ei, enim piingii. Nimbiŕ erang enim piinmin ei, en enim ngenj ei, wumb ombu miŕ, yi palim ku.

⁴ Pe wu endi amb simba oŕ ei, wumb pei oŕ ei, ambiŕ tonu kindik kin, ka piingii. Nimbiŕ erang wu ei, eim amb simba oŕ ei, Gos ningiŕ ete, oŕ kun ka wii mendpiŕ simba. Nimbiŕ erang enim piinmin ei, ekii se Gos kos owundu piipi kin, kumep kis ngopu kin, wu endi amb ngunduk kin, nga wu eipi amb kin oŕ kis erik enmin ei kin, ngumba.

⁵ Pe enim ku nin epi siŕmin oŕ ei nge, noman kulerngii mon! Ba Gos enim paki tang kin, nipe epi endi enim kin sim saŕim epi ei mendpiŕ, ka piik muŕngii. Nimbiŕ erang, Gos eim ek ok yi nirim, “Nam enim kanip wiik tunarpi kin, nga na enim wakin tunermbii mon ku!” ⁶ Pe sinim ek nimin ei, pii gii nipin kin, ek ni tor kindpin ei,

“Owundu eim na paki toŕum. Pe wumb en enim, na kin nipe oŕ endi erngii ei, na mund mong tunermbii mon!”

⁷ Pe enim nge tep eŕmin wumb enim kin ok kin, Gos ek ka ni tor kindik nguk ei, enim piingii. Pe wumb ei, oŕ kun ka erik endik ei, enim noman to piingii! Piik erik kin, Gos kin pii gii nik ei, ekii sik kin, er endngii. ⁸ Jiisas Krais eim nin, eim ek ka ei ok multum; pe moŕum ku, nga ekii se kunum kunum muŕmba ku. Eim ende minj piram moŕpu ba. Nga eim ek ka piram muŕmba ku.

⁹ Mon pim kin, kengip ek eipi eipi enim noman ete, to eipi eipi si tor simba. Seng kin, en enim Gos nge oŕ kun ka si kindik kin pungii. Nga enim noman tuk ete, Gos nge noman ka ngoŕum oŕ ei, dinga ngang kin, ei ka wii mendpiŕ moŕum. Ba enim noman tuk ete kuni mowii lo ek kanim kanim ete, ekii sik eŕmin oŕ ei, wumb endi paki tunaŕmin mon.

¹⁰ Pe Gos nge kuŕmaŕ kaŕiŕmin wumb ei, Jura wumb alap men ngii yi eŕmin wumb ei, sinim nge kuŕmaŕ kaŕmin kumo kuni ei, nungii; ba dinga sinermin ni piik kin, kapŕi nunaŕmin mon. Nimbiŕ erang Jiisas eim sinim nge kuŕmaŕ kaŕmin kuni miŕ moŕum. ¹¹ Yi miŕ, Jura wumb nge kuŕmaŕ kaŕiŕim wu owundu ei, eim kung miyem ei, tu wupu kin, tuk konu ka wii mendpiŕ saŕim konu ete, kuŕmaŕ kaŕpi wumb en enim oŕ kis eŕmin ei, kil ngumba nipi eŕim. Ba kung ngenj ei, konu owundu andaring ete, dup kaŕiŕmin. ¹² Pe yi miŕ ku, Jiisas eim konu owundu nge, ondu torung ete kuŕum. Pe Jiisas eim koŕpu kin, eim nge miyem ete, wumb pei oŕ kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb ei Gos ningiŕ ete, oŕ kun ka wumb muŕngii. ¹³ Yi miŕ ku, sinim konu owundu ete, torung pupun kin, sinim Jiisas eim singambiŕ sipi kuŕum. Yi miŕ ku, sinim singambiŕ sipin kin, eim kin ouni ko wupun er muŕmun. ¹⁴ Pe ya mani mei konu ete, sinim kunum kunum muŕmun nge, konu owundu ete endi sinaŕim mon; ba kunum kunum muŕmun nge, konu owundu ete ka wii endi, tonu omba ei, sinim kui er moŕpun kin, kurpun andinmin. ¹⁵ Pe sinim Jiisas nge embe kin, kunum kunum Gos kin ka ka piipin ngopun kin, eim embe ambiŕ tonu kindmin. Nimbiŕ erang Jiisas eim sinim kin kuŕmaŕ miŕ, kaŕpi ngum. Ngang kin sinim gupu ete, Gos kin ka piipin ngopun kin, eim embe ete, sinim ek ni tor kindpin kin, wumb eipi ngumun. ¹⁶ Pe enim wumb eipi epi sinerang

mołmun wumb ei kin, paki tok kin, oł ka erngii ei nge, ourun tunerngii mon! Nimbił erang enim kułmał kalk kin, yi mił enmin oł ei, Gos eim noman ka piłim.

¹⁷ Pe enim nge tep wumb ek ningii mił ei, ekii sik ni, mandring molk pungii. Puk kin, enim noman tuk ełe tep molk erik kin, wumb mił ei nik kin, beltik, ekii se ni tor kindik kin, Gos kin ngungii. Pe enim tep ełmin wumb oł yi mił enjing ei, enim ekii sik kin, kapłi en enim ka piik kin, en enim kongun ełmin kongun ei nge, ambił gii nik kin, er mułngii. Mon pim kin, enim noman embin to piinjing kin, enim oł ei nge paki topu kin, ngunermba mon ku.

¹⁸ Pe enim sin kin prei erik kin, Gos ngangin kin, sin paki tumba. Yi mił, sin noman tuk gui ełe piinmin ei, Gos ningił ełe, sin kun ka mołmun keimi dinga ni piinmin. Sinim piipin kin, sinim noman ełe, oł kun ka kunum kunum er endmin, ni piinmin. ¹⁹ Pe na enim dinga kii sind ei, enim na kin Gos prei erangin kin, Gos na nga orung sikir kindang kin, enim kin nga nirik ombii.

Prei Ełmin Oł Ei Nge

²⁰ Pe sinim nge Gos noman emin pułwu; Gos ei, eim sinim nge Owundu Jiisas kultum ei, eim nga sipi orung konj sirim. Seng kin, Jiisas eim sinim kung siipsiip tep

ełmin nge wu owundu mendpił mołum. Pe Jiisas eim nge miyem ei, sinim kin ek dinga keimi ni pendrim andłam konu ei, topu sim sałim. ²¹ Seng kin, Gos eim sinim epi kanim kanim nipe epi endi sinerang mułmun ei, ngumba. Ngang kin, kapłi sinim Gos noman ełe ekii sipin kin, endmin. Nga Gos nge noman ełe oł ei, sinim noman tuk ełe, eim noman ka piinim mił eim kongun erpi mułmba. Nga Krai kin, sinim noman tuk ełe kongun erpi mołpu kin, Krai eim tiłang owundu nin, embe owundu kunum kunum pepi mołpu ba. Ei keimi!

²² Pe angnan noł; na enim kin ek dinga nip ngond. Enim na Gos ek nind ei, kom se piik kin, noman dinga kindip ngumbii nge end. Yi mił, na mon połup ngond ei, ek osii mił, ni ngond. ²³ Pe na enim piingii nind ei, sinim nge enginjpın Timosii ei, eim kan ngii ełe si kindipi tor om. Pe sikir eim na kin opu nim kin, na Timosii kin ouni opuł kin, enim kenmbił.

²⁴ Pe sin nge ek ka nipin mołmun, pa ninmin ek ei nik kin, enim nge wumb tep wumb kin, nga Gos nge wumb mołmun ei kin, nik ngungii. Pe enim nge engnjing noł Esilii konu ełe wumb ei, enim kin, "Mułeyo," nik ngonmun.

²⁵ Pe Gos nge noman ka ngołum oł ei, enim kin pei ouni mułmba. Ei keimi!

JEIMS

Jeims Mon Endi Połpu Ngum

1 Na Jeims, na Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun wu moł. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb tiłap engki nga tał pei oł embin tui tonu wang kin, en enim Esrel mei si kindik kin, mei eipi konu ełe orung orung pei punjung. Na enim kin ek ka nip ngond.

Oł Embin Tui Omba Ei, Sinim Pii Gii Kapłi Erpi Dinga Kindmba

2 Na nge angnan noł! Kunum ełe oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba ei, enim kapłi ka piik mułngii. **3** Nimbił erang, enim piinmin oł embin tui ei, enim kin tonu wang kin, kapłi oł ei, enim paki tang kin, enim nge pii gii ombu, dinga angik mułngii **4** Mol k kin, kapłi oł dinga angk kindik kin, oł embin tui ei, ko wuk dinga angk puk kin, kapłi enim wumb pii gii dinga tonu wang kin, oł kun ka ei, erik mułngii. Mol k kin, enim nga epi endi sinerngii mon; ba enim kapłi mendpił, oł kun ka erik mułngii.

Noman Ka Wii Sinerang Kapłi Prei Erngii

5 Pe nga enim wumb nii endi, eim noman ka dinga pinerim kin, kapłi eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, kapłi Gos eim wumb ei kin, noman dinga ngumba. Nimbił erang Gos eim wumb pei kin, epi pei wii ngołum. Ngopu kin, nga Gos wumb ei kin, ek ngopu enermba mon. **6** Ba wumb ei pii gii ninjing kin, Gos kin prei erik kin, kii sik erngii ei, wumb ei nga pii gii ei, si kindik kin, kembis mił enerngii mon! Nimbił erang wumb nii endi noman tał to piimba wumb ei Gos kin prei ermbe ei, ep noł pop topu mił, topu se andpi kin, orung orung enim, wumb ei yi mił, ku enmin. **7** Wumb ei nge, eim epi ei ermbii min, epi eipi ermbii ei, ni piinanim mon. Wumb ei, noman tał mił peng mołum. Wumb ei, eim Gos Owundu kin epi endi simbii ni piipi kin, noman yi to piinermba mon!

Epi Pei Simba Wu Nin, Epi Endi Sinermba Wu Ni

9 Nga wumb nii endi, epi endi sinermba wumb ei, Gos eim embe ambił tonu kindang kunum ei, eim ka mendpił piimba. **10** Pe nga wumb nii endi, epi pei simba wu ei, ka piipi mułang kin, Gos eim embe ambił mani kindmba. Nimbił erang epi kanim kanim pei simba ei, yi mił ond kuk simbii ka endi, top mułang kin, enim ołup erangin kin, boi boi nipi pułpeł topu kin, eipi

eipi punum oł ei mił, epi kanim kanim pei simba wu ei, yi mił ku ermbe. **11** Yi erang kin, eni tonu opu, dinga tang kin, muł erpi, mei ełe połpu pałim epi ei kułii erpi kin kuk ka topu mołum ei, kułii erpi kin, boi boi nipi mani pułum. Pupu kin, kuk ka ei er kis mołułum. Yi mił ku, epi pei salim wu ei, kongun erpi epi pei nga sipi pupu kin eim kułang kin, eim nge epi kanim kanim pei, pułpeł topu kin, eipi eipi am ba.

12 Wumb nii endi, eim oł embin tui kanim kanim eim to mani kindmba erang kin, eim dinga angpi kin, ko wupu mołum ei, eim ka piimba. Nga eim oł ei, to mani kindim kin, kapłi Gos ei konj kunum kunum mułngii ei, eim nirim mił, epi ka wii ei, wumb nii Gos kin noman ngołum wumb ei kin, eim epi ka wii ei wii ngumba.

13 Pe wumb nii endi, eim kin oł kis endi, eim to mani kindmba erang kin, eim ek yi ninermba mon. Oł ei, na to mani kindim epi ei, Gos erim. Yi ninermba mon! Oł kis ei, Gos to mani kindnermba mon! Nga yi ku Gos eim wumb endi kin, oł kis ei, "Yi erii!" ninermba mon ku! **14** Ba pe wumb nii endi, nipe oł endi, eim to mani kindpi erang kin, oł ei, eim noman to piyang kin, eim noman kis ełe oł, "Yi erii!" ninim. **15** Ek ekin endi yi mił ninim. Wumb nii endi, oł kis kangił mundii mił, eim noman kis ełe tonu wang kin, kapłi eim oł kis kanim kanim mengmbe. Nga oł kis ei mengpi kindang kin, tonu ok, owundu mił mułang kin, kapłi eim kangił mił, kułii oł mengmbe. Wumb ei, dup konu ełe ngenj kumbii kis kunum kunum singii.

16 Nanim nge angnan noł mendpił! Enim piyangin, Gos oł min ek endi, enim kin nim kin, ek kend to ngunermba mon! **17** Ngunerang kin, epi ka wii ei, wii ngołum epi ei nin, epi kun ka wii ngołum epi ei, tonu epin konu ełe Erinjpin Gos sinim kin mani onum. Wang kin, Erinjpin Gos ei, epin konu ełe, tiłang kanim kanim pei eririm tiłang ei, eipi eipi, mił punum. Pupu kin, Gos ei, eim nge oł ei, eipi eipi enałim mon mendpił! Ei eim minj pirał mołum. Mułang kin, emii pałim konu ełe, min men mił ełe, Gos mulałim mon. **18** Ei eim noman ełe piipi neng kin, eim ek keimi ni pendrim mił, sinim tonu o pun yi enmin. Yi mił erang, Gos epi kanim kanim eririm epi ei, sinim o pun kin, eim nge kingam ambam noł kumna mołmun.

Gos Ek Piik Kin, Nga Ekii Sik Erngii

19 Nanim nge angnan noł, enim ek ei pii kun erngii! Wumb pei kapłi, ek sikir piik singii! Ba ningii ei, sikir piik singii mił, ninerngii mon! Nga sikir noman kis ei, tonu onermbe mon! **20** Wumb jikii pang noman kis

tonu onum ei, Gos nge of kun ka of ei, enaŋmin mon!
²¹ Yi miŋ erang, of kis kun pinaŋim miŋ epi ni, epi kanim kanim noman tuk kis moŋum ei, am pei erik sipik, tor kindik kin, si kindngii. Pe enim noman eŋe, to mani kindik kin, Gos kin mandring muŋngii. Nga eim ek endi, enim noman tuk eŋe emb miŋ topu kin, kindim paŋim ei singii. Eim ek ei kapŋi, enim nge noman tuk eŋe, sipi orung simba.

²² Ba enim kapŋi Gos eim ek ninim miŋ, ekii sik erngii! Ba enim piik pendik kin, nga ekii sinanmin ei, en enim noman eŋe ek kend tok ngonmun. ²³ Yi miŋ, wumb nii endi, eim Gos ek ninim miŋ piinim; ba Gos ek ninim miŋ, ekii sipi enermba wu ei, eim ouru ninim yi miŋ, wumb endi eim kirapi eŋe kaninim ei, eim kumb ningiŋ saŋim miŋ, yi ku seng kin kaninim. ²⁴ Yi miŋ ei, eim kumb ningiŋ kin pei, mon kindpi kin, kan pendpi kin nga punum; ba ekii se, nga eim kumb ningiŋ pei seng kin, kenim miŋ ni, sikir eim nge kumb ningiŋ kenim miŋ, ouru ninim. ²⁵ Ba wumb nii endi eim Gos lo ek kun ka paŋim eŋe, of kis kan ngii miŋ, si kindpi, nga kanpi kin nga am eŋe, minj kanpi kin noman to piipi kin, erpi muŋmba wu ei, eim piipi kin, nga ouru neng piinerim; ba ek ninim miŋ, ekii sipi kin, kongun yi enim. Enim wu ei, of yi erpi moŋum wu ei, eim kapŋi ka ka piipi kin, eim epi pei enim.

²⁶ Pe nga wumb endi yi ni piipi, 'Na nam pii gii nip kin; nga na wu ka mendpiŋ moŋ kin; nga na Gos kin men top keimi erip ngoŋ,' nimba. Ba wu ei, eim gupu anmbiŋ eŋe, ek kis kanim kanim tor wang kin; kapŋi ei eim noman kin ek kend to ngopu kin, nga eim ek kuls sim, eim 'Men top enj,' nim; ba eim pii gii ei epi wii miŋ; epi keimi endi mon! ²⁷ Pii gii keimi niŋmin of ei nin, Gos kin keimi men tok eŋmin of ei, Gos eim ningiŋ eŋe kun ka mendpiŋ pim kin, nga of penj endi pinaŋim. Pinerang kin, Erinjing Gos nge of kun ka mendpiŋ saŋim ei, yi miŋ; kangi ambiŋ menjing erinjing koltmun ei paki tok kin, kanik kun erik se muŋngii! Amb ombu wenjing kuŋangin kin, wu moŋmun ombu paki tok kin, kanik kun erik kin, se muŋngii! Pe Gos nge of kun ka mendpiŋ saŋim ei, enim mei kin, kanim kanim of penj ombu, buŋ ngok kin enim am of kun ka mendpiŋ, yi erik kin molk pungii.

Wumb Pei Ende Miŋ, Kaimb Sik Ngungii

2 Nanim nge angnan no! Enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu eŋe, pii gii ninmin ei, eim Owundu nge tiŋang owundu puŋwu moŋum. Moŋpu kin, eim kin pii gii ninjing kin, enim wumb kombur embe punum wumb ei kin, of ka erik ngok kin, nga embe punanim wumb ei kin, buŋ ngok kin, noman to piinarik kin, paki tunanmin. Yi miŋ of ei, enerngii mon! ² Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei saŋim wu ei, angŋiŋ mong ku gol mondpu kin, konduk epi ka wii kindpi opu kin, enim men toŋmun ngii nirik omba. Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sinaŋim wu endi, konduk ni epi, ka wii kindnarpi, opu kin enim men toŋmun ngii nirik omba ku. ³ Wangŋiŋ kin, enim wu epi ka wii kindpi, omba wu ei kin, noman ngok kin yi ningii, "Ya kumb eŋe, peŋ ka eŋe, okun kin muŋii," a ningii. Yi ningii; ba konduk ni, epi ka

kindnarpi, omba wu ei kin, yi ningii, "Engnjii min, mani mei eŋe okun kin, na simb saŋim konu eŋe okun kin mulnjii." ⁴ Pe enim of yi nge enjing kin, en enim enjing of ei, en enim noman yi miŋ mok tonmun min? Enim mok to kapŋi kapŋi kindik kin, of kun pim miŋ enanmin mon! Ei enim mok tok erik kin, wumb noman erik kin, kun pindnanmin mon; ba enim noman kis ni piik kin, wumb mok tok eŋmin.

⁵ Na nam nge angnan noŋ mendpiŋ; enim piyei! Gos eim wumb mei eŋe epi kanim kanim pei sinaŋim wumb ei, to tonu kindpi mundang kin ok enim pii gii eŋe nge, Gos ngumba nge epi kanim kanim pei saŋim miŋ, en enim yi muŋngii! Yi miŋ molk kin, Gos okrii eim ek dinga nipi kind pendrim paŋim ei, yi miŋ wumb nii, eim kin noman ngonmun wumb ei, Gos eim sinim tep er moŋum konu eŋe, eim enim tuk kindang muŋngii. Yi peng kin, eim epi kanim kanim pei sinaŋim wumb ei, eim kin topu tonu kindpi, mundang kin muŋngii. ⁶ Ba enim epi kanim kanim pei sinaŋim wu ei, enim to singambiŋ sinmin. Ba wumb nii, enim of embin tui ngok sipik kin, kos ngii sipnjing? Sipik kin, wumb epi kanim kanim pei saŋim wumb ei mendpiŋ. ⁷ Wumb epi pei saŋim wumb ombu mendpiŋ, enim embe ka endi, Jiisas kin sinjing ei, ek buŋ morung nik kin, yi enmin min? Ei wumb ombu mendpiŋ, of yi nge enmin.

⁸ Enim wumb nge king lo ek ni pendim miŋ eŋe nge, Gos nge ek ka eŋe nipi tor kindnim ei, yi miŋ ninim.

"En enim kaimb sik kin, noman kultmun miŋ, wumb enim kin mandi moŋmun wumb ei kin, kaimb yi ku sik kin, noman ngungii!"

Kapŋi, enim lo ei, ekii sinjing kin, enim of kun ka erngii.

⁹ Ba nga enim wumb eipi eipi ngenj torung keningii miŋ, wumb mok tok erik ngoŋmun ei, enim of kis, kun pinerim miŋ erngii. Nga lo eŋe, ek ninim miŋ, enim noman tuk eŋe tum. Tang kin, enim lo ek ei, to kindik kin, ekii sinarik, yi enmin ku. ¹⁰ Yi miŋ wumb nii endi, eim lo ek endeim nimba miŋ, ekii sinerim kin, kapŋi ei yi miŋ, eim lo ek pei ekii sinaŋim. ¹¹ Yi miŋ ku, Gos eim ek yi ninim, "Wu eipi nge embnjing ei, ngundnenjii mon!" Nga eim yi ku ninim, "Wumb endi to kundnenjii mon!" Pe nga nim wu eipi nge embnjing ngundnenjii ba nga wumb endi to kundun kin; kapŋi nim lo ek ninim miŋ, ekii sinan mon. Nga nim lo ek pei to kiŋip to poru nin kin, nga lo ek ei, nim noman tuk eŋe tum. ¹² Yi miŋ erang, Gos wumb mok topu, yi ermba miŋ, eim nge lo ei, of kis nge dinga ei, to mani kindiŋim. Kindpi kin, lo ei nge, wumb wii kindang muŋngii. Molk piik kin, enim ek nin, of erngii miŋ of kun ka ei, er andik molk pungii.

¹³ Pe Gos eim kos piipi kin, kii sipi orung omba kunum ei, wumb nii endi, eim wumb eipi kin kaimb sipi kin, noman kulerim wumb ei, Gos kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, eim kin kaimb sipi of yi nge enermba mon! Ba nga wumb kombur, wumb eipi kin, kaimb sik, noman kulk kin, kapŋi Gos eim kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, en enim yi ku, kaimb sipi ngumba.

Pii Gii Pimba Mił, Nga Oł Yi Ku Erngii

¹⁴ Nanim angnan no! Wumb endi eim yi nimba, "Nam Jiisas kin pii gii dinga pałim," ba eim oł kanim kanim erim ełe, ek yi nimba mił, pinerim mon. Kapłi eim oł erpi pii gii nim mił, eim paki tumba min? Nga eim pii gii ełe, kapłi eim erpi kin, se orung simba min? ¹⁵ Yi mił, enim engnjing noł Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, alap ni, kuni ni, epi sinenang mułngii wumb ombu kin, enim ek yi mił ningii, "Gos enim kapłi paki tumba. Topu kin, kuni ka ngopu kin, ngenj ełe alap pandi tang kin, muł erang mułngii!" Ba enim epi endi, wumb ombu nge sinerang mułngii wumb ei, epi ombu ngunerngii. Ngunarik kin, kapłi enim wumb ei nge, paki tangin kin, er mułngii mił nenj? ¹⁷ Yi mił ku, Jiisas kin pii gii pałim ningii ei, yi mił. Pii gii ei, wii mił pim kin, nga oł endi enerim kin, kapłi pii gii ei, wii kułii mił, epi pimba.

¹⁸ Ba wumb endi ek yi nimba, "Nim pii gii pałim. Nga na oł ka wii eł." Kapłi, na Jeims ek nip, orung kindip kin yi nind. "Nim nge pii gii ei, na andan tan; ba nim nge oł endi etin ei, na andan tunen mon. Nga na nge oł ka wii eł ei kin, na pii gii ei, nim kin andan top ngamb kin, nim kenjii." ¹⁹ Enim pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum piingii ei, ka mendpił! Pe nga gui kis pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum ku. Ba en enim yi piik kin, en enim puku sik kin, piik mołmun. Wumb endi pii gii nimba ei mendpił, ei kapłi enanim. ²⁰ Enim noman pinalim wumb! Pe enim pii gii ei mendpił peng kin, enim oł ka wii endi enenjing kin, kapłi enim pii gii ei, epi wii mił pimba. Pe enim ek pułe ei, pii poł tungii min? ²¹ Kumb ok, sinim kupenjpin Eiparam ei, eim Gos nge kongun erpi kin, Gos ningił ełe, eim kun ka wu multum mił nenj? Ei eim kongun ełe mendpił eririm kunum ei, eim kingam Aisak to kondpu kin, kułmał mił kapłi kin, Gos eim ngumba nge piipi eririm. ²² Enim oł ei nge, kanik kun erngii! Erik kin, eim pii gii nirim mił ei kin, nga eim kongun erim oł ei kin, tał ouni okuł ende punmbuł. Eim pii gii ełe nge erpi kin, opu oł kun ka mendpił purum. Pang kin, ei eim kongun erpi kin andan turum ełe nge, eim pii gii am mendpił eririm. ²³ Kumb ok, Gos eim ek keimi nirim mił, keimi tonu orum. "Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nirim ełe nge, Eiparam eim oł kun ka ełim wu," ni Gos yi nirim. Nga ekii se, wumb yi niłmin, "Eiparam eim Gos nge puł." ²⁴ Kapłi pe enim piinmin ei, wumb endi Gos kin kun ka mołmun wumb ełe nge, eim oł kun ka erpi kin, nga eim pii gii nipi kin, ouni ermba. Ba wu ei, pii gii mendpił nipi kin, Gos wu ei, kun ka ełim wu, ninermba mon! ²⁵ Yi mił ku, amb Reiyap eim ok wu kin ningił erpi kin, nilkeng sipi kin, nga wu kanim kanim se nirik seng kin, ende pułmun amb multum. Ba pe ei eim Josuwa kindang kin, Jura wumb konu ełe sirim mił kenmin ni, ok wumb ei paki topu kin, yi mił kuni ngopu, pandi koi erpi kin nga andłam eipi endi kindang puk kin, en enim nge konu ełe orung punjung. Oł yi erim ełe nge, Gos amb ei kin, "Kun ka mołum amb," ninim. ²⁶ Yi mił, nga wumb endi mułmba wumb ei, eim noman tuk gui eim

kin mulerim kin, wu ei wu kułii mił mołum. Nga pii gii pimba ełe nge, nga kongun kun ka erpi, andan tunerim kin, pii gii ei kułii mił pimba ku.

Anmbił Epi Dup Mił Pałim

3 Nanim angnan no! Enim wumb mołmun konu ełe, Gos nge ek emb tok ngołmun wumb pei mił mulerngii. Nimbil erang enim piinmin ei, Gos sinim mok topu kin, kii sipi orung omba kunum ełe, sinim ek emb tołmun wumb epi ngumun ei, Gos amb kii dinga owundu sipi kin, mok topu ermba; ba Gos pii gii ninjing wumb eipi, Gos enim kin mok topu kin, giyeng ni, yi mił ermba. ² Yi mił, sinim wumb pei mołmun ei, kunum kunum oł kun pinalim mił etmin. Pe wumb nii endi, eim ek kanim kanim nimba mił, eim oł kun pinalim mił endi enerim kin, eim wumb kun ka mendpił mułmba. Mołpu kin, eim kapłi yi ku, eim ngenj pei, tep ka erpi kin, se mułmba. ³ Yi mił ku, kung os gupu ełe, ain mił epi endi tuk kindik pendik kin, kan ełe ambil bu nik kin, bin nik piłmin konu ełe, ambilk orung orung sengin kin, ekii sipi pułum. Yi mił erang, sinim kung os ambil ak topun kin, pei orung orung andłam sałim mił, ni piipin kin, punmun. ⁴ Yi mił nga, noł sip owundu ei, am owundu ei ni piingii ku. Noł sip ei, am owundu kis pałim; ba nga konu pop owundu topu kin, sip ei, ep noł konu ełe tuk siptim. Ba nga tuk sip owundu ełe, tep erpi kin, kongun erpi kan se mołum wu ei, eim bii ni piłim konu ełe, epi ambil kun erpi kin, epi kembis endi pałim ełe, ambilpi kun kindpi kin, simbii ni piłim konu ełe, siptim. ⁵ Ei yi mił, nga anmbil ei, ngenj ełe epi kembis mendpił pałim; ba ek pei owundu kis nipi kin, na nam kapłi epi owundu mendpił ei, ermbii ni tangłim.

Nga dup kembis endi, kapłi erpi pepi, nopus gur nim kin, ond owundu nin, epi kanim kanim pei, nopus poru niłim. ⁶ Pe anmbil ei, dup mił pałim ei, nga anmbil ei, oł kis kun ka pinalim mił ei, piki topu mołum. Ngenj ełe ei, dup mił pei piki top mołpu kin, pe oł kis kanim kanim erpi kin, ngenj pei erpi kis mondnum. Anmbil minj erpi kin, enim ngenj nin, no pep mołmun ełe, kui dup mił, kindang nonum ei, dup konu kis dup ei, opu kin, yi mił nonum. ⁷ Wumb ya mei ełe epi kanim kanim pei, ka nin, kei nin, omu nin, ka wembii nin, epi pei ombu, wu en enim noman ełe pałim piłmin mił ombu, erangin kin ekii sik etmin. ⁸ Ba wumb endeim kapłi, eim anmbil nanim piind oł ei, "Erii!" a neng kin, ekii sipi kapłi enermba mon! Anmbil ei, epi ka mon! Ei ek kis nipi tor kindiłim. Yi peng kin, anmbil ei, wii kor pimba mił, pinalim mon! Ba ei epi kis kunj men mił, wumb kułngii epi tuk ełe, piki top mołum ei, tor ołum. ⁹ Sin sinim anmbil ei kin, sinim ek ka nipin kin, Erinjpin Gos nge embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nga anmbil ende, yi mił ku, ek buł ambilpin, ek kis nipin kin, wumb kin nipin wumb ei, Gos ei eim mił erpi mundum wumb ełe nge, ngonmun. ¹⁰ Gos kin ek ka ni ngok kin, nga ek kis ni ngok kin, gupu anmbil endeim ełe, tor ołum. Opu kin, nanim Gos nge wumb angnan no! Enim enim oł ei, oł kun ka pinalim mił, yi enerngii mon! ¹¹ Pe

nga noŀ tukpu endi muŀmba ei, noŀ ka tor wang kin, nga noŀ kis tor wang kin ouni, onguŀ min? ¹² Nam angnan noŀ, nga ond pik kin, ond olip kin, mong ende top muŀmba min? Nga ond wain, ond pik mong top muŀmba min? Ei kapŀi mon! Yi miŀ ku, nga noŀ tukpu eŀe, noŀ ka nin, noŀ kis nin ouni, tor wang kin, nunerngii mon.

Noman Ka Dinga Ei, Gos Kin Onum

¹³ Enim moŀmun konu eŀe, wumb nii endi, noman ka wii nin, noman dinga peng moŀum min? Wumb endi eim no pepi andpi muŀum kin, kapŀi eim oŀ kun ka er andpi kin, andan topu ngumba. Ngopu kin, ei eim noman ka paŀim miŀ, giyeng ni erpi kin, oŀ ei andan tumba. ¹⁴ Ba enim wumb eipi kin, ek ngonum kin, nga en enim oŀ kanim kanim erik eŀe nge, en enim embe ambiŀ tonu kindik erngii. Erik kin, en enim noman tuk eŀe pim kin, kapŀi en enim noman ka wii ei, ambiŀ tonu kindik kin, yi enerngii. Enarik kin, nga enim ek keimi ninmin eŀe, ek kend tok, ngunerngii mon. ¹⁵ Noman ei nge, ei Gos kin onanim mon! Ba noman ei nge, ya mei eŀe wumb noman. Nga noman ngenj eŀe nge kin, tonu onum. Nga yi ku, oŀ kis ei, Seisen kin, puŀ arim pendpi kin, tonu om. ¹⁶ Yi miŀ, wu endi wumb eipi kin ek ngonum kin, nga oŀ kis kanim kanim erik kin, nga en enim embe ambiŀ tonu kindmin ni piik kin, kongun dinga oŀ kanim kanim erik kin, yi er moŀmun. Wumb yi nge, oŀ kun ka paŀim miŀ, yi enarik; ba oŀ kis kanim kanim miŀ eŀmin. ¹⁷ Ba wumb noman ka wii ei, Gos kin tonu epin konu eŀe, mani wang siŀmin ei, kumb se, am oŀ kun ka mendpiŀ. Nga wumb kin noman emin ende sek ngoŀmun; nga en enim wumb kin ek taki taki nik kin; nga wumb eipi ek kom ka sek piŀmin; nga wumb eipi kin noman kaimb sik kin, oŀ ei piki topu muŀangin kin, oŀ kun ka mendpiŀ eŀmin; nga noman ka wii oŀ ei, wumb endeim endeim ni, noman ende miŀ nik ngoŀmun; nga oŀ ei, kun ka nin, oŀ keimi mendpiŀ eŀmin. ¹⁸ Pe nga sinim wumb eipi kin, noman emin ende se mulnjpun kin, kapŀi ei oŀ yi miŀ; sinim kuni mong aka pin taltmin ei miŀ; nga noman emin ende sek ngoŀmun oŀ ei, oŀ kun ka ei, kuni mong ka tonu wang kin, sinmin miŀ, yi er muŀmun.

Mei Konu Eŀe Noman Ngoŀmun Wumb Ei, Gos Nge Opu Orung Wumb Moŀmun

4 Pe enim opu nginmaŀ enmin oŀ ei nin, nga ek miŀ enmin ei, jiti miŀ tonu onum? En enim noman eŀe ek kis tonu onum ei, en enim kin mendpiŀ paŀim min? Pepi kin, en enim noman eŀe kin, ngenj eŀe aninga kopur eŀe kin, opu nginmaŀ eŀmin. ² Enim epi kanim kanim simin ni piik enmin; ba epi ombu sinanmin. Yi miŀ piik kin, enim wumb ei to kundmun ni piimin. Nga enim wumb eipi nge epi, bun bun kuŀumun; ba enim epi ei kapŀi sinerngii. Yi miŀ peng kin, enim ek miŀ erik kin, nga opu owundu eŀmin. Enim simin ni piinmin; ba epi ei sinanmin. Nimbiŀ erang, enim Gos kin prei erik kii sik kin, epi ei simin nik kin, yi enanmin mon. ³ Pe nga en-

im epi simin nik kin, prei enmin; ba epi ei sinaŀmin mon. Nimbiŀ erang enim Gos kin prei erik kin, kii sinmin oŀ ei, kun ka pinaŀim mon. Eŀe nge, enim ku nin epi ei sik kin, enim noman ngenj eŀe nge, olkup to kindmin miŀ ni eŀmin. ⁴ Pe enim yi miŀ, amb endi eim wam kin, ka mularpi pupu kin, wu eipi kin ningiŀ erpi kin, noman kuŀpu erpi, andnim oŀ ei miŀ, enim yi erik pendik kin, ya mei eŀe wumb oŀ kis epi kanim kanim pei, noman ngok kin, oŀ ei eŀmin. Erik kin, wumb ombu, en enim, Gos nge opu orung wumb mendpiŀ moŀmun min? Pe wumb nii endi, eim erpi kin, ya mei eŀe wumb oŀ kis epi kanim kanim noman kuŀmun oŀ ei, erpi kin, eim Gos nge opu orung wu mendpiŀ muŀmba. ⁵ Pe enim piinmin ei, Gos ek ka keimi ei, ek yi ninim miŀ ei, enim epi wii miŀ endi, ni piinmin min? Pe Gos Gui Ka sinim kin kindim ei, sinim noman tuk eŀe, no pepi muŀmba ni kindim ei, Gos eim noman eŀe dinga kindpi ei, eim nge mendpiŀ sinim tep erpi sepi kin, kanpi muŀmbii ni piinim. ⁶ Ba Gos eim sinim kin noman ka ngoŀum oŀ ei, am owundu mendpiŀ paŀim. Yi miŀ, Gos eim ek ka eŀe, yi ninim,

“Gos eim wumb nii endi ei, eim embe ambiŀ tonu kindpi kin, yi ermba wumb ei kin, Gos buŀ ngopu kin, mon pa nimba. Ba wumb nii endi ei, eim noman eŀe to mani kindim kin, kapŀi wumb ei kin, Gos paki topu kin, noman ka ngumba.”

⁷ Yi miŀ peng kin, enim noman eŀe to mani kindik kin, Gos kin mandring molk pungii. Puk kin, enim Seisen opu orung wu ei, si kindik, pui a nik kin, dinga angan- gin kin, kapŀi eim enim si kindpi kin, tungu pupu ba.

⁸ Enim kapŀi molk kin, Gos eim kin mandi punjung kin, kapŀi Gos eim moŀpu kin, enim kin mandi omba ku. Enim angŀi noŀ kindik kin, was erangin kin, enim oŀ kis kun pinaŀim miŀ, er mulnjung wumb ei, yi miŀ erngii. Enim noman tuk eŀe kil ngok kin, er kun erngii. Enim wumb ombu, ya mei eŀe nge, oŀ kis kun pinaŀim miŀ, ekii sik kin, nga Gos nge oŀ kun ka kunum endi ekii simin nik enmin ei, noman taŀ sek enmin. ⁹ Erik kin, enim noman tuk eŀe, embin tok kin, kaimb sik kin, nga ke owundu ningii. Pe enim wumb tokuŀ enmin ei, ak tok kin ke ningii. Pe nga enim wumb ka ka piimin ei, nga ak tok kin, noman embin to piingii. ¹⁰ Enim Gos Owundu kumb eŀe, kapŀi embe ambilk mani kindngii. Kindik yi enjing kin, kapŀi Gos eim enim embe ambiŀ tonu kindmba.

Engnjing Kin Ek To Mondpun Ninermin

¹¹ Engnjing noŀ! Enim wumb eipi endeim endeim kin, ek kis nik kin, ngunerngii mon. Nga wumb endi pupu kin, angim kin ek kis ni ngopu kin nga ek to mondpu kin nipi ngumba ei, eim Gos nge lo ek eŀe, ek kis nipi ngonum. Nga wu endi ei, Gos lo ek eŀe, ek to mondpu kin, mok tonum ku. Ba nga nim Gos lo ek eŀe, to mondpu kin, mok tokun en kin, kapŀi nim lo ek ei, kun ka ekii sinan mon! Ba nim lo ek ei, mok toŀun wu miŀ, endi moŀun. ¹² Gos ei eim mendpiŀ, lo ek ngoŀum wu moŀum. Nga eim mendpiŀ mok toŀum wu endi moŀum ku. Ei eim mendpiŀ, kapŀi wumb endi dup konu kis er

mondpu kin, nga eim wumb endi, sipi orung konj simba ku. Ba nim wumb nii, nim wumb mandi mołmun wumb ei, kapłi mok tołun wu endi mił, mołun min?

¹³ Pe enim wumb kombur ek yi niłmin wumb ei, na ek piingii! "Akip min topuł, sinim kapłi pupun kin, konu owundu ełe tuk pupun kin, pani endeim mołpun kin, kongun erpin kin, ku owundu se orung simin." ¹⁴ Ba enim topuł, epi endi tonu omba epi ei, pii poł tunanmin. Pe enim noman konj ei, nipe mił pałim? Enim yi mił; enim kupu kuru endi ei, kunum aninga kopur pepi kin, sikir poru ninim ei, enim noman konj yi mił ku pałim. ¹⁵ Mon pim kin, enim yi mił ningii, "Pe Gos Owundu eim noman ełe, kapłi ni piim kin, kapłi sinim konj mołpun kin, oł yi mił ermin min, oł eipi mił ermin." ¹⁶ Ba yi peng kin, en enim embe ambii tonu kindik, "Sin sinim wumb owundu mołmun," ni piinmin. Piik kin, noman owundu pałim ni piik kin, nilkeng sinmin oł ei, oł kis mendpił pałim. ¹⁷ Pe wumb nii endi, eim oł kun ka elim ni piinjing; ba eim oł kun ka ei, ekii sipi enałim wu ei, eim oł kis elim. Sinim ek ei, pii kun ermin!

Epi Pei Sałim Wumb Ei, Pii Kun Erngii

5 Nga enim epi pei sałim wumb ombu, pii kun erngii! Oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba enim. Enim ngenj kumbii sik kin ke dinga ningii! ² Pe enim epi kanim kanim pei sałim ombu, purpu kumun ngopu kin, kis mułmba. Nga enim konduk alap nin, ka kindinmin ombu ei, epi jingamb ombu, nok poru ningii. ³ Pe enim ku gol nin, ku mong ei, oi wurat ei tałpi kin, si kindimba. Nga oi wurat ei, enim oł kis mołum ei erpi kin, peni ełe kindpi kin, andan topu ngumba. Nga epi ei, enim ngenj ełe, dup mił nopu kin, tika nimba. Enim kom ku ni, epi ka wii ei pei, akip poru nimba kunum ei nge, kułou tunjung. ⁴ Enim piingii! Wu kombur enim kin kongun erik mulnjung wu ombu, en enim nge mong aninga kopur, ambii gii ninjing. Ninjing monge ei, Gos eim piipi kin nga kongun wumb kombur ke ninmin ei pupu kin, Gos Owundu eim opu wumb epin konu ełe, mołmun tep er mołum Owundu nge, eim kom ełe, pang piinim ku. ⁵ Pe enim ya mei ełe mołmun kunum ei, epi kanim kanim pei, seng se nok kin, ka piik kin, er mołmun. Molk kin, enim kuni ka pei nok pangin pangin mił, ni piik kin, enmin. Erik mułangin kin, Gos kunum owundu tonu omba nge, mandi enim. ⁶ Enim mendpił, wumb kun ka mulnjung wumb ombu, ek ngok kin, to kundnjung wumb ei, enim kin kan wiik tok kin, nga enim opu orung erik kin, ngunenjing mon.

Kunum Olt Kui Erik Molk Kin, Prei Er Mułngii

⁷ Yi mił erang, angnan noł, enim noman tuk dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, Jiisas nga orung omba nge kui erik mułngii. Pe enim piingii! Kuni taltim wu ei, kuni ka tonu omba nge kui er mołum. Mołpu kin, eim konu kumb kumb se nin, konu kumb ekii se tumba ei nge, kui er mołum. ⁸ Enim yi ku, noman dinga kindik kin, oł embin tui ko wuk kin, kui erik mułngii!

Enim noman tuk ełe, dinga to piik mułngii. Nimbii erang, Jiisas orung omba kunum mandi enim. Yi mił erang, enim noman dinga kindik kin, kui er mułngii!

⁹ Angnan noł, enim kapłi wumb ei min, wumb ei "Oł yi mił, yi mił enim," pa nik, yi ninerngii mon! Mon pim kin, mok top elim wu ei, enim kumep kis ngumba. Enim piyei! Mok topu ermba Owundu ei, eim ngii ondu ełe mołpu kin, kui er mołum. ¹⁰ Nanim angnan noł! Enim piingii ei, Gos oł ekii se ermba oł ei, piik niłmin wu ombu, en enim Gos Owundu nge embe ełe, nik tor kindik kin, kongun yi erik. Erik kin, ngenj kumbii sik kin, oł embin tui to wuk kin, dinga angk kin, kongun erik mulnjung. Molk kin, ei enim andan mił topu ngonum ei, kapłi piik, tuk sik kin, noman to piik mułngii. ¹¹ Enim piingii! Sinim yi niłmin, "Wumb oł embin tui ko wuk kin, dinga angk kin, mołmun wumb ei, ka piingii. Enim kumb ok, wu Jop nge ek poł piłmin wu ei, noman dinga kindpi kin, oł embin tui ei, ko wupu kin, kui er mułum. Mułang kin, Gos eim noman ełe erang kin, Jop noman ka ngopu oł ei nin, kaimb sipi elim oł ei, sinim piinmin. Keimi sinim piinmin! Pe Gos Owundu sinim kin kaimb sipi kin, noman ka ngołum ku.

¹² Ba angnan noł! Epi endi kumna ermin ei yi mił. Enim muł mei nin, epi epi endi keimi mendpił nik kin, to tonu kindnerngii mon! Ba enim kapłi ningii ei, kapłi minj ningii. Nga enim mon ninjing kin, kapłi mon minj ningii. Mon peng kin, enim ek ni tonu kindangin kin, ekii se Gos kumep kis enim ngang singii.

¹³ Pe enim mołmun konu ełe wumb nii endi, eim embin pimba min, ngenj kumbii endi sinim min? Ei eim kapłi, Gos kin prei ermba. Pe wumb nii endi, enim kin mołmun ei, eim ka piimba ei, kapłi eim Gos kin ka piipi ngopu kin, golang nipi ngumba. ¹⁴ Pe nga enim mołmun konu ełe, wumb nii endi, eim ening peng tonum min? Ei eim kapłi, wumb men tołmun ngii ełe, kongun paki tok kin, tep erik mołmun wumb ei, wii tang ok, eim kin Gos prei erik ngungii. Enim Gos kin embe kii sik pendik kin, ening peng ermba wumb ei kin, kopung mur tumba kopung ei, sik kin, wumb ei ngenj ełe, bein tok kin, kopung kindngii. ¹⁵ Nga pii gii peng prei enjing kin, ening pimba wumb ei opu kin, konj pupu wii ka mułmba. Pe nga Gos Owundu eim kapłi wumb ei erpi, sipi kindang kin, nga opu ening kindpi kin, konj ka mułmba. Pe nga wumb ei, eim oł kis kun pinerim endi erim kin, kapłi Gos eim paki topu kin, oł kis kil ngopu si kindimba. ¹⁶ Yi mił peng kin, enim oł kis kun pinerim mił erngii ei, endi ernjing noł kin nik, tor kindik kin, ngungii. Nga enim endeim endeim kin prei erangin kin, kapłi ernjing noł kin paki tumba. Topu kin, Gos en enim er ka ermba. Wumb endi kun ka mołum wumb ei, prei ermba ei, dinga pimba. Peng kin wu ei, Gos kin prei erpi ngopu kin, kapłi Gos piipi, orung kindpi kin, ngołum. ¹⁷ Ngang kin, wu Elaine sinim mei wumb ngenj kumbii siłmin oł ei, ngenj ende mendpił mołmun mił, eim wu ok yi multum. Mołpu kin, eim prei dinga erpi kin, Gos ni ngopu kin, konu kumb tunermba ni piirim. Yi piipi ni ngang kin, kung pani tekliki, nga oi angii orung nga endeim opu pum. Pang kin, konu

kumb endeim mani opu, tuneririm mon. ¹⁸ Pe nga, Elainja Gos kin prei erpi kin, kapfi konu kumb mani opu, tumba nipi eririm. Erang kin, konu kumb owundu mani opu tang kin, mani mei efe kuni kanim kanim tonu orum.

¹⁹ Nanim angnan no! Pe wu nii endi, enim motmun konu efe Gos ek keimi ei, si kindik punjung kin, nga

wumb endi, eim erpi kin, nga sipi orung tu wumba.

²⁰ Pe wu ei, eim yi piimba ei, wumb endi of kis kun pinerim mit erpi endang kin, eim pupu pendpi kin, se orung tu wumba wumb ei, eim kotpu konu kis efe ba nge er mutum; ba nga erpi kin, se orung sim. Sipi erpi kin, of kis kun pinerim mit of kis kanim kanim pei ei, pandi topu si kindim.

I PIISA

Piisa Kumna Kin Mon Połpu Kindim

1 Na Piisa Jiisas Krai nge ek se andił wu. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb en enim konu ełe keimi si kindik kin konu eipi punjung. Puk Ponsus konu owundu nin Galeisiya, nin Kaparosiya nin Eisiya nin Bisiniya konu owundu pei ełe mulnjung. ² Kumb ok, enim Erinjpin Gos eim nge noman ełe enim to tonu kindpi mundum. Mondpu kin eim piim ei, enim eim nge Gui Ka ełe je erang kin, enim ok wumb kun ka mendpił molk. Molk kin, Jiisas Krai nge ek ka ekii sengin kin, kapłi eim miyem ełe je erang kin, enim oł kis kil ngopu si kindrim. Si kindpi kin, Gos noman ka ełe oł ei, nin nga eim noman emin pałim oł ei, kapłi enim kin pi ki to pep mułmba.

Konj Kunum Kunum Ka Mułngii Ei Singii Nge Tonu Epin Konu Ełe Kui Er Mołum

³ Pe sinim kapłi ek ka nipin kin, Jiisas Krai Owundu nge Arim Gos ngumun. Nimbil erang eim sinim kin kaimb sipi kin, eim nge kunum kunum konj ngołum oł ei Jiisas Krai erpi sipi kin, tonu konj kindim ei sinim pipi kin, yi erim. Erpi kin, eim sinim paki tonum ei, kui er mulnjpun ei, sinim nimbil erang Jiisas eim erang kin, sinim opun konj pupun mołmun. ⁴ Mołpun kin, nga sinim kapłi Gos nge epi owundu eim nge wumb singii nipi kindim sałim. Seng kin, epi ei kapłi sinim singii nipi kin epin konu ełe kindim sałim. Seng kin, ei kapłi erpi kis mulerang kin, nga oł kun ka to pułpeł tok kin, eipi eipi kindnerngii mon; kinarik kin, oł ei nga pupu, am pupu kin poru ninermba mon ku. ⁵ Nga epi ombu, enim nge mendpił, pii gii ninjing wumb ombu mendpił, Gos eim nge dinga ełe er kanpi, se mułang kin, en enim ka mołmun. Mułangin kin, eim enim se orung simba nge eim er kun er mołum ei, muł mei poru nimba kunum ełe, opu peni ełe ba.

⁶ Enim oł ełe nge ka piłmin; ba akip kunum aninga kopur mendpił ka piłmin. Ba nga Gos noman ełe erang kin, oł embin tui kanim kanim enim kin ngenj kumbii ngang kin, enim ngenj kumbii singii. ⁷ Nimbil erang ełe nge, oł embin tui kanim kanim enim kin onum ełe nge, enim pii gii dinga pałim min, pinałim ei erpi kenmba onum. Opu kin, ku gol epi ei to kis ełim; ba wumb ku gol dup ełe kalk kenmin nik kelnjing. Ba nga pii gii ei, ku gol mił mon. Pii gii ei ku gol to mani kindpi kin, ka wii mendpił tonu ołum. Yi mił, nga pii gii pałim mił kenmbii nipi kin, enim epi ei erpi kin, pii gii to dinga ełim. Nga ekii se Jiisas Krai peni ełe orung omba

kunum ei, sinim pii gii ei erang kin, sinim embe owundu nin, tiłang owundu nin, embe ka wii ei simin. ⁸ Enim eim kinałmin; ba enim eim noman kulk ngołmun. Nga pe enim eim kinałmin; ba enim eim kin pii gii nik kin, ka ka piik ngołmun. Ka piik ngołmun ei, owundu pepi kin, ya mani mei ełe, ka piinmin ei, to mani kindnim. Nga ka piinmin ei, sinim gupu ełe ni tor kindmin ei, kapłi enanim mon. ⁹ Ba enim nge pii gii ei, mong tonum ei yi mił, Gos eim enim nge noman tuk ełe orung sipi kin, noman konj kunum kunum mułngii nge ngonum.

¹⁰ Oł ekii se tonu omba piik niłmin wu ombu, kumb kor Gos nge noman ka enim kin epi ei wii ngumba epi ei yi mił nik tor kindiłmin. Nga orung ok konj kunum kunum mułngii ei, sik erngii andłam ei, kuruk kin, pułe kan simin nik enmin. ¹¹ Nga Krai nge Gui Ka ei, en enim kin noman tuk ełe mułum. Mołpu kin, en enim kin ni tor kindang kin, Krai kołpu kin ngenj kumbii sipi kin, nga ekii se, embe owundu sim. Sim ei piik kin, kii sik kin, kunum nenj tonu omba? Nga epi nipe endi kunum ełe tonu omba? ¹² Gos eim wu oł ekii se tonu omba piik niłmin, wu ombu kin, oł yi mił erpi kin, peni ełe andan tum. Nga en enim kongun ei erik kin, endi paki topu ermba mił mon. Ba nga en enim Gos ek ka nik ngonmun ek ei nge, enim kin nik kin, tor kindik ngonmun. Nga ek se andiłmin wumb ei nengin piinmin nik, ni tor kindangin kin, Gos Gui Ka ei, tonu epin konu ełe, mani kindang kin, om ei dinga ngołum. Ngopu kin, Gos ek ka ni tor kindnjing. Nga Gos enjel mołmun ei, en enim dinga kindik kin, Gos ek ka ei, pii poł tungii nge nik enjing.

Gos Eim Enim Wii Tang, Oł Kun Ka Mendpił Pek Molk Kanik, Kun Erik Mułngii

¹³ Pe kapłi enim noman ełe piik kin, kun erik molk kin, oł ka piinmin mił, erik kanik kin, kun erik mułngii. Mułangin kin, enim Jiisas Krai orung opu peni ełe omba kunum ei, pii kun erik kin, noman ka ambil gii nik, er mułngii! Nga noman ka ei, enim kin kunum ełe tonu omba. ¹⁴ Nga enim kangil endi, eim arim mam ek ekii sinim mił, enim Gos kin yi erik kin, ekii singii! Ok enim noman piinarik mułangin kin, wumb kombur 'Oł yi erii yi erii,' ninjing; ba pe enim kan wiik tangin kin, enim enjing oł ei enerngii mon! ¹⁵ Ba pe Gos eim oł kun ka ełim Gos ei, eim enim wii topu sim. Seng kin, enim Gos eim kun ka mendpił mołum oł ei mił, enim yi mił ku erik mułngii. ¹⁶ Yi mił Gos eim ek keimi ełe yi ninim,

“Enim kapli kun ka mendpit muŋgii! Nimbit erang nanim kun ka mendpit moŋ miŋ, enim yi miŋ ku, erik molk pungi!”

¹⁷ Kapli, enim Erinjing kin prei erik, ‘Wusa’ niŋmin ei, enim Erinjing ei, enim embe eŋe, piipi kin mok topu en-ermba mon. Ba ei, eim enim endeim endeim ni, oŋ enjing miŋ eŋe nge, mok topu ermba. Yi miŋ erang, enim pii kun erik muŋgii! Muŋgii mei ei, enim enj enj muŋgii mei, mon; ba enim oŋ kun ka erik, molk pungi.
¹⁸ Pe enim piinmin ei, enim okrii oŋ kis kun pinerim eŋe, no pek molk kin en enim kupenjing noŋ kin, oŋ kis ei sinjing. Ba Gos eim enim kumep topu kin, oŋ kis kun pinerim oŋ er muljung eŋe nge, eim se orung sim. Sipi kin, eim enim kumep to se orung sim ei, mei eŋe epi ku gol nin, silpa epi to kis ermba epi ei kin, si orung sinerim mon. ¹⁹ Ba Gos eim enim kumep to se orung sim ei, Krai eim miyem ka wii eŋe enim si orung sim. Sim, miyem ei, enim epi endi ngo orung kindmin ei, kapli mon. Krai ei eim kung siipsiip waŋ ka wii ei miŋ nga eim orpuŋ nin, erii endi ngenj eŋe pinerim mon. ²⁰ Gos eim muŋ mei eneririm kunum ei, Gos eim Krai kongun ei nge, ermba nipi mundum. Ba Krai eim peni eŋe omba kunum ei, ekii se mendpit opu kin, eim sinim paki tumba nge omba. ²¹ Krai eim enim erpi, paki tang kin, Gos kin pii gii ninmin. Gos eim erpi, Jiisas sipi, konj kindpi kin, nga tiŋang owundu ngoŋum. Yi miŋ enim Gos kin pii gii ninmin wumb ei, ka piik, kui erik muŋangin kin, eim enim si orung simba.

²² Pe nga enim ek keimi ninmin eŋe nge, ekii sinjing. Sinjing eŋe nge, en enim noman tuk penj muŋum ei, er kun ka enjing. Nga enim engnjing noŋ kin, endeim endeim ni noman kulk ngungii. Ngok kin nga enim noman kultmun oŋ ei, am keimi mendpit kulk ngungii. ²³ Pe enim noman konj tonu wang moŋmun. Yi miŋ, aka pin kuni mong ka wii tonu onum ei, yi miŋ moŋmun. Nga kuni mong topu kis moŋum kuni ei, enim erpi sineririm mon. Ba kuni mong kunum kunum konj moŋum kuni mong ei mendpit, enim erpi seng kin, tonu ok moŋmun kuni ei, Gos nge ek ka kunum kunum konj pepi ba. ²⁴ Gos eim ek ka eŋe yi ninim,

“Wumb pei en enim kupuŋ engimb miŋ moŋmun. Nga wumb en enim moke ei epi kui engimb kuk miŋ moŋmun. Nga kui engimb kutii erang kin, nga epi kuk ei boi nipi kin, mani pup si kindnim. ²⁵ Ba Gos Owundu nge ek ka ei, kunum kunum konj pep ba.”

Ba ek ei ek keimi mendpit, enim kin nipi ngonum.

Jiisas Owundu Eim Kom Ku Dinga Miŋ Konj Saŋitim

2 Yi miŋ erang en enim piik kun erik kin, oŋ kis ombu si kindngii! Si kindik kin, enim ek kend kun pinatim miŋ tonmun ni, nga ek kend eipi noman taŋ miŋ saŋim ei ni, nga wumb endi, epi pei saŋitim ei kanik kin, sin yi sengi ni, kanik bun bun sinmin ni, nga ek buŋ ambilk, buŋ morung ninmin oŋ ombu, akip enim si kindngii! ² Ei yi miŋ, kangit kembis mengk kindangin paŋim ei, eim mam nge am noman kultum. Kuŋpu ei yi miŋ ku, enim am ka wii mendpit noman kuŋgii. Kuŋgii am ei, Gos nge Gui Ka nge am miŋ nok puk kin, enim kapli owuk

tonu puk kin, pii gii nik molk kin, nga eŋe sipi orung seng kin, kunum kunum Gos kin molk pungi. ³ Gos eim ek keimi eŋe yi ninim,

“Enim Owundu nge noman ka eŋe, pii poŋ tonmun ei, singin ka wii miŋ enim.”

⁴ Enim Jiisas owundu kin ongii ei yi miŋ, eim kom ku miŋ konj dinga paŋim. Ya mei wumb en enim, eim kom ku kis, ni piik kin, si kindnjing. Ba Gos eim tonu kindpi mundum kom ku ei, dinga ka wii mendpit, Gos eim noman eŋe yi ni piinim. ⁵ Nga enim kom ku konj kindpi saŋim miŋ, yi moŋmun. Molk kin, Gos je erang kin, en enim wak tangin kin, ngii eŋe, sik kin, kongun erngii ei, Gos eim Gui Ka nge, men ngii ku dinga eŋe, kuŋmaŋ dup kaŋitmin ei, oŋ kun ka wumb miŋ muŋgii. Molk kin, nga erim Gos kin kuŋmaŋ kalk ngok kin, eim noman eŋe, simba miŋ kalk kin Jiisas Krai kin ngungii. ⁶ Yi miŋ, Gos eim ek ka eŋe yi ninim,

“Piyei! Nanim kom ku konj dinga ka wii mendpit ei, to tonu kindinj. Kindinj ku ei, tumunj miŋ eŋe, ambii gii nipi muŋmba. Muŋmba kom ku ei, Saiyon konu eŋe, mani kindip sinj. Nga wumb nii endi eim kin kom ku ka wii miŋ pii gii nimba wu ei, eim kapli ku ei kin singambii sinermba mon.”

⁷ Kom ku ei enim pii gii ninmin wumb ei kin, kapli Krai kom ku ei ka wii mendpit. Ba wumb pii gii ninanmin wumb ei, kom ku kis nik kin ngii takitmin wumb si kindnjing ei, pe nga opu pendpi kom ku ei, ngii tumunj miŋ eŋe pepi dinga erpi kin, ngii pei ambii pi gii ni se moŋum. ⁸ Nga Gos eim ek ka eŋe, wumb pii gii ninenjing wumb ei yi ninim,

“Kom ku ei andŋam eŋe, pep tang kin, wumb simb eŋe, kimbangin ak tang kin, bok tungii. Tungii ei, en enim Gos ek ka ekii sinenjing. Wumb kom ku eŋe bok tok kin, mani punjung.”

Punjung ei ok kin Gos ek keimi eŋe ni pendrim miŋ, en enim oŋ yi erngii.

⁹ Ba enim Gos eim to tonu kindpi kin, mundum ei, enim Gos nge wumb moŋmun. Molk kin, enim king nge wu amb tiŋap eŋe, kuŋmaŋ kaŋitmin wumb moŋmun. Molk kin, enim wumb tiŋap kun ka mendpit moŋmun. Molk kin, enim Gos eim nge wumb mendpit moŋmun. Molk kin, en enim eim oŋ ka eŋim miŋ ei, ni tor kindik kin, wumb ngungii. Ei yi miŋ, enim oŋ kis emii pim konu eŋe muljung ei, Gos enim to tu wupu kin eim tiŋang ka mendpit eŋe, kindang moŋmun. ¹⁰ Molk kin, ok enim muljung ei, enim Gos nge wumb mulenjing mon; ba pe enim Gos nge wumb mendpit moŋmun. Molk kin, ok enim muljung kunum ei, Gos eim enim kin kaimb sipi kin, ngopu ei sinenjing mon. Ba pe Gos eim enim kin, kaimb si ngopu kin, eim enim si orung sim.

Sinim Gos Nge Kongun Wumb Miŋ Moŋmun

¹¹ Nanim nge wumb puŋ miŋ, enim wumb konu eipi wumb miŋ, ok moŋmun. Molk kin, nga enim kunum aninga kopur mendpit, ya mei eŋe muŋgii. Moŋangin kin, na enim kanip kin, ek dinga yi nind, enim kapli ok enim ngenj noman oknge eŋe, ‘Oŋ yi erii, yi eriii!’ ngenjing kin, enjing oŋ ei, akip enim buŋ ngok kin, nga en-

erngii mon. Enarik of ei, enim ngenj noman oknge kis seng kin, of yi enjing. Erik of ei, enim noman tukrung ete, opu mił erpi ngonum. ¹² Enim torung ngenj wumb molk kin, Gos ek piik kin, ekii sinarik mołmun wumb ei, of kun ka pimba mił erik endngii. Erik andik kin, wumb ombu molk kin, enim kin ek ngok yi nik erik kin, enim of kun keimi pinalim mił, of kis yi enmin ningii! Kapli wumb ei enim kanik piik erngii ei, enim of kun ka mendpił enjing peng kin, en enim Gos eim embe ambil tonu kindngii kunum ei, Jiisas eim orung omba kunum ete yi erngii. ¹³ Enim kapli Jiisas Owundu nge noman to piik kin, mei wumb lo ek nik pendik kin, ekii singii. Nga king wu owundu mołpu kin, kumb ete kindnim ei, eim nimba ek ei, ekii sik erngii. ¹⁴ Nga gapman wumb owundu molk ninmin ek ei, ekii singii! Sik kin, nga king wumb owundu mołmun ei, Gos tonu kind mundang, molk kin, wumb ei, of kis kun pinalim mił enmin ete nge, ekii se, orung ok kin, kumep kis to orung kindik ngungii. Nga wumb endi, eim of kun ka mił ermba ei, kapli gapman wumb ei, eim embe ambil tonu kindngii. ¹⁵ Yi mił, Gos eim noman ete, enim of yi mił erngii ni pi-inim, "Enim of kun ka pałim mił enmin ei, enim kapli, wumb ombu noman kun pinalim mił erik kin, ek tengngii ei, mon pa nik, gupu ambil kum tungii." ¹⁶ Enim kapli, wu wii mił andik mułngii ei, kan ngok mundnjung wu mił, enim yi mulerngii mon! Pe nga enim wu wii mił, mołmun ni piik kin, of kis kun pinerim ete erik kin, pandi tunerngii mon! Ba enim kunum kunum Gos nge kongun wumb mił, molk pungii. ¹⁷ Enim kapli wumb pei kin, embe ambil tonu kindngii! Nga enim pii gii ninjing wumb kin noman kulk ngungii. Nga enim Gos eim kin gał sik men tok kin, eim embe ambil tonu kindngii. Nga wu num en enim mei ete tep er mołpu kin, kumb ete kindnim ei, eim embe ambil tonu kindngii.

Krais Eim Ngenj Kumbii Sipi Andan Tum Of Ei Enim Kapli Ekii Singii

¹⁸ Enim kongun wumb enim kapli en enim nge tep wu mołum ei, mandring molk kin, eim embe ambil tonu kindik erngii! Nga wu tep ka erpi etim wu ei nin, wu endi enim kin of dinga enermba wu ei kin mendpił mon; ba nga enim tep wu endi ek dinga kind nipi kin, nga of dinga pimba mił etim wu ei kin, mandring puk mułngii ku. ¹⁹ Kapli enim Gos kin noman to piik andangin kin, wumb endi enim ngenj kumbii wii ngang kin, enim ngenj kumbii ko wunmun ei, Gos eim of yi nge, noman enim. ²⁰ Kapli enim of kis erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin kin, enim nipe mił embe singii? Ba nga enim of kun ka erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin enim tungii ei kapli, Gos eim noman ete piłim ei, kapli mendpił. ²¹ Gos eim enim ok wii tołum of yi nge, ekii sik erngii, pa nirim. Nimbił erang enim ngenj kumbii singii mił, Krais eim enim nge ngenj kumbii ko wupu, sipim. Sipim ei erpi kin, enim yi erngii nipi kin, erpi andan topu, sim sałim. Seng kin, enim kapli eim erim mił of ei, ekii sik kin, erik pungii. ²² Krais eim of kis endi ener-

im mon! Nga eim gupu ete ek kend end tor wang kin, wumb piinenjing mon ku. ²³ Wumb eim kin ek buł ambilk kin, ek kis ni ngok enjing; ba eim nge ek yi ninjing ete nge, ek yi ku nipi kin, ek top to, orung kindnerim mon. Eim of embin ei ko wupu kin, nga eim ek dinga endi nipi kin, orung kindpi wumb ei kin enerim mon. Ba ei eim sipipi kin kos piipi kin, kun ka mok topu etim wu owundu nge angil ete kindim. ²⁴ Eim ngenj ete, sinim nge of kis ei ko wupu sipipi kin, ond peri ete, tonu sipik to kundnjung. Yi erang kin, sinim of kis ei buł ngopun kin, of kun ka pałim mił erpin kin, no pek molk pungii. Wumb eim ngenj to kis mundn mundnjung ete nge, eim sinim erang kin, sinim ngenj nga konj ka mołum. ²⁵ Nimbił erang ok enim kung siipsiip mił, am puk kin, andlam ete kan sinarik mulnjung; ba pe enim se mengk kin, orung ok kung siipsiip tep etim wu ei kin, enim nge noman tuk ete tep etim wu ei kin, orung onjung.

Wu Amb Sinmin Nga Amb Wu Punmun Ek Ei Nge

3 Yi mił ku, enim wu punmun amb kapli wenjing kin mandring molk kin, eim nimba ek ei, ekii sik erngii! Nga wumb nii endi, Gos eim ek ka ete, pii gii ninarik kin, ekii sinenjing wumb ei, enim amb of yi erngii ete kanik kin, kapli se orung sengin ok kin, Gos kin pii gii keimi ningii! Ba enim ek endi, nik enerngii mon! ² Nimbił erang amb en enim wenjing noł nge, embe ambil tonu kindilmin ni of kun ka etmin ete nge, kanik kin, kapli noman ak tok kin pii gii keimi ningii. ³ Pe enim ngenj torung epi ka moke enmin ei mendpił, yi enerngii mon! Nga moke ei, yi mił erik kin, peng enjin ambilk ka erik kin, ku gol angil elting ete, epi monduk kin, nga ngenj torung ete, kon alap ka mendpił kindinmin, ei mon! ⁴ Ba kapli enim noman tuk ete, moke ngungii. Ngungii moke ei, kis mołpu yi enermba mon! Ei yi mił, noman tuk emin ni, noman kun ka sałim. Ei Gos nge ningil ete kanpi ka kaniłim. ⁵ Yi mił, ok amb kombur Gos kin pii gii nik kin, am kun ka mendpił molk kin, of yi mił etmin. Amb ombu ngenj ete, epi ka ngenj ete, moke ngołmun ei, en enim wenjing kin, mandring molk kin ek ekii sik yi etmin. ⁶ Yi mił, Sera ni, amb ei, of yi mił eririm. Erang kin, eim Eiparam nirim ek ete, ekii sipi kin, eim Eiparam nanim nge wu owundu nipi kin, yi embe sirim. Pe nga, enim pei of kun ka erik kin, nga epi endi enim gał sinarik enjing kin, kapli enim Sera nge ambilam noł mił mułngii. ⁷ Yi mił ku, enim amb sinjing wu ei, enim embnjing kin, no pek ka molk pungii. Enim piinmin ei, enim embnjing noł ngenj ete, dinga pinalim mon. Yi mił peng kin, enim embnjing ei, paki tok kin, noman kulk ngungii! Ngok kin, nimbił erang amb enim kin konj kunum kunum mułngii ei, Gos eim wii ngumba ei, enim kin tep to sinjing. Pe enim of yi nge, ekii sinjing kin kapli enim prei erngii ete nge, epi endi pepi, ondu ngunermba mon.

Sinim Noman Ende Sepin Mułmun

⁸ Pe na ek ei, ni poru nip kin, yi nimbii end. Enim pei noman ende kindik kin, wumb pei kin kaimb sik kin, noman kulk ngungii. Enim kapli en enim engnjing not kin, noman ngungii. Nga enim noman ka pii ngok kin, nga enim noman ete, to mani kindik kin, yi mił erngii. ⁹ Pe nga wumb endi, enim kin ot kis kun pinerim mił, endi enjing kin, kapli enim ot yi ku erik kin, wumb ei kin orung kindik kin, ngunerngii mon! Pe nga wumb enim kin ek ngok ek kis nik enjing kin kapli enim wumb ei kin ot yi ku erik ngo orung kindnerngii mon! Ba enim ot yi erik ngo orung kindngii ei, Gos kin prei erik kii sengin kin, epi ka wii ngopu orung kindmba. Kindpi kin, ot ete nge mendpił, Gos eim enim wii tang kin, enim kapli ok epi ka wii ei, yi singii nipi kin, eim enim wii topu sim. ¹⁰ Yi mił Gos eim ek ete yi ninim, "Pe nga wumb endi, eim konj kunum kunum ka tonu omba ei, noman yi to piim kin, nga eim kunum ka tang seng kin, kenmbii ni piim kin, kapli ei eim gupu anmbił ete, ek kis endi ninermbii, pa ni pendpi kin, nga eim gupu ete ek kend tunermbii pa ni pendpi kin, eim yi ermba. ¹¹ Eim kapli ot kis kun pinalim ete buł ngopu kin, nga ot kun ka pałim mił yi ermba. Nga eim noman emin pałim ot ei kur kan sipi kin, ekii sipi, er mułmba. ¹² Nimbił erang Gos Owundu eim ningił ete, wumb ot kun ka pałim mił enmin wumb ei, kanpi wumb ombu paki tołum. Nga wumb prei enmin kunum ei, Gos eim kom se piipi mołum. Ba Owundu eim wumb ot kis kun pinalim mił erngii ei, eim kanpi mołum. Mołpu kin, eim wumb ei kin popuł kis si piipi kin, kumep kis topu kin ngo orung kindmba."

¹³ Pe enim ot kun ka pałim mił dinga kindik kin, ermin ni piinjing kin, wumb nii endi opu kin, enim topu erpi kis mundmba? Ei mon mendpił! ¹⁴ Ba nga enim ot kun ka pałim mił erik kin, nga enim ngenj kumbii ete sinjing kin, kapli enim ka ka piingii. Nga wumb enim kin ot endi enjing kin, kapli ot ei kin, mund mong enerngii! Nga enim noman tuk ete embin to piinerngii ku mon. ¹⁵ Ba en enim noman tuk ete Krai Owundu kindangin mołpu kin, eim tep erpi mułmba. Nga kunum kunum enim kui er mułang kin epi tonu omba ek pułe ei, wumb nii endi enim kii sipi nim kin, kapli enim er kun er mołmun pa nik orung kindngii. Ba enim ek nik kin, orung kindngii ek ei, ek tak tak nik kin kun ka mił ningii. ¹⁶ Enim noman tuk gui ei, kun ka mułmba. Kapli wumb enim kin ek buł morung ninjing kin, enim Krai nge ot kun ka etmin ot ei, ni tor kindik andan tangin kapli kin wumb ot kis enjing ei, singambił singii. ¹⁷ Nga Gos nge noman pałim mił erngii ei, enim ot kun ka pałim mił erik kin, ngenj kumbii sik enmin ei, ot kun ka mendpił. Ba nga, enim kun ka pinalim mił erik kin, ngenj kumbii sinjing ei, epi kis mendpił pałim. ¹⁸ Yi mił erang, Krai eim ond peri ete, kunum endeim mendpił kułum. Kołpu kin, enim ot kis pei ete, erik mulnjung ete kil ngopu si kindim. Si kindpi kin eim wu kun ka endi mołpu kin, sinim wumb kis kułmun konu ete, Krai eim sim. Sipi kin sinim tu wupu Gos mołum konu ete tu

wum. Tu wupu kin eim mei wumb mił mułum. Nga ekii se eim ngenj ete to kundnjing; ba eim noman tuk gui ka je erang kin, opu konj mołum ei, kunum kunum mołpu ba. ¹⁹ Krai nge Gui Ka ete, pupu kin, gui kombur kan ngok mił kindangin kin mulnjung konu ete pupu kin, ek ka nipi kin, tor kindpi ngum. ²⁰ Nga am kumb ok, wu Nowa eim multum kunum ei, wumb mulnjung wumb ei Gos nge ek piinarik to kindik kin, ekii sinałmin; ba Gos eim wumb noman to ak tok kin, pii gii ningii nge, kui er mułum ei, kunum ete, Nowa eim not kanu owundu endi tekrim. Takpi kin, not owundu topu kin, wumb pei to kondpu poru nirim kunum ete, wumb angil orung nga tekliki mendpił, ka mulk kin, not ete am punerik; ba not en enim to tonu kindang kin, ka mulk. ²¹ Not ei yi mił, wumb not pałmin ot ei, ek ekin mił nipi ngonum. Ei yi mił, enim sipi orung simba. Not ei, enim ngenj penj mołum ei, kil ngopu kin, si kindm-ba ei nge mon. Ba ei en enim noman tuk gui ete, Gos je erang kin, kun ka mendpił seng kin, nga enim kapli, Gos kin wii tok kin, Jiias Krai eim kołpu kin, nga opu konj pum ete mendpił, enim sipi orung sim. ²² Nga Jiias eim mendpił epin konu ka ete, tonu pum. Pupu kin, Gos nge angil tundung dinga ete mołum. Mołpu kin, enjel nin, wumb embe pałim nin, nga dinga owundu sałim wumb ei nin ombu Krai kin mandring mołmun.

Jiias Kin Ekii Sinmin Pułe Ei Ngenj Kumbii Ko Wumun

4 Yi erang kin, Krai eim ngenj ete, kumbii sirim; yi mił ku, enim noman dinga kindik kin, Krai eim ngenj kumbii sirim mił, enim yi ku singii. Nimbił erang wu nii endi, eim ngenj ete, kumbii sim kin, kapli eim ot kis ot ei, si kindpi poru nim. ² Yi mił erang kunum ete, eim ngenj ete kin mołpu pupu kin, eim nga ot kun pinalim mił ot ei, ekii sipi enerim mon. Nga mei wumb enmin ot ei mił, enerim mon; ba eim Gos nge noman pałim mił, ekii sipi eririm. ³ Yi mił, ok kunum ete enim torung wumb noman ete etmin ot kis kanim kanim noman peng kin, erik endnjing. Ot kis kanim kanim ei yi mił, wu amb ngundułmun ot ei nin; nga ot kis erngii ei, noman ete sikir tonu onum ei nin; nga not nok, wulu pang andinmin ot ei nin; nga kuni owundu nangin kin, kunum olt mił ei nok nok mołmun ei nin; nga not dinga pei nok kin wulu pang ot kis kanim kanim ei nin; nga Gos lo ek ei to kindik kin, gos kend kin men to ngonmun ombu pei, enim poru ni si kindngii. ⁴ Pe enim wumb ombu kin, ot kis kanim kanim nga erik ngonanmin mon. Yi mił erangin kin, puku sik kin, nga enim kin ek kis nik ngonmun. ⁵ Ba ekii se, wumb en enim kos piitim wu owundu kin ot yi enjing mił, pułe ei yi mił nik kin, orung kindik ngungii. Kos piitim wu owundu ei, eim kui er mołum. Mołpu kin, wumb kutii nin, konj wumb kos piipi kin, mok topu, ermba nge mołum. ⁶ Ok Gos nge ek ka ni tor kindik kulnjung wumb ombu, ngunjung ei pułe yi mił. Ete nge, tonu ok kos piingii ei, ngenj kin pei ok kin, wumb yi mił ongii. Ba en enim gui konj mułngii ei, yi mił Gos konj mołum mił, yi mułngii. ⁷ Epi kanim kanim poru nimba kunum ei, tangpi mandi

enim. Yi miŕ erang, enim kanik kun erik kin, noman eŕe kun ka seng kin, enim kapŕi kunum kunum prei erik muŕngii. ⁸ Enim kapŕi wumb endeim endeim ni noman ngomun oŕ ei, ambilk gii nik muŕngii! Noman ngomun oŕ ei erpi oŕ eipi ei, to mani kindnim. Nimbiŕ erang noman ngonmun oŕ ei, erpi oŕ kis pei kapŕi pandi tonum. ⁹ Pe wumb endi opu, enim kin muŕmba ei, enim tep ka erik muŕngii! Enim oŕ yi nge erngii ei, kis piik enerngii mon. ¹⁰ Enim endeim endeim ni, Gos eim epi ka wii kanim kanim wii ngum epi ei, sinjing. Yi miŕ erang, kapŕi enim epi ka wii sinjing eŕe nge, enim erinjing noŕ kin paki tungii. Oŕ eŕe nge, enim Gos nge kongun wumb ka wii molk kin, Gos epi ka wii ngum epi ei, tep ka erik muŕngii! ¹¹ Kapŕi wumb nii endi, ek ni tor kindmba wu ei, kapŕi wu ei Gos ek ka ni tor kindmba. Nga wumb nii endi, eim wumb eipi kin paki topu ermbe ei, kapŕi wu ei, Gos eim dinga ngum ei kin, paki topu ermbe. Yi miŕ erang kin, Jiisas Kraiŕ kin Gos embe owundu seng kin, kongun eŕe tonu omba. Eim tiŕang ka wii ni, embe owundu ni, noman dinga eim kin kunum kunum pepi ba. Ei keimi.

Pii Gii Wumb Keimi Molk Ngenj Kumbii Sik Muŕngii

¹² Nanim nge wumb puŕ dup miŕ epi embin tui owundu endi enim kin tonu opu kin kenmba miŕ enim; nga enim puku sik kin, epi eipi endi enim kin tonu onum ni piinerngii mon. ¹³ Ba oŕ embin tui ei, enim Kraiŕ kin ouni ngenj kumbii sik kin, embin tui owundu ei ko wunjung. Yi peng kin, kapŕi enim am ka mendpiŕ piingii. Nimbiŕ erang ekii se eim nge tiŕang owundu peni eŕe, omba kunum eŕe, enim nga ka mendpiŕ piingii! Nga noman eŕe ka piik ngungii ku. ¹⁴ Pe nga enim Kraiŕ nge wumb muŕangin kin wumb enim kin ek kis ninjing kin, kapŕi enim ka mendpiŕ piingii! Nimbiŕ erang Gos eim Gui Ka enim kin moŕum ei, Gui Ka tiŕang owundu paŕim ei, enim kin dinga ngopu, paki tumba. ¹⁵ Mon pim kin, enim nge tuk moŕmun wu endi, wumb endi to kundmba min, wumb eipi nge epi waning simba min, oŕ kis kanim kanim ermbe min, kanpi eipi eipi kindpi kin, mong simba nge er endmba. Erang kin, wu endi eim kumep kis ngo orung kindngii. ¹⁶ Ba Kraiŕ nge wumb endi muŕum kin, oŕ eŕe nge ngenj kumbii sim kin, kapŕi eim singambiŕ sinermbe mon. Ba eim Kraiŕ kin pii gii nim eŕe nge, Gos embe ambiŕ tonu kindmba. ¹⁷ Gos kos owundu piipi kin, kii sipi, orung omba kunum eŕe, mandi tonu opu poru ninim, Kapŕi kos sinim Gos nge wumb kin, kumb se tonu om kin, kapŕi pe nga nipe oŕ embin tui endi Gos ek ka eŕe ekii sinarik kin, pii gii ninanmin wumb ei kin, tonu opu poru nimba? ¹⁸ Pe nga wumb oŕ kun ka eŕmin wumb ei kongun dinga erik kin kapŕi Gos wumb ei sipi orung simba pim kin, kapŕi nimbiŕ oŕ erpi kin, wumb Gos kin buŕ ngok kin, nga oŕ kis enmin wumb ei, jii miŕ tonu ongii? ¹⁹ Yi peng kin Gos nge noman eŕe wumb nii endi oŕ embin tui owundu ko wuk kin, ngenj kumbii sik enjing kin, wumb ei oŕ kun ka erik andik kin, en enim nge noman tuk ei sipik kin Gos Puŕwu nge angii eŕe ngumun. Ngopun kin, Gos eim sinim eririm ei, eim kunum

kunum ek keimi niŕim ei, eim sinim tep ka er muŕmba ku.

Enim Wumb Num Gos Nge Wumb Siipsiip Miŕ Tep Ka Erik Muŕngii

⁵ Na ek ei nip, enim Gos nge wumb tep erik kin, kanik se moŕmun wumb ei ngond. Na nam yi ku, enim kin ouni Gos nge wumb tep erip kin, kanip se moŕ. Na nam Kraiŕ Jiisas ngenj kumbii owundu sipi kin, ond peri eŕe kuŕum oŕ ei, keimi tonu om. Wang kin, na nam ningii eŕe, kenj ni, ek ei nip tor kindind. Yi ku Kraiŕ eim ya mei eŕe orung omba kunum ei, eim tiŕang owundu simba kunum ei, na yi ku enim kin ouni simin. ² Pe enim Gos nge wumb moŕmun ei, kung siipsiip miŕ, enim tep ka erik kin, kanik se muŕngii! Gos enim kongun ei, erngii nip ngum kongun ei, enim ka piik kin, noman monduk erngii ei, Gos enim yi erngii ni piinim ei, enim ku simin nik kin, kongun enerngii mon! Ba kongun ei, noman eŕe keimi erik kin, Gos kin ngok muŕngii. ³ Gos eim wumb sipi kin, enim angii eŕe kindim wumb ei, enim tep ka erik kin, Kraiŕ nge oŕ kun ka andan tok mulnjung kin, kapŕi wumb pei enim eŕmin oŕ ei, ekii singii; ba enim tep erik moŕmun wumb ombu, enim to kambik mani kindik kin, en enim wu num miŕ, tep erik kin yi enerngii mon! ⁴ Nga ekii se tep eŕim Wu Owundu nga orung omba kunum eŕe, enim kapŕi embe owundu tiŕang miŕ, epi topu kis ernermbe epi ei, enim singii.

⁵ Yi miŕ ku, enim kang ambiŕ gaŕ, enim kom sek kin, tep eŕmin wumb ek ningii ei, ekii singii. Enim pei kapŕi en enim noman eŕe, to mani kindik kin, enim endeim endeim ni paki tok kin, nga mandring puk muŕngii. Nimbiŕ erang Gos wumb en enim embe ambiŕ tonu yi kindik kin, wumb ei buŕ ngopu kin, kanpi si kinditim; ba en enim embe to mani kindik kin, en enim noman eŕe, to piinanmin wumb ei kin Gos kaimb sipi kin, noman ka ngoŕum. ⁶ Yi miŕ erang, en enim noman eŕe to mani kindik kin, nga en enim Gos nge noman dinga eŕe mandring puk muŕngii. Yi miŕ, nga Gos nge kunum ei, eim enim ambiŕ tonu kindmba. ⁷ Pe nga enim noman embin kanim kanim ei, Gos kin angii eŕe pendngii. Nimbiŕ erang eim enim kanpi kun erpi kin, tep er moŕum.

⁸ Enim noman konj kindik kin, kanik kun erik muŕngii! Enim nge opu orung wu kis Seisen ei kui wusii simbii owundu miŕ, kei dinga niŕim ei, eim koi erpi andpi kin, wumb endi kur kanjip numbii miŕ ni piŕim. ⁹ Enim pii gii dinga nik kin, dinga angik kin, Seisen opu kom topu kin, nimba ek ei piinerngii mon! Nimbiŕ erang enim piinmin ei, enim engnjing noŕ mei konu eŕe orung orung moŕmun ei, oŕ embin tui enim kin tonu onum oŕ ei, en enim kin yi ku tonu oŕum. ¹⁰ Ba enim kunum aninga kopur oŕ embin tui tonu wang kin, ngenj kumbii sinjing ei, Gos eim noman ka ngoŕum puŕwu ei, eim enim dinga ngumba. Gos enim Kraiŕ Jiisas kin wii tang kin, enim eim tiŕang ka wii mendpiŕ singii. Sik kin, Gos eim enim erpi kun ka mendpiŕ kindang kin, je erang kin enim dinga angk muŕangin kin, eim enim dinga ngang kin,

enim dinga angk muŋgii! ¹¹ Gos eim kin mendpiŋ noman dinga kunum kunum pep moŋpu pangŋi! Keimi, am yi minj, kapŋi pengŋi!

Ek Kombur Aninga Nga

¹² Na ek aninga kopur poŋup kin, enim ngond ei wu Silpeinis na paki tum. Na piind ei, enim engnjing keimi miŋ moŋum. Pipe eŋe, na enim kin noman to konj kindamb kin, Gos nge noman ka ei, keimi na ninj miŋ ei, enim singii. Ei nge, na nam pii poru nip kin keimi ni tor kindamb kin, enim dinga angk muŋgii.

¹³ Enim engnjing men toŋmun ngii Bapilon konu eŋe owundu saŋim wumb moŋmun ei, ek ka nik pii ka piik kin, enim ngonmun. Gos wumb ei, enim kin oui wii topu kin, noman ka wii ngopu yi ku eŋim. Nanim kingam Mak yi ku, enim kin ka piipi kin, ek ka nipi ngonum.

¹⁴ Enim kapŋi, Gos nge wumb pei angŋi sik kin, noman kultmun oŋ ei miŋ erik kin, andan tok ngungii! Enim Krai kin dambiltik ende puk mulnjung kin, enim noman emin ka seng muŋgii!

2 PIISA

Piisa Nga Mon Endi Poʻpu Ngum

1 Na Saimon Piisa, na Krai Jiisas nge kongun wu ni ek ka se andiʻ wu moʻ. Na pipe ei poʻpu kin, enim wumb pii gii ka wii ninjing ei, yi miʻ sinim pii gii ende wumb moʻmun konu eʻe ngond. Eʻe nge sinim nge Gos Jiisas Krai eim sinim sipi orung simba nge puʻwu ei, eim kin oʻ kun ka eʻmin oʻ ei sinjing.

² Pe sinim nge Gos kin, Jiisas Krai kin noman ka wii ei, sinmin. Oʻ eʻe nge, Gos Owundu nge noman ka nin, noman emin ei, enim kin am owundu tonu opu ba.

Gos Eim Nge Wumb Topu Mundum

³ Keimi, Gos eim nge dinga eʻe, epi kanim kanim sinim ngang kin, am sinim kapʻi erang kin, sinim konj moʻpun kin, Gos nge oʻ kun ka paʻim miʻ, erik pungii. Gos eim nge noman ka wii sinim ngopu kin, sinim wii topu mondpu kin, eim nge tiʻang ka wii nin, eim nge oʻ kun ka oʻ ei, sinim ngumba nge ouni simin. ⁴ Pe eim nge noman dinga nin, tiʻang ka wii owundu ei nge, eim sinim kin kombur am owundu nin, epi ka wii mendpiʻ ei, kumb ok, eim sinim ngumbii ni, pendrim miʻ ngurum. Yi miʻ erang noman oknge oʻ kis ei, sinim mei wumb kin tonu wang kin, puʻe eʻe nge sinim oʻ kis enmin. Ba epi ka wii kanim kanim ei, pei Gos sinim ngum ei, sinim paki tum. Yi miʻ sinim tungu pupun kin, epi kis ermba ei, si kindpin bin. Pupun kin, sinim noman konj sipin kin, Gos eim nge oʻ ei ekii simin. ⁵ Eʻe nge, enim noman to piingii! Piik kin, enim kongun dinga wii erik kin, oʻ kun ka ei pii gii kin, ende pendik muʻngii! Molk kin, noman ka wii sik kin, oʻ kun ka oʻ ei kin, ende sek kin, pendik muʻngii ku. ⁶ Nga en enim noman ka ei kin, ngenj eʻe nimbiʻ oʻ endi erngii ei, tep ka muʻngii! Molk kin, noman ka ei, se ende kindik, pendngii! Nga enim dinga angk kin, oʻ embin tui ko wuk kin muʻngii. Molk kin, oʻ ei sik kin, ngenj tep ka eʻmin oʻ ei, ende sik kin, kindngii. Kind pendik kin, enim Gos nge oʻ kun ka oʻ ei nge, singii. Sik kin, dinga angk kin oʻ embin tui ko wunmun ei nge, ende kind pendik singii. ⁷ Nga enim engnjing noʻ kin, noman ka ngok erngii! Erik kin, oʻ ei nge sik kin, Gos nge oʻ kun ka ei kin, ende kindngii. Nga engnjing noʻ, noman ka ngok kin, enmin oʻ ei nge sik kin, wumb kin noman ngonmun oʻ ei kin, ende kind pendik singii! ⁸ Sinim Jiisas Krai piinmin ei, eim sinim nge Owundu moʻtum. Moʻtum ei nge oʻ ka wii ei enim kin pep tonu owundu om kin, kapʻi enim Jiisas kin noman ka ei wii pinermba mon. Ba ei mong oʻ kun ka miʻ, pei tonu opu pimba.

⁹ Ba wu endi eim sipi kin, oʻ yi nge pei pinerim kin, kapʻi eim ningiʻ tumbun wu miʻ moʻpu kin, epi turii simba ei, kan poʻ tunernmba mon! Keimi, Gos eim oʻ penj tui ni, oʻ kis ei, ok kil ngopu poru nim ei, eim kom ngonum.

¹⁰ Yi miʻ erang, angnan noʻ, Gos enim to tonu kindpi mundum wumb ei, nam nge wumb moʻmun. Yi miʻ enim kongun dinga erik kin, oʻ ei enim kin dinga ambiʻ gii nik muʻngii! Nga enim oʻ yi miʻ enjing kin, kapʻi enim oʻ kis erik kin, si kind orung punerngii mon! ¹¹ Yi miʻ erang, enim oʻ ei nge, ekii sinjing kin, kapʻi Gos andʻam aki tang puk kin, Gos moʻtum konu eʻe, kun pungii. Gos konu ei, sinim nge Owundu nin, nga sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas Krai moʻtum.

¹² Yi miʻ keimi, enim epi eʻe piinmin; nga enim ek keimi ei sik kin, poru ninjing. Nga eʻe nge, ek keimi ei dinga ambiʻ gii nik mulnjung. Ba nga na kunum kunum enim kin ek nip ngumbii end ei, enim noman to konj kindip kin ngumbii end. ¹³ Na piind ei na enim to konj kindip kin, oʻ ei, oʻ ka paʻim. Peng kin, kunum kunum na ngenj eʻe, yi ku peng moʻpu kin, ek ka keimi nga nip kin, enim noman to konj kindip, ngumbii end.

¹⁴ Nimbiʻ erang na piind ei, kunum aninga kopur na ngenj ei, enim kin si kindmbii. Si kindmbii eʻe nge, sinim nge Owundu Jiisas Krai ei, eim ek ok na kin ni tor kindpi kin, andan topu ngurum. ¹⁵ Yi miʻ na kongun dinga erip kin, ek nip enim kin, ngumbii end. Nga ekii se, na kuʻmbii poru nimba kunum ei, ekii se enim kapʻi kunum kunum poʻ tok kin oʻ ei piik minj muʻngii!

Sinim Krai Nge Tiʻang Ka Wii Owundu Kenjpin

¹⁶ Sin enim kanpin kin, ek ni ngo poru ninjpin ei, sinim nge Owundu Jiisas Krai ei, eim nge dinga eʻe je mei konu eʻe nga orung omba. Ba sin ek poʻ min, si-imaʻ eimaʻ ek wii nipin kin, sinim nge Owundu Krai nge ek nipin kin, yi ninanmin mon! Sin Jiisas eim nge tiʻang ka wii owundu ei, sin ningiʻ eʻe, kenjpin ei, piipin kin ninmin. ¹⁷ Yi miʻ keimi, Eriinpin Gos Jiisas nge embe ei, am ambiʻ tonu kindpi kin Gos eim tiʻang ka wii owundu eim ngum. Ngopu kin, Gos eim tiʻang ka wii eʻe moʻtum ek dinga ei, Jiisas mani mondpu kin, ek yi nim, “Ei na nge kangim mendpiʻ! Na eim noman ngond. Nam nge noman ei, eim kin moʻtum,” pa nim. ¹⁸ Sin Jiisas kin tonu oʻ kun ka komung mulnjpun kunum eʻe, ek yi miʻ tonu epin konu eʻe mani om.

¹⁹ Yi miʻ paʻim ek ei, sin wumb Gos oʻ ekii se ermba ei, piik niʻmin wumb ek ei pii gii nipin kin, ekii siʻmin. Nga enim yi ku ek ei keimi, dinga ambiʻ gii nik mul-

njung kin, ei ka wii simba. Nimbit erang Gos of ermba piik nitmin wumb nge ek ei, konu emii erang konu ete dup alam kitangin kin, titang enim ei yi mit; konu tengmba erang kin, nga kupiiring ok kanjip ei, enim noman tuk ete, pep onum ei yi mit onum ku. ²⁰ Ba enim ek ei, ok piik pendik kin, sin sinim noman ete ek endi piipin kin, Gos nge of ermba piik nitmin wumb nge, ek pule yi mit endi piipin kin yi ninermin mon. ²¹ Nimbit erang kumb ok, wu endi eim noman ete kin, Gos of ermba of ei, piipi kin, ni tor kindnatim mon. Ba Gos eim nge Gui Ka ei, wumb ombu ei kin ek ei nipi ngang kin Gos eim of ermba of ei, piik kin, ni tor kinditmin.

Mon Ek Kend Polk Kin Nik Ełmin Wumb

2 Ba kumb ok, ek kend ni tor kinditmin wumb ei Es-rel wumb tuk mołmun konu ete tonu onjung. Yi mit ku, enim wumb kin, ek kend mon tołmun wumb ei, enim mołmun konu ete tonu onjung ku. Wangin kin, ek kend wumb ei, koi erik kin, ek kend kanim kanim ei, enim kin to kis erngii nge tonu om. Ba Jiisas Owundu enim sipi orung sim ei kin, buł ngunjung ku. Of yi mit erangin kin, sikir en enim erpi kin kis ermba nge tu wunjung. ² Nga wumb pei puk en enim ngenj ete of kis kanim kanim pei ekii sik erngii. Yi mit erik puk kin, pe wumb kombur molk ek kis nik kin, andlam kun keimi seng kin, ek kun piinmin ek keimi ei kin, ek kis ni ngok yi erngii. ³ Erik kin, wumb eipi nge epi kanim kanim ei, kan bun bun sitmin wumb ei mit ok kin, ek kend pei nik, enim ngok kin, enim ku nin epi ei, singii nge ningii. Ba am kumb ok, Gos eim wumb kos piipi kin, wumb am pungii konu kis ete, er kun er sirim konu salim. Nga Gos opu kin, wumb to kis mondpu ermba ei, or mit pinatim mon! Eim er kun kun erpi kin, kui er kanpi mołum.

⁴ Yi mit Gos nge enjel kombur ok, of kis erik ei, Gos eim kan wiik tunerim mon. Ba eim enjel ombu, sipi kin, tukpu olt emii er sim konu kis ete mundum. Pe kan ngopu kindang kin Gos nge kos owundu piimba kunum ei, kui erik mołmun. ⁵ Wu amb kumb ok mulk wumb ei, Gos Owundu kin buł nguk; ba Gos kanpi wiik tunerim mon. Gos eim erang kin, noł owundu tonu opu kin, wumb ombu pei, to kondpu poru nim. Ba Nowa eim ek kun ka ni tor kinditmin wu ei kin, eim nge wumb angit orung nga tał ei, Gos eim tep ka er se mułum. ⁶ Nga Sorom nin Gomora konu ete Gos kos owundu piipi kin, konu owundu tał ete, Gos dup kindang kin, dup num kunum ei, konu tał ete dup sik mendpit sim. Seng kin, konu owundu tał ete nge wumb pei, Gos eim kumep kis owundu orung kindpi ngurum. Yi mit ku, nga ekii se wumb Gos kin buł ngunjung kin, wumb kos owundu oknge ei, piingii ku. Kos owundu ei, ekii tonu omba ei nge, Gos andan topu ngumba. ⁷ Nga Gos wu Los eim of kun ka etim wu ei, sipi orung sim. Seng kin, eim ka mułum. Wu Los eim noman embin piipi kin, wu amb ngunduk of kis enjing ete nge piim. ⁸ Yi mit wu ei, eim wumb of kis enjing konu ete, tuk kun ka mułum. Mołpu kin, wumb of kis enjing ei kanpi kin, nga kunum kunum wumb ek kis

ninjing ei, piipi erim ku. Nga eim noman kun ka pepi mułum kin, nga eim puku sipi kin, eim noman tuk embin peng kin, wumb of kis enjing ete nge, lo ek buł ngok enjing ei nge piim. ⁹ Yi mit ku, Gos nge ek ekii sik mołmun wumb ei kin, of embin tui kanim kanim tonu om kin, kapli Gos Owundu eim pii poru nipi of embin tui ei kin, sipi orung simba. Nga Gos eim wumb of kis etmin wumb ei piipi kin, kumep kis ngo orung kindmba. Pe akip kunum nin, nga ekii se kunum pepi kin, kos owundu kunum ei tonu omba.

¹⁰ Opu kin, wumb kombur en enim am kumep kis singii. Singii wumb ei, of kis yi nge, wu amb ngunduk kin, of kis penj mułum ete nin, nga Gos nge ek nin, wumb owundu nge ek ei, wii mit ni piitmin. Wumb ei en enim noman ete ekii sik kin, en enim noman ete, ambil tonu kindik enmin wumb ei, en enim Gos nge enjel kin, ek buł morung nik kin, mund mong enatmin. ¹¹ Ba enjel pei wumb ei nge to mani kindik mołmun. Mołmun enjel ei, am noman dinga mendpit salim. Ba enjel en enim wumb ei kin ek buł morung nik kin, nga Gos ningit ete kos piik, yi enatmin mon. ¹² Ba wumb ombu, kung owu ni, epi noman pinatim mit, wumb yi mit mołmun. Molk kin, en enim nge ngenj ete, noman patim of ei nge ekii sik kin etmin. Erik kin, menjing mengrim ei, en enim singii nge nik kin, nga en enim to kundngii ni mengrim. Mengang kin, en enim epi endi piinatmin epi ei kin, nga ek kis ni ngok etmin. Erik kin, nga en enim kung owu ni, epi kolk etmin mit, yi ku wumb ei kułngii ku. ¹³ Wumb en enim mong kis kanim kanim pei enjing. Yi erangin kin, wumb eipi ok mong kis ende, er orung kindik ngunjung. Ngok kin en enim tinga kuni ni, noł ei pei numun ni piik kin, noman ka ka piik etmin. Ba nga enim kin kuni ende nunjung kin, wumb en enim of penj tui ei, orput mit tuk enim kin yi erik ngonmun. Ngok kin, en enim nge of kis enim kin ek kend mit, enmin ni piik ka piik etmin. ¹⁴ Ei yi mit, en enim nge ningit ei, se andpi kin, wu amb ngunduk of kis etmin ei, nga en enim ningit ete, of kis erngii of ei nge si kindmba pinerim mon. Nga wu kombur noman dinga pinatim wumb ei kin, ek ka nik kin, of kis erngii nge, yi ku etmin. Nga en enim nge noman ei, kan bun bun sik enmin of ei nge, ok andan tok ngołmun. Ba Gos eim wumb ombu nge, am to kis mendpit, er poru nimba. ¹⁵ Wumb ei Gos nge andlam kun ka of ka ete buł ngok si kindik kin, en enim wulu pang kin, tuk of kis kanim kanim erik anditmin. Andik kin, wumb en enim Biyor nge kingam Beilam eim, of kis etim mit ekii sitmin. Nga eim of kis erpi kin, of kis kumep sipi kin, nga eim noman ngołum mit yi ku etim. ¹⁶ Ba kung dongkii ei, ek tingnatim mon; ba kung dongkii endi, wumb ek tanginmin of yi mit tangpi ek nipi kin, Beilam ngopu ek ngum. Ngopu kin, eim of kis etim ete nge piipi kin, kung dongkii ei, wu ek ni tor kinditmin wu ei nge, of ermba erim ete nge, ondu ngum.

¹⁷ Wumb ei nge ombu, noł tukpu ete, noł mani tukpu ete mulatitmin yi mit mołmun. Molk kin, nga wumb ei kupu kuru mit, konu pop owundu topu kin, pop to orung orung kindnim yi mit etim. Erang kin, Gos eim

konu emii owundu kis endi, er sim sařim ei, am emii owundu pařim eře pungii nge, konu ei sařim. ¹⁸ Wumb ombu nge, ek dinga wii nik kin, ek mong pinařim miř, ek kis ninmin. Nik puk kin, wu kombur kin oř kis erngii nge noman kin ei, sikir tonu wang kin, nga puk amb eipi eipi ngunduk kin, ngenj eře, oř kis kanim kanim ei nge, noman to piik enmin. Erik kin, oř kis eře nge erik kin wumb kombur pe mendpiř oř kis ei nge, si kindik kin, tuk puk mořmun. Molk kin, ei torung wumb kin, to tor singii nge enmin. ¹⁹ Wumb kis ombu, en enim ek dinga nik yi ninjing. Epi endi enim noman eře ermin ni piik enmin epi ei, kapři ondu ngunermba mon. Enim wii miř muřngii; ba wumb ombu en enim, bok tok kin andřam kis eře pungii oř ei nge, kongun wumb miř er andřmin. Ei yi miř; pe epi endi wumb endi, to mani kindim kin wu ei, eim to mani kindim epi eře nge, eim epi eře kongun wu miř muřmba. ²⁰ Yi miř keimi, wumb en enim Owundu nge sinim sipi orung nga simba nge, Jiisas Kraiss kin noman ka ei, sinmin noman ka eře nge, en enim tungu puk kin, mei eře epi penj mořum ei, si kindinmin. Nga oř ei, nga demb nim kin, nga oř kis eře nge, en enim kan ngopu mondnum ei, yi minj molk pungii. Puk kin kumb se, oř kis ambiiř gii nim kin, ei wumb kis miř muřngii. Ba nga ekii se, oř kis nga ambiiř gii nim kin, ei am kis mendpiř muřngii. ²¹ Pe nga en enim Gos nge oř kun ka eřmin oř ei, pii kun enarik enjing kin, ei kapři ni piinineřangin. Nimbiř erang, pe nga andřam ei nge piik kin, oř kun ka lo ek ei miř sinjpin ni piřangin. Ba en enim oř ei nge, buř ngo poru ninjing. ²² Oř ei ek ekin endi, en enim kin tonu om ei, Gos oknge ek keimi mendpiř endi yi ninim. "Owu ei eim nge mek si mundum konu ei, nga orung ba nge pum." Nga Gos oknge ek keimi endi yi ku ninim, "Kung endi, eim noř was ka er om; ba nga pupu kin, noř oi eře pepi kin ak mak enim.

Keimi Mendpiř Owundu Orung Omba

3 Enim na nge wumb puř mendpiř, na nga pipe ei pořup kin, enim kin kindind. Kindip kin pipe tař kindinj ei, en enim nge noman keimi to konj kindik kin, noman tuk konj simba. Eře nge enim noman nga to piingii. ² Yi erang kin, en enim molk kin, ek ei noman to piingii! Piik kin, ek ei, oř ekii se tonu omba ni, na ninj miř, ek ei piingii! Piik kin Gos oř ekii se ermba ei nge, piik niřmin, wumb ei Gos ek yi miř ni tor kindinj. Kindip kin, pe Owundu kin sinim paki tořum wu ei nge, lo ek en enim Gos nge ek se andřmin wumb ek ningii ei, piimin ku. Piipi kin, en enim yi ku noman to piingii! ³ Kumb se en enim ek ei pii kun erngii! Ekii se muř mei poru nimba kunum ei, wumb enim kin ek buř morung nik enmin wumb ei, ok en enim nge noman ngenj eře, ekii sik erngii. Ba en enim ek buř ambilk kin yi ningii. ⁴ Nik kin ek dinga nik yi ningii. Nik kin, ei ek nipi, nga orung omba min, da ninjing? Pe eim jiiř mořum? Ya onanim; ba ok kupenjpın noř molk kulk ei, moř wangin kin pe sinim mořmun. Mořamin kin, epi sařim ei, ok sirim miř sařim ei Gos eririm. ⁵ Erang kin, en enim noman eře epi ei piik kin, kanik erngii pinařim. Pinerang kin, ok

Gos neng kin, gupu muřang je kupu muř pirim. Peng kin nga mei ei, tuk noř eře tonu opu kin, ei mei pirim. ⁶ Ba Gos eim ek yi neng kin, noř tonu om ei noř owundu mei eře tonu om. Opu kin, mei orung orung pei pirim ei to kis eririm. ⁷ Erang kin, Gos ek ei mendpiř neng kin, muř mei tař pe mořmbuř eře dup tonu omba ni, kui er mořmbuř. Molk muř mei ei, kos piimba kunum nenj ni kui er mořmbuř ku. Nga wumb Gos kin buř ngořmun wumb oř kis eřmin ei Gos kos owundu piimba kunum eře wumb oř kis enjing wumb konu kis eře am pungii. ⁸ Ba na nge wumb puř mendpiř; enim epi ei, endeim mendpiř si kindnarik kin noman to piik muřngii! Molk kin, Owundu eim piinim kunum endeim ei, kung ngii 1000 pei miř ni piinim. Nga kung ngii 1000 pei ei kunum endeim miř ni piinim. ⁹ Gos Owundu eim ek ni pendrim miř, tonu omba eře nge ei, taki taki nipi pindneririm mon. Yi miř, wumb kombur kongun mon mon kindpi kin enim ni piinmin, ei mon! Eim yi piinim; wumb endi am punerngii ni pendrim pařim. Gos eim noman eře yi piinim ei, wumb am pei, noman to ak tok kin, yi erngii ni piinim. Yi miř Gos Owundu enim kin piipi kin, eim am kunum kinan olt miř, kui er mořum.

Muř Mei Tař Poru Nimba Kunum

¹⁰ Gos Owundu nga orung omba kunum ei, epi waning wu miř omba ei, sinim pii kun enermin! Enarpın muřmun kunum eře, muř eře bultu owundu nipi kin am ba. Pang kin, nga epi kembis kembis ei am dup no poru nimba. Nipi kin, nga mei eře nin, epi er mundngii epi ei, yi ku, dup nopu poru nimba. ¹¹ Yi miř erang kin, epi ombu yi miř erpi kin, poru nimba. Nipi kin, enim wumb ombu, er mořmun miř nenj? Pe enim oř kun ka erik kin, Gos nge oř ka wii ei erik ekii sik muřngii! ¹² Eře nge, enim Gos nge oř ei erik kin, Gos orung omba kunum ei, kui er muřmun! Mořpun kin, Gos nge kongun dinga erik kin, Gos orung omba kunum ei sikir tonu wangři ningii! Nik kin, kunum eře dup opu kin, tonu muř eře, nopu poru nimba. Nga dup muř dinga wii erang kin eim epi kembis kembis epi dup nang kin, epi ombu opu noř miř ermba. ¹³ Ba Gos eim ek yi nipi kin muř mei konj tař ermbii ni pendim miř, yi ermba. Erpi kin, nga konu konj eře Gos eim nge oř kun ka ei, minj pep muřmba. Mořpu kin, sinim oř ei nge, ei tonu omba ni kui er muřmun! ¹⁴ Yi miř erang, na nge wumb puř mendpiř enim epi ei nge, omba ni kui er mořmun! Muřangin kin, pe enim am ka wii molk kin, oř kun ka dinga erik kin, nga orpuř ni epi kis endi enim kin pinermba mon! Enim Gos kin noman ende sek kin noman emin muřngii. Molk kin, nga ekii se Gos enim kenmba kunum ei enim kun ka muřngii! ¹⁵ Nga Owundu eim sinim kin wiik topu kin, kui erpi kin, sinim kin taki taki erpi mořum. Yi miř erang, enim piingii ei, Gos sinim sipi orung simba er mořum eře nge, sinim piipin muřmun! Mořpun kin, Gos eim noman ka ei, sipi kin, sinim enginjpın Pol ngurum. Ngang kin, nga Pol eim ek yi nge mon pořpu kin, enim ngurum ku. ¹⁶ Keimi Pol eim nge oř ombu pei epi ei nge ku, ek nipi ngořum. Ngopu kin, ek kombur ya mon eře pařim ei, kun ka molařmin

wumb ei, en enim kongun dinga erik epi ei singii patim. Peng kin, en enim Gos nge ek ka ei, nik kin, nga ek kanim eipi eipi ombu nge ek ei, niłmin wumb ei nge, en enim am pungii. ¹⁷Na nge wumb puł mendpił, enim ok piik poru ninjing ei, oł ombu epi ei, ekii se tonu omba. Yi mił erang kin, en enim kan kun erik kin, tep ka wii erik mułngii! Mon pim kin, wumb enim noman to eipi eipi kindngii. Kindangin kin, wumb lo ek

ekii sinarik kin, ek kanim kanim nik erangin kin, enim nga dinga angk mulerngii mon! ¹⁸Ba enim sinim nge Owundu nin, sinim sipi orung simba wu, Krai Jiisas nge noman ka ngołum wu ei nin, noman ka wii mendpił ei kin, wumb dinga mił tonu ok mułngii! Pe nga Krai eim kin tiłang ka wii nin, embe Owundu ambił tonu kindpin kin, akip nin, nga ekii se kunum kunum ouni, am pepi ba ku! Ei keimi!

I JON

Konj Kunum Kunum Moʼlum Puʼwu Ei Krai

1 Sin Jiisas nge er se endim wumb mon ei poʼpun kin, enim ngonmun ei, konj kunum kunum ek Puʼwu Jiisas Krai eim kumb ok kunum kunum moʼlum. Moʼpu kin, sin eim ek nim piinjpin. Piipin kin, eim sin sinim ningit eʼte kenjpin ei, keimi sin eim mendpiʼt kenjpin kanpin kin nga si sinim angit eʼte eim ngenj ei embilnjpin ku. ² Nga konj kunum kunum moʼlum puʼwu Jiisas Krai ei, eim peni eʼte wang kin, sin sinim kenjpin kin, nga eim ek ka piipin kin, enim kin noman konj kunum kunum moʼlum ek ei, ni tor kindinjpin. ³ Kindpin kin, sin Krai eim kin ek nipin kin, peni eʼte kindinjpin ei, sin kanpin kin, nga piipin enjpin epi ei, pei nipin kin, enim kin ngonmun. Ngopun kin sin yi ku, enim kin pei kun ka pepin moʼpun kin, noman dampiltpin se ende kindpin kin, Erinjpin Gos kin, nga eim kingam Jiisas Krai kin, noman ende sepin moʼmun. ⁴ Nga sin mon ek ei poʼpun kin, enim ngonmun ei, sinim pei noman ka seng moʼmun ei, sinim nge noman eʼte piki tumba.

Sinim Gos Nge Tiʼang Eʼte Andpin Moʼmun

⁵ Pe sin ek ei, Gos nge kingam kin piipin kin enim kin ni ngupun. Ngumun ek ei, Gos eim tiʼang puʼwu moʼlum. Moʼlum konu ei, emii endi, eim moʼlum konu eʼte, pepi mandi punanim mon! ⁶ Pe nga sinim moʼpun yi nimin, "Sin Gos kin dambiltpin o ende punmun," nimin; ba emii paʼtim miʼt, oʼt kis kanim kanim ermin ei, sin sinim gupu eʼte, ek kend topun kin nga oʼt ende enmin ei, ek kend paʼtim ku. Nga sinim oʼt kun ka keimi andʼlam eʼte andnaʼmin mon! ⁷ Ba nga sinim tiʼang enim miʼt, oʼt kun ka yi pepin moʼmun ei, Gos eim tiʼang enim konu moʼlum miʼt, nga sinim enginjpin noʼt kin, dambiltpin o ende pupun kin, pepin moʼpun andpin yi erpin moʼmun. Muʼtamin kin, nga Gos kingam Jiisas miyem eʼte, kapʼti sinim oʼt kis kanim kanim kil ngopu kin, kunum kunum si kindimba.

⁸ Pe sinim yi nimin, "Sin noman tuk eʼte, oʼt kis eʼtmin oʼt endi pinaʼtim," nimin ei, sin sinim kin ek kend topun ngonmun. Ngopun kin, nga ek keimi ei, sinim ekii sinenjpin kin, nga ek keimi ei sinim noman tuk eʼte, pinaʼtim ku. ⁹ Ba pe nga, sinim oʼt kis kanim kanim enmin oʼt ombu ni, peni eʼte tor kindpin Gos ngunjpin kin, kapʼti Gos oʼt kun ka eʼtim Gos, eim oʼt kis ombu pei, kil ngopu kin, si kindpi poru nimba. ¹⁰ Pe nga "Sinim oʼt kis kanim kanim enenjpin," pa nimin ei, "Gos ek kend wu"

pa nimin. Nga Gos eim ek keimi ei, sinim noman tuk eʼte pinerang kin, nga sinim ekii sinermin mon ku.

Jiisas Krai Ei Sinim Paki Toʼlum Wu

2 Na mon ei puʼup kin, enim kin ngond. Na Gos ek ka ninj ei, pii gii ninjing kangi ambiʼt moʼmun ei, Gos tiʼap eʼte moʼmun ei kin, ek nip kin, mon puʼup ngond. Ei enim oʼt kis kanim kanim enerngii; ba wumb endi oʼt kis kanim kanim endi enjing kin, sinim nge moʼmun wu oʼt kun eʼtim endi moʼtum ei, Jiisas Krai ei kapʼti, eim nimba miʼt ei, dinga nip kin, Erinjpin Gos sinim kin ngumba. ² Sinim oʼt kis enjpin ei, Gos sinim kin popuʼt sim kumep kis ei, Krai eim koʼpu kin, Gos nge popuʼt kis ei eim sim. Sipi kin, sinim nge oʼt kis mendpiʼt mon; ba ya mani mei wumb oʼt kis pei enjing ei nge, oʼt yi miʼt erim.

³ Pe nga sinim Gos nge ek dinga eʼte ekii sinjpin kin, sinim pii poʼt tumun ei, sinim eim kin keimi piipin kanpin kin, pii poʼt topun moʼmun. ⁴ Pe wumb nii endi yi nimba, "Nanim eim pii poʼt toʼ" nimba; ba Gos eim ek dinga eʼte, ekii sinarpi nim kin, wumb ei eim ek kend wumb mendpiʼt moʼtum. Moʼpu kin, Gos ek keimi ei, eim kin pinaʼtim mon. ⁵ Ba wumb nii endi, eim Gos ek dinga eʼte, ekii simba ei, kapʼti Gos noman kultum oʼt ei erpi kin, kun mendpiʼt kindpi paʼtim. Peng kin, sinim pii poʼt tumun eʼte nge, sinim Gos kin dambiltpin ende pupun kin eim nge wumb moʼmun. ⁶ Wumb nii endi, "Nanim Gos kin dambiltpi ende moʼt," pa nimba, ei eim kapʼti, Jiisas Krai kongun erpi pepi, moʼpu pum miʼt, yi miʼt ku, wumb ei eim yi ermba.

Ek Dinga Konj

⁷ Nanim nge wumb puʼt; ek dinga ei, na puʼup nip kin, enim kin ngond ei, ek konj endi mon; ba enim ek dinga oknge ei, enim ok piik sik erik ek dinga ei, enim ok ek dinga ei piik si kindik kin piik poru nik. ⁸ Nik kin, nga ek dinga eʼte na poʼup kin, enim ngond ei, ek konj endi paʼtim. Peng kin, ek dinga konj ei, ek keimi ei Krai nge oʼt kun ka eʼtim oʼt ei nin, nga enim enmin oʼt kun ka ei nin, sin kenjpin ku. Nimbiʼt erang emii pim oʼt kis ei, si kindpi punum. Pang kin, nga oʼt kun ka keimi ei, pe tiʼang erang kin, oʼt ei peni eʼte onum.

⁹ Wumb nii endi, eim yi nimba, "Nanim tiʼang enim oʼt kun ka er moʼt," pa nimba; ba eim angim kin noman kis pii ngopu kin, yi ermba ei, eim oʼt kis emii paʼtim konu eʼte piraʼm moʼpu andpi kin, akip yi ku, konu eʼte piraʼm er moʼtum. ¹⁰ Pe nga, wumb nii endi, eim angim noman ngotum wu ei, eim tiʼang kun ka konu eʼte moʼtum.

Moʻpu kin, nga eim tiʻang kun ka konu eʻte pira
moʻpu kin, kapʻti oʻt kis min epi endi eim kin pinerang
kin, kapʻti eim min wu eipi endi, bok tok kin oʻt kis endi
erngii ei, pinaʻtim mon. ¹¹ Ba wumb nii endi, eim angim
kin noman kis piimba wu ei, eim emii pim konu kis eʻte
piram moʻpu kin andpi punum. Pupu kin, eim konu jifi
miʻ ba konu ei, eim kan kun enerim. Nimbiʻt erang emii
pim konu oʻt kis ei je erpi kin, eim ningiʻt eʻte to tumbun
miʻt mundang kin, eim emii konu eʻte andpi er moʻtum.

¹² Na mon ei poʻtup kin nanim kangi ambiʻt noʻt enim
kin ngond. Nimbiʻt erang enim oʻt kis kanim kanim en-
jing ombu, Krai Jiasas nge embe eʻte, enim oʻt kis ei,
eim kil ngopu si kindpi, poru nim. ¹³ Na mon ei poʻtup
kin, enim ernjing kin ngond. Nimbiʻt erang enim Jiasas
piinmin ei, eim kumb ok kumna kin multum ei, pe pi-
ram moʻtum ku. Na mon poʻtup kin, enim wu kangi wu
kin ngond. Nimbiʻt erang enim dinga peng kin, wu kis
Seisen kamb mani kindik kin, enim dinga angk moʻ-
mun.

¹⁴ Na mon poʻtup nip kin, enim kangiʻt ngond. Nimbiʻt
erang enim Erinjpin puʻwu eim pii poʻt tok moʻtmun. Na
mon poʻtup nip kin, enim ernjing ngond. Nimbiʻt erang
enim Jiasas kumb ok kumna multum ei, pe pira
moʻtum ei piinmin. Nga na mon poʻtup kin enim wu
kangi wu ombu ngond. Nimbiʻt erang enim dinga angk
moʻtmun. Molk kin, Gos ek ka enim noman tuk eʻte pepi
moʻtum. Moʻpu kin enim dinga peng kin, Seisen wu kis
kamb mani kindnim.

¹⁵ Enim ya mei eʻte pii gii ninenjing wumb nin, mei oʻt
kanim kanim eʻtmin oʻt ei nin, enim noman kulerngii
mon! Pe nga wumb nii endi mei eʻte pii gii ninenjing
wumb nin, mei oʻt kanim kanim oʻt ei, noman ngum kin,
wumb ei Erinjpin Gos kin noman kultmun oʻt ei, eim kin
pinerim mon. ¹⁶ Yi miʻ, pii gii ninenjing wumb oʻt kanim
kanim pei eʻtmin oʻt ei nin, nga epi oʻt kis kanim kanim
simin nik noman paʻtim ei nin, nga wumb kanik kin
simin ni piinmin oʻt ei nin, nga epi kanim kanim mei eʻte
saʻtim ei wumb en enim nilkeng sinmin ku. Epi kanim
kanim ombu ei, Gos kin tonu onanim mon; ba epi om-
bu pei, ya mei eʻte wumb nge noman eʻte tonu onum.

¹⁷ Nga mei eʻte wumb nin, nga epi kanim kanim wumb
simin ni piinmin epi ombu ei, am pupu poru nimba; ba
wumb nii endi, Gos nge noman enim epi ei enjing kin,
kapʻti enim konj kunum kunum molk pungii.

Krais Nge Opu Orung Wu Kis Endi Omba

¹⁸ Nanim kingnan ambiʻtan noʻt; sinim muʻt mei poru
nimba kunum ei, mandi enim. Nga enim piik enjing ni,
Krais nge opu orung wu kis endi omba. Yi miʻt peng
kin, Krai nge opu orung wu kis pei peni eʻte tor onmun
ei, wumb ombu kanik yi enmin. Erik kin, sinim piinmin
ei, muʻt mei poru nimba kunum ei, mandi erpi poru
nininim. ¹⁹ Yi miʻt, opu orung wumb ombu sin nge pii gii
ninjing wumb tiʻap ei, ende miʻt mon. Yi peng kin, opu
orung wumb ombu sinim kin si kindik punjung. Puk
wumb ombu sinim nge tiʻap ende piʻtang kin, kapʻti sin-
im kin tep to muʻtamin; ba en enim si kindik punjung

ei, pangin kin, sinim piinmin ei, wumb ombu sinim nge
tiʻap ende mon.

²⁰ Ba Krai enim kin Gos Gui Ka bein tang kin, nga pe
enim pei ek keimi piik poru ninmin. ²¹ Na enim kin
mon konj endi poʻtup kin, enim ngonand mon. Nimbiʻt
erang enim ek ei, piinaʻtmin eʻte nge mon; ba enim ek
keimi piitmin. Piik kin, nga ek kend endi, ek keimi kin
tor onaʻtim mon ni piitmin.

²² Wumb nii endi, ek kend toʻtum wu moʻtum. Moʻtum
wu ei, "Jiasas ei Krai Gos kindim wu mon," pa nimba
wumb ei, eim ek kend toʻtum wu moʻtum. Moʻtum wu ei
Gos kingam Jiasas kin ouni buʻt ngopu kin, ek ningiʻt ei,
ekii sinarpi kin, Gos kindim wu Krai nge opu orung
wu moʻtum. ²³ Pe wumb nii endi, Gos kingam kin, buʻt
ngopu ekii sinanim ei, yi ku Erinjpin Gos kin buʻt ngopu
kin ekii sinanim ku. Nga wumb nii endi, Gos kingam
kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ei, eim Erinjpin Gos
kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ku.

²⁴ Enim ok piinjing ek ka piik kun erik muʻtngii! Enim
ok piik ek ka ei pira ambiʻt gii nik kin, pii gii nik, mul-
njung kin, kapʻti yi miʻt ku, enim Erinjpin Gos kin eim
kingam Jiasas kin dambiltik se ende pu molk kin,
pungii. ²⁵ Nga Krai eim ek dinga ni pendrim miʻt yi nin-
im, "Enim noman konj kunum kunum muʻtngii ei nge
ngumbii," pa nirim.

²⁶ Na mon ek ei poʻtup kin, enim kin ngond ei, Jiasas
nge opu orung wumb ei, enim kin ek kend tok ngok oʻt
kun pinaʻtim miʻt erngii. ²⁷ Ba Krai, eim nge Gui Ka en-
im kin bein topu ngum ei, eim enim kin noman tuk eʻte
tep to moʻtmbuʻt. Pe nga enim wumb epi eipi endi enim
andan topu kin, yi enermba mon. Yi miʻt erang, Gos Gui
Ka enim kin epi kanim kanim pei andan top ngonum.
Ngang kin, sin noman tuk eʻte ni piipin kin, Gos Gui Ka
eim andan tonum epi ombu ei, ek keimi kun mendpiʻt
paʻtim. Pepi kin nga ek kend endi pinaʻtim mon. Yi miʻt
peng kin, Gos Gui Ka enim andan tum epi ombu, ekii
singii. Sik kin Krai kin dambiltik se ende pu molk kin
pungii. ²⁸ Nga pe nanim kingnan noʻt; enim Krai kin
dambiltik se ende pu molk kin ekii sik erngii. Erangin
kin, sinim noman dinga sik erik molk kin, kunum eʻte,
Krai eim orung omba kunum ei, sinim singambiʻt
peng kin, nga koi erpin yi enenmin mon! ²⁹ Nga enim
piinjing kin, Krai eim wu kun ka mendpiʻt muʻtum kin,
kapʻti enim yi miʻt keimi ni piik kin, wumb endeim en-
deim ni pei oʻt kun ka mendpiʻt enjing kin, kapʻti wumb
ei, Gos nge kingam noʻt muʻtngii.

Gos Nge Kangi Ambit Noʻt

3 Enim piyei! Sinim Erinjpin Gos sinim kin noman
ka owundu ngoʻtum. Ngang kin, sinim kin noman
ka ngopu ei, owundu mendpiʻt ngoʻtum. Yi erang kin,
sinim eim kangi ambiʻt noʻt moʻtmun. Keimi sinim Gos
nge kingam ambiʻtan noʻt mendpiʻt moʻtmun. Ba mei eʻte
pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin kanik kin pii kun
enarik moʻtmun. Pii kun enarik kin, yi ku, sinim kin
kanik kin, pii kun enaʻtmin mon ku. ² Nanim angnan
noʻt; pe sinim Gos nge kingam ambiʻtan noʻt moʻtmun;
ba ekii se sinim wumb muʻtmun miʻt ei, sinim pii kun

enanmin. Ba sinim piinmin ei, Jiisas eim orung omba kunum ei, sinim eim keimi kenmin. Kanpin kin, nga eim mułmba mił ei, sinim yi ku mułmun. ³ Nga wumb nii endi Krai eim orung omba ni kui er piipi mułmba wumb ei, eim kapli kun ka mendpił mułmba. Mołpu kin, Jiisas eim kun ka mendpił mołum mił ei, yi ku mułmba. ⁴ Wumb nii endi, oł kis kun pinałim mił ermba wu ei, Gos lo ek ełe pałim mił, ekii sinarpi kin, lo ek ei to pułpeł to kindim. Oł kis enim wu ei Gos lo ek ełe ei to tor kindnim. ⁵ Enim piinmin ei, Krai eim opu kin, wumb oł kis ei kil ngopu si kindmba nge orum. Orum ei, Krai eim oł kis endi eim kin pineririm. Pinerang kin, Krai eim kapli, oł kis kil ngopu si kindmba. ⁶ Nga wumb nii endi, eim Krai kin pii gii nipi kin, dambiltpi se ende pu mułmba wu ei, eim oł kis kun pinerim mił, endi enermba mon! Ba wumb nii endi, eim kunum kunum oł kis ełim wu ei, eim Jiisas kinarpi kin, nga piipi poł topu enałim mon ku! ⁷ Nga nam kingnan noł; enim wumb endi, kan wiik tangin kin, enim kin ek kend tok sipik, andłam kun sinermba konu ełe sipnerngii mon! Wumb nii endi, oł kun ka pałim mił, ełim wumb ei, eim kun ka mendpił mołum. Mołpu kin, eim Krai eim kun ka mendpił mołum mił ei yi mił ku mołum. ⁸ Nga wumb nii endi, eim oł kis, kun pinałim mił erpi mołum wumb ei, eim Seisen nge wumb mendpił mołum. Nimbił erang Seisen eim ok kumna kin, oł kis kun pinałim mił eririm? Yi mił erang, Gos eim kingam ya mani mei ełe orum ei, ei pułe yi mił, Seisen kongun ei, to pułpeł to si kindmba nge orum. ⁹ Nga wumb nii endi, eim Gos nge wumb endi tonu opu mułmba ei, eim oł kis kun pinerim mił ei enermba mon! Nimbił erang Gos eim nge oł kun ka oł ei wumb ei kin, noman tuk ełe mołum. Mołpu kin, nga Gos eim arim kun ka mołum mił ei, eim kapli Gos kingam tonu opu kin, eim oł kis kun pinerim oł ei, nga kunum kunum enermba mon! ¹⁰ Ełe nge yi mił, ni piinmin ei, Gos nge kingam noł nii ombu mołmun. Nga Seisen nge kingam noł nii ombu mołmun ku. Kapli wumb nii endi, eim oł kun ka mił enałim ei, eim Gos nge kingam mił molałim mon ku. Nga eim angim noł noman kularpi kin, yi ermba wu ei, eim Gos eim nge kingam molałim mon ku; ba Seisen nge kingam wumb mendpił mołum.

Wumb Endi Kin Noman Kultmun Oł

¹¹ Yi mił ek ełe nge, kumna mendpił kunum ei, enim ek ei piik enjing mił ei, sinim wumb endi noman kultmun oł ei, nga wumb ei sinim kin, noman kułangin yi ermin. ¹² Nga sinim kapli Andam kingam Kein eririm mił, sinim yi enermin mon! Eim Seisen nge wu mołpu kin, eim angim mendpił to kundrum wu ei, eim oł kis mendpił eririm. Nimbił erang Kein eim angim mendpił Eipel to kundrum? Nimbił erang eim eririm oł ei, kun pineririm; ba eim angim nge eririm oł ei, kun ka pirim. ¹³ Yi mił nanim angnan noł; wumb pii gii ninenjing wumb ei, enim kin ek kis nik kin, opu orung erik yi erngii ei, enim noman to piinerngii mon! ¹⁴ Yi mił sinim ni piinmin ei, sinim wumb kułii konu ełe si kindpin kin, nga sinim noman konj sinjpin. Nimbił erang sinim en-

jpin noł kin noman kułumun. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kulałim wu ei, eim wumb kułii konu ełe mił pirał mołum. ¹⁵ Nga wumb nii endi, eim angim kin ek kis nipi kin, nga eim noman kularpi ermba, wu ei, eim noman tukrung ełe, wu angim ei to kundmba mił pim. Pe nga enim ni piinmin ei, wu endi eim wumb to kondnum wu ei, eim noman tuk ełe kin noman konj kunum kunum sałiłim ei, pirał molałim mon. ¹⁶ Ełe nge yi mił, sinim ni piinmin ei, wumb noman kultmun oł ei, pułe yi mił pałim ei sinim piinmin. Nimbił erang, Krai eim noman konj sinim kin ngopu kin, ond peri ełe kułum. Kułang kin, pe sinim kapli, Krai enim oł ei mił ku, sinim enginjpin kin, yi erpin kin, sinim noman konj ei, wumb kin paki topun ngumun. ¹⁷ Ba pe wu endi, eim mei ełe, epi kanim kanim pei seng kin, nga wu angim endi, epi sinerang mułmba wu ei, eim kanpi kaimb sipi kin, paki tunarpi yi ermba wu ei, eim Gos noman ngołum oł ei, nipe mił wu ei, eim noman tuk ełe pirał pałim? ¹⁸ Yi mił nanim kingnan noł mił mołmun! Sinim wumb noman kultmun pa ni gupu ełe ni, mon ek yi ninermin mon; ba wumb noman kultmun, pa nimir ei, keimi pimba nin, nga oł keimi ermin yi ku ermin.

Pii Gii Wumb Gos Ningił Ełe Gał Kulałmin Mon

¹⁹ Oł ełe nge, sinim piinmin ei, sinim Gos nge ek keimi ełe mołmun ni piinmin. Piipin kin, sinim Gos nge kumb ełe angpin mołmun ei, sinim noman emin pei tonu wang kin, dinga pupun engmin. ²⁰ Pe nga, sinim noman tuk ełe, sinim kin kos er ngopu erim kin, kapli sinim Gos kumb ełe angpin kin, sinim noman emin sepin piipin mułmun. Yi mułamin kin, Gos eim owundu mendpił mołpu kin, tonu pupu kin, eim sinim kin noman tuk ełe ngołum ku. Nga Gos eim epi kanim kanim pei piłim ku. ²¹ Yi mił angnan noł! Pe sinim noman tuk ełe, sinim kin kos er ngopun yi enenjpin ni piim kin, kapli sinim Gos kumb ełe engnim ełe, gał kulermin mon; ba sinim kapli eim kii simba ei, sinim ek nipin orung kindmin. ²² Kindpin yi enjpin kin, eim ek dinga nim ełe nge, nga eim noman ełe pałim ei mił enjpin kin, kapli sinim nipe epi endi eim kin kii sinjpin kin, kapli eim sinim ngumba. ²³ Nga Gos eim nge ek dinga nim ei yi mił, "Sinim eim kingam Jiisas Krai embe ełe, pii gii nipin kin, nga sinim wumb eipi eipi noman kultmun ei yi erngii mił," pa ni Krai eim ek dinga nipi kin, sinim kin yi ni ngurum. ²⁴ Yi mił wumb nii endi, Gos eim ek dinga nim ek ei, ekii sik ninim mił erngii wumb ei, eim Gos kin dambiltpi se ende pu mołum. Mułang kin, nga Gos eim kin mołum ei, eim nge Gui Ka sinim kin ngopu kin, eim sinim kin kunum kunum mułang kin, sinim kapli Gos eim mołum mił pii poł tumun.

Gos Gui Keimi Endi Kin Gui Kend Endi Kin

4 Nanim angnan noł mołmun. Pe wu kombur ok, enim kanik kin, ek endi yi mił ningii. Sin Gos nge Gui Ka sinjpin yi ningii ei, enim pii gii ninerngii mon; ba kumb se, enim kapli, ek ełe kii sik, mok tok kin,

kanik pii pot tungii ei, ek kun keimi ninmin gui ei, Gos kin onum min, ek kend tonmun. Yi miŕ erang, wumb pei kombur andik kin, ek kend toŕmun wumb ei, oŕ ekii se tonu omba ni tor kindiŕmin wumb molk kin, ek kend kun pinaŕim miŕ nik kin, mei konu eŕe orung orung andik puŕmun. ² Oŕ eŕe nge, enim ni piinmin ei, Gos Gui Ka ei ek nipi ngoŕum. Ngopu kin, wumb nii endi, opu kin yi nimba ei, "Gos eim kingam ya mani mei eŕe orum ei, eim wu keimi ngenj eŕe sinim paŕim miŕ, yi ku pirim. Kapŕi, Gos Gui Ka ei, wu eim noman tuk eŕe moŕum wu ei, Gos ek keimi nipi tor kindnim." ³ Ba nga wu nii endi opu kin, yi nimba ei, "Jiisas Kraiŕ eim Gos kin mani mei eŕe opu kin, ngenj eŕe keimi pinerim," pa nipi wu ei, eim Gos Gui Ka eim kin mulerim mon. Mularpi kin, wu ei Jiisas Kraiŕ nge opu orung wu moŕum. Moŕpu kin, enim piinjing ek ei nge, ya mei eŕe tonu omba ninjing miŕ, pe ya mei eŕe, keimi mendpiŕ tonu onum.

⁴ Ba nanim kingnan ambiŕan noŕ; enim Gos nge wumb tiŕap mendpiŕ moŕmun. Molk kin, ya mei eŕe, ek kend tok ni tor kindiŕmin wumb Jiisas nge opu orung wumb ei, dinga moŕmun; ba Gos nge Gui Ka enim kin moŕpu kin, dinga mendpiŕ ngoŕum. Dinga ngang kin, enim Gos ek piim miŕ, ek kend niŕmin wumb ei, to mani kindinmin. Nimbiŕ erang, Gos Gui Ka enim noman tuk eŕe moŕum ei, dinga mendpiŕ moŕum. ⁵ Wumb ombu ek kend tok niŕmin wumb ei, pii gii ninenjing mei eŕe wumb molk kin, ya mei eŕe, ek kend tok pii gii ninenjing wumb kin, ngok enjing ei, piik er mulnjung. Nimbiŕ erang ek ei nge pii gii ninenjing wumb pei moŕmun ei, en enim ek kend tok niŕmin ek ei piŕmin. ⁶ Ba sinim Gos nge wumb tiŕap eŕe moŕmun. Molk kin, pe nga wumb nii endi, Gos pii pot topu kin, pe nga sinim ek nipin ek ei, eim ekii simba ku. Pe wumb nii endi, eim Gos nge wumb tiŕap eŕe mulerang kin, wumb ei yi ku, sinim ek nemin kin, ekii sinermba mon ku. Oŕ yi erngii ei, sinim kapŕi, kanpin kin, pii pot topun erpin kin, wumb ei keimi, Gos Gui Ka nge tor orum min, ek kend toŕum gui ni tor opu kin, sinim kanpin kin pii pot tumun.

Gos Eim Wumb Noman Ngoŕum

⁷ Nanim angnan noŕ; sinim kapŕi wumb eipi eipi endi kin noman koŕpun yi ermin! Erpin kin, ei nimbiŕ erang, noman kultmun oŕ ei Gos eim kin tor orum. Wang kin, wumb nii endi wumb noman kultmun oŕ ei, ermba wumb ei, eim Gos nge kingam mendpiŕ moŕpu kin, nga eim Gos pii pot topu moŕum. ⁸ Wumb nii endi, eim wumb noman kultmun oŕ ei enanim ei, eim Gos pii pot tunanim mon ku. Nimbiŕ erang Gos eim wumb noman kuŕuŕum puŕwu moŕum. ⁹ Oŕ ei nge Gos sinim kin noman kuŕpu kin, eim kingam endeim mendpiŕ, ya mani mei eŕe kindang, opu kin, ond peri eŕe koŕpu kin, sinim ngum. Ngang kin, sinim kapŕi konj kunum kunum sipin kin, moŕpun bin ei, eim kin sinjpin. ¹⁰ Noman kuŕuŕmun oŕ ei, puŕe yi miŕ paŕim. Gos eim kumb se, sinim kin noman kultum. Koŕpu kin, nga sinim eim kin, ekii se noman kuŕmun. Ba eim kumb se sinim kin noman kuŕpu

kin, eim kingam Jiisas Kraiŕ kindang kin, ya mani mei eŕe opu kin, ond peri eŕe koŕpu kin sinim oŕ kis kun pinerim oŕ enjpin ei, Gos sinim kumep kis ei Kraiŕ kin kindang kin, Kraiŕ eim je sinim oŕ kis kil ngopu si kindim. ¹¹ Nanim angnan noŕ; Gos eim kingam endeim mendpiŕ kindang kin, mani mei eŕe opu kin, sinim kin kuŕmba nge om. Yi erang opu kin, Gos sinim kin noman kuŕpu yi erpi kin, sin sinim kapŕi wumb endi, endi ni noman kuŕang kin, yi miŕ ku eramin! ¹² Sinim wumb endi kapŕi, Gos kinanmin mon! Ba sin sinim endeim endeim ni, noman kuŕang kin, yi ermin ei, kapŕi Gos eim sinim noman tuk eŕe moŕum. Moŕpu eim sinim kin, kongun yi erang kin, wumb noman kultmun oŕ ei, am ka wii tonu wang kin, sinim noman tuk eŕe er muŕmba. ¹³ Oŕ eŕe nge, sinim piinmin ei Gos eim Gui Ka sinim noman eŕe tuk kindang kin, opu moŕum. Moŕpu kin, sinim kapŕi piinmin ei, Gos sinim kin noman tuk eŕe moŕum. Nga sinim eim kin dambiltpin se ende moŕpun kin, molk punmun. ¹⁴ Nga sinim kenjpin kin, wumb eipi kin ni tor kindpin kin, "Gos eim kingam mei eŕe mani kindang kin opu pendpi kin, mei konu eŕe wumb pei, sip orung simba nge om." Opu kin, sinim ek pot ei, pe ek ni tor kindpin kin, wumb ngonmun. ¹⁵ Pe nga wumb nii endi, ek ni tor kindmba ei, eim "Jiisas Gos kingam endeim mendpiŕ moŕum," nimba wumb ei, Gos eim wumb ei kin muŕang kin nga wumb ei Gos kin moŕ mandi pupu kin moŕum. ¹⁶ Yi miŕ erang, sinim piipin kin, pii gii nipin ei, Gos sinim kin am noman mendpiŕ kultum. Koŕpu kin, Gos eim noman kultum puŕwu moŕum. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kultum wumb ei, Gos eim kin tep to muŕang kin, nga eim Gos kin tep to moŕum ku. ¹⁷ Oŕ eŕe nge pe Gos sinim kin tep to moŕpu kin, eim erang sinim wumb noman kultmun oŕ ei, kun ka keimi tonu onum. Opu kin, ei nge, ekii se Gos eim wumb mok topu kin, kos piimba kunum owundu ei, sinim kapŕi Gos kin, mund mong kulermin mon. Nimbiŕ erang, Gos eim wumb noman kultum miŕ, sinim ya mei eŕe mulnjpun kunum ei, Kraiŕ ei eim kin noman kuŕpun yi enjpin. ¹⁸ Yi miŕ erang, mund mong kultmun oŕ ei, ende tuk eŕe noman kultmun eŕe pep ende kindnaŕim mon. Ba Gos kin noman kultmun kun ka oŕ ei pepi kin, mund mong kultmun oŕ ei top tor kindnim. Kindpi kin wumb nii endi mund mong kulk muŕngii ei, Gos kin noman kultmun oŕ ei tuk eŕe, wumb ei kin, pinaŕim mon. Ba eim mund mong kuŕpu kin, Gos kos piipi kin wumb mok topu ermba kunum eŕe, noman to piinim ei, Gos kin noman kultmun oŕ ei tuk eŕe pinaŕim mon.

¹⁹ Sinim Gos kin noman kultmun ei, puŕe yi miŕ paŕim. Gos eim sinim kin kumb se noman kultum. ²⁰ Kuŕpu kin, wu nii endi, eim angim kanpi kin, kan kis kananim ei, eim kin noman kulermba ei, nga Gos eim kinanim ei noman kuŕmba miŕ nenj? Yi ermba miŕ pinaŕim mon. Pe nga wu nii endi eim yi nimba, nanim Gos kin noman kult, pa yi nimba; ba eim angim kin noman kuŕmba ei, eim ek kend wu, mendpiŕ moŕum. ²¹ Yi miŕ erang, sinim kin Kraiŕ ek dinga endi, yi miŕ nipi ngum, "Wumb

nii endi, eim Gos kin noman kutum kin, nga yi ku, wu angim kin yi ku noman kutpu ngumba.”

Pii Gii Ninmin Wumb Ei Mei Ete Wumb Oł Kis Kanim Kanim Ombu Kambik Mani Kindinmin.

5 Wumb nii endi, Jiisas eim Gos kindim wu Kraiss ni pii gii nimba wumb ei, Gos eim nge kingam ambitam noł mendpił mołmun. Pe nga wumb nii endi, eim arim ei noman kutpu wumb ei, arim nge kingam noman kutmba ku. Yi mił ku, wumb endi sinim Erinjpin Gos kin, noman kutum kin, nga eim nge kingam kin yi ku noman kutpu ngumba ku. ²Oł ete nge pe sinim piinmin ei sinim Gos nge kingam ambitam noł noman kultmun ni piimin? Piipin kin, kunum ete, sinim Gos kin noman kutpun kin, pii gii nipin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sipin ermin. ³Yi mił erang, sinim keimi am Gos eim kin noman kutpun kin, pufe yi mił. Kapłi sinim Gos ek dinga nipi ngum ek ei, sinim ekii sipin ermin. Erpin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, sinim piipin kin, ek dinga ei, sinim kin embin pinermba mon. ⁴Yi mił erang, kingam noł Gos nge mołmun pei ei, kapłi Gos eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sik erngii. Erik kin, wumb oł kis kanim kanim ombu, kapłi kambik mani kindik kin, mei wumb oł kis kanim kanim ei, to tor kindik kin, si kindngii. Kindik kin, pe sinim Jiisas kin pii gii nipin kin Gos eim ek nirim mił ei, ekii sinjpin kin, sinim kapłi ya mei ete wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, kapłi to mani kindmin. ⁵Yi mił, wumb nii endi, kapłi eim ya mei ete wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, to mani kindmba. Kindmba wumb ei, eim Jiisas eim Gos nge kingam mendpił ni pii gii nimba. Wumb ei, eim mendpił kapłi mei ete, oł kis ombu, kapłi to mani kindmba.

Jiisas Kraiss Eim Mei Ete Opu Kongun Erim Ek Ei, Ni Tor Kindim

⁶Jiisas Kraiss eim ya mani mei ete orum. Opu kin, eim noł pirim. Pepi kin, ond peri ete kołpu kin, eim miyem ei bein turum. Topu ku, eim noł mendpił pimba nge onerim; ba noł pepi kin, ond peri ete kołpu kin eim miyem bein turum. ⁷Nimbił erang oł erim ete, sinim piinmin ei, eim Gos nge Gui Ka oł kun keimi mendpił pułwu ei, eim oł ei ni tor kindrim ek ei keimi nipi mołum. ⁸Gos Gui Ka ei kin, noł pim ei kin, Jiisas eim nge ond peri ete kołup kin, miyem bein tum ei kin, epi tekliki kei ombu, ek ende mił keimi nik tor kindinmin. ⁹Yi mił, sinim wumb ninmin ek ei pii gii ninjpin kin, kapłi Gos ninim ek ei pii gii ninim ku. Nimbił erang Gos ninim ek ei, ek dinga mendpił ei, eim ninim ek ei, eim kingam Jiisas kin ek ei nipi tor kindrim. ¹⁰Wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nim kin, eim kin noman tuk ete pimba ei, Jiisas eim Gos kingam keimi ni piimba; ba wumb nii endi, Gos ek ninim ei, pii gii ninenjing kin, Gos eim nanim kingnan Jiisas pa nirim ek ei, ek kend tum ni yi piingii. Nimbił erang eim Gos

eim kingam Jiisas kin nirim ek ei, pii gii ninenjing mon. ¹¹Nga ete nge, Gos eim sinim kin ni tor kinditum yi mił nirim ei, Gos noman konj kunum kunum mołum ngurum ei, noman konj ei, eim kingam Jiisas pułwu ei, eim ngang kin sinim simin. ¹²Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nimba wumb ei, eim noman konj kunum kunum mołum ei, sipi mołum. Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii ninermba wumb ei, eim konj kunum kunum mołum ei, wumb ei eim kin mulermba mon.

Konj Kunum Kunum Mołum

¹³Na mon ei połup kin enim kin ngond ei, wumb nii endi, eim Gos kingam embe ete, pii gii ninjing kin, kapłi enim piingii ei, enim noman konj kunum kunum mołum ei sinjing. ¹⁴Kapłi pe sinim Gos nge kumb ete, omun kunum ei, sinim tungu enanmin. Nimbił erang sinim keimi piinmin ei, sinim nipe epi endi, Gos nge noman pałim mił, ekii sipin kin, kii simin ei, kapłi Gos kom se piipi kin, ekii se eim sinim kapłi epi ei ngumba. ¹⁵Pe sinim pii gii keimi ninmin ei, eim piinim ni piimin ei, kapłi sinim simin ni kii sinjpin kin, epi ei ngang kin simin. ¹⁶Pe wumb nii endi, eim kinang pii gii ninjing wumb angim endi, oł kis kun pinerim mił endi erpi kin, dup konu kis ete punermba mił endi pim kin, kapłi eim prei erpi kin, Gos kii seng kin, kapłi Gos wumb ei kin paki top kin, sipi orung sipi kin, noman konj kunum kunum mołum ei, ngang simba. Ba wumb kombur Gos Gui Ka kin ek buł ambilk ek kis ngungii ei, er sipipi kin dup konu kis ete kindang kin, pungii er mułngii ei, na enim prei erik kin, Gos ngungii ei, na ninand mon. ¹⁷Pe oł kanim kanim kun pinałim mił enim oł ombu ei, ei oł kis ombu pałim; ba oł kis kombur enim ei, dup konu kis ete punerngii mił endi pałim. ¹⁸Sinim piinmin ei, Gos nge kingam endi tonu opu mołum ei, oł kis kun pinałim mił ei, kunum kunum enałim mon. Nimbił erang Gos nge kingam Jiisas wumb ei tep ka erpi, paki tang kin, pii gii dinga ni er mułmba. Yi er mułang kin, Seisen eim wumb ei kin mandi pupu ambilpi kin, to kis ermba pinerim mon. ¹⁹Sinim piinmin ei, sinim Gos nge kingam noł mendpił mołmun. Mołangin kin, nga pii gii ninenjing wumb pei, en enim oł kis pułwu Seisen nge angit ete molk kin, eim dinga ete, kongun erik kin, andik puk mołmun. ²⁰Nga sinim piinmin ei, Gos nge kingam ya mani mei ete om ei opu kin, sin paki topu sinim noman ka wii ngang kin, Gos kin keimi mendpił pii poł tonmun. Nga sinim eim kingam Jiisas Kraiss eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Nga yi mił ku, sinim Gos keimi eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Mołpun kin, Gos eim Gos keimi mendpił; nga Gos eim konj kunum kunum pułwu mołum ku. ²¹Nanim kingnan noł! Enim Gos kin pii gii dinga peng molk kin, enim ek kend gos kin mandi pu mulerngii.

2 JON

Jon Mon Endi Nga Putum

1 Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb eŋe, tep er peng erip moŋ wu ei, na Jon mon ei, poŋup kin enim ngond ei, men ngii amb endi kin, eim kingam ambitam noŋ miŋ moŋmun ei, noman kult. Kuŋup kin na endeim mendpiŋ mon; ba wumb pei nii endi, eim ek keimi ei, pii gii ninim wumb ei, yi ku enim kin noman kultmun. ² Na enim kin noman kult. Nimbiŋ erang ek keimi ei, sinim kin paŋim, nga sinim kin kunum kunum pepi moŋpu ba.

³ Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim kin, noman ka ngonmbuŋ ei ni, nga noman kaimb siŋmbiŋ oŋ ei ni, nga noman emin ngoŋmun oŋ ei ni, oŋ ombu pei sinim kin erangiŋ kin, nga sinim wumb kin noman ngok oŋ ei ni, ek keimi oŋ ei er minj erik kin, yi er muŋngii.

Ek Keimi Nin Noman Kultmun Oŋ

⁴ Nanim ka piip kin, kurup kanip piind ei, enim pii gii ninjing wumb kombur en enim, oŋ kun keimi ei, sin Erinjpin Gos ek dinga ninim miŋ ei, ekii sik yi enmin. ⁵ Pe nga na enim pii gii ninjing wumb kin, na mon endi poŋup kin enim ngunand mon. Nga ek dinga konj endi nip ngunand mon ku. Ba kumna kin, ek dinga endi enim kin kii sip kin ngond ek ei, yi miŋ wumb endeim endeim ni noman kuŋang kin, yi miŋ erngii. ⁶ Nga noman kultmun oŋ ei, puŋe yi miŋ, Gos eim ek lo dinga nipi pendim eŋe, sinim piipin kin, ekii sipin muŋmun. Moŋpun kin, ek dinga ei, enim kumna kin, yi miŋ piinjing ei miŋ, enim kapŋi wumb noman kultmun oŋ ei miŋ, yi erik muŋngii. ⁷ Yi miŋ wumb kombur pei ek kend tok,

kun pinaŋim niŋmin wumb ei, sinim kin si kindik kin, mei orung orung eŋe punjung ei, ende muŋmun ei, en enim Jiisas Kraiss, eim wu miŋ ya mei mani eŋe orum pa nik, yi ninaŋmin mon. Ninarik kin, wumb yi nge, ek kend tok eŋmin wumb ei en enim Jiisas Kraiss nge opu orung wumb moŋmun. ⁸ Yi miŋ, en enim kanik kun erik muŋngii! Mon pim kin, enim kongun dinga enjing ei wii miŋ punermba; ba enim kongun dinga enjing nge kumep ka Gos ngang kin, kapŋi singii. ⁹ Nga wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss ek ka ei ambiŋ gii ninarpi, si kindpi kin, am ernding pupu ermba wu ei, eim Gos kin tep to mulermba. Ba wumb nii endi, eim Jiisas Kraiss eim ni andan topu ngum ek ei, ekii sinjing kin, kapŋi wumb ei Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas kin, tep to muŋngii. ¹⁰ Pe wumb nii endi, Kraiss nge ek ka ni tor kindnermba wu ei, enim ngii konu eŋe nirik sinarik kin, nga or pii nik, yi enerngii mon. Pe nga yi ninerngii, "Noman emin nim kin pengŋi," ninerngii mon ku. ¹¹ Pe wumb nii endi, eim noman emin nim kin pendpi kin, nga oi a nip, yi ermba wumb ei, eim wumb ei, oŋ kis eŋim miŋ ei, oŋ kis eŋim miŋ ei, eim kin tep to muŋmba. ¹² Pe na epi kanim kanim ek kombur pei nga na nip ngumbii end; ba ei pipe nin, noŋ triindi eŋe, puŋup kin, ngunermbii; ba nanim piind ei, enim kin op kanip kin, bii ni piind. Piip op kin, endeim endeim ni kanip nimbii. Nemb kin, sinim pei pupun opun kin, ka piimin ei, tonu owundu opu pimba.

¹³ Pe Gos to tonu kindang pii gii ninjing wumb ei, nge kinganim noŋ ya moŋmun wumb ei, enim kin ek ka nik, "Ka muŋei!" a nik enmin.

3 JON

Pe Jon Mon Endi Nga Połpu Kindim

1 Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb tep er peng er moł wu ei, na Jon, wu Gaiyas, na noman kułup ngoł ei kin, mon ei pułup ngond.

² Nanim wu puł mendpił; na yi nip piind ei, wumb kin nim epi kanim kanim nimin kin, pei kapłi ka mołun yi ni piind. Nga na ni piind ei, ninim noman tuk ełe ka seng mułun kin, yi mił ku, ninim ngenj ełe ka seng kin mulnjii. ³ Yi mił na nanim ka mendpił piinj kunum ei, wu enginpin kombur na kin ok pendik kin, ek yi ni tor kindnjing; "Nim ek keimi ninim mił, ekii sikin kin kongun dinga erkin kin, nga ek keimi nin mił, ninim yi ku oł kun ka erkin kin, no pekin mołun," pa yi ninjing. ⁴ Nik kin, epi eipi endi oł yi mił erang kin, na pe ka piind oł ei mił, na piinermbii mon. Piinarip kin, nanim ek keimi nin, pii gii ninjing kingam noł ei, ek keimi ninim mił yi ku, en enim oł kun ka ekii sik kin, no pek mołmun.

Geiyas Eim Embe Tonu Pum

⁵ Nanim nge wu puł mendpił; nim kongun keimi ka erkin kin, sinim nge enginpin noł paki tokun, yi en ei, pii gii ninjing wumb ei, kumb ningił kan poł tunen; ba nga nim paki tun. ⁶ Tokun kin, en enim pii gii wumb kułou tunjung wumb ya ełe ok pendik kin, nim en enim kin, en oł ei mił, ni tor kindnjing. Kapłi, nim am en enim andłam ełe, ok pungii ei yi ku, andan tokun eran kin, Gos kanpi ka pimba oł ei, yi ku enjii. ⁷ Yi mił erang en enim andłam ełe, andik punmun ei, Jiisas Kraiss nge kongun erngii nge punmun. Puk kin, nga torung wumb mołmun ei, epi ngok kin, paki tok erngii ni, yi pinałmin mon! ⁸ Kapłi pe, sinim pii gii ninjpin wumb ei, kapłi Gos kongun wumb ombu paki topun kin, kan kun erpin se mułmun. Mołpun yi enjpin kin, sinim kapłi en enim ek keimi ełe, kongun ei, ende kindpin enmin mił, sinim oł yi enmin ełe, kongun yi ku ermin.

Diyosrepiis Kin Diimiisriyas Enim Kanik Kun Erik Mułngii

⁹ Na mon osii endi ok połup kin, men ngii pii gii ninjing wumb mołmun wumb ei kin kindinj; ba Diyosrepiis eim, wu num mołpu kin, wumb ombu tep ermbii ni noman to piirim. Piipi kin, ya na ek ninj ei, eim ekii sinałim mon. ¹⁰ Yi mił pe na enim kin ombii kunum ei, op kin, eim epi kis kanim kanim erim ei mił nip, peni ełe ni tor kindmbii end. Pe eim sin kin am kis nipi kin, nga eim ek kend kun pinałim, yi nipi ełim. Erpi kin eim, oł yi ełim ei, am kapłi enałim. Nga wu angim noł kombur ongii ei, "Onmun," a nipi kin, enim sipi kin, paki topu enałim mon ku. Nga wumb kombur wu ombu sik kin, paki tok ermin ni erngii ei, "Mon!" pa nipi kin, nga "Enim yi enerngii," nipi kin, nga men ngii ełe, "Enim kapłi tuk onerngii, enim si kindik kin tor pei!" pa niłim ku.

¹¹ Nanim wu puł mendpił; nim oł kis kun pinałim mił ei, ekii sinenjii mon, ba oł kun ka pałim mił ekii sikin enjii. Wumb nii endi, eim oł kun ka pałim mił ełim wumb ei eim Gos nge wu mułmba. Nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinałim mił, ekii sipi ermba ei, eim Gos endeim kinanim mon!

¹² Diimiisriyas eim kongun enim, "Nim nga oł ka enim," pa ni wumb pei yi ninmin. Nga ek keimi pim mił, eim piipi kin, ekii sipi kin oł kun pim mił kunum kunum er mułum. Mułang kin, nga sin pupun kin, kanpin enjpin mił, nipin tuk ku kindinmin. Nga nim piinjii ei, sin ninmin ek ei, keimi pimba.

¹³ Na ek kanim kanim pei enim kin nimbii ni piind; ba nanim pipe ełe ni noł trindi ełe, połup kin ngunermbii mon. ¹⁴ Na enim kin op kin kenmbii ni piind. Wamb kin, kapłi sin sinim kin mendpił ek nipin piimin.

¹⁵ Noman emin ei, enim kin pengłi! Ninim nge wumb puł nin, kand si nołum wumb ombu, nim kin, "Ek ka," nik kindmin. Nga sin nge wumb puł nim kand si nołum wumb ombu kin, ek yi ku, nikin ngunjii.

JUS

Jus Pułum Mon Ei

1 Na Jiisas kin ekii sip kin, eim nge kongun wu mołup kin, nanim Jeims nge angim moł. Na mon ei połup kin, wumb ombu Gos eim wii topu “Nanim kin ekii sik nanim nge wumb mułngii,” pa ninim, wumb ei kin nognd. Ngop kin, wumb ombu enim, Erinjpin Gos nge noman ngołum oł ei nge, piram mułangin kin, nga enim Jiisas Kraiss eim angit ełe tep ka erang mołmun.

² Pe Gos eim kapłi enim kin kaimb sipi kin, nga eim erang enim noman tukrung emin ka seng kin, nga eim am enim kin noman kułpu ngołum oł ombu ei, enim kin pei mendpił tonu opu pengti!

Gos Nge Ek Ka Opu Orung Wumb

³ Na angnan noł mendpił, nanim enim kin noman to piip kin, mon pułmbii ni piinj mon ei, pe puls. Puls mon ei, Gos eim sinim si orung simba ei, pe na mon ei połup kin, enim kin ngond. Na nemb enim paki tang kin, enim nge pii gii ei ambitł gii nik dinga kindik kin wumb ek kend tok kun pinatim mił nik kin, andan to ngołmun wumb ei kin kan kun erik mułngii. Molk kin, kunum endeim mendpił Gos eim sinim pii gii wumb pei kin ngum pii gii ei, tep ka erpin kin dinga kindpin kin, pii gii ei ambitł gii ni mułmun. ⁴ Nanim ek ei mił nip ngond ei, nimbitł erang wumb kombur ek kend kun pinatim wumb ei koi erik molk kin, en enim, enim kin tep to mułmun. Molk kin en enim oł kun pinatim mił erngii ei, sinim Gos nge noman ka ngołum oł ei kin en enim to eipi eipi kindik kin oł eipi endi ełmin. Erik kin, en enim oł kis kanim kanim ngenj noman kuł ngumba ni piik ełmin. Erik kin en enim sinim Jiisas Kraiss Owundu sinim tep er mołum Owundu ei, en enim buł ngok kin yi ełmin. Kumb ok Gos nge ek ka si, ni tor kindpi kin yi nirim. Wumb oł kis ełmin ełe nge Gos kos owundu simba kunum ei en enim kumep kis singii ei sim satim. ⁵ Pe nga na enim nemb piingii ei nge, enim ok piik kin, kanik enjing ei, Gos eim Esrel wumb Eisip mulnjung konu ełe, eim paki to se mengpi kin, Eisip konu tor tu wum. Tu wang kin, wumb ombu, eim kin pii gii ninenjing wumb ei, ekii se, eim to kondpu kis er si kindim. ⁶ Nga enim piingii ei, enjel en enim Gos ngopu kin, tep erik mułei, a nirim konu ełe, si kindik, yi erangin kin, Gos eim en enim ambitłpi, sipi kin, konu endi kindang mołmun. Molk kin, ekii muł mei poru nimba kunum ełe, Gos eim sipi kan ngii mił kindang konu kis ełe, kunum kunum mułngii. Nimbitł erang en enim Gos ngum kongun ei, mandi ełe erik mulenjing. Mularik

kin, nga Gos en enim dinga ngopu ełe molk kin, tep erei, nirim ei mił, si kindnjing. Si kindangin kin, en enim Gos kos owundu piimba kunum owundu ei, eim enim konu kis ełe kindmba. ⁷ Ei yi mił ku, Sorom kin Gomora konu owundu tał nin, nga konu kombur orung orung mandi sirim ei, enjel erik kin, oł kis enjing ei, dup opu nopu kin, konu kin, wumb ni pei, to kis erpi eipi eipi kindrim. Kindang kin, sinim noman to piipin mułmun ei, Gos wumb nii endi oł kis kun pinatim mił er anditłim ei, Gos eim wumb ei kin, oł yi ku erpi ngumba. Ngumba ei dup konu kis ełe, kunum kunum piram nop mułang kin, en enim ngenj kumbii kis singii. ⁸ Yi mił ku, wumb oł yi enjing mił ku, wumb ombu en enim or kumb min men mił kenjing ei, en enim nge ngenj ełe ok kis erik ełmin. Nga yi ku sinim Owundu nge noman dinga ei, en enim ek buł ambilk kin tołut ełmin. Nga yi ku, en enim tonu epin konu ełe enjel ei nge, se ek kul sik yi erik ełmin. ⁹ Ba ok enjel owundu Maikel mołpu kin, kunum endi eim Gos nge opu orung wu kis Seisen kin ek mił erkił kin, Moses nge ngenj ei nikił, ek mił erkił, ba enjel owundu Maikel eim, ek endi nipi kin, Gos nge opu orung wu kis Seisen, “Nim oł kis kun pinatim mił en” pa ninerim mon; ba eim yi nirim, “Owundu eim nim ek dinga mendpił nipi kin oł kis en ełe nge ngonum,” nipi yi nirim. ¹⁰ Ba wu ombu en enim pei ei epi ombu, pii kun enatłmin ełe nge, en enim ek kis nik kin, nga en enim epi pii kun enmin epi kanim kanim ombu, en enim kung owu mił, oł kanim enim ełe yi pałim ei, noman to piik enatłmin mon. Oł ełe nge, en enim kin kumep kis ngopu kin to kis ermba. ¹¹ Yi mił en enim kan kun erik mułngii! Nimbitł erang en enim Gos kin ekii sinerim wu Kein, eim erim oł ei, en enim yi ku ełmin. Nga en enim ku nin epi simin ni piik kin, en enim erik oł ei mił wu Beilim yi ku piipi eririm. Nga yi ku kumb ok wu Kora eim ek dinga piipi kin ekii sineririm ei mił ku, en enim yi ku erik kin, Kora eririm oł ei mił Gos eim erpi kumep kis ngurum mił yi ku en enim am puk kin, konu kis ełe pungii. ¹² Yi mił wu ombu en enim mundun ming penj mołum ei mił mołmun. Molk kin, enim men ngii kuni owundu endi nungii ei nge, en enim singambitł kulanmin. Kularik kin, en enim nge mendpił noman to piik kuni en enim mendpił nonmun. Nok kin, en enim yi mił kupu muł endi, jipił topu kin, nga konu tunarpi kin, konu pop topu, sipnim ei mił; nga yi mił ku, ond endi angpi, onguł pei topu kin, tengngii kunum mong top mulałim ei mił ku; nga ond dumbuł pei kutii erpi kin, kołpu numenj tonum ei, mił mołmun. ¹³ Nga en enim yi mił ep noł topu kin, ko wupu onum mił, en enim oł kis kun pinatim mił enmin

ei yi mił. En enim noł wer ełe, noł milali kindpi mołum ei mił, en enim singambił sik kin, oł kis yi erik mołmun. Molk kin en enim yi mił kor kanjip endi pupu kin ełe pepi ełe pepi, enim mił, yi erik mołmun; ba Gos konu endi er sim sałim ei emii mendpił peng mułngii.

¹⁴ Nga Einok eim ok yi mił nirim, wu ombu ek kend tok kun pinałim ninmin wu ombu kin tonu omba ek ei, piipi nirim. Andam tonu opu multum nga Einok eim tonu opu mołpu kin, ek nipi eririm ei, Andam nge buł morung wumb tiłap angii orung nga tał tonu ok mulk kunum ełe, eim tonu opu mołpu kin ek ni tor kindpi kin, yi nirim. Eim yi nirim, "Enim piyei! Owundu eim kin, eim nge enjel pei tonu, kanjip mołum ei mił, yi pei mendpił kapłi ongii," pa nim. Yi erpi opu kin, eim kapłi wumb pei kii si orung kindpi kin, kos piimba. Piipi kin, eim pii gii ninanmin wumb ei, oł kis kanim kanim enjing ei, kii sipi kin, kos piimba. Piipi kin, nga ek kis kanim kanim endi, Gos kin ninjing kin, yi ku kii si ngopu kin kos piimba. ¹⁶ Wu ombu en enim kunum kunum nu gultam nik kin, en enim ełmin oł ei sipik kin, wumb eipi ełmin pa nik ełmin; nga en enim noman ełe, oł kis kun pinałim mił erii niłim ei, ekii sik ełmin. Pe nga en enim ek dinga nik kin, wumb piingii ei, "Sin sinim wumb owundu mołmun," ni piingii nik yi ełmin. Nga en enim wumb eipi nge epi endi simin ni piik kin, kenim ni ełmin.

Enim Pii Gii Ambii Gii Ningii

¹⁷ Ba nanim nge wumb puł mił ei, enim piyei! Ok enim Jiisas Kraiss Owundu nge ek se andiłmin wu ombu ek ni tor kindnjing ek ei piingii! ¹⁸ Wumb ombu enim, enim kin yi ninjing, "Muł mei poru nimba kunum ei, wu kombur ongii ok pendik kin, enim kin tokuł erik ngungii. Ngok kin, noman to piinarik kin, oł kis ombu, ekii sik pungii," pa ninjing. ¹⁹ Wu yi nge ombu, en enim erik kin, wumb sipik tiłap eipi eipi kindik kin, erangin

mułngii. Molk kin, en enim noman ya mei ełe, wu noman pałim mił, ekii sik erik kin, punmun ei, Gos Gui Ka ei, en enim kin mulałim mon. ²⁰ Ba enim nanim angnan noł; enim noman tuk ełe dinga kindik kin, en enim pii gii kun ka pałim mił, dinga kindik mułngii! Molk kin, enim kunum kunum prei erngii ei, Gos Gui Ka ełe nge, prei erngii! ²¹ Nga en enim Gos noman kulum oł ełe nge, enim kapłi no pek mułngii! Yi erik kin, nga Jiisas Kraiss sinim Owundu nge kaimb sipi kin, sinim ngołum oł ei, peni ełe tor omba kunum ei, enim kunum kunum kui er mułngii.

²² Nga enim wumb kombur pii gii dinga pinerang mołmun wumb ei kin, kaimb sik kin paki tok yi erngii. ²³ Nga wumb ombu en enim dup konu kis ełe mił mołmun ei, kapłi enim sikir erik, si orung singii. Sik kin, enim kapłi gał kulk kin, kaimb sik enmin oł ei nge, wumb kombur kin yi erik ngungii. Ngok kin, konduk ok nge penj mendpił mołum ei mił noman tuk oł kis sałim ei, enim kanik kun erik kin, buł ngok kin gał kulk mułngii.

Prei Erpin Ek Ka Nipin Gos Ngumun

²⁴ Pe nga Gos eim kapłi enim kan kun erpi kin, se mułang kin enim bok tok orung puk kin, oł kis kun pinałim mił yi enerngii mon! Eim kapłi enim si mengpi opu kin, eim tiłang dinga owundu ermba kumb ełe tu wumba. Tu wang kin, enim nge oł kis endi pinerang kin, enim ka mendpił piik mułngii. ²⁵ Gos ei Gos endeim mendpił mołum ei sinim se orung sim pułwu ei, eim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ei, eim kongun erim ełe nge, sinim se orung sipi kin, eim kin sim. Seng kin, sinim kapłi eim embe kapłi ambii tonu kindmin. Kindamin kin, eim kapłi King Owundu mułmba ei, kapłi dinga owundu mendpił sałim; nga eim epi kanim kanim pei ei eim peng tep erpi mołum ei pułwu. Eim kumb ok mołum. Pe eim mołum ku; nga ekii ei eim kunum kunum mołpu ba ku. Ei keimi!

REPELEISIN

1 Mon ei ek ninim mił koi er pim ei, Jiisas Kraiś andan tum ei, Gos Kraiś kin ngurum. Ngurum ełe nge, eim andan topu kin, Gos eim kongun wumb kin, nipe epi endi, mandi tonu omba ei nge, eim nipi ngurum. Ngopu kin Kraiś eim oł yi erpi, andan topu kin, eim nge kongun wu Jon kin, eim nge enjel kindang om. ² Nga Jon eim kenim ei mił, ni tor kindim ei, eim ek ni tor kindpi kin, Gos nge ek ka ei, peni ełe nipi tor kindpi kin, Gos nge noman to piipi kin, Gos nge ek keimi Jiisas Kraiś eim kin andan tum ei, kenim mił nim. ³ Wumb nii endi mon ei germba wumb ei, eim ka piimba. Nga wumb nii endi, eim ek ei kom se piimba wumb ei, eim ka piimba. Piipi kin, eim nipe epi endi mon ei, mon poł pendnjing ei piipi kin, ekii simba wumb ei, ka piimba. Nimbił erang mandi ermba kunum ei, oł pei keimi ei tonu omba.

Jon Ek Ka Nipi Men Tołmun Ngii Angił Orung Nga Tał Nge Wumb Ngołum

⁴ Pe na Jon mon ei, angił orung nga tał połup kin, Eisiya konu owundu men tołmun wumb ngii ełe kindir. Kindamb kin Gos nge noman ka nin, eim noman emin ei nin, enim kin mułang kin; Gos ei Gos eim pe mołum; nga Gos kumb ok mendpił mołum; nga Gos eim ekii se omba ku. Nga Gui Ka ei angił orung nga tał, Gos eim konu peł kumb ełe, mołmun ei, noman emin nin; noman ka enim ngungii ku. ⁵ Nga Jiisas Kraiś keimi dinga kindpi kin, ni tor kindnim. Kindpi kin, eim kumb se mengk kangi ei, eim kołpu kin, nga angpi tonu opu kin, nga konj purum. Pupu kin wumb ei, eim ya mani mei ełe king ei, eim tep enim ku.

Erpi kin, eim sinim kin noman ngopu kin, nga eim kołpu kin, nga eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngopu si kindang kin, sinim wumb oł kis pinatim mił wii mołmun. ⁶ Nga Jiisas eim sinim yi erang kin, sinim tep ełmin wumb mił mołmun. Molk kin nga sin kułmat kałımin wumb mił mołpun kin Gos kongun er mułamin kin, eim nge Arim Gos kin kongun wumb mił mołmun. Pe nga Jiisas Kraiś eim kin, tiłang owundu kin noman dinga ei, kunum kunum mułmba; ei keimi!

⁷ Enim kenei! Jiisas eim konu kupu kin ouni onum. Onum ei, wumb pei eim keningii. Kanik kin, nga eim tunjung wumb ei, keningii ku. Ya mani mei ełe wumb pei, eim kanik kin, en enim noman embin tok, kaimb sik kin, kei dinga ningii. Yi mił, ei keimi, yi ermba.

⁸ Gos Owundu yi ninim, "Na nam kumb se mendpił nin, nga ekii se mendpił ouni." Gos Owundu yi nipi, pe mołum; nga eim kumb ok mołum ku, nga ekii se

kunum endi eim omba ku. Gos mendpił, eim noman dinga mendpił pałim.

Jon Gos Kindim Wu Kingam Ei Kenim

⁹ Na nam Jon enim nge enginjing moł. Nga sinim Jiisas kin dambiltpin se ende pupun mołmun. Mołpun kin, na enim kin oł embin tui nin, ngenj kumbii ei sipin kin, nga Gos sinim wumb tep er mołum konu ełe, na enim kin tuk ełe moł. Pe nga sinim pei oł embin tui ei dinga ko wupun kin, Pasmos ni konu pokum ełe, kindangin moł. Nimbił erang na Gos ek ka ni tor kindinj konu ełe, ni ek keimi ei, Jiisas andan topu na ngum. Ngang kin, ek ei, na ni tor kindinj konu ełe nge, na to tor kindinjing. ¹⁰ Pe sinim nge Owundu nge kunum ei, Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga tonu om. Wang kin, na nge buł morung ełe piinj ni, ek dinga endi tengim ei yi mił, beli owundu endi turum. ¹¹ Ek ei yi ninim, "Nim ninim epi nipe endi ken mił ei, mon poł mani kindnjii. Kindkin kin, nga men tołmun wumb ngii angił orung nga tał ełe, mon ei, kindnjii. Kindnjii konu ei, Epeses kin, Simerna kin, Perkama kin, Taiyasaira kin, Saris kin, Pilarełpiya kin, nga Leiyorisiya kin, konu ombu ełe kindnjii.

¹² Pe nga, na kan orung kindip kin, wumb nii endi, na ek ei nirim mił ei, kenmbii end. Erip orung kindip kin, na kenj ni, dup alam kałımin epi gol angił orung nga tał tuk ełe, mundangin mułang kin na kenj. ¹³ Pe dup alam tuk mii memb ełe Gos mani kindim wu kingam mił, wu endi engim. Engim wu ei, konduk endi kindang kin, mer simb ełe tor pum. Pang kin, nga ond kinemb owundu mił, gol epi ei, eim pepił ełe kan sim. ¹⁴ Nga eim peng enjin ei, kuru erpi kin, kung siipsiip enjin kuru mił min, konu kupu kuru yi mił pim. Peng kin, nga eim ningił ei, dup anmbił mił gur nim. ¹⁵ Nga eim simb ełe tiłang owundu erim. Erpi kin, yi mił gol epi dup owundu kiłangin kin, tiłang enim yi mił erim. Erang kin, nga na piinj ni, eim nim ek ei, noł kułup dinga tonum ei, yi mił ek tengim. ¹⁶ Pe nga eim kor kanjip angił orung nga tał eim angił tunding orung ełe embiłim. Embiłpi kin, nga eim tui jik mił, tukum orung orung anmbił tał ouni tukum mołum ei mił eim gupu ełe tor om. Eim kumb ningił ełe, konu tinga eni, topu tiłang owundu enim, oł ei mił erim. ¹⁷ Pe kunum ei, na eim kanip kin, na nam mani mei ełe, mani pup kin, wumb kolk pałmin oł ei nge mił na erip pinj. Ba eim angił tunding orung ełe na ambıpi kin, ek yi nim, "Nim mund mong tunenjii mon! Na nam kumb se mendpił mołup kin nga ekii se mendpił ełe mołup end ku," pa yi nim.

¹⁸ “Pe na nam konj mo! Ok na kuls; ba nga nim na ken ei, nam kunum kunum konj mo! Na ya mei ete wumb koltmun of ei nin, dup konu kis ei nin, na noman dinga ete nge, kii wa! mi! dinga ei, na ambil se mo! ¹⁹ Pe nim kan epi ei, nga mon endi pulnjii! Polkun kin, ei pe kan epi ei nin, nga epi endi ekii se tonu omba epi ei, nin pei pulnjii ku. ²⁰ Yi mi!, epi pute koi erpi palim epi ei, tor omba ei nge, kor kanjip angil orung nga ta!, nim na angil tunding mo!um ei nin, nga gol dup alam kalk angidilmin epi ei, angil orung nga ta! ei nim kan. Kan ei pute yi mi!: kor kanjip angil orung nga ta! ei, men to!mun ngii ete nge, angil orung nga ta! enjel; nga gol mi! dup alam katilmin epi ei, men to!mun ngii angil orung nga ta! mi!, mo!mun ku.

Gos Ek Ka Epeses Konu Ete Kindim

2 Wu endi Jon kin nim, “Nim Jon mon polkun kin, Epeses men to!mun wumb nge enjel ete, mon ei kindnjii. “Wu endi kor kanjip angil orung nga ta! angil tunding ambilpi sipi kin, nga eim dup alam gol katilmin epi angil orung nga ta! ete, tuk mii memb andilim ei, na ek yi nip nognd. ² Na piind ei, enim nipe of endi enjing. Nga enim kongun dinga erik kin, nga of embin tui ko wuk kin, nga kunum olt kui er mulnjung ei, na piind. Nga na piind ei, enim wu endi of kis erim wu ei, noman ngunergii mon! Nga na piind ei, enim wu nii endi, eim na Gos kongun kindim wu, ni piinmin. Nga enim wumb ei ek piik kin, mok tok poru ninmin. Nga enim wumb of ei enmin pute ei, piik enmin. Nga enim wumb ei, ek kend tok etmin wumb, ni piingii. ³ Yi ku, na piind ei, wumb of kis etmin wumb enim kaninmin ei, enim na embe ambil gii nik mo!mun. Nga wumb ombu, enim kin ngenj kumbii ngonmun; ba enim dinga angk kin, of embin tui ei ko wunmun. Nga enim kongun dinga ei, ten kulk enanmin mon; ba enim kunum olt kui erik mulk ei, na piind. ⁴ Ba na ek endeim endi, enim kin nimbii end. Enim kumb se, na kin pii gii ninjing kunum ei, na kin noman mendpil ngunjung; ba pe yi mi! nga, enim noman ngunanmin mon. ⁵ Enim piinmin, ok enim of kun ka enjing; ba pe enim of kun ka ei si kindik kin, bok tonmun. Yi mi!, enim nga ok of enjing of ei, pii kun erngii! Pe enim noman ak tok kin, of kis bu! ngok kin, ok enjing mi! yi erngii! Mon pim kin, enim noman ak tunenjing kin, kapli na enim kin op kin, enim dup alam ei, na si tor simbii. ⁶ Ba enim of ka endi ei, piram palim. Enim Nikolaisan wumb etmin of kis ei, enim ka piinanmin mon. Na yi ku, na en enim enmin of ei, ka piinand ku.

⁷ “Kapli enim kom pim kin, kapli enim Gos Gui Ka ek nipi kin, men to!mun wumb ngii pei ngonum ek ei, kapli piingii.

“Nga wumb nii endi, Gos kin pii gii dinga nimba wu ei, kapli na Gos eim nge ond mong noman konj kunum kunum mo!tum, eim nge pani aka pin palim ei, ngumbii,” pa nirim.

Mon Po! Endi Simerna Konu Men To!mun Kindim

⁸ Wu ei Jon kin nirim, “Nim mon ei polkun kin Simer-na konu owundu ete men to!mun wumb nge enjel ei ngunjii. Ngunjii ek ei, yi mi!: “Wu nii endi, eim mo!pu kumb ete kindpi kin nga mo!pu, ekii kindpi, ko!pu kin, nga angpi tonu opu kin, konj mo!pu etim wu ei, na ek nip ngond,” yi nirim. ⁹ “Na enim ngenj kumbii nin, embin tonu onum ei, na piind. Na piind ei, enim wumb kurpu mo!mun; ba enim piram epi pei salim. Na piind ei, wumb kopur enim kin ek bu! morung of nilmin ei, na piind. Wumb ei yi ninmin, ‘Sin Jura wumb mo!mun,’ pa ninmin. Ba wumb ei, ek kend tok ninmin; en enim Gos kin ekii silmin Jura wumb; ba en enim, Seisen kin ekii silmin wumb mo!mun. ¹⁰ Pe enim ngenj kumbii singii ei nge, mund mong kulerngii mon! Enim piingii! Seisen enim wumb kopur olkup topu kin, mer kan ngii mi! ete kindpi kin, erngii mi! ei, kenmbii nii piipi erim. Nga enim kunum engki pei ete, enim ngenj kumbii ko wuk noman embin to piingii. Ba enim pii gii ei, dinga ambil gii ni, molk puk kulngii. Kulangin kin, na enim noman konj kunum kunum mo!tum epi ei nge, ngumbii.

¹¹ “Enim kom pim kin, enim nipe epi endi, Gos Gui Ka ek nipi kin, men to!mun wumb pei ngonum ei piingii.

“Piik kin, wumb nii endi, kopur en enim pii gii dinga nim kin, kapli wu ei, eim dup konu kis ete, pungii kunum ei, eim dup konu ete punermba mon!”

Mon Po! Endi Perkama Konu Ete Wumb Kindim

¹² “Jon nim ek ka endi, Perkama konu ete men to!mun wumb nge enjel kin mon endi polkun kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mi!:

“Wumb nii endi, eim ek ei, tui jik mi! tukum orung orung ambil ete ta! ouni mo!um ei mi!, na ek ei ngond. ¹³ Na enim palmin konu ete, na piind ei wumb kis mo!mun konu ei Seisen eim tep er mo!um konu ete mo!um. Ba enim na nge embe kin, keimi ambil gii nik mo!mun. Nga enim na kin pii gii ei, dinga palim ku. Nga na nge pii gii nilim wu Andipas ei, eim na nge ek ka keimi ni tor kindilim wu ei, enim kin mo!um. Nga konu ei, Seisen mo!tum konu ete, to kundnjung. To konduk kunum ete, enim pii gii dinga pim ei, ko enenjing mon. ¹⁴ Ba ya ete, na ek aninga kopur, enim kin nimbii end. Nga enim Perkama wumb kopur, Beilam ek ei piik kin ekii silmin. Sik kin, Beilam wu ei, eim of endi wu Beilek ek nipi ngang kin, Esrel wumb kin er kindang kin, ek kend topu ngang kin, gos kend kin, kuni ngunjung kuni ei, Esrel wumb nok kin, of kis ei, en enim kin pim ku. Nga amb eipi ngunduk of yi erangin kin, of kis ei, en enim kin palim ku. ¹⁵ Nga yi mi! ku, enim wumb kopur tuk mo!mun konu ete, Nikolaisans ek ninjing of kis ete, ekii silmin. ¹⁶ Yi mi!, enim of kis bu! ngok kin, noman tuk ete ak tungii! Mon pim kin, nga mandi kunum endi, na enim kin op kin, enim ek dinga wii, tui jik mi!, gupu ete tor onum wumb ei kin, opu orung enmin wumb ei kin, opu ermbii.

¹⁷“Pe enim kom pim kin, kapli enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei, enim piingii!
 “Wumb kopur en enim pii gii dinga pim kin, kapli wumb en enim ‘mana’ kuni ka wii mił epi ei, epin konu eke koi er pałim ei, Jiisas eim epi ka wii mił ei, ngumbii. Nga na en enim kom ku ei, ka wii kuru endi, embe konj endi połup kin, ngumbii. Ngamb kin, wumb eipi endi piinerngii; ba simba wumb ei, eim mendpił piimba.”

Mon Poł Endi Taiyasaira Konu Eke Kindim

¹⁸“Nga nim Taiyasaira konu eke, men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kindnjii.
 Kindnjii ek ei, ‘Na Gos nge kingam ek ka ei, kindamb kin onum. Na ningił eke, dup seng mił, gii dinga ninim; nga na simb kum ei, er ka erpi seng kin, gol mił tiłang er satim. Seng kin, na ek ei, enim kin kindind. ¹⁹Yi mił na enim nipe kongun enmin ei, na pił. Pił eke nge, enim wumb eipi noman ngołmun oł ei nge kin, pii gii dinga ninmin ei kin, nga Gos nge kongun dinga enmin ei kin, nga oł embin tui ei dinga angk kin, kui kinan enmin ei na pił ku. Nga na piind ei, enim ok enjing ei, ka wii mił pim; ba pe enim oł ka wii mendpił nga enmin. ²⁰Ba ya ek eke, na enim kin ek nimbii end. Nip kin, enim amb owundu Jesepel amb kis endi kan wiik tangin kin, enim kin mołum ei, eim ‘Na Gos ek se andił amb,’ pa nirim. Nipi kin, eim ek ni tor kindpi kin, na nge kongun wumb ei, andłam eipi endi andan topu kin kindang puk kin, amb eipi nge ngunduk kin, nga en enim gos kend kin kuni ngok erik kin, kuni ei nołmun. ²¹Yi mił na eim kunum kopur wii tamb kin, eim oł kis ełim ei, buł ngopu kin noman ak tumba; ba amb ei, eim oł kis ombu, si kindmbii ni piinałim mon. ²²Ei mił pałim, kapli na piip kin, amb eim ening owundu kis ngumbii. Ngamb kin, nga pe wumb kopur amb eim kin oł kis erik kin, amb eipi nge wunduk enmin oł ei nge, ngenj kumbii kis kunum kunum singii. Mon pim kin, en enim oł kis kun pinałim enmin oł ei, buł ngok si kindik kin, orung pungii. Puk kin, kałpi en enim buł ngok si kindnenjing kin, en enim ngenj kumbii kis ngamb kin singii. ²³Nga na amb ei, eim kingam noł ei to kundmbii ku. Nga wumb na oł yi eramb piik kin, men tołmun wumb pei, na wumb nge noman tuk eke nin, nga en enim noman eke piinmin mił ei, na piind ni piingii. Nga na wumb endeim endeim ni, nipe oł endi enjing mił ei, erip kin kumep to orung kindmbii.”

²⁴“Ba enim Taiyasaira konu eke wii mołmun wumb ei, ek kis ni ngonmun ek ei, ambił gii nik kin, ekii sinałmin. Si kindik kin, enim wumb kombur Seisen nge ek koi er pałim mił ek ei, ni ngonmun ek eipi ei, ekii sinałmin ku. Na ek enim kin nind ei, na enim kin epi oł embin tui endi, enim kin kindamb kin, tonu onenmba mon. Ba enim pe ambiltmin oł ka wii ei, ambił gii ni mułangin kin, orung ombii. ²⁶Wumb nii endi, eim kongun erpi kin, pii gii dinga pim kin, nga eim na nge oł kun ka ei, ekii si mołpu pupu kin, na orung ombii kunum ei, na en enim noman dinga ei, nam nge Arnan ngum noman dinga ende ei, na enim ngumbii. Ngamb kin,

wumb konu orung orung pei ei, tep erik mułngii. Molk kin, tep ermba ei, kepri aiyon dinga wii mił, opu nurpuł topu kin, mei nganmbi ming ei, nurpuł tonum mił, yi ermba. Nga na en enim kupiiring kanjip ei mił, tiłang ka wii ei, ngumbii ku.

²⁹“Pe nga, enim kom pim kin, wumb nii endi Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei piingii!”

Saris Konu Eke Mon Poł Kindim

3 “Nga nim Saris konu eke men tołmun wumb nge enjel, mon endi polkun kindnjii. Ek ei yi mił ninim:
 “Na Gos nge Gui Ka angıł orung nga tał na kin mołum. Nga na kanjip angıł orung nga tał na ambiłip moł. Mołup kin, na ek ei nip enim ngond. ‘En enim nipe oł endi enmin ei, na pił. Na piind ei, enim konj molk pungii wumb ek ei ninjing; ba enim kutii mił mołmun ei,’ na piind. ²Pe enim konj kind molk kin, nga en enim nipe epi endi si mołmun epi ei, dinga kindik kin se mułngii. Nga en enim pii gii ei kulerngii mon! Nimbil erang na kenj ei, enim nipe epi endi enjing oł ei, na nge Gos kumb eke, kun ka mendpił molatim mon. ³Enim piingii ei, enim nipe epi endi, ek ka andan tok kin, nga nimbil mił erik sik kin, piik enjing ek ei, nga ambił gii nik kin, oł kis buł ngok kin, noman ak tok yi erngii. Erik kin, pe nga enim konj kindik, mulenjing kin, na waning wu mił enim kin ombii. Nga na ombii kunum ei, enim piinerngii mon! ⁴Ba enim wumb aninga kopur, Saris konu eke wumb ei nge konduk mił oł ei, erik kin, penj tunenjing mon! Tunarik kin, enim konduk kuru mił endi kind pendik kin, na kin wangin kin, ouni bin. Nimbil erang enim kun ka mołmun oł ei, yi erngii! ⁵Ba wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, kapli na wumb ei, konduk kuru endi ngamb kin, kindmba. Kindpi kin, nga na eim nge embe ei, mer wumb kunum kunum konj mołum konu ei, pe molk pungii mon eke, embe polk pendinj ei, kil ngopu kin, si kindnermbii mon. Si kindnarip kin, nga nam nge Arnan nge, kumb eke kin, eim nge enjel kumb eke kin, ni tor kindip kin, ‘Ei na nam nge wumb,’ pa nimbii.

⁶“Pe enim kom pim kin, kapli wumb nii endi, enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb kin ninim ek ei piingii!”

Pilarełpiya Konu Eke Mon Poł Kindim

⁷Nga nim Pilarełpiya konu eke, men tołmun wumb nge enjel mon pulkun kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:
 “Na nam oł kun ka eke pułwu nin, nga na nam keimi kun mendpił pułwu. Nga na nam Deipis nge kii wał ambiłip moł. Nga na ondu aki toł wu moł; ba wumb endi, eim kapli ondu ngunermba mon! Nga na ondu ngoł wu moł; ba wumb endi, kapli aki tunermba mon ku! ⁸Na enim nipe oł endi enmin oł ei, na pił. Pe enim noman dinga kembis kopur pałim ei, na pił ku. Nga enim na ek emb tunj ei, pii gii nik kin, ekii sinjing. Sik kin, nga enim, na embe koi enenjing mon ku! Na enim kin ngii ondu ei, aki topu, sinj satim. Nga wumb endi kapli

ondu ei ngunermba mon! ⁹ Piyei! Wu amb en enim, Seisen nge men tołmun wumb mołmun. Molk kin, yi niłmin, 'Sin sinim Jura nge wumb,' pa nik. Ba en enim ek kend tok elmin; nga enim Gos kin ekii sinanmin mon ku. Piyei! Na nam wumb ei, tu wup eramb kin, ok enim kin ming gopsing pii polk kin, kan mani kanik kin, men tok yi erngii. Erik kin, nga en enim piingii ei, na enim kin noman ngond. ¹⁰ Nimbił erang enim na ek dinga nind ek ei, piik ekii sik kin dinga angk kin, oł embin tui ko wuk mulnjung. Molk kin, nga enim kin oł embin tui tonu omba kunum ei, na enim ka tep mułmbii kunum endi, oł embin tui ei nge, wumb konu orung orung pei ei kin, tonu omba ei opu kin, ya mani mei efe wumb pei erngii mił, kenmbii ni piip kin, kindang omba. Wang kin, kunum ei, na enim kin, ka tep mułmbii. ¹¹ Na enim kin pe sikirip orung ombii! Pe enim pii gii ei, ambił gii nik kin, ka mołmun mił, yi mułngii. Yi erangin kin, wumb eipi enim nge epi ka wii ei, wii singii nge, kui er mołmun epi ei, waning sipnerngii mon! ¹² Wumb nii endi, eim na kin pii gii nipi kin, ambił gii ni kui er mołmun wu ei, na oł yi eramb kin, eim Gos nge men tołmun ngii konu efe, tumunj dinga mił, ambił gii nipi kin, kunum kunum mułmba. Mołpu kin, nga eim Gos men tołmun ngii efe, si kindpi kin, tor punermba mon. Punarpi kin, nga Gos embe eim kin, mon połup pendmbii. Pendamb kin nga wu ei kin, Gos nge konu owundu embe efe, 'Jerusalem konj,' pułmbii ku. Połup kin, nga Jerusalem konu ei, tonu epin konu efe mani omba ei, na nge Gos kin omba. Wang kin, nga eim kin, nam nge embe konj ei, pułmbii ku.

¹³ "Yi mił pe enim kom pim kin kapłi Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, enim piingii!" pa nim.

Leiyorisiya Konu Efe Wumb Mon Poł Kindim

¹⁴ "Nga nim Leiyorisiya konu efe nge enjel ei, mon polkun kin, men tołmun wumb kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

"Na ei keimi nił wu, nga na Gos ek ka kun, ni tor kindił wu. Nga na kunum kunum ek keimi nił pułwu moł; nga na Gos epi kanim kanim pei eririm ei nge, na pułwu moł ku; nga na ek ei nip ngond. ¹⁵ Na enim nipe oł endi enjing ei, na piit. Pe enim pii gii ei yi mił; enim muł enanim nin, jii ninanim ei, na piit. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kapłi na piit. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kapłi na piit ku. ¹⁶ Ba nimbił erang, pe enim muł mił enim ei, enim molk kin, pe nga enim muł enanim min jii ninanim mon ku. Yi mił erang, na nam pe enim kin, jipambił nam gupu efe tumbiił pałim. ¹⁷ Yi mił enim yi ninmin, 'Sin ku nin epi pei sałim,' niłmin; nga 'Sin ka wii mołmun,' yi ninmin; nga 'Sin epi endi sinerang kin, wii mołmun,' yi ninanim mon. Ba enim am kis mendpił mołmun yi mił; wumb enim kin kaimb sik ngołangin; nga enim epi sinerang wii mendpił mołmun; nga enim nge ningił tumbun mił mołum; nga enim ngenj wii mił mołum. Ba nga enim oł ei piinałmin mon. ¹⁸ Yi mił erang, na enim kanip nind. Enim pii gii ei yi mił ku; en-

im na nge ku gol ei top er singii nind. Nip kin, ku gol ei, dup nopu kuru ka er sałim ei, sengin kin, enim epi pei simba nind. Nip kin, nga enim konduk kuru ka ei, na kin top erik kin, en enim konduk kindnarik wii mołmun ei, kindik pandi tok kin, en enim singambił pałim ei, piinermba mon! Nga enim ond mong kopung ei, top er sik kin, en enim ningił efe kindngii. Kindik kin, enim ningił efe, ka seng kin, epi pei keningii. ¹⁹ Kapłi nam wumb kombur, noman erim kin, kapłi nam wumb ei ek ngop kin, nga enmin oł ei, er kun erip erip enj. Yi eramb kin, en enim kom si piik kin, en enim oł kis buł ngok, si kindik kin, noman ak tok kin, orung ongii. ²⁰ Piingii! Na enim ngii ondu efe, angip kin, to seki seki nind. Nip kin, pe wumb nii endi, eim ei piipi kin, ngii ondu aki tang kin, na eim noman tuk ngii mił efe, nirik op kin, eim kin kuni numbii. Namb kin, nga eim na kin kuni ouni numbuł. ²¹ Pe wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, na kapłi nemb kin, wumb ei, eim opu kin, na kin tonu epin konu efe nam king peł ka efe mułmba. Mołpu kin, ei yi mił ku, ok nam oł kis pei ei, kamb mani kindip kin, akip nam Arnan kin, eim epin konu peł ka wii efe kun moł. ²² Pe enim kom pim kin, Gos nge Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, kom ka se piingii!"

Epin Konu Efe Gos Kin Ka Men Tołmun

4 Oł ei poru neng kin, na or kumb mił epi endi kenj ni, epin konu efe ondu aki topu kin, wii sim. Seng kin, nga epi endi beli mił ek tengim. Tangpi kin, nga ek nipi, na ngopu ek yi nim, "Nim ya tonu efe wan kin, na nim epi nipe endi, ekii se tonu omba ei, andan top ngumbii. ² Pe kunum efe mendpił, Gos Gui Ka ei, na dinga tep erim. Erpi kin, nga tonu epin konu efe kenj ni, king peł endi sim. Seng kin, peł konu efe, wumb endi tonu efe mułum. ³ Mołpu kin, nga wumb eim kumb ningił efe, kom ku am ka wii mendpił ei, tiłang ka wii erpi, ku owundu top elmin ku ei mił sim. Sim kom ku ei, ku ka wii mendpił ei, eim kin konu orung orung pałim kom ku ei, embe 'jasper kin korniiliyan' niłmin. Nik kin, nga ei eim konu kumb giipim połpu kin, king peł efe, si pok erim. Erang kin, na kenj ni, kumb giipim ei, mon kanim kanim konj mił, tiłang eipi eipi kom ku, 'emral' niłmin, yi mił tiłang erim. ⁴ Nga king peł efe mił engki tał nga kapłi kapłi king peł efe ka wii ei, si pok enjing. Erangin kin, nga peł efe, men tołmun wumb num, engki tał nga kapłi kapłi peł efe mołmun. Molk kin, wumb num ei, konduk kuru kindik kin, nga king peng kon efe ku gol peng efe mundnjung. ⁵ Nga king peł efe, kumb kinang mił erim. Erpi ek tangpi kin, nga gur gali nim. Nga king peł kumb efe, dup jep angii orung nga tał ei, nopu tiłang erpi kin, peł konu ka efe, mandi mołum. Mołpu kin, dup jep angii orung nga tał ei, Gos nge Gui Ka mołum. ⁶ Nga king peł kumb efe ei, ep noł kirapi mił, tiłang erpi sałim.

Seng kin, nga king peł sałim konu efe, orung orung kumb efe, epi konj mołum epi ei, kumb ni, buł morung ni efe, ningił pei pałim. ⁷ Peng kin nga kumb se epi konj mołum epi ei, wusii simbii owundu mend-

pił mił, epi endi mołum. Mołpu kin, nga konj mołutum epi ei, kung kou pefe mił, endi mułum. Mołpu kin, nga konj mołutum epi ei, wu mił endi, kumb ningił pałitim epi endi mułum. Mołpu kin nga konj mołutum epi ei, kei du owundu mił, endi tonu mendpił bur nipi kin, andiłim mił mułum. ⁸ Nga epi konj kapłi kapłi mołutum epi ei, endeim endeim ni, kong angıł orung pepi, nga endeim pałim. Peng kin, nga konj epi ombu ei, enim ningił ombu, pei pałim ei, tukrung kin, torung kin ouni pałim. Peng kin, pe epi konj ombu, en enim epin tinga ouni, kunum kunum golang nik kin, si kindnałmin mon. Pe en enim golang yi mił niłmin,

“Oł kun ka! Oł kun ka! Oł kun ka! Gos ei, eim sinim nge Owundu Gos dinga owundu mendpił mołutum. Mołpu kin, ei eim kumb ok mendpił mołutum. Nga ei eim pe mołum ku. Nga ei eim ekii se, orung omba ku,” pa nik kin, golang yi niłmin.

⁹ Pe nga, en enim epi konj mołutum epi, kapłi kapłi ei, en enim golang nik kin, “Gos kin pefe efe mołutum ei, eim tiłang owundu sałim,” pa nik. Nik kin, “Nga eim embe ambił tonu kindik kin, nga eim kin ka piik ngok kin, eim pefe efe, tonu mołpu kin, eim kunum kunum konj mołutum, epi konj mołum ei,” pa niłmin. ¹⁰ Pe nga, Gos nge men tołmun wu num engki tał nga kapłi kapłi ombu wumb ei, Gos pefe efe ka wii mołpu kin, eim kin, ming gopsing pii polk kin kan mani kanik kin, eim kin prei enjing, wu ei, eim kunum kunum konj mołutum wu ei kin, wumb ombu en enim, king nge peng kon mił epi ei, wu endi nge pefe efe ka wii mołum wu ei kin, olkup to kindik kin, golang yi ninjing.

¹¹ “Nim sin nge Owundu Gos. Nim oł kun ka wii er mołum. Nim kapłi wumb ka pii ngok kin, nim embe ambił tonu kindmin oł ei ni, nga nim noman dinga wii ei sinjii,” pa nik yi enmin. “Nimbił erang nim epi kanim kanim pei eririn. Nga nim nge noman efe, epi kanim kanim ei konj molk punmun. Nga nim nge noman dinga wii ei, epi pei tonu opu mołum.”

Jon Mon Endi Ekii Se Tonu Omba Epi Tuk Pim Ei Kenim

5 Na kenj ni, Gos King pefe efe, mołutum konu angıł tundung orung efe pipe mon endi kimbrik sengin sirim. Sirim mon ei, tukrung ni, torung mon pei mołum. Mołpu kin, nga mon ei, kan mił epi ei, kan tok pendnjing kan ei, angıł orung nga tał pirim. ² Nga enjel dinga wii endi kenj ni, eim ek dinga ni tor kindpi kin, yi nim. “Wumb nii endi ei, eim kun ka wii mołum wu ei, kapłi eim kan ei, to kiłip topu kin, pipe mił mon ei, aki topu kin kindang simba?” ³ Ba wumb endi epin konu efe ei nin, nga mani mei konu efe nin, nga mani mei mandring efe ei nin, pepi mił mon efe, aki topu seng kin, tuk efe keningii ni, wumb endi kapłi enermba mon. ⁴ Nga na kand ei wumb endi eim kapłi pipe mił mon ei, aki topu kin, tuk efe kenmba mił, wumb endi mołatmin mon. Yi mił peng kin, na ke dinga wii nind. ⁵ Pe nga, wumb kopur en enim Gos nge men tołmun wu num mołmun ombu, wu endi tuk mołpu kin, na kin ek yi nim, “Nim ke ninenjii mon! Nim kenjii ni ka wusii simbił owundu mił tep ełim wu ei, Jura nge wumb tiłap

ei, Deipis nge kupam noł tiłap owundu efe, tonu opu kin ei eim, oł kis kamb mani kindirim efe nge, ei eim mendpił kapłi kan mił epi angıł orung nga tał ei, pipe mił mon efe, kan to pendnjing pim ei, kapłi kiłip topu kin aki tumba nge om,” pa nim.

⁶ Na kenj ni, kung siipsiip wał mił endi ei, eim tonu pefe konu efe, tuk mii memb efe, to kundnjung mił engim. Angpi kin, nga epi konj mołutum epi kapłi kapłi nin, nga Gos nge men tołmun wumb num ombu en enim, orung orung se pok erik mołutum. Molk kin nga kung siipsiip wał mił ei, eim girman mił epi ei nin, nga eim ningił ei, angıł orung nga tał pałim efe nge, ei Gos nge Gui Ka ei, eim angıł orung nga tał ei, eim ya mani mei konu efe orung orung pei efe kindang kin, punjung. ⁷ Nga kung siipsiip wał mił ei, eim pupu kin, Gos king pefe efe mołum ei, eim nge angıł tundung efe pipe mił mon ei sim. ⁸ Sipi kin, nga mon mił epi ei seng kin, kapłi konj mołutum epi kapłi kapłi ei kin, nga Gos men tołmun wumb num ombu, engki tał nga kapłi kapłi ei, kung siipsiip wał mołum konu pefe kumb efe, kan mani kanik kin, ming gopsing pii połmun. Polk kin, nga konj mołutum epi nin, wumb ombu en enim, endeim endeim ni, giisa mił epi endi ni, nga ku gol ming mił epi endi ei ni, ambilk mołmun. Molk kin, nga ming mił epi ei, dup kiłangin kin, mur ka wii tołum epi ei, yi mił piki topu mołum epi ei, Gos nge wumb ombu en enim, Gos kin prei ełmin ek ei, tuk andan topu ngołum. ⁹ Ngang kin, pe en enim golang konj endi yi mił ninjing,

“Pe nim kapłi mendpił, nim pipe mił mon ei sikin kin, nga kan mił pei to pendnjing ei, kiłip tokun kin, nga tumb ei, to kołmung topun tokun kin, aki tunjii. Nimbił erang wumb nim to kundnjung. To konduk kin, nga nim nge miyem efe bein topu kin, wumb pei top er sikin kin, wumb Gos kin orung tu wukun ngun. Ngan kin, wumb pei efe, wumb tiłap eipi eipi ni, nga ek eipi eipi ni, nga wumb ngenj eipi eipi ni, nga mei konu efe orung orung eipi eipi mołmun wumb ei, Gos kin sikin orung sin. ¹⁰ Sikin eran kin, sinim nge Owundu Gos kin, kułamł mił kałiłmin wumb ei en enim, Gos kin kongun ełmin. Erik kin, nga en enim king mił ya mani mei konu efe, orung orung wumb pei, king mił molk kin, tep erngii.”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, enjel pei ek ninjing ei, ni piinj. Piip kin, nga enjel am pei pei mendpił ok kin, tonu king pefe efe nin, epi konj mołutum epi ei nin, nga men tołmun wu num pei ei nin, enjel pei si pok erik kin golang nik kin, angk mulnjung. ¹² Molk kin, nga en enim golang dinga nik kin, tor kindik yi ninjing,

“Kung siipsiip wał ei, ok to kundnjung ei, eim kapłi mendpił, ei eim noman dinga wii sałim; nga epi kanim kanim ka wii pei sałim; nga eim noman ka wii, ni dinga owundu ei sałim ku; nga eim nge embe ambił tonu kindngii ku. Nga tiłang owundu ni tor kindngii; nga eim nge oł ka wii erim oł ei, ambił tonu kindngii ku.”

¹³ Pe nga, na piinj ni, ei epin konu efe Gos erim wumb nin, wumb mił kanim kanim konj mołmun ei nin, nga ya mani mei efe wumb ei nin, nga ya mani mei man-

dring moʻmun wumb kutii ei nin, nga ep noʻ mandring moʻmun wumb kutii nin epi ombu nin, nga epi konj moʻmun epi kanim kanim pei, en enim konu orung orung pei epi ei, ek yi ninjing.

“Gos ei eim king peʻ eʻe, tonu moʻlum; nga kung si-ipsiip waʻ yi ku moʻlum. Muʻtangit kin, eʻ eʻtip nge embe, ambil tonu kindik kin, nga tiʻtang owundu nin, nga noman dinga nin, nga oʻ kanim kanim eririm oʻ kun ka wii ei, ambil tonu kindik kin, kunum kunum yi minj, pepi ba!”

¹⁴ Nga epi kapli kapli konj moʻlum epi ek nik kin, “Ei keimi!” pa ninjing. Nga Gos kin men toʻmun wumb num ombu en enim, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, men tunjung ei, Gos nin, kung siipsiip waʻ kin, men tok ngunjung.

Mon Miʻ Epi Ei Kan Miʻ To Pendljing Epi Ei Palim

6 Nga na kenj ni, kung siipsiip waʻ miʻ wu ei, mon miʻ epi ei embilim. Ambilpi kin, epi ei, angit orung nga taʻ kan miʻ epi ei, to pendljing ei, kumb se endeim eim kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj moʻlum epi ei, endeim ni ek yi nipi kin, ek ei konu gur gaʻi miʻ nim, “Ya wa!” a nim. ² Nga na kenj ni, kung os kuru endi muʻlum. Moʻpu kin, nga kung os ei, tonu muʻlum wumb ei, eim opu ond endi ko wupu muʻlum. Moʻpu kin, nga eim wu king peng monduʻmun epi ei nge, endi ngunjung. Ngok kin, pe nga eim pupu kin, eim wumb to mani kindpi kin, nga dinga kindpi kin, nga opu erpi puʻlum.

³ Pe nga, kung siipsiip waʻ miʻ wu ei, pupu kin, pipe miʻ mon epi ei kan miʻ ombu tupu to pendljing ei, nga endi kilip topu kin aki tum. Topu kin, nga na piinj ni, konj moʻlum epi ei, nga endi ek yi nim, “Ya wa!” a nirim. ⁴ Pe nga, kung os kundii mendpiʻ endi tor orum. Opu kin, kung os kundii ei nge, tonu buʻ eʻe, wumb endi multum wumb ei, opu ermba nge, noman dinga ngang kin, ya mani mei eʻe orum. Opu kin, wumb nge noman emin orung seng kin, wumb en enim eipi eipi tok kundngii ni punjung. Puk kin, nga wu ei tui jik miʻ epi owundu endi ngang kin, sipi kongun ermba nge tu wurum.

⁵ Pe nga, kung siipsiip waʻ miʻ wu ei, eim pupu kin pipe miʻ mon epi ei, kan tekliki to pendljing ei, kilip tang kin, aki tum. Tang kin, na piinj ni, konj moʻlum epi ei, eim ek yi nim, “Ya wa!” nirim. Neng kin, na kenj ni, kung os ping endi muʻlum. Moʻpu kin nga kung os ping buʻ eʻe, tonu muʻlum wumb ei, eim kuni mok toʻmun ming miʻ epi ei nge, endi eim angit eʻe ambilpi muʻlum. ⁶ Nga na piinj ni, epi endi ek tengim miʻ ei, tuk eʻe epi konj moʻlum epi kapli kapli kei miʻ, ok ek tengnjing. Tingangin kin, kuni owundu seng kin, kuni mandi poru nimba enim. Ei ek yi ninjing, “Nim kuni wis mong ming kembis kunum endeim eʻe, ku sen miʻ mok tunjii. Nga nim kuni balii mong ming kembis kunum tekliki, ku sen miʻ mok tunjii ku. Ba ond olip kopung ni, ond wain noʻ ei, to kis mundnenjii mon!”

⁷ Pe nga, kung siipsiip waʻ miʻ wu ei, eim pupu kin, pipe miʻ mon eʻe ei, kan miʻ epi ei to pendljing epi ei,

kilip tang kin, kapli kapli miʻ aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj moʻmun epi endi nga ei, ek yi nirim, “Ya wa!” nirim. ⁸ Nga na kenj ni, kung os endi eim ngenj eʻe, mon mulerim miʻ endi muʻlum. Moʻpu kin nga kung os ei, buʻ eʻe tonu muʻlum wu ei, eim embe ‘Wumb kutii’ pa nitmin ei pim; nga sikit ‘Dup konu kis,’ eim kin ekii se mandi om. Wang kin, nga eʻ eʻtip, noman dinga eʻe sikit kin, ya mani mei wumb kopur aninga eʻe, to kundnguʻ nga aninga tekliki miʻ moʻmun eʻe nge; tui jik miʻ epi endi, nga kumb kuni owundu sim; nga ening owundu ni epi satim; nga ya mani mei eʻe kung simbi ni, oʻ ombu pei erang kin, wumb to kundngii.

⁹ Pe nga, kung siipsiip waʻ miʻ wu ei eim pupu kin, pipe mon kan miʻ endi to pendljing angit orung ei, kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga mandring orung, na kenj ni, kuʻmaʻ kaʻitmin konu eʻe kutii wumb ei, en enim noman tuk eʻe mandring mulnjung. Molk nimbil erang, en enim Gos kin pii gii dinga nik kin, Gos ek ka ni tor kindik kin, wumb ngunjung konu eʻe, opu orung wumb ngenj kumbii ngok kin, to kundnjung. ¹⁰ To konduk wumb ei, wii dinga tok kin, ek yi ninjing, “O sinim nge Owundu, nim dinga wii mendpiʻ palim nin, oʻ kun ka etin wu nin, ek keimi mendpiʻ puʻlu moʻun. Mokun kin, nga sin kunum kinan nimberii muʻlamin kin, nim sinim opu orung ya mani mei eʻe moʻmun wumb ei, kos piikin, mok tokun kin, sinim nge miyem bein tum eʻe nge, kumep kis orung ngunjii?” ¹¹ Pe nga, en enim endeim endeim ni, konduk kuru ngang kindik kin, nga ‘En enim aninga kopur, kui er muʻei,’ pa nirim. Yi neng kin, en enim to kundnjung wumb ei miʻ muʻtangin kin, nga en enim engnjing noʻ kin, kongun ende enjing wumb ei, to kundnjung yi miʻ ku, enim to kundngii. To konduk kin, ekii se enim nimberii miʻ kapli erang kin, kapli Gos eim enim nge miyem kumep ei, kumb se orung kindpi ngumba.

¹² Pe nga, kung siipsiip waʻ miʻ wu ei, kin eim pupu pite miʻ mon epi ei kan miʻ epi to pendljing epi angit orung nga endeim ei kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na kenj ni, konu kopu owundu mendpiʻ eʻe tang kin, eni ei ping erpi kin, ei yi miʻ, kon alap dup nang kin, ping enim yi miʻ eʻim. Erang kin, nga oi ei, am kundii mendpiʻ erpi perim ei, miyem kundii miʻ, topu pirim. ¹³ Nga kor kanjip ei, tonu kupu muʻ eʻe mani opu kin, mei eʻe om. Opu kin, ei yi miʻ, ond pik mong pol tunerang kin, ond ei konu pop owundu tang kin, mong mani oʻlum oʻ ei miʻ, kor kanjip mani onjung.

¹⁴ Nga kupu muʻ ei am punum miʻ, ei pipe miʻ ok mon poʻlum epi ei, simbirpi am pum. Pang kin, nga komung nin, nga mei kembis kembis pei, en enim konu eipi puk kin, en enim konu eʻe pinenjing mon. ¹⁵ Pe nga, ya mani mei konu eʻe wumb wu king nin, nga mei eʻe wu num nin, nga opu eʻmin tep er moʻmun wu num nin, nga noman dinga palim wumb nin, nga wumb ku pei satilim wumb nin, nga kongun wii eʻmin wumb nin, nga wumb wii en enim kongun eʻmin wumb ombu, en enim pei ku nem nin, nga ku tukpu nin, nga tonu mei tukpu eʻe, en enim koi enjing. ¹⁶ Erik

kin, nga en enim wii dinga tok yi ninjing, enim tonu komung nin, nga ku owundu nin, konu efe nin, wii tok yi ninjing. "Enim mani ok kin, tonu sin moʔmun konu efe, sin pandi tok kin, koi erangin kin, Gos eim tonu king peʔ efe konu ka wii efe moʔum ei, eim nga ningit ei, sin kinermba mon mon." pa ninjing. Nik kin, nga kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim sin kin, popuʔ kis sinim ei, sin kin tonu onermba mon ku! ¹⁷ Nimbil erang et elip kumep kis nin, popuʔ ei singit kunum ei, kunum owundu endi tonu orum. Yi miʔ peng, wumb nii endi, kapli eim Gos kingam tet kin, kumb efe engmba? Ei kapli engnerngii mon!"

Esrel Wumb 144,000 Wumb Pei Pei Muljung

7 Oʔ ei poru neng kin, nga na kenj ni, enjel kapit kapli en enim tonu mei ei, mer, wuʔ, aʔ, kapit kapli oʔ kumb efe angk muljung. Angk molk kin, mei oʔ kapit kapli, ei ambilk muljung. Molk yi erik kin, konu pop tunermba nik enjing. Erik kin, nga mani mei efe min, ep noʔ efe min, nga ond efe pop tunermba mon. ² Pe nga na kenj ni, enjel eipi endi, aʔ eni tonu oʔum konu efe, tonu pum. Pang kin, Gos eim kunum kunum moʔum puʔwu ei, eim nge mon miʔ epi ei ambil tu wurum. Tu wang kin, nga eim wii dinga topu kin, enjel kapit kapli moʔmun ei nge, Gos eim noman dinga ngang kin, ep noʔ ni, mei ei, to kis erngii nge, nipi mundrum. ³ Mundang kin, nga enjel eipi, eim yi nirim, "Enim mei min, ep noʔ min, ond min, ei sikir er kis mundmun nik kin, yi enerngii mon! Ba enim wiik to muʔangin kin, sin Gos nge kongun wumb kombur, to tonu kind mundamin kin, en enim mei embil efe, Gos nge mon miʔ epi ei pend kindmba. Kindang kin, ekii se, enim er kis mundngii. ⁴ Pe nga na piinj ni, Gos nge mon miʔ epi ei, wumb pei sinjing. Sik kin wumb ei 144,000 wumb pei, en enim Esrel nge wumb tiʔap pei, Gos mon miʔ epi efe sinjing.

⁵ Sik kin, nga wumb 12,000 ei Jura nge wumb tiʔap ei, mei embil efe, Gos nge mon miʔ epi ei sinjing; nga wumb kopur ei, Rupun nge tiʔap wumb ei 12,000 efe sinjing; nga wumb 12,000 ei, Gas nge wumb tiʔap efe sinjing. ⁶ Nga wumb ei, 12,000 Aser nge wumb tiʔap efe sinjing; nga wumb ei, 12,000 Napsalii nge wumb tiʔap efe sinjing; nga wumb ei 12,000 Manasa nge wumb tiʔap efe sinjing. ⁷ Nga wumb ei 12,000 Simion nge wumb tiʔap efe sinjing; nga wumb ei 12,000 Liiwai nge wumb tiʔap efe sinjing; nga wumb ei 12,000 Esakar nge wumb tiʔap efe sinjing. ⁸ Nga wumb ei 12,000 Sepulan nge wumb tiʔap efe sinjing; nga wumb 12,000 ei Josep nge wumb tiʔap efe sinjing; nga wumb 12,000 ei Benjamin nge wumb tiʔap efe sinjing. Wumb ei pei, Gos nge mon miʔ epi ei pei sinjing.

Nga Wumb Tiʔap Owundu Endi Moʔmun

⁹ Oʔ ei poru neng kin, na nga kenj ni, wumb tiʔap owundu endi kuʔou tok muljung wumb ei, wumb endi kapli beltngii miʔ mon. Beltik wumb ei, ngenj mon eipi eipi miʔ palim nin, nga wumb tiʔap kanim eipi eipi

pei nin, nga wumb ek eipi eipi pim wumb nin, nga mei konu eipi eipi wumb ei pei, Gos kin peʔ kumb efe kin, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei moʔum kumb efe angk kin, muljung. Molk kin, konduk kuru kindnjing; nga ond onguʔ wumb ombu en enim, angit efe ambilk mulnjung. ¹⁰ Moʔangin kin, en enim wii dinga tok ek yi ninjing, "Sinim nge Gos Owundu king peʔ efe moʔum; nga eim kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim kin mandi moʔum. Sinim sipi orung simba nge oʔ ei, et elip kin paʔim." ¹¹ Pe nga, enjel pei ei, king peʔ efe, si pok erik kin, nga men toʔmun wu num nin, nga epi kapit kapli konj moʔum epi ei si pok erik engnjing. Angk kin, nga en enim pei ming gopsing pii polk kin, king peʔ efe Gos kin men tok ngok yi enjing. ¹² Erik kin, yi ninjing, "Ei keimi mendpit; nga sinim Gos kin men topun kin, ka piipin ngumun. Ngopun kin, ei eim tiʔang owundu ka wii ei, ni tor kindmin; nga eim noman ka wii mendpit paʔim; nga sinim eim kin ka piipin ngumun. Ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, eim noman dinga mendpit paʔim; keimi eim dinga ei owundu mendpit paʔim. Peng kin, oʔ ombu ei, Gos kin kunum kunum muʔmba. Ei keimi!"

¹³ Pe nga, men toʔmun wu num endi, na kii sipi kin, ek yi nirim, "Wumb kopur en enim konduk kuru kindik enmin wumb ei, wumb nii? Nga wumb ei, konu jiti onjung?" a nirim. ¹⁴ Pe na eim kin ek orung kindip yi ninj, "Na nge owundu nim piin." Nga eim na kin ek yi nirim, "Wumb ombu en enim, opu ond wumb kin, oʔ embin tui owundu erik ngunjung. Ngok kin, nga en enim oʔ ei kin, si kindik kin tor onjung. Ok kin, nga en enim, konduk ni epi ei, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei nge miyem efe sinim noman tuk efe was eririm. Erang kin, sinim konduk miʔ noman tuk efe kuru kun ka mendpit erim. ¹⁵ Yi miʔ erang, en enim Gos eim king peʔ kumb efe angk kin, epin tinga taʔ, Gos nge epin men toʔmun ngii miʔ efe, Gos kin men toʔmun. Nga Gos eim king peʔ efe, tonu en enim kin moʔpu kin, eim wumb ombu kin, tep ka er kanpi moʔum. ¹⁶ Nga en enim kuni nga tunermba mon; nga noʔ nuwa nga enermba ku. Nga en enim konu eni tumba kunum, ei miʔ erpi kin, nga epi endi dup miʔ nopus kin, yi nga enermba mon. ¹⁷ Nimbil erang kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim peʔ efe, tonu tuk mii memb efe moʔum. Moʔpu kin, eim kung siipsiip tep wu moʔpu kin, en enim tep erpi muʔmba. Moʔpu kin, en enim noʔ nok kunum kunum konj moʔum noʔ ei, andan tang kin nungii. Nga Gos eim en enim ningit ka mani onum ei, kil ngopu kin, si kindmba, nga en enim nga ke ninerngii mon."

Nga Kan Miʔ Epi Pipe Miʔ Mon Pendnjing Ei Angit Orung Nga Taʔ Kitip Tum.

8 Nga kunum ei, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, eim pupu kin, pipe mon epi ei, kan miʔ epi ei to pendnjing ei, angit orung nga taʔ pim epi ei, to kitip topu ei poru nirim. Neng kin, epin konu efe, ek tingnarik muʔangin kin, eni kopur o purum. ² Pe nga, na kenj ni, enjel angit orung nga taʔ pei en enim, tonu Gos eim

kumb eŧe engnjing. Angk kin, nga en enim beli toŧmun epi ei nge, angit orung nga taŧ ngunjung ku.

³ Pe nga enjel eipi endi opu kin, eim kuŧmaŧ kaŧmin konu eŧe engim. Angpi kin nga eim dup kalk eŧmin epi, noŧ ming gol miŧ, mur ka wii epi ei, opu sim eŧe engim. Angpi kin, nga wumb kopur eim kin, mur ka wii toŧum epi pei ngunjung. Ngok eŧe nge, si ende kindpi kin, Gos nge wumb prei eŧmin eŧe, si ende kindim. Kindpi kin, nga eim Gos kin kuŧmaŧ kaŧmin konu eŧe, gol miŧ erpi kin, Gos nge king peŧ kumb eŧe engim. ⁴ Angpi kin, nga eskit epi ka dup nopu kin, muru ka toŧum epi ei nin, Gos nge wumb Gos kin prei erik enjing eŧe, taŧ ouni ei, enjel angit eŧe, dup eskit si kindpi kin, Gos nge kumb eŧe tonu purum. ⁵ Pe nga kunum eŧe, enjel ei, eim noŧ ming sipi kin, dup kuŧmaŧ kaŧmin konu eŧe, dup kopur sipi kin, piki topu olkup topu kin, mer mei eŧe mani kindim. Kindang kin, kaŧpi konu eŧe, gur gaŧi nipi kin, ek tangpi kin, nga kumb kinang erpi kin, nga konu kopu tum.

Enjel Kapit Kapli Beli Miŧ Epi Pup Tunjung

⁶ Pe nga, enjel angit orung nga taŧ en enim, beli ei, nga angit orung nga taŧ ei, beli pup tungii nge, er kun er sinjing saŧim.

⁷ Pe kumb eŧe enjel ei, eim beli miŧ epi ei beli pup tum. Tang kin, dup seng kin, konu dindaming kin, miyem kin ombu, pei sik kin, orung orung erik. Erpi kin, bein topu kin, mani mei eŧe kindim. Kindpi kin, nga mani mei aninga kopur ei, dup nopu kin, ond aninga kopur ni, kui engimb aninga kopur pei moŧum epi ei, pei dup nopu poru nirim; ba aninga taŧ am miŧ kopur mei konu eŧe, dup nunerim mon.

⁸ Pe nga, enjel nga endi, eim beli miŧ epi ei beli tum. Tang kin, nga na kenj ni, epi komung owundu miŧ epi ei, dup nopu topu kin, olkup topu kin, mer ep noŧ eŧe, mani kindim. Kindang kin, ep noŧ aninga kopur ei kumbiipi kin, miyem topu pum. ⁹ Pang kin, nga ya mani ep noŧ eŧe, konj mulnjung epi aninga kopur ei, ep noŧ tuk eŧe, kulnjung. Kolk kin, nga noŧ kanu aninga kopur topu kin, kis mundum ku. Ba aninga kopur taŧ am miŧ, ep noŧ eŧe epi ei, to kis enerim mon.

¹⁰ Pe nga, enjel tekliki ei endi, eim beli miŧ epi endi beli tum. Tang kin, kor kanjip miŧ epi owundu ei, dup num ei, dup jep kaltmin miŧ yi nurum. Nopu kin, nga tonu kupu muŧ eŧe, mani opu mer noŧ aninga kopur pim konu eŧe purum. Nga noŧ pirpir aninga kopur pim konu eŧe pum ku. Ba aninga kopur taŧ am miŧ noŧ konu eŧe puneririm mon. ¹¹ Pe kor kanjip ei embe 'Kumbii kis eŧim' niŧmin. Nga noŧ aninga kopur ei, noŧ kumbii eŧim. Nga wumb pei, noŧ ei nok kin kulk. Kulk ei nimbit erang, noŧ ei eim kumbii kis eŧim. Ba aninga kopur, taŧ am miŧ, noŧ eŧe to kis eneririm mon.

¹² Nga enjel kapit kapli endi ei, eim beli miŧ epi ei, beli pup tum. Tang kin, nga eni aninga kopur ni, oi aninga kopur ni, kor kanjip aninga kopur ni, epi ombu en enim nge tiŧang erpi pim ei tangin kin, yi miŧ erang, emii aninga kopur pirim. Nga tinga aninga kopur emii pir-

im ku. Nga epin kunum endi, oi tiŧang ermba kunum ei, yi emii pirim ku.

¹³ Pe nga na kenj ni, kei du endi, bur ni pupu kin, am ei tonu epin bur ni purum. Pupu kin, ek dinga nipi kin wii topu yi nim, "Mong owundu! Mong owundu! Mong owundu kis tonu omba!" nirim. Pe nga, oŧ embin tui oŧ ei, wumb en enim ya mani mei eŧe moŧmun wumb ei kin, yi miŧ tonu omba. Nimbit erang enjel eipi nga teliki ei, en enim nge beli miŧ epi ei pup tungii nge enmin.

Nga Angit Orung Enjel Ei Beli Miŧ Epi Ei Pup Tum

⁹ Nga angit orung nge enjel ei, eim beli miŧ epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na kenj ni, kor kanjip ei tonu kupu muŧ konu eŧe, mani opu kin, mer mei eŧe orum. Opu kin, nga kor kanjip ei, kii waŧ sipi kin embitim ei, mer mani tukpu owundu kis tukpu eŧe, sip pinatim, kii waŧ sirim. ² Nga kor kanjip ei, mer mani, 'Tukpu owundu kis,' ondu ei, aki tum. Tang kin, dup eskit opu kin, tor tonu om. Opu kin dup eskit om ei, mer dup owundu eŧe, dup kiŧangin kin nopu ping mendpiŧ nopu pim ei, mer mani tukpu owundu kis eŧe tor orum. Opu kin, eni kin pop ei, eskit erang kin, emii erim. ³ Pe nga ka guimbi owundu pei, mer dup eskit nopu pim eŧe, mei eŧe tor orum. Opu kin, nga ka guimbi ei, wusimb miŧ epi ei, olt pim epi kis endi ei, wumb kongang kin, kumbii kis siŧmin epi endi ei, eim dinga ngoŧum. ⁴ Nga ka guimbi owundu en enim, kui engimb ni endi, epi ombu ei to kis enerei mon niŧmin. Nik kin, nga epi kanim eipi eipi pei endi, emb talk penditmin epi ei, konj moŧum ei, to kis enerei mon niŧmin. Ba wumb nii endi, eim Gos nge mon miŧ, eim mei embiŧ eŧe pinerim kin wumb ei mendpiŧ, kongingii, niŧmin. ⁵ Kongk kin, nga ka guimbi owundu ei, wumb to kundngii ei, mon niŧmin; ba oi angit orung eŧe mendpiŧ ei kin, kongmba ei, kumbii kis singii niŧmin. Nga en enim ngenj kumbii siŧmin ei, wu en enim ka wusimb miŧ ei kin, epi kongang kin, ngenj kumbii siŧmin oŧ ei nge siŧmin. ⁶ Nga oi angit orung o pang kin, wu kopur en enim, kuŧmun nik kin, kuruk andinmin; ba en enim kuruk sinaŧmin mon. Nga en enim kuŧmun ni piinmin; ba kuŧngii ei si kindpi kin, am ba.

⁷ Nga ka guimbi owundu ei, en enim kung os miŧ molk kin, en enim opu erngii nge, er kun er moŧmun ei, en enim peng eŧe wu king peng kon monduŧum epi, ku gol miŧ epi mundangin kin, en enim kumb eŧe, wumb miŧ kumb ningit saŧitim.

⁸ Seng kin nga en enim peng enjin ei, amb peng enjin miŧ moŧuŧum. Moŧang kin, nga en enim gupu mong ei, wusii simbi owundu ei, gupu mong miŧ paŧitim.

⁹ Peng kin, nga en enim pepiŧ eŧe epi, kumb tepii kapa miŧ, pandi topu pirim. Peng kin, nga en enim kong, eŧe ek tengnjing miŧ ei, kung os keris pei miŧ siŧmin ek tangnim miŧ molk kin, opu erngii nge punjung. ¹⁰ Puk kin, nga en enim nge, ei yi miŧ ei, ka wusimb miŧ, kumbii kis ngang molk kin, en enim dinga peng kin, wumb kumbii kis ngoŧmun ei, oi angit orung pei ngoŧmun. ¹¹ Ngok kin, nga en enim nge king endi moŧpu kin, en enim tep eŧim. Erpi kin king ei, enjel ei tukpu

owundu kis sip pinalim ei, mer mani ete tep elim. Erang kin, nga eim embe 'Apandon' ei Eipru nge ek; nga eim embe 'Apoliyon' Griik nge ek; ek ta' ouni pule yi patim, 'Wumb to kis mondu'um,' nilmin.

¹² Pe mong owundu kis endi ei, poru nirim. Nga mering mong owundu kis ta', nga omba.

Angit Orung Nga Endeim Enjel Beli Mit Epi Ei Pup Tum

¹³ Nga angit orung nga endeim enjel ei, eim beli mit epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na piinj ni, gol mit epi kutma' ka'min konu of ete, kapit kapli nge, girman mit epi ei, angilim konu ete, Gos nge kumb ete motum konu ei, ek endi tor om. ¹⁴ Wang kin, nga ek endi tor opu kin, angit orung nga endeim enjel endi, beli mit epi ei beli pup topu kin, se mutum konu ete yi nim, "Nim enjel kapit kapli en enim, not owundu endi Yupreisis ni not ete, kan ngii motmun wak tangin kin, wii molk punggii," pa nim. ¹⁵ Yi mit kapli, enjel ei, enjel kapit kapli kei en enim, kan ngii mit muljung wak tum. Wak tang kin, en enim wumb aninga kopur, to kundngii nge enjing; ba aninga kopur ta' am mit to kundnenjing mon. To kundnarik kin, nga enjel ei en enim, er kan erik kin, eni nin, kunum nin, oi nin, kung pani ei kin, kui erik kin, of ei nge erngii nge motmun. ¹⁶ Molk kin nga enjel kapit kapli nge, opu etmin wu 200,000,000 pei pei mendpit, en enim kung os ete, ap tok onjung ei, na ni piinj. ¹⁷ Pe nga na nam or kumb mit endi kenj ni, kung os nin, kung os tonu ete wumb ap tunjung wumb ei kin, ouni kenj. Kenj ni nga wumb en enim pepit ete, konduk kapa mit pirim. Pim epi ei, mon kundii ni, muk ni, terim pirim. Peng kin, nga kung os peng ete ei, wusii simbii owundu peng mit pirim. Peng kin, nga en enim gupu ete dup eskit kin, dup kin, kom ku dup nonum mit, en enim gupu ete tor orum. ¹⁸ Wang kin, nga of embin tui ei, dup ni, dup eskit ni, dup mon terim dup notum epi tekliki ei pei, wumb aninga kopur to kis er poru ninjing; ba aninga kopur ta' am mit, to kis enenjing mon. Epi ombu, mer kung os gupu ete tor orum. ¹⁹ Wang kin nga kung os nge dinga ei, mer en enim gupu ete ni, en enim ei ete, dinga patim. Peng kin, en enim nge ei ete, wembii mit patim; nga peng patim ku. Peng ete nge, wumb to kis etmin ku.

²⁰ Nga wumb eipi kopur en enim, dup ni, dup eskit ni, dup nopu elim epi ei tekliki pei, en enim to kundnerim wumb ei, en enim noman ete, epi nipe endi enjing nin, gui kis men to'mun of ei kin, noman ak tok kin, but ngunenjing mon. Pe en enim angit ete enjing epi ei, ek kend gos ete nge, gol nin, silpa nin, aiyon nin, ku nin, ond epi ombu ei, ningit kinenjing epi nin, ek piik ninenjing epi nin, andlam endnenjing epi nin, epi kend to'mun epi ombu ei, men to'mun ei, wakin tunenjing mon! ²¹ Tunarik kin, nga wu ombu en enim, wumb eipi to kundnjung; nga kunj men enjing nin, wu amb eipi nge ngundnjung nin, wumb eipi nge epi waning sinjing nin, wumb ombu en enim of kis ei, noman ak tok kin, but ngunenjing mon!

Enjel Endi Pipe Mit Mon Epi Endi, Angit Kin Embilim

¹⁰ Pe nga, na kenj ni enjel endi dinga owundu patim enjel ei, tonu epin konu ete mani orum. Wang kin, eim konu kupu mit epi ei, kum tum. Tang kin, nga konu kumb giipim poltum ei mit, eim nge peng ete, tonu potpu pirim. Peng kin, eim kumb ete, eni mit topu pirim. Peng kin, nga eim simb ete, dup sengi mit, nopu pirim. ² Peng kin, nga pipe mon simbirpi kin, endi kembis ei tonu, eim angit ete, aki topu kin, sepi mutum. Motpu kin, nga eim simb mong tunding ei, mer ep not ete, mani kindpi sirim. Seng kin, nga simb taring ei, mer mei ete, mani kind sirim. ³ Seng kin, nga eim ek dinga tangpi kin, ke nim ei, wusii simbii owundu ke nitim ei, yi mit nirim. Neng kin, kunum ete, nga angit orung nga ta', gur gati nirim. ⁴ Nga ek nengin kin, na mon putmbii enj; ba na nga piinj ni, ei tonu epin ek endi, ni tor kindpi kin, yi nim, "Nga konu gur gati angit orung nga ta' ninjing ek ei, noman tuk ete koi er pendnjii; ba mon pot pendnenjii mon."

⁵ Nga na kenj ni, enjel tonu ep not ete kin, nga mei ete kin, engim wu ei, eim angit tunding ei, tonu epin konu ete kindim. ⁶ Kindpi kin, nga eim ek keimi kun ka ni tor kindpi kin, ek keimi Gos eim piitim. Piipi kin, nga Gos eim kunum kunum konj motum Gos ei, eim tonu epin konu ni, nga epi kanim kanim pei tuk ete eririm. Nga mei erpi kin, epi kanim kanim pei tuk ete eririm. Nga ep not erpi ete kin, epi kanim kanim pei tuk ete eririm. Nga enjel ei, eim ek yi nirim, "Akip kunum ei, mandi poru nimba enim, Gos nga kui enermba mon," pa nirim. ⁷ "Ba angit orung nga ta' nge enjel endi ei, eim beli mit epi pup tumba kunum ete, Gos nge eim epi koi er pim epi ei, ni tor kindmba. Kindpi kin, nga eim nge ek ka ni tor kinditmin wumb ombu, eim ek ni ngurum ek ei, keimi tonu orum."

⁸ Pe nga, tonu epin konu ete, ek endi ni tor kindrim ei, na nga piinj ni, ek nipi yi nirim, "Nim pukun kin, enjel endi, eim simb mong tunding ete, ep not ete kambpi kin, nga eim simb mong taring ete, mani mei ete kambpi motum enjel ei, eim angit ete, pipe kimbrii kembis endi ambilpi kin, puru nipi motum pipe mon ei sinjii," pa nim. ⁹ Kapli na pup kin, enjel ei, kii sip kin, eim pipe kimbrii mon pipe endi, angit ete satim ei, ngangli ninj. Nemb kin, nga eim ek yi nipi, na ngum, "Nim epi ei sikin nunjii," pa nirim. "Nan kin, nim kirim ete, ak mak erpi kin, mek sinjii mit, yi ermba," pa nirim. Ba nim gupu ete, mutang kin, ei singin ermba ei, piimi mut not ei, singin enim ei mit, yi ermba," pa nim. ¹⁰ Pe nga, na pipe kimbrii mon satim ei, eim angit ete, sip kin, nunj. Namb kin, piimi mut not singin enim mit, yi singin eririm. Ba ekii se, na nop dumung kindamb kin, mer nam nge kirim tukrung ete ak mak erpi kin, mek simbii mit pirim.

¹¹ Pe nga eim ek yi nipi na ngum, "Nim nga Gos nge ek ka ei, ni tor kindkin kin, wumb pei ngokun kin, nga wumb tilap eipi eipi pei ngokun kin, nga ek eipi pim

wumb, kanim kanim pei ngokun kin, nga king pei, ngunjii ku," pa nirim.

Wumb Mił Epi Tał Ek Ni Tor Kindiłmbił

11 Pe nga, na su simbii epi endi ngunjung ei, epił mił epi endi ngok kin, yi ninjing, "Nim tonu angkin kin, kapłi nim Gos nge men tołmun ngii wumb kin, mołmun ei mił nga kułmał kałmin konu efe, su sinjii. Sikin kin, nga nim men tok mołumun wumb ei, kapłi kemb tunjii ku. ² Ba nim men tołmun ngii pułpun efe, torung kung gui konu efe ei, su sinenjjii mon. Nimbił erang konu ei, torung pii gii ninałmin wumb ei nge konu pałim. Peng kin nga wumb ei, en enim konu owundu efe kun ka wii Jerusalem konu konj efe, erik kin, kis monduk pangin kin, oi engki kapłi kapłi nga tał ei, kapłi erngii. ³ Erik kin, nga nanim wu tał kin, dinga ngamb kin, nanim nge ek, ni tor kindngił. Kindkił kin, nga wumb tał ei, kon mił epi endi ngamb kin, alap mił tełngił. Talkił kin, na nge ek ni tor kindkił kin, pangił pangił kin, 1,260 kunum pei pei opu ba.

⁴ Efe nge wumb tał, et elip ek ni tor kindngił ei, ond olip tap mił, nga dup alam tał mił ei ya mani mei efe Owundu eim kumb efe engim. ⁵ Angang kin, nga wumb kombur ok kin, wu tał kin, er kis mundmun ni enjing kin, kapłi et elip gupu efe, dup tor opu mołpu kin, opu orung wumb ei, top kis mundmba. Mondpu kin, keimi wumb kombur wu tał kin, er kis ermin nik enjing kin, kapłi efe nge mendpił, wumb ei kułngii.

⁶ Kapłi et elip dinga seng mołmbuł dinga ei kapłi kupu muł ondu ngang kin, konu kumb tunermba kunum ei, et elip Gos ek ka ni tor kindinjngił. Pe nga et elip, yi ku dinga pałim ei, noł ei erangił kin, noł miyem mił tangpi omba. Pe nga et elip dinga sałim ei, yi ku ya mani mei wumb epi kanim kanim oł embin tui ei, tonu opu kin, to kis erngił. Nga et elip noman efe, oł ombu ermbił ni piingiił kunum ei, kapłi erngił.

⁷ Pe nga et elip Gos ek ka ei, ni tor kind poru nikił, er mołang kin, kapłi nga epi kung simbii owundu endi, tukpu owundu sip pinalim efe, tonu tor wang kin, wu tał kin opu erngii. Erik kin, et elip to mani kindpi kin, to kundmba. ⁸ To kundang kin, et elip ngenj ei, konu owundu efe, tuk andlam efe pimba. Peng kin, nga et elip nge Owundu ei, eim ond peri efe to kundnjung konu efe, et elip ngenj ombu mołum; ba konu owundu ei ek ekin nipin kin, yi niłmin, 'Konu embe Sorom nin Eisip,' yi mił niłmin. ⁹ Yi mił erang, ngenj eipi eipi wumb nin, nga wumb tiłap eipi eipi nin, ek kanim eipi eipi wumb nin, mei konu orung orung wumb ei, pei ok pendik kin, en enim ngenj ei keningii kunum tekliki, nga kunum tongnde mendpił poru nimba. Neng kin, nga wumb ei et elip ngenj ei kui tunenjing mon; ba kanik kin, wiik tok kindangin kin, pinjngił. ¹⁰ Pekiił kin, mei mani efe wumb pei en enim, ka piik kin, wumb tał kułnguł efe nge, en enim ka ka piik kin golang nik kin, nga en enim epi ka kombur sipik kin, wumb puł ngok yi ełmin. Yi ełmin ei, nimbił erang ek ni tor kindiłmbił wu tał et elip, mei wumb pei ngenj kumbii owundu ngołmbuł. ¹¹ Ba kunum tekliki nga kunum tongnde

poru neng kin, kapłi Gos eim nge mołum konj ei kindang opu kin, wu tał tonu enginjngił. Engangił kin, opu wumb pei ombu, wu tał tonu onjnguł ei, kanik kin, mund mong enjing. ¹² Erik kin, pe nga wu tał et elip molkuł kin, piinjngił ni, ek owundu endi tonu epin tor opu kin, et elip kin yi mił nim, "Ya tonu efe weł!" Nga et elip nge opu orung wumb kanik mulnjung ni, et elip kupu muł endi, se mengpi kin, tonu epin konu efe, tuk sipim. ¹³ Si pang kin nga kunum efe mendpił, konu kopu owundu endi tum ei, konu owundu tongnde endi topu erpi kin, kis mundum; ba angiił orung nga kapłi kapłi ei to kis enerim mon. Nga kunum efe mendpił, wumb 7,000 pei konu kopu ei erpi kin, to kundum. To kundang kin, wumb kombur eipi mulnjung wumb ei, en enim mund mong erik kin, Gos eim Owundu epin konu efe mołum ei, eim embe ambiił tonu kindnjung. ¹⁴ Kindik kin, pe epi oł embin tui owundu tał tonu om ei, poru nirim; ba piyei! Kunum aninga kopur opu pang kin, epi oł embin tui owundu nga endi tonu omba.

Enjel Angił Orung Nga Tał Nge Beli Mił Epi Tum

¹⁵ Pe nga angiił orung nga tał nge enjel ei, beli mił epi pup tum. Tang kin, kapłi ek owundu kombur tonu epin konu efe, tor opu kin, ek yi nirim, "Pe mani mei efe, tep erik erik, enjing dinga ei, akip sinim nge Owundu eim seng kin, nga eim se orung simba wu ei, Krai kin ouni, eim king kunum kunum minj tep erpi kin, mołpu ba!" ¹⁶ Pe nga, men tołmun wu num engki tał nga kapłi kapłi en enim, king peł efe Gos kumb efe, mołumun wumb ei, kumb efe kan mani kanik kin, Gos kin men tok ngunjung. ¹⁷ Ngok kin, ek yi ninjing,

"Gos owundu mendpił! Nim dinga wii mendpił sałim. Seng kin, nim pe mołun, nga kumb ok nim mołumun. Sin sinim ka piipin kin, nim kin ek ka ni ngołmun. Pe ninim nge dinga Owundu ei sikin kin, piikin kindkin kin, epi kanim kanim pei, tep enjjii kongun pułngun mondkun ełin. Pe nga, torung pii gii ninenjing wumb ei en enim, nim Gos kin noman efe, popuł kis erang piinjng; ba Gos Nim noman popuł kis ei, wumb ei kin tonu ołum. Opu kin, nga pe kulnjung wumb ei, en enim kos owundu piik kin, kumep sik erngii nge kunum ei, tonu ołum. Pe nga ninim nge kongun wumb ei, nim ek ni tor kindiłmin wumb nin; nga nim nge oł kun ełmin wumb pei nin, nga wumb nim kin mandring molk kin, nim embe ambiił tonu kindiłmin wumb ei nin; nga wumb num nin, nga wumb kembis nin ouni wumb ei, nim kumep ka ngunjii. Pe nga, ya mani mei efe wumb ei, to kis enjing wumb ei, to kis enjjii ku."

¹⁹ Pe nga kapłi, ek nik poru nengin kin, kapłi Gos nge men ngii owundu ei, tonu epin konu efe mołum ei, aki tunjung. Tok kin, pe nga, Gos eim ek dinga lo ek ei, tuk kindiłmin ond kiyembi ei, eim men ngii tuk efe sim kenjing. Kanik kin, pe nga kumb kinangin er tiłang erim. Erpi kin, nga gur gałi neng kin; nga konu kopu owundu tum; nga konu kumb dindaming owundu top kin mani orum.

Amb Endi Kin Wembii Owundu Simb Angit Patim Ei Kin

12 Jep of owundu tonu epin konu ete tor orum. Opu kin, ei yi mit, amb endi motum amb ei, konu eni ei alap mit, ngenj ete tetim. Taŕpi kin, nga eim simb mandring ete oi pirim. Peng kin, nga tonu eim peng ete, kor kanjip engki nga taŕ, tonu peng ete, peng kon mit mundrum. Mondpu kin, amb ei, eim kangit mundrum. ² Mondpu kin, nga eim kangit buŕ tang kin, eim ngenj kumbii dinga sipi kin, mengmba kunum ete mandi eririm. Erpi kin, eim ke dinga nipi kin, tor kindrim. ³ Kindang kin, nga jep of owundu endi, epin konu peni ete tor orum. Opu kin, jep of ei yi mit, wembii kundii owundu simb angit patim epi endi, tor orum. Orum wembii owundu ei, peng embiŕ ei, angit orung nga taŕ pirim; nga girman engki pirim. Nga peng kon mit epi king mondutum epi ei, angit orung nga taŕ, tonu peng ete, endeim endeim ni moŕpu poru nirim. ⁴ Nipi kin, nga wembii nge ei ete, ei sipi kin, kor kanjip kombur, owundu pirim kor kanjip ei, topu kindang kin, mani mei ete orum. Wang kin, kor kanjip taŕ kopur owundu mit, tonu epin konu ete pirim. Peng kin, wembii ei, eim amb kangit mengmba eririm, konu amb ei, eim kumb ete engim. Angpi kin, amb ei kangit mengpi, tor kindang kin, topu numba nge erpi muŕum. ⁵ Moŕpu kin, pe amb ni, kangi endi mengim ei, eim mei konu ete orung pei ei, eim dolu dinga ambiŕpi kin, wumb tep ermba. Erpi kin, pe kangit ei mam mengim; ba kangi ei sikir se mengk kin, orung sipik kin, Gos eim king peŕ moŕum konu ete kindnjing. ⁶ Kindik kin, amb ei, eim si kindpi kin, tungu pupu kin, mei wii sim wumb mulenjing konu ete purum. Pupu kin, Gos eim amb muŕmba nipi konu endi, er kun er sim konu ete purum. Pupu kin, konu ete, eim kuni ngok kin, kan kun erik se muŕangin kin, kunum 1,260 opu ba.

⁷ Pe nga, tonu epin konu ete, opu owundu tonu orum. Opu kin, enjel Maikel kin, eim nge enjel ok kin, ka wembii kundii owundu ei kin, opu enjing. Erik kin, nga ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu kin, opu erik kin, to orung kindnjing; ⁸ ba enjel Maikel kin, eim nge enjel ombu kin, opu dinga erik molk kin, ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu, to mani kindnjing. Yi erangin kin, ka wembii owundu kin, eim nge enjel kin, tonu epin konu ete nga mulenjing mon. ⁹ Mularik kin, nga ka wembii kundii owundu ei, epin konu ete to mani kindnjing. Kindik kin, ka wembii owundu ei, kumb ok moŕutum wembii embe Seisen, ei eim mei wumb pei kin, ek kend to ngopu elim puŕwu moŕum. Moŕpu kin, nga ka wembii owundu ei kin, eim nge enjel pei ouni, to mani mei ete kindnjing.

¹⁰ Pe nga na nam piinj ni, ei epin konu ete, ek endi tor opu kin, yi nirim. "Pe sinim nge Gos eim sinim se orung sinim. Sipi kin, nga eim nge dinga ei, ya peni ete tor onum. Opu kin, pe Gos eim nge dinga king moŕpu kin, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin, pe eim nge kindim wu Krai ei, eim dinga sinim andan topu ngonum ku. Ngopu kin, nimbiŕ erang wu kis Seisen eim, sin-

im nge enginjin noŕ ei, ek nipi ngopu elim ei kos piipi elim. Erpi kin, pe ei eim, Gos eim kumb ete, epin, tinga, kunum kunum kos piitim; ba pe, eim epin konu ete, to tor kindangin kin, mei ete mani orum. ¹¹ Opu kin, nga sinim nge enginjin noŕ, en enim nge dinga ei, kung si-ipsiip waŕ mit wu ei eim Krai nge miyem ete, dinga sinjing. Sik kin, nga ek keimi ni tor kindnjing ete nge, en enim opu orung wu ei, to mani kindnjing. Kindik kin, nga eim en enim, Gos nge kongun ei erik puk kin, en enim mei ete of ei, noman to piinenjing mon; ba wiik to muŕangin kin, opu orung wumb ei, en enim to kundnjung. ¹² To konduk kin, tonu epin konu ete, wumb molk kin, no pek enmin wumb ei, en enim ka piingii. Ba ya mani mei ete kin, ep noŕ kin, wumb ei, en enim ei piik kin, kun erik muŕngii! Molk kin, of embin tui ei, enim kin tonu omba enim. Erpi kin, Seisen ya mani enim kin orum. Opu kin, nga eim noman kun pinerang kin, dup mit nop tonu orum. Nimbiŕ erang eim piinim ei, eim nge kunum pei tangpi, simba pinalim.

¹³ Pinerang kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim noman to piinim ei, eim to mani mei ete kindnjing pim. Peng kin, pe nga, eim amb ei kangi endi mengim amb ei, eim buŕun topu kin, se endrim. ¹⁴ Se endrim; ba Gos amb ei, eim kei du owundu kong taŕ mit ngang kin kapŕi eim bur ni pupu kin, mei wii saŕim wumb mulenjing konu ete purum. Pang kin, konu ete, eim kuni ngok kin, kan kun erik se muŕangin kin, kung ngii tekliki nga tongnde om; ba ka wembii owundu ei, opu kin, tumbii ni ermba ei, eim kapŕi enermba mon. ¹⁵ Enarpi kin, nga ka wembii owundu ei, eim gupu ete, noŕ owundu mit, endi erang kin topu tor orum. Opu kin, ei erang to pupu kin, amb ei pum konu ete, ekii se purum. Pupu yi erang kin, amb ei, noŕ to simba ni eririm. ¹⁶ Eririm; ba mei ete erpi kin, amb ei paki turum. Tang kin, pe noŕ ei, ka wembii owundu gupu ete orum ei, mei eim gupu aki topu se, olt kindpi kin poru nirim. ¹⁷ Neng kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim amb ei kin, noman kis peng piyang kin, dup mit nopu tonu orum. Opu kin, pe eim pupu kin, amb ei nge kingam noŕ kopur kin, opu ermbii ni piirim. Piipi kin, kingam noŕ ei pei en enim, Gos lo ek pei ekii siŕmin. Nga Jiias eim ek ei, ni tor kindik kin, wumb ngok kin, en enim eim kin, ekii siŕmin. ¹⁸ Pe nga, ka wembii owundu ei, eim ep noŕ wer ete, angpi muŕum.

Epi Simbii Taŕ Tonu Onjkuŕ

13 Pe na nam kenj ni, epi simbii owundu endi, mer ep noŕ ete, tonu opu kin, tor om. Opu kin, kung simbii ei, girman engki pim; nga peng embiŕ angit orung nga taŕ pirim. Nga girman engki ete, king nge peng kon engki ete, tonu muŕum. Muŕang kin, peng ombu, embe kanim kanim muŕum. Moŕpu kin, embe ei puŕe yi mit, Gos kin ek buŕ ambilk kanim kanim nik, mundnjung. ² Monduk kin, epi kung simbii owundu ei, na kenj ni, eim ngenj kui wusii simbii owundu mit, 'lepa,' niŕmin ei, mombuŕ mombuŕ nopu pim. Pim simbii owumdu nge simb ete ei, ka owundu endi 'ber,'

niłmin, ka simb ei yi mił pim. Pim kung simbiı owundu nge gupu ei, yi mił epi kui wusii owundu kung endi, 'laiyon,' niłmin, ka ei gupu yi mił pim. Peng kin, epi kung simbiı owundu ei, ka wembii owundu ni, eim nge dinga ei, ni ngum. Ngopu kin, eim mołpu, king mił tep erim ka wembii owundu nge konu efe, nga epi ei, 'Nim molkun kin, tep erii,' nim; nga eim dinga owundu ei, epi simbiı ei nga ngurum. ³ Ngopu kin, pe epi simbiı ei, eim peng ambıl endi to kundnjung; ba tunjung konu efe kis mołpu kin, erii erpi pim ei, nga kutii erpi kin, ka sim. Seng kin, mei efe wumb pei ei kanik kin, puku sik kin, noman ak to piik kin, epi simbiı owundu ei kin, ekii sik punjung. ⁴ Puk kin wumb pei en enim ka wembii owundu ei kin, men tok erik, ngunjung. Ngok kin, nimbił erang ka wembii owundu ei, eim dinga ei, epi kung simbiı owundu ei ngurum. Ngok kin, nga en enim yi ku, epi kung simbiı owundu ei kin, men tok enjing ku. Erik kin, ei yi ninjing, "Wumb endi epi kung simbiı owundu ei mił endi molatim mon. Nga wumb endi epi kung simbiı owundu ei kin, opu ermba endi molatim mon ku.

⁵ Pe nga, Gos kan wiik tang kin, epi kung simbiı owundu ei, gupu efe ek kanim kanim dinga nipi kin, nga Gos kin ek buł ambılpi ek kis nim; ek ei kis mendpił nim. Nipi kin, nga eim dinga owundu nga sipi, pepi pang kin, oi 42 opu purum. ⁶ Pupu kin, kung simbiı owundu ei, eim gupu aki topu kin, Gos kin nipi kis mondpu kin, nga Gos eim embe kin, nga Gos eim no pepi mołum konu efe kin, nga tonu epin mołmun wumb ei kin, yi ku nipi kis mundrum. ⁷ Mondpu kin, nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbiı owundu ei, Gos nge oł kun wumb kin opu eririm. Erpi kin, Gos nge wumb kambpi mani kindang kin, top kindpi ei, eim dinga owundu sirim. Sipi kin, eim king mił tep erpi wumb tiłap pei nin, nga mei orung orung wumb pei nin, nga ek kanim kanim pałim wumb pei ei nin, nga ngenj kanim kanim pałim wumb ei pei, king mił mołpu kin, tep eririm. ⁸ Erpi kin, wumb pei ya mani mei efe mołmun wumb ei, kaplı epi kung simbiı owundu ei kin, men tok erik ngołmun. Ngok kin, wumb ei, Gos kumna kin, mei eririm wumb ei, en enim embe efe, mer wumb konj kunum kunum mołumun nge pipe mon efe pinałim. Pinerang kin, pipe mon ei, kung siipsiip wał mił, wu ei Kraıs, eim to kundnjung ei nge mon.

⁹ "Enim piingii! Pe wumb nii endi kom pim kin, kaplı ek ei kom se piingii! ¹⁰ Pe wumb nii endi, kan ngungii nge pim kin, kaplı wu ei kan ngungii! Ngok kin, pe nga wu endi, wu eipi endi tui jik kin to kundum kin, kaplı wumb tui jik sik kin, wu ei to kundngii ku. To konduk kin, pe nga oł kanim kanim yi nge tonu om kin, kaplı en enim Gos nge oł kun ełmin wumb ei, enim dinga angk molk kin, nga pii gii dinga nik kin, ambıl gii nik mułngii!"

¹¹ Pe nga, na kenj ni, epi kung simbiı nga endi mer mei efe, tonu tor orum. Opu kin, kung simbiı ei, eim girman tał mułum ei, kung siipsiip wał girman tał, mił mułum. Mołpu kin, nga ek tengim ei, ka wembii owundu ei mił, ek tengim. ¹² Tangpi kin, pe epi kung simbiı

ei, nga ekii se tonu orum. Opu kin, ei eim epi kung simbiı owundu kumb se om, epi kung simbiı ei kin, dinga owundu pei sirim. Sipi kin, dinga ei kin, eim kongun dinga eririm. Erpi kin, ei epi kung simbiı owundu kumb se tonu orum nge, kumb efe eririm. Erpi kin, ekii se, tonu om epi simbiı owundu ei, kongun dinga kind erpi kin, mei efe nin wumb pei erang kin, kung simbiı kumb se tonu om ei eim kin, men tok enjing. Erik kin, epi kung simbiı ei, okrii to kis erpi kin, to kundmba eririm; ba nga konj mołum. ¹³ Mołpu kin, pe nga epi kung simbiı ekii se tonu om epi ei, jep oł owundu kis kanim kanim erpi kin, andan tum jep oł endi, yi mił eim eririm. Erpi kin, nga wumb pei kumb efe, dup mił endi erang kin, tonu epin tor opu kin, mani mei efe orum. ¹⁴ Opu kin, nga Gos eim epi kung simbiı ei, kanpi wiik tang kin, jep oł owundu kanim kanim erpi kin, epi simbiı owundu kumb se tonu om ei, eim kumb efe erpi kin, andan tum. Tang kin, oł kanim kanim efe eririm ei, eim mei wu amb pei, ek kend topu ngurum. Ngopu kin, wu amb ombu kin yi nirim, "Enim kaplı, epi kung simbiı kumb se ei kin, ond kin kel tok erik kin, eim embe ambıl tonu kindngii! Kindik kin, epi kung simbiı ei, ok tui tok kundnjung; ba nga opu konj mołum. ¹⁵ Nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbiı ei, eim pop kindang kin, ond mił enjing epi ei, kung simbiı mił konj mołpu kin, ek tengim. Tangpi kin, pe nga yi ku ond mił kung simbiı ei, eim erang kin, wumb kombur kung simbiı mił epi ei kin, men tunenjing kin, kaplı wumb ei to kundmba. ¹⁶ To kondpu kin, pe epi kung simbiı ekii se tonu om epi ei, yi erang kin, epi mon endi, angıl tundung erik min, nga endi mei embıl efe erik kin, wumb pei yi enjing. Erik kin, ei embe pinerim wumb nin, nga embe pirim wumb nin, pei yi enjing. Erik kin, nga ku epi ei, pei sim wumb nin, nga epi pei sinerim wumb nin, nga wumb kongun wii ełmin wumb nin, nga wumb mei embıl efe kongun ełmin wumb nin, ei pei, en enim mon efe, angıl tundung min, nga mei embıl efe, pimba nirim. ¹⁷ Nipi yi mił erang kin, wumb endi, epi kung simbiı nge mon embe efe, mulerim kin, yi mił erang, kaplı eim wumb ei kin, epi top enerngii mon. Nga eim epi, wumb top to erik kin, sinerngii mon ku.

¹⁸ Sinarik kin, sinim ek ei pii kun ermin! Nga wu endi noman ka pim kin, kaplı wu ei, kung simbiı nge mon ei beltmba. Beltpi nimbił erang, mon ei wumb embe mił pałim ei, 666 mon embe yi mił pałim.

Wumb 144,000 En Enim, Golang Konj Endi Ninjing

14 Pe nga na nam kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraıs eim Saiyon komung efe engim. Angpi kin, nga wu amb 144,000 pei, eim kin tep to angk mulnjung. Molk kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraıs eim nge embe nin, nga eim Arim nge embe ei, wumb en enim mei embıl efe, Gos eim pułum. ² Pe nga, na nam piinj ni, ei tonu epin konu efe ek mił mu nipi kin, tor orum. Opu kin, ei noł owundu topu kin, mu nipi ełim mił, yi eririm. Erpi kin, nga yi mił, konu gur gafi owundu niłim mił, yi nipi tor orum ku. Opu kin, nga epi mu

nipi orum ei, piinj ni, ei giisa miŕ epi tangin kin, mu nitim miŕ, yi nirim. ³ Nipi kin, wumb ombu 144,000 en enim, Gos king owundu moŕum konu peŕ kumb eŕe, golang konj endi nik kin, engnjing. Angk kin, en enim epi simbii kapiŕ kapiŕ konj moŕutum ombu nin, nga men toŕmun wu num engki taŕ nga kapiŕ kapiŕ wu kei kumb eŕe angk kin, 144,000 pei, wumb ombu en enim, golang konj endi ninjing. Ninjing wumb ei, pei Gos eim mei eŕe wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei mendpiŕ, golang konj endi ei piik kin, nik enjing; ba nga wumb eipi endi, golang ei piik kin, nik enerngii mon. ⁴ Pe nga wumb ombu en enim, amb ambiŕ kin, oŕ kis penj muŕum oŕ ei, endi enenjing wumb ei, en enim oŕ kun ka mendpiŕ erik mulnjung. Mulnjung wumb ei, kung siipsiip waŕ miŕ wu ei, Kraiŕ eim bii ni piipi puŕum konu ei, wumb ei en enim, ekii sik puŕmun. Puŕmun wumb ei, Gos eim mei eŕe wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei, Gos kin, eim kung siipsiip waŕ miŕ wu ei Kraiŕ eim nge tiŕap kumna ei, sipi orung seng moŕmun. ⁵ Moŕmun wumb ei, en enim ek kend endi, gupu eŕe tor onaŕim mon. Nimbii erang, en enim Gos king peŕ kumb eŕe, oŕ kun pinaŕim oŕ ei, endi pinaŕim mon.

Enjel Tekliki

⁶ Pe nga nanim kenj ni, enjel nga endi epin konu eŕe tonu kupu mandring eŕe, bur ni purum. Pang kin, ek ka kunum kunum pepi ba ek ei, ya mani mei eŕe wumb epi mulnjung ei, nipi ngumba nge sipirim. Sipipi kin, ei konu orung orung pei nge wumb nin, nga wumb tiŕap endeim endeim nin, nga ek kanim kanim endeim endeim nge wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi pei, nipi ngumba. ⁷ Ngopu kin, eim wii dinga topu yi nirim, "Enim Gos eim ekii sik kin, nga eim embe ambiŕ tonu kindngii! Nimbii erang, Gos eim mei eŕe wumb kanim kanim kos piipi kin, mok topu ermba kunum ei, tangpi saŕim. Seng kin, enim Gos eim kin mong gopsing pii polk kin men tok erik ngungii. Nimbii erang Gos ei eim tonu epin konu eŕe nin, nga ya mani mei eŕe nin, nga ep noŕ eŕe nin, nga noŕ kuŕup to tang punum ei, Gos eim pei eririm."

⁸ Pe nga, enjel endi kumb se pum enjel ei, ekii sipi, opu kin, ek yi nirim, "O Bapilon konu owundu ei, bok topu mani punum; keimi eim bok topu kis eŕim. Konu owundu ei erang kin, wumb tiŕap pei ei, amb ngunduk enmin oŕ ei, andan tang kin, dinga pepi puŕum ei yi miŕ, eim wumb pei, noŕ wain dinga miŕ puŕum noŕ wain ngang kin nunjung.

⁹ Pe nga, enjel endi nga, enjel taŕ punjnguŕ konu eŕe ekii se opu kin, ek dinga kindpi yi nirim. "Pe wumb nii endi, eim epi kung simbii ei kin, eim ond miŕ enjing gos ei, endi er mundnjung epi ei kin, men tok erik kin, nga mon epi mei embii min, angii tunding eŕe erik kin, kapiŕ wumb ei eim, Gos nge noŕ wain ei numba.

¹⁰ Numba noŕ wain ei, Gos eim nge popuŕ kis ngumba. Ngopu kin, nga Gos eim noŕ wain ei noŕ kin, si ende kindpi kin, ngunerim mon. Ba Gos eim noŕ wain dinga ei, popuŕ kis mendpiŕ miŕ, bein topu kin, kumep kis ngumba. Ngopu kin, wu ei noŕ wain ei numba wumb

ei, kapiŕ Gos nge enjel nin, kung siipsiip waŕ miŕ wu ei Kraiŕ eim kin muŕngii konu kumb eŕe, dup nok muŕngii. Molk kin, ei kom ku muŕ er moŕum eŕe, nok muŕngii.

¹¹ Molk kin, pe dup nang kin, dup eskii ermba ei wumb ngenj kumbii kis ngumba ei, tonu kunum kunum minj pupu kin, muŕmba kunum ei, wii muŕngii ei, tangpi kin, emii pepi enermba mon. Enarpi kin, nga wumb ombu epi kung simbii kin, ond miŕ epi enjing gos kend endi kin, men tok erik ngunjung. Ngunjung wumb ei, mon embe sik enjing wumb ei, kunum kunum dup konu eŕe kumbii kis singii."

¹² Yi miŕ erang, oŕ embin tui ei nge, tonu om kin, kapiŕ Gos nge oŕ kun ka eŕmin wumb ei, dinga angk kin, Gos nge lo ek ei ekii sik kin, nga Jiisas kin pii dinga nik kin, er muŕngii!

¹³ Pe nga na piinj ni, tonu epin konu eŕe ek endi tor opu kin, yi nirim. "Nim mon yi pulnjjii" nirim. Nipi kin, "Wumb kombur pe koltmun wumb nin, nga kuŕngii wumb ei, Jiisas nge kongun eŕmin wumb ei, en enim ka piingii! Keimi yi ka piingii!" Gos Gui Ka yi nim, "Wumb en enim kongun dinga enjing ei, si kindik kin kor muŕngii ei, en enim kongun dinga erik kin, kor muŕngii! Nimbii erang en enim oŕ kun ka enjing oŕ ei, en enim kin epin konu eŕe ekii se tonu oŕmun." Oŕ kun ka enjing oŕ ei, Gos epin konu eŕe moŕum ei, eim oŕ ei, ni piimba.

Ya Mani Mei Eŕe Kuni Poŕ Tonum Kunum Si Kuŕou Tungii

¹⁴ Pe nga na kenj ni, konu kupu kuru eŕe, wumb miŕ, epi endi multum ei, wu miŕ endi multum. Multum wu ei, ku gol king peng kon ei miŕ, endi peng eŕe mondpu kin, nga tui jik endi, angii eŕe ambiŕpi muŕum.

¹⁵ Muŕang kin nga enjel endi, men toŕmun ngii eŕe, si kindpi anda pupu kin, wii dinga top kin, kupu kuru eŕe multum wu ei kin, yi nirim. "Nim tui jik sikin kin, mei eŕe kuni poŕ topu moŕum ei, sikin kin, kuŕou tunjii. Nimbii erang ya mani mei eŕe kuni poŕ top moŕum ei, tengnjii kunum saŕim." ¹⁶ Yi miŕ erang, wu endi, tonu kupu kuru eŕe multum ni, ei eim tui jik ambiŕpi sipi kin, kuni poŕ tonum kuni ei, tami topu sirim. Sim kuni ei, mei eŕe pei se kuŕou turum.

¹⁷ Tang kin, nga na kenj ni, enjel endi, Gos men toŕmun ngii tonu epin konu eŕe tor orum. Opu kin, ei eim yi ku tui jik endi ambiŕpi multum.

¹⁸ Muŕang kin, nga enjel endi, kuŕmaŕ kaŕmin konu eŕe, si kindpi kin tor orum. Orum enjel ei, eim dup tep ermba nge dinga pirim. Peng kin, ei eim wii dinga topu kin, enjel endi, tui jik endi ambiŕpi multum enjel ei kin, yi nim. "Nim tui jik ei, sikin kin, nim na mani mei eŕe, ond mong wain poŕ topu moŕum ei, tami tokun kin, kuŕou tunjii. Tunjii kuni mong ei, poŕ topu poru nirim. ¹⁹ Yi miŕ erang, enjel ei, eim tui jik miŕ epi endi, mei eŕe kupis kapis nim. Nipi kin wain mong tengim ei sipi kin, kuŕou tum. Topu sipi kin, wain mong teningii eŕmin konu eŕe, oŕup to kindim. Kindpi kin, ei yi miŕ Gos nge popuŕ kis owundu simba nge konu eŕe kindim. ²⁰ Kindang kin, Gos nge popuŕ kis owundu erang kin, wain mong teningii eŕmin konu eŕe, konu owundu torung

konu eŧe, ambil sii tum. Sii tang kin, wain mong miyem si toŧmun konu eŧe, noŧ kui owundu miŧ, pupu kin tor orum. Opu kin, miyem ei, su 200 miŧ konu turii mendpiŧ pang kin, su angii orung miŧ mur sirim.

Enjel Angii Orung Nga Taŧ, Oŧ Embin Tui Kis Eŧe Angii Orung Nga Taŧ Embilnjing

15 Pe nga jep oŧ owundu mendpiŧ endi, tonu muŧ eŧe tor wang kenj. Kenj ni, Gos nge enjel angii orung nga taŧ en enim, oŧ embin tui owundu angii orung nga taŧ ei, wumb to kis ermba nge sik kin, tu wunjung. Tu wangin kin, oŧ embin tui ei minj mendpiŧ, poru neng ei, Gos popuŧ kis owundu ei, poru nimba ku. ² Pe nga na kenj ni, epi tor om ei, ep noŧ owundu kirapi miŧ, epi eŧe dup se ende kindik kin, enjing. Erik kin, na kenj ni, wumb opu erik kin, kung simbii owundu kin, eim ond miŧ epi enjing ei kin, nga eim embe mon pulnjung epi ei, wumb to mani kindnjing. Kindik kin, wumb ombu en enim, ep noŧ kirapi miŧ, pim konu wer eŧe angk mulnjung. Molk kin, Gos giisa miŧ epi ei ngang kin, wumb ei ambilk mulnjung. ³ Molk kin, Moses Gos nge kongun wu, golang niŧim golang ei kin, kung siipsiip waŧ miŧ wu ei Krai ei eim nge golang ninjing. Nik kin, golang ei yi miŧ ninjing.

“Owundu, Gos Dinga Owundu paŧim. Nim en oŧ kanim kanim ombu oŧ ei, owundu ka wii mendpiŧ paŧim. Nim wumb konu orung orung moŧmun wumb ei, king owundu moŧun. Nim oŧ kanim kanim eŧin oŧ ei, keimi, nga kun ka mendpiŧ paŧim. ⁴ Owundu wumb pei nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindngii! Nimbiŧ erang nim mendpiŧ, oŧ kun ka minj eŧin nge puŧwu moŧun. Wumb konu orung orung muŧ oŧ eŧe moŧmun wumb ei ok kin, enim embe ambilk men tok erik ngungii! Nimbiŧ erang, nim oŧ kun ka minj eŧin oŧ ei, peni eŧe tor wang kin wumb pei kaninmin.”

⁵ Pe nga ekii se, na kenj ni, Gos nge men toŧmun ngii miŧ konu eŧe Gos moŧuŧum palting konu ka wii mendpiŧ tuk moŧpu kin epin konu eŧe salim ei, aki owundu tang kin, kenj. ⁶ Pe nga Gos nge enjel angii orung nga taŧ ei, Gos nge men toŧmun ngii miŧ konu eŧe, en enim oŧ embin tui owundu angii orung nga taŧ ei sik kin, anda onjung. Ok kin, en enim konduk kuru ka wii tiŧang erim konduk ei, kindik kin, nga ku gol ond kinemb miŧ endi tunjung epi ei, en enim pepii eŧe, kan kulk pendnjing. ⁷ Pendik kin, nga epi kapii kapii konj moŧuŧmun epi eŧe, endeim moŧpu kin, enjel angii orung nga taŧ mulnjung konu eŧe enjel ei, ku gol ming ombu, angii orung nga taŧ ngurum. Ngang kin, Gos eim kunum kunum konj moŧuŧum puŧwu ei, eim popuŧ kis owundu ming ombu, piki topu pirim. ⁸ Peng kin, nga Gos nge tiŧang owundu ka wii kin, eim noman dinga owii ei erang kin, Gos men toŧmun ngii miŧ konu eŧe, dup eskii miŧ epi ei, piki topu pirim. Yi miŧ erang kin, wumb endi, Gos men toŧmun ngii miŧ konu eŧe, nirik onermba miŧ pirim. Pirim, kunum eŧe, enjel angii orung nga taŧ, en enim oŧ embin tui owundu angii orung nga taŧ ambilk kin, poru nimba kunum ei, kapii poru nirim.

Gos Eim Nge Popuŧ Kis Ei, Ya Mani Mei Eŧe Wumb Kin Tonu Omba

16 Pe nga na piinj ni, ek nipi, wii dinga topu kin, men toŧmun ngii owundu eŧe, tor opu kin, enjel angii orung nga taŧ ngurum. “Enim puk kin, Gos nge popuŧ kis ei, angii orung nga taŧ nge ming ei sipik kin, mani mei eŧe wumb moŧmun konu eŧe bein teii!” a nirim.

² Neng kin, kumb se enjel endi, eim opu kin, Gos nge popuŧ kis ming ei, bein topu kin, mei mani eŧe kindim. Kindang kin, erii ni, erii dinga kis ei, wumb kung simbii nge mon embe pim wumb ei nin, nga wumb ond miŧ epi erik, men tok ngok enjing wumb ei kin, erii kis ei, wumb ei kin tonu orum.

³ Wang kin, nga enjel taŧ ei, eim Gos nge popuŧ kis ming ei, bein topu kin, mani ep noŧ eŧe kindrim. Kindpi kin, nga noŧ ei, eim wumb kutii miyem miŧ, tonu orum. Wang kin, nga epi kanim kanim mer ep noŧ konj mulnjung epi ombu ei, pei kolk kin, poru ninjing.

⁴ Nik kin, nga enjel tekliki nge enjel ei, eim Gos nge popuŧ kis ming ei, bein topu kin, mer noŧ eŧe nin, nga noŧ pirpir om konu eŧe kindrim. Kindang kin, ei nga miyem miŧ, topu kin, tonu orum. ⁵ Pe nga na piinj ni, enjel endi, eim noŧ eŧe tep eŧim enjel ni, ek yi nirim, “Gos nim wumb kos piikin, ngoŧun eŧin ei, oŧ kun ka paŧim miŧ eŧin. Nim oŧ kun ka wii mendpiŧ er moŧuŧun; nga nim ok moŧuŧun nin; pe moŧun ku.” ⁶ Yi miŧ erang kin, wumb en enim Gos nge oŧ kun ka eŧmin wumb nin; nga Gos epi ekii se tonu omba piik niŧmin wumb ei, to kundangin kin, miyem bein tok kindnjing. Kindik ei yi miŧ peng kin, Gos nim noŧ pirpir miyem tonu om miyem ei sikin kin, wumb kis ei ngan kin, nungii. Nungii ei, en enim kumep kis kun siŧmin!” ⁷ Pe nga, na piinj ni, tonu kuŧmaŧ kaŧiŧmin konu eŧe, ek endi ni tor kindpi kin, yi nirim. “Owundu Gos, nim dinga owundu paŧim! Keimi, nim kos piikin nikin eŧin ei, ei am keimi kun ka eŧin,” pa nim.

⁸ Pe nga, enjel kapii kapii nge enjel ei, eim Gos nge popuŧ kis ming ei, eni eŧe, bein topu kindrim. Kindang kin, Gos eim kanpi, wiik tang kin, eni ei, wumb dup dinga miŧ nurum. ⁹ Nang kin, eni dup ei, muŧ owundu eririm. Erpi kin, wumb ei, nopu kis mundrum. Mundang kin, wumb ei, Gos nge embe ek buŧ embilnjing; ba Gos nge dinga ei, kapii oŧ embin tui kis ei, to mani kindiŧang; ba en enim noman eŧe, to ak tunarik kin, Gos nge embe ambil tonu kindnenjing mon.

¹⁰ Pe nga enjel angii orung nge enjel ei, eim Gos nge popuŧ kis ming ei, kung simbii nge king peŧ eŧe, bein topu kindrim. Kindang kin, wumb kung simbii nge, ek ekii sik mandring puk mulnjung wumb ei, konu emii pirim. Peng kin, Gos nge kumep kis wumb ei sinjing. Sik kin, en enim gupu anmbii kongk mulnjung. ¹¹ Molk kin, nga en enim tonu epin konu eŧe Gos kin ek ngok enjing. Erik kin, nimbiŧ erang en enim ngenj kumbii sik kin, nga ngenj erii erpi erim konu eŧe, en enim oŧ yi miŧ enjing; ba en enim oŧ kis enjing oŧ ei, buŧ ngok si kindnenjing mon.

¹² Si kindnarik kin, nga enjel angit orung nga endeim ei, eim Gos nge poput kis ming ei, not owundu, 'Yupresis Not,' nitmin not ete, bein topu mani kindrim. Kindang kin, nga not ei, eim jenjip kep er poru nim. Ot yi mit erang kin, wu king kopur, at eni tonu otum ete, omba nge er kun eririm. ¹³ Erpi kin, nga na kenj ni, gui kis tekliki ei, dok mit ei, mer ka wembii kis nin, kung simbii owundu nin, ek kend ni tor kinditum wu epi ei nge gupu ete, gui kis dok mit, tor onjung. ¹⁴ Onjung gui kis epi ombu, en enim gui kis mendpit. Nga en enim jep ot ei nge, kanim kanim etmin. Erik kin, pe gui kis tekliki en enim, tor ok kin, king konu mei ete orung orung pei, puk kin, se ende kindik kin, Gos Owundu noman dinga ei, owundu peng kin, kunum owundu tonu omba kunum ete, wang kin, owundu erngii.

¹⁵ "Piingii! Na Jiisas waning wu mit, kapli orung ombii. Op kin, wumb nii endi, eim or pinarpi kin, nga konduk kun ka kindpi kin, nga eim ngenj ete, wii endnermba. Endnarpi kin, kapli eim wumb eipi kin singambit sinarpi kin, yi erpi endim kin, kapli eim ka piipi mutmba."

¹⁶ Pe nga, gui kis tekliki en enim, king ombu si ende kindik kin, Eipru ek endi embe, 'Armakeron,' nitmin konu ete, kutou tunjung.

¹⁷ Kutou tok kin, nga enjel angit orung nga tat nge enjel ei, eim Gos nge poput kis ming ei, bein topu kin, konu pop ete kindrim. Kindpi kin, nga ek endi, tonu king pet ete motpu kin, men tolmun ngii owundu mit konu ete, ni tor kindpi kin, yi nirim. Nipi kin, kapli, ot ei poru nirim," pa nim. ¹⁸ Neng kin, nga konu kumb kinang erpi kin, tilang erpi kin, ek tengim. Tangpi kin, ei konu gur gati nipi kin, nga konu kopu owundu topu kin, mei otup otup eririm. Erpi kin, nga wumb er mundrum kunum ei, konu kopu endi, yi mit ok, tunatim mon. Ba kunum ete, konu kopu owundu kis mendpit topu kin, mei pei otup otup eririm. ¹⁹ Erang kin, nga konu owundu Babilon ei, tuk gurpu kin, konu tekliki mit seng kin, wumb mulnjung ei, to kis erpi kin, nga konu owundu mei ete orung orung pei to kis eririm. Erpi kin, Gos eim Babilon ni, konu owundu ei piirim. Piipi kin, ot yi erang kin, not wain mer not notmun ming ete multum. Multum not wain ei, Gos nge poput kis ei, Babilon konu owundu ete, nok poru ninjing.

²⁰ Poru nik kin, nga konu kembis kembis ombu pei am purum. Pang kin, nga konu komung pei pupu kin, poru nimba ku. ²¹ Poru neng kin, nga konu kumb dindaming owundu ombu, embin etim ei kopii kon owundu mit, dindaming endeim endeim ni, embin yi mit eririm. Erpi kin, nga tonu kupu mut konu et, mani opu kin, wumb mulnjung konu ete orum. Opu kin, nga wumb en enim, Gos kin ek ngok kin, ek kis ninjing. Nimbil erang, dindaming owundu ombu, mani konu ete, wangin kin, am ot embin tui kis owundu mit, tonu opu kin, wumb pei to kis eririm.

Ot Kis Etim Amb Ei Kumep Kis Silim

17 Pe nga enjel angit orung nga tat nge enjel endi, ming endi ei ambilpi sipi kin, na kin opu kin, ek

ekin topu kin, yi mit nirim. Nipi kin, "Nim ya wan kin, na nim amb wakin ot kis etim amb mit, Babilon konu owundu ete, not pei ete motum amb ei, eim kumep kis owundu simba nge etim. Erpi kin, ot ei nge, na nim kin andan top kin, ngumbii end. ² Erip kin, nga ya mani mei ete, wu king kopur pei, amb mit Babilon konu owundu ei kin, ot kis kanim kanim ombu, eim kin enjing. Erik kin, nga wumb ya mani mei ete, konu orung orung wumb pei, en enim amb ei kin, ot kis enjing ku. Erik kin, not wain mit, nok kin, wulu mit pang kin, en enim noman ete ot kis pei yi erik mulnjung.

³ Molk kin, pe Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga ngopu kin, na si mengpi kin, wumb mulenjing wii sim konu ete sipitum. Si pang kin, pe na kenj ni, amb endi, eim tonu kung simbii kundii endi, pim konu ete multum. Motpu kin, nga kung simbii kundii ei, eim mon embe kanim kanim ei, eim ngenj ete, piki topu multum. Multum mon kanim kanim ei, Gos kin ek but ambilpi mundrum. Mundum kung simbii ei, eim nge peng ei angit orung nga tat pirim; nga girman ei nge, engki pei pirim. ⁴ Peng kin, nga amb ei, eim konduk kundii mendpit nin, kundii mit king kinditum endi kindpi kin, nga ku gol mit epi ei kin, nga kom ku ka wii nin, nga bis ka wii ka wii ei, ku owundu putum ku epi ombu ei kin, ngenj ete tapi pendrim. Pendpi kin, nga amb ei, eim angit ete kenj ni, not ming endi ku gol kin, ot kis kumun ngum epi ei, Gos ningit ete, pei piki topu pirim. Pang kin, nga ot kis penj nin, ot kis wu amb ngunduk etmin ot ei, ming ete piki topu pirim. Peng kin, amb ei eim mei embil ete, mon endi pot pendim pirim. Pirim mon ei, ek ekin endi pirim. Pirim mon ei yi mit, Babilon konu owundu ete amb ei, ot kis mam arim pendpi etim. Erpi kin, nga ot kis ei, amb ei wumb kin, mei konu ete orung orung pei, mam arim pendpi kin ot kis owundu etim. ⁶ Etim amb ei, eim Gos nge wumb to kondpu kin, nga Jiisas kin pii gii nik kin, eim ek ni tor kindik enjing wumb ei, to kundrum. To kondpu kin, nga amb ei, wumb ombu nge miyem nupu kin, wulu pang kin multum. Mutang kin, na ot ei kanip kin, puku sip kin, tungu enj muls.

⁷ Ba pe nga, enjel endi, na kin kii sipi kin yi nirim, "Nimbil erang nim noman embin tokun piin? Kapli na nim kanip kin, epi koi er patim epi ei, pute nip kin, nim ngumbii end. Erip kin, ei amb ot kis er anditum ei nge, ek pute nimbii end. Erip kin, nga kung simbii epi ei nge, peng embil ei angit orung nga tat; nga girman epi ei nge, engki pei patim epi simbii ei, eim amb ei sipirim. ⁸ Si pang kin, nga kung simbii epi ei, nim kan epi ei, eim kunum ok endi, eim konj multum. Ba pe eim molatim. Mularip kin, ekii se, sip pinatim tukpu ete, si kindpi kin, tor opu kin, tonu omba. Opu kin, kung simbii ei, am ba. Pang kin, pe wumb kombur en enim, ya mani mei ete, mulnjung wumb kopur, Gos mut mei eririm kunum ei, eim wumb embe, mon mit epi kunum kunum konj motulum ei, pulerim wumb ei, en enim kung simbii mit epi ei, kanik kin, en enim noman embin to piingii. Nimbil erang ok, kung simbii mit epi ei

multum; ba pe molafim. Mularpi kin, nga ekii se, tonu omba.

⁹ Wang kin, kałpi pe wumb nii endi, eim noman ka pim kin, eim kapli epi ei piipi kin, kun ermba. Erpi kin, nga peng ei angit orung nga tał ei, yi mił komung owundu angit orung nga tał pirim. Peng kin, nga amb ei, eim komung angit orung nga tał pim konu ełe, tonu multum. ¹⁰ Mołpu kin, nga ei yi mił ku, peng angit orung nga tał ei, ei yi mił, king angit orung nga tał mił, andan tołum. Tang kin, king angit orung am puk kin, poru ninjing. Nik kin, nga king endi pe mołum. Mołpu kin, nga king endi, tonu onerim mon; kołut enim. Erang kin, ekii se tonu omba kunum ei, eim kunum aninga kopur mołpu kin, poru nimba ku. ¹¹ Yi mił, pe nga kung simbii ei, ok multum; ba pe eim molafim mon. Mularpi kin, kung simbii ei, angit orung nga tekli-ki mił king ei, angit orung nga tał nge king ende mił mulnjung; ba pe king ei, am pupu kin poru nimba.

¹² Nipi kin, nga kom girman engki ken ei, yi mił king engki mił, ba en enim king nge dinga ei sinenjing. Sinarik kin, nga ekii se, en enm kung simbii kin ouni, king nge dinga ei singii. Sik molk pangin kin, king engki ei, eni aninga kopur king, kung simbii kin ouni mułngii. ¹³ Molk kin, king engki ei noman ende sek mulnjung. Molk kin, nga en enim nge dinga nin, noman dinga ei, en enim kin pirim. Peng kin, en enim nge dinga ei, kung simbii ei ngunjung. ¹⁴ Ngok kin, king engki nin, kung simbii ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim kin opu erngii. Erangin kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai ei eim kung simbii nin, king engki ei, to mani kindmba. Nimbił erang kung siipsiip wał mił wu ei Krai ei, eim wumb owundu nge Owundu mołutum. Mołpu kin, nga eim mei wumb king pei ei nge king mołutum. Mołpu kin nga wumb eim kin molk kin, eim nge ek ekii sik etmin wumb ei, eim nge wumb nipi mondrum; nga wumb ei eim ek keimi ekii sik etmin wumb ei, kung siipsiip wał mił wu ei Krai kin, tep tok opu enjing ei, dinga kindik enjing.

¹⁵ Erik kin, nga enjel ei, eim ek yi ku nipi kin, na ngurum. Ngopu kin yi nim, "Pe noł ei, nim kan noł ei, amb oł kis etim amb mił ei, eim tonu mołum noł ei, wumb mei konu ełe orung orung wumb nin, nga tiłap eipi eipi pei kułou tok mołmun wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi nin, nga ek kanim kanim pim wumb ei, kułou tok mołmun. ¹⁶ Molk kin, pe girman engki ei king engki mił epi ei, nim ken ei kin, nga kung simbii epi ei kin, se ende puk kin, amb oł kis etim amb mił, konu owundu ei kin, kis piik kin, opu orung erik ngunjung. Ngok kin, pe en enim amb mił ei, eim to kis erik kin, eim epi konduk nin, epi ei to piltan tok kin si kindngii. Si kindik kin, nga en enim amb ngenj ei nok kin, nga ngenj sik kin, dup konu ełe kełngii. ¹⁷ Kalk kin, yi mił pe, Gos eim erang kin, en enim noman tuk ełe mułang kin, noman ende sek kin, Gos eim noman ełe piim mił oł ei mił, erik tonu kindnjing. Kindangin kin, oł endi enjing ełe, kung simbii mił epi ei, en enim noman dinga ngangin kin, tep etim. Yi er mułangin kin, nga Gos nge ek nirim mił, keimi tonu orum.

¹⁸ Opu kin, nga amb ei, nim ken amb mił ei, Bapilon konu owundu mił seng kin konu ya mani mei ełe, konu orung orung wumb nge king eim tep etim.

Bapilon Konu Owundu Kis Mołpu Kin Poru Nim

18 Pe nga ekii se, na kenj ni, enjel nga endi, ei tonu epin konu ełe tor opu kin mani orum. Opu kin, nga ei eim noman dinga owundu mendpił pirim. Peng kin, eim tiłang ka wii ei, ya mani mei konu ełe pei tiłang eririm. ² Erpi kin, nga eim ek dinga nipi yi nirim, "Nga Bapilon konu owundu ei, mani pupu kin, kis mołpu kin, si kindrim. Si kindang kin, Bapilon konu ei, gui kis kin, kun ka pinałim oł ei, piki topu multum. Mołpu kin, nga gui kis penj mułum nin, nga kei kis penj mułum nin, kei kis mendpił ei, pei eim kin mołmun. ³ Molk kin, nimbił erang konu orung orung wumb pei, Bapilon konu owundu ełe kin, oł kis kanim kanim enjing ei yi mił, en enim Bapilon konu ełe kin, noł wain dinga mił ei nunjung. Nok kin, nga ya mani mei ełe wu king ei, eim amb oł ka etim amb ei kin, oł kis etmin oł ei, ouni ni enjing ku. Erik kin, nga ya mani mei wumb kongun kanim kanim etmin wumb ei, amb eim kin kongun yi erik kin, ku pei sik kin kongun owundu erik kin, oł kis kanim kanim yi enjing. ⁴ Erik kin, nga na piinj ni, ei tonu epin konu ełe, ek eipi endi yi nirim,

"Na nge wumb, enim amb oł kis etim amb mił konu owundu ei kin, si kindik kin, tor wei! Mon pim kin, enim oł kis etim amb ei kin, oł kis erim ei, yi ku erngii. Nga mon pim kin, enim amb eim nge oł kis erim ełe nge, enim kumep kis singii. ⁵ Yi mił, eim oł kis etim oł ei nge, am ei tonu pupu kin, epin konu ełe mił, kapli er pałim. Peng kin, nga Gos amb ei, eim oł kis kun pinerim oł eririm ei, Gos piłim. ⁶ Yi mił nga, amb ei, eim oł kis etim mił, enim yi mił ku, kumep kis orung kindik kin, ngungii. Ngok kin, nga eim oł kis kanim kanim pei, se ende kindpi, erim ei, yi mił ku, enim eim kin kumep kis ei, pei se ende kindik kin, eim kin ngungii ku. Ngok kin, pułe ei yi mił, eim noł wain dinga kis sipi kin tengingii erim yi mił, enim eim kin kumep kis ming ełe, tengingii erik kin, noł wain dinga kis mił ngangin kin, numba.

⁷ Nopu kin, nga amb ei, eim embe ambii tonu kindpi kin, nilkeng sipi kin, oł kis kanim kanim pei etim. Yi mił ku, enim eim kin ngenj kumbii kis owundu ngungii. Ngok kin, kapli eim oł kis erpi kin, nilkeng sim mił ngungii. Ngok kin, enim eim kin erangin kin, ngenj kumbii pei sipi kin, ke dinga nimba. Nipi kin, eim noman tuk ełe eim yi ni piłim. 'Na nam kuin mołup kin, kuin peł ełe moł,' yi ni piłim. 'Piipi kin, nga na nam amb endi, wam kułang kin, wii mołum ei, yi mił mulermbii. Mularip kin, ełe nge, noman embin ei, na kin tonu onerang kin, na ke ninermbii mon,' pa yi nirim. ⁸ Nipi kin yi mił erang, oł embin tui kanim kanim pei eim kin kunum endeim tonu omba. Opu kin, oł embin tui ei, wumb pei kułangin kin, wumb pei ke dinga wii nengin kin, nga kuni owundu simba. Seng kin, ekii se dup owundu kis, Bapilon konu owundu pei nopu kin, poru nimba. Yi mił, Gos Owundu ei, eim dinga

owundu kis paŕim ei, Bapilon konu owundu eŕe, kumep kis ngopu kin, kos piipi kin, mok topu ermbea."

⁹ Pe nga, ya mani mei eŕe wu king ombu, amb ei kin oŕ kis erik kin, nga king wu ombu, en enim nilkeng kanim kanim sik kin, eŕmin. Erik kin, yi miŕ king wu ombu, amb ei, konu owundu Bapilon ei, dup nopu kin, eskiŕ erang kin, kanik kin, ke nik kin, pepiŕ eŕe kepŕi tok kin, yi eŕmin. ¹⁰ Erik kin, nga amb ei, ngenj kumbii owundu kis seng kin, en enim mund mong erik kin, en enim konu turii eŕe angk kin, yi ninjing. "Sin kaimb siŕmin, Bapilon konu owundu ei, sin kaimb siŕmin. Nim konu owundu kis dinga saŕim. Seng kin, nim eni endeim mendpiŕ ei, nim oŕ kis en eŕe nge, kumep kis nim kin tonu orum."

¹¹ Pe nga, ya mani mei eŕe wumb, kongun owundu erik kin ku nin epi pei sik erik kin, moŕmun wumb ei, amb ei nge piik kin, ke nik kin, noman embin tang kin, piik moŕmun. Nimbiŕ erang wumb en enim nge epi ka ei nge, amb ei nga top enermbea mon. ¹² Enarpi kin, nga wumb nii endi, eim kapŕi ku gol ni, ku silpa nin, kom ku ka wii ei nin, nga kom ku miŕ epi endi, biis mong ku tonu pendik kin, singii epi nin, nga konduk kuru ka wii nin, nga konduk kundii miŕ, kanim kanim ei nin, nga konduk ka wii mendpiŕ ei nin, nga ond kanim kanim mur ka wii toŕum ond ei nin, nga epi kanim kanim pe ombu, kung elepenj girman sik eŕmin ei nin, nga ond ku owundu top eŕmin ond ei nin, nga kapa nin, nga ain nin, nga kom ku mon saŕiŕim ku ei nin, epi singin mur ka wii toŕum epi taŕ, kuni eŕe kindiŕmin ei nin, nga dup kiŕangin nopu kin, mur ka wii toŕum epi ei nin, nga kanim kanim kopung mur toŕum nin, nga mur ka wii toŕum epi ei nin, noŕ wain nin, nga kuni kaŕiŕmin kopung nin, nga kuni plawa nin, kuni wiis nin, nga kung kou nin, nga kung siipsiip nin, nga kung os nin, kung os keris nin, epi ko wuk sipik kin, kongun wii eŕmin wumb nin, epi ombu pei yi kapŕi top er nga sinerngii mon! ¹⁴ Nga kongun owundu erik kin, ku owundu siŕmin wumb ei, amb eim kin ek yi ninjing, "Nga epi ka kanim kanim nim simbii ni piikin kin, noman to piinjii epi ei, nim sinenjii mon; am ba. Pang kin, nga epi kanim kanim pei ku tonu pendik kin, sin epi ei nin, nga epi ka wii ngenj moke en epi ei, am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga wumb nim kin, epi ei ngenj eŕe peng kin, kinerngii mon!" ¹⁵ Kinarik kin, wumb ombu en enim kongun owundu erik kin, ku sik eŕmin wumb ei, en enim konu owundu eŕe, kongun erik kin, en enim ku nin epi pei sinjing. Sik kin, nga en enim konu turii angk muljung. Molk kin, nimbiŕ erang wumb ei, en enim amb ei ngenj kumbii sinim ei, kanik kin, mund mong eŕmin. Erik kin, pe en enim ke nik kin, noman embin to piik kin, erik molk kin en enim ek yi ninjing, "Nim kaimb siŕmin, nim kaimb sipin kin, konu owundu eŕe ngoŕmun. Ngok kin, ok amb ei, eim alap kuru ka wii kindpi kin, nga alap kundii kanim kanim taŕpi kin, eim ku gol nin, kom ku ka wii nin, biis ka wii nin, epi ku owundu puŕum epi ei, ngenj eŕe moke erpi mundrum; ba eni endeim eŕe, epi ombu pei er kis mondpu kin poru nirim."

Nipi kin, pe noŕ kanu nin, nga noŕ kanu masin ambiŕim wu nin, nga noŕ kanu eŕe kongun eŕmin wumb nin, nga noŕ kanu eŕe top erik kin, konu eipi pungii onjung wumb ei nin, nga ep noŕ kongun erik kin, ku sik eŕmin wumb ei nin, en enim konu turii mendpiŕ angk molk. ¹⁸ Molk kenjing ni, konu dup nopu kin, eskiŕ erang kanik kin, en enim ke dinga nik kin, yi ninjing. "Bapilon konu owundu saŕim! Yi miŕ, konu eipi endi sinaŕim mon!" ninjing. ¹⁹ Nengin kin, pe en enim mei kuŕman ei, sik kin, en enim tonu peng eŕe kindnjing. Kindik kin, nga en enim ke nik kin, noman embin to piik yi ninjing, "Kaimb siŕmin! Kaimb siŕmin! Bapilon konu woudu ei, dup nonum ei, sin kaimb siŕmin. Sik kin, konu owundu eŕe, am wumb pei en enim, noŕ kanu nin, epi ei ep noŕ eŕe wumb kom ku nin, epi kanim kanim pei sirim. Sipi kin, nga eni endeim mendpiŕ eŕe, konu owundu ei, kis moŕpu kin, poru nirim.

²⁰ Pe ei tonu epin konu eŕe wumb ka piingii! Nga Gos nge pii gii wumb nin, nga Gos nge kongun eŕmin wumb nin, nga Gos nge ek ka ni tor kindiŕmin wumb nin, ei pei en enim amb ei, niŕe oŕ endi eŕim konu ei, Gos kos piipi kin, kumep kis ngum eŕe, ka wii piinjing.

²¹ Pe nga enjel noman dinga paŕim enjel ei, eim kom ku owundu ei, ko wupu kin, tonu sipi olkup topu kin, mer ep noŕ eŕe mani kindrim. Kindpi kin, nga eim ek yi nirim, "Oŕ yi eŕim ei, yi miŕ ku, Bapilon konu owundu ei, olkup dinga to kindang kin, wumb nga kinerngii mon!"

²² Nga golang nik nin, giisa tok eŕmin ei nin, mingaŕ miŕ epi ei nin, beli miŕ epi ei ke niŕim ei, nga nim amb miŕ konu owundu eŕe, wumb nga piinerngii mon! Piinarik kin, nga kongun kanim kanim eŕmin wumb endi, nga nim Bapilon kin, kur kan sinerngii mon! Nga kom ku owundu endi wiis eŕe, si pok pok erang kin, ek tangnim yi miŕ endi, nim amb owundu miŕ ei kin, ek tingang piinerngii mon ku! ²³ Nga dup jep endi nopu kin, tiŕang erang enim ei, nim kin nga yi miŕ, endi kinerngii mon! Nga kangi amb simba min, ambiŕ wu ba eŕmin oŕ ei, nga endi nim kin, nga piinerngii mon! Piinarik kin, yi miŕ, ok nim nge wumb kongun owundu erik kin, ku sik eŕmin wumb nin wu ombu, en enim noman dinga owundu ei, ya mani mei eŕe, konu orung orung pei peng kin, muljung. Molk kin, nga nim kunj men, ek kend tokun kin, ngan eŕmin oŕ ei, enim ya mani mei konu eŕe orung orung pei wumb kin, yi eŕin."

²⁴ Nga Bapilon konu owundu to kis mundrum. Nimbiŕ erang, Gos nge ek ka ni tor kindiŕmin wumb nin, nga Gos eim nge pii gii nik kin, oŕ kun eŕmin wumb pei ei nge, miyem ya mani mei eŕe konu owundu eŕe muŕang kin, kan sinjing. Sik kin, wumb nii endi, en enim ya mani mei eŕe, tok kundjung wumb ei nge miyem ei, nim Bapilon kin, kan sinjing ku.

Gos Nge Wumb Bapilon Konu Owundu Dup Nopu Kis Eŕim Ei Ka Piinjing

19 Nga ekii se, ei na piinj ni, ei tonu epin konu eŕe wumb pei miŕ molk kin, ek tangk kin, wii dinga tok molk kin, en enim ek yi ninjing, "Gos nge embe ambiŕ tonu kindiŕmin. Sinim nge Gos ei, eim sinim sipi

orung sim. Nga eim nge tiŕang owundu paŕim. Nga eim dinga owundu paŕim ei, Gos eim nge mendpiŕ paŕim. ² Peng kin, yi miŕ Gos eim kos piinim ei, am kun ka nin, keimi mendpiŕ piŕim. Piipi kin, nga amb oŕ kis elim konu owundu eŕe, amb miŕ ei, eim mei eŕe wumb kin, oŕ kis erpi kin, to kis elim. Erang kin, Gos eim amb miŕ ei kin, kos piipi ngurum. Ngopu kin, nimbiŕ erang amb ei, eim Gos nge kongun wumb ei, to kundrum. Kundang kin, Gos eim kumep kis eŕe, konu ei amb miŕ konu ei kin ngurum. ³ Ngopu kin, wumb pei en enim, nga wii dinga tok kin, yi ninjing, "Gos nge embe nga ambiŕ tonu kindamin! Dup eskii Bapilon konu owundu eŕe nopu kin tonu kunum kunum purum." ⁴ Pe nga men toŕmun wu num wumb engki taŕ, nga kapiŕ kapiŕ ei nin, nga konj moŕmun epi kapiŕ kapiŕ ei nin, en enim Gos king peŕ kumb eŕe, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, Gos kin men tok ngok kin, yi ninjing, "Ei keimi! Sinim Gos nge embe ambiŕ tonu kindamin!"

⁵ Pe nga, Gos king peŕ eŕe, ek nipi kindang opu kin, yi nirim. "Sinim nge Gos ei, eim embe ambiŕ tonu kindamin! Enim Gos nge kongun wumb pei nin, nga wumb num nin, nga wumb kembis nin, nga enim Gos kin mund mong erik kin, eim kin ekii sik kin, enim pei, Gos nge embe ambiŕ tonu kindngii!" ⁶ Pe nga na kom se piinj ni, wumb pei kuŕou to molk kin, ek tengnjing ei, noŕ kutup ek tangnim miŕ nin, nga konu gur gati dinga niŕim miŕ ek tengim. Tangpi kin, na piinj ni, en enim ek yi ninjing, "Gos nge embe ambiŕ tonu kindamin! Owundu ei, sinim nge Gos, eim dinga wii mendpiŕ peng kin, eim sinim nge king tep er moŕtum." ⁷ Pe sinim noman ka sepin nin, noman ka ka piipin kin, Gos Owundu moŕtum ei, eim embe ambiŕ tonu kindamin! Nimbiŕ erang, Gos nge kingam, kung siipsiip waŕ miŕ moŕpu kin, amb miŕ simba kunum ei, tonu orum. Opu kin, nga amb ei, pii gii ninjing wumb ei, eim wu ba nge konduk kindpi kin, er kun er moŕpu kin, poru nirim. ⁸ Nipi kin Gos amb ei, eim konduk am ka wii ngang kindpi kin, er kun er moŕtum konduk ei, am kuru nin, konj ka wii saŕim ei, oŕ kun ka elim. Erik kin, oŕ yi miŕ erim ei, Gos nge pii gii niŕmin wumb ei, oŕ kun ka oŕ yi miŕ elim."

⁹ Erik kin, nga enjel ek yi nipi kin, na ngurum, "Mon, yi miŕ puŕii! Wumb nii endi en enim, Gos kingam eim kung siipsiip miŕ moŕpu kin, amb simba nge kuni nungii nge nipi kin, wii topu kin, tu wum wumb ei, ka piik muŕngii!" Nga enjel ei, na kin yi nim, "Gos nge ek ei, ek keimi mendpiŕ paŕim." ¹⁰ Pe nga na enjel simb eŕe, kan mani kanip men tumbii enj; ba eim ek yi nipi na ngum, "Nim yi enerii mon! Na nam, nim nge angnim noŕ kin, nim kongun ende wu moŕ. Moŕup kin, na enim kin, Jiisas nge ek keimi ei, ambiŕ gii nik moŕmun. Molk kin, pe Jiisas ek keimi ei, Gos nge Gui Ka epi ei, Jiisas nge ek ka wii ni tor kindiŕmin ende miŕ moŕmun. Molk kin, nim Gos kin men tokun kin, eim embe ambiŕ tonu kindnji!"

Wumb Endi Tonu Kung Os Kuru Eŕe Ap To Muŕum

¹¹ Pe nga, na kenj ni, tonu epin konu eŕe aki topu sirim. Sipi kin, konu eŕe kung os kuru endi multum. Moŕpu kin, pe kung os ap toŕum wu ei, eim embe Pii Gii Niŕim Puŕwu nin, Oŕ Keimi Elim Puŕwu moŕtum. Moŕpu kin, eim oŕ kun ka erpi kin, kos piipi kin, opu ermaba oŕ ei, kun ka elim. ¹² Erpi kin, pe eim ningiŕ ei, dup anmbiŕ miŕ, gur nirim; nga eim peng eŕe king peng kon ei nge, pei mondum. Mondpu kin, nga embe endi ei tonu eim mei embiŕ eŕe, mon poŕ pendrim; ba mon ei, wumb endi puŕe ei, pii kun enaŕmin mon! Eim mendpiŕ mon ei, puŕe piŕim. ¹³ Nga eim konduk olt kindrim eŕe, miyem topu pirim. Peng kin, nga eim embe ei yi niŕmin, "Gos nge Ek Ka," pa niŕmin. ¹⁴ Nga ei tonu epin konu eŕe, opu ond wumb en enim, eim kin ekii sinjing. Sik kin, tonu kung os kuru eŕe molk kin, en enim ngenj eŕe, konduk ka wii kuru kindik kin, punjung. ¹⁵ Puk kin, nga kumb eŕe nge wu ei, eim gupu eŕe tui jik tukum muŕum tui ei, tor orum. Opu kin, eim tui ei, wumb pei to kundmba. Topu kin, nga eim ain dinga endi, ambiŕpi kin, wumb mei konu eŕe orung orung pei wumb ei, tep er muŕmba. Moŕpu kin, eim ond wain mong ei, ambiŕ sii topu kin, mer noŕ wain sii toŕmun konu eŕe noŕ wain ei miŕ, Gos dinga owundu mendpiŕ ei, eim nge popuŕ kis owundu tor kindmba. ¹⁶ Kindpi kin, eim nge alap ei kin, muŕa peŕ eŕe, mon embe yi miŕ pirim, "King Moŕmun eŕe moŕ ei, Kumb eŕe Kindiŕim Wu; nga Wu Owundu moŕmun eŕe moŕ ei, Kumb eŕe Kindiŕim Wu ku."

¹⁷ Pe nga, na kenj ni enjel endi eni pim konu eŕe, angpi multum. Moŕpu kin, eim wii dinga topu kin, kei sikapi miŕ kei kanim kanim pei ei, tonu muŕ eŕe bur nik kin, punjung konu kindrim. Kindpi kin, yi nim, "Enim pei kuŕou tangin kin, Gos enim kuni owundu ngumba weiyo! Ok kin, wu king nin, nga opu tep elim wu nin, nga opu ond wu dinga nin, nga kung os nin, nga kung os ap toŕmun wumb nin, nga wumb ngenj pei nin, nga kongun wii elim wumb nin, nga kongun wii enaŕmin wumb nin, nga owundu nin, kembis ouni, ngenj eŕe pei enim nungii wei!" a nirim.

¹⁹ Pe nga na kenj ni, kung simbii owundu kin, mei konu eŕe king pei kin, en enim opu ond wumb pei kupou tok kin, ya eim kung os kuru endi ap tonu multum wu ei kin, eim opu elim wumb ei kin, opu erngii nge muljung. ²⁰ Mulk, ba kung simbii owundu ei kin, ek ni tor kindiŕim ek kend wu endi, eim jep oŕ kanim kanim kung simbii owundu kumb eŕe erpi ei, paki topu elim wu ei nin, wumb nii endi, eim kung simbii owundu ei, mon embe ambiŕ tonu kindik nin, eim nge ond miŕ epi ei, men tok elim wumb ei kin, oŕ kend to ngopu elim wu ei kin, kung simbii owundu ei taŕ, to kan ngurum. Ngopu kin, wu taŕ ei, olkup topu kin, noŕ gopu dup eŕe, muŕ owundu kis kunum kunum nopu elim konu eŕe kindrim. ²¹ Kindpi kin, nga wu endi, kung os kuru ap to multum wu ei, eim gupu eŕe tui jik tor orum tui ei, sipi kin, wumb eipi ei, pei to kundrum. Kundang kin, kei pei ok kin, wumb minj ngenj ei pei,

no poru nimin nik kin, nunjung. Nangin kin, kei en enim pinang purum.

Seisen Kan Ngii Kung Ngii 1,000 Mił Pei Mułum

20 Pe na kenj ni, enjel endi epin konu ełe mani orum. Opu kin, eim angit ełe, kii wał endi tukpu sip pinalim nge kii endi kin, nga kan sen dinga wii embin owundu erim endi, sipi kin er tu wurum. ² Tu wang opu kin, ka wembii owundu ei ambit gii nirim. Nipi kin, wembii ei, kumb okrii mołpu kin, ołum wembii ei, eim gui kis mendpił Seisen multum. Mołpu kin enjel ei, kan sen dinga ełe, to kan ngopu pindang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. ³ Pupu kin, pe enjel ei, eim ka wembii owundu ei, olkup topu kin, mer tukpu sip pinalim tukpu olt ełe, mani kindrim. Kindpi kin, ondu ngopu kin, nga lok to dinga pendrim. Pendpi yi erang kin, Seisen ei eim, wumb muł oł konu pek punmun ei, eim ek kend topu, ngunarpi mułang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. O pang kin, ekii se, eim kan posik, wak tangin kin, eim kunum aninga kopur wii andpi kin, mułmba nge purum.

⁴ Pe na kenj ni, king mołumun peł ełe nge, wu kopur ei, sim konu ełe wu kombur mulnjung. Mulnjung wu ombu, Gos kongun ngang wumb kin, kos owundu piik kin, mok tok erngii nge mulnjung. Molk kin, pe nga wumb nii endi en enim, Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ni ngok kin, Gos nge ek ka ei, ambit gii dinga nik enjing wumb ombu, en enim min men mił wu ombu, kenj ni mulnjung ku. Molk kin, nga opu orung wumb, Gos nge wumb ei, to kundnjung. To konduk kin, nga na kenj ni, en enim kung simbii owundu ei kin, nga eim ond mił epi enjing ei kin, ei men tok ngunenjing. Ngunarik kin, kung simbii kis ei, eim nge embe mon ei, wumb mei embił ełe nin, angit ełe mon to mundnenjing. Mundnarik kin, wumb ombu en enim, konj mułngii nge noman konj ei, sik pendik kin, en enim king mił, Jiisas kin tep to mułangin kin, kung ngii 1,000 pei ombu nge mulnjung. ⁵ Mułangin kin, nga wumb kutii kombur, en enim konj mułngii noman ei, kunum ełe sinenjing wumb ei, en enim kolk mułangin kin, kung ngii 1,000 pei omba nge mulnjung. Molk kin, ei am kumna mina kin, wumb kutii angk kin tonu ongii nge kunum. ⁶ Wumb nii endi, eim kołpu kin kumna angpi kin, tonu omba wumb ei, en enim ka piik kin, oł kun ka er mułngii. Molk kin, nga ekii se kułngii wumb ei, dinga peng kin, kumb se kulnjung wumb ei, to mani kindnerngii mon! Ba nga wumb ei, Gos Kraiis teł nge, kułmał kełngii wumb mił mułngii. Molk wumb ei, Kraiis kin king 1000 kung ngii pei, tep er mułngii.

Gos Seisen To Kis Erim

⁷ Kung ngii pei 1,000, ei poru neng kin, Seisen eim kan ngii ełe, kan ngok pendnjing ei, tor kindangin kin, omba. ⁸ Omba ei, opu wumb mei konu ekin angit mong kapit kapit poru salim wumb ei, ek kend to ngumba nge omba. Opu kin, wumb tiłap ei, Gos konu kin, Mekok konu teł, Seisen ei pupu kin, wumb si ende

kindang kin, opu mił erngii nge ba wumb ei, wumb ep noł wer ełe, ku kulta mołum ei mił, yi kapit mułmun. ⁹ Molk kin, nga opu ond wumb en enim, mei konu orung orung pei, tonu puk kin, Gos nge wumb si pok erik kin, Gos nge mei kaimb sipi kin, eim wumb noman ngopu mei konu owundu ei, opu orung wumb pei si pok enjing; ba dup endi epin konu ełe, Gos kindang mani opu kin, wumb ei pei nopu kin, er kis er poru nirim. ¹⁰ Nipi kin, nga Seisen wumb pei kend topu ngurum. Ngang kin, Gos Seisen eim olkup topu kin, mer noł gopu dup ełe, mani kindrim. Kindrim konu ełe, kung simbii owundu kin, ek kend topu ni tor kinditim wu ei kin, mer dup konu ełe ok mulnjunguł. Mułangit kin, nga wu kis tekliki ombu, epin tinga kunum kunum dup konu ngenj kumbii kis sik kin, kunum kunum mułngii.

Kos Mendpił Tonu Om

¹¹ Pe nga na kenj ni, king mołumun peł kuru owundu endi sim konu ełe, wu endi multum. Mołpu kin, wu ei kumb ełe, muł mei tał, wu ei kin si kind punjnguł. Punnguł kin, nga mułnguł konu endi sineririm. ¹² Nga na kenj ni, kulnjung wumb owundu kembis tał mił ombu, en enim king peł sim konu ełe ok kin, angk mulnjung. Molk kin nga mon kombur aki turum. Topu kin, nga mon endi aki turum ku. Aki topu mon ei, konj mułngii nge mon. Pe nga kulnjung wumb en enim, oł nimbil oł erik puk oł ei, mer mon ombu kanpi kin, en enim mok turum. ¹³ Pe nga ep noł kutii wumb mulnjung wumb ei, ngopu orung kindrim. Kindpi kin, pe noman tuk gii kutii oł ei kin, nga kutii ngenj mił mei konu salim ei yi ku, kutii si orung kindinjingit. Si kindangit kin wumb ombu en enim, oł kanim kanim erik kin, endnjing ei mił piipi, kanpi yi erpi kin, kos piipi kin, mok topu ełim. ¹⁴ Pe nga noman tuk gii kutii oł ei nin, kutii ngenj mił nge mei ei kin, pei olkup topu kin, mer noł gopu dup ełe, tuk kindrim. Kindpi kin, noł gopu dup ełe, ei kutii oł nga endi, tonu omba ei, ngenj kumbii kunum kunum singii. ¹⁵ Pe nga wumb nii endi, en enim embe mer konj mułngii nge mon ełe mulerim kin, wumb ei pei, to mani noł gopu dup ełe, muł owundu erpi pim konu ełe, olkup to kindrim.

Muł Mei Konj

21 Pe nga na epin konu ełe kin, ya mani mei konu ełe konj sim kenj. Nimbil erang epin konu ełe ok nge kin, mei konu ełe oknge kin, ouni am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga ep noł pinerim mon ku! ² Pe nga na kenj ni, oł kun ka ełmin konu ei, Jerusalem konu konj ei, tonu epin konu ełe Gos kin mani orum. Konu ei, yi mił amb endi ei, eim wu ba nge wam omba. Opu nipi kin, eim make erpi kin, er kun er mołpu kin, eim wam omba nge kan simbii ni piipi kin, multum ei mił, yi mani orum. ³ Wang kin, nga na kom sip piinj ni, ek owundu endi ei, Gos nge king peł ełe nipi kin, tor orum. Piini! Pe Gos nge mołumun konu ei, wumb kin ouni mołmun. Molk kin, nga Gos eim, en enim kin ouni

mułmba. Mołpu kin, nga wumb en enim, eim nge wumb mendpił mułngii. Mułangin kin, Gos eim, en enim kin ouni mołpu kin, nga Gos ei eim, en enim nge Gos mendpił mułmba. Mołpu kin, Gos eim, wumb ei nge ningił ka onum ei, kil ngopu kin, si kindmba.

⁴ Kindpi kin, nga en enim nga, kulerngii mon! Kularik kin, nga en enim noman embin to piinerngii mon! Piinarik kin, nga ke nik kin, ngenj kumbii sik ełmin oł ei, enerngii mon! Nga en enim oł ok nge ei, am pupu kin poru nimba.

⁵ Pe nga wu endi, eim tonu king peł ełe multum wu ei, eim ek yi nirim. "Piini! Na epi pei konj minj end! Nga eim ek nipi kin, na ngopu yi nirim, "Ek ei nge mon pulniji! Nimbił erang ek ei, ei keimi mendpił! Kapłi wumb en enim, ek ei pii gii ningii." ⁶ Nga eim ek na kin nga nipi kin yi nirim, "Ei tonu opu kin, poru nirim. Na nam kumb ełe mołup kin, nga ekii ełe mołuł ku. Na epi kanim ei nge pułwu mołuł. Nga epi pei poru nimba kunum owundu ei nge pułwu mołuł ku. Mołup kin, wumb nii endi, eim noł nuwa ermba wumb ei, na eim noł konj kunum kunum mołutum noł pałim noł ei, wii kuł ngamb kin numba. ⁷ Nopu kin, nga wumb nii endi, eim opu erpi kin, ka mundmba wumb ei, eim na kin epi ka wii simba. Sipi kin, nga na eim nge Gos mułamb kin, eim na nge kingam mułmba. ⁸ Mołpu, ba wumb endi, eim gał kułpu kin, tungu erpi orung pupu kin, pii gii ninarpi kin, oł kis kanim kanim oł penj tui erpi kin, wumb endi to kondpu kin, wu eipi nge ambim ei, waning nonmbuł kin, kunju men oł ei erpi kin, gos kend kin, men topu ngopu kin, ek kend minj topu kin, oł ombu er endmba wumb ei, eim noł gopu dup ełe, muł owundu er pałim konu ełe, eim mułmba konu sałim ei, konu kułii konu ełe, nga kułii endi tonu omba.

Jerusalem Konj

⁹ Pe nga enjel angıł orung nga tał mulnjung enjel ei nge, endeim endi ei, eim oł kis embin tui oł ei, ming epi angıł orung nga tał piki tang kin, se multum wu ei, eim na kin opu yi nirim. "Wa! Na nim amb mił kokuł ei eim nim andan tumbii ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraıs eim kokuł ei nge ambim mił ei, nim andan tumbii." ¹⁰ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim na dinga ngang kin na eim si mengpi kin, komung olt endi pim konu ełe, ei tonu sipirim. Sipipi kin eim na Jerusalem konu ka wii ełe, na andan tum konu ei, eim Gos kin muł konu ełe mułum mił, tor orum. ¹¹ Jerusalem konu ei, Gos nge tiłang owundu ełe, piki topu pirim. Tiłang er pirim ei, am kom ku kombur, ku tonu pułum kom ku ei mił, yi end pirim. Pirim kom ku, 'jaspa' niłmin ku ei, kirapi konj mił, tiłang er pirim. ¹² Pe nga konu owundu ei, kung gui olt owundu mendpił pirim. Peng kin, nga kung gui ełe, ondu engki nga tał pirim. Pirim konu ełe, enjel engki nga tał angk kin, tep erik mulnjung. Molk kin, nga kung gui ondu ełe, Esrel wumb tiłap nge, engki nga tał embe ei, połpu kin mundrum. ¹³ Mondpu kin, kung gui ondu tekliki ei, ał eni tonu ołum konu ełe pirim. Peng kin, nga ei orung ełe, kung gui ondu tekliki pirim Peng kin, nga mer orung ełe, kung gui ondu tek-

liki pirim. Peng kin, nga eni mani pułum konu ełe, kung gui ondu tekliki pirim. ¹⁴ Peng kin, nga konu owundu nge kung gui ei, engki nga tał ei, kom ku dinga mandring polk engindnjing. Engindangin kin, kom ku engki nga tał ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraıs eim nge ek se andiłmin wu, engki nga tał nge embe poł pendrim.

¹⁵ Pe nga enjel ei, na kin ek nipi kin, eim dolu gol su epi endi ei, eim angıł ełe pirim. Peng kin, eim su dolu ei, se andpi kin, konu owundu ei kin, nga konu ei nge kung gui kin, kung gui ondu kin, su simba nge ambıpi engrim. ¹⁶ Engrim konu owundu ei, am kun mendpił su endi sirim. Sipi kin, nga wu ał nin, ei mer nin, nga tonu mani ei, su ende mił sirim. Sipi kin, nga enjel ei, eim konu owundu ełe dolu sipi kin, su sim ei, 1500 turii mił purum. Pang kin, konu owundu ełe wu ał nin, ei mer nin, tonu mani pei ei, su ende 1500 turii mił, su ende mił ku pirim. ¹⁷ Peng kin enjel ni, eim su dolu ni sipi kin, su si kenrim ni, wu endi su siłmin su ei, yi mił ende sirim. Sipi kin, nga enjel ei, kung gui su sirim ei, su ei nge minj sirim. Seng kin, kung gui ei, su simb 216 simb pei, alt pirim. ¹⁸ Peng kin, konu owundu ei nge kung gui ei, Gos eim kom ku ka wii endi, 'jaspa' niłmin, ei kin eririm. Erpi kin, nga Gos eim ku gol sipi kin, konu owundu ełe, gol kin eririm. Erang kin, konu ei gol ei am tiłang ka owundu erpi kin, kirapi mił eririm.

¹⁹ Erang kin, konu owundu nge kung gui ei, pułe ei yi mił, Gos kom ku kanim kanim ku owundu top ełmin mił, sipi kin, moke ngurum. Ngopu kin, kom ku endi ka wii ei embe 'jaspa' niłmin. Nga kom ku muk endi embe, 'sapaiya' niłmin. Nga kom ku kuru endi embe, 'ales' niłmin. Nga kom ku jambi endi embe ei, 'emeral' niłmin. ²⁰ Pe nga kom ku endi, kundii kuru tał ei, 'saroniks' niłmin. Nga kom ku kundii endi, 'karniilon' niłmin. Nga kom ku endi terim ei, 'kraisolais' niłmin. Nga kom ku endi jambi mił endi, 'beril' niłmin. Nga kom ku terim mił endi, 'topas' niłmin. Nga kom ku endi, jambi kin terim mił 'krisopas' niłmin. Nga kom ku endi muk mił endi, 'jesin' niłmin. Nga kom ku endi kundii eipi endi, 'amisis' niłmin. ²¹ Pe nga konu owundu nge ondu, engki nga tał ei, engki nga tał biis kuru ka wii, ku owundu top ełmin yi mił pirim. Peng kin, ondu endeim ei, biis kuru endeim gelsi kirał mił, epi ei nge, endeim ni owundu ka wii mił, yi er pendrim. Pendpi kin, ondu endeim endeim yi mił er pendrim. Pendpi kin, nga konu owundu ełe andłam ei, am gol niłmin, ku ei mendpił, andłam ełe eririm. Erpi kin, ei am er kindang kin, biningał er kirapi mił, erpi pirim. ²² Pe nga, na Gos nge men tołmun ngii endi, konu owundu ełe tuk seng kin, endi na kinenj. Nimbił erang Gos Owundu nge eim noman dinga wii seng kin, nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, Kraıs ei eim kin, eł ełip Gos nge men tołmun ngii owundu mił pirim. ²³ Pe nga, konu owundu ełe, oi eni tał, tiłang erkił kin tuk onguł mił pineririm mon. Nimbił erang Gos nge tiłang owundu mendpił ei minj erang kin, konu orung orung ełe tiłang ei, erpi pirim. Peng kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei Kraıs ei eim dup alam mił multum. ²⁴ Mołpu kin,

wumb konu muł of eke moł punmun ei, Gos eim nge tiłang owundu eke mendpił, kanik kin, andłam endngii. Andik kin, mei konu eke wu king moł punmun ombu, en enim nge moke si mengk eke, tuk sipngii. ²⁵ Nga konu owundu eke kung gui ondu ngo pendnjing ei, kunum kunum aki minj top satilim ondu ei, tuk punermba mon. Pe nga, emii endi pepi kin tuk onermba mon! ²⁶ Pe nga wumb ngenj epi ka wii nin, ku ka wii nin, epi ombu wumb kon muł of eke mołmun wumb ei, pei si mengk kin, eke tuk sipngii. ²⁷ Ba of kis penj mołum epi ei nin, of kis kanim kanim ei nin, nga wumb ek kend tok niłmin ombu nin, Gos eim konu mołum konu eke, tuk punerngii mon! Ba wumb nii endi, eim embe mer kung siipsiip wał mił wu ei, Krai ei nge mon eke konj kunum kunum mołummon mon eke, pułum wumb ei minj mendpił, tuk eke pungii.

Jerusalem Konu Konj Ei Nge Ek Kopur

22 Pe nga enjel ei, eim na noł ei, wumb no konj kunum kunum mołummon noł ei, andan turum. Topu kin, noł ei, kirapi mił tiłang eririm. Eririm noł ei, eim Gos kin kung siipsiip wał mił wu ei Krai ei kin, mulkuł king peł konu eke, tor orum. ² Opu kin, noł ei, konu owundu eke ka wii andłam beris kin eke, tuk mii memb eke, kun opu purum. Pupu kin, nga noł wer eke, orung orung ombu, ond wumb nok konj mołummon ond ombu, angilim. Engrim ond ei, kung ngii endeim eke, mong topu kin, engki nga tał kanim kanim eipi eipi tołum. Tołum ond ei, oi endeim eke, ond mong ku tołum. Topu kin nga, ond onguł wumb konu eke orung orung pei, pe pułmun wumb ei, er ka ełmin. ³ Pe nga, Gos eim epi pei, eim noman enatim ni piilim epi ei, Gos kin mandi mulermba mon! Ba Gos kin kung siipsiip wał mił wu ei, Krai ei eim mułnguł konu ei mendpił, king peł konu owundu eke tuk simba. Sipi kin, nga Gos nge kongun wumb ei, Gos kin men tok ngungii. ⁴ Ngok kin, wumb Gos eim kumb ningił kinangin kin, nga eim embe ei, en enim mei embił eke pułmba. ⁵ Pe nga emii endi, konu eke nga pinermba mon! Pe nga jep tiłang min, eni tiłang ei nge, kongun nga sinermba mon! Nimbil erang Owundu Gos eim, en enim nge tiłang mułmba. Mułang kin, wumb en enim king mił kunum kunum tep er molk pungii.

Jiisas Eim Sikir Orung Omba

⁶ Nga enjel ei, na kin ek yi nirim. Nirim ek ei ek keimi mendpił, nga am ek dinga wii, pii gii ningii nge ek pałim. Peng kin kumb ok Owundu Gos eim nge ek ni tor kindiłmin wumb kin, eim nge Gui Ka kindrim nge Gos ei, eim enjel endi kindang opu kin, eim nge kongun wumb ombu, mering ekii se tonu omba mandi erang kin epi ei, andan tumba nge kindrim.

⁷ Pe nga Jiisas yi nirim, "Piyei! Na sikrip orung ombii end. Wumb nii endi, eim Gos nge of ekii se ermba nge ek ei, mon eke piik kin, ekii singii wumb ei, ka piingii!"

⁸ Ei na Jon niłim wu ei mendpił, mołup kin, epi ei kanip kin, nga piip enj wu moł. Mołup kin, na epi pei ei,

kan poru nip kin, pe nga enjel ei, na epi kanim kanim andan topu eririm wu ei, eim simb eke, mong gopsing pii poł muls. Mołup, na eim kin, men top kin, eim embe ambil tonu kindip kin, ngumbii end. ⁹ End, ba eim na kin ek nirim, "Mon! Nim yi mił enenjii! Na nim kin kongun ende wu moł nga nim angnim noł nin, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb ok nge ei kin, wumb ende moł. Mołup kin, nga wumb nii endi, ek mon ya mon eke mołum ei nga, ekii sik ełmin wumb ei nge, wumb ende moł. Mołup kin, nim pukun kin, Gos embe ambil tonu kindip kin, men to ngokun kin, eim kin mendpił yi enjii." ¹⁰ Nga enjel ei, eim na kin ek piipi kin, yi nirim, "Mon eke ek mon of ei, ekii se tonu omba nge ek mołum mon ei, nim pandi to gii ninenjii! Ninenjii of ei mendpił nga mandi tonu omba enim. ¹¹ Yi mił erang, wumb of kis kanim kanim ełmin wumb ei, wiik tangin kin, of kis minj erik mułangin kin, nga wumb of penj tui ni piik ełmin wumb ei, wiik tangin kin, of penj tui nga min eke piik erngii. Nga wumb Gos nge of kun ka erik wumb ei, wii tan kin, Gos nge of kun ka erik mułangin kin, nga Gos kin kun ka mołummon wumb ei, wii tangin kin, Gos kin kun ka ku mułngii!"

¹² Jiisas ek yi nirim, "Piyei! Na pe mandi ombii end. Na wumb nge kumep eipi eipi tu wup kin, wumb kongun kanim kanim enjing mił kumep ei, wumb endeim endeim ni mok top ngumbii. ¹³ Na minj moł, kumb eke kindip kin, nga mołup kin, ekii kindip eł wu moł. Moł ei, na epi kanim kanim nge pułwu moł. Moł ei, na epi kanim kanim erip porun tunj pułwu moł."

¹⁴ Yi mił wumb nii endi, eim alap olt endi, was erpi kin, konj mił mułmba wumb ei, eim ka piipi kin, mułmba. Mułang kin, wumb ei kapli, ond noman konj kunum kunum mołummon ond ei nge, mong nungii. Nok kin, kung siipsiip wał mił kangil miyem ei je kil ngum wumb ei, en enim konu owundu ka wii nge ondu ei, kapli tuk eke pungii. ¹⁵ Nga konu owundu ka wii ei, torung wumb ka owu mił mołmun wumb ombu nin, wumb kunju men tołmun wumb nin, nga wu amb waning nołmun wumb ei nin, nga wumb, wumb eipi to konduk ełmin wumb ei nin, nga gos kend embe ambil tonu kindik ełmin wumb ei nin, nga wumb pei ek kend tui andłam ei noman pend kin, ekii sik ełmin wumb ei nin, wumb ombu en enim, Gos nge konu ka wii owundu eke torung mułngii! ¹⁶ "Na Jiisas, na nge enjel enim kin kindamb opu kin, eim eke enim men tołmun wumb ombu kin, ek ei nipi tor kindrim. Kindpi kin, na wu Deipis nge pułwu moł; nga na eim kupam noł moł ku. Nga na konu kupiiring kor kanjip tiłang ka wii ełmin kanjip ei mił, na moł ku." ¹⁷ Gos nge Gui Ka kin, kung siipsiip wał mił wu ei nge ambim mił ei, pii gii niłmin wumb ei kin, ek yi ninjngił, "Oiyoy!" Nga wumb nii endi, ek ei piimba wumb ei kindang opu kin ek yi nimba, "Nim Oiyoy!" Nga wumb nii endi, noł nuwa ermba wumb ei, eim omba ku. Nga wumb nii endi, eim noł no konj kunum kunum mołummon noł ei, numbii ni piim kin, noł ei numba ku. Nopu kin, epi ei, Gos nge epi ka wii ei, wii ngurum. ¹⁸ Yi mił, wumb nii endi, eim Gos nge mon ek ninim of ei, ekii se tonu omba ek ei, piim-

ba wumb ei, na ek dinga nip ngond. Ngopu kin, pe wumb nii endi, eim Gos mon ɛte, ek pinaɫim miɫ nipi kin, nga tuk kindmba wumb ei, Gos nga eim kin, oɫ embin tui mer mon ɛte, ek ninim miɫ ei, Gos erpi kin, wu ei kin tonu kindmba. ¹⁹ Nga wumb nii endi, Gos ke mering ekii se tonu omba ek ninim mon ei, to si kindpi kin ermba wumb ei, nga Gos eim kin yi ku ermba. Erpi kin, nga wumb ei, eim ond no konj kunum kunum

moɫumun ond ei, angitim ei, nunarpi kin, nga konu owundu ka wii konu ei mon ɛte, ninim konu ei, wumb ei eim tuk ɛte punermba mon ku. ²⁰ Nga Jiisas eim ek oɫ ekii se tonu omba ek ei, ni tor kindrim ei, nga ek yi nirim, "Keimi! Na ombii kunum pe mandi enim!" Ei keimi! Ei kapɫi, yi minj pengɫi! Owundu Jiisas nim wa! ²¹ Pe Jiisas Owundu ei, eim noman ka ei, sinim oɫ kun ka eɫmin wumb pei kin ouni muɫmba. Ei keimi!